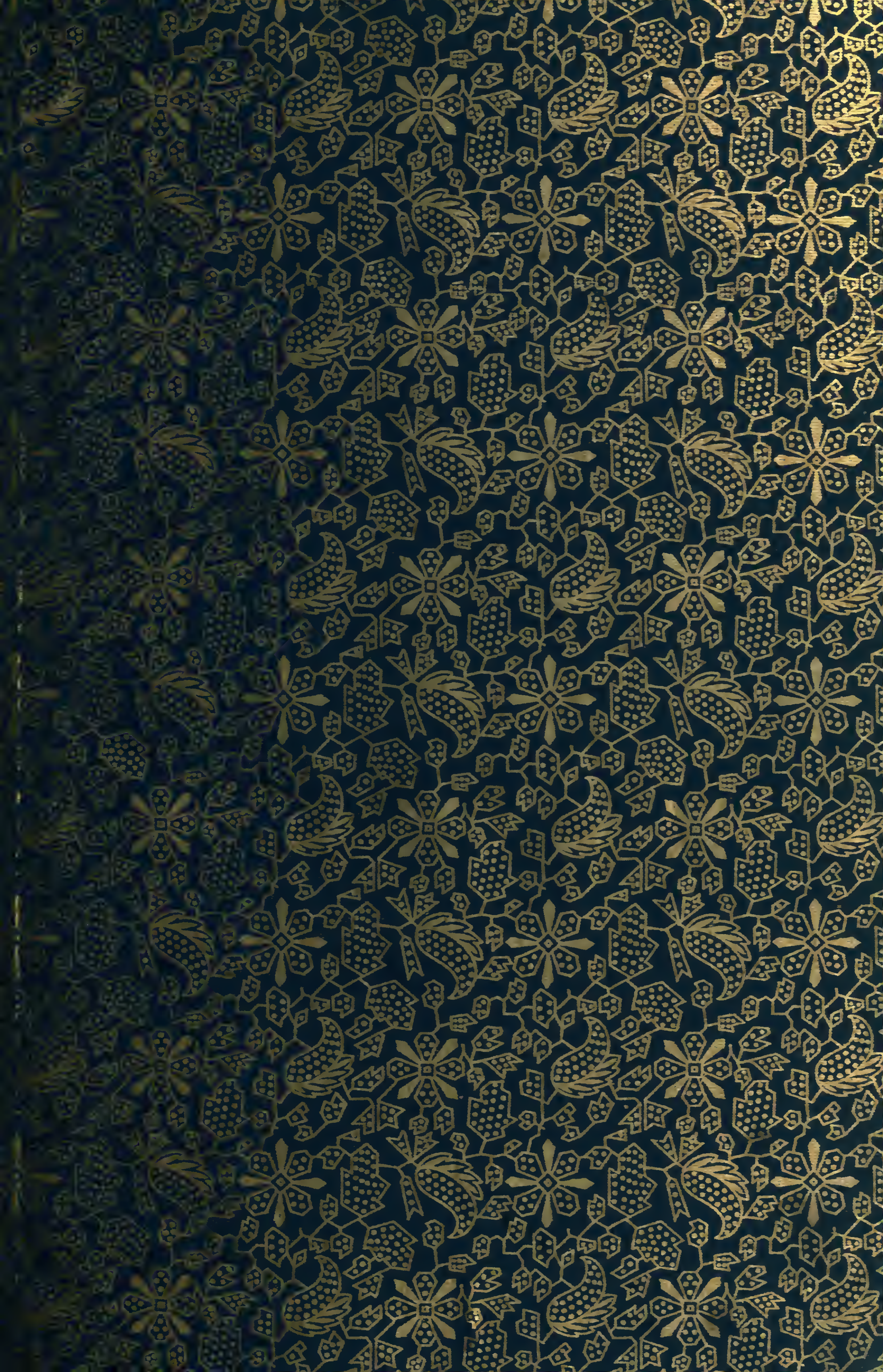
Ljubljanski Zvon

Ljubljanski

ZVON.

Leposloven in znanstven list.

Uredil:

dr. Ivan Tavčar.

1894.

V LJUBLJANI.

Tisek „Národne Tiskarne“.

LIBRARY
JUL 22 1964
UNIVERSITY OF TORONTO

KAZALO.

I. Poezije.

*

II. Pripovedni spisi.

III. Poučni in zabavni spisi.

IV. Književna poročila in književne novice.

V. Domače novice.

VI. Razne novice.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 1. V Ljubljani, dné 1. prosinca 1894. Leto XIV.

Natanova prikazen.

Legenda.

Nepremično tu sedí že dolgo,
Ves utópljen v mračne misli svoje.
Pésmi krasne, verze togepolne
Jeremije, pevca in preroka
Pel nocój je zopet ginjen starec.
Sprémljale ga orglje so ubrane,
Sprémljali ga pevci so na koru.
In té pésmi mu šumé po glavi,
In té pésmi mu zvené še v duši;
S strun skrivnostnih tam nekjé v dnu srcà
Jeremija še odmeva čudno . . .

Utihnile zdavnaj orglje glasne,
Utihnile pevcev pesmi svete;
Vsa odišla srenja od večérnic,
Tiho vse po synagogi stari.
Vse pogasil sveče že je sluga,
Vse pogasil ter zaklenil vrata.
Tam v svetiljki le srebrni spredaj
Sredi templja dol viseči s strôpa
Večna luč še ní ugasla slaba.
Tam trepeče višnjev še plamenček,
Razsvetljuje mystično hram božji,
Osvetljuje v klopi glavo sivo,
Sivo glavo Natana rabina.

Oh, ti Natan z lepoj beloj bradoj!
Sám, takó si sám na svetu, je li?
Ženo Rahel si pokópal davno,
Razkropila križem svet se deca . . .
Sám si sám ostal z Jehovoj svojim,
Ž njim le, ž njim se pogovarjaš v templji . . .

Nad glavój mu luč brlí v svetiljki.
Ves zamaknjen kvišku gleda Natan.
In podprši glavo si z rokáma,
V polutemi toži poluglasno:
»O Jehóva sveti in pravični'
Ne zaméri mislij mi predrznih,
Ne zaméri vprášanj mi pregrešnih!

Čital knjig sem mnogo že učenih
In oziral se okróg po svetu:
Národ vsak, kar ti si jih ustvaril,
Domovino vsak imá jo svojo
Oh, zakáj baš národ tvoj izbrani,
Oh, zakáj baš Izrael tvoj verni
Domovine nima skupne svoje?
Po vsem svetu blodi ljudstvo naše,
Med naródi tujimi živimo —
Brez pastirja ovce razpršêne . . .«

Nad glavój še luč gorí v svetiljki.
V težkih mislih gleda Natan prédse,
Težko trudno že podpira glavo,
Klóne v dlanih mu čim dalje niže . . .
Glej! svetiljka z bledoj večnoj lučjo —
Čudo je li ž njoj se zdaj zgodilo?
Razsvetljêna kakor ob večérih,
Kadar zákon sveti v njej se čita,
Kadar psalmi pévajo se divni!
Niso sveče bele po lesténcih,
Ne svetiljke, ki takó gorijo —
Nadnaravne luči so, nebeške:
A prižgali so ji Kerubimi,
Kerubimi, sveti Serafimi.
Gleda Natan kvišku tó svetlôbo,
Tó prikazen bajno, čudapolno:
Glej, razgrinja raj se mu v višavi!
V raji vidi — o, je li mogoče? —
V raji, kàr pod strôpom synagoge,
Vidi rabbi stare tri očake;
Abraham je, Izak, Jakob gôri,
Na oblaku zlatem vsi sedijo!
Gladi brado Abraham si dolgo,
Gladi brado, rabbija tolaži:
»Kaj žaluješ, Natan ti pobožni?
Tožbe tvoje slišali smo vroče,
Prišle v raj so k nam gor skoz oblake,
Slišal sám jih je Jehóva tudi
Pa po meni ti takó-le pravi:
Domovine nimate, vzdihuješ,
Domovine svoje, Natan ljubi?
Vse dobí se za denár na svetu!
Bogatejši kdó pa je tam dôli,
Nego naši so rojaki, bratec?
Ves svet dolžen vam je, kakor čujem,
Ves svet vaš je — domovina vaša!«

Sluša, gleda Natan Abrahama,
V blážênstvu se kóplje — prebudí se . . .
Jutro svita že se skozi ôkna.

A. Aškerc.

V Zali.

Spisal dr. **Ivan Tavčar.**

Sneg, ki je še pred malo dnevi pokrival strme bregove, topí se ob vročih poljubih burnega juga, ki bučí malone vsako jutro okrog gorskih vrhov.

Otajalo se je tudi lice vzbujeni zemlji, in že sili po solnčnih mestih na dan ponižni prvi cvet, prav kakor bi ne mogel učakati prihajajoče vesne. Oživé se z novo močjó vrelci, in po vseh melinah curljá iz ruše, prav kakor da umirajoča zima joče zadnjo solzo, katera se nekaj hipov pred smrtjo utrne tudi človeškemu očesu. Potok v dolu narasta in se zamolklo zvenèč trga med skalovjem, da bobní in šumí tesna dolina.

Tudi naša starodavna Zala se je že vzbudila iz dolgega zimskega spanja. Brstje se ji odpira po bukovih šumah, takó da so vsako jutro nje vrhovi bolj in bolj zaviti v svetlo, prvopomladno zelenje. In vsako jutro se prebudí v tem zelenji brezštevilna tolpa krilatih pevcev, ki so v Zali trpeli lakoto in mraz v dolgi dolgi zimi, ali pa se ravnokar povrnili s toplim jugom v kraj, kjer so nekdaj spomladi nosili gnezda svoja. Izmed vseh prva se vzbudí drobna tašica, in kakor srebrn zvonček gostolí nje močna pesem visoko z vitke jelke v pozdrav mlademu jutru, ki že kaže zorni svoj obraz izza mračnega hribovja. Takoj se oživí ves roj, oživí se veja za vejo, povsod vse prepeva, vse žvrgolí in kliče zlato solnce z nebeške postelje, kjer leží le predolgo.

In končno — na suhi veji, s katere se odpira pogled v globoki dol, vzbudí se gozdne perutnine vladar — divji petelin, prevzet od sladke ljubezni, ki je kakor vsemu svetu vladarica tudi njemu. Po svoje zapoje večno pesem o ljubezni, toda će je nisi že prej čul te pesmi, ne zaslišiš je v tihem logu, nego samó meniš, da padajo kje na trd

kamen kaplje z mokrega vejevja. In takrat je resnično krasno v stari Zali! Vzlic hladnemu jutru se ogreje lovcu kri v žilah. Po temni lozi stopa, komaj kroti srce in skoro dihati si ne upa, samó da bi zalezel zaljubljeno ptico, ki je od strastí in ljubezni slepa in gluha, in to tudi proti nevarnosti in smrtonosnemu orožju! Ljubezen nam je vsem v pogubo, takó mladeniču, ki se zagleda v cvetoči obraz cvetočemu dekletu, takó ptici na zelenem vrhu, pojoči pesem ljubezni in vabeči grahasto družico na svatbo v prvi pomladi!

* * *

Od tedaj je dvanajst ali štirinajst let. Meseca aprila sva z gospodom Andrejem, kapelanom v Lučinah, hotela postaviti svoje šatore vrhu Zale. Skoro je solnce nekoliko pripekalo, ko sva se s svojo družbo pehala vkreber na zeleni vrh. Z nama so bili zgolj lovci kmetskega rodú, vsi bolj slabi gospodarji, pa toliko bolj vneti za lov in za vse, kar je v zvezi ž njim.

Dolg, koščen mož je nosil dobro založeni tovor, da bi ne stradali v gozdni samoti. In to ne tedaj, ko se v strašno dolgi noči pričakuje zaželeno jutro in ne takrat, ko se po srečnem ali nesrečnem lovu odpočijeta duša in teló od razburjenosti, ki razvnemlje lovca, če pleše okrog črne hoje, s katere kaplja zaljubljene ptice zaljubljena pesem.

Obraz omenjenega nosača je bil zeló značilen in je kazal nekaj tistih črt, ki se drugače le takrat prikazujejo na obrazu človeškem, če joka. In res se ti je zdel ta človek, kakor da hoče vsak hip prav milo zajokati. To se je dalo pričakovati tembolj, ker je mož do malega pri vsakem koraku prav iz pluč vzdihnil, kakor bi mu skrivna toga razjedala srce in dušo. Radi tega vtiska, katerega je napravljala zunanjost ali pa morda radi istinitih nadlog, katere mu je donašalo obiteljsko življenje, o katerih pa ni rad govoril — toliko rajši so govorili drugi o njih — prijel se ga je pridevek »žalostni Miha«. In za takega ga je poznalo vse žirovsko pogorje.

Žalostni Miha nam je nosil tovor tisti dan in je pred nami ječal po strmem kolovozu navpik po zelenem bregu. Pazili pa smo nanj, da ni korakal prehitro, ker bi sicer preveč zaostali. Prav takó pa smo tudi pazili, da ni stopal prepočasi, sicer bi on preveč zaostal za nami. Trudil se je poštenjak, da bi nas ugnal s hitrico, trudil pa se je tudi, da bi zaostal takó mimogredé in za grmičevjem skrit dobil prost trenutek, po katerem so hrepenela žejna usta njegova.

V takem trenutku je bil žalostni Miha s svojim tovorom kakor blisek pri tleh in je kàr najspretneje preiskal koš od vrhu do tal in od tal do vrha. In nì jedna steklenica, če je hranila jagodovec, bezgovec, sadjevec ali kàj druge tekočine, ki v mokrem jutru toli prijetno ogreje prazni želodec, ni odšla njega vestni in vsestranski preiskavi. In gorjé ji, če ji zamašek ni trdno tičal v ozkem vratu! Takoj jo je imel Miha popolnoma v oblasti in zdajci ji je pretipal srce in obisti, vtopil svojo žalost v žganji in prezgodaj izpil, kar ni bilo namenjeno njemu. Če pa je tekel v bližini studenec, tedaj je nosač Miha izpraznjeno steklenico vestno natočil z vodo, da je bila polna kakor vse druge.

Ko pa so tovariši pozneje odprli steklenico in je iz nje mesto pekoče pijače pritekla kalna in pregreta studenčnica, tedaj se je Miha rotil na vse svetnike, da se je morala dekla domá zmotiti in da je namesto »pijače« natočila v steklenico kalne in ničvredne vode.

Tudi danes je Miha poskušal, da bi zaostal in preiskal našo zalogo, katero je nosil težko na hrbtu.

»Tukaj se odpočijem! Prav malo!« izpregovoril je hipoma in obstal. »Preklicano je težko, in obramnice mi kàr režejo v mesó. Le hodite počasi, takoj sem zopet za vami! Saj se še živini dovoli počitek, ko orje ves dan, nikar božjemu človeku! Ali ni res taka, gospod Andrej?«

S prav milim očesom je vprašal kapelana Andreja, in menili smo, da se mu sedaj in sedaj vlijó solze po zagorelih licih.

»Prav, prav, pa počivajmo!« odgovorí gospod Andrej lahkodušno. »Časa je še dovòlj. Sedaj še tri ni, in ne bode pol ure, pa smo na vrhu. Sedimo; tukaj je suha rušnja, da se lahko sedí na nji.«

»Če se ne motim,« dostavim jaz, »teče tu nekje v smrečji studenec, ki sloví po vsem pogorji. Na tem mestu se bode tedaj počivalo prav prijetno. Na tla s košem, Miha!«

»Zaradi studenca ne bode hotel, haha!« zasmeje se švepasti Tinče. Bil je važna oseba, in s sabo smo ga vzeli, da bi hodil poslušat, če je na večer priropotal petelin v smrečje ali pa če je v jutru že klepal na svoji veji. In Jernač izpod Skale, ki je bil tudi z nàmi, dostavil je: »Počitek bi ti že privoščili, Miha. ali zaradi studenca te ne smemo pustiti zadi! Saj veš, kakó je! Noč bode hladna, in vrag pij potem motno tvojo studenčnico!«

Miha je bil že odložil svoj koš in je rahlo odgovoril: »Le pojdite, le pojdite! Prej bodem pri vrhu nego vi! Tudi je nevarno za gospôdo, ki je mečja od razgretega voska. Vsakomur ni dano, da

bi v tem mrazu smel posedati po hladni zemlji. Moj oče je takó umrl. Pijan je bil in zaspal je pod jablano v prvi pomladi. Ko se je prebudil, pa je tičala plučnica v njem. Teden dnij pozneje je že ležal pod zemljo, in ostali smo za njim lačni in raztrgani otroci! Da se Bog usmili! Na noge torej, gospodje, takoj sem za vami! To niso časi, da bi se človek prehladil!«

»Če pa se prehladiš ti?« vpraša Jernač osorno.

»Ljubček moj, meni mraz ne škoduje! Moja koža je nekaj posebnega; verujte mi, da mraz ne gré vánjo!«

»Tvoj želodec je nekaj posebnega,« poroga se mu Tinče. »Ali danes ne izpiješ našega žganja, in to takó gotovo ne, kakor mi pomagaj Marija Devica z Gore ob moji smrtni uri! Če meniš, da te le za trenutek pustim iz očíj, motiš se. Oprtaj in stopaj pred nami!«

Globoko vzdihnivši oprta Miha težko breme in polglasno zagodrnjá, koliko lepše je hoditi po bregovih in strminah, če so pleča prazna in če ne tičí na njih preobložen koš, kakeršnega mora nositi danes. Ugovori mu niso koristili. Moral se je otovoriti in zopet je sopihal pred nami kakor obložen mezeg v laških gorah. Tinče pa je prežal ostrih pogledov za njim, da mu ni bilo mogoče stopiti za grm in vzeti polne steklenice iz napolnjenega koša.

Okolo štirih smo bili pri vrhu, tam, kjer iztezajo stari borovci svoje grčavo vejevje proti nebu. Ko smo prihajali bliže, spustil se je z borovja velikan — petelin, zaplopolal z orjaškimi perutami, raztegnil zeleno-bliščeči vrat, veličastno se dvignil v zrak, odplul čez globoko dolino in ónostran počasi sédel v smrečje, ki obsenčuje dolgoraztegnjene bregove samotnemu Žirovskemu Vrhu.

»Oh Bog, kakó ga je škoda!« zakliče švepasti Tinče. »Da nismo krenili po drugem poti! Tu pa bi bil v jutru pel, da bi se bilo čulo četrt ure daleč. In kakó bi se bil zalezel! Od borovca do borovca! Otročè bi ga zalezlo! Kakó ga je škoda!«

»Morda je proti večeru zopet tu!« tolaži ga Jernač izpod Skale

»Vrag bode tu, pa ne petelin!« jezí se prejšnji. »To vse je zakrivil ta šment, ta žalost, ta Miha, ki mu je vsak pot pretežaven ter bi se rad na vrh Zale pripeljal v kočiji! Pa ostani domá pri svoji ženski, če si ne upaš prinesti take malenkosti po vsakem poti v Zalo!»

Miha nekaj ugovarja, da je lože poslušati peteline nego nositi tovore — ali Tinče mu ne dá do besede, nego zakričí:

»Sedaj pa še kríči in vpij, da nam celó odženeš kakega petelina! Meniš li, da jih je toliko kakor muh? Mólči torej! Če hodiš z nami v Zalo, mólči in to si zapomni!« —

Na tratini najvišjega vrha smo obstali in se pripravljali na prenočišče. Sklenili smo prenočiti pod milim nebom. Saj drugače tudi nismo mogli, ker je najbližji stan — Mrakova hiša — precèj daleč. Prenočevanje pod nočnim nebom pa tudi ni kdo vé kakó težavno. Tinče in Jernač sta napulila mehkega mahú, katerega je v Zali obilo, bodisi na tleh, bodisi na drevji. Takega mahú sta nanosila v tabor in pripravila mehka ležišča. Žalostni Miha je moral v gozd, da navleče kuriva. V Zali je vse polno suhega vejevja, pripravnega za kurjavo, ki pa je lovcu vender silno neprijetno, če zalezuje petelina in mu pri vsakem koraku zavreščí suhljad pod stopalom, da je treba največje paznosti in spretnosti, če hoče zadeti temno ptico.

Miha je vlačil in vlačil. Navlekel je dva velikanska kupa, da bi bili ž njima lahko zapalili dva mogočna kresova.

V tem se je bližalo solnce zatonu. Ozračje je bilo jasno, in skoro pred nami je kipel proti nebu okrogli Blegoš, in beli sneg mu je še pokrival široko glavo. Za njim je gledal izza Starega Vrha Železniški Ratitovec, za tem pa nebeški Triglav s snežnobelimi goličavami. Bolj na desno stran pa so zapirale obzorje sive Kamniške planine, in stari Grintovec, v čegar vznožji so tedaj že tudi peli petelini, stražil je nad njimi in tiščal svojo glavo visoko v oblake.

Z gospodom Andrejem sva sedela na mehkem mahu in srebala slab čaj, katerega nama je skuhal žalostni Miha ob malem ognji. Srebala sva čaj in zadovoljno zrla v krajino. Tam pod Blegošem nad globokim Karlovcem se je že mračilo; sence so se raztezale iz doline v dolino, od jarka do jarka, objemajoč selo za selom, dokler se niso pritihotapile tudi do naše Zale in nje gorskih sosedov. In skoro tedaj se je utrgala tam na Žirovskem Vrhu črna lisa izmed smrečja. In v večernatem obzorji je rasla in rasla, dokler ga nismo opazili na prosto okó, krilatega vladarja naših gozdov. Z dolgim vratom predse štrlèč, pomikal se je počasi v zraku, plul proti Zali, bliže in bliže ter se končno spustil v borovje na Zali, malone takó blizu, da smo čuli hrušč in plapot, ko je sedel na drevó.

»Ta je naš!« vzklikne Tinče. »Skoro vem, na kateri borovec je padel. Od borovca do borovca, in pod njim ste, gospod Andrej, da ne veste, kdaj ste tja prišli!«

»Če bode le pel«, odgovorí gospod Andrej.

»Že poznam nebó! Táko jutro bode, da bodo peli vsi!« zatrdi Tinče. »Ali sedaj morava z Jernačem v gozd, da poslušava, koliko jih priropotá ta večer in koliko se jih oglaša.«

Jernač in Tine nató odideta. Miha zapali ogenj na dveh mestih; na sredi pripravi ležišče, takó da je ležečega prijetno grelo od leve in desne strani. Miha je kuril in kuril. Visoko je plapolal plamen, in ker ni bilo sape in ker je bilo lesovje suho, naju dim ni nadlegoval. Vedno še sva z gospodom Andrejem zrla pódse v krajino, izginjajočo v večernem mraku. Na nebu se je utrinjala zvezda za zvezdo, in večernica je migljala, kakor bi le nerada gledala skozi nebeško okno v globino, kjer se sveti mala iskra, naša zemlja. Že so zaspale ptice po vejah, in že je tu in tam zavriskala sova v gošči!

Mraz ni bilo, in z gospodom Andrejem sva gojila najboljše upe za jutri.

Izpregovoril sem: »Vidite, gospod Andrej, to je krasen večer, in Zala je zavita v vso čarobo svojo. Da bi človek vsaj živel tristo ali štiristo let, potem bi vsaj védel, kakó se svet izpreminja! Koliko je dvesto let? Kaplja v morje in še ne! In vender, koliko izpremembe! Kakšna je bila Zala tedaj, in kje so drevesa, ki so jo senčila tiste dni! In kje šele so smrtna bitja, ki so takrat dihala božji zrak, kakor ga dihamo mi dandanes! Čutila so tiste bolesti, tiste skrbí, in njim je bila ljubezen takisto pogubna kakor nam, kakor meni, ki me v tristo letih niti toliko ne bode, da bi si otročè z mojim pepelom napolnilo malo svoje perišče!«

»Radovedni ste«, odgovorí kapelan Andrej, »kakó je bilo v Zali pred tristo ali dvesto leti! Kdo naj bi to védel! Nekaj vem, ali vsega itak ne vé nihče. Kdo bi spal sedaj? Zatopiva se v minulost in oglejva si Zalo, kakšna je bila tedaj, ko so še dihali óni po zemlji, katerih ostanki sedaj ne napolnijo otroškega perišča! Vas je li volja poslušati mojo resnično in pravično povest?«

»Pripovedujte, bratec Andrej!«

»Poslušajte torej!«

I.

Kapelan gospod Andrej pripoveduje:

»Takó čitam v starih listínah. Od tistih dôb je minilo dvesto let. Morda nekaj več, morda nekaj menj. Bilo je takrat, ko je škof Hren — slava njega spominu! — zatiral krivoverce v deželi in izganjal iz nje luteranske predikante. Luteranstvo je iztrebil — čast bodi za to Mariji Devici in sv. Jožefu! — in le kje, v skritem pogorji, tičal je še prikrit antipapist, ki je skrivoma prebiral sveto biblijo in še bolj skrivoma zabavljal na papiste in druge take služabnike peklenskega zmaja!

V tistih dôbah je bilo torej. Kakó se je od takrat izpremenila naša Zala! Kjer gledaš sedaj gole bregove, ondu je raslo tiste dni

visoko hrastovje in črni gozd se je razprostiral tja do Žirov, in na drugi stráni tja do ponižnih Lučin, ki tičé še dandanes kakor bel cvet sredi zelenih senožetij.

Po teh gozdih so se jesenskega dné — govorim o časih, ki so bili pred dvesto leti — zvijali glasovi zavitega lovskega rogú. Vmes se je oglašalo razvnetih lovskih psov zvonjenje, da je odmevalo z brega v breg. In živahneje in živahneje so lajali psi, trepetajoč po gorkih sledovih zverjadi, ravnokar pregnane z ležišča. Iz jarka v jarek se je gnala razljučena tolpa. In lomilo se je vejevje, kjer si je plašna zver iskala izhoda iz gošče, v kateri je spala. Za njo pa so se togotili resasti psi, in lovski rog se je oglašal. Bila je prijetna, srce ogrevajoča gonja!

Na lov je bil prišel mladi brežinski kanonik comes Amandus. V tisti dôbi je čul brežinski nemški škof, ki si je množil svoje bogastvo iz ubogih slovenskih pokrajin — Nemca vedno sreča išče, sosebno če je škof svete matere katoliške cerkve! — da se mu na loški graščini ne gospodari takó, kakor bi se moralo gospodariti Upravičeno se mu je tožilo, da se preveč izdaja in premalo pridobiva. Kot nekaj posebnega pa se je opažalo, da oskrbnik in njega pisarji dobro živé in da se bogaté ne samó od leta do leta, temveč od dné do dné. Škofova denarnica v nemških Brežinah pa je potrebovala peneza, kar se časih pripetí še dandanes. Ali loški pisarji so vzdihovali, da nimajo niti beneških cekinov, niti nemških vinarjev, takó da ne morejo dati ničesar. V tej stiski si visoki gospod in škof ni védel pomagati drugače, nego da je odposlal posebnega komisarja, svojega strijčnika Amanda, mladega kanonika brežinske cerkve, da bi prerešetal omenjeno gnilo gospodarstvo ter preiskal in odpravil, kar je nezdravega in nepoštenega. Kanonik je imel komaj nekaj nad trideset let. Ker je bil porojen grof in strijčnik presvetlega škofa, ne čudimo se, da je bil kanonik pri brežinski stolici, dasi še ni dopolnil dvaintridesetega leta.

Pol leta je že živel kanonik Amandus na loškem gradu in se sósebno marljivo trudil za blaginjo svojega strijca in škofa. Oskrbnik in pisarji so se tresli pred mladim gospodom in se brezuspešno napenjali, da bi mu prikrili to ali óno. Vsak bor je moral na dan, in računi in knjige, vse se je preiskalo in pregledalo do pičice, takó da je oskrbnik s svojimi pisarji neprestano živel v vicah. Sicer pa je strogi kanonik, obkoljen z bleskom in veljavo visokega strijca, krotil tudi samega sebe ter bil kmetu in meščanu lep vzgled bogaboječe pobožnosti. Zahajal je med ljudstvo in se prav kmalu priučil jeziku, da je iz lahka govoril z najpreprostejšim vaščanom ter na svoje uhó

poslušal pritožbe ubogih tlačanov proti oskrbniku in biriču. Ni si privoščil posvetnega veselja. Samó tu in tam je zahajal na lov z grajskimi hlapci ter preganjal v pogorji brhke srne in zajce hitronožne.

Takó je bil prišel tistega dné tudi v Zalo. Hlapce s psi je poslal v dolino, sam pa je ostal pod vrhom na mestu, kamor je rada pribežala divjačina, če so jo gonili psi. Tukaj se je naslonil ob debelo jelko in čakal trenutka, da bi se pričela gonja v dolu. Tik njega je ležal na tleh star sluga, ki je nosil svojega gospoda težko puško.

Lep človek je bil ta kanonik! Imel je dolge lasé, ki so se mu v kodrih vsipali na rame. Bili so to rumeni germanski lasjé, ki so se krasno ujemali z modrim očesom pod visokim čelom. Rdeča usta so mu obsenčevale brčice, v katere se je skoro moralo zaljubiti vsako žensko srce. In to tembolj, ker je kanonik Amandus vsako jutro te svoje brčice Bog vé s kakšnim mazilom počrnil, da so prijetno konstrastirale z rumenimi kodri okrog zdravega obraza. Ali na tem obrazu je tičalo precèj aristokratske ošabnosti, katera je tiste dn cvetela še bolj nego dandanes. Tičala je v vsaki črti in črtici tega obraza, in vsaka črta in črtica je takó rekoč oznanjala sama záse, kakó je bil ta mladenič prepričan, da mu mitra ne odide in da bode prej ali slej pozvan zasesti stol brežinske škofije. Tedaj mladi kanonik še ni slutil, da bodeš ravno ti, stara Zala, uničila vse visokoleteče upe njegove! In vender se je zgodilo takó, in nikdar se mu ni zasvetila zlata mitra na zlatih kodrih!

Že se ga je prijemala nejevolja; hlapci pod njim mu predolgo niso spodili ničesar.

»Pa že zopet ležé kje za grmom!« zatogotil se je sam v sebi; »da ni človek z bičem za njimi, pa gredé spé, te lene zverine!«

Po stezi mimo je prišel tedaj mlad ogljar. Kopo je kuhal v šumi in sedaj je lezel v samotno svojo kočo.

»Kaj laziš tod?« zakričí kanonik, »in mi odganjaš žival, ki hoče proti meni?«

»Ker ti gleda izpod obleke zlati križec«, odgovorí črnega gozda črni mož, »vprašal bi tem lože, čemu laziš ti po tem logu? Tod preklinja ogljar, in vprašam te, kje hočeš ti darovati svojo mašo v tej pustinji? Res pravi Krist, kdor se z mečem pečá, naj po meči pogine. Ali uboga žival se ne pečá z mečem, pa ti vender prihajaš z orožjem nánjo! Ali je takó zapisano v Pismu? Služabniki Gospodovi so sedaj sluge Belcebubovi, in žalostni so časi, v katerih živimo!«

Predno mu more kanonik Amandus odgovoriti, zavije ogljar okrog holma. Strmèč izpregovorí kanonik svojemu slugi: »Ali si

čul, kakó je govoril ta umazanec? Da je nosil črno haljo, menil bi, da se slini okrog tebe nemški predikant. Škoda, da ni hlapcev tu. Dal bi ga ukleniti in nekoliko položiti na tezalnico. Bog zná, kakšna mrhovina je to!«

»Zgolj ošabnost, vaša milost«, odgovorí sluga ponižno. »V tem pogorji je dosti slobodnih kmetov, in vsak izmed njih je dôkaj ošabnejši od vicedoma ljubljanskega. Pa je res takó!«

»Jih že ukrotimo! In če količkaj zaslutim, da tičí med njimi kàj krive vere, tedaj bode premalo temnic na loškem gradu, in naj so vsi slobodni kmetje! Kdo pa prihaja tu zopet? Pravo čudo bode, če ugleda danes divjačino moje okó!«

Po ravno tisti stezi, po kateri je prej prišel ogljar, bliža se kanoniku mlada deklica. Ugledavši lovca, obstane plaha sredi steze in povesi okó pred njega pogledi. Svet mož je bil kanonik Amand, vender pa ni mogel krotiti svojih pogledov in ne prikrivati začudenosti ob lepoti dekletovi. Ničesar ni izpregovoril, in ko je ona končno dvignila okó, tedaj jo je še vedno gledal in gledal ter ji takó izvabil na deviško lice rdeče rože deviške sramežljivosti.

»Kaj hočeš tu?« vprašal je rahlo.

»Za bratom grem!« odgovorila je tiho. »Ali ni prišel tod mimo?«

»Ta ošabni ogljar je tvoj brat? Govoril je zeló prešérne besede! Toda zaradi tebe mu bodi oproščeno!«

Še jo hoče nekaj vprašati, ali zdajci se oglasé psi v dolini, in takoj odmeva gozd od njih zvonjenja.

»Proti nam se vleče!« vzklikne Amand, »daj mi puško, Conrade!«

In lovska navdušenost se mu zažarí iz očesa!

(Dalje prihodnjič.)

Dvojno potovanje.

Srečna lastavica!
Kamor si želiš,
Brzih ti perutij
Lahko poletiš.

Glej, po širem svetu
Hodim tudi jaz,
Kamorkoli kliče
Drugih me — ukaz!

L. Habétov.

Iz domače zgodovine.

Piše **Ivan Vrhovec.**

I.

Prva izprehajališča in prvi javni nasadi v Ljubljani.[1])

Gotovo sloví Ljubljana po pravici zaradi mnogih lepih izprehajališč in javnih nasadov v mestu samem, pa tudi v njega okolici. Ni dosti mest v Avstriji, ki bi v tem pogledu presezala Ljubljano: »Zvezda«, »Latermanov[2]) drevored« in »Tivolski gozdič« so prava dika modernega mesta, in celó taki tujci, ki so videli že nekaj svetá, jedini so v tem, da so ljubljanski nasadi res jako lepi. Pričetka so primeroma mladega, zakaj nastali so šele v tem stoletji; tudi po »Tivolskem gozdiči« so naredili pota šele zadnje čase. Stari Ljubljančani, recimo naši predniki pred sto leti, niso uživali še nobene teh prijetnostij. Če so se hoteli naužiti čistega zdravega zraka, hoditi so morali daleč iz zatohlega mesta, opasanega z debelim zidovjem.

Toda, ali niso imeli v mestu ali vsaj zunaj mesta, vender ne predaleč od njega, res prav nič zelenega, nobene sence, v katero bi bili lahko ubežali poletni vročini? — Pač, imeli so jih, ali ta javna izprehajališča so bila jako oskromna. Cenjeni naš zgodovinar pl. Radics jih je navêdel v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1886. str. 626.—630. Bogata gospôda je imela seveda velike svoje vrtove blizu mesta, kjer se je zbirala o prilikah, toda ljudstvu ti vrtovi niso bili pristopni. Ali

[1]) Podatki so vzeti iz aktov ljubljanskega mestnega arhiva.

[2]) Krištof Lattermann je bil sin avstrijskega fml. Frančiška Lattermanna, katerega je cesar leta 1792. zaradi njegovih zaslug pobaronil. Porojen je bil naš Lattermann na Moravskem v Olomuci leta 1753. Trinajstletnega dečka ga je poslal oče v kadetsko šolo. Prvikrat se je odlikoval kot 25leten stotnik v pruski vojski, sósebno pa se je kot major izkazal leta 1789. pri obleganji Belega Grada pod poveljstvom Lavdonovim. V francoskih vojskah si je prislužil odliko za odliko, leta 1799. celo najvišji vojaški red Marije Terezije. V bitki pri Marengi je bil takó hudo ranjen, da je moral iti leta 1805. v pokoj; prej pa ga je cesar še imenoval za feldmaršallajtenanta. Toda tedanji hudi časi ga niso pustili v miru; prevzeti je moral sedaj to sedaj óno častno mesto, sedaj na Češkem, sedaj na Hrvaškem, sedaj zopet na Dunaji samem. Imenovan je bil za feldzeugmeistra, dné 3. septembra leta 1813. pa za začasnega guvernerja ilirskega. Po odhodu iz naše dežele ga je cesar le kàr obsipal s častmí in ga dne 2. julija leta 1833. naredil za najvišjega vojaškega dostojanstvenika, za feldmaršala. Umrl je dve leti zatem, leta 1835., v triinosemdesetem letu svoje dôbe, ko je 70 let zvesto služil svojega cesarja. (Mittheil. d. hist. Ver. für Krain. 1855. p. 7.)

še izmed teh sta od Valvasorjevih časov pa do konca minulega stoletja izginila dva gotovo najlepših, vrt kneza Eggenberga in kneza Turjaškega: na njiju mestu stojí danes uršulinski samostan s cerkvijo, in za njimi se razteza veliki samostanski vrt. Če izvzamemo izprehajališče v hrastovih in bukovih sencah ljubljanskega Gradú, na severnem pobočji, obrnjenem proti Vélikemu trgu, to ni imela Ljubljana pred sto leti v svojem ozidji niti jednega javnega nasada. Toda še to izprehajališče, do katerega si prišel po Študentovskih ulicah ali po Rebri, gotovo ni bilo kàj vabno, ker je držalo pod starimi, neprijaznimi zidovi ljubljanskega Gradú.[1]) Tiste poti z ovinki, ki drží danes po Študentovskih ulicah na Grad, namreč takrat še ni bilo, ampak naredila se je tudi šele v tem stoletji. Pred sto leti celó že več ni bilo óne znamenite lipe na Starem trgu, pod katero je z drugimi Ljubljančankami vred plesala nesrečna Prešérnova Uršika. Posekali so jo že v XVII. stoletji, ker je bila trhla in vsa črviva.

Taka je bila s senco v mestu. Toda précej zunaj mesta so bila tri izprehajališča, pristopna vsakomur: Prule, Cojzov vrt in Lepi pot v Gradišči, če ni sicer tudi »Lepi pot« spadal k Cojzovemu vrtu in ni bil le del njegov. Cojzov vrt je bil, če se ne motim, tam, kjer je danes vrt in hiša št. 20. na oglu Rimske in Tržaške ceste.

Prule so bile za izprehajališče prav pripravne; bile so blizu mesta in so dajale tudi nekoliko sence, zakaj oba brega Ljubljanice, levi in desni, bila sta od Ljubljane prav gôri do Vrhnike kakih 10—12 sežnjev na široko obsajena s hrastovino in vrbami.[2]) Seveda se ti nasadi niso napravili ljubljanskim izprehajalcem na ljubo, ampak le čolnarjem v prid, da so varovali viharjev ladje in čolne, plavajoče po Ljubljanici. Paziti nanj in ga iz nova zasajati je bila dolžnost čolnarske zadruge. V ta gozdič, ki je sezal do Žabjeka, do takó zvanih Vodnih vrat, zahajali so Ljubljančani radi že v XVI. in XVII. stoletji in se tu razveseljevali.[3]) Ko pa so napravili Gruberjev prekop, tedaj se je to izprehajališče polagoma opustilo, kar je prav umevno, če pomislimo, da so bile Prule sicer le dobre, mastne senožeti bogatih Ljubljančanov.

Proti koncu stoletja so hodili izprehajalci rajši drugam, na Cojzov vrt, ki ga je Cojz kupil od grofa Turjaškega. Dokler je bil vrt Tur-

[1]) To je tista neprijazna, danes že kàr opuščena pot nad vrtovi Vélikega trga, za katero celó marsikateri Ljubljančan ne vé.

[2]) Hoff, Gemälde v. Krain I., 82. in „Mittheil. des Musealv.“ 1892., p. 81.

[3]) „Ljublj. Zvon“, 1886., l. c. Na Bregu in na sedanjem Šentjakobskem nasipu pa po mojih mislih ni bilo drevoredov.

jaški, bil je ljudstvu najbrže nepristopen. Cojz pa ga je odprl vsem ljudem. Vrt ta je bil vsekakor velik, zakaj v njem so bili drevoredi, po katerih so se vozili celó s kočijami; vršile so se na njem tudi ljudske veselice. Ko je potovala n. pr. leta 1790. princezinja Elizabeta iz Inomosta skozi Ljubljano, peljala se je na izprehod tudi v Cojzov vrt[1]) in ko jo je leta 1802. zopet privêdla pot v Ljubljano, napravil ji je častniški zbor na Cojzovem vrtu veselico s turško godbo.[2])

Da Ljubljančani minulega stoletja niso imeli v mestu prav nič javnih nasadov, prihajalo je odtod, ker je bila v obzidanem mestu tesna za prostor. Na napravo javnih nasadov so mogli misliti šele potem, ko so jeli konci minulega stoletja podirati mestno ozidje in njega stolpe. V aktih se na mnogih krajih naglaša, da so cesarske gosposke ukazale magistratu to podiranje zlasti iz zdravstvenih ozirov, zató, da bi dobilo mesto več svetlobe in da bi lože dohajal zdravi, čisti zrak. Ker so bile stare in takrat že nepotrebne utrditve temu na poti, ukazala jih je gosposka podreti. Že précej tedaj so se Ljubljančani posvetovali o napravi javnih nasadov, toda prišle so nesrečne francoske vojske in požrle ves denar, ki bi se bil sicer lahko potrosil v take namene. Takó se je zgodilo, da so prvi nasadi v Ljubljani nastali šele v francoski dôbi.

1. Vrt za škofijo.

Prvi tak nasad je bil zadi za škofijo. Malone prav do konca minulega stoletja je bil desni breg Ljubljaničin od Špitalskega do sedanjega Mesarskega mostú ves zadelan z mestnim ozidjem (proti Ljubljanici) in z raznimi stavbami, namenjenimi trgovini. Na sedanjem »Sadnem trgu« je stala tik Ljubljanice vrsta mesnic, ki so bile zajedno klavnice, kar se je čutilo sosebno poleti. Toda iz več vzrokov se Ljubljančani niso dosti spotikali ob njih; prvič se te mesnice in klavnice niso videle niti s Špitalskega mostú niti iz Špitalskih ulic; s Špitalskega mostú zató ne, ker so stale na njem ob levi in desni stráni kramarske lope, iz Špitalskih ulic pa zató ne, ker so stala konci mostú stara Špitalska vrata in zapirala pot na breg. Kdor je hotel do mesnic, moral je po ovinkih okolo meščanskega špitala skozi Lingarjeve ulice. Drugič pa tudi v njih bližini ni bilo takih gospodarjev, katerih beseda bi bila kàj veljala, zakaj jedina hiša je bila na tem kraji meščanska bólnica, kjer so živeli mestni ubožci ob miloščini svojih prednikov in nekoliko tudi tedanjih someščanov. Takim je mo-

[1]) „Laibacher Ztg.“, leta 1790.
[2]) Ibid leta 1802.

ralo biti seveda vse prav. Najtehtnejši vzrok za to, da se ob klavnicah in mesnicah niso spotikali, pa je bil ta, da se naši predniki ob takih stvaréh sploh niso spotikali. V tem oziru so lahko prebili mnogo.

Tudi sedanji »Mokarski trg« je bil na okolo in okolo zadelan s kramarskimi lopami. Od škofijskega ogla v »Medenih ulicah« je držal do Ljubljanice visok star, grd zid, ki se je pri Ljubljanici ujel s še višjim in še debelejšim mestnim zidom, stoječim tik brega. Na tem trgu je bilo tja do semenišča in celó zadi za njim še konec minulega stoletja vse polno kramarskih lop, večinoma lesenih, nekaj pa tudi zidanih. Ali vse, te in óne, bile so grde in škofiji nikakor ne v lepšavo; vrhu tega je bil o sejméh tukaj takšen hrup in vrišč sejmarjev, da sam nisi umel svoje besede. Celó nevarno pa je bilo tukaj zaradi ognja, ker je bilo nakopičenega veliko kramarskega blagá in ker so imeli shranjene in na kupe zložene óne »štante«, katere so o sejméh razpostavljali po vsem mestu. Zató so že za Marije Terezije mislili na to, da bi jih podrli in prenesli drugam, takó dobljeni prostor pa zasadili z drevjem in drugim zelenjem. Toda novcev ni bilo za to. Tudi pozneje so se nekajkratov lotili te stvarí, ki se pa venderle ni dala zvršiti, najsi je nadškof Brigido obetal precejšen prispevek, 400 goldinarjev. Prestavljanje lop pa bi bilo stalo mnogo več; preračunjali so, da celó nekaj stotin nad 3000 goldinarjev. Zató se niso mogli sporazumeti, sosebno še zaradi tega ne, ker je nadškof obljubil ónih 400 goldinarjev le proti temu, da bi bil potrebljeni prostor njegov, oziroma škofijski.

Iz nova so podrezali to stvar leta 1800., ko je kresija mestu ukazala, da brez obotavljanja in ugovora prestavi lope na sedanji Franc Jožefov trg. Mesto je to storilo, in takó so izginile za škofijo lesene lope, ostale pa so še na pol podrte zidane in ostal je tudi še grdi in že na pol porušeni zid, ki je oklepal Kramarski trg. Sicer je želelo pač vse mesto, da bi se odpravil tudi ta neukusni ostanek starih časov, ali bilo ni nikjer denarja.

V francoskih časih pa je stvar venderle stekla, a tudi sedaj šele po požrtvovalnosti bogatega ljubljanskega trgovca Primica. Ta se je ponudil, da potrebi in splanira grdi Kramarski trg ob svojih troških; izgovoril si je le gradivo, kar ga je bilo tam.

Ko se je to zgodilo, bili so tudi Francozi pripravljeni kàj storiti za olepšavo tega primeroma velikega, a golega in pustega kraja. Kazalo ga je olepšati že zató, ker je v škofiji bival tisti čas guverner, v semenišči pa škof. In res je začel spomladi leta 1812. zasajati nalašč za to najeti vrtnar Riedl za škofijo domače in inozemsko drevje

in raznovrstne cvetice. Pri delu ga je nadziral mestni svetovalec, bogati trgovec Alborghetti. Riedl je postavil v novi nasad celó štiri pomarančna drevesa in je sploh poskrbel, da je dobil ta kraj, ograjen z novim ličnim zidom, res čedno in času primerno lice. Za Riedla bridko je bilo samó to, da so ga Francozje kàr čisto pozabili plačati za njegov trud. Moledoval je dolgo, predno mu je guverner grof Bertrand, pa tudi šele zadnje dni pred svojim odhodom iz Ljubljane, izplačal vsaj nekaj malega, deset frankov. Pozneje pa je delal Riedl zopet dolgo časa zastonj, prenašal, ali ker sam tega ni mogel storiti, prenašati dal óne štiri pomaranče v kadéh z vrta v cvetičnjak, spomladi pa iz cvetičnjaka zopet na vrt. Mož je moral najemati ljudi in se je zaradi tega celó nekoliko zadolžil. Leta 1813. so Francozje meseca oktobra odšli iz dežele z dolgom pri ubogem Riedlu. Tega pa ta nezgoda ni kàr nič zadrževala, da ne bi bil skrbel za novi nasad tudi še potem, ko so prišli v deželo Avstrijci. Ker je védel, da so imele sedaj avstrijske gosposke glavo polne drugih stvaríj nego kakó se sadí drevje in priliva cveticam, oglasil se je dné 17. novembra 1813. leta sam, opisal v svoji prošnji, kaj je učakal pri novem nasadu od prvega početka do tistega časa ter je prosil odloka o tej stvari, hitrega odloka, češ, da je že zadnji čas, da se zasadí inozemsko grmovje, ki ga ali še ni, ali pa se je posušilo ali ga je vzela lanska zima, in da se dalje zavarujejo mladi akatje in drugo drevje zimskih viharjev, snegá in mraza.

Če je vse to res, kar pripoveduje mož v svoji prošnji, bilo mu je gotovo prav mnogo do tega, da se napravi tukaj lep javen nasad. Tudi magistrat se je pobrinil, da ostane ta nasad mestna svojina. Ko so se namreč Avstrijci vrnili v deželo, razglasiti je dal deželni poveljnik in cesarjev namestnik, baron Lattermann, da morajo za sedaj ostati vse stvarí prejšnjega francoskega erara takó, kakor so jih pustili Francozi ob svojem odhodu. Ta ukaz je dal magistratu povod, da je izprožil vprašanje: čegav je novi nasad, ali mestni ali erarov kakor škofija? Do tedaj se o tem ni še govorilo; o tej priliki pa se je morala stvar dognati. Magistrat se je je lotil kàr od najbolj praktične straní. V dokaz, da je jedino pravi gospodar nasadov on, dajal si je v njih ta in óni posel, ne da bi ga bilo količkaj treba; ukazal je podreti celó ravnokar narejeni novi zid okolo nasada. Seveda je zvedel o tem tudi baron Lattermann, ki se je obrnil do magistrata s pikrim pisanjem ter mu očital, da je magistrat dobro védel, čegav je vrtič, da je erarna svojina, da pa je venderle dal podreti zid takó in s toliko delavci, da se je zgledovalo vse mesto. Njemu, Lattermannu,

znano je dobro, zakaj se je to vse takó zgodilo, zató, da bi mesto prehitelo erar, kar pa nikakor ne gré. Magistrat mora najprej dokazati svojinske pravice do vrtiča, potem šele bode lahko počenjal ž njim, kar se mu bode zdelo. Lattermann je bil prav resno hud in je župana oštel. Ukazal mu je podrti zid takoj zopet podzidati, odslej pa se nobene rečí, za katero je treba njega dovolitve, lotiti na tak način. To je kàr naravnost razžaljivo zanj, če zvé šele v pogovoru z drugimi ljudmi o stvaréh, ki naj se rešujejo uradnim pótem.

Župan se je zagovarjal, da je govoril o tej stvari z najkompetentnejšim človekom, s provizoriškim ravnateljem cesarskih domén. Toda Lattermann ga je zavrnil, da ga to nikakor ne opravičuje; s takimi stvarmí se mora ravnati uradno, sicer pa je ravnatelj domén sam dejal županu, naj storí, kar se mu zdí in kar se upa sam zagovarjati; on ne prevzame nobene odgovornosti (dné 19. aprila 1814. leta).

Župan se vender ni dal ostrašiti, ampak se je krepko potegnil za mestne pravice do vrta ter naglašal, da je bil Kramarski trg že od nekdaj mestna svojina, da se je počedil ta kraj z mestnim denarjem in po požrtvovalnosti jednega ljubljanskih meščanov, Primica ter da se je nasadil pod nadzorstvom mestnega svetovalca Alborghettija. Čegav je torej vrt, če ne mestni?

Iz tega županovega ugovora je posneti, da je bila okolica škofije, semenišča in šentklavške cerkve v prejšnih časih dôkaj neprijazna. Župan je namreč dejal: šentklavška cerkev je dobila s tem, da so se odprle kdo vé koliko stoletij zazidane ozke ulice, zopet zvezo z Ljubljanico. Koliko je že manjša nevarnost gledé na ogenj! Zraven tega pa ni smeti pozabiti še druge koristi: da se namreč za cerkvijo odslej ne bode dala več kopičiti nesnaga takó ostudno kakor doslej [1]) Župan je dalje naglašal, da si je magistrat zaslužil posebno zahvalo od tistih, ki imajo oskrbovati in nadzirati semenišče in stolno cerkev, poslopji, ki se odlikujeta po svojem zlogu in katerima več ne bode treba trpeti nesnage okolo sebe.

Ugovor se je rešil za mesto ugodno. Deželna gosposka je spoznala, da je magistratova prava, zató mu je prepustila vrt v last. Magistrat ga je odmenil za izprehajališče in zabavišče takih otrók, ki so še priporočeni skrbi pestunj. Da bi se ne pripetila nesreča, zasadil ga je ob Ljubljanici z živo mejo, mlado drevje v njem pa je ukazal

[1]) Es wird nun durch die nothwendig häufige Passage unmöglich werden, an der Nordseite (med semeniščem in cerkvijo) den Unrath auf eine so ekelhafte Weise zu thürmen.

zavarovati s koli. Toda navzlic tej skrbi in navzlic paznosti vrtnarjevi se je vender čulo že skoro potem o poškodovanem drevji, poškodovani meji in izruvanih in razmetanih klopéh, ki so bile za izprehajalce razstavljene po vrtu.

Koliko časa se je mladina razveseljevala po tem vrtu, ne vem povedati; vsak Ljubljančan pa se še sam dobro spominja, da je na mestu tu opisanega nasada stal še nedavno škofijski konjski hlev, ki ga je ukazal podreti šele sedanji škof ter z lepimi nasadi dal temu kraju zopet prijazno lice, kakeršno je imel leta 1814.

(Dalje prihodnjič.)

Ptici.

Na lipi gledam ptici dvé,
Pevaje prva drugi dé:
»Na poti me je spremljal drug,
Ko sem preplula topli jug.
Nebrojno gledala cvetú,
Prirode mnogo sva krasú.
Možé sva zrla vročih lic,
Ognjene pôglede devic.
Čez dol sva potlej in goró
Priplavala na lipo tó.
Sedaj sva zložna v tem oba,
Da je krasnejša zemlja ta,
In národ, ki mu ona last,
Njen pônos je in njena čast!«

Spleheče ptica, kljun zaprè,
Pripóved druga to pričnè:
»Ponesel skozi vedri zrak
Na sever me je vzlet legak.
Po belih gorah solnčni svit
V čarôbi bajni je razlit.
Rod, ki ga óni svet živí,
On sebi blag — a drugim ní.
Želela sem čez dol, goró,
Priplavala na lipo tó.
Kar veš ti z drugom, tó znam jaz:
Ta zemlja je vesoljstvu kras,
In plemenitejši ljudjé
Nikjer na svetu ne živé.«

Končá sedaj še druga ptic
Najlepšo, kar sem čul pravljic.
Ozrèm se jaz na ptici dvé,
Izgovorim besede té:
»Ko zopet te na cvetni jug
Tvoj zvesti bode spremljal drug,
Ko bode tebe skozi zrak
Na sever nesel vzlet legak,
To izpod néba, iznad vej
Žvrgôli vsaka mi poslej:
Razsipal vso krasoto Bog
Nad naš je hrib in naš je log,
In izmed vseh najblažji rod
Ta rod je, ki je tù gospód!«

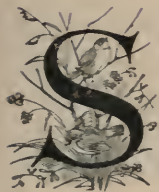
Rástislav.

Svatba na Selih.

Povest. Spisal **Podgoričan.**

I.

Spomladi in poleti leta 1878. so ljudje po vsi državi nezaupno čitali časnike, ker so se bali vojske. Na Balkanu je že več let gospodaril meč, padlo je bilo tam na tisoče slovanskih móž, vender še ni bilo mirú v deželah, ki so naši državi najbližje. Vse je kazalo, da bode morala miriti Avstrija s hrabrim svojim vojaštvom. Zató so se bali. Marsikdo je bil sam vojak, drug je imel brata vojaka ali sorodnika, ljubega prijatelja ali dobrega znanca, po katerem bi mu bilo žàl, ako bi ga na vojski dohitela zgodnja smrt. Nič se ni za trdno védelo, kaj bode iz vsega. Zdajci poči okolo sv. Vida glas: »Vojska bode s Turkom!« In ta glas je odmeval po vsi državi, po vseh deželah in segel hipoma v najoddaljenejše kraje, v najsamotnejša sela v pustih dolih in nerodovitih gorah. Šumelo je zlasti v naših krajih, zakaj vojska s Turki je po mislih našega národa najhujše zlò. Tristoletno krvavo bojevanje s temi sovražniki krščanstva in Slovencev je napolnilo naše pradede s sovraštvom in strahom takó, da jim je prešlo oboje v mesó in kri in da še sedanji rod čuti nekovo neznano mržnjo do Turčina. Že ime Turčin vzbuja pri preprostem národu grozo. »In sedaj bode zopet vojska s Turkom! Bog naš varuj!« vzdihali so ljudje. Hipoma so se oživele stare, na pol pozabljene pripovedke in pravljice o Turkih in psoglavcih ter se pravile prestrašenim ljudem, da so se podnevi plaho ozirali, odkod privihrajo Turčini, ponôči pa od groze niti spati niso mogli. Premnoga stara mamica si je otrla rosno okó, ko se je spomnila sina vojaka, ki bode moral na vojsko; jokale so žene, in tudi mnogi deklici, ki je rada imela mladeniča vojaka, bilo je nekamo tesno pri srci, ko je pomislila, da morda:

»Ko pojde na vojsko,
Nazaj ga več ne bo.«

Res niso bili nič kàj veseli dnevi. Vsak hip so pričakovali, koga pokličejo v vojsko. Kdor pa se ni bal za nikogar, pravil je, da bodo turški konji zopet teptali naša polja, neusmiljeni Turki morili ljudi in požigali vasí in mesta. In s tem brezupnim modrovanjem se je podrla marsikomu še tista srčnost, kar je je ostalo.

Na Zgonče Poljane je prinesel novico o vojski cerkvenik od Svetega Primoža. Zjutraj je robski gospod župnik Primož maševal tam gôri v podružniški cerkvi in po maši povedal cerkveniku, kar je zvédel prejšnji dan. Stari cerkvenik se je zeló prestrašil in vzdihnil ves prepal:

»Jažeš! Kaj bode pa sedaj?«

»Glej ga, kaj bode? Na vojsko pojdeš, ako si še vojak ali si pa morda kdàj bil,« pošali se gospod.

»Naka, gospod, vojak nisem in cesarskega kruha nisem še nikdar jedel in tudi suknje cesarske nisem nosil. Zvrgli so me, dasi —«

»Že prav,« ustavi ga gospod, ki je že večkrat čul staro pripoved. »Ali pojde morda sin na vojsko?«

»Moj sin ne, pač pa bratov z Osredka. Povedati moram brž, da bodo védeli, ako še ne vedó, in da kàj pripravijo za fanta, da ne pojde lačen po svetu.«

»Stisni mu tudi ti kakšno petico, ustrežeš mu,« pravi gospod in krene po hribu nizdolu.

Cerkvenik pa zaklene cerkev, stopi v hišo in pové ženi in družini, da je vojska, nató gré brž po drugi stráni hriba v Osredek pravit, kar je zvédel. V bližnje Zgonče pa je stekla cerkvenica, da je brž raznesla, kar so gospod župnik povedali nje možu.

Osupnilo je ljudstvo, ko je začulo izpoved cerkvenikovo in se prestrašilo nemalo. Najboljši možjé in najkrepkejši mladeniči bodo morali na vojsko! Res pravi národni pregovor, da so nebesa odprta, kadar je vojska, ali národu prinaša ta pregovor ubogo malo tolažbe. Vsakdo se nerad loči svetá, kjer se živí samó jedenkrat. In iti na vojsko, kjer govorí puška, grmé topovi in žvenketajo sablje, to je hudo, težko se je ločiti rodnih dolov in gor, ker človek ne vé, ali se še vrne ali ne. Tožno so povešali očetje glave, vzdihale so matere in žene, in izginil je smeh z obraza marsikateri deklici.

Ko so zvédeli na Selu novico o vojski in se je zraven povedalo, da pojde na vojsko vse, kar je kdàj nosilo puško, prestrašila se je Dragarjeva Lenica, in nekova notranja bolečina ji je hipoma presunila srce; slutila je veliko nesrečo.

»Ubili ga bodo in videla ga ne bodem nikdar več!« mislila si je, in ta misel ji je privabila solze v očí. Razburila ji je srce in dušo.

»Bog zná, ali že vé ali ne, kaj ga čaka,« misli si. »Na samoti so, gotovo jim ni šel še nihče povedat.«

Sama pa vzame košek, pové, da gré na njivo po krmo za prašiče, in krene po grebenu na Nered. Na pol pota tjà pa zavije na

desno v breg, kjer so imeli precèj daleč gôri Dragarjevi nekaj njiv. In ne daleč od tam, komaj tri streljaje, stojí lovska hiša turjaške graščine, v kateri stanuje lovec, da varuje gozd Mačkovec in straši lesne in gozdne tatove.

Prišedši na njivo, Lenica obstojí in gré proti lovski hiši, ni li kdo zunaj. Toda ničesar ne opazi. Loti se dela, ali ob delu večkrat postane in se ozira zlasti proti hiši. Zdajci ji udari na uhó glasno ukanje. Zgane se, zakaj dobro ji je znan čisti glas. Ozrè se tjà in na kolovozni poti ugleda njega, ki ga je prišla čakat. On jo je bil takoj ugledal in jo spoznal, ko je stopil iz gozda. Zaukal je, češ, da jo vidi. Pulila in plela je pridno, a solze, katerih se ni mogla ubraniti, kapale so ji na roko, zakaj takó žalostne slutnje so jo obhajale, da se nikakor ni mogla umiriti.

Skoro je stal vitki grajski lovec poleg nje.

»Ali danes sama pleveš?« nagovorí jo veselo.

Lenica se vzravná, vzpogleda in odvrne:

»Sama.«

Ko opazi lovec nje solzne očí in zbegani obraz, vpraša jo ves vznemirjen:

»Kaj ti je, Lenica, zakaj si se jokala?«

Toda ona ne more odgovoriti takó brž, nego si s predpasnikom obriše solze.

»Povej, kdo ti je storil kàj žalega?« sili lovec.

»Mêni ni storil nihče ničesar, ali ti, Egidij, moraš od tod — na vojsko.«

»Kaj praviš?« začudi se lovec.

»Na vojsko pojdeš, in videla te ne bodem nikdar več!« ponoví Lenica s tresočim glasom.

»Kdo pravi, da grem na vojsko? Jaz ne vém o vsem tem ničesar.«

»Pa jaz sem zvédela, in vsi že vedó. Oh, saj sem si mislila, da še ne véš, kaj te čaka! S Turkom se je vnela vojska, kakor sem slišala davi, in vsi vojaki morajo nánjo.«

Neverjetno in vznemirjen zmajè lovec z glavo, rekši:

»Ne boj se, Lenica, ne bode takó hudo; bržkone se je kdo pošalil z nami Rovtarji. Ako se pa res začnè vojska, no, vseh vojakov izvestno ne skličejo, in vse je mogoče, da mene izpusté, zlasti ako naš grof izpregovorí dobro besedo, da mu lovcev ne pokličejo, ker potem nima kdo čuvati njega svojine.«

Razjasní se dekličin obraz, ker so jo nekoliko potolažile lovčeve besede.

»Oh, da bi le res bilo takó, kakor misliš!« pravi po kratkem molku.

»Res bode, le brez skrbí bodi in vesela, pa kàj drugega povej!«

»Kaj bi ti povedala? Pri nas se govorí samó o vojski. Véš, molila bodem, da te ne vzemó. Pa če dobiš pozovnico, porôči mi, da bodem védela, pri čem sem,« velí mu v skrbéh.

»Sedaj se mi pa mudí domóv,« pristavi še in pospravi napravljeno krmo v košek.

Lovec ji pomaga zadeti in jo potem spremlja, držèč jo za roko, po stezi dôli do pota. Vesel smeh dekličin skoro naznanja, da je pregnala tožnost in da jo je obšla tista znana dekliška brezskrbnost in lahkomiselnost. Na razpotji se ločita. Lenica hití domóv na Sela, lovec pa se zamišljen vrne na Podmol. Novica o vojski ga je nemilo zadela, vender je upal, da ga prezró in da ne dobí povelja iti k polku.

Materi ne pové ničesar, dasi ga je izpraševala, kaj mu je, da je takó malobeseden in nekamo tožen.

II.

Novica o vojski se je že drugi dan uresničila. Župan Zvonec je dobil cel zvezek pozovnic za vojake z naročilom, da jih mora takoj izročiti pozvancem. Raznašanje je bilo za župana naporno delo. Županija je izmed največjih v deželi in obseza mnogo majhnih vasíj in selišč, raztresenih po ozkih, dolgih jarkih, strmih brdih ali na vrhovih gričev in hribov. Četrt ure skoraj ni poti po ravnem. Potil se ni zastonj rejeni oče župan Zvonec. In v katero hišo je stopil, nikjer se ga niso razveselili, ampak povsod prestrašili. Ženske so zajokale, stari očetje so zmajevali s plešimi glavami in modrovali, da bi vojske pač ne bilo treba; kdor pa je vzprejel pozovnico, strmel je vánjo in si jo tolmačil. Jokal tak ni nihče, ker pravi vojak se ne joka in strahú pokazati ne smé. Potem je župan Zvonec še vselej povedal, komu je že izročil pozovnico in komu jo še ponese.

Na Selih se oglasí Zvonec mimogredé pri Dragarji, ker sta si bila prav dobra in je bil Dragar že več let občinski odbornik in zaupni mož.

»Ali si tudi k nam kàj prinesel?« vpraša Dragar nasmehoma.

»Komu? — Tebi? — Sinov še nimaš vojakov, hlapca pa tudi nimaš takega, da bi bil za cesarsko službo.«

»Nič se ne šali, Zvonec!«

»Saj se ne, ampak to vem, da bi ti ne bil takó vesel, ako bi bil jaz sedaj-le tak listek prinesel,« pravi župan in pokaže táko usodno pozovnico.

»Nekoliko bi me že jezilo. Kaj pa, ali je veliko pozvanih?«

»Mnogo! Vojska bode huda, ako skličejo vse vojake, kakor so jih pri nas «

»Kàj so vse pobrali?« oglasí se Dragarica.

»Vse, kolikor jaz vem, mislim, da iz naše občine nobeden ne ostane domá. Kakih dvajset pozovnic je prišlo, katere sem že močno raznesel, tukaj imam pa še dve za Kališče, dve za Krvave Pečí in jedno za graščinskega lovca na Podmolu.«

Župan izvestno ni védel, kakšno žalost je provzročil Dragarjevi Lenici s tem takó ravnodušnim poročilom. Vsa v skrbéh je mlada deklica, nekaj šivajoča, poslušala in vlekla na uhó županove besede, da bi zvédela, kaj se zgodí z lovcem Egidijem. Vprašati zanj vpričo očeta in matere ni hotela, da bi se ne izdala. Imela je še vender nekoliko upanja, da Egidij ne pojde na vojsko. To upanje je pač izginilo, ko je izrazil svoje misli Zvonec, da pojdejo vsi na vojsko; ali ko je povedal, da nese lovcu pozovnico, presunila jo je bridka žalost, pretesne so ji bile prsi, in znamenja nje notranjih čustev so silila na dan. Zbeží iz hiše na vrt, da se tam v zatišji izjoka in dá odduška srčni bolečini.

»Ha, ta gré tudi?« pravi Dragar. »No, takega vsaj ni takó škoda kakor nas kmetov, ker nima kdo delati in gospodariti.«

»Škodilo bode pa njega materi. Stara je, dela težko in sedaj ne bode imela nikogar. Lovec ni napačen. Marljiv je in pošten,» opomni Dragarica.

»Lovec ni bil še nobeden nič prida,« zavrne jo mož. »Kaj, Zvonec? Takih ljudij ne potrebujemo,« namežikne županu.

Zvonec se nasmeje, rekši:

»Morajo že biti. — Sedaj pa grem, da opravim do večera. Pa zdravi!«

Po teh besedah odide od Dragarja in krene po poti na Kališče. Gredoč tja gôri, zavije s pota še na Podmol, da bi šel potem iz Krvavih Pečíj kàr naravnost dôli na Rob.

Lovec je sedèl na klopi pred hišo in zamišljen zrl prédse. Vzdrami ga težka hoja županova. Ko ga spozná, prestraši se in osupne, zakaj zazdí se mu, kaj prinaša.

»Kaj pa je vas prineslo sèm gôri Zvonec?« vpraša vznemirjen.

»Dolžnost!« odvrne župan. »Pa kaj bi ti pravil, ná, kàr sam poglej, saj znaš brati.«

Poišče pozivnico, glasečo se na lovčevo ime, in mu jo vročí.

S tresočo roko vzame lovec beli list in uprè očí vanj.

»Umeješ? Veš sedaj?« vpraša župan po kratkem premolku.

»Vem.«

»Torej v oseminštiridesetih urah. Hitro bode treba iti.«

»Hitro.«

»Nič se ne boj! Srčen bodi, saj si mož in streljati tudi znaš,« tolaži ga župan, vidèč da je vsa odločnost in krepost izginila z lovčevega obraza.

»Ali ste bili že kdàj v vojski?«

Župan pogleda v tlà.

»Bil še nisem, pa srca bi vender ne izgubil.«

»Kaj si pa dobil, Egidij?« vpraša ga mati, stopivši na prag, ko je slišala zunaj govorjenje.

»Pa se pomenita in ne žalujta preveč,« pravi župan in gré svoj pot, ker menda ni hotel biti priča prizoru, kakeršnega je videl danes že večkrat.

»Nič dobrega, mati,« odvrne lovec bled.

»Govôri, Egidij, kaj ti je prinesel župan?« pravi mati in zrè vprašalno sina.

»Mati, nič drugega ni nego povelje za vojsko. Jutri moram od vas, kamor me kliče cesarjev ukaz,« razloží ji na videz miren in ravnodušen.

»Na vojsko moraš?« zajekne starka in sklene roke. »Moj Bog, na vojsko!? — Kam? — S kom?«

»Na vojsko, s Turkom.«

»Da te tam umoré! — Ti ne greš, ne smeš iti!« Rekši objame sina in ga stiska k sebi, kakor bi ga hotela za vselej pridržati domá. Solze so ji porosile vela lica.

»Mati, ljuba mati, pomirite se in ne tožite. Iti moram, ker sem prisegel zvestobo cesarju in domovini. Kàj hočete, da me bodo preganjali orožniki in da pridem v ječo ali še kam drugam?« Govorèč se oprostí iskrenega objema.

»Ali moraš res na vojsko?» vpraša mati takó milo in žalostno, sklene roke in gleda sina, kakor da ga vidi zadnjič.

Sina pa je materin pogled še bolj težil in mu grenil pot na vojsko.

»Res moram, jutri grem, pripravite mi kàj za pot.«

»Vse ti rada storim, karkoli hočeš! Saj ti morda ne bodem nikdar več, saj te bržkone ubije turška krogla ali pa ti odsekajo glavo in potem umrjem tudi jaz od žalosti! Sama pač nimam kàj početi na svetu.«

Takó je težila mati srce sebi in sinu.

Lovec pa krene molčé in zamišljen v gozd, da se umakne tožeči materi. Séde na porobek in si podprè glavo. Lep razgled se mu razgrinja čez griče in dole, do sinjih gorâ na vzhodu, ki v velikem polkrogu mejé obzorje. Toda danes je slep za vso krasoto in veličastvo rodne zemlje; dušo mu stiska bridka toga, glavo pa mu polnijo mučne skrbí. Ni se bal krvave vojske niti naporov in trpljenja, ki čakajo vojaka na vojski v tujih, negostoljubnih deželah. Težilo pa ga je pustiti ljubi domači kraj, pustiti morda za vselej rodno mater, pustiti Dragarjevo Lenico, da je nemara ne vidi nikdar več. Mati je že stara in onemogla, zanesti se ne more, da bi še dolgo živela, ker star človek je itak od danes do jutri; toda upal je, da jo še najde zdravo, ako se srečno vrne z vojske. Takó se pa ni mogel potolažiti zaradi Dragarjeve Lenice. To je imel najrajši na svetu za svojo materjo in časih je celó dvojil, ali ljubi mater bolj ali njo, Védel je pač tudi, da ga ima deklica rada, in bal se ni, da bi mu bila svojevoljno nezvesta; toda ni si mogel misliti za trdno, da bi dobil Lenico še táko, kakeršna je sedaj. Morda ni prav zaupal neomahljivi ženski zvestobi. Bal se je, da ne bi našel Dragarjeve Lenice žene drugega, ako bi vojska že predolgo trajala in bi ga v tem pozabila — strašna misel!

Na večer se vrne v hišo k materi, ki je bila v tem jokaje in molèč pripravila večerjo sinu in sebi. Toda jesti se jima ni ljubilo in govoriti tudi ne, zakaj vsaka beseda je le še povečala žalost. Ljubeče je gledala tožnega sina, kateri skoro odide, morda za vselej.

Po kratki molitvi vstane lovec in se pokrije.

»Dôli grem na Sela,« izpregovorí in gré k vratom.

»Pridi skoro, da se še kàj pogovoriva,« naprosi ga mati.

»Čakati me ni treba, ne vém, kakó dolgo se zakesnim.«

Rekši odide iz hiše in nizdolu po poti.

(Dalje prihodnjič.)

Herondovi mimiambi.

Spisal **R. Perušek.**

o je kralj Filip Macedonski leta 338. pr. Kr. premagal Grke v bitki pri Heroneji (Chaironeia), zadal je smrtni udarec slobodi grški. Nič več se ni podigel do samostojnosti óni národ, ki je v tolikih bitkah nadvladal mnogobrojne barbare perzijske. Nezloga grških plemen, ljubosumnost, s katero je hotela sleharna državica zapretiti v klici vsak poskus, ki je šel na to, da bi zadobila ta ali óna država med Grki nekako prvenstvo, samopašnost mnogih državnikov, katerih ni vodilo nesebično rodoljubje kakor Demostena, nego dobičkarstvo in slavohlepje, vse to je gladilo pot barbaru, kralju macedonskemu, in končno je služil óni národ, ki je tolikanj čislal slobodo, barbarskim kraljem; ti pa so seveda vzprejeli grško kulturo in jeli sami sebe zmatrati za Grke. Zakaj zgodilo se je óno, kar je moral tristo let pozneje priznati gledé na svoj národ Rimljan Horacij: »Graecia capta ferum victorem cepit. Preobladana Grecija je preobladala surovega zmagalca«.[1]) Macedonski kralji so z mečem v roki razširjali grško izobraženost in grški jezik po vseh zemljah, katere pere iztočni del Sredozemnega morja in njegovi postranski deli. Ob obalah Male Azije je cvela grška izobraženost že od davnih časov, a zmagonosno je prodirala tudi v notranjost njeno in v druge kulturne dežele, n. pr. v Fenikijo in Egipet, kot spremljevalka kralja Aleksandra Vélikega in njegovih naslednikov.

Posebno zavetišče grški obrazovanosti, umetnosti in grškemu slovstvu pa je bila Aleksandrija v Egiptu, katero so Ptolemajci, kraljevski ljubitelji muz, poimence Ptolemaj Spasitelj Lagovič, (umrl leta 283. pr. Kr. v 84. letu svoje dôbe), njegov sin Ptolemaj Bratoljub (porodil se leta 309., umrl leta 246.) in Ptolemaj Dobrotvor (vladal od leta 243.—221. pr. Kr.) povzdignili v metropolo učenosti in književnosti óne dôbe. Poleg pesništva (glasovita imena pesnikov so: Appollonios Rhodios, Aratos, Kallimachos, Nikandros, Philetas), matematike in astronomije so gojili aleksandrijski učenjaki vse óne znanosti, katere so stari Grki nazivali s skupnim imenom »g r a m a t i k o«. Gramatika v njih zmislu je obsezala ne samó óno, kar mi danes nazivljemo gramatiko, nego tudi k r i t i k o in h e r m e n e u t i k o, t. j. umetnost pre-

[1]) Hor. Epist. II. 1. 156.

sojevanja in razlaganja, katera se je raztezala na vse stvarí, ki so bile v dotiki s kakim književnim delom. V ta namen so skupljali in pregledavali ter ocenjali vse literarne zaklade, katere so za drage novce nabavljali darežljivi vladarji in katere so urejevali učeni knjižničarji (znamenita imena so: Zenodotos, Kallimachos, Eratosthenes, Apollonios, Aristophanes, Aristarchos). V Bruheji (Βρουχεῖον), v kraljevski palači, bila je knjižnica (ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη) za katero je največ knjig nabavil Ptolemaj Bratoljub. V tej knjižnici je bilo vsega vkup (συμμιγῆ) do 400.000 zvitkov (Rolle).[1] Gellij[2]) pripoveduje, da je bilo celó 700.000 zvitkov v tej knjižnici. Seveda je bilo mnogo del v več izvodih. Ako odštejemo vse dublete, ostane še vedno velikansko število 90.000 zvitkov (ἀμιγῆ καὶ ἁπλᾶ). V drugem delu mesta (v Rhakotidi) se je pozneje v svetišči Serapidovem (v Serapeji) zbrala knjižnica, ki je obsezala 42.800 zvitkov. Te knjižnice so mnogo trpele kakor mesto sámo. Starejša in večja knjižnica je pogorela, ko je Julij Cezar leta 48. pr. Kr. zažgal egiptovsko brodovje, ki je bilo v pristanišči. Da se ta škoda nadomesti, dal je triumvir Antonij odnesti pergamsko biblijoteko, katero je bil utemeljil kralj Eumenes II., v Aleksandrijo in jo je podaril kraljici Kleopatri. Mlajša in manjša (ἥτις καὶ θυγάτηρ ὠνομάσθη αὐτῆς, ki se je zvala tudi njena hči), trpela je ob isti priliki. Za cesarja Domicijana (Domitianus od leta 81.—96. po Kr.) so se knjige prepisale ter izmenjale[3]) z novimi prepisi. Tudi te knjižnice so imele jednako usodo. Za cesarovanja Teodozija Vélikega (Theodosius od leta 379.—395. po Kr.) jo je uničil véliki škof Teofil (Theophilos) leta 389. Pozneje so izkušali podtekniti ta barbarski čin drugemu fanatiku. Pripoveduje se namreč, da je Amru, vojskovoj kalifa Omarja, leta 651. po Kr. dal uničiti knjižnico, češ, ako ni v nji nič koranu nasprotnega, ni je treba, ker je v koranu vse, kar je treba; ako pa so v nji stvarí, katere so v opreki s koranom, tedaj ni vredna drugega, nego da se zatrè. Vsekako pripada večji del krivde škofu Teofilu; kar pa je ubeglo njegovemu fanatizmu, to je pokončal muhamedovec. Saj slepi prenapetosti in ognjevitosti v razširjanji svojih naukov in v uničevanji drugoverstva je dobro došel vsak pomoček. Ti svojstvi pa nista privilegij nobene verske družbe; vsaka se smé ponašati ž njima, sosebno v prvi dôbi svojega obstanka. Jasno je, da tudi Arabcu niso k srcu prirasle grške knjige, katerih ni umel in katerih ni védel ceniti. Kdo bi se čudil, da se je tudi óno malo knjig, kar jih je ušlo

[1]) Seneca. tranq. animi 9
[2]) Noctes atticae. 6. 17.
[3]) Suetonius. Domit. 20.

požaru in verskemu fanatizmu, pogubilo in uničilo! Premnoga dela grških pesnikov in učenjakov so se poizgubila, in pokopana je bila tudi vsaka nadeja, da bi se še kdàj našel kak rokopis teh pisateljev. Za veliko večino teh pisateljev tudi res veljá aksijom, da so njih dela vsa ali pa deloma za nas izgubljena; vender ni prazen ves up po nenadnih najdbah, kakor so se res v poslednjih letih zvršile v Egiptu.

Leta 1882. so Angličani zaseli egipetsko deželo in uveli v vseh strokah državne uprave angličanski sistem. Poleg Francozov, kateri so prej v Egiptu imeli prvo besedo in imeli svoje šole s francoskimi učitelji, zasnovali so tudi Angleži višje učilnice, in njih učenjaki so se posebno zanimali za vse egipetske starine, tem bolj, ker se jim sedaj nista več mogli upirati muhamedanska trma in nezaupnost. Takó so torej prinašali zaklad za zakladom iz egipetskih nekropol, t. j. iz velikanskih mrtvašnic, katere so se ohranile v razvalinah piramid in drugih staroegipetskih poslopij.

Med drugimi jako interesantnimi najdbami je óna Francoza Bourianta.[1]) Našel je v grobu nekega egiptovskega meniha jako znamenit odlomek apokalipse (odkritja) Petrovega, ki se je čitala še leta 440. p. Kr. javno v nekaterih cerkvah palestinskih pred Veliko nočjo. Isti učenjak je našel v istem grobu v Akhmînu tudi evangelij sv. Petra.[2]) Cerkev jih ne priznava kot pristnih, a zategadelj nista spisa nič menj zanimljiva.

Angličani so poslali svoje najdbe v Britski muzej, in njih učenjaki jih sedaj podajajo filologom v posebnih izdanjih. Najznamenitejša teh knjig, ki je izšla leta 1891., je spis Aristotelov o »ustavi atenski«.[3]) Delo Aristotelovo je obsezalo popis 158 državnih ustav v Grški in izven Grške. Mislilo se je sploh, da je to delo, takó važno za poznavanje starogrškega državnega života, na veke izgubljeno. A glej, našel se je vsaj óni del Aristotelovega spisa, ki popisuje ustavo atensko.

---

[1]) Mémoires publiés par les membres de la mission française au Caire. novembre 1892. tom. IX. fasc. 1.

[2]) Odlomke tega evangelija in tega odkritja izdali so: Adolphe Lods Evangelii rec. Petri et Petri Apocalypseos quae supersunt. Paris. 1892 in L'évangile et l'apocalypse de Pierre etc. Paris 1893., Adolf Harnack. Bruchstücke des Evangeliums und der Apocalypse des Petrus. Leipzig 1893 II. Auflage ibid. 1893. Zahn. Das Evangelium des Petrus Erlangen u. Leipzig 1893. — Oscar v. Gebhardt. Das Ev. u. die Apoc. des Petrus etc. Leipzig 1893.

[3]) Aristotle on the Constitution of Athens edited by F. G. Kenyon etc. 1891. — Aristotelis qui fertur liber Ἀθηναίων πολιτεία. post Kenyonem ed. H. v. Herwerden et J. van Leeuwen. 1891. Leyden. Aristotelis πολιτεία Ἀθηναίων. ed. Blass. Leipzig 1892.

Angličan Kenyon je izdal leta 1891. devet papirov, t. j. rokopisov, pisanih na pristnem staroegipetskem popirji, ki se hranijo v Britskem muzeji in dotlej še niso bili objavljeni. Pisani so bili ti rokopisi v dôbi od drugega stoletja pr. Kr. do petega stoletja po Kr. Obsezajo pa poleg drugih del tudi jeden govor Hiperidov,[1]) kateri razpravlja razmerje za macedonskih nemirov. (V Egiptu so bili našli že leta 1847. rokopis, v katerem je bilo več govorov Hiperidovih). Isti zvitek obseza tudi odlomek nekega govora Demostenovega, ki je bil jednakega zmisla s Hiperidovim. Dalje se nahaja med papiri tudi Isokratov [2]) govor »o miru«, in več papirov obseza nekaj spevov Homerjeve Ilijade. Posledni papiri imajo obliko denašnjih knjig. Ker so ti papiri iz različnih stoletij, zató je tudi njih pismo jako različno, in autotipi (autotyp = samotisek, nekak poseben način tiska, ki natančno posnema matico) podajajo jako značajne vzorce različnih pisem. Euripidovo dramo »Antiopo«, katero je ohranil vsaj deloma jeden papir, izdala sta Angličana Sayce in Mahaffy.[3]) V mnogih ozirih najznamenitejši zaklad pa, kateri je izdan v Kenyonovem zvezku, so mimiambi Herondovi. Njih papirov rokopis je našel Angličan Sayce, ki je o najdbi poročal časopisu »Academy« v pismih z dné 19. aprila in dné 11. oktobra leta 1890. Ta rokopis, ki se sedaj hrani v Britskem muzeji, ima številko CXXXV.

Heronda pripada, kakor se bodemo osvedočili, aleksandrijskemu razdobju grške književnosti. Ko so Grki izgubili slobodo, bila so jim zlomljena tudi krila duševnega vzleta. Kar so Grki v tej dôbi storili na književnem polji, ne diše z óno svežo izvirnostjo, s katero se odlikujejo njih dela v klasiški dôbi. Večinoma so se zadovoljevali s tem, da so posnemali nedosežne vzore, kakeršne so jim zapustili njih slobodni predniki. Povsod se je na mestu prejšnje prirodne ljubkosti šopirila igrača in prevelika umetnost. Tudi jezik, v katerem so pisatelji te dôbe spisavali svoja dela, ni več klasiški aticizem, nego obče narečje, katero so mnogi tujci, ki so grški pisali, kvarili čimdalje bolj.

[1]) Hyperides, porojen leta 395. pr. Kr. vrstnik Demostenov, učenec Platonov in Isokratov, somišljenik Demostenov. Po smrti Aleksandra Vélikega ga je dal Antipater umoriti leta 322. Govor je naperjen proti Atenogenu ('Αθηνογένης.)

[2]) Isokrates, Atenjan, porojen leta 436 pr. Kr. — Zaradi nesrečne bitke pri Heroneji (Chaironeia) se je sam usmrtil leta 338. pr. Kr. Državnik ni bil, nego učitelj govorništva. Od 50 govorov se jih je ohranilo 20, med njimi »panegyrikos« in »panathenaiikos«; oba slavita Atene.

[3]) The flinders Petrie Papyri with Transcriptions, commentaries and index. Dublin 1891. Mahaffy John P. D. D.. On the flinders Petrie Papyri With trauscription, comonentaries and index Part II. With eighteen autotypes. Dublin 1893. etc.

Jedino v elegiji, v idilu in v komediji je bilo nekaj znamenitih pisateljev. Ker se izmed spisov novejše komedije ni nič ohranilo, ako ne jemljemo v poštev odlomkov in latinskih posnemovalcev, tedaj so nam mimiambi Herondovi tem bolje došli, ker si sedaj lahko ustvarimo sodbo o tem, kakšni so bili predmetje nove komedije in kakó so se obdelavali. Mimiambi Herondovi pa so važni tudi po tem, ker iz njih zajemamo znanje o kulturno-zgodovinskih odnošajih tedanje dôbe.

(Dalje prihodnjič.)

Trije vojaki.

Balada.

Iz vási na bistrih konjičih
Hitijo vojaki trijé;
Za vero in dom in cesarja
Hitijo na bojno poljé.

In prvi vzdihne in pravi:
»Poslovil sem se težkó;
Solzila se stara je mati,
Jokala je sestra glasnó«.

In drugi vzdihne in pravi:
»Poslovil sem težje se jaz;
Plakala je žena; v zibelki
Smehljal se deteta obraz«

In tretji zamolklo deje:
»Ob zori so danes zarán
Zagrebli mi ženo z detetom,
Zagrebli mi beli dan«.

Hrumeje, besneje bitva,
In bridke sablje zvené;
Za vero in dom in cesarja
Izdihne premnogo srcé.

V najhujši, v najsilnejši borbi
Stojí mi tretji vojak.
Kopní li po časti in slavi?
Kopní li po grobu junak? . . .

Po dolu hitita vojaka
Na bistrih konjičih domóv;
A tretji počiva sládko
Tam sredi nebrojnih grobóv.

Rádinski.

Strte peruti.

Novela. Spisala Márica.

asih sem sedela ž njima prav dolgo pod košatimi kostanji pri stari, zapuščeni kapelici. Mati me je sicer često opominjala, naj ne tekam za njima, ker sta že odrasli, učeni gospodičini, jaz pa še neveden otrok.

Obetala sem vselej, da ne pojdem nikdar več; toda kadar sem védela, da se bliža ura, ko pojdeta gospodičini navadno na izprehod, hitela sem po čist predpasnik, pogladila si lasé in sedla pred hišo.

Ko sta se glasno govorèč prismijali po stopnicah, upirala sem sedaj v to, sedaj v drugo proseče svoje očí, nagnila glavo in takó pomembno nabrala ustna, da sta me zdajci razumeli.

Pogledali sta se, nasmehnili, poljubili me in me povlekli za sabo.

Vsa srečna sem jima hotela v povračilo nositi košek, v katerem sta imeli delo, knjige in morda tudi kàj slaščic záme.

Bili sta moja sestra Vida in nje prijateljica Danica, ki je končala šole za vzgojiteljice in prišla ob vélikih počitkih k nam.

Ondu pod našimi kostanji jima je jako ugajalo. Sestra moja je delala, Danica pa ne, ampak čitala je vedno sedaj glasno sedaj tiho, v tem pa se pogovarjala takó na glas, da sem si mislila: »Čemú jo je neki Vida poklicala k sebi, če se vedno prepirata?« Ali ko sem jo začudena gledala, poskočila je k meni, pokleknila in me poljubujé stiskala náse; jaz pa sem bila vesela, da je prišla k nam gospodičina Danica!

Bila je pri nas dober mesec. Minilo pa je od tedaj deset let.

Kostanji razprostirajo še tamkaj svoje veje kakor tedaj, sestre moje in Danice pa ni več tu, in jaz tudi nisem več otrok, ampak odrasla gospodičina kakor ónidve tedaj . . .

Deset let! Kolika izprememba v tem času! . . .

Pred nekaj tedni sem videla Vido in Danico, ali kakó malo me spominjata nekdanjih prijateljic, kakovo nasprotje je med njima!

Ob desnem soškem bregu, južno od solnčne Gorice ima svoje širo posestvo tvorničar Lavrič. Ob lepem poslopji in okrog njega se lahko opaža skrbno gospodarstvo. Povsod je vse v redu, povsod se kaže blagoslov nebeški. Gladke peščene poti držé po vrtéh, polnih

cvetic in sadnega drevja; vmes pa stojé prijazne zelene hladnice z vabnimi klopicami.

Na večer je bilo prijetno v hišnih prostorih z bogato opravo med toliko in toliko ónih nežnih stvarec iz ženskih rok, katere pristujejo takó dobro ter ugajajo očém in ljubko vplivajo na posetnika, dasi so odveč. Vse je dihalo blažen domači mir, zadovoljnost in srečo, óno sladko omamljivost, katera je navadna v medenih tednih srečnih zakoncev.

Gospodinjila pa je tukaj moja sestra Vida, in to ne šele nekaj dnij, ampak že sedem let.

Živela je mirno poleg dobrega možá in treh lepih, živahnih otrók.

Vida je bila že deklica resna in realnih mislij. Sanjala ni o svetu, kakeršen se nam slika v romanih, izgubljala se ni v neplodnih sanjah in dasi še mlada, mislila je vender stvarno in trezno. In kakó je bila srečna! —

Deževalo je že kake štiri dni zaporedoma, in hladno je bilo takó, da ni bilo vreme kàr nič podobno ónemu koncem vélikega travna.

Bila sem že dva tedna pri Vidi na nje dômu. Jezila sem se na vreme in ropotala po hiši, da utolažim svoj srd. To pa je svaka in sestro mojo le veselilo, zakaj šalila sta se z menoj, nagajala mi, ozirala se v sive oblake in se hudomušno razgovarjala.

»Glej, Vida, glej, kakó se drevé oblaki proti Gorici! Nič ne bode, še dolgo bode deževalo. To pa vender ni prav, da dež takó nagaja našemu ubogemu gostu!«

»Molči, Božo, bodeta pa Vidka in Janko več znala, če je takšno vreme, ali ne vidiš kakó ju nesrečni naš gost učí vse jutro?«

V tem pa sem jaz bobnala po oknu, toda ko sta me le preveč razkačila s svojim razgovorom, pobegnila sem ter šla mučit in nadlegovat v kuhinjo ubogo Luco.

Toda napočil je venderle krasen dan. Soča se je urno valila čez jez, in solnce, ki se je upiralo v belopenečo vodo, zlatilo jo je takó čarobno, da smo stali kakor zamaknjeni na nje bregu, ne menèč se za to, da je škropila voda v nas.

Vetra ni bilo več; komaj čutna sapica nam je donašala vonjavo cvetic z vrta, dočim se je s kostanja blizu nas vsipalo nežno belo cvetje na nas in so se v bližnjem gozdu oglašali ptiči.

»To je záte!« dejala sta svak in sestra.

In res je bilo záme!

Zrla sem na reko, ki je bila tu takó široka, in želela sem si — nedaleč tja čez njo, toda v čolnu samó do ónega brega in nazaj.

»Ti, Božo,« pravim svaku pri obedu, »odškodovati me moraš za draženje v minulih dneh; preveč si me jezil.«

»No, s čim, duška, morda s poljubčkom?«

»Imej ga záse, ali nekaj drugega mi moraš storiti.«

»Kaj takega?«

»Prepeljati nas moraš v čolnu čez Sočo! V tvornici si bil dopóldne, popóldne te torej ni treba, veslanje pa je takó prijetno.«

»Beži no, ali ne vidiš, kakó dere narasla Soča? — Vreme se pa tudi še ni ustanovilo.«

»To je pač lepo; bolje se bodemo gugali! Ali bi rad, da bi teklo kakor po olji?«

Z vsemi izgovori me ni mogel prepričati. Videč, da se držim takó čmerno, obetal mi je, da gremo v čoln skoro po obedu.

Nisem se motila.

Bilo je lepše in bolje, nego sem si mislila in upala.

»Soča je mirne nraví in se hitro utolaži,« dejali smo, brodeč po nji.

Tudi starejša otroka Vidka in Janko sta bila z nami in kakó sta pluskala po vodi, kakó vriskala in se smijala!

»In ti si jima hotel ukrasti to veselje, Božo?« rekla sem svaku, ki se je bil dolgo dolgo branil, predno ju je vzel s seboj.

Ko smo bili še sredi Soče, vzela sem otroka vsakega na jedno stran, in skoro se je razlegala iz njiju čistih grl zibajoča pesenca, katero sem ju naučila v prejšnjih dneh:

»Bega ob veslu čolniček legák,
Voda ga nese kot lastovko zrak;
Veter od juga meglice topí,
Solnce se zlato v valovih blišči.«

Zadovoljna sem bila z učencema, in njiju roditelji menda tudi z učiteljico; pesem nam je zvabila še več veselja v srce.

Gospôda, gospôda!« zaklicala je Luca z brega, »gospodičina Danica je tu!«

»Bodisi!« dejala sem družbi.

Onadva pa nista mislila takó.

»Nazaj!« velí Vida odločno; »to ne gré, da bi nas videla, kakó se vozimo dalje; užalila bi se in odšla.«

Udala sem se le nejevoljno. —

Bili so že vsi zbrani v vzprejemni sobi, ko sem vstopila.

»Danica, poglej našo malo!» dejala je Vida. Ona pa je skočila k meni, tesno me objela in vzkliknila:

»Kakó si — kakó ste vzrasli! Seveda, leta tekó!« pristavila je kakor sama záse, prijemši se za čelo. Počasi je odšla na svoj sedež.

Iz prva smo govorili vsi, ker je bil pogovor splošen, toda ko je odšel moj svak Božo, vnel se je med sestro mojo in Danico živahen razgovor, kakor bi mene ne bilo v sobi ali kakor bi bila še vedno óna nekdanja, »mala.«

V tem pa sem jaz opazovala Danico in toliko da se nisem čudila na glas.

Itak visoka, zdela se mi je še višja; nje obraz je bil koščen, nos tenak, malone prezoren, ustna bleda in vela, prstje na rokah pa beli in tanki. In to da je óna lepa, živa Danica pred desetimi leti? Nemogoče!

In vender je res! Očí, lepe očí, so njene, in njih ogenj vzplamtí časih kakor pred desetimi leti, in kakor tedaj jih zakrijejo temne, dolge trepalnice.

Bilo pa je samó to, kar me je še spominjalo — nekdanje Danice, zakaj tudi nje govor ni bil več nekdanji, kaj li vedenje!

Zakaj takó, zakaj tolik razloček med Danico in Vido? Je li prvi čas brže tekel negoli drugi?

Vida je vedno stara Vida: resna, preudarjajoča in premišljena; nje obraz je poln, lepa plavka je od nekdaj, samó obilejša. Tudi nje mišljenje in vedenje je óno od nekdaj, prav takó kakor nje lepe modre in resne očí.

»Ali je gospodičina že dolgo pri tebi?« vpraša zdajci Danica.

»Dobra dva tedna in še bode, kaj ne, Nada, da ti je tukaj všeč?«

»Tedaj me lahko kdàj poseti,« pravi Danica; »daleč ni do mene.«

»Veš, Danica,« méni Vida, »naša nekdanja mala Nada tu-le se zdí mi prav takó sanjarska, kakor si bila ti.«

»O, Bog jo obvaruj! Bog vas obvaruj, Nada! Nikar, nikar! Vido posnemajte in ukazujte naravi svoji, najsi bi jo imeli še toli nesrečno; brzdajte domišljijo, ne dovolite, da se vzpenja previsoko; velujeta pa naj pamet in srce vzajemno.«

Danica je govorila odkritosrčno, oduševljeno. »Sanjariti, sanjariti,« nadaljevala je za nekaj časa; »poglejte mene in Vido, potem pa sodite, je li bolje pasti domišljijo z neplodnimi sanjami, ali je bolje misliti trezno.« —

Ker je morala Vida po opravkih, šla sem z Danico na vrt. Poskušala sem jo kratkočasiti in v trenutku bi bila pripravljena vse storiti zánjo. Povedali sva si marsikaj iz življenja, največ dogodbic, ki ne sezajo v srce in ne žalosté, dasi bi bila jaz najrajši slišala povest o Daničinem življenji.

Ugenila je menda mojo željo in dejala:

»Oprôsti« — naprosila sem jo, naj me tika kakor nekdaj — »oprôsti me pripovedovanja; takó dobro kakor jaz vé tudi Vida, kakó se mi je godilo. Ako te zanimlje, naj ti pripoveduje ona.« —

Drugega dné na večer se je odpeljala Danica, naprosivši nas še, naj jo skoro posetimo.

Nekaj ur pred njo se je odpeljal tudi Božo v Gorico. Dejal je, da se vrne šele pozno v noč.

Zamišljeni sva zrli z Vido za Daničinim vozom, dokler me ni Vida lahko udarila po rameni, rekši:

»Ali vidiš ubogo sanjarsko dušo, kakova je?«

(Dalje prihodujič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal **S. Rutar.**

O, wie fühl' ich in Rom mich so froh, gedenk' ich der Zeiten,
Da mich ein graulicher Tag hinten im Norden umfieng,
Trübe der Himmel und schwer auf meinen Scheitel sich senkte,
Farb- und gestaltlos die Welt um den Ermatteten lag. —

Goethe.

I.

S temi distihi je Goethe prav dobro pogodil velikanski razloček med meglenim severom in svetlim jugom, kjer se smeje vedno jasno nebó in kjer rase vedno zeleno drevje. »Sternhell glänzet die Nacht« poje véliki pesnik dalje v svojih rimskih elegijah — »sie klinget von weichen Gesängen; und mir leuchtet der Mond heller als nordischer Tag.« In res so v Rimu razvaline starih zgradeb na Palatinu, na Foru, kolosej in celó panteon mnogo čarobnejše pri mesečini, nego kadar jih razsvetljuje pekoče solnce.

Vender pa je imel Goethe najprej v mislih duševno, intelektuvalno svetlobo, ko je pisal tu navedene distihe, in tej duševni svetlobi se ne more nihče odtegniti, kdor pride tudi le za malo časa v Rim. »Tu nisem imel nobene popolnoma nove misli, pripoveduje mojster nemške proze v svoji »Italienische Reise«, »nič mi ni bilo popolnoma novega; ali stare misli so stopile prédme takó določeno, tolikanj živo in med seboj združene, da jih lahko imenujem nove misli. Kamorkoli grem, najdem staro znanko v novem svetu; vse je takó, kakor sem si mislil, in vender vse novo. Vsak dan se mi predstavi nov, znamenit

predmet, vsak dan gledam nove, velike in čudovite podobe, a vse skupaj daje celoto, katero si dolgo mislimo in gledamo v sanjah, toda s svojo domišljijo je ne moremo doseči. — Prav to lahko rečem o svojih opazbah, o svojih idejah.«

Evo vam v kratkih besedah glavnega vtiska, katerega naredí Rim na vsakogar, kdor pride prvič v večno mesto! Že naslov »večno mesto« ima magiško moč, da človeka kàr elektrizuje. Tukaj so se torej kazale meščanske kreposti in državniške zmožnosti, ki so iz malega začetka ustvarile svetovno državo; tu so stolovali mogočni cezarji, pred katerimi je trepetal svet; odtod so brzdali papeži kronane glave in drzne učenjake; semkaj so hodili nemški vladarji po bliščobo svoje vlade, ali tu so tudi prelivali svojo srčno kri, tu so izgubili zdravje in vojsko; tu so opešali in onemogli ter izgubili premoč v Evropi. Res, zgodovina Rima je zgodovina človeške omike!

Po svoji zunanjosti nam Rim ne podaja ničesar posebnega, nenavadnega, kar bi se ne videlo pri drugih mestih. Kar se tiče lepote, rimsko mesto celó zaostaja za drugimi v Italiji, za Milanom in Florencijo. Če vzamemo samó notranje, starejše mesto, tedaj moramo pač reči, da ni nič drugega nego »groblja kamenja«. Trgov nima malone nikakih; ulice so jako ozke in večinoma oglate, zavite, hiše pa temne in zatohle. Kar ima Rim lepot, razven cerkvâ in nekaterih palač, ki pa takisto niso kdo vé kaj, vse to izvira iz novejšega časa.

Tudi mestno ozidje je ostalo malone óno, kakeršno je bilo že za cezarjev, po imeni za Avrelijana in Proba, in še sedaj ima mesto štirioglato obliko, »Roma quadrata«. Sósebno na levi stráni Tibere se mestno ozidje menda ni premeknilo niti za ped, dasi je mnogo hiš in imenitnih cerkvâ zunaj tega ozidja. Zanimljivo je, da stojí vojašnica in vojaško vežbališče še vedno na tistem mestu, kjer so imeli nekdaj pretorijanci tabor. Nekoliko drugače je to na Tibere desni stráni, ker tu je opasovalo Avrelijanovo ozidje le majhen del Janikula, kjer je stala baje rimska »arx« ter dolino med njim in reko, takó imenovani Trastevere. Papež Leon IV. je potem že v IX. stoletji ogradil še Vatikan in položil temelj takó imenovanemu »Leoninskemu mestu«; papež Urban VIII. pa je potegnil v prvi polovici XVII. stoletja mestno ozidje po vsem hrbtu Janikula skoro tja dôli do nekdanjega Avrelijanovega ozidja na Tibere desnem bregu. To ozidje se je potem mnogokrat popravljalo; prizidali so mu stolpe in ohranili vsa vrata, kakeršna so bila za cesarjev.

Seveda pa ves ta prostor med ozidjem ni bil nikoli poln hiš in človeških bivališč, temveč vrtovi so pokrivali večino obzidanega pro-

stora. Le sredi mesta, blizu Tiberinega kolena, stala so poslopja bolj nagosto, zlasti na podnožji Kapitola. Še pred desetimi leti so bili v severovzhodnem delu mesta, potem blizu srednjega kolodvora in dalje od S. Maria Maggiore proti jugovzhodnem roglju mesta zgolj vrtovi in zató podnebje jako nezdravo. Ko so pa sezidali hiše in začeli več kuriti, izboljšalo se je tudi podnebje, takó da se izhaja vsaj za silo. In niti dandanes ni ves svet med ozidjem pokrit s hišami, nego ostaja še mnogo praznega prostora, n. pr. na jugu in jugozapadu, dalje po vsem gorenjem delu Janikula in Vatikana. Vse ozidje je dolgo 25 *km*, in med njim je 14·17 *km*² svetá.

Tla, na katerih je Rim sezidan, niso bila nikdar ravna in niso niti dandanes, dasi so najnižji deli mesta po 5 do 6 *m* globoko podsuti in dasi so zlasti v novejšem času zasuli mnogo globel, da bi tla zjednačili in napravili zložne ceste. Vender so te še vedno zeló strme, zlasti óne, ki držé proti kolodvoru. Kdor bi sedaj iskal starih gričev v Rimu, prišel bi v veliko zadrego, ker se mnogi izmed njih čisto nič več ne spoznajo, a drugi (kakor Kapitolin in Palatin) ne naredé nikakega vtiska, kar se tiče njih višine. Srednja gladina reke Tibere pri Angeljskem mostu znaša 6·5 *m*, in najnižji del sedanjega mostu (pred panteonom) leží komaj 14 *m* nad morjem. Posamezni rimski griči imajo nastopno nadmorsko višino: M. Coelius 48 *m*, Capitolinus 48 *m*, Palatinus 50 *m*, Aventinus 50 *m*, Quirinalis 50 *m*, Viminalis 56 (kolodvor 59 *m*), Pincius 56 *m*, Esquilinus 58 *m*, Vaticanus 75 *m* in Janiculus 85 *m* (odnosno 89 *m*). Tem višinam primeri še Monte Mario 146 *m* (skózenj je potegnjen rimski poldnevnik) in jabolko kupole Sv. Petra pod križem 172 *m* nadmorske višine.

In sedaj se nekoliko oglejmo po ulicah! Glavna prometna žila so najširše rimske ulice »Via Nazionale«, ki držé skoro naravnost od kolodvora proti jugozapadu v pravo središče mesta, »Piazza di Venezia«. Njih podaljšek so potem tudi široke, toda mnogokrat zavite ulice »Vittorio Emanuele«, ki nas privedejo po najkrajšem poti do Angeljskega mostú. Od tega se vidi naravnost proti zapadu na trg Sv. Petra in na najveličastnejšo hišo božjo. Druge orijentujoče ulice so slavni »Corso«, ki drží od Piazze di Venezia v premi črti 1½ *km* daleč skoro naravnost proti severu na »Piazza del Popolo« ob podnožji M. Pincija in blizu najsevernejše meje rimskega mesta. S tu omenjenega trga drží še dvoje ravnih ulic nazaj v mesto, in sicer na zapadu Corsa »Via di Ripetta“ proti ulicam »Vittorio Emanuele«, na vzhodu pa „Via del Babuino“ na „Piazza di Spagna“ in dalje »Via de' due Macelli« v ulice »Tritone«, ki držé od Corsa (»Piazza della Colonna«)

vzporedno z »Via Nazionale« proti kolodvoru in so zató jako živahne, ali zaradi svoje ozkosti tudi prav nevarne. Med Tritonom in »Via Nazionale« drží od kraljeve palače na Kvirinalu proti severovzhodu »Via Venti Settembre« naravnost do »Porta Pia«, skozi katera je pridrla italijanska vojska dné 20. septembra leta 1870. in zasedla Rim. Na tistem mestu, kjer so Italijani predrli mestno ozidje, vzidana je spominska plošča in blizu nje druga, na kateri so zapisana imena vseh (50) tedaj padših italijanskih vojakov. Poleg tu omenjenih ulic bi bile še spomina vredne óne, ki držé pod raznimi imeni od Monte Pincija popolnoma naravnost 2880 *m* daleč mimo cerkve S. Maria Maggiore do »Santa Croce in Gerusaleme« na jugovzhodni strani mesta, blizu lateranske bazilike.

Ravne, široke ulice in lepe moderne hiše so po vsi vzhodni tretjini mesta, dalje zunaj ozidja pred Porto Pijo in »Porta S. Lorenzo« za kolodvorom proti krasnemu pokopališču »Campo Verano«. Ta novi del mesta na Kvirinalu, Viminalu in Eskvilinu je popolnoma podoben novim zgradbam v Pragi, na Kraljevih Vinohradih in v Karlinu. Ulice so potegnili kàr naravnost in jih podzidali, da držé bolj po ravnem. Zató imajo vse hiše zeló globoke kleti in podzemeljske prostore; a tam, kjer še niso hiše sezidane, vidi se, kakó globoko dôli ležé vrti in še ne obdelana zemlja. Najnovejši Rim pa je na takó imenovanih »Prati del Castello« na severni stráni Angeljske trdnjave in prav blizu Sv. Petra. Tu so začrtali in po nasipih izvêdli popolnoma nove ulice, ki se pravokotno križajo in imajo zgolj zgodovinska imena, zlasti rimskih pisateljev (najširše se imenujejo »Via Giulio Cesare«). Celó relse za tramvaj so že položili, ali kdaj se bode ta vozila, ne vé še nihče, ker je ta del mesta še malo obljuden. V nekaterih ulicah stojé 4—5 nadstropne hiše, po drugih so šele začete ali na pol dozidane, potem opuščene. Mnoge hiše, ne le tu, nego tudi po omenjenih novih delih mesta, ostale so brez streh in so že na pol razpale. Rimljani so hoteli namreč kàr čez noč ustvariti veliko mesto. Ali prebivalcev ni bilo od nikoder, nihče ni iskal stanovanja v novih zgradbah: Rimljani ne, ker ga niso potrebovali, tujci pa zató ne, da nimajo predaleč do glavnih cerkvâ in umetniških zbirk. Nastal je grozovit »polom«, in marsikdo je izgubil vse svoje imenje. Takó se je zgodilo, da stanujejo sedaj po najnovejših poslopjih (pri tleh, v prvem in drugem nadstropji) najubožnejši ljudje, ki ne morejo niti najemnine plačati in se dajó poditi od hiše do hiše. Na tlorisih je začrtanih mnogo ulic, katerih še nikjer ni in jih menda tudi nikoli ne bode (n. pr. blizu Ponte Mole).

Toda ne le sezidali, nego tudi podrli so premnogo hiš, zlasti na Kvirinalu, Kapitolu, ob Corsu Vittorio Emanuele in ob bregovih

Tibere. Poslednje delo je bilo jako potrebno ne samó zaradi tega, da se napravijo lepa prostorna obrežja za šetanje, nego zlasti zató, da se reki struga uravná in razširi. Zlasti blizu Angeljskega mostú je bila struga prej neizrečno ozka, takó da je ob vsaki povodnji voda udarila v mesto in poplavila ves del do Corsa, če ne še dalje. Na pročelji cerkve »S. Maria sopra Minerva« blizu panteona so zaznamenovane najstrahovitejše poplave iz leta 1422., 1495., 1530, 1557. in 1598. Največ je sezala voda leta 1598., namreč 5 *m* nad mestnim tlakom. Po zadnji veliki povodnji meseca decembra leta 1870. so začeli širiti strugo in zató so morali podreti tudi Angeljski most na obeh stranéh, ker je bil prekratek. Namesto njega so postavili začasno železen most, katerega pa zopet poderó, ko dozidajo Angeljski most. Poleg tega drží čez Tibero še sedem mostov (iz najnovejšega časa je »Ponte Margherita« blizu Piazza del Popolo), a zasnovali so še tri nove. Obrežja ob Tiberi delajo od rezanega kamenja s cementom zvarjenega, ki bode izvestno mestu v veliko lepoto. Škoda, da to podjetje napreduje takó počasi kakor sploh vsako javno delo v Italiji.

Kdor hoče pregledati Rim, pojdi zjutraj na M. Pincio, proti večeru pa na Janikul. Nasade na Pinciji so začeli delati Francozje leta 1809., dovršil pa jih je papež Pij VII. po svojem povratku iz Fontainebleaua. Tu rase mnogo krasnega drevja in redkih rastlin. Na Pinciji je najpriljubljenejše izprehajališče in ščakališče Rimljanov, sosebno imenitne gospode, ki se vozi v lepih kočijah. S tega griča uživamo krasen razgled na Piazza del Popolo, na Prati del Castello in na Vatikan, zlasti na cerkev Sv. Petra. Ali tudi drugi deli mesta proti jugu se vidijo prav dobro, in poleg brezštevilnih zvonikov našteješ lahko s Pincija dve rotundi (panteon in gledališče Umberto) ter dvanajst kupol. Tik Pincija je »villa Medici«, sedaj francoska akademija umetnostij; za njim pa se vlečejo daleč naprej lepi nasadi »ville Borghesi«, kjer prirejajo Rimljani ljudske veselice. — Z Janikula je še krasnejši razgled, zlasti proti vzhodu, na vse mesto, na žalostno rimsko »campagno«, potem na albanske in sabinske gore ter na mesteca ob njih obronkih. Vender tudi proti zapadu (velikanski nasadi vile »Doria-Pamfili«) in proti severu, na kupolo Sv. Petra in M. Mario, kjer redé vojne golobe, ozira se prav rado naše okó. In daleč tam gôri za M. Marijem se nam prikaže zobčasti S o r a c t e (691 *m*), o katerem poje Horacij pri kupici žarkega vina:

»Vides ut alta stet nive candidum Soracte« i. t. d. (Carmen, I. 9).

(Dalje prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

„Jaz sem gospod, tvoj Bog, goreč Bog, ki pokorim krivico očetov na otrocih do tretjega in četrtega rodú — — —"
V. knjiga Mozesova, V. pogl. 9. vrsta.

I.

Bilo je pred svetim dnevom.

V sodni sobi okrajnega sodišča se je vršilo zadnje dejanje v pravdi, po nje vsebini in formalnem teku skoro vsakdanji: prisega zatoženčeva. Navzočni so bili samó óni, ki so po zakonu za to poklicani ali upravičeni: sodnik in njegov pisar, zatoženec, kateremu je bilo danes priseči in tožiteljica, mlada, komaj dvajsetletna deklica, bleda in objokana, ki je imela pravico poslušati prisego. In še jedna oseba je bila prisotna: drobno, rdečelično dete, katero je držala tožiteljica v naročaji; vjednomer je radostno iztezalo roke proti užganima svečama na vsaki stráni razpela sredi sodne mize.

»Ata, ata, ata!« jecalo je dete in se smijalo na glas; videlo je samó plamena nad svečama, ki sta se zibala; vse drugo v sobi je bilo — morda ne samó otroku — trdo, prazno, pusto — temno.

»Ata, ata!« zvenel je otrokov glas med temi stenami kakor zvonček v prazni cerkvi.

»Tiho!« velí sodnik, resen, postaren mož, in stopi za zeleno mizo. Pisar, dosedaj sedeč na drugem konci, odloži peró in vstane, deklica v kotu pri vratih pa teši veselega, glasnega otroka.

Pred mizo stojí velik, krepak fant in zrè nepremično v črni železni križ med brlečima svečama. Bled je v lice, toda razburjenosti ni poznati na njem.

»Bodeš li prisegel?« vpraša sodnik osorno.

»Bom!« deje óni z istim naglasom; čuti je, kakor bi mu ugajal takov strog, osoren ogovor, da se lahko tudi sam odzove takó.

»Oh, Janez!« vzklikne deklica v kotu pri vratih.

»Ata, ata!« zasmeje se otrok.

»Miruj!« deje sodnik deklici, »poslušati smeš, govoriti pa ne! Če ne, pojdeš iz sobe!«

Deklica se nató še bolj stisne v kot.

»Ti hočeš torej priseči?« deje sodnik in vzame z mize zavitek sodnih spisov, majhen, tenak zavitek, kakor bi v njem ne mogla tičati bridka zgodba dveh, treh oseb.

»Hočem!« pravi zatoženec; „desetkrat, stokrat — tisočkrat, če hočete!«

»Mólči!« velí sodnik. »Samó jedenkrat je treba, da te potem hudič vzame!«

»Zató me pač ne bode!« zagodrnjá fant, toda ne ozrè se nì na levo nì na desno, ampak klobuk v rokah tiščeč, gleda srepo v tla.

Iz kota pa se čuje ihtenje dekličino in smeh otrokov.

»Ti bodeš prisegel!« povzame sodnik novič; »polôži klobuk tja na stol in stopi bliže! Prisegel bodeš, da nisi imel s to deklico ničesar opraviti, da ni bila tvoja ljubica, da nisi ti oče tega otroka! Poglej ga, poglej njo! Ali umeješ, o čem bodeš prisegel?"

Zatoženec se ne gane.

»Ali bodeš prisegel?«

»Bom!« deje fant trdovratno in odločno, pogleda pa nikamor, nego samó v tla upira očí, kakor bi štel žeblje v talnih deskah.

»Janez, oh Janez! Saj tega ne moreš!« zazvení klic iz kota.

»Ata, ata! Hi—hi!« oglasí se detetov smeh po sobi.

»Ta lopov bode res prisegel po krivem!« deje sodnik polglasno svojemu pisarju. »Stopi semkaj! Sèm pred križ in poglej na Križanega!«

Zatoženec storí takó.

»Oh, gospod, gospod sodnik — za grunt mu je, samó za grunt, ne pa záme, nì za otroka! Za grunt bode prisegel, da mu ne odide, pa — preklet bodi tvoj grunt in —«

»Tiho, deklè!« zakričí sodnik; »rekel sem ti že, da ti je le poslušati, sicer te odvedemo! Ta-le tu — ta bode pa sam dajal odgovor. plačan bode morda že tukaj na zemlji, plačan pa bode gotovo tam na ónem svetu! Poslušaj, fantè! Ti bodeš prisegel tu pred Bogom Vsemogočnim, Vsevedočim — prisegel bodeš čisto prisego, prisegel, da je vse do pičice res, kar izpregovoriš! Ako se zlažeš, pridemo ti na sled, zaprt bodeš kot slepar in sleparski oče bodeš tega otroka, Bog pa te bode kaznoval na tem in na ónem svetu, in ne samó tebe, ampak ves tvoj rod! Ali bodeš prisegel?«

»Stokrat — če treba!« deje zatoženec s hripavim glasom.

»O joj, o joj!« — zasliši se bolesten klic iz kota in zatem: »Hi — hi!« ljubko, prijazno in veselo.

»Vzdigni tri prste desne roke! — Ne takó! — Prve tri prste!«

Pisar pohití k zatožencu in mu uravná na desni roki palec, kazalec in srednji prst. Sodnik pa narekuje prisego. Pisar je bil slučajno

takó stopil poleg zatoženca, da je otroku v kotu zakril brleči luči, in dete je jelo na glas jokati.

„Takó gotovo, kakor mi Bog pomagaj!« končá sodnik, in prisezajoči zatoženec ponoví: »Takó gotovo, kakor mi Bog pomagaj!«

Zadnje besede prevpije krik otrokov.

»Sedaj pa podpiši!« velí sodnik.

Zatoženec okorno nariše črke svojega priimka pod zapisnik, ne da bi se mu stresla roka.

„Sedaj pa še ti,« deje sodnik deklici, „ker si poslušala!«

Ona stopi k mizi, pa ne vé, kam bi dela otroka, katerega je dosedaj ves čas držala v naročaji.

»No, vzemi ga, vzemi ti — kaj se ga bodeš bal? Saj ni tvoj! Saj si prisegel, da ni tvoj!« velí sodnik zatožencu. »Svojega otroka se boj, ne pa tujega!«

Zatoženec stojí za trenutek kakor okamenel, potem pa stopi bliže, prime otroka s svojimi nerodnimi rokami in držeč ga daleč od sebe, ne ozrè se v njega zdravo, rdeče lice. Deklica pa podpiše zapisnik. Potem vzame zopet mirno dete iz zatoženčevih rok in pravi:

»Janez, Bogá si zatajil, otroka in mene! Ako ti midva oprostiva, — Bog ti ne bode odpustil!«

Iz sodne sobe sta šla skupaj, drug za drugim; takisto po stopnicah do vežnih vrat; molčala sta oba.

Zunaj na dvoru pred vežo pa krene on na levo stran, naglo korakajoč, ona pa postane in dvigne pest za njim:

»Še jedenkrat, Janez! Preklet ti in tvoj grunt — in pa — in pa — tista — ona — ki jo bodeš jemal!«

On ne zine besede, dete v nje naročaji pa maha z rokami in jeca: „Ata, ata!« . . .

Od bližnje cerkve sèm zapoje prvi glas prazničnega zvoná: »bim, bim, bim, bim, bim, bim!« oznanjaje — sveti večer . . .

(Dalje prihodnjič.)

Nove pesmi.

Srcé predrlo mi bodalo,
Katero tajna moč vihtí:
Čarobno cvetje v njem pognalo
Ob viru tople je krví . . .

Moj duh iz prsij globočine
Nabira v kite srčni cvet:
Kakó iz stare korenine
Bohôtno žêne cvetje spet!

y.

Jež.

Spisal † Matej Tonejec - Samostal.

Ko spomladi sneg ne krije več obrežja ne travnikov in so solnčni žarki že zopet krepkejši, zašumí ti morda v grmovji jesensko listje blizu steze preko gozda in morda zapaziš tedaj drobno živalco, ki loví po grmovji. Jež je to, ki je šel iz zimske postelje in je sedaj ravno na lovu. Komaj 25 do 30 *cm* mu meri život na dolgost, višji pa ni nego 12 do 15 *cm*. Dasi je videti okroglasti život pokrit s sivo obleko, vender so različne barve na posameznih delih. Brke, katerih je le malo, črne so, druga dlaka na obrazu je belorumenkasta ali rdečerumenkasta, nad gorenjimi ustni pa rjava, takisto na vsaki stráni nosú. Po vratu in po trebuhu vidiš sivo, ali sivorumeno ali pa rdečkasto dlako. Ščetine po hrbtu in obeh stranéh života so rumenkaste, na sredi in na konci pa temnorjave ter imajo po dolgem ne globoke zareze, po štiriindvajset ali petindvajset; med temi pa so nekoliko vzvišene sredice. Gobček mu je šiljast, usta se široko odpirajo, ušesa so široka, črne očí pa majhne. Gobček ni pri vseh jednak, samica ima bolj šiljastega nego samec; tudi je ona nekoliko večja od njega, bolj belosivkaste barve in daljše glave. Zób, prav ostrih zób, ima jež 36.

Kàj modra žival jež ni, slabih svojstev pa tudi nima. Truda in trpljenja prebije dovòlj; vse si mora trdo priboriti. Tu in tam mu pretí nevarnost, še človek ga preganja, dasi bi ga ne smel, ker mu ubogi samotar več koristi nego škoduje. Na lov gré najrajši ponoči. Zvečer ostavi stanovanje in gré po delu; časih pride prav tedaj sovražniku v pest. Dobí ga lisica, sova ali pa tudi pes. Nekateri psi imajo táko piko nanj, da ga ne morejo pustiti, dasi jim ne dela nikdar napotja ne sitnosti; še ne brani se jim ne, da bi grizel po njih, kadar ga napadejo, ali se drugače boril, temveč mirno obstane in potegne debelo kožo čez glavo ter se takó zavije vánjo, da ni videti drugega nego siva krogla, od katere štrlé zgolj ostre igle.

Šli smo jeseni, ko so prihajale nočí že daljše, jazbeca lovit. Imeli smo prav dobrega, ovčarskega psa, ki jih je ujel že več. Močan je bil, da se mu ni ubranil noben jazbec, če ga je zgrabil za vrat. Bili smo trije in nismo imeli daleč. Komaj petdeset korakov od hiše je jel pes že iskati. Noč je bila temna. Kjer smo bili najbolj prepričani, da naletimo na jazbeca, prav tam pasja dlaka ni hotela od nas.

Prej je iskal ves čas pridno, tu pa ne več; kàr geniti se ni hotel; legel je pred nas in čakal, da smo šli, potem je šel tudi on, toda le za nami. To ni trajalo dolgo. Šli smo še nekoliko dalje okrog hriba; pod hribom pa, za katerim smo bili sedaj, zavili smo zopet proti dômu. Ponočnih ptic je bilo slišati v skalinah in pečéh gôri nad nami, da je bilo več vrišča nego podnevi. Ovčar je sodil, da je pes gotovo začutil medveda in da zató ni hotel več od nas; védeli pa nismo, zakaj ni več sledil. Précej pa, ko smo prišli izpod pečevja in izza hriba, bil je vedno od nas in je pridno sledil kakor prej, toda zastonj; zalajal ni nì jedenkrat. Šli smo torej prazni, še za psa nismo vedeli, kje je, ali je pred nami, ali je zaostal. Ovčar se je poslovil in šel v hrib skozi gozd k stanu, kjer je imel ovce zaprte, dobre pol ure hodá odtod. Zdajci pa se začuje jako močen lajež, precèj daleč od nas vseh. Le nekolikokrat je zalajal pes. »Drži ga!« zakriči pastir in priteče s hriba nazaj. Précej smo bili vsi trije skupaj na prostoru, kjer je pes naletel na žival. Ali jazbec ni bil, nego jež V klopčič zvit je ležal tu, pes pa ga je s prednjimi nogami takal po tleh in grizel v igle. Jaz in kovač, ki je bil z nami, vzela sva ježa in ga nesla domóv. Hudega mu še ni bilo, ker mu pes ni mogel priti do živega; igle pa mu je takó zgrizel, da mu jih je polomil prav veliko. Dasi sem že prej videl, kakó srdito se loti pes ježa, vender nisem še videl, da bi mu bil kdàj pes v takó kratkem času polomil toliko iglic. — Dali smo nekoč ujetega ježa tudi ovčarskemu psu, katerega smo hoteli poskusiti, ali bi bil za jazbeca, in tudi ta ga je précej prijel. Zatakalil je v klopčič zavito žival s prednjimi nogami pred sabo po tleh in jo je takó grizel, da mu je lila kri iz gobca; polomljene iglice so ležale po tleh, in če smo mu ga vzeli s tal, hotel ga je človeku še iz rok vzeti, dasi je imel ves krvav gobec. Bil je to še mlad pes in to njegov prvi boj z ježem. — Prav takó hud sovražnik ježev je lisica. Ta je pa bolj premetena od psa in si gobca ne rani toliko kakor on, kadar napade ježa. Dobro vé, da si jež v vodi ne more pomagati drugače, nego da se odvije; zató ga takali, če le more v vodo; tukaj uboga žival précej pokaže gobček in noge, lisica pa ga zgrabi z ostrimi zobmí za glavo, in ne more se ji več ubraniti. Tudi nekateri pes ga spravi v vodo, če ga more, da ga lože ubere za gobec. Če ga zmočiš, tedaj se ti tudi odvije; zató ga lisica često kàr oškropí s svojo vodó in ga takó prisili, da se ji pokaže v obraz. Takrat ga zgrabi in mu polomi kostí.

Znano je, da ga velika sova ujame prav kakor zajca in ga pohrusta s kostmí in iglicami vred. Raztrga ga z ostrimi kremplji, katere mu zasadí v kožo, in požrè kosec za koscem. V želodci se spravi, kar

sova ne more prebaviti, n. pr. ptičje perje, kostí, dlaka in druge podobne neprebavne rečí v kroglo, in ptič izbljuje take kepe. Ako jih razrežeš in pregledaš, dobiš v njih ostanke živeža, katerega je sova požrla, takó tudi ježeve iglice.

Prinesla je poleti gospá mojega prijatelja, pri katerem sem stanoval, ježa domóv. Deli smo ga v kuhinjo. Dlje časa se ni sprijaznil z nami in je bil podnevi navadno skrit pod leseno omaro, ali pod posteljo v kuhinji. Zvečer pa, ko ni bilo še luči, hodil je že in iskal živeža, takó tudi ponoči, ko je luč že ugasnila. Sčasoma se nas je vender nekoliko privadil; otroci so ga večkrat prinesli iz kuhinje v sobo, sosebno zvečer po večerji, in čim bolj so se bavili ž njim, tem bolj domač je bil. Ni se več krčil in zvijal v klopčič in dasi je potegnil ščetine čez glavo, skoro so se mu zopet pokazale male črne očí in šiljasti rilček. Toda težko mu je delo, če je kdo pregovoril nenavadno na glas; vsak, zlasti pa tanek glas ga je takó presunil, da je précej zmigal z ušesci, tresel z glavo in se hotel précej skrčiti. Videlo se mu je, da ima jako občutna ušesa. Dali smo mu kake ostanke, n. pr. mesó ali koščice kuretine, in vpričo nas jih je pozobal. Tudi jih je précej obduhal in jih poiskal, ako smo mu jih prikrili. Ko se je najedel, napil se je vselej še vode, katero smo mu vlili na krožnik. Kakor prašiček je stopil s prednjimi nogami v posodo in hitel piti. Jedel in pil je prav slastno; kàr hrustele so koščice, ki so mu prišle med zobe. Dal se je vzeti v roke in se ni skrčil; vpričo nas je tekal po sobi, in če smo ga deli na mizo, prav takó. Hodil je toli glasno, da se je ponoči dobro slišalo, kakó je peketal po kuhinji; vedno je tekal in takó sledil, da se je slišalo, kakó mu je nos pel.

Ko je zapadel sneg, izgubil se nam je. Kàr nikjer ga ni bilo. Kuharici pa so pošle nekatere pomivalke, ki jih je menda pustila zvečer viseče blizu tal. Iskali smo ga in dobili, ko smo pogledali celó notri pod posteljo, ki je imela pri tleh predalo za obleko. Zavit je bil v kotu pri zidu v izgubljene pomivalke. Tukaj je spal, in pustili smo ga, da bi videli, koliko časa bode počival. Minili so morda trije tedni, in prišel je zopet. Bil je prav zdrav, ne boječ in jedel je, kakor prej, pil vodo in tekal zopet vse noči okrog. Toda trajalo ni dolgo; zopet si je napravil posteljo in je zaspal za dlje časa. — Opazovalci pravijo, da se jež povalja po listji in ga nabere na svoje igle, da si napravi mehko posteljo, kjer potem skrčen spi. Takisto je porabil za posteljo pomivalke, ki jih je vzel naši kuharici. Prvič in drugič, ko je šel spat, bil je povit v njih; samó tega ne vemo, kakó jih je

spravil pod posteljo, ali si jih je tudi nateknil na ježice, ali jih je v gobčku privlekel pódnjo.

Predno smo ga dobili, imeli smo v kuhinji tiste nadležne črne ponočnjake in nismo jih mogli pregnati. Jež pa jim je bil kos; toda dela je imel dovòlj in lovil je ponoči, kolikor je mogel. Seveda trajalo je dlje časa, predno je dokončal svoje delo. Tačas pa se je prav udomačil; tudi podnevi se ni prikrival, temveč prišel je često sam k človeku in se je dal ujeti. Bil je v naročaji, kakor druga žival, ki jo imamo blizu sebe. Otroci so se igrali ž njim kakor s psičkom.

Drugič sem opazoval ježa na vrtu. Imel ga je vrtnar in prvi čas še ni toliko maral zanj, kolikor mu je bil jež koristen. Na vrtu je bilo okrog vodnjaka precèj gosto grmovje; tukaj se je jež navadno držal podnevi. Polžev je bilo na vrtu dovòlj, in sicer vsake vrste, z lupinami in takih brez hiš, velikih in majhnih. Povsod so lezli in so hoteli pojesti vso solato. Celó notri med perje so se zalezli nekateri tistih malih. Hodil sem časih gledat, kaj počenja jež v grmovji pri vodnjaku. Privadil se je tudi ta skoro, da se ni bal, če je prišel kdo blizu njega. Videl sem ga, kakó se je gostil s polži; kàr z lupinami vred je pohrustal tiste, ki so imeli hiše. In kakó naglo ga je zdelal, ko se ga je lotil! Zató jih je pa tudi pregnal, da ga je bil vrtnar vesel in da mu je prinesel še drugega, ki mu je potem pomagal čistiti vrt in zelišča. Podnevi je vender le redkoma lovil. — Tudi miši prežene jež, ker jih poloví in pojé. Prav zató često nadomestí mačko. Sosebno v takih shrambah ga imajo ljudje radi, da jim loví miši, kjer ne morejo imeti mačke. (Konec prihodnjič.)

Otec Stanislav Škrabec.

K petdesetletnici njegovi. Spisal m. p.

Za gričem, raz kateri vlada vsi goriški ravnini grad nekdanjih grofov goriških, vzpenja se rodovita planinica, gozdna Kostanjevica. Nekdaj je bil ta gozd svojina grofa Matije della Torre, ki je iz pobožnosti velikodušno podaril cerkvi ta prijazni kraj. Kjer vidiš dandanes samostan frančiškanskih redovnikov, bila je ubožna kočica, samskim pastirjem zavetje ob hudi uri. Na steni te kočice je bila naslikana podoba nebeške Kraljice, katero je močno čislala pastirica, pobožna Kamila Čimberle iz Gorice. Iz goreč-

nosti se je odločila posvetiti vse svoje življenje neomadeževani Devici. Skoro se je raznesel glas o čudezni moči te svete podobe. Ljudstvo je začelo romati h kočici in nabirati pomočke, da bi se dozidala cerkvica, katero je dal napraviti grof Matija della Torre. Prizidal je tudi stanovanje za duhovnike. To je preprosti začetek denašnjemu frančiškanskemu samostanu, katerega so oskrbovali do cesarja Jožefa II. očetje karmelitani. (Glej Morelli: „Istoria“, II., 275. i. nasl.).

Leža samostanu je prijetna in pripravna. Ob njega vzvišenem zidovji se razbija v prah valovje življenja, ki vznemirja svet, ki tare dušo in srce. Daleč od mestnega hrupa vabi z vrha samostanski zvonec kristjane k molitvi; odmaknjen zemeljskemu življenju se dviga duh k Bogu, zataplja se duša v pobožno in vzpodbujajoče premišljevanje, ki bodrí duhá, ki jači srce, ki daje vznemirjeni duši krepkost in pokoj.

Tiha celica omogoči koncentracijo človeškega duhá, pospešuje njega snovanje in delovanje v prid človeštvu. Koliko dobrega se je že porodilo iz preproste celice! Koliko učenih móž je vzgojila neznatna celica! In tudi v tem samostanu nahajaš takih móž. Dandanes živí v njem mož, veren in vesten, učen in pohleven, pravi krščanski redovnik. Kdo ga ne pozná? Ni ga izobraženega Slovenca, ki ne bi spoštujé izustil njegovega imena.

Toda vedno ni bilo takó . . .

Ali plemenitega, vzvišenega duhá ne more in ne smé motiti zbadanje, zasmehovanje kratkovidnih, nevednih dušic, ki se ponašajo s svojo „učenostjo“, kadar in kolikor mogó. Tiho in mirno je hodil in hodi svoj pot in — zmagal je!

Letos se vrača petdesetič praznik njega rojstnega dné. Te lepe prilike pač ne smemo izpustiti, da bi mu ne postavili majhnega spomeníka v naši književnosti, katero povzdiguje z učenimi svojimi razpravami.

Ne pričakuj pa nikdo popolnega životopisa. Niti ne more biti namen le-teh slavnostnih vrstic, niti ni mogoča še končna sodba o moži, od katerega pričakujemo po pravici še mnogo v prospeh našega jezika. Saj je to najlepša moška dôba, v kateri stvarja človek najdovršenejše umotvore, zlasti če je čil in zdrav, učen in delaven.

Otec Stanislav Škrabec ni visoke rastí, pa je krepak in čvrst. Izza naóčnikov gleda v svet dvoje svetlih očíj, ki živo pričajo o bistrosti njegovega duhá.

Če stopiš k njemu v celico, zdí se ti, da si stopil v knjižnico, kjer sedí za mizo, obteženo s knjigami in drugimi pisanji mož učenjak.

Otec Stanislav te vzprejme prijazno in uljudno, toda z veliko „rezervo“. Ali ta led se otaja, in malo je družabnikov takó prijetnih, kakor je otec Stanislav, ki zná soliti svoje besede. Seveda! Saj se je porodil v Hrvači v

ribniški dolini, katere prebivalci slujejo daleč po slovenskem svetu ne le radi „sühe robe", ampak tudi radi šegavosti, dovtipne nagajivosti in premetenosti. Uprav med tem veselim ljudstvom se je navzel naš Prešéren ónega duhá, ki veje po njega rezkih pušicah.

V imenovani vasi se je porodil naš slavljenec dné 7. januvarija leta 1844. Krstili so ga za Antona. V šolo je hodil v Ribnici. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani, kjer je stopil v frančiškanski samostan dné 30. oktobra leta 1861. Izbral si je ime „Stanislav". Iz Ljubljane je odšel na Trsat k provincijalu, pri katerem je bil leto dnij. V Gorici je bival dve leti ter se vrnil v Ljubljano, odkoder so ga poslali po dveh letih v Novo Mesto, kjer je poučeval na tamošnji gimnaziji dve leti slovenski, nemški in grški jezik. Iz Novega Mesta se je odpravil v Gradec, kjer je poslušal na vseučilišči predavanja o klasiških jezicih in prof. Kreka. Iz Gradca se je vrnil v Gorico, kjer poučuje v 6. in 7. razredu samostanske dvorazredne gimnazije slovenski, hrvaški, latinski in grški jezik. Kakó ga cenijo, dokazuje nam to, da so ga že izvolili za definitorja, poslednjič pa za kustosa, za namestnika provincijala, ako bi bil le-tá zadržan iti k morebitni volitvi generala frančiškanskega reda. V mašnika je bil posvečen dné 5. marcija leta 1867.

Že na gimnaziji se je bavil otec Stanislav s slovansko filologijo. Bil je tih in miren dijak, ki se je ogibal šumnih veselic in družeb ter se resno bavil s svojimi ljubljenimi studijami.

Umeje se, da ga je močno zanimalo ribniško narečje, katero je primerjal drugim — slovanskim jezikom. Pričakovalo bi se, da je je primerjal drugim slovenskim narečjem. Ali takrat jih še ni poznal. In še dandanes je odmerjena v njega raziskavanjih odločilna uloga — ribniški govorici. Zlasti ga zanimlje glasoslovje, o katerem je priobčil prvi svoj spis v programu novomeške gimnazije leta 1870. Naslov spisu je: „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika." O tej razpravi se je vrlo laskavo izrazil M. Valjavec v XLIII. zvezku „Rada" jugoslovanske akademije (1878.). J. Baudouin de Courtenay pa jo imenuje „vortreffliche Abhandlung", in žal mu je, da je ni poznal že leta 1872. (Jagić „Archiv". 1885. 106.).

Nevedoč, kje bi priobčeval nadaljevanja tega spisa, obrne se otec Stanislav do „Matice Slovenske", ne bi li prinašala v „Letopisu" njega razprav? To se je zgodilo leta 1879., tedaj ko je že pohvalil Škrabčevo delovanje akademik M. Valjavec . . . Toda „Nemo propheta in patria!" Odklonila je njegovo ponudbo „Matica Slovenska", ki je priobčevala jezikoslovne razprave, o katerih rajše molčimo . . . Zakaj, kdo vé?

Leta 1880. so začeli izdajati v Gorici „Cvetje z vertov sv. Frančiška. Mesečni list za verno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška."

Že naslov nam pové namen in vsebino tega mesečnika. Le platnice so bile še na razpolago. Otcu Stanislavu šine misel v glavo, ki je zeló karakteristiška in je pripisovati gotovo le njega — ribniški nravi.

Kaj so platnice? Njih cena je bila dotedaj med Slovenci popolnoma neznana. Otcu Stanislavu gré zasluga, da je uvidel njih porabnost; zakaj začel je priobčevati na njih razprave, nadaljevanja svojega spisa, priobčenega v novomeškem programu.

Toda kakor počaščuje le-tá ribniška iznajdba njegovega duhá, tako nam je v tem slučaji venderle žal za njo. Koliko jih je spoznalo ceno teh platnic o pravem času? Koliko jih je, ki so jih ohranili?

Saj je celó našel prostora v slovenskem listu pamfletist, ki je posmehljivo govoril o njih — s čimer pa je najbolj osmešil samega sebe. Dobro ga je zavrnil „Zvon“ (1884., 378.), pišoč: „Pisalec tistega pamfleta je najbrž mož, ki v vednostnem obziru niti vreden ni jermenov odvezati (tu res v besednem pomenu) od o. Stankovih čevljev.“

Vender otca Stanislava ni motila niti pohvala (Jagić ga imenuje „einen feinen Beobachter der slovenischen Sprache“), nikar še zasmehovanje. Priobčeval je pridno svoje razprave na platnicah, in takó je še danes, ko priobčuje „Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo“.

Razven tega nahajaš iz njega peresa v „Kresi“ (I., 625.) razpravo o pisavi Prešérnovega priimka in to — proti Levstiku.

V Jagićevem »Arhivu« (1892., 321. d.) je njegov spis »Ueber einige schwierige Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre«.

Na omenjenem mestu »Zvonovem« se izraža želja: „da bi se take stvari objavljale v znanstvenih listih (Kresu, Zvonu) ali pa v Matičinem Letopisu“ . . . Zvonov ocenjevalec pač ni vedel, da je naš p r v i l i t e r a r n i zavod pehnil od sebe otca Stanislava . . .

Nikar se nam ne štej v zlo, da odpiramo staro, morebiti že zaceljeno rano. Toda kakor odprè zdravnik slabo zaceljeno rano, da bi jo dobro zacelil z jedino pravim zdravilom, doteknili smo se je tudi mi.

Kakó slove „recept“? . . .

Zakaj ne bi „Matica Slovenska“ p o v a b i l a tolikega možá na sodelovanje?

Končno naj še izrazimo iskreno željo, da bi nam mili Bog še dolgo ohranil otca Stanislava in da bi se častiti slavljenec skoro preselil s platnic v primernejše in priročnejše liste ali — letopise!

Sketove čitanke I. — IV.

Sedaj, ko smo nekoliko natančneje razmotrili pomen in nalogo čitank v materinskem jeziku, sedaj šele se usmeljujemo, pregledati s kritiškim očesom naša domača učila. Ako se bode komu videlo, da ravnamo prerezko, ta naj pomisli, da mora biti vsem šolnikom do tega, da se do kar najvišje stopinje popnó naše šolske knjige, zlasti pa naše čitanke; saj gotovo pritrdimo vsi njih izdajatelju, ki piše v »predgovoru« prvemu zvezku, da »najvažnejša knjiga za pouk našega materinega jezika na srednjih šolah je slovenska čitanka«, in da »slovenska čitanka bodi naši srednješolski mladini ona knjiga, iz ktere se uči ceniti svoj materin jezik in spoznavati cvet domačega slovstva«; saj isto je mislil tudi pokojni Janežič, ko je krstil svoje čitanke kar naravnost »cvetnike«. Tudi naslednje vrstice nimajo drugega namena nego, kolikor toliko pripomoči k izboljšanju najvažnejšega slovenskega učila.

Blagovoljni čitatelji, ki so opazili, kakó goreče smo naskakovali čitankarsko stališče Lampljevo in zagovarjali Neumannovo, gotovo radovedno vprašajo, po kakšnih načelih so zgrajene Sketove čitanke. Temu vprašanju najdejo dovolj jasen odgovor v raznih »predgovorih« g. izdajatelja. Naj navedem samó najznačilnejša mesta iz »predgovora« drugemu zvezku »Po dobrem premisleku se je odločil prof. Sket za načelo, da se imajo pesniški in prozaični proizvodi menjavati med seboj. Na ta način postane namreč knjiga bolj jednotna ter stoji v ožji zvezi z drugimi učnim predmeti jednoistega razreda; vrh tega olajšuje taka razvrstitev pouk ter kaže ob jednem tudi red, po kterem naj se čitajo razni sestavki v šoli« . . . »Pripovedni in poučni spisi se vrstijo kolikor mogoče vzporedno z drugimi učnimi predmeti ter so po vsebini v zvezi med seboj. Sledijo pa sestavki tako drug drugemu, da se menjavajo redno pesni in prozaični spisi. Pesniška tvarina je tako razvrščena, da pesni o prirodi in njenih prikaznih odgovarjajo raznim letnim časom, kakor sledijo po vrsti v šolskem letu; druge pa so zopet v ozki zvezi z učno tvarino ter imajo po tem takem že svoje odkazano mesto.« — Že iz teh malih citatov ni težko ugeniti, da prof. Sket streže v obče Lampljevi teoriji. Jako milo in drago bi mi bilo, ako se mi je z razpravico v lanskem letniku »Zvonovem« posrečilo, izpreobrniti g. izdajatelja k Neumannovim načelom; toda da bode naša ocenitev objektivna, treba se nam je pri tem okaniti načelnega razpravljanja. Saj se čitatelji iz naše ocene itak prepričajo sami, da večina hib, katere nam bode spočitovati g. izdajatelju, izvira

iz navedenih njegovih načel, za katera se je bil odločil po dobrem premisleku.

Bodi izdajatelj slovenskih čitank Lampljevec ali Neumannovec, jeden zmoter mu mora nepremično lebdeti pred očmí, da namreč ustreže óni instrukcijski zahtevi, ki slôve: „P r i m e r i v č i t a n k a h n a j o b s e z a j o v p l e m e n i t i o b l i k i t u d i p l e m e n i t o v s e b i n o.« Ta zahteva je neizprosna; klanjati se ji mora čitankar od konca do kraja, od prve črke do zadnje pike.

Prof. Sket načelno priznava to zahtevo ter jo prav lepo opisuje v »predgovoru« prvemu zvezku: »Slovenska čitanka bodi naši srednješolski mladini ona knjiga, iz ktere se uči ceniti svoj materin jezik in spoznavati c v e t d o m a č e g a s l o v s t v a« i. t. d.

Kakó pa je praktično ustregel óni zahtevi? Pristati moramo sicer, da se kaže napredek od prvega zvezka proti naslednjim, ali žal, zamolčati ne moremo, da se je vse premalo oziralo na óno glavno, kardinalno točko čitankarskega programa. Da se uverim, koliko je v čitankah primerov, ki obsezajo v p l e m e n i t i o b l i k i p l e m e n i t o v s e b i n o, predelal sem prva dva zvezka še jedenkrat, pretehtal vsako prozajiško berilo in vsako pesem s svinčnikom v roci, a prišel sem do rezultatov, katerim sam nisem hotel verjeti; toda številke naj govoré. Izmed 100 prozajiških beril v I. zvezku sem naštel takih, katerim bi se moglo priznati, da obsezajo plemenito vsebino v plemeniti obliki, 53, reci triinpetdeset, a v II. čitanki je dotično razmerje 80 : 52. Glede pesmij sem dospel do še nepovoljnejših uspehov; med vsemi pesmimi, kar jih je prof. Sket vzprejel, in ónimi, ki se meni zdé čitanja vredne, je razmerje v I. zvezku 80 : 24, a v II. zvezku 80 : 23. Sicer pa o estetiški vrednosti mnogih pesmij, vzprejetih v čitanke, g. izdajatelj sam menda ni uverjen, zakaj v »predgovoru« prvemu zvezku pravi: „V knjigi nahajaš 80 pesnij. izmed kterih se jih m n o g o daje lepo deklamovati, in v s e k a k o p o l o v i c a j i h j e v r e d n a, d a s e j i h u č e n c i n a p a m e t n a u č e.“ — Torej vse ne? A vsaka pesem v čitanki, dejal bi, ki obseza plemenito vsebino v plemeniti obliki, vsaka je vredna, da se jo učenci naučé na pamet. Ako pa nima bodisi plemenite vsebine bodisi plemenite oblike, zakaj se je vzprejela? Zavrzi se!

Ugovarjalo se mi bode: »Taka sodba o plemeniti obliki, še bolj pa sodba o plemeniti vsebini je jako subjektivna; prestrog si. Kdo drug sodi morda mileje!« Rad se udam, da je takšno ocenjevanje kolikor toliko subjektivno in da zgoraj navedene številke niso, kakor bi jih pribil; različni sodniki bi prišli do različnih posledic. Toda jaz nisem jedini, ki takó trpko sodim o Sketovih berilih; razgovarjal sem se o njih s kolegi-veščaki, in njih sodba se je strinjala z mojo. Postrežem lahko z imeni. Sicer pa

sem svojo sodbo o prvih dveh zvezkih kar na kratko s številkami izrazil samó zategadelj, da nam ta razgovor preveč ne narase. Ako bi mi ali g. izdajatelj ali katerikoli njega zagovornik očital lahkomiselno strogost, pripravljen sem, vsakega berila in vsake pesmi odklonitev podpreti z vzroki, katere sem si vestno zabeležil; objavim jih ondaj z dovoljenjem cenjenega uredništva. Ali razven v tem skrajnjem slučaji nečem zlorabljati potrpežljivosti blagovoljnih čitateljev.

Da pa že med tem podprem svojo ostro sodbo z nekolikimi vzgledi, naj navedem dve, tri pesmi, ki se med drugimi ponujajo naši mladini kot pesmi s plemenito vsebino v plemeniti obliki.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

Jezikoslovne črtice.

I. Očit in očitati.

V lanskem »Zvonu« sem mimogredé opomnil, da glagola *očitati* ne zmatram za izimensko tvorbo, izvêdeno iz pridevnika *očit*, češ, da bi v tem slučaji moral biti glagol prikrojen po četrti vrsti, zakaj četrte vrste transitivni glagoli pomenijo, kakor uči Miklosich (Vgl. Gr. II. 435), zu dem machen, mit dem versehen, was das Thema aussagt. — Bel: beliti (belo delati), črn: počrniti (črno narediti), čist: čistiti, svet: posvetiti, sit: nasititi, gost: zgostiti (verdichten), prost: oprostiti (liberare), plah: oplašiti (verscheuchen), slep: oslepiti (blenden), zlat: pozlatiti (vergolden) i. t. d. — Očito narediti kàj (aliquid manifestum reddere) reklo bi se torej le *poočititi.* Tega pravila se držeč, torej tudi naši srednješolski disciplinarni zakoni nemške besede: »die Gründe der Ausschließung werden im Abgangszeugnisse *ersichtlich gemacht*« slovenijo takó-le: „Vzroki izključitve *se poočitijo* v odhodnem izpričevalu.« Seveda je ta *poočititi* skovanka, toda drží se vsaj analogije. Národ res da ne pozná glagola *očititi*, a tudi *očitati* ne v takem pomenu, kakor so ga rabili Prešéren, Koseski in Vodnik (n. pr. izočitati-objaviti). —

O tem tedaj, da se *očitati* ne izvajaj od *očit*, kakor se je doslej učilo (glej „Letop. Mat. Slov.«, 1892. pag. 24.), o tem menim, da nam ni treba dvojiti, če stvar le nekoliko preudarimo. Pridevnik in glagol si torej v tem slučaji nista oče in sin, ampak takó rekoč brata iz istega pokolenja. Kakó si to mislim, naj poskusim pokazati v nastopnih vrsticah.

Najprej si oglejmo pridevnik *očit.* Slovnice naše ga izvajajo s sufiksom — *itъ* iz *okó*, oziroma *očí*, die Augen (Šuman 235; Janežič-Sket 136). V

tem se ravnajo po Miklosichi, ki (Vrgl. Gr. II. Einleitung XXI.) učí: »In nahem Zusammenhange mit dem Suffixe der partic. praet. pass. *tъ* stehen die Adjectiva auf *atъ* und *itъ*: *bradatъ* barbatus, *očitъ* manifestus (*oko-itъ*), welche lateinischen Adjectiven wie barbatus, auritus entsprechen.« — Temu pa treba primeriti drugo mesto v isti knjigi (pag. 193), kjer Miklosich dalje učí: „Die mit dem Suffixe *itъ* gebildeten Adjectiva bezeichnen *den mit dem Gegenstande des Thema begabten.* Es stimmt demnach *itъ* mit dem Suffix *atъ* in der Bedeutung im allgemeinen überein.« Ako tedaj sledimo označenemu pravilu ter izvajamo pridevnik *očit* s sufiksom *itъ* iz samostalnika *okó*, dobiti moramo do cela drug pomen negoli: augenscheinlich, offenbar (manifestus). V tem slučaji bi bil *očit* (oculatus) znani mitologiški Ἄργος πανόπτης, o katerem pravi Ovid, da je bil stoòk (Met. I. 625; *centum luminibus cinctum* caput Argus habebat). *Očit* bi bil torej velikoóki velikan Polifem, o katerem velí isti pesnik, da je imel okó podobno velikanskemu ščitu (Met. XIII. 851: unum est in media lumen mihi fronte, sed *instar ingentis clipei*). *Očita* bi se utegnila potem nazivati boginja Hera, kateri Homer daje pridevek βοῶπις i. t. d. — Toda vse to je prazno gatanje. — In Miklosich menda zadnji čas sam ni več verjel na to razlago, sicer, mislim, da bi besede *očit* v etimologiškem slovarji (sub *okos* pag. 220) nikakor ne bil popolnoma prezrl.

Z večjo pravico bi se dalo soditi, da ta pridevnik ni *oč-it*, (da »*o*« tedaj ne spada h korenu), ampak *o-čit*, (da je torej »*o*« prefiks) in da se izvaja iz korena *čĭt* (čьt M. E. W. pag. 38), ki združuje pomene »zählen, lesen, ehren«. — Miklosich (Vgl. Gr. II. 15) učí: »*ĭ* wird in der Stammbildung zu *ê* oder *i* g e s t e i g e r t oder u n v e r ä n d e r t gelassen«, in takó imamo: *ušidъ* poleg *ušьdъ* (fugax, der Flüchtling) *šiv* poleg *šьv* (die Naht) in iz korena *dĭl* (M. E. W. 55) poleg *dlje* (länger, weiter) *vse v dilj* (in einem fort) in: *v dilem bežati čez polje*, πεδίονδε φεύγειν ἐπὶ πολύ, weithin feldwärts fliehen. — In takó nam je poleg: *počьtъ*, *sъčьtъ* (numerus) umeven tudi *očitъ* (manifestus); primeri tudi *čislo* iz *čьt-tlo*. — Početni in prvotni pomen tega pridevnika pa je utegnil biti: qui in aliquo numero habetur, ὑπόλογος, in Rechnung, in Betracht kommend; gravis ἐπίτιμος, geehrt, hervorragend, b e d e u t e n d, w i c h t i g. Takov pomen, zdí se mi, da še proseva iz Dalmatinovih besed, ki piše v predgovoru k Svetemu pismu: „Ty imenitniši in o č i t i špruhi ali bessede od Kristusa inu drugih artikulou naše kàrščanske vere so z'vekšimi puhštabi postauleni.« Ti o č i t i špruhi se mi zdí, da so uprav: λέξεις λογάδες, λόγια ἐπίλεκτα. — Očitno je pri nas tudi to, kar je ugledno in odlično, brhko in zalo (stattlich, von hübscher Erscheinung). Očitno je živinče, ki je lepo rejeno. Očitno je, kar kàj veljá, ima kàj v sebi; nasprotno očitnemu je, kar ni za

nič, kar je zanikarno, kar se ne š t e j e. — Iz pomena *odličen*, *znaten* pa se je razvil pomen: *jasen*, *razločen* (περιφανής); *javen* (publicus); — *razviden* (manifestus). Kar se šteje, ne dá se utajiti, in nasprotno, kar se ne dá utajiti, to se šteje (čita) t. j. neutajno, je očito ali očitno — Pri tej priliki bodi omenjeno, da spada k korenu *čĭt*, kakor je videti, tudi prislov *počitkъno* (so ziemlich viel), ki je zabeležen med jezikoslovnimi mrvicami v »Ljublj. Zvonu« (IX. 229.), zakaj: was nochin Rechnung gezogen wird, gezählt wird, t. j. ziemlich viel. *Počitkъno* je pač nekak deminutivum od *počitno* (primeri *majčkĕn*, *drobčkĕn*), a *počiten* je menda toliko kot: zählbar, achtbar, nicht zu übersehen — spectabilis, gravis. — V obliki *počiten* je »*ь*« stopnjevan v »*i*«, v obliki *pošten* iz*počьten* pa je oslabel in preminil, oba prikaza sta v zvezi z naglaševanjem. —

Kakor smo videli, da je *očit* s sufiksom *ъ* izveden iz korena *čьt*, a dalje s sufiksom *ьnъ očiten*, takó nam je iz ravno istega korena izvajati tudi glagol *očitati*. Ta glagol je namreč imperfektivnik od nerabnega perfektivnika **očisti, očtèm* (očьsti, očьtą),[1]) ki nam je pa ohranjen še v 3. vrsti: *oštêti*, *oštejem* (iz o-čьt-ê-ti). *Očitati* (vorwerfen, vorhalten, tadeln) se po svoji sestavi lepo ujema z analognim grškim izrazom ἐπιτιμᾶν (t. j. ἐγκαλεῖν), zakaj prosti *čitati* je τιμᾶν (colere.) — Primeri: *očitar*, ἐπιτιμητής, der Tadler, *očitek*, ἐπιτίμησις, der Vorwurf. — Perfektivni glagol *oštêti* se gledé pomena tudi prav dobro ujema z *očitati*, samó konstrukcija jima je nenavadno različna, ker pravimo: *očitati komu kàj*, *a ošteti koga zaradı česa*, t. j. *okarati ga* (ausmachen, abkanzeln, jemandem Leviten lesen). — Fraze, kakor so: *v očí metati* (vreči), *v oči vtikati* i. t. d. se mi zdé bolj podobne slabim národnim etimologijam nego pa oblika *opočitati*, o kateri se trdi, da je po napačni analogiji ponarejena po *oponašati*. Analogija med *opočitati* in *oponašati* se ne dá tajiti, toda nepravilnega ni nič v nji, zakaj oba glagola sta se menda razvila popolnoma podobno: *o-po-čit-a-ti* in *o po-naš-a-ti*. — *Ob-noviti* in *o-po-noviti* (renovare) sta si pač tudi v jednakem razmerji, kakor *o-čitati* in *o-po-čitati*. — Takó imamo dalje poleg *ovreči* tudi *opovreči* (widerlegen), poleg *ovirati* tudi *opovirati* (hindern), in primeri *ogovarjati* (verleumden) in *opogovoriti* (accusare) i. t d. — Glagol *opočitati* pozná tudi naša poljanščina, a ta ima poleg *opočitati* tudi *izpočitati*, in ta oblika se pač ne dá razlagati kot ponarejek po napačni analogiji, ampak utemeljuje in podpira razlago tega glagola iz korena *čьt*, tedaj *iz-po-čit-a-ti*, zakaj predponke *izp* nimamo. — *Očitati* ali *opočitati* (izpočitati) se pravi: komu kàj kot nedostatnost n a š t e v a t i, češ, kaj in kakó bi moralo drugače biti. N. pr. Brez dote se možiti, to ni nič; kadar se kàj

[1]) Primeri: procvīsti, procvitati; po-čīn-ti (počêti, počnem), počinati (incipere); na-pīn-ti (napêti, napnem), napinjati in napênjati (intendere) [Mik. Gr. II 456.]

zbesedita ali prideta navzkriž, pa ji lahko opočita, da mu ni nič prinesla k hiši. — Prej mi je ponujal in silil, dasi sem se branil; ko sem vzel, sedaj mi pa opočita. — Opočitane dobrote izgubé vso vrednost. — i. t. d.

Da se sestave s *po* še dalje sestavljajo ali z *o* ali z *iz*, o tem imamo razven *opočitati* in *ispočitati* še dosti vzgledov; n. pr. *o-po-ročiti* (testieren) in *iz-po-ročiti*, *iz-po-takniti se* (anstossen) in *o-po-takniti se*. Trubar Catech. pag. 193: »De tebe na rokah noſſe de kej neopotaknefh ſe s' Nogami na en Kamen« (tŭk. E. W. 368.) *Is-po-čiti se* (ausruhen) in *o-po-čiti se* (ki- E. W. 116).

To črtico pošljem med svet, naj jo li zadene priznanje ali ugovor, z namenom, da se med seboj poučimo, držèč se gesla, da resnice treba iskati, če jo hočemo najti.

Več očíj pa več vidi. *L. P.*

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

Dostigávati, impf. k dostigniti, Švagel, Vranič, Reš, bolje: dostizati. — *doteknútje*, n. die Berührung. kajk. doteknútje: Lalangue med. 188 trebuh njegov na čisto malo doteknutje kruto jako boli. — *dōtlam*, *dōtlem* in *dōtlen* adv. = dokler. *dōtmar*, adv. 1.) = dosti: dotmar su mi tvoje reči, dotmar mi je tvojega govorenja. Varaždin. 2.) = dotle, kajk. Mitterpacher morv. 23 vu kojoj hižici dotmar doklam se kukci držiju, stanuvati nikak ne dobro; još 31 i 50. — *dōvda*, adv. = malo prej, kajk.: gda je bil tu? Dovda. — *dovédovati* se česa = dovédati se. Habd. ad. 224 ljuctvo se ne doveduvalo prokletoga Absalonovoga mišlenja. — *doveslīti* = doveslati: Vranič rob. 1·19 doveslili su do kŕme, to jest do zadnjega kraja ladje, 2.192 predi nego bi nova plima počela se, k ladjotérini doveslili su se. — *dovršávati* = dovrševati. Habd. mar. 211. — *dovršénje* n. = 1.) dovršek, 2.) conclusio, ad 1.) Gašparoti 4·128 jedno listor čudo jošče naj bude na po konec konca završenje. ad 2.) Mataković nekje. — *dovršītelj* m. = dovrševalec. Gašp. 2·593 — *dozávati* herbeirufen impf. ad dozvati Mulih pos. 1582 vrage iz pekla i vse druge nesreče pozavaju i dozavaju. — i dozívati. — *dozívanje* n. das Herbeirufen. Mataković 2·235 potrebna je marlivost vu izpitavanju i na pamet dozivanju grehov. — *dózdati* se = dozdevati se, slutiti: on se dózda, da bu bīt. Varaždin. — *dozrejati* — zrejem pf. = dozoręti: Habd. ad. 366 dozrejalo je grozdje. — *dozrejávati* impf. ad. dozrejati. Habd. ad. 231 magaši vojsku vsako skoro léto z žerjavi imaju, gda žitek dozrejava. — *dozréleti*. Habd. ad. 423 i takvi ljúdi svoju jesen imaju, v ke dozreleju. Mulih pos. 867 to je on sád, ki nigdar

ne dozrele. i. t. d. i. t. d. — *dragolíčen* adj. Švagel 1·46 kojega vrag peklenski vu spodobe dragolične i lepe žene hotel je z mrežami svojega skušavanja vloviti. 115 med dragoličnemi mladenci. 228 ni več lepi i dragolični Absolon nego ves črni . . i. t. d. — *dragoličnost* f. Švagel 1·29 naj bude, da se je zbog lepote i dragoličnosti vu Ester zaljubil Asveruš, vnogo pres kraja i konca bila je vekše lepote i dragoličnosti tela i duše s. Barbara. 206 bil si par vu dragoličnosti z rečjum i lepote Absolonu. i. t. d. — *dragoljuben* adj. Vranič rob. 1·149 o da bi vezda vu vreména ona nazad povrnuti se mogel, kak prijatèl, s koga kak dragoljúbnoga, kak mirovnoga bi se bratom kazati hotel! — *dragomiliti* se: Vranič rob. 1·196 okol njega dragomiliti se. Kocijančič Fil. 3·201 od ovuda biva, da svetci i svetice dragomilili jesu se vu svojeh zakoneh; *dragomilenja* ljubezniva, ali čista, vlagodna ali zvesta. 1·202 bili su iz obloka vidjeni dragomiliti se. — *dragomilnost* f. Kocijančič Fil. 3·148 ovo je govoril za vgoditi poglavitem ljudem okolo sebe stoječem, da kakovu dragomilnost primu od kralja. — *dragovīt*, adj. Švagel 1·56. denes, o den dragoviti od prečistoga prijetja b. d. Marije. 107. o dan pun veseleh glasih dragovitoga nazveščenja! 149. vu vsem se naj prikladneše prispodabljaju malahni svetci, drobna dečica, veselomu i dragovitomu cvetju. 1. add. 42 povolna onda i dragovita bila je sinu ova otčinska sentencija i dokonček, kajti povolen, ljubljen i dragovit bil je krivec pred očima sina kralevskoga. — *dragoviten*, adj. Švagel 1·76 najti se ne bi moglo nikaj tak dragovitnoga i dragoličnoga, kaj bi suze iz očijuh točéne staviti moglo. — *drágulja* (— *úlja*) f. ime kravi. — *drápitī* drąpim = drapati. Matakovič 2·214 budeš drapljen.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Avstrijska vojna proklamacija z leta 1813.

Priobčil P. pl. Radics.

Prišel mi je v roko tiskan list v slovenskem jeziku, obsezajoč proklamacijo cesarskega avstrijskega fzm. barona Hillerja, poveljnika notranjeavstrijski vojski; izdal jo je dné 26. avgusta 1813. leta iz svojega vélikega tabora prebivalcem notranjeavstrijskim. Ker Dimitz v svoji zgodovini ne omenja te proklamacije, bodi priobčena tukaj v dokaz, da so v ónih bojnih dneh kakor že prej Francozje takisto Avstrijci s slovenskim prebivalstvom Notranje Avstrijske (Štajerske, Koroške in Kranjske) govorili v slovenskem jeziku. Dotični razglas slôve takó-le:

Osnanilo.

K' vam ſe obernem, prebivalzi vſi[1]) deshelá, katire zhesi toliko leti she shelesni jarm ſhe sdaj ſtiſka. Skus obetanja preſlepeni, ſkusi shuganja oſtraſheni, ſkusi perſilene poſtave ſte bili do sdaj od reſnize odpelani. Obernem ſe tedaj k' vam, inu vam osnanim, kaj ſi blishne inu dalne od krivave poshreſhnoſti ſtiſkane deshele persadevajo, ſvojo popreſhino proſtoſt, ſvoje ſtare poſtave ſupet perdobiti.

Moja beſeda je zhiſta reſniza, meni ni potreba ſkusi ſleparije vaſhe saupanje iſkati, sakaj jeſt li k' vaſhi ſrezhi govorim, Naſho vé vſaki eſterajharſki vojſhak moſhko braniti.

Vſe, kar ſo samogli, ſo Shpanzi doperneſli, ſerditoſt, ſzaganje je njih ſerza vnelo, inu tako ſo sdaj pokasali, kaj en ljudſtvo ſturiti samore, katirimu ſo ſvete ſtare poſtave ſvojih ozhakov lubejſhi, kakor ſvoje shivlenje. Po eni ſilni vojſki, katira je toliko ſto tavshentam vojſhakov, tolikim vaſhih rojakov shivlenje velala, ſo sdaj li mertvaſhke trupla ali ujéte Franzosi ſhe na ſhpanſki semli, inu zhaſtitlivi banderi ſhpanſkih, portugalſkih, inu angleſkih armadi od pirenejſkih gora ſtrah inu groso doli shugajo na laſtne franzosovſke deshele, katirim nobena armada, noben ſerzhni vojſhak vezh sa njih varnoſt ne ſtoji.

Vnéta od enake shele, mirno bolſhi poſtavo ſupet sadobiti, ſe je hrovaſhka deshela, kar njo je franzosovſke bilo, pod dobrotlivu poglavarſtvu Eſterajha radovolna podala; Nam pomagati hiti s' veſelim ſerzam vſe, kar oroshje noſiti samore, tiſti bataljoni, katire ſo Franzoſi ſkupej ſpravli, de bi pod nesnanim nebam sa eno ſvojoglavno volo ſvojo kri prelivali, ravno tiſti bataljoni ſe sdaj she, priasno pod naſhe banderje ſkleneni, per morſkimu brodu Dalmazie branjvujejo.

V' Sejni, Porto Re inu Reki ſe Eſterajharji, katiri bresi saderſhka na Terſt inu Furlanijo naprej ſiljo, de na planavah laſhke deshele s' mojo armado ſkupej pridejo.

Al med tim, kir je franzosovſka inu druge s' njo ſklenene deshele ſvoje otroke, ſinove inu ozheta v' dalne boje poſhilala, je ona brambovze ſvojiga laſtniga doma sgubila. Njeni vojſhaki ſtoje sdaj v' rasdjanih ſaksovſkih deshelah obdani od breſhtivilnih armadih Eſterajharjov, Moſhkovitov, Prajsov, Shvedov, inu vsih ludſtvi, katerim ſo njih pravize ſhe drage, inu katiri tamkaj ta veliki boj sa proſtoſt zele Evrope pelejo. Ena moſhkovitarſka armada je she to terdno franzosovſko leshiſhe per meſtu Pirna (ne dalezh od Dresdna) ſrezhno prozh vsela. Od vodá Elbe, Bobra, Spreje ſiljo ſklenene armade naprej,

[1]) To je moral pisati Hrvat, ker *h* ne pozna.

inu ta velki, ſrezhni zhaſ je bliso, katir terdni mir ſeboj perneſti more. Sato vas tedaj poklizhem, ludſtva vſih deshela, vſih jesikov! ludſtva, kateri vrednoſt pravizhnih dobrih poſtav obzhutjo, v' katirih shela po redu inu miru shivi! Li, ako ſi vſi ſkupej persadenejo, li ſkusi reſnizhno volo, ſkusi mozh inu delo snamo mir sadobiti! Gor tedaj! Sklenite ſe smenoj! Ne perdobvanje deshelá, ne prasna zhaſt je to, sa kar ſe bojvujemo; sdaj vela ſrezho vſih ludſtvi! Sklenimo eno ſveto saveso, bojvujmo ſe sa — terdni mir!

Poglavni Kvartier 26 dan Auguſta 1813.

Poglavarni-General armade v' notrajnimu Eſterajhu
Baron Hiller.

LISTEK.

† JOS. FREUENSFELD.

Dné 23. m. m je umrl v Pragi naš dolgoletni zvesti sotrudnik, g. *Jožef Freuensfeld*, v 32. letu dôbe svoje. Pokojnik je učiteljeval v Ljutomeru, bil pred nekaj leti tudi na dunajskem pedagogiji, kjer se je pripravljal na izpit za meščanske šole, v poslednjem času pa je zaradi želodčne bolezni dobil odpust ín se šel zdravit najprej v Karlove Vare, potem v Prago, kjer so ga operirali. Žal, umrl je za operacijo. — Freuensfeld je sodeloval pri različnih časopisih slovenskih in pri „Družbi sv. Mohorja“ ter priobčeval zlasti liriške pesmi pod imeni Svojmir, J. K., Jož. A. Klemenčič, Devojan in Rádinski. Lani še je izdal „Venček národnih pravljic in pripovedek“, ki je takó ugajal, da je popolnoma razprodan in da skoro izide pri Giontiniji v drugem natisku. Mi smo nedavno prejeli od njega več „Drobnih pesmij“, katere pa še niso mogle priti na vrsto. Freuensfeld je bil dober liriški pesnik in bi bil pesniško našo književnost izvestno obogatil še z marsikaterim lepim proizvodom, da ga ni morila huda bolezen, ki mu je napósled uničila mlado življenje. „Ljubljanski Zvon“ odkritosrčno žaluje ob grobu svojega milega sotrudnika. Bodi mu časten in trajen spomin v književnosti slovenski!

Album 12 pesmij za višji glas s spremljevanjem klavirja; zložil *Anton Nedvěd.* Izdala in založila »Glasbena Matica« v Ljubljani 1893. Natisnila Jos. Eberle in dr. na Dunaji. Cena? — To najnovejše glasbeno delo čislanega slovenskega skladatelja obseza nastopne skladbe: »Pred durmi« (Jenko), »Zlata dôba« (Levstik), »Strunarjeva pesem« (preložil Gangl), »Na tujih tleh« (Funtek), »Srce sirota« (Gregorčič), »Cvetice« (Levstik), »Črno okó« (Levstik), »Molečemu dekletu« (Toman), »Ljubici« (Levstik), »Tvoj mirni čuvam stan« (preložil Gangl), »Njega ni« (Gregorčič), »Pogled v nedolžno okó« (Gregorčič). — »Wie ein Märchen aus längstvergang'nen Zeiten spricht dieser Lieder Ton zu mir«, takó sem travestiral Wagnerjevega »Holandca«, ko sem prvič prečital te pesmi. Sentimentalnost je imela sijajne svoje dni v poeziji in v glasbi, tu sosebno v pesemski obliki ter je najlepše cvetela pri Abtu. Žal, bili so baš le cvetovi, katere je raznesel

veter, predno so obrodili plod. Diha pristne poezije, kakor so ga provzročile mogočne peruti Schumannove, niso prebili. Lepa dôba za pevce, toda minila je že davno. Pojem o tem, kaj je melodiško, lepo, pojem, kakeršnega smo prejeli po Schumannu, Lisztu in Wagnerji, prerazličen je od ónega sentimentalnih skladateljev kapelniške in zabavnovečerne glasbe. Vse, kar se lahko poje, kar „gre na uho", ni že melodiško lepo, in zlasti ne v pesmi. Glasbeno popolnoma podajati razpoloženje poetiške podlage, teksta, takisto v petji kakor v spremljevanji, takó da sta glasba in pesem nerazločljiva, potem ozir na najnatančnejšo deklamacijo, ne posamičnih besed nego vseh besed v njih vzajemni logiški zvezi kot celotne misli, to so načela umetniške pesemske oblike, katerih se držé vsi mojstri. Toda kapelniki (v operi), kar jih je bilo po Webru in Marschnerji, in skladatelji pesmij, kar se jih je pojavilo po Abtu, bili so drugih mislij. Prav takó g. skladatelj górenjih slovenskih pesmij. Pesem mu ni bila prva stvar, to priča že snov izbranih pesmij. V vsem sešitku veje nekovo sentimentalno, sladkobolestno čustvo. Vzor mu je bilo to, da bi se pesmi lahko pele in da bi bile kolikor mogoče glasbeno jasne in preproste. Prav tega načela se je držal g. skladatelj pri spremljevanji; izmed vseh 12 pesmij jih je 10 spremljanih po ónih razloženih akordih, katerih se dandanes izogibljemo, ako le mogoče. Kar se tiče harmonizacije, preprosta je tudi ta, vender pa je povsod dobro muzikališka, povsod harmoniško-logiška in blagozveneča, dasi se skrbno izogiblje moderni harmoniki. Nerazjasne so óne čudne paralele v kvintah (pg. 42.); osupniti morajo tudi njega, kdor baš ne preži na kvinte. — V tisti posebni vrsti, kateri pripadajo, uspele so izvestno te pesmi do cela In — saj jih je podala óna dobrotna roka plemenitega možá, ki je slovenskemu národu posvetil vse svoje življenje in mu nudil toliko, da ga glasbeno izobrazi! Šopek aster je pač, ónih lepih jesenskih cvetov, katere je povil slovenskemu občinstvu, in mnogo, jako mnogo takih prijateljev glasbe, ki bi ne prebili ostrega, monstroznega, dà, strupenega vonja modernih glasbotvorov, veselilo se jih bode in se zabavalo s temi preprostimi cveticami, sosebno ker jih je vzklilo doslej takó ubogo malo na slovenskem glasbenem vrtu! — *K. Hoffmeister.*

Zabavnik. Zbirka družbinskih iger za v sobi in pod milim nebom. Nabral in izdal *Anton Brezovnik*, učitelj. Celje 1893 l. Tiskal in založil Dragotin Hribar. Osmerka, 207 str. Cena 70 kr, po pošti 5 kr. več. — Gospod Brezovnik je v tej knjigi, katera bodi, kakor sam pravi, nekakšen II. del njega „Šaljivemu Slovencu", zbral precèj družbinskih iger, torej priredil knjigo, ki je med nami popolnoma nova. „Zabavnik" prinaša v šestih oddelkih „Orakelj", „Igre za zastavo", „Družabne igre za v sobi in pod milim nebom", „Pikčanje", „Slepilne igre in umetnije" in „Uganke in računske naloge". Govoriti o vsebini se nam zdi popolnoma nepotrebno; omenjamo samó toliko, da utegne dobro ustrezati svojemu namenu, in zató radi pritrjujemo g pisatelju, ki pravi, da bode zbirka dobro došla vsem rediteljem veselih večerov, kratkočasnih izletov i. t. d., da pa se bode dala tudi marsikatera igra uporabiti pri telovadbi, pri šolskih veselicah i. t. d. Pisatelju in založniku želimo najboljšega uspeha; knjiga je vredna, da se kar največ razširi po naših narodnih rodbinah.

»Slovanska knjižnica« je dospela že do 7. zvezka. Peti zvezek obseza humoresko „Cesarja je bil šel gledat", humoresko „Pravdo" in povest „Prevžitkar". Vse tri je iz lužiškega poslovenil *S. Gregorčič ml.*, ki je tudi spisal članek „O baltiških Slovenih in Lužičanih". Prevod se bere kàj prijetno in gladko. — Šesti in sedmi zvezek obsezata „Staro Romanko", poljski spisala *E. Orzeszkova*, preložil *V. Benkovič*. Te povesti še nismo utegnili prečitati. — „Slovanska knjižnica" si je doslej pridobila 21 sotrudnikov, ki so ji poslali povesti iz vseh slovanskih jezikov; obetali in poslali pa so ji tudi že izvirne povesti in druge spise. — Naj bi čim dalje bolje uspevalo to lepo podjetje!

»Vestnik« šolske družbe sv. Cirila in Metoda prinaša v svojem 7. letniku na 164 stranéh najprej poročilo o VIII. redni skupščini dné 26. malega srpana 1893. v Sežani, potem zapisnik darov do dné 1. velikega srpana 1893., imenik podružnic (vseh skupaj jih je 125 z 11068 društveniki), imenik pokroviteljev (120) vodstvo, nadzorništvo in razsodništvo, dalje zapisnik društvenih zavodov in naposled »Knjižnico družbe sv. Cirila in Metoda« (doslej devet zvezkov). — Družba je imela 1892. leta 15942·80 gld. dohodkov in 13258·09 gld. troškov, torej je bilo 2704·71 gld. prebitka. Končni blagajniški ostanek znaša 14697·06 gld. Družba je, odkar deluje, nabrala 60280 gld., izdala pa 45583 gld.

Ilustrovani národni koledar za navadno leto 1894. — Izšel je že šesti letnik tega priljubljenega koledarja, katerega izdaja tiskar g. *Dragotin Hribar* v Celji. Poleg koledarskih stvarij ima to-le vsebino: Andrej baron Winkler (s podobo); Pavlina Pajkova (s podobo), spisal *Ahasver*; »Zadača«, mohamedanska legenda, ruski složil Vasilij Vjeličko, preložil *A. Aškerc*; »Moj sprehod po staroslavnem Pompeju«, spisal *dr. Anton Medved;* »Odkritosrčni paša«, turška romanca, složil Vasilij Vjeličko, preložil *A. Aškerc*; »Teharje in ,Teharski plemiči« (s podobo Teharjev, Jožefa Pečnaka in dr. B. Ipavca), spisal —*a*—; »Selitev Slovanov proti jugu« (nadaljevanje iz lanskega letnika), spisal *S. Rutar;* »Spomini iz jugovshodne Bosne«, spisal c. in kr. stotnik *Igo Kaš*, in »Naši denarni zavodi«, spisal *dr. Fr. Rosina*. Razven tega prinaša »Koledar« še šest podob, in sicer »Narodni Dom v Celji« po načrtu J V. Hráskega, »Pogum velja«, »Šent-Jurij ob južni železnici«, po fotografiji S. Magoliča, »Nezgoda«, po sliki S. Magoliča, »Miš v sodu« in »Zima v gozdu«. Vse podobe so prava dika knjižici, katera je sploh opravljena takó ukusno, kakor je le malo knjig slovenskih. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gld., broširanemu 60 kr.; po pošti 10 kr. več.

Iz šolskih izvestij. Naš rojak, g. prof. *V. Urbas* je v šolskih izvestjih vélike državne realke v Trstu leta 1893 na 30 stranéh priobčil razpravo ,,Unterschiede zwischen der deutschen und slovenischen Syntax". Izčrpil g. pisatelj v svoji paraleli seveda ni vsega gradiva, zakaj prostor v šolskem izvestji bi bil pač pretesen za takšen spis, ali zbral in z jasno besedo razložil je vsaj bistvene razločke med slovensko in nemško skladnjo. Prof. Urbasa razpravo imenujemo torej jako zaslužno delo.

Slovensko časopisje. Tržaška „Edinost" bode izhajala od novega leta po trikrat na teden, v šestih izdajah, torej bode nadomeščala dnevnik. Naročnina 10 gld. za vse leto.

Slovensko gledališče. Od dné 29. listopada do vštetega dné 26. grudna m. l. so bile v deželnem gledališči ljubljanskem te-le predstave: Dné 29. listopada prvikrat ,,V e h a r j e v o l e t o v i š č e", po *K. Laufsu* prevel *Naum*; dné 2. grudna »Svetinova hči", igrokaz v treh dejanjih, po A. Wildbrandtu preložil *A. Trstenjak*; dné 7. grudna prvikrat ,,P r e n o č i š č e v G r a n a d i", romantiška opera v dveh dejanjih, spisal K. pl. Braun, uglasbil *Konrad Kreutzer*, poslovenil *Jos. Cimperman*, priredil *E. Gangl;* dné 10. grudna (popoldne) prvikrat ,,S n e g u l č i c a i n š k r a t j e", čarobna igra z melodramom v petih dejanjih, po pravljici nemški spisal *C. A. Görner*, slovenski deci priredil *Fr. Gestrin*; dné 10. grudna (zvečer) veseloigra ,,Dve tašči" in opera „Cavalleria rusticana"; dné 13. grudna opera ,,Prenočišče v Granadi"; dné 17. grudna popoldne ,,Snegulčica in škratje", zvečer ,,Fužinar"; dné 21. grudna ,,Madame Mongodin" in dné 26. grudna ,,Krivoprisežnik". — «Veharjevo letovišče«, gluma, ki se je kàr najuspešneje predstavljala po mnogih gledališčih, osnovana je na izborni ideji in je po naših mislih sploh jeden najsrečnejših proizvodov te vrste, kar se jih je pojavilo v novejši nemški dramatiki. Pisana je po vzoru francoskih veselih iger in razpolaga s toliko situvacijsko komiko, da mora kratkočasiti, ako se izvaja količkaj dobro. Predstavi sami ni bilo mnogo

očitati; posebno pohvalo so si pridobili gospá *Borštnikova*, gospod *Borštnik* in gospod *Danilo*. — Duhovita igrokaza „Svetinova hči" in „Fužinar" sta znana že iz prejšnje dôbe. Nekaj novega in posebnega pa je priredilo „Dramatično društvo" slovenski deci z dvakratno predstavo Görnerjeve „Snegulčice". Pravljica o Snegulčici je morda najlepša pravljica, kar jih je sploh kje, in nje poezija ne ogreva samó otroškega srca, nego vsakogar, kdor ima zmisel zánjo. Ker je pravljica dobro dramatizirana, umeje se pač, da sta obe predstavi izredno prijali takó mladim kakor odraslim ljudem. Izrečno pohvaliti moramo osobito gospodičino *Slavčevo* kot Snegulčico in gospo *Borštnikovo* kot hudobno kraljico, nekoliko tudi gospoda *Danila* kot kraljeviča, vender je bila tudi živa igra sedmih škratov vredna vsega priznanja. Uprizorila se je pravljica zlasti prvič brezhibno. — „Dramatično društvo" je imelo torej v drami jako lep uspeh; nič manjši pa ni bil uspeh v operi. „Prenočišče v Granadi" se je obakrat pelo pred mnogoštevilnim občinstvom, ki je poleg zbora jako laskavo odlikovalo sosebno gospodičino *Leščinsko* (Gabrijelo) in gospoda *Nollija* (princa). Oba imata lepo, plemenito igro in zmagujeta svoje partije, kakor kažejo vse letošnje predstave, brez vidnega napora. Gospod *Beneš* prvič ni predrl, ker je preveč forsiral, pri reprizi pa sta mu zmernejša igra in zmernejše petje takisto pridobili lepo pohvalo. Opera je bila naučena v razmerno kratki dôbi, torej je končno še posebe hvalno omeniti kapelnika g. *Gerbiča*, ki se je res mnogo trudil zánjo. — Libreto je, kakor znano, preložil pokojni Cimperman, prevod pa je priredil g. E. Gangl; žal, da smo v natisnjeni knjižici zasledili marsikaj, kar bi se bilo dalo iz lahka popraviti in opiliti!

Koncert »Glasbene Matice«. Pevski zbor »Glasbene Matice« je v tej koncertni dôbi dné 3. grudna m. l. prvič v velikem koncertu, pri katerem so sodelovali tudi nekateri solisti, stopil pred slovensko občinstvo. Tri največja zborska dela, namreč Fibichova poetiška »Pomladna romanca«, Foersterjeva »Ljubica« in Dvořakov veličastni psalm, znana so že iz prejšnjega časa, in naš list je priobčil o njih obširnejšo oceno. Kot obsežna novost se je izvajala Beethovnova fantazija za zbor op. 80. Beethoven jo je zložil za svojo uporabo, za akademijo, v kateri se je kot virtuvoz poslovil od občinstva. Največja naloga je v nji odmerjena klavirju, kateri izvaja daljši uvod popolnoma sam, pozneje pa orkestru; zbor pristopi šele v finalu. Fantazija je takó po svoji vsebini kakor po nekamo posebni zvezi onih treh elementov: klavirja, orkestra, solov in zbora jako zanimljiva in prikupna skladba, katera tudi izredno vpliva na poslušalca, kakor se je pokazalo baš pri koncertu. Izvedla se je uprav dovršeno, občinstvo pa je sosebno odlikovalo g. *Hoffmeistra*, ki je v klavirskem delu iz nova pokazal sijajno svojo tehniko in globoko glasbeno čustvo. — Druga, čisto instrumentalna novost je bila Wieniawskega fantazija iz »Fausta«; igral jo je novi goslarski učitelj »Glasbene Matice«, g. *K. Jeraj*. Skladba je krasno delo za virtuvoze, lepa v obliki in efektno instrumentirana; soloinstrument se kaže v nji kàr najlepše, vender pa ni nikjer zapaziti, da bi glasbotvor hrepenel po efektu. Gospod Jeraj je lahkotno premagal vse tehniške težave te kompozicije, zajedno pa se tudi hrabro držal proti trobcem, ki so časih, zlasti v mefisto-scherzu, trobili le premefistofelski. — V dveh manjših točkah je nastopila koloraturna pevka slovenskega gledališča, gospdč. *E. Řiha*. Poloneza Filine iz Thomasove »Mignone« pripada najtežjim koloraturnim partijam; gospodičina Řiha jo je pela sijajno in lahkotno. Prav takó lepa je bila Antonidina romanca iz Glinkove opere »Življenje za carja«, pristno ruska dumka za solo in zbor v kurijoznem $^{5}/_{4}$ taktu in čudovitem jednoglasji. — Da se je zbor pod vodstvom gospoda *M. Hubada* odlikoval takó v novih kakor v večjih ponovljenih delih ter ustregel najstrožjim zahtevam, umeje se samó po sebi, in takó torej lahko rečemo, da je bil prvi koncert do cela vreden odlične naše »Glasbene Matice«.

Dve novi deli Ganglovi. Gospod Gangl je nedavno za samostansko cerkev reda „Sacre-Coeur“ v Pressbaumu pri Dunaji zvršil krasen bas-relief od lipovine, predstavljajoč rojstvo Kristusovo. To delo je sestavljeno od štirih podob z raznimi emblemi; podobe merijo do glave 1·45 *m*. — Po naročilu „Pisateljskega podpornega društva“ v Ljubljani pa je g. Gangl izdelal prelep medaljon pokojnega J. Cimpermana od kararskega marmorja. Ta umotvor je bil nekaj časa razstavljen pri g. Zagorjanu in si je zaradi izborne karakteristike, katero je umetnik položil v sleharno potezo na obrazi pesnikovem, pridobil splošno priznanje.

Drobne novice. Srbski »Javor« je začel v svoji 16. in 17. številki priobčevati prevod dr. Sketovega spisa v slovstveni čitanki »Kratak pregled slovenačke književnosti.« — O dr. Vošnjakovi »Lepi Vidi« so prinesli praški »Národni Listy« v št. 277. daljšo oceno, katero je spisal *dr. Kadlec*, tajnik češkega národnega gledališča v Pragi. Dr Kadlec pravi, da bi bila ta drama na čast vsaki dramatiški književnosti; dialog da je točen in priroden, gledališka tehnika izvrstna, dejanje da se vrší naglo, z dramatiško silo. Četrti prizor 4. dejanja, takisto 4. prizor 2. dejanja in 3. prizor 3. dejanja da so prave kabinetne slike. — *Gojmir Krek* je priobčil v 81. številki časopisa »Südsteirische Post« dve Funtkovi »Luči« s primernim uvodom. — Dunajski časopis „Oesterreichisch-ungarische Revue“ je nedavno prinesel lepo življenjepisno črtico o Prešérnu iz peresa *L. Waldecka*, čegar prevod nekaterih sonetov Prešérnovih smo iz istega časopisa ponatisnil v lanskem letniku našega lista, — Naš rojak operni pevec g *J. K. Tertnik,* ki je v Lubeku nastopil že v raznih operah, dosegel je nedavno v Kielu in potem v Schwerinu kot Canio v operi »I Pagliacci« izredne uspehe. Nemški časopisí hvalijo takó njega petje kakor igro. — Naše „Pisateljsko podporno društvo“ je dné 9. m. m. priredilo pokojnemu Fr. Gestrinu spominski večer, pri katerem sta sodelovali vojaška godba in pevsko društvo „Ljubljana“. Sosebno je ugajal govor g. *A. Trstenjaka* o Gestrinu kot pospeševalci slovanske književne vzajemnosti.

Iz hrvaške književnosti. Nedavno smo prejeli dve novi leposlovni deli hrvaški, in sicer „Crtice iz primorskoga malogradskoga života“, napisao ih *J. Draženović* (cena 80 kr.), in „Crte i slike“, spisal *Ladislav Z. Ladanjski* (cena 70 kr) O obeh knjigah priobčimo prihodnjič še podrobnejše poročilo.

Hrvaška dramatika. Čitamo, da je hrvaški pesnik *dr. A. Tresić-Pavičić* spisal tragedijo v petih dejanjih pod naslovom »Ljutovid Posavski«. Tudi *dr. A. Harambašić* in *Stepan pl. Miletić* pišeta zgodovinski drami.

Dve stari slovenski pesmi. V knjižnici g. grofa Žige Attemsa v Podgori pri Gorici, katera šteje do 20.000 zvezkov, med njimi mnogo starih slovenskih knjig, rokopisov, izvirnih dekretov i. t. d., važnih za slovensko zgodovino, hrani se knjiga z nastopnim naslovom; »Raccolta di composizioni e di poesie italiane, latine, francesi, friulane, tedesche, cragnoline, inglesi, greche ed ebraiche fatte in occasione che Sua Eccellenza il signore-signore Giovanni Filippo del S. R. J. Conte di Cobenzl, libero barone de Prosek etc cameriere della chiave d' oro, intimo attuale consigliere di stato, consigliere di stato di spade ne' Paesi Bassi, vicegran = cancelliere di corte, di stato, de' Paesi Bassi e d' Italia delle ll. mm ii e r. ap. etc. fu-commissario plenipotenziario dell' augustissima Casa d' Austria al congresso di Teschen per lo stabilimento della pace tra le armi austriache, e prussiane conclusa felicemente nell dí XIII. maggio MDCCLXXIX. Gorizia, Della ces. reg. privileg. tedesca della provincia e delle scuole ed arciv. stamperia di Giacomo Tommasini. — Na stráni LXXXI. te knjige je natisnjena slovenska pesem s tem le nadpisom in nastopnim tekstom:

„Na povikshanje tiga vissoku rojeniga gospoda, gospoda Philippa Knesa [1]) Kobenzelna etc. etc k' nar vikshi shlushbi vunanyh opravil.[2])

Anacreon.

I.

Krajliza nasha svoli,
Junake, na katerih
Svestobo, in sastopnost
Se ona sna sanesti.
Letem savupa folke
Letem savupa ptuje
Svojih duschel teshave.
Zhe Glavo modro naide,
Ne shteje ona lejta.
Lublanzhen me sastopish
Kai jest sa enga menim,
Katerga je Dobrota
Vaivodne nashe Kvikshim
Slushabnikam pershtela?
V' sibeli tvoji rojen.

V' gradeh okuli tebe
Na Krainskim gospoduje:
On je podloshnim bramba
Reshalenim vessele
Potrebnim je k' pomozhi:
Njegovga Striza Zhednost,
Katerga Brabant moli,
Je tu junak poerbal:
On nam je Myr pernessel,
Zhe ga shesdai ne snate,
KOBENZEL je s' Imenam:
Njegove Shlahte Snaga[3])
Ozhetovu vesselle,
In Slava [4]) Krajnske semle.

Na prihoduji stráni omenjene knjige je zopet slovenska pesem z naslovom: *Na povikshanje tiga vissoku rojeniga gospoda gospoda Philippa Knesa Kobenzelna k' nar vikshi shlushbi vunanyh opravil. Oda flovenska.*

Na levi stráni knjige je slovenski tekst, na desni pa italijanski z napisom: »Dell ode slava sulla esaltazione di sua eccellenza il signore signore Filippo conte di Cobenzl (Plen. Tit.) al piu alto servigio degli affari esteri

Parafrasi

dell' abate Andrea Laurin, protonotario apostolico ecc.

I.

Nasha Cessariza Dvorjane [5]) sbyra
Sveste, in rasumne, Katerih rama
Trudnih dellou tesho s' vesselim lizem
Nesti samore.

2.

Takih Mosh modrosti savupa varnu
Svojih zartvou sdravie, savupa sebe
Inu perraschenje mozhij kraljeve
V' svojih Dushelah.

3.

Tvojeh leit mladost (ne katerim ternje)
Ny nigdar branila vunanjih dellou
Teshku resmotanje savupat Tebi
Velki Kobenzel.

4.

Sylnih sholnirjou sem, ter kje letezhe
Strele reskropiti, grosovitnu vreme,
Zhernih oblakou narasen segnati
Ti si samogel.

5.

Zhe med voishakam takushen si snaiden
Kak li bosh v' pokoju sakléneu sam v' sé
Misliozh na Tvojih Dùschél perpadke [6])
V' myrnishih zhassih?

6.

Prau tedai je tebe postavla K' vikshi,
Ptujih opraukou blagodarni [7]) slushbi
Ta nigdar pretrudna, al vmerjozha Roka
Nashe Terese.

---

[1]) Comes.
[2]) Prej so rabili boljšo besedo nego sedaj »zunanje *zadeve*«
[3]) Ornamentum. [4]) Gloria.
[5]) Gentiluomini, o personaggi illustri di Corte.
[6]) Avvenimenti.
[7]) splendido.

7.
Zhe te sam Zessar med priatle shteje, [1])
Zhe te Bog pred sylo resbytih turnou [2])
Sdraviga obdershy s' zhudeshem ozhitnim,
Kdu tje enak?

8.
Use letó nai druge vesséle délla,
Ako lih nas tud' vessely, slavenze,
My se le zhasty vessl'mo vissoke
Nash'ga Slavenza.[3])

9.
Shrezhen gospodni Dushelan [2]) Vissoki,
Slaunih [2]) Ozhetou imenit odrafsèlk
In per tolkain déllih nikar posabit
Tvojih Slavenzou [3])

Dostavek. Ivan Filip *Kobencelj* se je porodil v Ljubljani leta 1741. iz znane kraške rodovine, ki je imela posestva na Proseku, v Štanjelu, Šmarijah, Ložu, Predjami, v Postojini, Planini in Ribnici. Njega strijc Karol Filip je bil minister cesarice Marije Terezije v Belgiji, in tudi naš Ivan Filip je stopil v državno službo pri finančnem svetovalstvu v Bruselji in bil skoro imenovan za predsednikovega namestnika (leta 1767.). Leta 1770. je prišel na Dunaj za pravega tajnega svetovalca pri c. kr. dvorni komori (v finančnem ministerstvu). Cesar Jožef mu je bil oseben prijatelj in ga je zato vzel s seboj na potovanje po Francoskem. Ko so sklepali mir v Tešnu, zbolel je avstrijski zastopnik Ludvik Kobencelj, Ivanov bratranec, in tedaj je poslal cesar Ivana kot svojega pooblaščenca v Tešen. Tu je pokazal naš Kobencelj tako sijajne zmožnosti svojega diplomatiškega talenta, da so ga imenovali po vrnitvi za dvornega in državnega podkancelarja. Te njegove zasluge in njega povišbo opevata spredi natisnjeni pesmi.

Ko se je papež Pij VI. na svojem potovanji na Dunaj bližal Gorici (dné 14. sušca 1782. leta), poslal mu je cesar Jožef grofa Kobenclja naproti, da ga pozdravi v njega imeni in potem dalje spremlja proti Dunaju.

Ko so se začeli nemiri v Belgiji, poslali so našega Kobenclja tja, da bi deželo pomiril, toda to se mu ni posrečilo.

Leta 1795. je vodil dogovore z Rusijo in Anglijo ter zastopal Avstrijo na kongresu v Rastattu.

Leta 1801. so ga poslali kot premetenega diplomata v Pariz, torej na najtežavnejše mesto. Kakor dobrega Avstrijca ga Napoleon ni mogel trpeti, in zato se je vrnil leta 1805. na Dunaj, kjer je bolj tiho živel do svoje smrti leta 1810.

Bil je zadnji svojega rodú in je ostavil po oporoki vse svoje obširno imetje Mihaelu grofu Coroniniju, svojemu sorodniku po ženskem pokolenji. Ta pa je prodal svoja kranjska posestva knezu Windischgrätzu. *S. R.*

[1]) Sua Maestà l'Imperadore, parlando di Sua Eccellenza al Conte Euido di lui padre, si degno di esprimersi in questi termini. »Egli è uno di miei amici.«

[2]) Allorche la Torre à polvere scopiò ultimamente in aria, Sua Eccellenza che passava per il villaggio di Nussdorf, non fu punto danneggiata per una protezione evidente dell' altissimo.

[3]) Za Slovenca so ga šteli.

„Ljubljanski Zvon"
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 2. V Ljubljani, dné 1. svečana 1894. Leto XIV.

Kipar.

Od daleč v stari samostan
Kipar sloveč je bil pozvan,
Da za svetišče prenovljeno,
Ki vánje že je davnih let
Častit Marijo hodil svet,
Kateri bilo posvečeno,
Od marmorja na novo dleto
Izkleše nje obličje sveto.
Na vrtu, poln cvetočih rož,
V tihoti cvetičnjak je stal,
In njega si umetni mož
Za delavnico je izbral.

Opojen vonj ga rož napaja,
In sluh mu ptičji spev naslaja
Ko zrè pred sabo kamen bel,
Ki vánj z umetniško bo roko
Življenje večnoživo del —
Kipar zamisli se globoko . . .
»Ti veš, moj Bog in mati Tvoja,
Da prvič danes roka moja
Ustvarjati pričue obraz
Kraljice vseh kraljic, Device
In Tvoje svete Porodice.
Kakó naj vse, kar grešnik jaz
Globoko čutim in ognjivo,
V to mrtvo skalo vklešem živo?
Ti daj močíj mi, daj poguma,
Podvôji sile mi razuma!«

Pričnè se delo; dleto poje
In vedno globlje v kamen gloje . . .
Počine. — V dlan nasloni glavo
In v duhu zrè kipar sanjavo:
Od daleč in od blizu zret
Ta kip čudeč se hodi svet:
Na ustih ziblje se nasmeh,
Miloba trepetá v očeh,
Blagóst Mariji razodeta
Na lici je brezkončno sveta.
V molitev sklenjene roké
K Bogú in sinu ona proži
In zdí se, da proseče toži
Človeštva težko mu gorjé . . .
A izpod nog tenák oblák
Lahkó se dviga v sinji zrak,
Kot da jo zdaj iz solz doline
V nebá ponesel bi višine. —
Nikar odtod, nikar, nikar!
Tu pred Teboj srčán in plah
Človeški rod poklekaj v prah,
Srcé Ti svoje nôsi v dar!
Čuj! . . . Zvon odmeva čez ravan,
Pobožen v cerkev gre zemljan,
Da v Matere trpeče kip
Poglèd proseči zatopí,
Da njega duh samó za hip
V nebeški raj mu poletí . . .
Kipar poslej še bolj zaslul,
S častjó ga bode svet obsul,
In on med prve domovine
Uvrščen bode slavne sine.
Vzbudí se . . . Vonj ga rož napaja,
In sluh mu ptičji spev naslaja . . .

In kip najlepši je gotov,
Kar duh jih storil je njegov.
Od zemlje solnce se poslavlja,
Svoj zadnji žar zarumeneli
Uprè v obraz Marije beli —
Z nasmehom usten njega svit
V čarobno je krasoto zlit . . .
Menih vsak celico ostavlja
Hití na vrt, da zrè veselo
Završeno nebeško delo.
Iz hiš okolo samostana
Vró h kipu tolpoma ljudjé,
Kot da poslednjikrat želé
Navžiti se nocoj lepote,
Nagledati se te krasote,
Ki bila jim doslej neznana.
In vse jedini jeden klik:
»Bog živi te, umeteljnik!« — —
Užiga zvezd se prvih plam,
Ob kipu je umetnik sam.
Poklekne, solzo z lic obriše,
Hvaležno k Bogu glasno vzdiše:

»Zahvaljam Te, mogočni Bog,
Ker vodil si mi delo rok!«
A zdajci, kot da ga od tal
Besneč je vrgel morski val,
Kipar kričé ob kip se dvigne,
V obraz mu bledi ogenj švigne:
»Kaj vidim? . . . Sveti ta obraz
Od davno v srci nosim jaz:
Ta stas in lice to čarôbno
Pri ljubljenki sem svoji zrl,
Ki v nji prevaran bil sem zlôbno . . .
Ti vredna nisi, da Kraljice
Ljubezni slično ti je lice,
Ki se nezvesta bahaš ž njim —
Zatorej naj je razdrobim! . . .«
— — — — — — — — — — —
Završeno je delo blazno,
Kipar omahne onemel,
Ker dušo mu in srce prazno
Mrak mislij temnih je obšel . . .
Ob samostanu čuješ klik:
»Zblaznel je naš umeteljnik!«

Rástislav.

Naročilo.

Ne prisezaj, dete, mi nikar,
Da zamé gorí tvoj srčni žar,
Več kot ljubko-laskav tvoj obèt
Deje mi en sam iskren poglèd!

Ne pošiljaj pestrih mi cvetov,
Kaj mi šopek, kaj mi trak njegov?
Več kot teh spominkov mil šepèt
Deje mi en sam iskren poglèd!

Kar ti čustev srčece gojí.
Tajno v srci vsako naj živí,
Saj visoke duše tvoje vzlèt
Kaže mi en sam iskren poglèd!

S. L. Mozirski.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Šumelo in vršelo je po lozi. Že iz dalje se je čutilo, kakó se meče težka zverjad po gošči, da bi odnesla življenje pred ljutimi sovragi, ki so besneli in se penili za njo. In predno je pričakoval kanonik Amandus, otvorilo se je zeleno grmičevje in na plan je prisopihal mogočni razbojnik naših tedanjih gozdov. Takoj, ko je opazil lovca pred sabo, postavil je kosmato teló na zadnje noge. Že prej razljučena žival se je pred novim sovragom razljutila še bolj. Vsa glava skoro ni bila drugega nego rdeče žrelo, nad katerim so se žarile očí kakor živo oglje!

Grozen je bil pogled na razkačeno zverino, in čudo ni, da se je mlademu lovcu nekoliko tresla roka, ko je nameril smrtonosno cevko na medveda, da bi ga zadel tja, kjer bi bilo zadeto življenje. Ko je počil strel in se je razkadil dim, valjala se je zver po zemlji in s svojo krvjó rdečila mah daleč na okrog.

»Conrade, že ga imam!« vzklikne kanonik in brezskrbno pohití proti mestu, kjer v svojih bolečinah renčí zadeti medved. Ali ugledavši lovca, dvigne se ranjena žival bliskoma z zemlje, in sredi pota se srečata z nasprotnikom. Da ni tedaj tolpa psov pritulila na pozorišče, moral bi kanonik Amand svojega lova veselje plačati z mladim svojim življenjem. Takó pa razdražena zver samó mimogredé vseka po njem s široko svojo šapo, potem pa odhití z mesta, katero hipoma napolnijo resasti psi. Po krvavem sledu se podé čez vrh in potem ónostran po bregu nizdolu, kjer se globoko v dolu izgubí lajež in vrišč.

Tukaj pa leží naš kanonik na hladni zemlji brez zavesti in mrtvaško-bledega lica. Medvedov udarec mu je neusmiljeno pretrgal

rame, takó da se mu je vsekala rana, globoko v pleča sezajoča. K njemu je priskočila deklica in mu z roko vzdigala glavo. Končno je izpregovorila: »Še živí!«

Stari sluga Konrad v prvem hipu niti ni zinil od strahú. Vil je roke in vzdihal:

»Oj, sveta Marija! Kakšna nesreča! Kaj poreče naš premilostivi gospod škof, če dobri gospod kanonik umrè v tej pustinji!«

Debele solze se mu utrinjajo po rjavih licih. V tem se gonja iz doline zopet obrne proti vrhu. Čuti je, kakó ranjeni medved prav blizu hrušči po gozdu. Bežeč je zopet prekoračil vrh Zale in planil nizdolu v breg, kjer so ga psi iz pričetka vzdignili z ležišča. Zopet se vleče zvonjenje po bukovji v dolino. Toda skoro prestane, in le posamič se oglašajo psi z jednega in istega mesta, kjer se je gonja ustavila.

»Sveta Marija!« potoži sluga, »sedaj so ga psi ustavili, in bržkone jim je splezal na drevó! Ali moj dobri gospod leží tu v krvi, in ni mu pomagati! Dà, tukaj leží mirno, nikar da bi vzel puško ter z gotovim strelom upihnil zverino s stare bukve, na kateri brez dvojbe tičí ter mirno gleda pse, ki se togoté pod njo! Takó pa jo gotovo ubijejo umazani hlapci in imeli bodo svojo slavo! Oj, mati božja, da si nas takó zapustila!«

Natό izpregovorí deklè:

»Ostani tukaj; tam dôli je studenec, in vode bode hotel piti, ko se zavé, in rano bode tudi treba izmiti!«

»Sevéda ostanem in ne grem od gospoda! Ali kam ž njim, ko smo takó daleč od škofje graščine? In tudi ranocelnika ni, da bi mu obezal ljuto rano in ustavil življenje v njem! Ljubi Odrešenik svetá, usmili se mene in usmili se dobrega gospoda Amanda!«

»Vzdihovanje,« odgovorí deklica mrzlo, »vzdihovanje ti ne bode pomagalo! Kam ga hočete spraviti? Kam drugam nego v našo hišo, gôri na vrhu Zale! Posteljo imamo in belega perila tudi, da se mu pripravi ležišče. In stara nam mati umeje rano obezati spretneje od ranocelnika iz mesta. Od gorskih rastlin pa ima pripravljeno obilo mazila, ki rane hladí in celi. Za prvi trenutek mu je pomoč gotova, pozneje pa lahko pokličete svojega ranarja, da ga po gospodski navadi obeže. Počakaj torej tukaj! Če pridejo hlapci, počakajte vsi, da vam pokažem pot v hišo!«

Natό odide. Sluga pa mahne po zemlji, glasno joče in toží. Ali za svojega gospoda ne storí ničesar. Le-tá leží kakor posekano drevó na mestu, in kri mu rosí teló in obleko. Zdajci v dolu radostno zapoje

lovski rog in zmagoslavno oznanja tihi Zali, da je pokončan in ugnan gozda štirinogi vladar. Najprej prihité na kraj nesreče upehani psi. Začutivši človeško kri, vonjajo okrog svojega gospoda, potem se umaknejo ter obsedé tu in tam. In sedaj in sedaj dvigne ta ali óni tanko glavo proti nebu ter žalostno zatuli. Za svojim gospodarjem je žalovala uboga žival, dobro čuteč, da ga je zadela huda nesreča, njega, ki je s svojo srčno krvjó rosil zemljo okrog sebe. Skoro prinese deklè mrzle vode. Prej že je natrgala mehkega mahú in ga ranjencu potisnila pod glavo, da je zložno ležal. Sedaj pa mu z vodo moči bledo čelo in z mehkim robcem izpira rano, grozno zevajočo. Ko mu je močila čelo, ni se prebudil; ko pa mu je pazno in rahlo brisala rano, zavédel se je in odprl modro svoje okó.

»Kakó me peče!« zastoka v bolečinah in se pokuša z zdravo roko dvigniti z ležišča. Posreči se mu nekoliko, in motne poglede obrača po okolici. Ali zopet se mu skalí zavest. Tedaj se prikažejo njega hlapci in stopijo iz grmovja na plan. Naklestili so zelenih bukovih vej, na katerih so težko nosili težki plen denašnje gonje. Bili so štirje čvrsti možaki, ali vender jim je zalival znoj obraze, ko so se bližali s težkim bremenom. Prišedši na mesto, opazita prva dva svojega gospodarja v krvi. Takó se prestrašita, da izpustita drogove in da se mrtva zver z zvenečim ploskom zvalí na tla. To vzdrami pse, da hruščeč planejo k medvedu ter mu trgajo kosmatino s kosmatega trupla. Hrušč in vrišč pa pretrese kanonika, da se popolnoma zavé. Kipeče vpraša:

»Kdo ga je? Kdo ga je? Ha! Da je le obležal!«

»Bil je popolnoma mrtev,« odgovorí hlapec, »ko smo prišli do psov, ki so ga trgali v svoji sredi. Bežečega ga je dohitela smrt!«

»Torej je bil dobro zadet! Hvala ti, sveti Hubertus!«

Krvavo roko je iztegnil proti mestu, kjer je ležal ubiti medved; potem pa ga je zopet minila življenja zavest, in zgrudil se je na tla.

Skoro nató so naložili hlapci ranjenega gospodarja na mehko vejevje, na drugo nosilnico pa ubito zver. In ta tožni izprevod se je potem pomikal proti Mrakovi hiši. Ali vse tiste, ki so nekoliko prej lovsko navdušeni hrumeli po tihem logu in gonili divjačino, da bi jo pobili in uničili, dasi je živela prav takó rada, kakor rad živí zemlje gospodar, krvoločni človek, vse tiste sta sedaj morili skrb in žalost.« —

Tedaj je dostavil kapelan Andrej:

»Oddehniva se nekoliko, in natoči mi kupo rumenega vina, da ga izpijeva na čast in slavo lovskim pradedom svojim, ki so nekdaj gonili zverjad po zeleni Zali!« Natočil sem vina v čiste kupe, in izpila

sva ga v slavo lovskim svojim pradedom in zlasti v tvojo slavo, kanonik Amande, ki si pred stoletji s svojo krvjó napojil to zemljo, kjer sva midva počivala ter razvnetega srca pričakovala zornega jutra, da bi pobila žival, ki je takisto radostno kakor midva dihala v rahlem zraku. Tedaj se je privlekel Jernač izpod skale iz tihega gozda. Oprezno je stopal in se ogibal vsake suhljadi, prav kakor bi na sleharni veji tičal petelin in bi se bilo bati, da ga preplašé in odpodé nerodnega lovca neoprezni koraki. Stopivši k nama, izpregovoril je zamolklo: »Dva sem dobil, prvi sedí tam doli pri kopišči na samotni jelki. Tam blizu je stara bukev, in iz nje dupline sem vzel lansko leto polšjo zalego; ali jelka stojí samotno, in preklicano težko se bode zalezlo pod njo! Pa pravi mojster more biti, stara zvita mrcina! Jedenkrat samó sem stopil napačno, pa je že dvakrat in trikrat jezno zaklepal v vrhu, da sem komaj zlezel izpod njega v bukovje nazaj. Če ne bode drugega, potem šele gremo na tega.«

»In kje je drugi?« vpraša gospod Andrej.

»Drugi je bolj v goščavi,« odgovorí lovec, »dôli pri studenci, ki izvira pri treh smrekah, katerih srednjo je letos sneg podrl. Na teh smrekah tičí in zaljubljen mladiček mora biti, ker je takoj z mrakom pričel peti, da sem ga dolgo poslušal. Ta je pripravnejši in za gospoda Andreja kakor nalašč!«

»Vse to je dobrega pomena, bratec Andrej!« izpregovorim zadovoljen. »Izpijva še čaši! Potem pa pride vrsta náte, da mi razložiš, kakó se je zgodilo nesrečnemu kanoniku Amandu, ko so ga odnesli v Mrakovo hišo.«

Kapelan Andrej nadaljuje:

»Ko se je kanonik Amandus zopet zavédel, ležal je v svetli kmetski sobici na postelji, pregrnjeni z belimi rjuhami. Sobica je bila svetla, toda tesna, in tik postelje je bilo baš toliko prostora, da je za silo kdo mogel mimo nje. Ko se je vzbudil, čutil se je slabotnega in bilo mu je, kakor da je padel iz višine in si padši razdrobil ude. Vse ga je bolelo! In takó truden je bil, da je iz težka izpregledal. Sosebno ga je bolelo ranjeno rame. Ko se ozrè po izbici, zavé se šele svojega položaja in se spomni, kakó se je postavil proti razsrjenemu medvedu. Zdajci iz nova začuti vse bolečine, kakor jih je začutil v tistem trenutku, ko ga je zver prasnila po rameni. Tudi deklica, sedeča pri oknu, bila mu je znana. V gozdu že je govoril ž njo, predno se je boril z medvedom. Pri oknu je sedela in prav pazno čitala iz knjige. To čitanje pa je takoj vzbudilo veliko sumnjo mlademu kanoniku. Res, to je bilo sumnjivo! Kakó pride knjiga v to pogorje in

kje se je naučila ženska tega kraja čitati tiskano knjigo? Précej je bil Amandus v dobri svoji katoliški duši trdno prepričan, da ni vse, kakor bi moralo biti. Pravi katoličani tiste dni niso umeli čitati v knjigah, kakor časih še dandanes ne umejo. Tukaj pa se je čitala knjiga, in brez dvojbe je tlačil satan svojo pest vmes. In to vse se je našemu kanoniku videlo takó sumnjivo, da je pozabil vse drugo in da niti ni čutil bolečin v rameni! Kaj, če bi se skrivala v tem pogorji kriva vera, katero je sovražil iz srca? Morda je ta knjiga ravno biblija, sveta knjiga, katero smejo čitati samó poklicani verniki in še ti s pravim duhom, da vedó ločiti zrno od rese! In podložniki njegovega premilostivega strijca naj bi se drznili počenjati kàj takega, ne da bi jih bil goreči kanonik Amand že prej zasačil, dasi je vsaj tolikanj ostro prežal na krivoverce kakor presvetli škof Hren, ki je tedaj dičil škofijsko stolico ljubljansko! — Morda se je še tod potikal kakov predikant in zanašal pleve v vinograd Gospodov? In ta grajski oskrbnik ni opazil ničesar, nego leno spal, kakor spi pes na solnci! Ali to vender ni bilo mogoče! Kàj takega bi mu bilo ogrenilo zadnjo uro bolj, nego mu jo je grenila zavest, da se je lahkomiselno igral z največjim božjim darom, to je z življenjem, katero je vrgel pred divjo zver! Vse te misli so v tistem hipu pretresale kanonika Amanda, in ko je opazil knjigo v rokah dekletovih, trpela je duša morda več nego onemoglo teló.

»Kdo si?« vprašal je temno, »in kakó ti je ime, deklè?«

Vzpogledala je in z nekamo ljubečim pogledom obrnila obrazek proti njemu. V dolgi bolezni mu je stregla, in nje srce se ga je oklenilo, kakor se oklene materino srce otroka, sosebno tedaj, če mu je stregla v nevarni bolezni, trepetaje od trenutka do trenutka, da kruta smrt ne ugonobí dragega bitja! Kanonik na postelji ni opazil, kakó ji je vzplamtel pogled, ko je začula njegov glas. Kot duhovnik svete katoliške cerkve niti misliti ni smel na kàj takega, in res tudi ni mislil, ker mu je možgane popolnoma razdražila knjiga, katero je prej videl v rokah dekletovih.

»To je naša hiša,« odgovorila je tiho, »in dali so mi ime svete mučenice, svete Katarine.«

»Svete Katarine!« vzklikne kanonik, »ime je to prave in dične spoznavalke naše svete vere! In upam, da hodiš po stezah, po katerih je hodila ona, ki uživa sedaj slavo nebeškega kraljevstva? Ali si vredna nje imena, Katarina?«

»Kar mi je mogoče, storim,« zašepeče Katarina in se obrne od bolnika, da bi ne videl, kakó ji je kri zalila deviško lice, ker bode morala sedaj prikrivati resnico in govoriti neresnico!

»Kam hodite v cerkev?« vprašal je trdo, »vsaj vsako nedeljo in vsak praznik?«

»K Svetemu Antonu na Trato!«

»Ali imate dušnega pastirja, ki vas vestno in pridno poučuje v Kristovih katoliških naukih? Saj veš, danes se klati satan po svetu, da bi vam zavêdel duše in jih ukradel nebeškemu Odrešeniku. Ali hodiš tedaj s pravim duhom k maši Gospodovi, Katarina?«

»Mislim, da hodim!«

»Stopi k meni, Katarina, da ti pogledam v obraz, če ne prikrivaš resnice Gospodovemu maziljencu, ki leží bolan pred tabo in brez močí.«

Stopila je k postelji.

»K Sv. Antonu hodite v cerkev?« vpraša jo kanonik iz nova. Ali vzlic svoji obljubi se ji ne upa pogledati v obraz. Morda zató ne, ker se duhovniku sploh ne spodobi gledati v obraz mladi ženski; morda pa tudi ne zató, ker ga je še vedno mučila misel, da je zasledil tu krivoversko zaroto, o kateri do tedaj ni vedel ničesar.

»Hôdi z zbranim duhom v cerkev božjo in ne nôsi Bogá samó na jeziku, nego imej ga tudi v srci!« Po tem opominu še pristavi: »Povej mi, Katarina, kakó je s tabo; imaš li tudi pravega Bogá v srci?«

Deklè nekaj premišlja in ko mu le predolgo ne odgovorí, bodrí jo on:

»Le dobro premisli, da ne govoriš neresnice! Izprašuje te služabnik božji, ki ni tvoj dušni pastir, ki pa je vender pozvan, da širi slavo našega Odrešenika in Njega prečiste Porodice v teh krajih!«

»V cerkev hodim,« odgovorí deklica tiho, »in Bogá molim takó, kakor je zapovedano v Pismu.«

»Kakó veš ti, deklè, kaj nam zapoveduje Pismo!« zajezí se on. »Ali pokaži, kakšno knjigo imaš v roki; razlôži mi, kdo te je učil čitati tiskano črko?«

V zadregi je pozabila, da še vedno drží nesrečno knjigo, iz katere je čitala in katere sedaj kanoniku ne more prikriti. Zbegana mu podá knjigo brez ugovora; saj ji pa tudi drugega ni kazalo, ker ni mogla ničesar več prikrivati.

Vzel je knjigo iz nje roke. Toda z jedno sámo zdravo roko si ni mogel pomagati, in priskočiti mu je morala, da je odprl knjigo. Tedaj so se nje prstje doteknili njegovih. In prav iz nje prstov — človek je le človek, in vroča je kri vsakega srca! — prešinilo ga je nekaj, takó da ji je nehoté pogledal v obraz. Dasi je bila bleda kakor

zid, videla se je kanoniku angeljsko krasna, kakeršna je tudi res bila. Končno sta knjigo s skupnim trudom venderle odprla. Nji se je tedaj prav močno tresla roka, in kakor nam pripovedujejo zanesljivi kronisti, tresla se je nekoliko tudi kanoniku Amandu. In ko je bila naposled odprta ta knjiga, pripovedovala je prva stran kàr najjasneje o nje obsegu.

»Sv. pismo!« vzklikne bolnik.

„Sv. pismo!« ponoví ona tiho za njim.

»Dalmatinovo Sv. pismo!« zastoče kanonik Amand in pristavi: „Nesrečnica, kakó si dobila bogotajno to knjigo?«

Ko mu ničesar ne odgovorí, uprè oko v nje bledo lice:

»Dalmatinova knjiga! In to v teh krajih in med tem ljudstvom! Za Boga, smo li spali? Preganjali smo oskrbnike in pisače, če so nas hoteli opehariti za dva ali tri beraške vinarje! Tukaj pa se čita Dalmatinova biblija in luteranski predikantje odkladajo strupeno svojo zalego ter gladijo pot belcebubu. Na Porodico Tvojo, ljubi Vzveličar, ne daj, da bi se pogubil v tej divjini! Kakor strela udarim potem v krivoversko gnezdo in z ognjem in mečem iztrebim vse, kar je gnilega! Okó me bolí, če te gledam, Katarina! Za danes ti oprôsti Bog, katerega si zapustila in izdala! Žejen sem! Pojdi k studencu in prinesi mi mrzle vode, da se ohladim! Pojdi!«

Strahoma in trepetaje je odhajala. V duhu je premišljala, kakó pridejo za nekaj dnij grajski hlapci po svojega gospoda, da ga odnesó na loški grad, kjer ga čaka boljše ležišče in spretnejša postrežba. In tedaj se bode spomnil kanonik, kar mu je odkrila ta knjiga, ki jo je danes izteknil pri nji. In odprl bode usta in ukazal hlapcem, naj mater, očeta, brate in njo denejo v težke verige, da se potem postavijo pred krvavo sodišče, ki sodi o življenji in smrti. In pred odhodom bode morda še zapovedal, naj kruti hlapci namečejo ognja na slamnate strehe, da se vpepeli tihi dvorec, kjer so ji dosedaj v sreči in miru bivali oče, mati in bratje. Ni torej čudo, da je odšla trepetaje. Na belem ležišči pa je kanonik togotno zgrabil slovensko Dalmatinovo knjigo in jo vrgel od sebe. Ali daleč je ni mogel vreči, ker ga je po životu vse bolelo in skelelo.

Prinesla mu je vode. »Daj mi piti!« izpregovoril je in še vprašal: »Kdaj pridejo póme grajski hlapci?«

»Vsak dan lahko pridejo,« odgovorí deklè s tresočim glasom in mu nalije vode v skledico. Pil je, kakor pije žejni potnik v puščavi. Brez nje pomoči bi skledice niti ne dvignil k vročim ustom.

Ko je z zdravo roko segel po posodici, doteknil se je zopet nje mehke roke. Zdajci pa ga obide srd, in osorno izpregovorí:

»Ne dotikaj se me!« Takoj mu umakne skledico, vender je toli nerodna, da ji pade iz rok in da se na lesenih tleh razbije na kosce.

»Ne dotikaj se me! Izdala si Bogá in sv. Katarino, katere ime si prisvajaš menj upravičeno, nego si svojí tat ukradeno blago! Da mi Bog podelí zdravje, dušo tvojo otmem! To obetam na Njega najsvetejše rešno teló! Sedaj pojdi! Zaspati hočem, dasi nerad spim pod bogokletno streho luteransko!»

Strahoma je odšla. Vse je bilo pogubljeno! Roditelji in čvrsti bratje! Vse je bilo uničeno zaradi nesrečne Dalmatinove knjige!

Kanonik Amandus navzlic svoji jezi hitro zaspí. Onemoglo teló je bilo še vedno močnejše od razburjenega duhá in je zahtevalo svoje pravice.

Dolgo časa je spal. Ko se je vzbudil, legal je mrak po zemlji. Bil je sam v temni sobici. V sosedni sobi, od katere ga je ločila lesena stena, pa je bila zbrana večja družba, ki se je tiho razgovarjala.

Dobro je čul kanonik, kakó je nekdo vprašal: »In kaj počenja papist, katerega imaš pod streho, brate Ignacij?«

Kje je Amand že čul ta trdi in jekleni glas? Premišljal je, vender ni mogel toliko ojačiti svojega spomina, da bi védel, kdo je govornik v sosedni sobi. Umel ni, kaj se je odgovorilo na vprašanje o papistu.

Nekoliko pozneje se zopet začuje vprašalčev glas:

„Dragi mi bratje in drage mi sestre v Kristu, Odrešeniku našem! Nekaj dnij sem prebil v vaši sredi in kakor nekdaj apostol Pavel sem prišel k vam čez hribe in doline, da vas potrdim v pravi veri in v pravem spoznanji svetega evangelija! Prišel sem k vam, in srce mi je od radosti bílo hitreje, ko sem stopil med to čedico svetega evangelija in ko sem tudi opazil, da se ni pomanjšalo nje število. Nekaj jih je pomrlo in šli so od nas v imeni našega Krista. Njih trupla ste položili v zemljo, ali njih duh je ostal v naši sredi. Bili so nekateri med njimi, ki so še gledali v lice vašemu bratu, preslavnemu Primožu Trubarju, in so od pričetka uživali slavo in toge, katere je prebil sveti evangelij v tej deželi. Sedaj so šli od nas, in toga svetega evangelija je večja nego kdàj, odkar se je zanesel čisti nauk v te pokrajine. Obkolja vas sila, in hliniti se morate in prikrivati svetu, kar vam je najdražje. Prikrivati morate svojo čisto in neskaljeno vero! Toda Gospod ne spí, in to bodi tolažba vaša. Njega roka jih zadene, vse tiste, ki točijo gnojnico v vire čistega nauka! Opasani so z mečem, vi pa ste opasani s svetim evangelijem. Meč je oster,

ali moč njegova ne seza daleč. Moč svetega evangelija pa seza do nebeškega prestola, na katerem sedí naš Gospod, ki bode razmetal vaše nasprotnike, da bodo kakor pleve v sapi in raznešeni na vse štiri strani svetá. In Gospod vam bodi v tolažbo, in ne obupujte o Njem, dasi so v tem trenutku zmagoviti nasprotniki vaši, ki ne služijo Bogú, temveč hudiču in kraljevstvu njegovemu!«

Kakó je tedaj strast davila kanonika Amanda! Kakó rad bi se bil dvignil z ležišča in stopil pred tega predikanta ter ga osramotil pred zbrano verno četo in mu dokazal, da laže, da zavaja in da je on sam služabnik hudičev in njega kraljevstva! Ali trgalo ga je po udih in vstati ni mogel!

Oni pa je nadaljeval: »Ostanite torej zvesti čistemu nauku in ne poslušajte zavodnikov, ki vam bodo poskušali vzeti Kristusovo ljubezen. Otročiče svoje poučujte v teh naukih in ohranite jim čisto, kar ste prejeli čisto od svojih očetov! V tem so vas potrjali moji predniki, in v tem sem vas potrjal tudi jaz. Težka je služba Gospodova, in sladak ni jarem Njegov! Kakor divja zver lazim po gozdih in smrt mi pretí dan za dnevom! Ali kaj mi hoče smrt, če sem poklican, da dajem ž njo izpričevalo sv. evangeliju! Kakor zver sem v puščavi, in radi svetega evangelija sem se odpovedal tisti sladkobi, ki jo uživa moški ob svoji družici, mehki ženski. Ne jem in ne pijem nad mero in ne pasem si trebuha. Često nimam niti kobilic, ob katerih je živel sveti Janez v puščavi! Tretjič je, da sem prišel k vam v to krajino, in moja vest je čista, ker sem čisto služil Gospodu svojemu. Bog zná, ali še pridem kdàj. Kakó je zapisano? ‚Izginem kakor senca in posušim se kakor trava; samó Gospod je večen, in Njega spomin živí od dné do dné!'«

(Dalje prihodnjič.)

Megla.

V jutru se do néba
Dviga megla siva,
Zlato luč jutranjo
Pôgledu prikriva.

Megla let begočih
Preślost mi zastira,
V nji mladostna dôba
Naglo mi umira . . .

Rástislav.

Iz domače zgodovine.

Piše **Ivan Vrhovec**.

(Dalje.)

2. Drevored za šolami.

rav tisti čas kakor ta vrtiček za škofijo so zasadili tudi drevored za šolami, in sicer takisto z mestnim denarjem. Do leta 1815. ga je vzdrževal magistrat sam; leta 1815. je prevzel njega oskrbovanje provincijalni fond in ga je oskrboval do leta 1818, pozneje pa menda zopet magistrat. Drevored je bil orehov in takó rašljiv, da je vrtnar Riedel opominjal mestne očete že leta 1814. na nepriliko, ki utegne biti drevoredu še usodna. Drevje je stalo namreč takó blizu semenišča in liceja (gimnazije), da je že takrat jemalo luč prvima nadstropjema teh poslopij. Bržkone so iz tega vzroka posekali orehe, ko so bili vedno večji. Sedanji lipov drevored so zlasti za gimnazijo odstavili precèj od nje. V tem drevoredu ni danes niti jednega oreha, pač pa se še dobé ostanki tega drevoreda, zasajenega v francoskih časih. Drevored za šolami je bil namreč le majhen, najmanjši del takrat zasajenega orehovega drevoreda, ki je držal po vsem desnem bregu Ljubljaničinem celó dôli do stare klavnice pri posilni delavnici. Tega drevoreda je izginil sedaj ta, sedaj óni del; njemu so pripadali tudi lepi in veliki orehi na Poljanskem nasipu v Gestrinovem vrtu, ki so jih posekali šele pred nekaj leti. Ohranjen je večji kos tega drevoreda pred cukrarno in pod cukrarno do posilne delavnice.

3. Lattermannov drevored.

Tudi za Lattermannov drevored, ta ponos Ljubljančanov, izprožili so Francozje prvo misel, uresničili pa so jo Ljubljančani, toda šele po odhodu Francozov.

Leta 1813. je tedanji intendant kranjski sam ukazal izdelati načrte za sedanji Lattermannov drevored. Spoznal je, da je Ljubljančanom večjega drevoreda živo treba. Načrte zanj je naročil izdelati Blanchardu, spretnemu žolnirju in nadzorniku v oddelku za ceste in mostove.

Temu se je za takó koristno in lepo napravo zdela Celovška ali — kakor jo je on imenoval — državna cesta v Tirole najsposobnejša. Ta je bila takrat od jarka do jarka ob stranéh široka samó 8 *m.* Ker se je po nji mnogo vozilo in hodilo, razhodili so pešci ob

nje stranéh precèj široke steze, ne meneč se za to, kaj porekó posestniki dotičnih zemljišč. Ljubljančani so se že takrat radi izprehajali proti Šiški, kjer so bila zeló obiskovana zabavišča »Napoleonov vrt«, »Pariški dvor« in »Mali Prater«.[1]) Vse te velike gostilnice so bile v Gorenji Šiški in uravnane po velikomestnih vzgledih.[2]) Zató je Blanchard priporočal, naj se napravi drevored kàr tukaj od Dunajske ceste do Pagliaruzzijevega, sedanjega Koslerjevega vrta. Seveda bi bilo treba nekoliko zveriženo cesto poravnati in jo razširiti na 12 *m*, ob nje stranéh pa zasaditi 7 *m* širok drevored; do Pagliaruzzijevega vrta bi meril 450 *m*; ako bi se pa intendantu zdelo, podaljša se lahko še za 250 *m* do Šiške. Blanchard je površno označil že tudi druga dva sedanjih drevoredov, ónega s Tržaške ceste do Koslerjevega vrta, in ónega od Maličeve hiše do Tivolskega gradú. Mimogredé bodi omenjeno, da so vozna poljska pota držala po njivah in travnikih Tivolske graščine že pred Francozi prav takó kakor denašnji drevoredi.

Blanchard je izdelal natančen načrt le za drevored ob Celovški cesti, ker bi z denarjem, določenim tisto leto za porabo, ne izhajali, ako bi se précej napravili vsi drevoredi. Troške za ta kos je preračunjal na 6592 frankov 85 centov; 2700 fr. je bilo preračunjanih, da bi se kupilo zemljišče, potrebno za drevored (po 15 kr. ar), drugo pa za kopanje, dovažanje kamenja, šute in peska, za nakup dreves, kolov in za druge take rečí. Jeden del teh troškov naj bi prevzel cestni zaklad, druge (3788 fr.) pa mesto, češ, ker se vsa naprava venderle zvrší v prid ne toliko državni cesti kakor Ljubljani sami.

Ali so se že Francozje lotili dela po tem načrtu ali ne, tega ne vem povedati; in če so se ga lotili, posebno daleč ga niso privedli, zakaj že nekoliko mesecev kesneje so jih podili Avstrijci iz dežele.

Po njih odhodu je stvar zaspala za več nego leto dnij; ugodna prilika pa jo je zopet spravila v tek. Spomladi leta 1815. je odhajal

[1]) Laibacher Wochenblatt 1810.

[2]) Gostilnica „Mali Prater" je bila v Gorenji Šiški na levo, predno si dospel do „Napoleonovega vrta". Krčmar je bil nekov Lavrencij Gindl. Otvoril jo je v nedeljo dné 8. julija 1810. leta z godbo (Harmoniemusik). Vabil je Ljubljančane: „Kar le dopušča čas in razmerje, storilo se je vse, da bi se napravil ta kraj za zbirališče poštene in neprisiljene zabave vsem stanovom. Zató se tukaj po navadi ne bode plesalo in godlo za ples, razven če zahteva to kakova družba ali več ljudij skupaj. Sicer pa se bodo napravljale na tem zabavišči časih majhne veselice. Tudi za kegljače je preskrbeno, in skoro se bode omislila tudi gugalnica, in streljalo se bode na ptiče. Prekrasna leža te gostilne, veliki vrt, zasajen s travo in košatim drevjem, na njega robu osem teras prav do vrhu hriba, odkoder je čarovit in prelep razgled na bližnjo in daljno okolico, vse to se priporoča sámo, in zato ni treba druzega priporočila."

namreč s Kranjskega na Benečansko obče priljubljeni in čislani baron Lattermann; bival je v Ljubljani od dné 13. oktobra 1813. leta do dné 18. marcija 1815. leta. Ljubljančani so stare, mehke prejšnje vlade avstrijske že silno poželeli ter nestrpno pričakovali novega guvernerja barona Lattermanna. Zató je bil njegov prihod v Ljubljano res triumf. Malone vsa Ljubljana mu je šla nekaj ur daleč iz mesta naproti, dostojanstveniki in gospôda v kočijah, preprosto ljudstvo pa peš. Z Gradú so ga pozdravljali topovi, zvečer pa je bila vsa Ljubljana razsvetljena kakor podnevi. Dné 21. novembra 1814. leta so napravili ljubljanski strelci Lattermannu na čast veliko slovesnost s sijajnim plesom na strelišči.

Lattermann je napel vse sile, da se vsaj nekoliko zacelijo rane, ki jih je morala dežela prestreči za dolgih vojskâ Noč in dan je delal v ta namen ter si s svojim trudom zaslužil veliko hvalo vseh Kranjcev. Ljudstvo ga je slavilo in spoštovalo kakor največjega dobrotnika. Kàr najbolj pa ga je čislala ljubljanska gospôda, ker je oživil mnogo priljubljenih naprav, katere so Francozje zatrli, n. pr. gledališče, filharmoniško društvo, kmetijsko družbo i. t. d. Nad vse pa se je prikupil Ljubljančanom, ko je ukazal, naj se nadalje zasaja drevored ob potih cesarske graščine Tivolske.

Najodličnejši Ljubljančani, sosebno Jožef Alborghetti, Gašper Kanduč, Andrej Malič, Anton Črnot, Miha Pesjak in Anton Primic, zavzeli so se kàr najgorečneje za to stvar in se je lotili tam, kjer so jo morali popustiti Francozje. Prvič so se sešli na posvet dné 9., drugič dné 14., tretjič pa dné 17. februvarja. Zdajci se je zvedelo, da je cesar odmenil Lattermanna za višje mesto v Benečiji. Ljubljančani so ugibali, kakó bi izkazali velezaslužnemu možu svoje spoštovanje, in v seji dné 8 marcija 1815. leta je sklenil »komisijon za napravo drevoreda« naprositi Lattermanna, da bi se njemu na čast in v trajen spomin smel novi drevored zvati po njem — »Lattermanov drevored«. Magistrat je dné 14. marcija pritrdil temu sklepu in vrhu tega podelil Lattermannu častno meščanstvo ljubljansko, kar mu je poročil s tem-le pismom: »Ekscelencija! Obile dobrote in velika naklonjenost, katere je bila deležna dežela, sosebno pa naše mesto od takrat, ko je presvetli cesar zaupal nje blaginjo Vaši Ekscelenciji, vzbudile so magistratu in meščanom željo, izkazati se Vaši Ekscelenciji pred odhodom iz vseh svojih močíj hvaležne. Najodkritosrčneje hvaležna Vam ponuja Ljubljana najdražje, kar ima, častno diplomo ljubljanskega meščana, in prosi, da jo blagovolite milostno vzprejeti. Da pa se ta hvaležnost ohrani še pri poznih naših zanamcih, prosimo

dalje, da bi se drevored, ki se po ukazu Vaše Ekscelencije ravnokar zasaja, smel po vašem ljubljenem imeni zvati ‚Lattermanov drevored'«.

Če le kdo, zaslužil je Lattermann to odliko. Še danes vedó po vsi deželi, da so bili Kranjci pri cesarji Franci I. na najboljšem glasu in da jim je blagi ta cesar izkazal mnogo mnogo milosti pred marsikatero drugo deželo. Da pa je mislil takó dobro o Kranjcih, bila je zasluga Lattermannovih poročil do cesarskega dvora. Zató Ljubljančani nikdar ne pozabímo, da je Lattermannov drevored zajedno spomeník iskrenega domoljubja naših prednikov. Žàl, da Lattermann dandanes nima posnemalcev. Prostor, da bi njim na čast zasadili drevored, dobil bi se že

Tisti dan, ko se je Lattermannu izročila častna diploma,[1]) poslovil se je Lattermann tudi od Ljubljančanov in Kranjcev v »Lajbaherici« prav toplo z besedami: »Bog Vas ohrani, blagi in plemeniti prebivalci te dežele! Zagotavljam Vam odkritosrčno, da mi ostane v neizbrisnem spominu, kakó ste mi s svojim vedenjem in zaupanjem olajšali moje skrbí in moj težavni posel takó, da mi je bil prava zabava.

Magistratu pa je odgovoril: »Ko mi je zaupanje presvetle Cesarosti s tem, da sem bil ob najimenitnejšem času imenovan za začasnega guvernerja te pokrajine, dala prijetno priliko izkazati prebivalcem ilirskim sploh, zlasti pa Ljubljančanom, marsikaj dobrega, storil sem to vselej kàr najradostneje. Da priznavate ta pošteni trud takó hvaležno in želite izreči to hvaležnost na ta meni takó prijetni način, to mi je najslajše plačilo. Zató mi bode najpresrčnejše veselje, da ostane moje ime v vrsti plemenitih prebivalcev ljubljanskih. Da pa ga prenesete na novi drevored, to tudi zmatram za zanamce namenjen izraz naše vzajemne udanosti in harmoniške ljubezni do našega preljubljenega vladarja in deželnega očeta.[2])

---

[1]) Diploma slôve: „Wir Bürgermeister und Rath der k. k. Hauptstadt Laibach in Krain beurkunden hiemit, es hat uns die Bürgerschaft dieser Hauptstadt Laibach vorgestellt, dass sie aus dranginnigstem Gefühl der Dankbarkeit und Verehrung Seiner Excellenz für die besondere Aufmerksamkeit, gerechte und gnädige Behandlung einen Beweis an den Tag zu legenwünsche. Der Magistrat, gleich beseelt von diesem Wunsche, glaubt das Andenken an das so unvergessliche Gouvernement dadurch bleibend und dankbar zu erhalten, wenn er Euer Exc. in die Zahl der Mitbürger Laibachs aufnehmen darf. Geruhen Ew. Exc. das gegenwärtige Diplom eines Bürgers dieser Haupt-Stadt mit den innigsten Dankgefühlen der gesammten Bürgerschaft Laibachs anzunehmen und diese Stadt noch fernerhin in hohem Schutz zu erhalten. — Aus der Rathssitzung des Magistrates vom 14. März 1815.“ *(Mestni arhiv ljubljanski.)*

[2]) Mittheil. des h V. f. Kr. 1855, p. 5.

Štiri dni nató, dné 18. marcija 1815. leta je Lattermann z velikim spremstvom odšel iz Ljubljane na Benečansko. Vsa Ljubljana je žalovala po njem ter ga tudi še ni pozabila pozneje. Šest let zatem, dné 15. oktobra leta 1821., predlagal je škof Gruber, da deželni zbor kranjski vzprejmi Lattermanna iz hvaležnosti za njega zasluge med kranjske plemenitaše ter cesarja naprosi, da mu izpregleda takso (500 gld.), ki bi jo moral Lattermann plačati ob tej priliki. To se je tudi zgodilo. Dné 24. majnika leta 1822. je bil Lattermann postavljen za kranjskega plemenitaša in s tem za uda deželnega zbora.

Za Lattermannovega odhoda iz Ljubljane se je bilo v drevoredu začelo komaj šele delati. Bile so denarne težave na poti. V seji dné 8. marcija leta 1815. je drevoredni komisijon preračunjal, da mu bode vzeti v roke vsaj 2500 gld., rajši več nego menj; na razpolaganje pa mu je bilo samó 500 goldinarjev. Zložil in nabral jih je »trgovski stan« ljubljanski, (»die hiesige Handelsgesellschaft«), ki je bil vedno eminentno vnet za blaginjo ljubljanskega mesta. Prav za prav pa je bila dné 8. marcija ta vsota že porabljena za planiranje in napravo drevorednih potij; samó drevesa so stala do takrat že 650 gld. Pritok drugih prispevkov je bil kàj počasen in zavisen od kresijske gosposke, pri kateri je šlo vse rado polževo pot. Vender, dasi drevoredni komisijon ni imel potrebnih gmotnih pomočkov, sklenil je vsekakor nadaljevati pričeta dela; denar bi se že kje dobil. S cincanjem bi se sicer za drevored izgubilo zopet leto dnij.

Prosil je, naj kresija magistratu dovoli posoditi iz mestne blagajnice 1500 gld. Toliko se je zdelo za prvo silo dovòlj, sosebno ker je mnogo meščanov obetalo brezplačno privažanje drevja in več drugega takega brezplačnega dela. Kresija je dovolila samó 1000 gld. posojila, češ, da mora biti za drevored nabrana vsekakor že precejšnja vsota, ker se že toliko pobira v ta namen. — No, kar se tega tiče, ni se bilo nabiranje obneslo kdo vé kakó. Pač nič čuda, saj so bile francoske vojske izžele deželo kàr do zadnjega, vrhu tega se je po Ljubljani pobiralo tisti čas vsak dan za kàj drugega — ravno takrat zajedno za uro in stolp na Gradu, za tisti Ljubljančanom takó priljubljeni stolp, s katerega jim je zvenela ob jednajstih zjutraj poleti vsak dan, časih pa tudi pozimi prijetna godba dôli v mesto. Ta stolp so Francozje leta 1813. ob vojski z Avstrijci podrli; po njih odhodu so ga Ljubljančani želeli zopet sezidati ter so zàtó pobirali po mestu, zajedno pa, kakor smo že rekli, za drevored. Nabrali so za oboje 191 gld. gotovega denarja, 2433 gld. pa v takó zvanih »Darlehensscheinih«, potrdilih za óne vsote, ki jih je moral razmerno s svojim

imetjem med zadnjo francosko vojsko posoditi državi vsak meščan. Vender ta »potrdila« takrat še niso bila izplačna; dobilo se ni pri cesarskih blagajnicah zánje še nič, in ljudje so celó dvojili, ali se sploh kdàj dobí kàj. Magistratu je bilo torej malo pomagano ž njimi.

Tedaj je iz zadrege pomagal imoviti Andrej Malič. Ta ni le prevzel vseh del v drevoredu, ampak tudi vsa plačila zanj. Magistrat mu je obetal povrniti troške, kadar bi bilo mogoče. —

Takó so se mogla vršiti vsaj najpotrebnejša dela. Malič jih je izvrševal pod vodstvom stavbinskega inspektorijata in pod kontrolo Tivolskega graščinskega oskrbništva. Do srede julija leta 1815. je izdal že 1382 gld. 33$^1/_2$ kr. Zasadil se je bil popolnoma vsaj jeden drevored, véliki, od Maličevega vrta do Tivolskega gradú.

Ker se je prej in najbrže tudi še takrat v Zoisovem vrtu smelo voziti v kočijah in jezdariti, odločili so bili ljubljanski jezdeci tudi novi drevored za prizorišče svojih kavalkad. Ali kresija je poslala dné 10. julija 1815. leta magistratu to-le pisanje: »Nejevoljna je slišala kresija, da se v novem drevoredu, nasajenem le za oddih in okrepčavo izprehajalcev, drznejo nekateri voziti in jezdariti. Da se zabrani škoda, ki pretí komaj ukoreničenim nasadom in takisto izprehajalcem, ukazuje se magistratu, vhode v drevored, kakor se je to storilo pri Maličevem vrtu, takó zagraditi, da ne bodo mogli vanj niti vozovi niti jezdeci. Dalje je napraviti v pričetku vsakega drevoreda tablico z napisom: ‚Tu se ne smé niti voziti niti ne jezdariti'.«

Važno je bilo seveda vprašanje, s kakšnim drevjem se zasádi drevored. Naposled so se odločili za jagnete in akate, takrat najbolj priljubljeno, moderno drevje. Izračunjali so, koliko bode treba drevja 1.) za prvi in drugi rondeau (für die erste Rundel), koliko 2.) za drevored od Zoisovega vrta na Tržaški cesti do Cekinovega Grada (Leopoldsruhe = der Pagliaruzzi'sche Garten) v Šiški, (4 jagnete pa 350 akatov), 3.) za drevored od vélike gramozove jame (Schottergrube), v kateri stojí danes Kolizej, do ónega prostora tik Tivolskega gozda, ki je bil iz prva namenjen za studentovsko igrišče, [1]) (8 jagnjetov in 200 akatov), 4.) za drevored ob šišenski cesti od Valentinove (sedaj dr. Staretove) hiše pa do Cekinovega grada (6 jagnjet in 230 akatov), 5.) za drevored od ogla mitničnega vrta na Dunajski cesti do stopnic pod Tivolskim gradom, [2]) in 6.) za véliki drevored od Maliča do Tivolskega gradú (4 jagnete in 240 akatov).

[1]) Zanimljivo je čitati, da so gojili na ljubljanski gimnaziji „mladinske igre" že 1814. leta. Dné 30. septembra je naprosilo gimnazijsko ravnateljstvo, da bi se odkazal javen prostor kot igrišče za gimnazijsko mladino.

[2]) Bis unter die Freitreppe des Staatsgutes Thurn.

Jagnjeti in akatje so bili torej prvi nasadi Lattermannovega drevoreda; bili so takrat ravno najbolj v veljavi. Vender so kupili Ljubljančani tudi nekaj kostanjev, nekaj čez 600, katere jim je ponudila graščina v Dolu (Lustthal) pod Ljubljano. Ko so posadili še te, bil je drevored precèj pomešan in je stal do srede leta 1816. že 3088 gld. $33^1/_2$ kr.; treba pa je bilo nasaditi še kakih 500 dreves. Nekaj troškov se je bilo do takrat že izplačalo, večino, 2660 gld. 20 kr., pa je bil magistrat še na dolgu. Od teh je prevzela náse Tivolska graščina, ki je prepustila tudi vse za drevored potrebno zemljišče zastonj, jedno tretjino, ker so cenili, da je z novimi drevoredi pridobila v ceni najmenj za 9000 gld.; 691 gld. 30 kr. se je naročilo plačati mestu, drugo, torej več nego polovico vseh troškov, pa je kresijska gosposka velela poravnati s prostovoljnimi doneski ljubljanskih meščanov. Pri končnem računu se je pokazalo, da je Lattermannov drevored stal 3598 gld. 14 kr.

Kakor vsaka nova naprava, imel je tudi Lattermannov drevored svoje sovražnike. Že meseca junija 1816. leta, ko dela v drevoredu še davno niso bila končana, našli so stražniki nekega jutra, dasi so do dveh po polnoči stražili v drevoredih, več mladih dreves nekaj polomljenih, nekaj pa izruvanih. Ljubljančane je ta vandalska surovost silno razdražila; napravila se je zasebna družba, ki je razpisala darilo tistemu, ki bi povedal za suroveža ali suroveže, če jih je bilo več; toda ni jih zasledila.

Daljno skrb za drevorede in njih vzdrževanje je prevzel mestni stavbar France Zeschka, kar je stalo 104 gld. 53 kr. na leto. Drevored se je Ljubljančanom skoro takó prikupil, da jim zanj ni bilo žal troškov. Leta 1820. so najeli nalašč za njega oskrbovanje izkušenega vrtnarja. Zavezal se je vsa drevesa vsako leto vsaj jedenkrat obrezati in okopati, privezati jih h kolom ter trikrat v letu postriči drevoredna pota — pač travo, ki je rasla ob potih ali pa morebiti na izprehajališči samem! Leta 1821. si je omislil magistrat za drevorede celó posebno drevesnico na cesti v Šiško zraven »Najbelta«.

Ali navzlic vsi skrbi je uspeval drevored prve čase jako slabo; sosebno zanikarni so bili kostanji, takó zanikarni, da je dal magistrat že prvo leto med dva in dva kostanja vsaditi po jeden akat. Seveda je imel novi nasad zaradi tega toliko kritikov in sodnikov kakor izprehajalcev, in vsak Ljubljančan je menil, da mu je sveta meščanska dolžnost ziniti tudi katero o vzrokih, da leze drevored takó počasi iz tal. Magistrat je nekaj časa poslušal te sodbe, kritike in pritožbe, naposled pa se je leta 1822. obrnil do kmetijske družbe in jo naprosil,

naj določi dva zvedenca, ki bi preiskala stvar in povedala, kje tiči vzrok takó slabi rasti. Kmetijska družba je zaupala to stvar grofu Blagaju in nekemu pl. Vestu. Njiju poročilo je precèj obširno, jedro pa mu je to, da stojé drevesa preblizu drugo pri drugem in da se je največja škoda napravila drevoredu précej iz početka s tem, da so med kostanje vsadili akate in ž njimi itak zanikarnim kostanjem vzeli zrak in svetlobo. Zvedenca sta nasvetovala, naj se akatje posekajo. To se je najbrže tudi zgodilo, zakaj od takrat si je pomagal drevored kàj hitro kvišku, in nedolgo za tem se je že čitalo, da daje Ljubljančanom najgostejšo senco.

(Dalje prihodnjič.)

Slutnja.

(Začetkom leta 1894.)

Zamolkel hrup, blesteč odsvit, šumenje ..
Kaj znači to, kaj snuje se v daljavi?
Kaj groznega še bode!
Človeštvo je v zmešnjavi,
Opojni vzori mamijo naróde.
Vzdiguje vsak se: ta kriči, ta joče,
In človek sam ne vé, kam gré, kaj hoče:
Prihodnjost temna nam zijá naproti,
In ni rešilne poti!
Evropa stara, oj, Evropa kriva,
Zabredla v stran si! Kam te s poti prave
Novosti priženó nezdrave?
Ti meni vidiš se prostrana njiva.
In klete čez in čez kalí bohotno
Nemir, nezloga, bratomor poganja.
Oblakov gruča nad teboj togotno
Vrší preteč, nevihto ti naznanja . . .
Že davno osamela je devica
Pobegnila odtod pravica,
In narod vstaja proti rodu,
Močnejši vklepa slabšega v okove;
Stanovi na stanove
Valé se, človek vstaja na človeka!
V krvavem boji zgrabljena, razvneta
Brezupni glad in sitost prenapeta
Za pédjo ped si trgata bojišče
In jemljeta po sili . . .
Oj, Stvarnik mili!
Ječi, trepeče zrak;
Zavita bedna zemlja v prah in mrak
Drhtí, in ljuti strah jo bega,
Kakov bo konec boja tega . . .
Kakov? — Temní se bolj in bolj obzorje,
Oblaki se vijó togotni,
Vse vrè, šumí kot morje . . .
Bog, večni Bog nad nami,
Tvoj bič nam zvižga nad glavámi,
In beda se povsod odziva!
Kakov pogled! Dim rase proti nebu,
Požarov svit po zemlji se razliva.
Mogočen grom, ropot zemljo, nebesa
Od kraja v kraj pretresa.
Razbrzdana ogromna tolpa ljuta
Divjá, morí, podira
Brez uma in brez čuta.
In dinamit grmí, in mesta, sela
Rušé se v prah do cela . . .
Povsod požar, kričanje, smrt!
Pobit, preplašen, strt
V poslednjih mukah rod človeški stoka! . .
Dovolj strahú in joka:
Strašan si, Bog, v pravični jezi,
A če je volja Tvoja,
Z roko Ti silno vmes posezi,
Pokoja daj, ne daj nam boja! . . .

Zamejski.

Svatba na Selih.

Povest. Spisal **Podgoričan.**

(Dalje.)

III.

Goste sence so legale na zemljo in zavijale v sómrak gore in dole, ko je spel lovec Egidij na Sela. Večerna zarja je bledela čimdalje bolj in se napósled stopila v sivomodro nebesno barvo. Na jasnem obnebji pa so se užigale nebrojne zvezde. Nenavadna tihota je bivala nad vso krajino. Nobenega petja, ne ukanja, kakor bi daleč na okolo ne bilo žive duše. Le hrošči so brneli po zraku, in v travi so cvrčali murni. Koliko ljudij, sicer takó veselih in nemirnih, bilo je nocoj žalostnih!

Ali najtožnejši je bil morda Egidij. Vrhu tega je bil silno vznemirjen, in po vsi sili ga je nekaj vleklo dôli na Sela k Dragarjevi Lenici. Videti jo mora nocoj, govoriti ž njo, saj ji ima povedati še mnogo, mnogo važnega.

Dragarjeva Lenica je slutila, da pride nocoj Egidij. Čakala je, da gresta k počitku oče in mati. Ko je bilo vse mirno, izmuzne se iz hiše in gré na vrt, da bi lože govorila z Egidijem. Čakala ni dolgo. Skoro se približa lovec oprezno po vrtu. Gré mu naproti. Zadovoljen je bil Egidij, da je prišla iz hiše, ker ji je imel toliko povedati, da bi pomenek ne bil varen pri oknu.

»Po slovó sem prišel,« izpregovorí lovec zamolklo in jo prime za roko.

Nje roka se strese, in glas ji je brezupen.

»Vem. Zvedela sem že, kaj te čaka,« odgovorí Lenica. »Pojdi z mano!«

Odvêde ga za očetov ulnjak konci vrta. Ondu se zgrudi na hlod, zakrije si obraz in zaihtí.

»Lenica, ne plakaj! To meni ne pomaga, tebe pa vznemirja.«

Séde poleg nje in jo prime za roko, da bi jo videl v obraz.

»Lenica, ako me imaš rada, ne plakaj več! Pomeniva se kàj; le malo ur je še pred mojim odhodom!«

»Saj prav zató mi je takó hudo, Egidij! In pomagala bi ti, če bi ti mogla!«

Egidij molčé nasloni glavo na roke in jih uprè ob kolena. Deklico osupne njega molčečnost in zamišljenost.

»Kaj ti je?« vpraša ga v skrbéh.

»Ne vem. Nekove skrbí ín bojazni se ne morem iznebiti.«

»Ali se bojiš vojske, ali se bojiš smrti?«

Lovec zmaje z glavo.

»Vojske se ne bojim, ker sem vojak, smrti pa ne uidem nikdar in nikjer.«

»Kaj pa te teží, da niti ne moreš govoriti? Ali ti morda lahko pomagam jaz?«

Lovec jo pogleda.

»Lenica, samó ti mi moreš pomoči, ako mi hočeš.«

»Samó jaz? — Govôri, rada storim vse, ako le morem!«

»Lahko. Veliko lože bi se napravljal odtod, če bi védel, da se v tem ne omožiš.«

»Jaz da bi se omožila? — S kom?«

»Snubači pridejo, in oče te dá njemu, kateri mu bode ugajal.«

»Ali če ne bode všeč meni?«

»Vprašal ne bode nihče, prisilili te bodo.«

»Mene ne prisilijo nikdar, ženina sem si izbrala po svoji volji in po svojem srci.«

»Lenica, ali te je resna volja vztrajati pri svojem sklepu?«

»Res nečem nikogar drugega nego tebe!« Rekši se ga oklene. »Prisežem ti, ako hočeš.«

»Prisezati mi ni treba, samó obetaj mi, da me počakaš in da se ne omožiš, predno ne zveš, da sem mrtev.«

Nestrpno čaka nje odgovora.

»Prisege nečeš? Dobro! Čakala te bodem brez nje, dokler se ne vrneš zdrav in vesel.«

»Lenica!« vzklikne lovec in jo iskreno objame. »Tvoje besede so mi dale novih močíj.«

Deklica pa sname z vratú črn trak, na katerem visí zlat križec, in ga natakne njemu na vrat.

»Ná, Egidij! Birmansko darilo je moje kumice. Podarim ti ga v dokaz, da te čaka in ljubi domá preprosta deklica, ki ne mara nikogar drugega nego tebe!«

Lovec pogleda križec, poljubi ga in spravi.

»Jaz ti ne dajem ničesar v spomin, ali spominjal se te bodem sredi vročega boja in tvojo podobo bodem nosil vedno v srci!«

Objameta se in poljubita. Veseli so bili trenutki žalostnega slovesa. —

Sedela sta še precèj časa za očetovim ulnjakom, govorèč o lepi bodočnosti, katero sta menila skoro učakati.

Petelin je že pel, in jutranja danica je že bliščala na nebu, ko sta si podala roke.

»Bodi zdrava in ne pozabi me. V nedeljo pa zmôli záme še kàj molitvic, ker jaz ne bodem imel prilike . . . Ako pa umrjem, no — pa vzemi, kogar hočeš, pa časih se me vendér še spomni. — Ljubil, vem, da te nihče ne bode takó kakor te jaz,« pravi ji lovec v slovó.

Deklica se spomni, da gré njen izvoljenec na krvavo vojsko in da lahko za vedno ostane v tuji zemlji.

»Še jedenkrat!« vzklikne strastno, oklene se ga in ga iskreno poljubi. »Z Bogom! In ko pojdeš jutri skozi vas, oglasi se pri nas!«

Lovec krene domov, deklica pa se vrne v hišo. Leže, toda spanec ji neče priti na oči. Bdela je in slike žalostne in vesele so se ji kazale v mislih.

IV.

Drugega dné so se napravljali možjé in mladeniči, katerim je bil poslal cesar pozovnice, na vojsko. Matere in žene so jim plakaje pekle popotnice. Vojaki pa so hodili k sorodnikom in prijateljem ter se poslavljali pri njih, in marsikatera solza je kanila iz očíj ljudem, zakaj naše ljudstvo ima mnogo blagega sočutja za svoje ljudi, katere doletí nesreča. In vojska s krutim Turčinom je pač velika nesreča.

Egidijeva mati ni bila še nikdar takó žalostna, tudi takrat ne, ko ji je umrl mož. Najmlajšega svojih sinov je ljubila najbolj in ni hotela iti od njega, dasi se je starejšim sinovom godilo bolje in so jo često vabili k sebi. Sedaj pa mora Egidij kàr nagloma odtod, in videla se ne bodeta skoro. Lahko tudi, da se nikdar več ne vidita. Ta brezupna misel je mučila starko. Vzdihala je, molila za srečno vrnitev, delala in jokala. Moleč je prečula vso noč, in ko je na jutranjem nebu zažarela zarja, vstala je, da pripravi vse, kar je potrebno za sinov odhod. Nobena reč je ni mogla utešiti, zakaj zdelo se ji je, da je s tem dnem pokopana njena in sinova sreča.

Opoldne, ko si Egidij naveže zveženj, vzame mati vodo sv. treh kraljev in ga poškropí, da bi ga obvarovala vseh nesreč. Lovec še jedenkrat izpred hiše pogleda po okolici, od koder se je vesel oziral tolikrat, ozrè se na dom, kjer je prebil mnogo lepih dnij, in nató gresta. Govorita malo, dasi bi si imela povedati toliko kakor še nikdar.

Tožno-milo pogleduje mati od strani sina svojega, vender reči mu ne more ničesar. Bila je prepričana, da čuti in vé za nje materinsko ljubezen. Vedela je tudi, da je ne pozabi nikdar. Opominjati ga ni smela ničesar, saj je bil njen Egidij pošten mladenič. Če sta kàj pregovorila, bilo je le skrbno vprašanje, ali ima to ali óno s seboj, ali želí še česa. Egidij je odgovarjal prav kratko. Prvič je bil žalosten, ker je videl svojo mater takó tožno in brezupno, drugič je imel toliko misliti, da ni mogel nikakor pazno odgovarjati materinim vprašanjem.

Takó dospeta na Sela. Navzlic delavniku so danes vaščani malone praznovali. Postajali so po vasi in po vrtéh, govoreč o grozni vojski, ki je zanesla toliko nemira in žalosti celó v to gorsko zakotje.

»Lovec Egidij gré tudi!« zašumelo je takoj po vasi, ko so nekateri ugledali lovca s prtljago in njega mater.

In ljudje so odpirali okna ali pa prihajali pred hišo, da še jednoč vidijo lovca, katerega so še dôkaj cenili, dasi kmetsko ljudstvo nič kàj ne trpí grajskih lovcev, katere meče z biriči v isti koš. Običaj tega kraja je, da mu podadó vsi znanci roko ter mu vsak dé tolažilno besedo.

Egidij je segel v roko vsakomur, kdor je stal blizu poti in izpregovoril ž njim. Tudi Dragar se mu je nasmihal pred hišo.

»Ali moraš tudi ti?« ogovorí ga že od daleč. »Kadar je vojska, ne vprašajo nič, ali si kmet ali v službi grofovi.«

»Vsi smo cesarjevi,« pravi Egidij. »Postava je za vse jednaka. Zdravi, Dragar! Ako sem se vam kàj zameril, pozabite.« Rekši mu podá roko.

»Ej, kaj tisto! Potrpeti moramo vsi in prizanašati drug drugemu. Pa se varuj turške krogle in ne nastavljaj vratú krivi sablji, če hočeš priti domov! Srečno hôdi!«

Egidij seže v roko še Dragarici, ki prihití iz veže, in potem Lenici, ki stojí bleda na pragu. Najrajši bi jo bil objel in pritisnil na prsi, toda bal se je Dragarja in se sramoval ljudij, gledajočih od blizu in daleč. Molčé ji stisne roko in ji proseče pogleda v očí. In umela ga je.

»Šopka še nimaš? Vedel bode vsakdo, da nimaš sestre. Ako hočeš, deni si kakovo vejico za klobuk.« Rekši stopi k oknu, odlomi vejico rožmarina in mu ga da. Egidij si ga zatakne za klobuk.

»Lenica, ako se vrnem, ne pozabim tvoje prijaznosti. Zdrava!«

Dragar je bil nejevoljen, da je dala njegova hči lovcu šopek, in zagodrnjal je:

»Brez take rečí se pa že prebije. In škoda je rožmarina, ki se lahko posuší.«

Egidij tega ni več slišal. Hči pa se molčé obrne in gré na vrt. Samó Dragarica pravi:

»Saj si tudi ti komaj čakal, da sem ti dala kàj zelenega in rdečega.«

»Vsak človek je jedenkrat v življenji brezpameten,« zavrne jo Dragar in odide.

Ljudje so pa zrli za lovcem, dokler so ga videli. Menili so se o njem in ugibali, ali se še vrne ali bode trohnel v turški zemlji.

»Škoda bi ga bilo,« zamrmrá prédse marsikatera deklica, ki je že tolikokrat zaman obračala očí za njim in se mu nastavljala. —

Dôli na Robu je čakal velik lestven voz, da odpelje vojake v mesto. Polagoma so se shajali vojaki z gor in iz dolov, spremljani po očetu, materi ali ženi in otrocih. Nihče ni ukal, nihče ni pel. Kakó tudi, ko so se malone vsakomur iskrile solze v očéh! Še jedenkrat so poljubili vojaki svoje roditelje, žene in otroke, stisnili jim roke in potem sedli na voz.

»Z Bogom, molite za nas!« rekali so drug za drugim in tožno zrli na vrhove z belimi selišči.

Egidijeva mati se oklene svojemu najljubšemu sinu okolo vratú, iskreno ga poljubi in mu pravi:

»Egidij, ne pozabi me! Ako pa kdo umrje, vidimo se ónkraj groba.«

»Dà, ónkraj groba, ako ne tukaj več!« odvrne Egidij, poljubi mater na čelo in ji stisne velo desnico. Otrne si skrivàj solzo, ki mu je porosila očí, in nató prisede k tovarišem. Še jeden pogled na mater, nató požene voznik, in zdajci izgine voz za cestnim ovinkom. —

Lovčeva mati je spela sama od Roba v breg na Zgonče Poljane. Molila je mnogo in iskreno, da bi ji dal Bog srečno učakati sinove vrnitve.

Dragarica pa je tistega popoldne vprašala hčerko, ali jo glava bolí, ker je takó bleda in zažarjenih očíj, ali kaj ji je.

»Oh, kaj bode, ako se več ne vrne!« vzdihnila je Lenica večkrat prédse in se takoj zgrozila te strašne misli.

Šele sedaj je prav vedela, da je bil samó jeden Egidij na Zgončih Poljanah in da ga ni sedaj več tam in nobenega takega več v vsi župniji!

»Čakala ga bodem, kakor sem obetala, in njegova bodem, ako ga le Turki ne pobijejo!« bil je končni njen sklep.

V.

Na Zgončih Poljanah in v vsi okolici robovski ni bilo po odhodu domačinov na vojsko pravega veselja. Nekaj zató ne, ker so odšli vsi nemirnejši in veselejši, nekaj pa, ker so bili ostali prepazni na vse resnične in neresnične novice, ki so prihajale največkrat grozno pokvarjene gôri v samotne vasí.

Samó mlademu Rakarju s Kališča je vojskina nesreča napravila precèj veselja, in sicer zató, ker je bil med pozvanci tudi grajski lovec Egidij. Toda ne da bi mu privoščil smrt — Bog ne daj! — mladi Rakar ni bil takó hudoben in neusmiljen, ampak vzrok njega veselju je bil ta, ker je prav rad videl Dragarjevo Lenico. Ogovoril jo je bil že večkrat prav izbrano in se ji često pridružil ob nedeljah, iz cerkve gredé, toda — vrag si ga vedi! — deklica je ostala vedno hladna, najsi je še takó gorel zánjo! Bila je prijazna, pa nič več. Ali to ga še ni jezilo najbolj. Ker ni bil slep in gluh, videl in slišal je prav dobro, da se proti lovcu Egidiju vêde vse drugače, da vidi ónega mnogo rajši nego njega. Slišal je tudi časih od svojih tovarišev, da z Dragarjevo Lenico ni nič, in celó dekleta so godrnjala, da lovec Egidij ne pogleda nobene druge nego Dragarjevo. To se pa Rakarjevemu Janezu ni zdelo prav nič prav, da bi deklica rajši imela lovca nego njega, sina trdnega kmeta. Često je premišljal, kakó bi se to prenaredilo. In časih, ko je takó jezen mislil to in óno, domislil se je, kakó bi bilo dobro, ako bi kdàj lovca odkod prinesli mrtvega domov, saj potem bi ne mogla Lenica ž njim več biti takó prijazna in bi se morala meniti ž njim, ker bi ne bilo drugih nevarnih tekmecev.

Prav presrčno je bil vesel, ko je zvedel, da gré lovec v Turško Bosno, odkoder se težko vrne. Vender njemu ni bilo končno nič do tega, ali se vrne ali ne, da bi ga le Dragarjeva Lenica v tem dolgem času pozabila, drugo se že vse dobro uredí. Rakarjev Janez je računjal na podporo svojega očeta in očeta Dragarja. Čutil in slišal je nekoliko od straní, da misli oče snaho izbirati pri Dragarji, in kar se je Janezu zdelo najbolje: ponosni Dragar ni bil baje nič nasproten, zakaj vedelo se je, da Rakarji nimajo samó imena, ampak tudi denar, ki je vender več vreden od lepega ženina brez denarja. Zató se je udal mladi Rakar prešérnemu veselju ter ukal in pel po dolih in gričih okrog Svetega Primoža, da je bilo kàr veselje. —

Dragarjeva Lenica pa je bila nekamo tožna, in nobena reč je ni mogla prav razvedriti. Časih je toplo molila za Egidija, da bi se srečno vrnil z vojske. Ob nedeljah popoldne je često prišla k žalujoči lovčevi mamici v samotno hišo in jo izpraševala, ali kàj vé o Egidiji. Starki je dobro dela skrbnost dekličina, in rada se je pomenila ž njo. Pripovedovala ji je o preljubem svojem sinu in tožila, kakó ji je silno dolgčas po njem. Kadar je prišlo pismo iz daljne Bosne, pokazala ga je tudi Lenici. Rada ga je čitala deklica, saj je bilo pismo pisano od njegove roke, in naročala je, naj ga mati v pismu pozdravi v nje imeni. Postarni materi se je nekaj dozdevalo, ali ker je svojemu sinu privoščila

vse najboljše, pisala mu je vselej, da izprašuje Dragarjeva Lenica po njem in da ga pozdravlja. To pa je bila velika tolažba za trpečega vojaka v negostoljubni deželi. —

Ko se je vračala Lenica neke nedelje od Egidijeve matere, srečal jo je Rakarjev Janez, ki je spel s Sel domov na Kališče.

»Kje si bila?« vpraša jo in ji zastopi pot, da ne more dalje.

Lenica odgovorí odkritosrčno:

»Vasovala sem pri lovčevi materi.«

Janez osupne, in ujezí ga njen odgovor.

»Saj lovca ni več domá; po kaj hodiš tja gôri?«

»Eh, kaj, k njegovi materi, ker je sedaj ubožica sama in ji je dolgčas.«

Rakar ne vé kàj odgovoriti.

»Zakaj pa imaš tistega Egidija rada? Zakaj?«

»Kdo pravi to?« odgovorí Lenica v zadregi in hoče dalje.

»Z menoj sevé nisi takó prijazna, kakor si bila z ónim, in nečeš nekoliko z menoj postati. Dobro, grem pa s teboj.«

»Le pojdi, saj ti nihče ne brani! Prijazna sem pa s teboj takó kakor z vsakomer.«

Rakar se obrne, in oba grésta dôli na Sela.

»Nič se ne jézi, saj ne mislim hudo. Rad te imam, pa bojim se záte, ker zmirom pravijo, da te je že ta prešmentani lovec premotil. Sam sem videl, da je bil ob nedeljah vedno za teboj. Sedaj je šel, hvala Bogú, in Bog daj, da bi ga vzela vojska!«

»Oh, kakó pregrešno govoriš!« posvarí ga užaljena deklica. »Kaj ti je na poti, da mu privoščiš smrt?«

»Na poti? Nič! Samó obetaj mi, da ne bodeš več govorila ž njim, pa naj se vrne še zdravejši, nego je šel!«

»Oh, Janez, Janez, kakšne govoriš danes! Prepoveduješ mi celó govoriti z Egidijem! Béži, béži! Kdo bi bil takó neusmiljen in oduren? Prijazna moram biti z vsakomer.«

»Eh, ti Lenica, danes me ne umeješ kàr nič, ali pa nalašč zaobrneš besedo. Čakaj, razložim ti prav po domače, da bodeš vedela!«

»No, kaj?«

»Lenica, glej, to je takó. Naš oče so mi rekli nekoč: ‚Janez, kadar te bodemo ženili, pojdem na Sela k Dragarju po nevesto. Tam se bode dobila lepa, dobra in petična nevesta!‘ Jaz sem bil pa zadovoljen, ker sem se spomnil tebe, in prikimal sem jim. Iu dejali so še: ‚Kadar bode čas, pa naredimo svatbo táko, kakeršne še ni bilo

na naših Poljanah!‘ In jaz sem bil zopet zadovoljen. Naš oče in vaš oče, pa vem, da sta tudi že zmenjena, saj sta vedno skupaj.«

»Oh, kaj se meniš o svatbi! Ako se misliš oženiti, moraš si že drugje poiskati neveste, zakaj padlo bode še mnogo dežjà pa naših gorah, predno se omožim, ako se sploh kdàj.«

»Tega pa nič ne govôri, Lenica! Omožila se bodeš prav res. Mene braniti se pa tudi nimaš za kàj. Glej! Mlad sem še bolj nego óni Egidij. Denarja imamo pa pri nas toliko, da se ti ne bode godilo slabo, in oče in mati sta tudi takó dobra, da bi ti ne storila kàj zlega.«

»Saj nič ne pravim. Vidim, da si še mlad. Tisto tudi vem, da imate denarja dosti, očeta vašega in mater pa poznam dobro, saj sta večkrat pri nas. Omožila se bodem pa takrat, kadar se zljubi meni in nič prej, in Egidija mi nikar ne očitaj! Ako sem govorila ž njim, ni to nič hudega, saj govorim tudi s teboj in z vsakomer, kdor me ogovorí!«

Janez ujame nje desnico in jo stisne. Ni mu je izmeknila, a desnica je ostala mrzla, kakor je bilo njeno srce mrzlo zanj. Staro prijateljstvo je bilo med njiju roditelji, in prijazna je bila zató Lenica ž njim, ker drugače ni mogla, saj ji ni storil ničesar žalega.

»Danes je takó lepo kakor že dolgo ne,« méni Rakar.

»Lepo je; na travnikih vse cvetè, na polji pa rumení žito,« pravi Lenica in obrne očí po bregu.

Rakar pa iskreno drží njeno roko, in srce se mu topí od veselja in zadovoljnosti, zakaj takó srečen ni bil še nikdar.

Prekratka je bila Rakarju pot, in danes bi bil šel z Lenico čez hribe in doline do konca svetá, ako bi le hotela iti ž njim.

Stisne ji poslednjič roko in pravi preprosto:

»Moja bodi in kadar hočeš, naprosim očeta, da mi izročé posestvo! Branili, vem, da se ne bodo.«

»Eh, Janez, povedala sem ti že, da se mi nič ne mudí. Oženi se pa, kadar se hočeš!«

»Kadar ti hočeš,« pravi odhajajoči Lenici, ki hití, da se iznebí nadležne druščine.

»Ako čakaš moje volje, postaraš se, predno se oženiš!« zamrmrá prédse Dragarjeva hči, ko začuje zadnje Rakarjeve besede.

Rakarjev Janez pa je počasi spel nazaj po poti. Sladka čustva so ga naudajala, in po glavi so mu rojile lepe in srečne misli. Pred očmí mu je bila lepa podoba mlade Dragarjeve hčere. Nič več se ni hudoval na lovca Egidija, saj je bil prepričan, da ga ima Dragarjeva Lenica vsaj nekoliko rada, lovca pa nič več!

(Dalje prihodnjič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

II.

Prvi znak Rima, po čemer se odlikuje od vseh drugih velikih mest, to je velikansko število cerkvâ, obeliskov, vodometov, potem duhovnikov in varuhov javne varnosti. Govorimo najprej o zadnjih.

V Rimu so tri vrste redarjev: karabinerji, državna policija in mestna policija. Karabinerji so podobni našim orožnikom, zgolj visoki, močni in tudi lepi ljudje, ki so domá večinoma na Piemonteškem. Nosijo črno obleko (frak) in čuden napoleonast klobuk, na katerega nataknejo o svečanostih še lepo pisano perje. Teh javnih in najbolje discipliniranih javnih stražnikov imajo Italijani po cele polke, in po nevarnejših krajih jahajo tudi na konji. Vedno hodita po dva in dva skupaj, in sicer je tisti, ki je po osebi višji, navadno tudi na višji stopinji. Hodijo pa jako zložno in celó malomarno po ulicah, takó da človek ne vé, ali se bolj izprehajajo ali bolj pazijo na javni red. Še več (zlasti v Rimu) je državnih redarjev, ki stojé pred vsakim javnim in količkaj važnim poslopjem. Ti imajo paziti zlasti na ponočne nemirneže in kalilce javnega reda, toda če le morejo, radi zatisnejo okó. Mestni redarji skrbé za javni red in promet po ulicah, vender menda nikjer ne povozijo toliko ljudij kakor v Rimu, ker vozniki brezozirno dirjajo in konje neusmiljeno podé. Poleg tu omenjenih varuhov mirú in reda je še vse polno finančnih stražnikov, vrtnih paznikov i. t. d.

Izvestno se nihče ne čudi, da je v »središči katoličanstva« vse polno duhovnikov, vender čudno je, da nosijo takó različno obleko (po barvi in kroji) ter da se tudi drugače po zunanjosti mnogo razločujejo, ker nosijo brado ne le kapucini, nego tudi drugi duhovniki najrazličnejših vzhodnih verskih izpovedanj. Kar se tiče barve, to je menda nima božja mavrica, da bi je ne posnemala obleka rimske duhovščine, in tisti, ki so izumili našitke za razne vojaške oddelke in razne polke, morali so gotovo hoditi v šolo k rimskim krojačem duhovskih oblek. Jedino klobuk nosijo malone vsi jednak, t. j. okrogel oglavnik s pripetimi krajci, katerega vidiš na glavi najnižjega duhovnika, kakor prvega kardinala; vsa druga obleka, polna trakov, verižic, križev i. t. d., pa se ne dá opisati z majhnimi besedami.

Ta različnost se vidi zlasti pri redovnikih in redovnicah. Italijanska vlada je sicer zatrla vse redove, ker nje zakoni ne priznavajo skupnega samostanskega življenja, toda po omenjenem zatoru je nastalo še več samostanov, nego jih je bilo prej, in število samostancev se je malone podvojilo. Ustanovili so namreč samostane kot zasebne zadruge, kjer ima jedna imenovana oseba toliko in toliko drugih na stanovanji in hrani. Razven nekaterih večjih samostanov (frančiškanskih, kapucinskih, avguštinskih i. t. d.) je preobilo takih manjših zavodov, in človek kàr ostrmí, ko zapazi sredì najobljudenejših ulic omrežena okna, kakor bi bil sredi turškega mesta. Premnogo je zlasti ženskih samostanov usmiljenih in šolskih sester i. t. d.

Nekaj posebnega so tudi gojenci brezštevilnih duhovskih zavodov, ki hodijo po dva in dva na izprehajališča, ali pa se vozijo v šolo s svojim omnibusom. Gojenci so kàj različno uniformirani, nekateri do malega takó kakor učenci vojaških kolegijev, takó da bi jih človek lahko zamenjal, ko bi ne videl, da jih spremlja mlad duhovni prefekt. Drugi so oblečeni kakor mladi plemiči, nosijo črn frak, rokavice, visok cilinder, in to že majhni paglavci od 10—12 let (»Collegium Marianum«). Največ pa je teologov ali takih duhovnikov, ki se pripravljajo za rimski doktorat »sanctissimae theologiae«. Med temi se najprej opazijo nemški gojenci (med katerimi je tudi nekaj Slovencev), ki hodijo v širokih rdečih haljah in pridno nemški brbljajo. Sicer pa imajo tudi Poljaki, Čehi i. t. d. svoje kolegije v Rimu. Največ take duhovne in polduhovne mladeži vidiš v nedeljo popoldne, ali pa vsak dan po šoli proti večeru, kakó se izprehajajo, ali prav za prav v plahutajočih, trakov polnih haljah hité po M. Pinciji in po bližnjih nasadih vile Borghese. Zlasti na Pinciji kàr mrgolí omenjenih gojencev s knjigami v rokah ali pa tudi glasbo poslušajočih.

Rim je sezidan na suhem, peščenem svetu, kjer ni studencev. Zategadelj so že rimski kralji, sosebno pa cesarji poskrbeli, da so navrnili mnogo zdrave vode v nezdravo mesto. Takih vodovodov je bilo vse polno, sosebno z albanskih in sabinskih gorâ, n. pr. aqua felix, aqua Claudia, aqua Alexandrina, aqua virgo, aqua Marcia i. t. d. Ostanke starorimskih vodovodov zasleduješ daleč zunaj mesta tja po rimski campagni, toda njih oboki so sedaj polomljeni, in kolikor jih še stojí, podobni so od daleč kozolcem po naših žitnih poljih. Mnogo vodovodov so dali papeži popraviti in to v dotičnih napisih ovekovečiti, n. pr. Trajanov, ki dovaža vodo iz jezera Bracciano skoro na vrh Janikula. Ker ga je dal leta 1622. popraviti papež Pavel V., imenuje se sedaj aqua »Paola«. Koncem vsakega vodovoda so v mestu

lepi vodometi, katere so večinoma postavili papeži. Najlepši je pač »fontana Trevi« blizu trga Colonna, skozi katero se izliva »aqua virgo«. Podoben je prirodnemu skakalcu, ki razliva svojo vodo po raznih skalah v spodnji tolmun. Ta vodomet (ali prav za prav vodopad) so dali postaviti papeži Pij IV., Vrban VIII. in Klement XII. Po lepoti je drugi vodopad ravnokar omenjeni Pavla V., tretji pa »Termini« blizu kolodvora, ki dovaja »aqua Felix« in »aqua Alexandrina«. Na vodopadu je postavljen kip Mojzesa od Prospera iz Brescije, tekmeca Michelangela. Blizu te fontane je nov, lep vodomet, katerega ponoči razsvetljuje elektriška luč. Drugi lepi vodometi so na trgih Barberini (Tritone), del Popolo, Kvirinal, Navona (blizu panteona), Mattei (»želvin« vodomet), zlasti pa ónadva na trgu Sv. Petra.

Pri vsakem vodometu, pred vsako večjo cerkvijo in na sredi večjih vrtov so postavljeni egipetski obeliski. Najvišji stoji na trgu poleg lateranske cerkve; bil je prinešen iz Teb v Gorenjem Egiptu. Tam ga bil dal postaviti Tutmosis II., a Konstantin Véliki ga je dal prenesti v Rim in postaviti na sedanjem mestu. S podstavcem vred je 32 *m* visok, od rdečega granita in poln hieroglifov. Po visokosti drugi bi bil obelisk na trgu »del Popolo« (skoro 29 *m* s podstavcem vred), a tretji na trgu Sv. Petra (25 *m* 13 *cm* brez podstavca). Tega je dal cesar Kaligula leta 39. prepeljati v Rim, papež Sikst V. pa ga je tukaj postavil leta 1586. Skózenj je potegnjen poldnevnik, in okolo njega je začrtana vetrovnica. Za temi bi prišel obelisk na Kvirinalu (14·45 *m* brez podstavca, od črnega granita) in óni pred Sv. Trojico na gôri (14·17 *m*), kateri je stal v starem veku v Salustovih vrtih, a papež Pij VI. ga je dal semkaj postaviti leta 1789. Tudi sredi nasadov Monte Pincija stojí precèj visok obelisk, manjši pa stojé pred palačo italijanske zbornice poslancev na Monte Citorio, od Psametiha iz Heliopola, pri panteonu in pred cerkvijo S. Maria sopra Minerva (izvirajoč iz nekega Izidinega svetišča).

O rimskih cerkvah pa ni takó lahko poročati kakor o drugih zanimljivostih. Vseh skupaj je skoro toliko kolikor dnij v letu, namreč okolo 350. Pri tem pa niso vštete razne kapelice in zasebni oratoriji. Da je največja in najmogočnejša cerkev óna Sv. Petra, to je obče znano. V sedanji obliki je bila dozidana leta 1626. (žàl, da ne strogo po načrtih Michelangelovih). Dolga je 186·36 *m* in ima prostora za 57.000 ljudij (Sv. Štefana na Dunaji le za 12.000, Sv. Marka v Benetkah le za 7.000). Ta cerkev ne vpliva na ogledovalca toliko po svoji krasoti in umetniški izvedbi, kolikor po svoji vzvišenosti in veličastnosti. Kakó velikanska je ta cerkev, to se najbolj razsodi po nje kupoli, ki je takó

srečno postavljena, da se jo od povsod vidi prav dobro. Prvi njen hodnik stojí 53 *m* nad cerkvenim tlakom, in tu ima kupola 42 *m* v premeru, a nje zunanji obseg meri blizu 200 *m*. Od znotraj ima vse polno mozajiških slik; apostoli in angelji so po tri metre visoki, in vender se zdé od spodaj zeló majhni. Takšni se nam kažejo tudi od zgoraj dôli ljudje v cerkvi. Sosebno krasno se sliši od spodaj petje in glas orgelj. Na tem hodniku pojó »angelji» (okolo 200 dečkov), kadar pride papež s sijajnim spremstvom v cerkev. Če govoriš na steno kupole, pride po nji glas na nasprotno stran do osebe, ki bi te sicer naravnost v premeru govorečega ne umela.

Drugi hodnik je 73 *m* visok (kolikor ljubljanski Grad nad Mestnim trgom), in premer kupole znaša tu 25 *m*. Podobe so 6 *m* visoke, in vender se zdé od spodaj čisto majhne. Pogled v globočino je zeló omotičav. Tretji hodnik je 102 *m* visok in ni več odprt, nego le skozi okna gledaš nizdolu v cerkev, kjer se ljudje komaj razločujejo. V višini 108 *m* se začenja »lanterna«, t. j. stebrast hodnik okolo temena kupole. Z njega uživaš najlepši razgled na mesto (polno bliščečih oken in streh), na Tibero, na campagno, na albanske gore in tja dôli na morsko obalo pri Ostiji. Od tu gôri se vidijo ljudje na Sv. Petra trgu ali pa vojaki na bližnjem vežbališči že kakor muhe. Od lanterne prideš lahko po tesnih stopnicah in naposled po strmi lestvici 31 *m* više v medeno jabolko, ki je toliko, da ima v njem prostora 10—12 ljudij. Tukaj pa je skoro vse temno, zeló vroče in razgleda ni nikakeršnega. Vsega skupaj je kupola 139 *m* visoka.

Druga rimska cerkev po velikosti (127 *m* dolga), a po lepoti gotovo prva, to je cerkev Sv. Pavla zunaj mestnega ozidja ob cesti, ki drží v Ostijo. Po velikanskem požaru leta 1823. so jo pozidali mnogo krasneje in jo posvetili leta 1854. Za véliki oltar je daroval ruski car Nikolaj I. papežu štiri krasne podstavce od malahita, egipetski khedive pa štiri stebre od belega orijentskega marmorja. Nad oboki vélike ladje so mozajiške podobe vseh papežev od sv. Petra do Pija IX. (sv. Linus ima vdelane očí od briljantov). Nad sto oken spušča svetlobo v to veličastno cerkev, in na steklih so prekrasne Moronijeve slike, katere je pa zeló poškodoval stisnjeni zrak, ko se je junija meseca leta 1890. razletela bližnja praharnica. Novo pročelje cerkve še ni dodelano. Tretja cerkev je brez dvojbe Sv. Ivana v Lateranu (122 *m* dolga), ki se ponosno imenuje: »Sacrosancta ecclesia Lateranensis, omnium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput«. To cerkev je podaril cesar Konstantin papežu Silvestru kot stolico, in še sedaj je papež župnik te cerkve, v kateri hranijo glavi sv. Petra in Pavla.

V bližnji krstilnici je bil krščen Konstantin, v palači poleg cerkve pa so stanovali papeži do leta 1308., ko so se preselili v Avignon.

Po velikosti, imenitnosti in lepoti pride potem cerkev S. Maria Maggiore, tam, kjer je stalo nekdaj svetišče Venere in Rome na starem Eskvilinu. Na mestu paganskega svetišča so postavili že sredi IV. stoletja krščansko cerkev, katero pa so pozneje mnogokrat prezidali. Ladje delí 42 krasnih stebrov, ki so bili sèm prinešeni iz Hadrijanove vile pod Tivolijem, in óni štirje stebri, ki nosijo baldahin nad vélikim oltarjem, stali so nekdaj v Hadrijanovem kopališči. V nekovi stranski kapeli te cerkve kažejo podobo M. B. evangelista Luke. — Peta bazilika je Sv. Lavrencija zunaj mesta za železniško postajo. Tukaj je pokopan Pij IX. v krasni kapeli z mozajiškimi slikami, in zunaj cerkve se razprostira rimsko pokopališče s krasnimi spomeníki še lepšimi nego na slavnem »Campo santo« v Bolonji. Razven v teh pet cerkvâ zahajajo romarji še v S. Croce in Gerusalemme (ostanki križa Kristovega, žebelj, trnjeva krona) in Sv. Sebastian ob stari »via Appia«; (pod cerkvijo so imenitne katakombe, kjer je pokopanih 174.000 mučenikov in 46 papežev).

O vseh drugih cerkvah, ki imajo tudi vsaka svojo znamenitost, n. pr. »Ara coeli« Jezuška, »S Pietro in vincoli«, Petrove verige i. t. d.), moram tu molčati. Omenim naj le še dveh, ki utegnejo zanimati marsikaterega Slovana, to sta cerkvi Sv. Klementa in Sv. Jeronima. Prva je v ulicah Sv. Ivana Lateranskega in ima imenitno staro spodnjo cerkev s freskami (Kristus blagoslavlja sv. Cirila in Metoda). Sedanji papež je dal sezidati kapelo Sv. Cirila in Metoda, v kateri se vidi podoba, kakó prenaša sv. Ciril ostanke sv. Klementa iz Tavride v Rim. — Med najmanjše rimske cerkve spada gotovo óna Sv. Jeronima v ulicah Ripetta nasproti jednakoimnemu mostu. Poleg nje stojí star gostinjec (hospicij), ki je bil iz početka namenjen vsem južnim Slovanom, dokler niso v XVII. stoletji nekovi lakomneži odtisnili Slovence, češ, da niso južni Slovani, ker spadajo pod »cesarja«. Takó sedaj Slovenci nimajo nobenega zavetišča v Rimu, ker v takó imenovani »avstrijski« zavod dell' Anima vzprejemajo le óne romarje, ki nemški govoré, četudi so iz »rajha« domá! — V svetojerolimskem gostinjci živita in delujeta dva vrla hrvaška pisatelja, kanonika Crnčić in Parčić, katera naj mili Bog še dolgo ohrani zdrava in čvrsta!

(Dalje prihodnjič.)

Strte peruti.

Novela. Spisala **Márica**.

(Dalje.)

večer sva sedeli z Vido v nje posebni sobi. Čitali sva. Vida je bila nemirna, večkrat je vstala, zaprla knjigo in stopala po sobi. Ustavi se pri pisni mizi in potegne iz predalčka zavitek listov.

»Nada!«

»Kaj je?«

»Sèm pojdi! To so Daničina pisma.«

»To? Dosti jih je.«

»Ne dam ti jih čitati vseh, samó povedala ti bodem, kaj je v njih. — Spominjaš se lahko še ónih dnij, ko je bila Danica pri nas — kaj bi se jih ne spominjala? Ko je odšla, nastopila je učiteljsko službo v prav majhni kraški vasi. Misli si Danico od tedaj in majhno kraško vas! Vtiska njenega prihoda v to vas bi ti ne mogla opisati takó, kakor mi ga je opisala Danica sama.«

Rekši razgrne Vida pismo, obsezajoče več stranij, pisanih naglo in široko. Brala sem:

Na Krasu, dné 4. vinotoka 1878.

Vida moja!

Veselì se z menoj! Uvêdli so me kakor kraljico v nje dvore. Moji dvori! Ali naj ti jih opišem? Ali naj ti prej opišem svojo stolico?

Moja stolica je majhna vas, kakeršne še nisi videla; majhne in črne so v nji hiše, pred njimi pa ni dehtečih vrtov, ampak le kupi gnojá, kjer brska domača kuretina. Na oknih okrog hiš visé cunje, katere so oprale domače žene v vaškem kalu. Njive so rdeča prekopana zemlja, polna belega kamenja. In to kamenje je tudi meja med sosednimi njivami, katero skrbno čuvajo, da si sosed ne vseje zrna ajde čez svoje. Sredi vasi je belobarvana hiša, najlepša in največja; to je vaška krčma. Nadpisa ni na nji, čemú tudi, saj vé vsakdo, kaj pomeni zelena veja nad vrati, in ker je to jedina krčma v vasi, ni se lahko zmotiti. Semkaj bodem pristopila vsak dan opoldne h goli prozi po dveh ali treh urah nebeške poezije v šoli! Umazani mršavi pes in rejeni črni maček mi bodeta drugovala, kadar odide debela krčmarica, ki ima takó zmršene lase in precèj zamazan predpasnik.

Nasproti hôtela je naša univerza.

Ko je pridrdral v vas moj voz, stikalo je glave staro in mlado. Kazali so me in si šepetali. Pred mojim dvorom pa me je čakal nadučitelj z ženo in kopo otrók. Milostno me je vzprejel sloki moj načelnik. Imel ni svetlega cilindra, ne gladkih rokavic, ne črnega fraka. V zamazani kapi in v jako ponošeni obleki mi je podal žuljavo roko in mi dejal prav milostno, da mi bode dobro, celó prav dobro, ako bodem prav — prav ravnala. Nasmehnila sem se tej opomnji in se lahno priklonila, ko mi je predstavil svojo soprogo — preprosto ženo iz vasi — ter mi našteval célo kopo svojih otrók po imeni, kakor bi molil litanije: Peter, Pavel, Janezek, Tonček, Jožek, Mica, Tomaž, Vencek, in še ne vem, če sem ti vse naštela.

Odvêdel me je v moje stanovanje, za nama pa je drsalo osem parov nog v obilih težkih čevljih, dasi je menda mati svojo deco klicala k sebi. —

Moja soba je pristen pravokotnik in ima le jedno okno, to pa na cesto, in to je dosti!

Znali so menda mojo navado, da zjutraj, ko se vzbudim, preštevam vse črtice na stropu, da poskušam, če »me ljubi« na narisanih zvezdah v sredi in na oglih ter da takó časih zabim na uro; zató je po stenah in po stropu vse belo.

Danes zjutraj smo imeli mašo, in vodila sem proti cerkvi koncem vasí dolgo krdelo bosih in obutih, zašitih in raztrganih, čistih in umazanih dečkov in deklic, šumečih kakor roj bučel.

Ker imamo še danes prosto, pišem ti, Vida, da vidiš, kam je usoda zakopala Danico in vso nje poezijo!

Poljubujé te, ostajam vedno

twoja

Danica.

Nasmehoma sem oddala Vidi list.

»Ali ti ugaja, kakó piše?« vpraša me.

»Dà; zdí se mi, da imam óno vas pred očmí — toda res ni šala zapreti živo, izobraženo, duhovito, poetiško deklè v táko puščavo!«

Vida zmaje z rameni in iztika dalje po listih.

»Kakor prvi dan ni bila Danica tudi pozneje zadovoljna v novem bivališči,« pričnè iz nova. »V šoli je bila Pegaz v jarmu, zunaj šole pa se je čutila takó sámo in zapuščeno, da ni vedela, kam bi se dela. Ker ni rada delala, prečitala je mnogo knjig, katere smo ji morali pošiljati od vseh straníj. Vem, kakove nazore je imela Danica o učiteljskem stanu. Oduševljena je bila zanj in mi je često pravila, kakó bode šola nje vrt, otroci pa nežne cvetice, katere bode vzgajala.

Lahko je govoriti, predno se poskusi! Misli si veliko otrók v nizki sobi, v zatohlem prašnem zraku, vrhu tega marsikatera trda buča poleg neukrotnih otrók. — ‚O, kakó lahko je govoriti o vzvišenem učiteljskem pozivu, kakó lahko oduševljati v šolah mladino za ta stan!‘ vzkliknila je Danica pogostoma. ‚Vrt, vrt, lepa primera, toda pojdite tudi poskušat, ali je res tak vrt, pa ne v mesto, ondu so ljudje zavedni, nego v to vas!‘

Prešla je jesen, zima in malone vsa pomlad, ki je bila mrzla in deževna. Ne morem ti povedati, kakó mi je pisala Danica ob dolgih jesenskih in zimskih večerih, katere je prebila prav sama v nunski svoji sobici. Svetovala sem ji, naj bi šla k nadučitelju, toda zavrnila me je: ‚K nadučitelju? Poslušat prepir med večjimi otroki, pobirati mlajše, ko padajo za vsakim korakom, poslušati njih vik in krik, ki mi seza še semkaj dovòlj močno? Zibati in jim peti — ne, to ni záme! Ali poslušati njega, kam bode sadil krompir, kam repo, kam fižol, ali njo, koliko piščet se je izvalilo, koliko jih je mačka snedla, koliko jajec nosi bela, koliko pisana kokoš? Zdelo bi se mi, da se mi rogajo vsi nemški klasiki v moji knjižnici in da me Prešéren vpraša:

Kak perdelúje se krompír nar bólji,
Kakó odprávlajo se ôvcam gárje?

Šele malega in vélikega travna so nastali zánjo srečnejši dnevi, ko je mogla časih iz vasi proti železniški postaji pol ure odtod. Pot je bila lepa in prijetna, in kakor mi je pravila Danica, s kratkočasno knjigo se je komaj zavédela in že je bila tam. Načelnik tamošnje postaje, samec v najboljših letih, zagledal se je v Danico in jo zasledoval, če je le utegnil. Nad dva meseca je hodil za njo, pisaril ji ter ji odkrival ljubezen, toda milosti ni dobil pri sanjavi Danici. Svetovala sem ji večkrat, naj poskusi občevati ž njim, da se mu sčasoma udá, vender je bilo zaman. Izvolila je rajši mučno življenje v šoli, dasi ni njemu nikdar odločno zapovedala, naj ne hodi za njo. Morda ji je dobro délo v kratek čas! Čakaj, naj najdem jednega ónih listov, v katerih je pisala o njem.« —

List je slul takó-le:

Na Krasu, dné 15. vélikega travna 1879.

Vida draga!

Malo me poznaš, če mi svetuješ óno. Saj ga ne poznaš! Ali hoćeš njega opis?

Srednje rastí, čokast, širokih prsij in pleč; na kratkem vratu se giblje debela glava s temnimi lasmí, z velikimi topimi očmí, nekoliko zakrivljenim nosom, tankimi ustni in ščetinasto redko brado. Roke in

noge primeroma majhne, hoja težka, gibanje okorno, govorjenje skozi nos, obleka, kakor je navadna železniškim uradnikom — to je óni junak!

Znaš, Vida, kolikokrat si me dražila? ‚Povej, Danica, naštej, katere imaš rada!‘ In jaz sem ti naštevala: ‚Tega sem imela rada zaradi tega svojstva, ónega zaradi drugega i. t. d. Ali takega, ki bi mi popolnoma prijal, nisem še dobila.‘ —

Šolsko leto se je bližalo koncu, in že je Danica prosila službe drugje. Razmerje z železniškim uradnikom je bilo vedno isto, in kar mi pri Danici ni ugajalo kàr nič, bilo je nje igranje s tem možem. Ognjeni pogledi, ljubeznivi nasmehi! Če pa se ji je približal, zapodila ga je ali zbežala od njega. Izgovarjala se je pozneje, da je delala takó iz dolzega časa, in nekoliko se je tudi silila, da bi ji ne bil takó zopern — zastonj!

V vélikih počitkih sem jo posetila na nje dômu, in zopet sva prebili nekaj lepih prijetnih dnij kakor prej pri stari naši kapelici. Srečna sem bila jaz, ker sem nedavno spoznala Boža in ga takoj ljubila kakor on mene. Lepe, ljubeznive liste sem prejemala in odgovarjala sem prav takó. Ognjevita pisma je dobivala tudi Danica, katerim je odgovarjala le malokdaj in hladno. Prigovarjala ji nisem več, vedela sem, da bi bilo zastonj, sosebno ker je Danica že prejela obrok za drugo službo. Ondu, v slovenski vasi na furlanski meji, bila je prve dni dôkaj srečna, zakaj spominjala se je še prejšnje vasice in jo primerjala sedanji dôkaj večji in prijetnejši. Skoro pa je zopet tožila in mrmrala, saj je bila daleč od mesta in v vasi ni bilo ljudij, da bi občevala ž njimi, ne blizu železniške postaje, da bi se s kom igrala. Po toliko zasmehovanem železniškem uradniku se ji je tožilo najbolj, ker je pogrešala ónega laskanja in tistega ljubečega ter udanega srca. Ne vem, ali se je kesala od srca ali le na videz, toda kesala se je. Mislila je, da bode on še vedno gorel zánjo, da bode še vedno prejemala pisma v kratek čas, toda motila se je.

Danica in samó Danica je mogla storiti to-le: Pisala mu je dolg, dolg list, ponižala se, prosila ga oprostila ter mu dokazovala, kakó ji je bil mil in ljub. Da je bilo to vse le pretirano in le zató, ker je pogrešala družbe, misliš si lahko, ako se le spomniš, kakó je prej pisala in govorila o njem. Dobila je, kar je zaslužila, list od njega s samó dvema vrsticama:

‚Kaj za manoj boš jokala,
Ko si ur'co zamudila?‘

Iz dolzega časa si je domišljala, da ga je vedno srčno ljubila ter se je še bolj vnela zanj po tem lakoniškem pismu. List mi je

dohajal za listom od nje, in jezila sem se skoro, ker so bili po mislih vsi jednaki; vsi so tožili o nje nesrečni ljubezni. Danica pa ni, da bi dolgo gorela za isto stvar. Srce njeno je zahtevalo hitre izmenjave, in nje preživahna domišljija ji je bila takoj na pomoč. Zašla je na književno polje! Vsa srečna mi piše nekoč, da se hoče povsem posvetiti národu svojemu, da hoče pridno pisati in takó imeti vzvišen zmoter v svojem življenji. Odobravala sem nje misel in želje ter ji prijateljski svetovala, naj ne leta v svoji domišljiji preveč v višave, naj se drží dejanskega življenja. Smijala se je tem nasvetom. Ona da bi pisala takó, ona? Saj vé, v kakšni stroki Slovencem nedostaje knjig, in te se bode lotila. Delala je menda res, kakor je obetala, in čudila sem se, da je vztrajala še takó dolgo. Za nekaj mesecev dobim od nje poročilo o nje delu in uspehu. Najbolje, da ti pokažem óni list, ker se ne spominjam vseh vzklikov in bi ti ne vedela povedati, kakó mi je pisala. Evo ti pisma!«

Čitala sem:

N N, dnè 26. sušca 1880.

Vida!

Še vedno se mi zdí nemogoče! Toda saj imam črno na belem! Oh, Slovenci, Slovenci, pač ste še ubožni, ko ne umejete prave poezije nebeške!

Ne le mislila, zavédala sem se, da veselo vzprejmó novo obliko in novo snov v malo svoje slovstvo. Zató me je tem bolj zadel njih odgovor, in tem bolj me je zabolelo — ne zabolelo — pomilovala sem jih samó da so zavrgli to, kar bi bilo le na čast njih nedostatni literaturi.

Ali čemú pišem to tebi? Saj si prav taka kakor oni in tudi ti misliš kakor drugi! Vender pa lahko prečitaš ta moj proizvod, kadar ti ga dam, da začujem tvojo sodbo.

Huda sem, takó huda, da ne morem več pisati. Ubogi Slovenci!

Pozdravlja te

tvoja

Danica.

»Njenega spisa nisem ne prečitala ne videla,« pravi Vida, »ona mi ni več govorila o tem, jaz pa je tudi nisem vprašala. Morda se je sama uverila, da so govorili dotičniki prav. Uničen ji je bil torej tudi ta namen nje življenja. Sama sem že premišljala, česa neki se sedaj poprime Danica. In glej! Usoda je skrbela zánjo, ponujala ji je izmenjavo za izmenjavo. — Bila je blizu nje vasi lepa vila, katera je Danico že večkrat jezila s svojimi vedno zaprtimi okni in vrati. ‚Gospodsko

to posestvo,‘ mislila si je, ‚dajalo bi mi lahko dovòlj zabave, ko bi ne bilo vedno takó zapuščeno; zakaj ni tu žive duše?‘ Koncem vélikega travna pa uzrè, idoča na izprehod, vsa okna v vili odprta, in v solnci so se belila snežnobela zagrinjala na njih. ‚Evo, skoro bode družba, ker se prostori zračijo!‘ mislila si je in ni se motila. Bogata Finsterjeva rodbina je imela tukaj svoje bivališče za nekaj vročih mesecev. Ko se je Danica seznanila z rodbino, bila jim je dobro došla, saj so si na kmetih tudi samí želeli družbe. Lepa, še dôkaj mlada gospá Gemma Finsterjeva se je strinjala z Daničinimi nazori prav dobro — bila je prej sloveča italijanska pevka. Skupaj sta se izprehajali, skupaj igrali in skupaj čitali italijanske in francoske romane. Danica je bila srečna in zadovoljna; bila sem tudi jaz, dasi me je malone pozabila v novi svoji družbi. Ni mi opisovala natanko koraka za korakom, izprehoda za izprehodom, zabavnega večera za zabavnim večerom, pisala mi je malo, ali s tem mi je tudi povedala, da je zadovoljna, da je zopet nekdanja živa, vesela Danica. — Razven gospé sta bili v vili še dve deklici, nje hčerki, ki sta se Danici jako priljubili. Gospod Finster je prihajal v vilo samó ob sobotah zvečer in pred prazniki ter dovêdel s sabo še kakega znanca; ostajal pa je v nedeljo in čez praznike v vili. Tudi med tednom je kdo prišel h gospé iz mesta ali okolice, in Danici je bilo vedno prav dobro. Tudi šola ji ni delala dosti preglavice, ker je imela malo in že večjih deklic. Kadar jih je odpravila, čakala jo je prijetna družba nje tovarišice, s katero sta hodili po okolici ali se kratkočasili v vili. Poslušaj, kakó mi je pisala.«

28. VII. 1880.

Vida draga!

Popolnoma sem prerojena v tej družbi! Za lepim in veselim dnevom uživam še lepše in vesele dni; radosti moje ne kalí druga misel razven te, kaj bode z menoj, ko odidejo ti iz vile — in najbrže v Italijo za vedno!

Ali čemú bi se bala oblakov, groma in treska, ko še sije solnce takó lepo? — Gospá Gemma ima kakih dvaintrideset let, a človek bi ji pripisoval veliko menj. Samó jeden pogled nánjo, in zná se, da je Italijanka, južna Italijanka.

Kakor oglje črnih očíj, temne a gladke polti, vitkega stasa, živa, poetiška, romantiška je moja tovarišica.

In ta njen glasek!

Čudna je bila tvoja opomnja o pevki; ali res misliš, da morajo biti vse jednake? In če druge ni, Gemma je gotova izjema; ko bi jo

ti le poznala! In kakó se imata rada z možem, dasi bi jo on, Nemec, želel nekoliko drugačno — bolj za dom in hišo da bi bila njegova Gemma ter se menj bavila s knjigo in umetnostimi. Ali tega ne bode, medve že pridno netiva ogenj druga drugi; žena se mora in mora vzdigniti nad navadna vsakdanja opravila!

In njeni hčerki! Starejša je vsa mati, óni lasjé, óne očí, óni grški nos, óna živahnost; druga pa mirna in premišljena kakor oče. Toda malokdaj sta pri naju. Mati ji ima sicer jako rada, vender ji je takó navadila, da ji dasta mir ter nista po nepotrebnem okrog nje. Pridna in zvesta hišna ji ima v svojih rokah.

Čuj jo; tukaj je že! Oh, ona ne more biti brez mene! ‚Danica!‘ kliče me s sladkim svojim glasom in italijanskim naglasom, ‚Danica!‘

Z Bogom za danes!

(Konec prihodnjič.)

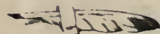

Triolet.

Razdvojen od nesreč sem, ljuba mati,
Na tvojih prsih le sladkó počil;
Nov žitja vir iz ust le tvojih pil
Razdvojen od nesreč sem, ljuba mati!
Moj tok solzâ se s tvojim je spojil
In nehal v hipnem snu sem žalovati; —
Razdvojen od nesreč sem, ljuba mati,
Na tvojih prsih le sladkó počíl. —

Da si le ti me v boli prav umela,
Kaj meni drugi hočejo ljudjé! —
Naj trosijo povsod laži grdé,
Da si le ti me v boli prav umela!
Naj le še zlobno stikajo glavé
Klevetniki, zbiraje se v krdela —
Da si le ti me v boli prav umela;
Kaj meni drugi hočejo ljudjé! —

Slavomir.

Ptičkam.

Ptičke lahkokrile,
Misli moje,
Kaj ste zapustile
Domke svoje?

V mreže ste ujete —
Prav vam bodi!
Kdo vas iz zaplete,
Naj izvodi?

Ptičke lahkokrile,
Misli moje,
Kaj ste zapustile
Domke svoje?

Davorinov.

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

ar se je dosedaj vedelo o Herondi, bilo je njegovo ime in vest, da je pisal mimiambe. Vsega vkupe je bilo ohranjenih 10 odlomkov, skupaj 17 celih in 7 okrnjenih stihov,[1]) kateri so se ohranili pri Stobeji,[2]) Ateneji,[3]) Zenobiji[4]) in v sholijih t. j. v tolmači Nikandrovega[5]) spisa o lečenji kačjega pika (Theriaka). Dalje sta ohranila Rimljana Gelij[6]) in Makrobij[7]) sedem odlomkov, skupaj dvanajst stihov, iz Macijevih mimiambov. Cn. Mattius je živel v dôbi Ciceronovi, pa je bil nekoliko starejši od njega. Ta mož, ki je bil ‚impense doctus', jako učen mož, kakor pravi Gelij, prevel je na latinščino Homerjevo Ilijado, pa najbrže tudi Herondove mimiambe. Končno sta se ohranila naslova dveh mimiambov, iz katerih so bili nekateri stihi pri Ateneji in Stobeji navedeni.

Iz teh mršavih podatkov so poskušali nekateri filologi sestaviti životopis Herondov. Ker nahajamo namesto imena Herondas temu pisatelju nadeto tudi ime Herodes, mislil je Bergk, da je to óni Herodes, o katerem poroča Ksenofont,[8]) da je prišel iz Fenikije v Sparto, in je domneval, da je Gril (Gryllos), katerega ogovarja nekdo v odlomku iz »Pevca« (fragm. 1.), sin Ksenofontov. Ta Herodes je bil Sirakužan. Potemtakem bi bil živel Heronda najkesneje v prvi polovici četrtega

[1]) Th. Bergk poetae lyrici graeci. II. pag. 794 sq. (Lipsiae 1876) prve izdaje. Četrta, najnovejša izdaja mi ni pri roki.

[2]) Joannes Stobaios je živel v 5. stoletji po Kr. in v antologiji (florilegium, cvetnik) ohranil citate od več nego 500 pisateljev, katerih dela so se velikim delom izgubila. Škoda, da se tudi njegovo delo ni ohranilo celo.

[3]) Athenaios iz Naukratide v Egiptu je spisal 15 knjig „sofistov pri gostbi" (δειπνοσοφισταί), v katerih govori o vseh strokah človeškega znanja. Živel je po vsi priliki o zvršetku drugega in početku tretjega stoletja po Kr.

[4]) Zenobios je živel za cesarja Hadrijana (76—138 po Kr.) in izdal 3 knjige pregovorov.

[5]) Nikandros, znamenit pesnik aleksandrijske dôbe.

[6]) Aulus Gellius je živel v drugem stoletji po Kr. in spisal 20 knjig Atskih nočij (noctes Atticae), v katerih nahajamo množino izpiskov iz različnih pisateljev.

[7]) Ambrosius Theodosius Macrobius je živel v prvi polovici 5. stoletja po Kr. in v 7 knjigah saturnalskih obedov nakopičil podobno vsebino kakor Gelij.

[8]) Hellenica III. 4. 1.

stoletja pr. Kr. — Bernhardy [1] in za njim Schneidewin [2] pa sta potisnila našega pesnika v mnogo novejšo dôbo ter ga zmatrata za italskega Grka. Jednako različna so bila tudi domnevanja o drugih stvaréh, tičočih se Heronde. Sosebno ten Brink [3] in Schneidewin sta poskušala vse mogoče stvarí pojasniti iz vsebine ohranjenih odlomkov, ali nova odkritja so pokazala, da so vse hipoteze prazna domišljava.

Kakor smo že omenili, nahaja se pesnikovo ime v različnih oblikah. Plinij ga imenuje »Herod*es*«, Stobej pa »Herod*as*«, kar je dorska oblika istega imena. Meineke [4]) učí, da se to ime izvajaj od ἥρως in da treba pisati Ἡρῴδας (s podpisanim jotom). Atenej ga zove »Hero*n*das«, in to ime izvajamo od Ἥρων; torej to ni isto ime kakor Ἡρῴδας in mogoče bi bilo, da je čital Atenej, ki jedini pesnika našega takó imenuje, Ἡρώνδας namesto Ἡρώιδας (s pripisanim jotom). Verjetneje pa je ipak, da so nenavadno ime »Herondas« dotični pisatelji premenili v vsakdanje »Herodas«. Ker sedaj tega pesnika navadno imenujejo Hero*n*do, rabi naj tudi nam to ime.

O dôbi, v kateri je živel Heronda, učenjaki tudi še sedaj niso jedini. Angličan Kenyon, ki je prvi izdal te mimiambe, opira se na besede, katere govorí v 3. mimiambu v 24. in 25. stihu Metrotima. Tamkaj se omenja nekov »Maron« in angličanski učenjak misli, da je to rimski epik Vergilij Maron. C. Plinius (Epist. VI. 21. 4.) res spominja nekega Rimljana Vergilija, ki je pisal latinske mimiambe in komedije. Brez nobene sumnje pa to ni znameniti pesnik Vergilij Maron, čegar življenje in pisateljsko delovanje nam je dobro znano, nego mlajši posnemovalec starejših pesnikov; od njegovih spisov se ni nič ohranilo; verjetno je le, da je ta Vergilij posnemal Herondo. Po mnenji Kenyonovem pa bi pripadal Heronda dôbi rimskih cesarjev in bi bil posnemal rimske pesnike Vergilija, Katula i. dr. ter znanega Vergilija Marona, pesnika Eneide, omenjal v 3. mimiambu. Tega mnenja so, kakor se vidi, tudi drugi Angličani.[5]) A njih sumnje so slabo podprte.

Po vsi priliki je tudi Rimljan Cn. Mattius prevel Herondove mimiambe, kar bi se dalo sklepati iz opombe Terencijana Maura: [6]) »V tej meri je dal Macij mimiambe; posnel je namreč istega pesnika, z atsko vonjavo navdihnjenega, v jednaki mičnosti in v jednaki meri.«

[1]) Griech. Litterat. II. 382. sq.

[2]) Rheinisches Museum. N. F. V. (1847).

[3]) Philologus. VI. (1851.).

[4]) Choliambica poesis graecorum. Berolini 1845. p. 151. 152.

[5]) Takó Ellis v Classical review. V. 457.

[6]) Terentianus Maurus iz Afrike je živel ob konci 3. stoletja po Kr. in je spisal v treh spevih pesem o „pesniških merah“.

Sicer že samó ob sebi ni verjetno, da bi bil Grk prevajal pesmi iz latinščine, tem menj pa smemo kàj takega sumnjati, ko nam te besede jasno kažejo, kdo je prevel mimiambe. Prevodilec Macij je bil starejši od Vergilija in Katula, torej Heronda ni mogel biti mlajši od njih in ni spadal v dôbo rimskih cesarjev. — Istini za ljubo moramo omeniti, da stari pisatelji nikjer ne poročajo, da je Macij prevel baš Herondove mimiambe. Tudi se od vseh odlomkov, kar jih je ohranjenih od Macija, nobeden ne dá očividno zaslediti v Herondovi matici; nekateri odlomki so pač podobni stihom Herondovim, a nič več nego podobni. — Vender je jako verjetno, da je Macij prevel baš Herondove mimiambe, ker je Heronda prvi mimiambe pisal v hromih jambih, a za njim se do dôbe Macijeve ne omenja nobeden pisatelj mimiambov.

Znameniti gramatičar Didim[1]) navaja mnogo besedij in rekov iz Herondovih spisov; on pa zmatra Herondo za klasiškega pisatelja, ker Didim ne navaja pisateljev mlajših od drugega stoletja pred Kr. (Didimovi podatki so ohranjeni pri poznejših paroimijografih).

Skoro pozitiven dokaz, da je živel v tretjem stoletji pred Kr., pa so besede v prvem mimiambu od 25. do 31. stiha, kjer omenja poleg drugih dobrot in krasot egipetskih tudi muzej, katerega je bil utemeljil Ptolomaj Bratoljub, in hram bratovskih božanstev, t. j. svetišče Plotemaja Filadelfa in njegove sestre, ki mu je bila tudi druga soproga. Ti stihi so torej napisani po letu 272. pred Kr., katerega leta se prvič omenja zakon izmed brata in sestre Ptolemajcev. Mogoče je torej, da je spisal Heronda ta mimiamb za kralja Ptolemaja Filadelfa, ker so se dajali egiptovski kralji že za življenja svojega častiti kot božanstva. Ker pa se omenja tudi »izvrstni kralj« in je Heronda v svojih mimiambih očrtal svoje sodobnike, in torej tudi kraj in čas odgovarja osebam njegovim, zatóje morebiti ta egipetski kralj Ptolomaj Dobrotvor (243—221 pr. Kr.). V kakšnem razmerji pa je bil naš pesnik z Egiptom in njegovim kraljem, to se naravski ne dá razbistriti.

Južno od Tira (Tyros) ležeče mesto imenuje Heronda (II. 16). Ako (Ἄκη). Kalimah zove jo že Ptolemaido. Najbrže jo je prekrstil drugi Ptolemajec; Heronda je torej napisal drugi mimiamb za kraljevanja Ptolemaja Filadelfa.

Slednjič je v četrtem mimiambu govor o nekih umotvorih Praksitelovih sinov. Praksiteles je živel v četrtem stoletji pr. Kr. Ker govorí Kokala na tem mestu takó, kakor da še živí Eutij, ki je naročil podobo pri sinovih Praksitelovih, dá se prilično sklepati o dôbi,

[1]) Didymos Chalkenteros, jeden najznamenitejših gramatičarjev grških, porodil se je leta 63 pr. Kr. Njemu so pripisavali 3500 spisov, v katerih je razlagal pesnike.

v kateri se vrší ta mimiamb, in ker je Heronda povsod opisaval sodobnike, tudi o dôbi Herondovi. V istem mimiambu polaga Kinoji takó navdušene besede o Apelu v usta, da si smemo misliti, da je tedaj Apel še živel ali vsaj ne dolgo prej umrl (308).

Iz mnogih pregovorov in rekov, ki se nahajajo v mimiambih Herondovih, dá se sklepati, da je bil domá na otoku Kosu, ker so bili tudi óni reki samó tamkaj v navadi. Takisto jasno dokazujejo imena oseb, katere nastopajo v mimiambih, imena bogov in herojev, do katerih se obračajo ljudje v teh igricah, da so domačini otoka Kosa. Takó n. pr. je bila primera v tretjem mimiambu: »Naj plačem kakor Nanak« jedino pri Kojcih v navadi, ker drugje imena »Nanak« ni, pač pa je v kojskih napisih.[1]) Tudi to je jasno, da se vrší četrti mimiamb v Asklepijevem svetišči na otoku Kosu, v drugem mimiambu pa je »Kos« izrečno imenovan kot kraj, kjer se vrší prizor. Misliti si smemo torej, da je tudi ostalim mimiambom Kos pozorišče, ne pa drugi kraji, kakor to domneva Rutherford za tretji mimiamb, in sicer jedino zató, ker beseda ἡμαιθον pri Kizičanih pomeni dva obola, pri ostalih Grkih pa pol obola. Saj so novci kizičanski imeli veljavo tudi drugje, ne samó v Kiziku, in pol obola je tudi dosti za jeden strešnik. Nič nas torej ne sili premeščati pozorišča tretjega mimiamba v Kizik. Meister zopet trdi, da je pozorišče 7. mimiamba v Aleksandriji, a pravega dokaza ne navaja.

V šestem mimiambu je govor o »Gerenijih«, nekem kultu mrličev. Rutherford misli zategadelj, da se vrší mimiamb v Gerenu, mestu na otoku Lesbu. A »gerenija« so imenovana po Nestorji gerenskem; jedno pleme Nestorjevcev pa je živelo na otoku Kosu, in nekov napis kojski govorí o njih udeležbi pri neki svetkovini. Iz vsega tega se dá skoro gotovo sklepati, da je bil Heronda domačin na otoku Kosu. Domnevati, a ne dokazati, pa se dá, da je bil tudi porojen na tem otoku.

Narečje, v katerem je napisal Heronda svoje mimiambe, je jonsko, ker je to narečje preobladalo v umetni književnosti, in sicer tudi v poeziji, kjer so prej veljala različna narečja; da pa je bil dorskega pokolenja, kaže ne samó njegovo ime, nego tudi mnogi dorski obliki, kateri mu rabijo semtertja. Verjetno je, da je pesnik časih nalašč upotrebil besede v različnih narečjih, ali pa celó nepravilne besede in besede, ki so rabile le prostemu národu, in katere je polagal v usta ljudem različnih stanov, različne izobraženosti in iz različnih krajev. Tudi je časih upotrebil nenavaden oblik v pesniške zvrhe, n. pr. da je nastala aliteracija.

[1]) The inscriptions of Cos, by W. R. Paton a. T. L. Hicks with a map. Oxford 1891.

Pesniška mera, v kateri je napisal Heronda svoje mimiambe, so „hromi jambi“ (ἴαμβοι σκάζοντες, χωλοί, claudi), in sicer jambski trimetri. Ta mera se zove po svojem izumitelji, pesniku Hiponaktu [1]) tudi versus hipponacteus. Razlikuje se od navadnega jambskega trimetra v tem, da stojí na poslednjem mestu trohaj namesto jamba. Vender dokazujeta Crusius [2]) in Hörschelmann [3]), da je treba poudarjati poslednji dve stopi takó-le ⏑ –́ – –̀, ne pa ⏑ –́ –́ ⏑. (Jaz sem prevel tretji mimiamb takó, da imata poslednji dve stopi značaj ⏑ –́ –́ ⏑, ker se prvi ⏑ –́ – –̀ ne dá prav izraziti v slovenščini). Iz početka je rabila ta mera v pesmih zbadljivega značaja; neobična zveza dveh arz ob konci stiha je delovala smešno, in baš zaradi tega je hotel Hiponakt spraviti v sklad obliko in vsebino. Vender so nasledniki njegovi upotrebljali to mero tudi v pesmih drugačnega značaja. Takó je spisal Babrij [4]) svoje basni v hromih jambih. Heronda pa je spisal v isti meri mimiambe svoje. Kaj so mimiambi, priča ime sámo. Christ [5]) se sicer zlaga s poročilom Gelijevim (noctes atticae. XX. 9.) in Plinijevim (Epist. VI. 21.), da se zove mimiamb radi tega takó, ker je podoben jambu. Potemtakem bi ime »mimiamb« značilo samó mero. Temu pa ni takó. Drugi del besede »jamb« pač znači, da je pesem spisana v jambih (in sicer v hromih jambih). Prvi del besede »mim« (μῖμος) pa znači vrsto poezije, kjer se posnemajo (μιμέομαι) izvestne osebe ali situvacije, v katerih so osebe. Slično je napravljena beseda »mitiamb« (μυθίαμβος) = basen v jambih. Herondovi mimiambi, kateri so se sedaj našli, so vsi dramatskega značaja in izvrstno potrjajo to razlago. Omenim naj še, da navaja Bergk (o. c.) štiri odlomke, katere zove »hemiambe«, t. j. polovične jambe. V rokopisih sholij k Nikandrovemu spisu o lečenji kačjih pikov stojí napačno »hemiambi« mesto »mimiambi«. Ta napaka je zavela nekatere filologe, da so skrojili teorijo o polovičnih jambih, katerih pa ni; zakaj óni štirje odlomki niso drugo, nego dva popolna stiha iz mimiamba, ki je naslovljen »Sanje« in od katerega so se v egipetskem papiru našli še drugi drobci. S hromim jambom ravná Heronda jakó svojevoljno in si dovoljuje v pesniški meri slobod, kakeršnih si ni upal nihče pred njim.

(Dalje prihodnjič.)

---

[1]) Efežan Hipponax je živel v šestem stoletji pr. Kr. Živel je ponajveč v Klazomenah ter je ostro bičal in smešil kiparja Bupala in Athenida.

[2]) De Babrii aetate. [3]) Philol. LII. 1893. H. IV. a. E.

[4]) Babrios, sirskega pokolenja, živel je najbrže v drugi polovici prvega stoletja ter je zbral mnogo basnij raznih pisateljev v dveh knjigah. Ohranjenih je 130 celih in nekaj odlomkov.

[5]) Metrik der Griechen u. Römer. Leipzig 1874. pag. 393.

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

II.

V Kompolji se dviga, tik državne ceste pričenši, strm, visok hrib peščen ob podnožji, a čimdalje skalovitejši, kolikor bolj se bliža vrhuncu. Tam pa leze zopet v majhno dolino in onkraj nje se iz nova požene kvišku v dolg raven rob. Na severno stran pada v globok trnjavski graben, proti jugovzhodu pa se izgublja v lahko nagnjena brda; na óni strani je obrasel z gosto bukovino in temnim jelovjem, tukaj pa ob peščenih plazih stojé šopi borovcev, obkoljajoči obdelane njive, po katerih se maje o sv. Jakopu zlato klasje.

Ves ta hrib je Kačónovo posestvo in je bil svojina njega pradedov, odkar pomni še njegova stara babica, ki sedí sedaj gôri v prostorni hiši za pečjó, poleti in pozimi ter uživa »živež«, trdo zaslužen izza mlada ob delu na polji in ob vzgoji otrók, ki so vzrasli na tem kosu zemlje.

Pa je tudi lepo tamkaj! Prostorna, zidana, toda s slamo krita hiša stojí sredi presedljaja med južnim in severnim gričem, gospodarska poslopja nekaj više za njo, pred njo pa senčijo štirje velikanski kostanji širen prostor, obrasel s temnozeleno travo. Proti zapadu se odpira razgled na širo mengiško ravan, v katere daljnem ozadji se blesté gorenjske planine z orjaškim Triglavom; proti severu se dviga Grintovec izza tuhinjskih hribov, na jugovzhodu pa vidiš prijazno Limbarsko goro in lep del krasne moravške doline s temnoobraslo Javoršico v odzadji; in kadar v pozni jeseni in pozimi leží bela megla zdolaj do srede hriba, sije tu gôri gorko, jasno solnce in iz belega meglenega jezera kipé daleč daleč tja do notranjskega Snežnika le temni vrhunci višjih hribov kakor otoki iz morja.

Kačon je imovit. Dvajset repov goveje živine, dva para kónj in do dvesto ovâc prezimuje s krmo, ki rase na njegovih senožetih, in če je količkaj letine, prodá lahko nad sto mernikov pšenice in do dvesto mernikov ovsa. In za oboje so se plačevale tedaj, ko še ni tekla železna proga preko Kranjske in še ni tuje žito preplavljalo deželâ, često druge cene nego dandanes. Poleg tega se je ob véliki cesti, ki se je vila pod Kačonovim domom, dalo vedno dôkaj zaslužiti z vožnjo

ali priprego. Kakó živo pa je bilo vedno tam dôli na tej beli progi! Tovorni voz za tovornim vozom se je pomikal v jedni vrsti dôli proti Ljubljani, v drugi nasprotni pa gôri proti Štajerski, in sedaj in sedaj se je oglašal prijetni, dandanes že malone pozabljeni glas poštnega rogú: »Tràrá, tràrá, tràrá-ràrá«, in težka rumena kočija je oblastno in ošabno pridrdrala sredi ceste.

Ob času, ko se pričenja naša povest, še nikdo ni mislil, kakó hitro bode konec vsemu temu živahnemu prometu. Govorilo se je sicer, da namerjajo sezidati železno cesto za Savo, toda: »Kaj nas to briga?« dejal je nekoč stari Kačon, sedeč v Štrukljevi krčmi v Kompolji, »tam naj vozijo, kar hočejo, tukaj bodo pa vozili kakor sedaj. Saj je vender z Vranskega ali iz Celja preko nas bliže v Ljubljano nego tam na okolo na Zidani Most!«

Kačonova rodbina ni mnogobrojna. Za pečjó v prostorni hiši čepí leto in dan njega babica. Ko se je porodil njegov oče, štela je jedva sedemnajst let, in štiriindvajseto pomlad pozneje so že nesli njega, denašnjega gospodarja, gôri k sv. Tomažu v krašinjsko cerkev, kjer so ga krstili na ime farnega patrona; od tega dné pa zorí sedaj že petdeseta jesen. Dvajset let je gospodar in babico je bil prevzel kot kos hišnega inventara v svojo skrb, tedaj ko sta se mu tudi oče in mati izročila v skupno živitev. Oba sta umrla, babica pa je ostala, in danes kakor tedaj, ko se je umeknila pred petdesetimi leti novi, mladi gospodinji, spleta umetno kito od tanke slame, kakeršna rase le po teh solnčnatih brdih. Kačonova žena, Barba, še živí, in takisto živita dva otroka, dveindvajsetletni Janez in osemnajstletna Nežika. Dva hlapca, pastir in dekla spopolnjujejo družino.

Letina se je letos obnesla. Žito je že omlačeno in leží v shrambah pod hišno streho in na kašti, krompir pa v globoki kleti. Turščini storži visé na dolgih drogéh ob visokih sprednjih stenah pri hiši in hlevu, od napušča do malih oken in obetajo mnogo dela za zimske večere, ko jih bode robkala vsa družina pozno v noč z železnimi krtačami in drsáli.

Danes je Kačon v gozdu s parom volov, da odpelje drva domov; pod kozolcem jih koljejo sin Janez in oba hlapca. Mati, Nežika, dekla in pastir pa obrezujejo na drugem konci repo in korenje.

Ostra burja piše preko Limbarske gore, in ženske so oblekle debele kočamajke; zakaj mrzlo je, dasi se upira gorko popoldansko solnce semkaj v južno stran kompoljskega hriba.

Po kolovozu, ki drží mimo kozolca ob rebri v bližnjo vas Koreno, prihaja deklica z velikim jerbasom na glavi. Iz njega so videti

lepo poviti kosmi tankega prediva, kakor so jih jemale časih predice domov, da so jih popredle v zimskih večerih.

Ko družba pod kozolcem ugleda prihajajočo deklè, utihne dosedaj glasni razgovor med ženskami; moški itak niso mnogo govorili, samó hlapec Peter je časih polglasno klel grče v polenih.

»Zopet je tukaj!« šepne Nežika.

»Kdo?« vpraša mati Barba, ki še ni zapazila deklice z jerbasom. Toda ko jo ugleda, zastane ji sapa.

»Dajte, dajte jo!« ščuva domača dekla z zlobnim nasmehom. »Kaj se hodi nastavljat!«

Starka stojí za trenutek kakor okamenela, in težka sapa jo premaguje. Potem pa stopi korak pred kozolec.

»Čemú pa hodiš vedno tod mimo? Kakšnih obrestij pa iščeš tukaj?«

Takó kričeč dvigne pest proti deklici, ki prestrašena postojí. Vsa kri ji je izginila z upehanega lica. Hlapca sta v tem prestala delati in se drug drugemu muzala, češ, kaj bode iz tega prizora. Janez pa se ni ozrl nì na desno nì na levo, ampak klal poleno za polenom, da je letelo vse vprek.

»Pot tukaj je vsakomur prosta!« pravi deklè in hoče dalje.

»Kaj? Prosta? Čakaj, jaz ti jo že pokažem, ti — belokoža! Pokažem ti, kaj se pravi natolcevati nedolžne ljudi, kaj se pravi v sramoto spravljati moje otroke!«

Rekši pobere debelo repo in jo na vso moč zaluči v deklico, katera omahne, da se ji zvrne jerbas z glave.

To pa dá ženi še več poguma; urno skoči čez breg na kolovoz, da seže óni v lase, ki se je sklonila pobirat kosme.

Toda sedaj prihití Janez.

»Mirujte!« zakliče. »Tukaj se ne bode nihče pretepal!« Rekši zavihtí ročaj svoje sekire po zraku.

»Kaj? Še ti — tudi ti si takov bedak, da se daš grditi vpričo vsega svetá? Záte se potezam, záte! I no, pa reci, da je tvoja — potem pa pojdi po svetu ž njo beračit, kakor je óna že vajena!« roga se razjarjena žena.

»Jaz nisem nikdar prosjačila, nikar še pri vas!« deje deklè mirno in zadeva jerbas na glavo.

»Domov pojdi in mene pústi v miru!« pravi Janez z neodločnim glasom.

Godrnjaje se vrne starka pod kozolec, deklica pa izgine za kolovoznim ovinkom. Nekaj sto korakov dalje sreča Kačona, ki tira vpre-

žena vola od brega, da ne zavozita čez rob. Morala je prav tik njega; starec pa je le še glasneje klical svoj: O o-ij, — o-o-ij, lejs — lejs!« ter tolkel vola z brinovim bičevnikom po rogéh. Ona pa je stopila za korak v breg, ne da bi se ozrla vanj ali v voz.

Ko pripelje gospodar svoj tovor pod kozolec, moški naglo zmečejo borove vrhače z vozá, in nató se Kačon zopet odpravi v gozd. O prejšnjem dogodku ne zine nihče. —

Skoro se je zmračilo. Po večerji obsedí Kačon za mizo in tlači v svoj vivček tobak, ki se je dobil tedaj dober in po ceni od mnogih tihotapcev. Barba sede k peči, gôri za pečjó pa čepí babica. Janez ima še opravila pri živini, Nežika pa v kuhinji.

»Če hoče imeti grunt, mora priseči!« deje Kačon hladnokrvno, nadaljujé razgovor, katerega sta imela že pred večerjo z ženo v kamri, ko ni bilo nikogar poleg njiju.

»Saj bode lahko, tisočkrat lahko, jaz sem dobra zanj!« pristavi žena trdovratno in odločno, kakor bi nje besede ne bilo namenjene samó možu, ampak še komu drugemu, ki bi dvojil o njih resnici.

In ta tretji se je oglasil: devetdesetletna babica na peči. Odložila je dolgo slamnato kito in sklenila koščene roke.

»Poslušajta, zaradi resnice naj priseže, samó zaradi resnice, ne pa za grunt! Nikar ne govorita takó, ako vama je kàj do sina, otroka svojega! Nikar mu ne pomagajta Bogá izkušati!«

»Kdo Bogá izkuša?« ujezí se Barba. »Saj pravim, da lahko priseže; óna babnica si ga je kàr izbrala, češ, ta se ustraši, pa takoj plača! Ej, pojdite vender, mati, taka beračica — taka —«

»Nihče še ni povedal kàj napačnega o nji, razven te stvarí!«

»No, vi jo še zagovarjate?« razsrdí se Kačon. »Kàj hočete, da bi jo jaz plačeval in redil nje zárod? Če hoče Janez, pa naj plačuje, ampak iz mojega grunta ne vinarja! Stenkov iz Vošic je tudi že vprašal po Nežiki! Priden fant je in prinesel bi kàj s seboj; pa damo grunt zetu in hčeri; bedak pa pojdi, kamor hoče!«

»Táko govorjenje ni pravo!« oglasi se babica; „ako se je fant pregrešil, naj se pokorí, naj plačuje! Saj bode iz svojega, ko bode imel posestvo, ne pa iz tvojega. Pošteno pa bi bilo, da jo vzame, ako je bila res njegova! Ta grunt je pač takšen, da mu ni treba pomoči s tujo doto. Tvoj oče tudi ni priženil Bog zná kaj, Tomaž!«

»Zató sem pa jaz nekoliko prinesla!« oglasi se Barba samozavestno.

»Kajžarske hčere ne maram v hišo, pa je ne maram!« zakričí Tomaž in udari ob mizo. »I, kaj bi besedovali, mati — Janez sam

trdi, da ona ni njegova, da otrok ni njegov — čemú torej govoriti o tem? Pravda je končana, sedaj je le še prisega. S to pa naj napravi fant, kakor hoče — kakor hoče!«

Govoril je to pomirujé, skoro malomarno; zdajci pa se iz nova ujezí in zahreščí: »To pa rečem, če ne priseže, pa naj gré, kamor hoče! Na gruntu ga nečem, rajši gledam zeta na njem!«

»Toda kàj ne veš, Tomaž, da ga takó morda siliš v krivo prisego in da bode tvoj greh prav takó silen kakor njegov?« oglasi se koščena starka izza pečí.

„He, he!« zasmeje se Tomaž posiljeno; »pojdite pridigovat v cerkev! Kaj vem morda jaz, je li otrok njegov? On sam vé, in zató je tudi vsa stvar njegova!«

Rekši odide do vrat; tam postane in seže na malo polico pod stropom, tipajoč po gobi in kresilu. Ko ukreše ogenj, vleče na vso moč ob vivčkovi cevi, da mu lezejo suha lica globoko med čeljusti. Duh tleče gobe se razširi po hiši; potem šele se pokažeta dva oblačka tobakovega dima. Starka na peči vzame kito v roke, in tanka slama ji zopet hreščí med suhimi prsti.

»Korparjev Boštjan tudi ni bil sinoči pri nas, da bi kupoval ovce,« pričnè Kačon, ko niti žena, niti babica ne izpregovorita; »Kobilčev sosed je, in tam imajo tudi nekaj primekniti nevesti.«

»Oj, vem, kaj je hotel!« oglasi se Barba malone kričaje; »pa ti nisi menda že takó opešal, da bi dal gospodarstvo iz rok; jaz pa se tudi še lahko gibljem, da mi ni treba čakati, ali mi bode mlada privoščila čašo mleka, kaj li?«

»Kakor hočeš!« zavrne jo Tomaž in zaloputne duri za seboj.

V hlev stopivši vidi ob leščerbi, viseči na železnem kavlji ob steni, da Janez že leží v kotu pri steljnjaku; nekoliko od njega sta se iztegnila oba hlapca na svojih ležiščih. Vsi spé; konja še zobljeta, živina pa polega.

Iz hleva prišedši še nekoliko postojí ter gleda gostosevce na nebu in tanke oblačke, katere podí gorenja burja pred seboj; tukaj dôli je vse mirno.

»Lepó bode jutri!«, zagodrnjá, iztrkujoč svoj vivček.

Ko se nekoliko potem v kamri spravlja spat, deje še Barbi: »Domá je, nikamor ni šel!«

Ona ga pa že ni slišala.

III.

Proti korenski vasi se vije pot polagoma navzgor. Deklica, katero smo videli v ónem bojevitem prizoru, stopala je le počasi in težko sopeč po rebri proti majhni leseni koči, postavljeni na tesno plan pred vasjó. Od tam leze grič v globoko izdolben jarek, ónkraj pa stojí v lahno napetem bregu hiša pri hiši, kozolec pri kozolci — vas Koreno; pod njo se širijo sadni vrti z neredno vsajenimi jablanami, tepkami in češpljevjem, raztresenim po rebri, kakor je hotelo sámo vzrasti; zgoraj nad vasjó pa zvené čede ovâc, ki se pasó po solnčnih njivah.

Pred kočo odloží deklica svoje breme na tnalo pod kapom, sname svitek z glave ter odveže pisani robec, ki ga po hribovskem običaji nosi ovitega okrog lâs, da zakriva spredi skoro vse čelo, zadi pa seza do tilnika. Sedaj šele se pokaže vsa lepota nje lica, ne navadna, ne vsakdanja. Iz fino vpodobljenega, sedaj nekoliko razgretega obraza ji zró temnomodre očí; goste, skoro svetlorumene lase pa nosi v dveh širokih, v drobne pramene spletenih kitah ovite okrog temena. Dvajsetega leta menda še ni izpolnila.

Ko si novič uravnava robec okrog lâs, ozrè se nazaj po bregu in tja proti griču, ki zakriva Kačonovino. Bridek, malone jezen posmeh ji leže na ustna; toda ne dolgo, zakaj solze ji porosé očí. Naglo jih otrè s predpasnikom in stopi čez dva okorna trama, ki nadomeščata stopnice, v odprto vežo, iz katere se valí gost dim.

Neprijazen pozdrav ji zazvení naproti.

»No, kje si pa spet brodila? Celo uro več nego treba! Otrok pa kričí, da se bode kàr raztrgal — kaj meniš, da sem jaz zanj tukaj?«

Iz dima se prikaže zamazana starka, ki z dolgimi burkljami v rokah suje in dreza v peč, ne da bi se ozrla v deklico.

Tudi ta se ne zmeni za mater — saj to je bila starka — ampak stopi urno v hišo, kjer sedí sredi na ilovnatem tlaku komaj jednoletno dete, tiho in veselo igraje se z drobno ropotuljico, spleteno od vrbovine.

»Ata, ata!« zakričí, ugledavši deklico, mater svojo; to je menda vse, kar more jecati, a zató tem burneje izteza ročice proti materi.

»Oj, ti zlata moja Lenčica!« vzklikne ta, dvigne otroka k sebi in sede, poljubujé ga, ž njim na klop pri peči. Niti jeze, niti bridkosti več, drugega ni videti ob nji nego veselje in sreča — materinska.

Toda dolgo se ne more kratkočasiti z detetom.

»Lenka!« zazvení osoren moški glas izpred koče. Deklica zopet posadí otroka na tlak in v naglici vrže še nekaj krp pod njega, da bi mu ne bilo premrzlo ter odide iz hiše. Zunaj je bil ravnokar starikav, sključen možiček, iz čegar čmernega, neprijetnega obraza so gledale majhne

očí prav lokavo in zlovoljno v svet, odložil težko butaro trhlega vejevja, očito nabranega po tujih gozdih, in si je sedaj otiral pot s čela.

»Stopi, stopi po kozo dôli v log! Krhljačevega mladega sem videl tam onkraj lazečega — ta cigan bogatinski nam jo še zarubi, če jo ujame.«

Deklica je bila skokoma čez breg v mali šumi, ki seza spodi v korenski jarek. Skoro se vrne, in velika, rjava koza primekeče za njo. Zaprè jo v mali hlev, prislonjen na zadnji konec koče, in se odpravi v red devat predivo, ki je še ležalo v jerbasu na tnalu. Ko stopi ž njim v hišo, drží starec, sedeč na klopi, malo Lenčico med koleni in ji ponuja suho hruško.

Lenki se lice razvedrí, ne reče pa ničesar.

Ko se dobro stemní, prinese mati večerjo: krompir v oblicah. Skoro ga pojedó; dete zaspí na peči, starka vzame kito slame, Lenka pa kolovrat; oče, kočar Lukec, pa si zapali drobni vivček, prav takó kakor ob tistem času bogati Kačon v oblastni svoji stanici.

Kateremu je pač nocoj bolje teknil tihotapski tobak?

Dolgo je vladal molk v Lukčevi hiši, in drugega ni bilo čuti nego jednakomerno brenčeče vreteno. Zdajci se oglasi Lukec in pomembno stisne lokave očí, česar pa ni moči videti ob negotovem svitu borove treske na čelešniku.

»Danes smo dobili razsodbo!« izpregovorí starec in puhne dim prédse.

Nihče se ne odzove, samó vreteno na kolovratu se suče nagleje.

»Priseči bode moral!« pristavi Lukec malone celo minuto pozneje.

»Pa naj!« oglasi se mati, prireže novo slamico in jo vtakne v kito.

»Če more!« reče starec in izza stisnjenih obrvij postrani pogleda na predico.

Ta pa vjednomer goni koló in suče tanko nit med prsti; a ti se ji vender tresejo.

»Je li bilo treba vsega tega?« vpraša naposled.

Sedaj pa je bil ogenj v strehi kakor prav tedaj pri Kačonovih.

»Treba? Treba? Kàj bodem jaz redil tvoj zárod, ko iz težka živim sebe in mater? Oni naj plača, ker ima, ker je to dolžan! Ker ni hotel iz lepa, bode pa iz grda! Zakaj te pa ne vzame?«

»Ali jaz vem?«

Dejala je to kàr takó brez pomisleka; zakaj vedela je dobro, zakaj je ne vzame in ne smé vzeti: ker je preuboga in ker sam nima

dovolj moči, dovolj ljubezni do nje, da bi se postavil po robu očetovim zahtevam in da bi se odpovedal imetju, gospodarstvu na kosu zemlje, kjer se je porodil.

„Tisti goldinarji, ki nam jih bode plačeval vsak mesec, bodo prav hodili nam vsem!« deje starec zopet prav zadovoljno in se lisičje zasmeje.

»Jaz nečem vinarja, ne záse nì za otroka!« vzklikne Lenka odločno in ustavi koló. »Vi ste tožili, pa vi jemljite, če dobite! Záse in za dete bodem pač prislužila sama!«

»Tudi prav takó!« poroga se starec; »jaz pa ne odneham! Zakaj bi bogatinu kàj pustil, kar mu ne gré! Žita ima v izobilji, zabele in mastí za dve leti v shrambi, mesá za dvajset ljudij in za dve zimi v dimniku in štiri polovnjake tolkovca v kleti! Kaj pa imam jaz? — Še kozjega mleka ne, ko ga njegovo otročè izpije! In ta — duša naj bi ne plačal?«

Takó kričeč vstane in stopi pred kočo. Tudi on se tu zadovolji z vremenom in potem zleze počasi tak, kakeršen je — obut in opravljen — v slamo nad kozjim hlevom in zaspí.

Mati je v tem odšla v kamro, Lenka pa ostane z otrokom v hiši.

Tam poje kolovrat še dolgo, dolgo v pozno noč svojo jednakomerno pesem, pri kateri mala Lenčica na peči takó sladko spí.

Le jedenkrat prestane deklica, ko natakne novo kodeljo na rogovilce. Iz doline se začuje glas krašinjske ure, ki oznanja polnoč. Ali še nekaj je čuti; vsaj dozdeva se ji takó: korak pred hišo, pod oknom. Srce ji zatrepeče od razburjenosti, veselja — nikakor ne — od strahú!

»On je!«

Ta misel jo prevzame. Niti dihati si ne upa, niti se ozreti proti oknu.

Toda zmotila se je; nič ni — burja piše okolo ogla, v hlevu pa je zaropotala koza.

Ni ga in ne bode ga več!

Kolovrat zopet povzame jednozvočno svojo pesem . . .

(Dalje prihodnjič.)

Sketove čitanke I. — IV.

(Dalje.)

V prvem zvezku na 65 strani čitamo „Ujeto ribico“:

Pri vodi ribič mlad sedi
In trnek ribici moli.

Ko ribica zagleda ga,
Odplava brž in se smehlja:

Ne boš me ribič ne dobil,
Ne boš se z mano ne gostil!«

Odplava dalje, — pa že spet
Se trnek v vodi ji zasvet'. —

»Ta trnek pa nastavljen ni,
Nevarnosti se bati ni:

Gotovo se je rib'ču snel,
Na tega me ne bode vjel.« —

In plane ná-nj — pa omedli,
Ko trnek vá-njo se vsadi;

In predno bila je mrtvá,
Besede je izústila:

„Nevarnosti če se otmeš,
Hoditi v drugo več ne smeš,

Ker lahko, lahko se zgodí,
Da te nesreča tam dobi!«

Je li v tej pesni utelešena plemenita misel? Morebiti; ista misel je, ki je trikrat lepše izražena v „Modri miški“. Pustimo za sedaj to vprašanje, takisto óno, je li ta pesenca prikladna dečkom te dôbe, jednajstletnim dečkom, ali ne bi sodila bolje v 2. razred malih šol. Toliko pa je gotovo, da je oblika vse drugo nego plemenita in da je tega umotvora očetu zastonj pisal Stritar svoje „literarne pogovore“, s katerimi je pesnike začetnike poučeval o obliki ter jim podal skoro popolno poetiko. Navedena pesem nam je z ozirom na stike lahko — negativen vzor, kakšna pesem ne bodi. V isto zvrho nam lahko rabi pesem: „Zvon naš prijatelj“ (I. str. 76):

1. Kedar zora pribliščí,
Že zvonenje se glasí,
Kliče vstati zgodnji čas
Ter k molitvi vabi nas.

2. Ko približa poldne se,
Solnca žarek močno žge,
Zopet s stolpa nam doní
»Prid'te in počijte si.«

3. In ko solnce gre v zat*ón*,[1])
Vse pohaja že na *dom*
Zvon premilo se glasí
In nam lahko noč želi.

4. Pride pa gospodov dan,
Al kak drugi praznovan,
Zvon nas vabi v cerkev vse,
K Bogu dviga nam srcé.

5. Ko se dnevi nam stekó,
Nam pustiti je zemljó:
Tužno poje mili *zvon*
Ter nas spremlja v večni *dom*.

6. Zvon premili, oj tvoj glas
Daj da slušam vsaki čas!
Me pripelji enkrat tjé,
Kjer veselje večno je!

O plemenitosti vsebine navedenih pesenc se nečemo prepirati, kakor smo že rekli; milostna bi bila o njih sodba, s katero je obsodil Levstik Tomanove poezije:

[1]) *Zaton* je menda pisateljska iznajdba; potemtakem pišimo in govorimo tudi: vesoljni pot*on*!

»Tvoje pisarije so ko v gnoji Job;
Duh je nekaj vreden, truplo polno gob!«

A kakó se druži neplemenita vsebina z neplemenito obliko, naj strmečim čitateljem „ad oculos“ demonstrujem s pesmijo, ki je vzprejeta v 2. zvezek na 27. stran:

Prepir s klobukom.

1. Prigondra hudi Janez Skop
In v hišo stopi govoreč,
Se vsede tja na trdo klop
Klobuk pa vrže tja za peč;
Začne zdaj ostro govorit',
Kaj se s klobukom 'ma zgodit'.

2. Moj ljub' klobuk! ne vstraši se,
In pazi, kaj ti zdaj povem:
Šestnajst že let preteklo je,
Kar s tábo že po svetu grem;
Osoda grenka h'če pa zdaj,
Da it' od mene moraš v kraj.«

3. »Okrogel, visok, svilen ves
Si ti zares lepotil me:
Al' zdaj ne smem v nobeno ves [1])
Ne več po cesti iti že;
Kdor me le vidi, že beži,
Ker vsak strašila se boji.«

4. Ne bod' neusmiljen, gospodar!
Premisli samo, kol'ko let
Sem te pokrival, vboga stvar!
In ne plačuj me kakor svet,
Ki starcu strehe več ne dá, [2])
Ko že slabost stiskuje ga.««

5. »Ne veš še, kol'ko ti veljaš?
Na vsako leto prideš ti,
(Saj tudi sam računit' znaš)
Na jedno petko srebra mi!
Le pojdi in me vbogaj rad,
Pokril si dan's me zadnjikrat.«

6. »»O neizprosna trdost ti,
Ki nočeš mene več spoznat'!
Zavržeš me na stare dni,
Ki zvest sem bil ti vsakokrat.
Prašnàt in gol. odrt celó,
Zdaj vzeti moram jaz slovó!««

7. »Ne brani, moj klobuček se,
Le pojdi, ker obljubljen si
Na zelenjak v strašilo že;
Zaslužiš zelja glave tri
Še meni po dolžnosti tam,
Le tja še tebe nesem sam.« — —

8. Lakomnost nenasítljiva,
Za se le išče in lovi; [3])
Pobira samo, nič ne dá,
Pa sploh le žeja in gladí:
Neganljiva je kakor dob,
To nam spričuje Janez Skop.

Javaljne je potrpežljivim čitateljem prišlo pred očí v slovenski knjigi toliko neslanosti v takó okorni in surovi obliki. Takega nestvora bi se nadejali o Knobljevih „Pesmih iz Kranja“ ali pa v Koseskega »glosah‹, a povsod prej negoli v slovenski čitanki, „ki naj kaže učencem milino in lepoto materinega jezika ter odpira zaklad njegovega slovstva.“ (Predg. I. zv.)

Res je sicer, da sem pograbil nalašč nekaj bolj kosmatih negativnih primerov, a prav takisto je res, da je prevesna večina vseh pesmij v I. & II. čitanki menj nego srednje vrednosti. Temu se ni čuditi, ako pogledamo, kakšnih očetov umotvore je g. izdajatelj ponajveč zbiral. Ako premotrimo vzprejetih pesnikov imena, tu res da najdemo naše klasiške pesnike, n. pr.

[1]) Takó govoré Štajerci in Korošci namesto »vas«.

[2]) Človek bi dejal, da klobuk daje streho možu, a ne narobe!

[3]) Nota bene: Hudi Janez Skop je nenasitno lakomen, ker si za 16 let nabavi nov klobuk!

v I. zvezku Levstika (5 pesmij), Stritarja (1), Jenka (2), Gregorčiča (3), Aškerca (1) in v II. zvezku: Levstika (3), Stritarja (1), Gregorčiča (2), Aškerca (1) in Pagliaruzzija (1). Ali ponosna ta imena „poetov po milosti božji" so v veliki manjšini proti poetastrom — sit venia verbo — proti ónim „pegazom v jarmu", ki jih je takó izvrstno označil Stritar v „Pogovorih" („Zbrani spisi" V. str. 212.). Tukaj so nam v mislih pesniški izdelki móž stare garde, ki so pač v mlajših letih v potu svojega obraza obdelovali pesniško polje, a so že davno zamenili „pegazov jarem" z drugimi posli, prikladnejšimi njih zmožnostim. Menim, da teh častitih móž nikakor ne žalimo in jim ne delamo krivice, ako trdimo, da je priznanih njih národnih zaslug najmanjši del pripisovati njih „pesnikovarenju". Uverjen sem, da osivelim tem narodnjakom n. pr. Jeranom, Praprotnikom, Svetcem i. t. d. samim njih pesniška delavnost dandanes ni nič drugega nego prijeten spomin, katerega morda časih nasmehoma oživljajo; „kaj so pa hoteli? Pesmi je bilo treba in pesnikov ni bilo"; tedaj so pa „pesmi kovali"; prim. Stritarja „Zbrane spise" na mestu rečenem.

Ker smo že pri Stritarji, nadaljujmo takoj z njegovim besedilom, ker je pisano kakor nalašč za naš slučaj. „Ti časi [1]) so minili" pravi Stritar na omenjenem mestu, „in da so minili, to je v prvi vrsti zasluga takih rodoljubnih mož, ki so nam ledino orali. Zdaj ni treba več tlake delati za domovino; zbudilo se je primerno lepo število različnih moči, da obdelujejo vsaka svoj posebni oddelek slovstva, za katerega je sposobna." To je napisal Stritar leta 1876., a od tega časa in dotlej, ko je začel prof. Sket izdajati čitanke za nižje gimnazije (leta 1889.), razcvelo se je zlasti naše pesništvo i liriško i epiško uprav bujno. Tedaj pa tem lože odklonimo iz čitank vse óne predhodnjike klasiške naše pesniške dôbe, s katerimi je bil prisiljen še Janežič polniti široke zevajoče praznote svojih „Cvetnikov".

Predhodnjike ali arhajiste bi jih imenoval tiste pevce „invita Minerva"; izraz menda ni dober z ozirom na Prešérna in se ozira samó na novejši naš preporod izza leta 1848. Njih čislo je tema; semkaj gré prištevati vse tiste Potočnike, Orožne, Pintarje, Parapate, Slomške, Hicingerje, Hašnike, Virke, Kastelce, Olibane in mnogo mnogo drugih, med katerimi vseh zategadelj ne imenujem, ker vem, da bi si nakopal zamero. Z vsemi temi slavci se je bilo v „čitankah" brez usmiljenja razstati, ako se ni hotelo izneveriti višnjemu načelu: »Čitanka obsezaj samó primere s plemenito vsebino v plemeniti obliki.«

Prof. Sket ni imel srca, da bi bil korenito obračunjal s »predhodnjiki« naših klasikov. In ker ni hotel odpovedati mesta v čitanki starejšim našim

[1]) Ko je namreč menil vsak rodoljub, da mora vse sam biti svojemu národu: pesnik, govornik in estetik.

pesmim, moral se je odločiti, da jih je popravljal. Ali v kake neprilike je zabredel popravljaje? Res da ni popravljal, kakor trdi sam, »zloga v pesmih niti ni koval novih stihov (menda »stikov«?), izimši nekaj mest, ki so bíla (bodla?) preveč v očí: toda nì takó se ni mogel ogniti neprilike, da »se pisava v pesmih ne strinja vselej z ono v prozaičnih spisih«. Neizogibne pa so bile tudi slovniške nedoslednosti v isti vrstici (gl. I. str. 53. v pesmi „Božje oko", v kitici 3: »Vidi dela dobr*a*, hud*e*« zaradi sledečega »trude«); dà, celó ritem se je rušil po takih popravah, namreč jambiški metrum v pesmi »Pot do kruha« (I., str. 64) na dveh mestih, v 8. in 16. vrstici („Okoplji v vinógradu trtjé" in »Tekoč ti vinógrad zajde v dom« nam. prvotnega: »Okoplji v nogradu trtje" in »Tekoč ti nograd zajde v dom.«)

Meni je znano samó jedno mesto v šolski literaturi, katero se utegne odkazati ónim Enijem in Nevijem — takó jih smemo pač imenovati tiste istodobnike in zadobnike Prešérnove — in to mesto je v slovstveni čitanki. Kakor nobenemu nemškemu čitankarju ne pride na misel, tlačiti v zvezke za nižje gimnazije pesniške umotvore prve in druge „sleške šole", takisto je do cela kriva pijeteta, ako izražamo ónim našim veljakom svojo hvaležnost ob troških — naše nade, naše učeče se mladine!

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

drapljevúti, impf. od drapiti. Matakovič 2.214 koji budu vjedajuči, drapljujuči, oplenujuči, budu sini malovredni. — *dražec* m. kdor draži, Küzmic Galat. 5.26. — *drbati* drbam = rivati kaj, v kaj, kak bi ja vu sveto drbala! rekla je žena iz Mrkopolja, zatožena, da je kradla v cerkvi. — *drbniti* drbnem prf. od drbati. — *drēckati* quetschen. — *dreždžati* dreždžím plären. — *drčītelj* m. cursor Šimunič prod. 454. — *drēčati* drečím meckern, drečí koza. — *dregetíniti- tinim*, herumspringen, o deci: kaj dregetiniš okolu? Varaždin. — *drēki* in *drēke* f. die Wagenleiter, lojtre, ki se devajo na ročice. — *drēmpa* f. nekova róga babi. — *dresáč* m. = gveždra v Samoboru, *drēšjak* v Klanjci. — *drēšati* = gveždrati. — *drévast* adj. holzig. Lalangue med 278 trave, koje kada cvesti hočeju, drevaste bivaju. — *drevodélja* m. = drevodelec, Habd. ad 245. Justinus prvi cesar, najprvo je svinje, potlam vole pasel. Vole ostavivši, bil je drevodelja, iz drevodelje soldatom posta. — *drevógraja* f. Zaum, Umzäumung aus Bäumen oder Holz. Vranič rob 2.90 okol drevógraje grabu skopati. — *drgēsnuti* = udariti.

— *drhtljìv, íva,* zitternd. Jurjevič 151. — *drhtúriti-ūrim* = drhtáti. — *drípač* m. selski muzikaš. – *drípati* drípljem, po selski gosti. — *drískati* = z bičem pokati. — *drīsnica* f. = driska, dripa. Kocijančič Fil. 3.209 ovo njim drisnicu zrokuje. — *drlēcgati* = mecati, mecgati. — *drlja* f. lesena mala brana, kleine Holzegge. — *drlīncati* = dregetiniti: kaj drlīncaš okolu? – *drljak* m. luscus Habd. ad 347 slepi drljak ne hotel videti i spoznati, da na njega reč Kristuševa cilja. — *drljast* adj. luscus, škiljast, kdor prav ne vidi. Krajačevič 270 pristapljavam kakti slep i drljast k pogledu svetlosti vekivečné Šimunič fen. 49.51. — *drljati* eggen = branati. — *drmadína* f. celu drmadinu kruha si je vrezal. — *drmek* m. = drumen pri stiskalnici. — *drmēk* m. = drmadina. — *drmeti* drmím = dremati: Vranič rob 1.214 srdce njegovo, ko je vse zdavna kakti mrtvo vu njem drmelo je, je se sprebudilo. — *drn* m. scopulus. Kocijančič fil. 3.179 pobožnost tak je vkorenjena v njeni duši bila, da kakti drni, koji su naokolu jezerišča Rieti, rastu buduč od slapov vudirani. Matakovič 2.7 ladje onde ali razdrapiju se na školjih, ali zastáneju na drneh. 39 onem brodarem vsaki bližni drn bi bil brodišče. — Pisano dérn. — *drndati* = težko hoditi, o debelem človeku. — *drníca* f. neka sliva. — *drnj* n. scopuli Jurjevič 124, 136, 155. — *drōbast* = vampast, kdor ima velik trebuh, Habd. ad 426., kmeti tem drobastem trbuhom pomozete. 698 drobasta kurva. — *drobčébolen, lna* adj. na drobu bolan: Koc. fil. 4.24 taki k vračitelu, da od vuhkoč slezeno i drobčebolnih oslobodi, drči se. — *drōbehen hna* adj. prav droben: Šii munič prod. 33. drobehni laseki. — *drobníca* f. neka sliva drobna liktrnulje. — *drobnika* f. neka češnja, drobna, črna, necepljena. — *drōbta* f. eine Kleinigkeit: saku drobtu joj je podteknula pod nos. — *drobuléti* = droboleti. Mikloušič izb. 170 a slaviček rani ptiček složno drobuli. — *drōncanje* n, das Schütteln. Mulih pos. 796 zato potrebno se je čuvati od težkoga zdiganja, nošenja, skákanja, tancanja, droncanja, voženja, vtekanja. — *drōnculja* f. neka debela sliva.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

LISTEK.

Naše škodljive rastline v podobi in besedi. V drugem snopiči tega dela, katero izdaja „Družba sv. Mohorja“, opisal je prof. *M. Cilenšek* zopet 114 škodljivih rastlin in na konci dodal posebno poglavje o bakterijah. Kar je naš list lani poročal o prvem snopiči vse to se lahko reče tudi o drugem snopiči, zakaj dičijo ga prav tiste vrline: lahkoumevno, poljudno pripovedovanje, oprto na temeljito znanje, lep jezik, ki iz lahka vlada malo obdelani tvarini, in preobilica koristnih naukov, s katerimi prof.

Cilenšek spremlja opise posamičnih rastlin. Tiskano besedo pojasnjuje dôkaj slik, takó da bodo „Naše škodljive rastline“ brez dvojbe popolnoma dosegle svoj namen. Za oznamenilo posamičnih rastlin rabi g. pisatelju krasna terminologija, katere eventuvalna nova izdaja učne knjige o botaniki nikakor ne bode smela prezirati. Marljivemu in čislanemu svojemu sotrudniku želimo, da bi srečno završil znamenito svoje delo!

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje *Anton Koblar* Šesti in poslednji sešitek tretjega letnika ima to-le vsebino: *Dr M. Murko*: Tri hrvaške listine iz kostanjeviškega samostana; *A Koblar*: Cesta čez Ljubelj in ljubeljski piramidi; *P. pl.-Radics*: Valvasorjeva pisma v Londonu; *A. Koblar*: Valvasor vojak (s podobo); *J. Barle*: Pisanice iz Bele Krajine; *S. Rutar*: Iz vatikanskega arhiva; *A. Koblar*: Drobtinice iz furlanskih arhivov. Mali zapiski: Razkopavanje na Magdalenski gori; star gotski kelih v cerkvi na Tabru; zvonjenje ob hudi uri; slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel, nemške publikacije „muzejskega društva“, in darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu. Sosebno zanimljivo je poročilo trebanjskega župnika Ivana Friderika Klemena patrijarhu oglejskemu, iz katerega vidimo, da so se na Kranjskem šele leta 1599. odpravili stari oglejski misali in brevijarji ter nadomestili z rimskimi. Želimo iskreno, da bi se ta prvi slovenski arheološki in zgodovinski list v bodočem letu še bolj razcvital!

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Odbor muzejskega društva je koncem minulega meseca izdal šesti letnik svojih izvestij Oba dela, zgodovinski in prirodoznanski, prinašata dragocene razprave o našem domoznanstvu. Prvo razpravo v zgodovinskem delu je spisal prof. *A Kaspret* o „gradu in graščini Soteški“ na osnovi izvirnih listin, katere je izteknil v arhivu knezov Auerspergov. Sotesko graščino so imeli kot deželni fevd v 13. in 14. stoletji plemiči soteški. Po smrti moškega zaroda (1448. leta) se je Marjeta Soteška omožila z Gašperjem pl. Scheyerjem in mu prinesla graščino kot doto v zakon. Med njegovimi nasledniki slovi Erazem Scheyer, ki je leta 1529. hrabro branil Dunaj in pozneje Sinj proti turškim napadom. Po smrti Scheyerjevega moškega in ženskega zaroda so pododovali plemiči gallenberški graščino in naslov „gospodje Soteški“. Med Gallenberžani se je najbolj poslavil leta 1666. pogrofovljeni Jurij Žiga Gallenberg, ki je v okolici nakupil toliko kmetij, da je graščino razširil na dvoje. Sredi svoje gospoščine je sezidal grof Gallenberg nov krasen grad, kateremu ni bilo jednakega na Kranjskem. V prostorni lepi obednici še dandanes visí njegova podoba. Leta 1793. je kupil Sotesko knez Viljem Auersperg, in dandanes je graščak soteški knez Karol Auersperg. Pisatelj je dodal svoji razpravi natančne regeste arhivnih listin, ki obsezajo mnogo dragocenega zgodovinskega gradiva sosebno za podložništvo dolenjskih kmetov. Na XV. listini se čita svojeročni podpis našega Kastelca.

Drugo razpravo „Meščanska garda ljubljanska“ je spisal prof. *Julij Wallner* po mestnih arhivnih virih. Meščanska garda se je razvila iz krdelc ljubljanskih meščanov, ki so se že v 17. stoletji pod poveljstvom mestnega glavarja pridno vežbali na strelišči. Leta 1711. se je denašnja strelska družba odcepila, a meščanska garda je ostala do leta 1809. Pristop je bil dobrovoljen, toda zahtevalo se je od vsakega gardista, da se strogo drži vojaškega reda. Ko so v francoskih vojskah odšli vojaki iz mesta, skrbela je meščanska garda za varstvo, red in mir. Tudi pri drugih prilikah je pokazala ljubljanska garda svoje domoljubje in svojo udanost cesarski rodovini. Ko so pa leta 1809. Francozje posedli Ljubljano, odpravili so meščansko gardo, in odslej ni bilo več moči oživiti družbe.

„Starejša zgodovina Podturnskega gradu (Tivoli) pri Ljubljani“ se zove tretja razprava g. *P. pl. Radicsa*, ki je na podlagi listinskih prepisov v ces. in kr. dvorni knjižnici dunajski spisal kratko zgodovino tivolskega gradú. V 15. in 16. stoletji so se često

vrstili posestniki imenovanega gradú, a od leta 1601. do 1775. so imeli neprestano Tivole očetje jezuviti, ki so tu pogostovali svoje prijatelje in dobrotnike. Potem je rabil grad za vojašnico in bolnico, dokler ga ni naš presvetli cesar Frančišek Jožef I. podaril maršalu Radeckemu. Ko je po smrti slavnega vojskovodje pripadel grad cesarski rodovini, prodalo ga je Njega ces. Veličanstvo ljubljanskemu mestu leta 1864.

Četrta razprava prof. *J. Wallnerja* „Ljubljansko šolstvo pred reformami Marije Terezije“ prinaša doneske za zgodovino ljubljanskih šol od leta 1543. do leta 1761. iz virov stare mestne registrature. Na konci je objavil prof. *S. Rutar* štiri pisma iz vatikanskega arhiva iz leta 1593., in sicer prvi dve škofa Ivana Tavčarja o ustanovitvi jezuvitskega samostana v Ljubljani, tretje o protestu kranjskih stanov proti samovoljnemu zapiranju meščanov, in četrto o pritožbi Ivana Jurija pl. Schenkenthurma na sv. Očeta proti krškemu škofu, da je dve posestvi na Kranjskem podelil protestantovskemu plemiču. Znamenita sta prva dva lista, zakaj iz njiju vidimo, da je namerjal škof Ivan Tavčar frančiškanski samostan v Ljubljani in dohodke samostana v Bistri izročiti očetom jezuvitom.

V prirodoznanskem delu izvestij nadaljuje prof. *F. Seidl* svojo obširno razpravo o podnebji kranjske dežele, in sicer o vlažnosti zraka in oblačnosti ter navaja mesečno in letno število oblačnih dnij in njih izpremembe. V drugi razpravi opisuje prof. *W. Voss* vse doslej znane rudnine na Kranjskem na podlagi dotičnega slovstva in svojega opazovanja. Po tem ima Kranjska 56 rudnin, primeroma majhno število, ker ne seza kakor sosedne dežele v ozemlje rudovitih prvotvornih Alp. Naposled nahajamo kot dodatek višinski seznam vseh tistih krajev na Kranjskem, ki so bili doslej natančno merjeni in pri tehniškem niveliranji določeni. Gotovo bodo te „fiksne točke“ prof. *S. Rutarja* ustrezale vsem prijateljem kranjskega domoznanstva.

Slovanska knjižnica. Kakor smo poročali že zadnjič, priobčila je »Slovanska knjižnica« v svojem 6. in 7. snopiči povest „Stara Romanka“, spisal *E. Orzeszkova;* sedaj pa je izšel še 8. snopič, ki prinaša dve povesti: „Mali Zlatko“, češki spisal *Jos D. Konrad*, preložil *Vekoslav Benkovič*, in „Pogumnim Bog pomaga“, božična pripovedka, ruski spisal *P. N. Polevoj*, preložil *J. J. Kogej*. Mimo tega čitamo dve pesmi, kateri je iz ruščine po Nekrasovu prevedel *Iv. Vesel-Vesnin*, in znano pesem „Slovan jsem“ v češkem izvirniku. — Kar se tiče „Stare Romanke“, samó poudarjamo, da je ta povest brez dvojbe najboljše delo, kar jih je doslej priobčila „Slovanska knjižnica“; na to povest naj bodo še izrečno opozorjeni tisti čitatelji, ki ljubijo psihološke studije v pripovedni obliki. Nam se vidi povest krasno koncipirana in dovršeno izvedena. Tudi njen jezik je izredno lep, takó da se samó čudimo, kakó je mogel isti prelagatelj priobčiti v 8. zvezku prevod „Malega Zlatka“ v tolikanj slabši slovenščini! Sploh smo že v zadnji številki pograjali nekatere oblike, s katerimi se ne strinjamo in se tudi nikoli ne bodemo, danes pa g. urednika „Slovanske knjižnice“ še posebe prosimo, naj skrbi za čistejši jezik. Zakaj bi n. pr. pisali „zaupiti n a d k o m“ namesto „*na* koga“? Na stráni 11. (8. zv.) čitamo, da je kakih dvajset mož, nekaj žensk in otrok l e t e l o k bližnjim skalinam. Na str. 14. se govorí o o s a m l j e n i koči, na str. 15. o p o h u j š a n e m (!) pokanji sovražnih pušk. Sploh pa se za „Malega Zlatka“ nismo prav nič ogreli. Dôkaj lepša je povest „Pogumnim Bog pomaga“, dasi je tudi v nji precèj slovniških in stilistiških hib. „Slovanska knjižnica“ naj skrbi za lep, pravilen, vzoren jezik, tedaj je bodemo še mnogo bolj veseli, nego smo je sedaj. Poročilce sklepamo z iskreno željo, da bi si zaslužna knjižnica pridobila čimdalje več prijateljev in čitateljev!

Iz odborove seje »Matice Slovenske« dné 21. grudna m. l. Visoka c. kr. deželna vlada je potrdila izpremenjena pravila, kakor jih je odobril zadnji véliki zbor

Matičarji jih prejmo natisnjena z letošujimi knjigami vred. — »Matičin« častni član baron Andrej Winkler je v laskavem pismu zahvalil »Matico«, da ga je izvolila za častnega člana in mu izročila diplomo. — Odborniku dr. Tavčarju se izreče zahvala, ker je »Matico« zastopal pri Gunduličevi slavnosti. — Blagajnikovo poročilo o hišnih popravah in poročilo o Knezovi zapuščeni se vzprejme na znanje. Zapuščina znaša 29664 gld. 72 kr. in bode nesla blizu 1200 gld obrestij na leto. Razpisati je takoj z obrokom do zadnjega dné meseca vélikega travna 1894. leta nagrado primernemu spisu. — Poročilo tajnikovo o natiskavanji letošnjih knjig se odobrí brez ugovora. — Vzprejmó se takisto brez ugovora vse nagrade. — Določi se založna cena letošnjim knjigam (»Letopis« 1 gld., »Z ognjem in mečem« III. in IV. del 1 gld. 50 kr., »Goriška« II. del 50 kr). — Sklene se načelno pritrditi ponudbi g. *dr. K. Štreklja*, da »Matica« izdá njegovo zbirko národnih pesmij, toda v zmislu opravilnega reda mora »Matica« rokopis prej dobiti v pregled in presojo. Národno blagó, katero hrani »Matica«, posodi se mu na njegovo prošnjo v porabo. — »Matica« vzprejme *dr. Glaserjevo* »Zgodovino slovenskega slovstva«. Zgodovino je izdati v treh zaporednih zvezkih, izmed katerih izide prvi kot društvena knjiga 1894. leta. — Urednik »Letopisu« bode zopet prof. *A. Bartl.* — Vzprejme se na znanje poročilo o izpremembah v poverjeništvu. — Knjižnici je od posleduje seje priraslo 184 knjig, zvezkov in časopisov. — Sklene se prof. *L. Legerju* v Parizu, ki hoče »Matico« in njene knjige oceniti v ondotnih strokovnih listih, poslati novejših društvenih knjig. — Lavtarjeva »Geometrija za učiteljišča« je v prvem natisku že pred leti popolnoma pošla, zató se sklene iz nova v pretresovanje vzeti drugi natisek. — Za lansko leto je plačalo 2003, za letos 2058 letnikov. Od zadnje seje je pristopilo društvu novič ali na novo 152 društvenikov, in sicer 2 ustanovnika, 137 letnikov in 13 naročnikov.

Slovensko gledališče. Minulega meseca so bile v deželnem gledališči ljubljanskem te-le predstave, h katerim je treba prišteti še premijero Weberjevega »Čarostrelca« (»Der Freischütz«, spisal Fr. Kind, preložil *A. Funtek*) dné 28. grudna m. l.: Dné 1. prosinca se je predstavljal izvirni igrokaz »Otok in Struga«, katerega je po znani lepi noveli *dr. Ivana Tavčarja* (glej našega lista prvi letnik, 1881.) dramatiziral *Ig. Borštnik.* Igrokaz je ugajal, ker je spretno in efektno zgrajen; ugajal pa bi nam bil še dosti bolj, da so se nekateri prizori okrajšali. — Krasni Weberjev „Čarostrelec" se je uprizoril doslej vsega skupaj štirikrat (dné 28. grudna, dné 4., 10. in 21. prosinca) ter je vselej napolnil gledališče do zadnjega prostora. Agato je pela, razven pri predstavi dné 4. prosinca, ko je z lepim uspehom gostovala gospodičina *Josipina Jamnicka* iz Zagreba, gospodičina *Leščinska*, kateri je občinstvo pri predstavi dné 10. prosinca priredilo presrčno in sijajno ovacijo; kot Anka je nastopila gospodičina *E. Řiha*, druge partije pa so si razdelili gospodje *Beneš, Nolli, Perdan, Rus* in *Vašiček.* Vse predstave te opere so bile izborne, zakaj solisti so brez izjeme do cela zadoščali svojim nalogam in krepko jih je podpiral zbor, ki je vreden, da ga še posebe pohvalimo. Mnogo priznanja si je tudi pridobila spretna uprizoritev Volčjega brezdna s prirodnim slapom. — Sicer so bile še nekatere reprize, takó dné 7. prosinca popoldne burka „Slovenec in Nemec" (da bi je ne bilo!), zvečer „Sneguljčica in škratje", dné 18. prosinca opera „Prenočišče v Granadi", dné 21. prosinca popoldne burka „Vrban Debeluhar", dné 24. prosinca „vesela" igra „Kdor se poslednji smeje" in „Cavalleria rusticana", dné 27. prosinca pa „Fedora". Mimo tega se je dné 13. prosinca predstavljal izviren igrokaz v štirih dejanjih „Premogar", spisal *dr. J. Vošnjak.* Mi bi te igre ne obsodili popolnoma, kakor jo je obsodil nekov slovenski list, nego poudarjamo, da ima igrokaz lepo, hvaležno snov in nekatere uprav dramatiške prizore, takó v tretjem dejanji. Marsikaj je seveda slabo podprto in tudi neverjetno, toda z nekaterimi popravki oziroma dostavki

bi utegnil marljivi g. pisatelj ustvariti igro, ki bi se stalno ohranila na našem odru. Sploh pa mislimo, da takó slabo igranje, kakeršnega so še zakrivili do malega vsi igralci ta večer, pokoplje tudi najboljšo igro!

Podporno društvo za slovenske velikošolce na Dunaji ravnokar razpošilja poročilo o svojem delovanji leta 1893. Društvo je imelo v petem letu svojega obstanka 1 častnega uda: vč. g. dra. Mihaela Napotnika, knezoškofa lavantinskega, 40 ustanovnikov, 54 podpornikov in 81 dobrotnikov. V tem letu sta društvu pristopila samó dva nova ustanovnika, namreč gg. *dr. Jožef Stare*, c. k. fin. prokurature pristav v Ljubljani in *dr. Albin Poznik*, c. k. notar v Novem Mestu, ki sta društvu poklonila vsak po 50 gld. *Deželni zbor kranjski* je društvu podaril 200 gld., *družba sv. Cirila in Metoda* v Ljubljani 50 gld., *posojilnica mariborska* tudi 50 gld. Manjše vsote so podarile posojilnica v Črnomlji, kmetska posojilnica ljubljanske okolice, posojilnica v Šmihelu nad Pliberkom in v Šoštanji. Med poverjeniki so se najbolj odlikovali gospodje: *Fr. Dolenc* trgovec v Mariboru, *dr. Jožef Kolšek*, odv. kand. v Novem Mestu, † *Jurij Kraigher*, trgovec in deželni poslanec v Hrašah pri Postojini, *J. Kržišnik*, stud. phil., *dr. Vrban Lemež*, odvetnik v Slov. Bistrici, *V. Maurer*, stu. jur., drž. in dež. poslanec in ustanovnik društva *Viljem Pfeifer*; *Anton Porekar*, nadučitelj na Humu pri Ormoži, in *Fr. Škedelj*, pristav v c. in kr. vojnem pomorstvu v Pulji. Umrla sta letos dva zvesta podpornika in sicer Fr. Miklavčič na Dunaji in Jožef Marn, častni kanonik v Ljubljani. Društveni dohodki so znašali 1109.44 gld., glavnica 4244 98 gld. V tem letu je razdelilo društvo 790.98 gld. med 31 studentov; med temi je bilo: 12 juristov, 5 medicincev, 7 filozofov, 4 tehniki, 2 veterinarca in 1 akad. kipar. Kranjcev je bilo 22, Štajercev 5, Primorci 4. V petih letih je društvo razdelilo 3693 gld. To društvo je velevažnega pomena za slovenske velikošolce na Dunaji in je res vredno vsestranske podpore. Darila vzprejema blagajnik g *dr. Fr. Sedej*, c. in kr. dvorni kapelan in ravnatelj v Avgustineji: Dunaj. I., Augustinerstrasse 7.

Aus dem Süden. Pod tem naslovom je g. *Gojmir Krek* zbral različne svoje črtice o Zagrebu, katere je priobčil časopis »Südsteierische Post«. Knjižici najlepše priporočilo bodi to, da nas je zbok lahkotnega, gladkega pripovedovanja zanimala do začetka do konca.

»Matica Hrvaška« nam je poslala 11 krasnih knjig za leto 1893. Te knjige so: 1. Ribe. Prirodoslovne i kulturne crtice, napisal *dr. Miško Kišpatić* (z 38 slikami); 2. „Poviest srednjega veka“, po najboljših pisateljih izdelal *Fr. Valla* (II. del od Karlovičev do cesarja Konrada II.); 3. „Bosanke“ pripoveduje *Ivan Lepušić.* („Zabavna knjižnica“ zvezek CLIV.—CLVI.); 4. Ivan S. Turgenjev „Izabrane pripoviesti“ preložil *Josip Miškatović* („Slavenska knjižnica“ knjiga I.; vsebina: „Plemićko gniezdo“, „Rudjin“); 5. „Marija Konavoka“, pripoveduje *Mato Vodopić* („Zabavna knjižnica, zvezek CLVII.—CLIX.); 6. „Ilirski glasbenici. Prilozi za poviest hrvatskoga preporoda“, spisal *Fr. Ks. Kuhač* (z 8 slikami); 7. *Mirko Bogović* „Pjesnička djela“, zvezek prvi (vsebina: „Matija Gubec“ in „Stjepan, posledNji kralj bosanski“); 8. *Jovan Hranilović*: „Izabrane pjesme“ („Zabavna knjižnica“ zvezek CLX.—CLXI.). Kot nakladne knjige je izdala „Matica Hrvaška“ te-le tri knjige: 9. Mickiewicz: „Gospodin Tadija“, preložil *dr. T. Maretić* („Prievodi novijih pjesnika“, zvezek prvi); 10. *Vjekoslav Klaić*: „Hrvatska pjesmarica“ (obseza tudi nekaj slovenskih pesmij); 11. „Povjest grčke književnosti“, sestavil *dr. August Musić.* („Knjižnica za klasičnu starinu“, knjiga prva). Vsa zaloga — 10.000 izvodov — je že popolnoma razprodana. Podrobnejše poročilo o teh publikacijah še pride v jedni bodočih številk.

Hrvaška književnost. Crte i slike. Spisal *Ladislav Z. Ladanjski.* Zagreb 1893. — Zadnjič že smo omenili to knjigo, v kateri je nadarjeni pisatelj zbral pet črtic

in slik. Dočim imata „Moj prijatelj Nikola" in „Gradenić" mračno vsebino, ki po nekod čitatelja kàr pretrese vzpričo vznesenega pripovedovanja — sosebno „Gradenić", ta tragedija družinske sreće, odlikuje se v tem pogledu — razvedrila nas je poslednja črtica „Borovićevo Silvestrovo" s šaljivo svojo vsebino. „Zimski dan" je poetiško nadahnjen opis, „Ružičin snubok" pa lična povest, ki časih čitatelju izvabi dobrovoljen smeh na ustna, samó da nas je preveč spominjala Krylovega vesele igre „Medved snubač". Izvestno ne bode nikomur žal, kdor si omisli to lepo knjižico. Cena 70 kr. za 181 stranij ni previsoka. — Crtice iz primorskoga malogradskoga života. Napisao ih *J. Draženović*. Senj 1893. Knjiga obseza na 217 stranéh 13 črtic, izmed katerih so bile večinoma že vse objavljene v raznih tečajih zagrebškega „Vienca". Tudi kar je dodal pisatelj novih črtic („Po buri", „Sveti Luka", „Na badnjak"), utegnejo si pridobiti dosti priznanja. Pisatelj umeje lepo in živo pripovedovati in zajema snov svojim spisom naravnost iz resničnega življenja; ker mimo tega skrbi za dobrodejne izpremembe, podajajoč resne in šaljive črtice, zato mu je uspeh gotov. Knjiga nas je jako zadovoljila. — Izbrane ruske národne pripovijetke, preveo *Mirko Divković*, ravnatelj kr. gimnazije zagrebačke. Ciena 80 kr, Zagreb, knjigarna dioničke tiskare 1893. — O teh pripovedkah (skupaj jih je 36) bi bilo težko povedati, katera nam najbolj prija, zakaj lepe so vse. Knjigo diči lep, vzoren jezik. Nič ne bi škodilo, ako bi kdo tudi naši mladini podal kàj takega, kar je zaslužni pisatelj priredil hrvaški mladini! — Od dioničke tiskare smo tudi prejeli brošuro „Za istinu!", katero je proti proračunskemu govoru dr. Pliveriča spisal v „Obzoru" *Dinko Politeo*. Ost te knjige je naperjena proti trditvi, da je hrvaško-ogerska nagodba zvršetek one borbe, katero so Hrvatje od ilirske dobe do leta 1868. vodili za svoj obstanek. Cena 40 kr.

Popievke za četiri mužka grla. Skladao *M. B. Rašan* iz Istre. U Zagrebu 1893. Vlastitom nakladom. Cena 1 gld. — Ta zvezek, obsezajoč 14 krajših in daljših zborov, dal bi se najbolje označiti in priporočiti z oznamenilom dobri „zabavnovečerski zbori", ali pa nekaterim prav s tem nazivkom tudi ne priporočiti. Proti temu poslednjemu delu glasbenega občinstva hočem prevzeti ne popolnoma nehvaležnc nalogo Schumannovega Evzebija in opozarjati na precejšnje vrline gorenjega delca, dasi sem načelno proti zabavnovečerski glasbi. Med štirinajstimi skladbami je pač večina zborov pisana v koračnem tempu in se časih ne ponaša s prevelikim izumom, vender pa nahajaš dôkaj živahnih, rezkih ritmov, zlasti med poslednjimi zbori, dôkaj melodij, ki izvestno ne izgrešé svojega namena, ako jih na pravem kraji živo in ognjevito pojó čili moški glasovi. Po nekod vpleteni počasnejši stavki imajo malone povsod rahel národen nadih in zató se nam vidijo jako prijetni, dasi so zgrajeni s preprostimi pomočki in prav takšno tehniko. Sploh je baš ta preprostost v sleharnem oziru, ki mi prija pri tej zbirki. Najjednostavnejši melodiški obrati, kolikor môči preprosta harmonika, prav takšna ritmika, vse je izvedeno z dobrim ukusom (razven morda na nekaterih krajih), takó da pogodí pesmi najslabši pevec in da prijajo poslušalcu, ki ni kàr nič muzikalen, in da jih takisto brez nejevolje, celó zadovoljno, posluša razvajeni poslušalec. In dasi vzpričo vse te pohvale Florestan v meni nekoliko nervozno maje z glavo, češ, stališče, s katerega naj se sodi umotvor, ostani vedno tisto — Evzebij misli, da je delo že zategadelj vredno vsestranske podpore, ker je polovica čistega dohodka namenjena „Družbi sv. Cirila in Metoda" za Istro.

K. Hoffmeister.

Iz hrvaškega gledališča. Minuli mesec se je v zagrebškem gledališči igrala izvirna vesela igra v štirih dejanjih „Marija Staučevićeva", katero je spisal *Dinko Politeo*. — Dné 16. in 18. m. m je v istem gledališči gostoval režisér našega gledališča, g. *Ig. Borštnik*, kot Ipanov v „Fedori" in Čuku v „Valenski svatbi". Hrvaški listi so se vrlo laskavo izrazili

o našem umetniku; „Vienac“ je priobčil o njem celó poseben članek. — Znani hrvaški kritik in dramatiški pisatelj, g. *dr. Stepan pl Miletić*, prevzame v prihodnji gledališki dôbi intendancijo hrvaškega gledališča. Hrvatje pričakujejo, da bode popolnoma mož na svojem mestu.

Andrej Jožef Lavrin, ki je zložil slovensko pesem grofu Kobenclu (glej zadnji list »Zvona« str. 62.), porodil se je l. 1743 v Vipavi, studiral je v Gradci in na Dunaji, bil doktor teologije in filozofije, prišel potem za duhovnega pomočnika v Vipavo in junija meseca l. 1779. za župnika v Št. Peter pri Gorici. Kmalu potem je bil postavljen tudi kot »auditor et provicarius generalis« goriške nadškofije, bil konzistorijalni svetovalec in izpraševalec pri župniških izpitih, leta 1790. pa častni kanonik. L. 1790.—1792. je bil »decanus circularis« za vso slovensko stran goriške nadškofije. Spisal je kratko zgodovino akvilejskega patrijarhata in goriške nadškofije, ki je natisnjena v Marianovi »Austria Sacra«. Umrl je v Št. Petru dne 24. aprila 1808.

S. R.

Dvestoletnica črnogorske dinastije. Leta 1896. bode dvesto let, odkar je knez-metropolit Danilo I. iz slavne rodovine Petroviča Njeguša zasedel črnogorski prestol. Črnogorska vlada je zató razpisala dve nagradi, prvo v znesku 1000 tolarjev za najboljšo zgodovino Črne Gore, odkar ji vladajo Petroviči, in drugo v znesku 150 tolarjev za najboljši načrt spomenika, kateri se leta 1896. odkrije Danilu I Zgodovina se mora poslati do konca leta 1895., načrt za spomenik pa do dné 23. malega travna 1895. leta.

Znameniti grobovi. Nedavno je umrl v Londonu največji angleški fizik *John Tyndall* v 74. letu svoje dôbe. Porodil se je od siromašnih roditeljev na Irskem, služil kot mlad matematik najprej v topniškem odboru, s katerim je trigonometrijski izmeril Angleško, potem pa se je zasebno takó izobrazil, da je bil pozvan za učitelja v Quenwood-Collegu. Kesneje se je še učil pri Bunsenu in Magnusu v Berlinu in Devinu ter bil končno naslednik slavnega Faradaya v Royal-Institutu. Z raziskovanji o svetlobi, zvoku in elektriki, takisto s fizikalnimi poskusi si je pridobil Tyndall svetovno ime. Število njega spisov je ogromno.

Dné 15. grudna m. l. je umrl v Berlinu nemški filozof *Karl Ludovik Michelet*, zadnji učenec Heglov. Michelet je bil potomec francoske emigrantske rodbine in se je porodil leta 1801. v Berolinu. Od leta 1826. je bil profesor modroslovja na berlinskem vseučilišči. Priobčil je izredno mnogo spisov, izmed katerih so najslavnejši „Zistem filozofske morale“, „Zistem filozofije kot eksaktne znanosti“ in „Zgodovina človeštva v svojem razvitku od leta 1775. do najnovejše dôbe“.

Dné 25. grudna je umrl v Zagrebu *dr. Ivan Broz*, profesor, odbornik „Matice Hrvaške“ in dopisujoči član „Jugoslovanske akademije“ v 42. letu svoje dôbe. Pokojnik je bil porojen v Klanjci in je učiteljeval v Oseku, Požegi in Zagrebu V „Vienci“ je priobčeval svoje jezikoslovne črtice, s katerimi si je pridobil nemalo zaslug za razvoj hrvaškega jezika. „Matica Hrvaška“ je izdala njega „Črtice iz hrvatske književnosti“, v „Radu“ pa je priobčil razpravo o imperativu, ki je lepa priloga hrvaški sintaksi. Leta 1891. je izdal v XIX. knjigi „Starih piscev hrvaških“ popravke in dodatke k tekstu Palmotičeve „Kristijade“ in „Atalanto“, pastirsko igro istega pesnika, katero je leta 1890. našel v Dubrovniku. Broz je zbiral gradivo za slovar hrvaške frazeologije, uredil prvi zvezek hrvaških narodnih pesmij in pridno dovrševal delo o hrvaški književnosti in hrvaški sintaksi. Mnogo pohvale si je pridobila njega knjiga „Hrvatski pravopis“, katera je bila pred dvema letoma uvedena v šole kot učna knjiga.

Dné 17. prosinca t. l. se je zopet zmanjšalo število rodoljubnih Ilirov; umrl je v Dubrovniku pesnik in pisatelj *Anton Pasko Kazali*. Pokojnik se je porodil v Dubrov-

niku dné 29. malega travna leta 1815. ter si je po dovršenih navtiških šolah in filozofiji izbral duhovniški stan — Kot duhovnik je rodaljubno deloval med dalmatinskimi Hrvati, zlagajoč rodoljubne pesmi. Bil je tudi profesor na Reki in v Zadru. Od leta 1855.—1859. je urejeval „Glasnik Dalmatinski“. — Pokojnik se je oglašal s svojimi domoljubnimi pesmimi v dalmatinskih listih in je zložil tudi več epiških pesmij, kakor: „Zlatka“ „Trista vica udovica“, „Glas iz pustinje“, „Grobnik“, „Ćoso“, „Cviet neimeni“. — Preložil je tudi iz angleške, francoske, grške in nemške književnosti več del, kakor: „Kralj Lear“, Homerjevo „Ilijado“, „Julij Cezar“, „Don Carlos“ i. dr. — Bodi mu blag spomin!

—o.

Maurus Jókai, sloveči pisatelj madjarski, slavil je početkom tega leta petdesetletnico svojega književnega delovanja, ki je bila zajedno tudi národna slavnost. Madjari so res lahko ponosni na svojega Jókaija, ki jim je tisto v prozi, kar sta jim Arany in Petöfi v poeziji. Število njega del je kar nepregledno, toliko pa se lahko reče o vseh, da še nobeden pisatelj madjarski ni takó verno opisal narodnega življenja ogerskega nego baš Jókai. Porodil se je Jókai leta 1825. in je od leta 1863. nepretržno član ogerskega parlamenta.

Listnica. Erazem. Pesmij, katerih omenjate, nismo prejeli. Poslani dve pa sta prenavadni, da bi se natisnili. — Vital. Misel ni popolnoma izvirna. — Pošiljatelju pesmi „Morilec“: Nezrelo in neslano. Takšne grozovitosti sodijo v razbojniške romane. — Tm. Prva prefantastiška, druga po ideji ne nova. — Carmen. Jedno s potrebnimi izpremembami morda o priliki. — X. Takisto — A. M. V. Da bi le vse ne bilo takó vsakdanje, takó brez pointe! — Savinščanka. Oprostite nas pismenega odgovora. Pesem je nerabna.

Članek „Jež“ je moral v tej številki izostati zaradi drugega gradiva.

Popravki. Po tiskovni pomoti je v Aškerčevi „Natanovi prikazni“ za stihom „Čudo je li ž njoj se zdaj zgodilo“ (str. 2., 16. vrsta zgoraj) izostal stih „Razsvetljêna vsa je synagoga«. — Takisto čitaj stih „A prižgali so *ji* kerubimi“ (str. 2., 23 vrsta zgoraj) pravilno: „A prižgali so *jih* kerubimi.“ — Na strani 37. v 19. vrsti čitaj „*mesta*“ ne „*mostú*“.

Jeden mojih spoštovanih prijateljev me je opomnil na hibo, ki sem jo zakrivil v prvem svojem članku „Iz domače zgodovine“. Hleva za stolno cerkvijo ni dal odpraviti sedanji škof, nego Pogačar, zató se bode trg za škofijo in cerkvijo imenoval po sklepu mestnega zbora „Pogačarjev trg“.

Ivan Vrhovec.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 3. V Ljubljani, dné 1. sušca 1894. Leto XIV.

Istórija o miru.

(Tatarsko predanje.)

»Бъ старину было въ стародавнюю . . .«

Ruska národna.

O, to je bilo davno — v tistem časi,
Ko v stročji oves, bôb je zôrel v klasji!

Tám, kjer nebó nad zemljoj se modrí,
Deželi dve cvetéli sta krasní.

Dežela jedna bila je Deveta,
Sosédna pa se zvala je Deseta.

In Džingis-kan bil prve je vladár,
In Kublaj-kan bil druge gospodár.

In silno bila kana sta bogata,
Kadí imela sta srebrá in zláta.

Po sto in sto vsak ímel je gradóv,
In pólj, brezmejnih, njiv, vrtóv, lesóv.

In črede tisočglave kónj, velblódov
Dobivala od sužnih sta naródov.

In žen poln harem vsak je ímel svoj,
Opričnikov, evnuhov, hlapcev roj.

V razkošji in pohôtah sta živela
Na gradu svojem vsak ves čas brez dela

V obéh pa kanstvih ljudstvo na okróg
O delu svojih je živelo rôk . . .

In tiste dni, v predavnem, davnem časi,
Ko v stročji oves, bôb je zôrel v klasji,

Kan Džingis s svojoj piše list rokój:
»Kan Kublaj, sósed in prijatelj moj!

»Od nékdaj mir mej nama krasen vlada.
Od nékdaj midva se imava rada.

»No, da tá mir še bolj se utrdí,
Priprávljajva na — boj se jaz in tí!

Vojakov broj vsak záse pomnožújva,
Z orožjem jih čim bolj oborožújva!

»Dorasel, zdrav in močen moški vsak
Posléj živeti mora kot voják!

»Le ženske, starci, deca in hromaki
Naj zemljo obdelávajo na tlaki! . . .«

A Kublaj piše Džingisu: »Emír,
Prijatelj! Reč najlepša res je mir!

»Največji modrec, ti modróst si sáma,
Ker mir ohraniti ti znaš mej nama.

»In kar v ohrambo boš mirú počél,
Posnémal jaz te vselej bom vesél . . .«

In kakor bila se dogovorila,
Takó sta kana res oba storila.

Doleten, zdrav in močen moški vsak,
Če hoće, noće — on je zdaj voják.

Le ženske, starci, deca in hromaki
Še polje obdelujejo na tlaki.

A kakor po dežévji kupi gób,
Rastó iz tâl vojarne po sih dób.

Črtála, kôse, lémeži — vse hkrati
V orožje mora že se prekovati.

Iz posvečênih starih pa zvonóv
Nebroj preliva novih se topóv.

In kakor tam v deželi je Deveti,
Takó v deželi bilo je Deseti.

No zadovoljen Džingis-kan še ní,
In tudi Kublaj-kan si več želí.

Kar ženske, starci, deca in hromaki
Pridélali so živeža na tlaki,

Vojakov lačne trume vse snedó.
Če lakota na kmetih — kaj za tó!

Oh, mir na svetu poglavitna stvar je;
Kaj kánoma vse drugo zdaj pač mar je!?

No zadovoljen Džingis-kan še ní,
In tudi Kublaj-kan si več želí.

Kjerkoli kàj še najde se zlatnine,
Zlatnine in zvenčeče srebrnine:

Vsak skrit zaklád, prihranjen vsak denár —
Vojakom nesti vse imá se v dár!

Na boj pripravljene stojé armade,
Vse oborožene od pêt do brade.

Mir stražijo mejsobni dan in noč;
V oklepih jedva sopsti jim je moč.

In tiste dni, v poletnem, lepem časi,
Ko v stročji oves, bôb je zôrel v klasji,

Kan Džingis in kan Kublaj že tri dni
Iméla skupaj dívne sta gostí.

Od vin, jedíj vse mize se šibijo;
In vsega, česar srca si želijo,

Ponuja bujni in bogati god;
Vesél na gradu danes vsak je kot.

Tu pevcev pesmi órijo se krasne,
Vmes strune brenkajo tam sladkoglasne.

Tu hrum in šum — pijanih pivcev vrisk,
Tam vidiš ples polnagih odalisk . . .

Z vseh miz na tla že rujno vince teče . . .
Star derviš vstane, vzdigne čašo, reče:

»Prekrasen, kana, sta dosegla mir!
Slaví s ponosom ga nocojšnji pir.

»Prerómal vso deželo sem Deveto;
Prerómal vso deželo sem Deseto.

»Najtiši vlada mir zares povsód,
Drug drugemu ne moti več ga rod.

»Orožje zadušilo je vojake —
Nositi peze niso mogli take,

»Od bede in gladú denašnji dan
Poslednji pa umrl vam je tlačán . . .«

Pa to je bilo davno — v tistem časi,
Ko v stročji oves, bôb je zôrel v klasji.

A. Aškerc.

Slovó.

Zjutraj šel sem na planine,
Zor pomladi je sijal,
V njem na vsakem gorskem cvetu
Biser gorel je svetal.

Noč pred jutrom tiho zrla
Svet planinski je krasan,
Zrla bi ga večne čase —
A pregnal jo solnčni dan.

In tedaj je potočila
Solze noč na cvetje tó . . .
Mislil sem: Kakó od dragih
Bridko, težko je slovó!

Rástislav.

V Zali.

Spisal dr. **Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

V tem je kanonik Amand od jeze, katero je dušil v sebi, takó onemogel, da je zopet zaspal. V sosedni sobi pa sė je učenik svetega evangelija poslavljal od svoje čede in govoril svojim vernikom še mnogo vzpodbudnih in lepih besed. Prihitela je k njemu udana množica; odrasli ljudje in otroci so mu poljubljali roko. Ženstvo pa je zamolklo ihtelo in plakalo. Vse se je gnetlo okrog njega, in poslavljali so se, ne vedoč, ali se še kdaj snidejo v tem življenji. In končno so se vsi sklonili k zemlji, oznanjevalec svetega evangelija pa je razprostrl roke nad njimi in klical nánje božjega blagoslova in božje pomoči. Bili so je potrebni te pomoči, toda nebó je ni hotelo poslati. In kdaj že se ondu, kjer je nekdaj cvetel nauk sv. evangelija, o tem nauku ne vé ničesar več, in kje so že vsi tisti, ki so nekdaj živeli v teh krajih in prisezali na krivo besedo nemških predikantov! Ali tedaj je še vedno verovalo nekaj naših očetov v tem pogorji, da je moč krive vere nerazrušna in da spoznavalcem evangelija nekdaj napoči dan sijajne premage!

Ta zavest je napolnjevala tudi predikanta v trenutkih slovesa. Mirno je odhajal, prav takó, kakor je prišel. Duševna razvnetost se mu ni kazala na bledem lici niti ob prihodu niti pri odhodu. Za svojo vero je živel ter bil zgolj orodje v rokah vsemogočnega Bogá; danes še pri trudapolnem delu, jutri že pred božjo sodbo, kakor bi bilo všeč večnemu Gospodu!

Potem, ko se je posebe poslovil od vsakogar in tudi od otročičev, stopil je iz hiše, in za njim se je vsula vsa množica. Bil je opravljen

kakor ogljar, ki dela v šumi, takó da bi bilo pod zamazano in začrnelo obleko težko zaslediti strastnega pristaša krive vere.

»Ti in tvoji sinovi, brate Ignacij«, izpregovoril je rahlo, »spremite me nekaj časa! Vsi drugi mirno odidite in pojdite k počitku v imeni Gospoda našega! Če je zapisano v knjigi večnega življenja, to se zopet vidimo ob letu! Če pa je drugače sklenil Oče nebeški, tedaj se ozirajte v jasnih nočéh proti zvezdam na nebu in verujte mi, da bodem sedèl za temi zvezdami pred prestolom našega Odrešenika in molil bodem za vas, da bode prikrajšano trpljenje vaše!«

Bili so mu pokorni; brez hrupa so se razkropili po stezah na vse kraje, kjer so imeli koče in ubožna svoja selišča. Otroke pa so nosili in jim spotoma razkladali, kakó naj vzprejmó v srce vse, kar so nocoj videli in čuli. Ali slutili niso, da se je tedaj že brusilo orožje, s katerim so potem nánje prihrumeli hlapci in biriči, da jih polové in odtirajo v mokre temnice . . .

Ko odide zadnji, izpregovorí predikant: »Torej, brate Ignacij, odriniti je čas! Pokliči sinove in morda tudi svojo hčer Katarino, da jo še zadnji trenutek potrdim v veri! Stregla je ranjenemu papistu, in bati se je, da bi se ji ne približala izkušnjava, ker so papisti kakor otroci luči in zvitejši od starega lisjaka. Pokliči jo, Ignacij, da gré z nami do tistega mesta!«

Nikogar ni bilo treba klicati. Vsi so bili hipoma zbrani pred hišnim pragom, toliko da je predikant pozval očeta, naj pokliče svoje sinove. Prišlo je tudi ženstvo, hišna gospodinja in tudi stara mati, ki je komaj hodila. Ali vsi so hoteli tudi danes nekaj časa spremiti svojega učenika, kakor so ga vsekdar spremljali prejšnja leta, ko je odhajal. Molčé so stopali po holmu, da bi dospeli na vrh Zale. Bila je hladna noč, in zvezda je migljala pri zvezdi. Pripovedoval jim je, kakó se širi evangelijska vera po veliki Nemčiji, kjer knezi in vladarji nečejo ničesar več vedeti o Rimu in o rimskem papeži. Protestantovsko slavo jim je razkladal, kakó rase na vseh krajih, in na srce jim je pokladal, naj ne obupavajo, ker tudi drugje se preganjajo spoznavalci prave vere, pa ne omagujejo ter so stanoviti, kakor so bili stanoviti prvi kristjani, ko so v podzemeljskih jamah molili svojega Bogá.

Dospó do najvišjega vrha, odkoder se vidi na vse straní v dolino. Tam obstojé, in učenik svetega evangelija povzame:

»Tukaj smo na mestu,. Ignacij! Kolikokrat smo se že poslavljali tukaj! Desetkrat so že obnovile šume svoje zelenje, ko sva si na tem vrhu prvič podala roko v slovó! In glej, Gospod naju ni ostavil

in tebi se je pomnožilo imetje, in okolo tebe cvetó zdravi otroci. Ali se še spominjaš tiste noćí? Katrico, svojo hčer, vodil si ob roki, a sedaj ti cvetè v letih, ko si ženska poželí sodruga za trnjevo stezo našega življenja. Ali se še spominjaš tiste noćí?«

»V spominu mi je še!« odgovorí starec, »in še danes čutim veselje, katero mi je napolnilo dušo, ko ste stopili pod mojo streho ter mi donesli pozdrave od groba gospoda očeta Primoža, kateremu papisti v tej deželi niso dali živeti!«

»In vidiš, takó sem prihajal k tebi od leta do leta, in na tem mestu sva se vselej poslovila ter obetala vestno živeti po sveti evangelijski veri. In ali ponavljaš ta obet tudi danes?«

»Ponavljam ga!«

»In ali ga ponavljaš záse in za otroke svoje?«

„Ponavljam ga záse in za otroke!«

»Prav takó! Veš pa tudi, čemú ponavljamo ta obet baš na tem mestu?«

»Vem!«

»Razlôži mi vse, da bode v vzpodbujo tvojim otrokom in družici, kateri te je Gospod pridružil na poti življenja!«

In starec povzame:

»Dolgo je temu, in tedaj smo se bili ravno odpovedali krivi veri ter se očistili, kakor se očisti perilo v vodi. Nekdaj proti večeru sem stopal iz gozda po stezi tu navzgor. Uprav na vrhu je sedèl mož v zeleni travi in se oziral na vse straní. V strahu je bil, in to po pravici, zakaj prav tedaj so loški biriči iztikali po tem pogorji. Vprašal me je po imeni in ali morda ne stanuje kje blizu spoznavalec svetega evangelija, ker je čul, da jih nekaj biva v tem gorovji. ‚Če pa si papist,‘ pristavil je ostro, ‚lahko me izdaš ónim, ki me preganjajo in zasledujejo! Tukaj sem omagal in tudi izgrešil pot, da ne vem kreniti nì na desno nì na levo. Pojdi in pokliči biriče, da mi zvežejo roke, kakor so jih zvezali našemu Odrešeniku, ko je molil na gori! Primoža Trubarja iščejo sovražniki svete vere, in lahko ga izdaš, kakor je Krista izdal apostol Juda!‘ — Takó mi je govoril sveti mož, in prav na tem mestu je bilo, ko sem pokleknil prédenj ter se mu izpovedal, da se tudi prištevam k pravi in jedino vzveličalni veri. In odvêdel sem ga v svojo hišo in ga skrival nekaj dnij, da ga niso zasačili loški hlapci. Plačeval pa mi je z zlatimi nauki in mi vsako noč razlagal propise svetega Pisma. Pri odhodu pa sem prejel iz njega rok sveto knjigo, ki jo imamo še danes kot zaklad v svoji koči, knjigo blaženega Jurija Dalmatina, ki že tudi spí v Gospodu. Tukaj

je torej bilo, ko je moje okó prvič in zadnjič gledalo v obličje pravičniku, in na tem mestu se nam utrjuje naša vera, ker se spominjamo njega, ki je živel in trpel za sveti evangelij! Takó je bilo, častiti brat, in svojim otrokom sem že stokrat in stokrat pripovedoval o pobožnem Primoži Trubarji, ki je bival pod mojo streho, najsi je ubožna in neznatna. Prisedal je k moji oskromni mizi in se zadovoljeval z vsem, kar smo skuhali. Da bi v nebesih molil za nas vse!«

»In sedaj se ločímo!« izpregovorí predikant. »Vsakdo mi podaj še jedenkrat roko, na mestu, katero je s svojo osebo nekdaj posvetil pokojni Primož Trubar, čegar slava je tudi med Nemci velika!«

Sezal jim je v roke in se sosebno ljubeznivo poslovil pri starki — stari materi.

»Margareta!« dejal je, »midva se morda ne vidiva več! Težko že nosiš breme, in blizu je roka Gospodova, da ti ga odvzame.«

»Oh, moj Bog,« odgovorí ženica, »stara sem in betežna ter že iz težka čakam tiste ure, ko bodem poklicana na sodbo Gospodovo!«

»In te sodbe se ti ni treba bati, Margareta, ker si živela, kakor je zapovedano v Pismu!«

»Izmed prvih sem bila, ki smo vzprejeli čisti evangelijski nauk, in spoznavala sem ga neprestano. O hov, hov! Časi so se predrugačili in hujši so in silnejši. Nekdaj se nam ni bilo skrivati, kakor se skrivamo danes. Kàr v tolpah smo hodili h gospodu na Bled — počakajte no, kakó so ga že klicali — oj, ta nemška imena, kdo naj jih ohrani v spominu!«

»Bil je to brat Krištof Faschang,« odgovorí predikant. »Tudi le-tá je že zatisnil očí in odšel k Njemu, čegar čisti evangelij je oznanjal!«

»Dà, dà! H gospodu Krištofu smo hodili,« zahití ženica, »in govoril nam je takó sladko, da bi ga bili poslušali vso noč in ves dan. Hov, hov! Pa je tudi umrl. In poznala sem tudi gospoda Boštjana v Kranji, a gospod Kuplenik je prihajal časih celó v naše kraje! Oj, imeli smo obilo in dobrih učenikov, in ni se jim bilo skrivati po lozi, kakor se skrivajo sedanji oznanjevalci prave vere! Hov, hov! Pa je vse pomrlo, vse pomrlo!«

»Potolaži se, Margareta, sedaj jih diči krona večnega življenja! Na zemlji pa so jih preganjali, in že prerok Izajija toži, da čaka poguba pravičnika! Sedaj, otročiči, ostani mir božji med vami, kakor vlada med tistimi, ki spé po gomilah!«

Rekši izgine v temi. Ti pa ostanejo na mestu in zró v nočni dol. Imel je s sabo majhno svetilnico, in časih se je nje lučica kakor

iskra utrnila sredi gozda. Postali so na vrhu, dokler ni lučica popolnoma izginila, ker je bil predikant že davno dospel v dolino, kjer itak ni bilo varno hoditi z lučjo. Potem šele so odšli, s sabo pa so nosili bridko zavest, da svojega učenika nikdar več ne bodo videli, kjer za ostre nasprotne reformacije nemški predikantje niso mogli brez nevarnosti za življenje prihajati na Kranjsko.

Vrnivši se domov, sedejo za mizo in nekaj časa molčé. Srce jim stiska toga, in nikomur se ne poljubi izpregovoriti. Naposled povzame hišni oče:

»Katarina, vzemi sveto knjigo in čitaj nam, koliko je moral prebiti ubogi Job, da se utolažimo in da se tudi mi privadimo trpljenja, s katerim nas izkuša Oča nebeški!«

»Knjige,« zaihtí deklè, »knjige nimam pri roki!«

»In kje je?« vpraša oče ostro.

»Ostala je pri — ónem v sobici.«

»Čemú?«

»Čitala sem v nji, in opazil jo je v moji roki.«

»Ti si mu jo prepustila? Našo sveto knjigo si mu prepustila?«

»Imeti jo je hotel. Od strahú je niti nisem mogla skriti!«

Nekaj časa vsi molčé.

»In kaj je hotel imeti papist, ko te je vprašal po knjigi?«

Na to temno vprašanje odgovorí deklica tresoče: »Sumnjal je, da smo evangelijske vere, in prestrašila sem se takó, da nisem ničesar tajila?«

»Ti nisi ničesar tajila?«

Oče in sinovi planejo izza mize in vzkliknejo z jednim glasom: »Izdani smo!«

Zopet nekaj časa molčé.

Potem pa dé oče odločno: »Pojdite spat, ženske!«

Takoj so odšle. Stara mati in gospodinja sta spali pod streho, hči pa je za sedaj imela svoje trdo ležišče v čumnati na tleh, da bi jo imel pri roki bolnik, če bi mu bilo treba ponoči kàj postreči.

Plaho je stopila v mali prostor, kjer je ležal kanonik Amandus. Spal je, kakor je bilo videti, in ni se genil na ležišči svojem. Deklica tudi leže, toda zaspati ne more. Odločni glas očetov, ko ji je ukazal, naj odide k počitku, vzbuja ji strah in grozo. In zajedno trepetá za njega, čegar bledi obraz ji stopa v tem trenutku bolj nego kdaj pred dušo. In ta bledi obraz ji je tičal tudi v srci, dasi je bil obraz katoliškega mašnika, katerega bi morala sovražiti! Drugače ni mogla, nego da je polglasno zajokala in si s solzami porosila deviško lice.

»Čemú točiš solze?« oglasi se proti nje pričakovanju bolnik s postelje. „Čemú vzdihuješ in jokaš, Margareta? Ali meniš, da se bojim smrti, in ali meniš, da mi srce le za hip bije hitreje, češ, da morda satan obsenči hudobne tvoje brate, da pobijejo pomaziljenca Gospodovega, kakor se pobije govedo v mesnici?«

Ko mu ničesar ne odgovorí, nadaljuje:

»Ali meniš, da nisem čul, kar se je ravnokar govorilo za to steno? Dà, knjiga Dalmatinova vas je izdala, in začutili bodete, kolika nesreča se je s to knjigo pritihotapila pod streho vašo! Meni pa bi bilo sladko umreti za vero božjo, da bi se ta luteranska svojat prepričala, kakó lahko umira katoliški mašnik, če ga pokliče Gospod! Ko pa bodem umiral, tedaj svojim morilcem — žal, da ne umeješ jezika svete cerkve! — zakličem: Ex ossibus ultor!«

»Moj Bog, umoré vas!« zaihtí deklica, »in jaz vam ne morem pomagati!«

»Kdo te kliče na pomoč, deklè? Umíri se, in zaspi, če ti krivoverstvo, katero je vkoreninjeno v tebi, dopušča spati!«

V sobi so v tem oče in sinovi sedeli pri mizi. Temno so gledali prédse in ničesar niso govorili. Samó čakali so, da je odšlo ženstvo. Ko je zavladal mir po vsi hiši in so menili, da so ženske že polegle, tedaj so se ti strastni luterani spogledali. Bili so toli strastnejši, ker so se morali dosedaj prikrivati in kər so živeli v prepričanji, da so mučeniki vere svoje.

Sin Luka izpregovorí najprej:

»Meni ni do tega, ali mi takoj odsekajo glavo ali pa dolgo let vlačijo po temnih ječah!«

»In še prej se pogubim,« dostavi sin Andrej, »če mi s kolesom stro kostí. Pogubi pa itak ne odidemo, ker nas ti preklicani papisti prej ali slej dobé v svoje pestí!«

»Z orožjem je prišel v te kraje,« oglasi se starec, »naj se pogubí z orožjem! Luka, vstani, vzemi sekiro izpod stropa in prinesi jo sèm!«

Luka vstane in sname sekiro izpod stropa. Trešči jo na mizo, rekoč:

»Ko smo vzprejeli v hišo tega papista, pregrešili smo se proti svojim bratom, ki so sedaj z nami v nevarnosti! Naj se pogubí, potem so oteti vsi drugi spoznavalci svetega evangelija, kolikor jih še biva v tem kraji!«

»In z nami,« oglasi se Janez, najmlajši sin, vender pa najbistrejša glava pod Mrakovo streho, »in z nami, kakó se bode godilo, to mi povejte?«

„Pogubi ne odidemo!« odgovoré drugi.

»Če bodete takó ravnali kakor namerjate, gotovo ne. Vi sami silite v smrt, ko tolčete s sekiro po mizi! Sebe hočete končati, samó da otmete evangelijske svoje brate po pogorji! Ne vem, ne vem, ali pač dospete do srečnega konca! Vidim že, kakó prihrumé v Zalo oboroženi hlapci ter nas vse polové in uklenejo. In hišo nam zapalijo in odženó živino in ugonobé vse, za kar ste vi, oče, delali in delali. In staro mater in mater in Katrico, vse te slabotne ženske tudi odtirajo z nami v Loko in suvali jih bodo s puškami in z nogami, če ne bodo mogle hoditi takó hitro, kakor bodo hoteli pijani biriči. In naši bratje, ali bodo oteti? Pravim vam, da ne in da se pogubé z nami vred!«

»Kakó je to mogoče?« vpraša Luka, »ko ne bode nikogar, ki bi jih izdal, in ko bode vender papist, ki bi nas lahko tožil, spravljen v kraj, da ne bode mogel izdati nikogar? Sekiro v roke, ta je najpametnejša, in to je zadnja beseda moja!«

»Bog ga je dal v naše roke,« izpregovorí starec, »in če nam je že umreti, zgrabi naj tudi njega hudič, kateremu je itak namenjen!«

Ali mlajši sin se ne dá premotiti.

»Kdo nas izdá?« pravi, »deset in še več jih bode, ki nas izdadó! Ti loški sodniki vohajo in vohajo, naposled pa vse izvohajo. In če z zvito svojo besedo ne pridejo do konca, pa posežejo po tisti železnini, ki ste jo že časih videli na loškem gradu, in po drugi taki pripravi, in ti tró prste, stiskajo noge, obešajo te in mučijo takó in drugače; potem pa si mehak, in poveš vse, kar si skrival v srci, in dostikrat še več, samó da te prestanejo trpinčiti in mečkati. Vse to niso šale, in če pomislim, da je tu nekaj ženstva, ki ne more prebiti dolgih muk, pa vem vse in takisto vem, da bodemo vsi izdani, še predno smo se dobro ogledali v ječi svoji. In sedaj vas vprašam, čemú je vse to potrebno in čemú jemljete sekiro v roko, pod katero pridete sami, če ubijete ž njo gospoda Amanda?«

In kanonik, ki je v sosedni čumnati slišal vse, kar se je govorilo, mislil je sam v sebi, da krivoverstvo še ni takô zeló popačilo tega mladeniča kakor brate, in prisezal je, če ga Bog otmè iz sedanjih stisk, da se potrudi kolikor mogoče in vsaj njega privede v naročaj svete matere katoliške cerkve, ker je bilo jedro v njem še zdravo! Drugače bi ne bil svaril bratov, naj ne umoré bolnika, ki se jim ni mogel braniti! In tudi sestra Katrica se je razradostila in vzdihnila na svojem ležišči: «Janez ga ne dá umoriti, pomagal mi bode, da ga otmem!«

Oni v sobi zopet nekaj časa molčé. Potem pravi oče:

»Kaj pa meniš, Janez, da je potrebno? Ti itak veš vse bolje nego mi, in morda se ti vidi potrebno, da se sami napotimo na loški grad in vse povemo oskrbniku? Takó si rešimo teló, ali duša je pogubljena! Kaj meniš, da je potrebno?«

In Janez ne odlaga dolgo z odgovorom: »Mora li biti ravno sekira, oče? Bolniki umirajo, da še učeni gospodje ne morejo povedati, kakó je prišla smrt. In čul sem, da so rane, dobljene po medvedu, nevarne in da se nerade celijo. In rad se prikaže prisad. In prisad pride, in ne vé se, odkod. Tudi mi je pripovedovala stara mati, da ranjencem mraz najprej škoduje. In sedaj so mrzle noćí, to veste vsi!«

Takrat so bratje spoznali, kam merijo brata Janeza mirne besede. In oče Ignacij je nekaj premišljal, potem pa dejal:

»Janez ima dobro glavo! Luka, vzemi sekiro in spravi jo pod strop, kjer je bila!«

»In kje v Pismu,« vpraša sin Janez, »kje je zapisano, da moram izdajalca vzprejeti pod svojo streho? Saj tudi ni zapisano, da moram vzeti gada k sebi v posteljo, da me piči, ko se je ogrel ob mojem telesi!«

»Nikjer ni zapisano kàj takega,« pritrdi oče, »pač pa je zapisano: Zob za zob!«

»Postavimo ga torej na hladno noč,« dostavi Luka, »kar mu bode itak všeč, ker izvestno ni rad med krivoverci!«

Vsi so zadovoljni s tem sklepom in zdajci vstanejo, da odnesó ubogega Amanda na nočni mraz — v gotovo smrt!

(Dalje prihodnjič.)

Minilo.

Ob okence motno opira glavó,
In v metež sneženi strmí ji okó;
Obrazek jí bled je, jok v milih očéh,
Kje rožic je dôba, kje sreča in smeh?

Na roko si čelo razvneto oprè
In tožno šepeče in vzdiha in mrè:
»Ljubezen in sreča, dišava cvetú,
Odcvelo, uvelo, prešló brez sledu!«

S. L. Mozirski.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

4. Olepšava sedanjega „Franca Jožefa trga“.

jubljančane je obšlo tisti čas nekovo krčevito veselje za napravljanje novih nasadov. Da se olepša mesto, bilo je zeló imenitno — planiranje Franc Jožefovega trga.

Ko so zasajali Lattermannov drevored, bila je na nasprotnem kraji mesta kàj velika grdoba: jarek, ki je jemal velik del sedanjemu Franc Jožefovemu trgu. Nekoliko se vidi še danes, da je nekdaj s Studentovskimi ulicami vzporedno držal mestni zid po hribu gôri do Gradú, na drugo stran pa v premi črti dôli do Ljubljanice. Med sedanjimi šolami in sedanjo Fabijanovo hišo so pred sto leti držala v mesto Frančiškanska vrata, staro neokretno poslopje, prava trdnjava, ki je od sedanje Fabijanove hiše molela iz mestnega ozidja malone do ogla sedanje hranilnice. Pod zidom je bil izkopan jarek od Ljubljanice prav do vrhu Gradú. V prejšnjih časih je bil napolnjen z vodo, izvestno ne najboljšo, zakaj prihajala je iz Ljubljanice in je stala, ne vem, kakó daleč, gôri do vznožja Gradú. Bila je seveda stoječa voda, vender so izhajale v nji še ribe; zapisano je namreč, da jih je v 17. stoletji magistrat dal poloviti po dvakrat na leto.

Ali v ta mestni jarek se je iztekala tudi vsa nesnaga iz hiš v Studentovskih ulicah. To je bil velik nedostatek; vender do leta 1785. ni prišlo nikomur na misel, da bi ga odpravil; to leto pa je kresijska gosposka ukazala magistratu, naj mestno ozidje podrè in Ljubljano odprè čistemu zraku.

Magistrat je to storil in je z razvalinami mestnega ozidja zasul globoki jarek, kolikor se je dalo; popolnoma pa ga seveda ni mogel, ker je bilo le premalo tvarine, in ga tudi ni smel — kam pa naj bi se odtekale hiše v Studentovskih ulicah? — Seveda, magistrat naj bi bil dal narediti ob hišah kanal in ujel nesnago vanj, ali za to takrat ni imel denarja. Ko pa so se mestne finance vsaj nekoliko izboljšale, vnele so se nesrečne francoske vojske. Regulacija Franc Jožefovega trga se je morala torej odložiti.

Za več let pa so se je zopet lotili — Francozje. Leta 1813. so splanirali ves sedanji lepi trg, razrit in napolnjen s kupi gramoza in ka-

menja. Da se napravi kanal, postavili so za leto 1814. v proračun 1800 frankov. Toda 1814. leta Francozje niso učakali na Kranjskem. Po njih odhodu se je stvar zopet zavlekla za nekaj let. Kàr se je leta 1816. k sreči podrla stara ledenica v tem kraji; ko je bilo treba narediti novo, spomnili so se tudi zopet jarka, zametali ga in napravili kanal. Namerjali so tudi zasaditi trg z drevjem, toda zaradi sejmarjev ga niso. Tem je prihajal sejem pred šolami tesnejši od dné do dné. Ko je bil sedanji trg splaniran, začeli so postavljati kramarske lope tudi nanj. Da bi se ne bilo treba ogibati drevja, zató ga po daljšem preudarku rajši niso zasadili.

Kar se pa tukaj ni dalo zvršiti, storili so nekaj let pozneje na drugem kraji mesta. Zasadila se je leta 1821.

5. „Zvezda“,

katere napravo sem nadrobno opisal v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1886. str. 272.—277. Dostaviti mi je tukaj le to, da so se leta 1822. bavili Ljubljančani z mislijo, postaviti v spomin na kongres razven »Zvezde« še drug spomeník, velik obelisk v »Zvezdi«, kar se pa ni zvršilo. Da se ni, bilo ni pač nikomur bolj žal, nego ljubljanskemu profesorju Antonu Franku, ki se je ponudil, da napravi na obelisku in združi ž njim napravo za opazovanje ljubljanskega poldnevnika. Kakó je menil zvršiti stvar, razložil je nadrobno deželni gosposki, in ta njegov načrt je spravljen v magistratovi registraturi. Ker pa so iz neznanih mi vzrokov opustili napravo obeliska — veljal bi bil 500 goldinarjev — splavala je tudi Frankova namera po vodi.

Magistrat, ki je bil to leto sosebno podjeten, bavil se je še z napravo treh drugih rečíj. Ali razven »Zvezde« mu je bilo mogoče zvršiti samó še jedno, glorijeto v mestnem logu, najbrže tudi v čast tuje gospôde, došle na kongres. V mestni log so zahajali izprehajalci tisti čas mnogo pogosteje nego dandanes. Leta 1825. je glorijeta še bila v mestnem logu, pozneje pa ni nič več čuti o nji.

Radi pa bi bili Ljubljančani nasadili to leto razven »Zvezde« še dva druga drevoreda, na Dunajski cesti in od Pagliaruzzijevega vrta do prve hiše v Šiški, toda ni se jim posrečilo.

Na Dunajski cesti se je namreč polagoma napravila na levi in desni strani široka steza od »Slona« do Sv. Krištofa. Ti dve stezi so sklenili zasaditi z akati in napraviti tudi tu drevored. Troški bi ne bili veliki, ker so bili magistratu slučajno ravno takrat na razpolaganje akatje, katere so morali izkopati iz drevoreda za šolami, bržkone zató,

ker so delali tam učilnicam temò. Drevored na Dunajski cesti se pa vender ni nasadil; kakšna je bila zapreka, ne vem.

Prav taka se je godila tudi namerjanemu šišenskemu drevoredu, ker so mu oporekali posestniki tamošnjih zemljišč, boječi se drevoredove sence na svojih njivah.

Leta 1823. pa so zasadili zopet dva nova drevoreda, in sicer ónega ob cesti pod Gradom mimo strelišča do Gruberjevega prekopa in drevored ob vsi Dunajski cesti od mitnice do savskega mostú. Oba sta se zasadila z jagnjeti, ki so jih že vzeli iz drevesnice pri »Najbeltu«. Knjigovodski deželni urad je preračunjal troške za posavski drevored na 846 gld. in nekaj krajcarjev. Bili bi pa seveda veliko večji, toda posestniki zemljišč ob cesti so ustopili za drevored potrébni prostor zastonj. Tudi na tem drevoredu so se znašali suroveži in mu napravljali iz početka mnogo škode. Taka se je godila celó »Zvezdi«; leta 1825. je moral nalašč nji v varstvo vzeti magistrat posebnega paznika v službo.

Drevored za streliščem je bil zajedno tudi zadnji javni nasad te dôbe. Od leta 1823. dalje je Ljubljančane minilo veselje za take stvarí kàr popolnoma, in prešlo je precèj let, predno se jim je iz nova vzbudilo v najnovejšem času.

II.

Jeden krajcar hišnega davka.

Dà, res so bili taki časi, pa še ni kàj dolgo, odkar so minili! Niti poldrugosto let ni tega, in sicer so živeli v Ljubljani tisti srečni hišniki, ki so plačevali ta mali davek. In bili so ponosni, zakaj ta mali davek je bil privilegij, s katerim se na Kranjskem ni moglo ponašati nobeno drugo mesto. Ta pravica je bila Ljubljančanom tem dragocenejša, ker so si jo prislužili njih predniki z nenavadnim junaštvom, neomahljivo udanostjo in vzorno zvestobo do tedanjega svojega gospoda in cesarja.

Prislužili so si jo v srednjem veku za cesarja Friderika IV., ki je zavladal leta 1440. — Stvar se je zgodila takó-le:

Tisti čas je bila razven habsburške najveljavnejša rodovina na Avstrijskem rodovina celjskih grofov. Iz oskromnih početkov se je vzpela tekom XIV. in XV. stoletja do tolike močí, da se ž njo ni mogla meriti daleč na okolo nobena druga. Po Štajerskem in Koroškem, po Kranjskem in Avstrijskem, po Ogerskem in Hrvaškem je imela graščine, pravijo, nad 70; od teh je samó celjska — sevéda je bila največja izmed vseh — merila več nego petino kranjske dežele.

Celjski grof Herman II. je bil tak mogočnik, da je njega hčer Barbaro zasnubil in v zakon vzel sam nemški cesar Sigismund. To je povzdignilo veljavo celjskih grofov le še tem bolj, sosebno ko jih je cesar Sigismund napravil za kneze (leta 1436.). S tem pa se je zgodila Habsburžanom krivica; celjski grofje so bili do tedaj njih podložniki, sedaj pa so se izprevrgli v njih vrstnike ter se odtegnili njih vrhovni oblasti. Habsburški vojvode so ugovarjali cesarjevi naredbi, češ, da te pravice ni imel, toda Sigismund se ni menil za te ugovore. Itak oblastni celjski grofje so se nosili odslej še oblastneje, zlasti Hermanov sin, Ureh III. Zató je nastala med Habsburžani in Celjani velika mržnja, iz nje pa so se razvili krvavi prepiri in dolgi boji.

Leta 1440. so izvolili nemški knezi štajerskega vojvodo, Habsburžana Friderika, za cesarja. Ż njim se je ošabni celjski grof Ureh III. do takrat vojskoval po malem že dve ali tri leta. Ko pa je novoizvoljeni cesar odšel na Nemško h kronanju, zgrabil je grof Ureh III. iz nova za orožje ter napadel z vso silo več trdnih krajev, med njimi tudi Kranj in Ljubljano. Kranj se mu je moral podati, ob Ljubljani pa si je zastonj razbijal glavo, dasi jo je napadal dolgo in kàr najsilneje. Ljubljančani so se držali takó čvrsto, da je bil ves trud Urhovih vojakov zastonj. Ko je videl, da nič ne opravi, odjenjal je od obleganja ter odšel na Dolenjsko pred Novo Mesto.

Pred odhodom pa je še ohladil svojo jezo na ljubljanski okolici, med drugim tudi na graščini viteza Apfaltra, o katerem se mu je povedalo, da je bil za obleganja v Ljubljani in da je Ljubljančanom pomagal odbijati napade njegovih vojakov. Apfalter je bil graščak sedanje tivolske graščine, le da je grad sam stal takrat na najvišjem kraji tivolskega gozda. Ureh ga je požgal in podrl malone do tal.

To se je zgodilo leta 1441. Pri obrambi Ljubljane se je sosebno izkazoval ljubljanski meščan Kisel. —

Valvasor govorí o tem dogodku na treh krajih, X. 283., XV. 338. in XI. 711. Takó, kakor se je prigodek ravnokar pripovedoval, ne zdí se mu kàj verjeten, najsi ga celjska kronika sama opisuje takó. Verjetnejši se mu vidi popis drugih, gotovo menj zanesljivih virov. Le-ti pripovedujejo, da je cesar poslal Ljubljančanom drznega viteza Mohorja Turna na pomoč. Ta je pri Žalci na Štajerskem zadel na Urhove ljudi, ki so spremljali Urhov voz, obložen z zlatom, srebrom in drugimi dragocenostimi, da bi ga pred Turnom spravili v varnost. Vitez Mohor Turn jih je razkropil in jim vzel vse to bogastvo. Od Žalca je hitela Turnova četa proti Ljubljani, zgrabila tu celjske oblegovalce in jih takó potolkla, da niso le izgubili veliko ljudij, ampak

morali pustiti pred Ljubljano svoj tabor z vsemi vojnimi pripravami ter pobegniti na Dolenjsko.

Da so se stvarí tak6 vršile, zdí se Valvasorju verjetneje, dasi resnicoljubi mož nikakor ne zamolčí, da celjska kronika sama pripisuje odhod celjske vojske jedino srčnosti Ljubljančanov. Da takó sodi, to je lahko umevno: imel je pred očmí Ljubljančane svojega časa, ki bi se takrat pač ne bili obranili toli mogočnega sovražnika, kakeršen je bil Ureh III. Vrhu tega je Valvasor že po svoji vzgoji lože verjel, da so Urha odpodile cesarske čete, ki jih je vodil v orožji izurjen vitez, nego pa boja in vojske nevajeni, miroljubi meščani. V XI. knjigi pa, kjer le na kratko omenja najznamenitejših dogodkov iz ljubljanske zgodovine in kjer mu ni prilike, da bi se spuščal v raziskavanja, pripisuje tudi on vse zasluge za srečno obrambo Ljubljane jedino srčnosti Ljubljančanov.

Toda bodisi takó ali drugače, vsekakor so se Ljubljančani takrat moško branili. O tem priča že cesarjevo pismo, s katerim je ta, ko se je še mudil pri kronanji v Achenu, potrdil ljubljanske privilegije ter Ljubljančanom vrhu tega dovolil pečatiti svoja pisma z rdečim voskom, kar je bila takrat velika odlika.

Storil pa je Ljubljančanom še nekovo drugo milost: odpustil je namreč njim in njih naslednikom ves hišni davek za vse večne čase; zahteval je samó po jeden krajcar na leto, vender tudi tega samó kot nekakšno zunanje znamenje, da so vender še njegovi podložniki.

Ljubljančani so bili po pravici ponosni na to nenavadno odlikovanje cesarsko ter so prinašali ta krajcar, patidenk-krajcar imenovan, kàj slovesno v mestno hišo. — Dan, ko se je vršilo to plačevanje, 30 september, bil je jeden najimenitnejših v letu. Prinašali so patidenk v prazniční obleki in o polnoči v mestno hišo, kjer so ga vzprejemali vsi mestni očetje. Seveda je bilo to noč vse mesto pokonci, ne samó hišniki, ampak tudi drugi ljudje. Ponočni šum je bil v srednjeveških mestih nekaj nenavadnega. Ko so se po solnčnem zapadu zaprla mestna vrata, bila je vsakemu meščanu sveta dolžnost, da je pogasil ogenj v peči in luči po hiši ter legel k počitku. Kàj drugega pa je bilo v noči dné 30. septembra! Za to noč ni veljal ostri mestni red; vsa Ljubljana se je udala veselju ter prebila noč na ulicah in po zabaviščih. Seveda se je pripetilo marsikaj, kar se ni popolnoma ujemalo z mirnim in zmernim značajem tedanjega meščanstva, in sčasoma se je slovesnost izpremenila v grdo razvado; ponočni izgredi so bili to noč kàj navadnega. Leta 1589. je moral poseči vicedom sam vmes. Nekega dné je dobil magistrat od njega pisanje, v katerem se je vicedom

bridko pritožil zaradi izgredov v noči od dné 30. septembra na 1. oktober. Proti trem zjutraj ga je vzbudil takšen vrisek, tak hrup in ropot na ulici, da je menil: prav gotovo kje gorí ali pa so se meščani celó spopadli. Ko pa je vprašal, kaj to pomeni, povedali so mu, da nič hudega, ampak da le hišniki nosijo vsak svoj patidenk-krajcar v mestno hišo.[1])

To je vse prav lepo, dejal je vicedom, in njemu ne bode nikdar in nikakor hodilo na misel, kršiti Ljubljančanom starih in hvalnih pravic in navad; celó varoval jih bode ob vsaki priliki, toda nikakor ne odobruje razvade, s katero se je seznanil pred tremi nočmí. S takó strahovitim hrupom in vpitjem se ne motijo le bolniki in drugi spanja potrebni ljudje, ampak zgodí se, kakor se mu je povedalo, v taki noči tudi marsikaj proti poštenosti in nravitosti. Zlasti se je spotikal ob tem, da prinašajo patidenk malone samó gospodinje, kakor bi Ljubljana ne imela gospodarjev. To in vse drugo se mu nikakor ni zdelo v redu. Zató je bila njegova misel ta, da se patidenk plačuj podnevi. Prepričan je bil, in izvestno je bila ž njim vred po njega mislih prepričana tudi velika večina meščanov, da se s tem Ljubljančanom nikakor ne kratijo stare pravice.

Po tem mirnem predgovoru pa je kàr kratko prepovedal plačevati patidenk takó, kakor se je plačeval doslej, in ukazal ga je prinašati v mestno hišo podnevi. Zgodilo se je to dné 4. oktobra leta 1589.[2])

Magistrat je vicedomu odgovoril, da je že tudi sam mislil na to. Tudi on se spotika ob tej grdi razvadi ter je tudi za to, da se patidenk plačuj odslej ob 6. zjutraj, kar bi bilo dné 1. oktobra venderle vsaj še nekoliko o mraku.

Takó je odgovoril magistrat, sam v sebi pa si je mislil ravno narobe, kar vidimo iz tega, da je bilo že dve leti zatem treba ponoviti prepoved o ponočnem razgrajanji. Meščani se torej niso menili za vicedomovo prepoved; menili pa se niso po mojih mislih zató, ker so vedeli, da je magistrat v strogo meščanskih stvaréh ž njimi vedno tistih mislij in na njih strani. In res je magistrat že leta 1591. sam zopet pozval meščane, naj prinesó patidenk v noči dne 29. septembra 30. september je bil bržkone dan, o katerem se celó magistratu neizogibni šum in ropot ni zdel umesten.

Vicedom je bil zató prav resno hud in je magistratu ukazal, naj se opraviči.

[1]) Vicedomski arhiv I. 106. a.

[2]) Dimitz I. p. 268. méni, da se je patidenk plačeval splòh samó do leta 1580.

Kakó se je to zgodilo in ali se je magistrat tudi opral pri vicedomu zaradi svoje nepokorščine, ne vem povedati; pač pa vem, da je leta 1593. vicedom mestne očete zopet oštel, ker so prejemali patidenk ponoči. Zamera je bila tem večja, ker je izdal nadvojvoda le nekoliko prej prepoved, po kateri je moralo zaradi hudih turških časov prestati vsako šumeče veselje, kaj li takó silno razgrajanje!

Toda vicedomovi opomini tudi to pot niso izdali. Leta 1597. je došel magistratu iz vicedomske pisarne zopet takšen ukor kakor že večkrat prej.

Po tem letu (1597.) pa načina, kakó se je plačeval patidenk, ni mogoče več zasledovati, ker je s tem letom pisanja o tej stvari v aktih konec. Morda so res odpravili razvado; vsekakor pa ti dogodki zopet dokazujejo, kakó težko je odpraviti zastarele in ljudstvu priljubljene šege!

(Konec prihodnjič.)

Razlika.

V lini že večerni
Odbrnèl je zvon,
Solnce že odplulo
Trudno je v zaton

Kamor se oziram —
Znamenja mirú;
Brez skrbij dolina
V rahlem spava snù.

A da zastre meni
Tožen mrak srcé,
Da zatone solnce
Moje za goré:

V temno jaz bodočnost
Gledal bi plašán,
Nevedé, če vrne
Kdàj se jasni dan . . .

Occultus.

Moja zvezda.

Blestečo zvezdo kažeš
In praviš, da je tvoja;
A mene izprašuješ,
Kje neki da je moja.

Na nebu tam je nimam,
A tukaj blizu sebe,
Imam jaz zvezdo svojo,
Imam jaz, dèkle — tebe!

L. Habétov.

Svatba na Selih.

Povest. Spisal **Podgoričan.**

(Dalje.)

VI.

akar ni bil še star, toda često ga je mučila bolezen in ga zadržavala v hiši; no, okreval je še vselej. Ali prišlo je nestalno jesensko vreme, ko popoldne solnce pripeka, zvečer pa tuli mrzla burja. Taka vijavica je zalotila starega Rakarja, ko je nekoč spel z Roba in je bil ves pregret od slabega pota. Zazeblo ga je do kostíj in gostila se mu je kri po žilah. Komaj je prišel domov, kjer je takoj legel v posteljo. Zaman mu je kuhala žena različne rože, zaman je bilo vsako mazilo: slabel je od ure do ure. Spravil se je z Bogom in dal napisati oporoko, da je takó uredil svoje rečí. Peti dan potem je bil že mrlič. Tožila je žena in vila roke, otroci so jokali in klicali očeta, ljudje pa so hodili kropit in milovat nesrečno družino. Pri Svetem Primoži je zvonilo, in takisto je zvonilo na Robu, da se je brž razneslo: »Starega Rakarja ni več.« Ko so ga nesli gôri k Svetemu Primožu, vila se je za krsto dolga vrsta pogrebcev – ljudje vedó, kdo ima denar!

Po poslednji volji očetovi je gospodaril poslej na Rakarjevini najstarejši sin Janez. Njegovo je bilo vse: hiša, njive, travniki, živina in denar, le mlajšim bratom in sestram bi moral izplačati zapisano doto, kar bi ga pa itak ne težilo, saj je imel pokojni oče že pripravljeno za vsakega.

Po očetovi smrti je bilo pri Rakarji precèj drugače. Mladi gospodar ni imel skoro komu gospodariti. Bratom in sestram ni bilo več do dela kakor prej, mati pa je molila za možem in bolehala od žalosti. Sosedje so nagovarjali mladega gospodarja:

»Janez, oženi se, takó ne bode nič! Mati ne more, drugi te pa ne slušajo!«

»Res, takó bode najbolje,« dejal si je mladi Rakar. Mislil je vedno na Dragarjevo Lenico, katero si je bil že izvolil iz davna. Reči ni mogel, da ga ljubi, vedel pa je, da mu je prijazna in da ga rad vidi nje oče. To ga je hrabrilo, in v svesti si je bil, da bode Dragarjeva Lenica skoro njegova žena.

Naposled omeni ženitve celó mati njegova, ko ji je potožil, da nima kdo delati.

»Takó je povsod,« pravi mati. »Dokler živí oče, pridni so otroci, potem pa skrbí vsak záse. Najbolje storiš, ako se oženiš.«

»Ali bi vam bilo ljubo?«

»Meni? — Zakaj ne? Saj drugače niti ne more biti. Oženi se! Izberi si pridno ženo in glej, da ne pride k hiši prazna, da bode imela polne skrinje blagá in lepo doto. Oče je časih mislil, da bi Dragarjeva Lenica ne bila napačna; tudi meni se zdí pridna. Ako ti je po volji, pa pojdita s strijcem k Dragarju in zmenita se!«

Janezu zaigrá srce od radosti in sreče.

»Storim po očetovi volji in vaši želji,« méni vesel. »S strijcem pojdeva na Sela, in zmenimo se, da še pred zimo uredimo, česar treba.«

Prihodnje nedelje na večer prideta Rakar in njega strijc na Sela snubit lepo in imovito Dragarjevo hčer. Dragar je že vedel, kdo pride danes v hišo, zakaj Janezov strijc se ni mogel premagati, da ne bi črhnil Dragarju o snubitvi.

»Le pridita,« menil je Dragar, in zató je šel strijc mirnega srca, saj mu ni bilo treba misliti, kakó bi mehčal in nagovarjal očeta, kateri bi rad dal hčer, denarja pa ne.

Rakar pa je mislil na lepe dni, katere bode živel ob lepi ženi. Do tega mu ni bilo, kakó bode govoril, da se prikupi Dragarju, Dragarici in Lenici. Nadejal se ni nikakih izgovorov, nobenih ovir.

Lenici zatrepetá srce in mraz jo pretrese, ko vstopita Rakar in strijc. Slutila je le predobro, kaj pomeni njiju prihod. Na pozdrav Rakarjev je komaj odgovorila, toda proseče je pogledala mater, ozrla se v zadovoljnega očeta.

»Strezi, Lenica!«

Očetov glas jo vzdrami. Urno vstane in pregrne mizo z belim prtom, mati pa prinese vina in kruha. Skrbna mati namigne hčeri in ji šepne, naj premení krilo in predpasnik. Lenica sluša in gré urno v shrambo. Dolgo se je mudila ondu, takó dolgo, da jo je morala mati poklicati v hišo. Rosne so ji bile črne očí, v lice pa je bila bleda; nič ni bilo tistega veselja, kakeršno naudaja hčere, kadar pride težko pričakovani snubač.

Tretjič je že krožil kozarec okolo mize, in trikrat je morala Lenica omočiti ustnice v rujno vince, vender pa so še vedno govorili o vremeni in letini, dasi je Rakar strijca suval, naj vender že izpregovorí potrebno besedo.

Pokašlja strijc, popraska se za ušesi in pričnè:

»Kaj bi vam pravil, po kaj sva prišla, saj ste itak bržkone ugenili.«

Dragar prikima.

»Na Rakarjevem domu nimajo gospodinje. Prišla sva k vam vprašat, ali daste Lenico na Rakarjev dom za gospodinjo in Janezu za ženo?«

Janez pogleda Lenico, toda ne vidi ji v obraz, ker ga je povesila.

»Hm, to se pravi, Janez bi se rad oženil?« méni Dragar.

»Kaj pak, če hoče imeti gospodinjo. No, Janez, sedaj pa le sam govôri, navrnil sem že jaz,« pravi strijc.

»Vi, oče, in mati Dragarjeva, snubit sva prišla vašo Lenico. Za ženo mi jo dajte, saj veste, da mi je je treba! Poznate me, gospodarim že sam, dom imam lep, denarja dovolj, mlad sem, vašo Lenico imam rad, kar sem ji povedal že večkrat,« pobaha se Janez.

Dragar se nekoliko nasmehne in zažvenketá v žepu s srebrnim drobižem, češ: »Tudi mi nismo suhi.«

»Takšni ste mladi ljudje! Vse se že prej zmenite, potlej šele vprašate stare,« očita Dragarica in pogleda hčer.

»Ej, Lenica, kaj se sramuješ in skrivaš obraz, saj vem, da ni bilo nič slabega! Vesela bodi in prisedi k Janezu, ako hočeš,« potolaži jo mati, misleč, da se hči sramuje.

Toda hči je ne sluša, nego molčé obsedí na mestu.

»Torej kaj bode in kakó?« povzame strijc.

»I glejte, kakó? Dote ji dam toliko, kakor sem nekoč že omenil, in svatbo napravim.«

»Ali sta oba zadovoljna, ti in mati?«

»Morava biti, ker ni drugače. Saj vidiva, da Janez ne more biti več sam. Vprašajte še dekliča, ali hoče iti!«

Toda Janez ni imel prave besede, da bi jo vprašal in strijcu je bil jezik preokoren

»Lenica, pa reci, ali greš ali ne greš z Janezom na Kališče?«

Zvezdica upanja se ji zabliščí, ko začuje zadnje očetove besede. Nadejala se je, da bode res takó, kakor se sama odloči.

»No, Lenica?«

»Domá ostanem, ne omožim se,» izpové Lenica dôkaj odločno.

Snubca osupneta, Dragar pa se jezno obrne k hčeri.

»Kaj bledeš? Ali meniš, da so prazne marne?« zareží oče.

»Glej jo! Ves čas se vêde takó, kakor bi že komaj čakala Janeza, naposled pa táko pové! Reci, reci, saj vidiš, da komaj čaka!« priganja mati.

»Rekla sem, da se sedaj ne omožim in pri tem ostanem.«

»Sedaj ne? Kdaj pa? Janez ne utegne čakati,« zarohní oče.

»Janeza ne maram! Poišče naj si je drugje!« zavrne ga Lenica pogumno.

»Lenica!« izpregovorí Janez malodušno. »Ali je vse laž, kar si mi govorila?«

»Laž? Zakaj? Ali sem ti kdaj rekla, da bodem tvoja? Povej!«

Janez umolkne in iz nova pomisli vse, kar mu je kdaj povedala.

Dragarju pa zalije kri obraz, in huda jeza vzkipí v njem.

»Reci, da greš! Sicer« . . . zakriči takó ljuto, da se deklè kàr zgane.

Zbere vso srčnost in pravi:

»Ne silite me! Janeza ne maram in ga tudi ne morem vzeti!«

Oče pa plane izza mize in zamahne z desnico na hčer.

»Tepel je ne bodeš!« vikne žena in se postavi pred hčer. Janez pa prime Dragarja za roko:

»Pustite jo! Pomenimo se lahko iz lepa!«

Ali ploha zlih besed se vsuje iz očetovih ust na nepokorno in svojeglavo hčer.

»Ha! Le čakaj, videli bodemo, ali vzameš Janeza ali ne. Ná, Janez, pij! Pa vesel bodi in ne poslušaj nje govoričenja; saj še ne vé, kaj govorí!« pravi Dragar in postavi pred Rakarja kozarec z vinom.

Janez pa je predobro vedel, da Lenica takisto misli, kakor govorí, zakaj izdala se je z besedami, da ni še pozabila lovca Egidija, kakor si je mislil Janez. Omenil bi bil rad, da Lenica bržkone misli na Egidija, toda ni hotel, ker bi Dragar preveč zbesnel.

»Oh, Lenica, kakšne preglavice nam napravljaš! Nikar ne bodi takó svojeglava in lepo se pomeni z Janezom, da ne bode zastonj hodil sem dôli,« govorí mati hčeri na srce.

»Kaj ji govoriš takó medeno? Pústi jo, kdo se méni za nje trmo! Omoží se takrat, kadar bodem jaz hotel, in tistega vzame, kogar ji pokažem,« odloči Dragar in izprazni kozarec.

Lenica se pa še neče udati. Vstane in stopi malone prav pred očeta.

»Sklenite, kar hočete! Toliko pa vam povem, da se sedaj ne omožim, do tega me ne more nihče prisiliti!« pové očetu. »Ti, Janez, izberi si drugo, ako se hočeš oženiti! Snubi óne, katere se rade omožé!«

Po teh besedah zbeží iz hiše. Dragar hoče za njo, toda pridržé ga, češ, da bi ji kaj ne naredil. Rotil pa se je na svojo besedo, da

ne bode nikogar drugega nego Rakarjeva, naj jo pride snubit sam grof ali pa cesarjev sorodnik. Kar je dejal, ostane. Dragar še ni lagal.

»Saj ne bode vedno taka! Jutri bode že boljša,« tolaži mati, videč, da Janez ni nič vesel.

»Zakaj pa nama niste povedali, da se brani? Rajši bi ne bila prišla, da bi ne bilo take sramote. Naka, kàj takega pa še nisem učakal,« godrnjá strijc.

»Meni se niti sanjalo ni, da bi se ne hotela omožiti, in zató je nisem nič vprašal. Toda na mojo vero, ná mojo roko! Naj se brani ali ne, Janez, tvoja bode, nič se ne jézi! Pokažem ji, kdo je nje oče!«

»Pa malo odlôži, Janez, ako moreš,« méni Dragarica in za njo strijc.

»Saj moram, ker ni drugače. Siliti je ne kaže, Bog zná, kaj bi še bilo! Počasi bode že mislila drugače.«

»Janez, kadar hočeš. Ali sedaj ali pa pozneje. Samó reci, kdaj gremo k notarju!« pravi Dragar.

»Pozneje kdaj,« méni Janez. »Ako prej ne, pa pred pustom; bodem že kakó prebil.«

S tem so bili vsi zadovoljni. Sklenejo molčati o vsem, da bi se ljudje kàj ne zgledovali in ne govorili več, kakor je res.

Janez pa je bil vender jezen, da se ga Lenica takó brani. Nikdar si ni mislil, da bi lovca res takó ljubila.

»Oh, da bi ga le nikdar več ne bilo nazaj!«

Zvečer se vrneta domov, oba jezna. Strijc je godrnjal vso pot, da ne pojde nikdar več snubit.

Dragar pa je rojil na ženo in ji očital, da je le ona kriva, če je deklè takó svojeglava! —

VII.

Lenica je morala od ónega večera mnogo prebiti, zakaj oče je vedno režal nánjo, mati pa je bila osorna kakor še nikdar in nič drugega ni hotela zvedeti od hčere, nego zakaj Rakarja ne mara. Lenica sevé, iz prva ni hotela povedati; ko pa le ni več vzmogla vsakeršnega natolcevanja, osrčila se je in ko nekoč očeta ni bilo domá, razložila je, kakó in kaj.

Mati se zeló začudi, zakaj da bi nje hči količkaj mislila na ubožnega lovca, kàj takega se ji še zdelo ni!

»A takó je vsa ta reč!« izpregovorí mati, ko Lenica umolkne. »Zató ne maraš vzeti Rakarja, ker si zmenjena z drugim? No, to je lepo, da take pregrešne rečí počenjaš z lovcem.«

»Mati, pregrešnega ni bilo nič! Rada ga imam in on mene, bolj nego ta Rakar, in obetala sem mu, da ga vzamem, ako me zasnubi.«

„Taka si? Veš, deklè, iz tvojega obetanja ne bode nič, kaj pa misliš? Veš, da bi se mi ljudje smijali, ako bi vzela ubogega graščinskega lovca! Midva z očetom tega ne dopustiva. Lovca si le izbij iz glave! Boljšega pač ni nobenega, nego je Rakarjev Janez.«

»Mati, slušala sem vas vselej, ali v tem vas ne morem. Z drugim vem, da ne bodem srečna kakor z Egidijem. Čakala ga bodem, dokler se ne vrne.«

»Ej, ne govôri takó brezpametno! Koliko se je že obetalo, pa se ni storilo! In meniš, da te Egidij še ni pozabil? Res utegne misliti náte! Béži, béži! Rakarju naročimo, da si pri volji, pa pojdemo pismo delat.«

»Mati, ne silite me, da bi prelomila svojo obljubo!«

»Kaj, svojo obljubo? Kaj pa moreš ti obljubiti? Ali misliš, da je taka obljuba veljavna, ki ni premišljena? Itak si še premlada, in taka obljuba ne veže.«

»Le silite me, ali to vam povem, da se bodete kesali. Z drugim ne grem v cerkev nego z Egidijem, dokler je živ.«

»Kaj pa, če ga ubijejo na vojski?«

»No, tedaj se pomenimo drugače.«

Mati pomisli, in zdí se ji mogoče, da umrje lovec Egidij v hudi vojski, kar bi se ji jako ustreglo; Lenica bi potem rada vzela Rakarja.

»Lenica, prav ni bilo, da si se pečala z lovcem. Odpuščam ti, ali očetu nikar nič ne črhni, ker bi te nalašč dal Rakarju. Ti ga še ne poznaš. Nanj pa več ne misli, saj vidiš, da iz tega ne more biti nič dobrega.«

Mati se je bala za hčer, da bi si kàj ne naredila, ako bi jo prisilili vzeti Rakarja. Prav takó se je bala, da bi ne zvedel mož za hčerino razmerje, ker ga je dobro poznala. Nadejala se je, da se lovcu kàj pripetí in da ga hči pozabi.

Lenica je imela, kar se tiče matere, poslej mir, oče pa je bil tudi nekoliko boljši, ker se je bližal advent in je bilo za ženitev že malone prekesno. Ali to je dejal, da pred pustom mora biti, naj se Lenica kuja ali ne.

O lovci Egidiji ni zvedela Lenica ničesar več, zakaj njega materi je bilo presamotno na Podmolu, kjer jo je vse spominjalo sinú, in preselila se je k starejšemu sinu v Čušperk, kakor jo je vabil že tolikokrat. Po nje odhodu ni imela Lenica nikogar, ki bi ji kàj povedal o Egidiji. Nestrpno je čakala vsake novice z bojišča. Sedaj so povedali, da je óni ranjen, drugega so ubili, in strahoma je čakala, kdaj povedó kàj o Egidiji, in molila je iskreno, da bi se mu ne pripetilo kàj hudega. —

Lovec Egidij ni bil v Bosni, kjer so bili iz večine naši domači vojaki, ampak pri svojem lovskem polku v Hercegovini, sam iz domačega kraja, da se mu je še bolj tožilo po domovini. Časih je pisal materi, ali kaj, ko je takó malo utegnil in so pisma zaradi velikega vojnega nereda prihajala in odhajala kàj neredno ali pa celó izostala. Komaj je čakal, da bi bila končana vojska in bi bil odpuščen, da bi pohitel domov. Vsak napad na sovražnika, vsako prasko je pozdravil kàj veselo, zakaj sleharna zmaga ga je bolj približala domovini. Kadar pa niso preganjali sovražnika in so počivali v taboru, zamislil se je in duh mu je vzplaval v domači gozd, k materi in naposled k Lenici.

Ta pa ni marala za nikogar drugega. Zaman se ji je dobrikal Rakar, odbila ga je, dasi se je potezal zanj neizprosni oče in ji je prigovarjala mati, naj ga vzame. Kar je obetala svojemu ljubljencu, to je hotela izpolniti, naj se ji protivi ves svet.

Rakarjev Janez se je iz prva hudoval, ker je takó odločno zavrnila njegovo snubitev, bil je pa tudi takó svojeglav, da je hotel zvršiti svoj namen. Pri tem sta ga vodili strast in želja, da bi imel lepo, dobro in imovito ženo in gospodinjo. Zamudil ni nobene prilike ogovoriti Lenico in se ji priljubiti; še bolj pa je stregel Dragarju, zakaj vedel je dobro, da se bode morala naposled Lenica takó omožiti, kakor bode hotel oče.

Smijal se je časih Dragar in dejal:

»No, Janez, ali si še kàj hud, ker te je Lenica takó odbila? — Veš, meni je žal in — saj drugič te izvestno ne bode, za to hočem poskrbeti.«

»Eh, kaj, saj ni takó hudo, počakam jo, da je bode volja, in takrat, mislim, da ne pridem brez uspeha.«

»No, menim, da je ne bodeš čakal predolgo. Pred pustom pridi, takrat se dogovorimo, naj je Lenica take ali inake volje! Veš, ženske imajo časih posebne muhe, no, pa tega se skoro prepričaš. Le pogum in glavo pokonci, dokler si še prost!«

»Kaj pa, če gleda za drugim?«

»No, mislim da ne; ako bi pa bilo res, zapojem ji táko pesem, da ji bode sedem let zvenela po ušesih. Oh, Bog obvaruj!«

In ko je Rakar spoznal, da bi se Lenici ne godilo dobro, če bi oče količkaj slutil na Egidija, sklenil je, da le v največji sili uporabi svojo skrivnost. Kakó bi se potem živelo v zakonu, tega sevé ni pomislil, in takisto ni pomislil, da prenapeta struna poči.

Toda naposled ni bilo treba nikakega izsiljevanja!

(Dalje prihodnjič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

III.

Mnogo neznatnejše so palače rimske. Niti slavni Vatikan, ki se imenuje največja palača na svetu in obseza 22 dvorišč in 11.000 sob, ni prava palača, nego le konglomerat mnogobrojnih in prerazličnih poslopij, ki niso postavljena po jednem načrtu in torej ne podajajo harmoniške skupine. Zidali so ga namreč mnogo vekov (nekateri postavljajo njega začetek celó v IV. stoletje) in tudi po prvi dovršitvi v XII. stoletji so poznejši papeži dozidavali vedno nove in nove dele, kakor je baš nanesla prilika in potreba. Če pogledaš Vatikan s kupole Sv. Petra, zdí se ti res, da je to jetnišnica ali vojašnica. Tudi bližnji vrti, (ki so bojda prav tam, kjer so bili nekdaj Neronovi vrti poleg njegovih têrm), ne podajajo nič posebnega, ker so precèj zanemarjeni. — Še menj pa imponira po svoji zunanjosti kraljev grad na Kvirinalu, katerega je začel zidati papež Gregor XIII. leta 1574., a dovršil papež Pavel V. leta 1615. Pred njim na trgu poleg vodometa stojita Kastor in Poluks, konje držeča; o njiju trdé, ali brez dokazov, da sta delo Fidije in Praksitela. V palači je znamenita »Cappella Paolina«, ki ima tisto obliko in velikost kakor slavna Sikstinska kapela; tudi slike so posnete po Rafaelovih apostolih. V jedni sobi vidiš mozajiški tlak iz Hadrijanove vile, v drugi pa Overbekovo sliko, kažočo beg Papeža Pija IX. leta 1848. v Gaeto. V tej palači so prej birali papeže; tu kažejo dimnik, skozi katerega se je pokadilo, ko so sežgali brezuspešne volilne listke (»il papa è andato in fumo«) in na hodniku proti trgu so naznanjali po srečno dovršeni volitvi radovednemu ljudstvu: »Habemus papam!«

Za nas najvažnejša palača je Palazzo Venezia, katero smo srečali že na prvem potovanji skozi mesto. To obširno poslopje je sezidano v preprostem strogem renesančnem zlogu in je podobno trdnjavi z zobčastim robom na strehi. Sezidati je dal to palačo papež Pavel II. (Benečan) leta 1468. po načrtih Julijana de Maiano, in sicer večinoma od gradiva Kolosejevega, a papež Klement VIII. jo je podaril beneški republiki kot sedež nje poslanca pri sv. stolici; (sedaj sta v nji nameščeni obedve avstrijski veleposlanstvi). Od Benečanov jo

je podedovala Avstrija leta 1797., in ko so Italijani leta 1866. v naglici sklepali mir z našo državo, pozabili so bili popolnoma to avstrijsko posestvo. Takó je ostala ta palača s sosednim trgom do denašnjega dné samostalna svojina avstrijska in je eksteritorijalna, prav kakor n. pr. republika S. Marino. Do palače in trga nima italijanska vlada nikake knežje pravice, in niti italijanski redar ne smé stopiti nanj, takisto ne, kakor se ne smé prikazati v Vatikan. Zató so pristni Italijani neizrečno jezni na to palačo. Vselej, kadar korakajo demokratiška društva mimo nje ali kadar je civilen pogreb, obrnejo zastavonosci, gredé mimo te palače, zastavin drog po konci (tudi dijaška društva so storila takó za zadnjega bivanja nemškega cesarja v Rimu), glasba zdajci utihne sredi akordov, in grobnotiho korakajo dalje. Ko pa pridejo na drugo stran palače, tedaj hipoma zaigrajo Garibaldijevo himno: »Vá fuori d' Italia, vá fuori, stranier!« — Ko je naš presvetli cesar zvedel za to razdraženost, hotel je italijanski vladi podariti manjši del palače (»il palazzino«) z ozirom na to, da postavljajo za njim nov spomeník Viktorju Emanuelu na podnožji Kapitola. Ali Italijani so rekli, da od »avstrijskega cesarja« ne potrebujejo darú in da hočejo palačo kupiti. Nató je avstrijska vlada odgovorila: »Dobro, prodamo vam jo, toda dajte nam zánjo sedem milijonov lir.« Ker pa Italijani nimajo milijonov (pozitivnih namreč), ostala je palača še vedno avstrijska in bode bržkone vedno.

Poleg tu opisane palače stojí cerkev Sv. Marka, katero je baje ustanovil papež sv. Marko leta 336., a že omenjeni papež Pavel II. jo je povečal in okrasil z mozajiškimi slikami. Pozneje so jo še razni kardinali te bazilike (večinoma po rodu Benečani) zeló olepšali in obogatili. Stebri srednje ladje so od lepega zeleno-progastega marmorja, in v stranskih kapelah je mnogo nagrobnih spomeníkov beneških kardinalov. Na tej cerkvi izvršuje Avstrija svoj protektorat in prav takó še na treh drugih, t. j. Imeni Marije ob Trajanovem trgu, l' Anima blizu trga Navona in cerkvi S. Maria degli angeli, v Dijoklecijanovih termah blizu kolodvora. Ker pripada tem cerkvam tudi nekaj hiš, nastanejo mnogokrat silno zamotana in sitna vprašanja med avstrijsko in italijansko vlado.

Nasproti palači Venezia na istoimnem trgu se dviga palača Torlonia, ki je bila v tem stoletji takó popravljena, da spada med najlepše sedanje rimske palače. V nji je gledališče, hipodrom in zbirka slik in kipov. Blizu nje stojí palača Colonna (na oglu »Via Nazionale« in »Piazza S. S. Apostoli«), ki nam podaja najlepši vzgled starejših rimskih palač. Dvorane imajo krasne freske raznih rimskih

umetnikov, in v prvem nadstropji je tudi bogata zbirka slik. Prav takšno opazujemo lahko v bližnji palači Doria (ogel Corsa in Vittorio Emanuele), kjer se čudiš prekrasnemu dvorišču, postavljenemu po načrtih stavbarja Bramanteja.

Jedna najplemenitejših renesančnih palač v Rimu je Cancelleria (v ulicah Vittorio Emanuele blizu Navone), jedino poslopje, katero je italijanska vlada v notranjem mestu pustila papežu. Začel je to palačo zidati kardinal Mezzarota z gradivom iz Koloseja po načrtih glasovitega umetnika Bramanteja. Lepo pročelje je izvêdel Dominik Fontana proti Bramantejevim načrtom. Na dvorišči je zanimljiv dvojen portik, ki sloní na 44 granitnih stebrih. V veliki kapeli je naslikal Vasari razne dogodke iz življenja papeža Pavla III., v mali pa so videti freske Pierina del Vaga. Na vélikih stopnicah so zabodli ministra Rossija dné 15. novembra leta 1848. Z omenjeno palačo je združena kardinalska cerkev »S. Lorenzo in Damaso«, katero je dal sezidati kardinal Riario leta 1495. po Bramantejevih načrtih; tedaj so podrli staro cerkev Sv. Lavrencija, katero je dal sezidati papež Damasus l. 380. Blizu »Cancellerie« je »Piazza di Fiori«, kjer so postavili dné 9. junija 1889. leta spomeník Giordanu Brunu prav ondu, kjer je bil sežgan leta 1589. Na podstavci so medaljoni raznih reformatorjev, med njimi tudi Jana Husa.

Na južni strani tu omenjenega trga je »Piazza Farnese« z dvema lepima vodometoma s kadunjama iz Karakalovih têrm. Na tem trgu se dviga lepa palača Farnese, katero je sezidal leta 1530. kardinal Aleksander Farnese (poznejši papež Pavel III.). Michelangelo je postavil na pročelje lepo podstrešje, potem dvorišče in gorenja nadstropja. V veliki dvorani so naslikali Caracci, Domenichino, Reni in Lanfranco imenitne freske, ki kažejo mitološke dogodke erotiškega značaja. Tukaj biva sedaj francosko veleposlanstvo. Prav blizu te palače je palača Spada (sezidana leta 1540. za kardinala Capo di Ferro) s precèj lepo zbirko slik. Nekoliko bolj proti vzhodu (med Vittorio Emanuele in Tibero), ob trgu »Tartaruga« ali »Mattei« (z že omenjenim vodometom v podobi »želve«, katero nosijo štirje bronasti mladenči, leta 1585.) stojí palača Mattei, sezidana na razvalinah rimskega »Circus Flaminius«. Le nekoliko korakov dalje proti Tiberi je palača Cenci (na istoimnem) trgu), rojstveni dom Beatrice Cenci, »najlepše rimske deklice«. Tu blizu je tudi židovski »Ghetto« s sinagogo. Še nekoliko bolj proti jugovzhodu, malone na podnožji Kapitola, stojí palača Orsini (prej »Savelli«), na razvalinah rimskega gledališča »theatrum Marcelli«, ki je imelo prostora za 20.000 gledalcev in tri nadstropja z dorskimi, jonskimi in korintskimi stebri.

Na Tibere desni strani sta najimenitnejši palači Corsini in Farnesina, do katerih nas privêde Sikstov most od tukaj omenjenih poslopij. Prva je jedna največjih in najimenitnejših zgradeb sedanjega Rima; sezidati jo je dal papež Klement XII. Imenitna je ta palača sosebno zató, ker je v nji bivala švedska kraljica Kristina († leta 1689.), katere spomeník vidiš v cerkvi Sv. Petra pri prvem stebru na desni strani. V palače prvem nadstropji je velika knjižnica in imenitna zbirka slik, ki napolnjuje devet sob. Za palačo se raztezajo imenitni nasadi tja gôri po Janikulu, kjer je bajè stalo Martialovo letovišče. V tem vrtu kažejo tudi vedno zelen hrast, pod katerim je najrajši počival pesnik Torquato Tasso, ki leží pokopan v bližnji cerkvi S. Onofrio. Zadi za Janikulom so krasni nasadi in lepa šetališča vile Pamfili-Doria, ki so odprta vsakomur. Ravno nasproti Corsinijevi palači stojí majhna, toda jako elegantna vila Farnesina sredi lepega vrta, katero so dali sezidati bogati bankirji Chigi za papeža Leona X. V nji so krasne freske (zgodovina Amorja in Psihe), katere je izdelal Fr. Penni po Rafaelovih kartonih. Rafael sam je naslikal v drugi sobi »Galatejo na morji«, a Del Piombo Ovidove metamorfoze. V tej vili so našli ostanke starorimskega letovišča, t. j. prezanimljive sobne slike, sobni obok od sadre z vzbočenimi podobami in grobne žare od lepo izrezljanega marmorja. Vse to hrani sedaj »Museo Nazionale« blizu Dijoklecijanovih têrm.

V severnem delu mesta nam je omeniti palačo Chigi ob trgu Colonna, kjer stanuje avstrijski veleposlanik v kraljevini italijanski; zlasti pa palačo Borghese na istoimnem trgu med Corsom in Ripetto, katero je ukazal sezidati kardinal Dezza leta 1590., a dovršil jo je papež Pavel V. ter podaril svoji rodovini Borghese. Palačno dvorišče je prav veličastno, ker ima dvojne arkade, sloneče na 96 granitnih stebrih, med katerimi so orjaški kipi Julije, Sabine in Cerere. V tej palači je tudi imenitna zbirka slik, ki sluje daleč na okolo. Poleg rodovin Colonna in Orsini, ki sta v XIV. veku zapovedovali Rimu, bili so Borghesi jedna najslavnejših rimskih rodovin, katere sinovi so zasedali celó papeški prestol. Kakor so namreč tekmovali kardinali (netjaki papežev) pri zidanji velikih palač, takó so se borile najimenitnejše rimske rodovine, katere član zasedi papeški prestol. Zató je ukazal papež Gregorij VII., da ne smé več tudi ljudstvo z duhovščino vred voliti papežev, nego jedino le kardinali; ali tudi to ni mnogo predrugačilo dejanskega razmerja.

Med novejšimi ali prezidanimi palačami se odlikujeta Barberini in Lodovisi (Boncompagni). Prva je blizu istoimnega trga (vhod iz

ulic »Quattro fontane«) in je bila dovršena po Berniniji. Prejšnje dvorišče je sedaj izpremenjeno v vrt, in sredi njega stojí Thorwaldsenov spomeník (Em. Wolff). V galeriji slik sta med drugimi podobi glasovite B. Cenci (Reni) in Rafaelove ljubice »Fornarine« (od mojstra samega), ali obedve zeló poškodovani in majhne umetniške vrednosti. — Nekdanja »villa Lodovisi« je prodana in izpremenjena ter prešla na sorodnike Boncompagni, kateri so jo dali prezidati (ulice »del Friuli«). Sedaj je svojina kneza Piombinskega, ki stanuje v Folignu in izdaja osebne listke tistim, ki želé priti v njegov muzej. Najlepši kras tega muzeja je »Lodoviška Junona«, katere slavo je raznesel že Winckelmann po vsem omikanem svetu. Poleg tega velikanskega doprsnega kipa vidiš v tej zbirki še prelepega Praksitelovega Satira; umirajočega Galca, ki je zabodel najprej svojo ženo in potem sebe; Marta Lodoviškega, Ateno Promachos in velikanski kip Antonina Pija.

V zadnjem času so sezidali v Rimu prav malo vzornih palač (niti toliko ne kakor v Trstu). In tudi tiste, katere so sezidali, postavili so le iz praktičnega namena (n. pr. palačo finančnega ministerstva, pred katero stojí novoodkriti spomeník Quintinu Stelli); zató prav za prav ne pripadajo umetniškim zgradbam (primeri ljubljansko realko). Mnogo lepša je najnovejša palača »Národne banke italijanske« v Via Nazionale, ki ima vsaj na zunaj pravo palačno obliko, dasi je znotraj preračunjena za praktične namene. Nji nasproti stojí bolj oskromna palača, ki je namenjena trajni razstavi lepih umetnostij. Prvo so odprli ob letošnjih slavnostih srebrne poroke kraljeve, ali razstavljene slike ne predstavljajo nič posebnega in ne kažejo nadejepolnih talentov.

Kakor smo spoznali iz tega pregleda, to so vse umetniške zbirke v Rimu v najtesnejši zvezi s palačami tega mesta. Najkrasnejša in najdragocenejša zbirka te vrste je pač v Vatikanu. Tukaj se čudimo sosebno klasiški skupini Laokoona in njega dveh sinov, katere davita dve silni kači. Od Michelangela dalje so se vsi kiparji in umetnoslovci bavili s tem divnim umotvorom grške umetnosti. Blizu te skupine je slavni Apolon Belvederski, ki pa je spopolnjen zeló nesrečno. Izmed mnogih Venerinih kipov je najlepša Venera Knidska, katero pa so jako nespretno »oblekli«. Dalje se čudimo v Vatikanu Zenu Otrikolskemu, Praksitelovemu Apoksijomenu in mnogo lepim kipom iz šole Polikteta in Skope. Izmed drugih umotvorov naj omenimo tu le slavnoznane Michelangelove in Rafaelove slike v Sikstinski kapeli ter bližnjih štancah in ložah. Poleg vatikanskih zbirk so najimenitnejše kapitolinske (»Museo Capitolino« in »Palazzo dei Rettori«),

kjer se divimo osobito Kapitolinski Veneri in umirajočemu Galcu, pa tudi brez števila drugim dragocenim kipom. Tukaj so tudi imenitni »Fasti consulares Capitolini« in ostanki rimskega tlorisa o mestu, kakeršno je bilo za cesarjev. Tudi rimsko volkuljo (močno pokvarjen bronast kip) hranijo v teh zbirkah in v spomin čudovite rešitve Romula in Rema redé še sedaj dva mlada volka na Kapitolu. Tudi državna zbirka „Museo Nazionale« v Dijoklecijanovih termah je zeló bogata (kipi in slike iz Vestinega svetišča). Poleg omenjene zbirke v palači Lodovisi je še sosebno imenitna óna v vili Borghese zunaj mesta, kjer kažejo poleg starih kipov tudi Canovine umotvore (»Venera Paolina« in mnogo jako zavêdnih slik). Zbirka v »villa Albani« je sedaj nepristopna, ker se je nje lastnik, knez Torlonia, razprl z italijansko vlado.

(Dalje prihodnjič.)

Kaj mi je okó zmračilo.

Nemila zvezda sije mojemu življenju;
Pri zibeli mi kuma stala je bridkost.
Spomladno solnce sije nežnemu zelenju,
Gorjé ogrevalo je mojo vso mladost.
Slovó sem moral dati sreče hrepenenju,
Porušen je do nje, uničen zadnji most.
Gorjé, usojeno le meni, ni me strlo,
Okó je pot življenja jasnomirno zrlo.

Prisvetil mi je žarek v srčne globočine,
Razcvitala se ondu zlata je pomlad.
Oj, trikrat blažen, komur svit ljubezni sine,
A nadej ne zatré noben jesenski hlad.
Nebó si bila duše moje, cvet planine,
Na veke meni zdaj si zakopan zaklad.
Na tleh ležé mi hrepenenja nade vele —
Jeklenega poguma duši moji niso vzele!

Trenutek mi prijazna bila je usoda,
Poslala rajski dar — prijateljsko srcé.
Prijateljstvo mi bila zlata je posoda,
Izlival v njo sem neizpolnjene željé.
Ko solnca pot od vzhoda do zahoda
Prijateljstva — sem mislil — trdne so stezé,
A mraz požgal je vzora tudi tega krase .
Nesklonjeno sem stal, četudi samcat zase.

Ostala ti si, sveta moja tolažnica,
Oj, mati, moje poezije sladki vir!
Trpljenja mojega ti zvesta mučenica,
Ti duše večno neizpremenljivt tir.
Usoda, stoj!.. Zaman! Ne gane nje svetnica,
Oditi mora v kraje, kjer je pokoj, mir.
Molčé trpim globoko, nezacelno rano,
Dási najteže, nosim moško jo, udano!

Od svojih bed obrnil sem pogled ponosni
Po zemlji naši, po dolínah, po bregéh.
Tu biva rod, pripet usodi neizprosni,
Molčeč trpin brez slobode na svojih tleh.
Ubogi rod! Ustvarjen bedi si neznosni,
Ustvarjen ljutim si sovražnikom v zasmeh!...
Trpljenja národa okó mi je zmračilo,
Srcé za vselej mi z bridkostjo napolnilo.

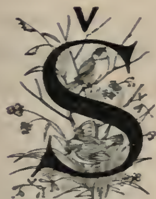
† Jos. Freuensfeld.

Strte peruti.

Novela. Spisala **Márica.**

(Konec.)

olsko leto se je bližalo koncu«, pripovedovala je Vida nadalje, »ali Danica ni mislila, da bi šla iz svoje vasi. Pisala mi je, da pride o velikih počitkih za nekaj dnij domov, in zajedno mi je častitala k mojemu poročnemu dnevu, češ, da bode v mislih navzočna tudi ona. Ker sem imela óni čas mnogo posla, nisem ji odpisala. —

Prišla je domov koncem počitkov, res samó za nekaj dnij, in ni me poiskala.

Kakó se začudim, ko dobim nekega dné listič s poročilom, da se je odpovedala službi, ker hoče biti odslej vzgojiteljica samó deklicam gospe Finsterjeve! Nobeno ugovarjanje bi je ne oviralo.

Ločili sta se tedaj najini poti, in prestalo je najino dopisovanje. Ona je dobila osebe, s katerimi se je umela bolje nego z mano, jaz pa sem prišla ravnokar semkaj.

Minila so takó tri dobra leta, ne da bi bila kàj slišala o Danici. Naznanila mi je pred odhodom le toliko, da bode s Finsterjevimi za stalno v Bologni.

Po dobrih treh letih dobim ta-le zavitek listov.

Sreča se je obrnila od nje, in tedaj se je zopet spomnila mene ter se mi izpovedala, da si takó olajša srce in gorjé:

V Bologni, dné 2. VIII. 1884.

Vida!

Ali se še spominjaš nekdanje Danice? In če se je spominjaš, ali ne misliš nánjo jezno, da te je takó pozabila?

Ne, Vida moja je dobrega srca in izvestno ne zavrže spokorjene grešnice! Ne zavrže je, ko zasliši, kakó jo tepe usoda!

Dolgo, dolgo nisi čula o meni in tudi jaz o tebi ne.

Upam, da si srečna v novem stanu, in kakó bi ne bila, ako si ohranila vedno trezno svoje mišljenje? Porojena si pač pod srečno zvezdo!

Ali sedaj začuj o meni, poslušaj zgodbo treh let!

Iz vile smo prišli sèm-le v učeno Bologno, kakor jo imenuje De Amicis. V začetku sem bila vsa iz sebe, videča solnčni jug, deželo, kjer cvetó citrone!

Dan za dnevom sem dobivala novih zanimljivostij, novih novostij, in zima, katere se pri nas bojimo, bila je tu kakor prijetna pomlad.

Učenki moji sta bistre glave in napredovali sta brez posebnega napora. Le nekoliko ur na dan, in bila sem slobodna; smela sem sanjariti, izprehajati se ali čitati. In vender mi ni preostajalo časa, takó me je prevzela ta izpremememba!

O pustu je bila hiša Finsterjeva zbirališče prvih umetnikov in zaščitnikov lepih umetnostij. Saj je slava gospé Gemme še živela, in gospod Finster je bil še prej dobro znan.

Oh, Vida, kakó lepe, kakó nebeške so bile óne ure!

Zastonj bi ti jih slikala z najbujnejšimi barvami; ne mogla bi ti jih opisati z najlepšimi besedami!

Tam pri mizici med dvema oknoma je bil navadno moj prostorček ob teh večerih.

Družba je bila razkropljena po več prostorih, tu pa je bil moj kotiček in meni nasproti je sedel on — Alfonz. —

Ali naj ti ga opišem?

In ko bi hotela, ne morem ga opisati; saj ne vem kakšne očí in lasé, kakov nos, kakšna usta je imel; drugega ne vem, nego da je bil kakor magij, pred katerim sem bila krotka kakor jagnje, da sem ga gledala kakor vzvišeno bitje, da sem poslušala njega glas kakor nebeško melodijo . . .

Spominjam se óne nemške pesmi, kjer deklè odgovarja, ko jo vprašajo, kakov je nje ljubljenec:

»Ich weiss es nicht, ich hab' ihn lieb,
Und das ist mir genug«.

Ko je bil pri meni on, bila sem brez trme, brez domišljavosti: dà, malone brez volje. Povedati ti pa moram, da ni bil lahek metuljček, ampak resen mož. In ljubil me je, ne takó kakor jaz njega, takó bi bilo nemožno njega nravi, toda ljubil me je!

Svaril in opominjal me je takó ljubo in milo, da sem si želela vedno takih svaril.

»Nekoliko hladneje, Danica, nekoliko hladneje!« in vzkipela nisem več, vsaj pred njim ne. Takó me je opozarjal na napako za napako, in trudila sem se, da bi se poboljšala njemu, le njemu na ljubo.

Bil je voditelj nekovega glasbenega zavoda v Bologni in gospó Gemmo je poznal še iz prejšnjih časov.

Bil je sloveč glasbenik in tudi slikal je dobro; meni vsaj se je zdelo, da je tudi v tem dovršen umetnik.

»Danica, vas poskusim nekoč naslikati,« dejal je, »ali kaj, ko ne morem vpodobiti óne porednosti v vaših očéh, ne vseh vrst smeha na vaših ustnih, ne gracijoznega gibanja vašega! Brez tega pa bi bila slika mrtva.«

Pri teh večerih sem zabila na vse druge goste, videla in slišala nisem drugega nego samó njega. Drugi so se pogovarjali, šetali, igrali; midva pa sva razpravljala vsakeršne stvarí, in on — čuješ — on je hvalil mojo italijanščino ter pravil, da mu ugaja slovanski moj naglas.

Mimogredé mi je gospá Finsterjeva požugala s prstičem, ali dasi je hotela svarilo svoje zakriti s šalo, vender sem umela, da ji ni prav, ker sem vedno le ž njim. Toda kaj sem hotela! Vstala sem ter šla k drugi skupini, toda jezik moj, ki je vedel njemu toliko pripovedovati, bil je kakor zvezan, vsak pogovor mi je bil pust, in očí so iskale le njega. Ali gledal me je tudi on iz drugega kota, ujele so se najine očí, in skoro sva bila zopet skupaj.

Nekega večera sva bila še vsa vneta v zamišljenem pogovoru, ko pride gospá Finsterjeva z brzojavom za Alfonza. Le-tá pogleda pečat in prebledí; bilo je na njem »Firenze«, njega rojstveno mesto.

Molčé ga odprè, prečita in ga dá meni.

Njegov oče je nagloma obolel, in ako ga hoče videti še jedenkrat, naj se podviza.

Gledala sva se molčé nekaj časa, potem mi je dal roko, stisnil mi krepko mojo, uprl mili dolgi pogled náme in dejal: »Z Bogom, Danica, za nekaj časa!«

Pozdravil je ostale goste in izginil. —

Po štirih dneh dobim list njegov z novico, da mu je oče umrl in da mora ostati še nekaj časa domá v tolažbo stari materi in da uredí ostalino.

Še zmiraj so bili pri nas zabavni večeri, še zmiraj dosti družbe, toda jaz sem se odtezala, kolikor je dopuščala uljudnost.

Najrajši sem bila v prostih urah sama ter mislila nanj ali mu pisala, dasi mi je odgovoril šele na nekaj pisem, izgovarjajoč se na opravke. Povedal mi je, da je vesel in srečen, če mu pišem, da mi pa ne more odgovarjati takó pogostoma.

Minil je prvi, drugi teden, in jaz sem bila po poučevanji, po sanjarenji in po pismu zanj — vsakdanje moje opravilo — zopet stara Danica, živa in vesela. —

Ko se nekega dné vrnem z deklicama z vrta, dobim v obednici gospó Gemmo z mladim gospodom.

Ime mu je bilo Stern in bil je daljen sorodnik gospoda Finsterja; prišel je, da si ogleda Italijo in nje znamenitosti. Imel je kakor zlató svetle lasé, prav take brčice in žive plave očí.

Govoril je naglo, majal se in se vedno igral s paličico.

Ko je gospá z deklicama odšla, ostala sva sama, in vnel se je med nama živ pogovor sedaj v nemškem sedaj v italijanskem jeziku.

Ko smo po obedu posedeli pri mizi, šalil se je z gospodom ter mu pravil svoje dogodke, klanjal se gospé, pošiljal náme goreče poglede in se igral z otrokoma.

Bil je takó živ in videti takó otročji, da nam je bil takoj domač in da bi se bila jaz skoro igrala ž njim kakor z otrokom.

Vsak večer je bil gost v Finsterjevi hiši, in vsak večer sem največ občevala ž njim.

Ugajala mi je njega preprostost takó kakor njegova malone otroška živahnost, njegova lahka duhovitost, v kateri je prehajal s predmeta na predmet, takó kakor njegov molk, pretrgan samó z glasnimi, globokimi, a neresničnimi vzdihi, katerim smo se vsi smijali in on z nami.

Gospá Gemma naju je rada videla skupaj, dasi še ne vem, zakaj.

Bila sva res prava otroka!

Jedenkrat na teden pa sem prejemala Alfonzove liste, in tega dné me je dražil bolj nego kdaj.

»Samó jedenkrat na teden, to vam je ljubezen, to! Vsak dan in celó dvakrat bi vam jaz pisal, ko bi bil takó srečen! To vam mora biti ribja kri v tem človeku!»

Ugovarjala sem mu samó zató, da bi ne obveljala njegova; sama pa sem mislila potem, da je v tem venderle nekaj resnice.

Samó jedenkrat na teden in še tedaj hladno!

Očitala sem Alfonzu, in čudil se je, kakó mi je prišlo to na misel potem, ko sem bila dosedaj vedno le zadovoljna.

Odpisala sem mu nató strastno, da potrebujem njega listov, toda on je ostal pri starem običaji. —

Sedela sva nekega večera s Sternom drug pri drugem.

Umolknila sva, in on je vzel album z mize ter pregledaval slike, časih upirajoč váme ognjeni svoj pogled.

Prišel je do moje slike in obstal, motril mene in sliko:

»Danica!«

»Kaj je?«

»Vi prašate?«

»Moram, sicer ne vem, kaj hočete.«

»Vi ne veste?«

»Kakó bi?«

V tem pa je snel sliko mojo iz albuma in jo gladil z roko.

»Dajte jo meni, Danica!«

»Ni moja, gospá Gemma ukazuje.«

»In če mi jo dá ona, ali ste zadovoljni?«

»Ne.«

»Trdosrčnica, dajte mi jo, da me bode spominjala srečnih dnij v Bologni!«

»Ako so bili srečni, spominjali se jih bodete itak brez slike.«

»Danica, vem, da mi, žal, ne morete biti več nego prijateljica, bodite mi vsaj to!«

»Saj sem vam bila od prvega dné.«

»In ne smé li prijatelj dati prijatelju slike?«

»Zakaj ne?«

»Ali dovolite, da jo vzamem s sabo?«

»Vzemite jo!«

»Hvala, gospodičina Danica!« Hotel mi je poljubiti roko, toda naglo sem mu jo odtegnila, zajedno pa ga potegnila za sabo, ker me je trdno držal. Naglo se je tedaj z ustni doteknil mojih lâs. Drzen je bil, jako drzen, toda takó otročje lahkomiseln, da se mu je moralo oprostiti. —

Jednakomerno so pohajali dnevi, veseli vsi in brezskrbni.

»Stern bi bil moral že davno nadaljevati svoje potovanje in zamudil se je dolgo, dosti dlje, nego si je mislil, in tega ste krivi vi, Danica,« dejala je gospá Finsterjeva.

Naposled je moral dalje. Solznih očíj mi je podajal roko in vzdihal kakor gledališki igralec, jaz pa sem se mu smijala, dasi ne od srca, zakaj bil se mi je prikupil.

»Odšel je vender, hvala Bogú!« dejala sem potem sama v sebi. —

Drugega dné mi je naznanil Alfonz, da pride za teden dnij.

Odpisala sem mu takoj, da ga že težko pričakujem, in pisala sem mu vsak dan.

Minil je teden, in minil je tudi dan, ko bi moral priti, toda ni ga bilo in pisal mi tudi ni . . .

Minil je drugi, tretji teden — nič!

Trpela sem neizrečno. Liste, ki sem mu jih pisala, dohajali so mi nazaj z opomnjo, da ga ni več tam. Kje neki biva? V Bologni ga tudi ni bilo.

Zvedela sem pozneje zadosti — preveč!

Lažnjivec, ta Stern s svetlimi lasmí in licemerskimi očmí; lažnjivi glumač!

Odpotoval je dalje na jug in se ustavil dlje časa v Florenciji ter tu zopet iskal zabave.

Srečala sta se z Alfonzom v neki rodbini in bila že nekaj večerov skupaj; tretji v družbi pa je bil Alfonzov najboljši prijatelj.

»Torej odpotuješ že pojutrišnjem?« dejal je Alfonzov prijatelj, »in ne daš se zadržati?«

»Ne morem.«

»Sevé, Danica tvoja te že težko čaka!«

»Kdo? Danica?« vpraša Stern začudeno.

»Dà, Danica, moja nevesta.«

»Čudno, takó redko to ime, in vender imava oba Danico.«

»Vi Danico? Saj to ni nemško, ne italijansko ime.«

»Ne, slovansko je, in Danica, ljubica moja, je ta-le.«

Ko Alfonz ugleda sliko, prebledí in potem se skoro poslovi.

Odpotoval ni od tam, ker je moral drugi in naslednje dni ležati.

Opisal mi je na toliko listov ta-le pogovor in dejal, da mu je sedaj jasno, zakaj sem silila po odhodu Sternovem, naj pride, ker mi je bilo namreč dolgčas.

Odpisala sem mu takoj, a tega pisma, mojega izgovora ni vzprejel, list mi je došel nazaj, pisala sem drugič ter čakala jeden, dva, tri dni, ves teden — nič!

Po štirinajstih dneh dobim pismo nazaj z drobnim lističem, spisanim po njega materi, da je Alfonz — umrl kakor njegov oče — za legarjem! — —

Povest moja je končana. Povedala sem ti vse, le strašnih muk ne, katere sem prebila. Ali mi je Alfonz oprostil ali mi je verjel, da sem nedolžna? Ali se je ločil s srdom v srci?

Ta misel me je mučila prav takó kakor zavest, da ga ne bodem več videla.

O Sternu nismo slišali dosedaj še ničesar, in kar množí mojo bol, to je resnica, da vidim gospó Gemmo brez srca, brez čustva za mojo nesrečo. . .

In sedaj, sedaj, Vida moja, končal se je moj sèn, in strašna resnica me morí! Ko bi me ti videla!

Kadar mi je srce takó bolno, skrijem obraz v blazino in kličem: »O Bog! Daj, da najdem tolažbe v molitvi, tolažbe, katere iščem zastonj drugje!«

In to pomaga, solze se mi vlijó, dobrodejne solze! Utolažijo mi morda srce, ki hrepení po njem in ga ljubi bolj nego kdaj!

In sedaj, Vida, usmili se me! Tukaj ne morem več ostati, več ne na tej zemlji!

Dočim bivam tu, umrl je moj dobri oče, ki je bil takó hud, da sem šla toli daleč.

Mati je sama, k nji moram, in naseliva se zopet kje v neznatni vasi. Prosim te, pozvedi za prazno službo in poroči mi!

Upajoč, da se skoro snideva, poljublja te

tvoja Danica. —

Razžalostil me je ta list, in sklenila sem storiti za Danico, kar bi bilo možno.

Povabila sem jo, naj pride takoj k meni, toda odbila je to povabilo in šla k materi.

Ni ji bilo treba čakati dolgo, in bila je nameščena nekje v Furlaniji. Živela je tam z materjo prav tiho; spomini, nekdanji srečni spomini, vstajali so ji čestokrat v mislih. Tolažila se je ž njimi in ni se jih branila. »Mož, katerega sem tolikanj ljubila, vreden je večnega spomina,« dejala je večkrat.

Bila je tam dve leti; koncem dveh let ji je umrla mati, in ona si je zopet zaželela na slovensko zemljo.

Tu-le v Brdih je že malone leto dnij, tukaj poučuje in — čudi se! — šiva, plete, kuha, čita malo, sanjari ne več.

Baš sinoči mi je dejala: »Glej, Vida, vzpenjala sem se čez mejo! Pa sedaj? Kar sem nekoč zaničevala, to je sedaj moja zabava, sedaj — ko so mi strte peruti!«

Odprto nebó.

Ko uále je strmèč okó
V trenutjih kratkih zrlo,
Biló mi je, kot da nebó
Očem se je odprlo.

Ko te odvèl je pot naprej,
Nebó se je zaprlo
In za ljubezen kot doslej
Srcé mi je umrlo.

Breda.

Herondovi mimiambi.

Spisal **R. Perušek.**

(Dalje.)

eronda je torej pač povzel pesniško mero od Hiponakta, ne pa vsebine za svoje spise. Vsebina Herondovih spisov so dramatski prizori iz življenja malih ljudij. Ličnosti, katere nam vodi na oder, so ljudje nizkih in srednjih stanov, meščanke, kmetice, rokodelci, učitelji, trgovci, pa tudi robovi in izmeček človeštva, podvodniki i. t. d. Stavlja nam jih pred očí kakor v fotografski sliki. Zató mu ni treba obširnih opisov, nego situvacije, v katerih riše svoje osebe, in besede, katere jim devlje v usta, stvarjajo takó živo in značajno sliko, da se moramo diviti umetnosti, s katero nam prikazuje delo in nedelo, mišljenje in čustvovanje teh ljudij. Te podobe so vzete iz resničnega življenja in iz njih diha taka realnost, da zaostajajo celó sedanji realisti za Herondo. Njega osebe govoré, kakor so ljudje imenovanih stanov res govorili. Zató so pogovori prirodni, časih celó preprirodni ali naravnost rečeno, kosmati. Pesniška oblika tudi dobro ugaja temu realnemu zlogu. Ves zlog njegov je namreč izprepležen z národnimi reki in pregovori. Sličice so kratke; najkrajša šteje 85, najdaljša 129 stihov.

Vender pa ne tajimo, da je Heronda upotrebil mnogo, kar so pred njim ustvarili ali pa v književnost uveli drugi pisatelji. V pristopu k drugi knjigi mimiambov, ki se je ohranil, žal precèj okrnjen, priznava sam, da je bil Hiponakt njegov prednik v holjambski poeziji. Je li tudi gledé na jezik in na vsebino kàj pridobil od njega, to se ne dá ustanoviti, ker je od Hiponakta ohranjenih le malo odlomkov. Kakó kriva pa je navadno sodba, ako hočemo iz majhnega števila odlomkov zopet sestaviti vsebino in pesniški značaj kakega pisatelja, to nam priča najbolje Heronda sam. Ker imajo nekateri ónih odlomkov, o katerih smo govorili, slučajno ozbiljno vsebino, sklepal je Bernhardy, [1]) (seveda predno so se našli Herondovi mimiambi), da je Heronda učil praktično modrost za življenje v moralnem tonu; o nekem drugem odlomku trdi, da ž njim Heronda opisuje družtvene igre, in zopet o tretjem, da nekemu dekletu daje najivne svete; a drugi odlomek je iz mimiamba, v katerem opisuje pisatelj dečaka, ki ne misli na drugo nego na igre. Ta mimiamb je podoben tretjemu, popolnoma ohranjenemu in »Šolnik«naslovljenemu; tretji odlomek je vzet iz četrtega ohranjenega, in sicer tolaži prijateljica drugarico svojo, ki se

[1]) Geschichte der griech. Lit. II. 382 sq.

togotí na svojo služkinjo. Da pa tudi prvi odlomek, katerega navaja Bernhardy, ni resna parajneza (opomin), to nam priča jasno ves značaj Herondovega pesmarstva, kakor se skoro osvedočimo.

Brez dvojbe pa je, da je Heronda svoje prednike, ki so obdelavali isto književno polje, toda v drugih pesniških merah, izkoristil za svoje namene. Najprej je treba imenovati njegovega zemljaka Epiharma.[1]) Komedije Epiharmove so večinoma mitološke travestije; obravnaval pa je v njih tudi druge predmete iz navadnega življenja. Njega spisi so bili polni umestnih sentencij. Po vsi priliki se naslanja óni prizor v tretjem mimiambu, ko šolnik pretepa zanikarnega dečka, na Epiharmovega »učitelja klofutarja (παιδοτρίβης κόλαφος).« Tudi besede, katere upotrebljava v drugem mimiambu Bataros o »tepenem Frižanu«, cikajo na pregovor: »Ako Frižana tepeš, tedaj je končno boljši in poslušnejši,« katerega pripisujejo Epiharmu. Da se je dobro okoristil tudi s Sofronom,[2]) to nam svedočijo mnoga mesta v odlomkih Sofronovih, katera se zlagajo s Herondovimi gledé na situvacije, na fraze in pregovore, n. pr, κρῖμνα ἀριθμεῖν zrna šteti, πηδᾶν (skakati) v pomenu, katerega ima glagol v rečenicah »srce ali žila bije«. »Mimiambe« je imenoval Heronda svoje prizore po »mimih«, katere je Sofron uvel v književnost. Sofron je spisal mim, kateremu je bil naslov »Žene pri obedu«. Verjetno je torej, da je Heronda ta mim posnel v svojem mimiambu »Žene pri zajutrku«. V mnogih stvaréh se ujemata Heronda in njega vrstnik Teokrit.[3]) Mnoge govorniške podobe, mnogi pregovori in mnoge situvacije so si pri obeh zeló podobne. Ali zlog obeh pisateljev je čisto različen. Teokrit je porabil predmete svojega prednika Sofrona, kar potrjajo sholija. Takó je po svoje predelal Sofronovo igrico »Žene slaveče istemske igre (Ἰσθμιάζουσαι)« ter spisal svoje »Žene slaveče Adonija (Ἀδωνιάζουσαι)«. Tudi »Ribiči« so posnetek po Sofronovem »Tunolovci (θυννοθήρας)«. — Nje-

[1]) Epicharmos se je porodil leta 540. pr. Kr. v Kosu. Mlad je ostavil rodno mesto ter šel v Sicilijo, kjer je leta 450. pr. Kr. umrl. Povzdignil je dorsko komedijo do umetalne oblike. Ohranjenih je 35 naslovov njega dram, pisanih v dorskem narečji. Jezik v teh igrah je posnet iz ust preprostega ljudstva.

[2]) Sophron Sirakužan je pisal v dorskem narečji prozajske mime, katere je Platon vrlo čislal. V njih je prikazaval šaljivo in dovtipno, časih tudi resno, različne stanove, njih običaje in način njih življenja. Pisani so bili mimi realno, in to gledé na vsebino in na jezik, ki je bil vzet iz ust preprostih ljudij.

[3]) Theokritos je bil Sirakužan (po poročilu nekaterih starih razlagalcev pa rodom Kojec). Živel je v tretjem stoletji pr. Kr. večinoma v Sirakuzi, pa tudi v Aleksandriji. On je izumitelj bukolske poezije. Jezik je neka mešanica dorskega in drugih narečij. Spisal je razven bukolskih poezij še himne, heroine, pesmi, elegije, jambe, epigrame. Ohranjenih je 31 poezij in 25 epigramov in nekova pesem v podobi pastirske piščali (σύριγξ).

gove slike (εἰδύλλια) so prirodne, živahne, šaljive, toda nikdar surove; jezik je krepak, lahko umeven in vender poetsko nadahnjen. Baš v tem pa se razlikuje od Heronde, ki je časih prerobat. Teokritovi prvi sliki, o kateri smo omenili, da je posneta po Sofronovi, podoben je 4. mimiamb Herondov. Ali ker ne smemo misliti, da bi si bila dva vrstnika izposojala predmete drug od drugega, moramo sklepati, da sta oba upotrebljavala jednake vzore in zlasti Sofrona, kar veljá za Herondo tembolj, ker je njegova dikcija Sofronovi popolnoma jednaka. Nedvojbeno je torej, da je Heronda posnemal prednika Epiharma in Sofrona. Ker pa je rokopis Herondovih mimiambov omogočil spoznavanje té vrste poezije, smemo po vsebini Herondovih mimiambov sklepati tudi na vsebino Sofronovih mimov, in tudi ta okolnost je važna za oceno novega odkritja.

Da je Heronda kot izobražen človek poznaval tudi tragike, komike in druge pesnike ter se od njih mnogočesa naučil in časih tudi mnogokaj uporabil njih svojine, to je naravna stvar, kateri se ni čuditi.

Jako zanimljivo je vprašanje, kakšno je bilo razmerje med književnim delovanjem Herondovim in Kalimahovim,[1]) ki je bil prvak aleksandrijske pesniške šole. Znano je namreč, da je Kalimah spisal tudi knjigo „hromih jambov“, ki pa je, žal, izgubljena. Morebiti, da bode to vprašanje razbistrila njega povest »Hekala«, ki se je našla na deskah pisana in se sedaj hrani na Dunaji, a se še ni izdala, pa utegne biti jako zanimljiva za spoznavanje tedanjih literarnih razmerij.[2])

Heronda pa je dobil tudi posnemovalcev. O Rimljanih Maciji in Vergiliji smo že govorili, Plinij[3]) pa omenja tudi nekega Arrija Antonina, vrstnika svojega, ki je v grškem jeziku pisal mimiambe. Nekemu pisatelju mimov, Neikiji (Neikias ali Nikias) je postavil sin Herodian kip in napis v hromih jambih, iz česar bi se dalo sklepati, da je tudi Nikija svoje mime napisal v hromih jambih. Da pa je bil Heronda čislan zaradi svojih pesniških proizvodov, to nam svedočijo besede, katere je pisal Plinij Antoninu[4]), ko mu je ta poslal svoje grške epigrame: »Ko sem čital tvoje epigrame, bil sem baš takó

[1]) Kallimachos Kyrenaios je živel v Aleksandriji kot čuvar biblijoteke, katero mesto mu je podelil kralj Ptolemaj Bratoljub. Spisal je do 800 spisov v dorskem narečji, himne, elegije, epigrame, »Vzroke« v 4 knjigah, polne starožitnostij. Epska povest »Hekala« se je mnogo čitala in tolmačila; v »hromih jambih« je kritikoval pesmi in dela svojih sodobnikov. Najznamenitejše delo je 120 knjig »πίνακες« imenovanih, ki so bile katalog aleksandrijske knjižnice.

[2]) Gomperz Theodor. Papyrus Erzherzog Rainer. Aus der Hekale des Kallimachos etc. — Mit 2 Tafeln. Wien. 1893. [3]) Ep. IV. 33.

[4]) C. Plinius Caecilius Secundus je živel od leta 62.—114. po Kr.

vzhičen kakor tedaj, ko sem čital nedavno tvoje mimiambe. Koliko je v njih naobraženosti, koliko lepote . . . Mislil sem, da imam v rokah Kalimaha, ali Heroda ali še kaj boljšega od njih.« Pri poznejših rimskih pesnikih znači beseda cerdo (κέρδων) čevljarja. Morebiti se je izprevrgla Herondova ličnost, katero v »Čevljarji« nazivlja Kerdona, v takšen tip čevljarja, da je iz osebnega imena κέρδων nastalo apelativno ime »cerdo«.

Nedolgo potem, ko je bilo prijavljeno britski akademiji, da so se našli novi rokopisi, prišli so tudi v britski muzej, in prvi jih je objavil Kenyon pod naslovom: »Classical texts from Papyri in the British Museum, including the newly discovered poems of Herodas edited by F. G. Kenyon. M. A. With autotype facsimiles of mss. London 1891. British Museum«. Skoro potem je izšla knjižica: »Herodas ed. Kenyon. Addendum. London 1891. British Museum«, ki obseza nekaj drobcev (detached fragments). Sestavljujočemu tekst pomagali so Rutherford, Jebb, Hicks, Scott. — Držal se je natanko papira in vse natanko ponatisnil, kakor je v matici, tudi vse posebnosti egiptskega izgovora; Egipčani so namreč izgovarjali in pisali jako nedosledno mehke in trde soglasnike, zamenjavali ostri in blagi huk, izgovarjali so »i« namesto »ει« in druge take stvarí. Tudi ni dodal naglasov, pač pa je dobro podelil besede. To delo ni karsibodi. Kdor je videl star papirov rokopis, ta vé, kakó težko jih je čitati. Na prvi mah človek skoro ne vé, da je to kako pismo, in sicer grško pismo, sosebno ako je rokopis pisan z malimi kurzivnimi črkami, kakeršen je rokopis Herondovih mimiambov. Pomislimo tudi to, da je rokopis učakal dve tisočletji, in jasno nam je, da je moralo pismo na mnogih mestih obledeti, da se je na mnogih mestih izkrhalo, zdrobilo ali celó izginilo. Potem pa so besede pisane kàr nepretrgoma druga za drugo, takó da je treba temeljitega znanja grščine in velike vaje v čitanji takih rokopisov, dokler se raztolmačijo. Ker več očíj več vidi, zató so se izdali tudi autotipi dotičnih rokopisov, da more vsakdo poskusiti svojo bistroumnost. Tudi nje je izdal britski muzej: »Herodu mimiamboi. Facsimile of. Pap. CXXXV. in the British Museum. 1892«. — Papir obseza nad štirideset stolpcev, in v teh je napisanih sedem popolnih mimiambov. V prvem stolpci se začenja »Posredovalka«, ki je precèj dobro ohranjena, potem »Cined (κίναιδος«), čegar začetek je precèj okrnjen, dalje sledé po vrsti dobro ohranjeni: »Šolnik«, »Ženski darujeta in žrtvujeta Asklepiju«, »Ljubosumnica«, »Ženski, prijateljski se razgovarjajoči«. Konec tega mimiamba, kakor začetek in zvršetek »Čevljarja«, pa so zopet jako nedostatni, ker je v nekaterih stihih ostalo samó nekoliko črk, in še te so često nečitljive.

Potem je odlomek »Sanj«, v katerem je samó nekoliko stihov celih, od vsega drugega so samó pojedini kosci, ki se ne dadó več sestaviti. Končno je še kosec papira, ki obseza nekakšen kratek uvod in potem nekaj jako okrnjenih stihov mimiamba: »Žene pri zajutrku«.

Zbirka mimiambov je izvedena po nekem izvestnem načrtu, ker sta prvi in drugi, šesti in sedmi nekaka pendanta. Zatorej je verjetno, da je bil pred »Posredovalko« »Pevec«, ki ima podobno vsebino s prvim mimiambom, ako smemo soditi po štirih stihih, ki so se ohranili in v katerih baje Molpin pozivlje Grila, naj uživa življenje; morebiti je Gril v »Posredovalki« ista oseba, ki praktično izvaja nauke Molpinove. Jednako vidimo, da nastopa čevljar Kerdon v sedmem mimiambu; a govorilo se je o njem že v šestem. Potemtakem bi se dalo sklepati, da je bil tudi mimiamb, iz katerega se je ohranil nekov odlomek pri Maciji, in ki govorí o nekem prodajalci smokev, koj za »Čevljarjem«, ki prodaja obutalo.

Kakó pa je z ónim pristopom, ki stoji pred »Ženami pri zajutrku«? Kàj prepričevalnega se ne dá ustanoviti. Jako lahko mogoče pa je, da je ta pristop (prooimion) bil nekdaj na čelu celokupne zbirke in da so bile prvi mimiamb te zbirke »Žene pri zajutrku«. Ta hipoteza učí, da se je začetek vsega zvitka zlomil in da so se od njega ohranili samó drobni kosci; da pa se začenja »Posredovalka« na začetku novega stolpca, to je slučaj, kakor je slučaj, da se je baš do istega stolpca razdrobil papir. Umevno pa je, da se začetek in konec zvitka najlože zdrobita in raztrgata. Druga hipoteza, ne menj verjetna, pa trdi, da se je s tem pristopom začenjala n o v a knjiga mimiambov.

V rokopisu, ki obseza mimiambe Herondove, ne spominja se nikjer ime pisateljevo. Vender, da so mimiambi res Herondovi, pričajo nam odlomki, ki so bili dosedaj znani in ki se nahajajo v mimiambih na svojem mestu. Izmed odlomkov, zabeleženih pri Bergku (o. c.), je 4. v »Ženah, žrtvujočih Asklepiju« 6. in 7. v »Posredovalki«, 8. v »Ljubosumnici«, 9. v »Šolniku«. — Odkod so vzeti ostali odlomki in takisto odlomki, ki so se ohranili v Macijevem latinskem prevodu, ne dá se ustanoviti. Jasno pa je, da je papir ohranil samó jeden del Herondovih spisov. Koliko je bilo vseh spisov, o tem so nekaterniki ugibali in po številu odlomkov hoteli določiti množino spisov. Vsi taki poskusi so prazna mlačva. Ohranili so se lahko odlomki samó iz oskromnega števila spisov. Tudi Macij je morebiti prevel samó jeden del matice, ali pa so poznejši gramatiki izčrpili samó jeden del njegovih spisov. Izvestno je samó to, da je Heronda več spisal, nego se je ohranilo potomcem. (Dalje prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

IV.

Štirinajst dni po Sv. treh Kraljih se je pričelo na Kačonovini nenavadno gibanje. Korparjev Boštjan iz Hrastja se je oglasil dvakrat zaporedoma v tednu dnij; govoril je vselej mnogo o slabi trgovini z ovcami, hodil tudi v hlev in tipal in ščipal mrkače po hrbtu in po ledji, potem pa obsedel nekoliko ur za mizo pri bokalih tolkovca in pušil Kačonov vtihotapljeni tobak. V nedeljo popoldne pa je prišla večja družba: stari Kobilica iz Hrastja, bahàt in oblasten gospodar, žena njegova, drobna, skljućena, zgovorna ženica, opravljena v bel kožuh in z belo pečo na glavi, in hčerka Jerica, mlada, rdečelična, krepko rasla deklica, ki ni mnogo govorila, tem pozorneje pa štela kokoši na dvorišči in teleta v hlevu. Tudi Korparjev Boštjan je bil v družbi in je zgovorno slikal vse vrline Kobiličeve Jerice, potem pa zopet opozarjal poslušalce na gospodarske ugodnosti Kačonovine. Očito je bilo, da se tu vrší ogled, kateremu bodi posledica poroka. Hodili so po hlevih in kaštah, po njivah in košenicah, od daleč si ogledali zarasle gozde in z višine naglo premerili travnike v dolini; znano jim je bilo itak, koliko stotov sená in otave se nakosí tamkaj. Kačon je hodil z družbo in zadovoljno požiral laskavo hvalo, ki je zvenela njega posestvu iz ust Korparjevega Boštjana. Stari Kobilica je prikimaval, njega žena je tu in tam izrekla svoje neodločilno mnenje, Kačonov Janez pa je večinoma nem stopal poleg Jerice.

Mrak je legal na zemljo, ko so se gostje odpravljali; zadovoljno prijateljsko pozdravljanje in glasni pogovori — vse je pričalo, da se je dosegel namen denašnjemu posetu. Toda pri večerji, kjer so bili zbrani vsi Kačonovi, nihče ni omenil oglednikov; šele ko je odšla družina, zinil je Kačon v svoj vivček: »Pripravna je videti, prav pripravna!«

Odgovoril mu ni nihče; za nekoliko časa se oglasi babica na peči, ki je nocoj puščala kito v miru — saj je bil praznik — ter si le s koščenimi rokami podpirala velo lice: »Bog daj, da bi bila dobra! Meni se bode pa tudi treba umekniti!«

»Kam pojdete?« zasmeje se Kačon.

»Dôli k Sv. Tomažu — —!«

»Ej — čemú taka govorica?« deje gospodar nejevoljno; »stari ste pač, stari — sedaj bodemo pa vsi trije, vi in midva z Barbo — stari na gruntu!«

Hoče se nasmehniti, toda ne posreči se mu; babica in Barba zajokata, Nežika si otira očí, Janez pa gleda v tla in seza z rokami po žepih, kakor bi česa iskal.

V tem duševnem razpoloženji se tudi razidejo k počitku.

Odkar se je končala pravda z Lukčevimi in je prisegel mladi Kačon, odslej starec nima več miru na gruntu; ne da bi ga drugi nadlegovali s svèti in predlogi, ali da bi se čutil prestarega, onemoglega za gospodarstvo ter zató hotel odložiti breme na mlajše rame — nikakor ne; ampak nekaj drugega ga je težilo vsako jutro, ko je izpregledal po težkem spanci in odkorakal v hlev gledat, kakó je z živino; nekova čudna senca je hodila za njim, ko je gonil vola v gozd, nakladal butare in vejevje, ali kadar je pozno popoldne gledal po solnčnatih brdih, kjer je pod zmrzlo odejo čakalo njega žito tople pomladi, da vstane v rast in cvet.

Kadar je sedèl v Štrukljevi krčmi, vedno je pazno vlekel na uhó, kaj se govorí pri sosednih mizah; toda nikdar ni čul besede, katere se je je bal ali katere si je — kdo vé — morda želel. Domá je ženi Barbi sleharni večer govoril, da se je naveličal grunta, sin naj sedaj poskusi ž njim, saj ima dovolj let za ženitev in gospodarstvo. Onadva pa si pač toliko izgovorita, da jima ne bode treba stradati niti drugje iskati strehe. O Janezovi pravdi ni bilo nikdar govora, vender pa je prav ta in njen konec — Janezova prisega — óno strašilo, ki je sicer nevidno, pa vender vsakemu domačinu prav čutno noč in dan za petami!

V občevanji z Janezom je izpremenjena samó babica na peči, zakaj od sv. večera še ni izpregovorila besedice ž njim in tudi ni pustila, da bi jo podpiral, kadar je lezla dôli na klop in potem na tla ali zopet narobe. Sedaj si sama pomaga, ako ji Nežika ne ponudi svojih rok.

Janez pa tudi ni več óni, kakeršen je bil pred malo meseci; prej ravni život se mu je nekamo skljućil, in hoja, govorica, oboje mu je dôkaj neodločno, bojazljivo. Vedno je okrog doma, in tudi po noči, katera je vender fantovska, meče se po trdem ležišči v hlevu, dočim hlapca vasujeta.

Nekoč je hotel babici potisniti stol pod noge, ko je lezla raz peč. Sama sta bila v stanici.

»Béži!« vzkliknila je starka in jezno uprla vanj sivo, blesteče okó. Nekaj trenutkov je tudi on osupel zrl vánjo.

»Ne dotikaj se me!« zapové mu novič in stopa, opiraje se na kljukasto palico, počasi proti mizi. Janez pa odide iz sobe, nem, povešene glave, naravnost proti hlevu in tam se ozira, kakor bi si iskal dela, katerega se dosedaj ni domislil. —

Po ugodnem ogledu je bila njega poroka s Kobiličevo Jerico dognana stvar. Pri »gosposki«, tedaj patrimonijalni, podpisali so pisma, v župnišči oskrbeli oklice, in v ponedeljek pred pustno nedeljo, na vse zgodaj — danilo se še ni — mrgolelo je že na Kačonovini ženinovih gostov, ki so se odpravljali na pot v Hrastje, na nevestin dom. Ukaje je hitela vsa družba, kateri je bil obili zajutrek očito dobro teknil, čez rebra dôli proti véliki cesti, kjer so že čakali jednovprežni, committed nališpani vozički.

Tam nasproti na brdu pred Korenom, tam je v Lukčevi koči še gorela treska na čelešniku. Ženin Janez je za trenutek obstal na ovinku, odkoder se je videl svetel blesek te treske, sveteč skozi okence, ki je bilo menda odprto; saj bi drugače ta svit ne mogel biti takó čist in takó jasen. Janez je postal in se stresnil po vsem životu.

»Júhuhu-hú-u-ú!« zaukal je za njim tovariš-svat; in »júhuhu-hú-u ú!« so povzeli drugi.

»Júhuhu-hú-u-ú!« vikne Janez in skoči, vihteč ovenčani svoj klobuk, kàr nekaj sežnjev čez rob, preko rebra nizdolu na bližnjico, po kateri se loví vsa glasna družba.

Ukanje pa odmeva z brega v breg, z rebra v rebro, in otlo zateglo zvení tudi gôri v Lukčevo kočo.

»Ali ga čuješ?« vpraša starka, prišedši mršava in zaspana iz svoje kamre ter sovražno pogleda hčer, ki sedí skljućena in glavo v roke opiraje na klopi pri peči.

V tem stopi Lukec v hišo in otrkava slamo, ki se še drží njegove umazane obleke.

»Sedaj gredó ti cigani—bogatinski!« zagodrnjá in otrebi tresko.

Dete na peči se vzbudí in zajoka; ta jok šele vzdrami deklico, da vzame otroka v naročaj.

»Hudič — hudič!« sikne starec.

»Júhuhu-hu-u-ú!« zazvení sedaj že daleč iz doline. Tam za Limbersko goro pa se polagoma rdeči nebó od jutranje zore.

V.

Svatba je trajala nepretrgano skoro tri dni; v sredo pozno popoldne sta se pripeljala novoporočenca na Kačonovino, in velik del svatov ju je spremil semkaj. Ondu se je sedaj pričela nova pojedina, novo popivanje, novo petje že gluhih, zagrljenih glasov. Stari Kačon ni hotel, da bi se dejalo: »Tam pri Kobiličevih je bilo kàj več jela«, in zató so kuhali, pekli in cvrli, kakor bi bilo treba pričeti novo svatovanje. Od goveje juhe, ki je prišla trikrat na mizo, od mastnih krapov do pečenega jagneta, potresenega s sladkorjem, s katerim se je završil jedilni list, zastopano je bilo vse, kar zmaga želodec — ustvarjen in še nepokvarjen za take zabave, in kar vzmore kmetska kuharska umetnost. Dva godca, jeden s cimbalo, drugi s piščalko, pobirala sta zadnje svoje močí, da bi ustregla neumornim plesalcem. Ponoči pa so nastopili oglarji, fantje iz sosednih vasíj, ki so prišli na prežo. Starejšina, nevestin strijc, ukaže jim nesti dva škafa vina na dvorišče, in stari Kačon zadovoljno prikima.

Okolo polnoči se vzpnè divje vrvenje na vrhunec, takó da sedaj nihče ne vprašuje po drugem, ampak vsakdo leze, hodi in pleše, kakor mu veleva trenutek, svoj nagib ali pa oslabela telesna moč.

Tedaj ženin Janez izgine izmed svatov. Dosedaj je izpolnil vse dolžnosti, kakor jih zahtevata običaj in dostojanstvo: jedel in pil je, kolikor smé in more ženin, odgovarjal in glumačil ob raznih nastopih, ki se redno vršé ob imenitnejših kmetskih porokah, iz kratka — izigral je vso nalogo ženinovo, katera pa ob takih prilikah nikakor nima pomena junaške ali sploh prve naloge na gledališkem odru, ampak je slična óni, katero predstavlja glavni statist, ki mora stati lepo opravljen na odru in le tedaj ziniti besedo, kadar ga ogovorí kdo izmed prvih glumačev.

Izginil je, in nihče ni opazil, da ga ni v družbi. Oni v hiši so morda mislili, da postaja med oglarji; ti pa se niso brigali zanj, nego delili vino iz škafov in ostanke jedil, ki so jih svatje nosili iz hiše. Nevesta in družica so plesale na podu, in nobeni še ni bilo veselja dovolj.

V tistem času pa stopa gôri čez rebro pod Lukčevo kočo ženin Janez. Njega korak je skoro negotov, toda navzlic gosti temi ne izgreší steze. Pri Lukčevih nocoj ni luči.

Janez pa tudi ne išče te koče; nekoliko streljajev pod njo se razteza pod robom strme njive gosta šuma, zarastena z leskovjem in ivo; iz nje kipé tu in tam rogovilasti, razzebeni hrastje. Ta šuma je Janezu dobro znana — kolikokrat sta se tu sešla z Lenko! V to sa-

moto niti podnevi ne zabrede drug nego pastir, ki gré iskat izgubljene ovce, ali pa stari Lukec, če pride pobirat dračje in tudi sekat zelene veje. Ponoči pa se tu ni bati nì pastirja nì tatú nì radovednega izprehajalca, in to tem menj, ker že stara, ustno izročena pravljica pripoveduje o tem svetu čudne dogodke.

Sredi te šume se dviga holm, imenovan »Lepi hrib«, in tukaj najdejo časih čudna orodja, denašnjim prebivalcem teh brd neznane neumevne stvarí: steklene žare, lončene svetilke, slične železnim leščerbam, navadnim še sedaj po hlevih, zapestnice in od rjè razjedena bodala, novce in fibule — in ustno poročilo pravi, da je tu stal nekoč paganski grad in da ponoči ondu ni varno. Marsikateri Korenec trdi, da je videl o polnoči tamkaj blesteče luči, drugi zopet, da je srečal v tej šumi čudno opravljenega, silnega orjaka, ki je z batino na rami korakal čez skale in ostanke nekdanjega zidú, ki so še videti; tretji pa je pripovedoval o velikanskem črnem psu, ki se mu ni hotel umekniti, dasi je s četvornikom zamahnil po njem; vsi pa so jedini o tem, da se jim ježé lasje, ako jih vodi nujna pot v mraku ali ponoči preko »Lepega hriba«.

Ljubezen pa navadno ne pozna takega strahú, in zató sta tudi Janez in Lenka tukaj na zasutih, košato obrastenih razvalinah nekdanje paganske naselbine dobila prostor, kjer nihče ni motil njiju sestankov. In domá? Kdo se je brigal pri Lukčevih za hčer, ko sta spala starec v slami na kozjem hlevu, mati pa v zatohli kamri; ali kdo je vprašal pri Kačonovih po Janezu, da je bila le živina opravljena in da je bil zjutraj domá, ko je pričel oče pred jutranjo zoro svoj izprehod po hlevih.

Dolgo, dolgo Janez že ni šel to pot, ki jo meri nocoj o polnoči; sam ne vé, čemú bega tod, čemú sili vedno dalje tja v šumo, na razvaline paganskega gradú; nevidna moč ga žene dalje, in srce mu utriplje, ne od bojazni ali strahú, ampak od hrepenenja, takó kakor nekdaj v poletnih nočéh, ko je iskal tu — Lenčike.

Dozdeva se mu, da jo mora dobiti tukaj; je li še sploh upravičen, stopiti pred njo, ogovoriti jo, o tem niti ne misli; tudi mu ves hrup, vse ukanje in glas piščalin, ki zvení s Kačonovine, ne sega v uhó; nič, nič — samó njo, samó Lenčiko bi rad videl!

Sedaj prebrede goščo in stopi na mali laz, po katerem še kipé malostni ostanki nekdanjega silnega zidú, prerasteni z mahom in brinjem.

Z jednega teh kamenov se dvigne temnoopravljena ženska.

»Lenčika!« vzklikne on in hoče k nji.

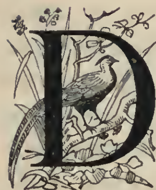
(Dalje prihodnjič.)

Jež.

Spisal † Matej Tonejec-Samostal.

(Konec.)

Dobro se še spominjam, kdaj sem videl prvega ježa. Bil sem še otrok, ko ga je prinesel nekdo s senožeti domov. Dolgo časa smo ga imeli, lovil je miši in se je povsod zalezel, celó po stopnicah v klet, kjer je imel menda najboljše lovišče. Toda hodil je le ponoči na lov. Bilo je jeseni, ko je prišel nekov drvar v hišo. To je bil človek, ki je znal loviti vsakovrstne živali in je tudi vse pojedel, kar je ujel. Pravili so o njem, da polovi celó mačke in jih pojé, kožo pa prodá. Videl je ježa, in res se mu ga je zljubilo; toda kakó ga umoriti? Dejal ga ni v vodo, temveč tobačni dim je puhal toliko časa v žival, ki je bila v klopčič zvita, da se je venderle odvila. Sedaj pa se ni mogla braniti; nož je ubogemu ščetincu vzel življenje, toda klala sta ga dva, ker se je žival še vedno branila na vso moč, ko je bila že hudo ranjena. Drvar je odrtega ježa spekel in potem trdil, da je mesó jako ukusno. Znano je, da marsikateri ljudje ježevo mesó jedó; neki posebno je dobro, če se zavije v ilovico in takó zavito speče. Kožo rabijo v nekaterih krajih zoper »šen« ali pa za to, da se ž njo pokadí, če koga zobje bolé.

Tisti, ki pekó ježa v ilovici, zavijejo ga vánjo s kožo vred. Ilovica se prej dobro pregnete in ko se jež zavije vánjo, dene se nad ogenj, kjer se nekolikokrat obrne in toliko časa peče, da se ilovica strdí in popolnoma posuší. Potem šele se dene hladit. Ko je ohlajena, razdrobí se in iglice se polomijo, pečenka pa je pripravljena — kàr na mizo ž njo! Najboljše mesó ima jež jeseni, ko je tudi najbolj rejen, menda zató, ker tačas največ živí ob sadji. V prejšnjih časih se je ježevega mesá več pojedlo nego sedaj, sosebno na Angleškem; na Španskem so ga jedli postne dni, češ, da živí jež samó ob zeliščih. Časih se je marsikaj od njega rabilo v zdravništvu, takó kri in drob, in časih se je požgala vsa žival, pepel pa se je rabil za zdravilo. Njega masti pripisujejo še dandanes v nekaterih krajih posebno zdravilno moč.

Menda zató, ker je jež boječa, ponočna žival, pripovedovali so si ljudje o njem marsikaj, kar ni ravno resnica. Izgubil je dobro ime, ali pa ga morebiti nikdar ni imel, dasi ubogi samotar človeku ne dela ne škode, ne krivice. Pravilo se je o njem, da hodi ponoči krave sesat; takó so ga obrekovali zlasti Angleži in mu jemali dobro ime.

Drugje zopet se je trdilo, da zahaja ponoči na krajo v vinograde, kjer najprej grozdje potrga s trte, jagode po tleh raztrese in se potem po tleh povalja ter jih takó nabere na iglice in nese domov, kjer jih spravi za zimo. Dandanes menda že vender vé vsak otrok, da jež pozimi spi in da si ne nosi živeža za zimo domov. Dolžili so ga zopet drugi, da zahaja na vrte ter si tukaj sadja (hrušek in jabolk) natakne na iglice in odnaša v svoje shrambe. Mi ga moramo zagovarjati. Najsi časih pojé hruško ali jabolko, vender je jako koristen. Saj mnogo škode ne more napraviti na vrtu, sosebno ker so mu živali, kakor kače, strupene celó, miši, mrčesi mnogo ljubši od sadja. Seveda zgrabi tudi dostikrat take živalce, ki so človeku koristne, n. pr. mlade ptiče, če pride do njih v gnezdo, žabe, krte, pravijo, da celó račice, in da popije putam jajca; vender je korist mnogo večja od kvare. Koliko hasne, če poloví in prežene vsaj nekoliko strupenih kač! Baš na kače je namreč pravi volk, osobito na gade. Ne prizanese mu, če se dobita. Ker ima dober nos, zató ga tudi précej zasledí. Da mu kačji strup ne škoduje, to je dokazana reč. Lenz nam pripoveduje, da je imel ježa z mladiči ujetega in zaprtega. Dajal mu je ostružnice, kobilice, hrošče, žabe, sadje, miši, slepce in kače. Najljubše so mu bile miši; sadje je jedel le tedaj, kadar ni imel živalij. Dal mu je tudi gada, ki je imel dosti strupa, o čemer se je Lenz že prej prepričal. Jež je ravno dojil mladiče, ko se mu je gad dal v zapor. Skoro je jel slediti, nos, mu je pel, in zasledil je strupeno kačo. Najprej jo je obvohal od repa do glave. Précej je zinila in popadla za ježem ter ga ujedla v nos in ko se je obliznil, pičila ga je že tudi v jezik. To se je ponovilo večkrat, ali ježu ni škodilo, gad pa je jel iz žrela krvaveti, ker se je ranil ob iglicah, kamor je zadel, ko je sekal okrog sebe. Sedaj je bilo ježu dosti; prijel je gada za glavo ter mu jo odgriznil in pohrustal z zobmí in strupom vred. Pol gada je pojedel, druga polovica je prišla pozneje na vrsto, toda strup mu ni škodoval. Tudi mladičem, ki so še sesali, bilo je prav dobro.

V boji z žabo ali s krastačo pojé jež živali najprej zadnje noge, da mu ne uide, potem nekoliko počaka in obliže drugo truplo in sedaj šele pohrusta vse. Miši zná loviti bolje, nego bi se mu prisodilo. Ko pride na njivi ali na travniku, kjer je ravno na lovu, do mišje luknje, rije z rilčkom in koplje z nogami, dokler ne pride do skrite živalce. Sedaj nekoliko zagrčí, miška pa tanko zacvili, in slastno jo pojé; tudi ujame jo zunaj luknje in je tedaj hiter kakor blisek.

Ježki so začetkoma beli in ne daljši nego 6 do 7 *cm*. Dlake nimajo, do malega so goli in slepi, v jednem gnezdu jih je navadno

4 do 6, pa tudi po 8. Spomladi, konec meseca marca do začetka junija, tedaj se ježi parijo, in v sedmih tednih pridejo mladiči na svet. Starka si že o pravem času kje v grmu, plotu ali drugje pripravi rahlo posteljo. Izkoplje si v tla jamo, kakih 60 *cm* globoko, in nanosi vánjo listja, slame, suhe trave in mahú. Štiri tedne starka mladiče dojí in jim nosi pozneje živež v gnezdo. Précej, ko so storjeni, nimajo še ščetin, toda v 24 urah se jim že pokažejo.

Predno pride zima, že mladiči dobro lové, zredé se in izkopljejo prebivališče. To ima navadno dva izhoda ali vhoda. Globoko ni, navadno dva čevlja. Tu notri leží jež pozimi, dokler je mraz, in spi. Ko se zarije v listje, mah in kar je nanosil semkaj, tedaj je prav debel, na pomlad, predno vstane, pa ni več mastí pod debelo kožo. Često ga pozimi zasledí lačna lisica, ki sicer poleti in jeseni, dokler so boljši časi, ne mara dosti zanj. Dve leti traja, predno jež dorase, ali vsaj šele v drugem letu je velik. Sedaj pogleda po družici, oženi se. Starosti ne učaka; osem ali deset let doseže. Ko je že čez deset, zapusté ga očí, mine ga sluh; izgubí zobé, dlako na križi, popolnoma je starček. Živita on in ona skupaj, in sicer spomladi, poleti in jeseni v tistem stanovanji. Skupaj se igrata, dražita se ter sta časih prav dobre volje in prav burkasta. Pozimi spita vsak v svojem stanovanji Ko je stanovanje narejeno, obdrží ga jež po več let, razven če ni mirú ali če ga kdo prežene iz njega.

Prebiva jež v ravninah, pa tudi v gorah. Največ jih je na Ruskem; precèj so veliki in dobro rejeni. Čez Ural v Azijo ne gré, na jugu pa seza celó do Črnega morja, in v Kavkazu ga dobiš 2400 metrov visoko. V Evropi je povsod domač, samó v prav mrzlih severnih krajih, kjer ni živeža zanj, ne. V naših gorah in planinah v Alpah seza do 1800 metrov visoko; v Karpatih pa ga ni. Dasi pri nas ni veliko te živali, vender je povsod: na polji, na travnikih, v nižavah, v gorah in hribih.

Kàj bistroumen jež ni. Izučiti bi se ne dal, vender se toliko privadi človeka, da se ga ne bojí in se mu ne skrije, da mu celó iz roke jemlje živež. Tudi priljubljen ni, dasi je jako koristen. Precèj je namreč neokreten in premalo družen, tudi ima neprijeten duh, zató ga ne marajo v hiši kakor mačko ali psa. Pogled ima slab, nos pa mu toliko bolje rabi. Vidi takó slabo, da mirno stoječega človeka zapazi šele tedaj, ko ga ovoha. Tudi bolje sliši, nego vidi in ima jako čutna ušesa. Žívljenja je kàj trdnega. Če se prevrne še s takó visokega zidú, vender se ne ubije, še ne rani se, ker se naglo zvije, predno priletí na tla. Rane, velike rane, prebije mirno in se skoro zopet po-

zdravi; strup mu ne škoduje, ne kačji, ne mišica, in tudi več drugih vrst strupa so že poskusili, pa ga niso umorili. Španske muhe pojé tako kakor drugega hrošča.

Potrpežljiv je dovolj; če ga kolješ, ne dá glasú od sebe, kakor bi ga nič ne bolelo. Brani se že, brani, toda dasi pod nožem, umrje brez stoka, brez tožbe. Sovražnikov ima dosti, in nekateri prav grdo ravnajo ž njim, najgrše pa časih človek, ki bi ga moral za njegovo korist varovati in braniti!

Sketove čitanke I. — IV.

(Dalje.)

Še bolj nego po arhajistih pa se krati prostor klasiškim izdelkom v Sketovih čitankah po neklasiškem pesništvu najnovejše dôbe. Mrzkim in puščobnim čustvom, ki me naudajo vselej, ko prelistujem čitanki I. in II. ter najdem toliko pesmij in pesenc, ki niso ni za las boljši od že navedenih („Ujeta ribica" in „Zvon naš prijatelj"), ne morem dati bolje odduška, nego da vzkliknem s Prešérnom:

Peršlì bi žé bilí Slovéncam zláti čási,
Ak klásik[1]) bil bi vsák pisár, kdor nàm kaj kvási.

Nečemo na dan z nobenim imenom — nomina sunt odiosa; ali nekove splošne opombe vender ne moremo zadržati za zobmí, dasi nam morda nakoplje zamero. Da je med roditelji tistih pesniških igrač zlasti mnogo učiteljev, národnih, ali če hočete, ljudskih učiteljev, to morda ni slučajno; ali prav ta nenavadni prikaz priča, da je gospod izdajatelj jednostranski zajemal iz nekega zabavnika za mladino. Vsa čast ónim možem, ki jih imamo tu v mislih; med njimi jih je nekaj, katerih ime je že davno med nami na glasu vzpričo njih vzgojeslovne ali sploh rodoljubne delavnosti. Ali da njih pesniške poskuse, katerih nekateri res ne zaslužijo drugega, nego da bi „Zvonov" duhovitež v „listnici" na zadnji plati bril norce ob njih, doletí kdàj čast, da se vzprejmó kot „primeri s plemenito vsebino v plemeniti obliki" v šolske čitanke, ki ne bi smele obsezati nič neklasiškega, temu se menda óni možakarji samí niso nadejali nì v sanjah. Med njimi je tudi mož, ki si je pridobil med nami nemalo zaslug na književnem polji kot mnogoletni izdajatelj nekega lista za mladino; poštenemu prozajiku od nog do glave, ostale so mu menda pesniške strastí takisto prikrite kakor meni ali pa tebi, blagovoljni čitatelj, ki še nisi zakrivil nobenega verza. Ali godilo

[1]) Čitaj *l* debelo, »po bezjašku« !

se mu je večkrat, kakor se godí tistim kmetom na Krasu, ki si neki morajo narediti vse samí, česar treba pri hiši: suknje, opanke in kola, najsi niso kolesa prav okrogla:[1]) večkrat je bilo treba njemu, izdajatelju, zamašiti luknjo požrešnemu listu, časih tudi s pesmijo. Kaj je hotel? V božjem imeni se je spravil na pegaza. Da so pesmi njegove brez pesniškega ognja in da so tudi po zunanji obliki podobne tistim kraševskim kolesom, kdo bi ga tega ne oprostil, ko je pesnikoval le za domačo rabo? To je gotovo, da mož ni popeval za naše čitanke, in zatorej so mu bile tudi deveta briga instrukcijske določbe o „plemeniti vsebini“ in „plemeniti obliki“. Vsa krivda tu zadene njega, ki je oskromne izdelke pešaške njegove muze tiral na takó odlično mesto — v čitanke — češ, „vredne so, da se jih učenci na pamet naučé.“ Kakor šegave pestunje povprašujejo pripovedek željne otroke, ali bi rajši slišali pripovest o „jari kačici“ ali o „steklem polži“, takisto se mi obračamo do častitih čitateljev, ali naj jim rajši zapojemo „Veselo tovaršijo“ ali pa „Črvička“ ali pa „Čisto vest“. — „Vesela tovaršija“ (I. str. 109.) je jako lepa, v živahnem jambiško-anapestiškem ritmu zložena s stalnim primetkom:

»Tralá, tralá, tralá,
Vesel'ga smo srcá.«

Toda predolga je, „Črviček“ in „Čista vest“ pa sta kratka, dasi jedernata in lepa. Evo vam „Črvička“ (I. 131.).

Nikar črvičku delat' zlá,
Ker Bog ga tudi rad imá.
Če ravno v prahu zvija se,
Življenje vendar ljubo je
Črvičku tud' ubogemu,
Nič žalega ne stori mu! —
Glej, solnce gorko od neba,
Obseva tudi črveka,
In božje gleda ná-nj okó
Kakor na tebe, baš tako.
Obleko, hrano dobri Bog
Deli iz svojih milih rok
Črvičku, majhni stvarici,
Ki tud' po svoje ga časti!
Zatorej mučiti nikar
Črvička, ki je božja stvar!

Sedaj pa poslušajte „Čisto vest“ (III., 1.)!

1. Čista vest najdražji
Življenja je zaklad,
Kdor ga ima, na njega
Ozira Bog se rad.

2. V nesreči in nadlogah
Človeku daje moč,
Prijetne dela dneve,
Prijetno dela noč.

3. Zatorej glej, da čisto
Ohraniš svojo vest;
Pa naj grmi al' treska,
Ni treba se ti trest'.

Oblika „Čiste vestí“ je sicer nekoliko švepasta in pegasta, vender je pri prof. Sketu dobila milost, da je stopila na čelo „Slovenski čitanki“ za tretji razred srednjih šol.

[1]) Prim. Stritarjeve „Zbrane spise“ na mestu rečenem.

Ali dosti primerov; lahko bi jih podeseterili! Toda že navedeni kažejo dovòlj, na kakó kriva pota lahko zajde čitankar, ako pustí iz vida višnje, jedino veljavne zmotre na ljubo nekovemu samovoljno prikrojenemu sistemu. Zakaj če preiskujemo vzroke, ki so prinudili gospoda izdajatelja, da je toliko nasilja delal dobremu ukusu in estetiškemu čustvu, to ne najdemo drugega vzroka nego óno nesrečno shematizovanje, po katerem mora biti pesniška tvarina takó razvrščena, »da pesni o prirodi in njenih prikaznih odgovarjajo raznim letnim časom, kakor sledijo po vrsti v šolskem letu; druge pa so zopet v ozki zvezi z učno tvarino ter imajo po tem takem že svoje odkazano mesto.« — Da so ta načela videti na prvi pogled grozno modra in pedagoška, a dejanski niso vredna nì piškavega oreha, o tem smo že dovòlj govorili, torej ni besedice več! A čitankar, ki hoče ustreči tem fantomom, ne bi našel nì v prebogati nemški, kamoli v naši uborni književnosti dovòlj klasiških primerov, popolnoma prikladnih vsaki dijaški dôbi.[1]) Tedaj pa je čitankar, ako hoče ustreči svojim postulatom, katerih ga nihče ni prosil, ampak si jih je sam vzpostavil, prisiljen, da se izneveri ónemu vrhnjemu načelu („plemenita vsebina v plemeniti obliki“); tedaj pa je neizogibno, da se uveljavijo óni vremenski pesnikovci, katerih že nismo pogrešali za Prešérnovih časov:

„Kdor govoríti kàj ne vé,
On vrême hvál' al tóži;
Kdor pévcov péti kàj ne vé,
Od létnih čásov króži.“

In takó se je res prof. Sketu posrečilo zbrati obilico pesmij o prirodi in nje prikazih, ki odgovarjajo raznim letnim časom ali pa so v zvezi z drugo učno tvarino; toda njih oblika je razkava kakor starega doba skorja, a plemenite vsebine je v njih toliko, kolikor smokev na oskurži. Zató je popolnoma upravičena naša trditev: načelo, da bodi pesniška tvarina v čitankah razvrščena z ozirom na letne čase in drugo učno tvarino, to je prav takó najivno in v svojih posledicah prav takó škodljivo kakor tistega Čebeličarja marota, ki si je samovoljno naložil omejitev, da bode zlagal pesmi brez *s* in *c*:

„Brez cêtov têče vír mu Hipokréne,
In êsov v pésmah njêga najti ní!“
„Zatórej nímajo nobêne céne,
Zató so pésmi tíste brez solí.“

[1]) Da je to res, dokazuje nam uprav Lampelj sam. Zakaj celó nekov oboževatelj Lampljev, ki je temu čitankarju v proslavo napisal precejšnjo razpravo (Anton Strobl: „Bemerkungen zum 4. Bande des Lampel'schen Lesebuches, insbesondere die Dispositionen seiner Prosastücke,“ v izvestji občinske vélike gimnazije v Kadnu za leto 1888./9.), je prisiljen izjaviti: „Man gewinnt bei manchen Stücken den Eindruck, als ob sich der Herausgeber bei ihrer Aufnahme hauptsächlich von ihrer Eignung für die betreffende Gruppe hätte leiten lassen, so dass da und dort auch Minderwertiges oder für diese Stufe noch Unpassendes vorkommt“ (str. 3. na mestu rečenem).

Ono načelo pa je izvor še drugim neprilikam. Že Neumann je po pravici štel Lampljevi koncentraciji v greh, ker ga je dotirala do tega, da je vzprejel, n. pr. v prvi zvezek, preobilo takih beril, katera je proučil učenec že za svojega petletnega pohajanja malih (= ljudskih) šol, in da takó najde prvošolec v Lampljevi čitanki stare znanke celó iz prvega in drugega šolskega leta. [1]) — Takisto najdeš v Sketovih čitankah prvi in drugi nemalo takih beril, katerim se dá, ako ne drugega, očitati vsaj to, da so za prvošolce ali drugošolce venderle preotročje. Takó bi bili sicer lepi pesmi »Pedenj-človek in laket-brada, kakó sta se metala« (Levstikova, II., str. 61,) in „Kdo je to?“ (Lujize Pesjakove, I., str. 65.) pač umestnejši za prvi ali drugi razred malih šol ali pa za zabavišče nego za drugi razred srednjih šol. O »poletnem večeru« (M. Kastelca) naj pa čitatelji sodijo samí.

Poletni večer.

1. Senca raste,
Tla rosé,
Hlaji žarki
Vrh zlaté.

2. Mati s polja
Pridejo
Krog ognjišča
Tekajo.

3. Plamen šviga
Krop kipi
Dim nad sleme
Se vali

4. Kmalu Jožek
Pripoklja
Meketajo
Jagnjeta

5. Breza, Dima
Z Jagodo
Prižvenkljajo
Mukajo.

6. Se budijo
Zvezdice,
Pripihljajo
Sapice.

7. Omarijo
Zazvoní
Proti domu
Vse hití.

8. Žnjice, kosci
Oratar,
Hlapci, dekle,
Gospodar.

9. Krog večerje
Se vrsté,
Oče kruh
Jim razdelé.

10. Sok in kaša
Jim diši;
Delo beli
Vse jedí.

11. Skupaj mol'jo
Vsi glasnó
Pridni, trudni
Spé sladkó.

Kàj ne, dragi čitatelj, v zadregi si, ali bi se bolj divil pesniškemu vzletu Kastelca-muholovca ali pa oblikovnim umetnostim te pesmi? Skoro sem bil popolnoma pozabil te pesmi, odkar nam jo je bil vtepal v glavo strogi naš „ludi magister“ v drugem razredu malih šol, in to po nekem napevu, ki je bil prav takó duhovit kakor tekst sam. Toda glej! Za toliko in toliko let me zadene sreča, da moram kot gimnazijski učitelj tolmačiti drugošolcem óno pesem, ki mi je hipoma obudila spomin na že davno minule čase z vso tedanjo situvacijo, in tudi tisti okorni napev mi je zopet začel brenčati po ušesih, ko mi je gimnazijec deklamoval óno pesem.

Iz prve čitanke ne navedem nič takih primerov, ker jih je ondu mnogo več. Sicer sta pa »Ujeta ribica« in »Črviček« (gl. zgoraj) tudi v tem oziru klasiški priči.

[1]) Glej pripomenek Neumannov k prvemu zvezku, str. V. spodaj.

Nasproti pa o Gregorčičevi „Mavrici“ (I., str. 139.) ki so jo sicer učenci že čitali v drugem berilu ljudskih šol[1]), mislim, da lahko ostane na svojem mestu in da se z „Veselim pastirjem“ (I., 145.) vred vzprejme med pesemski kanon za prvo šolo. — Baš pri »Mavrici« se živo čuti razloček med pristnim suhim zlatom in slepivim kršcem; to ti je res klasiški umotvor, ki jednako razveseljuje srce nedolžnemu otroku kakor zrelemu možu! Takih biserov treba našim čitankam! A močno napačno je, drugošolcem, ki so se leto prej naučili Gregorčičevo „Mavrico“ na pamet, postreči z Umkovo „Mavrico“ (II., str. 99.); to je pač „gradatio ad minus.“ — V nekaterih slučajih bi se dala odpraviti neprilika, o kateri ravno govorimo, če bi se premestila pesem z višje stopinje na nižjo; takó bi lepa Levstikova »Naša vas« (III., str. 4.) sodila v prvi zvezek, za to stopinjo pa bi bila vredna, da se vzprejme v kanon.

Istemu zlu, katero si je g. izdajatelj sam oprtil na hrbet, pripisujem tudi ta nedostatek, da je zabredel časih, dasi ne takó često, v nasprotni ekstrem, da je segel previsoko ter vzprejel poezije, ki gotovo presezajo obzorje srednje nadarjenih učencev dotične dôbe. Dva primera, ki sta mi ravno prišla pod roko! Da bi razumeli prvošolci globlji zmisel svetobolne Stritarjeve „Jeseni“ (I., str. 33.), tega se pač ni nadejati; takisto, mislim, je pač malo tretješolcev, katerim bi mogel učitelj z užitkom in pridom čitati Aškerčevo: „Čašo nesmrtnosti;“ jaz bi jo prihranil petošolcem.

Isto, ravnokar grajano krivo ravnanje se ponavlja tudi v prozajiškem delu čitank. Prelahka berila opravičuje g. izdajatelj sam takó-le: »Ker je knjiga namenjena za vse srednje šole, kjer se poučuje slovenščina kot obvezen učni predmet, gledal sem posebno na to, da podaje zraven daljših in težjih tudi precejšnje število kratkih, in sicer prav lahkih sestavkov. Marsikomu se bodo taki spisi v čitanki za drugi razred zdeli prelahki in nepotrebni, toda z njimi sem, kakor upam, ustregel onim, ki poučujejo v takih srednjih šolah, kjer niso slovenski učenci dobro vešči svojega materinega jezika.« — Kot primer berila, pretežkega stopinji, kateri je namenjeno, naj navedem Pleteršnikovega „Perikleja“ (II., str. 79.), pokojnega Žvaba „Iz življenja Ivana Popoviča“ (II, str. 146.) in Fr. Wiesthalerja „Rimska država pod prvim cesarjem“ (II., str. 171.).

Med razgovorom o Tomšičevih „Dragoljubcih“ je napisal Stritar tudi te-le besede: »Moralna povest bodi po istih zakonih izmišljena in zložena, kakor vsaka druga, ki nima pedagogičnega namena. Mladi bralec naj ne vé takoj, kam meri pisatelj sè svojo povestjo, da mu hoče kakor oslajeno grenko zdravilo vriniti ta in ta nauk. Še tega ni treba, da bi si bil mladi

[1]) Pr. »Prvo berilo in prvo slovnico« A. Razingerja in A. Žumerja (V Ljubljani, 1888) na str. 56. in »Veselega pastirja« istod na str. 30.

bralec, prebravši povest jasno v svesti, česa se mu je učiti iz nje, kaka nica je zavita vanjo; da mu je le pisatelj znal pravo struno v srci zadeti, za drugo naj ne skrbi. Čisto nepotrebno pa je tisto moralizovanje v povesti sami, kakoršno se tako pogosto nahaja. Pisatelj kaže s tem, da nima pravega zaupanja v svojo moralno povest; tak pisatelj me spominja tistega vaškega umetnika, ki je bil naslikal podobo nad vrata gostilni, da bi pa za gotovo vedel vsak človek, kaj predočuje ta podoba, zapisal je pod njo: To je petelin.« (Zbrani spisi V., str. 330.). Oberoč podpišemo to obsodbo tistega usiljivega moralizovanja, kakor tudi tiste simbolike v umetnostih, o kateri govorí Stritar istod nekoliko dalje (Zbrani spisi V., str. 336.). Ako pa je že zoperna moralizovalna pripovest, to je še veliko mrzkejša didaktika in alegorija v poeziji, in to toliko bolj, kolikor vzvišena je nad prozo poezija, najvišja izmed vseh umetnostij; v pravi poeziji zanjo ni mesta; ona je degradacija in profanacija prave poezije. *V. Bežek.*

(Dalje prihodnjič.)

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

drūždžiti = druzgati mečkati, n. pr. krompir. — *drvocēp* m. mesto, kjer se drva cepajo. — *drvocēpina* f. die Abfälle beim Holzhacken. Miklоušič izb. 113 vu nju nameče se drvocépine. — *drvodélavec* = drvodelec. Vranič rob. 1.70. — *drvodēlski* adj. Vranič. — *drvóred eda.* m. die Allee. Vranič rob. 1.140 nastavil je sénčne drvórede. — *drvorēzec* m. = drvorēz. Matakovič 1.442 zrok ima drvorezec statuarius. — *držālček* m. der Fruchtstiel Mitterpacher morv. 39 list za držalčeke odtrgan. — *držālčica* f. = držalček. Mitterpacher morv 29 onda pri držalčicah liste pazlivo vzemi. — *držālek* m. = držalček, Mitterpacher morv. 40 to kukci vse do držalkov požeru. — *držitēljica* f. katera drží, Mulih pos. 1418 treznost je prejetoga navuka držitelica. — *držljívost* f. die Fassbarkeit Reš 179 kruto se vkanjujemo vu držlivosti mest: mogu ova više prijeti neg mi štimamo. — *dūhen hna* adj. Reš 125 blaznosti i špotnice proti bogu jesu vihri peklenski, a sapa naj tenčeneša i naj duhneša oveh blaznostih i špotnic vihrov vu čem stoji? — *dúmeti* dumím = čubeti. — *dúmiti* = momljati. — *duplēnjka* f. puška z dvema cevéma. — *dupli* adj. doppelt Habd. ad 849 i. t. d. — *duplončica* f. *duplónka* f. zweiläufige Pistole. — *dūplit* adj. indecl. doppelt. *dūpliten tna* doppelt, oboje navadno in tudi v knjigi pri Zagrebci, Šimuniči, Matakoviči. – *dūrkati* = treskati, stossen. — *dúrniti* dūrnem pf. ad durkati. — *dūsiti* dūsim = ščeváti hetzen an·

reizen Habd. ad. 382 zezva sine i kčere i zače je proti betežnomu otcu dusiti. 711 zakaj poslušaš reči teh ljúdi, ki ti pripovedaju proti mene i duse te na moje skončanje? 870 žena se opi, ke se vu pijanstvu telo zažga, zakaj zato zače dete dusiti na nečisto delo. Zagrebec 5[b] nu niti se je ufal občinu burkati i na puntariju dusiti. Reš 212 dajte mi veru, koja bi bila imala tulike tak velike zmožne i oboružne pregonitele kak vera Kristuševa, suprot kojoj s kem bolje su se dusili, s tem su i oni mlahavej postajali. — *dveka* f. Theer. Vranič rob 1.208 dugovanja, koja rada ogenj primu kakti žveplo, dveka, smola Belostenec piše: dvèka smola pix, i. t. d. — *fagūca* f. neka zelena sliva. — *falca* (?) Krajačevič 244. — *fančenje* n. Jurjević 71.122 Gašperoti 1.898 i. t. d. das Rächen, i *fantenje* Habd. ad. 416. 1023. — *fànt* m = fānta, Jurjevič Habdelić i. t. d. — *fantljìv íva* adj. rachesüchtig. — *fantljívost* f. die Rachsucht, Kocijančič fil. 3.153 4.23, 5.27.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Stari zemljevidi dežele kranjske v národni knjižnici pariški.[1]

Priobčil P. pl. Radics.

Potujé v London, kamor sem se odpravil meseca oktobra m. l., da prepišem izvirna pisma Valvasorjeva, kar jih je v kraljevi družbi znanostij (»Royal Society«), uporabil sem priliko, da bi tudi v Parizu poiskal kàj znamenitostij, tičočih se dežele kranjske. Zlasti se mi je zdelo umestno ogledati znamenite zbirke v národni knjižnici (Bibliotheque nationale) in v teh zopet zbirko zemljevidov, katera nima vrstnice na svetu.

Rečeno knjižnico (prvotno kraljevsko, pozneje cesarsko knjižnico) je ustanovil leta 1373. francoski kralj Karol V. Ko se je v dolgih letih često preselila, namestili so jo leta 1724. v nekdanji hôtel Nevers, del Mazarinove palače proti rue Neuve des petits Champs med cestama Richelieu in Vivienne. Knjižnica ima poleg Britskega muzeja v Londonu največjo knjižno zbirko ter razpada v glavne oddelke za tiskopise (knjige), karte in geografske zbirke, za bakroreze, za rokopise in za novce in antike. Knjižnične cimelije so shranjene v steklenih omarah v nekdanji véliki dvorani kardinala Maza-

[1]) Gospod pisatelj je že leta 1886. v 3. številki našega lista pod naslovom „Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. veku" priobčil važen donesek k starejši kartografiji o Kranjski. Pričujoči članek se zmatraj za nadaljevanje, oziroma spopolnilo navedenega članka. *Ured.*

rina, okrašeni s presnimi slikami. Da so še bolj varne prahú, zagrnjene so z zeleno-svilenimi zavesami, ki se odpravijo le na občih posetnih dnevih ali pa kadar hočejo tuji učenjaki proučevati ondotne dragocene rokopise in redka natisnjena dela.

Poleg vélike splošne čitalnice, kamor prihaja na dan 200 do 300 ljudij, nahajajo se pri vsakem knjižnem in listínskem oddelku posebne delavne sobe za knjižnične uradnike in za raziskovalce. Knjižne dvorane same, katerih je za vsak oddelek primerno število, imajo pet etaž v višino in prav toliko v nižino; narejene so skozi železne predore, takó da se lahko vidi i navzgor i nizdolu po vsi napravi, vrhu tega so zvezane z železnim mostovi, stopnicami in navori.

Oddelek za karte in geografske zbirke je leta 1828. ustanovil nekov Jomard. Iz početka je bil ta oddelek samó poseben del tiskopisov, dandanes pa je celota kart in reliefnih načrtov, kakeršne ni v Evropi.

Po prijaznem posredovanji svojega pariškega kolege, publicista in zgodovinarja Raoula Chélarda, bil sem predstavljen predstojniku tega oddelka, visoko izobraženemu in ljubeznivemu gospodu Gabrijelu Marcelu. Ta directeur du departement des Chartes et Plans me je skoro seznanil z uredbo národne knjižnice, takó da sem se lahko lotil dela v oddelku, podrejenem njega vodstvu.

Karte se nepreganjene hranijo v velikih mapah, razprostró se pa na posebnih pregibnih mizah, da se zložno uporabljajo in kolikor mogoče ohranijo poškodeb. Zató v tem oddelku tudi ni dopuščeno rabiti tinte. Ko sem izrazil željo, da bi rad videl najstarejše zemljevide, kar jih je o Avstriji in posebe o Kranjski, poiskali so dotično mapo in jo razprostrli pred mano. Na podlagi priloženega imenika sem kàj hitro poiskal óne zemljevide, katere sem hotel proučiti. Našel sem nastopne zemljevide iz XVI. in XVII. stoletja, tičoče se dežele kranjske: 1. zemljevid Kranjske in Slovenske krajine iz leta 1558. od Zalterija, uvezan v zbornik iz leta 1665.; 2. isti zemljevid sam záse 1568.; 3. in 4. novo izdajo istega zemljevida iz leta 1574; 5. zemljevid Goriške, Krasa, Kranjske i. t. d. po Laciji; 6. Forum Julium, Kras, Kranjsko i. t. d., 7. majhen zemljevid Kranjske, francosko delo iz srede XVII. stoletja; 8. zemljevid nadvojvodine Avstrijske, Štajerske, Koroške, Kranjske iz zemljepisja Audiffretovega; 8. del avstrijskega okrožja, vojvodine Štajerske, Koroške, Kranjske od Sausona (Paris 1677), 10., 11., 12., 13., 14. isti zemljevid (Paris 1679) in naposled 15. vojvodine Štajerske, Koroške in Kranjske od Cantellija in Rossija (Rim 1686). —

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Letopis »Matice Slovenske« za leto 1893. Uredil *Anton Bartel*. Založila in izdala »Matica Slovenska«. V Ljubljani. Natisnila »Narodna Tiskarna« 1893. 306 str. — V tej knjigi čitamo na prvem mestu spis »Iz národne zakladnice«, nabral po Beli Krajini *Janko Barlè*; spis navaja najprej lepo zbirko besed, natό lastna imena domače živine, pregovore in končno reke. — Za tem zaslužnim delcem, ki je zopet priča koliko dragocenostij je še shranjeno v zakladnici národa slovenskega, priobčil je prof. *Ivan Steklasa* življenjepis slovenskega vojskovodje Ivana Lenkoviča, ki je bil leta 1567. imenovan celó za vélikega poveljnika vseh čet na turški meji. Obsežna razprava se naslanja na mnoge priznane vire in se odlikuje po tisti korenitosti, ki diči vse zgodovinske spise našèga rojaka. — Tretji spis slove »Južno-avstrijske dežele za prvih let vladanja Leopolda I.«, spisal † *Anton Raič*. Nadaljeval se bode še prihodnje leto. — Kratko ali jako zanimljivo razpravo je priobčil na podlagi Krafft-Ebingove knjige o psihiatriji cand. med. *Fr. Göstl* pod naslovom »Pijanost in blaznost«; v nji so naštete in opisane razne vrste pijanske blaznosti, takó »delirium tremens«, melanholija vzpričo alkoholizma in pijanska blaznost z idejo preganjanja. — Tistim, ki se zanimljejo za vodovod ljubljanski, bodi priporočena peta razprava v »Letopisu«: »Gorenjska kotlina in ljubljanski vodovod«, kjer direktor *Ivan Šubic* najprej podaja geološko skico, potem pa opisuje situvacijo gorenjske kotline, vodne razmere v gorenjski naplavini, vodne razmere na južnem delu kotline, dobavo vode, posamične vodovodne naprave, oddajo in izvrševanje dela, končno pa dosedanje izkušnje, ki jasno pričajo, kakó »povsod zmagonosno triumfuje moderna znanost.« — V »Bibliografiji slovenski« (sestavil *Ivan Tomšić*) so navedena književna dela, izšla od dné 1. januvarja 1892. leta do dné 1. januvarja 1893. leta; v »Letopisu Matice Slovenske« pa poroča tajnik in knjižničar *Evgen Lah* najprej o delovanji »Matice Slovenske« v dôbi od dné 1. novembra 1892. leta do dné 31. oktobra 1893. leta, natό navaja računsko poročilo, za njim poročilo o društveni knjižnici, imenik upravništva za leto 1893., imenik društvenikov, zapisnik umrših ustanovnikov, društva, ki z »Matico Slovensko« zamenjujejo knjige (32), in naposled zaznamek književne zaloge »Matice Slovenske«. — Predsedništvo pozivlje pisatelje, da bi čimprej (najpozneje do konca meseca aprila t. l.) poslali kàj primernih doneskov za prihodnji »Letopis«. Vzprejemljejo se kakor doslej samó izvirni znanstveni in znanstveno-poučni spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja, sosebno taki, ki ugajajo potrebam našega národa —

Cerkveno leto, to je, njegovi sveti časi in dnevi. Spisal prof. *Ivan Komljanec*, veroučitelj na c. kr. spodnji gimnaziji v Kočevju. Potrdilo visokočastito knezoškofijstvo ljubljansko. (Ponatis iz »Zgodnje Danice«). V Ljubljani. Tiskali in založili J. Blasnika nasledniki. 1893. 8⁰. str. 90. Dobiva se pri g. pisatelju broš. po 50 kr., vezana s platnenim hrbtom 60 kr., po pošti 5 kr. več. — G. profesor nam je v svoji knjigi jako spretno pojasnil najprej celoto in duhovni pomen cerkvenega leta, potem nedeljo, spajajočo v sebi kakor v jedru trojni spomin, ki ga vzbuja božični, velikonočni in binkoštni čas. Opisujoč to trojno letno dôbo, navaja posamične praznike. Vsakega spremlja z zanimljivimi zgodovinskimi črticami o pričetku in razvoji njegovem, zajedno razmotrujoč njega pomen, razna imena, obrede v iztočni in zapadni cerkvi. Tam pa tam se ozira tudi na bajeslovje, čegar svetkovinam je prilagodila sv. katoliška cerkev nekatere svoje godove. Med manjšimi prazniki omenja jako umestno god sv. Cirila in Metoda, sv. Hermagora in Fortunata, kot varuhov ljubljanske škofije. Ko bi bil g. pisatelj na

razpravo o nedelji naslonil nauk o mašnih obredih ter na prikladnih mestih vpletel še sv. zakramente (n. pr. pri binkoštih nauk o obredih sv. birme i. t. d.), pozdravili bi lahko v okviru cerkvenega leta popolno »Liturgiko«, rabno pri šolskem pouku. V sedanji obliki pa bode vsekakor izpolnjevalo to delo jako častno nalogo kot pomožna knjiga dijakom, ki se učé katoliškega obredoslovja. Omikancu bode razjasnila marsikateri dan cerkvenega leta, zlasti pa bode ugajala duhovniku z obilico mnogovrstnega tehtovitega zrnja, ki ga lahko pridoma rabi na propovednici.

Slovanska knjižnica prinaša v svojem 9. snopiči povest iz življenja poljskega naroda, naslovljeno: »Žalostna svatba«, spisala *Valerija Morzkowska*, poslovenil *Pohorski*, in črtico »Kakó sem izpovedoval Turke«, češki spisal *Jos. Holeček*, poslovenil † *Fr. Gestrin* — Prva povest ni dosti prida; tudi si nje naslova gledé na vsebino nikakor nismo mogli raztolmačiti. — V 10. snopiči je natisnjena »Osveta«, dôkaj zanimljiva povest iz ciganskega življenja v XV. stoletji, češki spisal *Dragotin Sa, bina*, poslovenil *Radoslav Knaflič*, in ličen obrazek s Slovaškega »Strijc Martinek«, češki spisala *Gabrijela Preissová*, poslovenil † *Fr. Gestrin*

Slovenska čitanka za četrti razred srednjih šol. Sestavil in izdal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. IV. Cena 80 kr. V Celovcu 1893. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. — Naučno ministerstvo je že odobrilo to najnovejšo učno knjigo.

Slovenska Talija. »Dramatično društvo« v Ljubljani je razposlalo svojim članom 58. zvezek »Slovenske Talije«. Vsebina: 1. »Prenočišče v Granadi«, romantiška opera v dveh dejanjih, spisal K. baron pl. Braun, uglasbil K. Kreutzer, poslovenil *Jožef Cimperman*, priredil *E. Gangl*; 2. »Čarostrelec«, romantiška opera v treh dejanjih, spisal Fr. Kind, uglasbil K. M. pl. Weber, preložil *A. Funtek*; 3. Prodana nevesta«, komična opera v treh dejanjih, spisal K. Sabina, uglasbil B. Smetana, preložil *A. Funtek*.

Staroslovenski spomeniki. Prejeli smo brošurico z naslovom: Nѣkolko bѣlѣžki vъrhu staroslovѣnskitѣ pametnici otъ *D-rъ V. Oblakъ*. (Otpečatano izъ IX kn. Sbornykъ za narodni umotvorenija, nauka i knižnina). Sofija. Državna pečatnica 1893.« — O tem delu, v katerem g. dr. Oblak razpravlja staroslovenske spomenike, utegne naš list o priliki priobčiti posebno izvestje.

»Zur Würdigung des Altslovenischen«, tako se imenuje razprava, katero je g. *dr. V. Oblak* priobčil v 3. zvezku „Archiva" za slovansko filologijo, knjiga XV., str 338.—370. Ondu razpravlja mimo drugega o cod. Suprasliensis in o Glagol. Clozian.; sosebno zanimljivo pa je zadnje, t. j. VII. poglavje o domovini staroslovenščine; zakaj baš gledé na to vprašanje je treba dandanes soditi bistveno drugače nego pred 20 leti.

Iz šolskih izvestij. Vodstvo deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu pri Novem Mestu nam je poslalo letno poročilo za šolsko in gospodarsko leto 1892./93. Slovenski in nemški pisano poročilo obseza I Poročilo o šoli; II. Gozdarstvo; III. Poročilo o stavbah; IV. Izkaz pridelanih poljščin leta 1893./94. — Knjižici je pridejana slika tega deželnega zavoda, posebna priloga pa obseza tri lično izvêdene načrte (šolsko posestvo na Grmu, šolski vinograd v Cerovcih in šolski vinograd v Trški gori).

Razpis pisateljske nagrade. Ocenjevalni odbor za mladinske spise pri »Zavezi slovenskih učiteljskih društev« razpisuje nagrado 100 kron za najboljšo povest slovenski mladini Nagrada je darilo g. prof. *A. Bezenška* v Plovdivu, ki zahteva, da bodi spis poučne vsebine v versko-nravnem zmislu, snov pa mu bodi, če mogoče, vzeta iz domačega življenja na kmetih. Pisatelju je lahko primer Slomškova povest »Blaže in Nežica«, kar se tiče zloga in snoví; izbere si pa tudi lahko navadno obliko povesti ali obliko dvogovora. Poleg obče didaktiškega zmotra se naglašaj v povesti spoštovanje do vere, ljubezen do národa in do bližnjika. Povest ne obsezaj menj nego tri in ne več nego

pet tiskanih pôl. — Rokopisi naj se pošiljajo brez podpisanega imena vsaj do dné 15. maja t. l. g. *Janku Lebanu*, nadučitelju v Begunjah pri Rakeku kot načelniku ocenjevalnega odbora; ime pisateljevo se dodaj na posebnem zapečatenem lističi. Ocenjevalni odbor pošlje tri najboljše povesti prof. Bezenšku, da sam izbere povest, ki mu najbolje ugaja Nagrado izplača g. darovatelj sam dné 5. julija t. l. — Kesneje razpiše ocenjevalni odbor tudi 5 cekinov v zlatu za najboljše otroške pesence. Tudi to drugo darilo je naklonil prof. Bezenšek.

Družba sv. Mohorja. Mariborski »Slovenski Gospodar« je nedavno priobčil toplo pisan poziv štajerskim Slovencem, ker se je število Mohorjanov v lavantinski škofiji lani izdatno znižalo. Članek sklepa z besedami, katerim se pridružujemo tudi mi: »Vsak zavedni, iskreni Sloven bodi Mohorjeve družbe člen!«

Slovensko gledališče. Meseca svečana so bile v deželnem gledališči nastopne slovenske predstave: Dné 2. svečana „Čarostrelec"; dné 8. svečana „Jednajsta zapoved", burka v treh dejanjih, češki spisal *Ferd. František Šamberk*, poslovenil *S. S.*; dné 10. svečana prvič „Ugrabljene Sabinke", vesela igra v štirih dejanjih, spisala *Fr.* in *Pavel pl. Schönthan*, preložil *E. Gangl*; dné 15. svečana prvič „Prodana nevesta", komična opera v treh dejanjih, spisal *K. Sabina*, uglasbil *B. Smetana*, preložil *A. Funtek*; dné 18. svečana vesela igra „Strijc bogatin"; dné 21. in dné 23 svečana »Prodana nevesta" in dné 25. svečana prvič „Kean", igrokaz v petih dejanjih, spisal *A. Dumas, oče*, prevela *Gestrin* in *Jesenko*. — Izmed dramatiških predstav sta bili sosebno lepi „Jednajsta zapoved" in „Ugrabljene Sabinke", zakaj pri obeh smo se uverili, da naše igralno osebje tudi nekaj vzmore, ako le hoče. V obeh igrah je nastopil kot gost gospod *Vaclav Anton*, član národnega deželnega gledališča in profesor mimike na „Glasbenem zavodu" v Zagrebu. Odlični gost je že kot Pečka, poveljnik gasilcev in strelcev, bolj pa še kot gledališki ravnatelj Strize razvijal toliko komiko v nastopanji in mimiki, da si je pridobil mnogo viharne hvale pri mnogoštevilnem občinstvu. Govoril je seveda hrvaški, to pa takó precizno, da nismo kar nič čutili razločka med hrvaškim in slovenskim jezikom. Nadejemo se, da g. Anton ni bil poslednji hrvaški umetnik, katerega smo kot gosta pozdravili na slovenskem odru. — Dolgočasni „Strijc bogatin" menda ne pride zopet tako hitro strašit na slovenski oder. — Igrokaz „Kean" je podajal g. *Borštniku* v naslovni partiji lepo priliko, da je iz nova pokazal obile vrline svojega do cela premišljenega igranja. — Opera „Prodana nevesta" se je vselej izvajala v popolnoma razprodanem gledališči, najlepši dokaz, kako se tudi pri nas čisla izborno delo češkega mojstra. Naš list je že lani, poročujé o prvem koncertu „Glasbene Matice", na kratko očrtal Smetanovo delovanje in njega „Prodana nevesto", tako da nam je izpregovoriti samo nekoliko o predstavah. Najbolj je prijala gospodičina *Leščinska* kot Marinka, za njo gospod *Vašiček* kot mešetar Kecal, potem pa tenorista gg. *Beneš* (Janko) in *Pavšek* (Vašek). Igranje g. Vašička se nam je zdelo iz početka nekoliko suhotno; sedaj ni vrlemu pevcu očitati ničesar. Gospodu Pavšku pa bi svetovali nekoliko več opreznosti, zakaj naloga Vaškova, ki mu je prinesla toliko priznanja, utegnila bi ga, kakor se kaže, zavêsti še do neprijetnega pretiravanja. V manjših nalogah so nastopili gg. *Nolli*, *Rus*, *Štamcar*, *Perdan* in *Bittner*, ki so složno z gospodičinami *Polakovo*, *Nigrinovo* in *Řihovo* operi pomogli do najlepšega uspeha. Nehvaležno bi bilo naposled, ako se ne bi še spominjali kapelnika g. *Fr. Gerbiča*, čegar zasluge za letošnjo opero se izvestno čislajo vse premalo!

Obči zbor »Muzejskega društva« se je vršil dné 14. m. m. po običnem redu. Predsednik, direktor *A. Senekovič*, pozdravil je došle člane, in za njim je tajnik, arhivar *A. Koblar*, poročal o društvenem delovanji minulega leta. »Muzejsko društvo« šteje dan-

danes 258 članov, ki so prejeli publikacije, obsežne 592 tiskanih stranij. Društvo je prejelo subvencije od deželnega zbora 400 gld., od kranjske hranilnice 150 gld. in posebe še za razpravo prof. Seidla 110 gld., potem od naučnega ministerstva 200 gld. Svoje knjige zamenjava društvo s 108 društvi. Minulega leta so bila tri predavanja; tekoče posle je reševal odbor v 5 sejah. — Za tajnikom je poročal blagajnik, direktor *J. Šubic*, o denarstvenem stanji ter navedel, da je imelo društvo skupnih dohodkov 2034 gld. 70 kr., troškov pa 2049 gld. 92 kr., torej nedostatka 15 gld. 22 kr. Proračun za leto 1894. kaže 1810 gld. dohodkov in 1854·22 gld. troškov, torej nedostatka 44 gld. 22 kr. Nató se zvršé volitve, in sicer se izvoli jednoglasno direktor *A. Senekovič* za načelnika, odborniki pa so: dež. glavar *Detela*, prof. *Kaspret*, arhivar *Koblar*, *dr. Kosler*, prof. *Rutar*, sem prof. *Smrekar*, direktor *Šubic* in prof. *Voss*. — Ko še baron *Schwegel* zahvali dosedanji odbor za njega uspešno delovanje, sklene se obči zbor.

Društvo »Pravnik« je imelo dné 30. prosinca t. l. obči zbor, katerega je predsednik *dr. A. Ferjančič* otvoril s primernim nagovorom. Poudarjal je sosebno, da društveno delovanje, kar se tiče shodov, v minulem letu ni bilo takó živahno, kakor bi moglo biti, čemur vzrok je pač navada, da mora biti z vsakim shodom združeno znanstveno predavanje, kar pa pri nas ni lahko mogoče. Društvenemu glasilu pa se je področje dôkaj razširilo, kar je slovenskemu pravoslovju v največjo korist. — Tajnik *dr M. Pirc* se je v svojem poročilu spominjal najprej »Slovenskega Pravnika«, kateri bodi priporočen v obilejšo duševno podporo, da mu bode vsebina zanimljivejša in raznovrstnejša. Odbor se je največkrat posvetoval o slovenski pravni terminologiji ter — kakor smo že poročali — z dvorno tiskarno sklenil pogodbo, da le-ta prevzame založbo slovenske pravne terminologije in se zaveže društvu plačati po 15 gld. za tiskovno polo. Odbor si je pa tudi zavaroval pravico revizije pri eventuvalni novi izdaji, da bi se pozneje ne mogli zopet pokvariti naši termini. Deželni zbor kranjski je dovolil novič podporo 400 gld. za izdajo nemško-slovenskega juridiškega slovarja. Tretji zvezek slovenskih zakonov se letos še ni izdal, ker se je večkrat izrazila želja, da se s temi zakoni počakaj, dokler ne izide pravna terminologija Društvo je poskrbelo, da dobode »Pravnik« v bodočem »Narodnem Domu« pripravne prostore za knjižnico, čitalnico in društvene shode. Društvena knjižnica se je spopolnila; društvena shoda sta bila dva. Društvenikov šteje »Pravnik« 176. — Po tem izvestji je urednik pravne terminologije *dr. Janko Babnik* poročal o svojem delu. Terminologija bode obsezala v osmerki 50 tiskanih pôl in se prične razprodajati okolo Velike noči. — Zbor izreče dr. Babniku zahvalo, nató poroča avskultant *Milčinski* o društveni knjižnici, ki se je lani pomnožila za 179 zvezkov. — Iz poročila blagajnika, notarja *Ivana Gogole*, je razvidno, da je imelo društvo v minulem letu 1587 gld. 99 kr. dohodkov in 1668 gld. 76 kr. troškov, torej 80 gld. 77 kr. nedostatka, kateri se pokrije iz glavnice. Društveno imenje znaša 475 gld. 50 kr. — Nató se izvolijo v odbor gospodje: *dr. A. Ferjančič* (predsednik), *dr. J. Babnik*, *J. Gogola*, *dr. V. Krisper*, *J. Kavčnik*, *Fr. Milčinski*, *dr. M. Pirc*, *dr. V. Supan*, *dr. D. Majaron*, *dr. J. Hrašovec* in *B. Trnovec*.

Podpiralna zaloga slovenskih vseučiliščnikov v Gradci je z akademiškim letom 1892/93. nastopila tretje desetletje svojega delovanja. Koliko je v vsem tem času storila za podporo ubožnih in podpore vrednih vseučiliščnikov slovenskih, razvidno je do dobra iz dosedanjih poročil o nje delovanji in stanji.

Po šibkem početku se je društvo po ugodnih razmerah tako razvilo in ojačilo, da mu je bilo zadnjih pet let moči deliti dvakrat in trikrat tolike podpore, kakor jih je iz početka več let zapored delilo zaradi pičlih tedanjih dohodkov. Dočim se je bilo razdelilo v akademiškem letu 1891./92. med slovenske vseučiliščnike 1070 gld., znašala

je vsota istemu namenu v minulem akademiškem letu 1147 gld. Čistih dohodkov z obrestimi vred je bilo 1490 gld. 97 kr., od prejšnjega leta pa je ostalo v gotovini 892 gld. 55 kr, torej skupaj 2383 gld. 52 kr. Troški so znašali 1782 gld. 48 kr., in gotovine je ostalo 601 gld. 4 kr., katera vsota je na računu prihodnjega akademiškega leta shranjena v hranilnici na obresti. V hranilnici je tudi vsota 1100 gld., katera je bila po odborovih sklepih v zmislu društvenih pravil leta 1889./90. do 1892./93 dodana glavnici v gotovini. — Odbor je zboroval osemkrat in je rešil 137 prošenj; odbitih jih je bilo 10, drugim 127im pa se je dovolila vsota 1147 gld. Najmanjša jednokratna podpora je bila 5, največja pa 15 gld. Podpiranih je bilo 24 slovenskih vseučiliščnikov: 6 pravnikov, 11 medicincev in 7 modroslovcev. Po deželah jih je bilo 15 s Štajerskega (dobili so 771 gld.), 5 s Kranjskega (dobili so 257 gld.) in 4 s Primorskega (dobili so 117 gld.). Koroškega Slovenca, ki bi bil prosil podpore, to leto ni bilo nobenega. — Odbor podpiralne zaloge, katera bodi našim rodoljubom iz nova toplo priporočena, sestavljen je takó-le: Predsednik in blagajnik: *dr. Gr. Krek*, c. kr. vseučiliški profesor; predsednikov namestnik: *Fr. Krušič*; tajnik: *Gojmir Krek*; odborniki: *Valerijan Prevec*, *Anton Vojska*, *Ludovik Verbnjak*. *Milan Mencinger*; namestniki: *Fr. Žitek*, *Zmagoslav Kac* in *Jožef Vester*.

Akademiško društvo »Slovenija« na Dunaji je nedavno praznovalo s prelepo slavnostjo, katere so se udeležili zastopniki vseh slovanskih narodov, svojo petindvajsetletnico. Za to priliko je zložil prof. *Stritar* krasno pesem, katero je uglasbil znani skladatelj *A. Foerster*.

Stenograf. Glasilo hrvatskog stenografskog društva u Zagrebu — Izšla je 7. in 8. številka tega lepega mesečnika, katerega ureduje prof. *Fr. Magdić*. Vsebina »Stenografu« je mnogovrstna in obseza poleg drugega kritiko Bezenškove »Stenografije« iz peresa *A. Zupana* (ponatisek iz »Slov Sveta«). Ker se list pazno ozira tudi na slovensko stenografijo, bodi toplo priporočen našim slovenskim stenografom Za nečlane znaša naročnina 2 gld., za dijake 1 gld. Člani ga dobivajo brezplačno.

»Omladina« se imenuje nov dijaški list, katerega izdaja „srpska akademska omladina u Zagrebu". „Omladina" izhaja po jedenkrat na mesec in veljá za vse leto 1 gld. 50 kr.

Znameniti grobovi. Dné 3. m. m. je umrl v Belem Gradu *Vojislav S. Ilijć*, najdarovitejši izmed vseh mlajših pesnikov srbskih, šele v 33. letu svoje dôbe. Porodil se je iz pesniške obitelji, zakaj njega oče, Jovo Ilijć, in dva brata so znani srbski pesniki. Vojislav je zlagal pesmi že v svojem 15. letu; jedna izmed prvih je »Ribar«, ki se prišteva najlepšim pesmim novejše srbske poezije. Ilijčevi proizvodi so izšli leta 1888. in 1889. v dveh zvezkih; hvalijo jih, da so povsem originalni takó v idejah kakor v zlogu. Sedaj namerja »Srpska književna zadruga« izdati vse njegove pesmi.

Hrvaško in v obče jugoslovansko znanost je zadela dné 13. m. m. nenadomestna izguba, zakaj tega dné je umrl kanonik *dr. Fr. Rački*, neumorni učenjak in spešitelj hrvaške znanosti in prosvete, oče novejše zgodovine hrvaške, prvi predsednik jugoslovanski akademiji znanostij in umetnostij. Plemeniti pokojnik se je porodil leta 1829, v Fužinah od kmetskih roditeljev, dovršil svoje gimnazijske nauke v Varaždinu, odkoder je hotel oditi v Pešto, da bi se učil modroslovja. Ali viharno leto 1848. je provzročilo, da je opustil svojo namero in vstopil v senjsko semenišče Leta 1849. so ga poslali v dunajski Pazmanej, kjer je sosebno proučeval slovanske in druge jezike, leta 1852. pa je bil po vrnitvi v Senj posvečen za duhovnika. Nekaj časa je na ondotni gimnaziji poučeval jezike, no, kesneje ga je škof Ožegović poslal v zavod sv. Avguština na Dunaj. Rački je ondu leta 1855. dosegel doktorat in se vrnil v Senj, kjer je zavzel stolico cerkvene

povesti in kanoniškega prava. Dve leti pozneje je po ukrepu škofa Strossmajerja prišel v Rim za kanonika ilirskega kapitelja sv, Jeronima. Tukaj je deloval uprav neumorno na narodno-cerkvenem in književnem polji. Že dôkaj let prej (leta 1848.) je izšel v »Katoličkem Listu« njega prvi članek »Kršćanstvo i čovječanstvo«, za katerim je priobćil večinoma v rečenem listu dolgo vrsto člankov, največ zgodovinske in modroslovne vsebine. Največji in najtemeljitejši spis pa je izdal leta 1869. v Zagrebu pod naslovom »Viek i djelovanje slavenskih apoštola«. — Bivaje v Rimu je Rački pridno zbiral gradivo za zgodovino južnih Slovanov in prijavil v »Radu« znamenito delo »Rukopisi, tičući se južno-slovinske povjesti u arkivih sredнje i dolnje Italije«; razven tega je izdal sloveča »Vetera monumenta Slavorum meridionalium«. — Leta 1860. se je vrnil v domovino in se jel baviti tudi s politiko. Leta 1861. je izdal »Odlomke iz državnoga prava hrvatskoga za narodne dinastije« ter bil tudi tistega leta izvoljen v sabor. Pozneje je bil postavljen za šolskega nadzornika in v je tej službi ostal do leta 1867., ko je bil potrjen za predsednika jugoslovanske akademije. Dasi poslednja leta temu zavodu ni bil več predsednik, ostal mu je venderle duša do smrti. V publikacijah jugoslovanske akademije in tudi drugje — prostor našega lista je pač pretesen, da bi navedli točen zapisnik njega del — nagrmadil je toliko odličnih proizvodov, da ga po vsi pravici imenujejo očeta jugoslovanske zgodovine. — Vélikemu možu, čegar smrti se je žalnega srca spominjal tudi narod slovenski, bodi večen in hvaležen spomin! —

Dné 8. m. m. je umrl v Opatiji slavni dunajski kirurg, prof in dosmrtni član gospodske zbornice *Teodor Billroth*, v 65. letu dôbe svoje. Billrothovo prvo delo je »Obča kirurgiška patologija«; mimo tega sluje knjiga o njega petnajstletnem delovanji na kliniki, v kateri je zabeležil znamenitejše slučaje.

Dné 8. m. m. je umrl v Parizu sloveči kemik *Edmund Frèmy* v 80. letu, ki je ustanovil na Francoskem prvi kemiški laboratorij v znanstvene namene. Zadnja leta je sosebno poučeval kemiško konstrukcijo dijamantovo in res izdelal umetne dijamante, ki se v ničemer ne ločijo od pravih, samo dosti dražji so.

Listnica. J. K. v P. Skoro prejmete pismen odgovor. — A. P. V prvi pesmi pravite nekje:

„Glej, v srci biva mi p o k o j,“

skoro nató pa:

„Ljubezen moja je minula,
Ostal je le s p o m i n p e k o č.“

Najboljši dokaz, da Vam pesem ni prišla iz srca. Iz druge pesmi („Zvončku“) navajamo samó dva stiha za pričo, kakó nedostatna Vam je oblika:

„Glej, vsako leto slušam rad
Te, le lepó mi dôni!“ —

Ljubenko. Proza v poeziji!

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 4. V Ljubljani, dné 1. malega travna 1894. Leto XIV.

Perunov žrec.

Legenda.

Nad Odroj pésmi órijo se svete,
Odmévajo širôko na okróg;
Nad Odroj hrast košát stojí na griči,
Pod hrastom spet Perún častí se bog.

Vse pisano po tratah danes ljudstva!
Kdaj tóliko biló ga že je tód?
Hej, Trdoslav, častiti starejšina,
Lehkó ponosen si na krasni god!

Do pasa brada siva žrecu pada,
Prek pleč visé mu kodri belih lâs;
Pred žrtvenik slovesno stopa z dari,
Daruje Trdoslav bogú na glas:

»Perún srebrnoglavi, zlatobradi,
Ti car svetá, ti poglavár bogóv!
O, vzprejmi zadnjikrat od nas ti danes
Ta dîm oskromnih naših tu daróv!

»Žrtvujemo pšeničnega ti hleba,
Žrtvujemo golobov mladih par;
Gori ljubézen záte v srcih naših,
Ko tu pred táboj ôgnja večni žar . . .

»A ti Perún, nas morda več ne ljubiš!
Glej! že so tu sovragi naši . . . Spiš?
Zakaj ne vržeš váuje strél ognjenih?
Zakaj jih z gromom v beg ne zapodiš? . .«

Leskeče súlic gozd se v solnčnih žarkih,
To vojske bliža se števílne roj;
Pred vojskoj pa koraka zmagonosno
Z visôkim križem v rôkah temni voj.

»Umólkni, pes paganski!« z gôlim mečem
Na žreca tu vladika zakriči —
»Vse križu že Obódrije se klanja,
Ustavljaš mu jedini še se ti!

»Krstít vi morate zdaj vsi se dati!
O, kólika pač sreča to za vas!
A kdor ne dá se, tá — umreti mora,
Cesarja Otona je strog ukaz . . .

»Krst ali smrt! Izvólite samí si!«
A Trdoslav in ljudstvo kliče: »»Smrt! —
»»Ljubezni vera ní ta vera vaša,
Ne vera božja, nego pekla srd!

»»Krščanstva vi ne širite mej nami,
Vi širite posvetno le oblast,
Le zemlje naše gladni ste in žejni,
Té zemlje svete, ki je naša last««

Zajét s Slavjani svojimi od vojske,
Zajét že Trdoslav je krog in krog.
Gorjé ti, stari žrec, gorjé ti, národ,
Gorjé, Perún ti zdaj, velikí bog!

Kaj, dob stoletni, stresaš veje svoje?
Kakó bolestno listje ti šumí!
Mar čutiš sám tragédijo krvavo,
Ki v senci sveti tvoji se vrší?

Glej, na oltár Perúnov glavo svojo
Polága prvi Trdoslav pod meč . . .
Za njim tri tisoč bratov, sester pada —
Tri tisoč v raji je mučencev več.

A. Aškerc.

O kultu Peruna prim. »Nákres slovanského bájesloví«, napsal dr. Hanuš Máchal. Praha. 1891. *Pis.*

V Zali.

Spisal dr. **Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Stopijo v sobico, kjer leží bolni kanonik. Ko odpró vrata, stojí pred njimi domača hči, in nje bledo lice priča o bolesti in grozi, ki ji dviga kipeče prsi.

»Kaj hočete?« vzklikne trepetaje. »Moj Bog, ali se ne bojite umoriti nesrečnega človeka?«

Rekši stopi pred ležišče in razprostrè roke proti ónim, ki se gnetó med vrati.

»Bojte se Bogá, oče, bojte se ga!«

»Umekni se, deklica!« ujezí se starec, »in ne vtikaj se v naše rečí! Lezi in zaspì in jezik za zobmí! Vi, sinovi, pa poprimite, da bode prej dognano delo naše!«

»Mati, pomagajte!« vikne Katrica v svojem strahu. Ali že jo je zgrabil oče z jekleno roko in jo treščil od postelje, da se je kàr zgrudila.

Dasi je vedel, kakšna mu pretí nevarnost, vender kanonik Amand dotlej ni izpregovoril niti besedice.

Sedaj pa se oglasi, rekoč: »Pústi dekleta, hudobni starec, in ne ubijaj svoje hčere! Saj mi je drago in ljubo, da me postavite izpod te strehe, kjer ne poznate ne gostoljubja ne prave vere Kristove! Storite, česar ne morete opustiti! Moj Bog, ki ne pustí, da bi padla ptica s strehe, ohrani tudi mene, če je taka volja Njegova!«

»Torej, sinovi,« dé starec, »pa je vse v najboljši pravici in v najboljšem redu. Primimo ga in odnesimo ga, kamor hoče sam! Saj mu izpolnimo samó voljo!«

»Tem manjša je naša pregreha,« zasmeje se sin Luka, »vzdignimo torej!«

Dvignili so ležišče z bolnikom vred in je odnesli skozi tesna vrata. Napravljalo jim je to dosti sitnosti, in le iz težka so privlekli posteljo v prvo sobo. Oblival jih je pot, toda bili so vsi veseli pri delu.

Povzel je oče: »Samó glejmo, da nam ne pade s postelje in na deske! Dejalo bi se nam, da smo ga ubili. Delajmo rajši počasi, saj je noč dolga! In slana pride šele proti jutru.«

Ko postavijo posteljo sredi prve sobe, pravi oče:

»Andrej, zakleni duri pri čumnati, da nam to preklicano deklè ne pride vmes. Bog vé, da jo je že preslepil ta papist z bledim svojim obrazom!«

Sin Andrej vestno zaklene omenjene duri, nató pa zopet s skupno močjó dvignejo bolnika. Pritirajo ga v vežo in iz veže na plan pred hišo.

Bila je jasna, toda že precèj hladna noč. Sedaj in sedaj je potegnila ostra sapa od severa, da se je čulo, kakó je šumela po bližnjem bukovji in tresla jesensko listje z njega. Zanesli so posteljo od hiše ter jo odstavili na travnati ravnici, katero vidite še dandanes za Mrakovo hišo.

»Ugodno vreme je,« izpregovorí nekdo izmed sinov in si otira pot s čela. »Vleče tudi nekoliko izza hribov, in dobro vem, da bode jutri Zala vsa bela, kakor bi jo bil z moko posul.«

»Delo je dokončano,« pravi starec, »sedaj pa k počitku, otroci!«

Odšli so, in niti iskra usmiljenja se jim ni utrnila v temnih dušah, ki so bile polne tiste strastí, katero je vedelo prvo luteranstvo vzbujati svojim vernikom.

Zapahnejo vrata pri veži. V sobi zleze oče na peč, sinovi pa poležejo po klopéh. Oče še deje:

»Vzbudite se na vse jutro, da ga zopet prinesemo v stanico! To bi bil zlodej, če bi se prikazali grajski hlapci po bregu in bi izteknili satanovega služabnika pred hišo v mrazu! In čudim se, da jih še toliko časa ni!«

»Govoril menda ne bode več,« méni sin Luka in zbira nekaj cunj, da si pripravi vzglavje na klopi.

»Nikar se ne bojte!« odgovorí brat Andrej, »poznam rane! Grajski gospod bode v jutru takó zmeden, da ne bode pametne besede spraviti iz njega «

»Ali če venderle ozdravi, kaj potem?« vpraša brat Luka.

»Moral bi biti res čudež,« odgovorí óni, »in železne kostí bi moral imeti v sebi! Ali če tudi ozdravi — pa ne bode — mi potem vse utajimo, in Katrica naj ga pregovorí, da se mu je samó bledlo in da ga mi nikoli nismo odnesli izpod strehe. Torej le mirno zaspimo!«

In res je vsa družba zaspala kàj hitro, in prav zdravo so spali vsi, prepričani, da so ravnokar učinili Bogú ljubo dejanje.

V tem je ležal bolnik na hladu pod jasnim nočnim nebom in zaupno gledal proti migljajočim zvezdam in k Onemu, ki kraljuje nad njimi.

Ker ga je rana bolela, ni se mogel niti vzdigniti niti obrniti. Vse je bilo tiho okrog njega, samó tu in tam je zavikala sova v nočnem logu.

Iz početka je čutil kanonik Amandus, da mu hlad dobro dé in da mu krepčá onemoglo teló. Ali skoro ga je pričelo zebsti pod tanko odejico, ki je zadoščala v sobi, tu pa je kàr izginila, da je niti čutil ni. In kadar je zabrila ostra sapa, takrat se mu je kàr streslo vse teló. Ni mu pa otrpnila duša, in na pomoč je klical svojega Bogá, za katerega je trpel.

In glasno je molil:

»Oče nebeški, ozrì se name, ki trpim, in pošlji mi Svojega angelja, da vzame trpljenje od mene, če je volja Tvoja! In tudi Ti, božja Porodica, poglej náme in otmì me pogube!«

In uslišal je Bog njega prošnje in mu poslal pomočnico, mlado deklico. In vse močí svojega srca je zastavila usmiljena devica, samó da bi otela krivoverca, kanonika Amanda! Srce tvoje, žena slovenska, bilo je od nekdaj pristen biser, in tudi luteransko krivoverstvo mu ni moglo zatemniti bleska!

Ko je bila ostala v stanici in so bratje zaklenili vrata za sabo, porodila se ji je zdajci misel, da mora oteti bolnika, ker bi sicer umrl v nočnem mrazu. Ali odkod pridi rešitev? Ozrla se je po ozkem prostoru, toda nikjer ni opazila pomočka v tej stiski. Poskuša odpreti vrata, vender trudi se brez uspeha. Ali tam je jedino okno; morda je toliko, da bi se nje vitko teló dalo iz težka potisniti skoznje. In v spomin ji pride, kakó je v otroških letih časih skozi to okno lezla na skladanico tam zunaj. Tudi sedaj so bila drva zložena pod njim. Deklica otvori okno in se po nekaterih poskusih prepriča, da se ji tukaj nudi izhod. Zdajci nabere, kar bi dajalo odejo bolniku; vzame obleko in pograbi tudi svoje ubožno ležišče na tleh. Kar ji pride pod roko, vse pomeče skozi okno, dokler že ne ostane ničesar v stanici.

»Bogú bodi hvala, da je okno široko! Sicer bi umrl!«

Rekši se potisne skozi okno na drva tik stene. Polagoma se spustí na tla, pazeč, da bi skladanica ne zaropotala pod njo. Stopivši na zemljo, odhití okrog hiše. Ker pa so bili bolnika odnesli nekoliko v stran, ne zapazi ga takoj. Prav tedaj je glasno molil, in kakor strela so jo prešinile besede: »In tudi Ti, božja Porodica, poglej náme in otmì me pogube!«

Takó jo je pretresla njega molitev, da so ji solze zalile okó.

»Ubogi, zapuščeni siromak!«

Stekla je tja, kjer je stalo ležišče. In v vsi njegovi zapuščenosti je ugledala kanonika Amanda in tudi videla, kakó se je od mraza tresel pod tanko odejo.

»Oh, moj Bog, in sedaj še skoro mraza ni! Kakó bode še le proti jutru!«

Stopila je k njemu in se sklonila nad njim: »Ali vam je hudo, gospod?«

Spoznal jo je précej in ji odgovoril:

»Ti si, Katarina? Svete mučenice ime imaš, ali kaj so moje muke proti ónim, katere je prebila sveta Katarina! Posvečeno bodi njeno ime! Mraz mi pretresa ude, in prav dobro čutim, da so šteti trenutki mojega življenja. Tebi, Katarina, dasi si krivoverka, naj bodo oproščene pregrehe tvoje hiše. Usmiljeno in mehko ti je srce!«

Ob teh besedah bolnikovih jo premaga bolest, in k njegovemu licu ji omahne glava. In nje lice se pritiska k njegovemu obrazu in to lice je volno in mehko, kakor je mehko in volno žametasto lice dozorele breskve. Čustvo je imel Amandus — in tudi naše stoletje jih pozná, ta milobna čustva! — kakor bi prijetna gorkota kipela iz dekletovega lica v njega trpinčeno teló. Niti mraza ni čutil tedaj, nego samó svilnato mehkoto ženskega lica. Nje solze so mu kropile obraz, in bilo mu je, kakor da mu padajo iskre po lici.

»Dvigni glavo, deklica!« izpregovorí naposled rahlo. »Ne trdim, da bi bilo greh, ker tistega, čemur pravijo učenjaki animus pecandi, niti ni v tebi, in Bog zná, tudi v meni ne! Dvigni glavo! Vedeti moraš, da ni spodobno, če se njemu, kdor je pomaziljen za Gospodovo službo, takó zeló približa žensko lice! Prepovedana nam je ženska, kakor je bil prepovedan drevesni sad prvima človekoma v raji. Dvigni torej glavo in ne jokaj se záme. Jokaj pa se za svojce, ki tičé v pregrehah!«

Zalila ji je kri deviški obraz, in kakor plaha srna je pobegnila od postelje. In stekla je tja pod okno in privlekla, kolikor je mogla, odej bolniku ter ga zagrnila ž njimi, da bi ne mogla do njega nočna sapa.

»Dobro mi dé tvoje delo,« pohvali jo Amandus, »in mraz je izgubil svoje moči do mene.«

In ko nekaj časa molčita, še dostavi: »Samó na tej strani, kjer stojiš, zazebe me časih, če zabrije sapa od severa. Ali imaš še kàj odej, da me na tem mestu zavaruješ mrzle burje? Bog mi je priča, da še nikdar nisem trpel toliko mraza, kakor ga trpim nocoj!«

»Bog se me usmili!« odgovorí deklè, »ničesar nimam več, in vse sem vam že prinesla, kar sem dobila! Res je, burja piše in ostra je, to vem sama.«

»Ne jokaj se zaradi tega! Dobro voljo imaš, in to voljo ti zaračunja nebeški Oče prav takó, kakor da si me zavarovala vsake sapice.«

Prav v tistem hipu zabučí po bližnjem bukovji, in kanonik Amand nehoté zaječí; zdí se mu, kakor bi ga kdo z ostrim nožem drezal v rame. Vzdihnil je: »Hudo trpim, Katarina, hudo trpim!«

»Nekaj bi vedela« — in obraz obrne od njega, da bi ne opazil deviške sramežljivosti na nje nedolžnem lici — »nekaj bi že vedela, gospod, in to bi vam morda pomagalo. Ali čudili se bodete, če vam nasvetujem kàj takega.«

»Govôri!«

»Na tej strani vam prihaja hlad do telesa, in odeje ni, da bi vas zagrnila. Jaz pa sem dobro oblečena in mraza sem vajena, ko imamo pozimi dostikrat toliko snegá, da seza malone do strehe. Vi itak ležite pri ónem kraji, jaz pa bi se sklonila semkaj k robu!«

»Kaj?« vzklikne Amandus. »Uboga deklica, še vedno si velika, velika grešnica, ker bi sicer vedela, da je kàj takega nedopustno in nemogoče!«

»Oblečena bi vas varovala piha, ki prihaja od mrzlega severa.«

»Katarina, vprašam te, ali je to resna tvoja volja? In ali se ne sramuješ pred Onim, ki naju gleda iznad zvezdâ, in kri ti ne rdečí obraza, ker moraš vedeti, da je prišla iz tvojega telesa pregrešna gorkota v moje teló? In ali meniš, da ne umrem stokrat rajši, nego bi takó grešil pred Gospodom! Katarina, vedno si še grešnica, in temà božje nemilosti bremení na tebi.«

»Nisem vedela, da bi bilo to greh!« zaihtí deklica, »in sram me je tudi. Ali druge pomoči ni, in v Svetem pismu sem brala, da je kralja Davida, ko je bil zeló zeló star, morala greti deklica tujka. In naš gospod Bog mu tega ni štel v greh.«

»Vidiš« — in tu se vzbudí katoliški nasprotni reformator v kanoniku Amandu — »vidiš, zató vam vedno pripovedujemo, da Svete knjige ni dati vsakomur v roke! Vsakdo je ne umeje! In v tem tičí

vsa hudobnost vaših krivih pismoukov, da mečejo bisere v blato in da vsakomur ponujajo Sveto knjigo, prav kakor bi sipali zlate kamene svinjam v korito! O kralji Davidu ne morem in ne smem govoriti s tabo; ali prepričana bodi, da tukaj nisi poklicana umeti resnice! Obriši si obraz in pojdi k počitku! Dobro si preskrbela záme, sedaj pa me pústi v rokah mojega Bogá, ki je moj stolp in moja rešitev.«

V tem se je vzbudila domača gospodinja na trdem ležišči pod streho. Dozdevalo se ji je, kakor bi čula govorico pred hišo. In če se ni motila, bil je to glas nje hčere Katarine. Kaj pomeni to? Pri papistih je bila pač navada, da so zahajali moški k ženskam v temnih nočéh in se pregrešno razgovarjali ž njimi. Ali kdo bi zahajal k njeni ljubljenki, da bi mu le tá hotela odpreti okence? In šinilo ji je v glavo, da bogatega papista sin že nekaj časa lazi za njo, in kaj, ko bi jo bil venderle premotil? Mlada ženska je slabotna, in lahko jo preslepi ljubezen. To bi bila nesreča! Takoj je vstala in šla poslušat k lini v slamnati strehi.

Gotovo, to je bil glas nje hčere, in nekdo se je razgovarjal ž njo! Strahoma se napravi. In stara mati se tudi vzbudí na postelji ter vpraša:

»Ali že vstajaš, Lenka? Temà je še! Ali se pa meni zdí, da so takó dolge nočí. Hov! hov!«

»Zdí se mi, da govorí Katrica pred hišo.«

»S kom naj bi govorila?«

»Bendarjev Janez se šteje nekaj nje,« vtakne se v govorico dekla, ki se je tudi vzbudila. »Ta je pod oknom in nihče drug!«

»Mólči, saj te nič ne vprašam!« ujezí se mati, pristopivši k lini, in zakliče:

»Katarina, s kom pa govoriš ponoči?«

»Kàj ne, da z Bendarjevim Janezom?« vpraša dekla, ki je tudi prišla k lini.

»Na mraz so ga prinesli, mati,« odgovorí hči zamolklo, »in sedaj umrè, če ga pustimo na mrazu!«

„Kdo je na mrazu?«

»Naš bolni gospod!«

»Bolnika so postavili iz hiše?« začudi se mati. »In kdo?«

»Oče in fantje!«

»Oj, vi svetniki!« razljuti se mati gospodinja, »bolnega človeka so postavili v hlad! Kakšna pravica je to, in ali so to ljudje?«

»Oj, ta žival, ta žival!« vzdihne babica, »koliko mora trpeti na tem mrazu! In vse ima raztrgane rame!«

»Pa da je že starec takó nečloveški in taka zverina! Človek mora vender imeti nekaj srca, in še žival se mi smili, če je bolna, nikar še človek!«

Tudi dekla in babica vstaneta in se oblečeta.

»Papist je!« pravi dekla.

»In najsi je Antikrist, na mrazu ne bode umrl!« deje gospodinja odločno. »Če smo ga vzeli pod streho, ne pustim, da bi ga umorili moji otroci!«

Vse tri zlezejo po temnih stopnicah nizdolu v vežo.

»V peči je še žerjavica,« povzame mati, »vpihaj ogenj, Reza, in prižgì tresko! Takoj mi ga morajo prinesti v hišo nazaj!«

»Oj, ta živalca, ta živalca!« vzdihuje babica.

»Malokdaj obveljá moja beseda, danes pa bode obveljala!« dé mati gospodinja in vzame dekli gorečo tresko iz rok. Stopile so v sobo, in speča družba okrog pečí je planila kvišku.

»Ali se vam blede, ženske!« oglasi se starec na peči, »da nam ne daste spati? Saj smo komaj legli, pa nas že budite!«

Molčé vtakne mati tresko v steno. Potem stopi k mizi in odgovorí takisto osorno:

»Torej takó! Lepe rečí se godé v tej hiši — bolnike nosite na mraz, da bi prej poginili! In vsak dan molite, da bi vam Bog odpustil grehe prav takó, kakor jih odpuščate vi svojim nasprotnikom! Sram vas bodi!«

»O, hov, hov!« potoži babica, »koliko trpí v mrazu! Dobri, božje ljudje, jaz pač vem, kaj je mraz! Vi, ki ležite na peči in okrog pečí, pa tega ne veste. Koliko trpí! Koliko trpí!«

In mlada dekla tudi izpregovorí: »To je pa res moško delo, bolnega človeka spraviti iz hiše, sosebno takrat, ko pridejo štirje zdravi na jednega, in še ta je bolan!«

»Molčite, ženske!« raztogotí se starec na peči, »in govorite, kadar vas vprašam! S tem je besede konec, in spat pojdite!«

»Ni je konec ne,« odgovorí gospodinja in udari z roko ob mizo, da se kàr vse potrese, »in povem vam vsem, tebi na peči in vam pri peči, da kàj takega ne trpim v svoji hiši! Ne bodeš mi moril bolnikov, to ti povem, Nace! Nerada te vprašam, ali danes te venderle moram: čegava je bila ta hiša? Sem se li jaz primožila k tebi, ali si se ti priženil k meni? Ti si se priženil, in hiša je moja, in če ste kàj takega sklenili, morali bi prej vprašati mene, da veste!«

Oče Ignacij svoje žene že dolgo ni bil takó razljutil, kakor je bila razljučena pri tej priliki.

»Pa zanesi papista na ognjišče«, odgovorí ji natihoma jezen, »če meniš, da je tvoja prava! Potem babnice vsaj lahko v najlepši obleki pridete v Loko, in tam pred mestnim zidom — saj veste, kje je tisti prostor — bodete gledale, kakó bode koló trlo Mrakove možé iz Zale!«

»Ni takó hudo, ne,« odvrne babica; »čula sem, da jih sedaj zaradi svetega evangelija ne ubijajo več in da jih tudi predolgo ne zapirajo!«

»Pa pojdite še vé med papiste!« zarenčí starec.

»Bog je jeden in ta je nad nami,« izpregovorí Lenka, gospodinja, »in vsi imamo jednega in tistega Bogá. In razločka ne bode posebnega, če se mu sedaj priklanjam z jednim samim kolenom ali pa z obema! Taka je.«

»Meni,« pravi nató dekla, »meni pa je malone bolje všeč maša v cerkvi na Trati, nego te naše propovedi vrhu Zale!« —

»Otroci,« zaječí oče Nace na peči, »vaša mati je ostavila nauk svetega evangelija, in malone sem že dlje časa slutil kàj takega. In skoro bode med papisti in izdá mene in vas in grajske hlapce bode vodila za nami, ko se bodemo skrivali po šumah!«

»Pameten bodi in ne govôri brezumno vpričo svojih otrók, ker veš, da tvoja beseda vse skupaj nič ni!«

To rekši, obrne se mati Lenka k sinovom pri peči: »In sedaj, otroci, bodite krščeni ljudje in prinesite posteljo iz mraza v hišo in na gorko. Luka in Andrej, vstanita in storita, kar ukažem! Morda pa greš sam, Nace, ker vem, da se že kesaš, ko nam zapoveduje Sveto pismo sámo, da storimo dobro svojim sovražnikom!«

Oče Nace je še vedno kuhal svojo jezo, in zlasti óno o njega priženitvi k hiši mu je rojilo po glavi.

»S prstom ne ganem,« odgovorí, »in kjer sem, tam ostanem!«

»Midva tudi ne ganeva s prstom,« odrežeta se sinova Luka in Andrej; »saj vas je babnic že toliko, da lahko samé premaknete papista!«

»Janez,« obrne se mati k najmlajšemu, »pa nam pomagaj ti!«

In Janez stopi od pečí k materi, postavi se prédnjo in pravi:

»Jaz tudi s prstom ne ganem, mati!«

»To odgovarjaš svoji materi?« razjezí se čvrsta žena, in predno se Janez zavé, tleskne mu nje krepka roka po lici in ga premakne iz ravnotežja, da pade po deskah, kakor je dolg in širok.

»Slušal bodem, mati!« In ječaje vstane ter je krotak kakor ovca. Takó je v tisti noči premagala ženska odločnost, in Janez, kateremu je bil v duši dozorel ves hudobni naklep, moral je pomagati ženskam, ko so bolnega kanonika iz nočnega mraza prenesle v gorko izbo! —

(Dalje prihodnjič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

IV.

im je svetovno, kozmopolitiško in demokratiško mesto. Sedaj šteje 401.044 prebivalcev, med katerimi je 12.318 vojakov in 15.000 židov. To število pa se jako izpreminja po letnih časih. Rimljani sami računjajo, da živí pozimi za dlje časa naseljenih do 100.000 tujcev v njih mestu in da v zimskih mesecih vrhu tega vsak dan pride in odide okolo 20.000 tujcev. Najbolj prezimujejo v Rimu Angleži (do 30.000), izmed katerih imajo bogatejši tudi svoje vile v »rimskih kastelih«, takó da nì poleti ne gredó iz Italije. Za temi biva čez zimo v Rimu največ Francozov, Nemcev, Rusov, Poljakov, Dancev i. dr. Zató je tukaj vse polno napisov v drugih jezikih, zlasti v angleškem (»Old England«) in francoskem, pa tudi v ruskem jeziku (»Novosti«). Na nekovem šatoru, kjer je brza fotografija, vabijo se tujci tudi v poljskem (»panouvie«), češkem, španskem in arabskem jeziku. Med vsemi tujci so najdolgočasnejši in najbrezozirnejši Angleži, ki povsod zijala prodajajo in motijo zlasti po cerkvah. Ti živé čisto záse, imajo svoje hotele in nikoli ne plačajo napitnine. Sicer imajo tudi druge národnosti svoje hotele, n. pr. ameriški Angleži, Francozje in Rusi, a Nemci svoje »penzije«. Angleži in Francozje imajo celó svoje liste v Rimu, kar jim je tudi treba, zakaj italijanski listi se ubogo malo menijo za zunanji svet. V »najbolj katoliškem« mestu imajo tudi protestantje, anglikani in židje svoja svetišča ter posebna pokopališča, dà, židje tudi svoje katakombe!

Kakor je Rim pozimi živahen in hrupen, takó prazen in tih je poleti. Sredi meseca junija je po ulicah že vse tiho, in prav tam, kjer je bil pozimi najživahnejši promet, slišiš malone svoje korake. Ne le, da so vsi tujci odšli iz mesta, nego tudi vsi imovitejši domačini, ki količkaj utegnejo, otresejo mestni prah ter se preselé za nekaj mesecev v sabinske ali albanske gore. Vzrok temu ni toliko huda vročina, kolikor nezdravi mrzličasti zrak. Ta nedostatek se sicer manjša od leta do leta, ker zidajo zmirom nove hiše in ker vedno več kurijo. Kakor je znano, ogenj najbolj čisti zrak, in zató je bil že starim Rimljanom ogenj svet; netiti in čuvati so ga morale čiste device Vestalke. Vender je v okolici Sv. Pavla in Sv. Sebastijana zrak še vedno takó

nezdrav, da se poleti od tam vse izseli, celó duhovniki (redovniki); kmetom in železniškim uradnikom pa mora država kupovati kinin. Tujci izgubé o tem času najprej spanje, potem ukus, in naposled jim poide celó sapa. Niti južni Italijani ne vzmorejo rimskega podnebja; nekoliko lože se mu ustavljajo severni Italijani. Kadar odidejo vsi tujci iz Rima, tedaj prihajajo jedino še trgovci in obrtniki iz severne Italije v večno mesto.

Kakor rečeno, Rim je demokratiško mesto, in človek se kàr začudi, ko sreča tu pa tam elegantno kočijo s kočijažem, napravljenim po etiketi, in z livriranimi strežniki. Takih kočij pa je v Rimu le malo, zakaj nekdaj takó mogočna rimska aristokracija je sedaj malone popolnoma uničena in gmotno ugonobljena. Vzrok temu je zlasti preveliki luksus, katerega je razvijala, ko se je bil kraljev dvor preselil v Rim, nekoliko pa napačna spekulacija pri zidanji novih poslopij. Hoteli so zdajci ustvariti novo krasno stolico, toda pomislili niso, odkod bi dobivali kupovalcev in najemnikov. Mnogi rimski aristokratje so prišli malone na beraško palico; nekateri celó stradajo, drugi pa se potikajo po ječah, ker so prodali svojino, t. j. umetniške spomeníke in zbirke, kar je po italijanskih državnih zakonih prepovedano. Drugi pa so bili toliko premeteni, da so dali napraviti ničvredne kopije; dragocene originale pa so skrivàj prodali.

V Rimu kàr mrgoli postopačev in rokomavhov; celó mednárodna tatinska družba ima tu svoj sedež. Ljudje ne delajo radi, nego če le morejo, postopajo in si izkušajo iz lahka toliko pridobiti, da se preživé od dné do dné, ali zeló siromašno, seveda. Zató ni v Rimu nì trgovine nì obrtnosti (z majhnimi izjemami). Vsi obrtni izdelki prihajajo iz gorenje Italije, in tudi trgovci so večinoma od tam domá. R i m l j a n ž i v í l e o d t u j c e v, in čim več blagá te vrste pride v Rim, tem bolje je za tamošnje domačine V tem oziru je ohranilo rimsko ljudstvo še vedno svoje staro svojstvo: zadovoljno je, če dobí »panem et circenses«. »Panis« pa obseza mnogovrstne potrebe vsakdanjega življenja, med drugim tudi čevljičke. Vsaka Rimljanka, bodisi še takó majhna, sramuje se hoditi bosa, in zató se v Rimu jako čudijo, videč tuje romarice, ko hodijo bose po cerkvah. Ker pa nižje ljudstvo nima s čim kupovati obuvala, zató mora municipij ali pa celó država siromašnim ženskam kupovati čevlje. Tudi v Dubrovniku v Dalmaciji nikoli ni videti bose ženske. Ko pridejo kmetice iz okolice do mestnih vrat, obujejo si čiste nogavice in čevlje, predno stopijo v mesto. Jednako se je godilo še pred dvajsetimi leti na Tolminskem in se godí še dandanes v Trenti. Tukaj lahko vidiš ženske, prihajajoče

k maši z obutvijo v rokah, toda ko pridejo blizu cerkve, obujejo si lepo oprane nogavice in čevlje, namazane z mastjó.

Tudi nekaj divjega značaja je ostalo Rimljanom še iz starih časov. Maščujejo se krvavo za vsako malenkost, in zavratnega klanja menda ni nikjer toliko kakor baš v italijanski prestolici. Ali jim je ostalo tudi kàj telesnih svojstev, tega si ne upam razsoditi. Gotovo je, da so Rimljanke prav lepega, celó klasiškega obraza, kar se v drugih italijanskih mestih opaža prav poredkoma. Tudi okoličanke imajo prav ljubke, nežne obraze, vsaj dokler so mlade. Njih mičnost še posebe povzdiguje njih slikovita nošnja, pisano krilo, kratek in zeló ozek nedrec ter lepo zapregnjena ruta na glavi. Takó lepo opravljene pa so le takrat, kadar pridejo v mesto; na kmetih je vse ljudstvo podobnejše ciganom (tudi kar se tiče nadležnosti) in stanovanja tudi niso boljša od ciganskih. Prostori za živino in ljudi niso ločeni, kakor ne med dalmatinskimi Vlahi, ob čemer se tolikanj spotikajo naši kulturonosci. Poleg mičnih okoličank, ki prodajajo cvetice in šopke po ulicah, opaziš v Rimu še jeden, jako čedno opravljen stan, to so »stiratrici«, perice in gladilke perila, ki imajo svojo delavnico pri tleh na ulice, kakor vsaka druga prodajalnica.

Zlasti pa je Rimljanom ostal njih stari ponos: »Romanus sum!« Zató razločujejo vedno »Romano de Roma« in »Romano fuori delle mura«; te poslednje zmatrajo že za nekaj nižjega. V svoji širokoustnosti govoré o stoterih mestih (»cento città dell' Italia«) in stoterih rekah (»cento fiumi«), a pri tem si morajo izposoditi tudi nekaj avstrijskih mest; mnoge italijanske reke, katerih imen se morajo učiti celó naši srednješolci (n. pr. Garigliano, Volturno), pa nimajo več vode nego goriška Soča. V svojem ponosu rabijo Rimljani takšne izraze ki sicer niso običini drugje po Italiji, n. pr. »est locanda« (= si loca, daje se v najem); »est, est, est« (= tu se prodaja posebno dobro vino); »latrine« (= cessi, stranišča), »vettura« (drugje govoré »legno, vagone« = voz) i. t. d. Tudi so do cela uverjeni, da je v Rimu vse mnogo boljše, lepše in popolnejše nego po drugih mestih.

Ker Rimljani malo delajo, zató ljubijo zabavo, sport in politiko. Poleg mnogih ljudskih veselic in tombol pod milim nebom prirejajo pogostoma razsvetljave, umetalne ognje (girondole) in cvetiške večere (»festa dei fiori«), pri katerih pa navadno najbolj pogrešaš ravno cvetic. Pogostoma jahajo in tekajo s konji za stavo, streljajo v tarčo (vsako nedeljo in vsak praznik) ter se vozijo daleč na biciklu (tudi ženske). Samó za veslanje nimajo Rimljani nikake prilike. Vsi njih razgovori se sučejo večinoma okrog politike, in ta jim

mnogokrat hudó razgreje glave. O Avstriji nečejo ničesar slišati, zánje je niti ni (»L'Austria è disfatta«). Trdijo, da niso sklenili trojne zveze z Avstrijo, nego samó z Nemčijo, in če je ta tudi z Avstrijo sporazumljena, to jih nič ne briga. Ko je bil nemški cesar v Rimu, govorili so nam vedno: »E venuto il vostro imperator!« Na svojo vojsko, zlasti na svoje bojno brodovje so Italijani neizrečno ponosni. Poslednje je res ne le primeroma, nego tudi absolutno prav dobro, toda potrosili so tudi zánje brezštevilne milijone lir. Poleg lepega števila velikanskih oklopnic imajo nad 150 torpedovk. Brodovje je torej lepo, ali ravnati ne znajo ž njim, in najprej jim nedostaje izurjenosti in discipline.

Vse ulice po mestu so sedaj popolnoma snažne, in tudi v ozkih stranskih ulicah ni nič smetíj. Pred desetimi leti pa je bilo to še vse drugače; takrat ni smel nihče po ulicah hoditi brez skrbí, da ne pride kàj od zgoraj. Ljudje sami pa niso kàj čisti, in lahko bi se reklo o njih: Zunaj »hej«, znotraj »fej!« Po sobah imajo povsod marmornat pod, ker se lože opere in ker se na njem ne zaredí golazen kakor med deskami. Vender pa je golazni povsod dovolj, ker premalo skrbé za snažnost. — Sosebno čudno je videti cele čede kozâ, katere priženó pastirji vsako jutro iz okolice v mesto ter jih razpostavijo v manjših tolpah po raznih trgih, čakajoč, da pride kdo mleka kupit. Potem pomolzejo koze v pločevinaste posodice, kolikor kdo mleka zahteva. Proti deveti uri odženó koze iz mesta zopet na pašo. Izvestno ne vzmore vsa Trenta toliko kozâ, kolikor jih vidiš v Rimu vsak dan. (Vidite torej, iz Rima v Trento ni kàj daleč, in razloček med obema krajema ni velik!). Tudi krav je dovolj v Rimu, in sicer jih redé in krmijo v pritličnih hlevih sredi hiš in pri vratih, ki držé na ulice. (Ubogim Vlahom se pa kàj takega zameri celó na kmetih!) Z mlekom je torej Rim dobro preskrben.

Na vsakem oglu, v vsakem kotu in količkaj razširjenem delu ulic je vse polno kijoskov in lopic, v katerih prodajajo razne pijače, smodke, vžigalice, cvetje, časopise i. t. d. Vsaka vrata, ki držé na ulice, imajo svojo posebno hišno številko, tudi če ostanejo vedno zaprta in nepristopna. Na vsakem količkaj važnejšem poslopji in spomeníku in na vseh mestnih vratih vidiš vdolbeno ime tega ali ónega papeža, ki je dal to ali óno postaviti ali popraviti. Tako je dal papež Pij IX. celó na Kolosej postaviti svoje ime, ker je ukazal tam popraviti nekaj stopnic. Mnogokrat najdeš rokodelce na ulicah, ko opravljajo svoje delo, zlasti po ónih ulicah, kjer se malo vozi. Sosebno pa razpostavljajo trgovci svoje blagó pred vrata na ulice, takó da se

morajo pešci vedno ogibati. Vse ulice so polne kričečih prodajalcev in nadležnih ponujalcev. Zlasti sitne so male prodajalke cvetic, potem fantiči, ki svetlé čevlje (»lustrascarpe«), in razni berači, ki ponujajo »sto voščenih vžigalic jeden sold« (= 5 centimov). Ali tudi zelenjavo, sadje, jagode, kislo vodo i. t. d. prevažajo po ulicah in vse to ponujajo vsakomur, kdor gré mimo. Nekaj posebnega je to, da ima vsak takšen prodajalec svoj poseben glas, nekovo svojstveno zatezanje in petje, da ga drugi že od daleč spoznajo po glasu, tudi če ga ne vidijo in ne umejo, kaj kričí.

Pravo življenje po ulicah pa se razvije šele proti večeru in traja pozno v noč. Tedaj se vse oživí, vse je kakor električko; kočije in vozovi švigajo po ulicah, in človek mora dobro dobro paziti, da ga ne povozijo, ker kočijaži premalo pazijo ali pa zakričé svoj »he!« šele potem, ko so človeku že za petami. Časih vozijo nalašč za človekom, da bi ga prisilili, naj séde na voz. Pravi Rimljan, zlasti ženska, ne hodi rad peš, nego si rajši najame voz, če ima le količkaj drobiža. Za pešce pa je silno mučno in tudi nevarno ob takih urah hoditi po obljudenih ulicah. Na oglih, kjer je promet sosebno živahen, morajo čakati po več minut, predno se jim posreči predreti nepretrgano vrsto vóz, zlasti če so ti namenjeni proti kolodvoru. Izmed neprestanega drdranja in ropotanja kočij in omnibusov se slišijo hreščeči ali zvižgajoči glasovi raznašalcev raznih listov, ki izhajajo vsak večer. Ti raznašalci imajo od vsake številke, katero prodadó, pol solda in zató jih neutrudno ponujajo in silijo. Navadno hvalijo svoje blagó s tem, da naznanjajo važno sejo v parlamentu, nenavaden dogodek ali večjo novico iz inozemstva. Ko nekoliko utihnejo, slišijo se tem bolj hripavi glasovi »Cento cerini un sold!«

Rimljanom je veliko do zunanjosti, do javnih demonstracij. Kakor razobesijo pri slavnostih vse polno zastav (nekdo je dejal, da imajo v Rimu več zastav nego robcev), takó praznujejo cerkvene praznike s premnogimi svečami. Sicer pa praznujejo sedanji Rimljani praznike prav malo, in tudi ob nedeljah vidiš, da delavci javno delajo. Cerkve so slabo obiskovane in zató naredé slab vtisek; večinoma vidiš po njih le ženske in onemogle starčke, mladino prav malokdaj. O praznikih, zlasti o procesijah, prižgó vse polno sveč, katere po službi božji podarijo cerkvi. Sosebno na božjih potih prinese ljudstvo vse polno sveč. Prav takó teatrališki so tudi izprevodi, zlasti cerkveni. Najprej gré dolga vrsta črno oblečenih móž s krinkami na obrazu in dolgimi žvenketajočimi molki ob boku ter s svečo v roki. Za njimi stopajo razni redovniki s svojimi križi. Pred krsto nosijo na blazinicah vse

rede ali javne znake pokojnikove ali pa deviški venec pred samicami. Za krsto prihaja premnogo vencev na raznih vozéh. Če spremlja godba truplo otrokovo, tedaj igrá zgolj poskočnice in vesele koračnice. Nekaj posebnega so tudi civilne poroke v municipijski palači na Kapitolu, ki se vršé vsako nedeljo med 11. in 12. uro. Nevesta s svojimi družicami se pripelje v cerkev prav takó napravljena kakor pri nas, in zijajočih žensk je tudi dovolj, le da ne smejo v poročno dvorano, nego morajo čakati zunaj. Namesto oklicev rabijo javna naznanila tistih oseb, ki se želé poročiti, in ti napisi so razobešeni pred poročno dvorano, kjer morajo zglašati tudi vse novorojence in mrtvece.

(Konec prihodnjič.)

Pri vinu.

Deklè, še jedno čašo!
Oživi družbo našo,
Opij nas z vincem dobrotljivim,
Pobrati z duhom lahkoživim.

Opij i srce moje,
Da radostno zapoje,
Pozabi bridke bolečine;
O daj, da ga otožnost mine!

Še jedno čašo! — Hvala,
Ti milostna si, zala —
Prišli so v vas duhovi vinski,
Igrajo z nami se detinski.

Zvené nam polne čaše,
Srcé prepeva naše —
In ž njimi duša moja toži
O divni, a zveneli roži.

J. Š.

Krvava solza.

Mlad junak je to govoril:
»Jokal bi nesrečnež jaz,
Da koristi dômu solza,
Ki porosi moj obraz.«

Boj krivičen v domovino
Tlačeno je privihral,
Z mečem v roki, vsak se zánjo
Sin je hrabro vojskoval.

In po zmagi vsak junakov
K svojcem rádosten hití —
Mlad junak na polji — mrtev,
Solzo je prelil — krví.

Rástislav.

Svatba na Selih.

Povest. Spisal **Podgoričan.**

(Dalje.)

VIII.

Vojska v Bosni in Hercegovini je bila končana. Vsa dežela se je rada ali nerada uklonila dvoglavemu orlu, ki je ponosno plapolal na trdnjavah, stolpih in gradovih ter pričal, čegava je zemlja. Mnogo krví se je prelilo, predno je bil sovražnik ugnan ali končan; premnog junak je na veke zaspal v osvojenih deželah,

Okolo Božiča so se vračali starejši vojaki v rodne kraje. Po vseh vaséh in seliščih pod temnim Mokricem in prijaznim Svetim Primožem so se jih razveselili domačini, najsi so prišli nekateri bolni, bledi in suhi. V Bosni sta ostala samó dva, in sicer bivši hlapec na Robu in graščinski lovec Egidij. O prvem so povedali, da je pal pri Jajci, o lovci Egidiji pa niso vedeli ničesar in so sklepali, da je tudi ubit, ker bi se bil sicer že vrnil; mogoče pa tudi, da leží kje v bolnici. Po prvem niso kàj žalovali, za Egidijem pa so ugibali, kdo mu bode naslednik v službi, zakaj vedeli so vsi, da lovčeva hiša na Podmolu ne ostane dolgo prazna. Žàl je bilo ljudem toliko za njim, ker so vedeli, kakšen je bil, vedeli pa niso, kakšen lovec pride za njim.

Samó Dragarica, ki se je jako bala za hčer, če bi se vrnil Egidij, oddehnila se je in dela sama v sebi:

»Oh, vender! Hvala Bogú! Škoda ga je; pa vender, božja volja je. Prebil je, nas pa še čaka!«

Toda Lenica ni mislila takó. Obledela je, ko ji je mati povedala o Egidijevi smrti, in solze so jo oblile. Sedaj šele je čutila vso ljubezen do lepega lovca. Zaihtela je, da se je zasmililà celó materi.

»Ej, béži, Lenica! Kaj bi se jokala? Saj ni tvoj brat, in božja volja je bila, da je ubit Obriši se, da ne zvé oče, kakó aj jočeš za njim!«

Lenica pa jo pogleda in pravi:

»Zvedó naj vsi! Egidija sem ljubila, kakor ne bodem nikogar drugega. Ne bojim se nikogar, saj nisem storila kàj slabega.«

In gré, da se izjoka in da pomoli za njega dušo. In ko premišlja vse, zazdí se ji, da Egidij ne more biti mrtev, in v tej misli jo potrja še več rečíj. Tisti, ki so se vrnili z vojske, niso bili ž njim

skupaj in zató ne morejo vedeti kàj določenega. Vrhu tega bi moralo priti pisanje do županstva, kakor je prišlo tudi za Čopovega hlapca, da je res ubit. Ta dva precèj tehtna razloga sta ji zeló podprla upanje. Mislila je, da je bržkone bolan, da pa se po bolezni zdrav vrne v domovino. In sto lepih nadej se ji vzbudí ob tej misli.

Mati je bila prav vesela, opazivši, da Lenica ni več takó tožna, kakor je bila prve dni, ko ji je povedala za Egidijevo smrt. Mislila je, da bode zadovoljna z Rakarjevo snubitvijo, in zató ji je nekaj dnij po novem letu skrivnostno šepnila:

»Lenica, pripravi se, o Sv. treh Kraljih pridejo snubači.«

»Kdo?« vpraša Lenica preplašena.

»Ej, glej jo, kdo? Rakar! Grdo se je držal, ko si ga jeseni odbila takó odločno, pa te ima venderle rad, da pride zopet póte. Le glej, da ga bolj razveseliš!«

Lenica je bila sedaj v novi, še hujši stiski nego kdaj prej. Predobro je vedela, da se bode morala sedaj udati očetovi volji, ako pride Rakar pónjo. — Brezupnost ji je obhajala srce, in ugibala je noč in dan, kakó bi se izmotala iz te zadrege. Naposled se domisli nečesa, kar se ji zdí najbolje.

Dva dni pred Svetimi Kralji se zaprè v sobico pod streho, kjer so hranili obleko in druge rečí, in napiše v mrazu takšno pismo:

»Ljubi Egidij!

Ne vem, če te dobí moje pismo, ker vsi pravijo, da si mrtev. Samó meni živí upanje, da si še živ. Obetala sem ti, da te počakam, dokler se ne vrneš. In ta obet hočem izpolniti, bodisi karkoli. — Pomisli, koliko moram prebiti! Jedenkrat me je že snubil Rakar, ali odbila sem ga na očetovo veliko jezo in materino nejevoljo, sedaj pa zopet pride pojutrišnjem. Upirati se ne morem dlje, ali če dobim tvoje pismo, povem vsem, da sem tvoja, in potem me ne prisili nihče vzeti njega, dasi sem slabotna ženska. — Prosim te, odpiši mi takoj, ker le potem se more zvršiti moja in tvoja volja in želja. Upaj, kakor upam jaz, da se izide vse dobro! Pridi skoro! Pozdravlja in poljublja te tvoja

zvesta Lenica.«

To pismo zapečati in zraven napiše drug listič:

»Ljuba mati!

Ne čudite se preveč, da vam pišem. Prosim vas, pošljite to-le pismo précej svojemu sinu Egidiju, če še živí! Dobiti ga mora. Naročite tudi temu, ki to pismo prinese, ali res veste, da Egidij ni mrtev! Pozdravljam vas in ostajam vaša

Dragarjeva Lenica.«

Ko sta ti pismi dobro zaviti in zapečateni, poišče človeka, kateri je bil znan daleč na okolo pod imenom Selski Matija. Domá je bil s Sel in se je prišteval beračem. Hodil je z maliho po svetu, in ljudje so mu radi dajali jesti in še kàj drugega, ako je hotel, zakaj radi so imeli Selskega Matijo, ki je bil vedno vesel in je vedel cele bukve čudnih historij. Dragarjevo Lenico je imel rad, zakaj kadar je bil v rojstveni vasi, spal je največ v Dragarjevem hlevu, in domača hči je bila kàj prijazna ž njim in mu še često kàj dala tečnega za zobe in želodec. Zató je ni mogel nikdar prehvaliti in je vedno pravil, da jo tisti zadene, ki vzame Dragarjevo Lenico, zakaj take ni v vsi komisiji.

»Matija, časih si dejal, da me imaš rad, ali me imaš še kàj?« nagovorí ga Lenica.

»Rad te imam, kolikor te smem imeti in kolikor ti pustiš, saj veš, da sem beraškega rodú!«

»Bodi, kar hočeš, hvaležna ti bodem, ako mi ustrežeš.«

»Rad, le povej, kaj imaš in kaj hočeš.«

»Ali pa bodeš molčal, da nihče ne zvé?«

»Hihi, Lenica, ali je takó, da ne smé nihče zvedeti?« zareží se Matija in pokaže dve vrsti belih zób. »Očetu povem, da skrivne pošte pošiljaš, pa bode zopet ropotal, Lenica pa jokala! No, no, ne bodi žalostna, saj se samó šalim; le povej, kaj imaš na srci, in jaz povem prav takó tvojemu srčku, kakor naročiš! Ej, stari Matija vé dobro, kaj so mladi ljudje, hihi!«

»Ali greš na Čušperk do Egidijeve matere?«

»Nekamo daleč je, pa záte grem, kamor veliš!«

»To pismo ji ponesi in vprašaj jo, ali še živí Egidij! Ako pové, da živí, daj ji pismo, ako pa je mrtev, izrôči ga zopet skrivàj meni! Podvizaj se in kadar se vrneš, zmeniva se za potnino.«

»Ej, Lenica, sedaj pa vem, zakaj si se jeseni Rakarja takó branila! No, no, lepa deklica ima vselej lepega fanta rada, in ti pa Egidij sta lepa, kakor ni vsak!«

»Ne múdi se nikjer!«

»Kaj še! Zvečer je pismo že v Čušperku v pravih rokah.«

Lenica gré na delo, Matija pa se odpravi. Obleče se v najboljšo beraško obleko in vrže novo maliho čez rame.

»Matija, kam pa na praznik?« vpraša ga Dragar, stoječ na pragu.

»Koledovat!« méni Matija in se zareží. »Na Svetih treh Kraljev dan režejo gospodarji poprtnik, in jaz bi bil vender še kje rad poprtnika deležen, saj pri vas, vem, da me počaka, kakor me je vselej. Vsakemu družinčetu svoj kos!«

Še tistega večera je imela Egidijeva mati pismo v rokah in se je čudila. Izpraševala je Matijo, kaj je novega na Selih in pri Dragarji, toda Matija ni povedal mnogo, ker ni vedel ali pa ni hotel. Drugega dné je poslala mati pismo na sina, kateri je še živel, toda si je zdravil rane v bólnici nekje v dalmatinskem mesteci, kamor so ga bili prepeljali iz Ercegovine.

IX.

Rakarjev Janez je bil jako vesel, ko je zvedel, da je umrl lovec Egidij, ki mu je delal toliko napotja. Takoj o novem letu je zopet vprašal očeta Dragarja, če smé priti snubit.

»Le pridi!« dejal je Dragar. »Sedaj ne prideš zastonj in strijcu povej, da ga ne bode treba biti sram!«

Da bi bilo še bolj gotovo, pokliče Dragar na večer pred Sv. tremi Kralji svojo hčer in jo odvede v sobico. Lenica je slutila, kaj bode. Sklenila pa je privoliti v Rakarjevo ženitev, toda le proti temu, da se svatba odloží na zadnje predpustne dni, češ, morda pride v tem Egidij in potem se vsa reč kakó presuče.

»Lenica«, pričnè oče, »zadnjič, ko te je snubil Rakarjev Janez, razjezila si me na vso moč, ker ga nisi hotela. Mislil sem te prisiliti, toda premislil sem si, češ, da se spametuješ Jutri pride zopet, in to ti rečem, sedaj ne pride zastonj. Ako se sama ne obljubiš, obljubim te jaz. Sedaj ni nobenega izgovora. Janez je dober in imovit, da boljšega ne najdeš. Let pa imaš tudi že dovolj za možitev. Povej, ali ga vzameš rada ali nerada?«

Začudi se oče, ko vidi, da je hči takó mirna.

»Ker ni drugače, vzamem ga,« odgovorí Lenica ravnodušno.

»Takó je prav, nikdar se ne bodeš kesala!«

»Oče, ali mora biti takoj poroka?« vpraša Lenica po kratkem molku.

»Najbolje, če se précej vzameta; veš, gospodinje mu je treba.«

»Toliko časa je že prebil, naj pa še počaka dva tri tedne, da ne bodo govorili ljudje: ‚Komaj sta čakala predpusta‘.«

»No, to je že jedno, teden prej ali pozneje, da ga le vzameš. Glej, da se jutri lepo oblečeš in da si prijazna ž njim!«

Na Sv. treh Kraljev dan popoldne prideta Janez in strijc. Sedaj pa se Lenica ne prestraši; prijazno pozdravi Janeza, kakor še nikdar ne, da mladenič takoj začuti, kakó veje danes vse drugačna sapa nego jeseni.

Miza je bila hitro pregrnjena z belim prtom; star bokal dobrega vina se je zalesketal na mizi, poleg njega pa je bil položen beli »véliki hleb« ali poprtnik.

Snubca sedeta za mizo, in za njima prisedejo Dragar, mati in hči; otroci in posli pa se potaknejo v hlev ali k sosedom, ker se ne spodobi o takih prilikah vleči besede na ušesa.

Po kratkem uvodu pravi Janezov strijc:

»Deklè, ali nama danes zopet odrečeš, da se še domov ne bodeva upala?«

Lenica se zardí v obraz in povesi očí. Zdajci se ji zazdí greh, da bi se obljubila proti slovesnemu obetu. Toda nekaj ji pravi: »Ne, greh ni, prisiljena si, takó moraš storiti. In morda te je še pozabil!«

»Ne bode takó hudo. Česar nista dosegla prvič, bodeta pa sedaj. Kàj ne, Lenica?« pravi mati.

Lenica prikima.

Veselje prešine Janeza po vseh udih. Strijc pa prime polni kozarec in napije:

»Bog žívi nevesto in ženina! Bog jima daj pridnih otrók in jima daj dočakati svojih otrók otroke v zdravji in sreči! Vse naj se njima izpolni, kakor je volja božja!«

»Bog ju žívi!« pritrdita oče in mati, strijc pa izlije rujno tekočino v grlo.

»Sezita si v roko!« pravi oče, srečen, da se mu je izpolnila iskrena želja.

Janez ji radostno ponudi roko, Lenica pa malomarno položí desnico vánjo, takó hladno, da se Janez nehoté spomni zunanje zime. Lenico pa zdajci obide zavest, da ni storila prav, in notranja žalost jo prevzame. Janez je sicer nejevoljen, da se takó skesano drží njegova nevesta, toda skoro se potolaži, da bode že bolje. Drugih pa itak ni nihče kàj opazil, ker so bili preveč zamišljeni v svoje pogovore.

Strijc je našteval, kaj mora Dragar vse dati s hčerjo, Dragar pa je skrbel, kakó bi se zavarovala dota hčerina na Rakarjevem domu.

»No, torej kdaj sklenemo vso to reč?« vpraša končno strijc.

»Najbolje précej,« pravi Janez.

»Lenica méni, da bi še nekoliko počakali,« pravi Dragar.

Janeza obide nejevolja, toda ker je bil dobrega srca, udá se, rekoč:

»Pa naredimo, kadar hočete, samó pismo spišimo précej v sredo, da ne bode pozneje potov.«

»Tudi prav.«

Razven Lenice so bili vsi zadovoljni. Ženinu sicer ni bilo vse prav, zlasti to ne, da Lenica ni kazala posebne ljubezni do njega, ali ker ni bil takó natančen, oprostil ji je in se vesel vrnil domov.

Prihodnje srede so šli v Lašiče, in tam jim je spisal notar ženitovanjsko pismo. In brž se je zvedelo, da je Rakarjev Janez ženin in Dragarjeva Lenica nevesta. To ni bilo nič čudnega, in kdor je poznal obe rodovini, vedel je že prej, da bode kàj takega. V obče so trdili, da Rakar ni slabo izbral. Dekleta pa so si šepetala marsikaj in so obsojala Lenico:

»Glejte jo, nezvestnico! Ves čas je motila lovca, da ni pogledal nobene druge, sedaj pa se niti ni ohladil v grobu, in že ga je pozabila.«

Lenica pa je takrat molila, da bi Egidij prejel nje pismo in se vrnil, ali pa ji odpisal, če še živí, da bi se uprla zoperni možitvi. Iz težka je pričakovala Selskega Matijo, ki je brnjal na poti s Čušperka, kamor ga je bila poslala s pismom. Ko se vrne v tednu dnij, vpraša ga, ali Egidij še živí ali je že mrtev. Matija pa se zareží in z obotavljanjem muči nestrpno Lenico. Končno pravi:

»Živí. Bolan je in ne more domov!«

»Oh, kaj sem storila, ker sem prelomila obljubo!« vzklikne deklè in tleskne z desnico po žarečem čelu. »Živí, jaz pa sem nevesta drugemu! Toda, ali se ne lažeš?«

»Zakaj bi se lagal brez dobička, in celó tebi?«

»Gorjé mi!« vzklikne Lenica in pobegne v sobico pod streho, da se izjoka.

»Čudna je, prav čudna,« zamrmrá Matija. »Kričí, da je nesrečna, pa ima dva ženina, jednega domá, drugega na tujem. No, počakaj, sita bodeš še jednega, hihi!« —

Takó malo veselja za možitev, kakor ga je imela Dragarjeva Lenica, ima malokatera nevesta. Nevesta je bila, toda o možitvi še govoriti ni hotela, niti misliti na novo obleko in druge potrebščine.

»Eh, saj je dolg predpust, časa je še dovolj,« zavračala je očeta in mater, ki sta jo priganjala, naj vender kàj pripravi, ker bode že treba oklica.

In Janez, ki je vsak dan prišel gledat lepo svojo nevesto, slišal je namesto prijaznih besed samó take-le besede:

»Sedaj me vedno hodiš gledat; kadar me bodeš pa imel, tedaj me še videti ne bodeš hotel.«

Minilo je malone štirinajst dnij, odkar so bili naredili ženitovanjsko pismo, vender še ni bilo nobenega oklica, niti kàj drugega za svatbo pripravljenega, takó da so ljudje že vpraševali, ali se je svatba razdrla, ali so jo prestavili v post, da ne bode treba godcev.

Druge nedelje zjutraj po maši pokliče župnik Dragarja k sebi.

»Pismo imam za vašega dekleta, ako ga hočete vzeti. Včeraj ga je prinesel moj hlapec z laške pošte, toda nisem ga imel po kom poslati. No, pa menda ne bode toliko zamude.«

»Kaj? Lenica dobiva pisma?« zagodrnjá Dragar sam v sebi, in vzbudí se mu nekova neprijetna slutnja, ki ga jako razjezí.

Dragar poljubi župniku rokó in odide.

»Bog vé, kdo bi ji bil pisal?« vpraša se Dragar na poti domov, potem pa potegne pismo iz žepa in ga ogleduje.

»Saj je moja hči in brez moje vednosti ne smé storiti ničesar.« Ta misel mu prežene vse pomisleke, tako da odprè list. Postojí in bere:

»Ljuba Lenica!

Prejel sem tvoje pismo. Razveselilo me je in zopet užalostilo, ker mi praviš, da te silijo k možitvi. Upam, da se ne udaš in da me počakaš, kakor si mi obetala zadnji večer. Bolan ležim v bólnici, toda okreval sem že toliko, da me skoro izpusté domov. Naravnost pridem na Podmol in potem takoj stopim pred tvojega očeta in te zasnubim. Bodi stanovita in ne udaj se! Pozdravljam in poljubljam te ter ostajam tvoj

zvesti Egidij.«

»Tristo vragov, z lovcem je zmenjena!« raztogotí se Dragar; »oh, da sem to vedel!«

Jeza mu speší korake, da stopa brez težav v breg. Misel za mislijo se mu podí po glavi. Vedel je, da mora kaznovati hčer, ker ima zvezo s takim človekom, kakor je lovec Egidij, katerega ni nikdar trpel. Zdajci mu je seveda jasno, zakaj se je jeseni branila možitve in zakaj jo odlaga celó sedaj. »Ne bodeš, deklè, premalo te je! Tega graščinskega biriča že ne dobiš! Précej te omožimo, Rakarja vzameš, in potem se le vrni ta vražji birič, kateri te je zaslepil.«

Iz nova prebere pismo.

»Kaj naj storim? Ali naj jo oštejem ali pretepem kakor pastirico?«

Njega kmetski ponos je zeló užalila zavest, da se je hči pečala s človekom, kateri živí ob milosti drugega gospodarja. Ali bi ji pokazal pismo ali ne? Dasi ga je takó razjezilo, vender je bil zadovoljen, da mu je prišlo v roke. Naposled sklene izpregovoriti z ženo, Lenici pa ne pokazati pisma, niti ji povedati, da je pisal Egidij. Naj čaka pisma, dokler hoče! Toda takoj prihodnjo nedeljo bodeta hči in Rakar na oklici.

Osoren je bil danes Dragar in s hčerjo niti ni govoril. Ko pa sta bila z ženo samá, potegnil je pismo iz žepa in ga ji prebral.

Dragarica obledí, ker se je bala za hčer. Mislila je že, kakó bi jo zagovarjala.

„Pa ji ne povej, da sem dobil to pismo. Omožiti jo moramo pa takoj, da pozabi tega lovca.«

»Najbolje bode; omoží naj se précej!« potrdi Dragarica, začudena, da ni mož takó hud, kakor je mislila. Tega sevé ni vedela, da je že prebil notranjo nevihto.

(Dalje prihodnjič.)

Brez besed.

Pomlad. — Glej, drobna cvetica
Priklila iz solnčnih je tal!
Pomlad. — Glej, drobna pesem
Poganja mi v srci kal!

Čemú li poslavljal tebe,
Cvetica na solnčnih bi tleh?
Vesela takó se mi vidiš
Zemljé utelešen nasmeh!

Čemú li, pesem. za tebe
Besede zlagal bi v red?
Iskrena takó se mi vidiš
Sèn duše, sèn živ, brez besed!

A. Funtek.

Luč.

Lučica brli na mizi —
Skoro mi ugasne;
Duh pa moj se brzo dviga
V rajske kraje jasne.

Ni mu treba zemske luči,
Vzor mu rajski sveti:
To je pač ljubezen moja,
Ki velí bedeti!

Davorinov.

Herondovi mimiambi.

Spisal **R. Perušek.**

(Dalje.)

Razven popolnoma pristnih mimiambov in odlomkov se navajajo pod Herondovim imenom še nekateri odlomki in nekateri reki, o katerih pa je sodba umestna, da so podtaknjeni.

Prvi, ki je izdal mimiambe z ločili in naglasi, bil je Angličan Rutherford. »Ἡρώνδου μιμίαμβοι. Herondas. A first recension by W. G. Rutherford.« London 1891. Macmillan. (meseca avgusta). Drugi natisek je ugledal svet »reprinted with corrections« meseca novembra. Za njim jih je izdal Holandec H. van Herwerden v filološkem časopisu »Mnemosyne« imenovanem, XX. I. str. 41.—97. Končno je izšla izdaja Büchelerjeva »Herondae mimiambi, edidit Fr. B.« 2. izdanje. Bonnae. 1892. in Crusijeva »Herondae mimiambi etc. edidit Otto Crusius.« Lipsiae 1892. Najnovejše izdanje pa je naslovljeno: »Die Mimiamben des Herondas. Herausgegeben und erklärt mit einem Anhange über den Dichter, die Ueberlieferung und den Dialect von Rich. Meister.« Leipzig 1893. —

Za tolmačenje teksta, za razdelitev ulog, za pravilno interpunkcijo in za nadomestitev izpalih besedij in stihov so storili mnogo v različnih znanstvenih časopisih Angličani: R. Ellis, E. L. Hicks, H. Jackson, F. G. Kenyon, H. Kynaston, W. R. Paton in A. C. Pearson v časopisu »Classical Review« leta 1891. in 1892., W. Headlam, Edward W. B. Nicholson, A. Palmer, F. G. Tucker in J. H. Vince v časopisu »Academy« leta 1891. in 1892. — J. H. Wright v »Harvard Studies in classical philology.«, IV. 1893. Francozje: Th. Reinach v »Revue des études grecques« 1891. in H. Weil v »Journal des savants« leta 1891. — Italijani: Ruggero Bonghi v časopisu »La coltura«. 1892. in E. Piccolomini v časopisih »Nuova Antologia« 1892. in »Rivista di filologia« 1892. — Holandca: H. van Herwerden v »Berliner philolog. Wochenschrift« 1891. in v časopisu »Mnemosyne« 1892. in J. van Leeuwen v »Mnemosyni« leta 1892. — Nemci: A. Bauer, »Preussische Jahrb.«, 1893., Blass Fr. v »Göttinger gelehrte Anzeigen«, H. Blümner v časopisih »Nord und Süd« zv. 59. in »Philologus« leta 1892., Fr. Bücheler v časopisu »Rheinisches Museum« leta 1891., Otto Crusius v »Litterarisches Centralblatt« 1891. in »Philologus«,

N. F. 5. Bd. 4. Heft 1893., O. A. Danielson v »Wochenschrift f. kl. Phil.« 1891., H. Diels v »Deutsche Litteraturzeitung« 1891. in „Sitzungsberichte der . . . Akademie zu Berlin« 1892., A. Gercke in O. Günther v »Wochenschrit f. kl. Phil.« 1891., S. Gurlitt, „Archaeol. epigr. Mittheilungen aus Oesterreich« XV. pg. 169. ff. Hense v »Fleckeisens Jahrb. f. Philologie 1892., O. Immisch, v »Blätter für lit. Unterhaltung« 1892., Kaibel; R. Meister v časopisu »Der Grenzbote« 1891. in v »Litt. Centralblatt«, 1892., S. Mekler, »Neues von den Alten« v izvestji dunajskega občinskega gimnazija v 19. okraji. 1892., Ribbeck; R. Schneider v časopisu »Jahrbücher für Philologie i. t. d. v. Fleckeisen leta 1892., Setti, Spiro, H. Stadtmüller v »Berliner phil. Wochenschrift« 1892. in 1893. Izmed Poljakov je pisal poleg Zielinskega sosebno Witkowski temeljito o stihotvorstvu Herondovem v nekem spisu krakovskega visokega učilišča 1893. —

Preveli so mimiambe, kar jaz vem, na nemški jezik Mekler v imenovanem spisu odlomke 3., 4. in 7. mimiamba, O. Crusius »Proben aus den Mimiamben des Herondas«, 2. in 3. mimiamb v »Philologu« 1891. in »Die Mimiamben des Herondas. Deutsch mit Einleitung u. Anmerkungen«. Göttingen, 1893.; na francoski jezik Th. Reinach v »Republique française« od dné 20. septembra 1891. prve 3 mimiambe in Georges Dalmeyda »Les mimes d'Hérondas, Traduction française précedée d'une introduction,« Paris 1893.; in P. Ristelhuber »Hérodas. mimes. Traduits en français avec introduction et notes« Paris 1883. Tudi Emil Boisacg je prevel nekoliko iz Heronde. Na italijanski jezik je prevel E. Piccolomini 3., 4. in 7. mimiamb v 6. zvezku „Nuove Antologie«, 1893. Na novi grški jezik 3. mimiamb N. G. Polites v časopisu »Estia«, leta 1892. Izdaja Büchelerjeva ima pod črto latinski prevod mimiambov.

Največ je pripomogel za razumevanje in tolmačenje mimiambov Otto Crusius, ki je jako bistroumno upotrebil svoje temeljito znanje paroimiografsko (pregovorov) in dosegel krasne uspehe.[1]) Seveda delo še ni končano. Na vsakem polji filološke znanosti ostaje še mnogo dela, in treba bode še mnogo truda, da se popravi tekst in pravilno raztolmači vsebina. Časih prepisovalcu mimiambov samemu kaka stvar ni bila jasna in pristavil je znamenje, ki je bilo v ta namen običnó, namreč črto. Druga roka, ki je popravljala prvopis, popravila je časih kàj, časih tudi pokvarila. Toliko težji je posel tolmačem naše dôbe.

Med drugimi močno poškodovanimi odlomki je tudi že večkrat omenjeni odlomek pristopa. V prvem ohranjenem stihu je izpala cela

[1]) »Untersuchungen zu den Mimiamben des Herondas« Leipzig 1892.

prva beseda in dvozložna zadnja. V ostalih treh pa je izbrisana vsaka prva črka v stihu, v drugem in tretjem stihu zadnja dvozložna beseda. Razven tega spopolnjujejo razlagalci še pojedine besede iz stiha, ki je bil pred ohranjenimi, pa se je izgubil. Različni tolmači različno spopolnjujejo vrzeli, in torej slôve prevod tega pristopa, kakor ga je spopolnil in popravil Bücheler, takó-le: Veliko slavo, takó mi Muze, pridobé mi ali lepe pesmi iz jambov ali pa drugo spoznanje, da pojem razsodnim sinovom Ksutovim óne hrome (pesmi) za starim Hiponaktom.

Mekler je spopolnil iste stihe takó-le:

Lepša slava je, takó mi Muze, pevati nove hrome (pesmi) razsodnim sinovom Ksutovim za starim Hiponaktom, nego zlagati pesmi iz šest jambov ali menj vredne ali pa Kojcem znane, dejal je (kdo?)

Crusius pa je po svoje spopolnil stihe takó-le:

Jednako slavo, takó mi Muze, prinaša mi, ako skladam herojske [1]) pesmi, ali pa pesmi iz šest jambov [2]) zložene, ali pa, ako mi priznavajo ljudje, da sem prvi za Hiponaktom staroslavnim v pevanji hromih (stihov) bodočim sinovom Ksutovim.[3])

Toda Crusius se je v svojem prevodu zopet premislil in besede drugače spopolnil nego prej, takó da niti jeden in isti razlagalec ni v spopolnjevanji izpalih stihov prišel do čvrstega prepričanja.

Da vlada taka različnost v spopolnjevanji izpalih mest, to je dokaz, kakó težavno je tolmačiti take slabo ohranjene tekste. Seveda veljá to samó za óna mesta našega rokopisa, ki so mnogo trpela v dveh tisočletjih in katera smo gôri navedli. Vender je tudi na dobro ohranjenih mestih še mnogo stvaríj, ki čakajo primerne raztolmačitve.

Sedaj pa preidimo na podrobnejši opis vsebine Herondovih mimiambov.

Prvi mimiamb, ohranjen v egipetskem papiru, je »Posredovalka«. Neka starka, Gilida po imeni, pride k znanki Metrihi v vas. Metrihin mož je bil odšel v Egipet in je bil že deset mesecev odsoten, a ženi ni nič poročil, kakó in kaj. Morda je šel v Egipet, da si kot vojak v vojski ptolemajski prisluži nekaj srebrnjakov in da se potem vrne domov k zvesti ženi. Saj so bili res tudi Kojci med plačeniki egipetskih kraljev. Zakaj pa ni pisal? Morebiti še znal ni, in pošta tedaj tudi ni bila takó urejena kakor dandanes; zató se tudi Metriha zaradi tega ne beli lâs. Njo je ugledal pri procesiji, katera se je vršila na čast Misi, mlad gizdalin ter se je zaljubil vánjo. Saj so bile verske svetkovine, kjer so se shajali mladeniči in dekleta, prav ugodne, da se je

[1]) t. j. epske, [2]) t. j. dramatske. [3]) Xuthos, sin Hellenov, brat Aiolov in Dorov, je oče Ahajev in Jonov, ki sta bila utemeljitelja rodú ahajskega in ijonskega.

vnela ljubezen. Gril, to je ime gizdalinu, obrnil se je do Gilide, naj ona posreduje med njim in Metriho; saj tak posel tudi še dandanes opravljajo take starke. Gilida prevzame posel, poseti Metriho in začnè govoriti o samoti Metrihini, odkar jo je ostavil nje mož. Z jasnimi barvami ji slika krasoto egipetske Aleksandrije, ki hrani v sebi vse, kar more možá odtujiti ženi, sosebno pa opisuje ženske, oh, toliko in takó lepih, da je Mandris brez sumnje pozabil svoje ženke in se ujel v zanjko egipetske krasotice. Čemú neki bi Metriha svojo mladost trošila brez uživanja? Lep mladenič, viteški junak, bogat, toda krotak dečko, poleg tega šele prvič zaljubljen, vnel se je zánjo — kaj si more žensko srce želeti boljšega in laskavejšega! Gilida pričakuje uspeha svoji zgovornosti, ali prevari se. Metriha je krepostna žena; krepko zavrne nesramno starko. Ta pa, ko vidi, da je naletela na nepravo, poskuša vso stvar takó obrniti, češ, da je samó za šalo govorila o tej stvari in da je prišla samó zaradi praznikov. Metriha ji ukaže prinesti vina, katero grda starka glasno pohvali, a spravljajoč se na pot, tiho prekolne častito Metriho ter si želí pri drugih znankah boljšega uspeha. Prizor se vrší na otoku Kosu ob deževnem dnevi. Robinja stopi iz sobe, v kateri je delala z Metriho, v vežo ter se ondu razgovarja z Gilido, katera stopi s ceste v vežo in potem s služkinjo vred v sobo. Ime Gilidino (Gyllis) jo označuje kot žensko tankega dolgega vratú. Ime »Metriha« (Mētrichē) (kakor ime Mētrotīma v 3. mimiambu) se nanaša na kult velike matere Kibele (Κυβέλη), ki se je bil razširil tudi po Greciji.

Posredovalka ali podvodnica.

Metriha. Tresa,[1]) nekdo trka na vrata. Poglej, ne prihaja li kdo od nas s potovanja.

Tresa (stopi k vratom). Kdo (trka) na vrata?

Gilida (za vrati). Jaz.

Tresa. Kdo pa si? Ali se bojiš stopiti bliže?

Gilida. Glej, že sem stopila bliže.

Tresa. Kdo pa si ti?

Gilida. Gilida, mati Filajnijeva.[2]) Naznani Metrihi notri, da sem jaz prišla. Pokliči jo!

Metriha. Kdo pa je?

Tresa. Gilida.

---

[1]) Thrēissa = Tračanka. Robom so dajali često imena po deželah, iz katerih so jih dobivali.

[2]) Φιλαίνιος.

Metriha. Mamica Gilida! (Službinji.) Umekni se malo! (Službinja odide. Gilidi.) Kakšen slučaj je privel tebe k nam, o Gilida? Kaj prihajaš kakor bog med ljudi?[1]) Kakih pet mesecev je pač, mislim, da te nihče ni videl prihajajoče k našim vratom, še v sanjah ne, takó mi mójir![2])

Gilida. Jaz stanujem daleč, dete moje; po ulicah pa seza blato do kolen. In toliko imam močíj kakor muha, ker me tlači starost in ker pristopa senca.[3])

Metriha. Mólči in ne psuj takó svoje starosti, Gilida. Saj davi tudi druge.

Gilida. Le norčuj se, saj vam mlajšim to pristuje.

Metriha. To te vender ne bode razvnelo?!

Gilida. Oj, dete moje, koliko časa si že vdova in sama tlačiš samotno posteljo? Odkar je Mandris odpotoval v Egipet, prešlo je deset mesecev, in ni ti poslal nobene črke, nego pozabil te je in pije iz nove[4]) (čaše): Saj tamkaj je hram boginje.[5]) Zakaj vse, karkoli kje biva in se kje godí, to se nahaja v Egiptu: bogastvo, telovadnica, oblast, jasno nebó, slava, izložbe, filozofi, zlató, mladeniči, hram božjih dvojčkov,[6]) izvrsten kralj,[7]) muzej,[8]) vino, vsa dobra, kar si jih moreš želeti, žensk toliko, kolikor, takó mi hčere Hadove,[9]) nebó nima zvezd, da bi se ž njimi ponašalo, obličja pa takega, kakeršne so nekdaj prihajale k Paridu boginje, da sodi o njih lepoti — naj ne čujejo, da jih imenujem.[10]) — Nesrečnica! Kakšne misli vender imaš, da greješ svoj stol.[11]) Ostarela bodeš neopaženo, in pepel uniči cvet tvoje dôbe.[12]) Obrni se drugam in izpreméni svoje mišljenje vsaj za dva tri dni in vesela pristopi k drugemu prijatelju. Ladja, ki se opira samó na jedno sidro, ni čvrsto pritrjena.[13]) Kadar pa pride ona,[14]) božanstev najjača

[1]) »Bog med ljudmi« je pregovor, ki znači nekaj redkega, nenavadnega.

[2]) Mojire, μοῖραι = sojenice

[3]) Senca, t. j. smrt.

[4]) T. j. on uživa drugo ljubezen.

[5]) N. Afrodite. »Hram Afrodite« pa znači »veselja raj«.

[6]) Ptolemaja Filadelfa ter sestre in žene njegove Arzinoje.

[7]) Ptolemaj Dobrotvor (Euergetes) od leta 243. do leta 221. pr. Kr., ali pa Ptolemaj Bratoljub od leta 283. do 246.

[8]) V aleksandrijskem muzeji so uživali zaslužni književniki časten žitek. Muzej je bil središče znanosti in obrazovanosti.

[9]) Kora ali Persephona, hči Hadova in Demetrina.

[10]) Tudi pri Grkih se niso smela imena božanstev izrekati po nepotrebnem.

[11]) »Stol greti« pomenja v pregovoru, kar pri nas »za pečjo sedeti«.

[12]) Mladost je plamteč ogenj, starost pa je ugasel pepel.

[13]) Ako se ji jeden ljubimec izneveri, ostane ji drugi.

[14]) N. smrt.

— nihče je ne vzbujaj — očitala si bodeš sama;[1]) ljut vihar pa se mnogokrat vzdigne kàr ob jasnem nebu, in nihče ne vé, kaj bode z nami, zakaj človeško življenje je nestalno.

Metriha. Kaj hočeš torej?

Gilida. Ni li kdo v najini bližini?

Metriha. Nikdo.

Gilida. Poslušaj torej, s káko prošnjo sem prišla do tebe semkaj. Gril,[2]) sin Matahinin, hčere Patajkionove, ki je petkrat darila dobil — v Pitonu[3]) kot deček, v Korintu dvakrat zmagavši (mladeniče), katerim je baš prodirala brada; dvakrat pa je podrl s pestmí možake v Pizi — mož pošteno bogat, ki (pa vender) ne bi meknil[4]) slamice s tal, Kitére[5]) mi, še nedotaknjen pečat,[6]) ugledal te je pri procesiji misenski,[7]) drob se mu je vzburil, in ljubezen mu je ubola srce. Sedaj pa, dete moje, ne zapustí več moje hiše, nego mi plače, kliče tvoje ime in umira od ljubezni. Ali dete moje, Metriha, stóri samó ta jedni grešek, podaj se boginji,[8]) da te neopažena ne zasači starost. In dvakrat, o draga, povrne se ti, kar storiš ugodnega. Plačilo dobodeš večje, negoli misliš; premisli se, slušaj me, jaz te ljubim, takó mi mojir!

Metriha. Gilida, beli lasje otopé um. A, takó mi povratka Mandrijevega in drage Demetre, od druge ženske jaz tega ne bi bila rada čula, nego bi jo bila naučila hromo hrome pesmi peti in moj prag sovražiti.[9]) Ti pa, draga, ne pridi nikdar več s táko stvarjó k meni; besede pa, ki pristojé mlinarskim deklam,[10]) govôri mladenkam,

---

[1]) Svojo brezpametnost, da nisi uživala mladosti.

[2]) Γρύλλος ὁ Ματαχίνης τῆς Παταικίου.

[3]) »Pythia«, bile so igre na čast Apolonu, katere so se vršile sredi meseca avgusta vsakih pet let v »Pythonu« blizu Delfov; sicer pa so se take igre pod istim imenom vršile tudi v mnogih drugih mestih, sosebno v Aziji in na otokih azijskih. Mogoče, da ima Heronda take igre v mislih. Istemske igre pri Korintu so bile na čast Pozejdonu. Vršile so se vsako tretje leto v poletji, tako da so se slavile v istem roku istemske igre po dvakrat, pitske in olimpske (v Pizi) po jedenkrat. Razven teh so imeli Grki v čislih tudi nemejske igre v Argolidi. Zmagalci v teh igrah so uživali povsod velikanski ugled.

[4]) T. j. ob vsi svoji slavi je dobrodušen človek.

[5]) Kitéra, priimek Afroditin, po otoku »Kythera« imenovanem.

[6]) T. j. on je nedolžen, njega se ljubav dosedaj še ni lotila.

[7]) Misa, nekako podzemeljsko božanstvo, ki se imenuje poleg Iside, Kore in drugih boginj.

[8]) T. j. Afroditi.

[9]) T. j., bila bi jo natepla tako, da bi ohromela (prim. nem. lahm schlagen) in primerno hromcu stokala ter ne prišla več do mojega praga.

[10]) Mlinarske dekle so bile v starem veku na slabem glasu.

Metriho pa, hčer Pitejevo, pústi, naj greje svoj stol. Mandriju se pač nihče ne bode smijal.[1]) Pa ljudje pravijo, da Gilida ne mara takih besedij. Tresa, operi črni vrč, odmeri tri poliče suhega vina, naškropi vode in daj obilo piti. Ná! Gilida, pij![2])

Gilida. Daj! Saj res nisem prišla, da bi te pregovorila, nego zaradi praznikov.[3])

Metriha. Zató si, Gilida, pokusila najboljšega.

Gilida. Naj ti ga mnogo teče iz tvoje stiskalnice. Demetre mi, Metrihino vino je sladko. Slajšega vina Gilida še ni pila nikdar. Ti pa zdravstvuj, dete moje in čuvaj se! (Odhajajoč.) Meni pa ostanita mladi Mirtala in Sima,[4]) dokler diše Gilida.

(Dalje prihodnjič.)

[1]) To bi se zgodilo, ako bi ga žena prevarila.

[2]) Podvodnice so bile na glasu, da rade pijó. Zato velí Metriha naliti suhega vina, a Grki so običmo pili vodo, pomešano z manjšim delom vina. — ἑκτήμορος = sextarius = 0.547 litra.

[3]) Morebiti se vrši prizor v dôbi, ko se je jelo novo vino točiti.

[4]) Imeni dveh žensk, pri katerih so bila Gilidina vabila uspešnejša.

Prvi poljub.

Izmed sveč medló-brlečih
Snežno-čist obraz bledí,
V gredi mladih cvetk dehtečih
Pevec mladolet leží.

Prazno krog njegove krste,
Malokdó prišel kropit,
Niso vrele dolge vrste
Sèm za pevcem se solzit.

Jedna tudi príšla gledat —
Jedni dalo ni mirú,
Da je stekla mu povedat,
Kaj je vžila zanj jadú.

Med cvetice stopi tožna
Nagne čezenj se lahnó
Ter pritisne ustna rožna
K mrzlim ustnicam gorkó.

Deklica je odhitela,
Dušo ji razvnela strast —
Z usten pa je še žarela
Prvega poljuba slast.

Izmed sveč medló-brlečih
Snežno-čist obraz bledí,
V gredi mladih cvetk dehtečih
Pevec mladolet leží.

J. Š.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

I.

ilo je deževnega popoldne koncem meseca vinotoka. Goste megle so se vlačile po vasi; vse je bilo tiho, samó časih se je čulo zateglo lajanje ali pa grdo krokanje lačnih vran, ki so pobirale po vrtih in poljih ostanke jesenskih sadov.

Na pragu ubožne koče stojí žena srednjih let. Vidno v skrbéh se ozira po samotni cesti, dočim se ji čita nemir in žalost z zamišljenega obraza. V naročaji drží dete, ki šteje šele nekaj mesecev; nje krila se drží majhen deček v dolgih nerodnih hlačicah.

Žena čaka njega, svojega možá, ki je bil že teden dnij z doma. Šel je iskat dela, ker je že pred več nego mesecem dnij izgubil službo v tvornici, kamor je zahajal že blizu dvajset let in kjer je služil dovolj záse in družino svojo. — Zaprli so tvornico zaradi neugodnega denarnega razmerja, in nad sto ljudij je nenadoma izgubilo vsakdanji kruh. To pa v najhujših mesecih, pod zimo, ko so potrebščine najsilnejše in zaslužek najtesnejši! Zlì dnevi so nastopili ubogi družini. Oče je iskal najprej zaslužka v domači vasi, toda ker delo ni bilo stalno, v hiši pa je moral biti vsak dan živež, najsi najubožnejši, spoznal je, da mora drugje dobiti pomoči, sicer mu onemore rodbina. Ta je štela razven njega in žene pet otrók. In potrtega srca, ali zaupajoč v previdnost božjo, spremljan po najgorših željah in molitvah svojih ljubljencev, odpravil se je z doma, kam, tega niti sam ni vedel.

Teden je že prešel od tega, teden poln muk za ženo, katera je v mislih vedno spremljala možá, pri hiši pa v tem pogrešala najpotrebnejših stvaríj.

»Kje bi bil sedaj Tone?« vzdihala je premnogokrat. Pisma ni, denarja ni, kakor je obetal, da bode poslal domov prvi svoj zaslužek. In tudi njega ni! Otroci pa gladujejo, dolgovi narastajo, saj je v tem tednu jemala vse na up: kruh, moko, zabelo! Vedela je, da takó ne more dalje. Prodajalka je včeraj godrnjala, češ, da tudi ne krade blagá in da tudi ničesar ne dobiva brez denarja; danes ji še hoče dati na up, jutri ne več.

Jutri ne več? — Ali naj potem otroci umró od gladú? Ali naj gré ž njimi prosit miloščine? — Tega bi ne prebila; umrla bi od

sramote. — Ali naj pošlje otroke same? Ob takem vremeni? — Groza jo izpreletuje. Še jedenkrat se ozrè po cesti, ali ne prihaja že njen Tone. Saj mora priti! Obetal je, ako ne pošlje v tednu dnij kàj denarja, tedaj pride sam. Toda žive duše ni videti daleč na okrog; čuti ni drugega nego dolgočasno kapljanje debelih dežnih kapelj.

Zdajci se zgane. Ko bi se mu bilo kàj pripetilo? — »Bog, usmili se nedolžnih otrók!« vzdihne, in srce ji za trenutek zastane ob tej strašni misli.

Dež rosí detetu v lice, da zajoka. Žena se vzdrami. Tesneje pritisne dete k sebi, obriše mu mokro lice in se vrne v hišo.

Tam za mizo se kuja osemletni Andrejček. Ako ne dobi čitanke in pisanke, kakó naj jutri prinese nalogo strogemu učitelju?

»Naj pridejo oče,« vzdihne mati kakor v sanjah, »jaz nimam denarja, da bi ti kàj kupila.«

»Mama, zakaj jemo sedaj zgolj suh krompir, ne pa v mleku kuhanega in zabeljenega kakor prej?« vpraša štiriletna Katrica očitaje. Ravno je Cilka, najstarejša izmed otrók, olupila krompir in ga za večerjo postavila na mizo.

»Je li, mamica,« nadaljuje dekletce, ker ji nihče ne odgovorí, in dobrikaje pogladi velo lice materino, »kadar se oče vrnejo, bodemo zopet vsi veseli in tedaj dobimo tudi mleka? Mleko pijem takó rada!«

Mati hoče nekaj odgovoriti, toda glas ji umrè; iz težka zaduší solze. Samó z glavo prikima in razdelí krompir med otroke. »Da bi vam teknil! To je zadnji, katerega imamo!« pravi zamolklo.

Cilka se strese. »Zadnji?« vpraša prestrašena. »In ko bi oče nenadoma prišli in bi bili gladni, kaj bi jim dali?«

»Sam Bog vé,« vzdihne mati.

Cilka se zamisli in dasi gladna, niti se ne dotakne oskromne jedí. Nató vstane, vzame lonec s police in položí vanj svoj delež.

»Hranim za očeta,« pravi žalostna; »danes res kàr nič nisem lačna.« Toda nehoté odkrije takoj blágo svojo laž. Skrivoma gré trebit krompirjeve olupke, ali bi še kàj našla na njih.

Ko Andrejček to zapazi, pokliče Cilko in pravi z negotovim glasom: »Ná, pojej jednega mojih krompirjev, danes tudi jaz nisem kàj lačen.«

»Cilka ne smé biti lačna!« zakliče jokaje Katrica in ponudi sestri najdebelejši svoj krompir.

»Jaz dam tudi jednega,« zajeca Mihec in ko močno ugrizne v najmanjšega svojih krompirjev, ponudi sestri ostali koščček.

Mati gleda nepopisno ljubeče na blagočutne svoje otroke in se natihoma joče. »Kadar je sila največja, pravijo, da je Tvoja pomoč najbližja! Bog, ne zapústi nas! Daj nam danes naš vsakdanji kruh!« Takó moli sama v sebi.

II.

Vrata zaškripljejo, težki koraki se zaslišijo v veži. Vsi se obrnejo proti durim, in kakor iz jednega grla zazvení veseli vzklik: »Očka, očka!«

Ali veselja glas zdajci vsakomur zamrè na ustnih. To ni óni oče in mož, ki se je vselej nasmehoma vračal domov s težkega vsakdanjega dela! Le malokdaj je na očetovem obrazu družina ugledala óna znamenja, ki bi bila lahko takisto znak brezupa kakor togote, bolesti. Kadar pa so se prikazala, strepetali so vsi, ker so vedeli, da je oče zèl v strastéh.

Stopivši v hišo, vrže oče klobuk na mizo, ne da bi koga pozdravil, in vpraša žarečih očíj in z razjarjenim glasom: »Ali dobim kàj večerje?«

Bilo je, kakor da je šele pred nekaj ur šel iz hiše in prišel sedaj k večerji domov. Oče in mož, ki je bil dolgih deset dnij z doma, navadno ne vprašuje najprej po jedi, kadar se vrne, temveč po družini svoji.

Žena, ki ravno povija dete, stojí od osuplosti in strahú kakor okamenela. Slutila je, da je bil možev pot zastonj. Kdor nepričakovano dobí smrtni udarec, ne začuti prvi trenutek posebnih bolečin, samó omamljen je. Jednako se je godilo nji. Nje misli se zmedejo; ničesar ne čuti in ne misli, ne more se niti geniti, nikar da bi mu odgovorila. Ali je res ta mož, ki sedí ondu brezupen in togoten, dobri njen Tone, skrbni oče nje otrók? —

Otroci se preplašeni spogledujejo, samó Cilke ni minila hrabrost. Hitro skoči k ognjišču, vzame lonec krompirja, katerega je prihranila očetu, in ga postavi prédenj. »Očka, malo je sicer večerje,« pravi boječe, »toda če ste lačni, teknila vam bode venderle. Takó upáli ste!«

Oče seže urno po krompir in ga zdajci pojé. Obraz se mu nekoliko upokojí.

»Ali ste pa, otroci, nocoj tudi že večerjali? — In ti, Meta, ti me niti ne pozdraviš?« vpraša zasopel in se željno ozrè na ženo.

Žena se zgane. Dete položí v zibelko in se mu približa.

»Tone,« deje sočutno, »kakšen pa si? Zeló si moral trpeti!«

»Grozno, in — zastonj!« Zdajci vstane in pritisne pestí ob sence, kakor dela brezupen človek.

»Moj Bog, kaj bode z nami?« zastoče uboga žena.

Tone hodi dolgih korakov po kuhinji. »Ne jokaj se,« velí razdražen, »saj veš, da ne maram solz.«

»Ne kríči takó!« prosi ona preplašena, »otroke prestrašiš. Povej rajši, ali si prinesel kàj denarja? Nihče nam ne bode dajal več na up.«

»Ti kričiš, ne jaz,« vzkrikne sedaj on, in očí mu zagoré od brezupa in jeze. — »Denarja naj bi bil prinesel? Kje naj bi ga bil vzel? Niti krasti bi ga ne bil mogel, tudi ko bi bil hotel, ker v teh desetih dneh nisem videl niti beliča. Glej, prazen, prazen, prazen!« vzklikne ves divji, dočim obrača žep za žepom.

Otroci glasno zajokajo; najmanjši se skrijejo pod mizo, ker se bojé očeta.

»Bog, pomagaj njemu in meni! Daj mi moč prebiti toliko gorjé; močí mi pešajo — razum mi zastaja!« . . . moli mati sklenjenih rok.

Tone obstane, nasloni se na steno in upehan zamiží.

Ona se mu boječe približa. »Tone«, povzame z negotovim glasom in mu položí roko na rame — »Tone, povej vender, kakó se ti je godilo?«

»Pústi me,« zamrmrá on, toda glas mu ni več takó trd.

Žena se ohrabrí. »Tonček,« deje mehko in mu pogladi zmršene lasé, »kàj ne, dela nisi dobil, zapodili so te, menda celó razžalili? Zató si takó hud! Povej, povej mi vse, naj zvem najhujše, rajši nego da te gledam takega.«

»Spomladi naj si poiščem dela, pravili so mi povsod,« pravi mož kakor sam sebi; »takrat bode zaslužka dovolj. Zima je predraga, da bi zastonj redili človeka. Spomladi, ali si me čula, Meta? Haha! V tem pa lahko vsi umremo od gladú!«

Rekši si zagrebe lice v dlani, da bi zakril solze, ki mu silijo v očí. Besnost ga mineva čimdalje bolj, zakaj lepo in sočutno ravnanje njegove žene mu je utešilo razburjeno dušo.

»In kaj misliš početi? S čim naj si opomoremo do pomladi?« vpraša žena vzdihujé in ga vznemirjena gleda.

»Gledal bodem dobiti toliko denarja, da odpotujem do Dunaja; ondu bi pekel kostanj in jabolka. Pravijo, da nekateri tam prislužijo prav lepega denarja,« odgovorí on bolestno. Rekši pa si ne upa pogledati ženi v obraz. Vedel je predobro, kakšen udarec ji zadá ta načrt.

»Da bi že zopet šel od nas, sedaj, v največji stiski?« zavzame se Meta. »Da bi zopet sama prebila takó grozne dneve strahú in negotovosti kakor ta teden?«

»Očka, nikar ne hodite več od nas!« vzklikne Cilka iskreno in se približa očetu. »Takó žalostno je bilo, ko vas ni bilo; mama so vedno jokali. Poiščite si tu dela, saj ga je dovolj! Očka, ko bi prosili žagarja, da bi vam dal kàj zaslužka? Njegova dekla je povedala danes pri prodajalki, da mu je delavec hudo obolel; ko bi ga vi nadomeščali, vsaj dokler ne ozdravi? Pomagano bi nam bilo takoj; ljubi Bog pa bi vam že preskrbel drugje stalnega zaslužka.« — Takó beseduje mlado, še pred nekaj dnevi otročje deklè. Toda sedaj ni bila več otročja; kàr čez noč se je izpremenila v resno skrbno deklico. Nesreča, ki je zadela hišo, trpljenje poslednje dôbe — oboje je pospešilo godnost nje duše.

»Žagar? Bogati Gašper? — Pravega si zadela!« poroga se oče. »Gašper je moj najhujši sovražnik že izza mlada. Še prav veselilo ga bode, ko zvé, da nam je hudo.«

»Za Bóga, mama, kaj pa vam je?« zakliče Cilka prestrašena, zapazivši mater omahujočo. Ali predno še ji prihití na pomoč, zgrudila se je na tla.

Žalost in strah zadnjega časa, pobitost zaradi brezuspešnega truda svojega možá, groza prihodnjosti, glad in sočutje do rodbine, vse to ji je porušilo poslednje močí.

»Nesreča ne pride nikdar sama!« misli si ubogi mož ves zdvojen, ko dvigne nezavestno Meto, da jo položí na postelj. Še tega udarca je trebalo, bolezni v hiši! Sedaj je kupa bridkosti prepolna. In ko jo vidi takó bledo in nepremično, kakor bi bila mrtva, krči se mu srce, kakor bi kdo z ledeno roko grabil po njem. Zgrudi se tudi on poleg zveste družice in zajoče kakor dete. »Bog, zakaj toliko gorjá? — Kaj smo zakrivili, da nas takó obsiplješ z nadlogami? Gospod, otmì me najhujšega, najpogubnejšega zlega, otmì me brezupnosti!«

(Dalje prihodnjič.)

Po pogrebu.

Zložil **J. Stritar.**

Možjé in žene, sosedje zbrani!
Bog živi vas in zdrave ohrani,
Povrni vam, kar ste mi storili,
Da ste mi otroka k pogrebu spremili.
Za mizo zdaj pri kozarci sedimo,
Da malo o ranjkem govorimo. —
Vi gledate, češ, kako sem zgovoren,
Navadno tako molčeč in okoren;
Pač mislite si, možjé in žene,
Da govorí »dolenjec« iz mene;
On mi razvozlal je jezik — káli. —
— Otroka torej smo pokopali!
Nesreča to rés ni Bog vé kaka;
Kaj pa ga je čakalo siromaka?
Trpljenja mernik pa merica vžitka,
Šest dnî ubijanja, en dan počitka.
Zemljé bi košček, siromaštva obilo
Sirota biló po meni dobilo.
Tam gori prejél je delež bolji,
Zgodilo se je po božji volji. —
— Res, bil je Martinek moj edini,
Izpolnil bi bil o svetem Martini
Dvanajsto leto, pa kaj se hoče,
Prej vzel ga je k sebi nebeški oče!
Tá stari Kožar ga ni bil vreden. —
Kako sem nocoj gostobeseden!
Hej, vina gori, vse mene bolelo!
Saj zdaj me ne bo nič več skrbelo;
Sam, sam sem kakor parobek na polji!
Todà ne upiraj se božji volji!
Nosilo se bo že kako do jame.
Predober je bil, pregosposki zame. —
Umrla je mati mu, meni družica,
Bog daj ji dobro! pridna ženica!
V en jarem vklenjena sva se trudila,
Veliko delala, menj govorila!
Tako se sirota ubija in trudi,
Naposled opeša in se zgrudi;
In nesli smo jo, vi ste jo spremili,
V počitek! — Možjé, ne boste pili? —
Poznali ste jo, in vendar je niste,
Té pridne roke, té duše čiste!
Le ena napaka jo je kazila:
Premehka, záme premehka je bila;
Siroti je, kakor lačnemu hleba,
Besede prijazne bilo potreba.
Prijazna beseda ni meni dana,
Kaj hočeš od takega telebana?
Izkreše se iskra iz kremena,
A moja duša je kakor jeklena! —
In vendar nisem človek hudoben,
Le grčav, oduren sem in puščoben.
Rad sem jo imel, prav rad, po svoje,
Pa reci krokarju, naj zapoje! —
Zašel sem; jaz nisem vajen vina —
O nji sem govoril, pozabil sina. —
Nji bilo je sirota podobno!
Prešibko, preméhko, v kostéh predrobno!
In pa, to vam se bo čudno zdelo —
Očeta, mene je rado imelo. —
Ko prvo noč samá sva ležala —
Jaz v stranski izbi — ležala, ne spala —
Vznak ležal sem, vse tiho po hiši,
Le ure na steni tik ták se sliši —
Kar čutim, kako se nekaj plazi,
Pa méhko pogladi me po obrazi
Ter pravi: »Tiho bodite, oče,
Takó rad vas imám!« pa se zajoče,
Jaz pa, kaj menite, káj sem storil?
Lepo prijazno mu odgovoril?
Vrag vedi, kaj mi je šinilo v glávo?
»Spát, spát!« velim mu trdó, hripávo.
Pa gré sirota in ihtí in stoka.
Tako sem od sebe pognal otroka!
Za njim sem hotel, prepozno je bilo,
Ne vém, kaj mi je vstati branilo.
Ko bi nocoj mi prišel, ponoči — —!
Nù, nù! — — prav, sosed, le mi natoči! —
— Čez nekaj časa po smrti njeni,
Na posteljo me je vrglo v jeseni.
Nič ni me kaj posebno bolelo,
In vendar me je dobro imelo!
Kaj vem, kako se bolezni pravi?
Vročina huda, sosebno v glavi,

Železo razbeljeno lice in čêlo,
Pa čudno se mi je po glavi blêlo.
Zavreli so bili mi, menim, možgani.
In kdo mi je bil ves čas na strani?
Martinek sam; odkar sem legel,
Da sem okreval, on mi je stregel;
Prestiljal mi je in zrahljaval zglavje —
Ne tista pijača, on dal mi je zdravje.
Ročica njegova mi čelo hladila
In strup bolezni iz mene je pila.
Pa tudi v hlevu kravica Čada
Trpela ves čas ni žeje ne glada.
Bil je gospodar, gospodinja in dekla. —
Bolezen se je vlekla in vlekla;
Napósled okrevam. Vstal sem spomladi,
Suh in ščetinast po lici in bradi.
Iz postelje jaz — pa on se zgrudi!
Težkó je sôpel v vročini hudi,
Žehtélo mu je čelo in lice,
Zgolj kost in koža so bile ročice.
Pa tiho je sirota ležalo,
Celo na smeh se je časi držalo.
Zdravnik je dejal, da je malo upa,
Od mene se bil je nalezel strupa.
V nedeljo, lep dan, saj veste! veseli
Po drevji na vrtu so ščinkovci peli —
Popoldne ob treh se ura ustavi.
»Nič dobrega!« šlo mi je po glavi.
Kar me pokliče; vprašam, kaj hoče.
»Jaz grem zdaj k materi, z bogom, oče,
Pa ne pozabite naju«! mi reče;
Na čelo mi mrzel pot priteče.
V naročaj ga vzamem, on lice mi gladi:
»Saj vendar me ímate malo radi«,
S težavo reče; nató mu omahne
Glavica trudna in zadnjič dahne! — —
— Curljá mi nekaj po lici doli,
Pa naj, do zdaj mi ni še nikoli! —
Ljudje, potrpljenje imejte z mano! — —
Na zdravje! Bog živi družbo zbrano!

Iz domače zgodovine.

Piše **Ivan Vrhovec.**

II.

Jeden krajcar hišnega davka.

(Konec.)

Pripovedovalo se je v zadnji »Zvonovi« številki, kakó srčni in svojemu vladarju zvesti so bili Ljubljančani in kakšno milost jim je zató izkazal cesar Friderik IV. Plačevali so le po jeden krajcar davka; dejali so mu patidenk. Patidenk pa so imenovali tudi vse davka oproščene hiše same, njive, travnike in vrte, sploh vse, kar je leta 1442. pripadalo ónim hišam. Patidenška pravica je bila tesno zvezana s hišo in zemljiščem ter je prehajala od očeta na sina; tudi ni preminila, če je kdo hišo ali zemljišče prodal komurkoli, najsi celó nemeščanu, plemenitniku ali duhovniku. Kupec je kupil s takšno hišo tudi nje sloboščino.

Ali te milosti so bile deležne samó tiste hiše, ki so stale že leta 1442.. Vse pozneje sezidane so morale plačevati hišni davek in lau-

demij kakor po drugih mestih. Zató lahko rečemo, da se ni opustila nikdar nobena taka hiša. Če je pogorela ali se podirala in je nje gospodar ni mogel ali ni hotel popraviti ter iz nova sezidati, kupil jo je rad vsakdo, ker je bila prosta davkov. Seveda so jih v stoletjih mnogo podrli do tal, vender pa so vsako zopet sezidali, ker je nova hiša, sezidana na mestu stare in podrte, bila zopet patidenk. Zatorej ni misliti, da bi se bila kdaj opustila patidenk-hiša, dokler je veljal cesarja Friderika IV. privilegij o patidenkih.

Veljal pa je do časov Marije Terezije, do leta 1752. To leto so ga razveljavili, zakaj srednjeveške predpravice in posebnosti se niso več ujemale z načeli, po katerih so takrat Avstrijo preustrojali prav do živega. Novodobna sistema ni poznala izjeme pri plačevanji davkov; takó je pogoltnila razven mnogih drugih sloboščin tudi ljubljanski patidenk. Leta 1751. so ga prinesli Ljubljančani zadnjikrat v mestno hišo. Če se jim je dalo za patidenk kàj odškodnine, ne vem. Pač pa so pri gosposkah tudi še pozneje, še po letu 1751., hiše in vrte z nekdanjo patidenško pravico ločili od hiš in zemljišč, pri katerih ni bilo te pravice. Bile so namreč tudi po letu 1751. še proste 10. vinarja, t. j. percentuvalne pristojbine. To je bila bržkone vsa odškodnina za nekdanji patidenk.

Ker torej tudi po letu 1751. niso bili patidenki popolnoma brez pomena, imeli so jih pri magistratu natanko zapisane in shranjene ter so skrbno pazili, da se v to število niso vrinile hiše, ki niso bile patidenk, katerih torej leta 1442. še ni bilo, ampak so se sezidale šele pozneje.

Izvestno bi bilo prav zanimljivo zvedeti, koliko je bilo leta 1442. v Ljubljani hiš.

Odgovor temu vprašanju nam je ohranil srečen slučaj. Leta 1783. je hotela namreč višja gosposka ob neki prav neprijetni priliki zvedeti od magistrata, koliko je v Ljubljani pravih meščanskih hiš. Magistrat je odgovoril, da temu prav lahko ustreže, zakaj zabeleženo ima, in sicer jako natanko, katere hiše so patidenk in katere ne, drugače povedano, katere so stale že leta 1442. in katere so se sezidale šele pozneje. Dostavil je še, da so te hiše ostale patidenk, najsi so prešle morda v svojino človeku, ki ni bil podložen mestu. Rekel je: „Denn es gibt auf dem städ. Grunde zweierlei Häuser, die einen sind von allen obrigkeitlichen Gaben frei ausser 1 kr., welchen sie unter dem Namen Patidenk zu reichen haben. Diese Befreiung sollen die Bürger unter Kaiser Friedrich IV. wegen erwiesener besondern Treue und Tapferkeit erhalten haben. Sie werden Patidenkhäuser genannt.

Jene Häuser aber, welche nach jener Gelegenheit gebaut worden, sind den gewöhnlichen grundobrigkeitlichen Gaben unterworfen. Von den Patidenkhäusern sind mit der Zeit viele in die Hände solcher Besitzer gekommen, welche keine Bürger, sondern zum Theil Adelige, zum Theil andern Standes sind. Diese kommen also alle nach unserem Ausweis in Anschlag.«[1])

In kot take hiše, stoječe že leta 1442., imenoval je magistrat hiše, ki so imele takrat (leta 1783.) številke: 65.—123., 140.—161., 169.—218., 223.—225., 228.—256., 261., 264., 266.—271., 273.—275., 277.—278., 281., 283.—289., 292., 315.—316., 322., 338., 342., 345. do 355.

Kje, v katerih ulicah, na katerih trgih pa stojé te hiše dandanes in kakšne številke imajo? — Temu vprašanju odgovoriti je jako težko; zakaj hiše so od leta 1770. do danes svoje številke izpremenile že štirikrat. Prvič se je namreč številjenje hiš v Ljubljani uvedlo leta 1770.; prej so jih imenovali po gospodarjih, starih priimkih ali drugih posebnostih ali pa so njih ležo opisovali celó kàj obširno in neokretno, n. pr.: »Luka Minišič je prodal hišo v Rožnih ulicah na oglu, kjer se gré k šentjakobski cerkvi.« (Gerichtsprotokoll 1517.—1530.)

Hišne številke se vidijo prav preprosta stvar, in človek ne bi mislil, da je moralo miniti malone 1800 let po Kr., predno so izobraženi národje dospeli do hišnih številk; izumili so smodnik in tiskarstvo, odkrili parno moč in najbistroumnejše mašine prej, nego hišne številke!

Ker so ljubljanske hiše od leta 1770., torej v primerno kratkem času, izpremenile svoje številke že štirikrat, zató mi vsakdo rad veruje, da je danes silno težko dognati, kakšne številke so imele ob prvem številjenji leta 1770. Ker pa je to za podrobno lokalno zgodovino ljubljanskega mesta in marsikdaj tudi za zgodovino kranjsko sploh jako važno, bavim se s tem vprašanjem že več let ter sem nabral o njem iz neštevilnih aktov toliko podatkov, da malone vsaki ljubljanski hiši lahko pritisnem nje prvotno številko na čelo. Ali to razpravljanje bi bilo za »Zvonove« čitatelje venderle predolgočasno; zató ga objavim drugje. Tukaj bodem na podlagi svojih raziskavanj samó povedal, katere sedanjih ljubljanskih hiš so bile nekdaj patidenk.

V ónem zapisku, katerega je magistrat predložil višji gosposki, dejal je, da so bile patidenk najprej hiše št. 65.—123.; posrečilo se mi je dognati, da so stale v okolici šentjakobske cerkve. Od teh hiš jih je že leta 1774. izginilo devet; pogorele so o velikem požaru tega

[1]) Mestni arhiv.

leta, ki je v šentjakobskem delu uničil 58 hiš, med njimi tudi vsa jezuvitska poslopja in šentjakobsko cerkev, ónostran Ljubljanice v Krakovem pa 51 hiš; to je, vse to predmestje. Izmed hiš, pogorelih v mestu, ni se jih devet nič več sezidalo, ampak podrli so jih do tal. To so bile hiše št. 65.—70., ki so stale tam, kjer je dandanes Virantov vrt. Št. 94.—96. so bila tri jezuvitska poslopja: samostan in dva seminara. Tudi teh niso več sezidali, ampak napravili so na njih mestu sedanji Šentjakobski trg. Šentjakobski cerkvi nasproti, v sedanjih Zvezdarskih ulicah, stale so št. 71.—81., grofa Blagaja hiša je imela številko 80., reduta 82. in 83., od redute do ogla Hrenovih ulic so stale v Florijanskih ulicah hiše št. 82.—93., zadnja, št. 93. je bilo šentjakobsko župnišče. Št. 97. je imel Zatiški dvor, sedanje deželno sodišče; odtod pa do Čevljarskega ali sedanjega Hradeckega mostú so stale po Starem trgu proti Ljubljanici št. 98.—114. Tranča je imela št. 116. Odtod pa je preskočila št. 116. na Karlovška vrata pod Samasso; št. 117.—123. so bile hiše med Karlovškimi vrati in cerkvijo Šv. Florijana.[1])

Vse doslej navedene hiše št. 65.—123. so bile patidenk-hiše; patidenk pa niso bile št. 123.—142. Stale so na pobočji ljubljanskega Gradú nad Sv. Florijanom, na Rebri in na Gradu samem. Št. 128. je bila stalno krvnikovo bivališče, št. 129.—134. so bila poslopja na Gradu, in sicer: Grad sam (št. 132.), stražnikov stolp na Gradu (št. 130.); trije stolpi za smodnik (št. 130., 131. in 134.), pa stolp (št. 133.), na katerem so godli Ljubljančanom v zabavo godci, plačevani iz mestne blagajnice. S št. 143. na oglu Florijanskih ulic in ceste na Grad pa so se zopet pričele patidenk-hiše. S št. 160. si prišel do ulic, ki držé s Starega trga na Reber, kjer so bile št. 161. do 168. Tudi te hiše na Rebri niso bile patidenk, pač pa zopet hiše na Starem trgu št. 169.—179. Št. 180. je bila prva hiša na Vélikem trgu; za njo so se vrstile po Vélikem trgu, Pred škofijo, po sedanjem Francovem nasipu in njega stranskih ulicah št. 180.—282. Št. 282. je imela hiša tik Tranče; bila je zadnja na tej strani Ljubljanice.

Vse te hiše so bile patidenki, razven frančiškanskega samostana, sedanje gimnazije, bogoslovnega poslopja, škofije, 7 hiš za Zidom (na sedanjem Francovem nasipu) in poslopja kostanjeviškega samostana, Landstrasserhof zvanega. Da frančiškanski samostan, škofija in kostanjeviški dvor niso bili patidenki, to je očito; bila so cerkvena poslopja, torej ne mestu podložna; zató tudi niso uživala mestnih sloboščin.

[1]) Gledé na topografijo stare Ljubljane opozarjam č. bralca na svojo knjigo: »Die wohllöbl. Hauptstadt Laibach« — najsi se kdo spotakne ob tem-le citatu.

Škofija stojí deloma pač tam, kjer so stale do leta 1536. tri meščanske patidenk-hiše. Toda ker se je magistrat škofu Kacijanarju na ljubo odpovedal kot mestna gosposka svojim pravicam do škofijskega poslopja, prestala je škofiji tudi patidenška sloboščina. Bogoslovno poslopje pa se je sezidalo šele med letom 1708.—1714., torej ni moglo biti patidenk. Prav takó je bilo bržkone s sosednimi hišami za Zidom.

Težko pa je povedati, zakaj niso bile patidenk hiše s št. 1.—65. in vse hiše na Rebri, št. 123.—142. in št. 161.—168. Št. 1.—65. so bile v Hrenovih, Rožnih in Žabjih ulicah pa na Žabjaku. Da bi teh in hiš na Rebri leta 1442. še ne bilo, ko so vender že bile Florijanove ulice? To nikakor ni mogoče! Kaj pa, ko bi se prebivalci v tem konci ljubljanskega mesta ne bili kazali takó zvestih kakor drugi meščani? Kaj, ko bi se jim zaradi tega ne bi bila podelila patidenk-pravica? Sicer ne kaže, da bi se spuščali v kombinacije, vender bodi ob tej priliki povedano, da se je nekaj podobnega godilo tukaj leta 1813., ko so Avstrijanci izganjali Francoze iz Ljubljane. Francoska vojska se je bila umeknila iz Ljubljane in nje okolice že dné 28. septembra, pustila pa je na ljubljanskem Gradu kakih dvesto ali tristo móž posadke, katero so Avstrijanci dné 30. septembra z Golovca napadali kàr najsilneje. Dasi je bila že vsa Ljubljana v avstrijski oblasti, vender se francoska posadka ni podala. Držala se je do dné 5. oktobra. Ko pa je videla, da francoske vojske ne bode nazaj, podala se je ob jedni popoldne generalu Fölseisu. Za obleganja se je Fölseisu povedalo, da nosijo ponoči francoski posadki iz nekaterih hiš vsakovrstnega živeža na Grad in da se ljudje na Rebri in Starem trgu skozi okna, obrnjena proti Gradu, po raznih znamenjih z lučjo dogovarjajo s posadko. Zató je ukazal zazidati vsa okna in vse izhode zadi za hišami z vrtov ali dvorišč na Grad. Ker pa je bilo mnogo hiš, ki se dobivale svetlobo samó skozi ta okna, morali so se njih prebivalci izseliti. Dalje je Fölseis prepovedal pasti živino na Gradu, ker se mu je povedalo, da se tihotapi Francozom celó živina v Grad. Županu je ukazal izbrati šest móž, ki bi gledali na to, da se v hiše na Rebri ne prinaša več živeža, nego ga je ondotnim prebivalcem treba za jeden dan. Vrhu tega je dal razglasiti, da imajo straže povelje, brez razločka ustreliti vsakogar, ki bi se približal Gradu.

Tedanjega ljubljanskega župana barona Kodelija je to povelje silno osupnilo, ker si ni mogel misliti, da bi imela Ljubljana res take izdajice. Zató je pisal generalu, naj mu imenuje denuncijante, ki so bili toli predrzni ter podtikali ljubljanskim meščanom hudodelstvo, katerega bi bil sposoben le najgrši izmeček ljubljanske občine.

Naznanila o izdajskem vedenji prebivalcev na Rebri pa so prihajala Fölseisu tudi še potem, takó da je za dva dni ukazal izprazniti na Rebri vse hiše, naj so bila njih okna obrnjena proti Gradu ali ne.

Toda župan se je tudi sedaj potegnil za zvestobo Ljubljančanov in je generala opomnil, da so bili Francozje že štiri leta v deželi in da se je na Kranjsko priteplo ž njimi veliko sodrge s Francoskega, Laškega in iz drugih njim podložnih dežel. Če živí izdajalec v mestu, izvestno ni Ljubljančan, ampak kakov takšen pritepenec.

Ali kakor rečeno, ne spuščajmo se v kombinacije; vrnimo se zopet k patidenkom. Ko smo zasledovali hiše po Starem in Vélikem trgu in njega stranskih ulicah, pokazalo se nam je, da je bilo v Ljubljani tostran Ljubljanice, torej v pravi stari Ljubljani, leta 1770. skoro do pičice toliko hiš, kolikor jih je dandanes, ali celó nekaj več. To priča, kakó stalni so bili v prejšnih časih črteži tedanjih mest. V 124 letih se v Ljubljani v tem oziru ni do malega nič izpremenilo; jedino, kar je nastalo novega v teh 124 letih, to je Virantov vrt, Šentjakobski trg in trg pred gimnazijo, kjer je do leta 1788. stala frančiškanska cerkev.

Leta 1442. pa je bilo v tistem in sicer najstarejšem delu Ljubljane, ki ga imamo v mislih, celó več híš, nego jih je danes ali jih je bilo leta 1770.; zakaj na tistem prostoru, kjer so sezidali jezuvitski samostan, bilo jih ni do leta 1611. nič menj nego 30. Vse druge ulice in vsi trgi so po svojem črteži taki, kakeršni so bili leta 1770., in kjer stojí danes kaka hiša, stala je tudi že leta 1770. Vse te hiše pa so bile patidenki, torej so stale že leta 1442., in sicer prav takó razvrščene, kakor so dandanes. Pripisovati je to ne le konservativnemu značaju srednjega veka, ampak tudi patidenški sloboščini.

Toda še nekaj drugega se nam pokaže na izprehodu po stari Ljubljani, to namreč, da so denašnje hiše ponajveč tudi prav tolike kakor takrat. Vsak Ljubljančan je izvestno že opazil zanimljivi prikaz, da imajo vse hiše v tem delu Ljubljane, o katerem govorimo, do malega po tri, največ po štiri okna na ulice. Ta posebnost je še ostanek iz srednjega veka.

Poseben zakon je namreč v srednjem veku veleval, da zaradi prepičlega prostora nobena meščanska hiša ne smé imeti na ulice več oken nego največ tri. Toda v takšni hiši je bilo pač malo prostora, sosebno za trgovce in obrtnike, to pa so bili ljubljanski meščani v srednjem veku vsi. Vender so si znali pomagati! Stavili so ozke, toda visoke hiše ali pa so dvorišča pozidavali, kolikor se je dalo.

Zató so stale hiše s svojo najkrajšo stranjó na cesti, in dalje: zató niso bila slemena njih streh, kakor se to godí pri novih hišah dandanes; vzporedna z ulicami, ampak obrnjena v pravem kotu k njim. Kaj pak, da sta zategadelj imeli dve sosedni hiši isti kap; da pa se je voda s streh lahko odtekala (zakaj žlebov niso imeli), bil je med njima ozek presledek, katerega je opaziti še pri marsikateri hiši, zlasti na Starem trgu. Pri nekaterih hišah je bil ta presledek tolik, da je rabil za skupno vežo ali skupen vhod dveh sosednih hiš. V poznejših časih, osobito v našem stoletji, zazidali so take grde presledke in pridobili hiši še četrto okno; hiše s pet, šest in več okni pa so brez izjeme vse prezidane iz dveh ali celó treh hiš. Tudi to je imel magistrat natančno zapisano. Iz dveh hiš prezidane v jedno so bile že leta 1770. hiše: št. 71. reduta, in več hiš na Starem trgu (št. 171., 174., 177., 178., 195.); št. 116. ali sedanja št. 6. na Starem trgu je bila že izza starodavnih časov večja od drugih; bila je kruharna (Brotkammer), prodajalnica ljubljanskih pekov. Na Vélikem trgu so bile že leta 1770. večinoma vse hiše že predelane iz dveh ali treh (št. 223., 224., 264., 271., 274., 279., 282.); tiste, ki niso bile, imajo še danes samó po tri okna v pročelji. V Florijanskih, Hrenovih in Rožnih ulicah pa se dadó iz dveh hiš prezidane hiše še danes sešteti na prste.

Takó smo dokončali svoj izprehod tostran Ljubljanice. Predno pa se poslovimo od tega mestnega dela, recimo še, da je bila toliko velika Ljubljana, ko je oblegal leta 1442. celjski grof Ureh III., to se pravi, samó toliko je je bilo obkoljeno z ozidjem. Ali že takrat se je Ljubljana širila tudi na óno, levo stran Ljubljanice. Tam so živeli zunaj mestnega ozidja tik mostú židje, ki jih srednjeveški meščani niso trpeli med seboj. Okolo križevniške cerkve pa se je naseljevalo polagoma kranjsko plemstvo. Leta 1416. je ukazal vojvoda Ernest Železni utrditi in ograditi tudi ta novi del mesta, Novi trg imenovan. Takó je imela Ljubljana dvojen zid, zakaj starega tostran Ljubljanice stoječega še dolgo potem niso popolnoma podrli.

Koliko pa je bilo leta 1442. tukaj hiš, ne more se več dognati, ker so jih mnogo pokupili plemenitaši ter jih po več prezidali v jedno. Takó je nastala deželna hiša, takó Knežji dvor i. dr. Leta 1770. je bilo vseh hišnih številk v mestu tostran (na levi) Ljubljanice 76, izmed teh pa 25 patidenkov: 10 v Židovskih, 7 v Gospodskih, 2 v Nemških ulicah, 4 na Novem trgu in 2 na Bregu; do malega vse so bile prezidane iz več hiš.

Iz tega vidimo, da se je ta del mesta šele razvijal, da so že stale hiše razvrščene v ulice; bile so že Židovske in Gospodske ulice, pa tudi pričetek Nemških ulic.

Celó zanimljivo pa je to, da so bili patidenki tudi zunaj mesta, v predmestjih. Tudi te je imel magistrat natanko zaznamenovane. Največ jih je bilo na šentpeterskem predmestji št. 12., 4.—8., 12.—14., 72., 78., 81., 92.—95., 131.—132., 140.—153. Hiše s št. 1.—14. so stale v početku šentpeterskega predmestja, tik mestnih vrat, in sicer na desni strani, če greš iz mesta, njim nasproti pa št. 140.—153. — 13. torej na desni, 11. na levi. Tiščale so se druga druge ter torej leta 1442. napravljale že pričetek ulic, le da je bil na desni strani presledek med drugo in tretjo hišo, pa med osmo in jednajsto (sedanjo Pavrovo). Odtod dalje ni bilo na desni strani nobene hiše več, na levi strani pa je stala sedanjemu Mesarskemu mostu nasproti hiša št. 81.; št. 92. je bila pristava pekovske zadruge. V kapucinskem predmestji je bilo 12 patidenk-hiš največ v Slonovih ulicah, namreč šest; druge številke so bile: št. 10, 11., 14., 15 a., 15 b., 16. gospodar št. 11. je bil 1770. leta nekov Perles, št. 16. in 34. Malič, 39., 41. in 47. Jamnik, št. 40. Luckmann, št. 54. nekov Merk. V Gradišči je bilo 13 patidenkov, na Poljanah 10, na Karlovskem predmestji pa samó dva. Na Poljanah sta stali leta 1442. na levi strani 2, na desni pa je bilo ostalih 8 hiš, in sicer prav takó précej na početku Poljan, kakor je bilo to na šentpeterskem predmestji.

* * *

Dostavek. S tem bi bila moja razprava o patidenkih završena, vender naj dostavim še nekaj, za staro topografijo ljubljansko morda zanimljivega. Jeden teh patidenkov je bilo tudi **igrišče (Ballhaus)** v Gradišči. Leta 1770. je imelo št. 73. Blizu njega je bilo še pet drugih patidenkov. Ali igrišče, t. j. poslopje, kjer so se vršile dostikrat veselice plemenitašev in so iz deželne blagajnice plačevani učitelji (Fecht,- Tanz- und Sprachmeister) [1]) poučevali mladino plemenitaško v plesanji, borenji z orožjem, jezdarenji in drugih takih spretnostih, bilo je tu šele od leta 1743. Dotlej je bila ta hiša svojina nekega Danijela pl. Erberga »und hatte sonsten nichts als den Patidenk-kreuzer in das städtische Aerar gereicht« [2]). Leta 1743. pa so jo deželni stanovi kupili od Erberga in jo odmenili za igrišče. Ali deželni stanovi so imeli igrišče že tudi prej, le da drugje. Sedanja

[1]) Vicedomski arhiv.

[2]) Mestni arhiv f. 109.

zunanja šola Uršulink je bila do leta 1710. igrišče. Kupil ga je od dežele ustanovitelj uršulinskega samostana, Jakob pl. Schellenburg, razven tega tudi še vrte kneza Turjaškega, kneza Eggenberga in Fabijančičevo hišo ter je dal na tem prostoru sezidati cerkev in samostan uršulinski.

To staro igrišče, leta 1710. prodano Schellenburgu, sezidali so deželni stanovi leta 1650., in sicer je prepustil tedanji deželni glavar knez Engelbert Turjaški jeden kos svojega velikega vrta, katerega Valvasor takó hvali, deželnim stanovom v ta namen brezplačno. Igrišče, kjer se je shajala kranjska, pa tudi tuja plemenitaška gospoda, potujoča skozi Ljubljano, bilo je sámo na sebi sicer lepa stavba, grda pa je bila okolica, zakaj pred igriščem so bile ob deževji take luže, da je mogla gospoda le po deskah do njega; pozimi se je moralo celó kàr zapreti zaradi snegá in blata. Voz se prédnje ni mogel zapeljati, ker je bilo pretesno. Zató so deželni stanovi sklenili, kupiti to njivo in cesto razširiti. Vicedom je dejal, da jim jo rad prepustí, ker ni dosti vredna; še pred nekaj leti je bila ledina (ein öder Ort), zató tudi v urbarji ni obtežena niti z najmanjšim davkom. Stanovi naj mu dadó le kje drugje prav toliko vredno zemljišče. Takó so mogli stanovi razširiti ozko stezo pred igriščem.

Leta 1710. pa so igrišče prodali Schellenburgu ter kupili Erbergovo hišo.

Vprašanje.

Lobanjo sem gledal na prsti —
Prekopal jo bil je grobár;
Premišljal sem dneve po vrsti,
Ki več jih ne bode nikdár.

Pozneje pri zíbelki záse
Obrazek sem gledal cvetoč;
Po vrsti premišljal sem čase,
Ki dete uzrè jih nekoč.

Sedaj pa mi vstaja vprašanje,
Kam bil je bridkejši poglèd:
Če v srca trpljenje nekdanje,
Če v duše bodoči trepèt!

A. Funtek.

Tri dni ob Sprevi.

Spisal **Jos. Mantuani.**

„ . . prot' severu,
Kjer je zemlja v polumraku."

Videl sem ga ta mračni megleni sever, videl njega rjave, z vresjem porasle pustinje, njega valovito hribčevje in zelene planice, videl njega mesta in polja, čul njegovih prebivalcev mnogostroko govorico in čul tudi glasove slovanske. Na svojem poti za ostalino vélikega Slovenca Gallusa sem prišel tudi v spodnje Lužice, ki se danes navadno po svoji leži ob Sprevi zovejo les ob Sprevi, nemški »Spreewald«. To ime je zeló značilno; tukaj imamo res les, in to osobito na ónem mestu, kjer ta reka daleč na okolo razprostira prirodno in umetno vodno omrežje. V tem kraji, prej nerodovitem in nedostopnem, ohranila se je, obkoljena od trdnih in uničujočih Nemcev, slovanska panoga, katera se sama nazivlje srbska. Jako prijetno sem bil presenečen, da sem dobil za sedanji čas gotovo še živo slovansko gibanje med trdimi Nemci; toda kar je mene osebno bolj zanimalo, to so nerazmerno mnogobrojni ostanki pristne prosvete, in kar iz prepričanja poudarjam, ostanki p r o s v e t e s l o v a n s k e, katera se je vedno ločila od germanske in se loči od nje še dandanes. Ali ne le to: celó danes, v 19. veku, ta prosveta slovanska vpliva na svoje sosede. Tega prikaza ne smemo imenovati navadnega; in vender se mi je zdel priroden, ker me je na mojem poti semkaj pripravljalo toliko stvaríj na vse, kar sem našel. Vozil sem se od Štetina preko Frankobroda ob Odri v osrčje zanimljive deželice. Svet je précej od Štetina proti jugovzhodu popolnoma jednak zemlji ob Sprevi, kjer bivajo dolenji Lužičani. Komaj osem kilometrov od Štetina smo se vozili po precèj visokem nasipu, nadelanem kakor ob napeti vrvici skozi Oderino močvirje. Na levi in na desni strani ne vidiš drugega nego ravno zeleno planoto, katera nima niti najmanjšega holmca; posamezne drevesne skupine, nekatere hiše in senene kopice so jedine stvarí, ki ti kažejo navpično razsežnost. Ta neizmerna ravna zelenica pa je udelana in razkosana po neštetih vodovodih, po panogah mogočne Odre, po rovih in vodotokih, takó da se ti vse vidi, kakor bi imel pred sabo velikansko živozeleno preprogo, pribito in pritrjeno na tlà s srebrnimi ploščami. Zakaj v daljini, osobito na severni strani, vidiš pogostoma svetle lise in proge: to so rovi in jezera; na teh pa plavajoče čolne. Vsakih pet

trenutkov se predrugači podoba, in nasip, kjer teče železni voz, je vzvišeno mesto, s katerega meriš in motriš svet pod seboj. Tukaj voda na desni in levi strani, tam travnik ob desni, voda ob levi; sedaj zopet njive ob vodatih rovih in skoro zopet majhen, umetno zasajen gozdič; tu posamične hiše, od daleč pa se ponekod zablisne izza drevja skupina belih hiš in rjava cerkev sredi med njimi.

Kar se torej tiče prirode same, pripravljen sem bil za pogled, ki se mi je odprl v zanimljivi deželici lužiški. —

Bil je meglen, temen in moker jesenski dan — bilo je že dné 11. vinotoka — ko smo ob poldvanajsti uri zdrčali v prostorno lopo železniške postaje. Izprevodniki hité odpirat vrata železnim vozovom, in po lopi odmeva njih trdi glas: »Cottbus; eine Minute Aufenthalt.« Pred kolodvorom stojé postrežniki raznih večjih in manjših hotelov. Kam se mi je obrniti, to sem pozvedel že v Frankobrodu. Nekamo čudno srčno in rezko odločno sem zahteval naravnost »Hotel Kaiserhof.« In ni mi bilo žal, da sem poslušal dani svèt.

Kottbus je že prav v središči spodnjih Lužic in po svojem obrazu popolnoma nemško mesto. Jedino, kar me je spominjalo, kje sem, bila je precejšnja gruča Lužičank v národni noši, čakajočih vlaka na dom. Prve hiše so ponosno visoke in moderno zidane; a vse drugo mesto je táko, kakeršna so manjša mesta povsod: majhne, jednonadstropne hiše — lepa vrsta jih je celó samó pritličnih — kotaste in zverižene ulice brez tlaka, sèm in tam ponesrečen drevored ali »javen nasad«, kateri se seveda priporoča javnemu varstvu. Razven tega ima Kottbus, katerega nazivljejo Lužičani »Chośebuz« iz boljših časov grad in cerkev, oba iz 14 veka, sezidana od opeke, z neometanimi stenami. Kot posebno čudo mi je slavil ondotni poštni uradnik, ki me je prijazno spremil in me odvedel na pravo stran pri prvem poti skozi mesto, novo šolo in novo poštno poslopje, stavbi v najtreznejšem zlogu. Priča večjega napredka je zvečer elektriška razsvetljava na vélikem trgu; o podlagi, na kateri je mesto vzraslo in se razširilo, pa pričajo nebrojni dimniki in bučeče grmenje raznih suknarnic. Z jedjó in pijačo sem bil zadovoljen, osobito ker ni bilo preosoljeno. Torej v Kottbusu sem bil; ali sedaj je kazalo prav in praktično predirati dalje; predirati mi je bilo prav v tajne shrambe, zakaj moj namen je bil, ogledati si vezenine, okraske in njih tehniko na pravem mestu ter proučiti ta predragoceni ostanek domačega ukusa in dòmače umetnosti. Kam bi bilo najbolje iti? Na jug? Na severno stran? Na desno ali na levo — to mi ni bilo jasno. Predno sem odšel z Dunaja, nasvetoval mi je gotovo odločilen mož, g. dvorni svètnik

Jagić, naj grem naravnost k pastorju v ónem kraji, kjer bi rad kàj dosegel. Po tem svètu sem se ravnal tudi v Kottbusu. Mesto ima le okolo 35.000 prebivalcev, ti pa imajo dobro urejeno adresno knjigo, kakeršna je na Dunaji Lehmannova. To pregledavši, šel sem na slepo srečo k najoddaljenejšemu izmed treh superintendentov. Mož me je prijazno vzprejel, dal mi mnogo porabnih migljajev in me priporočil svojemu kolegi v Borkovih (nemški Burg). Spremivši me do zunanjih vrat, vprašal me je naposled, kakó sem natekel ravno nanj, češ, on sam je deloval nad 14 let po lužiških vaséh. Zanesti sem se torej smel na njega besede in vesel sem se takoj odpravil na pot. Dosedaj sem bil samó v mestu; vender da popolnoma dosežem svoj namen, treba je bilo na kmete, med preprosto ljudstvo.

Zanimljivi del slovanskega severa, kateri slôve nemški »Spreewald«, ni velik, zakaj razprostira se po dolzem nekamo do 30, po širokem pa le 12 *km* ob zapadni strani železniške proge, ki veže Kottbus z Berlinom. Po dolzem je obrnjen proti severozapadu. Odpeljal sem se popoldne ob 3. uri iz Kottbusa do prve postaje, kateri je ime »Wjetošow« (nem. Vetschau). Pot ni niti dolg niti drag; dospeli smo sèm v $^3/_4$ ure za 85 vinarjev. Nekamo čudno mi je bilo pač pri srci, ko sem izstopil. Dan se je nagibal, bilo je itak megleno in mokrotno, sivo vse daleč na okolo, pred mano nikakeršnega znamenja človeškega bivanja, nego le železniško poslopje in strašno mehka cesta. Pred postajo je stal poštni sèl z vozom, a jaz sem bil sklenil iti peš; pričakoval sem več zanimljivostij, nego sem jih našel. Ko bi še kdaj utegnil posetiti te kraje, izvestno ne bi več tratil časa in bredel ceste po dežji; prepričal sem se po petčetrturni hoji od Wjetošowa do Borkovih, da bi bil vse to lahko videl z vozá in si prihranil marsikaj nepotrebnih manipulacij.

Geološko je zemlja peščena glina, mahovje in šotina plast. Dan prej je deževalo, zemlja je bila razmočena, in ni si težko misliti, da so bila ilasta tla mehka in opolzla, hoja torej zeló utrudna in težavna. Imel sem na svojih lahkih čevljih vedno precejšnje breme ilastega blata, takó da so se že kàr prilepljali tlom. Ni mi preostajalo drugega nego časih postati in z dežnikovim koncem odpraviti nepotrebne in sitne dokaze, da hodim po »véliki cesti«. Videl pa s ceste nisem ničesar nego neizmerno planjavo, razrezano in razkosano s prirodnimi in umetnimi rovi, katerih je tukaj na stotine: večji in manjši, ravni in krivi — vse se križa in reže. Ko bi človek mogel pogledati iz zadostne višine na ta zanimljivi svet, zdelo bi se mu, da gleda velikansko pajčevino, porošeno in razpeto čez travnike in gozde. Zlasti

kar se tiče lésa, zdelo se mi je, da je ta kraj nekakšen priroden ozel; na vse vetrove imaš zunaj tega kraja znatne presledke, dočim je tukaj velika — vsaj razmerno velika — skupina gozdov in gozdnih zasadov. Ime »Lužice« je dobil kraj pač od besede »luža«; nemški »Spreewald« pa gotovo izvajajo od tukajšnjih gozdov. V takem praktičnem in nepraktičnem premišljanji sem stopal dalje po cesti proti Borkovim. Zaiti ni mogoče. Srečal pa na vsem poti nisem drugega nego kmeta in skoro nató staro ženico v národni noši s švepasto kravo na vrvici in — mršavega kužka. Mož je pozdravil slovanski — žal, da nisem razumel pozdrava. Bili sta le dve besedi, prva je imela precèj šumevcev, druga je bila »boh«. Ženica je rekla nemški: »Guten Nachmittag« — kužek pa je zalajal po svoje. Ob véliki cesti ni nobene hiše, razven precèj v strani, in to so, kakor se mi je videlo, ubožne koče. Po poldrugi uri ne ravno prijetne hoje sem dospel v vas. Široka cesta je v vasi zajedno trg, sredi katerega stojí cerkev; stavba ni še stara, največ ima kakih 50 let in je od opeke, zunaj neometana, znotraj pa le pobeljena, povsem zeló prozajiška. Široki in čokati zvonik ima tri zvonove in tri plošče za uro; pokrita je cerkev z deščicami, okolo cerkve pa je pokopališče. Prostor pred cerkvijo in tudi pokopališče, oboje je nasajeno z drevjem; baš pred cerkvenim pročeljem stojita dve lipi. Hiše se vrsté ob cesti, ali če hočete, ob trgu druga za drugo, in to takó, da je ozka hišna stranica obrnjena proti cesti. Zidanih poslopij skoro ni, razven cerkev, šol in duhovnišč, ki sem jih videl povsod ali od opeke same ali pa so predalčaste stavbe. Ponajveč se je ohranila tukaj stara in pristna tehnika lesnega stavbinstva. Hiša (»kježa« ali »dom« v lužiškem narečji) je »bolowana«, če je od samega lesá; če pa je predalčevina, tedaj je »tykowana«. Čudno je to, da so izgubili za samosvojo tehniko svoj izraz; zakaj »bolowan« je glagol od nemške »Bohle«, ki znači debelo desko. Nasprotno imajo za tujo tehniko svoj pristen, dober tehniški izraz; »tykowan dom« je óni, čegar stene so staknjene in čegar predala so zadelana z opeko. O razločku slovanske in germanske tehnike izpregovorim še pozneje nekaj besed. —

Napisi — seveda nemški — privedli so me skoro do pravih vrat, zakaj prva pot je bila k pastorju, čegar ime je prav slovansko: zôve se Korenek, piše pa Korrengg. Vzprejel me je mož silno prijazno, in ker sem mu bil priporočen po superintendentu g. Fenglerji v Kottbusu, ponudil mi je celó stanovanje. Ali to preprijazno ponudbo sem odklonil, da bi bil prost. Vrhu tega nisem bil ravno v salonski opravi, kakor je lahko posneti iz prejšnjih beležek o cesti. Moji prošnji, da

mi nasvetuje pošteno prenočišče, ustregel je mož drage volje in me sam odvedel v borkovski málin, najboljšo, in kakor pripovedujejo, najstarejšo hišo v vasi. Ko ni bilo še ničesar na tem mestu, kjer stojí sedanja vas, bila je ondu baje ribiška koča. Ko sem mu celó povedal, kaj je moj namen, da bi namreč rad proučil razne vezenine, bil je prav vesel in je dejal: »V málinu dobite marsikaj zanimljivega v tej stroki; ženska stranka je tam dobro zastopana in zeló neguje ročna dela. Dasi je nečimernost na sebi napaka, nekaj dobrega ima venderle.«

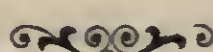
Málin ni daleč od cerkve in stojí ob mostu čez jedno največjih panog Sprevinih. Med neštevilnimi vodotoki in rovci se namreč venderle ločita dve véliki strugi, ki sta prirodni in umetno urejeni. Hiša je prostorna predalčasta stavba, to je, poslopje od staknjenih tramov, v katerih predala je ustavljen zid od opeke ali od kamenja, in ima jedno nadstropje. Izbe in sobe (stwa, stwica in komorka) so svetle in prostorne; vse je urejeno za zložnost razvajenih tujcev. Tega sicer nima kakor moderni hôtel — toda urejeno je vse takó, da je tudi zložnosti vajeni potnik lahko zadovoljen.

Stopivši v hišo, nisem opazil ničesar, kar bi razodevalo Slovana-krčmarja. Pozdravil naju je mož nemški; oblečen je bil po vseevropskem ali pariškem kroji, iz kratka: nič nenavadnega. Ali pastor, zdí se, da je tam zeló domač; začel mu je praviti, da sem Avstrijec, da prihajam z Dunaja in da se osobito zanimljem za vezenine; zaradi tega da me je privedel v málin.

To se je krčmarju zdelo laskavo; odkritosrčno vesel je dejal pol pastorju, pol meni: »No, Hanka bode ponosna, če smé pokazati svoja dela.« Takoj je poklical svojo hčerko. Deklè je skoro prišlo, krčmar jo je predstavil in jo potem poslal po perilo. Tudi deklè je bilo v navadni noši — sevé, kakor hči prve hiše v vasi, kamor zahajajo mnogi tujci, s katerimi mora občevati. Krčmar je prinesel v tem za ondotno razmerje čudo dobrega in ne predragega vina. Skoro smo imeli pred seboj kopico lepo in skrbno uravnanega perila, namiznih prtov, zaves za postelje, omare, police in take stvarí. Delo je bilo popolnoma novo; zató sem jo vprašal, kje se je učila vezenja in odkod ima vzorce. Deklica mi je odgovorila nekamo ponosno, da se je naučila tega v borkovski šoli pri gospé »pastorki«. Na čast temu ženstvu, obkoljenemu po Nemcih, bodi povedano, da jako ljubeznivo in razumno čuva staro národno tradicijo, ker se upira tvorniškemu vplivu in posnemlje okraske natančno po starih ostalinah. Škoda samó, da predira moderna tehnika čimdalje bolj; zakaj snoví, to je niti in platna, ni več dobiti take kakor nekdaj; s premenom snoví trpí

tudi tehnika in — razpada. To ni samó na severu, to je tudi pri nas. Nekamo tožno čustvo objemlje človeka, ko gleda te stvarí. Tudi pri nas smo imeli nekdaj svoje slovanske vzorce, katerih redke ostaline so raztresene po posameznih hribovskih kočah, kakor sem se lani sam prepričal. Te ostaline imajo svojo umetnostno vrednost, in kdo nam je ohranil to malenkost, ta drobec národne umetnosti? Tudi pri nas so čuvarice te stroke ženske, in zató smelo trdim, da našemu ženstvu ne moremo biti dovolj hvaležni, ker nam je vsaj dosedaj ohranilo to mrvico národnosti v umetnosti. Sedaj pa se že kupujejo te ostaline in ker se kupcem zdé prelepe, razglašajo jih za — nemške! Pri nas pa je brezbrižnost že takó narasla, da se tudi prvoboriteljem za národnost zdí ta stvar premalenkostna in nična, da se torej po njih mislih smé zanemarjati. Tega ob Sprevi ni. Tudi očiti nasprotniki Lužičanov ne trdijo, da so n. pr. okraski, v ónih krajih navadni, nemškega izvira.

(Dalje prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje)

V.

Res je ona!

Od ponedeljka, od jutra, ko ji je zazvenelo na uhó glasno svatovsko ukanje, do nocoj je hodila in brodila okolo domače koče, iskala vedno novih opravil, zvršila pa ni nobenega. Čula ni materinega izzivajočega očitanja ne očetovih robatih kletev, celó otrokov jok je ni popolnoma vzdramil: srd in bolest, čustvo silne krivice, ki se ji je storila, in časih tiha, čimdalje bolj rastoča želja po osveti, mnogokrat pa zopet spomin na srečne trenutke svoje ljubezni — vse to je vrelo v nji in ji ni dalo mirú nì podnevi nì v tihi, brezkončni noči.

Ko je nocoj zazvenel piščalin glas semkaj od Kačonovine ter je prihajalo svatovsko vrvenje tamkaj vedno burnejše in glasnejše, mogla ni več prebiti domá.

»Dôli grem!« sklene hipoma; »še jedenkrat, le še jedenkrat! Njega ne bode, priti ne more, in saj — ga ne maram, ne maram ga več videti!«

Ko ležeta oče in mati, zavije otroka še varneje v debele krpe, da se ne bi zmuznil s peči, ugasí tresko, obleče kočemajko in pohití nizdolu čez zmrzli breg.

»Še nocoj — nocoj zadnjikrat!« šepetala so ji ustna. Vedela je, da bode sama tam na razvalini, a šla, hitela je, kakor bi jo čakal — on tamkaj. V duhu, v sanjah je hotela še jedenkrat užiti sladkost skrivnega sestanka ž njim, in čimbolj je predirala skozi šumo na laz pri razvalini, tem srečnejši se ji je zdel ta sestanek, katerega pa v istini vender ni pričakovala in ni mogla pričakovati.

Séde na kamen, kjer sta tolikokrat z Janezom prebila najslajše urice, in tedaj, ko stisne vroče lice v podprte roke in ko novič zapojó tam z ónega hriba tanki glasovi cimbal in piščalke, tedaj jo obide kakor doslej še nikdar čustvo grozne zapuščenosti.

»Nihče, nihče ne mara več záme! Kolnejo me, obrekujejo, sovražijo me! Vsi — vsi! Od mene gledajo, kadar pridem v cerkev; pred mano bežé, ko grem iz cerkve!«

Takó vzdihne, in bridke solze ji porosé lice. Vse, kar je prebila veselega in žalostnega v zadnjih treh letih, vse hití mimo nje, potem pa jame misliti na prihodnjost.

»Kaj sedaj? Kaj bodem počela? — Služit pojdem, z dóma — le odtod!«

In slikala si je prihodnje dni, kakšni bodo v tujini, med tujimi ljudmi, kjer nihče ne bode znal o njeni nesreči in sramoti! Ali tu ji pride zopet v spomin on, Janez, ki je kriv vsega tega.

»On — on bode srečen poleg svoje žene!«

Ob tej misli se ji prvič vsadí črv ljubosumnosti v srce. Mrzlo je, in prstje ji otrpnejo, dasi tega ne čuti. S tal pobere koreninico resja in jo krčevito vije in trga.

»Iztrgala bi ga nji iz rok kàr takó-le!« šepetá v sebi, toda žilava korenika se ne zlomi, niti ne pretrga, ampak ovija se ji okolo prstov, da jo zaskelé.

Oster veter zašumí po gošči, gôri na jasnem vzhodnem nebu pa se utrne zvezda.

»Oh, da bi umrla! Res, umrla!«

Tudi ta misel ji menda prvič prevzame dušo. Malomarno stopi nekoliko korakov naprej na skalo, pod katero se vdira svet strmo nizdolu v kakih deset sežnjev globok prepad. Groza jo izpreletí, in urno se obrne.

Potem pa pade kàr zviškoma čez skalo, na kateri je sedela, in zaihtí malone na glas.

Zdajci začuje korak in drhtenje skozi goščo. Vzravná se.

»Lenčika!« zazvení ji naproti.

»Ti si? Ti — Janez?« vzhití deklica, kakor bi zrla v nadzemeljsko prikazen.

Ali sedaj jo že oklene on z velikimi svojimi rokami, in poljubujeta se kakor nekdaj, kakor bi nikdar ne bilo razpora med njima, kakor bi nocoj ne bilo svatovščine na Kačonovini, kakor bi on ne bil poročen ženin druge neveste, kakor bi sploh ne bilo ničesar na svetu, razven njiju dveh, ničesar drugega, nobenega zakona, nobene zapovedi, nobene krivice, ampak samó njiju — ljubezen . . .

Ko se je vračal Janez proti jutru domov, bilo mu je nekamo lahko pri srci. Zdelo se mu je, da je nekoliko popravil krivico, katero je storil Lenčiki, sedaj, ko sta se zopet sprijaznila, ko mu je na videz venderle oprostila. Pomislil pa ni, da je le še podvojil svoj greh; da je on, krivoprisežnik, nocoj že prelomil slovesni obet, storjen pred dvema dnevoma pred oltarjem, in da je sedaj zopet — krivoprisežnik!

Ko stopi med svate, tedaj le-ti šele zapazijo, da ga dosedaj ni bilo med njimi. Čuden se jim vidi, ker je takó trezen, a nobeden ni več takšen, da bi dlje premišljal ali sklepal o tem. On pa se splazi skriváj v hlev, tam po lestvi na senó, nakopičeno pod streho, in gôri sladko zaspí.

Pod njim na podu pa plešejo nevesta in nje družice, in starejšina hodi iz hiše tja uganjat svoje burke . . .

VI.

Tihi teden je tu, in iva že kaže rumene svoje mačice. Pod bregom je vse belo od samega cvetočega teloha, vmes pa migljajo modre jeternikove glavice,

Takrat je bilo, ko se je stara babica resnično za vselej umeknila s Kačonovine, in trajalo ni dolgo, da je mati Barba zasedla nje mesto na peči, odkoder je bistrih očíj motrila vse, česarkoli se je lotila mlada nova gospodinja.

Neokretna ni bila Jerica, temveč urna in pridna, ampak časih je vender kakšno skledo obrnila drugače, nego je bila Barba vajena, ali pa sok po materinem mnenji ni bil takó zabeljen, kakor ga je belila prav ona. In tedaj je padla tu in tam ostra beseda, tudi Nežika ni bila posebno odkritosrčna ali prijazna svakinja, in dekla, ki je še ostala pri novi gospodinji, gledala je venderle bolj na staro.

Tomažu Kačonu je preužitkarstvo prav po godi: izgovorjenega ima toliko, da se mu ni bati stradanja, in ker hrani še skrito mošnjo tolarjev in ima precèj na dolgu pri ljudeh, treba mu tudi ni skrbeti, da bi ga mlada dva kdaj osorno ogovarjala ali gledala po strani.

Pravega gospodarja tudi dosedaj ni slekel, in kakor prej hodi zarano po hlevih, kakor prej ukazuje — ali da rečemo pravo — sve-

tuje, kaj treba storiti danes, česa se lotiti jutri. Dobrohotni nasveti so njega besede, toda venderle vsem — ukazi.

Vsi domačini tudi spoznavajo, da je takó prav; zakaj Janezova beseda še nima veljave na Kačonovini. On hodi in dela kakor zadnja leta, razgovarja se tudi najrajši le s hlapcema in s pastirjem in najljubše spava tudi na svojem starem ležišči v hlevu ter pušča mlado svojo ženo sámo v kamri, iz katere sta se umeknila oče in mati. Z ženó sploh ni ljubezniv, pa tudi ne osoren ali surov; največ jo pušča v nemar, kakor bi je ne bilo. Zató pa tudi ne opazi, da ima ona premnogokrat v jutru, ko polaga polena v peč in pripravlja zajutrek, zabuhle, objokane očí in da se trudi izpirati z mrzlo vodo sledove solzâ, katere je potočila ponoči.

Jerica je toliko znala o Janezovem razmerji z Lukčevo Lenko, kolikor se je tedaj govorilo in klepetalo o tej pravdi. Uverjena je bila, ko se je možila, da je vse v redu in da je bil Janez, sin bogatega kmeta, le žrtev sebične, lahkomiselne dekline, sicer pa popolnoma nedolžen, in da se je le poštenim pótem izmotal iz umetno nastavljene zanjke. Tudi ji v prvih tednih, prvih mesecih nje zakona navzlic čudnemu in žaljivemu vedenju Janezovemu ni prišlo na misel, da bi sodila drugače o ónem njemu natvezenem razmerji nego to, da on ni kriv. Žalilo jo je, ker ni hotel stalno deliti ž njo njiju kamre; zakaj čutila je, da se ji domačini in družina le posmehujejo, toda bila je preponosna, da bi mu to kdaj očitala.

V Tihem tednu je bilo, ko je Jerica že zarano užigala ogenj v peči za ognjiščem. Kar prikričí dekla, ki je spala pri babici v postranski sobi, da starka umira.

»Kje je Janez?« vzklikne mlada žena, a takoj pristavi: »Počakaj, pokličem ga, vzbúdi mater in očeta!«

Dekla odhití v nadstropje, Jerica pa steče v hlev; toda Janezova postelja je prazna. Ko stopi bliže, vidi, da nocoj niti legel ni.

»Janez, Janez!« zakliče na ves glas, meneč, da je morda na vrhu v senu.

Odgovora ni, samó hlapca se vzbudita.

Žena steče nazaj v hišo in razburjena niti ne premišlja, kje je sedaj nje mož.

Trda noč še krije zemljo, le gostosevci, ki se bližajo zapadu, kažejo, da ni več dolgo do jutra.

Pri babici, ki se več ne zaveda, nego že spí prve trenutke večnega spanja, stojita Tomaž in Barba, dekla pa joče v veži.

»Zaspali so — zaspali!« deje Tomaž.

»Kakó dobro, da so se še óni teden izpovedali!« pristavi Barba.

»Kàr hitro je bilo!« oglasi se dekla; »nekaj težko so sopli, potem pa sem odhitela iz hiše —«

»Kje je Janez?« vpraša stari Kačon.

»Ni ga!« odgovorí mlada žena mrzlo, ledeno, malone hripavo.

»Ni ga!« vzklikneta oče in mati ter se spogledata. Dekla pa se navzlic svojim solzam namuzne in pomembno namežikne z očmí.

Sedaj priteče Nežika, poklekne poleg babičinega ležišča in zajoče na ves glas.

»Prinesi svečo! In blagoslovljeno vodo!« zapové Tomaž osorno, in Jerica odhití iz hiše, zakaj vse to ima ona v svojem varstvu.

Ko vzravnajo starko v postelji, denó ji molek v roke, pokropé jo in postavijo blagoslovljeno voščeno svečo ob vzglavje; Tomaž pa gré zapovedat pastirju, naj steče v Krašinjo naznanit cerkveniku, da bode zvonil, kakor se spodobi taki ženi.

Pastir steče čez breg, po poti sèm pa se začuje topot težkih korakov.

Tomaž obstane pred hišo in čaka prišleca. Temno je še vedno, in le lahka sapa naznanja, da se v malo trenutkih pordečí nebó na vzhodu. Spoznati človeka ni bilo moči niti na deset korakov, toda Tomaž je znal, da prihaja njega sin! Divja slutnja se mu vzbudí v srci, in kakor bi mu imel velevati sedaj takó kakor nekdaj desetletnemu dečku, zarohní nanj: »Kje si bil — ponočnjak?«

»Kaj vam do tega?« razljuti se Janez in se vzravná pred starcem kakor sveča.

»Kaj meni do tega? Počakaj, pokažem ti!«

Rekši prime starec s koščeno roko sina za ovratnik, z drugo pa ga zgrabi za pas in ga bliskoma trešči na vso moč ob zemljo.

Predno se Janez pobere, odkoraka oče v hišo in naravnost gôri v spalnico. Mladi mož pa se dvigne z divjo kletvijo, pobere držalo zlomljenega cepina, ležeče pod kapom, in sili za očetom v vežo. Ondu pa ugleda skozi odprta vrata v stranski sobici brlečo luč, pod njo pa voščeno-rumeno mrtvaško lice stare babice.

»Ka-a-aj? Ka-aj je to?« zajeca na glas.

»Umrli so!« deje poleg njega Jerica in nese dva bela robca v sobico, da ju položí po kmetskem običaji na vsako stran h glavi umrše starke.

Janezu pade kol iz rok, on sam pa zdrsne na kolena in si zakrije obraz.

(Dalje prihodnjič.)

Sketove čitanke I. — IV.

(Dalje.)

Da pa poezijo z didaktiko vprezajo pod jeden jarem zlasti pesniki srednje in zadnje moke, to je povsem umevno; obupavši, da bi ideja, po njih mnenji plemenita, a utelešena po njih okornih rokah v dosti neplemenito obliko, našla pot do naših src, zaključijo svoj spevek s poučnim mazilom, s tistim »fabula docet«, liki ónemu mojstru-skazi, ki je završil svoj zmazek s podpisom: „To je petelin“.

Žàl, da se je prof. Sket obilo, preobilo okoristil s tis tim pesništvom didaktiškega kroja, ki je nekdaj pri nas cvelo takó bujno. Ker je dovolj in preveč takih poezij z didaktiškim konjskim kopitom, ki ti ob konci mahoma izbije vse poetiške iluzije, v katere te je morda zazibal njih začetek, vsaj v prvih dveh zvezkih, tedaj iz njih ne navedem primerov, dokler nisem prisiljen. Pač pa naj seznanim čitatelje s primerom iz tretjega zvezka, ker je jako značilen za te vrste poezijo. Iz „Novic“ je vzprejet III., str. 31. neimenovanega pesnika „Mlin“. Začetek nekaj obeta:

1. Po rakah jo dere,
V kolesu šumi;
Jih vzpenjena pere,
V krog žene, vrti.

Sicer ni povedano, kaj „dere“ i. t. d.; toda to že vsi vemo, da je voda. Tudi naslednje tri kitice niso ravno napačna slika vaškega mlina:

2. Ko blisk se kolesa,
Lopate vrté,
Odmeta, otresa
Val iskre vode.

3. Kaj v mlinu ropoče,
Razgraja, bobni?
Kolo, glej, tam vroče
V krog kamne podi.

4. Spod kamnov pa moka
Se bela kadi,
Koló jih brez stoka
Okrog ne vrti.

Toda idiliško sličico nam kruto razdere — mlinar s prozajiškim, dasi morda hvaležno-pobožnim vzdihom:

5. In mlinar na skali
Pregleda svoj dom
Ter kamnov tek hvali:
»Bog, stradal ne bom!«

A zadnja trohica nedolžne poetiške iluzije se ti razprši, liki vodena pena na mlinskih kolesih, v zadnjih treh kiticah. Zakaj iz teh zvemo, da neznani pesnik pegaza nikakor ni zajahal zategadelj, da bi nam podal prijazen, najsi oskromen obrazec mlina, toli hvaležnega predmeta i pesnikom i slikarjem, temveč da je imel višji zmoter pred očmí:

6. Al' voda šumeča
Ni živa mladost?
Moč tvoja cveteča
Iskrena krepost?

7. Kdor moč prav obrne,
Ko vroča kipi
Ta lakot (!) odvrne
Star v sreči živi.

8. Pod težo kdor stoka,
Ki tare moči
Glej, s trenjem le moka
Se pridna stori!

Kdor misli, da mladino le za las poboljšajo take pesmi vzpričo svoje didaktiške zabeli, ta se kruto vara; neče ali ne zná se zamisliti v svoja mlada leta, ko je sam sedèl na šolski klopi; položí naj roko na srce in naj odkrito prizná (kakor je storil Stritar gledé Krištofa Šmida na ónem mestu, kjer ocenjuje Tomšičeve „Dragoljubce"), kakó iz dna svoje duše so tudi njemu mrzeli vsi didaktiško pomaziljeni spisi, tiste Krummacherjeve parabole navzlic jezikovni krasoti, tiste Herderjeve legende v okorni obliki brez stikov; in ni li morda tudi on sam čital Krištofa Šmida takó kakor Stritar in vsi mi drugi: povest nam je bilo jedro, vpletena pobožna premišljanja pa grenke luščine in trde lupine; jedro smo pojeli, a lupine in luščine smo zavrgli.

Kakor v poeziji z didaktiko, takó je prof. Sket v prozajiških oddelkih, zlasti v I. zvezku, preveč zabredel na stran-potico, pretirujé nekovo sicer popolnoma upravičeno načelo. Gotovo, da nihče ne ugovarja g. izdajatelju, ko poudarja v „predgovoru" prvemu zvezku, da se je oziral tudi na zabavno berilo ter uvrstil med poučno in pripovedno berilo tudi „šale in humoreske", ki so mladini tolikanj priljubljene. Ali tudi izbiraje in uvrščujé šaljivke in smešnice, ne bi bil smel nì za trenotek pozabiti ónega višnjega gesla: »V čitanke sodi samó plemenita vsebina v plemeniti obliki«!

Dasi je humor neznan v prvotni národni poeziji indoevropskih národov,[1]) vender menda nihče ne tají, da so šaljivost in smešljivost, dovtipnost in šegavost, dà, celó satira in ironija dragocene primesi umotvorom resnobne muze. Zlasti zdrav humor je tembolj neprecenljiv, čim menj ga je najti, vsaj pravega. Toda poleg vse svoje neprecenljivosti so óne primesi vedno le primesi, to, kar so jedém začimbe ali belila. Kakor jed najlože pokvariš, ako jo zasoliš, takó ti je pisatelj najprej neslan s slabim dovtipom in nerodno šegavostjo. Od šaljivosti in dovtipnosti pa do neslanosti in surovosti je samó droben korak, in namerjana humoreska se ti prevrže v pusto burko.

[1]) O humorji v národnih pravljicah primeri Gr. Kreka »Einleitung in die slav. Literaturgeschichte« str. 779. sled.; na mestu rečenem (str. 779., opazka 2.) se tudi presojajo s pravim merilom Vuka Vrčeviča »Srpske narodne pripovijetke ponajviše kratke i šaljive« (u Biogradu 1868), s katerimi se je nekoliko okoristil tudi prof. Sket.

Kot mrzke in deloma celó surove burke brez plemenite misli sem si zabeležil v čitankah ta-le berila: v prvem zvezku: »Kako se je Ivan učil latinski« (str. 47.); „Zviti kmet. Po hrvatskem“ (str. 54.); »Opeharjeni kmet«, iz »Vrtca« (str. 65); »Kmet in prorok« po „Vuku Vrčeviču“[1]); „Prigodki iz hroščevega življenja“ (str. 131.); »Kako je Pavliha kukca prodal« (str. 160.); iz II. zvezka: »Škratelj« (str. 109.); »Kako je preganjal birič Jurij kolero« (str. 163.).

V. Bežek.

(Konec prihodujič.)

[1]) Resice je staviti na rovaš prof. Sketu.

LISTEK.

Vabilo slovenskim pisateljem. Leta 1892. v Ljubljani umrši trgovec g. *Anton Knez* je v svoji oporoki postavil „Slovensko Matico“ za svojega dediča ter ji naročil, naj íz dohodkov njegove ustanove izdava ceneno zabavno in poučno knjižnico, v kateri naj bi se tiskali v strogo národnem duhu, na podlagi katoliške vere, toda slobodomiselnem zmislu pisani spisi.

Ker Matica namerja letos pričeti z izdavanjem Knezove knjižnice, obrača se s tem vabilom do vseh slovenskih pisateljev, prijazno jih proseč, da bi jo v ta namen blagovoljno podpirali ter ji poslali primernih spisov.

Dasi Matica razven prevodov rada vzprejme vsak daljši ali krajši izvirni spis, ki se ujema z ustanovnimi določili, vender poudarja, da bi ji sosebno dobro došle zlasti povesti, poljudno pisane v prvi vrsti srednjemu stanu namenjene razprave zemljepisne, zgodovinske in prirodoznanske vsebine, životopisi, popotne črtice, slike iz domoznanstva in sploh vsakovrstni spisi, če le ugajajo zgoraj navedenim pogojem. Tiskovno polo bode Matica pisateljem plačevala po 24—40 gld.

„Slovenska Matica“ sicer rada vzprejme vsak primerni spis, kadarkoli se ji pošlje, vender prosi slovenske pisatelje, da bi vsaj do dné 1. julija t. l. blagovoljno poslali rokopisov, o katerih želé, da bi bili tiskani v I. zvezku Knezove knjižnice.

V Ljubljani, dné 15. svečana 1894.

Za predsedništvo „Slovenske Matice“:

Fr. Levec, predsednik. *Evgen Lah,* tajnik.

Izvestja muzejskega društva so nastopila že svoj četrti letnik. Prvi letošnji sešitek prinaša najprej članek »Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina«, v katerem prof. *S. Rutar* podaja najvažnejše rezultate Marchesettijevega kopanja pri Sv. Luciji; nató priobčuje *J. Pečnik* črtico o kranjskih gradiščih, arhivar *A. Koblar* pa nadaljuje svoje »Drobtinice iz furlanskih arhivov«. *Dr. J. Ev. Mauring* poroča o utemeljitvi mesta Višnje Gore in prijavlja izvirno ustanovno listino, ki je shranjena v višnjegorskem arhivu. »Mali zapiski« imajo mnogo zanimljivih beležek; rubrika »Slovstvo o domoznanstvu slo-

venskih dežel« obseza nekatere ocene. Na platnicah so zabeleženi darovi deželnemu muzeju leta 1894., in takisto se ondu nahajajo knjige in časopisi, katere so poslala zvezna društva »Muzejskemu društvu za Kranjsko« od dné 23. jan. 1893 do dné 14. febr. 1894. — »Izvestja« se torej po bogati svoji vsebini priporočajo sama.

Zabavna knjižnica, katero ureduje in izdaja za slovensko mladino *Anton Kosi*, učitelj v Središči, prinaša v svojem tretjem zvezku lepo število kratkih povestij, pripovedek, pravljic in basnij, črtico o petroleji, nekaj pregovorov, izrekov in pametnic, razne stvarí, kratkočasnice, uganke, rebuse, demante in računske naloge. Berilo je primerno izbrano, jezik precèj dober. Kar nič pa nam ne prijajo oblike „tuhtal" (4.) nam. „ugibal, premišljal", „ostrmeli so vsi *nad* to novico" (6.) namesto „*ob* tej novici", „kjer je storil žalostno smrt" (13.), namesto „kjer je žalostno umrl, preminil", „kar naenkrat" (19.) namesto samó „kar" ali „zdajci, hipoma", „zdaj volčji kuhar svojim tovarišem naproti *leti* (23.) namesto „hití", „v naši hiši ni mogoče *obstati*" (23.) namesto „prebiti", „drobtinice večkrat poiskuje" (33.) namesto „drobtinic išče", „v katero se bodemo *enkrat* vrnili vsi (34.) namesto „kdaj, nekoč". Na str. 28. je precèj dolg stavek, katerega bi kazalo razvezati v krajše stavke. Čudno je čitati o „obkladkih *iz* mrzle vode" (str. 35.). — „Zabavna knjižnica" veljá 15 kr. in se dobiva pri izdatelji.

Nauk slovenskim gospodarjem, kakó je zboljšati rejo goveje živine. Takó se imenuje jako poljudno pisana knjižica, katero je spisal *Viljem Rohrman*, pristav deželne kmetijske šole na Grmu, izdala pa podružnica c. kr. kmetijske družbe v Novem Mestu. Cena 15 kr.

Etwas von Peter Einsam. To je naslov jedno polo obsežni brošurici, ki je nedavno izšla na Dunaji. Vsebina: »Das Fest der goldenen Herzen« in »Der Armenball«. V obeh dovršenih pesmih obravnava pisatelj — kdo bi ne ugenil njega pravega imena! — socijalno bedo, in sicer pikro, kakor zná to med našimi književniki samó on. Svoje čitatelje opozarjamo na ta drobni proizvod; dobiva se pri knjigarji A. Keissu na Dunaji. Cena?

Slovensko gledališče. V minulem meseci so bile v slovenskem gledališči še te-le predstave: dné 1. sušca »Prodana nevesta«, dné 4 sušca »Veharjevo letovišče« (na korist režiserju, učitelju in igralcu *Ig. Borštniku*), dné 7. sušca »Prodana nevesta« (na korist kapelniku »Dramatičnega društva« *Fr. Grbiču*), dné 10. sušca prvikrat »Iz dôbe kotiljonov«, vesela igra v treh dejanjih, češki spisal *Emanuel Bozděch*, poslovenil *Fr. Gestrin*, dné 15. sušca »Čarostrelec« (na korist prvi pevki *Berti Leščinski*), dné 19. sušca »Zapravljivec«, dné 26. sušca »Prodana nevesta«, dné 28. sušca »Stari ženin« (na korist tenoristu *V. Benešu*) in dné 31. sušca »Prodana nevesta« (na korist basistu *C. Vašičku*).

Koncert pianista A. Foersterja iz Lipskega. Gospod *Anton Foerster*, sin znanega glasbenika ljubljanskega, priredil je dné 1. m m. v véliki dvorani filharmoniškega društva klavirski koncert, katerega se je udeležilo jako mnogo odličnega občinstva. Zanimanje za ta koncert je bilo do cela upravičeno, saj šteje ljubljansko mesto g. Foersterja vender med svoje umetnike, najsi živí v tujini. In najsi bi ne bilo tega posebnega zanimanja, storil bi bil že vzpored svojo dolžnost, saj je bil najboljši porok, da mora biti to znamenit umetnik, kdor se loti tolike vrste najtežjih toček klavirske literature. — Prva koncertna točka je bila Schubert-Lisztova fantazija »Popotnik«, torej največje klavirsko delo mojstra, ki je itak pisal zgolj brezkončne glasbotvore. Prvi in zadnji stavek poslušalca nekoliko utrudita, dasi imata prelepe misli, ker se v obeh drevé in kopičijo tonovske množine, kar je sicer nežnemu Schubertu tuje; tem krasneje pa zveni iz tega šumečega vrvenja adagio, ta bolestni spev: »Die Sonne dünkt

mich hier so kalt, die Blüte welk, das Leben alt« — besede tukaj varirane pesmi. Liszt je nekoč dejal o romanci Griegove sonate v C-molu, da je lepa dolina med dvema orjaškima gorama (prav tisto sonato je tukajšen kritik označil za banalno ali nekaj takega); jaz bi baš to dejal o adagiu »Popotnikove« fantazije. — V nastopni točki, Beethovnovih varijacijah v C-molu, pokazal nam je g. Foerster Beethovna kot vélikega skladatelja in virtuvoza, samega sebe pa kot vrednega interpreta tega mojstra. Širšemu občinstvu je glasbotvor pač nekoliko previsok. V nastopnih točkah sta bila zastopana oba heroja moderne klavirske igre, Chopin in Liszt, prvi, nežni sanjavi dekadent, po jedni svojih najlepših nokturen (Des-dur) in po izredno težki baladi v As-duru, mogočni in zanesni Liszt po svoji fantaziji o Mendelssohnovem »Senu kresne noči«. Sapelnikovega valček in gracijozno šumljajoči dans des elfes, dve jako fino izdelani briljantni salonski skladbi, bili sta pač nekakšen oddih menj muzikališkemu občinstvu, izvestno pa ne koncertistu, ker so njiju tehniške težave tolike kakor pri drugih točkah. — Kar se tiče interpretacije, druži g. Foerster dvoje največjih prednostij, ki dičijo pianista. Gledé na tehniko, vzpel se je na višek svoje umetnosti; to kaže kàr najfineje niansirani udarek in kàr najspretnejše premagovanje tehniških težav. In na isti višini je, kar se dostaje glasbene inteligencije. Njega igra ni nikoli reflektirana, nego vedno prirodna in duhovita. Name je najmogočneje vplivala tehniško najpreprostejša točka, Chopinova nokturna; tu je gospod Foerster po sanjavem mojstru čudolepo sanjal sladki sèn, óno pesem, nežno iz dalje pevajočo v nočni šepet. — Koncertist je igral na krasnem Blüthnerjevem klavirji, ki je še bolj povzdigaval njega igro in sosebno njega mehki in jasni pianissimo. Polna dvorana ni dala prostora neprijetnim mislim, da bi bilo v Ljubljani premalo zanimanja za umetnost; dodani točki (Raffova »Fileuse« in Lisztova »Tarantelle«) sta še povečali navdušenost poslušalcev, takó da je bilo môči oditi iz koncerta z najboljšim vtiskom, zajedno pa z željo in nadejo, da bi g. Foersterja skoro zopet slišali v Ljubljani!

K. Hoffmeister.

Koncert »Glasbene Matice« dné 12. in 14. sušca. »Stvarjenje«. Oratorij v treh delih, zložil *Jožef Haydn*. — Dandanes se v oratoriji sploh producira jako malo, sosebno pa je malo del, ki bi podajala v tej umetnostni obliki kàj novega. Samó jeden, prav za prav dva umetnika sta tukaj nastopila nov pot, skladatelj »Svete Elizabete« in »Kristusa« in Rubinstein s svojim poskusom nabožne opere. Liszt, véliki razmišljujoči duh, tolikanj naklonjen mistiki in religijoznemu sanjarstvu, zahrepenel je po nabožni umetnosti, ko je užil vso posvetno slavo in srečo; prav takó je Rubinsteina biblijska snov zvabila do ónih poskusov, ki so sicer ostali zgolj poskusi. Ta moderna pevca oratorija in mnogi drugi — Dvořaka je smatrati le za nadaljevatelja klasikov, ne pa za novotarja v obliki — pobegnili so iz svetá, kjer so užili vse in se vsega naveličali, v óno fantastiško svetišče religijozne mistike, kjer se prostira sladki somrak, kjer polje težko dišeče kadilo in plovejo nebeške harmonije iz nevidnih višin, kakor nam zvené iz „Kristusa“ ali tudi iz Wagnerjevega „Parsifala“. Toda to vse je le začasno zavetišče utrujenih duš — saj živimo preveč, da bi ondu, kakor se je pisalo o dekadentih, samó dihali, in sploh: krepila dobivajo tamkaj samó izvoljenci! Malo jih je iste naraví, da bi se zaglobili v takšno delo. Vsi drugačni so v tem pogledu klasiki, osobito Haydn. Njega pobožna duša ni poznala vizijonarne zamaknjenosti in religijozne mistike, katera čestokrat modernim skladateljem nadomešča nedostatno religijoznost. Toda veselo petje, napevi, iz polnega srca v svetišči prirodinem, prekipevajoči od sreče in radosti, polni hvaležnosti in ljubezni do nje Stvarnika, izvirajoči iz najivnega vernega srca — takšni glasovi zvené iz Haydnovih oratorijev. Da je zaničeval svet in življenje, težko bi bil iz biblijske epopeje izbral in uglasbil óne liste, napisane z največjimi črkami, kjer se pripoveduje izvir

vsega življenja; javaljne bi bil iz zgodovine stvarjenja ustvaril oratorij. — Preproste besede izvirnega teksta ponavlja Haydu v najpreprostejši glasbeni obliki, recitativuo. Nekamo veselonajivno kakor dete, pred katerim se razgrinjajo nove podobe, opeva v solistiških partijah obsežneje posamične dogodke v stvarjanji — samó prvi pojav božje močí v pustem vsemirji opisuje mogočno zbor — iu videč, kako vse lepo uspeva, poklada vriskaje svoja čustva v veličastne zbore in v najradostnejše slavospeve. In veselje prihaja čimdalje večje, dokler ne dospè končno do ustvaritve prvega človeka, kjer s čudovitim dvospevom Adamovim in Evinim in velikanskim zborom završuje zgodovino vélikega dela in svoj véliki proizvod. — Poslušalca gane baš ona najivnost in prepričevalna resničnost izraženih čustev, globoka pobožnost in vera v to, kar opeva. Oblikovna dovršenost (izredno učinkujoče stopnjevanje pomočkov, recitativ, solo, zbor in končni fugirani stavki, takisto dražestno glasbeno slikanje) mora navdušiti vsakega glasbenika, ona resničnost v čustvovanji in veličastvo vsega dela pa prevzame vsakogar. —

O zvršitvi rečemo samo to, da je bila v vsakem oziru vredna glasbotvora; veličastno delo se je izvajalo z velikanskimi pomočki, z zborom okolo 180 čvrstih glasov. Za šolske zbore „Glasbene Matice" je brez dvojbe jako primerno, da se uporabljajo pri takih koncertih, za koncerte pa tudi. Vse je zvenelo čvrsto in lepo — v večji dvorani bi bilo pač zvenelo še lepše — točno so se izvajali najtežji fugirani stavki, fino vse podrobnosti, tako da je treba izraziti brezpogojno hvalo zboru in njega voditelju g. *M. Hubadu.* Kot solista sta se precèj uspešno poskusila gospodičina *Leščinska* in gospod *Vašiček* v nevajenem oratorijskem zlogu; gospod *Razinger* je že davno priznan za izbornega oratorijskega pevca. — Koncert je bil iz kratka zopet jako znamenit dogodek za slovensko glasbo, in „Glasbena Matica" smé biti vedno ponosna nanj! *K. Hoffmeister.*

Iz odborove seje »Matice Slovenske« dné 14. sušca. Predsednik prof. *Fr. Levec* poroča, da »Matica« ne izdá drugega natiska Lavtarjeve »Geometrije«, ker jo založi knjigarna Bambergova. — Ob smrti dr. Račkega je »Matica Slovenska« brzojavno izrazila svoje sočutje »Jugoslovanski akademiji« in na rakev svojega častnega člana položila venec s trakovi. Pri pogrebu so »Matico« zastopali odborniki: arhivar *Koblar,* prof. *Pleteršnik,* prof. *dr. Požar* in prof. *Rutar.* — Ko se položí temeljni kamen »Národnemu domu«, zastopal bode »Matico« direktor *Šubic.* — Zaradi izpremembe društvenih pravil je treba preosnovati tudi opravilni red. Preosnova se izročí istemu odseku (*dr. Dolenec,* prof. *Kržič,* prof. *Levec,* direktor *Šubic* in tajnik *Lah*), ki je napravil načrt novim pravilom. Novi opravilni red se predlôži, ko ga odobrí odbor, vélikemu zboru dné 17. velikega travna. — Letošnje knjige bodo: 1. Letopis za leto 1894. (urednik prof. *A. Bartel*); 2. Doneski k zgodovini Škofje Loke, spisal prof. *dr. Fr. Kos*; 3. Zgodovina slovenskega slovstva, I. del (od prvega početka do Vodníka), sestavil *dr. K. Glaser.* — Če se »Vabilu slovenskim pisateljem« (glej denašnji list; op ured.) do postavljenega roka odzove dovolj pisateljev, utegne iziti še kot četrta knjiga I. zvezek Knezove knjižnice. — Knjižnici je priraslo od zadnje odborove seje 113 knjig, zvezkov in časopisov. — »Letopisa« in »Goriške« je ostalo le še malo iztiskov, več pa je ostalo izvodov povesti »Z ognjem in mečem«. — Po nasvetu arhivarja *Koblarja* se sklene delati na to, da »Matica zopet izdá zemljevid slovenskih pokrajin. — Za leto 1892. je plačalo udnino 2015 letnikov, za leto 1893. že 2084, za letos doslej 316. Od zadnje odborove seje je pristopilo društvu novič ali na novo 23 društvenikov, in sicer 2 ustanovnika (izmed letnikov) in 21 letnikov.

Slovensko planinsko društvo. Slovensko planinsko društvo je izdalo letno poročilo o svojem delovanji leta 1893. Kakor vidimo iz tega poročila, bilo je delovanje jako uspešno, tako da sme odbor ponosno gledati na svoje uspehe, kar se je tudi vse-

stranski prav laskavo priznavalo pri občem zboru. Društvo je štelo v minulem letu 225 članov, med njimi tri ustanovnike (gg. *dr. Šegulo* v Novem Mestu, *dr. Jerneja Glančnika* v Mariboru in *Petra Majdiča* v Celji). Društvo ima tudi dve podružnici, in sicer kamniško in savinjsko (zadnje vlada še ni potrdila).

Društveno delovanje se je raztezalo največ na Kranjsko in Štajersko. Društveni član g. *Kocbek* je odkril meseca oktobra leta 1893. v spremstvu vodnika Piskernika nov pot na Rinko, katerega je zeló zanimljivo popisal v posebnem članku v letnem poročilu z naslovom „Novi pot na Rinko". Kàj nevarno je bilo zaznamenovanje pota iz Bohinjske Bistrice čez Komno v Sočo. To jako naporno delo je zvršil občinski tajnik g. *Ravhekar*. — Vender pa se je tudi že začelo delovati na Primorskem in Koroškem, dasi še oskromneje. Društvo je zaznamenovalo 97 potov poleg 11 potov po tivolskem gozdu ter popravilo in iz nova napravilo nekatera pota. Svojim članom je priredilo dva društvena večera, na katerih sta predavala gg. prof. Borštner o Kamniških planinah in prof. Rutar o poti iz Bohinjske Bistrice čez Komno v Sočo. Izmed štirih društvenih izletov je bil zlasti znamenit binkoštni izlet na Učko in od tam v Hrvaško Primorje. „Primorsko planinsko društvo" na Reki je jako gostoljubno in slovesno vzprejelo slovenske turiste in njim na čast priredilo izlet v Kraljevico in Baker.

Slovensko planinsko društvo je nastopilo drugo leto svojega delovanja. Ustanovila je to društvo idejalna navdušenost za prelepe slovenske planine in Kras. Društvo hoče ohraniti naši domovini kolikor mogoče domači slovenski značaj. Veselo pozdravljamo in gostoljubno vzprejemljemo tujce, ki se hodijo čudit prirodnim krasotam slovenskih deželâ. Uverijo pa naj se tudi, da „od nekdaj tukaj stanuje moj rod, če vé kdo za druz'ga, naj reče, odkod". Od občinstva pa pričakuje društvo izdatne gmotne in duševne podpore, da bode kos vzvišeni svoji nalogi. Ustanovnik plača jedenkrat za vselej 30 gld., vsak pravi član pa po 3 gld. na leto. Razven tega doneska mora vsak pravi član plačati 1 gld vzprejemnine. Vzpodbujaj nas častno priznanje, katero je dobilo društvo od odločilnih stranij, kakor od prof. Frischaufa v Gradci in c. in kr. vojaškega geografskega zavoda na Dunaji. Pristopajte torej „Slovenskemu planinskemu društvu"!

n.

Glagolitica II. Grškovićev odlomak glagolskog apostola. Izdao i ocijenio prof. *V. Jagić*. Sa 4 fototipska snimka (separ. odtisek iz »Starin« XXVI). U Zagrebu 1893, 8°. 129 — Ta razprava je največje važnosti za poznavanje najstarejše dôbe glagolske pismenosti srbohrvaške redakcije, ker je dognala, da se je glagolska pismenost do XIII. stoletja nahajala tudi po Bosni in Hercegovini. Sedaj šele nam je popolnoma jasno, da se strinjajo izključljivo hrvaški glagolski spomeniki (v Primorji in na otokih) v marsičem s spomeniki novejše bolgarske redakcije. Prej si nismo mogli dovolj pojasniti tega pojava, ker nismo vedeli, da je bila glagolska pismenost v Bosni, Hercegovini in Stari Srbiji vez, katera je spajala hrvaški sever z macedonskim jugom. Vse posebnosti nove redakcije so se razširile iz Bolgarske, neposredno iz Macedonije, šele po bosansko-glagolskih spomenikih tudi med hrvaške. S tem je pa tudi temeljito iztrebljena vera v neizpremenjeno panonsko lice glagolskih hrvaških spomenikov, zakaj v njih ni najti samo panonske dedščine, t. j. stare redakcije, ampak tudi dovolj nove primesi, katera se je utepla iz bolgarskega juga. Sicer smo že vedeli po Mihanovičevem odlomku, da se je glagolica rabila v stari dôbi tudi na srbohrvaškem jugu, toda ta odlomek se je stavil na skrajni jugozapad radi cirilskih istodobnih ali še starejših spomenikov srbohrvaške redakcije, pisanih nekje v starosrbskih in deloma morda celo še zapadnejših krajih srbskega juga. Mihanovičev odlomek tedaj ni nikakor mogel rabiti v dokaz, da se je glagolska pismenost razvijala tudi po Bosni in Hercegovini, to nam je dokazal šele prof.

Jagić na podlagi Grškovićevega odlomka, ki so ga našli na Vrbniku in je sedaj svojina jugoslovanske akademije. Ta odlomek apostola obseza štiri pergamentne liste v mali četverki, pisanih z okroglo glagolico iz konca XII. stoletja. Na robu listov so opombe v bosenski cirilici iz konca XIII. stoletja. To dokazuje, da so rabili to glagolsko knjigo še v tej dôbi, tam kjer se je rabila bosenska cirilica, da so tedaj še na konci XIII. stoletja dobro poznavali v Bosni glagolico, dasi jo je že bila izpodrinila cirilica. Ker so omenjene opombe v zvezi z grškim obredom, morala je biti knjiga urejena po tem obredu. In to ni brez pomena za domovino spomenikovo, zakaj iztočni obred ni nikoli sezal do hrvaškega severa.

Ta odlomek nam tudi pojasnjuje razvitek srbohrvaške redakcije glagolskih spomenikov. V dunajskih listih, kateri so iz iste dôbe, razvita je hrvaška redakcija že popolnoma; v Grškovićevem odlomku pa je najti še nekoliko sledu bolgarske starine, mimo nekaj primerov z ꙑ tudi še *y* in v jednem slučaji tudi še črko dzělo. Dobro je opazil prof. Jagić, da ta razlika med severnim in južnim spomenikom iste redakcije ni morda znak večje starosti Grškovićevega odlomka, nego da se je srbohrvaška redakcija radi vpliva sosedne macedonske pismenosti konsolidirala nekoliko pozneje od severne, *κατ' ἐξοχὴν* hrvaške; *i* m. *y* v zadnji se je sedaj samostalno razvil in ni prodrl iz juga. Glagolska pismenost v Bosni, Hercegovini, Črni Gori, Stari Srbiji se je tedaj razvijala pod vplivom macedonske, v katero je v tej dôbi že v marsičem prodrla nova iztočna redakcija prevoda. V palaeografskem oziru ne stavi prof. Jagić tega odlomka v isto vrsto z najstarejšimi hrv. glagolskimi odlomki v ožjem zmislu, ker je našel. da mu je več skupnega z macedonsko-bolgarsko glagolico nego s severno hrvaško.

Odlomek je tudi zanimljiv za zgodovino staroslovenskega prevoda apostola, zakaj ohranil je, kakor je to dokazal Jagić v svoji podrobni analizi teksta, mnogo starine in se v tem strinja z najstarejšimi teksti te vrste, dà, v marsičem jih celo preseza. O popravkih na podlagi latinskega teksta ni v njem sledu. — Natančneje ne morem tukaj razpravljati o koreniti Jagićevi filološki in jezikovni oceni tega spomenika in o vseh palaeografskih posebnostih, katere nam je razložil prof. Jagić tako temeljito, kakor le on umeje razpravljati o slovanski palaeografiji; na vse to tukaj samo opozarjam.

V. Oblak.

Prinos k Prešérnovemu tolmaču. Večkrat se citnje iz „Kèrsta per Savíci" lepa antiteza ,,vnáme se strášni bòj, ne bòj, mesársko klánje". Toda ni mi znano, ali je kateri Prešérnovec izteknil, da se takšna antiteza čita že v Schillerjevi ,,Devici orleanski", in sicer v popisu Raoulovem o prvi bitki device orleanske z Angleži (I. dej., 9. nast.): »Ein Schlachten war's, nicht eine Schlacht zu nennen!« A Schillerjevi tolmači napominjajo, da se podobne antiteze nahajajo že v latinskih pisateljih, n. pr. v Liviji 4, 45 (»proelium« in »caedes«), 28, 16 (»pugna« in »trucidatio velut pecorum«); v Kurciji 4, 15 (»Iamque non pugna, sed caedes erat«); v Tacitu, Hist IV. 33 (»caedes... non proelium«).

V. B.

Gledališke novice. Smetanova ,,Prodana nevesta" se je nedavno uprizorila tudi v Hamburgu in Bremenu ter dosegla velikanski uspeh. — Glinkova opera „Ruslan in Ljudmila" se je pela v Peterburgu sedaj že tristokrat. — Fr. Ruth v Pragi je podaril 250.000 gld., da se zgradi drugo češko gledališče za preprosto ljudstvo. — Prva igralka našega gledališča gospa *Borštnikova* je minuli mesec z odličnim uspehom gostovala v Zagrebu kot ,,Dama s kamelijami" in ,,Nora". — Zagrebški rodoljubi so osnovali društvo prijateljev dramatiške umetnosti, kateremu namen je prav tisti kakor n. pr. ljubljanskemu gledališkemu društvu. — Znani hrvaški pisatelj *dr. Marijan Derenčin* je spisal novo

veselo igro „Opozicija na selu“. — Nedavno se je na zagrebškem odru igrala tragedija „Poslednji Zrinjski“, katero je spisal *H. Dragošić*. Kritika pravi, da je ta drama najboljše delo v novejši hrvaški književnosti. Pisatelj obdeluje novo dramo „Siget“.

Književnost v Bosni. Z novim letom je pričela deželna vlada v Sarajevu izdajati list: „Školski vjesnik. Stručni list zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu. Urednik *Ljuboje Dlustuš*. Godišnja cijena sa poštarinom 2 for. a vr.“ Izhajal bode v mesečnih zvezkih po najmenj dve tiskani poli. Sodeč po vsebini prvih dveh zvezkov, ki jih imamo v roki, bode list dobro došel ne samo učiteljem, nego tudi ostalim naobražencem, zakaj objavljal bode vse nove obrte in izume, priobčeval znamenite literarne pojave v učenem svetu in beležil v popularno pisanih člankih obča vprašanja svetovne znanosti, katera imajo kakeršnokoli vrednost za narodno naobraženje. Članki so tiskani z latinico in cirilico po želji dotičnega pisatelja. Zajedno se bodo v tem listu objavljale vse naredbe, ki jih je že ali pa jih šele bode izdala vlada na polji šolske uprave. — Vsebina obeh zvezkov je kàj raznovrstna; med ostalimi članki je sosebno zanimljiva razprava: „Školske prilike u Bosni i Hercegovini od okupacije do danas,“ katero je napisal vladni svètnik Ljuboje Dlustuš, urednik temu listu. Razven tega čitamo v prvem zvezku: Dvie tri o krasopisu i pisanju u osnovnoj školi — Odgojenje — Stari Grci i uzgajanje u njih — Dackal — Crtice iz higijene — Nekoliko riječi o bakterijama i bacilima — Dopisi — Pedagoške mrvice — Listak — Ljetopis godine 1893. — Službeni dodatak —.

Jezik listu je lep, in vlada si je z izdavanjem tega lista zaslužila veliko hvaležnost sosebno pri učiteljstvu. *—p.—*

Znameniti grobovi. Dné 19. prosinca je umrl v Solunu *Ivan Stjepanović Jastrebov*, ruski konzul, ugleden prijatelj srbskega národa. Priobčil je več znamenitih del; sosebno znani so spisi „Podatki za zgodovino srbske cerkve“ (1879.), „Običaji in pesmi turških Srbov“ (1886.) in „Pisma turških Srbov“ (1889.).

Dné 12. svečana je umrl v Kajiri pianist in dirigent *Hans pl. Bülow* v 64. letu dôbe svoje. Trideset let je na Nemškem poleg Liszta in Wagnerja vladal glasbeni umetnosti, in takó so imena teh umetnikov nerazdružna, dasi so se sicer križali njih potje.

Lani smo poročali, da je voditelj lužiških Srbov *Michal Hórnik* praznoval svojo šestdesetletnico in zajedno štiridesetletnico svojega književnega delovanja. Sloveči rodoljub je dné 23. svečana izdihnil svojo plemenito dušo. Njega smrt je prevelika izguba malemu lužiškemu národu.

† Peter Bučar. Dné 27. svečana je umrl na Mrežnici pri Karlovci znani národni hrvaški pisatelj, župnik *Peter Bučar*. — Pokojnik se je porodil dné 27. velikega travna 1815. leta v Karlovci ter se je za ilirske dobe oglasil v „Danici“ s svojimi pesmimi. — Pozneje je pisal za razne liste in časopise poučne in zabavne spise. — S svojimi povestimi: „Žepari“, „Na Ivanje“, „Zlatogrivo ždriebe“, „Jurjevo“, „Ne razvaljujte ptičjih gnjezda“ je pokazal, kakó treba pisati za preprosti národ. Napisal je še: „Križevačkí top“, „Žena“, „Šta me briga“, „Nekoliko laži“ in dr. — Izdal je: „Selske pripoviesti“ in poljudno pisan „Put u Rim“. — Pokojnik je bil vzoren duhovnik in domoljub. —

—o.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar**.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 5. V Ljubljani, dné 1. velikega travna 1894. Leto XIV.

Glavàn.

Kriv; vse resnica, kar se mi očita;
Krivica moja vam je vsa odkrita.
Gospoda! Kaj bi nosil vôdo v Savo?
Zapalil streho bratu sem nad glavo. —
Če tudi ne omikan in oglajen,
Tajiti in legati nisem vajen.
Pa tudi milosti Glavàn ne prosi,
Kar sam si naloží, molčé on nosi. —
Ne bom se zagovarjal; kar sem storil,
Storjeno je; in vendar bom govoril:
Gospodo hočem malo poučiti,
Kakó težkó je včasi pošten biti. — —
Gorjé mu, kdor spominja se mladosti
Težáv, trpljenja polne in bridkosti!
Če križe v dušo ti mladost zapiše,
Nobena moč jih več ji ne izbriše. —
— Kmetijo malo je imel naš oče,
Živeti s trudom bilo je mogoče,
Kakòr se sploh živí po našem kraji.
Dva brata bila sva, jaz bil sem mlaji,
Kot noč in dan sva bila si podobna;
On, »Janezek«, šibak, glavica drobna,
Polt gladka, kri in mleko na obrazci,
Pa oni svedrasti, rumeni lasci!
Volní in gladki kakor mišja dlaka!
Lepó, prijazno ti je bilo spaka,
Prav kakor tisti angeljci v oltarji.
Dà, pravi angeljček vam bil je starji.
Grdin oduren jaz — lasje rujavi,
Strnišče pravo, rekel bi, po glavi;
Po licih pége gosto posejane:
Lepote vse so bile meni dane!
Dovolj, saj me tu vidite pred sábo.
Godilo se mi je pa tudi slábo.
On »Janezek«! — »Matijec« le je reklo,
»Matijec« meni vse, to me je peklo.
Ko bi le enkrat slišal bil »Matijče«,
»Matijček«, kakor mati sina kliče! —
On hvaljen, pestovan in glajen,
Zmerjanja jaz in šibe bil sem vajen.
Ko sem odrasel, da sem nosil hlače,
Godilo se siroti ni drugače.
Obilo palice, pa malo kruha!
Vse dobro bilo je za potepuha.
Nihčè me ni trpeti mogel v vási,
Oj, to so bili hudi, bridki časi!
Če je kdo kaj pogrešal kar že koli,
Matijec bil je tat, pa hlače doli!
Kar se zgodilo je, da ni se smelo,
Domá in v vási, mene je bolelo.
Pa trmast bil sem, ker se nisem jokal,
In prosil, če je tudi križ mi pokal.
Ni živa duša me imela rada.
Ne, nehvaležnost moja ni navada:
Še to naj vam povem, da bo mi lože.
V sosednji vasi bil je neki Jože;
Šibák, mehák je bil, razvajen malo,
Da ni mu sile, se mu je poznalo.
Na Dunaji živí zdaj, dosti služi,
Gospod z gospodo tam lehkó se druži.
Če se me še spominja, to bi gledal,
Ko bi prišel kedó in mu povedal,
Kaj je sedaj Matijec tisti z Griča!
Rad bi enkràt ga videl, Bog mi priča!

Ko bi na dom prišel mu, lepa snaga!
A ne pognal bi, upam, me od praga,
Kakòr se klatež, potepuh požene. —
Kakó sem rad imel ga, on pa mene!
Ko v Brezji pasel krave sem in voli,
Zahajal k meni je zvečer po šoli.
Med praprotjo na mahu sva sedela
Pa lépe sva pogovore imela.
Jaz sem mu delal malinčke, piščali,
Iz lésa, lubja rezal mu živali;
On, dobra duša, mi je kruha nosil;
Bog vé, da nisem nikedar ga prosil.
Zvečér kurila in krompir sva pekla,
In zraven marsikáko modro rekla.
Nekdaj sedela sva v večernem hladi;
V jesenskih grmih peli so strnadi —
To so vam mili in otožni glasi!
Žerjavica je gásnila počasi.
Večernica pred nama je migljala,
In zdajci me je žalost premagala.
Odprè se mi, in vse sem mu potožil.
On mi je roko krog vratú položil —
O to je bila mehka, dobra roka!
Nató zaihti in na glas zajoka.
Jaz ne; prišla ni solza mi, ne ena! —
K nam drugo jutro prisopiha žena,
Njegova mati; materi srdita,
Da sina pohujšujem ji, očita;
In meni zopet šiba je zapéla.
Od tega dné več nisva vkup sedéla. —
Še ena duša, vse povém, je bila,
Ki ni me sovražila in grdila. —
Čas pride, vzamejo me med vojake,
Moj rod se veselil je sreče take.
Ko sem od doma se, od svojih ločil,
Vse tiho, solz nihče ni grenkih točil.
Lehkó slovó, in vendar ne veselo,
Dà, žalostno celó se mi je zdelo.
Vendàr tolažim se: Povsod bo bolje. —
Ko pridem doli po stezì na polje —
Na desno gleda iz grmovja skala —
Tam pri studenci je Alenka stala. —
Gospôda, ne smijajte se slabosti
Človeka, ki je vžil dovolj bridkosti.
Jaz nisem, da bi me ljubila ženska,
To vem, ne nemška, laška, ne slovenska.
Ljubezen, vem, je takemu pregreha,
Ne milovanja, on je vreden smeha!
To pa se bode, menim, vendar smelo:
Takó mi dobro je siroti delo,
Da me je ena duša milovala! —
Tam pri studenci, rekel sem, je stala;
Zamišljen sem jaz doli šel po poti,
Ko me ugleda, stopi mi naproti,
Podá mi roko, »srečno hodi!« reče,
»Pa pridi spet.« — In solza ji priteče
Na ono lepo lice iz očesa.
Takó sem z doma šel, ne brez slovesa. —
Začelo je življenje se vojaško,
Nov križev pot. — Šli v vojsko smo na Laško.
Zadela me je pri Magenti krogla,
Življenja vendar ni mi vzeti mogla.
Pobrali so me, skrpali za silo. — — —
Sam Bog ti večni vedi, kaj je bilo,
Tu notri ni mirú mi nekaj dalo,
Domóv je sililo, domóv me gnalo:
Ne straši pota se, ne boj se truda.
Napotim se, bilà je zima huda.
Pritaval sem domóv v viharni noči.
Temà okrog, luč je gorela v koči. —
Za mizo pri večerji sta sedela,
Ko vstopim, on in — ona, ostrmela. —
Srpó pogleda on berača brata,
Pogleda mene in pogleda vrata! — — —
Njegovo, vse njegovo, ona tudi! —
In — polasté se me duhovi hudi,
In notri me je zbôdlo, zabolelo. —
Grem; v veži na ognjišči je gorelo.
Nesreča, hiša, tì, nesreča vama!
Ne jaz, ogorek zgrabi roka sama,
Vèn ž njim! in streha, hiša je gorela —
Prostora, kota zame ni imela! —
V skednjì so zjutraj nášli me na slami;
In zdaj stojim, gospoda, tu pred vami.
Krivica je velika, kar sem storil,
Zató bom tudi v ječi se pokoril;
Siroti pribežálišče bo ječa. —
Če kdaj ugledam beli dan — nesreča! —
Ob misli sami groza me obhaja —
Trpljenje bo začelo se od kraja! — —

J. Stritar.

V Zali.

Spisal dr. **Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Drugo jutro je solnce zlato vzhajalo, ko so se Mrakovi odpravljali, da bi v gozdu sekali les in si pripravili kurjave za bližnjo zimo. Prav zgodaj je odšel oče s sinovi, in seveda ni imel nihče volje, da bi se z ženskami razgovarjal o nočnih dogodkih. Molčé so odšli, s sekiro ob rameni, in niti zajuterka se niso doteknili, katerega je bila gospodinja prav takó molčé prinesla na mizo.

»Dolgo itak ne bodemo sekali,« dejal je starec osorno, »in če pridejo loški biriči, poveste jim že ženske, kje smo, da nas tem preje polové!«

Pozneje so odšle v gozd tudi ženske, in le Katarina je ostala z bolnikom sama na domu. Zavladala je tihota okrog hiše, in kjer so ponoči razsajale strastí, tam je vladal sedaj mir. V izbi je spal kanonik, deklè pa je sedelo pri oknu, in naudajala jo je zadovoljnost čiste vestí in sosebno prijetna zavest, da je storila dobro in Bogú ljubo dejanje. Časih se je ozrla po bledem obrazu bolnega kanonika, in iz nje očesa so zasijali žarki sramežljive prve ljubezni, ki je bila nad vse čista, ali vender takó brezupna! Obraz bolnikov se ji je zdel danes še bledejši, prav kakor bi ne bilo kaplje krví v njem. In v spanji se mu je sedaj in sedaj pretreslo teló, ker ga je izvestno bodlo po rameni. Ko se naposled vzbudí, pokliče s trudnim glasom dekleta k sebi in izpregovorí.

»Pojdi, Katarina, stopi pred hišo in ozrì se v dolino proti Lučinam!«

»In kaj naj storim potem?«

»Tvoje okó ugleda tolpo hlapcev! Težke muškete nosijo in na lancih vodijo s sabo lovske pse. Semkaj gredó! Stopi pred hišo in videla bodeš, da je takó!«

Katarina stopi pred hišo. In ko pogleda v dolino proti Lučinam, vleče se čez lučinske senožeti četa grajskih hlapcev. In res nosijo s seboj težke muškete, in tolpa lovskih psov jih spremlja. Bili so še globoko v dolini in imeli še mnogo hodá, sosebno ker jih je zadržavala pesjad, ki je hotela vsak hip udariti za sledom. Zašibé se deklici kolena, in takó se prestraši, da ji mrzel znoj oblije čelo.

»Že umira!« vzdihnila je, »in njega duša se že seli na óni svet, ker bi sicer ne vedel, da prihajajo hlapci. Moj Bog, že umira!«

Strahoma stopi zopet v hišo. Mirno leží kanonik na postelji, a njega obraz že kaže tiste čudne poteze, ki se prikazujejo kot oznanjevalke smrti nekaj časa pred usodnim zadnjim trenutkom.

»Ali si jih ugledala?« vpraša jo.

»Po stezi proti Lučinam gredó, vender takó hitro jih še ne bode!«

»In pse imajo s sabo, moje belopisane lovske pse?«

»Tudi te imajo s sabo!«

»Oj, še jedenkrat mi daj, ljubi Bog, da jih začujem goneče po zelenem logu in da tudi zaslišim zategle glasove iz zavitega lovskega rogú!«

Nató še izpregovorí: »Sédi k meni, Katarina! Danes mi je takó dobro, in bolečine so mi odlegle! Vsemu svetu odpuščam in tudi tebi odpuščam, dasi nečeš spokoriti zakrknelega srca. Sédi k postelji in podaj mi roko, da mi tudi ti odpuščaš, če te je morda užalila trda moja beseda!«

Prinesla je stol in sedla tik postelje. Izpod odeje dvigne kanonik roko: drobna je kakor suha vejica na jesenskem drevesi. Deklè bi se najrajši razjokalo, ko je ugledalo to roko.

»Podaj mi roko!« povzame bolnik iz nova, »da mi odpuščaš, kakor odpuščam jaz tebi! Ne jokaj se! Danes mi je odleglo, in takó lahko se mi čuti teló, da bi kàr odplul ž njim pod visoko nebó pred prestol svojega in tvojega Bogá. In moje srce je danes prizanesljivo, in nikomur ne želim zlà, nì očetu nì bratom tvojim, ki so me hoteli umoriti. Nečem jih izdati in sodbo prepuščam našemu Jezusu, ki je umrl takó za pravovernike kakor za krivoverce. Saj smo z evangelijčani tudi mi ravnali trdo, dostikrat pretrdo, zakaj trdosti in krutosti ni učil naš Odrešenik. Torej odpuščam tvojcem in le želim, da bi jih dohitela božja milost na poti življenja!«

Rahlo je položil svojo roko na njeno, in ko se deklè ihté skloni k njemu, začuti Amand, kakó mu padajo nje gorke solze po prstih.

»Ali v vaši hiši,« nadaljeval je, »vender ne morem ostati. Izprašal sem vest, in ta mi pravi, da moram oditi, če naj ostanem zvest oltarju, kateremu sem se posvetil.«

»Saj vam ne bodo več stregli po življenji! In sedaj ne prebijete dolge te poti, ker ste takó bolni, takó slabotni! Pri nas se vam nič ne zgodí, in grajske hlapce si lahko obdržite za stražo!«

»Ni mi za življenje,« odgovorí ji on zamolklo, »ker vem, da me varuje božja roka.«

»In zakaj nečete ostati?« vpraša Katarina in se nehoté zardí, da je kakor roža cvetoča.

»Morda sem že grešil, in ker ni izpovednika, zakaj bi se ne izpovedal tebi? Greší se v dejanjih, toda še mnogo več se greší v mislih. In takó sem grešil tudi jaz, najsi sem brez močí ležal na tem ležišči. Mesó je bilo slabo, ali duh je bil še slabši.«

Umolknil je, in tudi deklè se ni upalo izpregovoriti.

»Prav ni bilo,« pričel je zopet, »ali grešila si nezavedno, ko si v prešli noči pritiskala svoje lice k mojemu obrazu. In čutilo se mi je tvoje lice kakor voljan in mehak žamet, in pregrešen ogenj mi je prepregel dušo, in premagala me je moč satanova, ki nam, božjim služabnikom, neprestano nastavlja mreže svoje. Ko ste me iz mraza prenesli v izbo, tedaj sem hitro zaspal in imel sem čudne sanje. Prišel je póme angelj božji in me vzel v visočino, iz katere sem gledal globoko pódse na veličastno cerkev Svetega Petra in na starodavno mesto, katero je okolo nje. Na migljaj angeljev se otvori kupola božjega hrama, in jaz ugledam na rdećem prestolu rimskega papeža, in kardinali v rdečih oblekah ga obkrožajo. In sveče goré pri oltarjih, in služijo se svete maše. V višini sem bil, ali vender sem lahko opazil vsako črtico na obrazih. Resnega obraza je bil sveti oče, in resne obraze so kazali tudi njega kardinali. Pred rimskim papežem sem videl klečočega mladega človeka, in proseče je dvigal roke proti prestolu, kjer je sedèl cerkve poglavar in kazal s svojim vedenjem, da mu ni všeč prošnja mladeničeva. ‚Česa prosi?‘ vprašam svojega spremljevalca. Odgovoril mi je: ‚Načelnika svete cerkve, ki je prav sedaj v tolikih stiskah, prosi, da bi mu dovolil vzeti žensko v zakon.‘ In vprašal sem: ‚Zakaj se mu to ne dovoli?‘ Tedaj mi je že težko prihajalo srce, in ko sem vprašal angelja, zakaj se prosilcu prošnja ne usliši, nisem si upal pogledati njega zornega nebeškega obličja. — ‚Kakó naj se mu dovoli, ko je prošnjik pomaziljen z oljem Gospodovim in je že

sklenil zakon s sveto cerkvijo!' — Utripalo mi je srce, da sem menil zdajci umreti, ko sem začul ta odgovor angeljev. ,Kdo je?' vprašam še; ,dolgi, rumeni lasjé mu prikrivajo obraz, da ga ne morem spoznati, tega brezvestnega mašnika, dasi mi je znana njega podoba in dasi sem ga moral že kje videti!' — ,Videl si ga že,' odgovorí angelj, ,ali spustiva se niže, da spoznaš tistega, ki v teh bridkih dôbah hoče pohujšanje dajati v cerkvi sami.' — Plula sva nizdolu in obstala tikoma nad cerkvijo Svetega Petra. Na rdečem prestolu je še vedno sedèl sveti oče, in obkrožali so ga njega rdeči kardinali. Pobožna množica je polnila sveti prostor, in sveče so gorele pri oltarjih, in svete maše so se opravljale. Pred rimskim papežem pa je klečal mladi mašnik in prosil, da bi se mu dovolilo vzeti žensko v zakon. In ko je dvignil obraz proti poglavarju svete cerkve, spoznal sem ta obraz! Ugledal sem kanonika Amanda, kakó je prosil rimskega papeža, da bi mu privolil skleniti zvezo, ki je prepovedana služabnikom Gospodovim! Obšla me je tolika groza, da sem se zdajci vzbudil. Vidiš, to so bile moje sanje!«

V nji pa je vzkipelo luteranstvo, in odločno mu je odgovorila: »Te sanje niso bile od Bogá, temveč od peklenskega zmaja! Nikjer v Pismu ne stojí, da bi si ne smel služabnik božji poiskati družice, kakor jo je Bog dal tudi Adamu v raji. Vsaj takó so govorili óni, ki so učeni in poznajo Sveto pismo od prve do zadnje besede!«

»Krivoverstvo govorí iz tebe,« deje kanonik, »toda govorila bi drugače, da zajemaš iz čistega in neskaljenega vira prave vere. O moj Bog, krivoverstvo še globoko tičí v tebi, zató govoriš takó!«

»Pripovedovali so mi tudi« — deklica se ni hotela udati brez upora — »dostikrat so mi pripovedovali, da so se mašniki v prvih časih krščanstva tudi ženili. In sodil bi človek, da je bilo tedaj ustno poročilo svete vere živejše negoli sedaj, ko malone že vsak človek učí svojo vero. Ali takrat so se mašniki ženili, in tudi rimski papež jim tega ni branil.«

»Ti nosiš satana na jeziku, deklina!« razljuti se kanonik, »in drugega ti nečem odgovarjati nego: mulier taceat in ecclesia! To pa se pravi po naše: ženska mólči v cerkvi! Ali s tabo se ne prepiram več — pot mi je določena! Na stezi sem, ki drží do pregrehe. In prosil sem Bogá, naj mi pokaže vidno znamenje in naj mi na vse jutro pošlje moje hlapce, da me odnesó iz tega kraja. Zgodilo se je takó, in sam Bog je preprečil, da ne pride v nevarnost duša moja. Bila bi mi pač najbridkejša usoda, da bi se zaradi krivoverne ženske pogubilo večno moje vzveličanje!«

Zadnje besede je govoril sam sebi, malone šepetaje. Vender jih je začula Katarina, in vsa kri ji je zavrela k srcu, katero ji je takrat trepetalo v velikih mukah.

»Stopi zopet na plan pred hišo in poglej, ali že dohajajo! Dozdevalo se mi je, da sem jedenkrat ali dvakrat že čul pasje lajanje!«

Stopila je pred hišo. Solnce je sijalo na visokem nebu, in iz bližnjega loga so se radostno oglašale ptice pevke. V nje duši pa je bila temà, in srce ji je omahovalo pod težo tega trenutka. Oni so dohajali po zeleni tratini vkreber. Živahno so se razgovarjali ter smejoč in s surovimi kletvami gonili pse s seboj. Bili so to belopisani lovski psi kanonika Amanda.

Katarina ni učakala njih prihoda. Splašila se je surovih hlapcev in je zató pobegnila k bolniku. Tik vrat obstane, rekoč:

»Že dohajajo in tudi pse imajo s sabo.«

»Je li kàj rose po travi?« vpraša Amand z živim zanimanjem.

»V kapljah visí po zelenji, da se vse lesketá od solnca.«

»Sveta nebesa, ali bi bila to gonja danes! Pa kaj hočem, ko sem vender sam v gonji, in se bleda smrt kakor razljučen pes podí za menoj!«

Tedaj vstopi stari Konrad, kanonikov sluga.

»Na vse svetnike, Conrade!« zaječí bolnik, »kje vender tičiš toliko dnij? Kdaj sem te že pričakoval, pa te ni bilo, kakor da si do cela pozabil svojega gospodarja, sluga nezvesti!«

»Prej nisem utegnil priti,« odgovorí Konrad ponižno. »Loški ranar, ki vam je prvi obezal rano, govoril je čudno, da smo se vsi prestrašili in da se je prestrašil tudi gospod oskrbnik. Poslal me je v Ljubljano po boljšega zdravnika, ki se ne napije vina vsak dan, kakor se ga nalija loški ranocelnik. In danes sem vam privedel ranarja, ki sluje po vsi Ljubljani in je že lečil gospoda deželnega glavarja in gospoda vicedoma!«

»Če mi Bog ne pomaga, tedaj me ne ozdravi tudi tvoj ljubljanski ranar, Conrade!«

Zdajci stopi v hišo nekdo izmed došlih hlapcev. Bil je mlad človek lepega obraza. Prišel je bržkone po ukaze gospoda kanonika. Pri vratih v sosedni izbi opazi lepo domačo hčer, in takoj se mu razvname mlado srce. Ker pa je bilo v bolnikovi sobi precèj temačno, ni opazil niti bolnika niti sluge pred ležiščem. Videl je samó dekleta in kakor strela je bil pri nji, rekoč:

»Duša zlata, na tvojem obrazu vse cvetè, in takó si govorim, da bode nekaj tega cvetja tudi záme!«

Dal si je opraviti z roko okrog nje lica, dasi je takoj vsa zbegana vzkliknila: »Pústi me! Pústi me!« Pa bi je ne bil pustil, da ji ni pomagal kanonik Amandus. Ko je zapazil grešno in drzno početje svojega hlapca, pretresel ga je srd, da takoj niti ni mogel izpregovoriti. Kakor živo oglje se mu je zažarilo okó, potem pa je zakričal: »Roko z obraza, umazani hlapec!«

V tistem hipu je odskočil prestrašeni birič in si neutegoma poiskal izhoda iz hiše.

»Ko bodemo v Loki, Conrade, spomni me te zverjadi! Dvanajst ur naj stojí na sramotnem odru, ta zverina! Ta zverina!«

Ko se umirí, zapové slugi, naj pokliče ranocelnika. Skoro nató vstopi droben, precèj telesnat možiček in se globoko pokloni pred bolnikovo posteljo. Niti ni čakal, da bi ga kdo nagovoril, kàr sam je pričel govoriti in govoril je neprestano, takó da nikdo v sobi skoro ni mogel črhniti besedice.

»Kakó je kàj, reverendissime?« pričel je. »No, to rečem, takega pota nečejo več prevzeti moje kostí, in naj se na lovu ponesreči netjak samega rimskega papeža!«

Ne da bi čakal odgovora, nadaljeval je takoj: »Torej, poglejmo nekoliko, kje tičí tista rana? In po teh potih, amice, ste lazili in se plazili za divjo živalijo in po življenji ste ji stregli? Pa vas je vsekala — ali bi storil človek drugače, če mu hočejo vzeti življenje? Vse na svetu se brani, pa bi se medved ne!«

»Ali ste donesli moja orodja?« obrne se h Konradu. »Morda bode treba kàj žgati, kar bi se bilo moralo storiti že iz pričetka! Jaz, Paulus Secundus, sem vedno za to, reverendissime, da se vsaka rana najprej nekoliko izžgì, da ne požene tisto nevarno divje mesó in da ne pritisne prisad, prijatelj, prisad. Kakó nas je učil v Padovi preslavni Hieronymus Mercurialis? ‚Prisad, to je smrt, prisad je gotova smrt‘, takó nam je govoril, in jaz Paulus Secundus, potrdim mu te besede do pičice!«

Ko mu prinesó orodja, stopi bliže in odvezuje rano. Pri tem nabere deželni fizik Paulus Secundus okrogli svoj obraz v resne gube in se vêde, kakor bi iz svojega rokava zdajci lahko iztresel ali smrt ali življenje.

»Kdo pa je najprej obezal to rano?«

Tukaj se je kanoniku prvič ponudila prilika, da je izpregovoril besedo.

»Najprej« — in tu se je nesrečni kanonik plašno ozrl po tistem zdravniškem »orodji«, katero je bil Paulus Secundus razložil tik postelje

na stolu, »najprej mi je pomagala stara ženica. bivajoča v tej hiši. Spozná se nekoliko na rane in dobro me je obezala.«

»Dobro vas je obezala, haha! Povem vam, reverende, če obežete ranjenega vola takó, pa vam pogine kakor muha pozimi! Dobro vas je obezala! Takó govorite vsi, ki se vam niti ne sanja, kakó se v Padovi, ki je vender mati vseh zdravniških šol, obezujejo rane! Pa je že kaka stara čarovnica, ki bi najbolje dognala svoje življenje, če bi jo vrgli na grmado, nató pa zapalili ogenj pod njo! Sedaj pa kličete mene, da bi pomagal, ko je vender hudobna starka že vse pokvarila. Ali takšen je svet, povsod v mestu kakor na kmetih! Zakaj me niste précej poklicali?«

»Samó prvi trenutek mi je pomagala dobra ta ženska,« odgovorí kanonik, »in Bog ji povrni nje trud. Takoj drugi dan je prišel grajski ranocelnik iz mesta in mi obezal rano, kakor vidite.«

»Saj sem si mislil,« zakričí Paulus Secundus, »da je to delo mazačevo, ki ne umeje drugega, nego rožičke staviti, in še to slabo! Prav se vam godí, pa cepajte kakor muhe jeseni, če že nečete, da bi vas zdravili možjé, ki so bili po svetu in so se kàj naučili!«

Rekši je drobni mož takó brezčutno odvijal ovoje z rane, da je kanonik Amand časih nehoté zaječal.

»Kdo bi bil takó občuten, diavolo!« zatogotí se Paulus Secundus. »Rezali so mi že mesó z živega telesa, pa sem dejal: ‚Počasi režite, da bodem vsaj vedel, kakšna je ta bolečina‘. Vi, reverende, menite, da je bolečina podobna bolečini, kakor je slama podobna slami. Toda temu ni takó, in kdor hoče spoznati prirodo, priučí se tudi tukaj lahko mnogočemu! Santa Maria, santa Maria! Ta rana mi pa ni všeč; in sam vrag vas je vlekel sèm gôri, da ste prišli medvedu pod šapo! Domá bi bili ostali, domá na gradu v Loki, in tisto dobro vino bi bili pili, katero ima vaš gospod strijc v grajskih kletih! O diavolo!«

»Obežite mi iz nova rame!« odgovorí kanonik trdo, »in nikar ne menite, da bodete žgali po meni. Če mi je že umreti, umrem naj v miru. Rano mi hitro obežite, mudí se mi, in čim prej sem na poti, tem bolje bode!«

»Na kakšnem poti?« vpraša zdravnik.

»Conrade,« obrne se bolnik proti slugi, »ali ste prinesli nosilnico s sabo?« In ko mu le-tá potrdi, da so jo prinesli, dostavi: »Pripravite jo, zakaj précej, ko gospod fizik opravi svoje delo, odrinemo. In po zeleni Zali nizdolu me ponesite in pse spustite po sledovih, in ti, Conrade, zatrobiš mi na rog, da bode lovsko-veselo odmevalo med hojami! Takó bodi!«

»Takó bodi! Lahko je to rečeno!« vtakne se v razgovor Paulus Secundus, »ali vprašam: čegava je odgovornost? S to rano,« izpregovoril je latinski, »s táko rano, reverende amice, ne bodeš lazil po hribovji kakor mezeg, ki prenaša tovore čez Apenine! In premilostivi knez in škof, ki mi bogato poplača denašnjo pot, o tem sem prepričan, kaj poreče le-tá? Kaj drugega nego to, da je bil deželnih stanov fizik, Paulus Secundus, nevednik in neumnik, ki je znal o medicini — Bog blagoslovi to vednost — prav toliko kakor Bileamov osel o Svetem pismu, v katerem se pripoveduje o njem! Ha, amice, mi vemo, kakó se modro živí, in zató govorimo takó, da bodete pod to streho ostali še nekaj tednov in morda še dlje. To pa je tudi zadnja moja beseda! Basta!«

»Moja zadnja beseda pa je,« odgovorí kanonik, »da odrinem še danes. In če mi dodelé milost vsi svetniki, počival bodem še danes na mehki postelji, kakeršnih je obilo na loškem gradu. Svojemu Bogú sem to obljubil, in ljubša mi je smrt, nego da bi prelomil to resno obljubo!«

Zdravnik je v tem izpral in očistil rano ter jo pričel iz nova obezavati.

»Pa pojdite torej!« dejal je, »ma jaz si umijem roke, jaz sem nedolžen, in, Conrade, vi ste mi priča, kakó sem modro učil kanonika, naj s takšno rano — ta rana, ta rana, Conrade, mi ni všeč! — ne hodi na dolgo pot. Priča mi bodete, če se na dolgi poti kàj pripetí, ali moja krivda ne bode! Takó, sedaj je zopet dobro za nekaj časa! Če bi hoteli mirno tu ležati in bi vas jaz nekaj dnij zaporedoma prevezaval, pa bi se skoro pokazali dobri uspehi moje učenosti. Prisad, Conrade, prisad, vi smrtni ljudje še ne veste, kaj je prisad!«

»Pripravite nosilnico!« ukaže kanonik.

»Torej je res, da odrinete?« vpraša Paulus Secundus.

»Kàr najhitreje mogoče!«

»Vsi so jednaki,« obrne se deželni fizik k slugi, »veliki gospodje kakor berači. Če jih kàj bolí, vzdihujejo kakor šibke ženske, žgati si ne dadó in trmoglavi so kakor vol na paši! Na pot tedaj, dobro, dobro! Jaz pa ti pravim, Conrade: ruit in perniciem! Spravi moje rečí in skrbi, da se mi kàj skuha! Vrag naj vam s praznim želodcem lazi po tem gorovji!«

Nejevoljno odide iz sobice.

(Dalje prihodnjič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

(Konec.)

V.

Bojim se, da je to predrobnostno razkladanje že utrudilo marsikaterega bralca in da mnogokdo že nestrpno vprašuje: »Kje pa je vender stari Rim?« — No, nekaj smo ga že videli na svojem potovanji po novem Rimu. Najprej se nam je pokazal steber Marka Avrelija na »piazza Colonna«, ki kaže na trakovih, poševno zavitih proti vrhu, vzbočene podobe iz boja Rimljanov z Markomani in Kvadi. Steber in podobe, vse je posneto po »Trajanovem stebru« (podobe iz daciške vojne), ki se dviga na trgu »Forum Trajanum« na levici zadi za palačo »Venezia«. Tudi »panteon«, svetišče vseh bogov (sedaj cerkev M. B. posvečena), navedli smo že nekolikokrat. To poslopje in Jupitrov tempelj v Spletu sta jedini dve poslopji, ki sta ostali izza rimljanskih časov vedno pod tisto streho. Panteon je veličastna kupola, ki je na sredi od zgoraj odprta. Skozi to jedino odprtino dobiva vse poslopje zadostno razsvetljavo, vender tudi izpodnebna mokrota pada ravno v sredo cerkve ter se po luknjicah odceja pod zemljo. Po obliki tega svetišča so sezidali mnogo drugih poslopij v Rimu in po drugih mestih (n. pr. cerkev sv. Frančiška Pavlanskega v Napolji). V panteonu sta pokopana Raffael Sanzio in Viktor Emanuel II.

Tudi mimo Angeljskega gradú smo hodili že večkrat. Kakor znano, bil je to prvotno nagrobni spomenik cesarja Hadrijana (»moles Hadriani«), a papeži so ga izpremenili v močno trdnjavo, obkolili ga s štirimi bastijami in oborožili s 100 topovi, iz katerih so streljali marmornate krogle raznega kalibra, kakeršne se vidijo še sedaj na nekem dvorišči, zložene v piramide. Zvezali so trdnjavo po utrjenem hodniku z Vatikanom ter naredili v Angeljskem gradu sebi in kardinalom pripravna stanovanja. Vselej, ko so se Rimljani uprli, ali pa kadar so prihruli zunanji sovražniki v Rim, umeknili so se papeži s svojim spremstvom v to trdnjavo in tu prebili marsikatero oblego. Sedanje ime je dobila odtod, ker stojí vrhu nje bronast angelj (prejšnji je bil od marmorja) z velikanskim mečem, katerega vtika v nožnice. Legenda namreč pripoveduje, da je papež Gregor leta 590. priredil veliko procesijo iz Vatikana k cerkvi »Ara coeli«, da bi mestu

izprosil rešitev od strahovite kuge. Ko je prišla procesija na most, ugledal je papež angelja, kakó je vtikal meč v nožnice, in tedaj je kuga hipoma prestala. O grobu Hadrijanovem in njega rodovine (Antonina Pija) ni sedaj več sledú. Pač pa kažejo strahovite ječe, v katerih so vzdihali Cagliostro, Benvenuto Cellini, Giordano Brunno in Beatrice Cenci, kateri je dal papež Klement VIII. (Aldobrandini) dné 11. septembra 1599. leta na Angeljskem mostu glavo odsekati. — Od ličnega nagrobnega spomeníka cesarja Avgusta se vidijo sedaj le še ubožni ostanki za cerkvico Sv. Jeronima, tam, kjer se dviga ponosna rotunda »Teatro Umberto».

Kdor pa hoče videti največ ostankov starega Rima, mora poiskati bolj skrite ulice v južnem delu sedanjega mesta. Tam na vzhodnem podnožji Kapitolina pridemo do Rimskega trga — Forum Romanum —, ki je sedaj popolnoma odkrit. Dvakrat takó je dolg kakor »piazza Colonna« in leží okolo 12 *m* pod sosednim površjem sedanjih ulic (le 10 *m* nad morsko gladino). Kdor pa misli dobiti tu kàj lepega, kàj staremu trgu podobnega, ta se bridko vara. Vse je polomljeno, vse razdejano, malone vse uničeno. Jedini slavolok Septimija Severa še stojí ves pokonci, dasi je tudi ta zeló zeló poškodovan. Poleg njega stojí še sedem korintskih stebrov Saturnovega svetišča, najstarejšega templja na foru. O poznejših svetiščih Konkordije (na čast sprave med patriciji in plebejci), Vespazijana in Tita ter dvanajstih kapitolinskih bogov (»Deorum consentium«) iz dôbe, ko se je že paganstvo umikalo krščanstvu, vidimo le še nekaj posameznih stebrov. Od templjev Kastorja in Poluksa ter Veste ni ostalo drugega nego stavbišče, kjer sta stala, prav takó od Avgustovega svetišča. »Zlati miljnik« je popolnoma izginil, in od govornice (»rostra«) stojé le še temelji. Blizu nje pa se dviga steber cesarja Foke (Phokas), katerega so postavili njemu na čast leta 608. Še najbolje se pozná kameniti tlak Julijske bazilike, tistega javnega poslopja, ki je rabilo za sodne obravnave in za prodajalnice. Na tlakovih ploščah so začrtane razne podobe ljudij in živalij, potem igrače (med njimi tudi »trija« ali »špana«), kar nam dokazuje, da je mnogo postopačev polegalo po njih. Prav dobro se vidi »cloaca maxima«, katero so na jednem mestu odkopali in omrežili. Še bolje je ohranjen »atrium Vestae« in bližnja stanovanja vestalk, katera so šele nedavno odgrebli izpod zemlje. Popolnoma pa so ohranjena poslopja na severni strani fora (Basilica Constantina, Carcer Mamertinus i. t. d.), ker so bila izpremenjena v cerkve ali pa so rabila za druge javne potrebe.

Od fora dalje proti vzhodu pridemo skozi Titov slavolok do Koloseja ali »Amfitheatrum Flavium«. To velikansko poslopje, ki je imelo prostora 75.000 gledalcem, bilo je takó trdno sezidano od samega rezanega kamenja, da še sedaj njega večji del stojí pokonci; le na južni strani je zeló porušeno. Kdor se popnè na vrh stopniških redov in pregleda od zgoraj dôli vse poslopje, ta šele pojmi, kakó ogromno je bilo to igrališče, kjer so gorele Neronove plamenice in kjer so afričanske zverine raztrgale toliko navdušenih kristjanov. V spomin teh mučenikov je blizu vhoda postavljen kamenit križ s popolnimi odpustki. Pred Kolosejem se vidijo ostanki rimskega vodometa (»meta sudans«), ki je moral biti podoben ónim vodometom, kateri mečejo v odstavkih voden žarek v zrak, da pada kakor skakalec nizdolu. Blizu tega vodometa stojí Konstantinov slavolok, ki pa nima več svojega najlepšega nakrasa. Zadi za Kolosejem kažejo uborne ostanke Titovih term, ki pa se ne morejo meriti z Dijoklecijanovimi, kamoli s Karakalovimi.

Najžalostnejši vtisek pa napravljajo razvaline na Palatinu. Tam, kjer je vladala nekdaj slava in mogočnost, ki se je jednačila bogovom; tam, kjer se je šopiril blišč, kras in sijaj, tam so sedaj zgolj brlogi in najpripravnejša ležišča za lisjake in jazbece, ko bi jih kàj bilo. Na jugozapadnem oglu še kažejo ostanke najstarejšega mestnega ozidja — Roma quadrata — in po dolini spodaj okolo griča, pravijo, da je potegnil Romul s plugom brazdo, ko je določeval obmirje večnemu mestu. Nekaj više proti severu je stala Tiberijeva palača in na severozapadnem robu Kaligulova, ki je potrebovala za svoje temelje že prav močnih podzidij in obokov. Nekamo sredi Palatina je stala »domus Julia«, izvestno najelegantnejše poslopje na vsem griči. Še sedaj se čudimo njih lepim sobam s krasnimi slikami na stenah. Nekoliko bolj proti vzhodu je stalo svetišče Jupitra zmagovalca, od tega proti severu pa najstarejši tempelj Jupitra Statorja. Blizu teh dveh so bili razni trikliniji, tabliniji, ninfeji, bazilike, portiki i. t. d. Blizu vzhodnega roba se je dvigala ponosna »domus Augusta« in Neronova »zlata hiša«. Poleg nje se vleče od severa proti jugu »stadium«, katerega so šele lani popolnoma odkopali. Jugovzhodni rob je krasil »septizonium«, sedemnadstropno stolpu podobno poslopje, katero je dal sezidati Septimij Sever. Ob južnem obronku Palatina je stala »exedra« in nekoliko dalje »paedagogion« za moško mladino. Na zapadnem podnožji še vedno kažejo prirodno otlino, kjer je baje volčica dojila Romula in Rema.

In od vse te slave, vsega tega krasa, kaj je ostalo do denašnjega dné? Nič drugega nego razvaline, podrti ali okrnjeni zidovi in nekaj podzemeljskih hodnikov (kryptoportici), ki so rabili nekaj za podzidje omenjenim palačam, nekaj kot hladna izprehajališča, ko je bilo zgoraj prevroče. Na mnogih krajih takih hodnikov so imeli tudi stražarji svoja stanovanja. Sedaj so odprli od zgoraj dôli preduhe v te hodnike, da dobivajo solnčno svetlobo in da lahko brez nevarnosti hodijo po njih. Takih ograjenih preduhov je na Palatinu vse polno. Drugje so pa le na pol zasuti ostanki takih kriptoportikov in popolnoma podobni so že omenjenim brlogom. Tam dôli spodaj na južni strani, kjer je bil nekdaj sloveči »circus maximus«, dvigajo se sedaj zgolj smrdeče tvornice, med katerimi sta skrita Janov slavolok in »forum Boarium«; a ónostran je židovsko pokopališče! Malokje najdeš še košček marmornate plošče, okrnjen kapitel ali odtrupljen del kipov. Jedina priča nekdanjega blišča so že omenjene freske v Julijini hiši. Pač hudo so se osvetile kartaginske razvaline rimskim mogotcem, in kakor Marij na ruševinah Kartagine, takó bi človek tudi na Palatinu lahko recitiral znani: »Ἔσσεται ἦμαρ!«

Na severni strani fora so se potem vrstili cesarski trgi — fora Caesarum — in sicer počenši od Konstantinove bazilike proti severozapadu najprej Vespazijanov, potem Nervov, Avgustov in naposled Trajanov trg. Od vseh teh pa se vidi dandenašnji le malo ostankov, ker so zazidani med raznimi hišami. Le ostanki svetišča Marta maščevalca (Martis Ultoris) na vzhodni strani Avgustovega trga se poznajo še precèj dobro, in »Basilica Ulpia« na Forum Traiani je odgrebena do tal, vsaj v svojem srednjem delu. Vsi ostali deli tega največjega cesarskega trga so nekaj skrite pod hišami, nekaj pa še pod zemljo. Nad njim se dviga srednjeveški stolp »Torre delle Milizie«, ki stojí baje prav ondu kakor Neronov stolp, s katerega je ta okrutnež gledal, kakó gorí Rim. Med tem stolpom in Kvirinalom so odkopali leta 1873. ostanek nekdanjega rimskega ozidja, ki je bilo izvedeno za Servija Tulija. In koncem Kvirinala so stale preimenitne Dijoklecijanove terme, ki so bile tolike, da stojé sedaj na njih stavbišči štiri cerkve, ločene druga od druge, in še mnogo drugih poslopij, v katerih so sedaj šole, sirotišnica, národni muzej i. t. d. Od starega poslopja pa je sedaj videti le malo, takó da lajik nikakor ne more spoznati prvotne oblike teh term. Nasprotno pa so Karakalove terme ob cesti Sv. Sebastijana ohranjene še precèj. V njih vidimo ne samó lepa mozajiška tla, nego tudi lahko razločujemo posamezne oddelke nekdanjega kopališča, n. pr. frigidarium, tepidarium, calidarium, sudarium i. t. d.

To je vse, kar se je večjega ohranilo od starega Rima. Omenili bi lahko še nekaj manjših spomeníkov, n. pr. jedne strani Neptunovega svetišča blizu panteona (tam kjer je sedaj borsa), Pompejevega in Marcelovega gledališča blizu palače Orsini, Fortuninega in Solnčevega svetišča blizu mosta »Ponte rotto« (stari »pons sublicius«) i. t. d. Ali vse to nam ne podaja nikakeršne celotne slike, in pri marsikaterih tukaj omenjenih poslopjih niti ni dognano, čemú so bila, odnosno komú so bila posvečena. Vse druge zgradbe nekdanjega Rima pa so ali popolnoma zazidane, ali pa takó porušene, da se njih ostanki ne dvigajo nad sedanja tla. Pač ogromna je morala biti moč in neopisna besnost sovražnikov, ki je razdejala takó trdna, skoro v skalo izpremenjena zidovja in razbila meter ali še bolj debele granitne stebre! Še žalostnejši pogled se ti pokaže na véliki cesti stare Italije, »Via Appia«, ki drží iz Rima mimo Sv. Sebastijana naravnost tja dôli proti Albanu. Ob tej cesti je stalo vse polno nagrobnih spomeníkov, t. j. večjih ali manjših zgradeb razne oblike in razne višine, kakeršne vidiš tudi sedaj na italijanskih pokopališčih. Večinoma so bile te zgradbe podobne majhnim svetiščem, štirioglatim in okroglim, ali pa piramidam. Najimenitnejši tak nagrobni spomeník je bil Cecilije Metele, majhna rotunda, ki se je ohranila še precèj dobro. Še imenitnejše pokopališče je bilo nekoliko dalje pri takó imenovanem »Torre Borgiana«, ker so tu pokopavali sežgane in cele mrliče, najprej pagane, potem pa kristjane na zasebnem zemljišči, ki se je izpremenilo pozneje v javno.

Da bode slika o nekdanjem Rimu popolnejša, naj dodam še nekaj malega o katakombah. Katakombe niso bile iz početka nič drugega nego peščene jame, »arenaria«, zakaj i stari i sedanji Rimljani so kopali pesek pod zemljo, in da se jim strop ni udrl, pustili so časih pokončen steber za podporo. V te jame so pokopavali prvi kristjani svoje mrtvece od I.—V. stoletja. Skoro so začeli dolbsti tudi nove jame, napravljali so podzemeljske sobice (»ebicularia«), okolo katerih je bilo vse polno ponar, namenjenih za sarkofage. Dalje so izdolbli ozke hodnike (dve osebi gresta komaj vzpored po njih) in po teh so pokopavali svoje mrliče kakor plastí drugega vrhu drugega v desetih do dvanajstih vrstah. Ko že ni bilo prostora, kopali so še dalje hodnike, ali ker jim je bilo predaleč, da bi izkopano tvarino spravljali na dan, zasipavali so sproti stare hodnike, ko so kopali nove. Da se jim strop ni udrl, napravili so tu pa tam zidane stebre, in sicer okolo mrtvaških krst, ki so takó ostale zazidane in skrite. Te zazidane grobe in óne po zasutih hodnikih sedaj raziskujejo in jedino v njih še dobé kàj izvirnega, ker so vse druge katakombe Gotje

popolnoma razdejali. Grobe so stari kristjani zapirali spredaj z marmornatimi ploščami, katerim so vdolbli ime in stan dotičnega pokojnika, sosebno pa monogram Kristov ali drug simboliški znak krščanski. Te plošče so sedaj večinoma pobrali iz katakomb in jih prenesli v Lateranski muzej, takó da se ni treba nikomur truditi po tesnih katakombah. Vse sobice pa so bile slikane, in sicer kažó te podobe razne svetopisemske dogodke, n. pr. čisto Suzano, daritev Abrahamovo, tri mladeniče v zakurjeni peči, M. B. z detetom in preroke i. t. d. Mnogokrat se vidi tudi vsa družina pokojnikova, in nad njo plava podoba, ki moli proti nebesom (imenujejo jo »orans«), t. j. duša rajnikova, ki prosi vzveličanja ostalim rodovincem.

Rim ima torej žalostno minulost in neveselo sedanjost. Pri vsakem koraku skozi »večno mesto« smo bolj iznenadejani, razčarani. O nekdanjih Rimljanih z njih neukrotno voljo in neizprosno krepostjo ni sedaj nì duha nì sluha. Tudi staroslavni Tiber ni nič drugega nego leno tekoča kaluža, ki ne more navdušiti nikogar. Po vseh mnogobrojnih zbirkah ne opaziš nì jedne cele, nepoškodovane sohe (izimši kapitolinsko Venero, katero so našli zazidano nekje v vrtni pregradi) in skoro niti jednega izvirnega kipa starih mojstrov (izimši Laokoonovo skupino, ki pa je močno prenovljena, in dva, tri v národnem muzeji), vse drugo so le kopije poznejših, kolikor toliko vrednih kiparjev. Vse je popravljeno in zakrpano ter navadno prav slabo obnovljeno. Vender napravljajo te skrpane stvarí še vedno boljši vtisek nego strašno okrnjeni in odtrupljeni kipi, kakeršne ima »Museo nazionale«, kjer načeloma nečejo ničesar popravljati in nadomeščati.

Že Goetheju je bilo žal, da ni videl Rima v mladosti in da ga ni vodil noben razumnik po njem. In prav to priznava malone vsakdo, kdor pride v zrelih letih v večno mesto; do malega vsakomur je skoro žal, da je videl Rim in ga spoznal, zakaj ta »bridki sad spoznanja« mu uniči vse jasne podobe, vse idejale, katere si je morda še ohranil izza mladosti! —

Svatba na Selih.

Povest. Spisal **Podgoričan.**

(Dalje.)

X.

Prihodnje nedelje sta bila Lenica in Rakar prvič oklicana. Ženin je bil vesel, nevesta pa se je kàr stresla, ko je raz leco zaslišala svoje ime. Zazdelo se ji je, kakor bi ji bil kdo potisnil mrzel, oster nož v srce. Prosila je bila očeta, naj počaka vsaj še teden dnij, toda oče je bil neizprosen; šel je k župniku, in v nedeljo je bil prvi oklic. In zapretil ji je oče, naj se več ne upira, zakaj kujala se je dovolj dolgo, sedaj pa je čas, da je pametna, sicer bi napel drugačne strune. In udati se je morala, zakaj vedela je, da je oče svojeglav kakor malokdo. Upala pa je še vender, da se vse predrugači, ako se vrne Egidij, ali pa če vsaj piše. Čudno se ji je zdelo, da ni bilo nobenega pisma, in večkrat je na nje prošnjo gazil Matija na laško pošto, toda vselej zaman, zakaj pismo je bilo le predobro shranjeno, drugega pa bilo ni. Upanje se ji je vzbujalo čimdalje bolj, da pride namesto pisma Egidij sam, kar bi bilo tem bolje.

K Dragarju so prišli šivilja, krojač in čevljar. Šivalo in razbijalo se je podnevi in ponoči. Blagá je nakupila mati sama, ker Lenica ni hotela iti v Lašiče. Bilo je mnogo šale in smeha pri Dragarji zlasti zvečer, ko je bilo polno vasovalcev; za Lenico pa so bili žalostni dnevi in bridke noćí brez spanja. Vest ji je očitala, da se je izneverila svoji obljubi. Često je hotela vse povedati Rakarju in ga naprositi, naj ustopi od ženitve. Vender se ni mogla odločiti do tega. Jedina mati je bila, kateri je mogla povedati, kaj jo teží, toda kaj, ko je vedela, da mati na očetovo delo in nedelo nima nikakeršnega vpliva, ker dela oče po svoji volji in ne dopustí, da bi ženske sezale v njega gospodarstvo!

Ljudje pa so govorili, da zakon ne bode srečen, ker nevesta ne pokaže veselega lica, celó ne tedaj, ko so ženske najbolj vesele. In ugibali so, zakaj je taka. Oče in mati sta se delala, kakor bi ne videla ničesar, in pazila sta, da so se hitro izvrševale vse priprave. Oba sta bila jednih mislij, da boljšega možá za Lenico ni, nego je Rakar.

Bilo je teden dnij pred svatbo. Mati in Lenica sta sedeli sami v sobici.

»Lenica, ta teden še si deklica, potem pa nikdar več,» méni mati.

Lenica ne odgovorí, ampak zaihtí na glas.

»Ej, ne jokaj se zató! Tudi jaz sem se jokala, pa ni takó hudo; še nikdar se mi ni tožilo po dekliških letih.«

Lenici pa se zdí sedaj najugodnejša prilika izpregovoriti z materjo in ji povedati, da ne more vzeti Rakarja, dokler živí Egidij.

»Mati, ljuba mati!« pravi brezupno ter pogleda mater ljubeče in proseče.

»Kaj je, kaj hočeš?«

»Oh, saj veste, obljubila sem se Egidiju!«

»Egidij je vender mrtev, kaj te sedaj skrbí?«

»Mati, to ni res!«

»Takó govoré vsi, in slišala si že pač sama.«

»Slišala že, toda res venderle ni. Mati, pomagajte mi in pregovorite očeta, naj me odpovedó Rakarju!«

»Saj ne blazniš menda? Pomisli, ali je mogoče kàj takega? Kaj bi dejal Rakar? Kaj ljudje? Oh, sramote! S prstom bi kazali za tabo, za mano, za očetom — saj jih poznaš!«

Toda materino govorjenje ni prepričalo hčere prav nič.

»Mati, obljuba mi je več nego vsa sramota! Prosite očeta, če hočete, da sem kdaj srečna!« Proseče dvigne sklenjene roke.

Materi se hči malone zasmili; pomagala bi ji, če bi se le dalo.

»Lenica, poslušaj in ne jokaj se! Ne misli sedaj na nikogar drugega nego na Rakarja.«

»Mati, njega že ne vzamem! Ako mi nečete pomagati vi, pomorem si sama, bodisi kar hoče. Egidij živí, in njegova bodem! Rakar naj si poišče druge neveste!«

Materi se zaiskré solze v očéh, solze usmiljenosti, ljubezni in strahú. Ljubila je svojo hčer in bala se je zánjo, če bi bila primorana vzeti neljubega ženina. Bala se je svojega možá in tudi tega, da bi si Lenica v brezupnosti česa ne storila.

Premišlja, kaj bi ukrenila, da bi se izšlo vse srečno. Možá pregovoriti je vedela, da ne more; naposled se vender domisli nečesa, kar se ji zdí najbolje.

Zvečer, ko sta z možem samá, razloží mu vse natančno, kaj misli in pravi Lenica ter mu izrazi bojazen, da Lenica ne bode hotela z Rakarjem v cerkev ali pa da si kàj storí.

Toda ženino govorjenje ne vzbudí v moževem srci ljubezni, ampak srd in jezo. Misel, da mu utegne hči narediti v cerkvi sramoto, zdí se mu najstrašnejša. Kàj takega bi ne prebil!

»Ha, to naj mi storí, in potem jo zapodim z bičem po svetu! Pa ne, tega že ne bode! Pretepem jo in ji izbijem tisto kleto misel na lovca iz glave! Ha, nalašč ji povem, da sem dobil tisto pismo v roko!«

»Ne stóri tega in slušaj mene!«

»Ti ne veš ničesar. Potuho ji daješ!«

»Poslušaj me in potem bodeš videl, ali je takó prav, kakor pravim, ali ne!«

»Torej govôri; pa saj vem, da ne veš ničesar pametnega!«

»Lenica se je Egidiju obljubila in kakor trdi, more jo le njega smrt odvezati obljube. Lenica pa ne verjame, da bi bil lovec mrtev. Naprôsi župana Zvonca, naj pride k nam in naj pové, da je umrl lovec Egidij; potem bode menda verjela in se ne bode več branila Rakarja.«

»Eh, kaj je treba tega in razkladati drugim ljudem, da se bodo smijali! Saj mora itak storiti, kar jaz hočem.«

»Prav, le stóri vse po svoji trmi, toda če Lenica potem kàj storí, pripiši sam sebi! Sedaj te je sram povedati jednemu človeku, potem bodo vedeli vsi ljudje.«

»Mólči!«

»Molčala sem ti dvajset let in niti tega me ne slušaš, kar ti svetujem danes. Ako hočeš dobro sebi in hčeri, stóri to!«

Dragar ne reče ničesar, za dva dni pa res pride župan Zvonec na Sela, naravnost k Dragarju.

»Kaj pa ti tod, Zvonec, v tem snegu in tej zimi?« nagovorí ga Dragarica nekamo razveseljena.

»Eh, opravki, zgolj opravki. V Osredku sem bil in sem se gredé zglasil pri vas, da vidim, kaj ste vse napravili za svatbo, in da se kàj pomeniva s starim. Kje je?«

»Le počakaj! Précej pride; bržkone je kje v hlevu. No, kaj novega?«

»Snegá in mraza dosti, pa ženijo se takó, da bi se človek malone na starost še jedenkrat začel, ako bi ga katera marala. Kaj pa vaša Lenica, ali se smeje ali joka? Kàj imaš rada Rakarja?« vpraša Lenico.

Deklè povesi glavo, da bi ne videl solz, ki ji igrajo v očéh.

»Nekaj hudo se ji zdí, ker pojde z doma in ker ne bode več deklè,« odgovorí mati.

Nató pa stopi Dragar v hišo, ker je zvedel, da je prišel Zvonec.

»O, o, Zvonec, ti tukaj?«

»Ponujat sem se prišel na svatbo, ker me samí nečete.«

»Kàr pridi, da bodeva midva trčila in se zasukala; mladi svet bode vsaj videl, kakó smo se mi sukali nekdaj.«

»Lahko si dobre volje, ker oddaš hčer takó dobro.«

»Ali je še kàj vojske, ali bereš kàj?«

»Turka so že ukrotili.«

»Ali je še kàj vojakov tam iz našega kraja?« vpraša Dragarica.

»Vsi so prišli, samó tista dva ne, ki sta ubita, to sta Čopov hlapec in graščinski lovec, ki je bil tukaj-le na Podmolu.« Zadnje besede dobro poudari.

»Kaj? Lovec je ubit?« vpraša Dragarica začudena. »Torej je venderle res, kar govoré? Glejte, glejte, takó mlad in čvrst, pa ga ni več!«

»Ali bode pa tisti vesel, ki pride na njega mesto!« méni Dragar.

»Kje pa je sedaj njegova mati?«

»Na Čušperku. Kakor bi vedela, da ne pride sin več nazaj; prej je šla s Podmola,« pové Dragarica.

»Torej ubit, mrtev!« šepne Lenica, in bridek vzdih se ji izvije. Pogleda mater, kakor bi hotela reči: »Kàj ne, to je za vas!?« In takrat vidi na materinem obrazu nekovo zadovoljnost, katera jo užalostí še bolj. Res je bila sedaj prosta, da je lahko storila, kar sta hotela oče in mati, ali za to dvojbeno prostost je izgubila človeka, katerega je ljubila od vsega srca. Mirna je bila sedaj nje vest, ali srce ji je tožilo. Županovim besedam je verjela in vedela je, zakaj je zaman čakala odgovora.

»Vidiš, Lenica, ali ti nisem pravila? Ali sedaj verjameš, da je mrtev?« izpregovorí mati, ko odideta Zvonec in oče.

»Moram verjeti.«

»No, ali se bodeš še branila Rakarja?«

»Sedaj itak nič ne pomaga. Vzamem ga, pa nikar ne mislite, da rada ali celó iz ljubezni.«

»Eh, kaj je treba ljubezni k temu! Ko bodeta skupaj, privadiš se mu in rada ga bodeš imela, morda še bolj nego Egidija.«

»To bodete videli! Sedaj me pa ne mučite več! Obljubila sem vam vzeti Rakarja, in toliko je menda dosti.«

»Dosti! Nama z očetom ne moreš bolj ustreči, nego če vzameš Rakarja. Še nekaj dnij, in gospodinja bodeš, potem pa skoro pozabiš lovca, ki ti je prizadejal toliko skrbí in žalosti.«

Lenica ne odgovorí ničesar, ampak obriše si solze in gré iz hiše.

Takó sta pregovorila oče in mati Lenico, da je nje ljubi Egidij mrtev. Sedaj je bila voljna vzeti Rakarja.

(Konec prihodnjič.)

Herondovi mimiambi.

Spisal **R. Perušek.**

(Dalje.)

Omenili smo že, da je drugi mimiamb nekakšen pendant prvi sliki. Batar (Battaros) je cined in se nič ne sramuje tega nečastnega posla. Bogat pomorski trgovec je najbrže pijan prilomastil v njegov zavod (kakor so še dandanes pomorščaki surovi posetniki takih zavodov), storil nekaj škode in vrhu tega grdo ravnal z jedno njegovih hranjenic. Batar kàj zgovorno toži Taléta (Thales) pred sodiščem kojskim, kar je v čudni opreki z njega imenom. Battaros namreč znači jecljavca, a njemu se besede vsipljejo iz ust kakor grah iz vreče. Najprej pozivlje sodnike, naj strogo čuvajo jednako pravo in naj se ne ozirajo na to, da je njegov nasprotnik bogat, on pa siromak. Tujca sta pač oba, ali mornar si je nadel ime slavnega Taléta, premda se je prej zval Artimes, kar je nesramno od njega; drugo pa je to, da si upa teptati zakone mestne in da nosi on, barbar, glavo bolj pokonci nego mestni poglavarji, ki so se izkazali vselej prijazne njemu, tožniku, premda je tujec. Potem prosi, da se prečita zakon. »To je zapisal Haronda,« pravi in ne Batar, da bi Taleta kaznoval. Ali on je živel v mestu, (t. j. Haronda je vedel, kakó se je vêsti v dobro urejenem mestu) ti pa ne veš, kaj je mesto in kakó se mesto vlada, nego danes si v Brikinderi . . . jutri odjadraš v Fazelido, ako ti kdo plača prevoznino.« Potem navaja škodo in nadaljuje: »Stopi semkaj, Mirtala (to je ime njega hranjenici), in pokaži sebe vsem; nič se ne sramuj, misli, da so ti možjé, ki sodijo, tvoji očetje in bratje!« Nasprotnik njegov se mu smeje, in Batar se zadere nanj; skoro pa se premisli in pravi: »Morda ti je pa všeč Mirtala? To ni nič hudega . . . Stisni ceno v roko Batarovo in vzemi jo v svojo last in mrcvari jo, kakor ti drago.« Ker nasprotnik po vsi priliki ne vzprejme tega predloga, nego zahteva, naj se izprašajo priče, ponuja Batar tudi samega sebe, ako bi prišlo do tega, da se sôžnji postavijo na tezalnico. Končno pozivlje sodnike, naj ne sodijo stvarí podvodnikove, nego stvar tujčevo, in kliče vse bogove in heroje na pomoč. Njih naj se spominjajo sodniki in naj izrekó sodbo, ki bode na čast mestu, slovečemu zaradi gostoprimstva. Ves njegov govor je izpreprežen s pregovori, kar je tem smešnejše, ker večkrat ponavlja, da neče nadlegovati sodnikov s

pregovori in frazami. Tudi inače je njegov govor poln bombasta, n. pr. ko trdi, da Tales razdrobí kojsko samovladje, ako smé nekažnjen počenjati take stvarí, kakeršne je storil. V velike slaví in hvali mesto, meščane in njih poglavarje, da bi si pridobil njih naklonjenost. Takisto nesramno pa, kakor priznava umazani svoj posel, upotreblja časih tudi besede, ki pristujejo samó ustom takega brezstidnika. —

V jednem odlomku toži neka mati o hudobnosti svojega sinú. »Ali igrá bronasto muho (= slepo miš loví) ali pa bije lonec, ali pa veže od prediva motvoze za hrošče ter mi grdo kvari preslico«. Podobne vsebine je tretji mimiamb. Metrotima privede svojega sinú k učitelju, da bi ga dobro našeškal. Človek se nehoté spominja polpreteklega časa, ko je v šoli igrala palica veliko ulogo, morebiti ne brezuspešno. Tudi dandanes še zahtevajo mnogi roditelji od učitelja, naj njih dečka dobro oklesti, ker se spominjajo pregovora: »Šiba novo mašo poje«. — Nikar da bi se dečko učil, pečá se z nosači in ubežnimi robi, ljudmi najnižje vrste. Siromašne roditelje globí igraje za denar in pri tem še terorizuje roditelje, da se mu ne upajo ničesar reči, ker tedaj ostavi hišo in nadleguje babico ali pa kvari hišo, splezavši na streho. Kdaj pa so prazniki, vé bolje od zvezdogledov. Učiteljevi pomočniki zgrabijo zanikarnika ter ga pretepó, da je pisan kakor gad. Mati pa pohití domov, da prinese verige, in v te zapét naj se pokorí Muzam, katere takó zanemarja. Prizor se vrší v šolski sobi. Na stenah so pričvrščeni kipi Muz. Metrotima stopi s sinom pred učitelja Lampriska, ki sedí na katedri in predava učencem, med katere gre šteti Eutija, Kokala in Fila. — Za poskušnjo sem prevel ta mimiamb v pesniški meri matičini.

III.

Šolnik.

Metrotima. Takó, Lampriske, naj vdelé ti siást vsáko
Predrage Muze ter življenja dólg vžítek:
A zmlati temu hrbet, dokler zlá dúša
Zanikarnika ne prispè na vŕh ústen.[1])
Igraje »mož in cifra« razdejál dóm je
Ubogi meni; saj mu niso zdáj níč več
Zadosti kocke,[2]) o Lampriske! ón dére

[1]) V smrtnem strahu se vzdigne duša po ljudski domišljavi v glavo ter s poslednjim dihom zbeží skozi ustnice ali pa skozi nosnice.

[2]) S kockami so se igrali otroci. Te kocke so bile podolgasti koščeni paralelopipedi od sklepnih kostij raznih živalij, ki so se metali v jamice, ali pa v vis. χαλκίνδα je igra, pri kateri se je vrgel novec v vis in ko je padal, ujel. Dobitek je odločeval a stran novčeva. V Ljubljani imenujejo to igro „fucanje“.

Še v véčjo bédo. Kje stanuje móž šólnik
In išče bridki trideseti dán mèzde,[1]
Pa naj prelijem, kakor Nának,[2] sôlz rêko,
Tegà bi pač ne vedel; pač pa zná dóbro
I drugim kazat' pot k igrišču, kjér rój se
Ubežnih sôžnjev in nosačev rád sbája.
Nesrečna tablica pa, ktero jáz z múko
Prevoščim[3] sléharn mesec, tá sloní sáma
Ob postelji pri nogi, ktera v zíd gléda.
A če pogleda, kakor v Hád,[4] kedáj nánjo,
Grdó črčkari ter izbriše vsé zópet.
V mehurjih ino v mrežah pak léžé kócke
Veliko bolj bliščeče, nô naš vŕč z óljem,
Ki nam o vsaki priliki lepó slúži.
Al on ne vé ločiti niti á-čŕke,
Če iste ne zatrobiš petkrat vsáj v úhelj.
Ko prekovčeraj zlogoval je ž njím ótec
Besedo »Maron«,[5] skazil jo je tá prídni
Dečák v »Simóna«.[6] Rekla sem tedáj v sébi,
Da nisem umna, ker ga ne učím rájši
Goniti osle in ker mním, da čŕk znánje
Mi bode v starih letih na pomóč príšlo.[7]
Če jaz ukažem, al' pa če velí ótec,
Ki mož na pol oslepel in na pól glúh je,
Da deklamuj nam, kakor dečki, rék kákšen,

[1] 30. dné v meseci je bilo treba plačati šolnino.

[2] Nannakos, kralj Frižanov, je živel pred dôbo Deukalionovo in vedoč, da bode nastopil potop, je z mnogimi solzami zaman prosil prizanašanja. Rečenica je bila pri Kojcih navaden pregovor.

[3] Grki so pisali z železnimi pisáli na tablice, z voskom prevlečene. Kadar je bila tablica popisana, zgladili so vosek s topim koncem pisalovim. Po večkratnem zglajenji je trebalo tablice na novo prevoščiti.

[4] Gleda tablo takó mrko kakor pekel.

[5] Maron je bilo ime jednemu onih junakov, ki so poginili pri Termopilah.

[6] Ime „Simon" je bilo pri starih na slabem glasu. Ž njim so zaznamenovali v pregovorih zločeste ljudi. Poleg tega pa znači ta beseda nekov mèt pri igri s kockami, kar je na našem mestu jako značilno, ker dečko takó rad igrá.

[7] Mati je upala, da bode iz sina kdaj učenjak in da jo bode podpiral v starih letih. Pri Atenjanih otroci, ki niso uživali osnovnih naukov, niso bili zavezani skrbeti za roditelje v starosti.

Precéja kakor skozi luknjav vŕč góvor:[1])
»Apolon zorec«[2]) — Tó zna, dem, celó bába,
Nesrečnik, tvoja, ki še ne pozná čŕke,
In zna vsak Frížec.[3]) — Če pa še kaj véč čŕhnem,
Ne najde tri dni več domóv na prág híše,
Temvéč izbere babico si v plén, stáro
Ženíco, ktera sama nima káj jésti;
Al pàk na streho sede ter razpné nóge
In kakor skrčen majmun[4]) dol' na tlá gléda.
Kaj misliš, kak' mi jadnici srcé póka,
Kedar to glédam? Vender ni mi žál njéga
Takó kot strehe, ki se kakor mlín'c dráblja.
Ko pride zima, moram pak poldrúg óbol[5])
Odšteti s solzami v očeh za vsák stréšnik,
Ker vsi gostači v jeden glas trdé: »Gléjte!
»To Kótalos je, Metrotimin sín stóril;«
In jaz še ziniti ne smem, ker vsé rés je.
Poglej, kakó je strgal suknjo vsó v gózdu
Potikajoč se, kakor mož ribár délski[6])
Po morji se ubija ter živí bédno.
Kdaj sedmi dan in dvajseti je dán v més'ci[7])
Vé bolje nô zvezdarji; več mu ní spáti,
Ko čuti, da se dnij počitnih čás blíža.
Al če naj té-le,[8]) o Lamprisk, dadé sréčno
Življenje tebi ino vséh dobrót délež,
Ne dáj jih menj mu —

Lamprisk (ji seže v besedo). Ne zaklinjaj! Níč ménj jih
Ne bode dóbil, Metrotima! Fíl, kjé si?

---

[1]) Nikar da bi mu govor gladko tekel, kakor da izliješ iz polnega vrča, curé mu besede počasi kakor iz luknjičastega lonca Mati oponaša sinu, kakó deklamuje „Apolon zorec", katere besede so po vsi priliki začetek kake tedaj znane pesmi

[2]) Zorec = bog zore.

[3]) Frižani so bili na glasu zaradi svoje neizobraženosti.

[4]) Že Grki so imeli opice v hišah, da so se zabavali ž njimi.

[5]) Jeden obol = 13 krajcarjev.

[6]) Pri Grkih, torej tudi posebe pri Kojcih, bili so prebivalci otoka Dela vzor siromašnih ribarjev.

[7]) Sedmi in dvajseti dan vsakega meseca sta bila posvečena Apolonu in šolska praznika.

[8]) Namreč Muze, katerih podobe so bile nameščene v učilnici.

Kje Kokal, kje je Evtij?[1]) Dáste bŕž téga
Na ráme?[2]) Čakate li, da prispé mésec
Akésov?[3]) (Kotalu.) Déla tvoja, Kotal, rés hválim!
Metáti kocke bliskoma, kot tí déčki,[4])
Ti ní več dosti, nô ti potepúh hódiš
V igrišče med nosače ter denár méčeš.[5])
A jaz storim, da bolj, no vsak deklíč, krótek
Ne makneš slamke,[6]) kedar bi nar bólj žélel.
Kje rézki jermen, kje je bikov rép, s ktérim
Vkováne in odmenjene krotím? Dáj mi
Ga v róke kdo, da ne izkášljam préj jéze.

Kotal. Nikar, Lampriske, ako so ti már Múze,
Če brada, če ti Kotidin[7]) živót drág je,
Ne têpi mene z ostrim, nego bíj z ónim!

Lamprisk. Ti, Kotal, si hudobnež in nobén tŕžec
Bi tebi hvale pač nikjér ne htél péti,
Še tam ne, kjer celó železo žrô míši.[8]) (Začnè ga izprebijati).

Kotal. Lampriske! kol'ko, prosim, kol'ko, hčéš méni
Jih naložiti?

Lamprisk. Mêne nê, le njó vprášaj!
(bije). Čof, čof.

Kotal. Kaj mi jih dásta? če naj žív bódem —

Metrotima. Kar jih prenesti more tvoja zlá kóža.

Kotal. Lampriske, dosti, néhaj!

Lamprisk. Néhaj tí túdi
Zla déla činit'.

Kotal. Nič več ne storím, níč več,
Lamprisk, prisezam, kakor meni Múz drágih!

---

[1]) Phillos, Euthies, Kokkalos so imena dijakov. Prvi dve imeni sta hypocoristica, t. j. pomanjševalni imeni; kakor pri nas Grega m. Gregorij, France m. Frančišek, takó je morebiti Phillos m. Philodemos, Euthies m. Euthippos.

[2]) Jeden ga je zgrabil za roke in na hrbet položil, drugi so ga držali za noge, takó da je bilo učitelju lahko udrihati po njega hrbtu.

[3]) Akesej, krmar Nelejev, dejal je, da hoče počakati, dokler bode veduo vščep, da se bode možno voziti ob vedni mesečini. Reklo se je torej, da čaka Akesejevega meseca óni, ki se je obotavljal zvršiti kak ukaz. „Ob Akesejevem meseci" bi se dalo po naše izraziti „o svetem nikoli".

[4]) Sošolci Kotalovi, ki so bili tedaj pri učitelji.

[5]) Glej 5. vrsto tega mimiamba.

[6]) Glej I. opazko 4 na strani 221.

[7]) Kotida je morebiti žena ali hči Lampriskova.

[8]) Pregovor »Tam, kjer miši železo žró«, pomeni tisto, kar pri nas »deveta dežela«.

Lamprisk. In pa kakó se, zlobnik, na ves glás déreš;
Če še kaj zineš, vtaknem koj ti míš[1]) v ústa.
Kotal. Saj že molčím. Nikár me ne ubíj, prósim.
Lamprisk. Pustite, Kokal, zdaj ga!
Metrotima. Še ne sméš néhat',
Lampriske! Udri, dókler ni zašló sólnce.
Lamprisk. Al' bolj je pisan, nego gad, njegóv hŕbet.[2])
Saj mora vender i nad ličjem,[3]) vsáj dvájset
Dobiti drúgih batin, malo stvár, náj bi
I bolje, nô Klijona[4]) sama znál bráti.
Ê – ê! Le splakni skrivaj jezik svój v médu.[5])
Metrotima. Povédat grem, Lampriske, to domóv stárcu
Zanavlašč ter prinesem spet sebój spóne,
Da tem gospojam,[6]) ktere je dozdáj čŕtil,
Pokaže dečko, kak' v okove spét pléše.

(Dalje prihodnjič.)

[1]) »Miš v usta vtekniti« je rečenica, ki pomeni »komu usta zamašiti«.

[2]) Namreč od tepenja.

[3]) T. j., ko bode slonel nad knjigami, (ki so bile narejene od lićja papirovega grma), in čital iz njih, ali pa pisal na ličje.

[4]) Klijona, Muza zgodopisja in oznanjevalka slave, upodabljala se je s papirovim zavitkom v roki.

[5]) »Jezik v médu splakniti« pomeni »napraviti sladek ali prijazen obraz«.

[6]) Namreč Muzam.

Bolnik in cvetje.

Slonel bolnik je na oknu,
Gledal v široki je svet,
V čaši ob njem se namakal
Šopek razvezan, razdet.

»Cvetje, podobno si meni:
Hitro osuješ se ti,
Meni takisto prerano
Ginejo mlade moči.

Prazno motrila bo okno
Deklica mimogredoč —
Cvetje osula se midva
Bodeva skoro — čez noč . . .«

J. Š.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje)

III.

Ko oče za nekaj časa potrdi preplašeni in jokajoči Cilki, da mati ni mrtva, temveč samó nezavestna, odide deklè od materinega vzglavja, da pogleda k otrokom v kuhinji. Vsi so bili zaspali: Andrejček, naslonjen na svojo knjigo, mokro od solz, Katrica, kakor klopčič zvita, pod mizo, Mihec na klopi z glavico naslonjen na starega velikega mačka, držeč kosec krompirja v roki. Cilka spravi vsakega otroka v posteljo in potem séde k zibeli najmanjše sestrice, da bi bila pri roki, kadar se vzbudí. Sama nocoj ne čuti spanca. Življenje s svojimi borbami in težavami ji je stopilo danes prvikrat v vsi strašni podobi pred dušo. Kakó srečna je bila še pred nekaterimi dnevi! Živela je malomarno, veselé se najmanjše stvarce, ne znajoč niti po imeni resne misli ali celó skrbi. Toda kakó ji je nocoj! Spomin zadnjih dnij, ko je videla, kakó se je mati borila za slednjo skorjico kruha, naudaja jo z bolestjo, sedanjost se ji vidi grozna, na bodočnost pa si niti ne upa misliti, takó strašna se ji zdí: mater vidi bolno, očeta brezupnega, otroke sestradane! — Saj so detinska leta baš zató najsrečnejša dôba življenja, ker človek ne pozná minulosti, nego uživa samó sedanjost in ne misli na bodočnost. Počasi nas sicer privede dobrotna previdnost iz otroške brezskrbnosti v trpko istinitost življensko; Cilki pa se je nenadoma vzdignilo zagrinjalo otroške nezavesti. Zavzeta gleda sedaj v življenje, katero vidi zaraslo s trnjem na vse straní. Kaj bode jutri, ko se otroci vzbudé in bodo zahtevali kruha? Ali bode materi bolje? In oče, kaj bode počel? S čim bode pomagal rodbini? — Dolgo premišlja v temi, kje in odkod bi bilo dobiti pomoči; naposled jo premore spanec. Mladost terja svojo pravico; utrujena duša in život zahtevata počitka, in skrb in žalost se morata umekniti blagodejnemu snù.

Ko se vzbudí, ravno se daní. Prvi trenutek se začudi, da sedí na stolu, skoro pa se zavé, in pred očí ji živo stopijo žalostni dogodki včerajšnjega dné.

Dete v zibelki še trdno spí, drugi otroci prav takó. Vidi se ji, da tudi mati, sicer težko sopeča, samó dremlje. Oče sloní ob vznožji

materine postelje in ker ne odgovorí nje vprašanju: ali bedí, sodi Cilka, da je tudi zaspal, utrujen in zmučen od včerajšnje hoje. Nató se obleče ter gré varno in tiho iz hiše, da bi nikogar ne vzbudila.

Iz stolpa se glasi juternica. »Maša ne bode še, a cerkev bode že odprta,« misli si. Mrazí jo, zakaj jutro je mrzlo, ona pa se je v hitrici pozabila zaviti v kàj toplega. Zajedno jo obhaja strah, ko stopa v somraku po samotni cesti. Cerkev je stala sredi vasi, blizu četrt ure od njih stanovanja.

V cerkvi je bila še popolnoma temà; samó večna luč je brlela v nji. V somraku se ji vidi cerkev takó skrivnostna, takó strašna! Ondu na stranskem oltarji so upodobljene vice; zdí se ji, da óne verne duše, ki tičé do sredi života v plamenih, iztezajo roke proti nji, kakor bi jo klicale k sebi. In — ali se ji ne roga óna brezzoba mrtvaška glava, upodobljena na spomeniški plošči? — Najrajši bi se obrnila in pobegnila, toda spomni se domačega gorjá, zavé se, čemú je pribežala semkaj, in prazni strah jo mine vzpričo važnih nagibov.

Podviza se, da skoro dospè do oltarja žalostne Matere božje, stoječe v stranski kapeli. Ondu iskreno poklekne pred sveto podobo in se ji potoži pobožno in živo, kakor le more nepopačena duša njena. V cerkev prihajajo posamični ljudje, končno zapoje zvon k sv. maši. Cilka se vzdrami. »Čas bode, da se vrnem domov; potrebovali me bodo,« deje sama v sebi. Prekriža in pokloni se: »Milostna Mati božja, preskrbi nam zajuterka!« Pri srci ji je nenadoma lože; prepričana je, da je nje goreča molitev uslišana.

Ko gré takó mimo imovite prodajalke, ta ravno odpira svojo prodajalnico. Cilka se trenutek zamisli, potem pa stopi odločno v prodajalnico.

»Ljuba. draga soseda,« povzame s prosečim, toda od bojazni trepetajočim glasom, »samó danes še nam dajte hlebec kruha in nekaj moke na upanje! Mati so bolni, oče so se po desetdnevnem poti zmučeni in sestradani vrnili domov; dobili niso nič zaslužka, a za danes nimamo domá nì betve živeža. Usmilite se nas; ljubi Bog vam dva krat povrne, kar storite za nas. Brž pa, ko bodo oče kàj zaslužili, poplačamo vam dolg. V tem pa, soseda, jaz lahko kàj storim za vas. Lepo znam ključkati in plesti nogavice; lahko me tudi porabite za drugo delo pri hiši, saj nisem več otrok in tudi slabotna nisem!« Pri teh besedah se samosvestno in ponosno vzravná ter pristavi: »Pomagam vam lahko pri pranji, nanosim vode — le poskusite z menoj, gotovo bodete zadovoljni. Ali samó ne dajte nam umreti od gladú!«

Cilka je govorila v jednomer, da bi čim prej omečila srce ne ravno blagočutni ženski. Govoreč pa si je ne upa niti pogledati. Prodajalčine očí so časih pogledale takó hudo; bala se jih je. Gotovo se bode hudovala nánjo; saj je bila že včeraj takó neprijazna, češ, da ne dá ničesar več na posodo.

Ali kakó ostrmí, ko ji prodajalka s prijaznim ogovorom napolni zastor s hlebom kruha, s krompirjem, moko in zabelo, kolikor gré vanj. »Nesi domov, Cilka, in ako ste jutri še potrebni, le zopet pridi,« pravi mehko. »Poplačali bodete, kadar utegnete. V zahvalo, Cilka, pa moli, da mi Bog ohrani mojo Anico! Ali veš, da mi jo je nocoj hotela zadušiti davica? — Koliko je trpelo ubogo dete, in koliko sem prèbila jaz! Moje jedino dete, da bi moralo umreti! Dosedaj še nisem poznala trpljenja; nocoj sem prvič zvedela, kaj je strah. — In kaj si rekla, Cilka, da je vaša mati zbolela? — Kakó te milujem; tudi ta nesreča v hiši!«

Prevzetna prodajalka se nikdar ni menila za ubožno ženo tvorniškega delavca, za Cilčino mater; toda kakó je sedaj sočutna ž njo! V bolesti so si vsi ljudje bratje. Kakor jih stan ali bogastvo razločuje, ali kakor jih razdvaja sovraštvo, takó jih združuje nesreča.

Cilka ne vé, kaj bi odgovorila, takó je osupla in zajedno ganjena. Ali je mogoče, da trpljenje jedne same noćí takó izpremení človeka? Kakó neusmiljena, trdosrčna, skopa je bila prodajalka, a kakó je sedaj ponižna, mehkočutna in radodarna! — Res: da je človek blag, zadeti ga mora nesreča; blaginja mu malokdaj dopušča biti milosrčnemu.

»Kakó vas milujem!« pravi Cilka sočutno. »Jaz sem tudi nocoj prebila strašno noč; zató si lahko mislim vaše trpljenje. Moliti hočem, oh, in še kakó rada, za vašo Anico in za vas, našo dobrotnico!«

»Moli, gotovo moli za moje dete! Bog ne posluša nobene molitve takó rad kakor óno, ki prihaja iz nedolžnega srca.« —

Cilka radostno pohití domov, kakor bi nesla zaklad v hišo. Ko odloží breme, vesela spozná, da je rodbina za tri dni preskrbena z živežem. V tem gotovo tudi oče dobí zaslužka, saj Bog nikoli ne zapušča siromakov.

Materi óni dan ni bilo nič bolje. Imela je vročino v glavi, in boleli so jo vsi udje, da se skoro ni mogla geniti. Oče se ni premeknil od njene postelje, kakor da ne misli ničesar drugega nego na bolno ženo svojo.

Ko mu Cilka poví, kakšen čudež je doživela pri prodajalki, zablisne se sicer veselja žar v njega očéh, ali čelo se mu vender ne

razjasni. »Ti si pametno in dobro deklè,« pohvali jo; takó dobra, kakor je tvoja mati. Boljših dnij ste vredni, nego vam jih pripravljam,« pristavi zamolklo.

»Godilo se nam je doslej vedno dobro, očka,« tolaži ga Cilka, »in upajmo, da se nam vrnejo prejšnji srečni dnevi.«

Oče zmaje z glavo. »Bojim se, da jih ne bode več! Dokler so mati bolni, ne morem se geniti, da bi si poiskal dela, v hišo mi ga pa tudi nihče ne prinese. Zagazili bodemo čimdalje bolj v siromaštvo, iz katerega ne bode možno več nazaj.«

Cilka obledí. Očetove besede so ji kakor nož predrle srce. Takó zaupno se je vrnila iz cerkve, a očetova pobitost in brezupnost ji je novič napolnila dušo z bridkostjo!

„Oče, ko bi se vender oglasili pri žagarji — prositi ni greh — menda vender ni Gašper takó hudoben, kakor menite!« pravi boječe in počasi. Že sinoči je oče odbil nje nasvet, bala se je, da ga razdraži, če ga ponoví.

»Rekel sem ti že včeraj, da iz te moke ne bode kruha,« vzklikne oče nejevoljen. »Dejal nisem, da bi bil Gašper hudoben, toda predobro ga poznam in vem, da bi mi pokazal vrata, če bi prišel k njemu prosit pomoči. Trpim pa še dovolj, da bi prebil še to ponižanje.«

»Ali, očka, ko bi vas vender vzel, ne bi mu odrekli, kaj ne da ne?« vpraša Cilka.

»Za vas otroke bi vzprejel tudi najhujše delo, in ko bi moral kuriti pekel, nikar še dober zaslužek, kakor ga ima Gašperjev žagar. Ali kakor sem rekel, škoda praznih upov; Gašper me ne bode nikoli podpiral.«

Ko to izusti, obrne se, kakor da neče več govoriti o stvari, ki je toliko kakor nemogoča. Cilka pa je sedaj vedela, da bi se oče, najsi je iz neznanega vzroka neprijazen imovitemu žagarju, venderle ne branil vzprejeti njega pomoči. In v bistri glavici se ji takoj porodí sklep, katerega zvršiti se ne plaši nje pogumno srce.

(Dalje prihodnjič.)

Tri dni ob Sprevi.

Spisal **Jos. Mantuani.**

(Dalje.)

Drugi dan je bila nedelja in záme preprijetna prilika opazovati i ljudi i njih nošnjo. Ljudje so čvrste in visoke rastí, ženstvo je posebne svetle polti, dočim tega pri moških ni. Národno nošo so ohranile zgolj ženske; moški hodijo malone brez izjeme v moderni noši. Moški imajo čevlje (škornje), dolge hlače (kolowy), srajce (košla) in to z razporcem na prsih kakor pri nas, ali pa na hrbtu, kakeršne so n. pr. pri nas otroške srajčice, telovnik (lac) in suknjo (suknja). Pozimi nadomešča suknjo kožuh (kožuch), pri delu krajša suknja (pikeša [jaquet]). Na glavi nosijo večinoma klobuke (kłobuk) od zajčevine, okrogle in z zavihanimi, precèj širokimi kraji.

Ženstvo nosi na nogah čevlje (črije, stupnje) in nogavice (štrympy, nohajcy), ki so večinoma temne ali vsaj polnobarvne; največ sem videl višnjevih, vijoličastih in temnordečih (bordeaux), sèm in tam tudi temnosive; svetlordečih nisem opazil, pač pa pri starejših ženicah bele. Krilo (suknja) je precèj kratko in seza do pod meč; ob pasu se začenja telovnik ali jopič (štałt), nalik našemu nedrecu. Tu se ločijo dekleta od žen; deklè ima nedrije zadrgnjeno, žena le rahlo stisnjeno in je pokriva z ovratno ruto. Pri starejših ženah še opažamo nedrec od žameta; mlajše so opustile to nošo. Ruta, s katero je zakrito nedrije, vidi se v vseh barvah, vender je tudi tukaj odtehtna večina temnobojna. Srajce imajo kratke rokave, kakor jih nosijo Hanakinje; ti rokavi so takisto nabrani in vezeni ob dolenjem robu ali pa imajo prišite čipke (canki). Večina ima i ob vratu i na rokavih vezene (tykane) proge. Spredi imajo predpasnik (šorcuch), na glavi pa veliko, na poseben način pritrjeno ruto, ki se potem imenuje »kapa«, »mjeca« ali »hawba«. Rute so večinoma prtene, lahko skrobljene in zložene v trikotnik; jeden ogel visí prosto čez zatilnik na ramena, druga dva ogla sta zvezana pod prosto visečim, in konci večkrat molé izpod njega. To so pêntlje, ali kakor jih zovejo Lužičanke, »sêklje«. Dekleta imajo na glavi samó to ruto, ki pa je tudi lahko drugače zavezana; žene imajo pod ruto še čipkano čepico, katero je videti izpod velike rute, vsaj z malim robcem. Ruta daje glavi čudno, vihrovito podobo; zanimljivo je gledati od dalêč te postave, kakó se gugljejo in kimajo.

Otroci so oblečeni podobno; te razlike ni med otroško in drugo obleko, kakeršne smo vajeni po mestih. — Pri delu so Lužičani napravljeni preprosteje.

Občevalni jezik med Lužičani je slovanski; v šoli se poučuje kot obligaten predmet lužiški jezik, in služba božja je slovanska še dandanes. Vsa propoved je v domačem jeziku, in tudi pesmi so v materinščini. Tujca navadno ogovarjajo le nemški; mislim, da bi bilo težko najti Lužičana, ki bi ne znal i nemščine. Pastor Korenek mi je pravil, da v novejšem času slovanska zavest s slovanskim jezikom hitro razpada. Ljudje da se že sramujejo svojih navad in svojega jezika, češ, da je slabši od nemškega. Temu pa so krivi »berlinski postopači in pritepenci«, prihajajoči sèm, da uganjajo med preprostim in nepokvarjenim ljudstvom svoje burke in bedastoče, da izvajajo poštena domača dekleta kot posle v stolno mesto; te pa prihajajo nazaj oblečene v moderno obleko in nasičene modernih, protinárodnostnih pojmov, s katerimi okužavajo, kar je domá še zdravega in prostega. Takisto slabo vpliva na ondotno razmerje vojaščina. Lužiški vojaki so od nekdaj čislani kot posebno srčni in izredno porabni za parade; v cesarski ali kraljevi palači je pri životni straži največ krepkih in leporaslih Lužičanov, in v zadnji nemško-francoski vojski so si zaslužili vrli Lužičani značilni francoski priimek: »Saxons bouchers« (saški klavci).

Opoldne sem bil povabljen pri pastorji, ki mi je povedal več zanimljivih posamičnostij, a po obedu je šel z menoj po vasi. Ker je bilo vreme še vedno oblačno, vlažno in mrzlotno, ni bilo veliko ljudij zunaj; inače pa je, kakor mi je zatrjeval zvedeni spremljevalec, ob nedeljah popoldne i pod milim nebom, osobito pa v pivnicah (korčma ali kjorčma) zeló živahno. Da bi kdo v nedeljo delal, tega ni misliti — razven v najskrajnejši sili. Pri tem obhodu po vasi sem imel priliko opazovati, kaj je pri poslopji pristno slovansko in kaj se načelno loči od drugih staveb. Zanimljivo je res, da imamo iste oblike in isto tehniko i na jugu i na severu, kjer stanujejo Slovani. Hiše so večinoma do cela lesene (bolowani); delane so natanko takó kakor pri nas na slovenskem jugu, in tudi prostori niso razdeljeni mnogo drugače. Ob štirih oglih se zabijó močni in visoki koli v kote krepkega okvira, v zemljo pritrjenega. Ob te kole se polagajo na zunanji strani tramovi po dolzem, vodoravno ležeči, in to takó, da se ogel sklene na zunanji strani navpičnega kola, torej da objemlje ta navpično stoječi kol. Vodoravno ležeči tramovi pa delajo ogel s tem, da se ob svojih koncéh križajo, in sicer so — kakor povsod pri pristnih slo-

vanskih stavbah — zajezdeni (überplattet). Nasproti temu ima germanska tehnika drug način; tam so tramovi spahnjeni ali zataknjeni (eingepfalzt). Kjer je dovolj trdnih tal, sedaj navadno podzidavajo, da se zemlja takó hitro ne odruši, če pride povodenj. Stene so na notranji strani čedno obite z deskami, deske so lično ostružene; malokdaj so hiše znotraj pobeljene. Zunanja hišina stran je proti dežju in snegu oskodlana. Slemenov trikotnik je jednostavno obit in zadelan z deskami, vedno obrnjen proti cesti in slôve v Lužicah »swislje«. Na dolgi hišini stranici, obrnjeni na dvor, vidi se velik podstrešek, takó da pokriva tudi lesen hodnik, kateri je do malega pri vsaki hiši. Strehe, zeló visoke in strme, pokrite so največ s slamo, pa tudi s skodlami in le malokdaj z opeko. Veža (kježa) delí poslopje na dva dela; na jedni strani je stanica (stwa), kateri pri nas na Kranjskem pravijo »hišterna«, potem mala izba (stwica ali komorka). Navadno je pri starejših hišah veža tudi kuhinja; tu stojí ognjišče (wóhnišćo) pod »klobukom« (wucheń), kateri loví dim z ognjišča in iz pečí ter ga odvaja v dimnik. So pa tudi novejše hiše, katere imajo posebe odgrajen prostor za kuhinjo. Tu naj précej pripomnim, da je kuhinja, če je le količkaj podobna, tudi stanovanje za gospodarja in gospodinjo, kadar so oddali gospodarstvo mlademu narastaju. To imenujejo »wumeńk« ali »wymeńk«. Bogatejše hiše imajo za ta slučaj posebno hišico, družinski hiši nasproti postavljeno. V stanici je za vrati velika slepičasta peč (kachlje), v kotu nasproti miza (blido), okolo nje več stolov (stoł, stolc) in okolo obeh, okolo pečí in okolo mize ob steni so klopí (lawa, lawka). Ob miznih stenah je polica (polca) in žličnik (lžičeŕ); na polici stojí domača posoda (domjaca nadoba): plošči (taleŕ), katere imajo menda pri vsaki hiši, sklede (škla), lonci (hornyk ali hornc), vrči (karan) in steklenice (škleńca). Zraven stanice ali hišterne je navadno spalnica, v kateri vidiš posteljo (ložo) in omare ali skrinje (kšina).

Iz veže pridemo po stopnicah v prvo nadstropje, kjer je imajo, če ne, pod streho. Nadstropje imenujejo „horní stoł«, podstrešje »hubja«. Pod in strop (werch) sta lesena tudi v ónih hišah, katere so sicer zidane. V prvem nadstropji so razpostavljene ob lesnih stenah skrinje od trdega lesá, časih celó z rezbami; sosebno je jedna soba pripravljena za poset — pri imovitih ljudeh seveda. — Postelja je razkošno opravljena. V tem se Lužičan zeló razlikuje od Jugoslovana. Ta je zadovoljen z ubožnim in trdim ležiščem, pri ónih so povsod mehke postelje v posebnih spalnicah, in povsod so v rabi zavese (nedželje). Ime kaže, da so bile te zavese nekdaj le praznične pritikline; dandanes

se nahajajo pravilno povsod; tudi v najnavadnejši kmetski hišici (v Kanowu) sem videl lepe posteljnjake z dobro posteljo in platnenimi zavesami. Te so bile tudi vezene z rdečo nitjo, kakor je najbolj navadno. Nekakšen — skoro bi rekel — čuden vtisek naredé take zavese, če so od domačega debelega platna; v imovitejših hišah so te zavese od tanke tvorniške tkanine in vezene so tudi s svilo. — To je torej na jedni strani vežini. Nasproti vhodu v hišterno pa je vhod v hlev (hródž), ki je pod jedno streho s človeškim stanovanjem.

Blizu hiše stojí skedenj (brožeń), in pod isto streho je tudi pòd (huno) in rezarnica (rjezarnja), kjer delajo rezanico, s katero zeló krmijo. — Sušilnice (pjec) nima vsaka hiša. Tam, kjer ni skednjev, imajo shrambe, bodisi v prvem nadstropji ali pa pod streho, kjer so tudi izbice za posle.

Sená pridelavajo navadno jako veliko, da ga domá ne morejo pokrmiti. Spravljajo ga ob klinastih drogéh v kopice, časih nenavadno velike za naše pojme — zakaj travniškega svetá je tukaj več, nego smo ga vajeni mi po svojem razmerji. Kadar je spomladi dobro vreme za travo, ima Lužičan ob Sprevi bogat pridelek: senó je njegovo bogastvo. Bilo je precèj pozno jeseni, dné 11., 12. in 13. vinotoka, ko sem bil ondu, toda stalo je še čuda veliko kopic, dasi so mi trdili, da je otava že prodana in da je je bilo štirikrat toliko. Jedna sama kopica ima 5—7 *m* v premeru in je 6—8 *m* visoka.

Razven sená pridelavajo tudi ječmen, malo pšenice, rž, prosó, precèj ovsa, podzemljico, malone vse vrste repe (belo repo, peso, rumeno peso) in zeló pridno lan. Vsaka gospodinja strogo gleda na staro navado, da se pridelani lan i domá poprede. Koncem meseca vinotoka se začnè preja in traja nekamo do Božiča. Potem prinesó statve s podstrešja in tkó do svečana — seveda je to le postransko delo.

Za vsakdanjo domačo porabo in za prodajo sadé po vrtičih mnogo zelenjadi, kumare, čebulo, hren, in kjer pripušča svet, tudi sadje. Še dandanes slôve jeden del »Straupicki vinograd«, kjer baje sadje rase prav dobro; ta del svetá je bil nekdaj res zasajen s trtami — če je pa ta trta rodila in če je bilo mogoče piti nje vino, to je druga stvar; meni se zdí neverjetno. —

Toda ne le poljedelstvo, tudi lov prinaša ljudem i živeža i dobička. Zeló razširjena je ribja lov. Za ta posel imajo pri vsaki hiši mreževino in druge priprave, vsaka hiša ima svoje pristanišče in vsaj po dva čolna; zakaj ob vodi vzrase Lužičan ob Sprevi, po vodi premeri največ pota v življenji. Zató pa so tudi ljudje sploh že od nežne

mladosti tolikanj vajeni tega mokrega elementa, da so na vodi takisto varni in domači kakor na kopnini. Bilo je že precèj pozno, kakor sem bil omenil, ko sem hodil tod; bilo je tudi hladno, in zebsti me je hotelo navzlic vrhnji suknji; saj je bilo v tem letnem času še na jugu mrzlikasto, osobito ob meglenih dnevih po dežji. Vender pa sem videl mladi zarod, Slovančke, kakó so se v samih srajčicah igrali ob vodi in v vodi. Vprašal sem, ali se ne pripeté često nesreče? Otroci samí ob vodi brezskrbno pri igri; to bi se vender kàj lahko pripetilo, da bi kdo utonil. Ali brodar je začudeno odmajal, kakor bi ga bil vprašal za nemožno in ob sebi umevno stvar ter odvrnil, da se ne vé spominjati tega, vsaj za svojo vas in nje okolico ne. Pač pa se je to že večkrat pripetilo odraslim ljudem, vračajočim se iz krčme, kjer je bilo preveč piva (piwo) in žganja (palenc).

V prejšnji dôbi je dajala ribja lov Lužičanom mnogo zaslužka. V Lubnjowu je bilo rib na stotine centov na prodajo; odtod so se tudi izvažale na vse strani v okolici. Dandanes ni ta lov več takó bogata kakor nekdaj, dober zaslužek pa daje vender še vedno. Popolnoma so izginili raki iz te vode, nasprotno pa so se baje ohranile črepahe; jaz nisem videl nobene.

Iz tega, kar sem povedal o bogastvu sená, dá se sklepati, da mora procvitati živinarstvo; temu je tudi takó. Živino imajo lepo in mnogobrojno, sosebno dobre molzne krave. Najneznatnejše hiše imajo po pet do šest krav. Mleko se izvaža v mesta po okolici, največ v Berlin, kjer pijó večinoma dobro in mastno mleko iz teh krajev, kakor n. pr. na Dunaji štajersko mleko.

Dobro se obnaša tudi perutninstvo; osobito gosí in race so tukaj prav v svojem življi. Pri vsaki hiši jih je dovolj, in za dobro kosilo ni lužiška gospodinja nikdar v zadregi; zakaj mesó je večinoma od perutnine, drugo, kar so vajeni v ónih krajih uživati za prikuho, ima vse domá. Tudi »menu« teh krajev bi bil zanimljiv; zaradi prekratkega časa, sosebno pa zaradi svoje radikalne nevednosti o vsem, kar se tiče kuhinjske kraljevine, nisem natančneje proučeval te stroke.

Vina in piva ne delajo domá; pijačo dobivajo iz bližnjih mest. Kdor se more privaditi berlinskemu pivu in drugim severonemškim pivskim vrstam v Lužicah ob Sprevi, lahko izhaja jako cenó. Boljših vrst, n. pr. bavarskega piva, nisem dobil drugje nego v Chośebuzu in v Ljubnowu; Lužičani pijó berlinski »Weissbier« in »Dünnbier«. Vino od trte imajo samó v buteljah, in drago je; v sodih imajo samó tokovec.

(Dalje prihodnjič.)

Sodba.

Kakó bliščí se nad goró,
Kot stalo solnce bi nad njó!
Nikdár to svetlo solnce ní:
Na gôri kralj Matjáž stojí
S prelepo zlato krono.

Oj, dolgo je pod goro spal,
Danès je svojo vojsko zbral;
In brž so šli do vseh dežel,
Do vseh dežel, vasíj in sel
Matjaževi poslanci.

Vso širo zemljo preleté,
Hité k Matjažu vsi ljudjé;
Oj, to je bil vam hrum in šum
Neštetih ljudstev, gostih trum
Tam pod zeleno goro!

In govorí mogočni kralj:
Prišli ste sèm iz daljnih dalj,
Pravico da dobí tlačan,
Za greh se spokorí tiran —
Povejte, kaj vas tare!«

In tja k prestolu vsak dreví,
In kmalu teče gorka krí;
Povsod se meči dvigajo,
Roké po zraku švigajo —
Vsak hoče biti prvi.

Pred kralja starec prihití;
Kot sneg se brada mu bliščí,
Obraz mu trd, okó mrtvó,
Matjažu govorí takó:
»Visoko veličastvo!

»Kakó bi vladal mir krasán!
In v raji kakor prvi dan,
Lepó bi živel človek vsak,
Ko bi razvidel siromak,
Kaj Bog mu je odločil.

»Duhá mu begajo ljudjé,
Ki blazni mu v uhó kričé:
‚Kdor prej tiran, poslej tlačan,
Kdor prej tlačan, poslej tiran' —
Kralj, reši nas bedakov!«

»»O ne verjemi, kralj Matjáž,
Besede so mu gnjusna laž!«« —
»»»Resnico pravi!««« — »»Ne, ni res!««
Takó odmeva do nebes
Tam pod zeleno goro.

Mlad mož pred kralja prihití,
Z rudečim plaščem od krví;
Obraz mu vél, okó mrtvó,
Matjažu govorí takó:
»Visoko veličastvo!

»Res srečen bi bil zemski rod —
Ko níkdo bi ne bil gospod,
Ko sebe le bi vladal vsak,
In bogataš in siromak
Izginil bi za vedno.

»Slobode si nesrečni svet
Želí že mnogo tisoč let,
A dih prostejši brž ljudjé
Brezčutni njemu zadušé. —
Kralj, reši nas trinogov!«

Še bolj med ljudstvi zahrumí,
Pod goro teče gorka krí . . .
Tedaj pa vstane silni kralj,
In čuje se do daljnih dalj
Matjažev glas mogočni:

»Ne boj se, ti nesrečni svet,
Trpèl boš le še malo let . . .!
Uničite se med sebó,
In kadar boste pod zemljó,
Takràt bo vsakdo srečen!«

Tedaj vsa ljudstva ostrmé,
Ko razdelí se vrh goré!
In silni kralj Matjaž z vojskó
Izgine kakor sèn pod njó,
Da spí vso dolgo večnost.

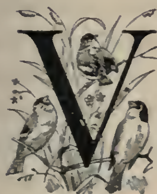
Trošàn.

Slovanska ornamentika in nje uporaba v umetnem obrtu.

Studija, spisal **K. Hoffmeister**; nariske zvršil **C. Mis.**

I.

V vsem našem stoletji je môči zasledovati poskuse, kakó bi se z neizčrpnimi národnoumetnimi proizvodi in národnimi motivi obogatila resnična umetnost. Največji umetniki se niso mogli izogniti temu stremljenju: pomislimo le v poeziji na zbirko Herderjevo »Stimmen der Völker in Liedern«, na Lermontova pesem o carji Ivanu Vasiljeviči, na Čelakovskega zbirki »Ohlas písní ruských« in »Ohlas písní českých«, dalje na delovanje Kolcovega in Ševščenka. Takisto se v glasbi še spominjajmo Dvořáka, Smetane, Glinke, Čajkovskega in Moniuszka. Novodobna realistiška obrazujoča umetnost se mora vender v svojih sujetih sosebno opirati na življenje národov in zató jim je zopet dosti bližja. — Dekorativna umetnost je dospela morda poslednja — jako čudno, da poslednja — do tega studenca, ki teče baš nji najbogateje in najizdatneje. Ornament, torej prva sestavina dekoracije, s katero krasí národ svoje proizvode, svoj dom, to je prava zakladnica, iz katere utegne umetnost še dolgo in dolgo zajemati svoje motive. Baviti se hočemo v svojem sestavku samó z jako omejeno stroko, s slovansko, zlasti češkomoravsko in slovaško ornamentno umetnostjo, da pokažemo, kakšna bogastva so skrita v takó tesnem obsegu.

Bilo je že dôkaj hvalnih poskusov, da bi si prisvojili ta bogastva. Sosebno pridno so se zbirali proizvodi ženskega domačega obrta; upodobili so jih ter priobčili v nekaterih zbirkah. Žal, da nam je môči za to studijo poleg menj važnega gradiva uporabiti samó dve znameniti deli; to sta »Vzory slovenského vyšívání národniho«, sesbíral, kreslil a vydal *P. B. Sochăň* (Praga, v svojem založništvu, komisijska zaloga Valečka) za moravskočeški in slovaški ornament, in »Ornamenti jugoslovenske domače i umjetne obrtnosti,« sabrao i izdao *Srečko Lay* u Zagrebu, za jugoslovanski ornament. Mimo tega omenjam dragocenih nariskov strokovnega učitelja na tukajšnji obrtni šoli, gospoda *C. Mísa*, ki pač sicer večinoma spadajo v drugi oddelek te razprave, kjer izpregovorimo nekoliko o tem, kakó se uporabljajo národni motivi v umetnem obrtu. Tudi drugače mi je istega prijatelja zahvaliti za dôkaj uporabnih nasvetov.

Izmed drugih del, meni, žal, tukaj nedostopnih, naj imenujemo zbirke: *J. Koule* (profesorja na češki tehniški visoki šoli v Pragi) »Vybĕr národního vyšívání z českého průmyslového musea Náprstkova«, *J. Šíme* (učitelja na splošni rokodelski šoli v Jaroměřu na Češkem) »Sbírka národního vyšívání ze Slovácka a Moravy«; dalje »Národní vyšívání« od *Antonije Valtrové* a *Herminy Tiché* (učiteljici na ženskem učiteljišči v Brnu). »Národní vyšívání lidu moravského a slováckého« od *Berty Sojkové* (učiteljice na ženskem učiteljišči v Olomuci). To so zgolj dela, ki so izšla šele nedavno ali pa celó še niso dovršena — najboljši dokaz, kakó pozno se je vzbudilo širše zanimanje za to národnoumetno stroko. Kar obsezajo doslej izdani zvezki teh zbirk, to je pravi, praktični del; natančnejšo teoretiško razpravo slovanskih vezenin obeta Sochaň za poslednji zvezek svojega dela, takó da v tem oziru tudi ni izdatnejše opore. Sploh pa za naš namen: za pojasnitev slovanske, rekše češkomoravske ornamentike, ne gledé na določeno tehniko, zadošča tudi to, kar imamo.

Najprej si oglejmo bistvene firme, ki tvorijo ta ornament, potem določimo, kakó se uporabljajo in družijo, naposled, kakó in kje se ta ornamentika uspešno uporablja v umetnem obrtu in kakó bi se dala morda uporabljati še obsežneje.

Vezenine nam nudijo vsakeršne oblike národne ornamentike, dasi so časih tehniki prikrojene, stilizirane. Tipe bi se dale razdeliti v poglavite in nebistvene oblike; toda vsi motivi imajo to skupno svojstvo, da so vzeti iz prirode, osobito iz rastlinstva, in tehniki primerno močno stilizirani. Kot večje, torej poglavite oblike, iz katerih navadno izhajajo vse druge ali pa se družijo ž njimi, vidijo se največkrat: srce (pod. 1.), jabolko (pod. 2.), klinček (pod. 3.), rožaste oblike (pod. 4.), tulipani v vseh možnih varijantah (pod. 5., 6., 9., 10.), stilizirani pavji rep (pod. 7.), mačehin cvet (pod. 11.), deteljica (pod. 12., navadno kot manjša oblika), dalje premnogo rozet (pod. 13.—16.), naposled stilizirani golob (pod. 17.), metulj (pod. 18.) ali petelin (pod. 19.). Ker imajo vsi imenovani motivi navadno večje dimenzije, zató so tisti, katerim bi bila v večji meri izvedenim, ploskev prevelika (n. pr. srce, jabolko, rozete in pavji rep) jako pogostoma predrti z manjšimi vzporednimi figurami ali pa s krogi in podobnimi geometriškimi oblikami. Tem predrtim delom se pušča barva njih dnà, torej snoví, na kateri je kàj vezeno ali naslikano, ali pa se jim izvoli druga barva — prav pogostoma se ploskev, že jedenkrat predrta, iz nova predrè in potem šele pobarva. Takšne kombinacije so neizčrpne, zlasti ker se imenovanim poglavitim oblikam pridružujejo najrazličnejše manjše oblike

in raznovrstni okraski. Takó se srce (kakor pri pod. 1.) krasí s predrtimi polkrogi in listki, tudi z manjšimi srčki; prav takó se krasí pavji rep (pod. 7.). Jabolko se uporablja navadno z dvema perescema zgoraj in z dvema spodaj; gorenji in spodnji dve sta različno pobarvani. Podoba 2. kaže predrto ploskev, še izpolnjeno z jabolčnimi zrni. Goloba ali petelina vidimo malone vselej sedečega na vejici, kakó pika nje peresca ali pa kakó drži mladiko v kljunu. Kar je drugih okraskov s peresci, polkrogi, spiralami, pojasnjuje jih najbolje priloga sama. Takisto se zlasti na listu II. vidijo manjše postranske oblike, izmed katerih so poleg že omenjenih jako priljubljene triperesna ali štiriperesna deteljica in vse navedene vélike oblike zmanjšane in do cela preproste brez okraskov. —

Kar se dostaje uporabljanja in vezanja teh prvin, moramo se časih res čuditi, kakó ukusno jih je národ zlagal v resnični ornament. Brez namena in utrudno bi bilo naštevati vse varijante, kakó se izvajata obe največji nalogi ornamentike: izpolnjevanje ploskev vsakovrstne oblike in izprevajanje bordure, zlasti ker smo morali pri nariskih podati samó to, kar je neizogibno potrebnega. Zató naj priobčimo samó nekakšen navod, kakó bi se ploskve in bordure izpolnjevale v duhu národne umetnosti.

Ploskev se razdelí in izpolni ali simetriški ob jedni ósi, ali pa centralno s središčem in v tem slučaji z dvema pravokotnima, časih diagonalnima oséma. Tukaj sta obična dva, oziroma trije načini. Časih izhaja vse od središča (list II., pod *c* in *d*), in sicer ob dveh oséh, kakor kaže vzgled *c* — osí sta tukaj diagonalni — časih pa ob horizontalni ali vertikalni ósi, kakor baš leží ploskev; obično je to pri ozkih ploskvah (pod. *d*). V teh slučajih stojí v središči malone vselej roža, rozeta, sploh oblika, ki ne kaže določene meri, ki je torej okrogla. Ali pa izhaja vse od druge točke k središču, takó rekoč centripetalno, in tedaj se na sredi tudi pogostoma namesto rozete vidi golob, petelin ali metulj. Na naši podobi se pač k rozeti, kot središču, primikata dva popolnoma samostojna simetriška ornamenta, ki sicer neposredno nista v zvezi ž njo; v našem slučaji imata po dvoje diagonalnih in horizontalnih osíj (pod. *b*). Ta jednostavno simetriški ornament, torej samó z jedno osjó, je jako razširjen kot polnilo ter izhaja v kàr najbogateje okrašenih oblikah večinoma iz srca (primeri pod. *a* in oglišči pri *b*). Kakor iz vaze, rase iz srca vertikalno v ósini meri stebelce, ki nosi na vrhu jabolko, rozeto ali podobno večjo obliko. Na obeh stranéh se na spiralno zavitih stebelcih simetriško vidijo rozete, tulipani, klinčki, pavji repi in podobne figure. Stebelca, ki vse to vežejo,

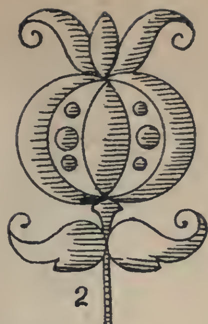
krasé se z najmanjšimi oblikami, sosebno s podolgastimi peresci ali pa tudi samó s spiralami.

Bordura kaže nekamo tri poglavite oblike. Motivi so časih razvrščeni ob ósi, potegnjeni skozi sredo, torej zopet simetriški kakor pri podobi *g*, časih ob valoviti črti (pod. *e*) in časih palmičasto ob primično zavitih spiralah ali valih (pod. *f*). V prvem primeru gré ós po sredi skozi večje motive, manjši pa so simetriški razvrščeni ob obeh nje stranéh. Tedaj se obično izmenjavajo jabolko, dva manjša cvetova, tulipan, zopet dve drugi peresci, pavji rep i. t. d. Če je vse razpostavljeno okolo valovite črte, tedaj se posamični vali, posamični loki zapored krasé z večjimi motivi, črta sama pa z manjšimi, pogostoma samó s peresi. Prav takó se menjavajo motivi pri tretjem načinu (pod. *f*): roža, tulipan i. t. d., črta sama pa je zopet okrašena z jabolčki in peresci.

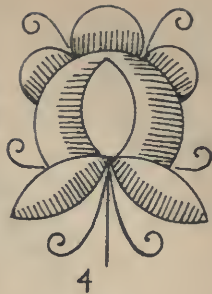
Za omejitev bordure se pogostoma uporabljajo čisto geometriške oblike. Za to rabi zobčasta črta z nasajenimi majhnimi trikotniki, srčki, stebelci s tremi kroglicami; časih je videti samó dve ali več diagonalnih črt (pod. *e*). Sicer pa se čisto geometriške oblike rabijo le malokdaj. Ali so sosebno oglate oblike dopustne ali ne, o tem vedno odločuje tehnika, v kateri se je zvršil proizvod. Ploščati vbod, v obče belo vezenje, ne dopušča oglatih oblik, nasprotno pa pri križastem vbodu niso umestne okrogle oblike, takisto ne pri Holbeinovi tehniki, najsi se le-tá lahko precèj približa oblim oblikam. Zató seveda nahajamo pri delih, ki so izvedena v poslednjih dveh tehnikah, poleg prvotno okroglih in tukaj v oglate oblike stiliziranih motivov belega vezenja tudi motive, ki so ji popolnoma tuji, sosebno meandraste oblike. Pri Holbeinovi tehniki je zopet zaradi nje drobnih kontur mogoče uporabljati motive, ki so obema drugima tehnikama nedostopni, ker so ali prefini, kakor n. pr. tukaj tolikokrat uporabljane vejice šiljastega drevja, ali pa, ker bi bili ti motivi, izpolnjeni in pobarvani, preokorni, kakor tukaj prav takó pogoste skupine grozdov s svojimi velikimi peresi, dve váse sezajoči roki i. dr. Seveda je vse, zlasti tukaj, močno stilizirano.

Govoriti bi nam bilo še o barvah ornamentov. Čehi, kakor Slovani sploh, ljubijo jasne barve. Na delih, zvršenih v križastem vbodu, prevladujeta živordeča in modra barva, in sicer sta polni, le malokdaj lomljeni. Glavni motivi se ondu, kjer je celota pisana, izvajajo v jasnih, svetečih barvah, da se tem bolj uveljavljajo: srce malone vselej rdeče, takisto jabolko, njega okraski modro, klinček rdeče ali modro, pavji rep jako pisano, temnomodro, ókrasto, zeleno, rdeče. Manjše postranske oblike se tedaj, kadar bi ne bile lepe zaradi jednake barve vélikih motivov, obravnavajo v mirnejših globočjih tonih. Peresca so

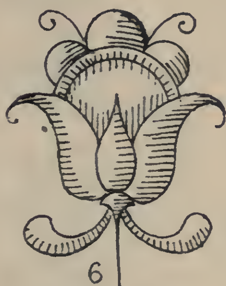

1

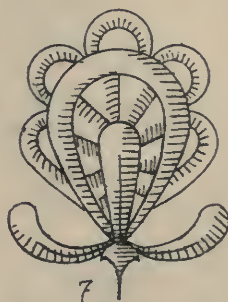

2

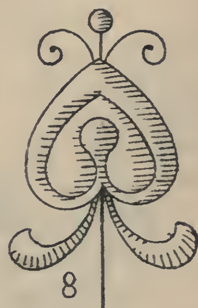

3

4

5

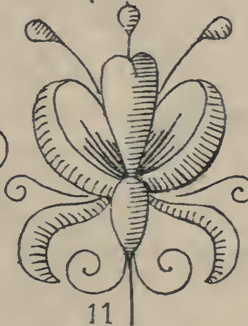

6

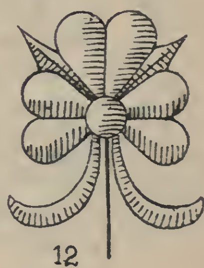

7

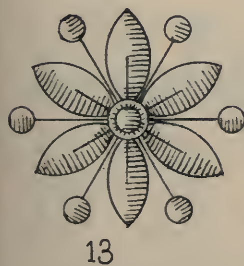

8

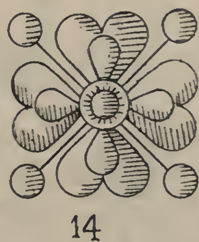

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

Komp. Celestin Mis — 94.

seveda iz večine zelena, pri jabolku časih gôri zelena, spodaj rdeča. Načeloma je torej ustanovljeno pravilo: jasne sveteče temeljne barve in skoro nikoli manjših intervalov. Tudi če bi snov sama, katera se okrási, imela takšne intervale, kakor n. pr. pri intarziji z različnimi lesovi, dela se z barvami ali pa se vsaj pomaga ž njimi.

O jugoslovanski ornamentiki si upam izreči samó nekoliko besed, zakaj prilike mi je bilo takó malo spoznavati izdelke jugoslovanske domače umetnosti, da ne morem določno in jasno označiti njih ornamentike. Bistvena razlika je pač ta, da so južni Slovani sosebno obravnavali čisto geometriške oblike, ki se kàr nič ne dotikajo organske celote. Časih res čudovito so umeli kvadraste oblike — meni je znana samó zbirka ročnih del v križastem vbodu — vezati in spajati v najrazličnejše figure in kombinacije. Seveda tudi nahajamo motive, prvotno vzete iz prirode, ali pa takšne, ki so sorodni češkomoravskim motivom; takó me je na ornamentu, če se ne motim, slavonskega izvira, presenetil óni stilizirani petelin, ki je tipiški za Češko. — Barvena krasota, takisto najjasnejše, najintenzivnejše barve kakor najtemnejše do zamolklo črne barve, katera se rabi kàj pogostoma, časih izborno nadomeščajo jednolične oblike. Čudovito spretno in ukusno se izbirajo razmerja barvanih ploskev; časih se celó kàj uspešno neposrednje družijo barve, kakeršne imamo navadno za sploh nezdružne. Zgoraj navedena zbirka Layeva obseza v tem oziru najlepša pojasnila.

Za proučevanje slovenske ornamentike leží dôkaj tvarine pri kranjskem deželnem odboru; mnogokaj imajo tudi zbirke ljubljanske c. kr. strokovne šole za umetno vezenje. Poučni bi bili tudi okraski na kmetskih kožuhih, ženskih pečah in tudi na piruhih. Toda o vsem tem morda kdaj pozneje.

II.

Ravnokar opisana ornamentika bi se dala takšna, kakeršna je, sosebno dalje gojiti ondu, odkoder izvira: pri vezeninah in podobnih ženskih delih. Za národno vezenje skrbé dovolj strokovne šole; národne vezenine so dandanes med češkimi damami takó rekoč moderne; kar je izšlo doslej del v tej stroki, izdala so se prav za prav nalašč kot vzorci za vezenje, torej je dosti poskrbeno za daljši razvoj te umetnosti. Toda tukaj gré še za drugačno uporabo.

Motivi so vzeti iz prirode, torej ne izhajajo naravnost iz vezne tehnike; tudi so taki, da jih dopušča malone vsaka drugačna tehnika. Zakaj bi se torej ž njimi ne bogatila dekorativna umetnost pri drugih tehnikah, ko se vender tolikanj bogati? Zakaj bi jih osobito ne izkoriščal umetni obrt? Nekoliko se je pač že storilo v tem pogledu. —

Slovanski ornament je sosebno plosk, mnogobarven in ima manjše dimenzije, ker bi bilo vender težko za dekoracijo rabiti nadprirodno velika, najsi stilizirana jabolka ali nadprirodno velike tulipane, klinčke i. t. d. Zató je tako rekoč sama po sebi nastala misel, da bi se ti motivi rabili za polnílo drugih, nepremičnih ploskev, osobito za krašenje sten. Dejanski jo je zvršil arhitekt *Šíma*, učitelj na strokovni šoli jaroměřski, na svoji hiši v Jaroměřu, kjer je v sgrafittu uporabil motive slovanskih vezenin. Več se že rabijo slovanski motivi za krašenje notranjih sten pri stanovanji, sosebno tam, kjer se je rabil za gradivo les (lesen strop, obite sobe i. t. d.). Prav močno pa je razširjena njih raba, celó med národom, za krasilo pohištvenih sestavin. Seveda nastaja precèj težko vprašanje, kakšna bodi arhitektura takega pohištva. Ne da bi se spuščali v estetiške refleksije, vprašajmo prakso sámo. Praktiki so vzeli ali to, kar je najbližje, torej originalne oblike kmetske sobe, ali pa národni ornament z najrazteznejšimi, najprožnejšimi umetnimi oblikami, t. j. z ónimi renesančnega zloga. Na Češkem se dandanes sosebno gojí takó zvana češka renesanca, kakor jo je prav za prav ustanovil prof. Miroslav Tyrš. — Ljubljanski interesentje se izvestno še spominjajo ónih izdelkov, katere je nekoč razstavil strokovni učitelj *Cel. Mís* pri firmi A. Obreza (pozneje si jih je pridobil tehnološki obrtni muzej na Dunaji). Bile so to jako lične manjše stvarí, takó kasete, držala za brisače, dekorativni krožniki, stenske mape, obročki za servijete i. t. d.; tudi je bilo nekaj stolov, podobnih navadnim kmetskim stolom, toda bogato okrašenih s slovanskimi ornamenti. — Národne motive združene z arhitekturo Schwarzenbergove palače v Pragi, katera se sploh zmatra za prototip češke renesance, uporabil je *Fr. Boes*, strokovni učitelj na obrtni šoli v Chrudimu, na pohištvu, ki je ob deželni razstavi v Pragi vzbujalo največjo pozornost; imela je barvene intarzije v javorovem in jesenovem lesu.

Lesni obrt, kjer se je v tem oziru že delalo kolikor toliko uspešno, je dandanes po jedni svojih novejših pridobitev sosebno dostopen slovanski ornamentiki. Ta pridobitev je žgalna tehnika. Otla igla, kamor se stiskajo zgoščene benzinove pare, ki se užgó, rabi se za črtalo, s katerim se lahko prelepo včrtavajo konture na les. Zaradi globočrnih, nekoliko vglobljenih kontur in lahkotnega senčenja je potem takšen proizvod dôkaj soroden vezenini, in vender je celotno delo primerno tehniki, kakeršne terja les. Poleg tega les kàr nekamo zahteva polihromije ali vsaj intarzije, in zatò se nam vidi, da mora žgalna tehnika doseči izborne uspehe.

Prav takó mnogostranski, najsi ne toli obširno, dal bi se slovanski ornament uporabljati v steklarski industriji in keramiki. Ornament, s katerim se krasé steklarski izdelki, je sam po sebi plosk; prav takšen je največ ornament v keramiki, ali pa so vsaj tu, kjer se uporablja plastika, venderle nekatere ploskve, ki se dadó okrasiti s ploskim ornamentom. Mimo tega okrogle oblike takih izdelkov kàj dobro ustrezajo oblim oblikam slovanske ornamentike. Zakaj bi se torej ne družilo, kar si je tolikanj sorodno? Kar je bilo doslej poskusov v tej stroki, niso se sicer kdo vé kakó omilili občinstvu, to pa zató ne, ker dotična dela niso bila umetniško izvedena. Ljubljanski muzej ima nekoliko takih steklarskih izdelkov, ki jih je podarila gospá Neureiterjeva v Pragi; dasi niso vsi umetniško dovršeni, vender pa so lepa priča, da imajo takšne oblike dôkaj življenske moćí.

Usnjene izdelke, osobito óne, katere rabi kmet pri poljskem delu, torej jermene, sedla i. t. d., krasili so že od nekdaj največ z národnim ornamentom. Prišivati pisane usnjene kosce, predirati jih, takó da se pokaže osnovna barva — torej nekakšna aplikacija — to je lahko mogoče pri tej tvarini in je naši ornamentiki zopet jako ugodno. Seveda naj se stvarí, ki se narejajo za národ, tudi krasé takó, kakor národ sam lepša svoje izdelke, torej z domačo ornamentiko.

Gravirana in jedkana kovinska dela se izdelujejo precèj takó kakor lesna dela v žgalni tehniki, zató ni treba še posebnih opomenj. V tiskarstvu gré mnogokdaj trda za lepe, tekstu prikladne inicijale in obrobke. »Zlatá Praha« je dve leti zajemala iz zakladnice národne ornamentike; jeden najmarljivejših razširjevalcev te umetniške vrste, akademiški slikar Sochaň ji je izdelaval vse inicijale, začetne okraske in zavitek po slovanskih motivih. In vse je bilo kàj ukusno in lepo! Ali si je sploh pri povesti iz národnega življenja môči misliti prikladnejšo tipografsko opravo? —

Da sklenemo. Tiste vrste, ki smo jih hoteli napisati, narasle so itak v obsežnejšo studijo. Veselilo bi nas, če bi le-tá vzpodbudila strokovnjaka, da bi proučeval takšno domačo umetnost; veselilo bi nas pa tudi, če bi pokazala pot tistim prijateljem slovanske umetnosti, ki se bavijo z umetnim obrtom. Koliko bi se dalo pri nas storiti v tej stroki — treba je samó nekoliko ljubezni, dobre volje in zanimanja! [1])

[1]) To studijo, prvi večji slovenski spis o slovanski ornamentiki, priobčujemo z iskreno željo, da bi napotila tega in ónega do dejanske uporabe lepih slovanskih motivov tudi med Slovenci. Morda bi ne bilo neumestno, če bi se n. pr. jedna soba bodočega »Narodnega Doma« v Ljubljani dekorirala do cela le s slovanskimi ornamenti. Naj bi odločilni krogi razmišljali o tej stvári! *Ured.*

Sketove čitanke I. — IV.

(Konec.)

Že v lanski razpravici o čitankarskih teorijah smo dognali, kakó se i naše instrukcije i najimenitnejši čitankarski teoretiki ujemajo v tem, da se nemškim čitankam v obče in sicer tudi za nižje gimnazije izbiraj snov samó iz nemškega slovstva (glej »Zvona« lanski letnik str. 501.). Videti je, da se načeloma s tem poglavitim postulatom strinja tudi prof. Sket. Zakaj v predgovoru prvemu zvezku piše: »Slovenska čitanka bodi naši srednješolski mladini ona knjiga, iz ktere se uči ceniti svoj materin jezik in spoznavati cvet domačega slovstva«. In nekoliko dalje velí: »Slovenska čitanka naj razširja učencem obzor njihovega znanja, kaže jim milino in lepoto materinega jezika ter odpira zaklad njegovega slovstva«.

Temu načelnemu priznanju pa nasprotuje dobršno število prevodov, vzprejetih v čitanke. Da se nam ne bode očitalo doslednicarstvo (pedantovstvo), naj takoj opomnimo, da semkaj ne vštevamo Levstikove legende »Živopisec in Marija« (Čit. II. str. 17. in 18.); dasi je vzrasla iz Platonove „Legende", vender jo radi priznamo kakor Levec kot samostojno delo Levstikovo; niti nam ni tukaj na misli Levstikov „Srčen deček" (Čit. I. str. 5. in 6.), dasi spominja Fr. L. Stolberga pesmi »Lied eines deutschen Knaben« in ga prof. Levec v Levstikove zbrane spise ni vzprejel. Tudi Holzapfljevi pesmi »Na posipu hudega grada«. (Čit. III. str. 179.) ne bi zabranili poti v čitanke zató, ker jo je bržkone provzročila Matthissonova »Elegie, in den Ruinen eines alten Bergschlosses geschrieben«, ako bi le sicer bila vredna, da se vzprejme v čitanški repertoar. Takisto se popolnoma strinjamo s tem, da se je priobčila v drugem zvezku na str. 49. in sl. vsebina »Odiseje« po Starétovi „Občni zgodovini"; saj je le-tá sama gotovo ne malo delo našega národnega slovstva, saj so se Homerja polastile vseh omikanih národov literature ter si ga prisvojile, bodisi v prevodih, bodisi v posnetkih. Niti se ne upiramo, da se je prof. Sket oziral v čitankah na národno slovstvo srbsko; saj je le-tó najsorodnejše našemu, in kar je prva reč, pristnejše in menj pokvarjeno nego naše. Samó ni pozabljati, da nam je srajca bližja negoli suknja; naj se torej srbske inačice priobčujejo samó tedaj (zlasti je to umestno v »poetiki«), kjer s svojo starodavnostjo in izvirnostjo gledé vsebine in oblike uspešno pojasnjujejo in spopolnjujejo že oslabelo in medlo tradicijo slovensko. — Tudi ne ugovarjam „Babici", ki je po Cegnarjevem ljubkem prevodu skoro že národen umotvor, katerega še premalo izkoriščamo.

Na vso moč pa se moramo upreti v čitankah golim prevodom, zlasti prozajiškim, tedaj, kadar se nam podajajo kot izvirniki, podpisani kakor le-ti z imenom tobožnjega pisatelja. Kakšne misli se menda usiljujejo slovenskemu dijaku v poznejših letih o ceni našega slovstva in o verodostojnosti naših pisateljev (?), ko se, čitajoč pozneje dotičnih slovenskih prevodov grške, nemške in druge izvirnike, uveri, da so ga hotoma ali nehotoma vodili pri slovenskem pouku za nos. Človek bi dejal, da so vender že prešli tisti časi, ko so našega očeta „Triglavana“ (glej Stritarja „Zbrane spise“, zv. VI., str. 1. in sl., zlasti str. 31.) duševnim potrebam ustrezali Baltazar in drugi nepošteni Triglavanovi sinovi z literarnim tatinstvom, čegar sledovi se še dandanes polagoma spravljajo na dan. Toda varal bi se, kdor bi gojil takó preprosto vero; še dandanes se nahajajo Baltazarji. In kar še sosebno zlobno dela njih početje, je to: ko si Triglavana samega, kateremu so se v tem venderle že odprle očí, ne upajo več slepiti s svojimi „Popotniki“ in nemškimi »Rožicami« in drugimi nauzmanimi cvetičicami,[1]) usiljujejo svoje ukradeno blagó najmlajšim in najnežnejšim sinovom Triglavanovim. Govorimo naravnost! Drugih velikih národov najboljši vzgojeslovci so uverjeni, da je to, kar je v slovstvu najboljše, za mladino komaj dobro dovolj; pri nas pa so nekaterniki te misli, da je za mladino vse dovolj dobro: kamen namesto kruha, kača namesto ribe, vsaj menijo, da se nevedni mladini lahko ponudi prevod kot izvirnik.

Iz zabavnika za mladino je vzprejetih v čitanke nekaj prevodov, ne da bi bili zaznamenovani kot taki, in sicer takih prevodov, katerih izvirnike pisatelj teh vrstic dobro pozná, in katerih je nekaj vzprejetih celó v nemške čitanke, ki so uvedene po naših srednjih šolah; n. pr. „Rudolf Habsburški in pekarica“ (I., str. 67.); „Cesar Jožef II. in uradnik njegov“ (I., str. 77.); „Cesar Jožef II. pri plugu“ (I., str. 137.); „O smrti Ivana Stojkoviča“ (I., str. 164.). — Ker pa nahajam baš iz tistega slovenskega zabavnika priobčenih toliko sramežljivih prevodov, drznem si posumnjati tudi o izvirnosti vseh drugih prozajiških beril, vzprejetih iz istega zabavnika, zlasti n. pr. o „Liščku“ (II., str. 65.), ki sicer ni napačen, in o »Plemenitem delu uboge sužnje« (II., str. 140.), v katerem je — bodi to mimogredé opomnjeno — vsekakor kriva transkripcija „Kinkon“ za španski „Chinchon“. — Kot prevedene bi se morale označiti, ako se že vzprejmó radi lepega jezika, vse óne ezopske basni, ki so res

[1]) Odkod so »moje rožice«?
Na Nemškem tam so se razcvêle!
Še druge take vbóžice
Pri nas iz tuje so dežele!

Stritarjev „Drobiž“, št. 30.

zgolj prevodi; tu vse zakrivanje itak nič ne pomaga, ko učenci za nekaj let čitajo nemške (Lessingove) in grške izvirnike (n. pr. „Popotnika in medved", I., str. 94.; „Oslova senca", I., str. 112.; »Sraka in pavovo perje« II., str. 19.; „Kmet in njegova sinova«, III., str. 12.; „Lev in lisica", III., str. 131.; „Krokar in lisica", IV., str. 37.).

Svojo oceno čitank I.—IV. smo doslej skoro iz večine podpirali z vzgledi iz prvega in drugega zvezka. Že zgoraj smo priznali, da je viden napredek od prvega proti naslednjim. To nam že kaže na prvi pogled „kazalo" tretjega in četrtega zvezka, v katerem je zastopanih veliko menj „arhajistov", a nekaj več naših najboljših pisateljskih imen. Res je sicer, da sem si v zadnjih dveh zvezkih imel zabeležiti z „obeliskom" menj beril in poezij kot brezpogojno nesposobnih za čitanke nego v prvih dveh; res pa je tudi, da je i v teh dveh zvezkih silno malo najti takega blagá, ki je absolutno, brez ugovora, pripravno za čitanke te dôbe, recimo naravnost klasiškega blagá, ki bi moglo biti jedro, okolo katerega bi se dal kristalizovati naš bodoči kanon.

Poleg mnogih nedostatkov, katere nam je bilo očitati v tej splošni oceni čitank I.—IV., pa ne smemo zamolčati, da so nam prilično močno ugajale bogate zbirke pregovorov, nanizanih pod različnimi gesli; tu je nabranega res obilo klenega zrna, izmed katerega bi trebalo le tu pa tam izpihati kake pleve; vrhovate kopice se s tem ne bi znatno izmanjšale, izdatno pa bi se povečala njih notranja vrednota. Tudi izbiralcu tega drobiža ni smeti pozabiti vrhovnega vodila: »Plemenita vsebina v plemeniti obliki.« —

Dovolj tega prerešetavanja; prav resnično nam je žal, da smo nasuli takó bore malo fino sipe, porabne za zidanje, za bodočo zgradbo boljših čitank, a večja množina nam je ostala kot predebel grušč in gramoz na kritiških rešetih ali sitih. Vest bi me na vso moč pekla pri tem početji, na prvi pogled herostratovskem, ako ne bi bil živo uverjen, da so bila moja rešeta skrbno izbrana, njih vitre pravšne in v pravšni meri vsaksebi položene, njih luknjice niti preširoke niti preozke.

Sklenímo! Saj smo itak že čuli očitanje, da smo predolgo peli jedno in isto „vižo" (o čitankarskih aksijomih v lanskem »Zvonu«), in to od strokovnjaške stranke, katera sicer tudi ni nikakor zadovoljna s prof. Sketa čitankami ter me je celó povabila, naj v zadrugi ž njo pomagam sestaviti nove čitanke, najprej za višjo gimnazijo. Toda pomisli naj tista stranka, da mi je bilo treba, ustvariti si najprej kolikor možno objektivno trdno stališče, iz toliko in takó različnih in protivnih si čitankarskih nazorov in načel izbrati óna, ki so vzvišena nad vsako dvojbo ter ja vzpostaviti kot

nepremične aksijome. Ocena, ki sloní ob teh, že ni več subjektivna kritika, ampak je iz njih abstrahovana kakor matematiški stavki.

In uprav z matematiško strogostjo naj izvedem iz teh aksijomov še jedenkrat čitankarski program, z matematiško kratkočo naj ga stisnem v dva, tri stavke in naj ga tu pribijem slovenskim čitankarjem v porabo.

1) Pri preosnovitvi čitank bode treba še jedenkrat pregledati prav v ta namen vse slovensko slovstvo od Vodníka do denašnjega dné ter izbirati iz njega, poleg pedagoških ozirov nepremično se držeč gesla, da čitanke smejo obsezati samó plemenito vsebino v plemeniti obliki.

Že više smo izrekli utemeljeno prepričanje, da bode bira iz starejših pisateljev, izimši Prešérna, silno uborna; celó naravno je in ob sebi umevno, da se pretežna večina gradiva nabere iz naših zaprešérnovih klasikov: iz Levstika, Stritarja, Jurčiča, Erjavca, Gregorčiča in Aškerca. Takó bodo naše čitanke tudi, kar je čisto prav, pristni odsevki naših slovstvenih odnošajev in verna zrcala — mikrokozmi — našega slovstva. Klasiška dela tujih literatur, katerih se smemo po izvrstnih udomačenih prevodih lastiti prav takó kakor se Nemci Shakespeareja (gl. „Instrukcije“ str. 99. spodaj), načeloma niso izključeni (Cegnarjev - Levstikov „Valenštajn“!) Prevelike jednoličnosti se ni bati, tudi tedaj ne, ako bi se sestavile vse čitanke iz samih najnovejših klasikov, recimo cel zvezek iz samega Erjavca in Gregorčiča; saj bi se močno približali s tem J. Schmidta idejalni jednoviti čitanki (glej lanski „Zvon“, str. 502.). — Ako bi se po teh načelih nabralo štiva menj, nego ga je v Sketovih čitankah, to nič ne dé; bolje da čitajo učenci malo, toda klasiških del desetkrat, nego desetkrat večjo množico srednjih izdelkov po jedenkrat. — Ako se preosnovatelju čitank posreči, pridobiti naše še živeče klasike za to, da spišejo ali zložijo kàj nalašč za čitanke, smejo to zmatrati za največjo pridobitev. Naših pisateljev in pesnikov pa ne bodi sram, pisati in pevati „in usum delphini“; prepričani naj bodo, da to, karkoli storé naši mladini v prid, storé v prid národu. Nenavadna je sicer ta pot, da bi prehajali umotvori iz čitank v slovstvo, namesto narobe, pa nič ne dé; a nikakor se ne bi smelo ustopiti od načela, da se tista ad hoc pisana berila in takšne poezije sodijo z istim strogim merilom, katero se je uporabljalo pri izbiranji drugega štiva.

2) Takó nabrano gradivo — najboljše blagó, kar ga vzmoremo — razdêli se potem po obče priznanih pedagoških ozirih na skupine, prikladne starostnim dôbam učeče se mladine.

S tema dvema točkama je najtežji del čitankarjevega posla zvršen; zakaj kakó se razvrsti štivo v vsaki posa-

mezni skupini, s tem se čitankarju ne treba mnogo glave beliti, ako se ravná po Neumannovem načelu. Ako pa si glavo ubija z umetnimi razdelitvami, osnovanimi na sezonskih, etiških ozirih in ozirih na druge učne predmete, slobodno mu; ali jaz vsaj mu ne vem za to ni najmanjše hvale, temveč mu kličem s Svetim pismom: »Marta, Marta, mnogotere skrbí si delaš; samó jedno je potrebno: Plemenita vsebina v plemeniti obliki!«

To so čitankarski aksijomi, in na te aksijome se bode ozirati odslej sleharnemu izdajatelju ali popravljalcu slovenskih čitank za nižje srednje šole, tudi ónemu gospodu slovenistu, ki me je povabil na skupno izdelovanje novih čitank, bodisi, da bode sam ali pa s kom drugim hotel izdajati konkurenčne čitanke; prezirati jih tudi g. prof. Sket ne bode smel pri novih natiskih dosedanjih čitank. Da bodo le-óni takó imeli celó drugačno lice, in da bodo cele nove knjige, to naj ga nikar ne plaši On si je že doslej pridobil za slovensko šolsko knjištvo obilo zaslug, katere smo poudarili že v začetku te razprave, omenivši velik napredek od »Cvetnikov« do »Čitank«; in njega zopet po našem oskromnem mnenju dosedanje izkušnje izmed vseh slovenskih šolnikov najbolj usposabljajo, da zadostí tudi novim terjatvam, katere smo dvignili mi. Da so se pa dvignile od druge strani, da se mu skoro usiljujejo, to se mu bode morda zdelo za malo. Ali g. izdajatelj naj pomisli, da več očíj več vidi; prepričan bodi, da bi i mi radi sveto služili domovini sveti; in — izvestno nam oprostí od srca!

V. Bežek.

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

fāntnik m. der Rächer, Krajačevič. — *fantovanje* n. = fančenje. Habd. ad. 1002. — *fārkaš* m. ime psu (iz madj. volk.). — *fegati* objurgare Habd. ad. 1022 potlam začmu se fegati i karati; i v slovarji. — *feletár* m. subauriga Habd. slov., ad. 845 imaš lovase, kočiše, feletare, katančiče, hrani je. — *fertuh* m. iz nemšk. Vortuch Škvorec. — *fertun* m = fertuh, Švagel 1.50. — *festinga* f. die Festung. Zagrebec, Švagel. — *fīcko* m. ime konju. — *fīclati* schnitzeln. — *fijūčkati*, kamen takó zagnati, da brčí; takó brčati je fijučkati. — *fīkati* govoriti *fi*, pfui. Habd. ad. 673 začel se je burkati, phikati i govoriti, da ne sram bilo onoga ki . . . — *fīleki* m. pl. neko jelo, iz nemšk. — *filér* m. ein Heller (novec) Krajačevič, Habdelič i. t. d. tudi ogr. Küžmič Mikl. 65 dokeč ne plačaš slejdnjega filejra mat. 5.26. —

filjūrka f. = branjevka. Škvorec. — *fincémber* — *bra* m. der Hausrock. dolga suknja, ki se navadno nosi le domá. — *fīnta* f. svinjski gobec (toplice varaždinske) — *fīntek* m. grdo ime človeku. — *fīrule* f. pl, orgljice na zobe. — *flīčkati*, z bičem pokati. — *fléten* adj. je kajk. hurtig schnell, na fletnom bald, geschwind. *flētni* je ime psu. — *flétnost* f. die Geschwindigkeit. Kocijančič fil. 3.169 (185). — *flōktati* flōkčem, nekako jesti. *flōjsati* in *flōjzdrati* mazati si lase. — *flúdati se*, zamazati se z rosó, hodé po visoki travi. *fōckati* se, mazati si preveč lase z oljem. — *fajtáš* m. tisto, v kar se prah (smodnik) omota, kadar se zabija v puško. — *fōrdamet* m. velik kos p. kruha. — *fōrfiči* *fōrfliči* m. pl. neko jelo. — *frūz* m. der Fraisen. Zagrebec 1.355 zakaj ravno ovum kaštigum je ju g. bog kaštigal? zakaj nikakovem drugom betegom kakti z vulogmi, frazom velikem betegom, nego ravno z gubum? — *fráta* f. ime psici. — *frcmúriti* mūrim, kadar jed dolgo stojí pri ognji, da izgubí ukus, velí se, da se frcmuri: kaj se tak dugo frcmuri, da vezda né žmatno? — *frfànt* -*ánta* m. betrügerischer Handel, Habd. ad. 391 čudnem zakonom bog negda takove frfānte kaštiga. — *frfantarīja* f. = čalarna praktika, Habd. ad. 389 druga krivičneh trščev frfantarija je, da se zgovore, da stanovitoga trštva rekši rib, sukna, svile i. t. d. ni draže ne plačaju ako . . . 391 tretja tržcev frfantarija je, da marhu ili trštvo, ko prodavaju, zločesto z dobrem mešaju. — *frfrák* m. brbljavec, i *frfrek*. — *frfúliti* fūlim = brbljati: Kaj tuliko frfuliš? — *frfúriti* fūrim = frfuliti. Kocijančič fil. 3·169 govorlivomu biti i podjedno frfuriti prez oduška . . . dosta neprilik v sebi zadržava. — *frīckati* = potepati se. — *frka* der Furz. — *frleti* frlím hervorstehen: vustnica mu frlí. — *frlúžiti* = brlizgati, piskati v lončenega ptiča. — *frljúk*, m. Habd. ad. 864 ki priprosteše vu frljuk mogu obračiti, osmehavati i. t. d. — *frljúkati se:* Habd. ad. 952 žena, ka je vnogo let v dobrom ž njim veselo živela, rada ga ostavlja, rada ga kakti psa dráži, rada se jadovita nad njim frljuka. — *frntáča* f. in *frntec* m. svinjski gobec. — *frntast* adj. v vis ali pa na kraj zavit, kakor je pri nekaterih nos. — *frntek* m. kdor ima frntast nos. — *frtūlj* m. ein Viertel Krajačevič. Habdelič i. t. d. — *frtáljic* m. dem. frtalj. Habd. mar. 321. — *frunjčáti* -*čím* = brenčáti; kamen frunjči, kadar ga privežeš na bič in zalučíš. — *fruntast* adj., kar ima frunte. — *fūcanje* n. das Schnauben. Zagrebec. 1·453 ne slobodno karati bližnjega prez velike srditosti, svade, fucanja i hlepenja na fančenje. — *fūcati* schnauben, konj fuca. Habd. ad. 308 ako e je gdo i nešteč žalnu reč rekel, fucala je na njega. 384 zato se na spovednike fucaju. 1019 gda se na koga fucaju. — Tudi ogr. Trplak pslm. 10·5 fūče na vse protivnike svoje.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Stari zemljevidi dežele kranjske v národni knjižnici pariški.

Priobčil P. pl. Radics.

(Konec.)

Pridržujé si strokovni opis teh starejših zemljevidov dežele Kranjske za večje strokovno delo, naj navedem tukaj samó natančne naslove teh 15 zemljevidov; nekoliko podrobneje pa hočem izpregovoriti o najstarejšem izmed njih, o Zalterijevem zemljevidu iz leta 1558., kot najstarejšem delu, kar nam jih je znanih pred samostalnimi zemljevidnimi izdajami.

1. Ducatus Carnioliae vna cvm Marchia Windorum ... Bologninus Zalterius Venetys MDLVIII. (Dolžina 57 *cm*, višina 43 $^1/_2$ *cm*).

2. detto. 1568.

3. in 4. 1574.

5. Goritiae, Karſtii, Chaczeolae, Carniolae[1]) Hiſtriae, et Windorum Descrip. Hec tabula concinnata est ex corographiis Wolfg. Lazii, cui infima Histriae pars ex alterius descriptione addita est. (dolžina 23 *cm*, višina 33$^2/_3$ *cm*).

6. Forum Julium, Karſtia, Carniola, Hiſtria et Windorum Marchia[2]) (dolžina 47 *cm*, višina 34$^1/_2$ *cm*).

7. Carniola (nad naslovom rog s sadjem) — (dolžina 15$^1/_3$ *cm*, višina 10$^3/_4$ *cm*).

8. La Carte de l'Archiduché d'Autriche des Duchés de Stirie, de Carinthie et de Carniole, de Comtes de Cilley et de Goritz, carte tirée de la Geographie du Fr. Audiffret Tom III. page 118 (torej zemljevid, vzet iz atlanta Audiffretovega; dolžina 36 *cm*, višina 23 *cm*).

9. Partie du Cercle d'Autriché ou ſont les Duchés du Stirie, de Carinthie, de Carniole et autres Estats Hereditaires a la maison d'Autriche. Par le Sr. Sanson,[3]) Geographe ordinaire du Roy A. Paris chez H. Jaillot, joignants les grands Augustins aux deux Globes, Avec Privileges du Roy pour vingt ans, 1677; dressés sur les memoires les plus nouveaux (torej, kakor trdi izdatelj, narejen je zemljevid po najnovejših novicah o teh deželah — dva zemljevida, razdeljena, vsak dolg 44 *cm*, visok 56 *cm*).

---

[1]) Isti naslov kakor na listu 40. v Ortelijevem atlantu. Cf. moj spis: „Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. veku." „Zvon", 1886, štev. 3., str. 161.

[2]) Ibid., list 42., str. 162.

[3]) Do srede 17. stoletja so Nizozemci izdelavali malone vse zemljevide, kar jih je bilo treba. Od leta 1627. je Nicolas Sanson ta posel preložil na Francosko in ob smrti (leta 1667.) ostavil svojima sinovoma Guillaumu in Adrienu 400 plošč (za tisek zemljevidov). — Takó piše Peschel v svoji knjigi „Geschichte der Erdkunde", 2. izdaja, (priredil dr. S. Ruge, Monakovo, 1877, str. 670. i. sl.).

10. Herzogthumber Steyer, Karnten, Krain etc. Duchés de Styrie, Carinthie et Carniole, Comté de Cilley, Marq(ui)sat des Windes (windische March) et autres Estats Unis et hereditaires aux Archiducs d'Austriche. Par N. Sanson d'Abbeville Geographe ordinaire du Roy A Paris chez l'Auteur Avec Privilege pour vingt ans 1679 (dolžina 59 *cm*, višina 43 *cm*).

11., 12., 13., 14. isti zemljevid, samó da so na bakrorezu meje posamičnih dežel pobarvane, in sicer meja štajerska zeleno, koroška rumeno, kranjska bledordeče, celjska in goriška modro.

15. Li ducati di Stiria, Carinthia e Carniola et altri Stati Ereditarij che compongono Parte del Circolo d'Auſtria descritti da Giacomo Cantelli da Vignola Geografo é sudito del Serenissimo Duca di Modena e dati in luce da Gio. Giacomo de Rossi dalle sue Stampe in Roma alla Pace con Priuilegio del S. Pontefice l'Anno 1686 Franc. Donia Meſsanensis sculpt. (Arabeske kažejo dvoglavega orla s krono in avstrijski rodbinski grb, potem vojne trofeje in uklenjenega premaganega Turka). — (Dolžina 44 *cm*, višina $54^1/_2$ *cm*).

Sedaj si natančneje oglejmo številko 1. zemljevida Zalterijevega!

Zedlerjev „Universallexikon“ zvezek LX. z leta 1749.[1]) piše o tem kartografu takó-le: „Zaltherius (Bologninus) hat zu Venedig eine Karte von Böhmen, Malta und dem gelobten Lande verfertigt“.

To je vse, kar nam je bilo môči drugje pozvedeti o zvršitelji tega zemljevida dežele kranjske z leta 1558.; vsi drugi zapiski molčé o tem kartografu.

Bakrorez, ki leží pred nami: „Ducatus Carniola vna cvm Marchia Windorum“ je 151. list v zborniku bakrorezov, ki je bil očividno sestavljen za nekovega mecena. Naslov temu zborniku je: „Das Sechste Buch der Kupferstucken. Von Landkarten oder Landtafeln. Mit bestem Fleiß möglichst in hernach volgender Ordnung zusammengebracht und gestellt durch Caspar Schlumpff zur Sonnen. Im Jahr Christi 1665.“ Ta naslov je z velikimi frakturnimi črkami zapisan v lep bakrorezen okvir, ki predstavlja arabeske sadja in cvetic; spodaj pri okviru se čita v jasnini lepo geslo: „Jamais Parreſse Ne fist Proueſse“ (Nikoli lenoba ne zvrší junaškega dejanja). Ves zbornik šteje 187 listov in je vezan v rjavo usnje.

Zemljevid dežele kranjske in Slovenske krajine, ki nas torej najprej zanimlje v njem, dolg je 57 *cm* in visok $43^1/_2$ *cm*. V desnem kotu zgoraj ima lepo izveden grb Slovenske krajine, v obeh kotih spodaj na desni in na levi strani pa se čitajo v renesančno izvedenih ploščicah razjasnjujoči tekstni vpiski. V levi ploščici je napisano: Lectori! Quia Illyricum in diverſas regiones partitur in Carniolam, Marcham Windorum, Liburniam, Cro-

[1]) Str. 1435

atiam, et Dalmatiam quorum cum ueriores fines ignorentur, omnes sub Sclauonia nomine accipiuntur, in hac tabula omni cura diligenter adhibita Carniolae et uerioris Sclauoniae terminos tibi describendos curavi, quae omnes prouinciae licet angustiis finibus contineantur nobiles tamen et maximis naturae denique optimi beneficiis cumulatae videntur. Vale. — V ploščici spodaj na desni strani se čita v italijanskem jeziku isti tekst, ki dalje pripoveduje, da ta zemljevid ustanavlja, kakšna je prav za prav dežela kranjska in prava „Sklavonija" (Slovenska krajina).

Ako si ogledamo podrobnosti na zemljevidu, vidimo ondu, kjer se Ljubljanica izliva v Savo, natisnjeno v ovinku poleg oznamenil „Lubiana", „Labach" besede: „Hic Argonatae ex Sauo in Nauportum Naiugarunt." Ljubljanica se imenuje „Nauportus fl.", Gradaščica: „Bylly fl.", ki teče izpod gradú „Bylligracz". Severozapadno od Bylligracza je kraj (grad?) „Bylly". Poleg Škofje Loke stojí „Latobici", nad Vipavo se čita: „fodina argenti vivi" (Idrija ni imenovana), poleg njih kraj „Lorz" (Loitsch?). Pod krajem „Hasparg" čitamo „eruptionibus pontium" (narisan je hrib, iz katerega kipé trije kačasti znaki, pomenjajoči iztek vodâ); pod tem hribom (Javornikom?) se razteza oznamenilo „Lvgevm palus" (Cerkniško jezero) hodie „Czyrknaczerſee", quae quotannis piscationem inuenere, ſementem in aeſtate et uenationem in autumno exhibet (razjasnilo vodnega dotoka in odtoka, često opisane ribje loví, lova in setve v istem letu). Proti kraju „Alben" (Planina) teče voda „Fusinfluss"; južnovzhodno od Hrušice („Burnpamer-Wald") se vidi v gozdatem okviru kotlinasta jasa, in na nji se čita „Hortus Diaboli"; južnovzhodno od njega je zaznamenovan kraj „Gerschani" že na Hrvaškem „pars Dalmatiae". Pri Novem Mestu čitamo „Rudolfluue" (Rudolfove?) id „poganelick" in tikoma zraven „Marchia Windorum"; pri Krškem, Raki vidimo „Vallis Vtricae". Za kočevsko mesto ni oznamenila, dasi je mesto označeno poleg „Fridrichſtey(n)"; mimo tega čitamo na Kočevskem kraje: „Lienfeld, Kaczenfeld, Krapfenfeld, Nefels." Pri Postojini je rimsko oznamenilo „Avendone". Suha Krajina se imenuje „Carniola sicca." Na Gorenjskem (Carniola superior) se čita „fons Savi" (izvir Save), „Ocra mons", dalje so oznamenovani kraji „Wurzen, Lengenfeld, vels (Bled); pod „Ocra mons" je zapisano „Confinia Carinthiae, Carniolae et Goritiae" in še dalje spodi „fons lisontii (Isonzo) quondam Anae." Vidi se torej, da so oznamenila do malega začrtana kàj preprosto. Sosebno zanimljivo pa je oznamenilo „Byllifluss" in (grad) „Bylli (stari grad Polhov Gradec?); ti besedi naj razsodijo jezikoslovci, če bi se utegnilo misliti, da je poleg imena „Gradašcafluss" kdaj živelo ime „Byllifluss", katero je kartograf Zalterij prevzel v svoje zemljevide dežele kranjske!

LISTEK.

† **Ivan Tomšič.** Dné 17. m. m. je umrl po daljši mučni bolezni *Ivan Tomšič*, c. kr. vadniški učitelj in c. kr. okrajni nadzornik, urednik „Vrtčev“ in znani pisatelj slovenski. Pokojnik je bil porojen dné 4. grudna 1838. leta na Vinici, kjer je služboval njega oče Bernard (tudi plodovit pisatelj, umrl dné 24. velikega travna 1856. leta) za učitelja Osnovne šole je dovršil domá na Vinici, leta 1855. pa je prestopil na ljubljansko gimnazijo, kjer je bil vedno jeden prvih odličnjakov. Zaradi skrajno neugodnega gmotnega razmerja je ostavil gimnazijo in leta 1859. šel na učiteljišče, kjer je leta 1860. dovršil svoje nauke. Osem let je nató učiteljeval v Tržiči, odtod pa je prišel za učitelja na tedanjo normalko ali sedanjo vadnico v Ljubljani, kjer je deloval vestno in vztrajno, dokler ni moral naprositi lani zaradi hude bolezni dopusta — Ime Tomšičevo je tesno združeno s književno zgodovino slovensko. Spisal ali izdal je vsega skupaj do 30 knjig, sosebno za mladino, in pisal v različne liste slovenske, takó v „Šolskega Prijatla“, kjer so natisnjeni njega prvenci (leta 1853), v „Danico“, v „Učiteljskega Tovariša“, v „Slovenski Glasnik“, „Novice“, „Besednik“ i. t. d. Največja zasluga Tomšičeva pa je, da je leta 1871. ustanovil „*Vrtec*“, katerega je skrbno in modro vodil do zadnjega diha svojega. Predaleč bi nas zavedlo, ako bi naštevali vse, kar je spisal in priobčil Ivan Tomšič; zató svoje čitatelje samó opozarjamo na spis pokojnega prof. Marna v „Jezičniku“ leta 1891., kjer so natančno našteti plodovi Tomšičevega neutrudnega peresa. Omenjamo samó še, da je Tomšič dolgo let sestavljal „Bibliografijo slovensko“ v „Letopisu Matice Slovenske“ in da je prvi poslovenil Močnikove računice. Tudi prevod novih računic, predelanih na kronsko veljavo, ki izidejo letos, oskrbel je Ivan Tomšič. — Naš národ bode težko pogrešal vzornega rodoljuba, ki tudi v najbridkejših časih ni zatajil svojega odločno národnega mišljenja; takisto težko bode naša mladina pogrešala plemenitega svojega učitelja in pisatelja, slovenska književnost pa žaluje po zvestem sodelavci svojem. Blag mu spomin in mir njega duši!

Slovenska zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodoznanskem, statistiškem, kulturnem in zgodovinskem oziru. I. del. *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska.* Zgodovinski opis (12 podob). Spisal *S. Rutar*, c. kr. gimn. profesor. Izdala »Matica Slovenska«. 132 stranij. — Že v lanskem letniku »Ljublj. Zvona« smo imeli priliko opozarjati na vrline, katere ima tistega pisatelja »prirodoznanski, statistiški in kulturni opis poknežene grofije Goriške in Gradiščanske«, in smelo trdimo, da bode tudi ta knjiga Slovencem zelo ugajala. Prav razveselilo nas je torej nadaljevanje tako lepo započetega dela z zgodovinskim opisom prej imenovane slovenske pokrajine. Vsa zgodovinska tvarina je razdeljena na pet poglavij, in sicer so to: 1. Goriško do leta 1000. po Kristu. 2. Goriško pod akvilejskimi patrijarhi. 3. Goriško pod lastnimi grofi. 4. Narodna izobraženost v srednjem veku. 5 Goriško pod Avstrijo. — V prvem poglavji nam g. pisatelj prav umevno razlaga prazgodovinsko dôbo, kakšna je bila pred 2000 leti dežela in nje prvotni naselniki, sledove prazgodovinskih prebivalcev, različna gradišča in trgovinsko razmerje v tej deželi. Opisujé rimsko dôbo, bavi se, kakor umevno, mnogo z Akvilejo ter nam kaže, koliko so Rimljani v kulturnem oziru storili za Goriško, koliko je trpela dežela za preseljevanja narodov in kakó so se končno početkom srednjega veka v deželi naselili Slovenci, dokler jih ni podjarmil Karol Véliki in se je Goriška združila s Koroško. — Drugo poglavje razpravlja zgodovino od akvilejskih patrijarhov do pridobitve Goriške po Maksimilijanu I. leta 1500. Tu vidimo, kakó so si prisvojili deželo akvilejski patrijarhi in kakó so se uveljavili sami in njih kapitelj, broječ 50 kanonikov. Opisuje se vladanje najimenitnejših

akvilejskih vladarjev. Naslednje poglavje nas seznanja s prvimi bistriško-goriškimi grofi, kateri so bili nekaj časa podložniki nemških cesarjev, toda so leta 1231. neomejeno zavladali samí. Goriški grofje so razširili svoja obširna posestva po Primorskem, Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Tirolskem. Do vrhunca svoje slave je dospela rodovina za grofa Henrika III. (1304.—1323.). A tudi Turki niso prizanašali deželi, nego so koncem 15. stoletja divjali in plenili po Goriškem — Koncem zgodovine srednjega veka opisuje g. profesor kulturno stanje prebivalstva in nam slika, kakó se je izomikalo in povzdignilo od prvotnega stanja. Na strani 50. je majhna tiskovna pomota: čitaj se »patrijarh (m. papež) Gottfried leta 1184. i. t. d.« Pristno sliko tedanjega časa dobimo, ko beremo opis različnih nesreč in elementarnih nezgod, o boleznih, kugi in počenjanji flagelantov. Kobarijsko malikovanje nam priča, kako surovi so še bili časi. Ljudstvo je bilo sosebno udano igri in pijančevanju. Nadalje se naštevajo najstarejše fare na Goriškem, opisujejo se z bogoslužjem obredi, šege in navade pri pogrebih, stanovsko razmerje, sodstvo in gmotno stanje v srednjem veku. — Zadnje poglavje nam predočuje vojske z Benečani, turške napade na Goriškem in razširjanje luteranstva, katero se pa tu ni moglo vkoreniniti. Nevaren je bil leta 1713. tolminski upor, kateri se je razširil skoro po vsem Goriškem. Dalje se opisuje Marije Terezije in Jožefa II. skrb za blaginjo goriške dežele Zelo zanimljivo in živahno popisuje g. Rutar notranji razvitek od leta 1500. do leta 1800, in sicer najprej versko gibanje do končne ustanovitve goriške nadškofije leta 1751., potem pa ustanovitev semenišča, novih farâ, samostanov in bratovščin. Uvrstil je tudi opis vojaštva, duševne ljudstvene omike, gmotnega stanja in elementarnih nezgod. — V zgodovinskem pregledu 19. stoletja govori najprej o francoskih napadih in krepkem uporu Avstrijancev. Za tem prihaja političnа in cerkvena razdelitev, šolstvo in delovanje zaslužnega slovenskega slovstvenika in hribolazca Valentina Staniča. Dežela je tudi trpela po hudi lakoti, zimi, trtni bolezni, koleri in drugih nezgodah. Precèj mirno je bilo za Goriško leto 1848., toda javno življenje se je venderle zelo izpremenilo. Od tedaj pa gmotno stanje vidno napreduje. »Dodatki« na konci knjige navajajo mnogo zanimljivih in važnih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturnih podatkov o Goriški, nje posameznih krajih in mestih. — Knjigo diči dvanajst lično izdelanih podob, kažočih devinski grad, akvilejsko baziliko, Gorico v različnih časih, razne pečate, grbe in dr. Iz te knjige zajemljemo tudi lahko več znamenitih podatkov za zgodovino drugih slovenskih pokrajin. Zvedeno in spretno, kakor zna baš sam, zbral je prof. Rutar mnogo domoznanskega gradiva ter ga razvrstil prav pregledno. Pokazal pa je tudi pot in način, po katerem se nadaljuj po njem pričeti in za nas Slovence velevažni opis slovenske zemlje. Opisu »pokněžene grofije Goriške in Gradiščanske« gré gotovo jedno prvih mest v slovenskem znanstvenem slovstvu. — Knjigo priporočamo najtopleje vsem slovenskim razumnikom, zlasti še gg. učiteljem na Goriškem, katerim bode izvrsten pomoček pri domoznanskem pouku. *Fr. Orožen.*

Igre in pesmi za otroška zabavišča in ljudske šole. Uredil *Ivan Mercina,* učitelj na c. kr. deški vadnici v Gorici. V Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda" 1893. Str. 141. Cena 60 kr. — Kal te cvetke domačega slovstva je pognala prve listke že leta 1887., ko je „Narodna šola priobčila drobno knjižico: „Zabavišče slovenskim otrokom", spisal *Anton Funtek.* Prvotni poganjki sicer zdrave in čvrste rastike pa se niso mogli razvijati in prinašati pričakovanega sadu, ker debelce — rekli bi — ni bilo požlahtnjeno. Pesence niso bile uglasbene. Skoro sedem let je bilo treba, preduo je bila mladika presajena na rodovita tla. Sedaj je krasno uspela in se nam kaže v najlepšem cvetu. Nadejati se je, da tudi sad ne izostane. Pri tej požlahtnitvi imata največjo zaslugo g. Ivan Mercina in naša požrtvovalna družba sv. Cirila in Metoda.

Prvi je na podlagi svojih mnogoletnih izkušenj pri vzgoji in kot član c. kr. izpraševalne komisije za otroška zabavišča v Gorici besedilo prvotnega Funtkovega „Zabavišča“ s tem spopolnil in dovršil, da je na čelo spisal prav poučno navodilo zabaviteljicam ter 126 pesencam ali sam zložil ali poiskal prikladne napeve. Uvrščenih je tudi nekaj takih, ki so se v zabaviščih ali že udomačili, ali pa so bili potrebni, da zabaviteljicam ne bode iskati učne tvarine po drugih virih. Druga pa je z znatnimi troški oskrbela natisek otroške te pesmarice, ko se po mnogem trudu in pogajanji uredniku ni posrečilo, da bil na svetlo spravil skrbno in vsestransko dobro premišljeno delo, katerega smo dosedaj jako pogrešali.

Ako vzamemo v poštev urediteljeve in družbine nagibe k izdavi, moramo le izreči željo, da se Slovenci izkažimo obema podjetnikoma prav od srca hvaležni z obilim naročevanjem. Knjižica ima sedaj dovršeno obliko, samo da bi jo prav pridno izkoriščali vsi, katerim je namenjena! Nje obseg je razdeljen v dva oddelka; prvi — pisatelj ga imenuje „Uvod“ — je temeljita pedagoška razprava o petji in otroških igrah, drugi je pesmarica, v kateri je poleg drugih napevov uredltelj zbral 89 svojih napevov. Uvod je najprej namenjen otroškim zabaviteljicam našim. Strinjamo se s tem popolnoma in še dostavljamo, naj bi ne ostala knjižica samo n a m e n j e n a, temveč naj bi se tudi marljivo rabila. V „uvodu“ je polno lepih nasvetov in vodil tudi drugim, ki se bavijo z vzgojo. Celo izobraženim materam bi hasnilo, da ga prečitajo in premislijo, je li koristno otroka pošiljati v zabavišče. Zato govorí uredltelj popolnoma prav, če naglaša na konci svojega „uvoda“, da bi se slovensko razumništvo in sosebno ljudsko učiteljstvo nekoliko več zanimalo za veliko vzgojno idejo otroškega zabavišča. Vsę premalo se priznava važnost tega vzgajališča za narodno vzgojo, a še mnogo menj se priznava težavna naloga otroške zabaviteljice, katera poleg matere p r v a vpliva na dušo onih, ki bodo nekdaj znameniti možje in odlične matere — Navodilo je vseskozi zanimljivo sestavljeno v lepi, gladki slovenščini. Pisatelj opozarja zabaviteljice na vse važne vzgojne momente, katere jim nudi modro urejena igra in lepo umerjeno petje kot najžlahtnejša pomočka za blaženje človeških čustev. Zlasti nam ugaja, da je merilo določeno za metodiško ravnanje pri pouku; zato treba, da se gojita igra in petje zmerno, redno in točno; tedaj uspeh izvestno ne izostane. Igra in pesem — obe vzbujata estetiško in etiško čustvo. S petjem se vadi zlasti sluh, lika glas, ostri glasbeno občutnost in meročutje, požlahtnuje vedenje, krepčajo pluča i. t. d. In igra — pametno ravnana — koliko vpliva na rodoljubnost, olikano gibanje, telesni razvoj in ojačitev dobre volje! Da se dosezajo ti zmotri, seveda treba zabaviteljicam marljivega pripravljanja pred poukom, ki mora biti vsekdar primeren času. Vsa ta načela so v navodilu obravnavana prav temeljito, da jih bode za svoj poziv vneta vzgojiteljica rada čitala in zvesto po njih izvrševala vzvišeno svojo nalogo.

V drugem delu je 126 napevov po vsebini razvrščenih v 13 skupin: I. Nabožne pesmi (12), katerih v Funtkovem „Zabavišči“ ni, in sicer zato ne, ker je bilo takih premnogo na izbiro; pogrešale so se najbolj pesence za otroške igre; II. Uvodne pesmi (4); III. Koračne pesmi in igre (9); IV. Igre s hojo, skakljanjem, tekanjem in skakanjem (9); V. Igre v krogu (18); VI. Nazorne igre (8); VII. Igre s prsti in rokami (9); VIII. Igre z žogo (11); IX. Igre s kroglo (7); X. Pesmi za stavljenje (9); XI. Sklepne pesmi (8); XII. Raznotere pesmi (12); XIII. Dodatek (9). — Vsi napevi so kàj lahki, preprosti, vender pa ljubki in prikladni otroškemu grlu in obsežnosti glasu; zaradi tega se jih vsaka zabaviteljica takoj priuči, ako le količkaj poje po notah.

Knjižica je bogat zaklad učne tvarine za slovenska zabavišča, a tudi za ljudsko šolo. Naj gre torej to delo med slovenski svet in vnema naš mali rod k iskrenemu domoljubju ter nam vzgôji mnogobrojno vrlih pevčkov v zabaviščih in ljudskih šolah. Želeč, da

bi dobil ureditelj za izredno svojo marljivost zasluženo priznanje v brzi razširitvi in da bi bilo slavni družbi vsaj toliko vračila za dragoceno izdavo, kar je rodoljubno potrosila za natisek, izrekamo še posebno svojo zadovoljnost na tej slovstveni pridobitvi, ki je vredna ne samo dobre srebrne, temveč zlate krone z ozirom na to, da je družba naše izdatne podpore jako potrebna! *Ss.*

Slovanska knjižnica. V poslednjih štirih zvezkih (snopič 11.—14.) je priobčila »Slovanska knjižnica« »O d i s e j o«, katero je prosto po Homerji spisal g. prof. *Andrej Kragelj* v Gorici. Mi prav veselo pozdravljamo to lepo delo; saj naša mladina še ni imela podobnega berila v slovenskem jeziku, in ga odobravamo tem bolj, ker je g. pisatelj dobro pogodil pripovedni zlog ter z večšo roko prikrojil epopejo takó, da ne bode zanimala samó mladine, nego tudi marsikaterega odraslega čitatelja. Prav za takšne je dodan primeren uvod, ki v velikih potezah navaja vsebino Odisejino in opisuje grško verstvo. Kar se tiče jezika, imeli bi pač tu tam pripomniti kaj malega (sosebno nas moti pomožni glagol za dopovedkom, prepogosta raba pridevnega deležnika in nekatere oblike kakor »umroč«, »odstraniti se«, »v omotico pasti« nam. »omedleti«, »dopadati« i. dr.), vender pa te hibe, ki so kolikor toliko tudi le nedoslednosti, celotnemu delu ne jemljó velike cene. — Uredništvo »Slovanske knjižnice« je dalo vse štiri snopiče vezati v jedno knjigo, ki stane 48 kr., lično vezana pa 1 gld. Vsemu podjetju, žal, še ni toliko naročnikov, da bi bil njega obstanek zagotovljen.

Dve novi knjigi za pouk o petji. V zalogi Ig. pl. Kleinmayra & Fed. Bamberga v Ljubljani sta izšli nedavno ti-le knjižici: »*Početni nauk o petji za ljudske šole*«, po R. Weinwurmu sestavil *Ant. Nedvěd* (8⁰, 31 str, cena 20 kr), in »*Vaje v petji*«, zložil *Anton Nedvěd* (8⁰, 88 str., cena 60 kr.). Obe knjižici imata namen, ljubezen do petja, ki je tolikanj živa med Slovenci, privesti do izhodišča óne poti, ki se končuje z velikimi zbornimi deli, kakeršna dandanes proizvaja »Glasbena Matica«, do poti, na kateri se izobraža zmisel in zanimanje za umetniško zborno petje. Navodilo za prve stopinje na tej poti obseza »Početni nauk«, katerega je gospod Nedvěd sestavil po znani knjigi, uvedeni v javnih šolah. Pisatelj izhaja od preprostega glasbenega elementa, namreč od takta — od najpreprostejših kombinacij $^2/_4$ takta na jednem tonu — in potem progresivno obravnava tudi intervale od prime do oktave, vzporedno s težjimi kombinacijami $^2/_4$, pozneje $^3/_4$, $^4/_4$, $^6/_4$ in $^6/_8$ takta, takó da drobna knjižica malemu pevcu podaja vse, kar mu je treba vedeti in znati. Oznamenilo intervalov s številkami, kakor se tukaj rabi, bilo bi sicer jako priporočno, če bi se dalo tipografski ločiti od številk, ki oznamenujejo takt. — Za daljnejšo izobrazbo rabi drugi zvezek, »Vaje v petji«. Najprej podaja pisatelj v kratkem uvodu poglavita pravila o petji, nató nekaj predvaj, izmed katerih pa nekatere obsezajo že marsikaj, kar spada v nastopni oddelek, med intervale, potem pa obravnava intervale po vrsti od prime, sekunde, le-te zložene do diatoniške skale, do oktave. Vzgledov je jako veliko, ritem je kàj raznovrsten, vender vselej preprost. Nató se vrsté vaje v šestnajstinkah, trijolah, v triosminskem in šestosminskem taktu, kromatika, pri kateri uporablja pisatelj samó kromatiške znake prim in sekund, in napósled je obilo vzgledov v različnih dur-skalah in mol-skalah s kratkim dodatkom dvoglasnih vaj. — Vse vaje, tudi kar je težjih, niso pretežke tudi menj nadarjenemu učencu. Zložene so do malega iz dvotaktovnih simetriško sestavljenih fraz in se na sredi perijode malone povsod obračajo k dominanti, zató si jih brezuvetno lahko ohrani vsakdo v sluhu in si brez težave lahko predstavlja intervale. — Obe knjižici sta seveda namenjeni najširšim krogom, ker je večina venderle menj glasbeno nadarjena; začetnika hočeta le v obče uvesti v glasbo, mi pa ji radi kàr najtopleje priporočamo sleharnemu začetniku, tem bolj, ker je njiju tipografska oprava jako lepa, cena pa dokaj nizka. *K. Hoffmeister.*

Pomladni glasi posvečeni slovenski mladini. IV. Uredil *Ivan Štrukelj*. Založili sotrudniki. V Ljubljani, 1894. Tiskala „Katoliška Tiskarna". 143 str. Cena broširanemu izvodu 25 kr. kartoniranemu 35 kr. Ukusno natisnjena knjižica obseza pet pesmij, življenjepis Valvasorjev, štiri pripovedne spise in igrokaz v treh dejanjih. Najboljša spisa med vsemi sta povest „Hudi dnevi" in črtica „Pri bučah", oboje spisal *Ivan Štrukelj*; v obeh se kaže jako lepa nadarjenost pisateljeva. Mladini primerni sta tudi ostali povesti: „Pastir" (spisal *Fr. S. Finžgar*) in „Materina luč" (spisal *J. Jerše*). Igrokaz „Od hiše" (spisal *Jos. Volc*) nima tega, česar bi največ potreboval: dramatiškega dejanja. Življenjepis „Baron Ivan Vajkard Valvasor" (spisal *Evgen Lampe*) se čita prav dobro; pesmi so pač manjše vrednosti, sosebno v „Beli kači", tej razbliujeni pripovedki, zasledili smo marsikaj prisiljenega. V obče pa vender priznavamo drage volje, da je letošnji zvezek „Pomladnih glasov" dokaj boljši od lanskega, zató ga radi priporočamo šolskim knjižnicam in sploh prijateljem slovenske mladine.

Cerkvena glasba. 1. Maša »Ora pro nobis« v spomin 700 let, odkar obstoji fara na Št. Viški Gori 1192.—1892. Zložil *J. Laharnar*, organist. Izdalo cecilijansko društvo za goriško nadškofijo. Tisek Engelmann in Mühlberg v Lipsiji. — Stara častita fara na Št. Viški Gori sme biti ponosna na svojega vrlega sina organista, skladatelja g. Laharnarja. Pred nami leži umotvor (označena maša) tega skladatelja, ki jasno priča, koliko vzmore in kako visoko se vzpnè človeški duh celo brez šole z resno in trdno voljo. Da je maša dobra, tega nam ni treba še posebe poudarjati; saj so jo vrlo dobro ocenili strokovnjaki, da, celó predsednik nem. cec. društva Schmidt jo zmatra vrednim umotvorom za vzprejem v nemški cec. katalog. Vender naj dostavimo o tej maši še to-le: 1. Celotnost in jednota te vzgledne maše se sosebno kaže v tem, da slone glasovi na lepem motivu litanijskega korala »ora pro nobis« — *a*, *gis*, *fis*, *gis*, *a*. Ta motiv je v posamnih glasovih nekaj ves izveden, nekaj omenjen ali predrugačen, drugi glasovi pa ga spretno vpletajo v lep venec. 2. Harmonija je do cela izborna, nastopanje glasov ne kaže nikjer najmanjše sile, vse teče gladko, pripravljene disonance se prelepo spajajo v konsonance. 3. Dobro predavana se bode maša slišala, kakor da je stoglasna, vse vrè, kipí in se kopiči v prelepem melodiškem toku. 4. Tekst je takó dobro deklamiran, da se povsod dobro razloči, najsi je mnogokrat med glasove različno porazdeljen. 5. Maša kaže, da ima skladatelj veliko prirojene kontrapunktiške olikane moči. — Da se prelepi maši čudimo, to je umevno; nenavadno pa je, da jo je spisala roka kmetskega mladeniča, katero pokrivajo trdi žulji! Izborno in glasbeno dovršeno delo se najbolje priporoča samo po sebi.

2. Missa »Jesu, rex gloriae«. Ad IV. voces inaequales (org. ad lib) auctore *D. Fajgelj*. Op. 69. — Strokovnjaški list »Cerkv. Glasbenik« je ocenil to mašo takó-le: »Cena čedno natisnjeni partituri 60 kr., v založbi tiskarne R. Milica v Ljubljani. Ime skladateljevo samo že pové, da je skladba v vsakem oziru dovršeno delo; pristavljamo še, da je maša zelo melodična in kljub mnogim imitatoričnim motivom vender še lahka, ker se glasovi gibljejo v lahkih, prijetnih, pogostoma le škalnih postopih. Maša je zložena v C-dur (Credo v F, Benedictus v G). V 6. taktu pri »Agnus« od konca naj poje tenor »c« namestu »g«. (Tisk. pomota *D. F.*). Želimo skladatelju in založniku iz srca obilo naročnikov.«

D. Fajgelj.

Petdesetletnica firme J. Giontini v Ljubljani. Znana Giontinijeva knjigarna praznuje danes svojo petdesetletnico. Ustanovila jo je leta 1829. goriška firma G. Paternolli, dné 1. maja 1844. leta pa jo je prevzel Ivan Giontini ter ji dodal trgovino s popirjem, knjigoveznico in trgovino z glasbenim orodjem. Giontinijeva knjigarna je bila

od svojega početka do denašnjih dnij izredne važnosti za slovensko književnost, zakaj že do leta 1860. je izdala 115 del, do danes pa malone 400 slovenskih književnih proizvodov, izmed katerih so nekateri učakali že po več natiskov. Kot posebnost navajamo, da so se znane »Sanjske bukve« v prvih izdajah tiskale v 3000, pozneje v 4000 izvodih, letos pa izide že 21. (!) izdaja v 6000 izvodih! Takšnega zanimanja bi pač podjetnemu založniku želeli tudi pri drugih delih, izmed katerih je mnogo takih, ki so stalne vrednosti! Sosebno bogata je zaloga knjig za preprosti národ in za mladino in ta zaloga se vsako leto povprek pomnoži vsaj za osem knjig. — Mi smo že večkrat pohvalno poudarjali marljivo delovanje Giontinijeve knjigarne in ji tudi danes, ob nje petdesettetnici, izrekamo svoje posebno priznanje, kateremu dodajamo željo, da bi i nadalje takisto uspešno in vztrajno delovala za čimdalje lepši razvoj slovenske književnosti!

Dve novi razpravi dr. V. Oblaka. Jagičev »Archiv für slavische Philologie« XVI. prinaša dve razpravi našega učenega *dr. V. Oblaka*, in sicer »Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen« (str. 153.—198.) in »Zum silbenbildenden *l* im Slavischen« (str. 199.—209.). V prvi razpravi zasleduje pisatelj razvitek in različne reflekse polglasnikov v slovenščini, in zató utegne to delo zanimati tudi naše filologe. Važno je, kar navaja o dveh različnih dobah v razvitku bolgarskih polglasnikov v prave samoglasnike, ker se doslej niso mogli povoljno razložiti razni zastopniki polglasnikov v istem bolgarskem narečji. V hrvaščini nas v tem oziru sosebno zanimljejo narečja na krškem otoku, o katerih se tukaj govorí dovolj natančno. — V drugi razpravi omenja dr. Oblak najprej to, da zlogotvorni *l* še dandanes živi v govoru različnih krajev na otoku Krku, o čemer se je še vedno dvojilo, in tudi v nekaterih bolgarskih narečjih, potem pa pojasnjuje daljši razvitek tega glasú v *ol*, *ow*, *u*, *o* in *łu*, pri čemer se sosebno ozira na jugoslovanska narečja.

Operni pevec J. K. Tertnik je priredil dne 4. m m. v Ljubljani svoj prvi samostojni koncert, čegar vzpored je obsezal slovenske skladbe Nedvědove, Vilharjeve in Gerbičeve, dočim so bile točke v nemškem jeziku vzete iz opernih del Wagnerja (»Tannhäuser«, »Lohengrin«) in Leoncavalla (»I pagliacci«). Gospod Tertnik se je od tistega časa, kar smo ga prvič slišali pri koncertu »Glasbene Matice« v dvorani filharmoniškega društva, do denašnjega dne naučil izredno veliko; ako še vzamemo njega fenomenalni junaški tenor, kakeršnih izvestno ni mnogo po svetu, tedaj je popolnoma umevno, da je gospod operni pevec dosegel velikanskí uspeh. Najbolj so se seveda njega glasu prilegale velike arije iz oper Wagnerjevih, ali izvrstno je pogodil tudi pretežno liriški značaj naših slovenskih pesmij. Gospoda Tertnika čaka brez dvojbe še sijajna bodočnost, za katero mu lahko že sedaj častitamo.

Knjige »Matice Hrvaške«. Knjižnica za klasičnu starinu. Knjiga I. Povjest grčke književnosti. Sastavio *dr. August Musić.* Dio prvi. Povjest grčke poezije u klasično vrijeme. Zagreb 1893. Izdanje „Matice hrvatske". — Osvedočena, da je klasična starina kakor za človečanstvo v obče, tako tudi za vsakega pojedinca jedini most, ki nas vodi do tega, da dobro razumemo sedanjost in v nji popolnoma izpolnimo svojo zadačo, počela je „Matica hrvatska" izdajati pred jednajst leti zbornik prevodov najboljših starih klasikov, grških in rimskih. Da pa olajša čitanje klasikov, bodisi v originalu, bodisi v prevodu, pokrenila je knjižnico, v kateri hoče objasniti vse kulturne strani starega klasičnega sveta. Kot prva knjiga tega zbornika je izšla zgodovina grške poetske književnosti v klasični dôbi, katero je sestavil naš rojak g. *dr. Avgust Musić*, izvenredni profesor klasične filologije pri kr. véliki šoli zagrebški. Pisatelj sam pravi, da jo je „sestavil", ne „spisal". Pisateljev namen torej ni bil podati čitateljem

plodove svojih preiskovanj, nego v lahkem in preglednem obliku razložiti širšemu hrvaškemu občinstvu razvoj grške književnosti. V to zvrho je upotrebil najboljše vire, in drage volje priznavamo, da mu je trud izvrstno uspel.

Najprej se karakteriše v pristopu značaj grškega naroda, na katerem je osnovana grška književnost. Potem se razpravlja v prvem poglavji o grškem jeziku, pismu in o narečjih grških; drugo poglavje nam predočuje zgodovinske dogodke, ki so vplivali na razvoj književnosti in razdelbo književne povesti. Tretje poglavje govori o národni poeziji, četrto do dvajsetega pa nam stavlja pred oči epsko, lirsko in dramatsko poezijo klasičnega veka.

Ako rečemo, da se dá knjiga lahko in gladko čitati ter da zanimlje čitatelja do kraja, izrekli smo najugodnejšo sodbo o nji, zakaj nič se ne prigodi rajši, nego da je taka knjiga suhoparna, dolgočasna in da utrudi čitatelja. Tvarina je dobro izbrana, prazna imena se ne nabrajajo. Gradivo je pregledno vzporejeno, tako da si čitatelj ustvari jasno ogrodje književnega poslopja. Značajni znakovi vsake dobe, vsakega pojedinega pesnika so krepko naglašeni, tako da čitatelj jasno razume literarno, etično in národno važnost različnih dob, pisateljev in del. Baš te karakteristike so sijajen ures te literarne povestnice, ki ne zadržava čitatelja z nobeno učeno primesjo. O življenji pisateljev se podajajo samo najpotrebnejši, točni podatki, o prepornih stvareh, o različnih domnevanjih učenjakov ni spomena; tembolj se stavlja v jasno luč vrednost književnih pojavov. Jednako nam ugaja, da je karakteristiki pesnikovi, ako le mogoče, dodan tudi kak primer njegove poezije, saj jeden primer časih boljše razjasni kako zamisel nego gostobesedna razprava. Pesniške primere sta prav dobro prevedla gospoda H. Badalić in Stj. Senc. Primeri iz Homerja so vzeti iz prevoda Maretičevega. Prevodi v prozi so potekli iz peresa pisatelja samega. Končno še omenjamo, da je oceni vsakega večjega dela pridejana vsebina v kratkih besedah, kar tudi povišuje vrednost knjigi.

Jezik je izbran in lahko umeven. Najmenj gladek je v onih partijah, ki so vzete iz drugih knjig, v tujem jeziku napisanih. Prozajski prevodi pesniških primerov se prenatanko naslanjajo na besedilo originala in so zategadelj takisto temni kakor original. Nikakor se ne moremo sprijazniti z latinsko transkripcijo grških imen, n. pr. „pean“ namesto „pajan“, „Ahejci“ nam. „Ahajci“ i. t. d. Tudi pogrešamo doslednosti v hrvatenji grških lastnih imen. Tako čitamo imena „Pamfos“, „Linos“, poleg „Homer“, „Demodok“ in „Zoilo“ od „Pamphos“, „Linos“, „Homeros“, „Demodokos“, „Zōilos“, — „Tamir“ in „Panijasis“ od „Thamyris“ in „Panyasis“, „Teagen“, „Krates“ in „Sofloko“ od „Theagenes“, „Krates“ in „Sophokles“, „Klonas“ in „Aristija“ od „Klonas“ in „Aristeas“. —

Mato Vodopić. Marija Konavoka. Po istinskom dogodjaju iz vremena prije austrijske zapreme Bosne i Hercegovine. S uvodom popratio *Marcel Kušar.* Sa slikom piščevom. U Zagrebu. Naklada „Matice hrvatske“ 1893. — V malem številu pripovedovalcev, kateri bogaté v Dalmaciji književnost hrvaško, odlikoval se je biskup Mato Vodopić (porojen dné 12. grudna 1816., umrl dné 13. sušca 1893). Poleg mnogih pesmij in nabiranja národnih stvarij je spisal štiri pripovesti „Tužno Jelo“, „Robinjico“ v stihih, „Na Doborskijem razvalinama“ in „Marijo Konavoko“. V poslednji povesti opisuje resničen dogodek, ki se je zgodil za njegovega župnikovanja v Konavlih. Neki Vule (pravo ime mu je bilo Mato Lasić) je hotel siloma oteti Marijo, hčer uglednega Konavljana. Zaradi tega se je vnel prepir med dvema seloma, in tekla je celo kri. Kakor v vseh svojih pripovestih, ne odlikuje se Vodopić toliko po tem, da bi novele odgovarjale pravilom prave umetnosti; niti je znamenit zaplet niti razplet povesti, kateri nedostaje pravega dejanja. Izvrstno pak umeje slikati tajnosti človeških čustev in strastij. Kar se tega tiče,

je pravi mojster, tako vešče upotrebljava vse pomočke realizma. Kakor v fotografski sliki nam prikazuje ljudi v psihološki analizi, njih govor, njih običaje; slikovito nam predočuje kraje, prirodne pojave i. t. d. Veščaki tudi v velike hvalijo njegov jezgroviti čisto narodni zlog in jezik. V „Mariji Konavoki" nas zanimlje poleg drugih opisov národnega življenja sosebno opis „krstnega imena". To cerkveno slavo, katera se nahaja inače samo pri pravoslavnih Srbih, ohranila je samo jedna občina katoliška — konavelska. Zanimljivi so tudi opisi otmice ali „devojačke grapše" in „braće", nekakega ostanka občinskega vladanja.

Gospod Marcel Kušar je napisal kratek uvod o življenji in književnem delovanji pokojnega biskupa. Prav veliko zaslugo pa bi si bil gospod Kušar pridobil, da je raztolmačil ogromno število takih izrazov, kateri motijo vsakega čitatelja, ki ni vešč konavelskemu narečju, in katerih zastonj iščeš v dosedanjih besednjakih. —

Bosanke. Pripovijeda *Ivan Lepušić*. U Zagrebu. Naklada „Matice hrvatske". 1893. — Obče zanimanje za Bosno in Hercegovino se navzlic petnajstim letom, odkar jih bolje vzpoznavamo, še ni ponehalo. Saj nam hranita ti deželi še neizmerno mnogo národnih zakladov, ki še niso izkopani. Da se Hrvatje še bolj zanimajo za ti deželi nego mi, to je naravna stvar, ker so Bošnjaki njih rod in sosed. Zategadelj so veselo vzprejemali črtice, katere jim je pošiljal iz Bosne g. Ivan Lepušić, ravnatelj ljudske šole v Banjiloki (ako me spomin ne vara). Napisal je bil že dva zvezka bosenskih črtic, in evo, letos je izdala „Matica hrvatska" tretjo, o kateri pa, žal, ne moremo izreči ugodne sodbe. „Bosanke" so zbirka štirih povestij, od katerih so prve tri tako naivnootročje, da bi bolje sodile za deške ljudske šole, nego za odrasle čitatelje Matičinih knjig, katerim so menda namenjene. Čuditi se moramo le lahkosti, s katero razpreda g. pisatelj svoje robinzonade in s katero vodi svoje junake v najneverjetnejše situvacije, iz katerih jih seveda rešava zopet najsmelejši slučaj. V teh gostobesednih pripovedkah, v katerih pa je malo dejanja, dojima se nas najneugodneje ono osladno moralizovanje, katero takoj izdaja učitelja ljudskih šol. V vseh pripovedkah živé kristjanje in muhamedovci v čudoviti zlogi; učitelji bosenskih ljudskih šol imajo nedvojbeno nalogo, da vcepljajo deci to zlogo, in brez dvojbe si želi vsak domoljub in človekoljub take zloge, a resnici na ljubo treba priznavati, da v prošlosti take zloge ni bilo in da so take trditve falsifikacija istine. Sploh se mi dozdeva, da so te povesti okvir za to, da je pisatelj v njih namestil vse anekdote, dovtipe, fraze in turške besede, kolikor jih je zvedel v Bosni. Jezik bi bil inače lep, in tudi upotrebljavanja turskih besedij ne grajamo, ker dajejo jeziku nekak lokalni kolorit. A veliki večini Matičinega čitateljstva so te besede neznane, in pisateljeva dolžnost bi bila, da jih pod črto raztolmači z navadnimi domačimi besedami. —

Jovan Hranilović. Izabrane pjesme. Zagreb. Naklada „Matice hrvatske" 1893. — Pesnik je bil še nedavno v nekdaj kranjskem, sedaj hrvaškem Žumberku unijatski paroh, sedaj pa duše pase v Banatu. Svoje pesmi je razdelil pesnik v lirske, epskolirske, epske in prevedene pesmi. Pridodan je tolmač „Žumberačkim elegijam". Izmed lirskih pesmij nam je omeniti posebe ciklus „Žumberskih elegij", kjer v pesniških slikah riše život in običaje, jade in nevolje žumberskega naroda. V „pesmah svakidanjkah" predočuje pesnik v genljivih črtah rane denašnjega socijalnega in národnega življenja. Po našem mnenji se epske pesmi ne razlikujejo od epsko-lirskih, ker pesmi, katere je pesnik namestil pod epsko zaglavje, prepletene so večinoma z lirskimi refleksijami, in namesto epskega dogodka je substrat pesmi navadno samo situvacija, na katero pesnik nadovezuje svoja premišljanja. To velja donekle tudi za lirsko poezijo njegovo. Pesnik ne opeva čustev, katera se sama rodé v duši njegovi, nego pesmi so odsev njegove kontemplativne narave, katera zajema iz vanjskega sveta povod za vzbujanje čustev

Pesnikove misli se večinoma vrté okolo jednega glavnega predmeta; to je njegova hrvaška domovina in sodbina naroda hrvaškega. Priporoča zlogo med južnimi Sloveni, katera, žal, vedno bolj gineva. Pesniška dikcija je živa in vzvišena. Najmenj nam ugajajo pre vedene pesmi. —

Mirko Bogović. Pjesnička djela. Svezak prvi. Drame: Matija Gubec. — Stjepan, poslednji kralj bosanski Zagreb. Naklada „Matice hrvatske". — „Matica hrvatska" je usvojila pohvalno misel, izdajati izbrana ali tudi zbrana dela pisateljev, katera so ali že razpečana, tako da jih ni več dobiti, ali pa so v raznih knjigah raztrkana, tako da se jih je mučno dočepati. Tako je sklenila izdajati pesniška dela Mirka Bogoviča, ki je nedavno umrl. Pokojnik je bil izmed onih pesnikov, ki so v temni dobi narodne zaspanosti vzbujali národno zavest s svojimi deli. Letos je izdala „Matica hrv." dve drami pokojnikovi: „Matijo Gubca" in „Stjepana, poslednjega kralja bosanskega".

Prva imenovanih dram razpravlja znane dogodke iz kmetske vojske leta 1572. do 1573. Dejanje je prav vešče zapleteno in razpleteno, vender ni vtisek celovit, ker se nobena oseba tako ne iztiče, da bi jo mogli imenovati nosilca dejanja, nego prizori polni dramatskega življenja so nanizani v večjo celoto. Za prikazanje na odru ima igra dosti težkoč. Jezik je gladek in ves prepleten z narodnimi reki, ki so časih — žal — tudi trivijalni.

Vsebina druge drame je propast bosenskega kraljevstva leta 1463. Ta drama je mnogo dovršenejša od prve. Stjepan, naravni sin Tome Krističa Ostojiča, kralja bosenskega, ki se je zaradi svojega prijateljstva s Turki zameril papežu, s preganjanjem bogomilov velikemu delu plemstva in s svojim ravnanjem proti zakoniti ženi njenim mogočnim sorodnikom, pridobil si je veliko pristašev. Podpihovan od kralja ogerskega, ogorčen na očeta zaradi svojega kopilstva, od narave silno slavohlepen, ne straši se nobenega pomočka, da bi zakraljeval Bosni, katero hoče zopet osloboditi vseh tujih vplivov. Zatorej ubije potajno očeta in pride na prestol. A koj tedaj jame ugašati njegova zvezda. Očividno je, da ga Bog zaradi njegovega nedela zapušča, a tudi v nesreči ostane nepokolebiv junak in tak tudi pogine. Drama, na odru prikazana, mora napraviti velikanski vtisek. Jezik je vznosit in mnogo bolj dostojanstven nego v „Matiji Gubci". Za natančnejšo analizo dram nam ne dostaje prostora. (Dalje prihodnjič.) *R. Perušek.*

Iz hrvaške književnosti. *Stjepan Korenić,* katehet v zagrebškem ženskem liceji, napisal je pedagoško studijo „Gdje je istina"?, v kateri razpravlja neugodne uspehe sedanjega ljudskega šolstva na Hrvaškem ter mimo drugega priporoča, da bi se korenito preustrojile nedostatne čitanke in razbremenila ljudska šola. Zanimljivo pisana knjižica stane 20 kr. in se dobiva v knjigarni „Dioničke tiskare" v Zagrebu.

Društvo sv. Jeronima v Zagrebu je izdalo za leto 1893. vsega skupaj 79.000 izvodov svojih društvenih knjig, za 8.500 več nego leta 1892. Do konca leta 1893. je bilo vpisanih 11.416 članov; društvena imovina znaša okolo 150.000 gld. Za prihodnje leto izdá društvo mimo drugega „Gospodarsko kemijo", katero je po rajnem slovenskem župniku Vrtovci predelal učitelj Lovro Matagić.

Hrvaško stenografsko društvo v Zagrebu je imelo meseca sušca svoj obči zbor. Društvena knjižnica se je pomnožila za 50 knjig, dohodkov je bilo 696 gld. Društvo je izdajalo svoje glasilo »Stenograf«. Predsednika prof. *Fr. Magdiča* je pozvala vlada, naj spiše učno knjigo o stenografiji.

Album za gasilce. Prejeli smo vabilo na „Vatrogasni album", katerega namerja izdati uredništvo „Vatrogasca" v Zagrebu. V tej knjigi bodo življenjepisi s slikami ne samo zapovednikov posamičnih gasilnih društev, nego tudi zaslužnih gasilcev, dobrotnikov

in prijateljev gasilstva v obče. Album bode izhajal v zvezkih velike osmerke po 25—30 slik z živlјenjepisi na lepem popirji, slike pa na kartonu, in se bode oziral na hrvaško-slovenska društva. Cena lepo vezanemu zvezku bode okolo 1 gld. 20 kr. — Isto uredništvo namerja izdati tudi „Vatrogasni žepni koledar za godinu 1895", ki bode poleg kalendarija in drugega berila obsezal statistiške podatke tudi vseh slovenskih gasilnih društev. Cena 80 kr.

Jagićev „Archiv". Nedavno sta izšla prvi in drugi zvezek XVI. letnika Jagićevega zbornika „Archiv für slav. Philologie". Kakor prejšnji, prinašata tudi ta dva mnogo zanimljivega in raznovrstnega gradiva iz obširnega področja slovanske filologije v najširšem zmislu. Tudi nekaj doneskov za zgodovino slovenščine se nahaja tukaj. Na prvem mestu pa omenimo Vondrákovo razpravo „Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslavischen und in den Freisinger Denkmälern". Vondrákova zasluga je, da je zasledil original jedne izpovedne molitve staroslovenskega („pannonskega") euchology. sinait. v starovisokonemščini, in sicer v rokopisu iz IX. in XI. stoletja. Mi smo sicer vedeli po kijevskih odlomkih, da je že na velikomoravskih tleh, tedaj že v pannonski dobi, vplivala latinščina na staroslovenščino, da se je tudi iz nje prevajalo v staroslovenščino. Za homeletiko in katehezo se pa v teh ravnokar za krščanstvo pridobljenih pokrajinah ni dala latinščina uporabiti v korist staroslovenščine; morala je tedaj staronemščina, katera je bila tukaj v cerkvi ozko spojena z latinščino, priskočiti na pomoč. To se nam sedaj dozdeva popolnoma naravno, in vender ni imel nihče poguma brez nobene podlage izreči take trditve. Sedaj imamo temu v Vondrákovi razpravi neovržne dokaze. Zanimljivo je vender, da se je že prej izreklo mnenje, da je baš v nekaterih molitvah euchol. sinait. najti vpliv latinskega in ne grškega izvirnika. Z isto izpovedno molitvijo euchol. sin., katera je prestavljena iz staronemščine strinja se v marsičem nedvojbeno zadnja izpovedna molitev brizinskih spomenikov, kakor nam to dobro razlaga Vondrák. Po njegovem mnenji je nekje v slovaških pokrajinah ali na slovaškoslovenski meji prestavil duhovnik nemške izpovedne molitve v staroslovenski jezik s primesjo slovaškega narečja. Ta prevod se je potem predelal v čisto staroslovenskega, kakor se nahaja v euch. sinait., in z marsikaterimi izpremembami v slovenščino, kakor ga vidimo v brizinskih spomenikih. V tem oziru nam še marsikaj ni jasnega in marsikaj je še dvojbenega. Tudi slovaške sledove v brizinskih spomenikih bode treba podpreti s tehtnejšimi dokazi ali pa jih opustiti. — Med ostalimi razpravami še opozarjamo na obširno studijo danskega učenjaka Sörensena „Beitrag zur Geschichte der Entwickelung der serb. Heldendichtung'. Razven tega so tu še razprave Verhrackega, Kałužniackega, P. Gjorgjevića, Abichta in Oblaka.

Med korenitimi ocenami je največ Jagićevih. Tudi o novi glagolski izdaji misala poroča. „Wir haben es nicht mit einer Errungenschaft neuester Zeiten zu thun, wie ein ‚liberaler' österreichischer Verwaltungsbeamter vor mehreren Jahren den Glagolismus Istriens als eine Neuerung des Jahres 1848 brandmarken wollte. Nein, er hat sich nur um die Kleinigkeit von 600 Jahren verrechnet; das Recht datiert nämlich nicht vom Jahre 1848, sondern 1248" — piše Jagić v tej oceni. — Mnogo zanimljivih opazek in novih mislij je v obsežni oceni Murkovi o Sobestjanskega ruski knjigi „Učenija o nacional. osobennost. karaktera i juridičesk. byta drevnihъ Slavjanъ".

V bibliografskem oddelku poročajo Jagić, Brückner, Oblak in Polívka kratko in jedernato o mnogih novih knjigah; navzlic vsi kratkosti nam povedo vender dovolj o vrednosti dotičnih razprav.

Glagolita Clozův. Vydal *dr. Václav Vondrák.* Se třemi světlotiskovými přílohami. V Praze 1893, 4°, 126. — Kopitarjeva za ono dôbo epohalna izdaja glagol. cloz. je že iz davna pošla. Zato nam je Vondrák jako ustregel z novo izdajo tega važ-

nega spomenika. Izdaja sama ustreza vsem zahtevam najstrožje kritike, pod črto so dodane varijante iz drugih staroslovenskih spomenikov, v kolikor so sploh znane ali pristopne, tudi grški tekst se nahaja tam, in praznino v samem glag. cloz. je izdajatelj zamašil s tekstom iz homil. Mihanovićevega. Za tekstom je dodan vesten slovar, v katerem so pri vsaki besedi zabeležena vsa mesta in iz grškega originala dodani pomeni. Vondrákova izdaja ni morda samo nov revidiran natisek Kopitarjeve; Kopitarjevega uvoda ni v nji, nadomestil ga je izdajatelj z obširno vsestransko oceno spomenika v jezikovnem in paleografskem oziru. Iz te preiskave, katera obseza prvih 43 str., moremo do dobra spoznati, koliko je napredovala v podobnih vprašanjih slavistika v zadnjih petdesetih letih. Najvažnejše je seveda ono poglavje, kjer V. korenito razpravlja o provenijenci spomenika in pojasnjuje razmerje med njim in ostalimi tako imenovanimi panonskimi spomeniki. Tudi jaz sem istodobno nekoliko pojasnil isto stvar v svoji razpravi „Zur Würdigung des Altslovenischen“ v „Archivu“ XV. in v svojem bolgarskem spisu „Několko bělěžki vъrhu staroslov. pametnici“. Strinjava se v vseh važnejših točkah, samo da je V. o tem razpravljal mnogo natančneje in obširneje. Dognal je, kar sem omenil tudi že jaz, da je glag. cloz. potekel iz originala, v katerem je že precèj sledu novejši ali bolgarski redakciji, kar se sosebno dobro dá opaziti pri evangelijskih citatih, v katerih je po nekod že revidiran prevod. To pričajo tudi oni primeri, v katerih se zamenjujejo glasovi *u* in *o*, *e* in *i*, sosebno pa *ę* in *ą*, ker je to bolgarsko jezikovno svojstvo. Spomenik sam pa je pisan nekje na hrvaških tleh, ker čitamo v njem nekolikokrat *u* za *ą*. Sicer stojí res tudi, toda v manjšem številu *o* za *ą*, in zato je svoje dni mislil Miklosich, da je glagol. cloz. nastal med nami, toda ti primeri so samo pisne pomote, pisec je pozabil napisati drugo polovico glagolske črke, in prva polovica glagolskega *ą* pa je ravno *o*. Nasprotno pa primeri z *u* za *ą* ne morejo biti take pomote. Sosebno važno je to radi tega, ker sedaj vemo, da je novejša redakcija prodrla iz Bolgarske in Macedonije že v X. stoletji, zakaj takrat je bil pisan original sedanjega glag. cloz., celo v pokrajine, kjer je nastal naš spomenik, da je tedaj že v tako stari dôbi bila nekaka vez med bolgarsko-macedonsko in hrvaško glagolsko pismenostjo. Seveda, kako daleč na sever je sezala ta vez, to se na jedini podlagi glag. cloz. ne dá določiti, ker ne vemo, baš v katerih hrvaških pokrajinah (doli nekje v Primorji ali v Bosni), je pisan ta dragoceni spomenik. Vondrák celo misli, da so latinske črke *T. M.*, ki se čitajo kot inicijali v nekaterih glagolskih spomenikih, pisanih na bolgarsko-macedonskih tleh, vzete iz hrvaške glagolice. V tem mu moram nasprotovati, zakaj v glagolskih spomenikih, pisanih na hrvaški zemlji, ni najti pred XII. stoletjem teh črk, (razven v napisu v Baški) na jugu pa se nahajajo že v XI. stoletji, v samem glag. cloz. jih tudi ni, in kar je sosebno važno, vrbniški (Grškovićev) glagolski odlomek, katerega je ravnokar izdal Jagić, ne pozná teh črk. Prav lepo nam je razložil pisatelj tudi palaeografske posebnosti spomenikove, toda o teh ne morem tukaj govoriti, opozarjam samo na svojo oceno v „Archivu“ 588—594 in priporočam vsem onim to novo izdajo (češke akademije), kateri se zanimljejo za staroslovenske studije. *V. Oblak.*

Narodopisna razstava v Pragi. Čehi delajo velike priprave za narodopisno razstavo v Pragi, ki se otvori prihodnjega leta. Ustanovilo se je tudi posebno društvo, čegar namen je prirejanje narodopisnih razstav; to društvo ima več podrejenih odborov. Deželni zbor češki je dovolil namerjani razstavi 60.000 gld. podpore.

»Češka svatba«. Skladatelj *K. Bendl* je dovršil nov češki balet v desetih slikah, za katerega je uporabil največ motive národnih pesmij in iger, ki se pojó in igrajo pri čeških svatovščinah.

Razstava slikarskih in kiparskih del. Književno-umetniška zajednica v Belem Gradu je ukrenila leta 1895. prirediti razstavo lepih umetnostij, ki bode obsezala dva-

oddelka; v prvem se razstavijo znamenita dela srbskih slikarjev in kiparjev od XVIII. veka do denašnjih dnij, v drugem pa dela jugoslovanskih umetnikov sploh.

Ruski kipar M. M. Antokolskij, po jednoglasni sodbi vseh veščakov največji živeči mojster, bil je na berlinski umetniški razstavi za dva velika kipa (Peter Véliki in Kristus pred sodbo ljudstva) odlikovan s prvim darilom, véliko zlato svetinjo. Antokolskij si je že leta 1870. pridobil svetovno ime z orjaškim kipom Ivana Groznega.

Mednarodna umetniška razstava na Dunaji se je otvorila dné 6. sušca. Vsega skupaj je izloženo na nji okolo 1300 slik in kipov iz vseh evropskih deželâ, nekaj tudi iz Amerike.

Največja knjiga na svetu. Vlada severoamerikanskih Združenih držav izdaja že 22 let „Zgodovino secesijske vojske". Zgodovina bode obsezala 120 zvezkov v osmerki, izmed katerih jih je doslej 89 natisnjenih. Vsak zvezek je debel 7·5 *cm*, ima 1000 stranij in veljá vlado 2000 dolarjev. Delo se tiska v 11.000 izvodih in je namenjeno arhivom. Cena celotni zgodovini je do 3000 gld.

O Prešérnu čitamo v knjigi „Neues illustriertes Ehrenbuch, herausgegeben von Teuffenbach" kratek, simpatiški pisan životopis iz peresa nekovega Gröberja. Med drugimi životopisi sta tudi Vegov in Čehovinov. — V dvorni tiskarni na Dunaji so izšle kot ponatisek iz knjige penzijskega društva nekatere pesmi Prešérnove v nemškem jeziku. Mi jih nismo prejeli. — Zagrebška „Prosvjeta" je prinesla v 5. številki Prešérnovo „Izgubljeno vero" v slobodnem prevodu Sabičevem

Listnica. F. S—r (»Slavček«, »Deklici«, »Onstran morja«): Za sedaj pač še niste, da rabimo Vaše besede, »za na polje poezije« in tudi še dolgo ne bodete.

»Slišal sem kosa pet',
Čarobno doni,
Zraven pa slavček
Prav milo brenči.«

Človek bi Vam nekaj rekel, ali molčimo rajši da ne bode zamere! —

Ljubogoj (»Začetek ljubezni«). Namesto vse pesmi postavimo semkaj samó stike: nabrala — nasmijala; godi — topi; bilo — ljubilo; objela — prijela; oživi — kri; vzvrela — vnela. Ti stiki imajo prvič to dobroto, da so kàj lahki, drugič pa tudi to, da jih lahko spopolni vsakdo, kdor je količkaj slišal o cveticah in poljubih. — O. Z. in X.: Izmed poslanih pesmij bi se dale uporabiti za silo samó nekatere, vender pa bi bilo tudi tem treba tako korenitih poprav, da se jih res ne utegnemo lotiti. — Erazem. Vam odgovorimo o priliki pismeno — J. T. v R. Povest smo prejeli; hvala. Kadar jo prečitamo, poročimo Vam svoje mnenje pismeno. — J. F. v K. Rokopisa obeh dramatiških del sta Vam na razpolaganje; naš list ne more priobčiti ni jednega ni drugega. — Slavkov. V tem oziru Vam ne moremo ustreči. Poskusite svojo srečo kje drugje.

„Ljubljanski Zvon"
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 6. V Ljubljani, dné 1. rženega cvéta 1894. Leto XIV.

Balada o sv. Martinu.

Uh, kaka zima! Sto volkóv!
Nocój ne pridem živ pod krov.

Kakó ti, ščip, z nebés se smeješ!
Le škoda, da kar nič ne greješ.

A kód, Boštján, si zášel, kód?
Nemara to ní prava pot . . .

Sneg mête . . . óstra sapa piše . . .
In krog in krog nobene hiše!

Pač! nekaj tukaj-le stojí . . .
Kapélica je — se mi zdi.

Kapéla svetega Martina,
Patróna ljubega mi vina!

Da nisem ga takó rad pil,
Nocój bi tukaj ne nočíl . . .

A tí, svetník, mi ne zaméri,
Če tožim ti . . . pri moji véri!

Veš, ímel kočo svoje dni
Še lepšo jaz sem, nego tí.

Zdaj ní več moja tam na Griči —
Prodali so mi jo biriči

In zdaj razcápan je beráč
In bos ko gos Boštján, kováč.

Vsak pes oblaja me na cesti . . .
Glej, od mrazú se moram tresti.

A tí se zime ne bojíš,
Vsak dan obleko tu delíš.

Še mene s plaščem zdaj ogrni,
Če treba, Bog ti ga povrni!

Ne sékaj z mečem ga čez pol!
Daj célega, saj ves sem gol!

Takó . . . takó! Kakó se svéti!
Oh, škoda ž njim se je odéti . . .

Od pêt do vrata ves je zlat . . .
Da ne bi vzel ga kak mi tat!

Ljudjé od pragov nas podijo —
Svetniki še za nas skrbijo.

Kožuhe môli skopcem žró,
A naše truplo je nagó . . .

Kakó me greje! . . . Naj počijem,
V tvoj plašč ovit tu v kot se skrijem . . .

In ko zasvital se je dan —
Bil zmrznil je beráč Boštján.

A. Aškerc.

V Zali.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Ko se je pripravilo nekaj jedila, da so se nasitili lačni hlapci, in ko je bil utolažil svoj glad tudi fizik Paulus Secundus, ukazal je kanonik iz nova, da se mu pripravi nosilnica. Obložili so jo z mehkim mahom in storili vse, da bi imel bolnik mehko ležišče. Neprestano je ugovarjal zdravnik, toda brezuspešno.

Po jedi prinesó hlapci svojega gospodarja iz sobe in ga rahlo posadé na nosilnico. Bilo je najkrasnejše jutro. Na nebu ga ni bilo oblačka, in na severu so se Triglav in drugi snežniki ostro črtali zadi v temnozeleni krajini. Rosa se je lesketala po listji in travi, in globoko po dolinah je ležala gosta megla, da se je videlo, kakor bi jih polnila jezera samega belega mleka. Bilo je krasno jutro, in lovec si ne more želeti krasnejšega in prijetnejšega v teh krajih. Če le izpustiš pse v zeleno grmovje, zdajci se ti oglasé, in kakor bi trenil, že je divjad na nogah in gonja v najlepšem tiru, da se ti lovsko-veselo širi srce!

Takó se je tudi kanoniku Amandu širilo srce, ko je tisto jutro ležal na nosilnici pred Mrakovo hišo. Odpravljal se je na dolgo pot, ali skrbí mu ni provzročala. Globoko je zasopel in srkal čisti zrak, katerega je bil takó nerad pogrešal v tesni in zatohli sobi.

»Za Boga!« vzklikne radostno, »kakó lahko se tu diha, in prav takó mi je, kakor bi bil prišel iz temnega groba! Bodete videli, gospod fizik, da me ozdravi prav ta pot in ta zrak, ki dosedaj ni mogel do mene!«

»Kaj zrak, kaj zrak!« ujezí se Paulus Secundus, »takšen zrak ni nič prida, sosebno ne, če pride do rane! Jaz, reverendissime, odklanjam vsako odgovornost, in ti, Conrade, si mi svedok, da jo odklanjam.«

»Za svoje početje hočem biti sam odgovoren bodisi proti ljudem. bodisi proti Bogu. Vi, care amice, odvezani ste vsake odgovornosti, in v tem oziru naj vas ne moré skrbí!«

»Meni je prav,« odgovorí deželni fizik; »prav pa ni, da moram, toliko da sem iz težka prisopihal tu gôri, zopet nizdolu, ne da bi se bil počíl in oddehnil.«

»Hodili bodemo počasi,« dé nató kanonik Amandus, »poglejte vender okolo sebe in ozrite se v krasno jutro! In lovske pse imamo in lovske rogove, pa naj bi lazili po gozdih in svoje pse na lancih vlačili za sabo! Nikdar ne, amice; danes bode zvonilo po vsi Zali in nekaj strelov bode odmevalo med hribovjem in plaha zverjad bode puščala krvav sled po mokri travi za sabo! Takó bodi! In morda, tu se zanašam nekoliko na tvojo pomoč, mi Conrade, morda izproži kanonik sam jedenkrat ali dvakrat svoje smrtonosno orožje, če mu pride žival na strel! Takó bodi!«

Deželni fizik pozove slugo k sebi. »Ali ničesar ne čutiš, Conrade?« ogovorí ga važno. »Ali ti nisem pripovedoval précej od prvega trenutka, da bode takó in nič drugače? He! Ali ti nisem govoril o prisadu? Videl bodeš, da poseže vrag vmes, predno smo v Loki! Govorí li pameten človek takó — in ali se vêde takó, če nosi smrtno rano na telesi? Veruj mi, stara duša, prisad je v njem, kri vrè po njem, in drob se kuha v njem! In v takih časih se odpravlja na lov! Kri vrè po njem, in drob se kuha v njem! To je moja zadnja beseda, Conrade, in odslej ne izpregovorim ničesar več! Vi, ki ste porojeni tepci, pa počenjajte, kar se vam ljubi. Ali toliko rečem: da sem jaz v službi kanonika Amanda, uprl bi se mu siloma, da bi ne smel odtod, nego moral ostati v postelji še mnogo dnij. Vi pa ste tepci, zató storite, kar vam drago!«

Te besede je govoril Paulus Secundus tiho, takó da jih ni umel kanonik Amandus.

»Morda pa le ni prevelike nevarnosti,« ugovarja sluga, »ker je danes takó rdečega in zdravega lica kakor nekdaj, ko ga še ni raztrgal medved! Skoro verujem, da dobri gospod res ozdravi!«

Zaničevanje, ki je ob tem ugovoru napolnilo dušo deželnemu fiziku, ne dá se popisati.

»Tepec!« zakričal je, »kàj že nisem povedal, da vrè kri po njem! Basta!«

»Conrade!« izpregovorí kanonik Amandus, ki je posnel iz zadnjih besed deželnega fizika, da hoče le-tá pregovoriti njegovega hlapca, »nikar si ne daj zmešati glave, nego obrni okrog sebe poglede in

povej mi, je li to takšno jutro, da bi mogel umreti pošten in Bogú ljub lovec? Ne in ne!«

Po kratkem premolku dostavi: »Privedite mi tolpo pisanih lovskih psov, da vidim, ali uboge živali še poznajo ubogega svojega gospodarja!«

Storili so, kakor je ukazal. Obsuli so mu tožno ležišče zelenega lova tuleči pomagači in se gnetli okolo njega. Hipoma ga je spoznala pisana tolpa in skakaje in lajaje napravljala nemir ter takó izražala veselje, da zopet vidi svojega gospoda. Klical jih je po imenih, hvalil njih ognjevitost in jim obetal, da jih denašnji dan čaka še obilo posla. Bil je lep, ali tožen prizor, ko je bolni lovec z uničenim svojim telesom, a z bistrim in neugonobljenim duhom ležal sredi svojih nestrpnih psov, ki so mu lizali drobno roko ali se vzpenjali po ležišči ali pa grebli po zemlji, prav kakor bi očitali svojemu gospodarju, da leno leží ob takem jutru, nikar da bi jih pognal v temno lozo, da bi mu gonili lovsko žival.

»Dà,« izpregovoril je kanonik Amandus, »dà, žalostno je, ko ne morem vstàti in vas kakor nekdaj odvêsti v temni gaj! Pomagati mi ni. Raztrgano in onemoglo je moje teló, a duh mi je čil in kakor orel razpenja svoje peruti nad visoko Zalo! O moj Bog, duh v meni govorí, da so prešli zame tisti zlati, dušo poživljajoči časi, ko smo zdravi in radostni lovili po božjih gozdih!«

Tedaj je kanonika Amanda preobladala brezupna toga, in sicer bolj nego kdaj prej. Umolknil je in se zagledal tja v zeleno hribovje, kjer si je iskalo zavetišča in skrivališča obilo plahe divjačine. Njemu pa vse to ni hasnilo; z duhom se je vzpenjal nad gorovje, a s telesom je bil prikovan na ležišče, da se ni mogel geniti!

»Conrade,« šepne Paulus Secundus staremu slugi, »že ga napada slabost, kar ni čudo, ko vrè kri po njem!«

Ali bolnik se skoro ojači in zapové z ostrim glasom: »Odvedite mi pse! Preživi so, in njih hrup mi muči glavo!«

Neradi so ga ostavili zvesti lovski pomagači, in le siloma so jih odtrgali hlapci od njegovega ležišča. Vzdihnil je in dejal sam v sebi: »Dà, dà, veselega lova vesele dôbe so minile!« Potem pa je ukazal:

»Conrade! Pokliči dekleta!«

Poklicali so Katarino, in ko je pristopila, dejal ji je rahlo:

»Podaj mi roko, Katarina, sedaj mi je odriniti. V nadlego sem bil itak predolgo, takó tebi kakor tvojcem. V imeni Bogá se poslavljam od tebe, in če vas bodo kdaj trli ali vam delali krivico, spomni

se, da ti živí na loškem gradu prijatelj, ki neče nikdar pozabiti, da je nekdaj užival dobrote pod streho te hiše!«

»Siromak,« deje Paulus Secundus iz nova proti Konradu, »o loškem gradu govorí in druge vabi tja, ko ga bržkone sam nikdar več ne ugleda! Conrade, videli bodete, kaj je prisad!«

Kanonik Amandus prime roko dekletu in dvigne plaho in boječe okó proti nji, ki tudi ne more izpregovoriti. Neprestano se je borila s solzami, ki so ji zalivale okó.

»V Bogu odhajam od tebe, Katarina,« dejal je zamolklo, »in upam, da oprostí takó meni kakor tebi, če sva — v mislih — grešila proti Njega zapovedim. Časi so hudi, in božjim služabnikom se je ogibati vsega, iz česar bi se porodilo pohujšanje.«

Še jedenkrat je uprl pogled v njen bledi obraz, ki je bil prav v tistem trenutku takó miloben in prijeten, kakor je milobna in prijetna prva pomladanska cvetka. Ali premagal je sebe kanonik Amandus in zaklenil dušo svojo, da mu miloba njenega obraza ni mogla več zasijati vanjo. Lahno vzdihnivši je izpustil njeno roko: »Z Bogom ostani, Katarina!«

»Dvignite me!« — obrne se nató k hlapcem, »itak se mudimo predolgo!«

In ni je več pogledal, dasi mu je bledi obraz, ko so ga dvignili in odnesli, obledel še bolj, četudi ne vemo, ali zató, ker je trpel muke telesne, ali zaradi tega, ker se mu je tudi srce vilo v mukah. Odnesli so ga vkreber. Z mrtvim glasom je še ukazal:

»S psi krenite na desno, da pridete v gozd pod nami! Le jedenkrat mi še dopustite, da začujem zvonečo Zalo in petje lovskih rogov!«

Izginili so hlapci in psi. In zapel je lovski rog in po Zali je odmeval, in njega melodiški glasovi so se prav skoro družili z zvonjenjem razdraženih štirinogih gonjačev, ki so bili prav brzo zavohali in prepodili zverjad. Po logu se je drevila srce oživljajoča gonja, dočim so nosilci z bolnikom počasi lezli proti vrhu. Ondu pri hiši pa je še vedno stala deklica prav tam, kjer se je bil poslovil od nje bolni kanonik, in za njim je zrla, dokler niso óni dospeli do vrha ter se potem skrili njenim pogledom. Težke kaplje so ji padale na lice.

»Nič več ga ne bodem videla, nikdar več!«

Takó je vzdihala in stala še vedno na mestu, ko je bil óni, ki je bežal pred nje ljubeznijo, že davno izginil za vrhom gozdate Zale. —

»Takó vam je,« dostavil je gospod Andrej — »o sebi ne govorim — ljubezen v pogubo, in toga in trpljenje sta ji neprestani

družici. Še dandanes ni drugače, in v dôbi, ko je živel kanonik Amandus, bilo je takisto!«

* * *

Tedaj pa se oglasi Jernač izpod Skalę, rekoč: »Noč je visoka, in mislim, gospoda, da bi nam vsem kazalo nekoliko zaspati. Tisto, kakó se je loški korar ženil pri Mrakovi Katrici, lahko zvemo jutri, najsi jaz zase skoro ne vem, ali bi verjel vse to, kar pripoveduje gospod Andrej. Gospod Andrej takrat tudi še ni zahajal v Zalo, in sedaj vprašam, kakó vé vse?«

»Ti govoriš po slabi svoji pameti,« vtakne se v razgovor Miha, ki se nama je hotel prikupiti, »v starih knjigah se bere to ali óno, o čemer ti, Jernač, ki še svojega imena ne znaš podpisati, ne veš ničesar. Čemú torej nasprotuješ gospodom ti, ki ničesar ne veš?«

Že je hotel Jernač izpod Skale vzkipeti, ali pomiril je prepir gospod Andrej: Ne prepirajta se, nego molčita! Dobro! Poskusimo, če moremo nekaj ur zaspati, da bodemo čvrsti in trdni, ko napoči težko pričakovana lovska ura!«

»Tudi po moji volji je to,« izpregovorim jaz, »in o končni usodi kanonika Amanda se izpoveš po dognanem lovu, ko bodemo počivali tu okrog ognja in naju bodeta navduševala vsaj dva orjaka-petelina, viseča ondu na smrekovi veji. Ali ti je všeč takó, Jernač?«

»Slišali ju bodemo,« odgovorí le-tá čmerno, »če pa bodeta tudi visela na veji, ne vem! Gospodu Andreju nič kàj ne zaupam; pravijo, da roka, ki mašo bere, nikdar dobro ne strelja!«

»Oho!« ugovarja kapelan Andrej, »ali morda že nisem lani ustrelil prvega, ki je pel v Špiku nad Lučinami, he, ali ni res?«

»Mogoče! Mene ni bilo zraven in videl ga tudi nisem!«

»Sedaj, bratec Andrej,« vtaknem se jaz v precèj živahni razgovor, »sedaj te je Jernač razžalil ravno dvakrat. Prvič, ko je dvojil o resničnosti tvoje povesti, drugič, ko zopet neče verjeti, da ustreliš petelina in da si sploh že ustrelil katerega, ali pa posebe ónega, ki je v lanski pomladi pel na Špiku nad Lučinami.«

»Razžalil me je, prav res, zeló me je razžalil!« pritrdi kapelan Andrej.

»Zató menim, da mu gré nekaj kazni!«

»Prav takšno je tudi moje mnenje!«

»Le šalita se, gospoda,« odgovorí Jernač; »če se ne motim, zbira se tam nad Blegošem čudna megla, in od juga že tudi vleče po malem. Ko odbije v Lučinah tri, bode pa vse prepreženo in iz lonca bode lilo,

da bodemo vsi mokri kakor poljske miši. Nikar ne imejmo nepotrebnih govoric, nego zaspimo rajši!«

»Kazen mora biti«, odgovorí gospod Andrej, »in ker se je Jernač kazal nekamo takega, kakor bi mu moje pripovedovanje ne bilo všeč in bi on sam lahko povedal vse bolje, naj torej pripoveduje!«

»Naj pripoveduje,« vzkliknem jaz, »kakó je prvič ljubil žensko in vabil družico k sebi, kakor jo vabi petelin na veji!«

»Če ustrelí gospod Andrej petelina,« odgovorí Jernač porogljivo, »pa vam povem vse. Lahko noč!«

Skoro nató smo zaspali. Proti jutru, predno še se je svitalo za gorami, vzbudil nas je Jernač, ki ni mnogo spal, češ, da bi ne prespali ugodnega časa. Bila je še temna noč, ali megla na Blegoši se je bila razkadila, in niti oblačka ni bilo videti na modrem nebu. Tudi sape ni bilo, in popoln mir je vladal nad Zalo. Po temnih stezah smo odšli do svojih petelinov. Kdor ni izkusil kàj takega, njemu ni môči dopovedati, s kakšnimi čustvi lazi lovec v takih nočéh po tihem gozdu. Nikjer se ne gane list, samó po suhljadi začuješ tu in tam, da hodi žival po nočnih potih. Bodisi da skaklјá zajec proti svojemu ležišču, bodisi da je lisica ali jazbec, ki se vrača z nočnega lova. Med vejevjem zaskovika ponekod sova ali pa mali čuk, ki počasi izpušča tožne svoje glasove iz grla. Z Jernačem sva lezla po poti in vestno pazila na vsak korak, da ni kdo stopil na suho vejo in provzročil nepotrebnega hrušča, ki bi morda preplašil orjaškega pevca.

»Za gorami se že dela bela proga,« zašepetá Jernač, »in zvezde že tudi niso več takó svetle! Sedaj bode pa koj, če bode sploh pel.«

In natezal je uhó, ali bi kje ne začul znanega klepanja v noči.

»Že brusi!« izpregovorí radostno, »že brusi! Nekje blizu je! Skakajva!«

In skakala sva. Kadar je zaljubljeni petelin samó klepal, tedaj sva obtičala na mestu in niti sopsti se skoro nisva upala. Ko pa je brusil, tedaj sva švignila dva ali tri korake naprej in napenjala očí, da bi čim prej ugledala pevca na temni veji. Priskakala sva v potu svojega obraza — in to v pravem pomenu te besede, ker se uprav pri petelinskem lovu prelije največ znoja — do kraja gošče, in tik naju se je v nočnem mraku prostirala ravnina, kjer so pred nekaj leti posekali drevje. Tu in tam je še stala hoja, stara z mahom obrasla hoja, in risje očí bi moral imeti človek, da bi v takem črnem vejevji ugledal črnega petelina. Tu med jelkami je pel. Pod njim so kokale kure, in jedna, ki naju je bržkone začutila, vzplapolala je od tal in odletela po lozi. Nje krilati ljubljenec pa je pričel takó vdelovati na

svoji veji, kakor da so mu v nevarnosti vse grahaste ljubice. Kakor grah so se mu vsipali glasovi iz grla, in klepanje in brušenje se je vrstilo neprestano. Lahko je bilo skakati, in skoro sva dospela blizu drevesa, kjer je pel.

»Ga že vidim!« zašepeče Jernač, »malo pod vrhom je, in prav dobro vidim, kakó zvija vrat in kakó devlje rep v koló!«

Jelko sem sicer videl, ali brezuspešno sem jo neštevilnokrat premeril od vrha do tal — v temnem vejevji nisem ugledal petelina.

»Za Boga,« vzdihnil je Jernač, «baš sedaj dviga kljun, in skoro slepec bi ga moral ugledati! Na drugi veji od vrha tičí, in če pogledate nekoliko proti nebu, vidite, da se ta veja pregiblje!«

Gledal sem proti nebu, ali niti jedna veja se ni zmajala pred mojim pogledom. Vse je bilo črno in mirno, dasi sem gledal in gledal, kar se je dalo.

»Kure se že plašé, in če ga skoro ne ugledate, preplaší se, in glavo stavim, da mi petelina zvabijo z mesta. Sam vrag vé, kakšne očí imate!«

Kapljema mi je teklo po čelu, ko sem se iz nova in iz nova trudil, da bi ugledal usodno vejo. In takrat se mi je videlo, kakor bi se bila zamajala veja pod vrhom, in res, slep sem moral biti, da nisem takoj iz pričetka opazil črne oble, ki je tičala na tej veji. Pripravim puško. Bil je zadnji čas, ker so bile kure že prav zeló vznemirjene in so se čimdalje bolj odmikale od petelina.

»Dobro pomerite!« šepne Jernač, »ako ne bode prav zadet, zanese se globoko v jarek, da ga ves svet več ne iztakne!»

Pomerim. Oblo na veji sem imel brezdvojbeno pred sabo in ko sem menil, da jo imam na cevki, izprožim. Razlegalo se je po vsi Zali, mogočno, veličastno.

»Tresk!« razjezí se Jernač, »jelka je zadeta, ali petelina je vrag vzel! Saj sem vedel, da bode takó!«

In klel je, ali na vrhunec mu je prikipela jeza, ko sva končno dognala, da sem streljal v nekov zarastek na veji, dober vatel pod petelinom. Če bi bilo mogoče, bila bi se poštenjakova jeza še povečala, ker je prav v tistem hipu počilo na óni strani Zale, kjer je gospod Andrej lazil za svojim petelinom . . .

(Dalje prihodnjič.)

Nova pota.

Čital **J. Stritar** v slovenskem klubu na Dunaji dné 17. sušca 1894.

Dvakrat ne moremo stopiti v isto reko, pravi globokoumni Efežan. Vse je v večnem toku in prevratu; vse se vedno razvija, izpreminja in gine. Tako tudi duševno življenje človeško. Ali kakor se priroda tudi v dobi svojega najbujnejšega razvoja, spomladi, ne razvija enakomerno — zdaj nekako leno, zaspano, neveselo; nič noče prav iz tál, na dan; ko se pa združijo potrebni pogoji za življenje, začne se vse povsod hipoma gibati in kliti in rasti, zeleneti in cvesti; drví se in hita, kakor bi se balo, da ne dobode vse prostora na svetu — tako tudi napredovanje človeškega duha v teku časa ni enako v desetletjih, stoletjih. Po dolgi dobi, ko je vse kakor v nekem zimskem spanji otrplo, mrtvo, nastopi mahoma čas, ko se vse bujno razvija in giblje; misel podi misel, iznajdba iznajdbo, kakor bi se jim mudilo na dan. Novi stvori izpodrivajo stare, in kar je trdno in čestitljivo stalo leta in leta, maje se danes in jutri bo ležalo na tleh. V desetletjih je več izpremembe in napredka kakor prej v stoletjih.

V taki dobi, to smemo pač reči, živimo tudi mi proti koncu devetnajstega veka. Kaj smo doživeli v razmeroma kratkem času! Ko bi bil pred kakimi petindvajsetémi leti meni kedó prorokoval in dejal: Ti boš še doživel tretjega nemškega cesarja; na svoja ušesa boš slišal, ko bo pojočo deklico na klavirji spremljal človek dober dan hodá od nje, in to, kakor da bi bilo v bližnji sobi poleg tebe; in na svoje oćí boš videl po vseh knjigarnah v oknih prosto, starim in mladim na ponudbo, izpostavljene knjige, kakoršne se zdaj samo skrbno zavite in dobro zapečatene prejemajo iz Hamburga, káli; živel bodeš v času, ko bode mladini in starini učitelj in voditelj modrijan, ki na vprašanje, staro kakor človeštvo: Kaj je resnica, kaj je pravica? kratko in krepko odgovarja: »Nič ni res, vse se smé« — ko bi mi bil tako prorokoval, pravim, čudno, prav čudno bi ga bil gledal. In vendar sem doživel vse té čudne stvari in še mnogo drugih ne menj čudnih.

Tù hočem govoriti, in tudi to samo nekako površno, o velikem, korenitem prevratu, ki smo ga v poslednjih letih doživeli na slovstvenem polji. Lepota - boginja, vzorna, vzvišena žena, z onim neskončno milim, tolažečim pogledom; gospa, kateri smo se, tolažbe in

povzdige potrebni, bližali in klanjali v težkih urah — pahnena je iz svojega oltarja in na njeno mesto so nam postavili ženščino z olepotičenimi lici in brezsramnimi očmi! Kar je bilo stoletja in stoletja narodom lepo, blágo in sveto, to je zdaj otročje, smešno, lažnjivo. In narobe: kar nam je bilo prej spačeno, ostudno, smrdljivo, to je zdaj pravilno, resnično, lepo: »fin de siècle«! Od Ilija do Weimarja, kakó dolga pot — vse ena sama dolga zmota in zmešnjava, prijatelj! — Kaj je lepo, kaj je umetnost, poezija, tó vemo še le sedaj, ko so nam očí odprli novi proroki koncem devetnajstega stoletja. V tmini nam je bliskoma zasijala luč resnice, svetla, da nas očí skelé. V kaki sramotni zmoti smo živeli dozdaj, živeli so rodovi pred nami! Zakladi naši, ki smo jih hranili tako zvestó in skrbno, izpremenili so se čez noč v staro navlako. »Precénjenje vseh cén« (Umwertung aller Werte) imenujejo to novi blagovestniki naši. Mladiči, ki še dišé po šolskem prahu, učé nas, kaj je človek (kakovo je življenje). Človek je žival, zver, in nad njo se nikdar ne povzdigne. Srce človeško je brezno, temno prebivališče vseh grdih in podlih strasti in pošasti.

Resnica, resnica! kriči po ulicah bosonogi naturalizem. Jaz vam podajem in prodajem čisto, golo, nepopačeno resnico. Življenje vam slikam, kakoršno je, ne kakoršno si mislijo in želé stare samice; kažem vam človeka v pravi, istiniti podobi. Kar ste videli do zdaj, to je laž in sleparstvo. Todà kaj lepota! Ne lepote, resnice nam je treba; bodi ta resnica še tako grda, ostudna in žalostna; kaj se bomo slepili!

Na to odgovarjamo mi staroverci, starokopitniki tako:

Tisti glasoviti naturalizem ali verizem, ki se dandanes tako šopiri, saj ni res, da bi bil kaka čisto nova prikazen, ki se je porodila še le v naših srečnih časih. Kar ima on dobrega, zdravega, vpravičenega v sebi, to je skoraj tako staro kakor poezija. Še več: vsak velik pesnik je, v pravem zmislu, tudi naturalist. Kaj je bil pa Homer? Njegovi junaki v Ilijadi od vzornega Ahileja do Terzita, ki je imel, kakor slavni svetokriški kovač »nos in obraz potlačen«, ali so mordà kake suhe abstrakcije, kaki izrodki razgrete pesnikove fantazije? Ali niso vsi slikani po naravi, možjé od nog do glave, ki imajo vsak svoje lice in gorka kri se jim pretaka po žilah? Ali ne stojé še danes, čez toliko in toliko stoletij živi in krepki, širokopleči in tudi malo širokoustni pred nami? Kaj pa Odiseja? Lepa vrsta čisto človeških, zgolj domačih nam podob in prizorov! Kaj naj rečemo ljubeznjivi hčerki Alkinova kralja? Kedó izmed nas ni že videl Navzikae žive pred seboj; samo malo drugače je bila oblečena, pečo je mordà nosila pa zavijala je po gorenjsko! Kako ti zna tá stari poštenjak, ki ni

bil dovršil še ljudske šole, slikati človeka in vse dejanje njegovo, kako misli in čuti in kako govori! Kako živo, kako telesno nam predočuje kraljičino z mladimi tovarišami pri perilu, in kako ljubeznjivo! Tù se mi, ne bodi greh, vriva v spomin neko drugo perilo, tisto namreč v Zolajevem »Assomoirji«, o katerem sem že nekedaj govoril. Živo pač in telesno nam slika ta prizor premeteni Francoz, ali ljubeznjivo ne, ljubeznjivo! Bralcu-gledalcu slabo prihaja naposled, da bi vzkliknil z Goethejevo Marjetico: »Nachbarin, Euer Fläschchen!« In kako je Homer domač v prirodi! Prav v osrčje ji je videl; vtripanje njenega srcá je čutil in dihanje njeno je slišal. Kako je vse, kar nam pripoveduje in popisuje, gledano, doživljeno! Kaj hočete bolj prirodnega, bolj po življenji posnetega, kakor so Teokritovi pastirji? O Shakespearji mi pač ni treba obširneje govoriti; srcé človeško in človeško življenje skoraj ni imelo skrivnosti njegovemu očesu. Podobe, ki jih je ustvaril on, živele so, živé pred našimi očmi in živele bodo za nami. Kaj so nam torej novega, do sedaj neznanega prinesli nove šole možjé? Ali so nam res razodeli pravo resnico o človeškem življenji?

Ko bi prišel, govoriti se smé tako, kak prebivalec z druzega planeta na našo zemljo, pa bi hotel v svoji vedoželjnosti najkrajšim pôtem spoznati človeka in njegovo življenje, kaj bi mu mogel druzega svetovati prepričan naturalist, kakor da naj bere tistih dvajset zvezkov, ki jih je napisal in nakopičil glasoviti očak in véliki kofta nove pisave? Sami »documents humains«, kakor pravi sam. V njih najde ukaželjni gost vse, česar potrebuje, pravi makrokozem v mikrokozmu! Ko bi mož to storil, vprašam, ali bi res zvedel vso resnico o zemljanih, ali pa tudi samo o Francozih? Da je takih ljudi na svetu, kakor nam jih z nekim satanskim veseljem in s táko obširnostjo slikajo naturalisti, kedó bi to tajil? Ali do sedaj so še táke prikazni, hvala Bogú, le izjeme; neki bolestni pojavi, katere pa še bolestnejše in odurnejše dela njih spačena fantazija. Njim nasproti, od starodavnih časov do današnjega dne, kaka dolga vrsta plemenitih bitij s človeškim obličjem; bitij, ki jih mora biti sam stvarnik vesél. Kako velik bi moral biti koledar, v katerem naj bi prostora imela vseh teh svetnikov imena! Največ pa nas je takih, ki smo nekako v sredi, ne da bi dejal, posebno na čast, ali tudi ne na preveliko sramoto človeški podobi. Zakaj nam škodoželjno kažete vedno le one, teh pa še sami nočete videti ali jih pa celó videti ne morete, ker ste slepi za vse, kar je svetlo, kakor so nekatere očí neobčutne za posamezne barve. Vi nas silite, naj gledamo svet z vašimi očmi; kedó pa nam je porok, da ga vidite vi v pravi podobi?

In tù niso še najhujši zreli možjé, ki se vsaj lahko sklicujejo na svoje izkušnje, ki so vendar nekaj videli v svojem življenji, ki so imeli kolikor toliko prilike opazovati sebe in druge. Mladič negodán, ki ni še izgubil vse mišje dlake, vriva se nam za učitelja. On, ki se je do sedaj bavil le z lahkokrilimi hišnami in natakaricami in morebiti sè še lajšim ženskim blagom, pozna vam vse ženstvo in vé, da ni vse vkup nič prida! Sirota ne sluti, morebiti tudi doumeti ne more, kako mnoga junakinja se nahaja v tem preklicanem spolu, tudi v nižavah človeštva, vredna, da bi človek kolena pripognil pred njo. On ni videl matere, ki prečuva noči ob postelji bolnega otroka; videl ni žene, ki po konci stoji, ko je mož v obupu povesil glavo, in videl ni deklice, ki je sama še otrok, pa skrbi za bratce in sestrice sirote, ki so izgubili očeta in mater. Koliko samozatajstva, koliko dušne sile, koliko ljubezni, stanovitnosti in zvestobe! Takemu sodniku recimo z nemškim pesnikom, malo preobrnivši besede: »Duhá uméš ti, ki si mu enák.«

Recimo, da se je človek res razvil iz živali, kakor trdite vi, zakaj mu vedno in vedno očitate neslavni izvir in začetek? Zakaj ga vedno siloma potiskate nazaj na prvotno nizko stanje? Ali bi ne bilo plemenitejše na vso moč podpirati ga v hvalevredni prizadevi, da se vzpne vedno više in više? Mož nizkega stanú, recimo celó, da njegov oče ni bil brez madeža, izkopal se je z velikim trudom in naporom iz svojih žalostnih, dà celo sramotnih domačih razmér, da je sedaj imovit, čislan in vpliven poštenjak; kaka sirovost, kaka podlost, ko bi ga kedó o vsaki priliki in nepriliki opominjal: Kaj boš ti, saj vemo, odkod si in čegav si? In kam bi lahko moža naposled pripravilo tako ravnanje?

Ali ko bi bilo človeštvo tudi res táko, kakoršno nam slikajo ti novi proroki — mi vemo, da ni — dalje: ko bi bilo tudi potrebno ali samo koristno človeku, mlademu in staremu — mi ne vemo, kakó in zakaj — da se pred njegovimi očmi odkrije in razgrne vsa tá beda in sramota, da se on tako rekoč z vsemi počutki nasrka vse té grdobe in nesnage in tega smradú; da se mu pokaže, in to kakor pod drobnogledom stokrat povečeno pokaže vse tisto, kar so, kakor pravi pesnik »milostno bogovi pokrili z nočjo in grozo«; da se mu kakor z neko magično svetilnico posvéti v vsa skrivna kota in brezna — polna strahov in pošasti —: ko bi bilo, pravim, to res potrebno ali vsaj koristno človeku, ali naj prevzame to žalostno nalogo umetnost, poezija? Oni pravijo dà, mi, da ne. Poezija ima, kakor bomo videli skoraj, lepši, višji namen, ki ga more doseči samo ona. To pomeša-

vanje in zamenjavanje znanstva z umetnostjo se mi zdi glavna napaka naših novodobnikov.

Znano je, predobro znano mnogi materi, da otroci, sicer prav dobri in pridni otroci, z nekim posebnim, odraslemu človeku nedoumnim veseljem brazdajo po lužah in se kepajo z blatom; nič jim ne smrdi, nič se jim ne gnusi; ni ga tako odurnega mrčesa, da bi ga ne pobrali ter nesli domóv; videti je, kakor da še prav ne razločajo, kaj je snaga in kaj je nesnaga. Srečni otroci; oko in nosek jim nista še tako občutljiva in sitna, kakor jim bodeta pozneje. Tako se nahajajo ljudjé, ki z nekim strastnim in hlastnim veseljem sezajo po vsem, kar je neprijetnega, ostudnega, žalostnega v človeku. — Znan sem in često občujem z možem, ki ima to žalostno svojstvo posebno razvito. Pošten človek, dobra duša — ali vsaka tretja beseda mu je: Človek je »beštija«! In to modrost vam daje od sebe z nekim mefistofelskim zadovoljstvom. Knjigo čisla samo, če mu potrjuje to prepričanje. Kako je vesél, ko zopet kaj sliši, kar, če tudi samo na videz, podpira njegov »ceterum censeo«! Vesél, pravim; ne, veselje, pravo srčno veselje to ni, to sem že spoznal, primešana mu je bridka kaplja, ki mu precèj greni tisto veselje; mož sam sebe muči. Čudna uganka je človek! To je nezdravo in vendar tako razširjeno dandanašnji, dà, to je prava bolezen našega časa.

To nezdravo nagnenje pa se prerado pridruži težnji človeški, katera je sama na sebi koristna, namenu primerna ter nas sosebno povzdiguje visoko nad žival. Vedoželjnost, hrepenenje po znanji in spoznanji, to je pravi kvas človeštvu. Ali »omne nimium vertitur in vitium«. Poželenje po imetji je zdravo, ohrani človeštvo koristno; prestopi naj svoje meje, in zdajci se izpreobrne v lakomnost, skopost, bolezen, kateri ni zdravila. Taka bolezen, imenoval bi jo Faustovo bolezen, je tudi brezmerna vedoželjnost. Ubogi človek! resnica te mika in vabi; ali ko tekaš za njo, beži pred teboj kakor lepa večernica pred otrokom, ki teče za njo z razpeto ročico.

(Konec prihodnjič.)

Svatba na Selih.

Povest. Spisal **Podgoričan.**

(Konec.)

XI.

Bila je nedelja pred poročnim dnevom. Nebó so zastirali sivi, snežni oblaki, in mrzla burja je brila po sneženih planjavah, pobirala drobni sneg in ga nosila v zatišja, kjer je kopičila visoke, nevarne zamete. Bil je dan Gospodov, toda živa duša ni spela danes z Zgončih Poljan dôli na Rob, zakaj prenevarne so bile stezé. Stiskali so se ob pečí, molili in zrli skozi na pol zamrzla okna, dedje in babice pa so pravili otrokom in vnukom stare zgodbe in nesreče, ki so se kdaj pripetile v burji in snegu, takó da je naposled vsakdo hvalil Bogá, ker mu je dal streho in peč. —

Dragar še nikdar ni takó godrnjal na vreme kakor danes. Oziral se je skozi okna in mrmral polglasno:

»Saj ne pridejo pónjo! Saj ne morejo priti po balo! Uh, da je prav danes táko vreme kakor pred sodnim dnevom!«

»Ne bode jih po balo, ne! Saj ni mogoče priti v tej vijavici z vozom,« méni ona in gleda omaro, skrinjo in druge rečí, ki so že pripravljene; zraven pa ukazuje ženskam, nalašč najetim za te dni.

Danes se je v Dragarjevi hiši živahno delalo navzlic sveti nedelji, in skrbno so se pripravljali na znameniti poročni dan. Vse je bilo že počejeno, okna dobro izbrisana, mize in stoli čisto omiti in orodje pospravljeno. V shrambi so se šibile police pod težo pogač in gibanic, od stropa so visele obešene svinjske gnjati in cele rešte klobas. V kleti je bil napolnjen sod s staro dolenjsko kapljico, in veliki kosi zaklanega teleta so ležali na mesarnici. V kuhinji je izkušena kuharica, daljna sorodnica Dragarjeva, kurila na ognjišči in kuhala in cmarila, da je cvrčalo in dišalo po vsi vasi. Postrežnice pa so prinašale in odnašale kuharici, lovile pitano perjad ter klale in skuble, da so bili krvavi vsi noži in predpasniki. Dragar in Dragarica nista nič ovirala in branila: »Tega ne in ónega tudi ne,« ampak priganjala sta: »Le napravljajte, da ne bode pohajalo!«

Zamišljena je sedela Lenica v kotu pri peči, zrla prédse in na svoje rečí, in časih ji je zdrknila svetla solza po cvetočem lici in

globok vzdih se ji je izvil iz prsij, da jo je jezno pogledal oče in se je mati plašno ozrla po hčeri . . .

Stenska ura je odbila dve.

»Dve je že, pa jih še ni!« zagodrnjá Dragar nejevoljen. »Kdaj pa misli voziti balo?«

„Veš, da bi rad prišel, pa menda že ne more. Morda so proti Kališčam še večji zameti nego pri nas,« pravi mati.

»Zameti? — Naj bodo! Po balo mora priti; kàj misli, da bodemo sedaj prestavljali svatbo, ko je že vse pripravljeno?«

»Ne bi bilo take škode, ne!« oglasi se Lenica.

»Ej, ti pa veš. Toliko smo že pripravili za svatbo, kàj misliš, da bodemo sedaj sami jedli?« pokara jo mati.

»Pa post se prične, ko se človek še ženiti ne smé,« pristavi Dragar jezno.

Zdajci jim udari žvenketanje zvončkov na ušesa. Dragar veselo iznenadejan pogleda skozi okno in ko ugleda v sneženi megli konje in okrašene saní, vzklikne:

»Tukaj so!«

In brž jim gré naproti.

»Lenica, sedaj pa ne bodeš več naša,« pravi mati hčeri in si briše solzé, ki jo polivajo ob tej misli. »Danes odpeljejo balo, jutri pa tebe. Oh, pa kaj hočemo, saj mora biti tako, saj se je godilo meni prav takisto! Nič ne žaluj, saj dobiš dobrega možá!«

Po teh besedah gré mati za možem, Lenica pa si zakrije obraz in brezupno zaplaka. Natò hoče iz sobe, ali ko že drží kljuko, odpró se vrata in ženin Janez vstopi in ž njim tovariš in godci.

Na obrazu ji ne zaigrá radost, ko ga ugleda, ampak resno in hladno mu podá roko.

»Lenica, zopet si jokala!« šepne ji Janez ljubeče in ji stisne roko.

»Jokala? — Čemú?« zavrne ga ona.

»Saj se ti pozná na očéh! Oh, ti Lenica ti, dolgočasna žena bodeš, ker takó rada jočeš!«

»Ej, Janez, nič se ne boj«, pravi mati. »Videl bodeš, da bode bolj vesela, nego je danes, ko se odpelje njena bala. Kàj ne veš, da joka vsaka nevesta, kadar ji nakladajo balo?«

»Pravijo da, pa jaz nisem verjel tega. Sedaj pa verjamem.«

»Sedite, sedite k mizi!« sili Dragarica. »Da nekoliko prigriznete in izpijete kozarec vina za srečen začetek.«

Dekla pregrne mizo, in skoro se kadí na mizi juha in v steklenicah se iskrí rujno vino.

Dragar pa posaja ljudi za mizo. Najprej ženina, tovariša, voznika, godce in vsakogar, ki je prišel v hišo.

Običaj je, da dobé nakladalci bale nekakšno južino, predno začnó nakladati. Seljani so hiteli skupaj, nekateri so bili naprošeni, da pomagajo, drugi pa so pasli svojo radovednost.

Hlapec izpreže konje in jih odvede v hlev, drugi obrnejo saní in jih zapeljejo prav pred vežo. Na smrekovih vršičkih so migljali raznobojni popirnati trakovi in nekamo tajnostno šepetali, kadar je potegnila burja. Otroci in drugi radovedneži so prezebajoč stali pred hišo, ogledavali saní, hvalili in grajali, ugibali in šepetali. —

Ko zaigrajo godci, uderó vsi v hišo, da se zavrtí, kdor se zná, ali pa se čudi plesalcem in jim zavida. Godci so zaigrali polko dvakrat, in plesal je, kdor je znal in mogel. Ta je pograbil deklo, óni kuharico, drugi zopet tovariša; izbiral ni nihče, ker ni bilo nì časa nì prilike. Oče Dragar se je skrbno in važno razgovarjal z ženinom; ta pa se ni kàj zanimal za svojega tasta, nego smijal se je nevesti in gledal plesalce. Silil je mater, da bi zaplesala ž njim; ta pa se je izgovarjala, da ne zná in je namežikala hčeri, naj bode prijaznejša z ženinom.

»Lenica, jutri pa bodeva plesala midva,« méni Janez in jo prime za desnico.

»Dà, jutri bodeva plesala,« pravi ona, izmakne mu desnico in seže po kozarci.

»Matija, ná! Pij!« namigne Lenica vstopivšemu Matiji, nudeč mu kozarec.

Matija se zareží in seže po vinu. Nesoč ga k ustom, napije:

»Na dobro srečo vsem!«

»Bog daj!«

»Matija, pazi nekoliko, saj vidiš, da je vse narobe,« pravi Dragar.

»Pa bodem!«

»Čas je, naložiti,« pravi Dragar ženinu. Nató oba vstaneta in gresta v vežo, kjer stojé pripravljene rečí.

Nakladali so balo, smijali se, ukazovali drug drugemu, pehali se semtertja, ker jih je bilo toliko, da so bili drug drugemu na poti. Dragar in ženin sta se pogovarjala o važnih stvaréh, Lenica je jokala, čemur se pa ni čudil nihče, in ljudje bi se bili le čudili, ako bi ne bila potočila solz. Saj je vender umevno, da človek ne ostane ravnodušen, kadar za vselej odhaja z rodnega doma. Da bi se jokala iz drugega vzroka, zdelo se ni nikomur!

Nekoliko predno je prišel kališki Rakar na Sela po balo, stopil je v spoštovano Slobodinovo krčmo na Robu lovec Egidij, o katerem se je bilo zvedelo, da je mrtev, a se je baš zadnje dni raznesla govorica, da še živí. Vračal se je v domovino, toda ni se mogel odločiti, da bi šel najprej k materi na Čušperk, ampak videti je moral prej rodni kraj in deklico, katere podobo je nosil ves čas v srci. Mudil se ni niti v Trstu, v Ljubljani pa je ostal le toliko, da si je kupil za prihranjene denarje potrebnih stvaríj in med temi tudi novo puško dvocevko, katere si je že nekdaj želel. K sreči je dobil prostor na pošti in takó se je mogel odpraviti zjutraj domov. Zaradi slabega vremena je prišla pošta nekoliko pozneje v Turjak, in zató je Egidij šele okolo dveh ves upehan in snežen stopil v Slobodinovo krčmo.

Slobodinovi pivci radovedno pogledajo novega gosta. Ko ta odloží in se osnaži snegá ter popravi obleko in ko jim zopet pokaže obraz, ostrmé vsi, nató pa vzkliknejo:

»O, o, Egidij! Lovec Egidij! Ti, Egidij? Jazes, Egidij!«

Gnetó se okolo njega in mu stiskajo roke, zakaj veselilo jih je, da ni ostal v turški zemlji.

»Pa so mi rekli, da si že mrtev!« pravi Slobodinka, ko mu podá desnico.

»Nisem, pa skoro bi bil ostal na Turškem!«

»K nam sédi, da izpijemo kozarec ali dva, ker si takó srečno unesel glavo,« silijo ga pivci, njega znanci, in se stiskajo okolo mize, da mu naredé prostor.

»Tôči, Slobodin, tôči, da ne bodemo sedeli pri prazni posodi!« zakliče vdovec Srobot in trka s steklenico ob mizo.

»Le pijmo ga, saj je nedelja!« pravi drug.

»Le pijte ga, saj ga imam dosti!« méni Slobodin in vzame prazno steklenico.

»Egidij, pij, pa kàj povej, kakó si davil Turke!« sili njegov sosed in mu pomakne kozarec.

Egidij pije, saj ga je pot ugrela navzlic mrazu, dasi je hodil komaj uro dolgo.

V tem se je bila novica zvedela v kuhinjo, v hlev, k sosedu, in takó so prišli po vrsti gledat Egidija dekla, hlapec in sosedovi. Egidij je imel dovolj odgovarjati.

»Ravno o pravem času si se vrnil, Egidij,« izpregovorí Opalek z Osredka in kriči, da vse prevpije: »Moja baba mi je pravila, da si hodil za Dragarjevo punico.«

Egidij se zardí, drugi pa utihnejo, ker so radovedni, kaj bode povedal Opalek.

»Pa jaz svoji babi ne verjamem,« nadaljuje Opalek, »ker menda ni nihče takó brezumen, da bi hodil za žensko in bi jo rad imel.«

»Kaj ti veš, ali je pametno ali ni,« vtakne se Srobot v besedo.

»Mólči, pa poslušaj. Povejte, ali je res to pametno, ker sta se Egidij in Dragarjeva imela rada, sedaj se pa ne moreta več, ker vzame Dragarjeva punica Rakarja?«

»O, o, o, Egidij, kàj si povabljen na svatbo?« vpraša nekaj njegovih vrstnikov.

»Na čegavo? Govorite razločno!« pravi Egidij vznemirjen. »Kdo se ženi ali moží?«

»Kàj ne veš? Rakar se ženi pri Dragarji. Jutri bode poroka,« pové Slobodin. »Lenico vzame.«

Kakor bi ga bil kdo udaril s kolom po glavi, takó pretrese Egidiju ta novica glavo in možgane. Stemní se mu, v glavi pa mu razdivjajo grozne misli in porajajo se grozni naklepi. Besneč plane kvišku, da se strese ogromna javorova miza in da sosed odletí od njega. Zgrabi puško in zbeží iz hiše. — — —

Divje je tulila ledena burja in sipala sneg na zemljo. Egidij pa se ne méni za to divjanje, saj mu v srci še bolj divjajo razbrzdane strastí, zahtevajoč neusmiljene osvete za nezvestobo. Sopel je v breg po zametenem poti na Sela in malone nevedé je dejal v puško smrtonosno strelivo. Skoro prisope ves oznojen in upehan na Sela.

»Pobij vse, uniči njo in njega!« dejalo mu je nekaj. »Osveti se, ne bodi šleva, da se šalijo s teboj in te vodijo za nos! Ubijem ju, hahaha, ubijem kakor psa!« zagrohotá se divje. »Potlej naj se pa vzameta!«

Takrat ugleda Dragarjevo hišo, pred njo naloženo balo in okolo nje polno ljudij. Zdajci se razlije v njem ves silni srd in ga popolnoma zmede. Z divjim vzklikom plane pred hišo med ljudi:

»Kje je Rakar? Kje je?«

Ljudje se mu preplašeni umaknejo. Ko ga spoznajo, ostrmé; nekateri bolj babjeverni mislijo, da je prikazen in se zató tresejo od strahú, da se jim kàr noge šibé.

Ženin se ozrè, ko začuje, da ga nekdo kliče. Ko spozná Egidija, nekdanjega svojega tekmeca, osupne, a takoj se nekamo razveselí, češ: Kaj mi moreš, Dragarjeva Lenica je moja in ne bode nikdar tvoja!

»O, lovec, ti tukaj? Odkod pa v tem mrazu in snegu?« izpregovorí Rakar in mu stopi naproti.

»Umakni se, pes, da te ne ubijem!« zakričí lovec in napnè petelina.

Rakar obledí od strahú in jeze, ker ga je Egidij takó ustavil, ljudje pa se umaknejo, ker so izprevideli na lovčevem obrazu in njegovem govorjenji, da res tudi to misli, kar govorí.

Takrat se prikaže na pragu Dragar, radoveden, kdo je prišel.

»Ha, ti tukaj, ti slepar!«

»Mólči, starec, s teboj nimam opravka! Kje je tvoja nezvesta hči, kje?«

Ljudje stojé osupli in čakajo, kaj bode iz vsega. Iz veže pa pridejo drugi, kar jih je bilo še v hiši, in ko ugleda Lenica Egidija, zavrisne in se zgrudi na tla, kar zmešnjavo še poveča.

»Oče, kaj hoče ta birič? Kàj blazni, kaj?« reče Rakar Dragarju.

»Hahaha,« zagrohoče se lovec. »Čakaj, da vidimo, kdo je bolj blazen, jaz ali ti!«

Rekši nastavi puško in meri počasi, kakor bi se veselil smrtnega strahú, ki obhaja Rakarja. Zona obide vse, ki v duhu že vidijo Rakarja ležečega v krvi, le-tá pa stojí kakor ukopan.

»Poberi se!« zakliče Dragar.

»Précej, samó to vam povem. Tvoja hči ni čakala mene, zató pa tudi Rakarja ne bode imela,« pravi Egidij in dobro pomeri, da zvrší brezumni svoj naklep

»Egidij, ne ubijaj!« zakričí zdajci stari Selski Matija, zgrabi puško in jo povesi. Puška poči, in Rakarju namenjena krogla se zarije v tla.

Nekateri zamižé, da ne bi videli krví, drugi zaječé, kakor da so samí prestregli kroglo.

Lovec se ruje z Matijo, ki mu ne pustí puške, ampak mu jo hoče iztrgati, videč, da je brezumen in da namerja umoriti Rakarja.

»Janez, béži!« vikne Dragar osupel smrtnobledemu Rakarju.

Strel je vzbudil Lenico. Plane kvišku, pogleda lovca in z vzklikom: »Egidij, Egidij!« skoči k njemu.

Lovec obstane in izpustí puško, s katero Matija zmagovito pobegne.

»Egidij, Egidij!« ponoví Lenica strastno, veselo, burno in ljubeče ter se mu oklene okolo vratú.

»Lenica! Ali me ne varaš?« vzklikne lovec, toda ne more se premagati, ljubezen do nje mu zopet prekipí, da jo stisne k sebi in jo poljubi.

Ljudje se spogledajo, in tudi sumnjivo kihanje se zasliši.

Rakar se osramočen obrne in zakolne. Dragar pa kàr strmí od grozne začudenosti, potem se zavé vse sramote, katero sta mu v tem hipu naredila hči nevesta in lovec. Njega neizmerni kmetski ponos je bil užaljen kakor še nikoli. Srd, sramota — oh, kakó je vrelo v njem! Ljudsko posmehovanje ga je šegetalo kakor oster nož. Dragarica, ki je hitro spoznala sitni in nevarni položaj, plane iz veže k hčeri in lovcu, ki se objemata in poljubljata, kakor bi bila samá.

»Lenica, Egidij, kaj delata, bežita!« prigovarja jima, vedoč, da mora mož vsak čas razdivjati. Poznala ga je dobro. Toda Lenica ni marala za opomine materine. Mislila ni ničesar, ker ji je prevelika radost udušila vsa druga čustva.

Dragar pograbi bič, zavihtí ga, da zazvižga, in ga spustí besneč in kolneč na lovca in hčer. Toda komaj pade bič na lovca, potegne ga ta Dragarju iz rok in ga vrže daleč v sneg.

»Birič, slepar!« zakričí Dragar in se vrže na lovca. Iztrga mu hčer, ki jo je držal, kakor bi se bal, da mu je kdo ne otmè.

»Mólči, grešnica, jaz sem tvoj oče, jaz!« Razljučen jo pahne pred vežo.

Dragarica joka, in ljudje godrnjajo, videč, kakó divjá Dragar proti rodni hčeri.

»Poberi se, birič!«

Egidiju iz nova vzkipí jeza, toda zdajci se oglasi Lenica:

»Egidij, nehaj! Pústi! Pojdi! Ne boj se, tvoja sem in nikogar drugega! Rakar, le vôzi balo, toda póme nikar ne hôdi, ker ne pojdem s tabo! Egidijeva sem!«

Razdrobil bi bil Dragar v tistem hipu svojo hčer, da mu ni utekla v hišo in zapehnila vrat za seboj.

»Rakar, vôzi in ne poslušaj je, kaj blebetá!« velí svojemu zetu.

Ta pa si misli: »Žene, ki te ne mara, ne moreš biti vesel,« in zató pravi Dragarju:

»Oče, ker je takó, bale ne vozim in po Lenico tudi ne pridem. Ako bi bil to vedel, kar vem danes, ne bi je bil nikdar snubil. Pa brez zamere, le lovcu jo dajte!«

»Izprezi!« velí vozniku in mu sam pomaga; nató zajaha konja.

»Balo pa razložite ali pa prevrnite, jaz je nečem, po voz pa pridem, kadar bode prazen!« Rekši odjaha.

Dragarju je bilo to preveč. Z izbuljenimi očmí je zrl za Rakarjem, ljudje pa so sprijemali lovca Egidija, saj so se prepričali, da ni prikazen, da je res podmolski lovec Egidij.

Lovec pa se ne méni z radovednimi ljudmi, ampak gré za Matijo, ki mu je odnesel puško.

Dragar plane v hišo, ker so bila vrata že odpahnjena. Išče hčere, toda k sreči se mu je skrila takó dobro, da je ne najde.

Besnel je in klel po hiši, kričal na ženo in kogar je dosegel ter razmetaval vse, kar je bilo pripravljenega za svatbo.

Zunaj pa so se ljudje smijali, kričali in razkladali balo. Česar niso mogli znesti v vežo, znosili so v skedenj.

Takó se je razdrla Rakarjeva ženitev na Selih.

Ljudje so imeli dovolj govorice za ves post, in še dandanes ti vsakdo po ónih gričih vé pripovedovati o tej ženitvi.

XII.

Drugi predpust je prišel v deželo. Sneg je zopet pokrival naše gore in dole, ljudje pa so se ženili in možili, da je bilo veselje. Celó na Selih pri Dragarji je bila svatba. Nevesta je bila Lenica kakor pred letom, le ženin je bil drug, in sicer nihče drug nego lovec Egidij.

»Čudno, čudno,« misli si marsikdo, češ: »Saj ni mogoče. Stari Rakar izvestno ni privolil, in ona sta se vzela le, če je Dragar že umrl.« Toda živeli so še vsi. V naslednjih vrsticah naj povem, kakó je prišlo do te ženitve.

Rakar si ni dosti belil glave, ker se mu je bila podrla vsa ženitev takó čudno. V postu se je res nekaj časa jezil in klel, ogibal se Dragarjevih in srdito gledal lovca Egidija, ako sta se slučajno sešla, spomladi, po Veliki noči, pa gresta s strijcem snubit dôli nekam v Suho Krajino, in čez kake štiri tedne privêde nevesto gôri na Zgonče Poljane. Rožica ni bila ta nevesta, močna in širokih, rjavih lic, a imela je dôkaj dote. Tožilo se ji je res nekaj časa po domačih kamenitih rebrih, naposled pa se je venderle privadila možá s Poljan.

Dragar je iz prva preganjal hčer in preklinjal Egidija, ki mu je storil toliko sramoto, in se rotil, da Lenica nikdar ne bode njegova, da jo rajši ubije. Dragarica pa je jokala in tolažila možá, karala hčer in molila, da bi ljubi Bog kakó prav naredil. Lenici se je smijalo srce, ker se takó iznebila prisiljenega ženina, in ljubila je še iskreneje svojega Egidija. Shajala se res nista več, ker se nista mogla, a ob nedeljah sta se venderle videvala vsaj mimogredé, in takrat so govorile njiju očí.

Lovec Egidij je bil še nekaj časa v službi grofovi in je vedno čakal, da bi dobil boljše mesto. Kar mu umrje imoviti ujec v Za-

gradci in ker ni imel svojih otrók in mu je tudi žena že prej umrla, zapustí svoje imenje sestrinim otrokom. Egidij vzdigne svoj del in kupi ž njim Stoparjev malin na Raščici, ki je bil prav takrat na ponudbo. Pustí službo in se preseli v novi svoj dom.

Silno se mu je tožilo po lepih solnčnih Zgončih Poljanah, in srce mu je sililo nazaj, gôri na Podmol, pod Mokrec. Oh, kakó bi bil šel rad na Sela k Dragarju, toda ni se upal, ker se je bal Dragarja. Često je šel v nedeljo v Rob v cerkev samó zató, da je videl Lenico. Ljudje pa so ga sedaj veliko bolj spoštovali, in kakó bi ga ne, saj je imel dom in denar!

Selski Matija se je često oglašal v Stoparjevem malinu, in mladi, lepi malinar ga je bil vselej vesel, zakaj Matija se je vedno režal in namežikal, saj ni bil nič drugega nego sel med njim in Lenico! — Prenašal je pisma in pozdrave.

In po dolgem času prinese Egidiju preveselo novico, da se Dragar nič več ne huduje in da ne bi branil Egidiju v hišo, ako pride na Sela. In skoro se oglasi Egidij na Selih. Dragar se je držal nekoliko resno, a Lenica in mati sta bili veseli. Počasi je vse takó prišlo, da je Egidij zasnubil Lenico, in ponosni Dragar mu je ni odrekel. Pozabljena je bila vsa sramota in jeza, in Egidija ni mogel Dragar več prezirati, saj je bil njemu jednak, posestnik in celó malinar!

Predpustom je bila burna svatba, Lenica in Egidij sta se vzela. Povabljen je bil tudi Rakar, toda ni ga bilo.

Sedaj pa gospodari Egidij na Stoparjevem, melje in reže, ukazuje hlapcem in ljubi ženo, zakaj še vedno je lepa, da se ž njo lahko ponese. Otroci že skačejo okolo hiše, in ž njimi se igrá tudi stari, osiveli Matija in trdi, da mu še nikdar ni bilo takó dobro kakor sedaj. In res ne laže: Egidij in Lenica mu strežeta oba in oná že vesta, zakaj, saj če bi ne bilo Matije, no, Rakar bi bil takrat — — — in Bog vé, kje bi bil sedaj Egidij!

Dragar in Dragarica prihajata često k njima in se radujeta sreči svoje hčere.

In ko se vračata domov, pravi ona dostikrat:

»Vidiš, starec, da je vzela Rakarja, ne bi ji bilo takó dobro. Menda vidiš, da je naš Egidij vse kàj drugega nego Rakar.«

»Priden je res, kdo bi si bil mislil,« zamrmrá starec in se zamisli, koliko si zopet v letu dnij pridobí njega pridni, skrbni zet . . .

Herondovi mimiambi.

Spisal **R. Perušek.**

(Dalje.)

Pozorišče četrtega mimiamba je svetišče Asklepijevo na otoku Kosu. Kokala (Kokkale) je prišla od nekod na božjo pot v svetišče Asklepijevo. Njena prijateljica Kinona (Kynno)[1]) jo je izpremila v hram ter jo poučuje, kaj ima storiti. Po molitvi, katero izreka zahvalno vsem božanstvom, sosebno pa Pajanu, ki jo je rešil bolezni, daruje Kokala podobico, kakor pri nas ozdravljeniki darujejo podobe ali voščene ude kot simbol ozdravitve. Potem pa se čudi pridošlica krasnim umotvorinam, ki se čuvajo v božjem hramu. Prvi kipi so delo Praksitelovih sinov. Za njimi se divi še drugim kipom. Sedaj ukaže Kinona robinji svoji Kidili (Kydilla), naj pokliče cerkvenika. A ta se je takó zagledala v umotvorine, da je ne čuje. Na to se vsuje toča psovk na ubogo robinjo, dokler je prijateljica ne potolaži. Potem se Kokala čudi slikam, in tudi Kinona zanosno govorí o Apelu Efežanu, ki je bil θέσει, po izvolitvi, postal meščan kojski. Sedaj pristopi cerkvenik, ki izjavi, da še nobena žrtva ni imela takó krasnega uspeha. Gotovo navadna fraza, da je zanjo dobil dobro napojilo. Kinona še opozorí Kokalo, naj ne pozabi cerkvenika, kateremu je od take žrtvovane živali šel izvesten del, n. pr. od petelina bat.

Ta mimiamb ima sicer malo dramatskega življa v sebi. A misliti si moramo, da je mnogo pomogla do dramatskega uspeha mimika igralcev.

Čudno je, da med navedenimi umotvorinami ni omenjena podoba Afroditina, o kateri govorí Strabo (XIV. 657), da se je čuvala v Asklepijeji. Morebiti je bila ta podoba šele pozneje nameščena v tem hramu.

Prizor se vrší v Kosu; značilno je, da je od vseh mest samó Kos odlikovan s pridevkom »mili«.

IV. Ženski darujeta in žrtvujeta Asklepiju.

Kokala. Pozdravljen bodi, gospodar Pajan[2]), ki vladaš v Triki[3]) ter stoluješ v milem Kosu in Epidavru[4]), s teboj pa pozdravljena Ko-

[1]) Po analogiji Lēto: Latona, Metro: matrōna, dal sem tudi drugim ženskim imenom na »ō«, n. pr. »Kiño«, končnino »ona«, da dobé primeren slovenski oblik, premda v grščini in latinščini nimajo teh drugotnih oblik.

[2]) Pri Homerji je Pajan ime zdravniku olimpskih bogov, pozneje pa priimek različnih bogov, ki so blažili bolečine, n. pr. Apolona, Dijonizija, Asklepija.

[3]) V tesalski Trikki je bilo baje najstarejše svetišče Asklepijevo.

[4]) V Epidavru, mestu v Argu, bilo je znamenito svetišče Asklepijevo. Ko je bila nekoč kuga v Rimu, poslali so v Epidauros po kačo, znak Asklepijev.

ronida,[1]) ki te je porodila, in Apolon in Higijeja[2]), katere se dotikaš z roko ter Panaka[3]) in Epijona[4]) in Ijesona[5]), katerih častni oltarji so tu-le; pozdravljen tudi Podalejrij in Mahaon[6]), zdravitelj hudih boleznij, ki sta razorila dom in zidove Laomedontove; in pozdravljeni vsi bogovi ter vse boginje, ki bivajo na tvojem ognjišči, oče Pajan: vzprejmite milostno kot poobedek tega-le petelina, katerega vam darujem, zgodnjega glasnika hiše svoje. Saj mi ne zajemamo iz bogatega ali gotovega (vrela)[7]), ker inače bi bili prinesli pač vola ali rejeno prasico debele bradine, ne pa petelina kot plačilo za lečenje boleznij, katere si odpravil, položivši nanje blage roke.

Kinona. Na desno stran Higijeje postavi podobico, Kokala!

Kokala. Majke mi, draga Kinona, glej krasnih kipov! Kdo je neki umetno oklesal ta kamen in kdo ga je postavil?

Kinona. Sinova Praksitelova[8]); kàj ne vidiš ónih črk na stojalu? Evtij, sin Praksonov, pa ga je postavil.

Kokala. Blag bodi Pajan, i ónima i Evtiju zaradi teh krasnih del- — (Stopi pred drug umotvor.) Glej, prijateljica, óno deklico, ki gleda kvišku na jabolko! Ali ne bi dejala, da takoj izdihne, ako ne doseže jabolka? In ónega starca, o Kinona! Sojenic mi! Kakó óni deček davi lisičjo raco![9]) Da ni delo kamenito, dejal bi človek, da kàr izpregovorí. Res, sčasoma bodo ljudje znali tudi kamenom vdihniti življenje. Kinona, ne vidiš li, kakšno postavo ima ta-le kip Batale, hčere Mitejeve? Ako kdo ne pozná Batale, poglej to podobo in ne išči nje same.

Kinona. Prijateljica, pojdi z menoj, in pokažem ti nekaj, da takó lepega še nisi videla odkar živiš. (Robinji.) Kidila, idi in pokliči cerkvenika! Ali ne govorim tebi, ki semkaj in tjakaj zijaš?! Res, ali se

[1]) Korōnis, hči lapitovskega kneza Flegije (Phlegias), katero je Apolon usmrtil iz ljubosumnosti.

[2]) Hygieia, poosebljeno zdravje. Misliti je, da sta bili obe božanstvi združeni v jedni skupini.

[3]) Panake, hči Asklepijeva (ki vse ozdravi).

[4]) Epiona, žena Asklepijeva (ki blaží bolečine).

[5]) Jēsō (zdravnica).

[6]) Machaon (ranorezec) in Podaleirios, sinova Asklepijeva, borila sta se v vrsti Grkov pred Trojo. Laomedon je bil oče Priamov, kralja trojskega.

[7]) Pregovor. Prim. nemški »aus dem Vollen schöpfen.«

[8]) Praxiteles, znamenit atenski kipar, živel je v četrtem stoletji pr. Kr. v Atenah. Jeden sin njegov Kefizodōt je izgotovil Asklepija, ki je bil prenesen v Rim, kakor poroča Plinij. Drugi je bil Timarch. Istina je, da sta brata skupno zvršila nekaj del.

[9]) Lisičja raca, neka egipetska ptica, ki živí v rupah; anas tadorna. L. — Morebiti ima Heronda v mislih Boethov kip, ki predočuje dečka, davečega gos

kàj briga za to, kar ji pravim? Stojí in gleda me debeleje nego rak. Idi, pravim, in pokliči cerkvenika. Požrešnica, ne petek ne svetek te ne pohvali zaradi porabnosti, nego povsod si jednako na poti. Kidila, ta-le bog mi bodi priča, da me razvnemlješ, dasi ne maram vzkipeti. On mi bode priča, pravim, da pride dan, ko si bodeš praskala to prazno bučo.

Kokala. Naj ti, Kinona, ne prevzame vsaka stvar takoj srca! — Robinja je, in lenoba tišči robinjam ušesa.

Kinona. Ali če si krotka, ravná še nepristojneje.

Kokala. Čuj ti, ostani! Vrata so odklenjena, in celica je odprta. (Ženske stopijo v celico.) Vidiš li, draga Kinona, kakšna dela! Rekla bi, da je nova Atena izklesala ta lepa dela. Slava gospé! — Ako bi tega-le golega dečka vščipnila, ali mu ne bi ostalo znamenje, Kinona? Saj naslikano mesó na njega životu utriplje takó životoplo kakor vrela voda. In ako ugledata Mijel in Patajkisk [1]), sin Lamprijonov, srebrne klešče, ali ne izbulita očíj, misleč, da so res srebrne? In vol ter njegov gonjač in žena, ki hodi za njim, in mož krivonosi in óni toponosi, ali ne gleda vsem blágo življenje iz očíj? Ako mi se ne bi zdelo nespodobno za ženo, kàr zakričala bi od strahú, da mi vol česa ne storí, takó škili, o Kinona, z jednim očesom.

Kinona. Draga moja, resnični so umotvori Efežana Apela [2]) v vsaki črti, in nihče ne bi dejal: ta človek je to-le razumel, ónega pa ni pogodil. Nego, česar se je lotil, v tem je tekmoval celó z božanstvi. Kdor pa je videl njega in njegova dela, a jih ni ogledal razvnet, kakor se spodobi, ta naj se za noge obesi v hiši valjavčevi. [3])

Cerkvenik. Oj, žene, vaše žrtve so odločno lepe in kažejo najboljši uspeh. Nihče si ni bolj pridobil Apolona nego ve. Io, io, Pajan, naklonjen bodi tem ženam zaradi lepih žrtev, in njih možem in sorodnikom, ako jih imajo. Io, io, Pajan, takó bodi!

Kokala. Takó bodi, o Véliki, in da se zopet vrnemo v dobrem zdravji z možmí in otroki vršit večje žrtve!

Kinona. Kokala, lepo razseci ptico in ne pozabi pokloniti bederca cerkveniku ter molčé postavi kolač v rupo zmijino [4]), in poškrópi

[1]) Myellos in Pataikiskos (Myllos in Pataikiōn) sta imeni razbojnikov in tatov, kakeršna so rabila Grkom v pregovorih. Primeri denašnje »Dimeže, Rinaldinije« i. t. d.

[2]) Apelles, najslavnejši slikar stare dobe (356.—308. pr. Kr.), naslikal je tudi Afrodito za hram Afroditin v Kosu. To sliko je dal prenesti cesar Avgust v Rim.

[3]) T. j. takó naj se zvalja in stepe, kakor valjavci valjajo, tolčejo, raztezajo in vlečejo umazano obleko.

[4]) Zmija je simbol Asklepijev. V hramih Asklepijevih so se redile zmije in uporabljale pri lečenji.

žrtveno moko [1]), ostalo pa pojémo sedé v hiši. [2]) In ne pozabi sama prinesti zdravja; [3]) prosim, dodeli (ga i meni). Res, s svetinjami [4]) si ojačaš zdravje preko mere, od sodbine ti določene.

(Dalje prihodnjič.)

[1]) Žrtvena moka se je darovala namesto kolačev in škropila s krvjó ónih živalij, katere so se žrtvovale.

[2]) Poleg svetišča je bila hiša, kjer so žrtvovalci uživali one kose žrtev, ki niso bili odločeni svečenikom in bogovom.

[3]) »Zdravje« znači pri atskih piscih: »posvečen kruh« (posvečeno jelo, posvečen dar). Prim. slov. »žegen« in »odpustek«. Take odpustke je delil svečenik onim, ki so prinašali žrtve.

[4]) »Svetinja« je tu posvečeni kruh, katerega imenuje gori »zdravje«. Svečeniki pa niso delili samo posvečenih jedil, nego časih tudi vejice, mazila i. t. d.

Na skalini.

Na skalini sredi mórja
Samcat siromak stojí;
Zrè v daljine, zrè v višine,
Zanj nikjer rešitve ní.

Na obzorji drobna pika!
Nade zopet se vzbudé.
Ladja, ladja! Bliže, bliže!
Glasno bije mu srcé.

Kaj? . . . Tod mimo? . . . Roke širi,
Kliče, vpije — vse zamán! . . .
Mimo mene plnje ladja,
Beli mi zahaja dan!

† **Jos. Freuensfeld.**

Triolet.

In vender, dèkle, ni mi srce mrlo,
Ko brez ljubezni bil je pógled tvoj!
Razrušil se je lepi sèn nocoj,
In vender, dèkle, ni mi srce mrlo!
Kakó sem upal, da ves čar bi svoj
Nebó ljubezni meni kdaj odprlo;
In vender, dèkle, ni mi srce mrlo,
Ko brez ljubezni bil je pógled tvoj! —

Nikdár srcé ni moje bilo srečno,
Zakaj li srečno bilo bi sedaj?
Za njé ustvarjen ni na zemlji raj,
Nikdár srce ni moje bilo srečno!
Če le za hip bi pilo sreče slaj,
Od njega bi potem drhtelo večno.
Nikdár srcé ni moje bilo srečno,
Zakaj li srečno bilo bi sedaj!

Trošàn.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

IV.

Tistega dné popoldne séde Gašper v svoj stari naslanjač in držeč pipo v ustih, vzame časopis v roke, da bi ga čital. Bil je jako slabe volje, ker ni utegnil nekoliko spati, kakor je bil popoldne toliko vajen. Zbolel mu je bil žagar, in takó je moral sam nadzirati njega delo, ker ni popolnoma zaupal hlapcu in še mlademu devetnajstletnemu sinu. Prav včeraj je dobil nujnega dela, kateremu je trebalo večje paznosti in natančnosti.

Gašper je bil na pol kmetski, na pol mesten človek. Imeli so ga za najbogatejšega in najrazumnejšega možá daleč na okolo: takó je bil svoj čas že deželni poslanec, ud šolskega svèta, cerkveni ključar in poleg tega župan svoje vasi že dolgo vrsto let. Gašper je bil poštenjak, dasi nekoliko trd in bahat. Nikakor ni bil neblag, kakor bi kdo sodil po Tonetovem govorjenji. Njiju sovraštvo je sezalo v daljno preŝlost, še v dôbo njiju mladosti.

Gašper, sin bogatega posestnika, in Tone, sin ubožnega dninarja, gledala sta oba za jednim in istim dekletom. Ali ker je razumna deklica poslušala bolj glas svojega srca nego glas žvenketajočih petic, izvolila si je za možá siromašnega delavca. Od ónega časa je nastàlo neprijateljstvo med mladeničema. Gašper je vzel potem za ženo drugo bogato deklico, katero so mu priporočili roditelji; toda ž njo ni bil srečen. Ko je potem videl Tonetovo srečno obiteljsko življenje, začel ga je skoro sovražiti. Menil je, da bi bila ta blagost lahko njegova, ko bi ne bilo Toneta. Toda ni bil samó zaviden njega sreči, temveč bil je tudi užaljen. Ubožni neznatni Tone se je veselil obilega in čvrstega zaroda, a on, imoviti in veljavni mož, imel je samó jednega sina, in še ta je bil grbast. Tonetu sicer ni storil ničesar žalega, a izogibal se mu je, kadar se je mogel, in kadar se mu slučajno ni mogel izogniti, pogledal je od njega, da mu ni bilo trebalo odzdravljati.

Kakor rečeno, Gašper je bil óni dan zeló slabe volje. Ta nepričakovana, a kakor se je dalo soditi, nevarna bolezen njegovega žagarja mu je bila jako neugodna. Odkod naj dobí primernega zanesljivega možá? — Sam se je navadno le malo brigal za žago in go-

spodarstvo. Prvič zató, ker je bil jako pogostoma v opravkih z doma, drugič zató, ker je, kadar je bil domá, rad počival in čital. Čemú bi se bil tudi trudil? Imovit je bil dovolj, rodbino pa je imel majhno. Njegovemu Jurijčku ostane itak, kadar on umrè, dovolj, da mu ne bode sile in posebnih skrbíj.

Ravno se zamakne v list, ko nekdo nalahno potrka. Bilo je trkanje, iz katerega bi vsakdo spoznal, da si človek, ki bi rad stopil v sobo, ne upa vstopiti, vedoč, da ne bi dobro došel.

Gašper vzpogleda od časopisa. »Kdo me prihaja motit?« misli si nejevoljen. Nató se spomni, da je sobota, ko hodijo domači berači po hišah prosit miloščine.

»Reza,« zakliče glasno, menèč, da je njegova žena v bližnji sobi, »skrbi, da bodem imel urico mirú; berači naj se obdarujejo v kuhinji.«

Nihče ne odgovorí njega zapovedujočim besedam, ali vežna vrata se odpró, in v sobo stopi mlado, dobro oblečeno deklè: naša Cilka.

Gašper jo prvi trenutek začuden pogleda. »Takó čedno deklè da bi beračilo?« misli si.

»Pri tleh v kuhinji je gospodinja,« pravi prijazneje, nego je bil namenjen, ko zapazi nje boječnost; »ondu že dobiš kàj.«

Cilka se za korak približa. Nje ličece je bledo, očí ji gledajo boječe in zajedno proseče, nje ustnice trepetajo, kakor bi hotele izpregovoriti, pa se bojé svojega glasú.

»Spodaj v kuhinji, ali si slišala?« dé sedaj Gašper že neprijazneje; »tu gôri ne dobiš ničesar.« Rekši seže po časopis in poišče mesto, kjer je prej čital.

»Nisem prišla beračit,» oglasi se Cilka komaj slišno; »prišla sem prosit, da bi dali mojemu očetu kàj zaslužka; sicer umremo vsi skupaj od gladú.«

»Kdo je tvoj oče, in zakaj ne pride sam?« vpraša Gašper začuden.

»Tone Gomila se kličejo moj oče. Prišli pa niso samí, ker bedé pri materi, ki so sinoči zboleli in —« Dalje ne more govoriti. Preplašena umolkne in se za nekaj korakov umakne.

Gašper, začuvši to ime, skočil je s stola, in sicer takó silno, da ga je zajedno zvrnil. »In — in,« oponaša neprijetno zadet njeno zadnjo besedo, »in kaj potem? Kaj meni do tega, da je Tone Gomila brez dela, da je njega žena bolna, da ste otroci lačni? Iz kratka: kaj meni do litanije vaših težav? — Ta strahopetec! Zakaj ni prišel sam? Ali se spodobi pošiljati otroka s takó važnim opravkom?«

»Oče se vas bojé, kakor se vas tudi jaz sedaj bojim,« odgovorí Cilka jokaje.

Gašper se glasno zagrohoče. »Bojite se me? To me veselí! Ali zakaj si prišla ravno k meni prosit očetu zaslužka? Ali sem jaz jedini v vasi in okolici, ki bi imel dela zanj?«

Zmedeno izpregovorí ubogo deklè, dočim se na nje lici neprestano menjavata rdečica in bledoba: »Ker sem čula, da je vaš žagar zbolel, in sem torej menila —«

»Da vzprejmem tvojega očeta namesto njega, haha!« seže ji Gašper porogljivo v besedo. »Ni slaba misel! Glejte si no, kakó daleč seza drznost! Svojo hišo naj bi mu odprl, dal dobrega zaslužka, redil mu ženo in otroke v zahvalo, ker mi je« — zdajci umolkne, zavedši se, da ima pred sabo nedoraslo deklè, kateremu se ne spodobi izreči namenjenih besed. — »Hudirja, kaj mene briga tvoj oče in vsa njegova družina? Čemú se je oženil, berač, ako ni vedel, s čim vas bode redil?« Ves razkačen udari z nogo ob tla in se približa Cilki. »Reci očetu, da nima trohice častí, ker se upa prositi mene pomoči, on, najhujši moj sovražnik!«

»Oče niti ne vedó, da sem prišla k vam!« zaihtí Cilka; »okregajo me, kadar zvedó.«

»Ali je to mogoče? Ali se ne lažeš?« vpraša Gašper nekoliko mirneje in bistro opazuje trepetajoče dekletce. »Kdo ti je torej nasvetoval, da bi prišla k meni? Morda mati?«

»Tudi ne,« odgovorí Cilka hitro, »nihče me ni poslal; prišla sem kàr sama. Oče se trudijo že ves mesec, da bi dobili zaslužka; ali vse zastonj. Mati pa so sinoči zboleli od samih skrbíj in žalosti, menda pa tudi od gladú. Nisem več mogla gledati našega gorjá. Prosila sem Bogá, naj mi nasvetuje, kje bi bilo najti pomoči v naši siromaščini, srce pa me je vedno gnalo k vam, zató sem prišla.«

Gašper obledí, ko začuje, da je Cilčina mati onemogla zgolj od siroščine. Roke prekriža na hrbtu in stopa s povešeno glavo po sobi. Pozná se mu, da se hudo bojuje sam s seboj.

V tem trenutku stopi v sobo Jurijček, Gašperjev sin. Bil je žalostna podoba. Majhen, suhljat, rumenega starikavega obraza, kakeršnega so po navadi vsi grbavi ljudje, in z ónim privzdignjenim kupom spredi in zadi, zaradi katerega je bil ves podoben krogli. In vender pogled nanj ni bil zopern. Njega črne živahne očí so se svetile vsakomur takó prijazno in dobrohotno, da je takoj prvi trenutek vzbujal pomilovanje in zajedno sočutje.

Začuden se ustavi pri vratih in pogleduje sedaj očeta, sedaj Cilko. Pozná se mu, da si ne vé tolmačiti tega prizora.

»Oče, kaj se je zgodilo? — Zakaj ste takó razsrjeni? — Kaj želí to deklè?« vpraša vznemirjen.

»Pomoči«, odgovorí hitro Cilka namesto Gašperja. Nató mu solzna povè vzrok svoje navzočnosti.

Gašper se je v tem ves zamišljen še vedno prestopal po sobi.

»Oče,« povzame Jurijček in se mu približa, »poznam po imeni tega Gomilo, vem, da so ga v tvornici imeli za najpoštenejšega in najmarljivejšega delavca. Kakor ustvarjen bi bil za našo žago. Usmilite se nesrečne rodbine, in vzemimo ga v službo!«

»Da bi se usmilil njega, ki mi je ogrenil polovico mojega življenja?« pravi Gašper presunjen. »Kdo pa se je usmilil mene, ko sem bil nekdaj nesrečnejši od najubožnejšega berača, dasi sem bil mlad, zdrav, dasi sem imel vsega dosti? — Nikdo! — In kdo se usmili tebe, ljubi Jurijček, ker te je Bog ustvaril hromega? — Ali misliš, da ne vidim, kakó se ti skrivoma rogajo? Ali si pozabil, da niti v šolo nisi mogel hoditi v domači vasi, ker si bil v posmeh in zabavo svojim tovarišem? In kadar si zaželiš privêsti gospodinjo v hišo, povej, katera deklica se te usmili, da bi bila radovoljno tvoja žena?«

»Jaz!« zakliče Cilka neustrašeno, »jaz bi se mu nikdar ne rogala; jaz bi mu bila kdaj gospodinja, ako bi hotel! Vi pa, oče Gašper, vi pa zató pomagajte mojemu ljubemu očetu!«

Gašper je bil presenečen. Obstal je za trenutek kakor kip; takó ga je osupnil odgovor hrabre in zajedno blage deklice. Nekaj mu je dejalo, da ima ta otrok mnogo več krščanskega čustva nego on, zreli in izkušeni mož. Sramoval se je samega sebe. Ozrè se na sina, a ta gleda skozi okno, da bi skril svojo zadrego.

Gašper začnè iz nova nemirno hoditi po sobi. Nató se ustavi pred Cilko.

»Kakó ti je ime?« vpraša jo prijazno.

»Cilka,« slove njen odgovor.

»Cilka,« pravi Gašper počasi in negotovo, »pojdi domov in reci očetu, naj pride danes k meni!« —

»Ali dobí službo?« pozveduje deklica veselo, in okó se ji zasolzí od upa, »oh, hvaležna vam bodem vse žive dni!«

»Ne takó dolgo, menim,« pravi Gašper nasmehoma. »Mnogo ljudij bi učakalo prekratko življenje, ko bi se to merilo po trajnosti njih zahvale! Hvaležnost je velika krepost; žal, da ni stalna.«

»Dajte jo meni poskusiti,« méni Cilka navdušeno.

»Res je tudi nekaj blagih izjem,« nadaljuje Gašper in zmaje z rameni, »prav takó, kakor se časih narodí dvoglavo dete . . .« —

»O, pomagajte nam, in jaz bodem izjema!« zagotoví Cilka ginjena. Nató hitro prime njega roko in mu jo hvaležno poljubi, še predno se ji utegne ubraniti.

»Bodemo videli,« pravi Gašper s pomenljivim naglasom in tudi on je videti ganjen. »Koliko let pa imaš?«

»Štirinajst,« odgovorí deklica.

»Cilka, recimo, da bi te jaz v štirih letih prišel snubit za svojega Jurijćka, ali bi izpolnila prejšnjo obljubo?«

»Bodem, oče, ali ne že v štirih letih,« odvrne Cilka. »Želim čim dlje ostati pri ljubih svojih roditeljih.« —

»Recimo torej, da v petih letih, tedaj bodeš imela ravno devetnajst let. Ali ti je prav?« méni Gašper in se nasmehne. Cilčina odločnost, odkritosrčnost in razumnost so ga zanimale.

Cilka se za trenutek zamisli. »Prav mi je,« odgovorí potem odločno, »ako le vi mojega očeta vzprejmete za žagarja.« V tem trenutku bi bila lahko obetala vse, nobena žrtva bi se ji ne bila zdela pretežavna vzpričo veselja, katero bi očetu in materi napravila s preveselo novico.

Nenadoma pa se ji zresní obraz. Ponižno pravi: »Prosim vas, oče, da o tej obljubi še ne zinite nì besedice niti proti mojim roditeljem, niti proti komursibodi! Hudovala bi se onadva, ko bi zvedela, da že mislim na možitev. Rekla bi, da se mora v takih letih deklè še učiti moliti in delati, nikar pa da bi govorilo o možitvi!«

»Toda ti gotovo že znaš oboje,« méni Gašper.

»Seveda znam; saj ko bi ne bila davi molila takó pobožno, ne bi bil moj oče vaš žagar. Z Bogom oba!« pristavi veselo. »Bog vama povrni vajino dobro delo!«

In presrečna bolj letí nego hodi proti domu. V duhu že vidi veselo iznenadejani obraz očetov, čuti iskreno-hvaležni poljub, katerega ji pritisne mati na ćelo. Na sebe, na prenagljeno svojo obljubo niti ne misli. Bila je za to še preotročja. Bog hotel, da se ne bi nikoli kesala! —

(Dalje prihodnjič.)

Tri dni ob Sprevi.

Spisal **Jos. Mantuani.**

(Dalje.)

epi gozdi se skrbno čuvajo; največ lesá se porablja za tesarstvo; za kurjavo je le staro in suho vejevje. Vso drugo kurjavo preskrbuje šota, katere je tam toliko kakor na ljubljanskem barji. Drevje ni kàj mnogovrstno: jelša, dob (gnilec, quercus pedunculata), jesen, beli javor (acer pseudoplatanus), brest, bor, smreka in vrba, to je, razven nekaterih redkih skupin bukev, nekaj zasajenih jerebik, lip in divjih kostanjev precèj popoln zapisek ondotne lesne flore. Toliko o življenji na podlagi obrta in materijalne prosvete.

Vender tudi, kar se tiče duševne prosvete in gibanja na národnem polji in v zavestni politiki, imamo zabeležiti imenitnih ostankov. O teh pripovedujem na podlagi beležek, katere mi je dal tam g. pastor; ker pa so bile dôkaj oskromne in nedostatne, naslanjam se pri tem kratkem očrtku na knjigo Pypin-Spasovičevo, dostopno mi v češkem prèvodu A. Kotíkovem, in jih spopolnjujem.

Lužičani se delé v dva dela: v gorenje in spodnje Lužičane. To je itak obče znano. Prvi se imenujejo gorenji, ker bivajo na višjem svetu, čegar središče je B u d i š i n, drugi pa dolenji, ker stanujejo v nižini, katere središče je C h o ś e b u z. Obe skupini imata različni narečji. Sèm spada le bolj dolenje-lužiško; toda vzprejeli so tudi semtertja káko knjigo v gorenje-lužiškem narečji; zató se bodemo nekoliko ozirali tudi na gorenje-lužiško narečje.

Naši rojaki na severu so imeli trde čase in hud boj z Germani okolo sebe. Od IX. veka dalje so se morali braniti tujega vpliva in neznanih ali vsaj tujih državnih uredeb. Germanizacija je napredovala hitro; prav takó je ginila národna samostojnost. Teh bojev so mnogo omenjali germanski, rekše nemški analisti; in ker so pisali latinski, razširilo se je to njih mnenje tudi v vse druge romanske dežele. Za slovansko zgodovino torej nimamo nikjer na zapadu povse zanesljivih dokazov in virov; naša zgodovina je spojena i po pismenih beležkah i po prosveti z vzhodom.

Iz vekov pred letom 1500. ni s k o r o nobenega ostanka. Pripovedujejo sicer nekateri zgodovinopisci, da so severno-nemški škofje pisali in učili krščanstvo v slovanskem jeziku že od IX. veka dalje.

Pri Gorlicah je bila do nedavno navada katoličanom, hoditi z obhodom na bližnjo goro, pevaje pesem »Hospodyne pomiluj nas«. To je izvestno tista stara pesem, katero pripisujejo sv. Vaclavu (»Hospodyne pomiluj ny«) in katero še dandanes slišimo v Pragi, v stolnici na Hradžanah; z melodijo vred jo je priobčil Schilling v svojem muzikališkem slovniku. To bi bil gotov dokaz, da se je gojil nekdaj jezik slovanski pri službi božji, najsi iz tega še ne smemo sklepati, da je bila liturgija slovanska. Pač pa je nedvojbeno, da se je čitala blagovest in se govorila propoved v slovanskem jeziku. V XI. veku je živel jezik slovanski v teh krajih še precèj krepko, zakaj za škofa misenškega Benona († 1106) in za škofa Brunona, ki je zahteval, da znajo duhovniki dobro slovanski jezik, dá se to dokazati. Če primerjamo še beležke Helmoldove in osobito Thietmarjeve, takisto Arnoldove, vidimo, da je živelo slovanstvo precèj intenzivno. Škof Boso († 971) je sam pisal slovanski; Werner († 1101) si je dal napraviti slovanskih knjig; Bruno († 1156) je imel na svojem misijonskem poti med Obodriti spisane slovanske homilije, katere je prebiral zbranemu ljudstvu. Arnold in Thietmar sta bila vešča slovanščini. Da bi bila tedaj i po ónih krajih, kjer so delovali imenovani škofje, lužiška srbščina že narečje záse, tega ni môči trditi; misliti nam je na več narečij, a z manjšimi razlikami, nego jih imamo dandanes med poedinimi slovanskimi panogami. V XIII. in XIV. veku je predirala germanizacija čimdalje bolj, v XV. veku je prispela na vrhunec. Prišel je za tem XVI. vek s svojo reformacijo ter je za razširjanje svojih idej uporabljal tudi spečo národnost in uklenjene negermanske jezike. Že husitizem v teh krajih ni bil brezvpliven; pripoveduje se, da je bil précej v začetku XVI. veka natisnjen lužiško-srbski katekizem; ohranilo pa se od tega tiska ni nič.

Najstarejši spomeník tega narečja je »Novi zakon« v rokopisu z leta 1548. od Nikolaja Jakubice. Naslanja se na Luthrov in na češki prevod. Prva znana in ohranjena natisnjena knjiga je mali kancijonal, katerega je sestavil Albin Moller; temu kancijonalu je pridal izdajatelj nekaj Luthrovih molitev. Leta 1610. je izdal Andrej Tharaeus katekizem iz nova kot »Enchiridion Vandalicum«, ki se hrani v samó jednem odtisku. Te knjige so pisane v dolenje-lužiškem narečji.

V gorenje-lužiškem narečji je izdal Vaclav Worjech (Warichius) leta 1597. Luthrov mali katekizem, a Grega Martin leta 1627. sedem spokornih psalmov. Protestantizem se je širil torej mnogo hitreje nego germanizacija v prejšnjih vekih.

Navzlic hudim časom v XVII. veku je gorenje-lužiški propovednik Mihajl Frencel (Brancel, † 1706) dalje negoval domačo besedo. Ta mož je spoznal potrebo národnega pravopisa in ga je ustrojil za svoje knjige po češkem pravopisu; še dandanes rabijo Lužičani pravopis podoben češkemu Spisal je več nabožnih in molitvenih knjig ter začel leta 1670. izdajati najprej prevod novega zakona iz Sv. pisma, počenši z blagovestjo ss. Matevža in Marka; leta 1693. je izdal psalter. Ko je leta 1697. car Peter Véliki šel skozi Saško, poklonil mu je Frencel svoj prevod s pismom vred, v katerem pravi, da ti nabožni zvezki vežejo njegov národ z inimi slovanskimi, osobito s širim »moskovskim« carstvom.

Nekakšna reakcija je bila za tem plodovitim delovanjem Frencelnovim Bierlingova knjiga: »Didaskalia seu orthografija vandalica« leta 1689. Slovani se pa niso lahko poprijeli tega pravopisa, ustvarjenega na nemški podlagi; dandanes ne rabi nikjer več. Naslednik Frencelnov v rodoljubnem delovanji je bil njega sin Abraham († 1740). Ta se je posvetil zgodovini svojega ljudstva in spisal obširno delo v latinščini: »De originibus linguae Sorabicae libri IV« (1693 - 96); potem »De diis Slavorum et Soraborum in specie« in »De vocabulis propriis Sorabicis pagorum« (ponatisnil je to delo Hoffmann v svojem velikem zborniku »Scriptores rerum Lusaticarum« 1719). Danes moramo sicer v marsičem nasprotovati za óni čas zeló razsežni učenosti Frencelnovi, vender se je z druge strani čuditi marljivosti in zanimanju za národ, kakor ji kaže mlajši Frencel v teh delih. Mimo tega pa imamo nenatisnjene zgodovinske, jezikoslovne in zemljepisne sestavke njegove v rokopisih, n. pr. srbsko-lužiški slovnik, zgodovino gorenjih Lužic, prirodopis gorenjih Lužic in slovnik dolenje-lužiški. Mnogo spisov v »Lausitzisches Magazin« in »Neues laus. Mag.« se naslanja na dela Frencelnova. Brat Abrahamov je bil Mihajl († 1752), ki je takisto deloval na národnem polji, spisavši »Dissertatio de idolis Slavorum«; njega sin Salomon Frencel († 1768) je tudi v svojem delovanji hodil po poti svojih dedov.

Ta živahna delavnost protestantske stranke je vzbudila tudi delavnost katolikov. Do konca XVII. veka so rabili učitelji protestantske knjige v domačem jeziku; leta 1679. pa je izdal jezuvit Ks. Jak. Ticinus v Pragi knjigo »Principia linguae vendicae . . .«; Jurij Avg. Swětlik († 1729) je izdal nekatere nabožne knjige in prevel vse Sv. pismo (prevod je ostal v rokopisu) ter izdal prvi latinsko-srbski slovnik (1721). Iz tega časa so tudi slovnice, ki sta jih spisala Mathäi in Schmutz (le-tá je izdal tudi svoj slovnik), dolenje-lužiška slovnica

in slovnik Tiverijev, in sicer latinsko tiskan, v dolenje-lužiškem narečji, pa še v rokopisu.

Še plodovitejši je bil XVIII. vek; do leta 1700. štejejo biblijografi okolo 50 knjig v lužiškem narečji, od 1700. do 1800. leta pa do 200! Imenitnejše knjige, natisnjene v tem veku, so popolni prevod Sv. pisma, izdelan z združenimi močmí Ivana Langa, Mateja Jokuša, Jana Böhmaŕja in Jana Wawerja leta 1728. z ozirom na češki, poljski in staroslovenski tekst; Bogumil Fabricius, pastor chośebuzski, izdal je leta 1709. mali Luthrov katekizem in prevod novega zakona; to delo je završil Frico, izdavši stari zakon leta 1797., a vse Sveto pismo je prišlo zopet na svetlo leta 1824.

K ohranitvi národnosti so tudi mnogo prispevale propovedi; kjer se je govorila ta v slovanskem jeziku, ostala je malone redno do denašnjega dné; kjer pa so dobivali v kritiškem času XVII. veka nemške propovednike, tam je izginila národnost, kakor je statistiški dokazano. Sosebno so delovali v tem zmislu za domači jezik evangelijski propovedniki Pjech, Jakob, Mjen (= Möhn) in Bohatski. V obče se je v tej borbi gorenjim Lužičanom godilo bolje nego spodnjim. V Pragi so otvorili za katolike leta 1704. »srbski seminar«, kateri deluje še dandanes. Na vitemberškem in lipskem vseučilišči so se ustanovile zadruge protestantskih propovednikov za te kraje: tukaj leta 1716., tam leta 1749.

Za spodnje Lužice je bil XVIII. vek, osobito druga polovica njegova, zeló slabega vpliva. Zabeležiti nam je prevod Sv. pisma (deloma) in Luthrovega katekizma, oboje oskrbel Nemec Will (1746 do 1771), Hauptmannovo nemško-srbsko slovnico, katero je spisal kot propovednik v Ljubnowu z naslovom »Nieder-Lausitzsche Wendische Grammatica« (1761) in spise bratov Fricov: starejši, B. Kristoljub je izdal leta 1774. Luthrov katekizem in drugoč nekaj poučnih knjižic, mlajši, Jan Miroslav je nadaljeval prevod Fabricijev iz Sv. pisma in dovršil stari zakon leta 1797., kakor smo že opazili.

O národni zgodovini je pisal dr. Drag. Bogoslav Anton († 1818) in dva druga — oba Nemca — in to v srbsko-národnem zmislu. Jurij Körner je izdal namreč leta 1766. na Lipskem spis z naslovom: »Philologisch-kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften.« Ob konci ima zaznamek knjig, pisanih v srbsko-lužiškem narečji, počenši s XVI. vekom. Vsebina spisova je zgodovina od najstarejših časov, zasoljena s fantastiško-filološkimi opazkami. Drug spis je bil natisnjen v Budišinu leta 1782. brez imena, z naslovom: »Gedanken eines Ober-Lausitzer

Wenden über das Schicksal seiner Nazion mit flüchtiger, doch unparteyischer Feder entworfen nebst Anmerkungen.« Da je bilo v tem času možno spisati tak spis, provzročilo je trdo in Srbom-Lužičanom neprijazno vladanje pruskega kralja Miroslava Viljema I.

Začetkom tega veka, osobito po Napoleonovih vojskah, začelo se je živahnejše gibanje na národnem polji. Pastor Jurij Mjen (= Möhn) je prevel v srbščino nekoliko spevov Klopstockove »Mesijade«, in Jan Dejko je začel izdajati mesečnik »Serbski powjedaŕ a kurjeŕ« v letih 1809.—1812. Po Napoleonovih vojskah se je postavil národnemu gibanju na čelo budišinski pastor Andrej Lubjenski († 1840); in v tistem času je branil národni jezik v deželnih zborih advokat dr. Miroslav Adolf Klin († 1855), katerega zahvaljuje lužiška srbščina za svoj obstanek v šolah. Isti mož je pomagal ustanoviti leta 1847. »Matico Srbsko« in je bil nje starosta do svoje smrti. Drugi vodnik tej panogi slovanskega národa je bil Andrej Seileŕ († 1872). Že kot dijak na lipskem vseučilišči je ustanovil dijaško društvo »Sorabia« in izdajal v krogu tega društva svoj časnik. Skladal je potem pesmi, izdajal basni, priobčeval národne pregovore i. t. d. Lep nekrolog mu je spisal Hórnik v »Časop. Maćicy Serbskeje«, 1874, kjer navaja njega zasluge in dela. Za novejši čas je gotovo najznamenitejša osebnost na národno-slovstvenem polji Jan Ernest Smoleŕ (Schmaler). Da ne govorim o inih zaslugah njegovih, omenim le največjo: izdal je združen s Hauptom velevredno knjigo, o kateri izpregovorimo pozneje, z naslovom slovanskim in nemškim. Slovanski je: »Pjesnički hornych a delnych Łužiskich Serbow. Ludu z erta napisane a z jich narodnimi hłosami, njemskim pšełoženjom, njedže potrjebnymi wołoženjami a z wopisanjem Serbow i. t. d. wudate wot Leopólda Hawpta i. t. d. a Jana Ernsta Smolerja, i. t, d. Grymi, 1844.«

Ž njim zajedno je deloval Kosak Kłosopolski (Mosig von Aehrenfeld). Spisal in izdal je brezimno brošuro »Slawen, Russen, Germanen. 1842.« Iste ideje je zastopal Jan Peter Jordan, osobito v svoji knjižici: »Der zweifache Panslavismus. Mit Anmerkungen. Leipzig, 1847« in je deloval tudi na českem literarnem polji. Izdajati je začel leta 1842. listič »Jutrnička«, ki je pa kmalu zamrl. Prevzel ga je potem Seileŕ s Smoleŕjem in ga prekrstil v »Tydźeńska Nowina«. Leta 1848. je začel izhajati organ leta 1847. ustanovljene »Maćicy«. Najboljši sodelovalci so mu: Weljan, dr. Pful, Jenč, Rostok, Dučman i. dr. Razven spisov v »Časopisu Maćicy Serbskeje« so dobili gorenji Lužičani slovnik, ki so ga sestavili dr. Pful, Seileŕ in Hórnik. — Leta 1854. je izdal Smoleŕ tudi srbski koledar;

zavest je bila že tolika, da je šlo med ljudstvo 1000 iztiskov. Leta 1843. je sestavil Smoleŕ nemško-srbski slovnik, 1850. leta kratko slovnico; 1846. leta je prevzel uredništvo »Slovanskych letopisu« (»Slawische Jahrbücher«), od leta 1853. »Serbske Nowiny«; uredoval je tudi nekaj let »Časopis M. S.« in »Lužicana«; izdajal je »Zeitschrift für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft« (1862—1865) in »Centralblatt für slavische Literatur und Bibliographie« (1865—1868).

Zraven Smoleŕja je bil najdelavnejši sedaj že pokojni župnik Hórnik. Ustanovil je leta 1862. društvo sv. Cirila in Metoda med katoliškim duhovenstvom in organ njegov »Katholski posoł« ter spisal neštevilno razprav po raznih strokovnih listih; bil je izmed najboljših poznavalcev svoje národnosti in svojih rojakov.

Da omenim še drugih sotrudnikov pri národnem delu, ti so: Jak. Buka (dvorni kapelan v Draždanih), Wehla (= Jan Radyserb), Jan z Lipy, Kr. V. Broniš, Fiedleŕ, Jul. E. Weljan, Rola in Muka.

Osobito za spodnje Lužičane so pisali: Kopf († 1866 izdavši »Serske spiwanske knigły« s pogrebnimi pesmimi) Schindler († 1841, izdavši zbirko propovedij in Sv. pismo) Zwahr (spisavši srbsko-nemški slovar); zbiralci národnih pesmij za Smoleŕjevo knjigo, Broniš, Post in Komer. Pastor Nowka je začel izdajati leta 1848. »Bramborski serski Časnik«, katerega je prevzel leta 1852. pastor Pank; od leta 1867. ga je uredoval učitelj Šwejla; leta 1857. je bil uveden na gimnaziji v Chośebuzu srbski jezik kot učni predmet. Krist. Fr. Stempel je prevel Fêdrove basni (izdane leta 1854.), pastor Haussig je izdal novo urejeno Sv. pismo 1868., pri čemer so mu pomagali pastor Taeśnaŕ, Albin, Šadow, Broniš in Pank.

Národne bajke so priobčili: Weckenstedt (Wendische Sagen, Märchen und abergläubische Gebräuche. Graz, 1880.) in osobito marljivi Schulenburg (Wendische Volkssagen und Gebräuche aus dem Spreewald. Leipzig. 1880). Jako duhovite in nepristranske opazke je priobčil znani Tissot v svoji knjigi: »Voyage aux pays annexés«. (Paris, 1876). Sedaj na novo zbira národne pesmi, osobito zaradi godbe, učitelj Černý na kraljevograjskem pedagogiji.

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III. Francozje so tu!

ake binkoštne sobote, kakeršna je bila leta 1809., Ljubljančani še niso učakali. Francoz se je namreč zopet bližal Ljubljani. Res, da so trepetali že tretjič pred njim, a toliko strahú venderle še niso prebili nikoli.

Ko so Francozje leta 1797. prvič prihajali, bila je pač vsa Ljubljana vrtoglava od strahú in groze pred razvpitimi prekucuhi, jakobinci in sansculotti. Vsaj tretjina Ljubljane je pobegnila in vzela s seboj, kar je mogla. — Tihi torek, dné 28. sušca, so se bili umeknili tudi zadnji avstrijski vojaki po črnuškem mostu čez Savo. — Tiho sredo, dné 29. marcija, niso Ljubljančani videli ne cesarskih, ne Francozov. »Noč je bila tiha«, pisal je Vodník v svojih »Novicah« [1]) »in po Ljubljani med dvema vojskama vse pri pokoji.« — Tihi četrtek zjutraj so Ljubljančani ugledali prvega Francoza; prijezdil je od Vrhnike sèm in nesel cesarskemu poveljniku Hohenzollerju v Črnučah pismo francoskega generala Bernadotta. Več ur ga ni bilo nazaj; vrnil se je šele opoldne. V tem so se mestni očetje strahoma in trepetaje posvetovali v mestni svetovalnici, kaj storiti. Sklenili so, z ónim frančoskim častnikom poslati do generala Bernadotta tri poslance, ki naj bi mu priporočili deželo, da bi ji prizanesel in ji ne naložil naklade, ker je ubožna, kamenita in izmolžena od vojske. Prišli so res na Vrhniko, a Bernadotta niso dobili ondu. Ne da bi kàj opravili, vrnili so se domov. Na Vrhniki se jim je izvestno povedalo, da je Bernadotte v Logatci, a bržkone niso imeli toliko srca, da bi ga bili šli iskat tjakaj. Vrnili so se in prinesli z Vrhnike le Bernadottov oklic, kateri je oznanjal Ljubljančanom: »De Francozi naprej gredo, ni namenjeno ne na Vaše peršone ne na Vaše premoženje, oni vošijo, oni očjo, de bi Vi v miru in brez strahu dobičke Vašega dela in Vaših trudov vživati mogli.« [2]) Oklic je dalje Ljubljančanom priporočal, naj Francozov ne primerjajo cesarskim (avstrijskim) vojakom; Francozje niso taki odurneži in stiskavci kakor oni: »Mi cenimo in spoštujemo šege in navade vseh národov, vaše pa še posebno . . . V naši vojski je največji red in največja natančnost. Pri tisti priči

[1]) Vodnikovi zbrani spisi p. 67.

[2]) Listine v Rudolfinu.

bode s smrtjo kaznovan vojak, ki bi vlomastil v vaše stanovanje. Nikar ne mislite, da smo morda divji zmagovalci; naše uljudno vedenje vas bode prepričalo o tem.« —

Ljubljančani so seveda malo verjeli tem besedam, pomirile so jih pa vender vsaj toliko, da so dné 31. marcija začeli opoldne zopet zvoniti po cerkvah, dočim se dne 30. marcija zaradi Francozov ni zvonilo pri nobeni, in sicer zató ne, da ne bi nastalo kàj pomote. [1])

Naslednji dan, dné 1. aprila (bila je Tiha sobota) je primarširal general Murat s svojo avantgardo, »prednjo vojsko«, v Ljubljano, drugi dan pa Bernadottova vojska, in sicer z glasno turško godbo, vojaki pa so peli marzeljezo. Da bi se mu prikupili, šli so prestrašeni Ljubljančani po stezah in poljskih potih z belimi zastavami na prekljah in drogéh razvpitemu sovražniku naproti; prav táko belo zastavo so razobesili tudi na Gradu. Pozneje, po odhodu Francozov, ki so se mudili to pot samó pet tednov v Ljubljani, tožil in črnil je avstrijski častnik meste očete, da so oni nasvetovali takó, toda mestni očetje so mu odgovorili, da za kàj takega niso odgovorni sami: »Kaj more magistrat za to, če vró meščani na Grad, da bi videli, odkod prihaja sovražnik in koliko ga je, ali če se je tega ali ónega videlo z belo zastavo na poljskem poti? Takrat ni bilo v Ljubljani nobene gosposke, vse so pobegnile; mestni očetje so imeli zató pač drugačne skrbí, nego da bi se bili brigali za take malenkosti. Vrhu tega pa magistratu do ovadbe častnikove tudi ni bilo znano, da bi bil kak someščan toliko brezpameten, pa bi se bil z zastavico v roki na stranskem poti postavljal v smrtno nevarnost.« [2])

Gotovo! Radi verjamemo, da ob takih prilikah tudi najmirnejši ljudje ne vedó, kaj storiti, da bi bilo najbolj prav!

A Ljubljančani so se hitro prepričali, kakó nepotreben je bil njih strah. Francozje so se vêdli proti njim prijazno in uljudno, kakor bi bili njih rojaki, ne pa sovražniki. Kar je Bernadotte obetal, tega se je tudi držal. Naložil ni Ljubljančanom nobenega vojnega davka; pustil jim je orožje, celó od meščanske garde ga ni zahteval. Vojaki so se vêdli proti njim pošteno in celó uljudno, njih imetja in njih častí se res ni doteknil nobeden. Bernadotte jim je očito dokazal, kakó resno mu je bilo do obeta. Précej drugi dan po prihodu v Ljubljano se je francoski grenadir navzlic ostri prepovedi Bernadottovi venderle polakomnil in neki ženi v Gradišči siloma vzel uhane iz ušes. Takoj, ko je Bernadotti zvedel o tem, velel je nesrečnega grenadirja nasloniti k zidu šentklavske

[1]) Vodník ibid.

[2]) Mestni arhiv ljubljanski.

cerkve in ga ustreliti. Ljubljančani bi pač nikoli ne bili mislili, da so razvpiti jakobinci takó krotkí in pošteni ljudje! Seveda je bilo Francozom takrat še mnogo do tega, da bi ljudje mislili najboljše o njih!

Drugič so bili Francozje v Ljubljani leta 1805. Ta pot pa Kranjcev niso takó iznenadili kakor leta 1797. Naša vlada jih je sama pripravila na njih prihod in jih poučila, kaj jim je storiti v takem slučaji. Dva dni, predno so prišli Francozje, razglasila je proklamacijo in v nji naročila, naj se vse višje gosposke v deželi z magistratom vred spojé v jedno sámo deželno gosposko »concentrierte Landesverwaltung«. Ta bode prevzela vsa opravila, ki so pripadala do takrat raznim višjim gosposkam. Nižjih gosposk po kmetih in tudi okrožnih glavarstev se ta razglas ni dotikal; ta oblastva naj bi ostala, kakeršna so bila.

Ljudstvu pa se je zabičevalo ne le vestno izpolnjevati naredeb te deželne gosposke, ampak še posebno se mu je priporočalo, naj se vêde proti Francozu mirno in se mu ne upira, ker bi to itak nič ne izdalo; celó pa naj ga nihče ne žali nì z besedo nì z dejanjem. Tisti, ki bi se pregrešil proti temu, nakoplje si le najostrejše kazni, in morda še svoje sosede potlači v nesrečo. Deželna gospodska pa se bode trudila na vso moč, da od francoskega poveljnika izposluje prizanašanje deželi.[1])

Dva dni pozneje, dné 28. novembra, bralo se je že po vseh oglih nabito: »Ker je Francoz že v deželi, razglaša se proklamacija. Magistratu pa se naroča, da poučí ljudi po kmetih, naj se vedó proti francozom mirno, naj ne popuščajo svojih domov, sosebno pa naj ne odganjajo živine v hribe, ker je za kàj takega prisojena najhujša kazen. Ob sedanjem razmerji, ki se ne dá predrugačiti, naj se ljudje drage volje udajo vojnim težavam.« [2])

Take besede niso obetale nič dobrega! In res je bil že prihod sovražnikov drugačen nego leta 1797. Takrat ni zaradi Ljubljane počila ne jedna puška; marzeljezo pevaje in z glasno turško godbo so primarširali Francozje v Ljubljano. Sedaj, leta 1805., pa je po malem že pokalo Ljubljančanom okoli oglov! Francozje so primahali namreč takó nepričakovano in vihravo, da se jim avstrijski vojaki niso mogli umekniti dosti hitro. V Slonovih ulicah so se srečali prvi francoski konjiki z odhajajočimi avstrijskimi husarji in poknili nekaterikrat drug v drugega.

Kakšen razloček med Francozi leta 1797. in temi! To niso bili več tisti ljudje, in Massena, njih najvišji poveljnik, ni bil Bernadotte! Prvo, kar so storili, bilo je to, da so jim napovedali tri milijone davka; gluhi so bili za vse zatrjevanje Kranjcev, da tolikega davka izse-

[1]) Mestni arhiv fasc. 111.

[2]) Ibid.

sana dežela nikakor ne vzmore. Odgovorilo se jim je, da Napoleon hoče takó in da ni nobenega ugovora. Ker pa so se Ljubljančani še nekaj obotavljali, dal je Massena zgrabiti najimenitnejše meščane in jim rekel, da jih bode imel zaprte, dokler ne bode plačan vojni davek. Vender to še ni bilo najhujše: Francozje so gospodarili v deželi, kakor bi bili prigrmeli vanjo Turki ali Tatarji; nosili so se oblastno in osorno, vsi, od najvišjega do najnižjega; v grabežljivosti in lakomnosti so presezali drug drugega. Najhujši med njimi pa je bil Massena sam; zaradi tega mu je tudi naše ljudstvo v neravno lepi pesmi ohranilo prav slab spomin.

Kakó so Kranjci, sosebno pa Ljubljančani, izdihnili iz dna svojega srca, ko so zaslišali, da se je sklenil mir in da Francozje odidejo iz dežele! Bili so samó devet tednov v nji; od dné 29. novembra do dné 8. februvarja, ali oskubli so jo v tem primeroma kratkem času prav do dobra.

Leta 1809. so se Francozje bližali Ljubljani tretjič. Toliko strahú kakor ta pot Ljubljančani niso prebili nì leta 1797. Bilo je okolo Binkoštij. Dva ali tri tedne prej so užugali Francozje našo vojsko na Italijanskem in jo na vseh krajih potiskali z Italijanskega. V večjih in manjših oddelkih se je umikala po Goriškem, Koroškem in Kranjskem, Francozje pa za njo. Tistemu oddelku, ki je bežal po Kranjskem, bil je poveljnik hrvaški ban Gyulay, za njim pa je pritiskal in mu je bil vedno za petami francoski general Macdonald z 12.000 pešci in 1.100 konjiki. Naši so ga sicer ustavili pri Razdrtem, Podvelbom in v Logatci, toda zadržati ga niso mogli. Gyulayeva vojska se je zató umeknila v Ljubljano, katero so bili že leto prej utrdili silno močno.

O teh utrdbah je pisal Žiga Zois dné 10. decembra leta 1808. jednemu svojih prijateljev, da so fortifikacije na Gradu in Golovci do malega že dodelane; vse je polno bastij, redut, baterij, čerdakov (Blockhäuser) in magacinov. Utrjevali pa so tudi Rožnikov greben, kolikor ga je do »Michelsruhe« in do »Cekinovega gradu« v Šiški. »Prvi nasledek teh utrditev je, da so naši lepo obrasli griči izgubili svoje zelenje, da se je iz bistriških in turjaških gozdov izsekal zadnji les in da so drva že sedaj za polovico dražja. Zató pa pada tudi cena hiš kàr vidoma. Recimo, da se bodo naši v Ljubljani branili, tedaj moramo biti pripravljeni vsaj na požare in pretresanje mestnih hiš. Po mojih oskromnih mislih bode Ljubljana prestala biti oskromna, prijazna, brezskrbna in tiha vas, kar je bila doslej. Upam sicer, da ne pride do kàj resnega, vender me muči, da ne morem odriniti iz Ljubljane. Zató vam čestitam prav od srca, da ste prodali svojo hišo.« [1])

[1]) Listina v Rudolfinu.

(Konec prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

Notri v sobici mati Barba še vedno z brinjevim vršičkom škropí blagoslovljeno vodo na babico; potem pa poklekne, in druge ženske za njo.

»Za dušo rajnice — za milostno sodbo — oče naš, kateri si v nebesih!« — takó zvení polglasna molitev skozi ozka vrata, mladi mož na pragu pa moli za ónimi in odgovarja, ne da bi mislil, kaj šepetajo ustna: — »in odpusti nam naše dolge, kakor — —«

Ko odmolijo, vstane tudi on, stopi bliže in s tresočo roko pokropí mrliča.

Potem pa naglo odide iz hiše, vrže suknjo na tnalo pred hlevom in seže po vile, da pričnè svoj vsakdanji posel pri živini.

VII.

Na Brezovo Poljano je sijalo jasno pomladno solnce. To je širok greben za Korenom, v gorenjem delu gosto zarasel z mladim bukovjem in krivim borovjem, v spodnjem izsekan in gol; visoko resje pokriva rdečeilovato zemljo, v malih jarkih pa, ki se polagoma plazijo v dolino, prerasta vednozelen mah močvirna tla.

Tu v Brezovi Poljani ima poleg drugih tudi Kačon svoj log, ki mu daje steljo za živino in slaba drva za kurjavo; za kàj drugega ta gozd ni.

V dišečem resji pokraj kolovoza, ki se vije povprek čez greben, leží danes postaren možič, očito utrujen, in obe pestí pod glavo tiščeč motrí oblake, katere goni gorak južen veter po temnomodrem nebu. Poleg njega stojí širok kurnik, odet z razcapano suknjo; zakaj gospodar je golorok navzlic vlažnemu ležišču in nepretoplemu vremenu. Kaj je v kurniku, bilo bi težko ugeniti, da se ni časih iz njega oglasilo zamolklo mrmranje in godrnjanje, katero se vedno više in više stopnjujoč, naposled končava z zabrlizgnjenim »mijav«. In kadar je že preglasno, seže starec po kljukasto palico poleg sebe in udari na kurnik, veleč: »Mir!« Plezanje in praskanje po kurnikovih klinih priča, da se tamošnji prebivalci neradovoljno odzivljejo povelju, potem pa je nekoliko časa vse mirno; a ne predolgo, in prejšnji prizor se zopet ponoví.

Po kolovozu navzgor priškriplje dvovprežen volovski voz; starec se nekoliko dvigne iz resja, da pogleda, kdo se pelje tod.

»Aha! Stari Kačon!« zamrmrá in zategne debela ustna v zaničljiv posmeh. Nató se vrže zopet na hrbet in stisne pestí pod glavo.

Ko bi bili kurnikovi prebivalci tihi in mirni, vozil bi Kačon mimo, ne da bi znal za te goste v resji; ampak prav sedaj zazvení ponovljeni »mijav«, in prestrašena junca hočeta glasno hropeč kàr naravnost čez spodnji strmi breg.

»O-o-o-o-ij!« zakričí Tomaž in trudoma ustavi svoja voliča. Oni v resji pa bije po kurniku in vpije: »Mir, mir!«

»Da bi te strela! Ti vražji Mačji boter — kdo pa je tebe privlekel semkaj!« pozdravi Kačon iz prva malone jezno, a potem, spoznavši ónega, s prijaznim naglasom in licem.

Mačji boter — takó so res nazivali tega starca — vzdigne glavo iz resja, ali takoj jo zopet položí na svoje pestí.

»Ali sem ti na poti?« dé čmerno in malomarno, kakor bi govoril tja gôri v zrak.

Tomaž potegne voliča v kraj pod košat bukov grm, s katerega jameta takoj hlastno smukati sveže zelenje; on pa, golorok kakor Mačji boter v resji stopa, svoj brinjev bičevnik v tla upirajoč, proti ogovorjencu. Tam potrka na kurnik in pravi dobrovoljno, kolikor more: »No — tu bode pa zopet nekaj groševl«

Mačji boter se ne gane, ampak samó po strani poškili sedaj na Tomaža, sedaj na nasprotno stran; v njega možganih, ki niso bili takó okorni, kakor je bil videti njih lastnik, zavladala je sedaj le misel, kakó je pač to, da je Kačon danes toli prijazen, ko se sicer ne méni za takega berača, kakeršen je vsak dan Mačji boter, najsi nabere tudi poln kurnik mačk in mačkov. In ker mu je ta položaj popolnoma nejasen, ne zine nì besede, razven zategli »a-av-av-av«, kakor bi od samega spanca ne mogel drugače nego zevati.

Tomaž séde počasi v resje, potegne vivček in mehur s tobakom iz žepa in jame kresati.

To gane tudi botra v srce.

»Imaš li — Hrvata?« vpraša pomenljivo.

»Dober je, pravim ti,« deje Kačon in pomolí mehur botru.

»Časih se še dobí, časih; pa preklicano je trda zanj!« modruje óni, sedaj že sedeč in dišeči tobak tlačeč v zamazano pipo.

Nató sedita starca precèj časa molčé vsak na jedni strani kurnika in puhata tobakov dim v sveži pomladni zrak. Vsak čaka, da

drugi pričnè razgovor; boter čuti, da ima Tomaž nekaj na srci, le-tá pa išče konca pravi niti, po kateri bi segel do namena.

Maček v kurniku se oglasi, in to naredí pravo gaz.

»Kje si pa ujel tega mucka, ki je takó togoten?« vpraša Tomaž.

»Lukčev je, Lukčev s Korena!« odgovorí boter na videz pohlevno in malomarno; a izpod košatih obrvij pogleda prav zlovoljno svojega soseda.

»I — kaj že mačka prodaja Lukec? Kam je pa kozo del?« reče Kačon in zrè srepo v drugi breg, kjer se prijazno odsvitajo bele stene zlatopoljske cerkve. A on ne vidi ničesar, nì bele cerkve, nì zeleno-obraslega bukovja za njo, niti debelih oblakov, ki puhté iz njegove pipe.

»Koze treba otroku — vedi, Kačon, tisti mali punici!«

»Čemú jo pa redí domá? Služit naj gré!«

»Kdo? Otrok?«

»I — kaj — otrok! Deklina naj gré služit!«

»Morebiti bi jo ti vzel? — A — kaj ti — ti si sedaj ‚stari‘ kakor jaz — in govoriti ti ni veliko v hiši, pa vaša mlada jo morda vzame?«

»Hudič! Mólči!« zakričí Tomaž in udari z bičevnikom po kurniku.

»Ne bodi — ne bodi — Tomaž! Kaj bi iz suhega prelival v pusto? Ako te tvoj domači kurnik jezí, pusti mojega v miru!«

„Kdo pravi, da me jezí? Ampak ti klepečeš, kakor te navijajo drugi, in to klepetanje me jezí!«

»Hm, hm,« zamrmrá boter. Premotril je naglo še jedenkrat vse dosedaj govorjene besede, in v njegovi prebrisani glavi se je začelo čudno daniti. Ta lisjak je že sedaj slutil, s kakim namenom je sédel Kačon poleg njega. Kazalo mu je pa zató, taktiko primerno urediti; zakaj prav bi bilo, da sam kàj zasluži.

»Klepetam? Prav praviš, a menda samó moje kostí klepetajo! V žepu nimam ničesar nego krušne drobtine, in nimam si s čim nosa obrisati! Za te mačke mi dá raholški mežnar štiri groše, in to bode pol leta za poboljšek — za tobak — za obleko; domá me pa mladi od mize gonijo, zunaj pod kapom imam svojo skledo. Pa zakaj? Zató ker mačke lovim in prodajam, da kàj zaslužim.«

»Pravijo, da jih dereš!«

»Oj, sakramiš! Še nikdar nisem nobenega ubil, kaj li odrl! Žive nosim, žive tja dôli mežnarju, in ta storí potem svoje in prodaja kože. Zaslužim pa rad, zaslužim, da imam kàj za poboljšek! Oj, tisto pa rad — zaslužim, zaslužim« —

Taktika Mačjega botra je bila prava, zakaj Kačon je sedaj ubral svoje lice v najprijaznejše gubé, zleknil se po dolzem v resji, glavo

podprl v levo roko in zadi za gorenjim koncem kurnika pogledal svojega tovariša.

»Boter,« dejal je sicer nekamo oholo, vender pa dôkaj prijazno, »boter, nekaj lahko zaslužiš, ako ti je le kàj do tega, prav lahko, in dovolj ti bode!«

Oni storí kakor polž, kadar se dotakneš njegovega rožička.

»Poštenega zaslužka se ne branim, pravim ti, Kačon! Poštenega ne, saj me poznaš ti in vsi! Nikdo ne vé ničesar nepoštenega o meni!«

»Res je, to potrjujem! Pošten si! Kar je res, to je res!«

Ko Tomaž nekoliko časa molčí, vzbudí se v botrovi glavi neprijetna misel, da utegne Kačon, ako predolgo premišlja o stvari, pri kateri je bilo njemu kàj zaslužiti, popolnoma umolkniti, in morda komu drugemu privoščiti omenjeni zaslužek. Zató se mu vidi potrebno nekoliko osvetliti prejšnji strogo poudarjeni pojem o poštenosti.

»Ni li bil tisti svetnik — ali očak Jakob tudi pošten, ko je od brata grunt kupil za nekaj žlic graha ali leče?«

»Saj ni kupil grunta!«

»I no, ne vem, pa na gruntu je bil potem; óni, ki je prodal, pa je dobil doto in šel po svetu — kaj li?«

»Ne vem!«

»Jaz tudi ne! Pa pošteno je bilo kupljeno in prodano!«

»Prava je ta!« pritrdi Kačon. »Prodano je prodano! Pa stoj! Če hočeš, nekaj lahko dobro opraviš! Prazna ne bode zate! Jaz bi rad poslal možá nekam, in ti bi bil pravi. Govoriti znaš in molčati tudi, pa zastonj ne bode.«

»Zakaj ne? Le govôri! Pa malo Hrvata daj!«

Tomaž radovoljno vrže mehur čez kurnik in nadaljuje:

»Glej, boter, ti hodiš mnogo na okolo, in danes si bil tudi pri ónem tatinskem kajžarji — pri Lukci.«

Mačji boter na vso moč vleče dim kresilne gobe váse, da mu ni treba odgovarjati.

»Saj veš, k tem ljudem ne morem in nečem, tudi ne, ako bi se mi pajčevine delale po želodci! Pa ti bi tam lahko govoril besedo kot mož, kot moj mož!«

»Zakaj ne?« pritrdi óni.

»Reci Lukcu, da mu dam sto tolarjev, ako pošlje svojo hčer kam odtod — služit — daleč odtod, kamor hoče, v Ljubljano ali v Trst, samó da gré. Sto tolarjev! Tvoja pa tudi ne bode zastonj!«

»Dobro govoriš, Tomaž! Ampak, če porečem Lukcu: ‚Sto tolarjev‘, tedaj poreče on: ‚Dve sto‘! Jaz rajši ponudim. ‚Petdesetak‘!«

»Stóri, kakor hočeš — jaz dam sto! Če primešetariš, bode pa tvoje!«

»To je beseda!«

Kačonova voliča sta bila v tem do cela osmukala bukov grm in stopicala sedaj vkreber. Tomaž se dvigne, kakor urno se more, in kričeč svoj — »o-oo-oj«, tira živinčeti v kolovoz in potem, ne da bi se več ozrl, vozi v svoj log.

Tudi Mačji boter je zmatral dogovor za dognanega. Počasi vstane, ogrne capasto suknjo, vtakne kljuko svoje palice za trto nad kurnikom in ga zavihtí na hrbet. Štiri raznobarvene mačke se v njem plaho iztezajo po klinih.

Takó oprtan krene možič po ozki stezi nizdolu v trnjavski Graben in leze potem na nasprotni strani zopet čez grmovje in praprot, skrbno se ogibajoč obhojenih potov.

Poboljšek, ki ga je služil z ujetimi mačkami, bil je pač grenak! —

VIII.

Kačon bi ne bil mogel ujeti boljšega »možá« za to kočljivo poslanstvo, nego je Mačji boter. Ljudje njegove baže, zaničevani zaradi vkoreninjenih predsodkov in malone popolno izključeni iz druge družbe, sicer ne kaj izbirčne, imajo redno tanek sluh in čut za slabosti ónih, kateri se jih ogibljejo; in ker je proti njim navadno dobrota — sirota, zató vedó tudi izkoriščati záse vsak neprijetni položaj ónih preziralcev, v katerem jih tisti potrebujejo.

Mačji boter je hotel kàj zaslužiti, in sicer, kakor je dejal, pošteno zaslužiti. Zató so mu bili sedaj Kačon in Lukec, Lenčika in nje dete le mrtve številke, s katerimi je računjal, da pridobí sebi kàj več: ne obljubljena odpravščina Lukcu, ampak svoj dobiček mu je bila prva skrb. Trebalo tudi ni za Kačona kàj prihraniti, in ako bi óni ne bil takó odločno postavil obljubljene svote, pa bi se Mačji boter ne bil lotil mešetarjenja; ali sedaj je znal, v kakih mejah se je treba gibati, da sam pridobí kàj prida.

Bilo je tri dni po ónem sestanku, ki sta ga imela s Kačonom tam v Brezovi Poljani. Lukec prekopava mali breg pod kočo, kateri je njega pristna svojina, in mati in hčer režeta krompir gôri v veži; sedaj je čas, da se posadí. Lukec čmerno opravlja svoj posel, mnogokrat postaje in na motiko oprt gleda, kakó gredó oblački po nebu.

»Ej, ali si kàj pognojil, Lukec?« zazvení dôli s steze znán glas.

Mačji boter je stal ondu, opravljen kakor vedno, toda brez kurnika.

»Morda imaš kàj gnoja na pródajo? — Mačjega kaj li?« zaroga se Lukec, katerega je botrovo vprašanje silno ujezilo; zakaj kar je bilo gnojá pri hiši, hranil ga je vedno za mali zelnik; drugo setev je morala rediti puhla zemlja sama.

»Ne bodi, ne bodi!« tolaži ga boter in gré počasi proti koči.

Lukec vrže motiko v razor in stopa za njim; ženski pa vzameta košaro s krompirjevimi krhljiči in jih ideta sadit v breg.

»Krompir, krompir — to je dobra reč!« deje boter in séde na surov parobek pod kapom.

»Kje si pa kurnik pustil?« posmehne se Lukec.

»Čemú vprašuješ? Saj itak nimaš več v pródajo za moj kurnik?«

Lukec požrè ta zasmeh.

»Dà, dà, krompir,« povzame Mačji boter razgovor iz nova. »Jaz še pomnim, ko smo ga prvič dobili; in ti tudi! Nekaj pred Francozi je bilo, mati so ga kuhali in pa sestra moja — saj si jo poznal Uršo, tisto, ki je šla potem v Trst —«

»Dà, dà! Je li umrla? Slišati ni bilo o nji?«

»Oh — živí, živí in dobro se ji godí — takó pravijo; pa zame se ne méni več. I, čemú tudi? Vsak záse, to veljá dandanes!«

Lukec prikima in sune kos trhlega polena izpod nog.

»Pa vedi, tam v Trstu ni slabo! Službe niso pod nič,« nadaljuje Mačji boter, ki je takó naglo dobil prehod od krompirja do Francozov, od njih do sestre Urše in od nje v Trst ter je imel sedaj le še korak pred sabo do pravega predmeta.

„Jaz tudi takó trdim! Vsak dan pravim naši deklini, naj gré tja! Delati mora povsod, tam pa dobí denarjev, da jih lahko prihrani!«

Botru se razjasni obraz, da je za trenutek videti kakor ščip, ko prileze zvečer izza goré; toda takoj ga zategne v resne gubé in pošklili nekoliko dôli v breg, ali sta ženski takó daleč, da ne moreta slišati razgovora.

»Lukec, semkaj sédi!« velí nató pomenljivo in se na pol odmakne s parobka.

Oni sluša in deje samó radoveden: »Kaj bode?«

»Lukec, jaz vidim nekaj, kjer bi se dalo kàj zaslužiti! Poslušaj in potem govôri! Dobro bode zate, in menda odpade tudi zame kàj.«

»Le govôri!«

»Glej, Lukec, čemú rediš sedaj dvoje domá? Stara in ti lahko sama obdelavata tó-le njivico!«

»Kaj? Kam pa otrok? Lenka gré lahko služit, pa otrok?«

»I, kaj? Naj gré sama! Otroka pa ti rediš, ako kàj dobiš zanj.«

Lukec sedaj razumeje, kam meri boter. Počasi dvigne desno koleno in sklene roke pod njim.

»Koliko bode pa dal?« vpraša in guglje koleno v rokah.

»Koliko? Ne vem, ampak — če hočeš, če si zadovoljen, poravnam jaz to stvar! Saj vem, kakó je vse to, in če le hočeš, ako le midva hočeva, zaslužil se bode denar.«

Lukec je sedaj dobro vedel, da boter ne govorí kàr takó iz svojega nagiba, ampak da je poslan semkaj. Samó to mu še ni bilo jasno, kaj namerja ta mešetar.

»Bode li Kačon vzel otroka?« vpraša malomarno.

»Béži, béži! Tega mu vender ne ponudiš! Ampak — recimo: Lenka naj gré ódtod — v Trstu se hitro dobí služba! Otrok naj pa ostane!«

»Hehe! Ali se Kačon bojí Lenke?« zasmeje se Lukec trdovratno in zbadljivo.

Sedaj spozná tudi Mačji boter, da se je izdal in da treba nastopiti drugo pot. Udari torej kàr po sredi.

»Vedi, Lukec — štirideset križavcev ti odšteje stari Kačon takoj na suhem, ako pošlješ óno deklino — v Ljubljano, v Trst, kamor hočeš! Samó, da je ne bode tukaj!«

Štirideset križatih tolarjev! To je nekaj, česar Lukec svoje žive dni ni videl skupaj. Kàr zašumí mu po ušesih. Ampak on je oprezen mož.

»Sto jih mora odšteti ta bogatin!« vzklikne na glas.

»Toliko pa ne bode dal!« odmaje boter.

»Kakor hoče!« razjezí se Lukec. »Pa naj mu rajši hodi vsak dan mimo hiše in naj ga spominja krive prisege, katere so deležni vsi — vsi, kar jih je tamkaj —«

»Mólči, mólči, Lukec! Takó ni govoriti; s tem si ne zabeliš soka! Mene poslušaj! Ali hočeš štirideset tolarjev?«

»Sto — takó sem rekel!«

»Ta je prazna!«

»I, no, ako pač mora biti: osemdeset jih bode! Pa ne vinarja menj!« deje Lukec po kratkem premišljevanji.

»Ne bodi brezumen! Saj poznaš Kačona! Ako jih primakne še pet, tedaj je pa konec!«

»Pa bodi!«

»Torej petinštirideset!«

»Ne, osemdeset, takó sem rekel!«

»Pomisli, Lukec, da plačuje stari! Morda je danes še pri volji dati to, kar sem rekel, jutri pa besedo sné! Petinštirideset — ako ti

je prav, pa udari, in jaz grem k staremu. V teden dnij bode denar tu, deklina mora biti pa tudi že — kjer hočeš, samó tukaj ne!«

»Vrag vzemi vso Kačonovino!« razhudi se Lukec in gleda na raztrgani kap svoje koče. »Zadnjo besedo bodem govoril: Šestdeset naj dá —«

»Jaz tudi zadnjo: vprašal bodem Kačona, je li zadovoljen dati — petdeset!«

Sedaj je pa Lukec trdovraten, in dasi Mačji boter dvakrat vstane in odide ter se zopet vrne, vztrajajoč pri petdesetih, óni ne odjenja od šestdesetih.

Ženski sadita krompir že v zadnjem konci njive in vsak čas se morata vrniti proti domu.

»Dobro!« prav boter, »ako bode Kačon zadovoljen!«

Bal se je že, da vse spodletí, ako mati in Lenčika kàj zvesta o pogodbi, predno je sklenjena.

Ali tudi Lukcu je do tega; zató si sežeta oba poštenjaka v roke, in boter odide zadovoljen naravnost proti Kačonovini. —

Teden pozneje, ko Lukec ne spí v slami nad kozjim hlevom, ampak izteza svoje kostí v hiši na široki klopi poleg pečí, zdajci začuje trkanje na okno.

»Ahá!« reče in se splazi tiho tja.

Trkanje se ponoví.

»Lenčika! Lenčika! Odprì!« šepne nekdo zunaj.

Lukec odprè lino, in bledo lice Kačonovega Janeza se prikaže v okviru.

»Ali si sama, Lenčika?« vpraša potihoma.

»Ná, lopov!« zarohní Lukec iz temè in sune s pestjó ónega v obraz, da se opoteče izpod kapa. »Ná, kar si zaslužil iz davna, ti krivoprisežnik! Ne bodeš več hodil semkaj — deklina je šla!«

Rekši zaloputne okence in tava, roke maneč, proti klopi pri peči.

»Šestdeset križavcev — šestdeset —!« takó godrnjá, ko ga že objemlje spanec. »Pa tega sem tudi plačal!« —

Mladi Kačon pa bega po strmem bregu proti domu; ne zná in ne čuti, da mu krvaví lice od Lukčevega udarca, niti jeza ga ne izprehaja zaradi tega.

»Deklina je šla!« dejal je razljučeni starec; »Lenčika je šla — ne da bi mi bila povedala, kam in zakaj!« ponavlja si Janez.

»Kam je šla — zakaj je šla?«

V gošči pod Lepim hribom zalaja lisjak, in njega zamolkli glas dolgočasno odmeva od nasprotnih brd.

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne črtice.

II. *Možat ali moški?*

Možatost, ti nedolžna preganjanka, ki te nihče ne vzame v obrambo in varstvo, dovôli, da poskusim — dasi nespreten in malo srečen zagovornik — braniti tvoje pravice in te varovati nasilstva, saj poskus branitve ni nemožat in ne menj časten od napada. Seveda nama ni do tega, da bi obveljala ravno najina, zaradi tega se torej ne lotiva ugovarjanja, ampak zgolj iz resnicoljubja. Pravicoljubnemu človeku namreč mora hudo deti videčemu, da ti jezični sodniki odrekajo tvoje sedaj veljavne pravice in ti namesto njih vsiljujejo že zastarelo veljavo, o kateri gotovo sama priznaš, da je nimaš več. Pa je že taka na svetu, da ljudje v svoji oblastnosti radi utrgujejo in kratijo pristojne pravice, a potlej v odškodbo kali vsiljujejo navidezne dobrote in nepristojne sposobnosti. — Toda k stvari!

V oceni druge Sketove čitanke (»Ljublj. Zvon« XI., 314.) čitam: „Oblika *možat* (104. 13 in 110. 58) ne pomeni *männlich*, ampak *reich an Mann*, kakor se je to že pogostoma poudarjalo.“ Poudarjalo res da se je, in to večkrat, toda vselej napačno in krivično. Da je trditev odločna, zató ni še resnična. Ker sem pa omenjeno čitanko ob natiskavanji posameznih pôl tudi nekaj pregledaval in sem torej nekamo sokriv pri slovniških nedostatkih te knjige, čutim se pozvanega, da se oglasim kot ex offo zagovornik preklicane možatosti. Kakor znano, pisalo se je proti besedi *možat* v »Ljubljanskem Zvonu« (IX., 759) ter v „Dom in Svetu“ (III., 188.), a zanimljivo je vender vedeti, kdo je bil pravi oče te obtožbe. To pa menda ni bil nihče drugi, nego pokojni pisatelj in slovničar slovenski, Levstik, ki je pri neki priliki v svoji slovničarski gorečnosti očital Jurčiču, da nam je on to besedo „zapljunil“ v slovensko slovstvo. To očitanje je bilo seveda prenagljeno in krivično, zakaj beseda je vzrasla med národom ter v običnem pomenu še danes živí med njim, in naše preprosto ljudstvo v svoji nepopačeni govorici pogostoma (in to tudi po Dolenjskem) rabi rečenice: *možato govoriti*, t. j. resno in odločno govoriti, *možato*, t. j. neustrašeno se postaviti i. t. d. Da je torej Jurčič to besedo vzel od národa, o tem nikakor ni dvojiti, kakor se mi sploh zdí popolnoma verjetno, kar (II. 184 izbr. sp.) poudarja sam o sebi, da je rad zahajal med starikave, koreničaste in nepopačene Slovence, da bi se med njimi in iz njih navzel pravega národnega jezika in značaja. Sicer pa je bila ta beseda že pred Jurčičem zabeležena v slovstvu. Nahajamo jo v rokopisnem slovarji Krškem »Dictionarium latino-carniolicum« pod besedo *masculus*, od koder jo je v svojo slovnico vzprejel Miklosich — in nahajamo jo tudi v Murkovem slo-

varji (pag. 198): *moshàt*, adj. mannhaft in *moshatoſt* f. die Mannhaftigkeit. — S tem bi bila po našem mnenji veljavnost besede *možat* dovolj podprta. Toda naši slovničarji se za take razloge niso dosti zmenili, ampak širili so brezpreudarno tisti Levstikov ἔπος πτερόεν, češ, možata je tista žena, ki ima možá, kakor ženat znači možá, ki ima ženó, kakor je tudi gorat kraj, ki ima gore, in uhat človek, ki ima velika ušesa i. t, d. — Opirali so se pri tem na staroslovenščino, ki ima zabeleženo мѫжата ὕπανδρος viro subdita, t. j. unter des Mannes Gewalt, verheiratet — sklicevali so se na ruščino in srbščino. O, kakó daleč hodimo časih pri nas po slovanščino, da bi v slovenščini utrdili kàj neslovenskega! — Večkrat je bilo namreč že povedano, da „stara slovenščina le imej svoje pravice, naši zató ne jemljimo njenih", v stari slovenščini je torej pridevnik *možat* morda res imel navedeni pomen, v novi ga nima in ga nima. Kaj bi rekli tistemu, kdor bi v novi slovenščini hotel odsloviti n. pr. besede: smola, postelja, veja, majhen i. t. d. ter bi namesto njih priporočal: pekel, oder, kita, hud i. t. d.? In vender je menda malo drugačno ravnanje tistega, ki za udomačene izraze: neoženjen, neomožena, samski, samec, samica i. t. d. priporoča posiljeno ustrojenko *neženat* (ledig) Kajpada, do samostalnika *neženatec* (Hagestolz) bi bil le še majhen korak. — In če potlej ta slovničar še nadalje modruje, da je v slovenščini smešno, ako kdo pravi, da je govoril možato besedo — češ, to je: ein verheiratetes Wort — tedaj se nam taka sodba, ki hoče biti zasmešljiva, mora zdeti le sama smešna, kakor je tudi smešno, če v „Svetinovi hčeri" („Slov. Talije" 56. zvez.) na 32. strani še *neženati* Dragan na 62. strani pozabi svoje nenaravne in prisiljene neženatosti ter naravno in vsakdanje povè, da ni bil nikoli oženjen; — seveda ko bi bil ostal zvest in dosleden svoji ulogi, dejal bi bržkone, da ni bil nikoli ženat, ali da je bil vsekdar neženat. — Nenaravna prisiljenost lahko pozabi svojo nalogo, prirojenost se ne izpozabi.

Dragi pisatelji in slovničarji slovenski, treznega preudarka nam treba, kam pridemo z nerazsodnim novotarjenjem in z neprilično gorečnostjo! Če to vzprejmemo, kaj ne, to morda ne bode dolgo, da začnè kdo učiti, češ: gospod, ki ima psa, je psat, a mož z mačico je mačati mož, in gospodar, ki ima v hlevu mnogo glav živine, je živinat. Utegne se potem zgoditi, da začnó naši pripovedovalci (novarum rerum cupidi) vse vprek govoriti o sinatih očetih in hčeratih materah in snubatih lepoticah. Če kdo vse to umeje ali ne, o tem kajpada ne bode dosti vprašanja. — No pa, vsaj imamo slovnike, tedaj pa zapišemo te klasiške iznajdbe v slovnike, in kdor je takó izneslovenel, da ne čuti več moči in cene sufiksa „*at*", poglej za vsak slučaj v slovnik, da si poživí obnemoglo jezikovno zavest. — *

Recimo torej, da je pridevnik „*možat*“ imel v stari slovenščini pomen »*maritatus*« (dasi človeku po sili misel uhaja na Habdeličev „ženjat“ za ženat *uxorabilis*, češ, da bi tudi „možat“ utegnil biti samó = zámužen, heiratsfähig — tedaj bi Horacijeva Lalage (Od. II. 5) še ne bila niti ženata niti možata, óna Prešérnovega jezičnega dohtarja (43) morda tudi ne!) — recímo, da je *možat* pomenilo nekdaj „verheiratet“, toda mi nismo več stari Slovenci, ampak smo Slovenci devetnajstega stoletja, in sedaj se vse vprek med slovenskim národom govorí in piše *možat* in *moški promiscue* z jednakim pomenom, kakor v nemščini »mannhaft« in „männlich“. To je istina, na katero se treba najprej ozirati, potem šele vprašajmo (če nam je do tega) tudi staro slovenščino, kaj pravi ona. Če pa potem v „Lex. palaeoslov.“ najdemo мѫжата ὕπανδρος, zaradi tega še ni nemogoče, da bi bila beseda poleg navedenega pomena tudi že tedaj imela še drugega, kakor mi tudi slučaj, da Trubar in Dalmatin z drugimi protestantskimi pisatelji vred pišeta *moški* in ne *možat*, nikakor ne dokazuje, da ta beseda v njih dôbi še ni bila spočeta s svojim sedanjim pomenom. — (S tem pa še ne trdim, da je bila). Nikdar namreč še ni noben pisatelj zapisal vseh besed svoje dôbe. —

Sedaj pa si oglejmo nekoliko natančneje slovniški temelj, na katerega menda naslanjajo nasprotniki svojo neusmiljeno obsodbo možatosti. Kakov je pomen priponke *at*? — Da ni dovolj za sufiks *at* samó to, da kdo kàj ima (pomni klasiško definicijo: možata je žena, ki ima možá!!), o tem pač menim, da nihče več ne dvoji. Sicer bi bil, kdor ni odkrit, klobukat ali kapat, in naš Vodník (da je bil v slovenščini izurjen bolj po modernem ukusu) bi bil moral imenovati diskalceata Marka Pohlina nečevljatca, kàj ne? Nosati in uhati bi bili potem vsi, ker vsi imamo nos in ušesa. — Samó golo „imetje“ sufiksa *at* ne provzročuje in ne opravičuje. Pojdimo dalje. Šuman (pag. 234) učí, da *atъ* čini iz samostalnikov priloge, ki značijo obilost ónega, kar deblo pravi. Obilost tedaj. — Toda tudi to še menda ne precizira dovolj *at*-ove zmožnosti. Res je sicer, da lasat še ni, kdor bi imel vrhu glave — kakor železnega kancelarja navadno rišejo — tri lase, a bradat ne, komur poganja na bradi nekaj kocin, ampak kdor ima mnogo lâs in gosto dolgo brado. Toda če naglašamo samó obilost, utegnil bi zopet kak čudak misliti, da je možatost = πολυανδρία, a ženatost = mnogoženstvo, die Vielweiberei. — Privzemimo še Miklosichevo označenje našega sufiksa: (II. 182.) „*atъ* bildet Adjectiva, welche von Substantiven stammend, den mit dem Gegenstande des Thema begabten bezeichnen.« Tedaj pridevniki, tvorjeni s priponko *atъ*, značijo obdarjenost s tem, kar osnova zaznamenuje. — Evo ti, torej je možata z možem obdarjena, saj je mož ženi, a žena možu dar božji. — — Le polagoma! Za

izrazom »begabt« menda tu tičí neka bolj tesna zveza, neka spojenost. Saj časih pomenijo pridevniki na *at* naravnost snov, od katere je kàj narejeno, n. pr. úsnjat (ledern), kámenata miza (steinerner Tisch) i. t. d. — In le pomíslimo, da usnjat ni usnjar ali čevljar, ki ima mnogo usnja v zalogi, njegov predpasnik pa je usnjat, če je od usnja. Rogat ni roženinar (Hornarbeiter), pa imej še toliko rogov, a vol je rogat, ki mu rogovi rastó. Košat ni tisti, kdor nosi koš na hrbtu (bodisi krošnjar ali prosjak, gnojar ali lončar), nego tisti, ki je širokega in močnega koša (Brustkorb), ali pa kdor se takó obleče in našopiri, da je videti širokega koša. Košato je tudi drevó, ki ima velik koš (Krone des Baumes, *orbis arboris*); a drevó je takó tesno združeno s svojim košem, da je koš bistven del drevesa, in da se drevó brez koša misliti ne dá. — Dasi pa seveda ima vsako drevó koš (Krone), vender imenujemo košato le tisto, ki ima posebno razvit koš, in dasi ima vsakdo kolikor toliko koša, imenujemo vender košatega samó ónega, kdor se odlikuje s svojim košem (Brustkorb). Košata pomeni tudi = v drugem pojasu; in košat v prenesenem pomenu = prahlerisch n. pr. (Koritko III. 105.):

Vino stori revne bogate,
De imajo zadosti blaga,
Tudi imajo besede košate,
Ko se prav napijejo ga.

Primeri tudi Prešérna:

(29. 17) Vé Krajníce ste košáte —
(45. 20) Lép junák serce bil vnél je
Gospodíčne zlò košáte« — (stolz.)

Nikdar pa ni košat, kdor bi imel koš oprtiv, ki ga pa lahko odloží. Vreča z volno natlačena, polna volne, zató še ni volnata, volnata pa je n. pr. ruta od volne tkana i. t. d. — In če vse to obrnemo na naš slučaj, tedaj nam je pač umevno, da ne bodi možata žena, ki ima možá poleg sebe kot soproga (nestanovit imetek), nego da se imenuj možat mož, ki ima kàj možá v sebi, ki je mož skozi in skozi, mož, kolikor ga je od nog do glave (jeder Zoll ein Mann). — —

Kaj pa moški? Kaj znači priponka *ski*? Slovnice nam povedó samó to, da je ta priponka drugotna (secundär) in da tvori pridevnike iz samostalnikov, redkokdaj iz pridevnikov, ter jo primerjajo grški -ικο, lat. *-icu* got. *-isk*, n. pr. πολεμικός, publ-icus (iz popul-icus) i. t. d. Takó posredno zvemo, da znači pristojnost in zadevnost (Zugehörigkeit), lastnost in posebnost (Eigenthümlichkeit). Moško je tedaj to, kar je možu lastno in pristojno, kar ima nekaj moškega na sebi, kar je za možá spodobno i. t. d. Vender ne smemo prezreti, da je ta posebnost in pristojnost časih osnovana nekamo na zunanjem videzu, in da imenujemo moško večkrat tudi to, kar

je le po zunanjosti možu spodobno, a je le bolj ošabno in oholo. (Primeri: »È kako je moški, še ne pogleda me ne«).

Tudi nemški „männlich“ zaznamenuje zunanjo podobnost, tedaj = männlichen Körper habend (Kluge 211). Primeri Mikl. Et. W. pag. 169: der Stamm *lik-* bezeichnet Aehnlichkeit, Erscheinung. Mannhaft (možat) pa je napravljen s sufiksom *haft* (kor. hab v glagolu haben), ki pomeni: mit etwas behaftet, mit etw. (innig) verbunden. — Dandanes pa se je tudi v nemščini razloček med „mannhaft“ in „männlich“ skoro popolnoma izgubil, in jednako tudi v slovenščini dostikrat ne delamo razločka med »možat« in »moški«, dasi se ta ne dá popolnoma zatajiti, in je moški prav za prav možu sličen, možu podoben, a možat = moški skozi in skozi, moški v svojem bistvu. — Sufiks *atъ* tedaj zaznamenuje obilost in polnoto, zajedno pa tesno spojeno pristojnost. Možatost je vsa moška zajetnost, moštvo v vsi popolnosti. —

Ob to ne mešajmo jezika ter vsaki besedi pustímo njeno značenje! Bodimo torej, dragi Slovenci, v vseh rečéh ne samo „moški“, ampak tudi »možati«, bodi nam ne samó do videza, ampak tudi do bistva in istine! —

L. P.

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Konec.)

fūcman m. 1.) kravji in volovski gobec. 2.) nekova sliva. — *fučkíriti, írim* = fučkati. — *fufnjáti* skozi nos govoriti = hohnjáti. — *fúfnjavec* m. kdor skozi nos govorí. — *fúglolov* m. trioglat čižmarski žebelj (madj.). — *fundávati* impf. od fundati. — *fūntuš* m. koža za podplate. — *fúra* f. 1.) Unterfutter; podstava: sukno ali platno, ki se deva pod suknjo. 2.) ime kobili. — *furdāc:* iti na furdāc = iti na potep, potepati se. — *furdēta* f. kolec, od katerega čižmar dela čavlje, tudi: drevó, na katerem čižmar obrača čižme. — *fūrek* m. 1.) trček ali štor, kar ostane v zemlji, če se poseka drevó. 2.) prostor med dvema stolpoma na lesenem stanji. 3.) majhen človek. — *fūta* f tisto, kar imajo žene zvezano zadi na glavi. — *futováti* peti kakor futač. — *gāčica* f. jermen na bičalu = nálovka; popove gačice = zimolez. — *gājka* f. palica ali šiba nakriž zabodena v zemljo za znamenje, da se ne smé hoditi onód. — *gálek* galka adj. = grenek: to je galko. — *galijōn* m. neka morska ladja. Habd. ad 583. — *galombōci* m. pl. neko jelo (madj.). — *galženják* m.

der Galgenstrick = obešenják Habd. ad 419. 492. — *gáta* f. mostič čez jarek od šibja. — *gāvezica* f. neka hruška trpkosladka. — *gēbati* gēbam in gēmbati gēmbam zaletavasto hoditi: dete geba, kadar hodi na omega; pijanec se geba, kadar se popikava od jedne cestne strani na drugo — *gēc* m. ime volu. — *gēmant* m. der Diamant — *gegákati* gegáčem schnattern, gos gegače. — *gégati*, nekako hoditi. — *gegékati* gegéčem: raca gegeče. — *gējka* f. ime kravi. — *gēra* f. grintava gera je jelo od mesá, sira in ajdove kaše (od Gera Gertrud). — *gērba* f. gibanica. — *gíca* f. ime beli svinji. — *gīrpa* f. zvaljano testó, pečeno in z maščo polito, zove se tudi pālka. — *gízdavica* f. = gizdavka. Zagrebec 2.28 kade iščeš zaručnika tvojega, o gizdavica? Eh na postelje. — *gláka* f. = dlaka Škvorec 243. — *glásati* verlauten Habd. ad. 719 tak od njega govore, to glasaju. — *glasītelj* m. Trplak psl. 68.12 gospoud da rejč svojo z velikov vnožinov glasitelov. — *glavūtičje* n. vrt, kjer rase glavatica. — *glavcē* adv. = po glavi, postavim: vleče koga glavcē, to je vleče ga, da mu buta glava ob tla. — *glavoizgubljenje* n. to né istina za glavoizgubljenje, rekla je žena iz Čučerja kraj Zagreba. — *glavŕten* adj. Schwindel erregend. Habd. ad. 489 nego je za to . . žárka pšenica od glavovrtne ljuljike. — *glétva* f. = dleto. — *glōban* m. jak, a neroden človek. — *globár* m. Nagy nav. 193 gvüšno je, kaj je pout sunca ne polojna globára, nego cejli okrougli bég. — *glōbuš* m die Kugel, Flintenkugel. Habd. i dr. — *glōbušec* m. dem. od globuš. — *glódara* f. neka breskva. — *glubánja* f. = lubanja. — *gluhoprda* m. = glušec, porogljivo. — *glūmpa* f. glumpasta ženska. — *glumpák* m. = glumpec, Habd. — *gmàz* gmáza m. das Reptil, vse, kar leze. — *gmazéti* gmazím sprudeln 2.) = gomazéti. — *gmóhniti* gmōhnem = udariti. — *gnjáča* f. die Mulde (v Zagorji) morebiti za *dnáča* kakor *gletva* za *dleto*. — *gnjedúš* f. ime kravi. — *gnjóždriti* se = gnesti se, o deci. — *góbač* (gúbač) m. die Knopper. — *gobáča* (gubača) f. svinja z dolgim rilcem. — *gócek* (gucek za gudcek) m. mlad prasec. — *gódek* m. = gócek. — *gójca* (gujca) f. mlada prasica. — *golénka* f neka breskva, tudi *golíca* in *golīčna*. — *gombōci* m. pl. neko jelo, iz madj. gombócz der Knödel, Kloss. — *gorec* m. nekov veter. — *gorkōča* f. = gorkota, Zagrebec 1.284. — *goščēnje* n. das Gastmahl; beseda zeló navadna med národom in po knjigi.

M. Valjavec.

LISTEK.

Kamnik, zemljepisno-zgodovinski spis, sestavil, izdal in založil *Ljudevit Stiasny* (učitelj v Kamniku), tiskal Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1894. Prodaja se po 1 gld. 20 kr. pri založniku in tiskarji. Knjiga šteje 175 stranij v osmerki, olepšana je s 35 podobami, (posnetimi po Simovi knjigi »Im Gebiete der Steiner Alpen«) in ima ta-le obseg: Zemljepisni obraz; Zgodovina mesta; Zgodovina fare in cerkva; Zgodovina šole; Pravljice in pripovedke; Glasoviti Kamničani in Dodatek (slovenska prisega iz XVIII. stoletja). Ta knjiga je lepo obogatila naše domoznansko slovstvo, ki se je začelo med Slovenci marljiveje gojiti šele zadnja leta, in njeno mičnost povzdigujejo zlasti pridejane slike, kakeršnih zeló pogrešamo pri drugih jednakih publikacijah. Leža in okolica kamniška sta opisani zelo slikovito; ali ker bode knjiga rabila za pomoček učiteljem vsega okraja, zato pogrešamo v nji nekaj statistiških podatkov o okrajnem glavarstvu kamniškem ter nadmorskih višin najvažnejših gorâ in sedel. Izvestno je, da se je Kamnik zaradi tega razcvel tako zgodaj, ker je imel ugodno, skrito ležo ob prehodni cesti s Kranjskega v gorenjo Savinjsko dolino, bodisi čez Črno, bodisi čez Kozjak. (Še dandanašnji se vozijo Štajerci na kranjska božja pota skozi Kamnik, a prej so se še bolj). Zato pa je mesto tudi propadalo, ko so se odprla nova trgovinska pota, a temu propadanju Benečani niso nič krivi (str. 29). Z zgodovino mesta je tesno zvezana tudi zgodovina gospodov na Starem gradu. Tu nahajamo najprej poseben rod kamniških vitezov, »Ritter von Stein«, n. pr. že leta 1202.: Gerlochus de Stain; leta 1229.: Vergandus de Stain in Otto de Stain; leta 1247.: Gerloh de Staine; leta 1248.: Werso de Stain; leta 1257.: Marquardus et Waltherus de Stain i. t. d. Leta 1345. se imenuje vitez Ivan Kamniški (Izvestja I. 9.) in prav isti leta 1356. v italijanski obliki »Anzel di Stayn« (Mon. Slav. merid. III. 310) Ta pa menda ni bil lastnik Starega gradú, nego le plemenit vojak, ki je ponujal svojo službo raznim vladarjem. Vender čitamo še leta 1362. o Gerlochu Kamniškem, ki je bil priča, da je prodal Nikolaj Summerekker (t. j. Smrekar) svojo hišo in utrjen dvor (»Purksäss«) ob Dolenjem gradu v Kamniku Nikolaju Kolovškemu (Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, 1861, str. 51, regest. 52). — Opisujé mestne utrditve, naj bi bil g. pisatelj natančneje zabeležil, kje so stala vrata proti »Grabnu«, ker se ta še dandenašnji najlože pokažejo. Dobro bi bilo tudi povedati, katere sedanje hiše so bile nekdaj »dvorci« raznih samostanov (27). Namesto »špital« (20 in pozneje) naj bi se rabil rajši izraz gostinjec (hospicij), ker ta bolje odgovarja namenu one ustanove. Neumevno je, kako more g. pisatelj rabiti obliko »Otaker«, namesto povsod znane Otokar (še Dimitz piše »Ottokar«). Pri zgodovini mesta Kamnika naj bi se še povedalo kàj o prazgodovini, o gradiščih v okolici, o rimskem kamenu »Caio Dindio« in o onem pri Sv. Primoži. Važno je poročilo, da je cesar Ferdinand I. v svojih denarnih zadregah dné 17. nov. 1533. leta obetal in dné 1. apr. 1535. leta tudi zapisal Stari grad Vitu in njegovemu sinu Frančišku Thurnu (iz goriške rodovine), »najvišjemu dednemu deželnemu dvorniku na Kranjskem«, (prav tako tudi Polhov gradec in Fužine; Rudolfinum I/48). Pomembno je tudi, da je jedna izmed treh kapelic na Malem gradu posvečena sv. Elgidiju (sv. »Loju«), patronu kovačev! — Davki, katere so plačevali meščani (41), naj bi se naveli po Milkoviči (Mitth. Mus. Ver. f Krain, 1889, 39) in takisto meje deželnega sodišča kamniškega (49). Iz Milkovičevega opisa izvajamo, da je pač še Kolovrat spadal pod Kamnik in bržkone tudi kokerska dolina do Jezera, a nikakor ne kakov del Štajerske. Ali se »Sand Thomas« res išči v Dolini, nad Sv. Heleno, ali morda v Dolu (tam je Tomažev malin), ali pa verjetneje v Krašnji, kjer je župna cerkev sv. Tomaža, (tudi Loka

je tam blizu, ki se omenja v isti župi pri Milkoviči str. 31)? — Zelo hvalno je, da se je g. pisatelj oziral tudi na krajevne pripovedke, le škoda, da jih ni vzprejel več in da ni rajši zapisaval iz narodovih ust, nego da je posnemal modernega pesnika. Tisto modrovanje o kamniškem jezeru na str. 137. je čisto nepotrebno, ker v zgodovinskih časih jezera v Kamniku gotovo ni več bilo. Na močvirnat, vodat svet pa kaže mestna patrona sv. Marjeta, ki se vidi tudi v mestnem grbu, le da je tu pomešana in združena z zakleto deklico Veroniko, ki ima ribji rep. Ta spominja kozmogoniške pripovedke o »ribi Faroniki«, ki baje drži vso zemljo: »Če bom jest z repom zvila — Ves svet se stresel bo; Če bom pa hrbet zvrnila — Ves svet pogubljen bo!« (Vestnik k »Zori«, 1873, str. 176). Otlina z zakladi na Malem gradu se omenja že leta 1263., ko je Friderik Ortenburški zapustil svojemu bratu Henriku »antrum et castrum Lapis« (Šumi, Urkundenbuch, 249). — Jezik je gladek, vender nahajamo nekaj manjših pogreškov: rokodeljci (25), ukužen (m. okužen 32), odlok (m. odlog, 33), Varaždin ni na Ogerskem (32), in v Bečah (37) nikakor ne gre pisati, ker ljudstvo izgovarja: Bèč, Bèčá, a v starih listinah se piše »Fütsch« (Milković, 49) in uradni imenik rabi torej pravilno obliko »Buč«.

S. R.

Didaktika Jana Amosa Komenskega. „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani" je osnovalo posebno pedagoško knjižnico, v katere prvem zvezku je nadučitelj g. *Jernej Ravnikar* priobčil prevod Komenskega „Didaktike". O tej knjigi, slovečem delu slavnega pedagoga, zdí se nam vsaka priporočna beseda odveč; potrebno pa je, da izrečno pohvalimo „Slovensko učiteljsko društvo", ker se je lotilo izdajanja pedagoške knjižnice, in g. Ravnikarja, ker je oskrbel lep in gladek prevod. Cena 50 kr.

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko imajo v 2. sešitku to-le vsebino: Prof. *S. Rutar* poroča nadalje o izkopinah pri sv. Luciji blizu Tolmina, prof. *dr. Fr. Kos* priobčuje regeste k domači zgodovini devetega stoletja, prof. *Jos. Apih* razklada v zanimljivem članku, čegar gradivo je nabral v listinah ljubljanskega muzeja, kakšna je bila na Kranjskem obrtna politika 18. veka, in naposled arhivar *A. Koblar* završuje svoje drobtinice iz furlanskih arhivov. — V „Malih zapiskih" čitamo o prazgodovinskih najdbah na Kranjskem leta 1894., beležko o francoskih kroglah v Ljubljani in poročilce o imenitnih birmancih v Ljubljani leta 1600. Na zavitku je zapisnik darov deželnemu muzeju leta 1894. in zapisnik knjig in časopisov, ki so jih poslala zvezna društva „Muzejskemu društvu za Kranjsko" od dne 23. jan. 1893 do dné 14. febr. 1894.

»Slovanska knjižnica« je prinesla v svojem 15. snopiči tri krajše povesti, katere smemo prištevati boljšim spisom, kar jih je bilo priobčenih v tej zbirki. Sosebno krasna je povest „Kjer je ljubezen, tam je Bog", ruski spisal grof Lev Tolstoj, poslovenil *Adolf Pahor*; drugi povesti sta „Rakvar" (Grobovščik), ruski spisal A. S. Puškin, posloveuil *J. K—j.*, in „Božena", iz češčine preložil *Rný*. — V 16. snopiči čitamo povest „Turopoljski top", hrvaški spisal Avgust Šenoa, poslovenil *Peter Medvešček*, in „Dvoboj", iz zapiskov prijateljevih, spisal Svatopluk Čech, poslovenil *J. M. Frankovski*. Oba prevoda sta dobra in zanimljiva, prvi je lepši od drugega.

Najnavadnejše jezikovne napake učencev ptujskega okrajnega glavarstva in kakó je naj učitelj iztrebi. Govoril dné 7. avgusta 1893. pri uradni učit. konferenciji v Ptuji *Anton Kosi*, učitelj v Središči. — Vsebina tega ponatiska iz letošnjega „Popotnika" je razvidna iz naslova. Želeli bi, da bi se po marljivem g. pisatelji ravnali tudi njega gg. tovariši in po njegovem vzgledu zatirali jezikovne napake v svojem bivališči. Cena brošurici 12 kr.

Potovanje v Liliput. Čudovita zgodba. Poslovenil *Vinko Bregar*. V Ljubljani 1894. Založil Janez Giontini. 76. str. — Znani Swiftov spis o Gulliverjevih potovanjih je

preložen malone v vse jezike evropske in je v tem prevodu priromal tudi k nam. Odkod je prevajal g. izdatelj, tega nam sicer ni povedal, vender kaže ves zlog, da se je močno, preveč naslanjal na nemško knjižico take vrste. Sicer je knjižica 20 kr. vredna.

Feldmaršal grof Radecki. Sestavil *Fr. N.* V Ljubljani 1893. Založil Janez Giontini. 80 str. — Knjižica ni brez jezikovnih in stilističkih hib, vender pa je pripovedovanje v obče gladko in zanimljivo, tako da se radovedni preprosti bralec, kateremu je sosebno namenjena, ne bode spotikal ob posamičnih nedostatkih. Lično delce, čegar naslovni list je okrašen s podobo Radeckega, stane samo 20 kr.

† **P. Florentin Hrovat.** Dné 3. m. m. je umrl v Novem Mestu p. *Florentin Hrovat* v 47. letu svoje dôbe. Porodil se je dne 11. maja 1847. leta v Gorenjem-Tuhinji, stopil leta 1865. v red sv. Frančiška in bil leta 1870 posvečen v mašnika. Od leta 1872. je deloval na ljudski šoli v Kamniku, od leta 1875. pa na ljudski šoli v Novem Mestu, katero je vodil od leta 1877. do svoje smrti. Pater Florentin Hrovat je bil plodovit pisatelj za mladino, kateri je poslovenil več povestij Krištofa Šmida in spisal »Kranjska mesta«; mimo tega je pridno pisal za družbo sv. Mohorja, priobčil opis okrajnega glavarstva novomeškega in sodeloval pri raznih listih. N. v. m. p.!

Razpis pisateljske nagrade. Ocenjevalni odbor za mladinske spise pri „Zavezi slovenskih učiteljskih društev“ razpisuje darilo prof. *A. Bezenška* v Plovdivu v znesku 5 avstrijskih cekinov za zbirko najboljših pesenc za slovensko mladino. Pesence naj imajo, ako mogoče, to-le razdelitev: I. Otroško srce (ljubezen do matere, do očeta, izpolnjevanje četrte božje zapovedi, mati učí otroka moliti, ljubezen do bratov in sestrâ, tovarišev, rojakov in do národa); II. Prigodne pesmi (rodbinski in cerkveni prazniki i. t. d.); III. Veselje mladine (pesmi o raznih otroških igrah in delih, n. pr. pastir na paši, deček pomaga očetu orati, deklica materi presti, šivati i. t. d.); IV. Šola (kako si bistrimo um in oblažujemo srce, kako spoštujmo duhovnike in učitelje, kako bodimo prijazni do součencev i. t. d.); V. Poklic (slovenski oratar, drugi stanovi, vsak stan je vreden spoštovanja, v vsakem stanu je človek lahko srečen). Pesence naj bodo kratke, lirske ali epske; epske so lahko nekaj daljše. Knjižica obsezaj blizu 3 tiskane pôle v mali osmerki ali pa 5 tiskanih pol v šestnajsterki. Rokopisi brez podpisanega imena pesnikovega — pravo ime se dodaj na posebnem zapečatenem lističi — naj se pošiljajo načelniku gorenjega odbora g. *Janku Lebanu*, nadučitelju v Begunjah nad Cerknico, vsaj do dné 20. julija t. l. Darilo izplača darovatelj sam dné 1. septembra t. l. Ostali rokopisi se na zahtevo vrnejo.

Iz odborove seje »Matice Slovenske« dné 26. malega travna t. l. — Pozivu ljutomerskega učiteljskega društva, da bi „Matica“ nabirala doneske za pokritek troškov ob prenosu Freuensfeldovih zemeljnih ostankov v domačo zemljo, „Matica“ ne more ustreči, ker to ne spada v nje področje. — Predsednik se spominja pokojnega odbornika Ivana Tomšiča. — Zapisnikar poroča v imeni gospodarskega odseka o društvenih računih za leto 1893. Dohodkov je bilo 9023 gld. 20 kr., troškov pa 7531 gld. 47 kr.; potrošilo se je 489 gld. 73 kr. menj, nego bi se bilo smelo. Proračun kaže 19 gld. 80 kr. prebitka; za izdavanje knjig je odločenih 5200 gld. Društveno imenje se je pomnožilo za 1137 gld 29 kr., dasi „Matica“ ni prejela nič večjih volil in je na kurzu pridobila le 18 gld. Vrednost depozit znaša 4384 gld. 34 kr., vrednost ustanov 33442 gld. 39 kr., izmed njih posebe Knezova 30541 gld. 96 kr., kar dá 1236 gld. 25 kr. letnih obrestij. — Ker je dosedanjemu društvenemu tajniku poslovna dôba zopet potekla, potrdi ga odbor iz nova za deset let. — Tajnik poroča o knjižnih darilih društvom, šolam i. t. d., o poverjeništvih, o knjižnici, ki je v zadnji dôbi narasla za 44 knjig, zvezkov in časopisov ter naposled o društvenikih, izmed katerih sta dva ustanovnika

umrla. Za lani je „Matici“ plačalo 2086, za letos doslej 474 letnikov. Od zadnje seje društvu ni pristopil na novo noben ustanovnik, pač pa 27 letnikov in 1 naročnik.

XXIX. véliki zbor »Matice Slovenske« je bil dné 17. m m. pod predsedstvom prof. *Fr. Levca*. Predsednik je v svojem nagovoru poudarjal veseli napredek, ki se kaže v „Matici“ od leta do leta. Letos se je število društvenikov pomnožilo za 160 društvenikov, kar je izvestno dokaz, da obeta „Matica“ vzrasti v lepo košato drevó. Še ugodnejše je gmotno stanje; društvena imovina se je pomnožila za 1100 gld., takó da ima dandanes nad 57000 gld. in da je lahko odmenila za knjige okroglih 5200 gld. Ta vsota pa je še večja zaradi Jurčičeve in Knezove ustanove in znaša nad 6000 gld. „Matica“ je torej dosegla letos nekakšen vrhunec. Ta veseli razvitek nam je porok, da je „Matičino“ delovanje v pravem tiru. Kolo pisateljev je od leta do leta večje; nikoli ni odbor v zadregi zaradi rokopisov; znameniti pisatelji so obetali „Matici“ monografije in razprave za več let. — Tajnik *E. Lah* je poročal o odborovem delovanji v dôbi od dné 1. junija 1893. leta do dné 30. aprila t. l. (Važnejše stvarí smo itak prijavljali sproti). — Poročilo o društvenem novčnem gospodarstvu v dôbi od dné 1. januvarja do dné 31. decembra 1893. leta (glej poročilo o odb. seji „Matice Slovenske“ v denašnjem listu) odobrí se brez razgovora. — Takisto se odobri načrt novemu opravilnemu redu, katerega je bilo treba zaradi lani izpremenjenih društvenih pravil. — V odbor se izvolijo vsi odstopivši odborniki, namesto umršega Ivana Tomšiča pa *A. Žumer*.

Občí zbor »Pisateljskega podpornega društva“ je bil dné 30. aprila v ljubljanski čitalnici pod predsedstvom *dr. J. Vošnjaka*, ki se je s toplimi besedami spominjal umrših pisateljev Gestrina, Freuensfelda in Tomšiča ter potem povabil društvenega tajnika prof. *R. Peruška*, da poroča o društvenem delovanji v minulem letu. Tajnikovemu poročilu posnemljemo, da je društveno delovanje nekamo izgubilo svojo živahnost, čemur je pač vzrok preobilica slovenskih društev, ki štejejo med svoje člane malone vedno iste osebe. Odkar je umrl Cimperman, ni društvo redovito podpiralo nobenega pisatelja, saj tudi nimamo nikogar, ki bi bil samó pisatelj, pač pa je pomagalo Freuensfeldu, da se je šel zdravit v Karlove Vare, in dovolilo posojilo nekovemu društveniku-pisatelju. Sklenilo se je tudi, naj se izterjajo dolgovi od onih podpirancev, ki so dobili stalne službe. — Pesniku Gestrinu, ki je umrl lanske počitke, priredilo je društvo sijajen pogreb. Pokojnikovo podobo je zvršil po društvenem naročilu slikar Lj. Grilc, društvo pa jo je potem poklonilo „Narodnemu Domu«, kar nima sámo svojih prostorov. Društvo je naročilo tudi nagroben spomenik pesniku Cimpermanu. Vzidal se je namreč kamen z napisom; medajlon od kararskega marmorja pa, katerega je zvršil A. Gangl na Dunaji, poklonil se je kranjskemu muzeju, ker bi bilo škoda takšno delo izpostavljati vremenskim neprilikam. Kranjski deželni odbor je vzprejel darilo in plačal donesek za nagrado umetnikovo. — Dné 9. decembra je priredilo društvo Gestrinov večer, društvenega večera pa ni bilo nobenega; odbor bi rad obnovil take večere, ako bi bilo več zanimanja zanje. — V Črnem Vrhu nad Idrijo se je osnoval odbor za vzidanje spominske plošče pokojnemu Cigaletu, ali odbor „Pisateljskega podpornega društva“ je odklonil sodelovanje, ker je zanimanje za take slavnosti popolnoma izčezlo, sosebno pa tudi zaradi neugodnega gmotnega stanja. Tudi pozivu ljutomerskega učiteljskega društva, ki je prosilo podpore za prenos zemeljskih ostankov Freuensfeldovih iz Prage v Ljutomer, odbor ni ustregel, ker je podpiral pokojnika živega. — Končno je sklenil odbor poskrbeti za novo izdajo Prešérnovih poezij. Volil se je odsek, da ustanovi načela, po katerih se prirédi ta izdaja. — Pobiranje doneskov za Prešérnov spomenik napreduje kàj sporo, čemur se ni čuditi, če pomislimo, za koliko namenov je treba narodnjakom sezati v žep. — Društveni blagajnik *A. Funtek* je nato poročal o društveni imovini,

Dohodkov je bilo leta 1893. skupaj 226·87 gld., troškov pa 691·52 gld. Da se pokrije nedostatek, potrosilo se je 535 gld. glavnice, tako da je bilo koncem leta 1893. v blagajnici še 70·35 gld. Društvena imovina je znašala dné 1 januvarja 857 gld., zmanjšala se je torej za 380·94 gld. proti imovini lanskega leta. To pa je večinoma pripisovati izrednim troškom po Gestrinovi oporoki. Za Prešérnov spomenik se je nabralo do dné 1. januvarja 1894. leta z vštetimi obrestimi 1043·84 gld. Članov šteje društvo 75, namreč 1 častnega, 8 ustanovnikov, 17 pravih in 49 podpornih društvenikov. — O Gestrinovi zapuščini je poročal predsednik *dr. Vošnjak.* Ker je marsikaj gledé društvenih pravic nejasno, izvolil je zbor po živahni razpravi dr. Tavčarja, dr. Majarona in Zagorjana v odsek, čegar skrb bode, da se Gestrinovo volilo obrne kolikor moči društvu v korist. Nató se je vzklikoma izvolil zopet stari odbor (predsednik *dr. J. Vošnjak,* odborniki: *A. Funtek*, prof. *Fr. Levec*, prof. *Fr Orožen*, prof. *R. Perušek*, prof. *S. Rutar* in *A. Trstenjak)*, za pregledovalca računov pa *dr. T. Romih* in *A. Zagorjan.*

Knjige »Matice Hrvaške«. (Dalje.) Prievodi novijih pjesnika. Izdaje Matica hrvatska. Svezak prvi. *Adam Mickiewicz.* Gospodin Tadija ili posljednji porob u Litvi. Plemićka pripovijest iz godine 1811. i 1812. U dvanaest pjevanja. Preveo, uvod i bilješke napisao *dr. T. Maretić.* Zagreb. Naklada »Matice hrvatske«. 1893. — Poleg knjižnice grških in rimskih klasikov je zasnovala »Matica hrvaška« tudi knjižnico modêrnih pesnikov in kot prvi zvezek poklonila čitateljstvu Maretićev prevod glasovitega dela Mickiewiczevega »Gospoda Tadeja«, katero zmatrajo ocenjevalci za biser slovanskega pesništva. Epopeja sama ni niti junaška niti romantiška, in čin ni osredotočen okolo jedne osebe ali jednega dejanja, v estetskem pogledu torej ne odgovarja pravilom pesniške teorije. Krasno pa je poradi veščine, s katero slika ves tedanji život in običaje svojih sodobnikov, plemičev poljskih, toliko gledé na národne in politične, kakor na socijalne in kulturne odnošaje. Poleg tega se odlikuje po prekrasnih opisih n. pr. litavskih gozdov, nevihte i. t. d. Ako bi ji kàj prigovarjali, to je precèj ukočena mera; stihi namreč so sestavljeni iz sedmih trohejev, katerih četrti je katalektovski in delí stih v dve polovici. (— ∪ — ∪ — ∪ ⏓, — ∪ — ∪ — ⏓)

Prevod Maretićev, ki je znan kot prelagatelj Homerjeve »Ilijade« in »Odiseje«, vreden je vse hvale. Prelaganje pesniških del je dosti težavno že poradi mere; tem večje so težkoče, ako je delo rimovano. Prevod se čita jako gladko in pogaja po zmislu in besedilu dikcijo originala, kateremu se približuje kolikor možno. Le malokdaj se čitatelj spotika ob menj umevni konstrukciji ali pa ob nenavadnih besedah in oblikah, n. pr. „glā" m. „gleda", „ujeć" m. „uljeći", „odje, nidje" m. „ovdje, nigdje".

V pesniški tehniki si je dovolil prelagatelj mnogo elizij, katere je povzel po narodnem govoru, n. pr. „b'" mesto „bi", „s'" m. „se", „j'" m. „je", „t'" m. „ti" „štap'ma" m. „štapima"; sosebno često je izpuščen „a" pred „o" v participu pf.; n. pr. „pokaz'o" m. „pokazao"; „nasapun'te" m. „nasapunite". — „Nit' kroz magle s' poznat d'o."

Čudno se čitajo besede „šafran", „plajvaz" (= Bleistift), „panganet" (Bajonett), „sos" (omaka), „jegeri" (= vojaki lovci), „fehtovati" (escrimer fr.), „verta" (Fürtuch), „štikle" (Schuhstöckel).

Mi Slovenci smo pretirani puristi, in ni dvojbe, da se časih smešno ogibljemo obnarodelih besedij, namesto katerih upotrebljavamo starinske ali pa izposojene besede, ki jih národ ne pozná. Tudi apostrofa se bojimo po nepotrebnem kakor hudič križa. Vender je moje mnenje to, da je v teh stvareh srednji pot najboljši pot.

Slavenska knjižnica. Knjiga I. Ivan S. Turgenjev. Izabrane pripoviesti. Svezak prvi. Plemićko gniezdo. — Rudjin. Preveo *Josip Miškatović.* Zagreb. Naklada „Matice hrvatske". 1893. — Tudi namen seznaniti svoje čitatelje s poglavitimi

deli ruskih in poljskih romanopiscev, vreden je našega priznanja. Slovenci imamo sicer tudi „Slovansko knjižnico“, ali ona podaja svojim čitateljem samó drobtine ruskih in v obče slovanskih pisateljev. Zdi se nam, da ponuja samo odpadke dragih kamenov, nikar da bi nudila pravo, lepo ubrušeno kamenje. »Matica hrvaška“ je razumela svoj zadatek drugače. Ponudila je čitateljem svojim takoj dva znamenita romana. V prvem, „Plemićko gnezdo“ naslovljenem, riše Turgenjev z vseh stranij pristno sliko ruskega društva, ki je v tem romanu okvir povesti dveh src, katerima usoda ni privoščila zaslužene in pričakovane sreče. V drugem romanu „Rudjinu“, nam kaže Turgenjev človeka, ki propada zaradi nestalnosti svoje. Rudjin je nekakšna prilika ruskega národa. —

Premda je g. Milivoj Šrepel po nálogu „Mat. hrv.“ prevod spopolnil in popravil prema izvorniku, vidi se prevodu venderle prejasno, da ni opiljen. Nekatera mesta so ostala tudi sedaj neumevna. Druga nam kažejo preočito, da je prevodilec upotrebljaval nemški prevod, kadar ruskega ni razumel. Takó se nam zdé grde nemčizni te-le rečenice: „sate je davao u muzici“ (sate = ure mesto lekcije, ali »poučaval je v muziki«), „često puta se prebacio“ (er überstürzte sich), „služinčadi ni njihove duhe ne podnosi“ (von der Dienerschaft konnte er nicht einmal die Gerüche ertragen), „ima zame Bogu hvaliti“ (er hat es mir Gott zu danken), „upitao je Boncourt“ (er fragte die Boncourt). Čudno se čitajo tudi izrazi „plava čarapa“ (Blaustrumpf), „pod papučom ženinom“ (unter dem Pantoffel seiner Frau), „srebrna topola“ (Silberpappel). Takih stvarij bi se dalo navesti kàj mnogo.

Nekateri stihi so navedeni v ruskem jeziku. Tako so delali tudi naši prelagatelji in delajo deloma še sedaj. Tem bi jaz prišepnil v uho to-le: Ako sem toliko vešč jeziku ónega dela, čegar prevod se mi ponuja, da morem razumeti stihe v originalu, moral bi biti pravi ludjak, da bi prozajske dele čital v prevodu, navadno netočnem. Ako torej prevodi niso za ljudi, vešče onemu jeziku, v katerem je knjiga napisana iz početka, nego za take, ki ne poznajo tega jezika, naj blagovolé prevoditelji prevajati tudi stihe, in sicer v prozi, ako jih niso sposobni prevesti v pesniški meri! —

Ilirski glasbenici. Prilozi za poviest hrvatskoga preporoda. Napisao *Fr. Š. Kuhač.* Sa osam slika . . . Zagreb 1893. Izdanje „Matice hrvatske“.

Znameniti glasbenik hrvaški, g. Fr. Ksaver Kuhač-Koch, pridobil si je za razvoj hrvaške národne glasbe velikih zaslug s svojimi znanstvenimi preiskovanji na polji domače glasbe. Znano je njegovo ogromno delo, zbirka južnoslovenskih popevek, ki je glasen dokaz njegovega temeljitega glasbenega znanja in neumorne delavnosti. Zmoter njegovega truda je dokazati, da se mora umetna glasba naslanjati na národno glasbo, ako hoče kàj proizvesti, kar ugaja modêrnemu ukusu. Poleg tega nastojanja zbira g. Kuhač marljivo vse priloge za zgodovino domače glasbe, in naposled je vešč glasbenik v teoriji in praksi. V gori navedenem delu opisuje življenje 18 skladateljev, izhitrilcev (improvizatorjev), pevcev in zbirateljev národnih popevek iz dôbe glasovitega ilirizma, ki ni samó književnosti probudil v novo življenje ter jo povel na nov pot, nego tudi položil temelj razvitku v ostalih strokah duševnega života. Kolike vrednosti pa je bila glasba v obče in pesem posebe za vzbuditev národnega življenja iz prejšnjega mrtvila, to je tudi Slovencem znano iz dôbe njih preporoda. Nedvojbeno je smel torej pisec pričakovati, da mu bodo čitatelji hvaležni za životopise ónih glasbenikov, ki so po svoje doprinašali za národni „uskrs“. — Poleg nekaterih menj znamenitih ali ilirstvu oddaljenih móž se opisujejo drugi, ki so mnogo vplivali na razvoj národne stvari, dasi njih umetniško delovanje ni dovršeno. Nas zanimljeta sosebno dva, Livadić (rodom Celjan) in Stanko Vraz. — Razven životopisov doznavamo iz te knjige mnogo zanimljivo črtico o postanji znamenitih pesmij, n pr. himne „Liepa naša domovina“, „Još Hrvatska ni pro-

pala", „Ljubimo te, naša dika." — Pisatelj je pisal svojo delo z domorodnim zanosom. Nepotrebno se nam zdi opadanje na tedanje učitelje glasbe v hrvaških mestih, ki so bili večinoma Nemci. Da so se konservativno držali tedanjih pravil umetne glasbe, ni dokaz niti njih gluposti, niti zlobi; vsaki novi ideji je treba časa, dokler dozorí in zmaga. Nekatere anekdote se mi zdé malo verjetne, n. pr da je grofica Erdödyjeva ponoči ob 11. uri vzprejela dva neznana gledališka ravnatelja in entuzijasta, pa jih v družbi pridržala do zore. V jezikovnem pogledu bi omenil, da mi se zdí nepotrebno zamenjavati obče znane izraze s skrpanimi ali pa vsaj neznanimi besedami, kakeršne so n. pr. „glazbotvoriti" n. „složiti, komponovati", „sazvučje (harmonija)", „pielo (serenada)", i. dr.

Vjekoslav Klaić. Hrvatska pjesmarica. Sbirka popjevaka za skupno pjevanje. Izdala „Matica hrvatska". Zagreb. Tisak Karla Albrechta. 1893.

S to pesmarico sta si pridobila veliko zaslugo „Matica Hrvaška" in g. profesor Klaić, ki je znan ne samo kot strokovnjak po svojih povestniških delih, nego tudi kot glasbenik. Komu ni znana njegova prekrasna popevka „Svraćanje"? Izdajal je tudi strokovnjaški list „Gusle". Iz pristopa izvajamo te-le točke: „Najsilnejše so, kar se tiče vpliva na srce ljudsko, domorodne pesmi budnice. Kakšen vtisek imajo domorodne pesmi na národ, to so tudi Hrvatje dovoljno izkusili za Ilirstva, ko so se pele pesmi, ki odgovarjajo duhu in temperamentu národa. Glasbena literatura za moški zbor se je od teda sicer obogatila, ali zanemarilo se je jednoglasno ali dvoglasno pevanje domorodnih, národnih in obnarodelih pesmi. V zbirko so se vzprejele rodoljubne pesmi ilirske dôbe, potem pa tudi patrijotske pesmi novejšega postanja, ljubavne pesmi, poskočnice, zdravijce in naposled nekoliko udomačenih slovenskih popevek. Veliko truda je zadala končna redakcija melodij, ker se nahajajo od mnogih pesmij različne varijante. Tudi jezik popevek se je moral popraviti — ne vselej uspešno; teksti so se sčasoma jako predrugačili, čemur so bile poglaviti vzrok silne premene književnega jezika od leta 1835. pa do danes.«

Na konci so pridejane opazke, v katerih se navajajo zanimljivi podatki o postanji in poretlu različnih pesmij. Iz teh opazek zvedamo tudi to, da se je povsod ime ilirsko, slovansko ali srbsko zamenilo s hrvaškim. To ravnanje se dá opravičiti s stališča izdajateljevega, premda bi nam bilo milejše, da je ostal tekst takšen, kakeršen je bil iz početka.

Knjiga bode tudi Slovencem dobro došla; saj se je tudi med Slovenci udomačilo mnogo hrvaških pesmij iz one ilirske dôbe, ko je ilirizem s svojimi valovi poplavil tudi Slovensko — žal, da ne trajno. Iz te dobe so tudi pri nas znane pesmi „Još Hrvatska ni propala", „Kje dom je moj", „Lepa naša domovina", „Prosto v zraku ptica leti" i. t. d. Pa tudi mnogo ljubavnih pesmij se je našim pevcem omilelo, n. pr. „Miruj miruj srce moje", „Sjećaš li se onog sata" i. dr. Takisto tudi zdravijce. Pesmarica je ukusno in trdo vezana ter ima jako pripravno obliko, da jo je moči vtekniti v žep.

(Konec prihodnjič.) *R. Perušek.*

Iz hrvaške književnosti. Kot ponatisek iz zagrebškega »Obzora« je izšel v posebni knjigi „Škrtac" („Skopuh"), katerega je po znanem vlamskem pisatelji H. Gonscienceji preložil *J. Zorić.* Denašnja novelistiška tehnika je sicer v marsičem drugačna od óne, katero uporablja Conscience; tudi je marsikaj v njegovih povestih najivno, izdelano po izvestnih šablonah, ali karakteristika mu je srečna, pripovedovanje zanimljivo in živahno. V „Skopuhu" sta sosebno jasno (prav za prav mračno) očrtana starec „ujak Žan« in zlobni licemerec Tiš, samó da je slikal pisatelj časih venderle prečrno; tem prijaznejša je idila v zakupnem dvorci, kjer živé zgolj dobri ljudje, časih veseli in preprosti kakor otroci. V obče: povest je vredna, da se prečita, sosebno, ker je prevod

lep in gladek. „Škrtac" se dobiva v knjigarni „Dioničke tiskare" v Zagrebu po 60 kr. izvod.

Iz srbske književnosti. Izšla je in se dobiva v državni tiskarni v Belem Gradu in v vseh knjigarnah srbskih knjiga „Skupljeni gramatički i polemički spisi Vuka Stef. Karadžića", knjiga prva, 8°., str. XVI. in 224. Cena 3 dinare. V tej knjigi so natisnjeni Vukovi književni proizvodi prve dôbe (od leta 1814.—1818.), in sicer: 1. Pismenica srpskoga jezika; 2. Recensija „Usamljenog Junoše"; 3. Prva objava o Srpskom Rečniku; 4 Odgovor na Palinodiju ili Obranu debeloga jera; 5. Recensija I. i II. knjige „Ljubomira u Elisijumu"; 6. Mali odvraćak Vidakoviću; 7. Odgovor Mih. Fil. Grujoviću; 8. Druga objava o Srpskom Rečniku; 9. Napomene članku o dvogubom н; 10. Odgovor gospodinu —Ц—; — in v „Dodatku"; Save Mrkalja „Salo debeloga jera" in še pet drobnih prilogov. — Od Vukovih spisov se tiskata in bodeta dovršeni najkesneje do meseca avgusta t. l. tudi knjigi: 1. „Srpskih narodnih pjesama" knjiga III., v katerih so narodne junaške pesmi o hajdukih in uskokih; in 2. „Gramatičkih i Polemičkih spisa" knjiga II., v kateri so razprave in kritike o srbskem jeziku in pravopisu iz druge dôbe Vukovega delovanja (od leta 1818.—1835.). — Od prejšnjih izdaj se še dobivata prva knjiga „Srpskih narodnih pjesama" (4 dinare) in drugi zvezek „Srpskoga Rječnika" (4 din. 50 par).

Kot ponatisek iz „Letopisa Matice Srpske" je izšla temeljita studija „Andrija Kačić Miošić, slovinski pesnik", spisal *Dan. À. Živaljević.* Dobiva se v knjigarni bratov Popovičev v Novem Sadu; cena 2 dinara.

Književnost v Bosni. Te dni smo zopet dobili lepo knjigo: „Glasnik zemaljskôg muzeja u Bosni i Hercegovini.« Urednik *Kosta Hörman*, vladin savjetnik. Na 199 stranéh nam različni in vešči pisatelji podajájo dokaj zanimljivega berila. Ne vemo, kateri razpravi bi dali prednost, zakaj vse so znatne vrednosti ne samo za one, ki bivajo v okupiranih deželah, nego tudi za ostali naobraženi svet. Vsebina te knjige je: *V. Radimsky*: „Izvještaj o iskopinama u Domaviji kod Srebrenice u godinama 1892 i 1893. (Sa 52 slike u tekstu i 4 table). — *Otmar Rajser*: „Lastavice Bosne i Hercegovine". — *Karlo Patsch*: „Rimske starine iz Goražda". (Sa 5 slika u tekstu). — *Kosta Hörman*: „Dalje recenzije o djelima: „Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina" in „Römische Strassen in Bosnien und der Hercegovina". — *Dr. Ćiro Truhelka*: „Frigijska kapa, komad bosanske ženske nošnje". (Sa 9 slika u tekstu). — *Franjo Fiala*: „Rimski nahodjaji iz Bosne". (Sa 3 slike u tekstu). — *V. Radimsky*: „Gromile u bilećkom kotaru u Hercegovini". (Sa 8 slika u tekstu). — *Karlo Patsch*: „Prilog povijesti grada Nove". (Runović). (Sa 1 slikom u tekstu) — *Franjo Fiala*: „Jedna prehistorička naseobina na Debelom brdu kraj Sarajeva". (Sa 12 slika u tekstu i 16 tabla). — *Emilijan Lilek*: „Vjerske starine iz Bosne i Hercegovine". — *Karlo Patsch*: „Grčki novci bosansko-hercegovačkog zemaljskog muzeja". — *Dr. Ćiro Truhelka*: „Starobosanski natpisi". (Sa 10 slika u tekstu). — Različito: *Mehmedbeg Kapetanović-Ljubušak*: „Carski zet, veliki vezir Rustampaša". — *Dušan Nikolić*: „Trgovci" (celepčije). —

V jednem letniku izidejo štiri take knjige, katerim znaša letna naročnina s poštnino 2 gld., posamezni zvezki pa se prodajajo po 80 novč. s poštnino vred. Uredništvo je v palači deželne vlade v Sarajevu, upravništvo pa pri deželnem ekonomatu. Jezik tej knjigi je lep, sestavki napisani temeljito; sosebno zanimljiv je spis profesorja na sarajevski gimnaziji g. Lileka: „Vjerske starine iz Bosne i Hercegovine". Po tej knjigi naj bi segli tudi naobraženi Slovenci!

—p.—

Drobne novice. Praški kipar prof. Myslbek je dobil na dunajski umetniški razstavi zlato svetinjo za izložena dela. — Slavni poljski slikar Siemiradzki je poklonil krakovskemu gledališču zaveso, ki je neki takó krasna, da nima nobeno gledališče na svetu jednake. Sam Siemiradzki pravi, da mu je to najlepše delo.

Češka slikarska akademija. Stavbinski svetovalec *Jožef Hlavka*, ustanovitelj češke akademije znanostij in umetnostij, podaril je zopet 100.000 gld., da se ustanoví češka slikarska akademija v Pragi.

Listnica. Poreški. Vaš „sonet“ zasluži, da se nekoliko pobavimo ž njim. Vi pojete:

Uzrem nad sabo Febej Apolóna,
Sir*ó*(!)mak celi dan požira hrup
In prah, ker sili ga ljubezni up,
Da ziblje voz v drugo stran zatona.

To je res velikansko! Pri nas je zaljubljen mladenič navajen samo ob gotovih urah napraviti svojo promenado in eventuvalno požirati tudi prah bodisi po Dunajski ali Tržaški prašni cesti in zibati kostí svojega rojstva od jedne cestne strani na drugo, koder se mu zdí bolj ugodno. Vaš „Febej Apolon“ pa dela to ves dan in požira prah, seveda „kozmiški“, in vrhu tega še „hrup“. Pravijo sicer, da vlada tam gôri večna tišina, ampak Vaš Febej je tankih ušes, zakaj

Odpel Marija ave glas je zvona,
Končal sè trudom bog je dan gorjup,

in kakor naš zidar svojo ometačo, tako vrže tudi Vaš bog svoje vajeti ob „Ave Mariji“ iz rok, in

— stokrat plača zemlje ga poljub,
Ko veže ju ljubezni tesna spona.

Tega si sicer ne moremo prav predstavljati, toda to je pač tako, kakor recimo rendez-vous pri nas.

In potem:

Jokaje obledi nad njima zora,
In slednji žarek njenega zastora,
Tresoč se, v zéhajočo noč zaspi.

Zakaj se zora joka, zakaj obledi, zakaj zaspi nje žarek? Ali potolažimo se, zakaj že

— drugo jutro prismehlja aurora,
Zatlé v zlatih iskrah led in gora,
Po ljubi v novo Febej hrepení.

Ubogi Febej! Zopet gré — prah požirat!“ —

— Kokràn. „Pevec“ je poln refleksij iz Prešérna; n. pr. že začetek: „Bil nekdaj je pevec vesel ino mlad“. — Gvozdèn. Brezimnih pesmij ne vzprejemamo.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 7. V Ljubljani, dné 1. malega srpana 1894. Leto XIV.

Buddhova čudesa.

Indska legenda.

Čim dalje bolj se pólni palmov gaj;
Vse pisano ljudíj je v mesečini.
Vse gnete smelo k Buddhi se napréj,
Vsak rad v njegovi stal bi sám bližini.

Brahmán nadúti, kupec in voják —
Vsak hoče biti prvi . . . tu je krika!
Iz mesta kralj Adžâtesâtu sám
Prispel na slônu slušat je svetnika.

S tristo menihi svojimi nocój
Počiva v gaji hladnem božji Buddha;
Od znojnih on počiva potovánj
In od vročine dnevne in od truda.

Počiva? Ne! Sedaj mečtánj je čas,
Razgóvorom je ura baš ugodna;
O zmislu, svrhi zdaj življenja tod
Razlega v noč beseda se svobodna.

Čuj! usta modra on odprl je spet . . .
Utihne golč po tolpi tisočglavi.
Vse sluša pazno, molkom vse molčí,
Le Ganga tam šumí nekje v daljavi.

In govorí jim Buddha, govorí,
O grehu govorí jim in kreposti;
In o trpljenji govorí svetá,
Nirvane tajne jim slaví sladkosti.

Prestane. Kralj Adžâtasâtu pa
Pred njega stopi, nizko mu se klanja,
Roké na prsih si držé navskriž,
On reče modrecu poln spoštovanja:

»Častiti mojster! Drugi pred tebój
Učitelji, prê, delali so čuda;
Strméli so ljudjé jih gledajoč . . .
Še ti pokaži čúdes nam, o Buddha!«

»»Ne vidiš li jih čudes?!«« — in svetník
Roké na vse straní tu razprostira —
»»Ne vidiš . . . videl nisi še jih, kralj?
Vse polno, kamor se okó ozira!

»»Pogléj tá svet vesoljni na okróg!
Razumeš moč, ki ga vzdržava, vlada?
Razumeš moč, ki kaže zvezdam tir?
Veš, káj je ta priroda večno mlada?

»»Pogléj najmanjšo bilko ti na tleh,
Pogléj té palme, vélika drevesa!
Ogléj si mravljo, leva si ogléj
Pa slôna, ki na hoji tla pretresa!

»»Razumeš, kralj, tó večno moč rastí,
Tó voljo, dvigajočo vse življenje?
Razumeš raznoličnost mej stvarmí?
Razumeš to umiranje, rojénje?

»»Cvet lotosov si videl kdaj že, kralj?
Po poljih cvetke gledal si cvetoče?
Tá pestri čilim tisočérih bôj!
Razumeš ti, kakó je to mogoče?

»»In slišal že si sladko petje ptic
In slišal že grmenje si nebeško;
Viharja, morja búčanje groznó,
Ubrano pésem slišal si človeško.

»»In ves tá barev svet, tá svet zvokóv —
Kjé biva? V duhu našem se nahaja!
Duh naš ga nosi, v njem zrcali se . . .
Razumeš, kralj, kakó se to dogaja?

»»In čez beséd skrivnostni most kakó
Duh moj do duha tvojega prispeje?
Razumeš mislij nájinih tó pot?
Veš, kak spočnó nam v glavi se ideje?

»»Veš, kaj je to, kar dviga nam srcé
Za nečim nedosežnim brez prestanka?
Za nečim višjim, kar ní iz prahú
Stremí naš prah . . . ta jasna ti úganka?

»»Dovolj?... Ne vidiš še jih čúdes, kralj?
Zdaj čudesa pokazal sem ti svoja!
Če gledaš, razumeti jih želiš —
In ne strmí pred njimi duša tvoja?««

A. Aškerc.

Nôči.

K počitku klanja šumen dan se vroč,
Na zemljo lega tiha bajna noč.
V razoru škrlec drobni je odpel,
Od pluga vrača se vratar vesel.
Iz temnih lin odmeva zvon večerni,
Molitev tiho vzbuja v duši verni . . .
Tišina sveta plove nad zemljoj
In v spremstvu sèn tešilni in pokoj:
Ko z rahlim prstom takne se očíj,
Trpin pozabi boli in skrbíj! —
Oj, sladka noč, pozdravlja te zemlján,
Ki ga vtrudila težka dnevna hoja:
Poslanka blaga ti si mi pokoja,
A žuljev novih le donaša dan! . . .
Pozdravljena mi, tiha, mična noč,
Razvneto lice rahlo božajoč,
Iz raja jasne sanje mi noseč,
In z virom pozabljenja me poječ! . . .

Nad zemljo plove pozni temni mrak,
Z drugovi srebljem trsov sok sladak,
Sto čustev mi užiga njega moč,
In v rožnih bojah se izgublja noč! . . .

Kakó detinsko srce koperní,
Ko bliža dôba Svete se nočí!
Priplul je mrak večerni na zemljó,
In v sobi lučic sveti sto in sto!
Oj, sveta noč, ljubezni ti simbol,
Ko božji Sin ostavil je prestol,
Da iz globine davnih grešnih zmot
Nesrečni spasil bi človeški rod!
Oj, bajni čas, najlepši leta čas,
Nočí božične veličastni kras!

Vse klije po livadah in brstí,
In vigred tudi v srcih se rodí.
Ledena skorja v solnci je skopnela,
Pomlad Veliko noč na svet privela;
Vzveličar naš se je iz groba vzpel,
Iz robstva težke nas temè otel.
Oj, čudapolna noč, skrivnostni vir,
Ki svetu si prinesla spas in mir,
Ti pričaš mi, ko mi ugasne dan,
Ki sije zdaj mi še takó krasán,
In ko prispè velika zadnja noč,
Da tudi ta se razjasní nekoč!
Prelestna, bajnomična noč, ti mila
Prostrì nad srcem mojim mehka krila,
Zaziblji dušo mojo v sèn sladak,
Da za trenutek zabim jad težak! . . .

Gorjé pa, komur noč nemir budí,
Pod vzglavje stilja trnje in ostí
In dušo tare mu bridak spomin,
Da brez mirú drhtí in mrè trpin,
Očíj mu trudníh ne zatisne sèn,
Razvnet bedí, trpinčen in plašèn,
Po jutra zornem svitu koperní —
A nikdar konca dolge ni nočí! —

S. L. Mozirski.

V Zali.

Spisal dr. **Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Jako potrta ostaviva kraj nesreče, in Jernač neprestano nekaj godrnjá o tem, da gospodski lovci sploh nič več ne znajo streljati. Dospela sva nad majhno, gosto zaraslo dolino, kjer je stalo nekoliko smrek sredi bukovega grmičja. Hipoma obstane moj spremljevalec in šepne: »Postojva!«

In res, spodi iz Frate se je čulo, kakor bi padale kaplje na kamen: tek, tek, tektek . . . Tu je v poznem jutru pel petelin, bržkone mladič, ki se prej ob zori zaradi starcev ni upal peti. Skočiva za smrečje in skoro se prepričava, da tičí pevec na zemlji. Pošteno je brusil, ali vmes je šumoma odskakoval od tal, da je suho bukovo listje pršelo okrog njega. Že sem hotel skočiti, ali v tistem trenutku se prismuče po gošči ónostran po bregu rumenosivkasta lisica, ki je brezdvojbeno tudi bila na petelinjem lovu. Košati rep je vlekla za sabo in kakor senca se je premikala po vresji, in sicer v premi črti tja, kjer je brezpametna ptica v neizmerni svoji poltnosti odskakovala z zemlje. In sveti Hubertus me je razsvetlil, in niti za dihljaj se nisem premišljal, komú naj namenim smrtonosni svinec. Pomeril sem torej na rumenosivo tatico, in ko se je po poku razkadil dim, premetavala se je lisica v smrtnem boji po zelenem bregu, iznad Frate pa se je vzdignil mogočni pevec in odplul s kraja, kjer mu je še ravnokar grozila gotova poguba.

»Haha!« zasmeje se Jernač, »ta jo je pa izkupila, rajši jo imam nego petelina!«

Potolažen vrže ubito žival čez rame, in s ponosno zavestjo, da lov ni bil brezuspešen, odkorakava proti zbirališču, odkoder čujeva že iz dalje glasno in veselo govorjenje gospoda Andreja.

»Gotovo ga je ustrelil!« izpregovorí Jernač čmerno, »in za mašo bi plačal, če bi ga gospod Andrej ne imel. Ali se bode ustil, in ves dan ga bodemo morali poslušati!«

Gospod Andrej je bil na mahu tik ognja na široko razložil svoje ude in nebeško zadovoljen upiral očí na zelenosvetlega petelina, ki je visel na veji bližnje smreke.

»Praznih rok prihajata,« zasmeje se nama naproti, »ali to sem vedel že prej! Ta ali óni se ne naučí streljati, in naj se učí do sodnega dné. Pokala sta pa, pokala, da se je kàr Zala tresla! Ali pobrati ni bilo ničesar, he, ali ni res takó, Jernač izpod Skale?«

»Praznih rok tudi nisva,« zarenčí Jernač in vrže lisico pred ogenj. »Toliko rečem: da sem streljal jaz, prinesla bi bila lisico in petelina. In pri tem ostanem!«

»Lahko smo zadovoljni,« izpregovorim jaz, »in če ima gospod Andrej petelina, tedaj vemo vsi, da slepa kura časih tudi zrno najde. In pri tem ostanem! Sedaj pa se okrepčajmo, nató pa nam gospod Andrej povej, kakó je bilo končno s kanonikom Amandom, ki je pred nami lovil po zeleni Zali! To, mislim, je pametna beseda!«

»Pametna,« potrdi gospod Andrej, »in takó bodi!«

Okrepčali smo se ter si zopet in zopet razkladali vse podrobnosti denašnjega lova, kakor je to sploh navada pri lovcih. Nató povzame gospod Andrej:

»Kanonik Amand je ubežal pred ljubeznijo, ker je bil vzoren duhovnik, vzornejši od mnogih, ki prihajajo dandanes pred oltar Gospodov, meneč, da Gospod niti med svojimi angelji nima boljših služabnikov, nego so oní! Pa kaj hočemo soditi: kanonik Amand je pobegnil pred ljubeznijo, in zató smo lahko prepričani, da je dobil milost v Gospodu. Kakšna pa bode naša sodba, ne vemo: pravična gotovo, ni pa gotovo, če tudi milostiva! Bog je vsemu gospodar, in mi vsi smo črvi pod Njega roko! Ne sodite, da ne bodete sojeni sami! —

Povedal sem vam že, da so kanonika Amanda odnesli po senčnati Zali. Ležal je na nosilnici in užival hlad gozdne sence ter iz polnih prsij srkal čisti, z gozdnim duhom napolnjeni zrak.

»Takó mi je lahko, danes zjutraj, Conrade«, izpregovoril je veselo, »in svojega telesa ne čutim in kakor ptica pod nebom bi malone zletel s trdega ležišča!«

»Da bi le že bili v Loki!« vzdihne stari sluga.

»Kaj vzdihuješ, starec?« odgovorí Amand, »in čemú si želiš v pusto Loko? Danes bodemo še lovili, in pripravi puško, da mi jo lahko podaš vsak trenutek, če mi sveti Hubert podelí kàj sreče!«

Dospeli so tja, kjer je kanonik prvi dan svojega lova streljal na medveda.

»Tu obstojmo«, ukaže nosačem, »in na zemljo postavite nosilnico! Tu je pravi kraj, kamor mora priti vse, kar plaho beží pred psi! Ustavimo se torej! In ti, Conrade, bodi pripravljen — saj vem, roka se mi je že toliko popravila, da bodem streljal brez težave! In morda tičí še kje medved v tej gošči, in ne čudil bi se, če bi bilo takó! Oj, to bi bila prava sreča, če bi ga ubil prav ondu, kjer me je óni trgal z neusmiljeno svojo šapo!«

V dolu se veselo oglasi lovski rog, in psi zahrumé, da kàr vse odmeva. Uslišal je Bog želje Amandove, in prav takrat se je dvignila zverjad iz svojega ležišča. Ukrasti se je hotela svojim preganjalcem in ko je čutila, da se približujejo, splazila se je potuhnjeno s svoje postelje in krenila proti vrhu. Bil je medved-velikan, in ko so razljučeni psi v nižini zavohali gorki sled njegov, tedaj je že pri vrhu, ondu, kjer so čakali lovci, stopil na plan in grčeč in mrmrajoč obtičal nekaj trenutkov na mestu. In bolnega lovca je preobdala lovska strast, in menil je, da je zdrav, kakor je bil prejšnje dni, in vzpel se je in dejal svojemu slugi:

»Za Boga svetega, puško, Conrade, podaj mi puško!«

In sluga mu je podajal puško, ali ónemu ni služila roka, in ko se je hotel vzpeti z ležišča, vzbudila se mu je neznosna bolečina v rameni in zadnja kaplja krví mu je izginila z upadlega lica. Omahnil je na nosilnico in pričelo se mu je blesti in zaklical je: »Ha, ali vidite, kakó krasno je zadet in v svoji krvi se valja po zemlji! Oj, nebó se odpira, in svetnik, sveti Hubertus, prihaja po njem! In jeleni z zlatimi rogovi so okrog njega! Mene pa obsipljejo s cvetjem rdečim!«

In res, obsulo ga je rdeče cvetje, toda bila je to rdeča kri življenska, ki se je vlila iz njega! Kanonik Amand je pri tej priči umrl, in njega duh je splaval pred našega Bogá na sodbo . . . Takó je bila tudi njemu ljubezen v pogubo, ker ga je prisilila, da se je odpravil na mučno pot, katere nikdar ni mogel prebiti. Mi pa, ki smo pošteni lovci, ki ne obrekujemo nikogar in vsakomur želimo vse dobro, spominjajmo se v ljubezni kanonika Amanda: Bog podêli mir njega duši, nam pa obilo lepih lovskih dnij, in sosebno tedaj, kadar se zatečemo semkaj v črno Zalo! To je moja povest o kanoniku Amandu! Izpolnil

sem, kar mi je nalagala dolžnost, in sedaj ste na vrsti vi, da takisto izpolnite svojo dolžnost. Jernač izpod Skale, tam na veji visí petelin, in kakor veš, dela obljuba dolgove. Izproži se torej, da bodemo tudi na tebi videli, kakó nam je vsem ljubezen v pogubo, kakor je bila v pogubo kanoniku Amandu, ki je pred dvesto leti umiral v Zali, in morda prav tod, kjer se mi sedaj veselimo življenja!«

»Kaj bi silili kmeta,« odgovorí Jernač slabe volje, »da bi vam govoril o svojih neumnostih? Pa tudi poseben lov ni bil danes, čemú bi tedaj lovili prazne marne? Molčimo rajši in zaspimo, ker smo počitka vsi potrebni! In pri tem ostanem!«

»Ne uideš nam ne, ljubi Jernač,« izpregovorim jaz, »vrsta je na tebi, in s tem je prepir dognan! Izpij kupo vina, nató pa oklati svoj oreh, in konec bodi vsaki besedi!«

Razvedrilo se je lice možaku, ko je vzel kupo v roke in jo zdajci do zadnje kaplje izlil v svoje večnožejno grlo.

»Če ste že toli radovedni, pa bodi. Lepo povest nam je povedal gospod Andrej. Če vam bode moja všeč, ne vem, pa me tudi malo briga. In pri tem ostanem!«

II.

Jernač izpod Skale pripoveduje:

Kaj naj vam govorim in pripovedujem! Kmetje smo siromaki, in sicer največji takrat, kadar se ženimo, kakor se ženi divji petelin na smreki. Samó na svojo kokoš misli in na drugega nič, in čim več jih ima, tem večji siromak je. Da se nas Bog usmili, tudi človeka se — vsaj jedenkrat v življenji, časih tudi večkrat — prime nekaj takega, kar se pomlad za pomladjo prijemlje divjega petelina, da ničesar ne vidi in ničesar ne sliši. Čemú bi tajil — tudi mene se je bila prijela takšna bolezen, in saj veste, kakšen je konec. Davi je prišel gospod Andrej in je ustrelil petelina z veje in mu vzel življenje. Pojdite pa nekaj dnij pozneje na mesto, kjer je prej pel ubiti petelin, pa ugledate, da sedí že drug na veji, in kokoši pod njim ga poslušajo takisto veselo, kakor so poslušale ónega, ki ga je danes kresnil gospod Andrej!

Taka je, in kdor pravi, da je drugače, ta laže! Vsaj pri nas kmetih je taka, kakó pa je pri vas, gospodskih ljudeh, ne vem. Pa slišim, da ste časih brezpametnejši od kmeta, kar je tudi lahko mogoče. Torej taka je, in jaz pravim, da je slaba na svetu in da bi bilo morda dosti bolje, če bi ne bil Gospod Bog nikoli ustvaril ženske. Morda pa je tudi dobro, da jo je ustvaril, in gotovo je, da se z Gospodom Bogom, najsi ne pripušča svojim mašnikom, da bi se ženili, tukaj ne bodem tožaril in pravdal. Kar sem hotel povedati, to je le

toliko, da bi bilo zame, Jernača izpod Skale, bolje, če bi Bog ženske nikoli ne bil ustvaril. Pri tem pa ostanem!

Saj vsi veste — morda gospod Andrej ne — drugi pa vsi veste, da sem imel z Zalesnikovo Reziko nekaj opraviti. Mlad sem bil, zdrav sem bil, pa sem komaj čakal prilike, da bi skočil na vejo in pričel peti, kakor poje petelin v Zali. Nepoštenega ni bilo nič, ali še danes — gospod Andrej nikar ne zamerite, da kolnem — pravim: Vrag vzemi tiste čase!

Dogodilo se je pa takó-le: Domá sem v Podlesji, in Zalesnikovi so nam sosedje. Oče ni živel v posebni obilosti; samó ob vélikih praznikih smo jedli mesó, drugače pa nam je dostikrat pošla sol, in v mošnjici ni bilo beliča, da bi se bila zopet kupila. Sok je opravljal svojo službo dan na dan v Podlesnikovi koči. A, to je poštenjak, naš sok, in najsi je še takó voden in redek, poštenjak je vsekdar, in če bi bilo po mojem, pa bi mu postavljali znamenja okrog potov, temu odrešeniku gorjanskih rodbin! Streha v Podlesji je prihajala od leta do leta slabša; pod njo se Podlesniku ni množilo imetje, pač pa smo se mu množili otroci, ki smo kakor mladi zajčki skakali okrog hiše. Oče in mati sta delala in se že skljućila od samega dela, da se mi še sedaj zasmilita, kadar se ju spomnim. Kaj imajo taki ljudje od življenja, to sam Jezus vé! Mi, otročaji, pa smo živeli ob soku, in zdajci sem vzrasel do korenjaka, da sam nisem vedel, kdaj.

V Zalesji pa so imeli samega dekleta in bogati so bili. Deset glav lepe živine in tudi še nekaj na posojilu. Prijatelji nismo bili ž njimi, ker sta berač in bogatin malokdaj prijatelja. Tudi smo se nekdaj pravdali zaradi malovrednega brega. Nič ni bil vreden ta breg, in če si vsako leto vso travo postrgal z njega, ni bil poln koš! Pa smo se vender pravdali in srdito smo se tožarili, dokler ni šla kravica iz hleva v Podlesji in je ni bilo nikdar več nazaj. Breg pa je vzel Zalesnik, in vsako leto nastrže koš trave z njega. Jaz vam pa rečem, pravdal se ne bodem; pravica je lepa reč, lepa reč je pravica, pa bodisi, kakor hoče, bogatin lože dobí pravdo nego berač, in to je, kar sem vam hotel povedati! Od tistihdob je Podlesje pisano gledalo na Zalesje, in izpregovorili nismo, če smo se kdàj srečali.

Pa mi je bilo dostikrat žal, in vselej takrat, če sem se srečal na poti z Zalesnikovo Rezo. Kaj bi mi pravili o teh deklinah, ki jih imate sedaj v pogorji! Malo gospodsko se ošemari in v cerkev pride da človek misli: Gospodičina je prišla iz mesta. Spredi nič, zadi nič, in škoda je, če človek samó jedenkrat glavo obrne za njo — da ne govorim o pregrešnih mislih, ki so proti takemu otročaju sploh

nemogoče! Pa vsaj vsi — razven gospoda Andreja, kateremu bodi v tem vsa čast — vsi torej dobro veste, pri čem smo, in čemú bi še govoril? Če pa vam pravim, da je bila Zalesnikova Reza tiste dni res zala, govorim resnico, in malo je bilo gorših od nje. Ali pa nobena! To, kar živí dandanes, to so smetí, zgolj smetí. Reza pa vam je bila zlató, in vsakdo se je je lahko veselil, kakor se veselimo vsakega božjega darú. Ne govorim zató, ker me je nekaj časa rada imela; kar je res, to je res, in še danes, ko sem star in brez cene za dekleta, pravim in govorim: Zalesnikova Reza je bila tiste čase najgorša izmed vseh deklet. In pri tem ostanem!

Tudi ne tajim, da bi mi ne bila všeč. Všeč mi je bila, in rad sem je že imel, predno sem govoril ž njo. Otroci smo prej tu in tam kàj izpregovorili; ko pa smo bili starejši, nismo več govorili, in ker so se roditelji grdo gledali, gledali smo se takisto tudi otroci. Če mi je prišla naproti, obrnila sva se, ali po resnici povem, da mi je v srce dobro delo, ko sem stopal mimo nje. Ej, kaj bi govoril! Bodisi že, kakor hoče, lepi so časi, ko se mlademu človeku užgè srce, da je hipoma vse v plamenu kakor slamnata streha, če vseka strela vanjo. Poguma, da bi bil z dekletom izpregovoril — z besedo se pri ženski vse opravi — tega poguma, sevé, nisem imel, in samó v cerkvi — Bog mi odpústi greh! — zameknil sem se tu in tam v njen obraz, ko je takisto ponižno in pobožno sedela v klopi ter vestno poslušala, kakó je gospod z lece oznanjal, da je ljubezen med žensko in moškim prepovedana, ker se iz nje napravita greh in pregreha. Moje srce pa je bilo takrat trdo in kamenito, in na pobožne opomine s svetega kraja sem neprestano odgovarjal sam sebi: »Kaj bi govoril, ljubezen je prav takó od Bogá kakor vse drugo na zemlji; in če bi me Zalesnikova Reza le hotela, takoj me ima, če bi le hotela!« Od takrat je minilo dosti časa, danes pa vem, da ni vse, kar je v ljubezni, od Bogá, in da ima vrag dostikrat svojo roko vmes! In pri tem ostanem!

Repnikovega Tomaža ste tudi poznali. Sicer pa še živí ta slepar, ali ošabnost ga je minila že davno! Tiste dni, ko je bila v naši fari Zalesnikova Reza najgorša izmed vseh deklet, bil je tudi Repnikov Tomaž v svojem cvetji. Starec — mož je imel denar — bil je dal to strigalico nekaj časa v mesto v šolo, da mu je po nepotrebnem snedel nekaj peharjev srebrnih petic, ki so se pri Repnikovih dedovale od rodú do rodú. Tomaž pa jih je précej pognal in ko je obesil šolo na kol, bili so prazni peharji, in drugega si ni pridobil, samó nekaj nemški je čvekal, kar pa pri nas itak ne veljá mnogo. In to se je repenčilo po vasi kakor puran, če si ga razdražil z rdečo cunjo. Sedaj

je bilo opravljeno po naše, sedaj zopet gospodsko. Delalo ni nič, kje tudi, ko se ni nikjer učilo. Po pivnicah je posedalo in za dekleti je lazilo ter menilo, da hoče vsaka Repnikovega Tomaža imeti za svojega. Ko bi se mu bili smijali, bilo bi prav; ker je bil pa kup pri starem Repniku, pa je vse častilo malopridnega sina, in častili so ga, kakor da je pravi gospod. Pa je bil samó slamorezec, in to Bog vé, da pravi slamorezec! In pri tem ostanem!

Bil je god svetih apostolov Petra in Pavla, in vélika maša se je pela v cerkvi na Trati. Nisem ga še pozabil tistega dné, in še danes jih kàr vidim, kako so ženske in možaki po klopéh molili in prosili svetnike, da bi jih obvarovali toče in nevihte. Kazala je dobra letina tedaj, in Materi Božji na Gori bodi čast in hvala, da smo jo potem tudi srečno spravili pod streho! — Prav na kraji Zalesnikove klopi je sedela Reza in svilnato rutico je imela okrog glave, in nikdar se mi še ni videla takó zala kakor ravno tisti dan. Kàr med propovedjo gospoda kapelana pa se je zgodilo, da se je v cerkev pritepel Repnikov Tomaž, in sicer potem, ko je bil lep del maše zapravil v gostilnici. Gotovo je bil pijan in tembolj je bil prepričan, da ga mora vsako deklè rado imeti. Sredi cerkve je nekaj obstal in se vêdel nespodobno, kakor se gospodski ljudje sploh radi vedejo nespodobno po božjih cerkvah. Ugledal je Reziko in meni nič tebi nič pristopil na žensko stran, odrinil dekleta v klop ter sédel tik nje, takó da je sedèl na ženski strani med samim ženstvom. Raztogotil se je gospod na leci — in kaj bi se ne — in ukazal mu je, naj se pobere z mesta in naj se vêde takó, kakor se moramo vesti v cerkvi. Pa mislite, da je šel? Vsa cerkev ga je čula, ko je odgovoril: »Kaj bi odhajal, ko vender sedim pri s v o j e m dekletu!«

Pohujšanje je bilo grozno in veliko. In Tomažka so zaradi tega za nekaj časa dejali pod ključ na ljubljanski Žabjak, da je z ričetom preganjal lakoto. Kaznovali pa so ga premalo, in vsa vas je mislila takó, ker je nekaj mesecev zavladal ljubi mir, ko vender tega ponočnjaka in razgrajača ni bilo pri domu.

Vso mašo je sedèl pri dekletu, in lahko si mislite, koliko je prebila uboga živalca od njega. Tudi v meni je vrelo — saj sem bil kakor petelin vrhu pomladne smreke — in prav rad bi se ga bil lotil že ob božji službi, da se nisem spominjal kraja, kjer smo obhajali pobožnost.

Po maši sem obstal pred cerkvijo, in dečakov se je nabralo okrog mene, ker smo hoteli vsi gledati dekleta, ko so prihajala iz cerkve. Prišla je tudi Rezika, in povem vam, da je bila vsa v potu,

in takó se je sramovala, da se ni upala dvigniti očíj. Tudi Tomažek se je bil ustavil pri družbi in oblastno je dejal: »Kàj se nisem pošteno postavil danes?«

Pa nisem molčal in odgovoril sem mu brez odloga: »Kaj si se postavil, reva? Če te je videl oče, moral bi te danes, ko prideš k južini, premlatiti s palico, da bi ti bila polt črna kakor oglje!«

Zaklel je orjak in zatulil: »Kaj, meni govoriš takó, ti gorjanska suhljad? Počakaj, zdajci ti premeljem kostí, da zveš, s kom imaš opravila!«

Zakričala so dekleta in se razbegnila kakor piščeta. No, pa se nisem ustrašil tega srakopera in čakal sem ga. Saj pa tudi ni imelo nikake močí, ker ni delalo na polji ter je bilo pijano gospodskega kruha! Ko se je siromaček zakadil vame, zgrabil sem ga na vso moč — in vi veste, da sem močan — in vzdignil sem ga kakor snop, in na kameniti tlak pred cerkvijo sem ga treščil, da so kàr zapokale kostí v njem. Dobro veste, da sem močan, in če sem jezen, pa sem močan še jedenkrat toliko. Takrat pa sem bil jezen, in čudo ni, če so pokale kostí Tomažku v telesi! Na tlaku je obležal in kàr genil se ni, pa ga še nisem pustil v miru in prečevljal sem mu rebra prav pošteno. Morali so ga odnesti k očetu v hišo, in ko so ga loški ranocelniki preiskali in pretipali, našteli so dve zlomljeni rebri, in tudi desna roka je bila zlomljena. Vidite, takó je vsak človek jedenkrat podoben divjemu petelinu, ki poje na veji spomladi sredi gozda! In pri tem ostanem!

Ko sem stopal iz vasi, stali sta dve ženici pri vrtni ograji.

»Kaj pa je bilo, da sta se?« vprašala je jedna.

»Zaradi Zalesnikove sta se,« odgovorila je druga, »in sedaj bode zaprt.«

»Sedaj bode zaprt!« V tem prepričanji sem jo sosebno hitro kuril po stezi navzgor proti Podlesju, pa ne rečem, da sem bil posebno potrt, ker sem lomil rebra Repnikovemu Tomažku!

(Dalje prihodnjič.)

Vrani.

Vranov sedla jata
Na cvetnó je brdo,
Tam kričé zapela
Pesem svojo grdo.

A to vranov gladnih
Bili niso roji,
Misli bile tožne
V mladi duši moji.

Occultus.

Nova pota.

Čital J. Stritar v slovenskem klubu na Dunaji dné 17. sušca 1894.

(Konec.)

odà ne o vedoželjnosti sploh mi je tu govoriti, ampak samo o tisti, ki ima za predmet človeka. In ta vedoželjnost, ta žeja po spoznanji, spojena z onim črnogledim nagnenjem, o katerem sem govoril, zdi se mi neka »signatura« našega časa, neka kužna bolezen, ki se je prijela posebno novodobnega slovstva.

Da ne govorim o francoskem, v katerem je že zdavnaj vse bolno, črvivo in gnilo, tudi ne o tako zvani »moderni« berolinski in dunajski, kjer — »samo za moške«! — osamosvoja mesa obhaja svoje pijane orgije — poglejmo na sever, koder vendar vejejo — tako bi človek mislil — krepke, zdrave sape — káke glave, kake zmožnosti! Dostojevskij, Tolstoj, Ibsen, Strindberg, to so ti možjé, ki kaj morejo in znajo, in vendar niso naši možjé, ne moremo jih biti veseli.

Kako li zna govoriti tak mož, kako zanimivo ti pripoveduje, kar vedno bi ga poslušal! Ali kaj je to? Kako čudno se mu izpreminja obraz! Oko mu je nemirno, in tudi jezik se mu zaletuje in govorica se mu zapleta; debelo ga gledaš, skoraj groza te obhaja pred njim. Nehotoma se ti vriva misel: Mož ni zdrav. Beri, če imaš krepke živce, Nietzschejevo knjigo: »Tako govori Zaratustra«; to ti je kaj novega, to so glasovi, kakoršnih nisi še čul; tu so mesta neke, rekel bi, grozne lepote, strahovite poezije! Ko si pri kraji, ko knjigo zapreš ter se ozreš in vidiš, da ti še solnce sije, oddahneš se, zdi se ti, kakor da si se probudil iz težkih, mukovitih sanj.

»Spoznavaj se!« Morda zapoved; ali to spoznavanje imej svoje meje, onkraj teh méj preži strašna pošast, ki se ji pravi blaznost. Nietzsche ji je že pal v neusmiljeno oblast! Dušeslovje je lepo, koristno, dà potrebno znanstvo, ki se je v naši dobi postavilo na novo, trdno podlogo; bolj in bolj zadobiva svojo veljavo v raznih znanstvenih strokah in nam, tako n. pr. posebno v jezikoslovji, razjasnjuje mnoge prej temne prikazni. Kaj bi moglo biti bolj zanimivo, kaj bolj vredno opazovanja in preiskavanja kakor človek človeku? Ali tisto nervozno vrtanje in brskanje najprej po svoji duši, potem po drugih; tisto neprestano opazovanje in ogledavanje svojega srca; tisto večno analizovanje vsega, kar se le gane v duši; tisto, rekel bi,

vohanje in zasledovanje divje zveri v človeku, združeno z onim črnogledim veseljem, če najdeš kaj hudobnega, podlega v človeku — to je, kar daje novodobnemu slovstvu neko nezdravo, hipokratično lice — in to ne more imeti dobrega konca. — —

— Ko je nihalo dospelo do skrajne meje, obrne se in bije zopet v nasprotno stran. Kar sem želel in upal in nekoliko tudi prorokoval, prišlo je, prej celó, kakor sem mislil. Kažejo se znamenja, da ta nezdrava dušna hrana, katera je šla prej tako v slast, že preseda ljudstvu, vsaj nepopačenemu ljudstvu.

»Z vilami če izpodiš naravo, povrne se zopet.« To veljá tudi tukaj, in to v dobrem zmislu. Poleg vedoželjnosti ima človeška duša še neko drugo potrebo, neko žejo, katere mu ne more ugasiti znanje in spoznanje, ne vsa modrost in učenost tega svetá. Daj otroku vsega, česar želi, vesel ne bo in srečen, ako mu ne daš prilike igrati se, ne s kako drago, umetno igračo, ne igrati se kakor hočeš ti, ampak kakor mu veli lastno, otročje srcé; ne s teboj, igrati se hoče, skakati in noréti sè svojimi vrstniki. Pústi ga, to mu je dobro, zdravo za telo in za dušo. Otrok, ki ne čuti té potrebe, ni telesno zdrav, ali pa na duhu ni pravilen. Kar je otroku igra, to je odraslemu, pravilno ustvarjenemu človeku, umetnost, ki se je tudi razvila iz igre; umetnost in poezija. — In še več: mislečemu in čutečemu človeku podaje življenje toliko nemira, zmotnjav in prevár, toliko vidi v njem nepopolnosti, krivice, toliko bede, da hrepeni zdaj pa zdaj, vsaj za nekoliko časa zapustiti ta svet ter prestaviti se v neko drugo, neko obljubljeno deželo, kjer vladajo drugi, z njim rojeni, v srcé mu zapisani zakoni; kjer je vse, kar je, to kar hoče biti, pa zaradi mnogih ovir in zaprek biti ne more, kakor je težko najti v naravi popoln kristal. Videti hoče neko vzvišeno, očiščeno podobo življenja, ne take, kakor mu jo podaje fotografija z vsemi malenkostimi in slabostimi, in kakor mu jo ponuja moderno slovstvo. Človek bodi v ti podobi človek, ne angelj, kar se očita idealizmu, a tudi ne zver, pošast. Nesnage tu ne mara in smradú, ne uhobolnega ropota; tega le preobiloma uživa v vsakdanjem življenji; odpočiti se hoče tù od tiste duhomorne bede, ki je vidi vsak dan toliko okoli sebe. Ne zadošča mu tù sama posnema življenja, bodi še tako zvesta, dasi je tudi to neka umetnost, ali umetnost na nižji stopinji. Ko se je nekedaj v Sparti javno izkazoval človek, posnemajoč slavčevo petje tako umetno, da mu je vse ploskalo, obregnil se je kralj Agezilaj v svojem poštenem širokem narečji: »Autâs ákuka!« — samega slišal! Stvarnik bodi umetnik, ki prosto, ideji ustrezno, po svojem črteži stvari svoje podobe. Ali zdrave, mo-

goče naj bodo te podobe, ne kake čudne spake, kakoršne se kažejo po sejmih in trgih strmeči množici, nakaze in potvare, rojene v bolnih možganih umetnikovih. Ne múči nas umetnik, pesnik sè svojimi umetno izmišljenimi ugankami in problemi, kakor nas tako radi z njimi pitajo nekateri preduhoviti modernjaki. Radi gremo s človekom spremljevalcem, ki nas vodi po prijetnem kraji ter nam razumno in zgovorno razkazuje in razlaga njegove posamezne, bolj skrite lepote; ali ko zavije v temno goščo, kjer se ti noga spotika ob korenine, kjer ti zapletene veje bijejo v óči in ti ostro trnje razpraskava roke in obraz; ali bi bil pameten, ko bi se dalje trudil in plazil za njim? — Kedaj pa n. pr. lirik najkrepkeje, najblagodejneje učinja na nas? Ali zahtevamo od njega bog vé kako modrih misli, kakih novih čutov, kakoršnih ni pred njim še imela živa duša? Ali iščemo pri njem kakega posebnega pouka, kakega skrivnega razodetja? (Tu govorim o liriku v ožjem zmislu). Ali je sploh treba, da bodi lirik kako posebno, višje bitje? Ne, človek bodi pesnik, kakoršni smo mi, človek, ki se z nami veseli, z nami trpi in našo govorico z nami govori. Kar ga loči od nas, navadnih ljudi, je samo to, da on čuti vse bolj krepko in živo, svoje čute in tuje; žalost in veselje, ljubezen in hrepenenje, in pa — to je seveda poglavitno — dar ga loči od nas, ki ga ni pridobiti z nikakim trudom in ukom, dar božji, da more z rešilno besedo dati duška preobilosti svojih čutov, kakor pravi nepopisno lepó pesnik:

»Ko človek drug umolkne v muki svoji,
Bog dal mi je, da rečem, kaj trpim.«

Z rešilno besedo, pravim; dà, rešilna je beseda, v katero se zlije pesniku čut, njemu samemu rešilna in tistemu, ki ga posluša.

Ko pride jesen, ko od njé strupenega diha vse hira in vene, koga ne obhaja o tem pogledu neka žalost in otožnost, katera v posebnih okolnostih lahko naraste do nevarne višine, do prave dušne bolezni. Če si tí, ki ti srcé težé taki čuti, pesnik, ne bode ti dolgo trpeti; začelo se ti bo nekako čudno gibati v prsih; pesem, sam ne veš prav, kako, se ti je rodila, privrè ti iz njih, in — lahko ti je srcé. In čudno! ti, ki čutiš enako, pa si rojen nem, čuj, beri tako pesem; po prsih ti bodo doneli, odmevali sorodni glasovi, in zdajci bo olajšano tudi tvoje srcé. To je tista glasovita »kátharsis tôn pathemáton«, oproščenje (od) čutov. Ko se je človeku nabralo preobilo čuta, čuti potrebo, rekel bi izprazniti si srcé, izgovoriti se, izjokati se ali izsmijati, kakor mu je pri srci.

Zase poje pesnik najprej, gotovo, kakor ptič,[1] da si olajša srcé; ali zraven pesnik pojóč tudi vabi, vabi sočutno srcé, da se z njim

veseli ali žaluje: »deljena bolečina, pol bolečine; deljeno veselje, podvojeno veselje«.

To čudovito, tolažilno moč ima v sebi poezija. Ali tudi samo prava poezija, ne tisto, kar nam za poezijo podajejo dandanašnji.

Po ti poeziji hrepeni človeško srcé in bode hrepenelo, kakor žejen jelen po hladnem studenci. Za nekaj časa se dá srcé premotiti in preslepiti, ali slednjič se zavé in terja svojo večno pravico. To vidimo očitno v naših časih. Ljudstvo, katero so krivi vodniki toliko časa vodili po suhi puščavi, užejalo se je in hrepeni po čisti, hladilni studenčnici, izvirajoči iz žive skale. »Thálatta, thálatta!« donelo je iz prsi hrabrih Helenov, ko so po neskončni blodnji in zmotnjavi ugledali sveto, rešilno morje. Poezija, poezija! kliče veselo in hvaležno zbegano, utrujeno ljudstvo, ko začuje zopet ljube, znane glasove, doneče mu, kakor je donelo obupajočemu Faustu velikonočno zvonjenje in angelov petje:

»Oj, poj mi, zbor nebeški, milo pój;
Okó solzí mi, zemlja, spet sem tvoj.«

Množijo se znamenja, kamor pogledamo, sosebno v dveh glavnih mestih nove šole, v Parizu in v Berolinu, da se ljudstvo ne dá dalje voditi po potih, katera, to je spoznalo, ne vodijo v obljubljeno deželo. Poezije je žejno, poezije hoče, poezije, katere mu ne more nič nadomestiti za več časa. Naveličalo se je môž, ki mu kažejo vedno človeka v svojem ponižanji. Poslušati noče dalje môž, ki mu vedno dražijo živce in mu vzbujajo najpodlejše strasti in nagnenja, katerih se samo sramuje. Po velikem pesniku rešitelji hrepeni, kateri mu prinese tolažbe in hladila za skeleče rane, po čudodelniku, ki mu kakor razglašene strune ubere dušo v blagodejno harmonijo, ki mu z magično besedo ugladi strastí nemirne valove. »Vi, oblaki, ga rosite«! —

Končati bo čas! Samo z nekimi besedami naj še o kratkem posnamem, o čemer sem, nekako bolj aforistično, govoril. Nova šola, ki zameta vse, kar je bilo pred njo, in proglaša svojo vero za edino pravo, naj nas ne bega in ne moti. Kar je ustvarila dobrega, zdravega — in tega ni malo — ostane in nam je dobiček; kar je malo prida, ker ne ustreza človeški potrebi, pogine, kakor je prišlo. Sosebno tolikanj hvaljeni naturalizem ali verizem naj se ne hvali kot edino zveličalen, kakor neko novo razodetje. Kar ima on zdravega, vpravičenega v sebi, ni novo; če pravi, da nam slika človeka, življenje v resnični obliki, ne govori resnice. Kar pa je poglavitno in odločilno, on ne ustreza potrebi človeškega srca. Naturalizem tlači, potiska, znižuje; človek potrebuje in išče tolažbe, boljšanja, povzdige.

Človek hoče svojo nedeljo, in ne dá si je vzeti. Umotvor bodi še tako sijajen, brez etičnega jedra ne velja, in končni učinek njegov bodi harmonija. Pravi umetnik vidi in nam kaže vse »sub specie aeternitatis.« Znanstvo ima svoje ozemlje, umetnost svoje; človeku je potrebna ta, kakor mu je potrebno óno; umetnost ne sezaj znanstvu v področje.

V ostalem se ni bati, da ta novi nauk kakor hudournik poplavi in pokončá za večne čase, kar nam je bilo do sedaj sveto, da konec stori poeziji. Množé se znamenja zdravega prevrata. Ne, da bi se nam bilo vrniti popolnoma na stáro; oblike se izpreminjajo s časom, duh ostane. Brez skrbi torej!

In ti, skromnega naroda, ki nima besede v svetovnem slovstvu, skromni sin, ki si želel in poskusil tudi v tem zmislu kaj biti svojim bratom; ne begaj se. Če se ti tudi ni posrečila nikaka »eterna pagina«, če tudi nisi ustvaril ničesar, kar bi bilo »aere perennius«, miren bodi. Morebiti si pa vendar pogodil kako besedo, ki je človeku kar rosna kaplja žejni cvetici. Popotnik si govoril popotniku bratu: Prijatelj, trudna sva; sédiva sèm v to senco in pogovoriva se malo. Glej, jaz sem doživel to; ali si ti tudi izkusil kaj takega? Mene veseli to, in to me žali, — ali tudi tebe? — — Tako! in zdaj vzemiva spet v roko popotni les! —

Izpremememba.

Kot v noči jasen meteor
Pretrga temnosiv obzor,
Podoba tvoja je nekoč
Razjásnila mi duše noč.

In kakor še jesenske dní
Cvetico solnčni soj vzbudí,
Pognala je ljubezen kal
Iz zapuščenih srčnih tal.

Iz popja se je cvet razvil,
Z zelenjem mnog mi grob pokril. —
Srcé — grobóv prej kraj prostrt,
Sedaj cvetoč je rožni vrt.

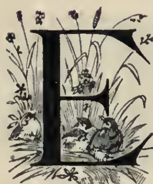
S. L. Mozirski.

Rokopis.

Spisal **A. Funtek.**

I.

Erazem Bron, urednik politiškega in zabavnega tednika »Bliska«, sedèl je poznega jesenskega dné pri svoji uredniški mizi in žareče poglede upiral sedaj na precejšen zavitek, sedaj na razganjeno pismo, katero je ležalo tikoma pred njim na pisni mapi. In kolikor bolj je gledal na oboje, toliko bolj so se mu ježile košate obrvi in toliko bolj se mu je tresla ugasla smodka, katero je v ljutem srdu zvečil med zobmí. Naposled je udaril s pestjó ob mizo, potisnil stol od sebe in zamrmral nekaj, kar je bilo vse prej, samó ne pobožen vzdih. V tem trenutku je bil Bron res nekamo podoben nebeškemu mogotcu iz davno minule dôbe, ki je z uničujočim bliskom krotil in brzdal človeški rod na zemlji, dočim je on s popirnim »Bliskom« vladal javnemu mnenju ponižnega mesteca, broječega samó nekoliko tisoč duš.

Primere šepajo, naša pa šepa tem bolj, ker je bil Erazem Bron jako šibak, slok možiček. Jedino, kar mu je podajalo nekaj veličastnega, bili so gosti, dasi že osiveli lasjé, kateri so mu nepristriženi obkoljali dôkaj prikupni, dasi nekamo trdi, koščeni obraz. In ti lasjé so se mu, kadar je bil jezen, kakor v tem hipu, nekakšno zježili, dočim so se ozka ustna krčevito stisnila in so se očí kàr plamenoma lesketale izza roženih naočnikov.

Nekolikokrat se je prestopil po sobi, nató obstal pri mizi, in naposled segel po vžigalico, da si zapali ugaslo smodko.

»Šušmarji!« zamrmral je skrajno slabe volje in na vso moč vlekel dim vâse, »v obče dobro, ali treba bi bilo dôkaj poprav. Take in take. To neutemeljeno, óno neverjetno, to premalo poudarjeno, óno pretirano. Dvojimo o popolnem uspehu — morda o priliki kàj drugega. Delo ni brez nadarjenosti, in takó upamo — ah!«

Ljuto vrže Bron pismo, katero je morda nevedé zopet vzel v roko, na mizo, pograbi zavitek in oboje skupaj zaprè v spodnje predalo pisne mize. Potem séde in pričnè pisati.

Vidi pa se očito, da se sili. Zakaj preko vseh tistih stavkov, katere je zapisal na podolgast listič, naredí debelo črto in končno odloží peró. S slabo gorečo smodko v ustih se nasloni na stol in gleda srepo v zrak, dočim mu časih hipen trepet izpreleti suhotno teló . . .

Od ravnateljstva stolnega gledališča, kateremu je bil poslal dramatsko delo, prejel je Bron baš danes odgovor, čegar bistvene vsebine ni težko posneti iz gorenjih vzklikov. Bil ni namreč samó urednik svojega tednika, nego mnogo se je bavil tudi z leposlovno književnostjo in sosebno z dramatskimi deli. Tiste igre, kar jih je spisal, obnesle so se mu res jako dobro, takó da je pač po pravici imel dôkaj ugleda v svojem mesteci in tudi drugje med književnimi krogi. Saj ni bil brez nadarjenosti in mimo tega se je opiral na bogato gledališko izkustvo, katero si je bil pridobil še kot novinar v stolnem mestu.

Nepopisno zaničljiv smeh léže Bronu okolo usten, ko strmí na strop — zveden je bil dovolj, da je znal, kaj se skriva za tistimi uljudnimi besedami gledališkega ravnateljstva! In zdajci se ta smeh umakne nekovi bolestni potezi, ki daje njega koščenemu obrazu nekaj jako prikupnega in milega. Tudi očí izgubé svoj otrpli izraz in se tožno zagledajo skozi okno v jesensko meglo . . .

»To jo bode peklo!« deje potihoma prédse. »Olga — ljubo dete! Kakó se je veselila z mano — in sedaj! No, kdo vé, morda se kakó izprenaredí — zamolčal ji bodem to neprijetno pismo! Dà, dà, zamolčal.«

Živahno pokima nekolikokrat z glavo in se zopet loti svojega dela. Tiskarna je nujno zahtevala rokopisa za jutrišnjo številko, in takó je moral čim prej urediti lokalni del svojega lista, da se bodo ž njim teden dnij zabavale te dobre duše, katerim je »Blisek« malone jedina duševna hrana! —

Ali denašnji dan Bronu nikakor ni bil dan pokoja! Zakaj toliko da se nekoliko zamakne v svoje pisanje in napiše dve tri beležke, že nekdo potrka na vrata, da se Bron srdito zgane na svojem stolu. Osorno se odzove in nejevoljno pogleda proti vhodu.

V sobo stopi mlad mož visoke rastí, oblečen dôkaj preprosto. Z obraza se mu čita, da ne živí baš v izobilji, vsaj tiste dobro znane črte na nekoliko bledem obličji pričajo dosti razločno, da je užil že več gorjá nego dobrot. Bil pa je jako prikupen, in duhovitost mu je sijala iz živih, velikih očíj.

»Gospod urednik Erazem Bron?« izpregovorí vprašaje, dočim se lahno pokloni; nató stopi nekaj korakov bliže.

»Dà — s čim vam utegnem služiti?«

Prišlec nekoliko pomolčí, in lahna rdečica mu stopi v lice. Naposled deje:

»Moje ime je Vid Goran. Neznano ime, vem, ali nič za to! Morda mi utegnete vi, gospod Bron, pomagati, da se nekoliko dvigne iz mraka vsakdanjosti.«

Bron odloží peró in ga bistro pogleda preko naočnikov. Molčé namigne mlademu gostu, naj séde njemu nasproti.

»Kaj bi vas nadlegoval s širokim pripovedovanjem,« nadaljuje óni; »ukvarjal sem se nekaj z dramatskimi deli, ker sem čutil nekoliko poziva v sebi. Poziva ali samó veselja, to je težko ločiti. Pravili so mi, da nisem brez nadarjenosti. Soditi ne morem sam o sebi; sploh še nisem prišel na dan s svojimi poskusi.«

Bron se nepotrpežljivo premika na stolu.

»Dramatika ni lahka reč,« pravi naposled, samó da nekaj reče.

»Vem. In zató — glejte, gospod urednik, prihajam k vam. Dovršil sem večje dramatsko delo — ‚Siromak' je njega naslov — in rad bi slišal nepristransko in zajedno veščo sodbo o njem, predno ga izročim javnosti.«

»Ej, prijatelj mladi,« deje Bron hipoma jako slabe volje, »ocenjati književna dela je sploh nehvaležna reč, sosebno ko dobiva človek do malega zgolj pleve pred očí. Po drugi strani pa — znajte, gospod Goran, baš danes — ah, kaj,« ustavi se ves srdit, »baš zató — rad bi vedel, ali bi ne mogel izreči pristne sodbe, dasi — — dajte mi svoj rokopis!«

Ves začuden zaradi zmedenih besed Bronovih ustreže Goran njega želji in položí rokopis na pisno mizo.

»Danes imamo petek,« nadaljuje Bron, »v ponedeljek lahko pridete zopet, če hočete. Ali sedaj bi vas uljudno prosil, da me pustite samega, dela imam še čez glavo. Z Bogom, gospod Goran!«

Po teh dovolj jasnih besedah vstane mladi mož, da bi odšel. Zdajci pa se odpró vrata v ozadji in začuje se prijeten dekliški glas:

»Oh, papá, papá, kje vender tičiš takó dolgo?«

In v sobo pride — ne pride, temveč prileti — mlada deklica v preprosti domači opravi, lepa in solnčna, da se Goranu zazdí, kakor bi se bil hipoma razprostrl velik božji dan po tesnem mračnem prostoru. Ugledavši mladega neznanca, obstojí deklica presenečena sredi sobe, in nežna rdečica ji zalije veselo lice, dočim se ji očí same od sebe povesijo k tlom. Samó jeden žarek je ujel Goran iz teh milih modrih očíj, nató pa kakor v sanjah strmel na deviško lepoto pred seboj, katero je delala velika zadrega še mičnejšo in prijaznejšo . . .

Bron je vstal izza pisne mize in rahlo nagovoril dekletce:

»Ali, Olga, kakó vender si mi zopet privihrala v sobo — kàj ne vidiš, da nisem sam?«

Besede naj bi se bile izvestno glasile kakor očitanje, toda bile so vse prej negoli to. Tolikanj iskrena ljubezen je zvenela iz njih, in spremljal jih je takó prijazen pogled iz sivih očíj, da si zdajci spoznal, kakó je Bron od srca vesel živahne svoje hčerice, ki je šele po očetovem nagovoru na pol plaho, na pol zvedavo pogledala tujega posetnika in se nató popolnoma obrnila k očetu.

Goran se vzdrami. Zavédel se je pač, da je sedaj tu pri očetu in hčeri popolnoma odveč, in zató se molčé nakloni obema in odide. Samó pri vratih se nehotoma še jedenkrat ozrè na lepo deklico — in čudo, prav tedaj se ozrè tudi ona po njem, toda samó za jeden kratek hip, zakaj zopet se ji povesijo očí, takó da niti ne vidi poslednjega poklona Goranovega.

Ko pa se zapró vrata za njim, privije se Olga svojemu očetu, poljubi ga na čelo in vpraša hitro in zvedavo:

»Papá, kdo je bil to?«

»Kdo?« nasmehne se Bron. »Kaj ti pomaga, če ti tudi povem! Vid Goran se piše — no, kaj imaš od tega, radovednica?«

»Vid Goran,« ponoví deklica polglasno in zmaje z glavo. »Ne poznam. Nisem še nikoli slišala tega imena. — Ali kaj je hotel pri tebi, papá?«

»Hm,« méni Bron počasi, »rokopis mi je prinesel, da bi ga pregledal —«

»In ali ga bodeš? Oh, seveda ga bodeš, zakaj bi ga ne, če te prosi! —«

»Glej, glej,« odgovori Bron dobrovoljno, »moja Olga se že vtika v uredniške moje posle? Tega pa kratko in malo ne trpim.«

»Oh, kaj,« méni ona zopet vsa vesela, »to ne pripada uredniškim poslom! Saj menda ni prinesel rokopisa za ‚Blisek‘?«

Bron odkima. »Dramatsko delo je.«

»No, vidiš, dramatsko delo! Seveda, čul je že, da se baviš s takimi deli, morda je tudi že videl kàj tvojega na odru, in zató te je prišel prosit svèta in pomoči. Oh, papá, to je res nebeško lepo, da si takó sloveč!«

Rekši ga krepko prime za rame in se razposajeno ž njim nekolikokrat zavrtí po sobi. Nató pa nadaljuje hitro in živo:

»In tvoje najnovejše delo — dej, ali še nisi dobil nič odgovora? Ne? Kakó rada bi že videla, da bi prišel! Je li, papá, saj pač še veš, kaj si mi obetal, če ga vzprejmó? Daleč od tod pojdeva iz tega pu-

stega mesta, na kmete, kjer bode poleti takó lepo . . . Res je,« pristavi važno, »sloveče ime, to je nekaj vredno, ali novci, ki jih prejmeš za svoje delo, ti so tudi nekaj vredni. Daj, da te objamem, ljubi, dobri papá!«

Ubogi Bron je stal kakor pribit, ko je poslušal te besede, in vsaka se mu je zasekala kakor ostro bodalo v srce. Začutil je neznosno bolest v prsih in najrajši bi bil Olgi položil roko na usta in jo naprosil, naj vender molčí, saj — saj — ne, tega ji ne pové — vsaj danes še ne! Da bi s toli krutimi besedami razrušil prelepi nedolžni sèn mladi deklici, ki se tolikanj veselí letošnjih počitkov? Kdo vé, morda se mu kakó drugače ponudi prilika, da si prisluži tisto ubogo vsotico, katere bi bilo treba za namerjani izlet na kmete in za majhno potovanje — Olgi ni treba vedeti, da je ondu v pisno mizo nekoliko prej zaprl rokopis in ž njim pokopal vse načrte za bodoče poletje! . . .

Prevzet od teh bridkih mislij, sklonil je glavo in molčé poslušal hčer do konca. Deklica pa ga zdajci prime za glavo in mu bistro pogleda v očí.

»Papá, ti nisi nič kàj vesel — ti molčiš na vse moje besede? Ali se misliš celó izneveriti svojemu obetu? Oh, to bi ne bilo lepo, to bi me —«

»Ne, ne,« hití Bron in kima odločno z glavo, »seveda bodem mož beseda! In kdo pravi, da se ne veselim s teboj? Ti ubogo dete itak nimaš ničesar od življenja, in zató bi bilo res kruto, če bi ti ne privoščil nekoliko razvedrila. Ne boj se; vse ostane, kakor je bilo!«

In siloma se nasmehne ubogi mož in s tem smehom zakrije svojo žalost. Olga ni zapazila, da je očetu vse prej nego na smeh, in je veselo tlesknila z rokami. Zdajci pa ga pogleda jako zamišljeno.

»In kaj, če bi te odbili, papá?« dé malone plaho. »Če ne vzprejmó tvojega dela? Grozno! Pa saj ne more biti takó — izvestno si zopet spisal kàj lepega, jaz pa se mučim s takimi črnimi mislimi! Ali sedaj — ti moj ljubi Bog — kosilo čaka na mizi, jaz pa se razgovarjam tukaj! Hitro, papá, saj lahko govoriva pri mizi. Pojdi, pojdi!«

In veselo govoreč ga prime za roko in ga odvede s seboj v bližnjo sobo. Tega pa ni videla, kakó bridko in plašno se je časih ozrl po nji in kakó se je silil, da bi bil miren, dočim mu je srce utripalo od hudega nemira! . . .

(Dalje prihodnjič.)

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

Videli smo že pri prvem in drugem mimiambu, da se je Heronda lotil tudi kočljivih predmetov; v petem mimiambu, še bolj pa v šestem, razkriva nam take moralne rane onodobnih Grkov, da se nam gnusi, ko čitamo, kakó se razpravljajo take stvarí, kakor ne bi bilo nič posebnega, nego nekaj vsakdanjega; in to je po vsi priliki — žal — tudi v resnici bilo. Baš zató tudi pesniku ni toliko zameriti, da opisuje stvarí, ki so po naših nazorih nedostojne tudi pesnika realista ali verista, nego jemati je pri sodbi v poštev tedanje nazore, ki niso bili daleko takó strogi kakor naši.

V »Ljubosumnici« izprašuje Bitina (Bitinna) svojega roba Gastrona, ki je bil zajedno nje ljubček, o drugih zvezah njegovih. Gastron bridko toži, da mu gospodarica s svojo ljubosumnostjo pije kri noč in dan. S tem pa še bolj razjezí gospodarico, in ona ukaže drugemu robu Piriji (Pyrries), naj zveže Gastrona. V tem očita Gastronu, da je bila predobra ž njim, a sedaj mu hoče pokazati, kdo je. Gastron jo prosi, naj mu odpustí človeško slabost, ona pa velí Piriji, naj ga odvede v tepalnico, kjer naj mu Hermon naloží tisoč na hrbet in tisoč na trebuh. Gastron prosi, a ona pravi: »Ali se nisi ravnokar udal in priznal svojega greha?« Še Drakon naj ju izpremi k Hermonu. Ko odidó vsi trije, pride Bitini na um, da bi bilo bolje, če précej pozove užigalca, da Gastronu užgè znamenje na čelo. Torej velí služkinji Kidili, naj hití za njimi ter jih privede nazaj. Ta služkinja je jedina oseba, ki vzbuja simpatijo. Pirija hití s svojim uklenjencem k Hermonu, »kakor bi vodil ne svojega druga, ampak človeka, ki je oskrunil grobe. In vender čaka njega skoro slična kazen.« Takó kara Kidila Pirijo in privede vse zopet nazaj. Bitina ukaže iti po Kosida, užigalca. Tedaj pa prosi Kidila za Gastrona in kliče v spomin Bitini hčer Batilido. »Odpústi mu sedaj, takó ti se možila Batilida, ti pa zibala vnuke v naročaji!« — »Tega sedmostrokega roba naj pustim v miru? Katera ženska mi se ne bode smijala po pravici v obraz?« odvrne Bitina. Končno se udá Kidili, ki še navaja, da je sedaj praznik dvajsetega dné v meseci in da je blizu praznik gerenij, ki je bil podoben našemu mrtvih duš dnevu. »Za sedaj te izpustim«, pravi Bitina, »zahvaliti pa imaš to-le,

katere ne ljubim menj od Batilide, ker sem jo vzredila na svojih rokah. Ko pa umrlim prinesemo napojilo, imel bodeš — ne boj se — po prazniku ti svoj praznik!« —

V šestem mimiambu, v »Ženah, zaupno se razgovarjajočih« je predmet takó podel, da so nekateri filologi, sosebno Holandec van Leeuwen (Mnemosyne. XXI. 98.), poskušali razlagati stvar nedolžneje. Zastonj! Da so sicer take stvarí v domovini pesnikovi bile navadne, smemo sumnjati zató, ker so se bili Kojci kot bližnji sosedje maloazijskih semitskih Karov navzeli orijentnih obredov, navadnih v kultu Demetre in Kibele, ki se niso odlikovali po posebni deviški čednosti.

Metrona pride h Koritoni v vas. »Sédi, Metrona,« pravi Koritona in se potem obrne do služkinje: »Vstani in pristavi gospé stolico! Vse moram naročiti sama . . . Res, kamen si v hiši, ne pa služkinja. Kadar pa odmerjam žito, šteješ pojedina zrna, in ako je le količkaj premalo, ne prenašajo te zidovi več ves dan godrnjajoče in zabavljajoče. — Sedaj šele brišeš in jo čistiš, ko je je že treba. Razbojnica! To-le mi zahvali (pokaže na prijateljico), ker inače bi ti dala pokusiti svoje roke.«

»Draga Koritona, isti jarem tare tebe kakor mene. Tudi jaz vpijem in lajam ves dan kakor pes na te ostudnice. Ali zaradi česar sem prišla k tebi —«

»Izgubite se izpred očíj, radovednice! Samó ušesa in jezik vas je, vse drugo pa praznik« (t. j. brezdelje).

Sedaj pové Metrona, čemú je prišla h Koritoni. Koritona ji prav ne zaupa, ker se bojí, da bi vsega ne raznesla, in ko jo Metrona o tem potolaži, obotavlja se še vedno z besedo na dan, kakor bi je bilo sram.

»Vidiš li Metrono sedaj-le prvič, ali kaj se vedeš takó neslano?« reče ji Metrona. Sedaj pové Koritona, kdo je zvršil dotični predmet. »Dela so mu kakor dela Atenina. Mislila bi, da vidiš izdelke njenih rok, a ne Kerdonovih.« Potem se še razgovarjata, kakó Koritona ni mogla dobiti drugega izvoda ónega izdelka, ker je vmes prišla služkinja Bitatova, »ki noč in dan goni našega osla [osel se zove žival in nekakšen domač malin], da kàr troske leté, zató da ne obrabi svojega za štiri obole.« Koritona še pové Metroni, kdo ji je poslal mojstra Kerdona v hišo. Metrona se hitro posloví, ker hrepení, da zvé vse skrivnosti, katere ji more mešetarica Artemida povedati. —

Pozorišče sedmega mimiamba je čevljarska prodajalnica. Metrona je privedla nekatere prijateljice, da si nakupijo pri Kerdonu obutala. Jako postrežno in urno ukaže Kerdon pomagaču, naj iznese veliko polico, a ta lenuh spí. Nató se vsuje nanj dež psovek, dokler končno ženskam

predložé omaro z obutalom. Sedaj začnè hvalisati svojo robo, ki je delo njegovega truda in njegove iznajdljivosti. Delo je solidno, in tudi oprava je lepa; barve čevljev so različne in krasne. A koliko se mora siromak truditi, da si prisluži svoj kruh! Noč in dan dela, in vender imajo sleparski strojarji, ki narejajo slabe izdelke, več dobička nego on, ki daje samó dobro delo iz rok. In otroci mu nič ne pomagajo pri delu, samó jedó, on pa mora rediti robe, da mu nadomeščajo delo otrók. — Potem iznese še drugo robo, kakor znesó postrežni komiji v naših prodajalnicah cele gore različne robe. Zanimljiva so imena različnega obutala. Nekateri čevlji so imenovani po barvi, drugi po krajih, kjer so v navadi, tretji po kroji. Sedaj vpraša žena po ceni. Kerdon čuti, da ženskam ne bode po godu, kar jim pové. Zató govorí na dolgo in široko, dokler ga ženska ne pozove, naj pové naravnost natančno ceno. Žene se mu smejejo, on pa se rotí, da ne more dati ceneje. Sedaj pa Metrona ubere pravo struno. Sklicuje se na njegovo galantnost, in res — Kerdon se omečí. Kakor zaljubljen trgovski pomočnik se laska ženski, pomeri čevelj in ga prepustí za umerjeno ceno. Končno se še priporoča za druga naročila, Metroni pa obeta par čeveljčkov kot nagrado za dovedene nove naročnice.

(Konec prihodnjič.)

Prah.

Okolo deda vnuki so skakali
In božali so vele mu roké;
Zakaj nabrano kožo, so vprašali,
Imá in belo brado in lasé.

»To prah, otroci, je z življenja ceste,
Ki sèl mi je na brado in lasé,
Oj, blagost, deca, vam, ker še ne veste,
Kakó se vseli nam celó v — srcé!«

Alenčica.

Zakaj o tebi pojem?

Dèkle, glej, očitajo mi znanci:
»Kam zablodil v svoji si slepoti,
Zmiraj le o ljubici prepevaš,
Zmiraj poješ le o nje lepoti!«

Že ob mraku hladnem, v snù razkošnem
In ob zori in o belem dnevi,
Vedno, vedno duh je moj pri tebi —
In molčé o miljenki naj spevi?

J. Š.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

V.

Cilčin oče je prišel h Gašperju za žagarja, in s tem se je vrnila sreča in zadovoljnost v njega hišo. Žena mu je skoro okrevala, Andrejček je bil preskrben z vsemi šolskimi potrebščinami, Katrica je zopet dobivala mleka, katerega si je tolikanj želela, in dolgovi so bili do malega poravnani. Cilki ni bilo treba plesti in ključkati za tuje ljudi; pomagala je pridno materi pri gospodinjstvu, in kadar ji je ostajalo količkaj prostega časa, pletla in ključkala je za potrebe svoje rodbine.

Ali najsrečnejša izmed vseh je bila menda le ona. Srce ji je igralo od veselja, kadar je gledala očeta, ki je bil sedaj vedno ljubezniv in dobre volje, ali pa kadar je zrla v presrečno materino okó, katero je sosebno ljubeče počivalo na nji, ki je otela hišo pogube, in naposled, kadar je gledala belordeča ličeca bratcev in sestric, katera so se svetila od zdravja kakor zrela jabolka. In zavedela se je, da je ona razven Bogá vir vsi tej blaginji, tej blaženi zadovoljnosti. Kakó bogato so se ji vračale molitve in borbe ónih nepozabnih groznih dnij!

Odslej ni nobena nezgoda več kalila mirú Tonetove družine. Tone in njegova žena sta marljivo delala in skrbela za dušno in telesno blagost svojega zaroda. Otroci so rasli zdravi, pridni in ljubeznivi.

Takó so prešla tri leta. Iz polotročje Cilke, katero smo spoznali ob početku te povesti, vzraslo je brhko, živahno, sedemnajstletno deklè. Živela je presrečna na očetovem domu, in misel, da bode kdàj morala iti iz hiše, ni kàj posebno kalila nje zadovoljnosti. Sedaj pa sedaj, takó le mimogredé, kadar je baš začula, da se je omožila ta ali óna nje znank ali tovarišic, spomnila se je svoje obljube, da bode nekoč Gašperjeva snaha, ali odgnala je brž óno neprijetno čustvo, katero jo je obšlo ob tej misli. Čemú bi ji že sedaj belilo glavo tisto, kar je še v daljni bodočnosti?

Proti očetu in materi še ni ničesar zinila o svoji obljubi. Je li bila sramežljivost, je li bil strah, da bi ji roditelji očitali nepremišljenost, tega sama ni vedela prav. Toda kadarkoli je namerjala odkriti

svojo skrivnost, vselej jo je izpreletela neumevna tesnoba, da je brž odložila izpoved na ugodnejše čase.

Tudi Gašper je bil mož beseda. Nikomur ni omenil, da bode nekoč Cilka njegovemu sinu nevesta. Kadar jo je videl, nasmehnil se ji je prijazno; če je utegnil, vščipnil jo je v lice in jo pomenljivo opazoval. Cilka je nasmehoma vzprejemala znamenja njegove udanosti, a vender se je vedela odtezati vsaki priliki, da bi ji govoril o bodočnosti.

Jurijček se je navadno samó zardel, kadar je ugledal Cilko, sicer pa se je vêdel ž njo kakor z drugimi ljudmí.

Cilki ni bilo poznati nobene izpremembe, kadar je občevala z Jurijčkom; govorila je ž njim prosto, prijazno kakor z vsakomer. Nihče bi ne bil slutil iz njiju vedenja, da sta si onadva namenjena za možá in ženo.

Ali dolgo ni ostalo takó. Bil je krasen pomladen dan. Cilka je plela solato na ličnem domačem vrtu pred hišo. Nebó je bilo takó jasno, solnce takó blagodejno, ptički so križema žvrgoleli, da je bil zrak poln njih ljubkih glasov in da so odmevali tudi v prsih mlade deklice, zamaknjene v delo. Začela je takisto ona peti; saj je bila takó vesela, takó srečna! Pomlad okolo nje, pomlad v nji, pa da ne bi pridružila svojega petja ónemu krilatih pevcev?

Bila je sama domá. Mati z najmanjšima otrokoma je šla v vas h kumici, večja dva sta bila v šoli. Zdajci začuje za sabo ploskanje z rokami. Ozrè se; ravno je stopil Jurijček na vrt.

»Komú ploskaš, pticam ali meni?« vpraša Cilka dobre volje.

Jurijček se ji približa in se zardí kakor piruh, še predno ji odgovorí. »Ptičje petje je ljubko, a tvoje se mi zdí še ljubše. Pri ptičih je to prirodno, pri tebi pa je poseben dar božji.«

»Kam si namenjen?« vpraša ga Cilka. »Sicer ob takem času nikoli ne hodiš tod mimo.«

Jurijček se iz nova zardí. »Tvojo mater sem videl v vasi; sodil sem, da si sama domá, zató sem prišel.«

»Ali se spodobi, da prihajaš k nam, ko veš, da sem sama domá?« pokrega ga Cilka navidezno jezna.

Jurijček je v zadregi in neusmiljeno trga peró za perescem krasni vrtnici, katero drží v roki. Naposled izpregovorí polglasno: »Hotel sem jedenkrat brez prič govoriti s tabo, zató sem prišel. Cilka, doslej sem vedno molčal, ker sem upal, da sama kdàj izpregovoriš o tem. Ker pa molčiš, moram te spomniti tvoje obljube. Saj veš, vedno ne morava molčati; čas je, da odkrijeva svetu, a sosebno tvojim roditeljem, kaj bodeš meni.«

»Ni še take sile, ne,« ugovarja Cilka; »še dve leti imava časa; takó je bilo dogovorjeno.«

»Še dve leti?« vzdihne Jurijček. »Ali se res ne more zvršiti prej?«

»Niti jeden dan ne pred določenim časom!« zakliče Cilka. »Meni se godí predobro domá; ne dam se odgnati, dokler ni sile!«

Jurijček obledí in gleda nemo prédse.

Cilki dé hudo, da ga je užalila. »Bodi razumen, Jurijček,« méni s tolažilnim glasom; »na vašem domu me bodete itak imeli do konca življenja. Zató pústi, da ostanęm še te dve leti domá; vsi me imajo takó radi! Potrebna sem pa tudi materi pri gospodinjstvu; drugi sestrici sta še takó majhni, samí potrebujeta pomoči, ne pa da bi pomagali pri hiši. Tudi se mi ne zdí še potrebno v svet trobiti, da bodem tvoja gospodinja. Ostani ta naš dogovor tajen, vsaj še leto dnij. Česa se neki bojiš?« —

»Bojim se, da — da —« jeca Jurijček, »ker si od dné do dné brhkejša, da te mi ne vzame kdo drug.«

»Da bi kdo vzel mene?« zasmeje se Cilka veselo. »Kdo bi se ozrl na deklè brez dote, ko v naši vasi kàr mrgolí deklet, in sicer tudi takih, ki imajo kàj pod palcem? — Pa da takó malo zaupaš v mojo obljubo, Jurijček,« očita mu užaljena.

»Ali hočeš tedaj venderle biti moja, Cilka?« vpraša Jurijček vesel, in široka usta se mu raztegnejo v presrečen nasmeh.

»Zakaj ne?« odgovorí Cilka, toda ne več s prejšnjim navdušenim glasom. »Katera ženska bi ne bila rada pri vas za gospodinjo? Imela bode lepo hišo, krasen vrt in vinograde, brez števila kuretine, dobro rejene buše v hlevu —«

»Tedaj samó zató?« ustavi jo Jurijček ves pobit, »ne pa meni na ljubo?«

»Oh pač, Jurijček; saj za očetom in materjo, za bratoma in sestrama imam tebe najrajši na svetu,« odgovorí Cilka slovesno in méni: Bog zná, kakó ga razveselé te besede!

Jurijček vzdihne, toda ne odgovorí ničesar. Zná se mu, da mu odgovor ni po volji.

»Kaj, še vedno nisi zadovoljen?« začudi se Cilka neprijetno zadeta. »Ali ti ni dovolj?«

Žalosten ji odkima. »Sicer je že nekaj, vender ne dovolj, Cilka! Glej, jaz imam pa tebe rajši nego svoje roditelje, rajši nego ves svet!«

»Béži, béži, kaj neki govoriš?« razvname se Cilka. »To je vender nemogoče, to bi ne bilo lepo, to bi bilo celó greh!«

»Ni greh, ne,« ugovarja Jurijček. »Le vprašaj gospoda župnika, ako že ne verjameš meni, ali je greh nad vse ljubiti njo ali njega, ki bode naš drug ali naša družica za vse življenje!«

»Ali jaz vender nisem storila še ničesar zate, da bi me imel takó grozno rad,« začudi se ona.

»In vender te ljubim, in sicer od dné do dné močneje, in to od ónega trenutka, ko sem ugledal tvoje mile otroške očí, napolnjene s solzami. In tega je že več nego tri leta.«

»Res, kakó blag si bil tedaj, Jurijček! Brez tvojega iskrenega priporočila, kaj bi bilo sedaj iz nas?« pravi Cilka ginjena od ónih žalnih spominov.

»Kar sem storil, to ni nič; storil sem iz krščanske ljubezni in tudi iz — sebičnosti. Saj sem vedel, da bode tvoj oče izvrsten žagar, in pokazalo se je, da se nisem zmotil,« odgovorí on blagodušno. »Ali tebi Cilka, tebi bode menda velika žrtev, če me bodeš imela rada.«

»Zakaj neki?« pozveduje Cilka preprosto.

»Ker — ker sem —«

»Ker si grbav, meniš?« pomaga mu deklica odkritosrčno; »oh, zató pa že ne! Glej, naš Mihec, odkar je padel z vozá, pobil si je nos, in óna rana mu je ogrdila ves obraz; a jaz ga imam venderle najrajši izmed vseh bratcev in sestrâ!«

»Torej ti ni žal, da si se obljubila meni? In res mi ne bodeš nikdar očitala moje hromosti?« vpraša Jurijček zasopel, in okó se mu zasveti od nadeje.

»Kaj misliš vender? Da bi žalila tebe, dobrotnika našega? Sicer pa — je li treba, da gledam ravno tvoj hrbet? Gledala te bodem rajši v obraz; očí imaš takó mile in dobre!«

Jurijčka nehoté posili smeh. »Kakó otročja je še, kakó nepokvarjena!« misli si zadovoljen. In up ga obide, da ga ne bode prevarila, da mu utegne jedino ona biti zvesta družica, ki ga bode cenila po njega notranji vrednosti, ne pa po zunanji podobi. In loči se zadovoljnejši, nego je prišel.

Cilka gleda nekaj časa za njim, potem nadaljuje svoje delo. Ali nič več ne poje kakor prej in nič več ni takó vesela in srečna, kakor je bila! —

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III.

(Konec.)

Baron Zois se je nadejal, da bode vojska Ljubljani prizanesla, toda ni ji. Ko se je namreč generalu Gyulayu poročilo, da se naši niso mogli držati ne v Razdrtem ne v Logatci, odšel je dné 18. majnika (v četrtek pred Binkoštimi) s svojo vojsko na Dolenjsko. V Ljubljani je pustil le osemdesetletnega generala Moitella in majorja Lefebvra, z nekaj prav malo vojakov; ni jih bilo več nego jeden, pa še ne popoln bataljon domačega polka Simbschen, prav tak nepopoln bataljon kranjskih brambovcov in štiri kompanije sluinskih graničarjev. Ta pest ljudij naj bi bila ubranila Ljubljano in ljubljanski Grad, dočim se je vélika vojska umeknila! Čudno! V ljubljanske utrdbe so vteknili toliko denarja, ko pa je prišel odločilni trenutek, niti niso poskusili ustavljati sovražnika.

Ta je pritiskal dné 19. majnika (v petek pred Binkoštimi) že od Vrhnike proti Ljubljani.[1]) V soboto zjutraj je streljal že okolo Viča, dasi naših ni bilo nikjer videti nobenega. Binkoštno nedeljo zjutraj — deževalo je vso prejšnjo noč — pa se je že na vse zgodaj prikradla v Ljubljano precejšnja francoska patrola osemnajstih konjikov, katere pa so naši na Gradu skoro opazili in ob petih trikrat ustrelili nanje. Ranili so dva konja in ubili jednega možá. Nató je patrola odjezdila.

Proti deveti uri se je sovražnik že prikazoval okolo Rožnika, pod katerim je imel Zois gradič »Rosenbüchel«, in ob pol desetih je prijezdil francoski častnik v mesto ter odšel na Grad. Bil je parlamentar, posredovalec med našimi in Francozi. Poslal ga je general Macdonald, da bi se poganjal zaradi Gradú. Kaj bi bili dali Ljubljančani, če bi bili zvedeli, kaj je opravil, ko so pa ob jednajstih videli z generalom Moitellom prihajajočega z Gradú! Da bi jim sovražnik in naši, dočim se bodo pulili za Grad, le ne razsuli mesta nad glavo!

Bilo je dobro znamenje, in dihali so lože, ko je po odhodu parlamentarjevem na Gradu in tudi na Rožniku vse potihnilo in se umirilo. Kaj so počeli na Golovci, ki je kàr štrlel od utrdeb, iz Zoisovega dnevnika ni posneti kàr do malega nič. Kam pa so z Golovca mogli

[1]) To-le pripovedujem ponajveč po Zoisovem dnevniku objavljenem v listku »Laibacher Wochenblatta« 1886, št. 315.—320.

tudi streljati, ko jim je bilo mesto na poti? Z Golovca je Zois zabeležil samó jeden strel, in sicer na Binkoštno soboto; ustrelili so na trnovski most, ko je šel piket Francozov čezenj, a zadeli niso nobenega.

Ob treh popoldne je zopet prišel parlamentar, h kateremu je naša posadka poslala stotnika Moraka doli; dogovarjala sta se dolgo, pa se nista dogovorila; zakaj ne, ne vemo, najbrže pa zaradi brambovskega bataljona na Gradu ne. Brambovskim bataljonom po vsi Avstriji je namreč Napoleon ukazal že dné 14. majnika (ddo. Schönbrunn) dati orožje iz rok in oditi vsakemu na svoj dom, in sicer predno mine pet dnij po prihodu Francozov v deželo. Če tega ne storé, ravnali bodo ž njimi, ako jih dobé v roke, ne kakor z ujetimi vojaki, ampak kakor z razbojniki. Častnikom bodo požgali hiše in jim pobrali vse, kar imajo, prostake pa bodo postrelili.

Takšna kazen je čakala naše vrle brambovce na Gradu, ako bi vzeli Francozje Grad po sili in se jim ne izposluje prej oprostilo. Skoro, da so se ravno zató razbijala dogovarjanja s parlamentarjem. Morak se je vrnil na Grad, po mestu pa je šel glas, da se bode streljanje précej zopet pričelo.

V tem so se sešli v mestni svetovalnici najodličnejši meščani, tudi škof je bil med njimi, da sestavijo združeno deželno gosposko, zakaj »proklamacija«, prav tista kakor leta 1805., bila se je, razglasila tudi sedaj, in sicer že dné 18. majnika. Toda kakó jo sestaviti, ko je najvišja glava v deželi, guvernêr grof Brandis, z vsemi svojimi svetovalci in uradniki pobegnil iz Ljubljane! Od vseh veljakov, zbranih v svetovalnici, pa ni umel nihče ničesar ali vsaj ne dosti o uradniških stvaréh.

Strah, ki so ga prebili Ljubljančani te dni, čuti se iz vsake besede dnevnika, katerega je slavni naš rojak baron Žiga Zois spisaval od dné 20. majnika, od Binkoštne sobote, do konca meseca septembra tega leta. Ta dnevnik je najzanesljivejše poročilo o dogodkih teh bridkih dnij, ne samó zató, ker ga je spisaval takó resnicoljuben in izobražen mož, kakor je bil Zois, ampak ker ga je spisaval zase in ne za javnost. Dnevnik je tem dragocenejši, ker ga Zois ni pisal pozneje, ko je najhujše že minilo in se je marsikatera stvar videla drugače nego prej, ampak sproti, često kàr od ure do ure. Samó jedenkrat se je pripetilo, da betežni mož več dnij ni mogel prijeti peresa v roko in je dogodke tistih dnij zapisal šele pozneje iz spomina.

Zmeda je rasla od trenutka do trenutka, sosebno ko je začelo na večer na Gradu res po malem zopet pokati. Take Binkoštne ne-

delje Ljubljančani niso učakali menda še nikoli. »Kaj bode!« vzdihnil je Zois. »Čaka nas huda noč!«

In res! Mrak je sicer ustavil streljanje, toda ob jednajstih ponoči je potrkal Macdonaldov adjutant na Zoisova vrata ter zahteval večerje za Macdonalda, vina, jajec, solí, svinjine, pečenke i. t. d., vrhu tega je napovedal generala Macdonalda za jednega prihodnjih dnij pri Zoisu na stanovanje. Pa ravno k Zoisu v stanovanje, kakor bi bil francoski poveljnik vedel, da si bodo Ljubljančani v svoji zadregi ravno pri Zoisu podajali kljuko ter hodili modrega možá vpraševat za svèt! Ko ne bi bil Zois takrat na vsem Kranjskem brez dvojbe najbolj čislani in najveljavnejši mož, šla bi bila marsikatera bridkost mimo njega, katero je moral sedaj okusiti prav do dna.

Naslednji dan, Binkoštni ponedeljek, dné 22. majnika so začeli na Gradu streljati že ob štirih zjutraj. Zois je štel strele in jih je do desetih naštel 19. Francozov pa ti streli seveda niso zadržavali, da ne bi jih prihajalo čimdalje več v mesto. Vsa zbegana sta še pred 10. uro prišla k Zoisu okrožni glavar Vilhar in Alborghetti, jeden najodličnejših ljubljanskih trgovcev vprašat za svèt. Francozje zahtevajo 50.000 porcij kruha, mesá in vina, za vsak delež $^1/_2$ funta kruha, $^1/_2$ funta mesá in polič vina. Ali kje dobiti to ogromnost živeža? Zois, svetuj!

Za silo sestavljena gosposka v mestni svetovalnici je sklenila poslati prošnjo do Brandisa in ubeglih svetovalcev, naj se vender za Boga vrnejo ter pomagajo. To je bilo vse, kar je mogel zbegani cvet ljubljanske inteligencije spraviti takrat na dan. Zois, svetuj!

Toda ubogi Zois je sam potreboval svèta. Iz Rosenbüchla, njegovega gradiča pod Rožnikom, odnesli so bili Francozi do takrat že malone vse.

Dočim so si ti trije možjé belili glavé, kaj storiti, streljali so na Gradu vedno huje; med 10. in 11. uro je naštel Zois 36 strelov.

Opoldne je prišel francoski častnik napovedat Zoisu za jutri opoldne generala Macdonalda, štiri adjutante njegove, šest strežnikov, dvajset konj, kuharja, intendanta in »valeta de chambre«. Za vse te ljudi in njih živino je bilo v Zoisovi hiši pripraviti prostora!

Proti poldne je streljanje prestalo, ob dveh popoldne pa se je zopet pričelo, dasi so se vmes dogovarjali s posadko na Gradu zaradi kapitulacije. Ob dogovarjanji in streljanji pa so se ljubljanske ulice v zatišji, kjer jih niso dosezale krogle z Gradú, čimdalje bolj polnile s Francozi; utaborili so se po ulicah pod milim nebom, zakurili kàr na tlaku in ondu kuhali.

Ob desetih ponoči za Zoisa nov strah! Za jutri opoldne napovedani Macdonald je prišel, in sicer ne sam z napovedanim osebjem, ampak z vso generaliteto, generalnim štabom, postrežništvom, prtljago i. t. d., nad 150 glav, vsi lačni kakor volkovi — Zoisova kuhinja pa mrzla!

»Man bedenke!« zapisal je Zois v svoj dnevnik.

Ob jednajstih ponoči ga je posetil Macdonald z adjutantom svojim.

Ne dolgo za tem pride z Gradú stotnik Morak in naznani, da se posadka podá. V tem so bili pri Zoisovih pripravili večerjo za 40—50 častnikov; večerjal je ž njimi tudi Morak in se po večerji vrnil na Grad z Macdonaldovim podpisom, da kapitulacijo vzprejme po dogovorjenih pogojih.

Kakšni so bili ti pogoji, sedaj še ni znano. Dimitz IV. p. 273. in »Laibacher Schulzeitung« 1875. pripovedujeta na podlagi Hormayrjevega poročila v »Das Heer von Innerösterreich«, da se je posadka podala proti svoji volji, in sicer zató, ker so jo prisilili nje poveljniki: osemdesetletni general Moitelle, major Lefebvre in nekov obristlajtenant Plunket, zgolj tujci, katerim do Avstrije ni bilo kàr nič. Ti so bili sklenili prepustiti Francozom Ljubljano brez boja, še predno so jo ti zasedli. Le tega niso mogli ugeniti, kakó naj to storé, da bi bili varni svojih vojakov. Ko se je na Binkoštno soboto Macdonald bližal Ljubljani, poslal mu je Plunket glas, da se mu posadka podá; prosil ga je neki celó, naj le brž pride. Da bi se mu ne ustavljali njegovi vojaki, rekel jim je, naj pusté puške v mestu, in jih je z nekakšnim izgovorom odvedel iz mesta. Nekemu stotniku, ki se mu je nekaj krotovičil, zažugal je, da ga izročí sovražniku kot izdajalca. Takó Hormayrjevo poročilo, s katerim se pa ne ujema popolnoma zanesljivi dnevnik Zoisov; temveč vse kaže na to, da se je posadka le podala zaradi velike škode, ki bi jo trpela Ljubljana, ubranila pa bi se Francozov naposled venderle ne. Temu pritrjuje tudi Zoisovo pismo, ki ga je pisal jednemu svojih prijateljev précej nastopni dan: »Kar se tiče nas tu v Ljubljani, prebili smo nekaj prav bridkih dnij, sosebno 20., 21. in 22., ko se je 22. opolnoči Grad podal in je izostal naskok, pri katerem bi bilo mesto mnogo trpelo.[1]«

Vse kaže torej, da se je posadka podala Ljubljani na ljubo. Zgodilo se je to prav tisti dan, ko je nadvojvoda Karol prvič pri Aspernu užugal do takrat še ne užuganega Napoleona.

Ko so Ljubljančani drugo jutro zvedeli, kaj se je zgodilo ponoči, nastala je po mestu nepopisna zmeda. Doslej so se vender še na-

[1]) Laib. Wochenblatt n. 315.

dejali po malem, da odženó sovražnika, sedaj pa jim je splavalo vse upanje po vodi. Oni odbor, ki se je mučil za silo sestaviti novo gosposko, zvrnil je v tej stiski vse skrbí na hromega Zoisa. Storili so to pač zató, ker so videli, kakó Francozje čislajo Zoisa. Tudi Zois sam se je mesec dnij pozneje preprIčal o tem prav sijajno. Z njega graščine Turn-Gallenstein pri sv. Križi na Dolenjskem so mu namreč njegovi ljudje poslali dva zavoja v Ljubljano. Prestregli pa so ju Francozje. Jeden zavoj je bil brez naslova. Francozje so ga odprli, pa ga zopet zapečatili in napisali nanj: »Eröffnet nach Kriegsgebrauch«, drugega zavoja pa, ki je imel Zoisov naslov, niti odprli niso, ampak so zapisali nanj: »uneröffnet aus Achtung für die Adresse«.

Na Zoisa je zvrnila torej ljubljanska gosposka vso skrb. Največ sivih lâs ji je delalo sedaj ónih 50.000 deležev kruha, mesá in vina, ki so jih zahtevali Francozje.

»Pa kaj sem mogel jaz storiti!« vzdihnil je Zois. »Rosenbüchel je bil tak, kakor bi bili razbojniki v njem, ves oplenjen — nobene stvarce ne na mestu . . . Vse teka zbegano semtertja . . . K sreči je kuhar dober dečko, in Schulz in Santlerica (Zoisova služabnika) tudi nista izgubila glave. Dr. Repič [1]) je jedini prijatelj, ki nam pomaga.«

Med 9. in 10. uro (dné 23. majnika) so privêdli ujeto posadko z Gradú, le častnike so pustili proste. Pred njimi je stopal Moitelle, ki se je ob jednajstih napotil k Macdonaldu, opoldne pa je prišel za trenutek tudi k Zoisu, pri katerem so se bili sešli škof, okrožni glavar, Alborghetti in župan Pogačnik, torej najveljavnejši možjé v mestu. Kaj pa jih je prignalo k Zoisu? Usoda nesrečnih brambovcev! Sklenili so izprositi brambovcem življenje, toda Macdonald je bil neizprosen, češ, da bi bilo prizanašanje le v slab vzgled. Brambovci so se namreč kàj malo menili za Napoleonov ukaz z dné 14. majnika, in malokateri je zaradi tega položil orožje iz rok. Vender je izprosila ljubljanska gospôda vsaj 50 brambovcem življenje. Kaj pa se je zgodilo z drugimi, ni znano.

To opoldne je bilo pri Zoisu 46 gospodov pri kosilu, tudi Moitelle je bil med njimi. Popoldne so bili zopet najodličnejši meščani do večera pri Zoisu zaradi ostalih brambovcev, toda Zois je svetoval, naj pusté to stvar pri miru, sicer bode še hujša.

Ko se je podal Grad, bili so pač prebiti najhujši trenutki, a čakalo je Ljubljančanov še mnogo hudih dnij, ki jim jih je napravljala rekvizicija, to se pravi preskrbovanje živeža in do malega vseh stvaríj

[1]) O tem srčnem moži bodemo še govorili.

za francosko vojsko. Toda preskrbeti jo je bilo težko, skoro nemogoče. V Ljubljani je pošel ves živež že takó do malega, da že prvi dan po kapitulaciji, ko je Ljubljančanom gotovo še gomazel ves prebiti strah po kostéh, perutnine ni bilo dobiti niti za generalovo kuhinjo. Francozje so morali zató ukazati, naj se preiščejo vse ljubljanske hiše in naj se zapiše, koliko ima vsaka perutnine. Ko je general Macdonald, že dva dni po kapitulaciji, dné 25. majnika, odpotoval iz Ljubljane, poslali so Zoisu namesto njega generala Privata v stanovanje, zeló izobraženega in učenega možá, ki je Zoisu izkazoval največje spoštovanje. Ta je Zoisu nasvetoval, naj molčí o vsem, kar se godí in naj ne bode nič drugega nego prirodoslovec in fabrikant! Če je Francoz nasvetoval kàj takega, godilo se je Ljubljančanom pač hudo. In dné 2. junija so z bobnom po Ljubljani razglašali, naj pač vsakdo rajši pogoltne vsako opazko o sedanjem razmerji, sicer bi moral najostrejšo kazen pripisati le samemu sebi. [1])

Takó se je pričelo francosko gospodstvo leta 1809.

[1]) Fasc. 111.

Zimsko cvetje.

Sreče in blagosti
Pómlad mi rodila,
Ko mi je ob čelo
Mladoletje vila.

Pómlad mi življenje
Resno je pobralo,
Vender mi je v zimi
Cvetje še ostalo.

V srci mêni žene
Od mrakú do zôre
In od zôre, dôkler
Solnce gré za gôre.

To je še jedino,
Kar smem zvati svoje:
Cvetje zimsko v srci,
Cvetje — pesmi moje!

Rástislav.

Črtica iz sedanje dôbe.

Spisala **Márica**.

»Dobro, dobro!« klicalo je vse omizje ožjih prijateljev, »gospá Pavličeva nam mora kàj povedati iz svojega življenja!«

»Ali kakó, če ne vem ničesar zanimljivega?« brani se ona.

»Oh, vé, vé, prav lepo dogodbico vé iz dekliških let in pripoveduje jo celó jako mikavno!« deje nasmehoma gospod Pavlič.

»No, bodem pa pripovedovala, ali, gospôda — tista dogodbica ga nekoliko jezí!«

»Oh, mene!« deje gospod Pavlič malomarno.

»Pripovedujte, pripovedujte!« kličejo prijatelji od vseh straníj.

»Dobro torej! — Godilo se je v lepem salonu, v čakalnici pri — zobnem zdravniku. Nemirno sem sedela na zelenem stolu, in grozno me je bolel zob. Dolgo sem čakala, slišati je bil iz zdravnikove sobe časih stok, prisiljen smeh, govor in ropot raznega zdravniškega orodja.

Zdajci pa se odpró vrata v čakalnico; lep in jako eleganten mladič vstopi.

Lahno se prikloni in mi séde nasproti. Držala sem robec pred usti, ker me je zob bolel, in še vedno zrla v vrata na desni strani, vender ne več takó nestrpno in nepremično kakor prej: pogled mi je časih ušel na mojega tovariša.

Ko je bil vstopil, premeril me je vso zajedno z jednim pogledom, potem je vzel Danteja z mizice in malomarno listal po njem.

Ker se vrata na desni strani še niso odprla, odložil je Danteja in me opazoval natančneje, kadar nisem gledala na óno stran. S prirojenim ženskim čustvom sem spoznala, da mu prijam.

Oblečena sem bila v temno, preprosto, malone ubožno obleko, na glavi pa sem imela takov-le klobuček zvezan pod podbradkom, kakor jih nosijo navadno le gospé. Skoro mi je odleglo v zobu, zakaj mislila sem menj na bolečine. — Naposled se med vrati na desni strani venderle prikaže prijazni obraz zdravnikov. Hotela sem stopati, kàr najlepše morem, ali čutila sem, da komaj prestavljam noge.

Rekel mi je, da je škoda zobú, rajši naj ga dam plombirati.

»Oh, gospá,« dejal mi je, »luknjast je že jako, zató vam bode treba še dolgo hoditi.«

Naredil je nekaj malega in dejal: »Pridite pojutrišnjem okolo šestih.«

»Pojutrišnjem okolo šestih,« ponovila sem glasno, da se je slišalo v sobo zraven óne. —

Prišla sem, in skoro za mano je došel tudi — on. Gledal me je takó ljubo, da se mi je kàr srce topilo. Čakati sem morala zopet dolgo, a tákrat ni bilo predolgo.

Tudi ónega dné je del samó nekaj bombaža v zob in mi prerokoval, da bode še dolgo takó.

»V četrtek ob tej uri«, dejal je zdravnik.

»V četrtek ob tej uri«, ponovila sem glasno, da se je slišalo v čakalnico.

Naša rodbina je bila takrat prav na slabem, in jaz, dasi sem se trudila, venderle nisem dobila primernega posla. Kaj čudo, če sem noč in dan mislila le na svojega neznanca, ki me je gledal takó lepó, o katerem sem upala, da me otmè? Smejete se, in jaz se tudi smejem, ali takrat se izvestno nisem. Domá sem gledala le kisle obraze, kaj pak, da nisem imela nì jedne lepe ure.

Ne samó takov, če bi bil prišel ne vem kakšen, vesela bi ga bila!«

»Oh, ne govôri takó! Toliko praktična nisi bila nikoli; reci rajši, da ti je ugajal tisti gizdalin,« ustavi jo soprog.

»Čudila sem se res že, kakó more lepa, mlada in izobražena deklica vzeti tolstega, preoblečenega kmeta, osobito, ako nima pravega tehtnega vzroka, ki je po mojem mnenji samó siromaštvo. Ne, takó daleč bi ne bila zašla, ali, Bog moj, če je mož izobražen, da ima nekaj duhá, dobro srce« . . .

»Oho, evo žene, prave žene! S povestjo dalje in nikar v stran!« kričé ji od vseh straníj.

»Slekla sem óno temno obleko in jo zamenjala s svetlosivo; snela sem s klobučka modre cvetice in jih nadomestila z živimi rožami ter takó zahajala v óni salon. In vselej je prišel tudi on. Od zdravnika je hodil za mano do doma, in tudi po dnevi sem ga že nekolikokrat ugledala pod okni.

Opazila sem, da mi ogleduje roke, toda mislila sem, da zató, ker so mu všeč.

Ko sem bila zadnjič pri zdravniku, končal se je moj roman neusmiljeno in jako vsakdanje.

Skoro za mano vstopi on z nekovim tovarišem. Menila sta se skrivnostno-tiho; zdajci pa se zopet odpró vrata na levi strani, in v sobo stopi moja součenka iz ljudskih šol, katere nisem več videla po

šolskih letih. Mislila sem, da me že ne pozná, in tudi jaz sem se delala, kakor bi je ne bila spoznala. Ko se ji pa očí privadijo somraku, pride vesela k meni.

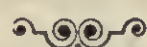
»Oh, kakšen slučaj po tolikih letih, Jerala — kaj gospá ali še gospodičina?«

»Deklè, še vedno deklè,« odgovorim ji in se zardim.

»Opravljena si prav kakor gospá; lepa mlada gospá se izvestno zdiš vsakomur«, hití zgovorna moja znanka.

Desna vrata se odpró, naglo jo pozdravim, ozrem se po njem, toda on, kakor da me ne vidi.

Ne vem, ali po nerodnosti ali kakó: priprla sem si krilo med vrati. Ko jih nekoliko odprem, začujem prav blizu vrat njegov glas: »Upal sem, da je — poročena!«

Triolet.

V naročaj vzprejmi, sobica me tiha,
In dêli z mano zapuščeni mir,
Razlij v srcé tolažbe in veselja vir,
V naročaj vzprejmi. sobica me tiha!
Naj semkaj se ne vseli šum, prepir,
Ne čujejo naj stene tvoje vzdiha,
V naročaj vzprejmi, sobica me tiha,
In dêli z mano zapuščeni mir.

Tam zunaj, veš, po belem sveti
Obrazi lepi motijo glavé,
Očesca modra čarajo srcé
Tam zunaj, veš, po belem sveti.
In to nam časih težko, težko dé,
Da moramo ljubezni bol trpeti . . .
Tam zunaj, veš, po belem sveti
Obrazi lepi motijo glavé . . .

J. Š.

Kancijoni.

1.

Fantastiške podobe ve nekdanje,
Kakó ljubó ste mi noćí sladile,
Ko v sanjah o ljubezni hrepeneči
Zemljó so misli moje zapustile
In v novem svetu so mladostne sanje
Topile v togi mi srcé in sreči. — —
Zdaj verzi mi krepkó zveneči
— Otroške sreče in bolí glasovi —
Budijo spet na tiste dni spomine —
Oglašajo se kakor iz tujine;
A vsi ognjeni čuti, srcu novi,
Mladenka, vlečejo me k tebi sami —
Kakó bi plaval duh moj nad zvezdami?

2.

Oh, v vsem trpljenji mojem si ledena,
Ledena kakor krasen kip bogínje;
In táko sem te v sanjah zrl sinoči:
Žarelo nad teboj nebó je sinje,
Ob tebi cvela je pomlád zelena.
Tedaj pa k zemlji splavajo cvetoči
Takó sladkó pojoči
Nebeški angelji v snežehih haljah.
In srce ti drhtí v teh lepih glasih,
Kot nikdar ni drhtelo v prejšnjih časih . . .
Izgubljajo se pesmi v zračnih daljah . . .
A spet so mi v ljubečem srci vzklile,
Da tvoje bi, mladenka, omečile.

Trošàn.

Tri dni ob Sprevi.

Spisal **Jos. Mantuani.**

(Dalje.)

Glasba je izvestno jedna najzanimljivejših, a tudi najstarejših ostalin národnih v teh krajih. Da so Slovani radi popevali vedno in povsod, to je pri nas znana stvar. V vseh nadlogah je tolažila uboge trpine tam na severu, kjer so se borili s sovražnjmi sosedi in s prirodnimi silami — le njih pesem. To so si ohranili do denašnjega dné, in sicer ali neizpremenjeno ali vsaj ne mnogo predrugačeno. Njih pesmi so še v starih tonovskih načinih; to se pravi, njih glasba ne pozná modernega »dura« in »mola«, temveč je diatoniška. Novi, dandanes rabljeni sistem je urejen šele od leta 1721.; to je bilo delo Rameaujevo, ki je izdal tedaj svoj »Traité de l' harmonie«. Zató se tudi misli, da so slovanske, osobito severnoslovanske, pesmi zložene v molovem načinu, ker se glasé nekamo tožno. A znak tega petja je stara diatonika, ne naš mol. —

Lužičani imajo še dandanes dvojno glasbo: petje in glasbo za godala. Petje se loči po svojem namenu v národno-posvetno in cerkveno. Zgodovinska izkušnja nas učí, da se je národno petje vedno naslanjalo ob nabožno; osobito so Slovani radi popevali pri svojih praznikih, prirejenih bogovom v čast. Ostalin sicer nimamo razven že omenjene pesmi sv. Vaclava »Hospodyne pomiluj ny«; tudi nahajamo pri latinskih analistih izredno malo podatkov o petji.

Cerkvene pesmi so bile zeló razširjene med ljudstvom; posamezne so raztreseno natisnjene po katekizmih in molitvenikih, katere smo večinoma že navêdli; takó n. pr. pri Praetoriji, Astovu, Matthäiji, Wawerji, Swĕtliku; v cerkvenih in šolskih knjigah Kilianovih, Golianovih, Hančkovih in osobito v kancijonalu Waldovem z naslovom: »Spĕwawa Jĕzusowa Winca« (leta 1787.). Od tedaj so se množile izdaje; žal, da ta zanimljiva stran še ni preiskana ali preiskava vsaj ne še dovršena. Kadar nam bodo dostopne izvrstne preiskave na tem polji prof. Konráda v Taboru in prof. dr. O. Hostinskega v Pragi, imeli bodemo i za te kraje izborne pomočke za primerjanje. — Zbirko národnih pesmij Smolerja in Haupta sem že omenil. Tukaj naj le navêdem njih razne vrste, katere rabi národ zavédno ob gotovih časih in posebnih prilikah. Te vrste so:

1. Pšezpolna ali pšezpola (prekopoljske pesmi). Vsebina je romantiška in elegiška.

2. Rončky (odstavski, kitice; od besede »rono« stavek); pojó se pri plesu, in sicer ob odmorih.

3. Reje (plesne pesmi); pojó se med plesom.

4. Wužeńenja (krožne pesmi); pojó se v družbi deklic in mladeničev.

5. Kwasne spjewy (ženitninske pesmi).

6. Stonanje (prosjaške). Dandanes vedno bolj ginejo. Če kdo v vasi kolje ali kruh peče, pride nekaj vaščanov, pojoč táko pesem; dotičnik jim dá bodisi hleb kruha ali nekaj klobas.

7. Podkhyrlušje (legende, katere se pojó). Te so, kar je pristnih, najbolj zanimljive in tudi najstarejše. Vsebina je pri pristnih biblijska, pri drugih, narejenih po tem vzorci, naslanja se na življenje svetnikov ali sploh na versko življenje.

Beseda sama ni drugega nego grški χύριε ἐλέεσον; pri starih pesmih se je navadno pritikalo ob konci: Kyrie eleison. Že večkrat napominjana pesem „Hospodyne« i. t. d. sklepa vsako kitico s to prošnjo. Zató tudi ime: Podhyrlušje: to so pesmi, ki imajo pod vsako kitico to besedo. Pozneje se je refrên tudi izpremenil; n. pr. Aleluja; še pozneje se je tudi popolnoma opustil. Tukaj si ne morem kàj, da ne bi opazil kratke in ob sebi zeló zveržene beležke Thietmarjeve, katera nam svedoči več stvaríj: 1. kakó poročajo nemški kronisti, 2. da so nemški duhovniki tudi s petjem delovali pri pokrščevanji ali »izpreobračanji« Slovanov in 3. da je bilo nedvojbeno ime teh nabožnih pesmij že takrat rabno. —

Thietmar pravi, (pišoč o škofu Bosonu merseburškem, katerega smo že omenili) v svojem »Chronicon« II., gl. 23. (Monum. Germ. Script. III., str. 755) doslovno: »Hic ut sibi commissos eo facilius instrueret, sclavonica scripserat verba et eos Kirieleison cantare rogavit, exponens eis huius utilitatem. Qui vecordes hoc in malum irrisorie mutabant ukrivolsa, quod nostra lingua dicitur: aeleri stat in fructetum, dicentes, sic locutus est Boso, cum ille aliter dixerit. [1]« S tem izrazom so se mnogo ukvarjali, osobito temeljiti nemški učenjaki, ne

[1] »Da sebi izročene lože poučava, pisal je v slovanskem jeziku in jih prosil, naj pojó Kirieeleison, kazavši jim korist tega popevanja; oni pa so hudobnega srca to zasmehujé slabo predrugačili v ukrivolsa, kar slôve v našem jeziku: jelša stoji v grmovji, češ, takó je govoril Boso; dasi je rekel drugače.« — Ukrivolsa = u (= v) + kri (= grm, v Lužicah še dan danes keŕk) + volsa (= olša, = jelša), torej: »v grmu jelša«.

da bi bili dospeli do povoljnega zaključka. Če pa primerjamo — in to nam je tukaj prvo — ta izraz ónemu gôri navedenemu »podkhyrlušje«, ne more nam biti dvojbeno, da sta v zvezi in da se je to ohranilo v drugačni obliki do denašnjega dné in da ni bilo treba nikakeršne hudomušnosti pri tvorjenji tega izraza, kakor jo podtika škof Thietmar vernikom slovanskim.

Najpopolnejša zbirka teh pesmij je že omenjena knjiga Smolerja in Haupta; prvi del je izšel leta 1841. (ne 1842., kakor trdita Pipin in Spasovič), drugi pa leta 1843. v Grimi. Novejše raziskave Hórnikove in sosebno Černega so izdatno spopolnile to národno blagó; vender moramo reči, da ima ta obsežna knjiga[1]) blagá vseh vrst in da je zasluga Smolerjeva (Haupt je dal le nemški prevod) za zbiranje tega blagá tem večja, čim bolj dandanes te pesmi ginejo med ljudstvom. Smoleŕ je ohranil v tej zbirki še 525 pesmij, večinoma z napevi, dočim je dandanes že marsikatera izginila. Toliko o petji. —

Glasba za godala ponehava čimdalje bolj, osobito domača glasba. Dandanes rabijo v obče godala, kakeršna so sploh v navadi po vsi moderni Evropi. Nahajamo gosli (huslje), klarinet (pišćel), bas (tromblje, dundry), trobento (truba) in rog (rožk). Le v gorenjih Lužicah so se baje še ohranila nekatera stara godala: gosli (husla, loči se od huselj) s samó tremi strunami, potem pihalo, podobno klarinetu, z imenom tarakawa; pihala na meh, in to večje, slôve kozoł, in manjše mjechawa. Čuvaji rabijo še v obče rog. Godba pri plesu je ponajveč oskromna, sestavljen pa je »orkester« le od sedaj navadnih glasbil.

Národno petje je dandanes jedina národna glasba. Dasi imajo v Ljubnowu in tudi po drugih večjih krajih pevska društva, gojé národno petje po vaséh še vedno največ dekleta — torej zopet ženstvo. Vaščanke si izberó v petji dobro izvežbano voditeljico; to je »kantorka«, ki ohrani svoje dostojanstvo, dokler se ne omoží ali umrje. Le v tem slučaji si izvolijo novo. Takó gré národna tradicija v národni pesmi od rodú do rodú, in le takó je bilo mogoče ohraniti toliko samosvojstva v teh krajih.

V umetnem petji poučujejo i kantorji i učitelji pri posameznih cerkvah in v šolah; tudi — večinoma nemška — pevska društva gojé umetnost v glasbi; da s tem propada národnost, lahko je umevno. — Národno petje sem čul le jedenkrat od mladeničev v krčmi, toda ne baš najboljšega.

---

[1]) Prvi del ima XVI + 392, drugi del XII + 332 stranij v 4°.

Tujcu je sploh zeló težko kàj zvedeti ali videti, kar se tiče národnega življenja; ljudje so resni, molčeči, oprezni. O svojih domačih starih navadah ne govoré, ker se bojé, da bi jih kdo ne zasmehoval. To se je pripetilo že čestokrat, in psihološka posledica temu je skrivanje in utajevanje svetinj pristne svoje prosvete, katera se jim v blesku moderne vidi preoskromna; na drugi strani pa učinja isto početje, da se dan na dan bolj modernizujejo. Reči smemo, da so po svoji národnosti in omiki dvoživci: med sabo vedno Slovani, vpričo tujca zanimljiv národič, a brez prave izpovesti.

Tega sem se uveril, ko sem drugi dan, poslovivši se od prijaznega pastorja in malinarja, stopil v čoln, da se odpeljem še bolj proti severu. Brodnik je bil resen in tih; izbral ga je pastor sam kot dobrega in veščega. To posredovanje pastorjevo mi je izposlovalo pri moži nekaj več zaupnosti in »zgovornosti«, nego so je navadno deležni drugi tujci. Vozila sva se tri ure daleč; v tem času se mi je uredil in razjasnil vtisek, kakeršnega sem dobil o ljudstvu. Če vidi človek vse posamične faktorje, na katere se oslanja življenje in gibanje prebivalstva, če vidi prirodo in vse druge okolnosti, tedaj šele mu je možno umeti značaj prebivalcev. Mi nismo vajeni takega razmerja in takó razkrajnih zahtev prirodinih kakor naši bratje ob Sprevi. Nekakšno sličnost, a v nasprotnem zmislu, upal bi si iskati pri naših Kraševcih: tem je napovedala boj burja, in vsa opreznost in profilaktika je naperjena proti temu sovražniku človeške pridnosti; takó je Lužičan ob Sprevi v boji z vodo; voda ga obkolja od vseh stranij.

(Konec prihodnjič.)

Evropski mednárodni čas.

Spisal prof. dr. Simon Šubic.

Svet začenja biti človeku preozek in čas prepočasen! Kje so tisti časi, ko so se vozili naši prednjiki s kočijami od mesta do mesta, toliko dnij in tednov daleč! Prešla je sedaj malone vsa razdalja. Zunanja mesta in tuje dežele, vse se je, dejal bi, približalo naši domovini; takó hitro vozi železnica, kakor da se je skrčil široki prostor!

In česa ne uganja elektrika po telegrafu! Če brzojaviš iz Peterburga ob jedni uri popoldne, prejme tvoj prijatelj v Londonu tvoje poročilo že ob jednajstih dopoldne!

Kam kaže to? Ali je čas začaran, ali se svet ali solnce vrtí počasneje, ali se mešajo ure? Na videz vse skupaj, dejanski pa izvirajo takšna nasprotja iz raznih dotičnih hitrostij, s katerimi občuje človek dandanes z zunanjimi deželami. Elektrika se pretaka hitro kakor svetloba po telegrafnih vezéh. Kolikor ona prehití solnce na poti do večernega kraja, toliko — po krajevnem času štetih — ur pred solncem dospè telegrafno poročilo do zunanjega kraja, toliko prej, nego je kazala ura domačega mesta, iz katerega se je odposlal telegram.

Vsakih 24 ur pripelje neutrudno solnce svoj dan okolo svetá. Obseg svetá pa se delí na 360 zemljepisnih stopinj. Solnce prehodi torej vsako uro 15 zemljepisnih stopinj. Dve mesti, ki stojita na poti od jutra proti večeru za 15 zemljepisnih stopinj vsaksebi, imata célo uro narazen svoj krajevni poldan. Od Peterburga do Londona je 30 ali dvakrat 15 zemljepisnih stopinj, torej hodi poldansko solnce dve celi uri od Peterburga do Londona. Prav tedaj, ko je v Peterburgu poldne, kaže ura v Londonu šele deset. — Zlata Praga je malone na sredi med Peterburgom in Londonom. Le nekaj malega — okolo 30 zemljepisnih minut — pomaknjena je iz srede proti Londonu. Da stojí prav na sredi, imela bi poldan takrat, ko kaže ura v Peterburgu na jedno, v Londonu pa jednajsto uro; dejanski pa je tedaj v Pragi še dve minuti menj nego poldne. — Gradec je po takšni zemljepisni meri malone toliko bliže Peterburgu, kolikor je Praga bliže Londonu, torej imamo v Gradci kaki dve minuti čez poldne, ko je v Peterburgu ura že jedna čez poldne. Iz tega se vidi, da kažejo ure v Gradci in v Pragi kake štiri minute vsaksebi. V Gradci je malone štiri minute prej poldne nego v Pragi, to je, krajevni čas v Gradci in v Pragi imata štiri minute razločka.

Dolgo še ni, odkar smo imeli na naših avstrijskih železnicah, razven na ogerskih, praški čas. Vélika graška ura, stoječa na urskem stolpu na gradu, kazala je krajevni čas, kolodvorska ura pa praški čas. Uri sta bili za štiri minute vsaksebi; domača je prehitevala štiri minute. Gredé po mestnem mostu čez Muro, pogledavali smo na urski stolp na gradu in se tolažili, da pač ne zamudimo železniškega vlaka, češ, saj je še dosti časa, kolodvorska ura zakesneva za štiri minute. — Na ogerskih železnicah je bil uveden v tisti dôbi budimpeštanski čas. Kdor se je vozil po železnici z Dunaja v Budim-Pešto, njemu ni zadoščal krajevni dunajski čas. Žepno uro si je moral précej na Dunaji naravnati po kolodvorskem praškem času, da se je védel odpeljati. Ali to mu je ugajalo kàj malo časa.

Toliko da je prestopil z vlakom bližnjo ogersko mejo pri Požunu, že je zapazil, da se ondotne in sploh ogerske ure na kolodvorih ne ujemajo več z njegovo. Ogerske ure so prehitevale. Zopet je moral pomekniti kazalec žepne ure za toliko naprej, kolikor prej ima Budim-Pešta prej poldne nego Praga. Takšnega popravljanja ni bilo ne konca ne kraja.

Lahko se torej vidi, koliko sitnostij in zadržkov provzročuje razloček med urami potniku, ki se vozi po železnicah od dežele do dežele. Skoro bi moral nositi v žepu poseben zapisnik o vsakodobnih razlikah med urami po železnicah in po trgih in mestih! Najsi je imel v žepu uro, dobro, da je urar nima boljše na prodajo, vse ni pomagalo, na vsaki zunanji meji ga je ostavil prejšnji čas, in skrbeti mu je bilo vsako ped, da ne izgreší ondu veljavnega časa! Tolika je bila zmeda med železniškimi in med krajevnimi urami, da je ni bilo môči vselej odpraviti. Ta je zamudil vlak, óni svoj posel — zavêdle so oba ure na trgu in na kolodvoru. Kar pa dela v trgovskem življenji sitne zmede, utegne provzročati veliko škodo ob nenadejanih izpremembah železniškega voznega redú. Kàj takega se utegne najlože pripetiti ob naglem oboroževanji in prevažanji vojakov. Sosebno, kadar pretí vojska, ne vprašajo železnice kàr nič po trgovskih potrebah, in zdajci se prevrne ves navadni red železniške vožnje; vojska si osvojí železnico, dokler se ne prepeljejo vojaki in vojne potrebščine. —

Kakó usodna bi bila lahko vsi vožnji sleharna z m o t a o u r i! Zató so železniške uprave od nekdaj štele čas ali ure po krajevni uri stolnega mesta svojega upravnega okoliša, ne gledé na to, kakó kažó ure drugih mest in trgov njih območja. Čas izbranega stolnega mesta so jemali za podlago, da so preračunjavali uro, ob kateri vsak vlak dospì v namenjeno mesto, ob kateri se odpelji s postaje in kje in obkorej se srečaj z drugim vlakom.

V takem voznem redu, osnovanem na podlagi stolnomestne ure, ujema se na kolodvorih vsega okoliša, za katerega je vozni red preračunjan, uro z uro brez razločka, ne gledé na čas, katerega kažó krajevne tržne ali mestne ure. Takó so si ustanovile železniške uprave svoj zanesljivi čas za samosvoje opravke. Kakor smo že omenili, osnovale so avstrijske železniške družbe svoje vozne rede na podlagi praške ure. Po Nemčiji pa se je ravnal vozni red po uri posamičnih veljavnih mest, tukaj n. pr. po uri v B e r l i n u, ondu po uri v M o n a k o v e m i. t. d.

Ali s tem časom, prikladnim notranjemu poslovanju in vojaškim potrebam, pa drugemu občinstvu le še ni bilo dosti ustreženo; zakaj

vsakdo bi bil rad vedel, obkorej po njega domači uri odhajajo in prihajajo vlaki. Ustregle so železniške uprave tudi tem željam potujočega občinstva in so po svoji temeljni osnovi preračunjale vozni red za vsako posebno mesto po njega domači uri ali po krajevnem času. Imele so torej železniške uprave po dva vozna reda: prvega, jednotnega za samosvoje potrebe, drugega, razcepljenega za občinstvo.

Gledé na vsakovrstne omenjene težave, iskale so uprave bistvene rešitve iz takih neprilik. Vpraševale so učenjake, zlasti astronome ter jih prosile svèta, kakó bi si pomagale, ne da bi se nenadoma ujele v nove zanjke. Toda učenjak ima vedno kàj pomislekov. Komú ni znano, kakó so astronomi, da bi poravnali razloček med rednim tekom dobre ure in med nekoliko nerednim solnčnim ali zemeljskim gibanjem (po katerem je posneto časovno merjenje), izumili nekovo umišljeno solnce srednjega teka! Solnčnim uram so torej pristavljali takó zvane »solnčne jednačbe« s števili, ki so kazala, koliko je v tem ali ónem letnem času solnčni poldan spredi ali zadi za poldnem srednjega solnca ali prav gredoče tržne ure. Kaj je bilo torej storiti, ko so prometne potrebe silile na to, da bi se národje v dejanskem življenji odrekli takim natančnostim, da bi pa venderle ne pogrešali prave podlage solnčnemu časomerju?

Dočim so se učenjaki pravdali in ugibali to in óno, kakó bi ustregli potrebam dejanskega življenja, ne da bi se pregrešili zoper znanstveno časomerje, uvedle so ameriške železniške uprave praktične nasvete nekaterih menj pomišljujočih zvezdoznancev.

Dežele severoameriških držav so preprežene z železnicami, katere se raztezajo — če gledamo na njih tire vzporedno s solnčnim pótem — od atlantskega do Tihega morja. Če merimo razdaljo po tem poti, naštejemo od Novega Jorka do S. Franciska v Kaliforniji blizu 45 zemljepisnih stopinj. Po tej razdalji, katera znaša, ne da bi šteli ovinkov — kakih 675 zemljepisnih milj ali nad 5060 *km*, drdrajo nenavadno hitro vlaki preko razsežnih pragozdov in visokih snežnikov. Zlasti tri društva se delé med železnice te ogromne daljine. Čim večje pa so daljine po železnicah, tem večji je razloček med krajevnimi urami ob njih tiru in sosebno na koncéh, kjer se stikajo druga z drugo. Koliko tožbâ, koliko prepira so prebili njih upravniki, predno so spoznali, da takó ne more več dalje! »Poravnajmo časovne razločke!« dejali so; ali kakó, to je bilo nekaj drugega. Na taki dalji, po kateri hodi solnce dolge tri ure, ker znaša razdalja okolo 45 ali trikrat 15 zemljepisnih stopinj, ni možno zahtevati, da bi kazale ure novojorške ob tistem času poldne kakor v S. Francisku!

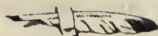
Takih težav so se odkrižali s tem, da so razdelili daljino, široko 45 zemljepisnih stopinj, na tri oddelke. Vsak oddelek se razteza 15 zemljepisnih stopinj med jutrom in večerom. Vsakega teh treh oddelkov obhodi solnce v jedni uri. Za vsak oddelek veljaj tisti solnčni čas, katerega ima od nekdaj sreda dotičnega oddelka na svoji uri. Drugače povedano: krajevni čas mesta na sredi dotičnega oddelka veljaj za vse ure tega oddelka. Po vseh mestih in kolodvorih istega oddelka naj kažó časomeri v tistem trenutku povsod jednak čas ali jednako uro, in sicer tisto, katéro je že imelo mesto v sredini tega oddelka, predno se je še uvedlo novo časomerje.

Sreda takega pasú, širokega 15 zemljepisnih stopinj, ostane pri svojem navadnem času, kakor ga je prej ondu kazala dobra ura; od srede proti njegovim mejam pa se delajo razločki med starim in novim časom, kateri prihajajo tem večji, čim bliže je kraj ob meji. Na obeh stranéh znaša razloček od srede do meje pol ure. Prav na mejah, kjer se dotikata našega pasú sosedna oddelka, je torej na urah célo uro razločka med jutranjo in večerno mejo pasú. — Dokler kdo potuje po takem oddelku, ni mu treba premikati kazalca na svoji uri, zakaj povsod po jednem oddelku se ujemajo ure, kar jih gré prav.

Taki oddelki svetá, razdeljenega na zaporedne pasove, merijo med jutrom in večerom po 15 zemljepisnih stopinj ali po 225 zemljepisnih milj ali okolo 1686 *km*. Prav toliko širino pa obhodi solnce vsako uro; torej utegnemo te oddelke imenovati »urske pasove«. Okolo in okolo zemlje hodi solnce 24 ur, torej razpada po novem časomerji zemeljski obod na 24 urskih pasov.

Odkar so ameriške železnice uvêdle čas urskih pasov, popravi se na poti, dolgi 5060 *km*, iz Novega Jorka v S. Francisko ura samó dvakrat. Iz početka gré ura tistega meščana, ki prebiva v Novem Jorku, prav po uri železne ceste dolgih 225 zemljepisnih milj ali 1686 *km* daleč proti zapadu. Na tej večerni meji novojorškega pasú pa se jenja novojorški čas, in pričnè se čas nastopnega pasú, ki ima poldan célo uro pozneje. Na tej meji se pomakne torej kazalec žepne ure za célo uro nazaj. Potem kaže žepna ura na vsi poti daljnih 1686 *km* proti večeru zopet prav s kolodvorskimi urami. Na večernem kraji tega pasú pa se že začnè za jedno uro poznejši čas S. Franciska, zató se še na tej meji pomakne kazalec za jedno uro nazaj, pa je konec vseh skrbíj.

(Konec prihodnjič.)

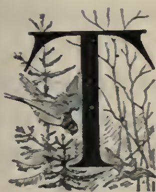

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

IX.

Triindvajset let je minilo po teh dogodkih.

V nedeljo je, in krasno pomladno vreme vabi tisoče Dunajčanov v njih Prater, kjer se raztresa in kratkočasi živahna množica od drevoreda do drevoreda, od krčme do kavarne, tam ob ježi na vrtiljaku, tu ob vedno jednakih dovtipih v vezani in nevezani besedi po raznih gledaliških lopah; tam zopet strmeča v leve, tigre in kače v zverinjakih, tu pred odri indijskih ali domačih čarovnikov.

V teh prostorih tudi slovenskega studenta ni pogrešati. Tedaj seveda, ko se je vršil ta oddelek naše povesti, tedaj društveno življenje med vseučiliščniki slovenske národnosti ni bilo toliko razvito, kakor je dandanes; ampak družbe štirih ali petih somišljenikov, ki so imeli stalno krčmo in kavarno in tudi redne skupne izlete v mestno okolico, bile so pogoste in so nadomeščale ali bolje — pripravljale pot poznejši širši društveni organizaciji.

Okolo bele okrogle mize na velikem vrtu tretje kavarne v Pratru poseda tudi danes taka petorica v veselem, živahnem razgovoru, ki se skokoma dotika najraznovrstnejših predmetov. Od dovtipov tega ali ónega profesorja, ki so jih slišali med tednom, prehajajo na pereča politiška vprašanja in tu ostro in neusmiljeno kritikujejo razmerje v ožji slovenski domovini; potem pa so takoj zopet pri svojih instrukcijah, katere treba zvršiti vsak dan, da si služijo drobiž za živež in studije. Od tu preskoči razgovor na deklice in ljubice, na policaje in hišnike, potem pa Kočevar, ki ponuja svojo igro od mize do mize, ali Italijan, ki je tedaj še prodajal sir in klobase od stola do stola, zvedeta zopet posredno v nov tir vprašanja in odgovore.

Dasi je danes mnogo ljudstva tu, ostala je slučajno sosedna miza doslej prazna. Naša petorica pa je ravno uglobljena v oprezno raziskavanje in odvijanje treh Kočevarjevih številk, katere je potegnil jeden izmed njih na stavo, kàr pristopijo tudi k sosedni prazni mizi trije novi gostje: postaren gospod in dve gospodičini. Jedna šteje morda komaj petnajst ali šestnajst let in je na prvi pogled očito hčerka gospodova; druga pa je morda za polovico starejša in dasi je opravljena

elegantno kakor óna ter je gorša od mlajše, vender je videti, da ni v ožji rodbinski niti stanovski zvezi z drugima dvema.

Trije naših studentov se obrnejo in zvedavo ogledujejo sosede, dočim ostala dva dražita Kočevarja.

»Guvernanta!« deje jeden prvih treh, ki sloví kot poseben poznavatelj ženstva.

»Pa lepa je!« pristavi drugi in se obrne kakor njegov tovariš zopet h Kočevarjevi košari.

Govorila sta slovenski in potihoma, da ju sosedni gostje niso mogli slišati. Tretji izmed njih pa ne more obrniti očíj od ljubeznive deklice, ki mu sedí ravno nasproti in o kateri je izrekel prejšnji poznavatelj, da je — guvernanta.

»Oho, Janez!« oglasi se zdajci jeden tovarišev preko mize; »kàj si se zagledal v to-le krasno plavolasko?«

Ogovorjenec se vzdrami in ga hoče nejevoljno zavrniti; ali v tem osupne vsa petorica, ki ima sedaj vseh svojih deset očíj uprtih v sosedno družbo in zlasti v lepo deklico: zakaj óna plavolaska, kakor jo je nazval zadnji govornik, ozrè se ob prvih slovenskih besedah začudena in z nekakšnim veselim izrazom na lici po studentih, a pri óni zbadljivi opomnji, ki je letela na nje najiskrenejšega častilca, zardí se v lice in se obrne na pol nejevoljno, na pol nasmehoma od njih.

»Slovenka je!« šepnejo mladi možjé malone vsi zajedno; »razumela nas je!«

»Dà, dà, tebe in tvojo neotesanost!« razjezí se Janez.

Razgovor mladih ljudij se sedaj popolnoma izpremení; zavedajo se, da vsaj jedna oseba pri sosedni mizi umeje njih jezik, in kakor so sicer prešérni in nagli v kritiki in sodbi, takó tesni, oprezni in tudi okorni so ob vtisku, da je blizu njih deklica, vsekakor izobražena, ki umeje njih jezik, ki je morda njih rojakinja in si utegne o njih samih napraviti sodbo in sliko iz njih govora. To čustvo obhaja vse mlade ljudi, osobito moške, ki se niso še vzpeli do gotovega koraka med svetom, njim dosihdob kolikor toliko tujim.

Pogostoma gledajo na sosede; »poznavatelj ženstva« izkuša uprizoriti pristno koketovanje, a zaman. Jedini Janez je takó srečen, da ujame jeden pogled plavolaske, menda samó zaradi óne prve opomnje tovariševe. In dasi ga vidi sam predobro, vender ga pod mizo od desne in leve straní suneta dva tovariša, da ga opozorita na to izrednost.

Trem se vidi položaj predolgočasen, in zató silijo na odhod; Janez in njega desni sosed pa se branita.

»Aha! Ta bode danes silil za njo!« deje »poznavatelj ženstva« kiniški.

»Kaj tebi do tega?« zavrne ga Janez.

»Prav nič! Pojdimo, pojdimo!« velí óni, in še dva odideta za njim; Janez in njega sosed pa ostaneta.

»Slušaj, Mato! Zvedeti moram še nocoj, kdo in odkod je ta deklica!« reče óni.

»Sediva k njim! Starec se mi ne vidi kàj osoren, in — pojdiva se opravičit — morda je starec tudi naš rojak?« nasmeje se Mato.

»Ne, ne, nikakor ne! Nemec je ali kàj takega! Pa pojdiva za njimi, da le pozvem, kje stanujejo, potem —«

»No — potem bodeš pa kàr pisal?« poroga se Mato.

»Čemú se šališ? Ti ne veš, kakó čudno mi je pri srci, ako gledam to deklico!«

Dejal je to takó sanjavo, da je óni osupnil.

Nekaj časa molčita, in Mato se zopet nekolikokrat ozrè na sosede.

»Čuj!« izpregovorí hipoma, »pa ne smej se! Ko bi ta deklica ne bila takó lepa, dejal bi, da ti je malone podobna!«

Janez se nasmehne, toda ne odgovorí ničesar; zakaj sosedje ravnokar vstajajo, in naša dva znanca vestno nastopita svoj pot za njimi.

To je pač običaj v velikih mestih, in postarni gospod z družicama vred je bil menda že vajen takim prizorom. Zapazili so vsi skoro, da hodita studenta za njimi, in razven nekaterih tihih nejevoljnih opazek starega gospoda in dôkaj medsebojnih nasmehov obeh deklic to zasledovanje ni provzročilo nič hujšega.

Prijatelja ostajata vedno takó blizu, da jih ne izgubita, vender pa takó daleč, da jim nista nadležna.

Mrak lega na zemljo, in množica Pratrovih posetnikov vrè nazaj v mesto.

»Mato!« deje zdajci Janez; »meni se zdí, da mi je to denašnje srečanje usodno! Ta ženska — ta ženska!«

»Ti si sanjač! Kdo vé, kaj tičí za njo!«

»Nikar ne govôri takó! Nekaj skrivnostnega me tira k nji, nekaj neumevnega! Morda je to ljubezen, o kateri čitamo, pa sedaj sam ne vem. Veš, da še nisem bil zaljubljen kakor vi drugi in da ne iščem ženskih vzorov. Preokoren, preneroden sem za takov posel; ali tukaj mi je pot pretekel takov vzor!«

Prepričevalna moč teh oskromno izgovorjenih besed zaduší tovarišu vsak ugovor, vsak zasmeh.

»Lepa je!« reče, ker misli, da mora pač kàj ziniti, in s tem le ponoví, kar je izustil že prej. —

Oba dijaka sta modroslovca, družnika izza gimnazijskih let in skoro najožja rojaka; saj sta fari, kjer sta se porodila, sosedni. Veliki, nekamo sloki Janez, bledi, črnooki mladenič, to je Janez Kačon, jedinec, ki se je porodil na Kačonovini, odkar tam gospodarita naša stara dva znanca, Janez in Jerica.

Zakaj sta ga poslala v šole?

Na Kačonovini je šlo nizdolu; nikdo ni znal, zakaj, a da je bilo takó, vedel je vsakdo. Govorilo se je, da je mladi gospodar napravil dolg in da je za prvim prišel drugi, da sta se sčasoma stari Tomaž in mati Barba vknjižila za živež in poboljšek, da je takisto storila žena Jerica in da je Nežika morala tožiti za svojo doto. Janez je posedal dlje v Štrukljevi krčmi v Kompolji, nego je bilo koristno, in klel in zabavljal na železno cesto, ki teče sedaj za Savo in je pogoltnila ves zaslužek, kar ga je imel kmet doslej tukaj ob véliki cesti. Ako ni spravil o pravem času sená s travnikov, če mu je plevel prerasel krompir in prosó, ako mu je birič potrkal na vrata zaradi dolžnih obrestij ali davkov — vsega je bila kriva le železnica. Godrnjanje in očitanje očeta in matere ga je razljutilo do skrajnosti, in dobrota in potrpežljivost ženina ga je takisto razkačila

Vrhu tega ga je obšla pobožnost; namreč pobožnost v tem zmislu, da ni zamujal službe božje in da se je izpovedaval vsake kvatre. Vender pa je pil in preklinjal kakor najbrezbožnejši mešetar, in če se mu je prav zljubilo, pretepaval je tudi ženo.

Otroka sta imela jedinega Janeza, in ko je ta odrasel, sklenil je oče hipoma, da mora v šole, da mora biti »gospod«. Toliko je imel, da se sin lahko izšola, potem pa bode óni skrbel za roditelje, ako bi bilo treba.

Mladi Kačon se je pridno učil; toda ko je prišlo do tega, da bi šel v duhovniški stan, da bi bil pravi »gospod«, kakor si ga je mislil oče, tedaj je mladi Janez odrekel pokorščino.

»Na Dunaj pojdem!« dejal je, in ž njim vred je takisto sklenil njega prijatelj in sošolec Mato. Čudno je le bilo, da se Kačon ni dolgo ustavljal tej sinovi nameri; mati Jerica pa je pač imela več strogih besed in solzâ. Stara dva, Tomaž in Barba, sta že počivala v hladni zemlji; torej nista imela več besede.

Mladi student je odšel na Dunaj in dobival z doma, kolikor so mu mogli pošiljati; oče pa je dalje pil in lenušil ter gostobesedno hvalo pel svojemu sinu, ki bode kdàj še kàj več, nego je domači župnik.

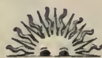
Sedaj tudi ni bil pobožen v gorenjem zmislu, ampak k maši in izpovedi je hodil, kadar se ni bilo moči izogniti. Gospodarstvo pa prihaja vedno slabše. Sin je že četrto leto na Dunaji in sam zasluži z lekcijami toliko, da ne potrebuje domače pomoči; a oče pričakuje, da ga bode skoro že sin podpiral. Sedaj ni več kónj nì volov na Kačonovini; dve kravi in nekoliko ovac, to je vse. Travniki in njive so odprodane, gozd je izsekan, in streha na hiši kaže svoja rebra.

Mladi student se ne mudi rad delj časa domá; vsako leto prihaja za nekaj dnij na Kačonovino, toda kar vidi tu, nikakor ni, da bi ga vabilo in držalo. In tudi spomini na minula leta so jednaki; on je nadarjen in nepokvarjen, in v srci mu gorí óni čisti idejalizem, ki se zaseje časih tja kakor redka cvetica na goli svet, da ne znamo, odkod je prišlo seme in kakšne močí so ga spravile v rast in cvet. Kar pa mora Janez gledati časih domá, to se mu studi, in zató gré zopet svoj pot!

Spominja se sicer, da je bila tu nekoč blaginja, a zakaj je sedaj drugače, zakaj vse prepada, o tem neče premišljati in nikogar neče obsojati. Plemenita nrav mu brani takšne misli.

In vender je njemu usojeno, da bode mučenik za — očetov greh! —

(Dalje prihodnjič.)

Graščine in hiše rodovine Valvasorjeve na Kranjskem.

Spisal **P. pl. Radics.**

Rodovina baronov Valvasorjev, ki je bila od srede 16. stoletja do začetka našega stoletja [1]) naseljena na Kranjskem in nam je dala jednega najslavnejših móž naše domovine, slovečega Ivana Vajkarda barona Valvasorja, imela je na Kranjskem precèj graščin, posestev in drugačnih dóber, dalje tudi nekaj hiš, o katerih skupaj naj poskusimo na podlagi različnih virov priobčiti pregledno poročilo.

V navedeni dôbi nahajamo o s e m n a j s t g r a š č i n in p o s e s t e v zunaj na kmetih in š t i r i h i š e v mestih Ljubljani in Krškem, ki so bile svojina rečene plemenitaške rodovine. Podatke za ta posestva smo nabrali nekaj v registraturi kranjske deželne deske pri c. kr. deželnem sodišči ljub-

[1]) Šematizem za Kranjsko leta 1808., rubrika »Weltlicher Adel« v licejalni knjižnici ljubljanski.

ljanskem, nekaj v registraturi mesta ljubljanskega, nekaj pa tudi v Valvasorjevem delu „Ehre des Herzogthums Krain“.

* * *

Izmed obeh bratrancev Hijeronima in Ivana Baptista Valvasorja, ki sta se okolo leta 1550. iz Bergamaska priselila na Kranjsko in Spodnje Štajersko, kupil je Ivan Baptist Valvasor, „der Windischen, Crabatischen und Meergrenzen Ober-Proviandmeister“, leta 1562. grad Medijo, katerega je v svoji oporoki z dné 2. avgusta 1581. leta „nebst anderen Gülten“ in poleg gotovih 10.000 gld. ostavil svojemu bratrancu Hijeronimu Valvasorju, dedu našega Ivana Vajkarda. Oče Ivana Vajkarda, gospod Jernej pl. Valvasor, zvršil je na tem gradu, katerega nam je moči zmatrati za rôdni grad Valvasorjeve rodovine na Kranjskem, večje stavbe, takó kapelico, žitnico in konjski hlev. Pri kapelici pa je ustanovil beneficij (leta 1650.), o čemer se je ohranilo natančno prepisano ustanovno pismo v registraturi kranjske deželne deske. Le-tó pismo pravi doslovno:

Im Nahmben der heilligen Dreyfaltigkheit Gott deß Vatterß und des Sohnß und heiligen Geists;

Ich Bartholme Valuasor zu Gallenegg und Gallenberg bekhönne hiemit ofendtlich; daß, alß ich Gott lob bey gutter gesundheit Sitt und uerstandt mich befunden, und betrachtet, daß nichts gewisserß dann der Todt, ungewisserß aber, als die stundt, auch nichts besserß Seye, dann daß einer Seinen Kündern zum besten Zeitlichen mit einer Disposition, waß gestalt nach Seinem todt geordnet, und gehalten werden solle, und weillen Gott dem Allmächtigen allweg die Ehr erzeigt werden muß. Also ist billich, daß ich demselben zu gedächtnuß in dieser gschloß Capela, so in Nahmben der hailligen Jungfrauen Mariae Heimbsuchung, alß meiner Advocatin und führbitterin dedicirt dise nachvolgende Fundation zu zeit, alß ich ohne eintrag einigeß Menschen zuthuen woll befuegt aufß papier schrifftlichen zu bringen geordnet und solicher nach zukhomben hiemit statuirt haben will.

Vnd solle fürs Erste ein gutter Exemplarischer Priester, welicher alle und jede wochen Ordinatim drey Missas, alß am Suntag de SS. Trinitate lesen, das Euangelium Kranerisch verlesen, Alle Montagen ein Meeß pro defunctis vor mich und mein geschlecht lesen, auch alle Sambstag zu Ehren unser lieben Frauen, alß auch alle unser lieben Frauen fest, fub quocumque titulo soliche celebrirt und unser lieben Frauen dedicirt werden mueß, zu halten schuldig und verbunden sein.

so solle fürß andere nach meinem todt auf mein liebes Weib die Praesentation auch Confirmation diseß beneficii nach dero ableiben aber auf den

eltesten meineß Mannstamblichen Erben fallen und die Inspection dem Pfarrherrn zu Wadsch, damit solche in perpetuum erhalten werde, in allweg gebühren und anfahlen.

Statuire ich zum dritten, da Einer oder der andere meineß gesehlechtß der Valvasoren were, der geistlich wollte seyn, und dises beneficium affectiren und selbsten abwarthen wolte, so solle sollichen allweg der Zuetrith und vorzug, doch damit an dem Beneficio nichtß derogirt, sondern in allweg in gueten standt erhalten werde, bewilligt und gestattet sein.

begebe sich aber, dass Gott lang verhueten wolle, daß alle meine befreundten diseß Nahmbenß Valuasorn mit todt abgehen würden, so solle auf dem Polsefsorn diseß guettß Gallenegg der gestalt fahlen, daß herentgegen derselbe in allweg diser fundation in völliger würkhung in perpetuum zu halten verbundten und verobligirt sein solle.

So wird leztlich einem jeden Benefitiato deß Jahrß nach meinem todt Pro Solario oder besoldung 60 fl. ieden zu 60 kr. gerechnet von meinen Erwen gutt gemacht, disem werden meine Erwen nachzukomben verbundten, Deficientibus aber his solle dem Beneficiato Pro afseruatione meine 4 hueben, alß Erstenß eine zu Koprouniz, so negst am schloß ligende baufeldt, dan die drey huewen zu Podgoriz so in Moraitscher Pfarr ligen, und one daß alle verstliche (fürstliche) lehen sein, zu Einer Special hypotec dergestalten verschriben haben will, daß da Casu meine Erwen mit jahrlicher bezallung der 60 fl. wurden saumig erscheinen, hh. Beneficiatus mit anruffen auf daß Erste anmelden die würkhliche von Ihro Gnaden Herrn Landtßhaubtman oder deß Herrn landt Verwalters praetendiere, und soliche ihnen zu halten, biß und so lang derseelbe völlig, sambt dem darauf geloffenen umbkhosten nicht bezahlt, abzutrötten nicht schuldig.

Alleß treglich und ohne geferdte auch bey Verpünden des landßschaden Pundt in Krain, alß wenn solicher von wordt zu wordt hierinen begriffen stunde, habe ich zu gresserer Afsecuration diser meiner fundation mit Eigener handt geschriben, und mit meinem bezafft verfertiget und bekhröfftiget beschechen zu Gallenegg den 2 Augusti in Jahr 1650

Barthlme Valvasor Freyh. m. p.[1])

Graščina medijska je ostala svojina Valvasorjev do srede prejšnjega stoletja; leta 1759. jo je imel Frančišek Adam baron Valvasor.[2]) — V 16. stoletji je Ivan baron Valvasor razven Medije pridobil tudi gospoščine in gradove Šrajbarski Turen, v Krškem, Radečah, Kostanjevici

[1]) Coppi deß Stifftßbrieff deß Beneficij zu Gallenegg Nr. 12. Fasz. 242. (Dež. deska).

[2]) Dež. deska (1. železni kvatrone).

in Klevevži; volil jih je v navedeni oporoki svojim netjakom, sinovom sestre Katarine, omožene pl. Moscon. [1])

Ivana Vajkarda Valvasorja oče, Jernej pl. Valvasor, ki je, kakor smo videli, po svojem očetu Hijeronimu podedoval Medijo, pridobil je okolo leta 1619., ko so izumrli gospodje pl. Obračani, Stari Grad pri Novem Mestu za sodno ustanovljeno kupnino 33616 gld. 40 kr. 2 vin.; toda že dné 1. januvarja 1639. leta ga je prodal Gregoriju Matošiču za 32000 gld., 100 cekinov in jednega konja za ježo. Zató je kupil dve leti pozneje (leta 1641.) gospoščino Gallenberg na Gorenjskem, katero je po njega smrti prevzel najstarejši sin iz prvega zakona Karol. Ta je imel iz početka tudi Medijo, ali pozneje jo je prodal bratu Ivanu Herwardu, od katerega je prešla na njega bratranca Adama Seifrieda. Tudi grad Gallenberg je prodal baron Karol Valvasor, še ko je živel Ivan Vajkard. [2]) Prav tedaj pa si je kupil baron Karol Valvasor, ki je tudi često v deželnozborskih zasedanjih zastopal svojo rodovino, posestvo Moravče od grofa Ivana Herwarda Barba, rittmeistra v Karlovci, „vor sieben und mehr Jahren“, kakor pravi Ivan Vajkard v svoji kroniki 1689. leta, [3]) kjer še dostavlja: »so es bis jetzo noch besitzt.«

Nekaj časa je imel isti baron Karol Valvasor tudi grad Belnik na moravškem ozemlji, katerega je pred njim in za njim imela rodbina Raumschissel. [4])

Od leta 1635. do 1646. nahajamo na Kleviščí ónega Jurija Žigo Valvasorja, o katerem pravi lakoniški njega bratranec Ivan Vajkard v svoji kroniki na priloženem rodoslovnem pregledu: „ist aus dem Lande gezogen“; [5]) o njem in o njega najbližjih rodovincih je zanimljivo poročal g. Harambaša v »Ljublj. Zvonu« leta 1892. str. 753 i. sl. in leta 1893. str. 566. [6])

Grad Zavrh na Dolenjskem je bil, kakor piše Valvasor leta 1689., „schon viel und lange Jahre Valvasorisch. Nach dem tödtlichen Abscheiden Johann B. Valvasors (brata Jurija Žige, lastnika kleviškega) hat solches (Zavrh) seine hinterlassene Wittwe, Frau Maria Sidonia eine geb. Gräfin Barbo bis zu ihres Sohnes Herrn Adam Seifrid Valvasors Erwachsung behalten, der es aber vor ungefähr sechs Jahren mit meines Bruders Johann Herward sel. Kindern gegen das Schloss Galleneck verwechselt hat. Gehört also noch jetzt Neudorf meines sel. Brudern Johann Herwards hinterlassenen

[1]) Glej mojo razpravo »Valvasor«, Gradec 1866, p. 11.

[2]) III (XI.) 159, [3]) III (XI.) 379, [4]) III (XI) 651.

[5]) III (IX.) 109.

[6]) »Valvasorjeva rodbinska rakev v Polšniku.«

Leibserben.« [1]) Leta 1753. priznava v vlogi Jožef Ernest Skerlichi, da je zamenoma kupil Zavrh od Jurija Seifrida Valvasorja. [2])

Hči ravnokar imenovanega Ivana B. Valvasorja in grofice Marije Sidonije Barbove, gospá Ana Elizabeta, omožena Posarellova, podedovala je po smrti svojega soproga Ivana Herwarda Posarella grad Volčji Potok pri Kamniku, »welche Frau Wittwe diesen Ort annoch besitzt«, kakor piše naš Valvasor (leta 1689.) [3])

Vdova po bratu Ivana Vajkarda, Ivanu Herwardu Valvasorji, gospá Marija Saloma Valvasorjeva, porojena baronica Moscon, ki se je pozneje omožila še jedenkrat z Ivanom Vajkardom Semeničem in v tretjem zakonu (leta 1687.) z Volkom Albrehtom Schwabom, imela je še leta 1689. grad Selo (Gschiess) na Dolenjskem. [4])

Nekova Sofija Valvasorjeva, vdova po Adamu Apfaltru, kupila je leta 1624. grad Gorenji Motnik (pri Motniku). »Seithero«, pravi Valvasor, [1])

[1]) III (XI.) 424.

»ists bei denen Herrn Apfaltrern verblieben: Wie denn Herr Georg Sigmund Apfaltrer Freyherr jetzund solches annoch besitzet«.

(Konec prihodnjič.)

[1]) III (XI.) 399. [2]) Deželna deska (Neudorf Gut sammt der incorporierten Valvasor'schen Gült). [3]) III XI.) 658. [4]) III (XI.) 233.

K četrtemu sešitku Wolfovega slovarja.

grámblav adj. kdor ima pohabljene roke ali noge. — *grdijān* m. grd človek. — *grdíš* m. = grdijan. — *grebljáč* m. okrogla lesena posoda, iz katere se moka grabi. — *grēbljīca* f. = ledina (Vinica). — *grenkōča* f. = grenkôst. Zagrebec Iª 283 ova misel čini sladke vse grenkoče. — *grēška* f. der Fehler. Jurjevič 66. — *grīnglec* m. nekov ptič, iz nem. Habd. ad. 662. — *grīžavec* m = slabič, slabega telesa človek. — *grlobávati*, pogovarjati se na glas. — *gróhati* = kruh valjati. — *grōle* f. pl. die Perlenschnur. — *grōm* m. ime psu. — *grózdika* f. neko jabolko. Var. — *gŕtati* grtam, požirati goltati. — *grūdje* n. Schollen. Zagrebec. — *gúrbet* m. cigansko dete. — *gūšnjekovica* f. neko drobno sladko jabolko. Var. — *gvántor* m. = gántar. — *gvēždra* f. brożdžālka greštālka. — *gvēždrati* = gréštati. — *habikruh* m. kdor ni za drugo, nego da hruh habi. Lovrenčič rodbinstvo 65. — *hádrati* 1) reiben, den Boden. 2) schminken. — *haharīja* f. carnificina, Habd. ad. 301 i. t. d. — *hah//áriti* hahárim = trpinčiti. Habd. ad.

588 su ga strašnemi mukami haharili. — *hahárstvo* n. = haharija Habd. mar. 297. — *hahuljati*: Kočijančič Filot. 3.174 Kralj Ludovik, znajuči da grof d' Angio, brat njegov, i gospon Gvaltier de Nemurs igraju, buduč betežen, je se podigel i *hahuljajuči* k njim v hižu je pošel. 3.190 ovo srdce razsiple i čini ga vu posleh potrebneh *hahuljati*. — (Belostenec tolmači: ginem venem languesco vidi sterto, a tu: speč hrčem. — *hajdiňák* m. kruh iz ajdove moke. Habd. mar. 103 bolje im v tek ide njihov hrženjak ali *hajdinjak* nego vnogem gospockem sinom kuliko goder gingavo pripravljene jestvine. — *hajíca* f. jarem prvih dveh volov, kader so štirje vpreženi. — *hájoš* m. razbojnik, potepuh, iz madj. — *hájoška* f. ime kravi. — *hálapa* m. = bedák. — *halapārda* f. 1) Helebarde. Habd. 2) velika neurejena soba. — *halapārna* f. z lesom ograjeno mesto, kjer se listje suší. — *halapūzdra* m porogljivo ime. — *hūlban* m. ime psu. — *halójsniti* - lójsnem, s pestjó butiti (Stridovo) — *halopák* m. norčast človek. Zagreb. — *halov* m. konjske jasli. — *halovūnja* f. der Lärm Habd. ad. 307, 841, 916, 1040. — *halovánjiti* lärmen. — *hamalija* f. Habd. ad. 1079 mučil se je dugo copernik vnoge pred nje oči nečiste fantazije svojem bajanjem i „*hamaliami*" postavljajuč. Belostenec: hamalia divinatio. — *hamulija* f. (?) Lovrenčič rodbinstvo 12. — *hándrati* herumgehen, o deci: kud si hándral? — *hapák* m. nespreten človek. — *hāpek* m. majhen dečarec.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

LISTEK.

Doktor Dragan. Drama v petih dejanjih. Spisal *dr. J. Vošnjak.* — To je najnovejše naše dramatsko delo, ki je izšlo v 3. zvezku Hribarjeve »Narodne knjižnice« v Celji. Vsebina mu je nastopna: Doktorja Dragana, odvetniškega koncipijenta, ki je ravnokar zaslul po svojih domorodnih poezijah, hočejo izvoliti za državnega poslanca. Dr. Stremil in prof. Branič mu prigovarjata, naj rajši odkloni ponudeno čast, dokler nima samostalnega mesta v družabnem življenji, ali Braničeva hči Mira, navdušena po pesniškem delovanji svojega ženina, poteza se zanj, češ, da ves narod zaupno kliče po njem. Dragan vzprejme izvolitev in potem na Dunaji neustrašeno zagovarja pravice svojega naroda; deluje sosebno za železnico, ki bi izredno hasnila njega domovini. Baš tedaj namerja minister grof Bering uvesti novo ustavo in potrebuje dvetretjinske večine; treba mu samó še deset glasov. Zmagal bi s svojim predlogom, če bi pridobil Dragana in njega tovariše. Minister sam sicer ne pregovorí poslanca Dragana; le-ta omahuje celo še tedaj, ko se mu ponudi koncesija za óno zaželeno železnico, če bi glasoval za vladne predloge; pregovorí ga pa lepa vdova Katinka, katero pošlje grof Bering baš pred odločilno sejo k Draganu na dom. Dragan se je seznanil ž njo pri ministrovi

soareji, in lepa Poljakinja je izpodrinila podobo Draganove neveste Mire. Katinka mu obeta svojo ljubezen, če Dragan in njega tovariši otmó Beringa, in Dragan se udá ter res glasuje za ustavo. Zastopnik kreditnega zavoda mu nato za železniško koncesijo izplača štiristotisoč goldinarjev. Na Dunaj pridejo v razstavo dr. Stremil, prof. Branič in Mira ter posetijo Dragana na njega domu. Vstopijo baš tedaj, ko dr. Dragan Katinki, katera je po seji zopet prišla k Draganu, razkriva svojo ljubezen in jo naposled siloma objame. Dr. Stremil mu zakliče »Izdajalec!«, Mira se zgrudi nezavestna. — Mineta dve leti. Dr. Dragan onih štiristotisoč goldinarjev ni obrnil v prid narodu, kakor je namerjal iz početka, nego živel je razsipno in takó mamil pekočo zavest, da je izdal svoj národ za tisto usodno koncesijo. Po dveh letih, ko se res že gradí železnica, skliče volilen shod v svojem volilnem mestu. Ta shod se vrši jako hrupno; Draganu očitajo naravnost, da je izdajalec, slepar. Dragan prihití ves razvnet iz zbornice in sreča zunaj prof. Braniča, čegar hči Mira je v tem času prebolela svojo nesrečo. Meščani tudi zunaj na trgu terjajo, naj se Dragan odpové poslanstvu, in ko Draganu na njega vprašanje celo prof. Branič izjavi, da je izdal narod, zgrudi se Dragan uničen na tla. Katinka, ki se je v tem poročila z ministrovim tajnikom Bilenegom in bila na svatovskem svojem potovanji slučajno priča vsemu hrupnemu prizoru, plane proti Draganu z brezupnim klicem: »Jaz sem ga umorila!« Dragana prenesó v stanovanje Braničevo; loti se ga srčna bolezen, za katero je hiral že dlje časa. Pred smrtjo še položí Mirino roko v Stremilovo, češ, naj onadva uživata srečo, katera njemu ni bila sojena. Umiraje še zasliši vriskanje hvaležnega ljudstva, ki proslavlja otvoritev njegovega dela, zaželene železnice, in umrè z blagodejno zavestjo, da ga narod venderle ni zavrgel. —

Razvidno je iz te vsebine, da je g. dr. Vošnjak hotel v svoji drami opisati odlomek slovenske zgodovine iz pol minule dôbe. Junak dr. Dragan nas živo spominja nekdanjega slovenskega veljaka, ki je bil tudi zapleten v podobno železniško afero; druge osebe so seveda izmišljene. Tragiški moment, kateri pogubi Dragana, opisal je g. dr. Vošnjak vrlo dobro; takisto se mu je posrečil opis tistih duševnih bojev, katere je prebil dr. Dragan pred usodnim glasovanjem. Junak nam je simpatiški tudi še potem, ko je padel, in sploh nimamo tej figuri očitati drugega nego to, da neprestano deklamira, dasi povsod njega besede kažó potrebnega pesniškega zanosa. Doktor Dragan umrè za srčno boleznijo; prav, toda vsekakor bi bilo treba že kje prej namigniti o tem, zakaj ta bolezen pride v zadnjem dejanji čitatelju venderle nepričakovano. O drugih osebah nimamo omeniti kàj posebnega, nego lahko rečemo, da so se gosp. pisatelju v obče posrečile. Tudi se dejanje, ki pač iz početka nekoliko zastaja, primerno stopnjuje in se lepo sklepa z melodramatskim prizorom. Jako efektno sta zgrajeni tretje in četrto dejanje; sosebno v tretjem dejanji sta oba prizora s Katinko živo dramatskega značaja. — Navzlic nekaterim nedostatkom, katerim prištevamo sosebno pretiranosti v dialogu, označujemo dramo kot lepo uspelo in mislimo, da je dobra pridobitev siromašne naše dramatike. — Broširan izvod stane 1 krono.

Pouk o črtežih (planih). Spisal in z 39 podobami pojasnil *Jos. Beslaj*, meščanski učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Krškem. Drugi pomnoženi natis(ek). V Celji 1894. Založilo »Pedagogiško društvo v Krškem.« Natisnil Drag. Hribar v Celji. — Pisatelj pravi v predgovoru, da ima knjižica namen nestrokovnjake poučiti, da bi razumeli stavbine črteže. Priznavati moramo, da je v obče dosegel svoj namen, vender bi opazili to-le: V I. oddelku »O situvacijskih črtežih« (mapah) pravi pisatelj, da so zemljevidi črteži dežel, držav i. t. d. izdelani tako, kakor se kažejo našim očem iz »ptičjega obzorja« (višave, Vogelperspective). To je napačno. Zemljevid ni nikdar izdelan v perspektivni projekciji, torej tudi ne v ptičji, in prav tako tudi ne črteži. — O III. oddelku

»Nekoliko naukov o senci« bi se dalo opomniti, da se na prilogi II. podobi 4. in 5. ne strinjata popolnoma, dasi kažeta jedno in isto, namreč kako je dobiti prebodišča preme na horizontalni in vertikalni projekcijski ravnini. V pod. 4. je prema naklonjena od leve na desno, v pod. 5. pa od desne na levo, kar nestrokovnjake gotovo moti. Pod. 13. ne kaže, kako se dobé sence, ker ima zaznamenovan samo rezultat. Pod. 1. je nepotrebna, ker pri črtežih nikdar ne gré za polno senco (Kernschatten) in za polsenco (Halbschatten), nego samo za lastno (Selbst-) in pa za padlo senco (Schlagschatten), ker so žarki vzporedni. — Oddelek V. »O perspektivi«, ima nekovo slabo stran, ki se je že često grajala pri spisih o perspektivi, da namreč perspektivo razlaga s perspektivnimi podobami. Bolje bi bilo podati samo »podobe«, kakor se dobé na podobogledu, in povedati, kako jih je dobiti. Podobogled je tako preprosta stvar, da si ga lahko vsakdo napravi sam. Vidni kot 45^0 je prevelik, ker je še pri kotu 30^0 napaka proti prirodi $1^1/_2{}^0/_0$. Gledé na to moramo podobo 16. na prilogi II. in podobo 18. na prilogi III. imenovati slabi, ker sta neprirodni. Sploh bi bilo dobro, če bi se oddelka III. in V. nekoliko razširila, ker sta preoskromna. — Naposled moramo izreči željo, da bi si oni pisatelj pridobil veliko zaslugo, kateremu bi se posrečilo ustvariti za perspektivo terminologijo, ki ne bi kar mrgolela šumevcev *č*, *ž*, *š* kakor dosedanja. Kdor je kdaj perspektivo poučeval slovenski, vé, kako težko je že izgovarjanje besed, pa tudi kako je neugodno za uho.

Zgodovinske povesti za meščanske šole, II. stopnja. Sestavil *Ivan Vrhovec*, c. kr. profesor. 84. stranij; vezana knjiga stane 50 kr. — V Blaznikovi tiskarni je izšel II. del »Zgodovinskih povestij«, prav lično tiskan in vezan. Knjiga je že odobrena po naredbi ministerstva za uk in bogočastje z dné 13. marcija 1894. Zgodovinske povesti so razdeljene v štiri oddelke: 1. Zgodovinski pregled najznamenitejših dogodkov starega veka; 2. Zgodovinske povesti iz srednjega veka; 3. Zgodovinske povesti novega veka in 4. Zgodovinske povesti najnovejšega časa. — V prvem oddelku se nam še jedenkrat predočuje v velikih potezah zgodovina starega veka, kateremu je bila že v prvi stopinji odmenjena dobra polovica prostora. Važnejši pa je v tej knjižici srednji vek, kateri obseza 26 zgodovinskih povestij. Te povesti so prav mične; zlasti nam ugajajo zgodovinske povesti, kakor: »Samo«, »Pokristjanitev Slovencev«, »Otroška križarska vojska« i. dr. V nekaterih povestih kakor »Mavri na Španskem« in »Nasledki križarskih vojsk« nahajamo tudi otroškemu razumu prikladne odlomke iz kulturne zgodovine. Novemu veku in najnovejšemu času je g. pisatelj odmenil razmerno malo prostora, in sicer zató, ker spada obširnejša razprava novega veka po učnih črtežih v tretjo stopinjo zgodovinskih povestij. Odkritja koncem srednjega in početkom novega veka razpravlja g. pisatelj na kratko, ker je že iz prve stopinje znano najvažnejše o Kolumbu. Pri Maksimilijanu I. bi pa zlasti poudarjali, da je bil tudi vešč slovenskemu jeziku (sicer se omenja na str. 39. »slov*a*nski«, kar je bržkone tiskovna pomota). Učence bi navdajalo s ponosom, da se je že v tedanjem času celó cesar učil slovenščine. Izmed drugih »Zgodovinskih povestij« imenujemo te-le: »Wallenstein«, »Princ Evgen«, »Peter Véliki«, »Napoleon« i. dr. kot posebno mikavno pisane. — »Zgodovinske povesti« niso suhoparen posnetek iz druge zgodovine, temveč živo pisane slike, katere bodo gotovo ugajale otroškemu srcu. Tudi imajo to prednost, da se večkrat ozirajo na minulost slovenskega naroda. Želeli bi pa, da bi se to godilo še pogosteje v tretji stopinji. Dobro došle in pouk oživljajoče so nekatere v tekst vtisnjene prav lepe podobe, žal, da jih ni več!

Fr. Orožen.

Izvestja »Muzejskega društva« za Kranjsko prinašajo v najnovejšem 3. sešitku to-le vsebino: 1. *S. Rutar*: Grobišče pri sv. Luciji blizu Tolmina. (Dalje.); 2. *Jos.*

Apih: »K obrtni politiki 18. veka«. (Konec.); 3. *dr. Fr. Kos*: »Regesti k domači zgodovini«. (Dalje). Premnogo zanimljivega gradiva je nakopičenega v »Malih zapiskih«, kjer priobčujejo razne beležke *J. Pečnik*, *S. Rutar*, *M. S.*, *K. Črnologar*. *A. K.*, *V. S.* in *A. Koblar*. V rubriki »Slovstvo o domoznanstvu slovenskih deželah« se ocenjajo, oziroma naznanjajo nekatere važnejše publikacije, na platnicah pa se navajajo darovi deželnemu muzeju leta 1894. in knjige in časopise, katere so poslala razna društva »Muzejskemu društvu« v zameno.

Spomenica o petindvajsetletnici akad. društva »Slovenija« na Dunaji. Sestavil jur. *Janko Vencajz*. V Ljubljani 1894. Izdalo in založilo akad. društvo „Slovenija" na Dunaji. Natisnila „Narodna Tiskarna". 162 str. Cena 1 gld. 2 kr. — Ta jako skrbno in natančno sestavljena spomenica obseza ta-le poglavja: I. Dunajska velika šola in Slovenci (1365.—1830.); II. Slovensko društvo na Dunaji (1830.—1869.); III. Zgodopis akad. društva „Slovenija" na Dunaji (1869.—1894); IV. Književno delovanje v okrožji „Slovenije" od 1869.—1894. leta; V. Imenik doslejšnih članov „Slovenije"; VI. Pregledni dodatek (1. Predsedniki; 2. Člani; 3. Gospodarstvo; 4. Seje in slavnosti; 5. Ustav in sedanji upravitelji). Ker tiči v tej spomenici znamenit oddelek slovenske kulturne zgodovine in utegne živa beseda marsikateremu bivšemu članu oživiti spomine iz minule dôbe, zato nikakor ne dvojimo, da jo sosebno veselo vzprejmo tako častni člani, kakor podporniki in starejšine, katerim je namenjena; mislimo pa tudi, da ji takisto širši slovenski krogi ne odreko svojega zanimanja in priznanja. Zaslužno delo je to v lepi obliki!

Osnovni nauki iz fizike in kemije za meščanske šole. V treh stopnjah. Spisal *Andrej Senekovič*, c. kr. gimn. ravnatelj. II. stopnja. V berilo je vtisnenih 62 slik. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1894, str. 122. Cena vezani knjigi 60 kr. — Oceno te knjige objavimo prihodnjič.

»Slovanska knjižnica« je priobčila v 17. in 18. snopiči 7 kratkih črtic oziroma povestij češkega pisatelja *Vaclava Kosmáka*; preložili so jih *J. M. Frankolski*, *Rňý* in *Jan Sedej*. To je takó interesantno in dobro štivo, da je popolnoma upravičena želja izdateljeva: „Kdor želí našemu ljudstvu dobro, naj širi Kosmákove spise do zadnje slovenske koče«. K povesti »Gospod Švarc na kmetih« bi opomnili, da pesem »Tak si krasna, tak si mila« ni Jenkova, ampak Cegnarjeva.

Stariši, podpirajte šolo! Gospod *Anton Kosi*, učitelj v Središči, izdal je že leta 1889. pod tem naslovom knjižico, kateri namen je bil, da bi se dosegla potrebna zložnost med domačo hišo in šolo. Ta knjižica je izšla sedaj v drugem povsem predelanem, popravljenem in pomnoženem natisku ter se dobiva pri pisatelji izvod po 12 kr.; 25 izvodov velja 2·75 gld., 50 izvodov 5 gld., 100 izvodov 9 gld. Mi se gledé na hvalno tendencijo in očito korist te knjižice popolnoma zlagamo z željo pisateljevo, da bi njega podjetje dobilo med slovenskim občinstvom prav mnogo prijateljev in naklonjencev ter jo priporočamo zlasti slovenskemu učiteljstvu, katerega bodi skrb, da se kar najbolj razširi med národom.

Orehovski Bračko pa »Slovenski Gospodar«. Svojim gorenjeradgonskim krajanom na presodbo spisal *J. Žitek*, dosluž. gimnazijski profesor. Maribor 1894. Založil pisatelj. Tisek tiskarne sv. Cirila. — Brošurica je polemiške vsebine.

Nova slovenska skladba je izšla v slovenskem in češkem jeziku pod naslovom »Trije jahači«, melodram na pesem N. Lenaua (slovenski prevod A. Funtka) za klavir zložil *K. Hoffmeister*. Založila L. Schwentnerjeva knjigarna v Brežicah (ob Savi). Cena 50 kr. po pošti 53 kr. — O tej skladbi bodemo še poročali.

Koncert »Glasbene Matice« dné 7. m. m. — »Glasbena Matica« je s poslednjim svojim koncertom poskusila vdihniti nekoliko življenja sedanji »mrtvi sezoni«. Poskus se ji žal ni posrečil kaj posebno: moč glasbina v boji proti vročini koncertne dvorane in proti nevihti, ki je nastala prav pred koncertom, bila je nedostatna. Večina občinstva se je preplašila tako vročine kakor nevihte, in zato je bil poset le srednji, malone slab. To nam je tembolj žal, ker je obsezal vzpored samo znamenite, posamič celo jako interesantne točke. Bendlov ljubki zbor »Tatranska vijolica« (tenorsolo g. *A. Razinger*) in istega skladatelja mogočna koralna scena »Smrt Prokopa Vélikega« s svojimi dramatskimi učinki (besede umirajočega husitskega vojvode je pel g. *Bela Stuhec*), med obema točkama Foersterjev čveterospev »Njega ni«, zvršen po vsem moškem zboru, Dvořakova »Kmetovalčeva himna« in njega izrazni zbor »Padle so pesmi v dušo mi«, takisto dve najlepših národnih pesmij v harmonizaciji g. M. Hubada, vse to se je izvajalo kàr najnatančneje in najvzorneje. Jeden naposled imenovanih zborov se je moral na viharno zahtevanje celo ponoviti. — Jako prijetna izprememba med sicer zgolj vokalnimi deli so bile vijolinske točke g. *K. Jeraja*. Po bogati, do cela zasluženi pohvali, katero si je mladi umetnik pridobil z Wilhelmjevo parafrazo Walterjeve pesmi iz opere »Die Meistersinger«, te čudalepe pesmi, ki izhaja iz preprostega, nežnega napeva in prihaja polagoma ognjevitejša in iskrenejša, dokler se naposled ne razvije v najstrastnejši izraz — takisto z virtuvoznatim rondom Baffinijevim z njega pizzicati v levi roki, flageoleti in Ricochet-potegi — dodal je g. Jeraj še Es-dur nokturno Chopinovo v predelavi Sarasatejevi. Sosebno to dodano skladbo je izvedel prelepo in plemenito. — Gospod *Bela Stuhec*, ki je poleg solopartij v zborskih delih pel dve ariji (iz Dvořakove opere »Šelma sedlák« in Wagnerjevega »Tannhäuserja«: »Blick' ich umher in diesem edlen Kreise«), je dobro izšolan diletant s prav prijetnim baritonom. V Wolframovi ariji tiči pač nekoliko več, nego je g. Stuhec položil vanjo. Sicer pa je to staro zlo, da vsi pevci, tudi tisti, katerim dramatsko petje ni poziv, vedno rajši za koncertne namene sezajo po arijah, časih siloma iztrganih iz opere, nego po pesmih, ki vender prav za prav v svojih višjih firmah pripadajo v koncertno dvorano. — Slovenske prevode posamičnih pesmij so oskrbeli gg. *E. Gangl*, *—k—* in *A. Štritof* (žal, da ni vse kàj srečno; slovenska pesniška tehnika je dandanes, hvala Bogú, že takó razvita, da smemo v tiskanih tekstih zahtevati vse kàj boljšega in zrelejšega, nego je n. pr. prevod »Smrt Prokopa Vélikega«. Op. ured.). *K. Hoffmeister.*

Obči zbor »Dramatičnega društva« je bil dné 22. m. m. Predsednik g. *dr. Ivan Tavčar* je v svojem nagovoru zahvalno omenjal onih faktorjev, ki so doslej podpirali slovensko gledališče, tako deželnega zbora kranjskega, mestne občine ljubljanske in gledališkega društva. Odbor je vestno vršil svojo dolžnost, sosebno vztrajno pa je deloval njega tajnik in blagajnik g. *Gustav Pirc*. Ker je naloga društvena od leta do leta večja, treba je, da „Dramatičnemu društvu" vse rodoljubno občinstvo nakloni svojo podporo. — Po nasvetu g. *dr. Štora* se je gorenjim faktorjem izrekla zahvala, nato pa je tajnik g. *Pirc* poročal o minuli gledališki dôbi. Društvo ima 232 članov (6 častnih, 17 ustanovnikov, 89 zunanjih in 120 ljubljanskih), katerim se je tudi letos razposlal zvezek „Slov. Talije". Drama v minuli dôbi ni uspevala kàj posebno zaradi splošno znanih neugodnih razmer, tem lepše pa so bile operne predstave, katere je vodil kapelnik g. *Gerbić*. Stalno angažiranih je bilo 24 igralcev in igralk, v zboru pa 16 pevcev in pevk z redno mesečno plačo. Predstav se je uprizorilo 58, in sicer 30 dram, veselih iger in burk in 28 oper; 11 iger je bilo novih, dve sta bili izvirni slovenski. Za bodočo dobo je ukrenil odbor vse, da bode občinstvo lahko zadovoljno. — To poročilo se je odobrilo in takisto poročilo blagajniško, ki izkazuje 29.615 gld. 38 kr. troškov in nekaj

prebitka za prihodnjo dôbo. — Pri dopolnilni volitvi so bili izvoljeni v odbor gg. *dr. vitez Bleiweis*, *M. Hubad*, *dr. Tekavčič* in *Ivan Belè*. Izstopivšima odbornikoma (g. *Fr. Dreniku*, ki je bil odbornik od leta 1867., in g. *dr. V. Supanu*) se je izrekla zahvala. — Na vprašanje g. *A. Trstenjaka*, ali namerja društvo z darili skrbeti za lepši razvoj slovenske dramatike, ukrenilo se je, da bodo pisatelji dobivali primerne tantijeme za igre, o katerih bi se občinstvo samo izreklo ugodno. — Na vprašanje notarja g. *Gogole*, ali je odbor kàj storil, da si pridobi slovensko opero „Grof Urh Celjski" („Teharski plemiči"), katero je uglasbil g. *V. Parma*, in na dotično priporočilo g. *Jos. Nollija*, kateri pravi, da mu je opera znana in da bode izvestno ugajala občinstvu, odgovori društveni tajnik, da se bode odbor vsekakor rad dogovarjal z g. Parmo zaradi tega najnovejšega opernega dela. — Potem se obči zbor sklene.

Družba sv. Mohorja v Celovci šteje letos velikansko število nad 65000 udov, torej nad 9000 več nego lani. Družba si je zgradila na jednem najlepših prostorov v Celovci svoj posebni dom, ki se je dné 26. aprila t. l. slovesno blagoslovil.

† Frančišek Kosar. Dné 11. m. m. je umrl v Iki poleg Opatije infulirani stolni dekan labodskega kapitelja *Frančišek Kosar*, papežev hišni prelat, kanonik in konzistorijalni svetovalec. Porojen je bil leta 1823. v Braslovčah, prišel leta 1859 s knezoškofom Slomškom v Maribor, bil pozneje (leta 1865.) imenovan za dekana v Kozjem, leta 1870. pa za kanonika v Mariboru. Devet let je bil potem profesor cerkvenega prava v mariborskem semenišči, od lani pa infuliran dekan. Kosar je bil odličen sotrudnik pri Slomškovih „Drobtinicah" in je spisal tudi dôkaj razširjeni molitvenik „Nebeško hrano". Znamenito delo mu je „Življenje in delovanje pokojnega knezoškofa Slomška".

K etimologiji besede očitati. Gospod *L. P.* je na str. 52.—55. letošnjega »Ljubljanskega Zvona« obširno razložil izvir besed očit in očitati, kateri izvaja obé iz korena čit. Bolj kakor z enakimi prikaznimi v grščini je moči to popolnoma prepričevalno razlago podkrepiti z enakim pojavom v sorodni češčini, ki se v tem slučaju razlikuje od slovenščine samo po prefiksu. Čehom pomeni namreč vyčtu, vyčísti in vyčítám, vyčítati ne samo »aufzählen, auszählen, herzählen, herrechnen«, ampak tudi »vorwerfen, Vorwürfe machen«; vyčitek jim je »Vorwurf, Rüge«. — V novejšem času se je lepa slovenska beseda očitati nekaterim »izobraženim« Slovencem priskutila in začeli so namesto nje rabiti hrvaško izposojenko predbacivati, kar pa je kakor marisikaj drugega, kar dobivamo iz Zagreba, prav takó hud germanizem kakor gorenjesrbski předmjetać in wymjetować. *Dr. K. Š.*

Cerkvena pesmarica iz leta 1784. Gašper Rupnik je izdal poleg knjige »Ta Chriſtuſovimu terpleinu poſvezheni post« i. t. d. (Šafařík Gesch. I. 124.) še »Peiſme od Kershanskiga vuka» i. t. d. (Šafařík Gesch. I. 80) izdane v Ljubljani leta 1784., 8°, 58.

V knjižnici remšniške župnije na Štajerskem je shranjena pesmarica, katero mi je posodil gosp. župnik *Žmavec*, naslovljena:

PEISME

K' SVETI MESHI

INU

PRED PREDIGO.

Vinjeta (božje okó)

V GRAZI

PRI WIDMANSTÆTTENSKIH ERBIH

1784.

Knjižica je tiskana v 12⁰ in ima 48 stranij. Na prvi ima napisano: Gehört der Pfarrkirche Gams bei Marburg an. Aus diesem Büchel werden die sonntäglichen nachmitt. Lit. Gebether genommen; potem je pisana na treh stranéh: »Molitva prutje Cholera Bolesni« iz leta 1831. Od 1.—14. tiskane strani so pesmi pri maši, 14.—15. pesem pred predigo, do 18. dies irae, od 19.—27. litanije vseh svetnikov; tem se pridružuje psalm 69. (O bog, ahtei na mojo molitvo); od str. 30.—38. je splošna molitev, molitev za deželnega kneza, za obče potrebe vsega krščanstva, str. 38.—44. so lavretanske litanije, do 48. tri čednosti. — Pesmi so zložene v štajerskem narečji; bohoričica ni povsod dosledna, ker ne razločuje dosledno med *s* in *z*; za *i* rabi *i* in *y* n. pr. »edynorejeni syn.«

Omenijo naj se oblike »vierjem«, »nei = niti«, »stvaram« nam. stvarém, »resodeti« nam. razodeti, »režaliti« nam razžaliti, »deite« nam. dête.

Na zadnji strani je lepo napisana ta-le

Molitva

Krala Asa vseta is svete Pisme, Kadera se moli u zhasu Turskiga Shoda 1788.

O Gospod! Kaderemu je vse eno pomagati svelkimi ali smalimi, pomagai nam O Gospod nash Bog! sakai mi se na te sanefsemo ino zavuipamo inu v tojem Imeni smo se mi zhrefs nashe Souraschnike sdignali! Gospod! ti si nasch Bog! tebi nei obeden zhlovek premozhen. V. O Gospod Svelizhai tvoiga Sluschavnika naschega Cefsarja Josepha. R. Inu oslischi njega v tem zhafsi kader on tebe na Pomozh klizhe.

V. Ta Gospod vari jega v Dnevi te shalosti.

R. Inu to ime Bog Patriarcha Jacoba nai brani jega.

V. Poshli jemo Pomozh od Svetosti.

R. Inu od Sijon jega obari.

V. Sponi se vsech jegovich Daro.

R. Inu jega Offer se nai tebi dopade.

V. Stori jemo po Schelach jegovega Serza.

R. Inu doponi uso jegovo napreijemanie.

V. Slischi ga O Gospod! s tich Svetich Nebefs.

R. Inu smozhjoi te Pravize jemo pomagai.

V. Sponi O Gospod! use jegove Schele.

R. Sakai on sdai sposna, da ti sam tvoie svolene oblastnike obderschisch.

V. Oni savuipajo na svojo Mozh inu Blago.

R. Mi pak zhemo to Ime tega Gospoda na Pomozh klizati.

V. Oni so schalostni, inu straschеni.

R. Mi pak smo obstali inu she rauno stojmo.

V. Takó se mi sdai zhemo zhrefs tvoje . . (dveh zadnjih besed ni moči čitati).

Iz te knjižice se vidi, da se je tistega leta natisnila pesmarica tudi za štajerske Slovence, kakor v Ljubljani Rupnikova za kranjske. V molitvi iz leta 1788. so zanimljive oblike »obeden« in »močjoj«; oblika »močjoj« kaže na štajersko narečje ob hrvaški meji. *Dr. K. Glaser.*

Jugoslovanska akademija v Zagrebu je izdala 26. zvezek zgodovinskih spomeníkov (»Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium«), v katerem je priobčena dr. Račkega izdaja Tome arcidjakona »Historia salonitana«. Knjiga ima 225 stranij in veljá 2 gld. — Izšla sta tudi 117. in 118. zvezek »Rada« z doneski raznih pisateljev. V 118. zvezku završuje prof. *M. Valjavec* svoje ogromno delo »Prinos k naglasu u novoj slovenštini i hrvatskoj kajkavštini«. Cena 117. zvezku 75 kr., 118. pa 1 gld. 50 kr.

Knjige »Matice Hrvaške«. (Dalje.) — Poučna knjižnica Matice hrvatske. Knjiga XVIII. Ribe. Prirodoslovne i kulturne crtice. Napisao *Dr. Mišo Kišpatić.* Sa 138 slika. Zagreb. Naklada »Matice hrvatske«. 1893. Profesor dr. Mišo Kišpatić je znan članom »Matice Hrvaške« po različnih delih, v katerih je matičarjem popularno obdelal različne veje prirodoslovnih naukov. Letos je podal marljivi pisatelj čitateljem opis rib. Človek bi mislil, da je težko napisati knjigo o takem predmetu, a da ne bi skoro omagalo zanimanje čitatelja. In vender je znal g. dr. Kišpatić svojo knjigo sestaviti tako zanimljivo, da jo vsakdo zadovoljno prečita do kraja, premda ima 451 stranij. Prav dobro g. pisatelj nekje omenja, da so občinstvu izmed vseh živalij ribe skoro najmenj poznane in da je vender prav ta rod gledé na ustrojstvo telesa in način življenja vrlo zanimljiv. Večina čitateljev bode zvedela mnogo nepričakovano novost.

Knjiga obseza tri poglavja o vrednosti rib v človeškem življenji. Tu se razpravlja o vrednosti rib v národnem gospodarstvu, o ribi kot hrani. V šestih poglavjih se opisuje ustroj in življenje rib. Obširno poglavje govori o umetnem vzgoji rib, in jedno poglavje o ribjih sovražnikih. Potem se opisujejo najznamenitejši rodovi rib. Množina dobrih slik razjasnjuje ono, kar je v tekstu opisano. V pripomenku navaja pisatelj knjige, s katerimi se je služil, izdelujé svojo knjigo. Sosebno seveda je upotrebil Brehmovo znano delo (Thierleben). Opisujočemu ribe domače faune in za bogato ribiško nazivlje pa so mu rabile mnoge razprave domačih prirodoslovcev. Ker pisatelj ni mogel popisati vseh domačih rib, dodal je v dopolnilo znanstven sistematski pregled vseh rib, katere žive v domačih sladkih vodah in v jadranskem morji. Škoda, da ni mogel dodati opisa raznovrstnega ribarenja, kakor je hotel, ker bi mu bila knjiga preveč narasla. To bi bila izvestno jako zanimljiva studija.

Ker je knjiga sestavljena po priznanih virih, ni dvojbe, da je zanesljiva. Posebno vrednost ji daje to, da se vedno ozira na domača razmerja. Hrvaškemu nazivlju je dodano tudi latinsko, nemško in italijansko, kar je zelo važno, ker so mnogim našincem tuja imena bolj znana nego domača.

Razven manjših tiskovnih pogreškov smo zapazili te-le: na str. 67. čitaj „Bernouilli" namesto „Bernovilli", na str. 141., 240. in še na nekem drugem mestu moti beseda „b*r*kovom" n. „b*o*kovom". Na strani 199. je govor o ugotici (gadus minulus, Zwergdorsch), a pravi se, da „ovaj tovor bude 15 do 30 a i 40 metara (namesto centimetara) dug." V sistematskem pregledu stoj IV. in V. red (namesto V. in VI.).

Zlog pisateljev je vrlo gladek, prozoren in lahko umeven. Spotikamo se o nekai terih nemčiznih, n. pr. „štropot izvadjati" (Lärm machen), ribe „se rado drže" (die Fische halten sich auf), „meso se drži" (das Fleisch erhält sich frisch), „da tako laglje hranu uhvatiti mogu" (damit sie um so leichter die Nahrung ergreifen können) n. „da mogu" i. t. d., „pri visokoj vodi" (bei hohem Wasser) n. „o visokoj vodi", „koji je kao kaša gust" (der wie Brei dicht ist) n. „koji je gust kao kaša", „sa riekom Po" n. „sa riekom Padom". — Te malenkosti smo omenili samo mimoidoč, a ne umanjujejo hvale, katere je inače lepi zlog vreden. —

Svjetska poviest. Izdaje Matica hrvatska. Knjiga šesta. Poviest srednjega vieka. Po najboljim piscima izradio *Franjo Valla.* Drugi dio. Od Karlovića do cara Konrada II. Zagreb. Naklada Matice hrvatske 1893. — Začetek povesti srednjega veka, katero je spisal isti pisatelj, izdala je „Matica Hrvaška" leta 1891. Drugi zvezek obseza povest srednjega veka začenši od Pipina Heristalskega. V četrti knjigi se razpravlja teženje austrazijskih majordomov in papežev, da se uvede v državo in cerkev jedinstvo (od leta 687.—768.). V tej knjigi opisuje pisatelj širjenje krščanske

vere med Germani, urejenje cerkve in hierarhije, odnošaje izmed cerkve in države; vlado Karla Vélikega. upravo njegove države, dvor, državni zbor, vojsko, narodno gospodarstvo, dohodke, znanosti in umetnosti za Karla Vélikega. Peta knjiga govori o vladi Ljudevita Pobožnega. o propasti carstva Karla Vélikega in o provalah Normanov, Saracenov in Madjarov v devetem in desetem veku. V šesti knjigi se opisuje vlada feudalcev ali povest držav, katere so se podigle na ruševinah Karlovega carstva t. s. Francija, Anglija, Nemška in Italija, potem se razpravlja o feudalnem sistemu in o prosveti v devetem stoletji do dvanajstega. Sedma knjiga končno obseza zgodovino Grkov, severnih in južnih Slovanov in Madjarov v tej dobi. —

Nobena znanost ni tako zavisna o strankarskem stališči in o subjektivnem razpoloženji piščevem kakor zgodovina. Objektivne dogodke in odnošaje sodi drugače konservativec, drugače napredujak, drugače pristaš monarhije, drugače pristaš ljudske vlade i. t. d. o vseh razmerjih človeških, kjer vlada brez izjeme pravilo, da ima vsaka stvar dve lici. Mi z našega stališča radi priznavamo, da se ujemamo s historijskim naziranjem pisateljevim v obče; v pojedinih stvareh pa sumnjamo, da se je g. pisatelj preveč oklenil stališča svojih virov. Ako torej čitamo časih besedico „žalibog" pri takih dogodkih, kjer se je našim smrtnim sovražnikom pripetila nesreča, to se nikakor ne zlagamo s tem izrazom, nego bi ga zamenili z drugim „na srečo" in narobe. Karol Véliki je bil v istini velik, a slavo naj mu pojó oni, katere je velike napravil, ne mi, katerim je bil neusmiljen krvnik. Kar se dostaje gradiva, želeli bi, da je gospod pisatelj še večjo pozornost naklonil popisu kulturnih odnošajev. Sosebno v sedmi knjigi, kjer se razpravlja zgodovina grškega carstva, slovanskih držav in Madjarov, bili bi čitali rajši obširnejše razprave o cerkvenem, socijalnem in kulturnem razmerji teh narodov, nego neštevilne poboje, ustanke in bitke. Ker je knjiga namenjena naobraženemu nestrokovnjaku, bilo bi ga prvo gotovo bolj zanimalo nego drugo. Prav zaradi te vrste čitateljev bi bili tudi želeli, da je pisatelj gradivo razredil pregledneje. Kot primer navajamo poglavje XVI., kjer je opisana zgodovina Nemčije in Italije od leta 888. — do 1039. brez jasno oddeljenih razstavkov skoro v jednem teku. Mnogi čitatelj se bode spoteknil tudi ob besedah, katerim ne vé celó mnogi izobraženec ne poretla ne značenja. Naj li vé vsak navaden izobraženec, kaj je „kurspalat", „vergeld" (währgeld), „formariage", kaj so „leudi", „mainmortables" i. t. d. — Ali naj vé, kdo je bil „Beaumanoir" (pr. str. 164), kdo »povjestničar od Ely-a« (str. 125.), kdo so bili „Korsunjani" (str. 262.)? — Velike koristi bi bile tudi rodoslovne tablice, katerih knjigi povsem nedostaje. Tako se čitatelj pri različnih osebah jednakega imena kaj lahko pomoti, čemur bi se takoj ognil, ako bi imel rodoslov pred očmi.

Jezik in zlog knjige sta prav lahko umevna in gladka. Na nekaterih mestih bi bil g. pisatelj stvar lahko povedal jasneje. Na str. 29. čitamo: „Poslije Karla Martela nastanu za franačku državu težki dani, i sva je još sreća bila, da su sinovi njegovi Karloman i Pipin Maleni uz gospodstvo i zemlje baštinili i duh njegov. Osim muhamedovaca ustali su vsi podložnici protiv franačke države, a k njima se pridružio i nezakoniti sin njegov i Svanahildin Grifon." Kakor se stavek tu čita, utegnil bi človek misliti, da se muhamedovci niso vzdignili proti frankovski državi. Bolje bi bil torej pisec dejal, „uz" ali „poleg" n. „osim". Iz navedenih stavkov tudí ni razvidno, da je Grifo sin Karla Martela. Končno Grifona nekateri povestničarji ne zmatrajo za nezakonitega sina Martelovega, nego ga zovejo sinu iz drugega zakona s Svanahildo Na strani 196. je pomota. Teofil zove Teofoba svojega zeta, a bil mu je šurjak. Na strani 167. čitamo: „Tako stanu Magjari navaljivati na Slavene, Niemce, Bugare i Moravljane i. t. d." Moravljani so bili pač tudi Slovani; „Slavene" bi bil moral označiti kot „panonske Slověne". „Vitez" (od Vithungi) ne znači „konjenika", kakor čitamo na str. 134., nego nasploh

„vojščaka, junaka". Na str. 183. čitaj „Taillefer" ne „Tailleufer". Na str. 247. v opazki veli pisec „leh je isto što i polje". Ne „leh" nego „leha (lijeha)." Na str. 272. čitaj „Volinija" ne „Volhinija". Ostalo je tudi še nekaj drugih večjih in manjših tiskarskih pogreškov.

Še nekaj opazek gledé na jezikovno stran. Pisatelj sklanja imena na „*o*", n. pr. Karlo, Odo, Oto i. t. d. po ženski *a*-sklanji. Narod na iztoku res tako sklanja, ali on pravi tudi nominativ na „*a*", torej Karla, Oda, Ota i. t. d. kakor, Luka, Sima, Franja i. t. d., nedosledno je ostavljati nominativ na „*o*", genetiv in ostale sklone pa preminjati po ženski *a*-sklanji. Druga rana je sklanja tujih imen, katera ne ne dajo preminjati po nobenem primeru hrvaške sklanje. Zatorej čitamo pač oblike: „Maza" = die Mass; „Burgundija" = Bourgogne, Burgund; ali tudi: „Prvomu dade . . . a drugomu . . . Provence i Burgundiju", kjer bi pričakovali „Provan*su*" ali pa, ako je beseda v pluralu, vsaj „Provan*se*". Takisto „Elsas" n. „Alzacija", „Mainz" in „Mainc", „manjcski" n. hrv. „majnački". „U Normandiji vidjeti si mogao slavnu opatiju u „Fontenellu" u „Jumiegesu" u „Beku", i samostane u „Cae*ne-u*, Roue*n-u*, Bayeux-u, Avranches-u, Fecampu", (Fécamp) i napokon u „Mont Saint Michel-u" (Mont-Saint-Michel)? „Monte Casino" in „Montekasino". Po našem oskromnem mnenji treba vsa ta imena narodnemu izgovoru prilagoditi, torej pisati n. pr. v „Žimiežu", a da ne bode nesporazumka, pristaviti v zaporcih ime, kakor se piše v dotičnem jeziku. Tako ravnajo Srbi in v obče narodje, ki pišejo z drugimi slovi, nego latinskimi. Z vsakim drugim načinom pisanja teh imen, sosebno v zavisnih sklonih se dela sila národnemu jeziku.

Nehrvaški se mi zdi rečeno: „Vojske se . . sukobe na t. zv. polju Rothfeld" n. „na polju ‚Rothfeld' nazvanom" (str. 67.), „Velikaši i izaberu . . . Roberta, brata Ode" m. „brata Odova" ali „Odina". „Arnulf je bio . . . . sasvim drug*i* (m. drug) čovjek, nego i. t. d. (str. 130.), „Češkinja" m. „Čehinja" (str. 135.), „Pražkim vladarima morali (su) davati danke ne samo njegovi neposredni podložnici, pleme Č e h (n. Čehovâ ali ‚Česi'), nego i sva druga plemena." Primeri v Črni gori „pleme Drekalovići" ali „Drekalovićâ" ne »pleme Drekalović.« „Razgovor tri svetca" m. „triju svetaca" (str. 288.)."

Te in nekatere druge menj važne nedostatnosti ne jemljó delu vrednosti in zaslužene pohvale. Knjigi je pridejan zgodovinski zemljevid one dobe, ki pa sevéda ne more zadoščati za razmerno precèj dolgo dobo, kjer so se meje pojedinih držav in národov menjavale tako često. *R. Perušek.*

(Konec prihodnjič.)

Iz hrvaške književnosti. Prejeli smo nekatere knjige, o katerih moramo zaradi pretesnega prostora odložiti poročilo do jedne prihodnjih številk. *Stjepan pl. Miletić* je izdal tragedijo v petih dejanjih, naslovljeno »Boleslav« (cena 50 kr.), *Georgina Kayser-Sobjeska* (član nar. gledališča v Zagrebu) je spisala pod naslovom »Svako djelo dodje na vidjelo« v dramatski obliki tri slike iz življenja zagrebškega (cena 70 kr.), *dr. Šime Mazzura* in *dr. Marijan Derenčin* pa sta izdala knjigo politiške vsebine »Programi oporbenih stranaka u Hrvatskoj« (cena 20 kr.). Vse tri knjige se dobivajo v »Dionički tiskari« v Zagrebu. — Hrvaško stenografsko društvo v Zagrebu je izdalo 1. in 2. številko »Stenografa«. Bodi ta list iz nova priporočen našim stenografom, sosebno ker se že dve leti jako marljivo bavi tudi s slovensko stenografijo.

Obči zbor »Matice Hrvaške« je bil dné 17. m. m. Poročilo smo morali odložiti za prihodnjič.

† Stjepan Buzolić. Dné 10. m. m. je umrl sloveči pesnik, duhovnik *Stjepan Buzolić*, po rodu Hrvat iz Dalmacije, v 64. letu dôbe svoje. Leta 1871. je izdal zbirko svojih pesmij pod naslovom „Bog, rod i sviet", mnogo pa je tudi prestavljal iz ruščine,

italijanščine, nemščine in francoščine. Za „Matico Hrvaško“ je preložil „Božjo komedijo“, ki izide bržkone prihodnje leto. Tudi kot šolnik — vodil je moško učiteljišče v Arbanasih — pridobil si je izredne zasluge za hrvaško narodnost v Dalmaciji.

Hrvaško národno gledališče. V minuli gledališki dôbi je bilo v Zagrebu 151 predstav, in sicer 116 dramatskih (med njimi 8 novostij), 33 opernih (med njimi 3 nove) in 2 diletantski. Največ dramatskih del je bilo francoskega izvira (28); 15 je bilo nemških, 12 hrvaških, 2 italijanski, 2 španski, 6 angleških, 1 češko, 1 poljsko in 1 norveško.

Glasbene novice. Nedavno smo prejeli obsežno, lepo zbirko hrvaško slovenskih moških zborov, katero je izdalo hrvaško pevsko društvo „Kolo“ v Zagrebu in uredil *Nikola pl. Faller.* V zbirki so mimo drugega skladbe Vilharjeve, bratov Ipavcev, Hajdrihove, Nedvědove, Foersterjeve, Gerbičeve in Jenkove. Obširneje izpregovorimo prihodnjič. — Naš rojak *Fr. S. Vilhar*, je izdal četrto knjigo svojih skladeb, naslovljeno: „Hrvatska Lira“, sbirka popievaka u narodnom duhu. Cena po pošti 1·85 gld. Knjiga obseza 16 skladeb za klavir in petje.

Nova češka opera. Skladatelj *J. R. Rozkošný* je zložil jednodejansko opero „S t o j o“, kateri je po Konrádovi jednakoimenski povesti napisal libretto *Otakar Kučera.* Kritika hvali oboje, glasbo in tekst: skladatelj je uporabil znamenit zaklad melodiških mislij, ketere podaja v zaokroženi obliki, libretist pa je po vzoru »Cavallerie rusticane« priredil tekst velikega dramatskega učinka.

Ruske národne pesmi. Rusko etnografsko društvo v Peterburgu je minilo leto poslalo dva člana Istomina in Ljapunova v pokrajine Vologde, Vjatke in Kostrome, da bi zbirala ruske národne pesmi. V letu dnij sta nabrala 260 pesmij z napevi, in to posvetnih, cerkvenih, svatovskih pesmij in nekaj iger. Največ jima je bilo do tega, da otmeta pozabi starejše pesmi; Istomin je pazil na tekst, Ljapunov pa na napev pesmij. Nedavno sta raziskovalca v posebni seji etnografskega društva poročala o svojem nabiranji, in zbor pevcev je o tej priliki za poskus zapel nekaj nabranih pesmij.

Apolonova himna. Pri izkopavanji v Delfih so nedavno odkrili Apolonovo himno, ki je izmed vseh doslej poznanih ostankov grške glasbe najdovršenejša. To je popoln paian z glikonskimi kiticami. Našli so se ulomki tudi treh drugih himen, toda praznine v tekstu se ne morejo spopolniti. To odkritje je važno i za staro grško pesništvo i za glasbo. Starogrške glasbene znake je z denašnjimi zamenil francoski arheolog T. Reinach, tekst sam pa je spopolnil francoski učenjak H. Weil.

Nemško-slovenska pravna terminologija. Poslednji »Slóv. Pravnik« vabi na naročbo »Slovensko-nemške pravne terminologije«, katero je, kakor znano, uredil *dr. Janko Babnik*, c. kr. sodni pristav in natisnila c. kr. dvorna in državna tiskarna. To važno delo stane 3 gld. 50 kr., elegantno in trdno vezano 4 gld. 10 kr., po pošti 15 kr. več.

„Ljubljanski Zvon“
zhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoj vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani, dné 1. vélikega srpana 1894. Leto XIV.

Pesem starega pevca.

V zlatih dneh mladosti svoje
Čul najvišji sem ukaz:
»Pesmi pevaj srce tvoje,
Mislij, čustev, želj izraz!«
Slušal sem besedam svetim,
Goslim strune tri napel,
Potlej z glasom sem razvnetim
Rekel strunam to vesel:
»Kar me bo mladost učila,
V prvo struno bodem lil;
Kadar se bo ta glasila,
Rádost v glasih teh bom pil.
Dolgo, prva struna, zvêni,
Dolgo vrsto mladih let,
Mnôži srečo svetno meni,
V sèn sladák zatapljaj svet!
Kar učakam v moški dôbi,
Druge strune pravi glas,
Ki o boji nje in zlôbi
Čul se v mesto bo in vas.
Krajša bodi pesem tvoja,
Ko mladostnih let bil spev;
Pesem resna, pesem boja —
Srcu ljub ni tvoj odmev! . . .
Velel tebi, struna tretja:
Tàkrat spev začuj se tvoj,
Kadar moč pojema petja,
Kadar dan se nagne moj.
Oh, to bode trudna dôba,
Ki najkrajših bodi dnij! . . .
Dan, ki del me v pôkoj grôba,
Zadnji glas iz te izlij!«

Hodil potlej sem po sveti
Vroče duše, rdečih lic,
Nehal nisem nikdar peti,
Kakor zbor ne neha ptic.
V duši mi blagóst je plula,
Vnemal me ljubezni žar,
Sladko se je pesem čula —
Prve strune zlati dar . . .
Oh, takó bi živel večno,
Večno peval rad ljudém,
Da življenje tod je srečno,
Srcu drago in — očém . . .
Ali kakor vetrec mili,
Ki hladí poletni znoj,
Kakor sèn, ki nam posili
V srce blaženi pokòj,
Glasi ti so odzveneli —
Kdaj, kakó? . . . Še sam ne znam,
Predno drugi so želeli,
Predno mislil sem si sam!
Pela mi je struna druga:
»Dajte pómlad mi nazaj!«
Príšla res je spet od juga,
Meni več zacvèl ni raj.
Svetu peval sem pozneje
S srcem polnim jaz željâ —
Kdaj brezčutnega ogreje
Pesem boli in tožbâ? . . .

Lica meni so upála,
In zamrknil žar očíj,
Struna jedna mi ostala —

Struna zadnja zadnjih dnij . . .
Dan je v prešlost nevrnljivo,
Ž njim premnogi up mi pal —
Trud upognil teme sivo,
Svetu sem v zasmeh ostal.
Pôjem z glasom oslabelim,
Da gorjé, kdor brez srcá
Roga tod se pevcem velim,
Ki poslanci so nebá!
Pride čas, ki s hudo silo
Preustvari ti srcé,
Da drugače bo čutilo
In umelo pesmi té.
Zvêni torej, struna moja,
Kaj če poleg sam trpim;
Dokler moč ne mine tvoja,
Vem, da pevec jaz živim.
Vènder skoro mi prestani,
V srci up zamrì in dvom —
Časi lepši bodo dani
Tam, kjer pevcu mi je dom!

Rástislav.

K Tebi!

Svètla rosa trepetá na listi
V zôre jutranje milini čisti:
Biserno iskrí se širi svet.
Stvarstva se čaroba nam odgrinja,
Blaženstva oblast duhá prešinja:
Božji prst je v stvarstvu razodet!

Pómlad! — Ali zopet pómlad mila
Smrtnikom lepoto je odkrila?
Pómlad, ki pozval je Tvoj ukaz,
Priča nam, kaj zemlji Ti podaril,
Ko nad njo to solnce si razžaril —
V nji se kaže sveti Tvoj obraz.

Ko srcé v krasoto zatopljeno,
Dušo dviga čustvo mi vzneseno
K Tebi, vse ljubezni jasni vzor!
S spevom bi najlepšim Te pozdravil
In dobroto Tvojo v njem poslavil —
Kaj Ti spev — saj v Tebi mu izvor . .

K Tebi molim: Daj v dobroti Svoji,
Da topeč se v blaženstva opoji
Mnogo pesmij v srci se vzbudí.
Kakor cvet spomladi se razvija,
V duši se razvijaj poezija,
Poezija sveta — kakor Ti!

Rástislav.

Balada o maku.

Grobovja tožni sin, mak rožnobojni,
Prečesto pač iz hladne speš gomile,
Vzkališ iz tal, kjer spé človeške sile,
Jedini cvet gomili mnogobrojni. —

Ko tudi moj stan plašč zelen prepreže
Poženeš, siromakov ti pomnik!
Poléti na okičeno grobišče
Za velim listom listič leže,
In nad menoj gineval boš bolnik.
Ko pa jesenski dih logé obišče,
Uvèl na tesno padeš mi ležišče:
Tačas zvršiš spomine zemske name,
Spomin se vsuješ zadnji vrhu jame —
Grobovja tožni sin, mak rožnobojni.

J. Š.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Čim bliže sem prihajal koči domači, tem bolj mi je zastajala peta. In ko sem stal na ónem hribčku — gospod Andrej že vé, ker je tam mimo že često hodil s svetim obhajilom — od koder se vidi v Zalesje kakor tudi v Podlesje, minila me je malone vsa zadovoljnost, in rajši bi bil imel, da ga nisem prečevljal Repnikovega Tomaža.

Pa sem v tistem trenutku pogledal proti Zalesju. Po gorskih stezah so hodili moški in ženske od svete maše. Tudi proti Zalesju po poti vkreber je počasi stopala Zalesnikova Rezika — in nje zeleno krilo in njena svilena ruta . . . ali kaj bi vam pravil, saj sem že dejal, da je bila zala, nad vse mere zala! In pri tem ostanem! Takrat me je bila ta preklicana ženska že čisto zmedla, in na mestu sem obstal in gledal za njo, dokler ni prišla do domače hiše. Pred pragom je obrnila glavo in se ozrla proti meni, in povem vam, da me je kàr pretreslo, in zdajci sem bil zopet ves srečen, da sem prečevljal Tomažkova rebra.

Ko sem stopil domá v hišo, zbrani so bili že vsi domačini. In vedeli so že tudi, da sem se tepel. Oče in mati sta se grdo držala, in mati — vlivala je ravno ječmenovo kašo v skledo na klopi — zagodrnjala je precèj glasno: »Da je ravno mene Bog takó kaznoval s takimi otroki!«

Starec pa je srdito pristavil: »Kadar je skleda na mizi, pa si takoj domá! To ti povem, na vse jutro greš v Loko, tega pa ne, da bi mi biriči s puškami hodili okrog hiše!«

Pri mizi so bili kakor jagode na molku nabrani bratje in sestre, in najmlajše — dekletce, ki je potem umrlo za grlovko — zajokalo je na glas. V tem je zajokala tudi mati in postavila skledo sredi mize.

»Da bi le ne umrl!« dejala je, »potem bi nobene noči ne mogla več spati!«

In oče je zaškripal z zobmí in dostavil: »Naj umrè, in našega naj potlej obesijo, bodeta vsaj dva maloprida menj na svetu!«

Okrog mize je vse zajokalo, in v Podlesji se je tedaj prelilo toliko solzâ, kakor ne skoro prej ne poslej.

»Ne bodem jedel! Ne bodem jedla!« hitelo je vse, in žlice so obležale na mizi, in iz sklede se je kadilo, a lačen ni hotel biti nikdo.

Lačen pa je bil Kisovčev Tonček, ki je sedèl na zapečku in je pri nas čakal »nauka«. Ali čakal je prav za prav kosila, ker domá v svoji koči ni imel nikogar, da bi mu bil kàj skuhal. Pa dostikrat ni bilo ničesar, kar bi se bilo dalo skuhati. Rad je torej prihajal v tuje hiše in najrajši tedaj, kadar bi bila prišla južina na mizo. Takó je bil v praznik svetih apostolov ostal v naši hiši in prav težko je že čakal, da bi mu bil kdo dejal: »Prisedi, Tonček, in žlico si vzemi!« Ko pa le nikdo ni zinil kàj takega, izpregovoril je sam: »Pa ste brezpametni, da takó vdelujete! Iz kože ga ne bodo dejali, in óni je tudi začel! Jaz pa pravim: Prav mu je storil in še premalo ga je!«

»In zapor in sramota?« zavpije oče, »ali bodeš ti namesto mene hodil v cerkev, da bodo ljudje s prstom kazali za tabo?«

»Zapor,« odreže se Tonček, »kaj zapor! Kje pa je zapisano, da ga morajo ravno zapreti? Nikjer ne! In če hoče fantè poslušati dober svèt, pravim mu: Jernejče, pojdi v Ameriko!«

»V Ameriko!« zaihtí mati in za njo vse sestre. In vse je zopet jokalo na glas.

»V Ameriko!« oglasi se tudi oče, »in kdo bi mi delal? Ali ne vidiš, da sem star?«

»Saj jih je dosti okrog mize,« odgovorí Tonček, »to vse rase kakor gobe; jedci in delavci ne poidejo pri tej hiši. Taka je! No, saj ste poznali Logarja s Kremenka! Birič za biričem mu je prihajal pod streho, in sodne pečate so mu prinašali v hišo, da mu kàr živeti ni bilo! Pa poglejte sedaj! Koliko je že poslal iz Amerike in koliko je že plačal! Moja beseda je: Fant naj gré v Ameriko!«

»Pa vojaščina?« ugovarja oče, »kaj pa ta?«

»Tudi nič,« odgovorí Tonček; »če pride iz Amerike — in tiste tisočake bi rad imel, ki jih prinese s sabo! — bode malo zaprt, in dobro bode vse. Perkov Janez je vzel potni list za Ameriko, pa se je

skesal. Če vam je všeč, pa bruhnem tja gôri in vam prinesem tisto reč! Potni list mora pač imeti, to je jedna! In Perkov Janez ga ima! To je druga!«

Čemú bi še govoril! Obveljalo je, da se skrivoma potegnem v Ameriko, in sicer zató, da se umaknem zaporu, ki zdravemu človeku ni v prid, in da si prislužim kàj denarja, ki ne škoduje nì zdravemu nì bolnemu človeku. Pa mi verujte, ni majhna reč iti iz krajev, kjer je bil človek krščen! Ti goli hribi, kjer se ne dá malone nič več posekati, te peščene njive, kjer se pridela malo več, nego se je posejalo, in te slamnate strehe, pod katerimi se takó slabo spi in še slabše jé — če jih imaš vsak dan, skoro si jih sit. Ali če moraš iz kraja in čez morje v neznane kraje, in še sam Bog vé, ali se še kdàj vrneš, tedaj so nam pa kàj vredne te peščene njive in te slamnate strehe! Pravim, težko se človek loči doma, in nič ni vredna ta pogorska zemlja, kjer živimo v hudini, ali povem vam, za vso Ameriko je ne dam! In pri tem ostanem!

Tisto popoldne, ko so bili domačini s Kisovškim Tončkom odšli na Trato k nauku, ostal sem sam domá. Zalesnikov laz, tam zgoraj nad Zalesjem, poznate vsi. Veselje je gledati od tam v hribovje in doline. In to vselej, sosebno pa tedaj, če je ajda v cvetji, ali pa sedaj, ko cvetè češnja in ko poje divji petelin kàr najlepše. V ta laz me je vleklo tisto popoldne. Ne zaradi tega, ker so bile češnje in cepljenke ravno dozorele, pàč pa zató, da bi se zadnjič nekoliko ogledal po pogorjih in po dolinah. Saj veste, kakó je tam gôri. Ravno nasproti, ónostran širokega dola, stojí na bregu naša Brona, in v nji je toliko zelenega bukovja, da ga v vsi dolini drugje nimajo toliko! In jastreb se suče nad njo in v vrhu najvišje »šibe«, kakor pravijo Žerovci, ima svoje gnezdo, kjer redí in pita tiste preklicane mladiče, ki nam potem kradejo zajce in kokoši! In tam zadi proti Oslici so Slajke, in po senožetih in strmicah se pase srna, in lisica se skriva v robovih. To so lepi kraji, in gospod Andrej se gotovo še spominjate, kakó grdo je rjul srnjak, ki ste ga lansko jesen obstrelili na senožetih v Slajkah in zadeli takó nečloveško slabo! Vidi se Blegaš, in prav pred tabo čepí Sveti Vrban na svoji strmini ter straži dolgočasni Todraš, kjer vam živí, kar vé ves svet, toliko poštenih in izurjenih lovcev! Oj, lepi kraji so to, in kdor odhaja ž njih, njemu je duša žalostna, najsi je otrok, najsi je starec! No, vidite, v ta laz sem prišel tisto popoldne in legel sem v senco pod leskov grm in gledal na Brono, na Slajke, na Blegaš in na vse. Pa nisem ostal dolgo časa sam, in svetemu Vrbanu sem dajal hvalo, da me ni pustil samega v tistem tožnem

trenutku. V laz je prišla tudi Zalesnikova Reza, da bi se nazobala sladkih češenj, katerih je bilo na vsaki veji v obilici. Ko je korakala po lazu ter prihájala bliže in bliže, upadla mi je srčnost, in kakor zajec sem se zaril v leskovje, da bi me ne ugledala. Vrag govôri z mlado žensko, sosebno če je takšnega obraza, kakor je bila Zalesnikova Reza! Obstala je tik češnje, ki ni bila deset korakov od mene. Pa se ni premišljala dolgo, in meni nič, tebi nič: zdajci je bila na drevesi, da so kàr krilca zašumela okrog nje in da se je časih malo, prav malo pokazala v belih nogavicah tista okrogla ženska noga, ki ni najslabši del ženskega telesa. Nikar ne mislite, da sem zamižal v tistem trenutku! Pa sem bil prismoda, da nisem in da nisem pogledal v stran, kakor se spodobi ob takih prilikah pametnemu človeku. In pri tem ostanem!

Na češnji je pričela obirati veje, da sem se kàr čudil, kakó je bila ročna. Mislila je, da je sama, in zatorej ni treba strmeti, če ni mogla mirovati z jezičkom, kar pri ženskah itak ni mogoče, če niso v cerkvi. In še tam molčé nerade. Tudi Zalesnikova Reza ni molčala, in še danes mi zvené njene besede na uhó, in pozabil jih še nisem. Takrat sem bil mlad, danes pa sem star in obrabljen kakor koló, ki se je deset let drgnilo po hribovskih naših potih. Ampak še danes vem, kar je dekelcè govorilo tisti dan.

»Sedaj so pa že zrele,« pričela je, »oj, kakó so sladke! Ali jih bodo zobale vrane in kosi! Pa je res grdo naredil z mano« — tukaj je že govorila o Repnikovem Tomaži — »in kakó sem se prestrašila! Kaj si bodo mislili ljudjé! Njegova — prava reč bi bila, če bi imela tega postopača! Takih imam na izbiro! Pa so res sladke danes! Ne dejala bi, če bi me bil kdàj prišel klicat. Pa me ni! Prav res ne! Kakó trdo me je mati izpraševala, če sem kàj imela ž njim. Prav res nisem imela ničesar, in da me je klical, pa bi se mu niti ne bila oglasila! Prav res, da bi se mu ne bila!«

Takó je šlo neprestano, in jaz za grmom sem vse lepó slišal, in bilo mi je, kakor bi mi kapal méd v dušo.

»Naj pravijo, kar hočejo,« oglasi se iz nova ta čudna ptica na veji, »moj ni bil nikoli in nikoli ne bode! Prav mu je storil, da ga je pretepel; vsaj ne bode več sitnostij prodajala ta sitnost sitna! Da bi ga le preveč ne zaprli, Prelesnikovega Jernača, škoda bi ga bilo!«

V tistem trenutku me je premotil satan, da nisem mogel obrzdati jezika in da sem se oglasil iz svojega grma: »Ne boj se, Rezika, saj me ne bodo ne!«

»Jezus in Marija!« zastokala je, »kje pa si? Toliko da nisem padla, takó si me prestrašil. Ti grdoba ti! Kaj pa delaš tam?«

»Nič,« dejal sem, «tu ležim in v dolino gledam! Kaj pa ti delaš tam?«

»Nič«, odgovorí ona, »tukaj visim in češnje berem!«

Molčala sva nekaj časa. Vprašala je nató: »Jernače, ali nisi nič lačen? Zlezi gôri, zlezi no, ne veš, kakó so sladke! Pa ne na ta le vrh, kjer sem jaz!« In zasmijala se je, da se mi je zdelo lepše, nego zvoní tisti srebrni zvonček, s katerim zvončkajo pred oltarjem na Trati, kadar je vélika maša o Božiči ali o Veliki noči! Ženska je vrag, in pri tem ostanem!

Splezal sem k nji na češnjo, in kdo, vprašam vas vse, ne bi bil splezal na mojem mestu? Če izvzamem gospoda Andreja, vsakdo! Drevo je imelo dva vrha; na jednem sem obtičal sam, na drugem pa je čepela Reza in se neprestano smijala, ko sem lezel od veje do veje. Da je v tem sramežljivo pritiskala obleko k nogam, tega vam ni treba pripovedovati še posebe! Obsedèl sem na svojem vrhu in bil ravno vzpored ž njo, takó da sem z roko prav lahko posegel do nje in ona tudi do mene.

Čop rdečih češenj je bila ravno nabrala, in tisto, ki je bila najdebelejša in najbolj zrela, odbrala je, pritisnila jo meni na lice in dejala dobre volje:

»Ná, jej!»

Ob tem me je takó pogledala od straní, da se ji je zasvetila belina v očesi in da me je kàr pregrelo. Ta preklicana ženska je imela iskre v očéh, takó vam pravim!

»Ná, jej!« In zopet je bila češnja pri mojem obrazu, in zopet se je smijala! Pa sem se hitro udomačil tik nje! In ko mi je iz nova ponudila sladki sad, iztegnil sem takisto roko proti nji in obtičal sem na nje obrazu in doteknil sem se njenega lica in bilo mi je, kakor da sem posegel v volno, belo pšenično moko, od katere se o Veliki noči speče najboljši in najlepši kolač! Recite, kar hočete, bil je to lep čas zame! Blagoslovljena bodi Zalesnikova češnja, na kateri se je zgodilo vse to! Pa tisto drevó tudi ni imelo sreče na svetu! Ko sem se vrnil iz Amerike in nekoliko pogledal nad Zalesnikov laz, pa je ležala češnja posekana na tleh, ker ji je bila malo dnij prej strela razklala oba vrhova! Bog se nas usmili! —

Takó sva se dobro imela v vrhu češnjevega drevesa ter govorila to in óno. Povedal sem ji vse, kar je bilo treba, in pogum mi je rasel čimdalje bolj, sosebno ko me je neprestano zaljubljeno pogledovala,

kakor bi me sama vzpodbujala, da ji povem vse. Naposled sva bila čisto jedina. Izrekel sem se, da jo imam prav za prav rad že od tistega časa, ko sem jo prvič videl na svetu. In ona je končala prav takó, rekoč: »Saj sem te tudi zmiraj rada imela, Jernač!« Potem sva prestopila k drugim potrebnejšim rečém. Dognala sva, da moram res za sedaj v Ameriko, sicer bi me zaprli, in da si prislužim kàj denarja. Pisala si ne bodeva — in tedaj, pravim vam, prišle so temu škratu solze v očí — ker ni treba, da bi ljudjé vedeli, kakó se imava rada. Kadar pa se vrnem in prinesem kàj denarja, pa se nakupim kje v ravnini, naročim v župnišči oklice, na Tolminskem pa godce, in svatba bode, kakeršne še ni učakala dolina. In obetala mi je na vse svetnike, da me počaka in če bi čakala do smrti.

»Tebe, ali pa nobenega,« govorila je — to vam pravim, ta ženska je imela iskre v očéh — »no, sedaj pa že gredó od nauka, in domov moram!«

Kakor veverica se je spustila k tlom in odskakljala po zelenem lazu nizdolu proti Zalesnikovi hiši. In tu in tam je obstala in obrnila očí k meni, kakor bi dejala: »Glej, kakó težko se ločim od tebe!«

Precèj časa še sem sedèl v vrhu češnje in zobal nje sladki sad; duša pa se mi je veselila še slajših besed: »Tebe ali pa nobenega!«

Lahko mi verujete, da sem se potem še sešel ž njo in da sva si pripovedovala še mnogo in obilokrat, kakó se imava rada in se imava. Pa vse, kakor se spodobi, gospod Andrej, ker takrat sem bil mlad, pa dober človek! In hudega se med nama ni zgodilo ničesar, samó čakati me je hotela, dokler se ne vrnem iz Amerike! —

Res sem prišel v Ameriko. Samó ne vprašujte, kakó sem živel ondu! Tukaj pri nas menite, če znosite nekaj koškov gnoja na to ali óno réber, da ste obdelali Bog vé kaj! Pa to ni nič! V Ameriki se dela, to je delo! In jaz sem tudi delal. V Montani sem bil in često sem ležal noč in dan v jami, v mlačni vodi, in kopal sem in kopal. Ničvredno življenje je to in vsakogar užene, če ni železnih kostíj. Ali jaz sem prebil vse, in če je že bilo takó hudo, da sem menil: zdajci poginem, pa sem malo premislil, in v mislih sem se vrnil semkaj, domov, kjer je pod slamnato streho zame živelo najgorše deklè, kar jih je imela dolina! V nočéh se mi je sanjalo o nji, ki je bila moja, in o temni Broni, kjer gnezdé orli, in o strmih Slajkah, kjer streljamo srne. Vidite, takó sem prebil vse in oskromno sem živel, in meseci so tekli, in zaslužek se mi je nabiral v žepu! Tri leta sem prebil in se pehal kakor živina. Ko pa sem imel že toliko, da bi bil lahko plačal vsako imetje in tudi najboljše, kar jih je tukaj v pogorji, ni

me več obdržala dolgočasna Amerika, in s cvenkom iz žvenkom sem odrinil čez morje nazaj v kraj, kjer so živeli vsi, katere sem imel rad. Prav rad! —

Bilo je tistega dne pred praznikom svetih apostolov Petra in Pavla. Po beli cesti proti Trati sem takó rekoč plaval, in bilo me je zgolj veselje. Malokdaj sem pisal domov in svojega prihoda niti nisem bil naznanil, da bi se tem bolj razveselili tisti, ki so me čakali že težko. Po zeleni dolini dospem malone do vasí; kàr udarijo zvonovi v zvoniku, in delopust je zvonilo, da je odmevalo od hriba do hriba. Tudi meni je zvonilo, in ni ga bilo takrat v vsi fari človeka, da bi bil tega zvonjenja vrednejši od mene! Srečavali so me ljudjé — mnogi prejšnji znanci — ali šli so molčé mimo mene — mojega zaraslega obraza niso spoznali. In premišljal sem, ali me spoznajo domá, in ali me spozná tudi Zalesnikova Reza, ker sem bil vender samó zaradi nje vpregel svoje teló v delo, kakor bi ga ne privoščil živali. No, hodili so ljudjé mimo, ali spoznali me niso! Prišel sem pred Repnikovo hišo, in oblanice, viseče izpod strehe, pripovedovale so mi, da se tukaj toči dobra pijača. To itak veste, da si je Repnikov Tomaž, prevzemši dom po očetu, omislil vinotoč. Ne toliko za druge ljudí, pač pa zase, da je lahko pil vselej in vsak trenutek. Na pragu je stal in videl se mi je nekoliko posvalkan, da ne rečem, nekaj raztrgan, prav kakor bi se mu ne godilo predobro. Pa se mu že res ni godilo posebno dobro!

»Hej, Podlesnikov!« zakričal je name, »glej ga no, pa si res, in morda kàr iz Amerike?«

Razjezilo me je, naravnost pravim, razjezilo me je, da me je spoznala ta dreta, ko me niso spoznali drugi pošteni ljudjé!

»Vstopi no, vstopi!« hitel je, »pa daj za pijačo, in povej, kaj je kàj novega v Ameriki!«

Izgovarjal sem se, da se mi mudí domov. Pa me je précej razkačil, rekoč: »Pa morda nimaš denarja? Drugi so pošiljali domov, o tebi pa ni bilo ničesar slišati! Pa morda nimaš denarja?«

»Več nego ti!« odgovorim srdito in krenem v pivnico. Prinesel je vina na mizo in prisedel k meni. Ves čas pa me je gledal nekamo zeleno, kakor gleda mačka miš, predno jo požrè. Do duše mi je bilo zoperno to človeče, in da ga nisem nekoliko pretipal pri tej priči, temu se čudim še dandanes.

»Torej denarja si prinesel s sabo?« pričel me je izpraševati, ko sva pila.

»Tvoj dom lahko plačam,« odgovorim mu oblastno, »in še mi ostane! In tista rebra, ki sem ti jih takrat polomil, poplačam ti tudi, da veš!«

Ni se kazal, da se togotí, in prav mirno je izpregovoril:

»Glej, glej! Moja je šla na polje, pa se skoro vrne. Bode ti že kàj scvrla, ker vem, da si lačen od pota. Ali ni prav takó?«

»Prav! Saj lahko plačam, kar izpijem in kar pojém! To ti pravim!«

»Glej, glej!«

Pila sva. In zopet me vpraša: „Sedaj se pa tudi oženiš, in se kje nakupiš. Ali imaš morda že kàj izbranega? Deklet je dosti, dómov je dosti! Če bi se ne oženil takšen človek, kdo bi se pa! Gotovo imaš že kàj izbranega?«

»Imam, imam,« odgovorim mu takoj. »Če si jo ti dobil, pravo čudo bi bilo, da bi je jaz ne!«

»Glej, glej!« In sedaj je pogledal proti stropu in s prsti bobnal po mizi, da se je vse črno muh vzdigovalo ž nje. Dražil me je takó: »No, takrat, ko si odšel — če se ne motim, popihal si jo ponoči — govorilo se je več rečíj in pripovedovalo se je tudi, da sta nekaj imela z Zalesnikovo Rezo. No, pa se ni vedelo nič gotovega, in ljudjé tudi govoré marsikaj, kar vse skupaj ni nič! Pravili so pa vender, da sta nekaj imela, ti in Zalesnikova Reza. Pa nisem nikoli verjel nikomur!«

In ta spaka se je ob tem ozirala po meni, kakor bi mi hotela potegniti dušo iz telesa. In tisti »glej, glej« mi je razgrel kri, in vino tudi, ker v jezi sem izlival vase kupo za kupo. Udaril sem z roko po mizi, da je vse zažvenketalo, in zakričal: »Moja je in res je moja! Pa tebi nič do tega, in tudi to ti povem!«

»Glej, glej!« In zopet je ogledaval svoj strop in zopet je s prsti drobil po mizi. Takrat je prišel nekdo v vežo, in začulo se je, da je odložil breme. Tomaž je mirno vstal in dejal: »Moja je, živini je prinesla s polja!«

Pristopil je k vratom in jih nekoliko odprl. Potem pa je poklical: »Žena, pojdi sèm, pojdi! Znanec je tu, in na njega zdravje bodeš pila!«

Tomaževa žena mi je bila tedaj pač deveta briga. Če je že hotela imeti to gosenico, prav mi je bilo, naj jo ima!

Odprla so se vrata, in v pivnico je stopila Tomaževa žena, njegova prava žena.

»Jezus, Marija!« zastokala je — in že je ni bilo v sobi.

»Jezus, Marija!« zastokal sem tudi jaz — menil sem, da me je strela zadela, in prav čutil sem, kakó je zastajalà kri po meni. Izza mize sem vstal in — in — in povem vam, da je bila Zalesnikova Reza! Srečal sem se s Tomažkovim pogledom, s tistim zelenim hudobnim pogledom.

»Glej, glej!« Takó se mi je rogal, in to mi je vzelo zadnjo pamet. Pograbil sem stol in česnil ž njim Tomažka po glavi, da je takoj butnil po tlaku — — —

Kaj bi še pravil! — Zvezali so me, v Loko so me gnali, in v Ljubljani so me zaprli, dve leti v ječo med razbojnike in tatove. In gospodje, ki so me sodili, dejali so, da me je to najbolj pokopalo, ker sem, komaj prišedši iz Amerike, pričel iz nova prepir z Repnikovim Tomažom, in to brez povoda. Pravica je lepa reč, lepa reč je pravica. In pri tem ostanem!

Ko sem prišel iz zapora, bila je mrtva mati, bil je mrtev oče. Na domu pa se je bil oženil brat, in grdo so me gledali povsod. Kaj mi je ostalo? Udal sem se pijači in skoro sem pognal, kar sem si bil prislužil takó krvavo težko! To je moja povest, in drugega ne vem.

No, pa se tudi Repniku ni godilo bolje!

Slab gospodar je navadno slab človek, ki nima srcá ne za ženo ne za otroke. Takšen je bil Repnikov Tomaž. Pil je, dokler je kàj imel, in ženo je pretepal. Ko je vse pognal, pa je umrl in v jedinščini je pustil ženo in otroke. No, saj veste, kakó je! Časih ji malo pomagam! Je res ubožica! Nacepim ji drv in donesem ji vode v težkem škafu. Je res ubožica! Takó je bilo, in sedaj pravim: Bog se usmili nas vseh!« —

Nató ga vpraša gospod Andrej: »Zakaj je ne vzameš, Jernač, sedaj ko je vdova?«

»Zakaj je ne vzamem?« zatogotí se Jernač izpod Skale. »Zató ne, ker je vsakdo brezpameten, kdor se oženi! In pri tem ostanem!«

Nekoliko pozneje pa pristavi zamolklo: »In tudi ne, ker sem pijanec, kakeršen je bil óni, ki ga je prej imela, in — ker ima otroke, ki bi ne bili moji!«

In debela, debela solza se mu utrne iz očesa in počasi zleze po rjavem lici, katero sta razrili pijača in nesreča! —

(Dalje prihodnjič.)

Moja ura.

Moja ura je narobe!
Kadar sem vesel, uhaja,
Kadar sem bridkostnih mislij,
Pa nalašč mi zaostaja.

Da bi rajši v srečni dôbi
Časih malo zaostala,
In zató v viharnih dnevih
Dvakrat, trikrat bolj vihrala!

L. Habętov.

Herondovi mimiambi.

Spisal **R. Perušek.**

(Konec.)

VII. Čevljar.

Metrona. Kerdon, privedla sem ti ti-le lepotici, ako imaš kàj pametnega dela svojih rok, vrednega, da jima je pokažeš.

Kerdon. Ne (vodiš jih) zastonj, Metrona. Ljubim roko! Drimil! [1]) ali ne postaviš ven večje klopí tem gospém? O, čuješ! Ali že zopet spiš? Udari ga, Piste, [1]) po rilci, dokler ves spanec iztrese, ali še bolje, priveži mu trn [2]) z lepo nitjo [3]) o vrat. Hej, hišoder, [4]) miči brže kolena, ali storim, da jih bodeš golil rožljajoč (s sponami), ki naj ti bodo potem v svarilo! — Sedaj jo čistiš ti lenuh? Jaz pa izprašim tvoje sedalo. (Metroni.) Sedite, Metrona! Piste, odprì gorenjo omaro — ne te-le, óno gorenjo, sem dejal — in brzo prinesi doli krasne zdelke, izum Kerdonov. Boga mi, Metrona, kakšne zdelke bodete gledale! (Slugi.) Le pazno odprì shrambo! Najprej poglej, Metrona, te-le, kakó natanko se stika podplat k podplatu. Oglejta si jih tudi vedve, ženi! Vidite, kakó je pêta pričvrščena in kakó je vsa opremljena z jermenčki; in tu ni nekaj lepo, nekaj pa ne, ampak vse je kàr najlepše (izdelano). Kar pa se tiče barve, ne najdete druge tej jednake, kakor vam bog daj življenje po vaši želji uživati. Takó se ne blišči ne božur v cvetu in ne vosek. Strojarju Kandatu sem dal za usnje tri mine, in barva (usnja) je bila drugačna in gotovo ne lepša. (Žene se mu nejeverno smejó.) — Prisezam vam na vse, kar je sveto in blaženo, o žene, da govorim resnico. Ne rečem niti najmanjše neresnice nì sedaj nì sploh kdaj, ali Kerdon naj se ne veselí življenja in ne uživa dobička in moji otroci naj mi ne bodo hvaležni. [5]) — Res imajo strojarji več dobička; oní delajo menj, uživajo pa dohodke čevljarskega obrta; smolar ima pa bedno siromaštvo in glad, rabotajoč noč in dan. Svoj stolec grejem do večera. Do zore pa, čim Mikionovi krepkoprsni

[1]) Drimylos in Pistós sta imeni rokodelskih pomagačev.

[2]) Trn je najbrže kako čevljarsko orodje, morebiti „šilo“.

[3]) Ironski mesto „drete“.

[4]) Tako so se nazivali robi, v hiši vzrejeni, ker so se drznili marsikaj storiti, kar ni bilo domu v korist.

[5]) Glej III. op. 9.

petelini zapojó, moje okó ne uloví, mislim, nì toliko spanja. (Pri teh besedah pokaže kazalec in označi s palcem majhen del na njega konci.) — Še nisem povedal, da moram rediti trinajst robov, ker otroci so leni in znajo samó jedno stvar: daj, ako kàj imaš, najsi dežuje;[1]) sicer pa ležé brez dela in grejejo, kakor mladiči, svoje gôze. — Toda, kakor pravi pregovor, trgovina ne potrebuje besed, nego denarja. — Metrona, če vam ta par ne ugaja, prinesel bode še drugega za drugim, dokler se ne prepričate, da Kerdon ne govorí neresnice. Prinêsi, Piste, vse shrambe, (za sebe) zakaj treba, da greste čim najbolj razvnete domov. — Le glejte, to so novosti vsake vrste: sikijonke,[2]) ambrakidke,[2]) mehke ptičke, papigovke,[3]) konopljenke, lepotinke, dogležnjice, jonske[2]) obkrožnice, nočeskočke, nadgležnjice, rakovke,[3]) cepetavke, argejke,[2]) škrlatke, klinčevke, lestvice. Kar želí katera od vas, povej, ker to pač čutite, o žene, zakaj tudi psi radi glojejo usnje.[4])

Prva žena. Po čem hočeš prodati óni par, ki si ga prej izvadil? A ne zagrmi preveč, da nas sam ne zapodiš v beg.[5])

Kerdon. Ako hočeš, ceni ga sama in ustanovi ceno, katere je pač vreden. Saj izdelovalec te pač ne bi prepričal. Žena, ako res želiš dela čevljarskega, ponudila bodeš nekaj — takó mi te-le sive glave, v kateri je lisica naredila gnezdo.[6]) (Za sebe.) Dajta nam, ki sukamo orodje, kmalu jesti, o Hermej koristonosec in Pejtona[7]) pridodajnica; ako se nam sedaj nič ne uloví v mrežo, ne vem, kakó se bode moglo loncu bolje goditi.

Prva žena. Kaj godrnjaš in slobodno ne poveš cene, kakor si jo izračunjal?

Kerdon. Žena, ta par je vreden jedno mino,[8]) pa jih gledaj od zgoraj ali od spodaj;[9]) ako bi Atena sama kupovala, ne bi odpalo (tej ceni) nì za jeden iverček bakra.

---

[1]) T. j. vsekakor; mi pravimo: „Tudi ako bi koli leteli“.

[2]) Imenovane po mestnostih, Sikyonu, Ambrakiji, Argu, Ijoniji.

[3]) Po barvi dotičnih živalij.

[4]) Pregovor ta hoče reči: „Kakor psi ne nehajo glodati usnja, kadar so ga pokusili, tako ženske ne gredo iz čevljarjeve prodajalnice, čim se zagledajo v njene lepote.

[5]) To je: „Ne povej pretirane cene, da se ne ustrašimo.“

[6]) Grška beseda „ἀλωπεκία“ znači „lisičje gnezdo“ in „izpadanje lâs“. To dvojno značenje iste besede prenaša Kerdon šaljivo na glagol, in hoče torej reči: „Med sivimi senci je nastala pleša“. Poglej Pleteršnikov slovar pod besedo »lisičast«.

[7]) Peithó, pregovarjanje.

[8]) Jedna srebrna mina je po priliki 45 gld., torej za jeden par čevljev previsoka cena. Misliti si moramo, da ima Kerdon v mislih jedno mino ptolomajske, ne atske vrednosti. Jedna bakrena mina ptolomajska je vredila 75 kr., kar je za tedanje čase primerna cena za jeden par čevljev. Jedna mina ptolemajska ima 4 statere. Eueteridi ne dá čevljev niti za pet sraterov, a novi kupovalki jih končno pusti za 3 statere.

[9]) N. čevlje.

Prva žena. Prav po pravici je napolnjena tvoja prodajalnica, o Kerdon, z bogatimi in lepimi zdelki. Le dobro jih čuvaj in suši. Dvajseti dan meseca taureona [1]) se udaja Hekataja [2]) hči Artakenke in treba ji čevljev. Ako ti Sreča pomaga, nesrečnik, prinesó ti morebiti, ali bolje, prav gotovo, zahtevano ceno. Ali sešij si tobolec, da ti mačke ne raznesó min.

Kerdon. Če tudi pride Hekataja, ali pa Artakenka — izpod mine ga ne odnese. Izvôli si po tem stvar premisliti.

Druga žena. Kerdon, ali ti ne dovoljuje dobra Sreča dotikati se nožic, katerih se dotikajo poti in eroti,[3]) — ti pa si svrab in goba — takó da ti cvete od nas dvojen dobiček. Še jedenkrat, po čem daš tej-le óni drugi par? Napihni usta, da čujemo tebe dostojen glas.

Kerdon. Takó mi bogov, strunarica Euetérida prihaja vsak dan ter mi ponuja zanje pet staterov, ali jaz jo sovražim, najsi bi mi obetala štiri darejke, [4]) ker mi ženo sramotí z grdimi psovkami. Če pa jih ti, draga, potrebuješ, vzemi in nosi jih. Dati ti hočem i te i óne za tri darejke, kar mene stanejo, zaradi te-le Metrone in zaradi tvojih usten. Tvoji poljubi bi me mogli dvigniti do bogov, premda sem proti drugim (ženskam) kakor kamen. Saj nimaš samó jezika, nego lej razkošnosti. [5]) Oh, ta mož pač ni daleč od bogov, kateremu ti noč in dan pojiš ustna. Daj sèm nožico! Postavimo jo na stopalo. Tlesk! [6]) nič ni treba ne pridejati nì odvzeti. Ali lepoticam pristaje vse, kar je lepó. Človek bi rekel, da je Atena sama urezala podplat. (Obrne se do druge žene, ki je prišla z Metrono). Daj tudi ti svojo nogo! Hrapavi podplat se dobro prilega. (Udari na podplat, da skoči noga kupovalkina v čevelj.) Bik vas je sunil. [7]) Ako bi bil kdo krivec obrusil ob stopalo, [8]) ne bi moglo delo, takó mi hiše Kerdonove, pristajati bolje, nego pristaje v resnici. (Prikaže se tretja ženska na pragu proda-

[1]) Pozejdonu posvečen mesec pri Samcih, Kyzikencih in Sinopejcih (pri Atenjanih se je zval isti mesec: Pozejdeón.)

[2]) Hekataja, Artakenka in pozneje imenovana glasbenica Euetérida so bile pač kupovalkam in prodajalcu dobro znane osebe.

[3]) Πόθοι in ἔρωτες, bogovi poosobljenega hrepenenja in poosobljene ljubavi.

[4]) »darejk« je ime zlatu, kakeršne je Darej prvi koval. Njih vrednost je bila po priliki 12 gld.

[5]) Ženska ustna so čaša vina, ki človeka brzo upijani. Kaj ima jezik pri poljubih opraviti, dá se ugeniti. Sito pa je rabilo Grkom v to zvrho, da se je vino očistilo in takó njegov ukus izboljšal, predno se je vino pilo.

[6]) »Paks«. S tem glasom morebiti oponaša Heronda tleskanje s prsti.

[7]) Te besede so bile navaden pregovor.

[8]) T. j., ako bi bil kdo na nogi umeril podplat ter ga takoj izrezal.

jalnice, morebiti Eueterida.) Ti pa, ki rezgečeš pri vratih bolj nego kobila, dala bodeš za te-le (pokaže ji par starih čevljev) sedem darejkov. — Žene, ako vam je treba še česa drugega, sandal ali (obutala), kakeršno navadno domá vlačite za sabo, samó službinjo pošljite k meni. (Onidve odideta. Metroni.) Ti pa, Metrona, pridi vsekakor devetega k meni, da dobiš rakovke svoje. [1]) (Sam zase.) Saj pameten človek mora plašč, ki ga greje, dobro krpati. [2]) —

V odlomku, naslovljenem »Sanje«, vzbudí se kmetica iz težkih sanj, vstane in kliče službinje ter jih psuje, ker lene polegavajo. Potem pripoveduje Ani, ki je bila njena ljubljenica, svoj san. Zdelo se ji je, da hodi po veliki debri kozel. Potem se ji je zazdelo, da je izpremenjena v kozo in da so kozji pastirji počenjali neslane burke, takó da je mislila, »da trpí dvetisoč nevolj.« Iz nekaterih besedij, ki so se ohranile na koscih papira, dá se slutiti, da je bila potem vsebina mimiambova ta-le: Zbežala je in zašla v nek vrt ter prosila pomoči. A nekdo jo je surovo izpodil. Zatem je govor o nekakih drevesih, o nezgodah, o oblačenji in slačenji, a iz vsega se ne dá jasno sestaviti tok mislij. Pač pa je iz vsega razvidno, da je pesnik prav naravno opisal neugodne sanje, kadar človeka môra tlači. Znano je, da mnogokrat sanjamo, kakó smo v smrtni nevarnosti, kakó bežimo pred sovražniki, a ne moremo ubegniti, kakó se mučno oblačimo in slačimo ali pa celó goli stojimo sredi ljudij. Tudi v tem je pogodil opis sanj, ker misli brez prave zveze skačejo od predmeta do predmeta.

V »Zajutrku« pozivlje gospodinja žene, ki so jo posetile, naj sedejo. Potem ukaže svoji hčerki, naj gospém ponudi krepčil. Dete pa se obotavlja, ker ga je sram. Nekatere posamezne besede se dadé takó tolmačiti, da jedna žena odgovarja: »Pila sem že do sita.« Poslednja beseda v odlomku »polaj[evec]«, priča, da so žene pile polajevec, ki je bil priljubljena pijača pri misterijah Demetrinih.

V odlomkih Herondovih in Macijevih, njegovega posnemovalca in prevoditelja, ohranjenih je nekaj fraz, katere so gramatiki izpisali zaradi pojedinih besed al rêkel: v drugih pa je nekaj sentencij, iz katerih se dá posneti, da je bilo njegovo geslo: »Uživaj življenje, ker je kratko«, »Ne beli si glave s skrbmí« in »Ne obupuj«.

Staro ime μῖμος, katero je Heronda razširil v μιμίαμβος, pomeni prav za prav umetnika, ki je posnemal besede in kretanje resničnih oseb. Take »mime« so že v starodavni dôbi sosebno v dorskih deželah, torej v Siciliji in v Spodnji Italiji, bodisi posamičniki bodisi večje

[1]) Metrona je dobila par čevljev v dar, ker mu je privedla novih naročnic.

[2]) T. j. posredovalko je treba vedno ohraniti dobrovoljno.

družbe predstavljale in v prizorih oponašale tipiške osebe vsakdanjega življenja, n. pr. rokodelce, zdravnike, klepetulje i. t. d. Take predstave pa niso bile igre na pamet naučene, nego dotični glumci so si jih izmišljavali sproti. Tudi besede niso bile prva stvar, nego šaljiva dejanja in šaljivi obrazi, govori in šaljivo kretanje. Takih glumcev je bilo vselej dosti na sejmih, kjer se jim je ljudstvo smijalo. Kakor Epiharm in Sofron, takó je tudi Heronda posnemal te glumce, seveda v pesniški obliki.

V Herondovih mimiambih je vse zanimanje obrnjeno navadno na jedno sámo ličnost, in skoro v vseh mimiambih govorí več nego polovico jedna glavna oseba. Ostale osebe so le postranske (secundae partes, Nebenrollen).

Krivo pa bi bilo misliti, da so bili mimiambi Herondovi namenjeni za deklamovanje ali celó samó za čitanje. — Že prvi mimi, ki še niso imeli nič opraviti s slovstvom, bili so dramatski, in da so se izvajali rimski mimi na gledališkem odru, to je priznana stvar. Lahko torej sklepamo, da so tudi Epiharmovi, Sofronovi mimi in dosledno Herondovi mimiambi bili namenjeni za oder. Saj si tudi ne moremo misliti pravega uspeha pri teh igricah, ako jim ni priskočila v pomoč primerna scenerija, primerno kretanje telesa in izrazi v obličji. Mislimo si kot primer samó pretepanje v tretjem mimiambu Herondovem. Kdor bi hotel ugovarjati, da zahteva n. pr. četrti mimiamb preobširnih scenskih priprav, naj drží na umu, kakó si pomagajo dandanes dunajski volkssängerji; mnogokaj se prepušča domišljavosti gledalcev, saj je celó na velikih odrih treba mnogo fantazije, in vzpominjajmo se, kakó so si pomagali dramatiki v dôbi Shakespearjevi.

Kje pa so se torej predstavljali mimiambi Herondovi? Meister misli, da so se igrali v velikem gledališči aleksandrijskem. To pač ni verjetno, da bi se take drobne sličice predstavljale v prostranih gledališčih. Mislimo si rajši, da so se igrale na javnih prostorih, kakor n. pr. v dvorani velike gostilnice, ali v lopah, ki so se postavljale ob sejméh, ali pa domá v zasebnih hišah.

Iz mimiambov Herondovih je razvidno, da je čas res koló, ki se obrača in vrača. Kdo se ne bi vzpomnil, kadar čita te starodavne umotvore, ónih proizvodov, katere dandanes lahko čitamo v velikomestnih šaljivih novinah, n. pr. v dunajskih »Humoristische Blätter«, ali v parižanskih »Vie parisienne«? Ali niso mutatis mutandis ti ónim jako podobni i po vsebini i po dramatski obliki? Modêrnim proizvodom so pridejane navadno ilustracije. V poslednjih letih pa je znanstveni svet takó temeljito vzpoznal slikabarstvo in podorstvo He-

rondove dôbe, da bi se v novem izdanji tudi vsakemu mimiambu Herondovemu mogel pridejati posnetek kake istodobne slike, ki je zanj narejena kakor nalašč.[1])

Na kraji tega spisa naj mi bode dovoljeno dostaviti nekoliko opazek in popravkov. Rokopis, ki je ohranil vsaj deloma mimiambe Herondove, našel se je v Deyrûtu v Egiptu. Priložen je bil mumiji Sarapa, sinú Sarapionovega, ki je umrl leta 13. pred Kr. Ker pa smemo trditi, da je bil rokopis že tedaj precèj star, ker je njegova pisava podobna pisavi ónih papirov, ki so se izvestno ohranili iz tretjega in prve polovice drugega stoletja pr. Kr., smelo trdimo, da ima rokopis nad dve tisoči let. Na str. 169. smo rekli, da je rokopis Herondovih mimiambov pisan z »malimi kurzivnimi črkami.« Da se ognemo nesporazumku, treba opomniti, da s tem izrazom nismo hoteli označiti črk, »minusculae« imenovanih, nego drobne »maiusculae«. Omenili smo tudi na strani 217., da je druga roka popravljala prvopis. Rich. Meister pa trdi, da ga je popravljala tudi še tretja, četrta in peta roka. — Odkar je bil naš spis dogotovljen, razbistrili so učenjaki mnogo početkoma temno stvar. Mnogokaka stvar se je upotrebila med tiskom tega spisa, a vseh rezultatov kritike ni bilo mogoče več porabiti. Sosebno marljivo so delali Angličani. Lepo število spisov je izšlo v »Academy« in v »Classical review«, ki se pečajo s Herondovimi mimiambi. Izmed drugih spisov naj se omeni prevod Siegfrieda Meklerja: »Herondas' Mimiamben«. Wien 1894. in Želinskega ruski spis o Herondi in njegovih slikah, ki je izšel leta 1892. v Moskvi. Med posnemovalci Herondovimi bodi zabeležen tudi iz najnovejše dôbe Francoz Marcel Schwob, ki je napisal letos knjižico, naslovljeno »Les mimes par M. Sch.« — V pristopu k svoji knjigi priznava on sam, da ga je Heronda poteknil, da spiše svoje »mime«.

[1]) Th. Schreiber »Kulturhistorischer Bilderatlas«.

Ločitev.

Naju so ločili za veléj! . . .
    Jáblana pred našo hišo cvête,
Pojeta si ptička dva na njej;
    Vejic nosi jeden, drugi plète . . .
Naju so ločili za veléj!

† Jos. Freuensfeld.

Rokopis.

Spisal **A. Funtek.**

(Dalje.)

II.

Jesenski veter je bučal po mestnih ulicah in curkoma zanašal deževne kaplje ob okno Bronove pisarne. Temà je bila v nji navzlic neprekesni popoldanski uri, in Bron je odmeknil stol od pisne mize ter sédel k oknu.

»Siromak« je bila naslovljena drama, katere rokopis je držal v rokah, delo Vida Gorana. Bron se je lotil prebiranja, da jo prečita vsaj površno, zakaj posebnih lepot itak ni pričakoval pri takšnem dramatskem poskusu. Iz tega, kar se je pripetilo dopoldne, pač ni težko posneti, da je bil vrhu vsega jako slabe volje in da se zatorej »Siromak« ni mogel nadejati kdo vé kakó blagohotnega sodnika.

Prečital je torej nekoliko listov brez posebnega zanimanja in srečno dognal prvo dejanje, ne da bi mogel izreči kàj dobrega ali kàj slabega. Ali précej potem je prihajal čimdalje pozornejši, in okó mu je kàr hitelo po vrstah, pisanih z odločno moško roko. Temnilo se je čimdalje bolj po sobi, zunaj je deževalo kakor izpod kapa, Bron pa je čital in čital širokoodprtih očíj, grozničavo hitro . . ,

»Krasno!« zamrmral je nekolikokrat med zobmí, »genijalno! Ta prizor in ta in ta — mojstersko!«

In krčevito je obračal list za listom in težko je sopel. Iz njega očíj je kàr gorelo, in ustna so se mu tresla od velikega nemira. Popolnoma se je zatopil v snov, deloval, čutil, govoril z osebami, in vedno pogosteje so zveneli njega presenečeni vzkliki po sobi . . .

Sedaj dokončá čitanje in odloží rokopis. Z roko si poravná lasé s čela in strmí na ulice.

»To je genijalen človek,« deje polglasno, »drama mora imeti velikanski učinek!«

Zamišljen stopi od okna in hodi po sobi. Bilo je njegovo iskreno prepričanje, da je »Siromak« izdelan z izrednim zanosom in vender takó resnično, takó živo, kakor ga more izvêsti samó človek, kateremu vrè srce od pristne mogočne poezije. In nekaj kakor zavist se mu hoče vsiliti v dušo do tega Gorana, ki morda sam niti ne sluti, kakšen dragocen umotvor mu je zaupal . . . Bron sam se čuti takó

nizkega ob takšnem orlovskem poletu, in zajedno s tem čustvom, o katerem si neče priznati, da bi bila zavist, obide ga veliko spoštovanje do stvaritelja tolikanj krasnega proizvoda . . .

Ali to so bila pač le prva čustva. Za njimi so prišla druga, in Brona se je hipoma polotila tolika razvnetost, da mu kàr ni bilo prebiti v sobi. S težkimi velikimi koraki meri pisarno, in glava se mu skloni nizko na prsi.

Ne more se odkrižati mislij na svoj rokopis, ki leží ondu v pisni mizi. Koliko truda, koliko časa je bilo treba, predno se je dovršilo delo, koliko lepih — praznih sanj je polagal vanje! Kolikokrat so mu od popirja pobegnile misli v jasno gledališče, kjer je že gledal, kakó uprizarjajo njega umotvor, kjer je čul gromovito ploskanje vsega občinstva in videl naposled na odru možá, prav takšnega, kakor je sam, kakó se klanja in zahvalja za tolik uspeh — vse to je bilo pač zaman! In tudi tisti prizor v domači sobi, kjer je mlada deklica s solzami veselja in ponosa pritiskala razvneto glavico na prsi postarnega možá, očeta svojega — tudi tisti prizor je bil zgolj obsena, katera se nikoli ne uresniči! Nepopisno bridko čustvo obide Brona, in zajedno se dvigne velik srd v njega duši, srd proti njemu, ki bode izvestno srečnejši od njega! — Ali ga ne vidiš ondu, razsvetljenega odra, ali ne čuješ zopet gromovitega ploskanja, in ali se ne klanja zopet na pozornici mož, ki se zahvalja za nocojšnji uspeh? Dà, to je baš — tisti prizor, kakeršnega je gledal tolikokrat v živih sanjah, samó óni mož na odru, to ni on, Bron — to je mlajši, darovitejši mož, to je — Vid Goran! To je prav tisti Goran, ki je dopoldne stopil v njega uredniško sobo, ponižen kakor prosilec, želječ si njega blagohotne sodbe!

Nekaj kakor grohot se izvije Bronu. Kakor prosilec! Ponižen! In če mu ondaj, kadar zopet pride, povê resnico, če mu povê, da je »Siromak« krasno, resnično pesniško delo, tedaj bode prav ta Goran dvignil glavo in ga morda celó nekamo prezirno zahvalil za izkazano prijaznost! In če se srečata kdàj pozneje, ko se bode že prevzel slave in častí, tedaj se utegne nekamo pomilovalno nasmehniti staremu možu, češ: »Glej, tebe sem prišel prosit sodbe, tebe, ki nisi nič proti meni, ki morda niti nisi sledil poletu mojega srca in uma!«

Bron séde ves iznemogel na stol. Vse mogoče, da pride takó. In če pride, toli neupravičeno ni. Oskromno se bode moral ukloniti ónemu prezirnemu nasmehu, in samó ta zavest ga utegne naudati, da je bil baš on sam, ki je prvi izustil ugodno sodbo o predloženem delu,

da je baš on ohrabril neznanega mladeniča in ga napotil do sedanje častí . . .

Izvestno: če bi izrekel: »Delo ni nič vredno, škoda truda in časa,« ako bi izrekel še nekaj pikrih besed — česa pač ni môči izustiti in podpreti, kadar kdo hoče uničiti tvor druge roke! — Goran bi verjel njega besedam in odšel, kakor je prišel, in zavrgel bi svoje delo, uničen v domišljijah svojih. In tedaj bi ne bilo ónega omamnega prizora na odru in gromovitega ploskanja — ničesar bi ne bilo, kar gleda sedaj v razvnetih sanjah, toli nemirno utripajočega srcá . . .

In — Bron skoči s stola, kakor da je šinila strela predenj — in kaj bi bilo, ako bi res izrekel takovo uničevalno sodbo? Hipoma mu zavrè kri proti srcu in vroče mu prihaja v glavo. Res je, to bi bilo nepošteno dejanje, kakeršnega se mora sramovati sam pred seboj! In kakó li naj bi prosto pogledal v očí mladeniču, ki se je tolikanj zaupno obrnil do njega? In naposled — kakšen dobiček bi imel od tega, če ubije mladeniča na duhu? Nikakeršnega. Največ vest bi ga utegnila peči, da je ravnal brezvestno, ko prav za prav ni bilo povoda za takovo ostudno dejanje.

Povoda ni bilo? Dà, zavist, ta je bila povod! Ali takó se neče ogrditi pred samim seboj! Kadar dojde Goran, pové mu čisto resnico in mu že zajedno častita za prihodnje uspehe. To bode vsaj moško, najsi mu tiste hvalne besede ne bodo prihajale iz srca!

Bron seže po rokopisu, da ga zaprè v svojo mizo. Kàr zapeče ga v roki, in nehoté šepne kakor v sanjah: »Rad bi, da si moj!«

Zdajci pa se zdrzne, ne tolikanj od te želje po tujem blagu nego od grozovite misli, ki mu je pretresla možgane kakor električki udarec. Da bi bil ta rokopis njegov — — nič ložjega negoli to! Samó potisniti ga je treba v najskrivnejši kot svojih pisanj, potem pa ga Goranu kratko in malo utajiti — —

Bron vzdihoma séde in nevedé sklene roke. Ustna pa se mu gibljejo, kakor bi prosil pomoči v tej izkušnjavi . . .

»Če ga utajiš,« takó mu šepeče zloben glas v srci, »kaj ti more? Neznan človek, kakó li naj dokaže, da ti je kdàj prinesel rokopis? Kdo bi mu verjel, če določno izpoveš, da ga ne poznaš, da ga nisi še nikoli videl? In glej, kadar ga imaš v roki, kdo ti brani, da bi ga ne odposlal v stolno mesto, izpremenivši morda tu in tam kàj malega, kar ne sodi vanj? Ali čuješ, kakó te slavé, kakó se klanjajo véli kemu duhu, ki je zasnoval in izvêdel takšno delo? In ali vidiš tiste svetle novce, ki jih prejmeš za — svoj proizvod, več nego dovolj, da svoji Olgi privoščiš óno oskromno razvedrilo?«

Brona porosí mrzel znoj, in roké se mu krčevito oprijemljejo stola. Grozničave sanje mu begajo glavo, zatiraje še tisto malo razsodnosti, kolikor si je je ohranil siloma.

Kdor posluša izkušnjavo, najsi še uporno, ta je toliko kakor izgubljen. Bron vé, da se zakriví podlega čina, ako si prisvojí Goranov rokopis, toda ubraniti se ne more tej pogubni misli. Olgi bi lahko privoščil zaželeno razvedrilo — dà, prav to je, kar ga bega še najbolj! To ubogo dekletce je res okusilo doslej še takó malo dob rot . . . Nehotoma se zamisli Bron, in vse dosedanje življenje mu plove jasno pred očmí . . .

Tedaj, ko je še deloval kot slabo plačan novinar pri vélikem časopisu v stolnem mestu, privêdel je na dom ženo poročeno, tiho, dobrodušno bitje, ki ga je ljubilo od vsega srca. Ondaj ni bil tolikanj razsoden, da bi bil pred poroko dobro premotraval gmotno stanje svoje; toda zavest ga je obhajala, da bode delal dvakrat rajši, ko bode delal za dva. Delal je res, in izhajala sta za silo, ubožno sicer, ali pošteno. In izhajala sta tudi potem, ko se je narodilo dekletce, Olga. Koliko ljubezni, koliko solnčne sreče je prisijalo s tem detetom v hišo! In prav to dete mu je bilo jedini solnčni žarek v tisti hudi dôbi, ko je neozdravna bolezen položila ženo na posteljo, ko je ostal z dekletcem sam na svetu. Drugje je bil stroj v drugih rokah, domá je oživel. Koliko težko prisluženih novcev si je utrgal, da je kupil hčerici to in óno, kar je prijalo nje očescu! In ne samó to: Bron je gledal v bodočnost in vedel, v koliki bedi ostane to šibko dete, ako bi hotela neizprosna usoda, da bi legel v prerani grob. Zató je nosil redno vsak mesec nekaj v hranilnico — mnogo ni bilo, časih le nekaj novčičev, ali nadejati se je smel, da se sčasoma nabere večja vsota, ki bi otela hčer po očetovi smrti vsaj prve, največje bede . . . Vse to so pogoltnile pozneje bolezni in druge okolnosti, kakeršnih je vselej dovolj. Takrat je spoznal bridko izkušani mož, da mu ni bivati v vélikem mestu, in zató je iskreno veselo pozdravil novico, da se mu v malem rodnem mestu nudi prilika, prevzeti uredništvo »Bliska«. Preselil se je semkaj, in ako prav računja, to je letos že deseto leto, odkar živí tu, ne toliko sebi nego hčeri, ki se je v tem razcvela v lepo, ljubeznivo mladenko.

Deset let! Dôkaj se ni zgodilo v tej dôbi, da bi bilo vredno imena. Bron je zahajal v družbo, kolikor je moral, živel oskromno — kakó tudi ne, ko mu »Blisek« ni dal živeti sijajno — in se skrbno bavil z vzgojo svoje Olge. Presrčna ljubezen je spajala očeta in hčer, in takó bi se utegnilo reči, da nì oblačec ni zatemnil nebá njiju sreče,

ako bi Bron prepogostoma ne gledal v bodočnost in vzgrožen ne premišljal, kaj potem, ko mu nekega dné prestane moč življenja in ostane Olga sama na svetu. Zató je poleg tega, da je uredoval svoj list, tudi sicer marljivo delal na književnem polji in sodeloval tu in tam, nekoliko, ker je čutil za to poziv v sebi, nekoliko pa tudi, da si prisluži denarja za dôbo, kateri se končno ne izogne nihče. In takó je prihajal novec za novcem, in vse je vestno spravljal v hranilnico, ne zase, nego za dete svoje. In da napravi Olgi tudi vsaj jedenkrat v življenji nekoliko veselja, obetal ji je, da odideta poleti na kratko potovanje, kateremu bi ravno zadoščala nagrada, katere se je nadejal za poslednji svoj dramatski proizvod — —

To vse je končano sedaj, in hipoma so se zgreznili vsi lepi načrti! Strah ga je tistega trenutka, ko bode moral izreči hčeri, da ji je obetal preveč, priznati, da je preveč zaupal samemu sebi in duševni svoji môči. Porosile se ji bodo očí, in zmajala bode z glavo, kakor bi ne mogla verjeti takó čudni govorici . . .

Zbegan strmí zopet v rokopis pred seboj. Temne sence so se prostrle po sobi, ali Bron niti ne misli na to, da bi užgal luč. Čemú tudi! Takšnim mislim, ki mu izpreletujejo možgane kakor pekoče iskre, ni treba svetlobe! . . . Če bi bil ta rokopis njegov — ta misel ga obhaja čimdalje silneje. To nič ne pomaga, da se ji ljuto upira poštenje, spoštovanje do samega sebe . . . čimdalje razločneje se prikazuje pred njegovimi očmí zlatolasa glavica s tistimi velikimi očmí, ki se bodo zatemnile od tihe bolesti! In naposled: ali je res takšen greh, če si prisvojí rokopis? Goran je mlad, neizkušen — kdo vé, ali bi mu ne bil prvi uspeh v pogubo? Bron dobro pozná pisateljsko življenje, vé, koliko bridkostij prinaša, koliko pogube se skriva pod njega jasno zunanjostjo! Morda je Goran nevedé ustvaril delo, kakeršnega ne vzmore nikoli več! In če bi ga ne vzmogel, kaj ga čaka potem, ko se mu poleže prva vinjenost, ko bode svet hladno in čimdalje hladneje sodil njega poznejše proizvode ter se jim naposled celó rogal, očitaje mlademu možu, da je brez nadarjenosti, da prvo njegovo delo še ne dokazuje ničesar, ker se sploh ne vé, ali je bilo res plod n j e g o v e g a srca in uma . . . Ali bi mu torej ne izkazal celó dobrote, če ga s svojo pohvalo ne zavêde na opolzli pot? Ali ni naposled to celó njegova — dolžnost?

Dosti slepila — dolžnost ni! To vse, s čimer slepí samega sebe, ni nič drugega nego olepšavanje namerjanega zločinstva! Če seže po rokopisu, tedaj mu ostane vse žive dni pečat književnega sleparstva,

sramotno znamenje, da bi ljudjé lahko s prsti kazali na brezvestnega tatú . . .

Ljudjé? Kdo vé kàj o vsi tej stvari? Goran sam! Ali on je tuj, njemu bi ne verjeli, ako bi ga obdolžil književne tatvine! Toda stoj! Če bi le-tá izpričal z dokazi, da je res on sam pisatelj »Siromaka« — recimo, da si je pridržal — prepis?

Bron nehoté zaječí. Tedaj bi bilo vse izgubljeno! Stal bi pred ljudmí kakor navaden malopridnik in uničeno bi bilo življenje takó njemu kakor mladi deklici, kateri na ljubo si hoče oskruniti doslej čiste roke. Dà, dà, ko bi ne bilo prepisa, tedaj bi se že takó ali drugače zabrisal zadnji sled, takó pa . . .

S tresočo roko užgè zmučeni mož svetilko, in ko se razprostrè nje svetloba po sobi, takrat šele se vidi, kakó pošastno izpremenjen je njega koščeni obraz. Vsa kri je izginila z lic in usten, očí pa se leskečejo od divjega ognja. Čemú je prav za prav užgal luč? Zató, da se prepriča iz rokopisa samega, ali si je ta usodni Goran res obdržal prepis. In ko lista po »Siromaku«, uverja se čimdalje bolj, da je to jedini izvod — tukaj je prečrtana cela stran, ondu zopet dolg odstavek, tu je nekaj vrst nadomeščenih z drugimi — iz kratka: vidi se jasno dovolj, da je prinesel Goran prvotni svoj rokopis Bronu v presojo.

Bron si olajšan oddahne. V tem oziru torej ne pretí nikakeršna nevarnost. Goran je ravnal lahkomiselno, ko je zaupal njegovemu poštenju!

»Vender utajiti, da sem kàj prejel od njega,« izpregovorí Bron sam v sebi, »tega bi ne mogel. Ne mogel bi mu pogledati v obraz! In vender, vender: rokopis mora biti moj.. Dà, m o r a biti!« zakliče divje, takó da se ustraši samega sebe . . . Zdajci mu vzplamení pogled od blaznega veselja, zakaj že se je oglasil izkušnjavec v njega prsih: »Saj mu tudi lahko vrneš rokopis! Rogaj se mu, neusmiljeno sodbo izreci o vsem delu, dej mu, da je to nezmiseln nestvor, katerega ne vzprejme nobeno gledališče na vsem božjem svetu — takó ga pripraviš, da povesi ponosna krila, zadet naravnost v srcé, in da se nikoli več s svojim delom ne bode upal na dan. Ti pa, Bron — v ponedeljek pride šele — do tedaj je časa dovolj, da si oskrbiš prepis, in potem — potem — —«

Popolna blaznost obide Brona, da ne premišlja več dalje. Mož, ki ni doslej še omadeževal svojega imena, nastavi peró in se zakriví brezvestnega zločina, grozničavo hitro prepisujoč list za listom! . . .

(Dalje prihodnjič.)

Od Drave do Dravinje.

Spisal **M. Cilenšek.**

Binkoštno soboto je bilo, ko sem se pripeljal v Maribor k staremu prijatelju, s katerim sva imela besedo, da prebijeva ob praznikih nekaj veselih ur na Pohorji. Ko si nakupiva potrebnih stvaríj, odhitiva popoldne na kolodvor koroške železnice. Dočim pa je bilo dopoldne nebó jasno kakor ribje okó, zbirali so se sedaj oblaki in se skoro nagrmadili takó, da je prehajala navadna dnevna svetloba v mrak, dasi je bilo do večera še dolgo. Da naju niso prešinjala sosebno prijetna čustva, to vé ceniti, kdor se je že ob takem vremeni napravljal na pot. No, strašljivec bi se bil bržkone obrnil in si mislil: »Mogoče, da mi bode nebó drugokrat prijaznejše.« Seveda, v take nadeje se lahko zaziblje, kdor utegne; kdor pa se le časih more odtegniti vsakdanjim svojim opravilom, temu ne zamerimo, da ne gleda tolikanj na vreme, ampak na čas. Zató sva tudi midva ostala in nemirno čakala, ali že skoro ne pride železni konj, da naju potisne nekaj postaj na zapad. Polagoma so začele padati posamezne kaplje, in toliko da smo se stisnili v železniški voz, vlila se je strašna ploha, ki je zakrila na desno in levo vse nebó. Pomeknila sva se vsak v svoj kotiček in v skrbéh gledala, kaj bode iz tega. Ako misliš, dragi čitatelj, da sva še sedaj posebno hrepenela po Pohorji, motiš se zeló, zakaj predobro sva vedela, da napravi takšen naliv po gorah slaba pota. Počasi se je vender izlilo, in dasi dež ni prestal, vender je vse kazalo na to, da utegne biti danes še lep dan. Novo upanje, novo veselje!

»Poglej jih no, koliko jih je letos! Kàr veje se šibé pod njimi, to bode slaba!« dé prijatelj, skrbno gledajoč po slivovem drevji. — »Rožičev, misliš, kàj ne?« — »Rožičev, dà, dà – a po Pohorji jim pravimo ocvirki.« — In res še nisem videl nikdar toliko te nesnage po slivah kakor ónega leta in dejal sem drugu: »Sedaj šele vem, kakó je mogoče, da se godí Pohorcem nekoliko bolje nego drugim rojakom. Hm, ocvirki na drevji, to ni malenkost! Prihranijo si lahko mnogo truda, ki ga narejajo drugje ščetinarji, ako hočeš imeti ocvirkov. Tukaj pa treba samó drevó potresti ter jih pobrati in shraniti. No, to je vredno, da se zapiše. Ti nestvori imajo torej tukaj veliko veljavo, drugje pa jih ni nič prida, zakaj rožiče si kupuje pač deca, da se nekoliko posladká, za korenjaka pa niso. Saj ti je znano: ,Fige, rožiče za

mlade dekliče' . . . Morebiti pripravljajo tod tudi klobase na poseben način; recimo, dą so se naučili to od Američanov! Najbrž bode kàj takega; dovôli, da ti povem, kakó mi je pravil o tej stvari ‚meksikajnar', ko se je vrnil v staro svojo domovino. Kadar misli Američan delati klobase, krmi ščetinarja s samim rižem. Ko je požeruh do dobra opitan, priveže mu vrv okolo vratú in ga podí po dvorišči, sosed pa vzeme oster nož, odreže čevo od površne kože, in sedaj je treba kàr rezati in metati v posodo — in to zgolj lepe, ukusne klobase. Drugič se ta komedija zopet ponoví. Ti se smeješ, jaz pa ti pravim, da je to zgolj resnica, katero mi je razodel ‚meksikajnar', in njemu verjamem.«

Dobro je bilo, da ni bilo v najinem oddelku nobenega pravega domačina, zakaj nimajo baje radi, če govoriš prezirno o njih. Niti pravega imena jim ne smeš povedati, kakor bi se ga sramovali; še več: samí se ga branijo z vsemi štirimi in nečejo ničesar slišati o njem. Pa bodi jim, a toliko vender lahko rečemo že sedaj, da smo na pravem sledu, in predno odložimo peró, že še dokažemo, da je naša trditev prava. Pravih domačinov torej ni bilo blizu naju, pač pa postaren mož in poleg njega mladič s puško. Oblečena sta bila gospodski in sta seveda govorila blaženo nemščino — zató nismo prišli prav v nobeno dotiko. —

Meksikajnarjeva trditev se ti zdí torej prav iz trte zvita; bodisi, a reciva rajši še katero o rožičih, da se vse ne pozabi. Kolika škoda bi pa tudi bila, ako človek pomisli, da so jih že Rimljani sadili ali vsaj poznali in jedli! Pa menda so jim malo zalegli, drugače bi jih Germani ne bili krstili za »narren«. Toda Rimljani so jim dali treznejše imé, ki slove: exoascus pruni. S tem so zaznamenovali seveda le kvarljivko, ki zajedava slive in namesto užitnega sadú zorí óne nestvore. No, učenjaki pa trdijo, da se Rimljani niso dosti menili za take malenkosti, temveč gledali bolj na drugo stran. Zató je več nego verjetno, da so Rimljani poznali le drugi del imena, in sicer tudi to samó takrat, kadar je bilo treba usta odpirati in požirati. Poznejšim rodovom baje se je šele posrečilo, da so našli v nekem latinskem slovarji prvi del besede in še tega ne na jednem in istem mestu. Beseda, kakeršna je sedaj, bila je raztepena, da niti Rimljani niso vedeli zánjo. Bilo jo je torej treba zvariti in ji, da glaje teče in se ne zapleta preveč v jezik, še koščekdostaviti. Da se takega mučnega dela niso lotili lahkoživi Rimljani, katerim je pošiljal ves tedanji svet najboljših svojih pridelkov, o tem se uveri vsakdo, ki pogleda kam v rastlinoznansko knjigo. Da pa so vzeli latinščino in nekoliko tudi grščino v znanstveno

terminologijo, to je brezdvojbeno jako hvalno, zakaj le takó je mogoče, da se je odpravila zmešnjava izza prejšnjih stoletij.

Sedaj se je zasukala železna kača v mogočnem ovinku na desno in nam naposled malone zmedla pamet, zakaj prihajalo je čimdalje temneje, in hkratu nismo videli drug drugega; objela nas je popolna temà, in nemirno smo čakali božjega dné. Velikanska skala se je bila neki privalila svoje dni z gorovja in malone ustavila Dravo. Tukaj so naredili predor, in odtod taka temà. Skoro potem pa je kača glasno siknila; menda je dala duška prebitemu strahu, a prestrašila se je vender takó, da so ji odpovedali vsi udje; ustavila se je torej, da si nabere novih močíj. »Postaja Fal«, zakričal je nekdo, in sedaj smo se vsuli iz vóz kakor bučele iz panja — bili smo štirje. Dež nas je pognal v hišo, kjer smo nekoliko povedrili. A ker le ni nehalo, odrinila sva s prijateljem vsak pod svojo streho dalje. Predno sva dospela do Marije v Puščavi in prekorakala Radolno, oziralo se je že solnce z levim očesom na naju in naposled prav prijazno uprlo svoje lice v zemljane. Nama je kàr vztrepetalo srcé, in vesela sva stopala malce vkreber po tihi dolinici, dokler nisva bila prav ob Pohorjevem vznožji in se ustavila pri Sv. Lovrenci.

Dolinica ima nekamo srčasto podobo in je odprta samó na zapad in izhod, na severu in jugu pa jo obkoljajo visoke goré. Toda takšen je le neznatni vzhodni del, katerega mejí povprečno sleme od večjega zapadnega kosa, ki se razprostira preko Ribnice do Vozenice ob Dravi. Seveda je svet tod bolj hribovit, a podlaga so mu jednake plastí. V dolgem pasu namreč od gôri imenovane postaje do Vozenice tvarjajo površje tretjetvorne plastí, in sicer prvakujejo povsod sockini skladovi, dočim je drugega gradiva prav malo. Najbolj čudno je to, da si Drava ni izbrusila svoje struge v teh plastéh, temveč nad Vozenico se je obrnila na levo stran in v trdem pragorji krhala svoje močí, dokler ga ni zadostno izlizala. Tretjetvorne plastí sezajo tu neposredno do pragorja, in niti sledú ni o triasni tvorbi.

Ker sva imela še precèj časa, prehodila sva trg od konca do konca ter si ogledala to in óno. Znamenitostij nisva opazila nobenih, zató sva se ustavila šele ob gorenjem konci, kjer stojí župljanska cerkev. Na nje zidu je naslikana velikanska podoba Sv. Krištofa. Tudi drugje imajo takšno navado, ki je bržkone francoskega izvira. Takó je sodil nekdanji naš profesor na vseučilišči, razlagajoč slušateljem svojim geologijo in vse tisto, kar je v zvezi ž njo. Naj mi nihče ne zameri, ako izpregovorim o tem resnično besedo. — Za predpotopnih časov so živele na naši zemlji drugačne živali nego dandenašnji. To-

likih, kakor so dandanes, iskali bi jih ondaj zaman, dasi je podobnost časih taka, da bi človek kàr zinil znano imé. Bile so pa to majhne in velike živali, ki so živele svoj čas in naposled v prvotni obliki izginile z zemeljskega površja. Vender zemlja ni ostala brez njih, temveč iz prvotnih so se razvile druge, ki so sicer v marsičem še spominjale prvih, a imele tudi svoje posebne znake in posebna svojstva, ki so se čimdalje bolj razvijala in se končno izpremenila v stalna. Zató nahajamo v zemeljskih plastéh živalskih ostankov, ki prehajajo drug v drugega, in sicer vedno takó, da so óni iz mlajših dôb popolnejši mimo starejših. To sodimo seveda zmirom po denašnjih živalih, katere se nam zdé najpopolnejše. In takó je tudi! Ali vrnimo se zopet k naši sliki. — V Valenciji so častili kótnik (zob) mamutov za ostanek Sv. Krištofa, in korarji Sv. Vincencija so nosili piščal (béderno kost) take živali v izprevodih, da bi po tej dozdevni roki svetnikovi izprosili sežgani deželi dežjà izpod neba. Zadnjič se je to dogodilo leta 1789. Že starim Grkom so bile znane velike kostí, zakaj Teofrast, Aristotelov učenec, pravi, da se nahaja bela in črna okamenela slonova kost, da se narejajo od prstí kostí in da se nahaja koščeno kamenje. Kakó čudni nazori to, in vender, kakó pomembeni za óno davno dôbo človeškega rodú! — Leta 1494. so našli blizu Halla na Virtemberškem velike kostí, in v ondotni cerkvi Sv. Mihaela hranijo še dandanes velikansko oklo (čekán), viseče na železni verigi s čudnim napisom.[1]) Mnogo jednakih rečíj bi se dalo navesti, vender škoda časa. Omenjeno bodi to samó v dokaz, kakó se je preprostemu ljudstvu izcimilo prepričanje, da je moral biti prejšnji rod mnogo jačji in večji. Ko pa so pozneje učenjaki posegli vmes in neovržno dokazali, da to niso ostanki kakega svetnika ali koga drugega, izginile so večinoma razne velike kostí, slika pa je ostala.

Ali ne samó preprosto ljudstvo, tudi učenjaki izza prejšnjih stoletij so begali v popolni temi, kar se tiče raznih živalskih in rastlinskih ostankov, ki se dobivajo v zemeljskih plastéh. Ne smemo se torej čuditi, da so jih razlagali sedaj takó, sedaj drugače, le pravega niso zadeli nikoli. Ko je n. pr. leta 1577. vihar pri samostanu Reydenu v Švici podrl hrast, dobili so pod koreninami velike kostí, katere so poslali doktorju Platerju v Bazel, da jih presodi. Ta ugiblje in ugiblje

[1]) Tausend sechshundert und fünf Jahr
Den dreyzehnten Februar ich gefunden war
Bey Neubronn in dem hallischen Land
Am Bühler Fluß zur linken Hand
Sammt großen Knochen und lang Gebein
Sag, Lieber, was Arth ich mag seyn.

ter naposled ugane, da so to ostanki orjaškega človeka, ki je meril ubogih 5 *m* visokosti. Njegovo sliko še sedaj hranijo v jezuvitskem samostanu v Lucernu. Ondotni meščanje so bili tega velikanskega divjaka takó veseli, da so ga postavili celó v kantonski grb, kjer se še zmirom ponašajo ž njim. Glavo jednakega velikana, ki so ga našli na Sileškem, poslali so stolni cerkvi v Vratislavi, ostale njegove kostí pa imenitnejšim cerkvam stare Evrope.

Sploh je bila za minulih dnij ukoreninjena misel, da so bile predpotopne živali mnogo večje, nego hodijo dandenašnji po zemlji. Mamutu n. pr. so prisojali 10—12 *m*, dočim je njega potomec visok samó 3 *m*. Zató je več nego prirodno, da je moral tudi človek, vrstnik takih velikanskih bitij, imeti nam nedosežno velikost, drugače bi ga bila kàr poteptala ali sploh uničila. Okamenele kostí so bile torej vzrok, da se je izcimila vera v velikane in njih dolgo življenje. Mohamedani n. pr. mislijo, da je bil Adam 20 *m* visok, in akademik Henrien je leta 1718. izračunjal, da je meril naš prvi oče celo $38^1/_2$ *m*, njega boljša polovica pa 37 *m*. Celó premeteni Linné ni povoljno pojmil te stvarí, zakaj v njega spisih čitaš to-le opombo: »Mislim, da sta bila Adam in Eva velikana in da človeštvo zaradi bede in iz drugih vzrokov vedno nazaduje in prihaja manjše. Zató so menda Laponci takó majhni.«

Kneipp bi jo bil seveda zasolil drugače! Tudi on trdi, in sicer po pravici, da človeštvo nekamo nazaduje, a to ne, kar se tiče velikosti, temveč gledé na vztrajnost, trpežnost in moč. Vzrokov takim pojavom pa ne išče Bog vé kje v prirodi, ampak v človeku samem, ki se čimdalje bolj odmika od matere prirode. Le poglejmo denašnji rod! Toliko da zaveje prva jesenska sapica, že nihče ne vé, kakó bi se skril zraku, da mu ne škoduje, in preprostega delavca ne zalije rdečica, ko ti prizná, da ga žuli perilo od navadnega domačega platna — in zato rajši kupuje óne ničvredne tančice. Dosti! Opazovalcu se skoro dozdeva, da si človek sam slabo želí!

Pa še nekaj o naših prednikih! Scheuchzer je bil za svoj čas jako učena glava, toda očí so mu morale biti vender nekako berljave, zakaj njega »homo diluvii testis« ga je ostavil popolnoma na cedilu. Dandanes bi pač ne videl nikdo v ogrodji velikanskega močerada samega sebe, kakor je to trdil Scheuchzer leta 1732. o navedeni okamenini, o kateri je mislil, da je bil to človek, ki je poginil za vesoljnega potopa. Ves svet se je zavzel in gledal čudno sliko, pod katero se je čitalo:

»Žalostno ogrodje revnega tega grešnika,
Omeči kamen in srcé denašnjega svetá«.

(Dalje prihodnjič.)

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

VI.

Cilčkin oče je, kakor vemo, prišel h Gašperju za žagarja, toda ker je imel svojo rodbino, ni živel kakor drugi posli popolnoma pri njem. Prihajal je zjutraj zarano na žago in se vračal pozno zvečer domov. Tudi hrano so mu prinašali z doma; njega zaslužek je bil samó v denarjih, ker takó je bilo njegovi rodbini najbolj pomagano.

Cilka je zahajala vsak dan na žago, da mu je prinašala obed. Ondu se je pomudila, dokler ni oče pojedel, a potem je brž zopet odšla. Pri žagi pa je bil tudi mladi hlapec Vinko, čvrst in lep mladenič, sirota, katerega je bil Gašper nekje pobral in ga vzel k sebi za hlapca.

Vinko je bil ponižen in poslušen, sosebno pa je bil Tonetu z vso dušo udan, kakor bi bil njega rodni sin; pa tudi Tone je imel rad poštenega in delavnega mladeniča.

Cilka ga je vedno srečavala na žagi. Oba mladá, oba vesela, kaj čuda, če nista ostala nema kakor ribi!

Iz početka sta se samó pozdravljala, pozneje pa sta izrekla mimogredé svoje mnenje o vremeni; nató je prišla opazka o nedeljskem božjem opravilu, o novem oblačilu vaške deklice, o bolezni znanega vaščana, o svatbah, ki so se vršile in tudi o takih, ki šele pridejo. Ali vedno daljše je prihajalo njiju kramljanje, vedno rajši sta poslušala drug drugega.

To nedolžno občevanje je trajalo že nad leto dnij. V tem je prišel vojaški nabor, in Vinko je moral k vojakom.

Cilki se je zdelo sedaj na žagi pusto in prazno, in tesno ji je bilo pri srci, ko je na znanem prostoru pogrešala poštenega Vinkovega obraza. Ko je pa nekega dné ugledala na njega mestu drugega človeka, ki je prišel namesto Vinka za hlapca, porosile so ji solze očí. Tedaj šele je spoznala prvič, da ji je Vinko več nego drugi ljudjé, in to spoznanje jo je napolnilo z grozo in bridkostjo. Spomnila se je svoje obljube, in v njeni duši so nastale hude borbe: dolžnost se je borila s srcem. Dà, tudi v neizkušeni duši tega pre-

prostega dekleta se je oglasil veliki pomen dolžnosti, katera hrani v sebi obstanek vsega človeštva!

In te neprestane borbe so ji provzročile veliko izpremembo. Ona, ki je bila prej vedno vesela, utihnila je nenadoma, smeh ji je prešel, bila je resna, zamišljena; cvetoče lice ji je zabledelo, dasi ni bila bolna. Ubogo deklè — upala je, da tudi nji dolžnost in razum premagata čustva; upala je to za trdno, ker še ni vedela, da ljubezen pride in preide sama po sebi, da si ne dá ukazovati, kaj li da bi se odgnala!

Oče in mati sta vznemirjena opazovala to izpremembo. Spoznala sta skoro, da Cilko muči skrivna bol. Dogovorila sta se, da jo bode mati opazovala in da jo o priliki izpraša.

Ko tedaj mati nekoč pozveduje po vzroku njene tožnosti, zardí se in obledí sicer zaporedoma, naposled pa ji sramežljivo odkrije, da ima Vinka rada in da jo to spoznanje dela takó žalostno.

Mati se temu ni začudila. Slutila je menda sama, da bode kàj takega. »Ljuba moja,« pravi ji prijazno, »da imaš Vinka rada, to še ni nesreča. Poštena ljubezen mora biti na svetu. Vinko je sicer ubožen, toda pošten in delaven; sčasoma utegne biti vrl mož, kakor je tvoj oče. Za sedaj pa sta oba še jako mladá. Naj dosluži vojaška leta, ti pa se priporôči Bogu in prepústi Njemu, da določi vajino bodočnost.«

Ob teh materinih besedah se Cilka ohrabrí in ji solzna povê še o svoji obljubi Jurijčku.

Mati je ganjena in prestrašena zajedno. Jurijček je bil sicer blag in imovit, vender pa bi si ga ne želela za možá svojemu otroku. Razumna in blagočutna žena je predobro vedela, da bogastvo ni nič proti zdravemu telesu; vedela je iz svoje izkušnje, da bivata mir in sreča tudi v najubožnejši koči, ako je v nji zdravje, pridnost in zadovoljnost.

Nje prvo čustvo je bilo pokregati hčerko za nepremišljeno obljubo; ali nagib te obljube in žalost uboge Cilke, oboje jo je globoko presunilo.

»Ubogo deklè,« pravi pomilovalno, »sedaj umejem tvojo žalost in skrb! Vender pa menim, da ti zaradi tega ni treba toliko žalovati. Jurijček in njega oče sta prerazumna in preblaga, da bi terjala izpolnitev takšne obljube, katero si izrekla, ne da bi še prav umela nje pomena. Povej Jurijčku vso resnico, in gotovo te odveže dane besede.«

»O, nikar, mati, nikar Jurijčku ne povejte tega!« vzklikne Cilka vznemirjena; »umrl bi od žalosti. Ni davno, kar je z menoj govoril

o tem. Tri leta že upa, da mu bodem gospodinja; takó brezkončno rad me ima. Nečem mu napraviti te žalosti, nečem biti takó nehvaležna, da bi pehnila v nesrečo njega, ki nas je otel strašne bede.«

»Ali, otrok, ti bi tedaj hotela biti njegova žena, dočim vidiš drugega rajši od njega?« ugovarja mati v skrbéh. »Ali ne veš, da bi bil to velik greh?«

Cilka bridko zajoče. »Saj menda vender Vinka ne bodem imela vedno takó rada — trudila se bodem, da niti ne bi mislila nanj — upam, da ga sčasoma pozabim — hočem, moram ga pozabiti« — hití ubogo deklè, da prepriča mater o trdni volji svoji. Ob tem pa ji je bridko pri srci kakor še nikoli. »Zvesta ostanem svoji obljubi,« nadaljuje hrabro; »Jurijčka nečem pehniti v nesrečo, najsi mi poči srcé!«

»In Vinko? Kaj poreče Vinko?« pozveduje mati. »Ali te ima tudi rad?«

Cilka se močno zardí in prikima.

»Vidiš, tedaj pa onesrečiš njega namesto Jurijčka, a največ bodeš trpela sama; Jurijček pa tudi ne bode vesel, če bode videl tebe žalostno.«

»Ali morem storiti drugače?« vzdihne Cilka. »Ne imela bi ne trenutka mirú, ako bi prelomila svojo obljubo. Čista vest pa mi je ljubša nego vsa sreča na svetu.«

Mati ni vedela kàj odgovoriti tem, žal, preresničnim besedam.

»Prepustiva božji previdnosti, da razmotá vso stvar,« deje naposled udano. »Ti pa v tem môli in upaj, pa udaj se božji volji; to je jedino, kar ti morem nasvetovati.«

In Cilka, vedno udana in poslušna hčerka, storila je po materinem nasvetu. Žalovala sicer ni več, toda nasmeh ji je le malokdaj razjasnil obraz. Zaupala je v božjo milost in ob delu in molitvi je našla pokoja. Na Vinka je mogla sedaj misliti z mirnim čustvom in čimdalje bolj se je sprijaznila z mislijo, da bode Jurijčkova žena. »Bog hoče takó,« sklepala je v sebi, »in On že vé, zakaj je dobro takó, a ne drugače!«

VII.

Bila je »lepa nedelja.« Kje je trg ali vas, da bi se ljudjé ne veselili svojega najlepšega cerkvenega dné, praznika svojega patrona? Možnarji pokajo, zvonovi trijančijo, zrak je takó rekoč napolnjen radostno-pobožnega čustva, ki lega kakor blagodejna rosa na srcé vsakomur. Ljudjé hodijo praznično oblečeni in veselega srcá poslušat božje opravilo, a potem je godba, ples, semenj, razveseljevanje med prijatelji in sorodniki.

Taka lepa nedelja je bila v vasi, kjer se vrší naša povest. Bilo je sredi poletja in prekrasen dan. Popoldansko božje opravilo je bilo ravno dokončano. Na trgu pred cerkvijo je šumelo kakor v panji: vse je hodilo križema, govorilo, smijalo se in vriskalo. Iz tega hruma in šuma pa se je čul hripavi glas goslij in piščalk in jednolični ropot nerodnega bobna. Ti glasovi so prihajali z dvorišča neke krčme, pred katero so bili vsajeni maji, okrašeni s trakovi; tudi je bil postavljen majhen slavolok.

Pred Tonetovo hišo, ki je stala na samotnem klanci nekoliko od vasi, bilo je vse mirno. Okna in vrata so bila zaprta, kar je značilo, da nje prebivalci niso bili domá.

Res je tudi bilo takó, toda ne povsem. Vsi so ostali po božjem opravilu v vasi, samó Cilka je šla domov, češ, da ji danes ni nič kàj dobro. Prišla je domov, a niti prestopila ni hišnega praga. Kakeršna je bila, praznično oblečena, gré na vrt in ondu séde na klop. Popolnoma sami biti s svojimi mislimi, zdí se ji takó prijetno! Danes, ko je povsod videla samó radostne obraze, gledala zgolj vesele prizore, storilo se ji je zopet tesno pri srci.

Molitvenik ji leží v naročaji. »Ko bi nekoliko pomolila,« misli si, »menda bi si odgnala bridkost.« Toda danes niti v cerkvi, v hiši božji, ni mogla moliti z zbranim duhom, pa da bi molila tukaj pod milim nebom?

Ozrè se. Goré so utopljene kakor v popoldnevno spanje. Solnce samosvestno vlada na obnebji, ker je pregnalo najmanjšo meglico. Metuljčki letajo, hrošči prijetno brné blizu nje, cvetice pojé zrak z mamečo dišavo; vse, tudi tu na vrtu, videti je srečno in zadovoljno.

Šum vzdrami Cilko. Vedela ni zakaj, a srcé se ji je nenadoma vznemirilo. Kdo bi prihajal semkaj, ko je vse, kar le more, z doma, majhno in veliko, staro in mlado, pri godbi in zabavi v vasi?

»Cilka, kaj je to, da tičiš sama domá?« začuje se sedaj na pol očitajoč, na pol skrben, nji predobro znan glas. Dočim je Jurijček, zakaj on je bil, izpregovoril te besede, tedaj se je Cilka hitro premagala. In ko bi ves svet zvedel o nje mukah, Jurijček ne smé.

»Kričečih veselic od nekdaj nimam rada,« odgovorí mu z nekoliko tresočim glasom in se trudi, da bi se nasmehnila. »Tukaj na vrtu pa je takó lepo! Glej, mislila — mislila sem, ne vem več, kaj,« dostavi razmišljena in se izogiblje Jurijčkovemu pogledu. Na trepalnici začuti solzo, ki se ji je nehotoma ukradla v okó, in to solzo mu hoče prikriti. Toda Jurijček, ki ima Cilko nad vse rad, ima tudi zanjo sokolove očí. Zapazil je brž óno solzo in zdajci spoznal, da je

nje nasmeh prisiljen. Srcé ga zabolí. Nekaj časa jo gleda molčé, dočim se Cilka v zadregi igrá z lepo zglajenim predpasnikom.

»Kar si mi povedala, zdí se mi jako čudno,« povzame mladenič, kakor bi kàj sumnjal. »Mlada dekleta navadno ne marajo samote. Sploh pa si vsa izpremenjena. Tebe teží skrb, katero bi mi rada prikrila.«

»Saj nisem več otrok, da bi bila vedno otročja,« pravi Cilka. »Skoro bodem devetnajstletna; čas je torej, da sem že resnejša.«

»Bila si vedno razumna deklica, najsi bila in si še sedaj v marsičem otročja,« deje on resno. »Da bodeš devetnajstletna, praviš? Ali veš, Cilka, kaj pomeni tebi ta številka let?« pristavi mehko, malone proseče.

»Vem,« odgovorí Cilka tihotno, »in svojo obljubo tudi izpolnim.«

»Ali pa tudi rada, Cilka?« pozveduje Jurijček vznemirjen, in njega bistre očí hočejo kàr predreti v nje dušo.

»Rada, Jurijček, gotovo rada, saj bi težko kdàj dobila blažjega možá, nego bodeš ti.«

»In vender nisi srečna, Cilka; srečna nevesta ne bi imela takó žalostnih očíj.«

Cilka ne vé, kaj bi odgovorila, in torej molčí.

»Cilka, ti me ne ljubiš!« zakliče Jurijček bolestno, »ali pa, moj Bog, ko bi bilo to mogoče, ali pa celó ljubiš drugega?«

Cilka ne zna lagati, zgane se in ne odgovorí ničesar.

Oba molčita nekaj časa. Cilka gleda prédse, Jurijček pa jo opazuje z bolestnim, a ljubečim pogledom. Nató se ji odločno približa. »Cilka,« povzame zamolklo in jo prime za roko, »Cilka, povej, ali imaš drugega rada?«

Cilka prikima in osramočena uprè očí v tla.

On se obrne, toda ne reče ničesar, niti ne zgane se. Hraber mož molčé vzprejme smrtni udarec.

Za nekaj trenutkov se zopet obrne k nji, in njega itak bledo lice je upadlo, njegove očí so kakor brez življenja.

»Ubožica!« vzdihne zamolklo, »koliko si pač prebila!« Njega blago srcé je v tem trenutku bolj krvavelo za nje muke nego za svojo bolest.

Cilka ga začudena pogleda. Pričakovala je hudega očitanja, ali nič takega! On jo še pomiluje, on, kateremu je, to je vedela predobro, s temi besedami porušila vso srečo!

»Jurijček,« deje globoko presunjena in se oklene njegove roke, »Jurijček, jedini, dragi prijatelj moj, oprôsti, prizanesi, pozabi, kar je

bilo; venderle ti bodem dobra, ljubeča žena, to ti sveto obetam! Oprôsti, Jurijček!« naprosi ga še jedenkrat, dočim ji svetle solze tekó iz očíj.

Jurijček ji ne vé précej odgovoriti. Samó pogladi ji roko, kakor bi storila mati, ki hoče upokojiti preplašenega otroka.

»Nimam ti kàj oprostiti, Cilka,« odgovorí ji z negotovim glasom. »Ti oprôsti meni, ker sem bil takov brezumnik in sem menil, da bi me ljubilo takó brhko, pametno in ljubeznivo deklè, kakor si ti, mene, hromca! Toda v neizmerni ljubezni do tebe sem bil sebičen. Oh, Cilka, sedaj vem in čutim pač predobro, da ne bodem tebi nikdar več nego brat, prijatelj! Kogar imaš rada, temu tudi ostaneš zvesta do groba; v tvojem srci ni več prostora drugemu, poznam te predobro. Izgubil sem te; meni ni več upanja in mi ga ne bode!« Rekši si zagrebe lice v dlani in težko sope.

To tiho, to globoko, udano moško bolest je bilo videti huje nego potok ženskih solzâ, ki časih tekó takisto obilo za preminulega psička kakor za dragega mrliča!

»Jurijček, ne žaluj takó, ne daj, da bi bila še bolj nesrečna! Saj bode zopet vse dobro! Pozabi mojo mladostno zmoto; veruj mi, da se je zgodilo brez moje volje; srcé se mi spametí; hočem, moram te osrečiti!« Takó govorí Cilka vsa solzna.

»Zgodilo se je brez tvoje volje, praviš?« deje Jurijček počasi, in vidi se, kakor da mu je ta udarec odnesel polovico močíj, takó je slaboten; »prav to je, kar mi jemlje ves up! Ali ne veš, da se mora prava ljubezen vzbuditi brez volje? Prisiljena ljubezen, kakor je tvoja, ni prava, ni trajna. Bog te obvaruj, Cilka!« pristavi hitro in se obrne, da bi odšel; »danes ne morem več govoriti s tabo!«

In predno se Cilka zavé, pobegne z vrta.

(Konec prihodnjič.)

Slika.

Razkrito gledal sliko sem nekoč:
Vpodobljen bil na nji je raj cvetoč;
In ves prevzet od nje nebeške dike,
Ne morem pozabiti one slike.

Ustvaril ni podobe te slikar —
Kakó bi vzmogel tak nebeški čar?
Bilà je domovina moja sveta,
Z lepoto božjo kakor raj odeta!

S. L. Mozirski.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

IV. Sedaj so pa Avstrijanci tu!

Pripovedoval sem zadnjič, kakó so si Francozje dné 21. in 22. majnika, binkoštno nedeljo in binkoštni ponedeljek, leta 1809. osvojili Ljubljano in ljubljanski Grad. Notranjsko do Ljubljane so vzeli že spotoma, z Gorenjskega pa so se jim morali naši umekniti brž potem, ko se je Ljubljana podala.

Toda na Dolenjskem ni bilo takrat videti še nobenega francoskega vojaka. Sicer je bilo tam naših vojakov le malo, ne več nego dva bataljona pešcev in dva eskadrona huzarjev, a bili so zgolj prostovoljci in so kàr goreli za boj s Francozi. Poveljnik jim je bil major Dumontet. Ukazano mu je bilo, napadati Francoze v Ljubljani, morebiti jim jo celó vzeti; če bi ga pa le pretrdo zgrabili, umakne naj se na Dolenjsko, v Novo Mesto, če treba, celó do Brežic; dlje se mu itak ne bode treba, zakaj od štajerske in hrvaške straní sèm so avstrijski vojni oddelki čimdalje močneje pritiskali na Francoze v deželi.

Takrat sploh noben človek pri nas ni mislil, da bi sovražnik ostal v deželi. Pred Dunajem, kamor jih je bil Napoleon privedel ob Dunavu dôli, doživeli so namreč Francozje prav tiste binkoštne praznike nekaj, česar dotlej še nikoli ne. Ves svet je bil namreč do takrat uverjen, da Napoleona sploh ni premagati, da se ga celó krogle ne primejo in da ima nekovo čudodelno stvar pri sebi, ki ga varuje nesreč. Toda pri Dunaji ga je nadvojvoda Karol v hudi hudi bitki popolnoma užugal. Zató so bili Kranjci za trdno prepričani, da skoro ne bode nobenega Francoza več v deželi.

Napoleon je na Dunaji trepetal od jeze in poklical k sebi najboljše svoje generale in njih vojske. Kakor čebele v panj so se vsipale francoske čete od vseh straníj proti Dunaju. Odslej ni minil ne dan, da ni skozi Ljubljano odhitelo nekaj tisoč Francozov na Gorenjsko in preko Koroškega proti Dunaju. Preko Štajerskega niso mogli, ker so stali tam naši in čakali, da jim pridejo s Hrvaškega še drugi na pomoč. Francozje so maršírali noč in dan proti Dunaju, da bi oprali z Napoleonovega imena madež, ki je pri Aspernu padel nanje. V Ljubljani je mrgolelo, kakor v mravljišči.

Ljubljančani so nepopisno trpeli ob tej gneči; vedno so bile njih hiše natlačene s francoskimi vojaki. Dné 8. junija so bili n. pr. v Trnovem in Krakovem ukvartirani štirje polki; vsaka hiša je imela 30—40 móž pod streho. Zoisu so prav tisti dan poslali 136 móž v stanovanje, odkazali so jim fabriko, kjer je izdeloval lončevino; zató se je moralo ustaviti vse delo v nji. Nekaj dnij prej, dné 3. junija, pripeljal se je Marmont v Ljubljano in se ukvartiral pri Zoisu z vsem svojim spremstvom, z 12 možmí grenadirske straže, s 6 adjutanti in 9 posli; zajedno pa je nočevalo pod milim nebom in pod Zoisovimi okni (v hiši pri šentjakobskem mostu) 75 móž, v fabriškem vrtu 200 móž in 10 častnikov, 350 v drevoredu, (sedanjem Zevnikovem vrtu), 60 móž in 10 častnikov pa v Rosenbüchlu, Zoisovi graščini pod Rožnikom. »In vsi ti,« vzdihnil je Zois, »hočejo imeti posteljo, hočejo jesti in piti!«

Zoisu je bila prav lepa prilika opazovati pod svojimi okni pristen, in sicer dosti živ vojaški tabor. Na vrtu in na »Grabnu«, sedanji Zoisovi cesti, povsod se je vedno trlo Francoza, vriščalo in ropotalo je noč in dan. Kuhali so, prali, šivali, zraven pa krali in jemali s seboj, kar so našli kje kàj užitnega.

Dné 12. junija si je zapisal Zois v dnevnik: »Že dva dni vedno pregledovanje vojakov na ‚Grabnu'! Bobni ropočejo, da se človeku že studi. Davi se je oglasila tudi janičarska (t. j. vojaška godba), toda samó jeden godec je trobil prav. Kar smo danes pokosili v Rosenbüchlu, vzeli so šasérji (konjiki) hlapcem kàr izpod kosâ, svoje konje pa pasó ne samó po travnikih, ampak tudi po pšenici, ržì in ječmenu. Naposled sem se odločil, da se pritožim pri generalu. Pomagalo je. Iz lončarnice so vojake takoj prestavili, konjiki so ostali (namreč v Rosenbüchlu), toda prepovedalo se jim je pasti po njivah in travnikih.«

Ali že précej drugi dan je Zois zvedel, da Francozje tam zopet kosé in pasejo. »Sedaj se pa niti ne pritožim več,« dejal je, »pa pojdi vse pod nič!«

Ali vse te čete so odhajale le dalje, največkrat kàr najhitreje. Dné 4. junija n. pr. je zatrobila eskadronu, nočujočemu na »Grabnu«, ob treh zjutraj trobenta za odhod; že v petih minutah ni bilo o eskadronu na Grabnu ne duha ne sluha. Prav takó je noč vzela to pot pri Zoisu stanujočega generala Montricharda. Oditi je moral takó hitro, da se pri Zoìsu še poslovil ni. Zjutraj ob šestih je bila hiša z ulicami vred prazna — sans adieu! [1])

[1]) Erinnerungen aus dem Kriegsjahre 1809. Wochenblatt 1886.

V Ljubljani je naposled ostalo prav malo Francozov, samó toliko, kolikor jih je bilo treba za največjo silo. Seveda so dobro vedeli, da stojí major Dumontet s svojimi prostovoljci na Dolenjskem in da čaka s Hrvaškega in Dalmacije še drugih vojakov. Ali kaj so hoteli, ko jih je tepeni Napoleon klical pred Dunaj! V Ljubljani jih je na Gradu ostalo 1200 pešcev in kakih 200 konjikov, po kmetih pa ni bilo nikjer nobenega.

Grad je bil že prej dobro utrjen, utrdili so ga že naši, Francozje pa so ga še bolj. Vsaka hiša v mestu in pozneje tudi v bližnjih vaséh je morala poslati po jednega ali dva človeka na delo. Utrjevali so Grad takó, da sta Ljubljančane izpreletavala strah in groza. Bali so se, da se ne bi v ljubljanski okolici ali celó v Ljubljani zvršila odločilna bitka![1]) — Nasprotno pa so Francozje podirali, kar jim je bilo na poti, n, pr. magazine in utrdbe, ki so jih naši napravili na Golovci. V magazinu na Golovci je bilo spravljenega mnogo provijanta, ki ga naši niso mogli vzeti s seboj, ko so se umeknili Francozom. Dné 6. junija se je magistratu zapovedalo, naj spečá te stvarí na Grad; če ne more dobiti kónj, pa naj storí to z ljudmí. In ko se je to zgodilo, došlo mu je (dné 11. junija) novo povelje: Iz Ljubljane in okolice je poslati na Golovec 1500 ljudíj, da poderó magazin in utrdbe; Ljubljano zadene 500 glav; če ne morejo dobiti moških, pošljejo naj ženske, in sicer se zgôdi to v dveh urah. Ugovora in obotavljanja general ne trpí nobenega.[2])

V Ljubljano so prihajala od vseh stranij poročila; toda drugo je pobijalo drugo, naposled ni nihče ničesar vedel, verjel pa je vsakdo vse, najsi je bilo še takó neverjetno. Celó tak mož, kakor je bil Zois, bil je ves zbegan ter si iz različnih govoric in novic ni mogel sestaviti prav nobene pametne: »Naš položaj je strašen,« dejal je dné 6. junija, »ali v moji kuhinji se peče, cvrè in kuha na vse pretege — drugače si ne vem pomagati.«

Kaj pak, da si tudi drugi Ljubljančani niso vedeli! Sosebno sta jih trli dve skrbí: kakó preskrbeti sovražnikovo vojsko, ki je stala takrat še na Gorenjskem, in kakó plačati velikanski davek, katerega so jim Francozje naložili précej, ko so vzeli Ljubljano. Poltretji milijon frankov![3]) To je bila ogromna vsota. Toliko denarja v gotovini ni bilo takrat dobiti v Ljubljani, ko bi ji bil človek tudi vse žepe obrnil narobe. Dalje pa, kdo plačaj in koliko? Mestni očetje so se posve-

[1]) Ibid.

[2]) Mestni arhiv ljubl. fasc. 111.

[3]) Frank je plačal takrat toliko kakor naš goldinar.

tovali o tem malone tri tedne, pa niso dobili prave mere. — In kakor bi še ne bilo zadosti preglavic, zahteval je Marmont dné 12. junija 10.000 parov čevljev. Troški zanje se bodo odšteli pri vojnem davku. — Desettisoč! Brž na magistrat poklicani čevljarji so izjavili, da vsi skupaj, kar jih je v Ljubljani z vsemi svojimi pomočniki vred, na teden nikakor ne vzmorejo več čevljev nego največ 50—60 parov. Minilo bi bilo torej nekaj let, predno bi čevljarji dovršili delo, francoska vojska pa je potrebovala čevljev takoj. Čevljarji so dejali, da povelja ni zvršiti, razven če se naročé v Ljubljano vsi čevljarji iz Loke, Kranja in Tržiča.

Ljubljančani so kàr koperneli od sovraštva do svojih oderuhov!

Ob taki njih volji pa je francoski general prav tisti dan zahteval še nekaj celó neprijetnega. Dné 15. avgusta je bil namreč Napoleonov god. Kaj pak, da mu je morala častitati tudi Ljubljana. General je mestne očete pozval, naj se posvetujejo o tem. Sešli so se v ta namen dné 10. junija, toda sklenili niso ničesar. Zató jim je general ukazal poslati k jutrišnji seji, ki bode pri njem, štiri gospode. Izvolili so štiri najveljavnejše meščane: Frörenteicha, Maliča, Kanduča in Pesjaka. [1])

[1]) Mestni arhiv ljubljanski, fasc. 111.

(Dalje prihodnjič.)

Tri dni ob Sprevi.

Spisal **Jos. Mantuani.**

(Konec.)

Borkowi (Burg) se delé v tri dele. Največji je »wojsarśka gmejna« (vaška občina), drugi »prisarśka gmejna« (priselska občina), in tretji se zôve »kuparśka gmejna« (kuparska občina). Vsak teh oddelkov stojí zase. Hiše so razvrščene ob véliki cesti, takó da stojí vsaka, ločena po strugi ali rovu, sama zase. Malone vsaka ima pristanišče — pri nekaterih je luka res prav pred vrati. Mislite si veliko zeleno ravan. Proti jugu ne doseza okó nobenega viška, če ne hiše ali senene kopice. Svet je, kakor bi ga bil Bog pogrnil z velikansko, mehko-zeleno preprogo, a človek postavil nanjo delo svojih rok. Proti

zapadu in severu pa ni več te jednoličnosti. Tukaj so gozdi, pravi, zdravi, veliki gozdi. Borkowi stojé še na prostem, ravnem svetu. Toda po komaj četrturni vožnji naju je objel z brodnikom senčen, mračen gozd. Brodnik je bil malobeseden, in to mi je bolj ugajalo, nego če bi imel pri sebi zgovornega cicerona. Bila je daleč na okolo grobna tihota, dasi sem se vozil podnevi; čul se je veslov usad; curljajoča voda pa je spremljala v visokih glasih valove, bijoče ob ladjine stranice. Površina vodina je bila gladka kakor zrcalo, kjer čoln ni še pustil svojih sledov; mistiški mrak naju je objel, ko sva priveslala globočje v les; z dreves je poletavalo orumenelo listje, sadne glavice jezernične so pritrjujé kimale mojim mislim, vzbujenim po tej okolici; lahka meglica je padala kakor lahna tančica, le od daleč vidna, in je negotovo zatvarjala pogled v daljo. Srcé mi je obhajalo čustvo nekamo melanholiško in romantiško; sklep vsakemu razmišljavanju je bil vedno tisti: »Tukaj je mir, svet mir, in tu stanujejo Slovani.« Vetrov pih je pomajal že precèj ogoljene drevesne vrhove, da so lahno zašumeli, in ta šum se mi je zdel kakor nekakšen refrên mnogobrojno zbranega ljudstva, navdušeno pritrjujočega govorniku svojemu, ki je zadel pravo. Sèm in tam je zdrsnil čoln skozi gručaste skupine bičevine ali po površini, pokriti z listjem jezerničnim. Skoro pa se zasveti: pred nami se širi zelena planica, prikaže se cerkev, množé se hiše — dospeli smo v Lipow (Leipe). To je majhna vas, ki se v bistvu ne loči od Borkowih; a ker se rov in struga bolj cepi nego v Borkowih, značilno je za ta kraj neštevilno veliko brvíj, mostov in mostičev, precèj visoko dvignjenih nad zemljo; to pa zaradi sená, katero vozijo v čolnih, visoko naloženo, s travnikov domov. Tukaj je bil tudi že navedeni prizor: igrajoči otroci, oblečeni v same srajčice, brodeči po plitvini ob bregu. Če smem primerjati sever jugu, malenkost imenitnosti, imamo tu Benetke en miniature. Tukaj še ni večnega, brezkončnega morjá, tu ne pripeka solnce z nasičeno bojo na tekočo površino — ne: tu imaš le razmerno majhno, hladno reko, katera je po večstoletnem ali tisočletnem delu ustvarila ta prezanimljivi kos svetá.

Lužičani premerijo največ pota v čolnih po vodi. Po tem poti vozijo otročiče h krstu, tod dospevajo ob nedeljah in praznikih v cerkev poslušat besedo božjo, tod vodi pot ženina in nevesto pred oltar — ob streljanji in petji in po istem mokrem poti vozijo svoje mrliče k zadnjemu počitku — sled za čolnom z rakvijo se hitro zalije — in kdo vé, koliko časa bode Spreva imela še to delo, da zalije sled za — zadnjim Slovanom ob svojem obrežji?

Nedaleč od Lipowa sem videl lužiški pogreb; žal, da so bili pogrebci že pred najinim čolnom. V prvem čolnu je črno zagrnjena rakev, zraven dva brodnika in pastor. Za njim drugi čolni, veliki, široki, s pogrebci. Pogled je pretresljiv; nekaj pošastnega podajajo v temnikastem gozdu luči, osobito proti večeru, ko se staplja njih svit z zadnjimi žarki zahajajočega solnca. Drugih navad pogrebnih nisem mogel opazovati; čolni s pogrebom so krenili na desno proti pokopališču, mi smo zavozili po velikem rovu na levo. Brodnik, sicer le malobeseden, bil je zgovoren, ko je pripovedoval o pogrebnih navadah. Vprašavšemu, če prižigajo pri mrličih luči tudi domá, pové mi: »To je da; zakaj če ne, snedó miši mrtvecu očí.« Slama, na kateri je umrl človek, mora se zakopati na kraji, kjer ljudjé ne hodijo; pokrmiti se za Boga ne smé. Kadar človek umira, odprì se okno, da duša lahko izide. Pri pogrebu ni smeti jokati, mrtvecu ni mirú na ónem svetu, kjer pri pogrebu plakajo za njim. Poslednja volja naj se mu vedno vestno izpolni. — Ob tem pripovedovanji sva dospela do Polencev, vasí — če se smé takó imenovati — z nekaj hišicami, ki slôve nemški »Pohlenzschenke«. Prvo je tukaj krčma, katero sem tudi posetil na svojem poti, izstopivši za nekaj ur in okrepčavši se za daljno pot. Posebnostij drugih kakor v Borkowih ali Lipowu tukaj ni; krčmo pa lahko priporočam vsakomur, kdor hodi ali se vozi po istem poti kakor jaz.

V dveh urah me je odnesel čolnič po Sprevi proti koncu mojega izleta, proti severozapadu v L u b n j o w. To je mesto z nekamo 5000 prebivalci in je takšno, kakor vsa mala mesta severonemška; hiše so majhne in večinoma jednonadstropne, ulice zverižene in — to je bistveni znak — umazane. Takó pa ni le v Lubnjowu, temveč po vseh severonemških mestih; celó v Berlinu je le nekaj korakov za kraljevo palačo ob Sprevinem nabrežji taka nesnaga, da je zaman iščeš po naših gorenjskih vaséh.

Iz dalje že so se videli črni stolpi in črno poslopje — grad lubnjowski. O tem gradu imajo pravljico, kakeršne poznajo tudi drugje med Slovani. Grad stojí že jako dolgo. Prej so imeli tu po gozdih bogat lov; okolo starega gradú je zaraslo grmovje, in sled se je bil popolnoma izgubil. Končno je našel lovec slučajno zopet grad, ki je imel toliko oken, kolikor je dnij v letu; pred vrati pa je ležal črn kozel. Lovec je hitel domov na pomoč, da bi lože posekal goščo in dospel v grad. Toda ko se vrne s pomočniki, ne najde več poti. Vrne se domov po klopčič sukanca in iz nova išče gradú. Naposled ga zopet najde, priveže konec niti na drevó in ko se vrne domov, pride

nazaj s pomagači. Z združenimi močmí pridejo v grad, samó v klet ne more nihče; varoval jo je zmaj. Jeden izmed pomočnikov lovčevih pa se ohrabrí, obesi okolo sebe zrcala in gré v klet z lučjo. Ko pa se zmaj ugleda v zrcalih, razpoči se, ker se zbojí samega sebe. Takó so zopet zaznali o gradu lubnjowskem.

V tem gradu je, kakor mi je trdil urednik ondu izhajajoče »Spreewälder Zeitung«, zeló vrednostna knjižnica. Lubnjow je središče modernega življenja in gibanja. Tukaj je sedež »Spreewaldvereina«, ki ima zmoter, zanimljivo deželico ustvariti pristopno tujcem, in reči se mora, da je dosegel že mnogo. Naprave, brez katerih že ne more biti razvajeni tujec: gostilne, v mestih kavarne, vozniki in brodniki, cene za vožnjo po cesti in po vodi, kažipotje in napisi (sevé vseskozi nemški) vodniki in ciceroni — vse to je delo tega društva. Glasilo društveno je že omenjena »Spreewälder Zeitung«. Ne dá se tajiti, da ima to svojo dobroto: takó prihaja mnogo denarja v te kraje, a z denarjem tudi — tujčevina. Te se ne ubranijo; prej popustí vsak krčmar in vsak brodnik in voznik vse, nego dober zaslužek: primum vivere! Žal, da »Spreewaldverein« deluje sam zoper sebe; kar jedino vabi tujca sèm, to so še ostanki pristnih navad, pristna národnost in ž njo spojeno življenje; če bodo pa takó napredovale naredbe tega društva, tedaj je popolna ponemčitev neizogibna. Ali če prepade svojstvo, izgine tudi zanimanje za národ in njega deželico; z zanimanjem prestane zaslužek, in »Spreewaldverein« in »Spreewälder Zeitung«, sedaj delujoča nekamo takó kakor naši »Alpenvereini«, bodeta prepala, in na národnih razvalinah se skoro razruši tudi blaginja — in to vse bode delo tega društva! —

In vender.

Spominjam se nekdanjih dnij,
Ki tèma krije jih sedaj!
A moje si srcé želi
Teh srečnih dnij nazaj.
Kaj mi koristi hrepenenje,
Kličoče iz srcá globin

Premnogi radostni spomin,
Ki v prešlo me topí življenje?
In vender: blažen, ki sladké
Pustila preślost mu spomine —
Ob njih pomlaja se srcé,
Ob njih mu skrb in žalost gine!

Rástislav.

Evropski mednárodni čas.

Spisal prof. **dr. Simon Šubic.**

(Konec.)

Ko bi bil ves svet okrog in okrog poleg solnčne poti razdeljen na vseh 24 urskih pasov, moral bi potovalec na vsaki teh mej kazalec svoje ure pomekniti za jedno uro nazaj, pa bi se mu vedno, gredočemu proti večeru, ujemala ura z oddelnimi urami okolo in okolo svetá. Vsega skupaj je torej pomeknil kazalec za 24 ur ali za jeden dan nazaj, to je: potnik, ki na poti proti večeru obhodi svet, izgubí cel dan.

Odkod to? — Solnce hodi okrog svetá od jutra proti večeru. Dokler je kdo na svojem domu, prinese mu solnce vsakih 24 ur poldanski čas ali poldne. Sedaj pa naj se odpravi proti večeru. Opoldne naj gré z doma in naj hodi takó hitro, da v 24 urah obhodi toliko svetá, kolikor ga obhodi solnce vsako uro. Drugi dan, ko bode na njega domu poldne, stal bode potnik célo uro spredi pred solncem na večerni strani, kamor pride solnce šele ob jedni uri. Potnik ima dobro uro pozneje poldne, nego bi ga imel domá. Od poldneva do poldneva pa štejemo jeden dan. Ker se je potniku na tem poti drugi dan zakesnelo poldne za célo uro, podaljšal se mu je dan za jedno uro. Če hodi dalje v tej meri in če se to dogodí štiriindvajsetkrat, prinese mu solnce naposled 24 ur, to je cel dan, pozneje poldne nego domá. Če se je zamudilo solnce 24 ur, zakesnilo se je za jeden dan, dočim je potnik na taki hoji, kakeršno smo si vzeli v misel, obhodil svet okolo in okolo.

Sploh se potniku, gredočemu proti večeru in uhajajočemu pred solncem, vsak njegov dan podaljša za toliko, kolikor časa potrebuje solnce, da preide potnikovo vsakdanjo pot ali tisto širino, kolikor se je potnik tistega dné umeknil pred solncem. Če potnik na konci poti, ko je obhodil ves svet, sešteje vse širine, katere je prehodil dan za dnevom, znaša vsota vso pot ali toliko, kolikor obseza svet poleg solnčne poti. Spoznali smo pa, da se mu solnce s poldnevom zamudí vsak dan za toliko časa, kolikor ga potrebuje, da obhodi širino vsakdanje potnikove poti. Torej zamudí solnce vsega skupaj s poldnevom, ki ga prinaša za potnikom, prav toliko časa, kolikor ga je treba, da obhodi vsoto potnikovih potij, ali ves obseg svetá. Za

ves obseg svetá pa potrebuje solnce jeden dan, torej se zakesní od prvega do zadnjega potnikovega obkroževanja z zadnjim poldnevom, katerega prinese potniku, ko pride le-tá zopet domov, prav za jeden dan. In ta dan je potnik izgrešil, ko je hodil okolo svetá proti večeru.

»Kaj,« slišim ugovor, »če je to res, tedaj se pa človek, gredé okolo svetá, pomlajša za jeden dan; saj trdite, da štejejo njega domačini cel dan več nego on!« — Pomisliti je treba, ali se morda pomladé evropski raziskovalci, kadar bivajo v arktiških ali ledenih krajih, kjer noćí neče biti konec, nego traja po več naših dnij? Tudi ti izgubé toliko poldnij ali belih dnij, kolikor jih mine pri nas med njih dolgo nočjó. Toda mlajši niso, ker so menjkrat videli solnce, zakaj prebili so prav toliko let, mesecev in ur kolikor njih rojaki domá. Tudi naš potnik okolo svetá je prebil na svoji poti prav toliko mesecev in ur, kolikor bi jih bil prebil na domu. Razloček prihaja odtod, da si je na poti proti večeru, ker je uhajal pred solncem, vsak dan podaljšal prav za toliko časa, kolikor ga zamudí solnce na njegovi poti. — Če bi koga mikalo dati uganko: »Kakó to: Meni je 62 let, 6 mesecev in 10 dnij, učakal pa sem samó 62 let, 6 mesecev in 9 dnij,« tedaj mu nihče ne more očitati laží, če je res obkrožil svet. Toda če bi stavil, da se človek lahko pomlajša za jeden dan in tudi za več dnij, izgubil bi stavo, če pride nasprotnik na prave misli in mu dokaže po urah, da ni izgubil nobene. —

Recimo, da bi drug potnik obkrožal svet, gredé proti jutru; ta bi ne uhajal pred solncem, nego hitel bi solncu naproti. Če gré opoldne z doma in premeri toliko poti, kolikor je storí solnce vsako uro, kaj se zgodí? Srečal bode drugega dné solnce jedno uro prej, nego pride solnce opoldne do njegovega doma. Dan se mu je skrajšal za célo uro, torej mora pomekniti kazalec svoje ure za célo uro naprej, da se ujema z ondotno krajevno uro. In takisto se mu godí od dné do dné, če hodi v jedno mer dalje. Če pa hodi takó hitro, kakor smo rekli, obhodi svet v 24 dneh. Solnce pa mu prinaša od dné do dné poldne za célo uro prej nego prejšnjega dné. To se zgodí na obhodu štiriindvajsetkrat; torej je pomeknil kazalec svoje ure štiriindvajsetkrat ali za cel dan naprej. Ta dan, ko pride domov, prinese mu solnce jedno poldne več, nego bi bilo poldnij, da je ostal domá. Potnik je torej pridobil cel dan.

Seveda je to popolnoma jedno, ali hodi kdo okolo svetá po kopnini ali po morji, ali se vozi z ladjo ali po železnici. Jeden dan šteje menj ali več, nego bi jih štel domá, po tem, kakor hodi proti večeru ali proti jutru okolo svetá.

Povsod, bodisi na morji, bodisi na kopnini, pa gré za to, da se strinja časomerje ondu med ladjami in pristani, tukaj med vlaki in mesti. Poglejmo torej, kaj so ukrenile evropske železniške uprave, ko so videle uspeh novega časomerja v Ameriki. Iz početka so še nekaj ugibale, ali bi se ga poprijele ali ne. Težko se je odreči stari navadi; saj pravijo, da je navada železna srajca. Toda drug pregovor velí, da sila kola lomi. Kjer trka potreba dolgo na vrata, ondu se ji odpró. Odprle so sčasoma tudi evropske železniške uprave vrata novemu časomerju.

Švedska, Norveška in Danska, Nemčija, Avstrija in Italija so že po svojih železnicah uvedle srednjeevropski čas. Povsod po kolodvorih teh deželâ kaže ta ura kakor druga; povsod je ob tistem trenutku šest zjutraj, dvanajst opoldne in dvanajst opolnočí. Vôzi se kjerkoli po teh deželah, ali prestopaj kjersibodi meje med njimi, povsod je tisti čas. Če si v Gradci svojo uro naravnal po kolodvorski uri, prepričaš se na poti po srednjeevropskih deželah, da kažó povsod kolodvorske ure toliko kakor tvoja. Pripelji se iz Gradca v Berlin, Monakovo ali v Frankobrod, pripelji se v Budim-Pešto ali v Rim, povsod se ujema čas tvoje ure z uro na ondotnih kolodvorih. Drugače pa je večinoma s tržnimi urami Te kažó sedaj še ponajveč po krajevnem poldnevi. Pripravlja pa se po vseh deželah prestop k mednárodnemu časomerju. Toda ta prestop se vrší polagoma, dokler je posamičnim deželam dopuščeno ostati pri starem času ali pa se poprijeti novega časomerja. Švedska dežela je že pred kakimi desetimi leti uvedla novo mero tudi pri tržnih urah; zgodilo se je to brez nobenih ovir.

Po nekaterih državah se bavi sedaj zakonodajstvo z osnovo takega zakona, po katerem bi moralo občinstvo po vseh mestih in trgih ta in ta dan uvêsti novo časomerje pri vseh urah. Kàj mogočno je vzpodbudil to stremljenje pokojni pruski maršal grof Moltke, slavni poveljnik nemške vojske v poslednji francoski vojni. Opozarjal je Moltke na brzost in vzajemnost, katere je treba ob premikanji posamičnih vojaških krdel in vse vojske, češ, da bi si menda Nemci v poslednji vojski ne bili pridobili tolikih uspehov, da se ni vršilo vse po uri. »Sedaj je zmaga v petah,« dejal je baje cesar Viljem I., ko so se Nemci, zajevši trdnjavo Metz, napotili proti Sedanu. Kaj bi bilo opravilo najboljše vojaško načelništvo, da niso posamične čete o pravem času nastopile svoje poti in da niso o pravem času dospele na bojišče? Vse bi bilo utegnilo izpodleteti zaradi slučajnega zastanka in slučajne zamude.

Kar je nasvetoval Moltke v državnem zboru berlinskem, to ne pomeni ničesar drugega nego to, da se uvêdi novo mednárodno časomerje, sedaj že ustanovljeno na železnicah, kàr najhitreje tudi v državno in tržno življenje.

Ko bi kdo ponoči natihoma premeknil mestne in hišne ure na novi čas, ljudjé bi večinoma niti ne opazili te prenaredbe, sosebno ne na tistih krajih, ki so blizu središča urskega pasú, n. pr. v Gradci in Pragi. Kàj takega se je zgodilo meseca septembra leta 1892. v Gradci z véliko mestno uro, katero imamo na »urskem stolpu« na gradu. Od tistega časa se ureja graška stolpna ura po uri na kolodvoru južne železnice, katera je že prej imela svoje ure naravnane na srednjeevropski čas. S kolodvora držé električke žice na mestni grad ali prav za prav na mestni grič, saj gradú ni. Po telegrafnih vezéh se dajó znamenja strežniku na urskem stolpu, da vé, kdaj je trenutek mednárodnega poldneva.

Večji razloček med navadno uro na trgu in med novim časom se dela zunaj srede našega urskega pasú, proti jutranji in večerni meji tega pasú. Te meje so $7^1/_2$ zemljepisnih stopinj od njegove srede. Od meje do srede hodi solnce pol ure. Po stari časovni meri so se torej ure po sredi urskega pasú ločile od ur na teh mejah prav za pol ure; po novi meri pa ne bode razločka, zakaj po vsem našem pasu bode veljal v tistem trenutku jeden čas ali povsod bode tista ura. Ker ostane sreda tega pasú pri svoji stari uri, morajo mesta in trgi na jutranji meji, kjer je bilo po starem pol ure p r e j poldne, pomekniti svoje ure za pol ure n a z a j. V mestih in trgih na rečeni meji pa je bilo po starem pol ure k e s n e j e poldne, torej je treba ondu pomekniti ure za pol ure n a p r e j, da se strinjajo vse ure urskega pasú.

V Varšavi n. pr. so imeli poldne okolo 26 minut prej nego v Pragi. Stare ure v Pragi so zakesnevale za blizu 2 minuti po novi meri. Dočim v Pragi zadošča pomekniti kazalec za dve minuti naprej, treba ga je v Varšavi pomekniti za blizu 24 minut nazaj. — V Frankobrodu so imeli po stari meri poldne okolo 27 minut pozneje nego v Gradci. Dočim je bilo treba v Gradci, kjer so ure po sedanji novi meri prehitevale za blizu dve minuti, pomekniti kaki dve minuti nazaj, moral se je v Frankobrodu pomekniti kazalec za blizu 25 minut naprej. — V trenutku novega mednárodnega poldneva kaže stara ura v Budim-Pešti jedno minuto čez četrt na jedno, v Monakovem pa kaže stara ura jedno minuto čez tri četrti na poldne. V Budim-Pešti prehiteva stara ura za 11 minut, v Monakovem zakesneva za 14 minut,

torej se mora v Budim-Pešti kazalec stare ure pomekniti za 11 minut nazaj, v Monakovem pa za 14 minut naprej, da kažeta obe po mednárodnem času. — Na Dunaji kaže ura, gredoča po krajnem solčnem poldnevi, malone 6 minut čez poldne, v Berlinu pa kakih 6 minut predpoldne, kadar je na mednárodni uri poldne. Če torej na Dunaji pomaknejo kazalec na starih urah primeroma za 6 minut nazaj, v Berlinu pa skoro že 6 minut naprej, kažó ure novi čas. — V Hamburgu nedostaje na stari uri 20 minut, v Rimu 10 minut do poldneva, ko ima mednarodna ura poldne; torej je treba v Hamburgu pomekniti kazalec na starih urah za 20, v Rimu pa za 10 minut naprej, da se strinjajo z evropskimi mednárodnimi urami. —

Kdor želí vedeti, kje je glavna meja novi časovni meri, njemu povemo, da so izvolili prvi zemljepisni meridijan, kateri gré čez zvezdarno v Greenwichu, za sredo prvega urskega pasú. Od Greenwicha se razteza prvi pas $7^1/_2$ zemljepisnih stopinj proti večeru in prav toliko proti jutru. Sredo sosednega, vzhodnega pasú dela petnajsti vzhodni meridijan med Prago in Gradcem. Tikoma vzhodne meje tega našega pasú se pričenja ruski urski pas s Peterburgom na sredi, in za peterburškim pasom se vrsté še drugi pasovi, kar jih je okrog svetá, dalje do Greenwicha.

Atene.

Spisal S. Rutar.

Δὲν πειράζει!

I.

Znano je, kakó vpliva podnebje na človeka, na njega značaj in vse njegovo delovanje. V toplem podnebji se človek popolnoma poleni in je rajši zadovoljen z najpreprostejšo hrano, nego bi delal naporneje in živel zložneje. Že Italijanom je najbolj všeč »dolce far niente« in prav takó — če ne še bolj — tudi Grkom. Povsod ob železnici, na vsaki postaji, vidiš mnogo radovednežev in postopačev, ki prežé na tujca, da bi mu izpulili kàj »pentar« (pet lept, t. j. 2 kr.); brž si potem kupijo célo ogorko (kumaro), katero pojedó kàr surovo z olupkom vred. Tudi po mestih vidiš vse polno ljudíj, kakó postopajo ali pa sedé pred kavarno. Mnogi niti ničesar ne pijó in ne trosijo,

nego se le pogovarjajo in politikujejo o nemarnosti vladini. Drugi pa igrajo na italijanske kvarte. Če vprašaš takega brezposelnika, zakaj nič ne dela, zakaj ne skrbí za svojo bodočnost, odgovorí ti malomarno: »Δὲν πιράζι«, t. j.: »Nič ne dé, saj je vse jedno!«

V grško stolico prideš lahko ali po železnici preko Patrasa in Korinta ali pa po morji čez Pirej. Na prvem poti ugledaš Akropolo kakih 8 *km* prej, nego prideš v Atene, in na prvi pogled spoznaš, kakó slikovito leží mesto. Še bolj pa te očara prihod po morji. Ko priplaješ mimo Egine, ugledaš ravno pred seboj luko Pirej in otok Salamis (sedaj »Kuluri«), kateri se s svojimi stegni malone dotika celine. Nad njim kipí zadi visok šiljek Geraneja v Megaridi (1370 *m*), bolj na desno pa Parnes (1113 *m*) koncem atiške ravnice. Bolj spredi se dviga okrogla (z morja se vidi bolj st snjena) in gola grmada Himeta, slovečega zaradi medú. Tik morske obale spoznaš ploskast grič, za katerim se dvigajo ladijski jadreniki, to je Pirej z gričem »Munihija«. Ko prideš bliže, prikaže se ti med Parnesom in Himetom piramidi podobni Pentelikon in pred njim se razvije krasen položaj Aten. Sredi panorame stojí Akropola, na desni Filopapov spomeník, na levi pa zvezdarnica. Véliko belo poslopje za Akropolo je kraljeva palača, in nad njo se dviga škrbasti Likabet. Tudi daljna vožnja iz Pireja v Atene (8 *km*) je zeló zanimljiva (dve železnici, parni tramvaj in široka cesta držé v mesto). Najprej se vozimo med vinogradi, potem skozi prastari oljčni gaj ob Kefisu in ko zavijemo na desno okolo griča Museion, imamo vse mesto ravno pred seboj.

Atene stojé nekoliko bolj proti severu od starega mesta v položeni kotanji med Akropolo in Likabetom, od 40 do 140 *m* nad morjem. Središče mestu je »Trg zloge« (Πλατεία τῆς ὁμονοίας, 71 *m*), s katerega držé na vse straní preme ulice kakor zvezdni žarki. Proti jugu držé »Atenske ulice« in vzporedno ž njimi »Eolove ulice« (Ὁδὸς Αἰόλου), po katerih prideš naravnost k Akropoli. Njih podaljšek proti severu se imenuje »Patisijske ulice«, ker držé v kraj jednakega imena na podnožji Turškega griča (Turko-vuni). S Trga zloge se vlečejo proti jugozapadu »Pirejske ulice« (pozneje cesta), a proti jugovzhodu »Stadijske ulice« naravnost do drugega atenskega trga, »Trga ustave« (Πλατεία τοῦ συντάγματος). Vzporedno ž njimi (proti severovzhodu so širše) držé »Vseučiliške ulice«, ki se zavijejo nad Trgom ustave kot »obroč« okolo Akropole. Med najživahnejše spadajo tudi »Hermove ulice«, ki se križajo navpično z Eolovimi ulicami, nekamo v sredi med Trgom zloge in Akropolo; v njih prodajalnice zahaja največ kupcev.

Vse te ulice so ravne, snažne in imajo lepa poslopja, kakeršna se vidijo le po najmodernejših stolicah. Poleg njih pa je še vse polno majhnih, ozkih, zakrivljenih in nesnažnih ulic, zlasti med Hermovimi in med Akropolo. Na severovzhodni strani Akropole so hiše kakor gnezda prilepljene celó pod navpično steno. Kratek izprehod po teh ulicah nam odprè pogled v domače, neprikrito življenje siromašnejših Atencev. Najbolj se nam to kaže na »pazarji« (tržišči), ki je še dandanes blizu stare »agorá«, in sicer med ozidjem Hadrijanove »stoá«. Na pazarji lahko kupiš vse, česar le potrebuješ za vsakdanje življenje. Vsaka stvar ima svoj poseben oddelek, in po pazarji hodeč greš mimo najraznovrstnejšega blagá, n. pr. jestvil, pijač, zlasti limonad, oblek, obutev, posod i. t. d. Prodajalnice so navadno kolibice od lesá in pokrite z deskami. Vrata so napravljena takó, da se odpira polovica nizdolu, a druga polovica navzgor in da rabi poslednja proti dežju in solnčnim žarkom. Tudi nad večjimi prodajalnicami za jestvine je napravljena široka streha od desák. Spodnja polovica vrat se položí po tleh, in na njih je razstavljeno razno blagó, med katerim navadno čepí prodajalec s podvitimi nogami. Kdor pride na pazar, ne odide iz lepa praznih rok. Od vseh straníj ga vabijo in kličejo, naj si blagó le »ogleda, saj kupiti ni treba nič.« Ali tujec najde le preveč takih stvaríj, na katerih mu obvisé očí in katerih si kupi »za spomin« prijateljem v domovini. Tudi tam, kjer se križajo Eolove in Hermove ulice, je prav živahno vrvenje, prodajanje in vpitje. V severnem delu Eolovih ulic so samó menjalci denarja.

Toda ne samó na pazarji lahko proučuješ atensko življenje, nego povsod po tistih delih mesta, kjer ni prometa z vozmí. Po takih krajih so okrogle mize posajene kàr sredi ulic, in okrog njih stojé nizki stolčki, spleteni od slame. Celó med stebri nekdanjih svetišč in v senci starih razvalin ti postavi podjetni Grk svoje mize in stolice ter čaka, kdaj pride kdo zahtevat naržiléja, limonade ali pa kave »alla turca«, t. j. močne neprecejene kave. Stare razvaline rabijo sedanjim Grkom tudi za stranišča in kakor v Carigradu, mečejo tudi v Atenah umazano vodo in vso nesnago, zlasti mrtve živali, kàr na ulice. Vse ozke ulice so zeló nesnažne, široke pa prašne, sosebno poleti, ko nič ne dežuje. Najhuje pa je ob sobotah zvečer, ko splošno snažijo prodajalnice in hiše: tedaj tekó kàr celi potoki po ozkih ulicah, in tujec mora zeló paziti, da mu ne priletí kàj pomij na hrbet. Čudno je, da ne rabijo nasajenih metelj, nego da se pometač pripogiblje malone do tal.

Po vélikih ulicah te nevarnosti ni, zató pa je ondu tem več hrupa in krika, da bi človek kàr oglušil. Neprestano drdrajo vozovi, tramvaj

zvoní ali pa zvižga, in poulični dečki kričeč prodajajo svojo drobnino. V Atenah vozijo lahki dvokolesni vozički z zagrinjali ob stranéh; prostora je v njih samó za dve osebi, in sicer plača vsaka le deset lept (4 do 5 kr.). Že na vse zgodaj začnó dečki kričati po ulicah (Grki jako malo spé) in ponujati sadje, liste, srečke i. t. d. Celó cvetice ponujajo po ulicah razcapani dečki. Kakor v Italiji, takó časopisi tudi na Grškem nimajo stalnih naročnikov, nego raznašajo in ponujajo jih (za 5 lept) poulični dečki, ki dobé za to svoje odstotke. Tudi z železniškimi vlaki se vozijo taki dečki vsak dan, in sicer stojé zunaj na stopalnicah in se držé za vagonska vrata, a na vsaki postaji jih že čakajo odjemalci. Na Grškem so kolodvori zunaj mest. Kadar je vlak sestavljen, pripeljejo ga kàr sredi mesta, in tam lahko vstopi vsakdo, ne da bi ga izprevodniki kàj vprašali, ali mu branili k stroju. Vozne listke lahko kupiš kje blizu v prodajalnici. Dokler stojí vlak sredi ulic, skačejo in lezejo otroci celó med vozovi, ne da bi jih kdo odganjal. In vender ni nikoli slišati o nesrečah. Po ulicah je videti jako malo slabo oblečenih redarjev, ki sosebno strogo pazijo na to, da se zapró vse male pivnice že ob desetih zvečer.

Središče javnemu in družbinskemu življenju v Atenah je na Trgu ustave. Ta trg je nastal za Otona I. Bavarskega in ima kvadraten prostor, sredi katerega so lepi nasadi cipres, oleandrov in vedno zelenih rastlin, ki obkoljajo lep marmornat vodomet. Tukaj se izprehajajo Atenčani vsak večer, mladi in stari, preprosti in bogati; tukaj se tudi sestajajo zaljubljeni ljudjé. Grki hodijo počasi, dostojanstveno, zató se pa razgovarjajo tem živahneje, malone strastno, kakor sploh vsi južni Evropci. Vsak moški nosi v roki, bodisi pred seboj ali na hrbtu, našim molkom podobne brojanice od steklenih, kokosovih in drugačnih jagod ali pa od prav majhnih školjk, nabranih ob pirejski obali (takó imenovane »kordonje« ali »gumbologijone«) ter jih prešteva ali pa suče okolo roke, da si takó krajša čas (n. pr. čuvaji po muzejih) ali pa, če je v družtvu, da s tem vrtenjem izraža svojo živahnost. Vsak Grk tudi strastno kadí, bodisi da se izprehaja, ali da prodaja, ali pa sedí pri delu. Na Trgu ustave navadno vsak večer igrá vojaška godba, ki je pa precèj slaba; tudi se zažiga umetalen ogenj. Ob jednajsti uri pa ponehava to javno življenje.

Hotelov in gostilen imajo Atene vse polno. Po prvih se dobivajo jedila na francoski in nemški način pripravljena, po drugih pa po národno-grškem ukusu. Na grškem jedilnem listu stojí v prvi vrsti »arnáki«, ali »arní psitó« (pečen janjec), pa »katopulo« (pečena piška), potem šele »bef« (govedina). Domačini jedó skoro najrajši »pilafi«, ki

je podoben italijanskemu rižotu, le da je mnogo slajši. Juho Grki malo cenijo, če pa jo pripravijo, zakisajo jo prav močno z limono. Nasprotno so ljudstvu priljubljene sladke jedí, »glikizma«. Smoleno vino (»krasí rezinato«) se prodaja po litrih, nesmoleno pa v stekleničicah po 6 decilitrov. Vodo prinašajo v lončenih vrčih, katere postavljajo na krožnike z vodo napolnjene. Za trebljenje zób rabijo suhe koprove (Fenchl-) bilke in to imenujejo ξυλοράκια (lesene ostrice). Na izrečno zahtevanje dobiš po kavarnah tudi kavo z mlekom (»alla franca«) in naržilé, katerega domačini sploh pušijo. Ker je kovan denar na Grškem redek (srebrnega niti ne vidiš), dajó kavarnarji gostom pločevinaste marke. Kavarne so zbirališča vseh brezposlecev, ki v njih pridno čitajo liste in politikujejo. V Atenah izhaja okolo 12 listov razne vsebine. Politiški listi (podkupljeni) delujejo za svoje stranke, katerih so sedaj tri vélike: velikogrška (Delejannis), konservativna (Trikupis) in srednja (Rali).

Atene imajo neprimerno mnogo monumentalnih zgradeb, izvêdenih v strogo-klasiškem zlogu; trudijo se posnemati starogrške stavbe. Celó na strešnih robovih so postavljene »sime« in »akroterje«, kakeršne so imela starogrška svetišča. Vender pa te zgradbe nikakor niso takó veličastne, kakor so bile stare. Kar je pri njih najbolj čudno, je to, da so jih ustanovili bogati Grki, milijonarji, ki bivajo po drugih večjih evropskih mestih. V tem oziru se pač nobeno drugo mesto na svetu ne meri z Atenami. Takó je n. pr. ustanovil dunajski bankir baron Sina zvezdarno in meteorološko opazovališče na griči Museion in izročil delo znanemu danskemu arhitektu Hansenu. Tudi je poskrbel za dotacijo te ustanove in za plačo uradnikom. Njegov sin je dal sezidati akademijo znanostij in umetnostij v Vseučiliških ulicah. To je najkrasnejša zgradba novih Aten; izvêdel jo je tudi Hansen. Sezidana je vsa od bliščečebelega penteliškega marmorja in prav bogato pozlačena, takó da opazovalca kàr očara. Pred vélikim vhodom sta sedeča kipa Sokrata in Platona; zvršil ju je atenski kipar Leonida Drosa. Le-tá je tudi izdelal kompozicijo v podstropji, ki posnemlje ostanke podstropnih podob na vzhodni strani »partenona«. V preddvorji stojita dva jako visoka stebra, na katerih se vzdigata čez streho zgradbe kipa Apolona z liro in Atene s kopjem (od istega kiparja). V véliki sobani je naslikal dunajski slikar Griepenkerl boj med bogovi in titani.

Tik akademije stojí vzorna vseučiliška zgradba, sezidana ob prostovoljnih doneskih (Hansen 1837.—1842.) v polihromnem načinu. V nasadih pred poslopjem vidiš kipe grških rodoljubov in spomenik

»svete čete«, ki je padla dné 19. junija 1821. leta v Vlaški pod vodstvom kneza Ipsilantija. Na pročelji je lep portik, iz katerega držé dvojne stopnice k dvoranam za predavanje, katerih ima vsaka fakulteta samó po jedno. Tudi za novo knjižnično poslopje je daroval denar rodoljub Vallianis, Arsakis pa je ustanovil žensko učiteljišče z višjo dekliško šolo (v istih ulicah, po njem »Arsakion« imenovano), ki je največji zavod te vrste v vsem orijentu. Takisto so nastale: politehnika, gimnazij »Varvakion«, moško učiteljišče »Rizarion«, nova metropolija, razne bólnice, najdenišnice, hiralnice, sirotišnice i. t. d.

Krasni poslopji politehnike in národnega muzeja stojita v Patisijskih ulicah. Sosebno prvo (zgradil ga je domač umetnik 1862. do 1880.) je prava bliščobna stavba od najčistejšega penteliškega marmorja. Najprej kipita dve krili v dorskem zlogu, a véliko poslopje za njima s širokimi stopnicami ima dve nadstropji v dorskem in jonskem zlogu. Národni muzej je sezidal nemški arhitekt Lange; pročelje v jonskem zlogu je dolgo 100 *m*. Novo gledališče je dal dozidati grški rodoljub Singros. Parlamentna hiša ne kaže zunaj nič posebnega.

Jedna najlepših zasebnih zgradeb v Atenah je hiša Henrika Schliemanna v Vseučiliških ulicah; sezidal jo je v Atenah živeči inženér Ziller. Nad strešnim robom so najbolj znane podobe iz grške plastike, večinoma junaki po Homerjevih pripovedkah. V obeh nadstropjih so bogato okrašene ložije, katere sosebno zanimljejo nas Slovence, ker jih je naslikal naš prezgodaj umrši Jurij Šubic. Nekaj dalje, vrhu Trga ustave, stojí velika kraljeva palača, sezidana od leta 1834.—1838. za kralja Otona Bavarskega. Na južni strani ima jonski portik od penteliškega marmorja, sicer pa je le bolj podobna vojašnici. Za njo se razprostira velik vrt z bujnim rastlinstvom in starimi ostanki (mozajiška tla rimske vile). Na južni strani vrta je veliko polkrožno poslopje, katero je ustanovil rodoljub Zappas za razstave deželnih pridelkov.

Izmed cerkvâ je najimenitnejša grška metropolija (dozidana leta 1855.); postavili so jo do gradiva sedemdesetih manjših cerkev in kapel, porušenih v ta namen. Tloris je bizantinski, lopa pri vhodu pa ima tri romanske loke, nad njimi več marmornih stebrov in stebričev. Cerkev ima tri ladje, med katerimi so dvojni stebri, a nad stranskima ladjama so hodniki. Pred oltarjem je pozlačen stol za metropolita, in po cerkvi vidiš vse polno visečih lestencev. Poleg velike metropolije stojí tudi pritlikava kapela (bizantinski zlog iz XIII. stol.) »Panagia«, katero Atenčani najbolj časté. V nji je vse polno sveč in podob, a prostora le za malo ljudíj. Vse grške cerkve, katere še vedno pridno zidajo, pobarvane so jednakomerno, temno-rumeno, in imajo

nizke zvonike (tri vrste lin, drugo nad drugo), ki so takó šibki, da morajo večje zvonove navadno obešati na lesene gredí.

Rimska katoliška cerkev (v Atenah je nadškofija) je blizu akademije in ima vhodno lopo od himetskega marmorja, toda prazno pročelje. Notranji stebri nad ladjami so monoliti iz »verde antico« z otoka Tina (Tenos), strop je lesen. Cerkev ima tri oltarje, in pred levim stranskim oltarjem visí sedmoročna svetilnica. Ruska in anglikanska cerkev stojita blizu kraljevega vrta. Prva ima lepo kupolo in bogato ornamentiko; mašna obleka je vsa prevlečena z zlatom. Sezidala jo je že grška cesarica Irena v VIII. stoletji, ruska vlada pa jo je dala prenoviti, ko so Atene proglasili za prestolnico. Pod cerkvijo je interesantna kripta, ki je bila nekdaj rimsko kopališče. Anglikanska cerkev je moderna gotska zgradba, ki rabi zajedno za šolo. Protestantska kapela je v kraljevi palači.

Atene se razprostirajo precèj daleč proti severovzhodu ob Ilisu in cesti v Kefisijo ter proti severu in cesti v Patisijo. Zunaj mestnih hiš vidiš še daleč okolo majhne hiše od ilovice. Od te prstí narejajo namreč prage, podobne obdelanemu kamenu, katere na solnci posušé in potem sezidajo ž njimi svoje hišice ter vrtna ozidja. Kdor je naprednejši, pomeša ilovico s slamo, in potem so taki pragi prav dobro gradivo. Kamenja imajo sicer povsod dovolj, ali tega je treba šele lomiti in obdelovati; to pa jemlje več časa in truda nego ilnati pragi. Kaj čuda, če vsak potres na Grškem poruši toliko »hiš«. Sicer so pa ilnati pragi ob taki priliki menj nevarni, nego bi bilo pravo kamenje, in škoda ob potresu je mnogo manjša, nego bi bila pri kamenitih hišah. Ilovnato kočo si Grk skoro zopet postavi, in ko mu jo potres razdene, misli si: »Δὲν πιράζι!« (Dalje prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

X.

Prijatelja na nocojšnjem zasledovanji nista dosegla pravega uspeha.

Stari gospod, ki je vodil gospodičini, poklical je ob izhodu iz Pratra izvoščka, in trojica se je odpeljala. Janezu se je zazdelo, da se je »guvernanta«, ki je sedela spredi in zató lahko gledala vse, kar je zastajalo za urnim vozom, porogljivo nasmijala; Mato pa je bil bolj premeten nego njegov tovariš.

»Številko imam, številko!« vzklikne vesel.

»Katero številko?«

»I no, izvoščkovo! Če se peljejo domov, tedaj pozvem jutri, kdo in kje je ta gospôda.«

Janez se je moral nasmijati.

»Škoda, da nisi jurist!« deje veselo.

»In potem — policaj!« pristavi Mato. —

Nadarjenost za ta stan je Janezov prijatelj drugega dné popolnoma izpričal.

Opoldne pri obedu v majhni krčmi na Kostanjevici je Mato natanko poročal o svojih pozvedbah. Izvoščček je peljal gospôdo domov, in sicer tudi na Kostanjevico, v ulice, ki niso bile kàj daleč od stanovanja naših dveh znancev. Stari gospod je hišni posestnik, mlajša deklica je njegova hči, starejša je res »guvernanta«; potem sta še dva sina tu, gimnazijca, katera poučuje znanec Čeh — jurist.

»To je kakor nalašč!« deje Mato. »Ta češki prijatelj mora pomagati, ako« —

»No — kaj — ako —?« vpraša Janez.

»Ako ni sam zaljubljen v tvoj vzor, kar bi bilo prav lahko mogoče!« zasmeje se tovariš.

»Kje ga dobiva?« hití nestrpno Kačon, ne meneč se za prijateljeve šale.

»Zvečer pri ‚Levu'!«

Ker ni bilo nič nenavadnega, da sta naša znanca prišla v imenovano krčmo, zató se jima tudi nocoj njiju prijatelj, že omenjeni češki jurist, nikakor ni čudil. Mato je zopet kazal svoj diplomatiški in policijski talent, in skoro sta bila poučena o vsem razmerji v Majerjevi hiši in rodbini; takó se je namreč zval postarni gospod, ki smo ga videli v Pratru.

»In pa — guvernanta? Guvernanta?« vzklikne Janez, čegar misli se sučejo jedino le okolo plavolaske.

»Oh, pozabil bi bil skoro povedati, da je vaša rojakinja — Slovenka! Krasna deklica! Pa ste jo li videli, ali kaj je, da vas zanimlje prav ona?«

Janez se malone izdá, toda oprezni Mato ga reši.

»Oh, omenili ste prej, da je guvernanta v hiši, kjer poučujete, in Kačon — čudna slabost njegova — ta se zanimlje za vsako guvernanto.«

»A — takó?« zasmeje se Čeh; »pa stojte, ako vas zanimlje i ta, predstavim vas lahko. Nič ložjega negoli to. Krasna in pametna deklica je — ne bode vam žal!«

Mato hoče izreči še nekaj pomislekov, ampak Janez je že ves v ognji, takó da ga gleda Čeh kàr začuden.

»Le potrpite, dragi kolega, v nedeljo, prihodnjo nedeljo se naredí vse. Vsa Majerjeva rodbina, guvernanta in moja malenkost bode pri popoldanskem koncertu v Volksgartnu. Pridite tja, midva se pozdraviva in izpregovoriva nekaj besed, potem pa vas predstavim. Gospod Majer ni žid, ampak pošten Dunajčan stare korenine; preprost, jovijalen mož, pa bogat — bogat! Vdovec je, in živí le za deco svojo. Studente pa ima rad in zató — kàr pridite! Sevé, kar se tiče gospodičine Helene —«

»Helena ji je imé?«

»Dà, Helena! Kar se tiče nje, o tem sedaj rajši ne govorim. Poskusite samí, in želim vam le dobro srečo, ako si hočete pridobiti nje simpatije.«

»Je li ohola?« vpraša Mato.

»Ohola? Ne! Ali pa — kakor hočete. Jaz ne vem, kakó in kaj, niti nisem dolgo poskušal, da bi jo spoznal. To pa pravim, da ni navadna guvernanta, kakor jih srečujete po naših imovitih hišah in katere morda zanimljejo gospoda Kačona.«

»Mene ne zanimlje nobena!« vzklikne Janez nejevoljno, dasi je vesel in srečen ob teh besedah, ki pristujejo njegovemu vzoru.

»Ej, to je bilo pač rečeno kàr takó v nemar!« pristavi Mato. —

Ko se odpravijo iz krčme, mora Mato spremiti tovariša še mimo hiše, kjer stanuje Helena. Molčé gresta po ulicah in molčé prideta domov. Stanovala sta skupaj v jedni sobi.

»Pojdeš li v nedeljo tja?« vpraša Mato, ko vpihne svojo luč.

»Pojdem!« odgovorí Kačon odločno. »Menda me vender spremiš?«

»Zakaj ne? Lahko noč!« —

Potem ves teden nista govorila o prihodnji nedelji. Mato je bil preudan svojemu prijatelju, da bi se poskušal šaliti ž njim; vrhu tega se je vedno zavedal, kakó visoko ga óni preseza, da mu pa tega nikdar ne kaže. To je porodilo poleg starega iskrenega prijateljstva še čustvo brezpogojnega spoštovanja, dà, skoro obožavanja. Kakor sta bila na zunaj oba jednaka, oba jednakopravna, takó je bil na tihem, v njiju tajnem duševnem življenji, Janez gospodar, Mato pa njegov brezpogojno udani podložnik.

V nedeljo popoldne se je uresničila namera naših treh mladih móž takó, kakor je bila načrtana. Janez in Mato sta dobila Majerjevo družino in njih domačega učitelja pri napovedanem koncertu. Pozdrav, predstavljanje in povabilo gospoda Majerja, da prisedeta naša znanca

k njegovi mizi — vse je prišlo, kakor je bil to napovedal teden prej premeteni jurist.

Niti stari gospod niti hčerka njegova nista spoznala došlih dveh dijakov za soseda iz Pratra; samó okrog usten guvernante Helene je legel za trenutek nekoliko ironiški, vender pa vesel in dobrovoljen nasmeh: spomnila se je takoj, da je bil ta véliki modroslovec njen tihi častilec in zasledovalec minulo nedeljo. Ko se obrne k nji z odkrito besedo: »Vi ste Slovenka, gospodičina? Za táko smo vas spoznali pred tednom dnij!« zasmeje se mu na glas, in pristavi šegavo posnemajoč njegov govor:

»In spoznali smo vas tudi za guvernanto!«

Izgovorila sta to slovenski, in smeha odgojiteljice in treh dijakov, ki se je oglasil po teh besedah, stari gospod ni razumel z drugo mlado družbo vred. Helena prevzame tolmaško nalogo, in razgovor krene, ko so se domenili o zadnji slučajni soseščini, na daljno domovino slovensko.

»Kje ste vi domá?« in „Kje ste vi domá?« glasilo se je zaporedoma, in gospod Majer je prav z dunajskim humorjem metal vse Kranjce in Slovence v košaro, katero prenaša Kočevar po Pratru in po krčmah. Mato je bil najzgovornejši, Janez je pazil največ na Helenine besede, le-tá pa o svojem domovinstvu ni povedala preveč. Roditeljev nima, vzgojiti pa jo je dala stara teta najprej v Ljubljani in potem v Trstu, da se je priučila laščini, in ko ji je pred nekaj leti umrla, šla je sama služit za vzgojiteljico.

Prav takó kratko pové Janez zgodovino svojega življenja. Z nekoliko besedami sta razodela oba, kar je bilo potrebnega, kakor se to pač zvrší med rojaki, ki se prvič srečajo v daljni tujini. In kakor je bilo vse, kar sta govorila, oskromno in obično-suho, vender se je dobila skrivna vez, ki je že prve trenutke ta dva človeka silila drugega k drugemu.

Janez je bil prvi, ki jo je nekoliko osvetlil.

»Dà, dà, gospodičina Helena!« dejal je, ko se je še jedenkrat spomnila umrše tete, »jaz tudi poznam to, kaj se pravi: Pomagaj si sam! Roditelje imam, ali ti mi ne morejo dati ničesar. Učitelj sem, kakor ste vi, dasi se mi je šele pripravljati za ta stan.«

»Za sedanjost govorite prav!« deje ona; »a potem —! Vaša prihodnjost, ali naša — vzgojiteljska — kakov razloček!«

Rekla je to malone žalostno.

Ko bi Kačon ne bil takó resne nraví, porabil bi bil lahko to priliko za navaden ali pa morda celó za duhovito-galanten ugovor; ali. kàj takega Janez ni vzmogel.

»Res je!« pritrdi najivno-odkrito; »nekoliko srečnejši smo mi moški; širša pota so pred nami, in ako treba, korakamo tudi lahko goloroki in bosí dalje, in morda celó preko — blata! Vi tega ne smete!«

Helena ga pogleda nekoliko začudena, ali ugovarjati ne more, ali pa neče.

Gospod Majer je bil ukazal nekaj buteljk, in skoro so vsi trkali s kozarci, kakor bi bili znanci že od nekdaj. Mato je izvrstno kratkočasil gospodičino Irmo, hčerko gospodarjevo, in jurist je imel z očetom vred dovolj posla, da je brzdal mlada dva gimnazijca.

Takó mine popoldan, in v mraku spremljata naša znanca družbo domov: Mato z Irmo, Janez pa s Heleno; gimnazijca korakata zadi med očetom in učiteljem. Kačonu je srcé prepolno; zdí se mu, da je trajal ves popoldan le jeden trenutek, in sedaj ga naudaja le misel in želja, da bi podaljšal ta sestanek. Prva ljubezen je vzplamenela v njegovem srci z vso svojo elementarno silo; že od prvega pogleda je tlelo v njem, sedaj pa, v teh kratkih urah, ko mu je mejsebojno občevanje le spopolnjevalo sliko, katero si je ustvarjal o svojem vzoru — sedaj je švignil ogenj kvišku, in ni ga bilo najmenj volja, da bi ga gasil.

Janez je štel dvaindvajset let, ona pa je imela menda dve leti več. Kdo vé, morda vpliva prav taka razlika tem močneje na značaje, kakeršen je Kačonov. Za lahkomiselno ljubkovanje z mladim dekletom ni bil ustvarjen; zató se tudi nikdar ni lotil tega. Denašnji sestanek pa mu je kazal Heleno kakor zrel, v življenskem boji že nekoliko utrjen značaj v prelepem zunanjem okviru, kakor mu ga je dosedaj slikala le domišljija.

Bili so že blizu Majerjevega doma.

»Gospodičina Helena, ali vas vidim zopet?« vpraša Janez.

Ona se hoče nasmehniti; toda v glasu njegovem je nekaj, kar ji ne dopustí nasmeha.

»Jaz sem vedno domá!« pravi hladno, a potem pristavi: »Samó ti nedeljski izleti! To je naša zabava, naš izprehod!«

»Torej slovó — toliko da sem jedenkrat govoril z vami!«

Janez ne vidi, da ji rdečica zalije lice. Saj bi ne bila ženska, ko bi ne umela njegovih besed! Nekaj trenutkov se bojuje sama s seboj ob misli: »Ta student, ta mladi student!« Ali to dveurno občevanje ž njim je tudi v nji pustilo svoj sled.

»Torej se morda ne snideva več!« ponoví on žalostno, toda kakor bi se oklepal zadnje vejice.

»Če hočete — ob nedeljah sem pri maši pri Sv. Roku; Majerjevi so protestantski; jaz hodim sama tja!«

»Hvala vam — hvala!« šepne on polglasno.

Sedaj so tudi že vsi pred hišo in se poslavljajo.

»Prosit, prosit!« kliče gospod Majer še iz veže in ponavlja na stopnicah: »Rad imam take studente! Fanta, le glejta, da bode iz vaju kàj!«

Helena pa, v svojo sobo prišedši, vrže rokavice na mizo in šepne skoro nejevoljno:

»Ne, ne, v nedeljo ne grem k Sv. Roku!«

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj o naši umetnosti.

Da smo Slovenci majhen in ubožen narod, to je resnica, ki jo že godejo žabe v luži. Tolikanj večja čast in hvala gre temu siromaku med narodi, da je tako marljiv in požrtvovalen na duševnem polji. Njemu ne velja samo geslo: S trebuhom za kruhom — on hrepeni tudi po duševni hrani. In kar je posebno lepo, hvaležen je tudi. Če je človek količkaj storil za Slovence, spomenik mu je gotov po smrti ali pa vsaj spominska plóča na rojstveni hiši. Tudi petindvajsetletnice in enaki godovi se obhajajo kaj slovesno z mnogimi telegrami, kar je posebno prijetno, ker slavljenec živ lahko čuje slavnostne govore in bere brzojavne čestitke. Da tudi Slovenci tu pa tam malo kamenjajo ali križajo kakega proroka, ki jim ni po volji, to je res; ali to je stara pravica, katere si ne dá vzeti noben narod; zakaj ravno Slovenci? In proroku samemu se s tem ne godi nikaka krivica; kedó mu je pa velel izvoliti si ta nehvaležni stan? Proroki so se od nekdaj kamenjali in križali in se bodo, če tudi nekako bolj olikano; in prav se jim godi, zakaj pa so?

Brez šale! Vse česti in hvale so vredne slovenskega naroda prizadeve na idealnem polji. Sè svojimi skromnimi močmi si je ustvaril v kratkem času razmeroma bogato in lepo slovstvo Glasba se pri nas goji z ljubeznijo in veseljem, kakor v malokateri drugi deželi. Tudi skladateljev imamo, da smo jih lahko veseli; in pevske močí že izvažamo, na dobrem glasú so po tujih odrih.

Ali v obrazni umetnosti, ki ji pravijo tudi sploh umetnost v ožjem pomenu, Slovenci nismo tako na dobrem. Ne, da bi ne imeli tudi tù talentov; nobena dežela mendà nima razmeroma toliko slikarjev in kiparjev samoúkov kakor slovenska. To kaže, da ima Slovenec veselje in nadar-

jenost tudi za slikarstvo in plastiko. Sosebno slikarjev imamo v novejših časih, da se lahko ponašamo z njimi; najboljši izmed njih je sklenil svoje mlado življenje v daljni nemški deželi. Da more narod gojiti slikarstvo in plastiko, treba mu je neke splošne imovitosti; ti dvé umetnosti nista kaki skromni deklici; to sta neki gospodičini, ki hočeta sijajno življenje in sosebno drago opravo. Kaj bomo mi siromaški Slovenci, saj še veliki, bogati Dunaj jima ne more dati življenja, kakoršnega hočeta ti dve gosposki sestri! To je, mogel bi že; ali kjer je zmožnost, ni zmerom tudi veselja in razuma. In da tega ni na Dunaji, bridko tožijo slikarji in kiparji ter hrbet obračajo nehvaležni domovini.

Kedó naj pri nas kupuje, kedó naroča slikarska in kiparska dela? Zasebnikov takih je malo. Dežela? Ona ima drugih, silnejših skrbí čez glávo. Katera mati bo mislila na pisano suknjico otroku, ki vpije: Kruha! Cerkev? Dà, cerkev bi mogla še največ; ali ta more gojiti samo eno stran umetnosti, cerkveno. In pa še nekaj. Za cerkve se pri nas stori mnogo, to je lepo; ali tu ni vselej pravega razuma, izjeme seveda so povsod. Bog ne daj, da bi jaz govoril proti samoúkom, to so vsega spoštovanja vredni možjé; samo ostanejo naj tam, kjer so na svojem pravem mestu. Tako pa zavzema mnogokrat samouk mesto, katero pristoji izobraženemu umetniku. In to ni pravo, to ni dobro, ne za umetnike in umetnost, in tudi ne za splošni umetniški vkus po deželi, za navadno izobraženje. Kjer je treba umetnika kiparja, ne kličimo rokodelca kamenoseka!

Gospod Alojzij Gangl — o tem moži hočem po tem dolgem predgovoru izpregovoriti nekoliko besed — Gangl ni rokodelec, ne samoúk; on je pravi umetnik, izobražen v najboljši šoli na akademiji dunajski. Umetnik je on od nog do glave; samo govoriti z njim pa opazovati ga, kako mož gleda človeka, kakor bi hotel reči: Kakó bi pa tega? Pa ko govoré usta, govori mu tudi oko in govori mu roka! Ganglovo imé je dobro znano, vém; njemu ni treba moje reklame; zanj govori sosebno njegov Vodnik v Ljubljani in zanj govoré lepe podobe na gledališči ljubljanskem. Vendar menim, da smem tudi jaz javno izraziti svoje veselje, da imamo Slovenci tako vrlega umetnika, sosebno v stroki, katera je bila dosedaj prava pastorka pri nas; nič očitanja! Jaz nisem posebno radodaren s pridevkom „genijalen“: hraniti ga je, menim, za posebne prilike, da se ne obrabi in ne izgubi svoje vrednosti. Tukaj pa menim, da bi ta tujka ne bila na napačnem mestu. Res da poznam umetniška dela njegova samo po fotografijah; ali če delajo že v tako nepopolni podobi tak vtisek name, sodim mendà po pravici, da niso nič navadnega. Najprej dobro dé človeku neka izvirnost Ganglova; on ne dela po tistih akademičnih šablonah kakor večina njegovih vrstnikov. Ali ta izvirnost ni kaka psevdogenijalnost; Gangl

pozna meje svoje umetnosti in ne zahteva od nje, česar ona ne more ali ne smé. Podobe njegove dobro dejo očesu. In tehnika njegova je taka, da ga stavi v prvo vrsto novodobnih plastikov. Njegovi roki je pokoren kamen, da izgubivši svojo prirodno trdost zadobi mehke, očesu blagodejne poteze. Ta vtisek mi je napravila posebno Cimpermanova glava, predzadnje delo njegovo. In najnovejše? Ljubljančanom pride skoraj pred óči, ker bo na ogled postavljeno v glavnem mestu slovenskem To je »relief« (vzvišenina?) iz kararskega marmorja, 69 : 46 *cm*. Mati Božja z glorijo okoli glave sedi na stolu; na levi roki drži dete Božje, z desno pa prijazno objema mladega sv. Janeza, ki ji stoji na strani. Deček podaja malemu Jezusu križ in list z napisom: Ecce agnus Dei. Božje dete gleda strmeč križ in list, in zamišljeno ju gleda mati njegova. Da bo delo našlo mnogo gledalcev in občudovalcev, tega sem prepričan; da bi pa našlo tudi svojega — kupca, želim mlademu umetniku iz srca. Na dan, meceni slovenski! Za tem umotvorom pride drug na vrsto; ali umetniku je treba vzpodbuje, in pa živeti mu je tudi treba. Res je mož dobil stalno službo v Ljubljani, to je dobro; ali plača, kakor sem slišal, je skromna. Umetniku treba, da se more gibati. Dobre volje mu je treba, kakor solnca cvetici; skrb je njemu, kar je cvetici slana. Torej še enkrat: Na dan, meceni slovenski!

Na Dunaji, dné 11. julija 1894.

J. Stritar.

LISTEK.

Osnovni nauki iz fizike in kemije za meščanske šole. V treh stopnjah. Spisal *Andrej Senekovič*, c. kr. gimn. ravnatelj. II. Stopnja. V berilo je vtisnenih 62 slik. Cena vezani knjigi 60 kr. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1894. — Veselo smo pozdravili rečeno knjigo, namenjeno slovenskim meščanskim šolam V nji nadaljuje g. pisatelj osnovne nauke iz fizike in kemije, ki jih je pričel v I. stopinji. Dočim je ondu marsikaj okornega, pohvaliti moremo g. pisatelja gledé na II. stopinjo, zakaj beseda mu teče gladko in je pripravna, da vzbudí čitatelju veselje do zanimljivih prirodoslovnih naukov. Tudi terminologija nam ponajveč jako ugaja. Kakor jezikovni, prija čitatelju tudi stvarni del, zakaj knjige ni pisal samó strokovnjak, ampak tudi učitelj. — Tu pa tam je pač ostalo knjigi kàj peg, ki ji pa seveda ne jemljo velike vrednosti. Nekamo čudno slove v slovenščini stavek: »Ako dva lesa drugega ob drugem drgnemo« . . . (str. 4.). Stavek: »Pri fizičnem navoru je treba ozirati se tudi . . .«, sluj: »Pri fizičnem navoru se je treba ozirati tudi . . .« (str. 32.). Bremenu je prištevati tudi teža (težo) (str. 37.). »Telo sozvoči z drugim zvočečim telom« (telesom) (str. 71.). »Daljina gorišča« je dvoumno, zato stoj »daljína gorišča« (str. 74.) in drugje. Čista žveplena kislina je brezbarvena (str. 95.) in drugje; tudi oblika brez barvena se nahaja. »S klorom belimo platenine« (str. 102.). Tiskovnih pogreškov ni v knjigi; samo jedenkrat se bere »navod« namesto »navor« (str. 36.) in kisina namesto kislina (str. 98.).

Slike so prav lepe, razločne in večinoma lahkoumevne; z ozirom na 50. sliko pa je v tekstu pomota. Ondu stoji: »Svetlobni trak Ae, ki je vzporeden z osjo AC,« namesto: »ki je vzporeden z osjo OC«, kar začetnika lahko popolnoma zmoti. Kakor smo že omenili, ne izgubi knjiga radi teh pegic svoje veljave in vrednosti, ampak navesti jih je bilo le zato, da se v drugi izdaji opusté. Da bi le učenci knjigo skoro nosili v šolo!

M. Cilenšek.

Iz šolskih izvestij. „Glasbena Matica“ je ob konci šolskega leta izdala svoje posebno izvestje, katero je spretno in temeljito sestavil društveni tajnik prof. *Anton Štritof*. To izvestje ima poleg uvodnih besed, v katerih se razpravlja pomen „Glasbene Matice“, sedem poglavij z nastopno vsebino: Kronika; Muzikalije; Glasbena šola (učiteljstvo, učni načrt, imenik učencev, statistika glasbene šole); Koncerti (imenik pevskega zbora, vzporedi koncertov, statistika koncertov); Račun in proračun; Imenik društvenikov; Naznanilo o začetku prihodnjega šolskega leta. — Leta 1893./94 je izdala „Glasbena Matica“ Nedvědov „Album 12 pesmij za višji glas s spremljevanjem klavirja“ in Hubadove „Slovenske narodne pesmi“; za leto 1894./95. pa izide Foersterjeva „Ljubica“ in sedem moških zborov Sattnerjevih. — Poučevali so na glasbeni šoli gg. *Fr. Gerbić*, *K. Hoffmeister*, *M. Hubad* in *K. Jeraj*. — Učencev je bilo vpisanih 269, koncem leta jih je bilo 257 (149 učencev in 108 učenk). — Vseh koncertev je bilo doslej (od leta 1888. do danes) 13, pri katerih je sodelovalo 69 pevk in 55 pevcev, skupaj 124 — Račun za dôbo od dné 1. kimovca 1893. do dné 30. rženega cvéta 1894. kaže dohodkov v gotovini 9419 gld. 33 kr., v vrednostnih popirjih 4580 gld. 85 kr. in 100 fr., blagajniškega ostanka pa je bilo v gotovini 205 gld. 88 kr. in v vrednostnih popirjih 3186 gld. 85 kr. in 100 fr. Proračun za bodoče društveno leto kaže 5889 gld. 38 kr. dohodkov in 8197 gld. troškov; nedostatek se pokrije s podporami. — Društvenikov je bilo 513 (5 častnih, 36 ustanovnih in 472 rednih). — Šolsko leto se prične dné 20. septembra.

Izmed srednješolskih izvestij smo prejeli izvestje c. kr. državne nižje gimnazije v Ljubljani, ki prinaša na čelu dve jako lepi razpravi, in sicer spis prof. *S. Rutarja* o argivski ravnici in spis prof. *Jos. Hubada* o račji kugi. Prof. Hubad priporoča na podlagi večkratnih poskusov, naj se proti račji kugi uporablja močvirsko osladje (spiraea Ulmaria), in sicer takó, da se nabira cvetoče in potem poveže v snopiče, ki se polagajo v vodo, kjer se privežejo na količe, primerno v zemljo zabite. Ali pa naj se zaseje močvirsko osladje ob vodah, da cvetovi prirodnim pótem razkužujejo naše reke, potem ko so padli v vodo. Rezultat znanstvenih raziskovanj prof. Hubada utegne biti še izrednega pomena za naše vode. — Poslalo se nam je nadalje izvestje c. kr. državne velike gimnazije v Ljubljani, ki obseza na uvodnem mestu nemško razpravo prof. *dr. J. Šorna* »Ueber den Gebrauch der Präpositionen bei M. Junianus Justinus.« — O razpravi v izvestji novomeške gimnazije, katero je priobčil pod naslovom »Samoznaki in okrajšave v slovenski stenografiji« prof. *Fr. Novak*, utegnemo izpregovoriti še posebe.

Trije jahači. Melodram na pesem Nikolaja Lenaua (slovenski prevod A. Funtka), zložil za klavir *Karol Hoffmeister*. Založila L. Schwentnerjeva knjigarna v Brežicah. Cena 50 kr. — Ta novi proizvod imenujemo kar naravnost zelo simpatiški prikaz na glasbenem našem polji. Oblika je za slovensko literaturo nova — v splošnem glasbenem svetu sicer dobro znani, toda venderle malokdaj se pojavljajoči melodram. Melodram je deklamovanje, spremljevano z godbo; glasbeni del melodrama je podrejen govorjeni besedi in ima nalogo, povzdigniti učinek te govorjene besede. Gospod Hoffmeister je izvolil svojemu melodramu jako prikladen tekst — Lenauove »Tri jahače,« ki bi radi živeli, toda čutijo smrtno ranjeni počasi a neusmiljeno prihajajočo smrt, dočim hreščé

in krožijo nad njimi trije jastrebi. Melanholijo vsega prizora, ljubezen do življenja, ki se pri vsakem jezdeci izraža različno, slika Hoffmeistrova glasba prikladno in zanimljivo ter doseza popolnoma svoj namen, ker pomaga itak globokemu vtisku pojedine misli le še do višjega učinka. Sledeča povsem smer modernega skladanja, znači se Hoffmeisterjeva jedernata skladba zaradi raznoličnosti in bogatosti svojih motivov in zbok slikovitosti svojih harmonij kot duhovit, resen proizvod. Težav v melodramu ni, zato smelo upamo, da bode uvrščen v marsikateri vzpored slovenskih veselic kot nova in nenavadna vrsta predavanj. *X.*

Slovenske národne pesmi. Harmonizoval in za koncert priredil *M. Hubad.* Založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani 1894. Cena: partitura s šestimi glasovi à gld. 1·20, posamezni glasovi à 10 kr. — „Glasbeni Matici“ je poleg drugih mnogoštevilnih nalog tudi ta, da izdaja dobre slovenske skladbe in sosebno slovenske národne pesmi ter tako povzdiguje zmisel za glasbo in veselje do petja. Kolikorkoli je doslej izdala národnih pesmij, vse zbirke imajo to hibo, da navajajo národne pesmi tako, kakor so se zapisale med národom, ne gledé na to, da more takšne izdaje dejanski rabiti samo tisti, kdor je jako spreten, stvari popolnoma vešč in glasbeno visoko izobražen, kdor jih torej more sam spretno prirediti, da so premišljeno pete res za koncertno dvorano. Te naloge se je lotil g. Hubad in jo je izvedel izredno srečno. Deset najlepših ali sosebno znamenitih národnih pesmij je izbral, harmoniziral in označil popolnoma natančno; osobito pri kitičnih pesmih je vestno priredil predavanje po tekstni vsebini in jim v tej obliki otvoril dostop tudi v popolnoma resne koncerte. Resnično so med njimi točke, vredne, da se pojó prav pogostoma namesto ónih glasbenih trivijalnostij, ki še vedno strašijo po vzporedih manjših pevskih društev in se izdajajo za pristno národno glasbo. Čudovita nežnost preveva n. pr. pesem „Je pa davi slan'ca pala“ ali „Ljub'ca, povej, povej“, ki je tudi po vsebini tolikanj ljubezniv dvogovor, popolnoma logiški in umestno prirejen za čveteroglasen moški zbor, sopran in alt, ali poslednjo točko v zbirki „Škrjanček poje, žvrgoli“, kjer se jasna veselost ob spominu na ljubico izpremeni v čudovito lep, iskren in resničen izraz, dočim izvaja besede „Kjerkol' se midva srečava, prav milo se pogledava; vse solzne naj'ne so oči . . .“ peteroglasen zbor, basi divisi in tenor, vsi glasovi zopet nastopajo jako značilno, samostojno. Prijatelji čvrstih veselih pesenc nahajajo v zbirki, rekli bi, dva slovenska valčka „Ko b' sodov ne b'lo“ in „Bratci, veseli vsi“, dalje pristno slovensko pesem „Zmirom vesel“ z zateglim solom „o ja“ ob pričetku vsake kitice, krepko „Lovsko“ in pač nekoliko kočljivo izvêdno, zato pa tem lepše učinkujočo „Miško“ („Prišla je miška . . .“) z onim čimdalje hitrejšim tempom, ki je toli značilen za ruske zbore Slavjanskega, s hipnim prestankom, z dolgimi akordi („Pod goro“) in jarno pretrganim koncem „pod to goro zeleno“ (allegro). Omenimo li še staro težko stopajočo pesem o Lavdonu („Stoji, stoji tam Beligrad“) in Fleišmanovo „Luna sije“, tedaj smo navedli vso vsebino. — Harmonizacija je vedno preprosta, kakor mora biti pri narodni pesmi, učinkuje pa bolj po lepo samostojno vojenih glasovih nego po novih harmoniških zvezah, dasi ondu, kjer je bilo treba, tudi niso izostali drznejši obrati (n. pr posebni harmoniški poudarek pri besedi „to ljubezen st'ri“ v štev. 10.). Ali naj omenimo še absolutno čistega stavka? Ta se umeje pri izobraženem glasbeniku, in takšen je vender g. Hubad, sam po sebi. Če se ga venderle spominjamo, povod je temu ta, da se nekaterim slovenskim skladateljem čistota v stavku zdi precèj postranska reč. — Tipografski je delo vredno vsebine. Ker so se natisnili tudi posamični glasovi, odpravljeno je toli zamudno in večinoma tudi pogrešno prepisovanje iz partiture. *K. Hoffmeister.*

Kolo. Sbirka izabranih hrvatsko-slovenskih mužkih sborova. Izdalo hrvatsko pjev. družtvo „Kolo“ u Zagrebu. Uredio *Nikola pl. Faller.* — Prva dôba v razvoji umetne

glasbe, dôba nespremljane zborne pesmi, nagiblje se, kakor je videti, h koncu. Ne morda, da bi popolnoma prestala, temveč samó, da polagoma preide v stadij višje umetnostne vrste, sosebno v stadij instrumentalne glasbe, in da se spojí ž njo. Gôri imenovana zbirka podaja pregled o vsi literaturi óne dôbe, to je najboljše in najpriljubljenejše zbore (ta dva pojma se žal skladata toli redko!), tiste, kateri se utegnejo ohraniti tudi pozneje ali zaradi resnične svoje notranje vrednosti ali pa zató, ker so se splošno priljubili. — Slovenska produkcija, ki šteje v tej stroki malone več glasbenih del, nego jih je ravno treba, zastopana je s precèj zbori. Med skladbami znanih ali znamenitejših skladateljev so vzprejete lepo izdelane pesmi »Njega ni«, nežna »Njoj« in »Nočni pozdrav« (obe hrvaški), dela A. Foersterja, spretnega harmonika; potem »Jadransko morje«, »Sirota« in »Prva ljubezen«, vse tri zložil A. Hajdrih, ki vé družiti lepo melodiko s preprostimi in plemenitimi zvočnimi učinki; obnarodela, baš v svoji preprostosti tolikanj ljubka zbora »Mraku« in »Kje so moje rožice«, oba zložil dr. G. Ipavec, dr. B. Ipavčevi pesmi »Lepa Anka« in »Domovina« (lepa pesem, žal, da se brenčé odzivljajo spremljujoči glasovi, navdušeni za lepo domovino!), potem dražestna Maškova pesem »Pri zibeli«, kakor vzeta naravnost iz národa; naposled mnogo zborov, katere so kolikor toliko v zabavnovečerskem zlogu napisali baš navedeni skladatelji, najpriljubljenejše skladbe Nedvědove, Gerbičeve, Fr. S Vilharjeve (tudi hrvaški izvirniki) in Davorin Jenkove — sploh najboljše stvarí izmed neštetih produciranih množin. — Hrvaški oddelek podaja sosebno mnogo skladeb Iv. pl. Zajca, toli marljivo delujočega ravnatelja deželnemu glasbenemu zavodu v Zagrebu. Bilo je pač težko, zlasti hrvaškemu glasbeniku, voliti med njegovimi deli, ki so vender iz večine glasbeno vredna, pisana v národnem duhu in vedno izvedena dobro, spretno. Zató se je vzelo kolikor mogoče mnogo. Med njimi so skladbe, ki se baš zaradi rečenih svojstev dvigajo nad vsakdanje tvore; mimo tega plameni v njih izvesten ogenj, ki jih dela sicer nekoliko italijansko surove, vender pa vselej užiga in je vsekakor boljši od osladne nemške sentimentalnosti. Sosebno pripadata semkaj »Sliepac Marko« in »Večer na Savi«, skladbi znameniti tudi po svojem obsegu, z motivi, podobnimi motivom v kolu. Ognjevite znane koračnice (imenujemo samo »U boj«) te se seveda niso smele izpustiti. — Poleg Zajčevih skladeb je vzprejetih največ del Gjura Eisenhuta. Ta skladatelj je imel dokaj mislij, dasi so bile često jako nejednake vrednosti, in je vedel prav dobro uporabljati svojo glasbeno zmožnost. Poleg Zajca pripada Eisenhut onim redkim glasbenikom, ki so ob sicer dokaj jednolični in ubožni paleti, s kakeršno razpolaga moški zbor, vedeli zmesiti relativno veliko bogastvo barev. Pač vpleta precèj instrumentalnih elementov, kakor tudi uporablja instrumentalne oblike (n. pr. valček) — v kvaro tekstu. Brenčečemu zboru, temu, najbrezumnejšemu cvetu glasbene brezmiselnosti, umerjena je često velika naloga; brenčeči glasovi mu nadomeščajo spremljujoči instrument. Ali ž njimi se vsaj nekoliko izogiblje monotoniji, ki je brez spremljevanja neizogibna pri večjih delih za moški zbor. In lepo zveneč stavek, dobro izraženo splošno razpoloženje teksta, to je izvestno največ, kar smemo zahtevati od moških zborov, ki so do malega spisani samo za zabavo, ne pa za resne umetniške namene. —

Utegnili smo izrečno imenovati samo malo del izmed jako bogate vsebine (131 zborov). Knjiga podaja izbrane skladbe, med katerimi smo mogli zopet le mimogredé omeniti najožjega kroga nam najbližjih in potem najznamenitejših. Znamenit strokovnjak, Nikola pl. Faller, je sosebno spretno zbral bisere obsežne zborske literature. Prav zato, ker je dobro izbiral, bilo mu je težko izbirati še bolj, ne da bi bil nepravičen. Namenu, kateremu rabi ta zbirka in moško petje a capella sploh, ustreza Fallerjevo delo izvrstno. Pevska društva bodo sezala po njem tem rajši, ker je précej natisnjeno

v partituri — prednost zbornega petja iz partiture razklada izdatelj v predgovoru — in ker je cena knjigi, 400 stranij za 3 krone, izredno nizka. *K. Hoffmeister.*

Knjige Matice Hrvaške. (Konec.)

Še nekoliko besedij o pravopisu in o jeziku nasploh v knjigah „Matice Hrvaške". Kar se tega dostaje, vlada v spisih Matičinih velika različnost. V jenih letošnjih knjigah so zastopane vse nijanse hrvaškega pravopisa od stroge nekdanje hrvaške etimološke šole pa do najskrajnejše Vukove in nove dalmatinske fonetike. Kišpatićeve „Ribe" so pisane v jeziku, ki je vladal še nedavno v hrvaški akademiji in v šolah hrvaških, s starinskimi obliki in etimološkim pravopisom. Jednako drame Mirka Bogovića. Vallina „povjest srednjega vieka" nima razven oblikov na „ima" v dat., lok. in instr. pluralis nič, kar bi spominjalo na novejšo pisavo. V Kuhačevih „Ilirskih glazbenicih" prevladuje fonetika, a etimologija se prikazuje vsak čas kot stara navada železna srajca. Miškatovićev prevod Turgenjevovih romanov ima stari pravopis, a „pripomenek" se v nekaterih oblikih bliža fonetskemu. Musićeva „Povjest grčke književnosti" je že pisana čisto fonetski, predgovor „Matice Hrvaške" pa je zopet starinski Ostale knjige so pisane fonetski, in sicer tako, da se od Hranilovića preko Lepušića in Vodopića do Maretićevega prevoda „Gospoda Tadeja" fonetika vedno bolj bliža naturalističnemu jeziku, katerega imenujejo pristaši stare šole „govedarstvo", premda čitamo celo pri posleduji knjigi na zavitku in na prvi strani naslova „Prievodi" n. fonetskega „prijevoda". Te različnosti „Matica Hrvaška" ne bode mogla vedno trpeti. Odločiti se ji bode za stalen pravopis. Kateri pravopis bode zmagal, o tem ob sedanjem razmerji ne more biti dvojbe. Fonetika se je podigla zmagonosno, prodrla je vse vrste etimoloških braniteljev, in mnogi so že položili orožje ter se udali hočeš nočeš mogočni fonetski struji. Nam Slovencem mora biti žal, da se je to zgodilo, ker se s tem književni jezik hrvaški močno oddaljuje od slovenskega in prihaja jez vedno večji. Ali s fakti je treba računjati, in ozirnosti do nas Slovencev ne mogô zadržavati Hrvatov v bližanji k štokavskim oblikam in k srbskemu pravopisu.

Pregledali smo knjige „Matice Hrvaške" in videli smo, da se Matica resno trudi podajati svojim čitateljem najrazličnejše hrane. Jednako ljubeče goji lepo knjigo kakor popularno znanstvo in umetnost; izdaja domačih pisateljev novejša in starejša pesniška dela, pa presaja tudi znamenito pojavo tujih slovstev na domača tla. Torej ni čudo, da najde vsakdo nekaj, kar mu zelo ugaja. Pri tem imajo knjige, katere izdaje Matica, kakor smo videli, z malimi izjemami, literarno ali vzgojevalno ali praktično vrednost in se v resnici čitajo z naslado in koristijo, ker odgovarjajo željam in potrebi čitateljev. In koliko štiva ponuja Matica svojim članovom! Za 3 gld. je podala nad 71 pol lepoznanskega in nad 66 pol popularno-znanstvenega in zgodopisno-umetnega gradiva, poleg tega pa je izdala še za ceno 2 gld. 60 kr. 20 pol lepoznanskega, 18 pol znanstvenega štiva in 13 pol pesmij, vsega skupaj torej 190, reci stoindevetdeset pol, deloma ilustrovanih.

Ob tako uspešnem delovanji na književnem polji ni čudo, da je tudi zanimanje za „Matico Hrvatsko" od leta do leta večje in da šteje vedno več udov. Vsa čast in hvala odličnemu odboru, ki si vé priskrbeti primernih spisov, kateri zanimajo občinstvo ter tako množé ljubezen do čitanja.

Zatorej pa priporočamo „Matico Hrvaško" tudi Slovencem, katerim se s temi knjigami ne ponuja samo izborno poučno in zabavno štivo, nego tudi prilika, da se naučé najsorodnejšega in najlepšega slovanskega jezika. Znanje hrvaškega jezika jim bode koristilo tudi pri izobraževanjí domačega jezika Kadar jim bode treba na posodo vzeti, ne bodo se zatekli k starim roditeljem, ki hranijo pač star denar, ki pa ni več veljaven, niti k daljnim sorodnikom, katerih denar je treba prej zamenjati,

predno ga moreš porabiti, nego k svojim bratom, ki jim ga bodo posodili, tako da nihče nì čutil ne bode, da je izposojen, in ga bodo bratu tudi prepustili v last! —

R. Perušek.

Obči zbor »Matice Hrvaške« je bil, kakor smo že poročali, dné 17. junija Predsedoval mu je prof. *Tade Smičiklas*, ki se je v svojem nagovoru spominjal sosebno umršega odbornika dr. Ivana Broza, nato pa različnih dobrotnikov „Matice Hrvaške". Tajnik in blagajnik *Ivan Kostrenčič* je prečital obširno poročilo, iz katerega posnemljemo to le: Odbor „Matice Hrvaške" je hotel minulo leto kot dvanajsto knjigo izdati prvo knjigo „Hrvaških národnih pesmij", ali ko je urednik prof. dr. Broz dal že nekaj pol v tiskarno, obolel je nenadoma, in po njegovi smrti delo ni bilo tako dovršeno, da bi se nadaljeval tisek brez roke drugega urednika. — Lanske knjige, najsi se jih je natisnilo 1000 izvodov več nego prejšnje leto, pošle so takoj Za leto 1893. se knjige že tiskajo. Namenjene so „Matičarjem" te le: prof. *dr. Ivan Hoić*: „Slike iz obćega zemljopisa" (knjiga četrta), prof. *Fr. Valla*: „Poviest srednjega vieka", prof *dr. Milivoj Šrepel*: „Ruski pripovjedači" („Slike iz svjetske književnosti"), „Slavenska knjižnica (II zvezek „Izabranih pripoviesti J. S. Turgenjeva"), *Mirko Bogović*: „Pripoviesti" (3. zv. Bogovičevih pesniških del). Razven teh knjig se bodo natisnila v „Zabavni knjižnici" dela starih „Matičinih" pisateljev: *E. Tomiča*, *Šandora Gjalskega*, *Venceslava Novaka* in dramatsko delo mladega pesnika *dr. A. Pavičiča-Tresiča*. V nakladi „Matice Hrvaške" izide prof. *dr. Mil. Šrepla* „Rimska satira" („Knjižnica za klasičnu starinu"), kot drugi zvezek „Prievoda novijih pjesnika" pa je namerjala „Matica" natisniti *Buzoličev* prevod „Božje komedije", toda gotovo ni, da izide letos to delo, ker se ne vé, ali je pokojnik temu pesmotvoru še napisal uvod in tolmač. — Članov je štela „Matica" 1893. leta 10.006 (za 889 več nego leta 1892.), dohodkov je bilo 35372 gld. 4 kr., od katerih se je izdalo za knjige 28284 gld. 41 kr. Na konci upravnega leta 1893. je imela „Matica Hrvaška" razven hiše, vredne 90.000 gld, imovine 64.649 gld. 58 kr. — Pri spopolnilni volitvi so bili za tri leta izvoljeni v književni odbor: za podpredsednika *J. E. Tomić*, za odbornika: *Lj. Babić* (Gjalski), prof. *dr. A. Musić*; v gospodarski odbor pa za odbornika: *Gjuro Deželić* in *dr. A. Harambašić*.

Cigaletov spomenik. V Črnem Vrhu nad Idrijo se je osnoval odbor, ki namerja pokojnemu Cigaletu vzidati spominsko ploščo na njega rojstveni hiši v Loméh in mu postaviti še drug spomenik v črnovrški vasi. Odbor torej prosi, naj mu domoljubi pošiljajo svoje doneske. — Takó smo posneli iz drugih listov in priobčujemo to beležko pač samó iz pijetete do prezaslužnega Cigaleta, zakaj slavni odbor nam do danes ni poslal nikakeršnega obvestila o svoji nameri.

Spomenik dr. Fr. Račkemu. V hrvaških listih čitamo, da se je v Zagrebu osnoval odbor, ki bode nabiral doneske za spomenik velikemu hrvaškemu zgodovinarju Fr. Račkemu. V tem odboru so dr. Milan Amruš, dr. Šime Mazzura, dr. Ivan Zahar in Tomislav Padavić.

„Ljubljanski Zvon"

zhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 9. V Ljubljani, dné 1. kimovca 1894. Leto XIV.

Legenda o zlati roži.

(Pripoveduje star samotar.)

Umrl že sem bil in — prebúdil se spet.
Kdó vé, kaj mejtem pač preteklo je let?

Svet kazal je précej spreménjeno lice,
Odpravil nektere je stare krivice.

Človeštvu dan svital se lepši je, nov;
Menj bilo trinogov, menj bilo robóv.

In tème poslednje pogubne in klete
Bežále s svetá so pred solncem prosvete . . .

Tam v Rimu je vladal baš papež Paskál,
Svetnik, modriján in pa originál.

S predhodnikov svojih navadoj soglasno
Vlit dal i on »rožo krepósti« je krasno.

Iz suhega zlata zlatár jo je vlil,
Zvenčečih cekinov je vánjo stopil.

Cvetóve tri roža je draga imela,
Dišava iz čaš je umetna puhtela.

»Katéra kraljíca jo letos dobí?
Kateri pač rožo Paskál podarí?

»Katera je krónanka letos bo vredna?«
Ugiblje vsa Roma zeló radovedna.

»Krepósti nagrado kateri naj dam?
V zadrego v resnici sem spravil se sám!

»Katéri?« — to papež vsak dan premišljuje,
Ozira po svetu v dežele se tuje.

»Veliki reči sta svetóst in krepóst!
Oboje dandanes velika redkóst.

»Pa, káj bi krepósti iskàl le v višavah!
Poglejmo, ni najti je tudi v — nižavah?

»Vijólice skrite najrajši cvetó,
Ne najde lehkó jih površno okó.

»Sám Kristus zahajal mej ljud je priprósti,
Sred njega največše je našel krepóstij . . .«

V téh mislih Paskál se sprehaja nek dan
Po Rimu, v predmestjih okól nespoznan.

Tam, koder že cesta iz mesta se vije,
Pod séučnim kostanjem na klopi počije.

Vštric njega na cesti tej dela težák.
Mej njima pomének razprede se ták:

»I, revež sem, revež! Zaslužim le jesti,
Če tódi potím po ves dan se na cesti.

»No kruh, ki prislužim ga sám si trdó,
Mi tekne; užívam ga z mirnoj vestjó.

»V predmestji živí pa mi žena-družíca,
A ôna se trudi kot pridna períca.

»Takó-le je bilo . . . da! Mlad kavalír
Uničiti htel mi je srečo in mir.

»»Zapústi možá — ji je rekel — berača!
In tvoja bo v Rimu tam moja palača!

»»Bogastvo sijajno, ki jaz ga imám,
Če k meni pobegneš, vse, vse ti rad dám.

»»V kočiji vozila se bodeš grofíca,
Ne boš več prezirana, revna períca

»»Tvoj krasni obràz in prelestni tvoj stas —
Tó ní za težake, oh, to je za nas!««

»A ôna? Še z mesta Vam ní se genila!
Pred nosom mu drugkrat je dver zaklenila.

»Lep fant Vam Antonio Costa baš ní . . .
In vender mi táka-le roža cvetí!«

Poldan je po Rimu zdaj ravno zvonílo,
Prinesla je délavcu žena kosilo.

Obsénčen od smolnatočrnih ji lâs
Še papežu zdí se Madonnin obràz.

A drugi dan pôslal je »rožo krepósti«
V predmestje oddaljeno — délavki Costi.

A. Aškerc.

Balada o svetišči.

V molitvi zbrani pred svetiščem v gaji
Klečala čestokrat je grajska hči,
Pobožno dvigala v nebó očí,
Molila dolgo je v cvetočem maji.

Lepó je bilo tàkrat pri svetišči tem;
Odičen bil bogato žrtvenik,
Pred njim svetilka večna je gorela,
Svetišče zdelo res se je ljudém.
In danes — dnij minulih je pomnik,
Razrušena že davno je kapela,
Molitev grajske hčere odzvenela —
Obračajo se gozdne cvetke gôri,
Prepevajo Mu slavo ptičji zbori
V molitvi zbrani pred svetiščem v gaji.

J. Š.

Pesmi — ivje.

Cvetje, zelenje
Mraz pokončá,
Vejam golotnim
Ivje podá.

Srečo mladostno
Vzame vihar,
Zanjo zapušča
Pesence v dar.

L. Habétov.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Krasen je lov na divjega petelina, bodisi v Zali, bodisi kjerkoli drugje, koder ima orjaški pevec svoja shajališča! Najlepši del lova pa je venderle — spanje! Kadar je vse čedno dognano, ko si se s težko pridobljenim plenom vrnil iz temnega loga, tedaj ti prav skoro opešajo moči, da moraš leči bodisi na posteljo, bodisi na zeleno mahovje. Kamorkoli pa ležeš, vedno zaspiš mirno in sladko, in zdajci si zaziban v prijetne sanje, v katerih iz nova poslušaš čarobno petje petelina-orjaka.

Takó smo tisti dan zaspali tudi mi. Takoj, ko je bil Jernač izpod Skale dopredel svojo kodeljo, legli smo vsi brez izjeme in zaspali. Gospod Andrej je legel takó, da je imel, če je v polspanju odpiral oči, pred sabo prav tisto vejo, kjer mu je visel ustreljeni petelin. Spali smo v trdo popoldne. Končno pa smo se le prebudili, malone prezgodaj, ker je solnce še visoko plulo po nebu, takó da ni kazalo iti v gozd in ondu poslušati, ali se morda ne oglaša ta ali óni zaljubljeni pevec.

Zanetili smo ogenj in posedli okrog njega.

»In sedaj?« vpraša kapelan Andrej.

»Naj kdo reče katero!« izpregovorim jaz. »Morda ti kàj veš, žalostni Miha, saj si tudi oženjen!«

»Oženjen, oženjen,« zajoka Miha, »pa ne takó, da bi bilo vredno govoriti o tem!«

»Kdo pa tudi poslušaj to nergo!« oglasi se Jernač izpod Skale. »Če mu daste piti, kolikor hoče, pretakal vam bode solze, da nastane

kàr ploha! Če pa nima piti, pa ust ne odprè. Sicer bi pa o svojem zakonu tudi ne vedel drugega, nego da ga pretepa, malone vsak dan pretepa, zakonska žena, za katero je hodil, kakor lazi petelin za kuro! Ti si bil ubožen petelin, ali ni takó, Mihec?«

»Lažeš!« zatuli Miha, »lažeš, Jernač! Pa sem jo venderle dobil! Tvoja pa tebe ni hotela, in drug ti jo je vzel! He, kakšen petelin pa si bil ti, Jernejče?«

»Še jedno mi reci, pa te vrežem okrog glave, da se ti bode zazdelo, kakor bi bil domá pri svoji ženi!« — Jernaču izpod Skale se je videlo, da je jezen. In ker je bil žalostni Miha tudi jezen, bati se je bilo majhnega pretepa. Zatorej izpregovorim:

»Mirujta! Naj pa iztrese Tinče tam-le povest svojega zakona iz rokava, in radi ga bodemo poslušali.«

»Zakaj ne?« odgovorí Tinče lahkodušno. »Dober človek sem in rad vam ustrežem!«

Vsi smo hvalili njegovo postrežnost

III.

Šepasti Tinče pripoveduje:

No dobro! Pa bodi, če že hočete vse izvleči iz mene! Moja misel je ta, da mora biti človek dobrega srcá, pa je vse dobro! Prisiliti se ne dá nobena reč, ali dober človek lahko izhaja tudi v zakonu. Proti zakonu torej ne govorite, dobra reč je in od Bogá postavljena! Smijali se mi bodete, pa nič ne dé, srečen sem bil v zakonu, in ta je resnična. Dober človek sem in sem bil vselej!

Kje sem prvič pogledal na ta svet, ne vem in tudi nikoli ne zvem. Nekdaj poleti je prišla v Vinharje mlada, zanemarjena ženska, in lačna je bila tudi. S seboj je nosila v slabih cunjah zavito breme, in to breme sem bil jaz, ki vam pripovedujem vse to. Pri Komarjevih je prosila večerje in prenočišča. Dobila je večerje, spat pa so jo poslali potem na listje, njo in otroka. To že vse veste, no dobro, pa se mora venderle povedati, da bodete nató še bolje vedeli, kakó je vse prišlo potem.

Drugo jutro je vpilo otročè v listnici, ženske pa ni bilo. Noč jo je bila vzela, ali mene je pustila Komarjevim v dar, ker so ji bili dali večerjo in prenočišče. Bila je ubožica, grozna ubožica, ker bi sicer ne bila takó ravnala z rodnim otrokom. Bog ji odpústi, kdaj sem ji že odpustil jaz!

Komarjevi pa me niso vrgli pod kap; malo so vpraševali za žensko, no dobro, potem pa so me obdržali za svojega in pri bo-

gatejših niso beračili, da bi me bili vzeli. Tudi okrog občine, ki itak nikomur ne dá ničesar, niso moledovali, da bi bila kàj pomogla. Samí so me imeli, in to vse veste, da jim ni preostajalo prav nič in da jim je dostikrat hodila prav zeló pičla. Pa so bili dobri ljudjé, in Bog jim daj večno vzveličanje vsem tistim, ki so že pomrli iz njih srede!

Sedem deklet je bilo pri hiši, in njivice so bile majhne, in malo se je pridelavalo. To morate vedeti, kakó so morali delati, če so hoteli živeti! Pri njih sem se privadil dela takó, da mi ni bilo treba pozneje beračiti. Sedem deklet je bilo, in vsa je moral stari Komar za praznik lepše oblačiti, kar ni bila šala, prav nikaka šala! Lenčika je bila najmlajša in po moji sodbi tudi najzalša. Umela sva se posebno, ker sva bila skoro tistih let. Tudi pozneje, ko sva prišla v dôbo, ko mladost znorí, imela sva se rada kakor brat in sestra. Pa drugega nič, saj vidite, kakšen sem. Na obrazu nič, na drugem telesi nič. Leva noga pa še krajša od desne, da hodim kakor staro motovilo. Na kàj takega se mlada ženska ne ozrè. In tudi Lenčika se ni zagledala vame, kar se mi še danes ne vidi čudno. Bil sem pač že takrat dober človek in imel sem dobro srcé. Pa kaj gleda mlado deklè na kàj takega, in tudi Lenčika ni gledala. Kar itak vsi veste! —

No dobro! Ostal sem pri Komarjevih, dokler nisem bil za delo. In lepo so ravnali z mano, in prav prav radi smo se imeli. Potem, ko sem le nekoliko dorasel, pa sem šel služit ter sem v pogorji pasel kozé in ovce. In rad sem služil, ker sem že čutil — četudi sem bil otrok — da jim ne smem delati nadloge, ko vender nisem bil njih otrok. Vidite, pošteno sem se preživel, in vsak krajcar sem deval na stran, ker sem se bal beračenja na stare dni. Tudi sem nekoliko kupčeval, sedaj z jajci, sedaj z borovnicami, sedaj z žaganjem in takó po vrsti. Jedna reč in druga, ko sem imel osemindvajset let, kupil sem Hiščarjevo kočo na griči. Nekaj sem plačal, nekaj sem napravil dolgá, pa sem le imel svoje selišče. In ta je prva!

V tistem času je doletela Komarjeve velika nesreča. Spomladi je starec trebil drevje, pa se mu je zlomila veja, in padel je z debla. Pohabil se je do smrti, in hiša je izgubila gospodarja. Siromaštvo je siromaštvo, in nesreča pride malokdaj sama. Tudi h Komarjevim je prišla še druga nesreča. Kaj bi vam pravil? Lenčika se je bila spečala s Pečarjevim starejšim, in stvar ni ostala taka. Takrat, ko je bila največja sila, da bi jo bil vzel, pa je Pečarjev Miha izginil in se potegnil v Ameriko. Tja so takrat prav močno zahajali od nas, in tudi Jernač izpod Skale je bil, kakor nam je pravil, med tistimi, ki so se odpeljali čez morje. Prav takó je bil ž njimi Pečarjev Miha, tu v

Vinharjih pa je pustil dekleta v skrbéh in sramoti. In to ni majhna reč, najsi pride kàj malega vmes. No dobro! —

Morda dve leti je bilo potem. Na praznik sv. Vnebohoda sem šel k deseti maši v Poljane. Lep dan je bil, ali nekaj je govorilo v meni: »Vzemi dežnik s seboj, ker se ne vé, kakšno bode vreme.« In res sem bil sam v cerkvi z rdečim dežnikom. Dober mora biti človek, pa oprezen. In prav to opreznost moram zahvaliti, da sem zlezel v sveti zakon. Zaradi nje sem vzel tisti dan dežnik pod pazduho in zaradi tega dežnika sem dobil ženo, ki bi je drugače ne bil dobil.

Po maši sem stal pred cerkvijo, in k meni je stopila Komarjeva Lenčika. Prav bleda je bila in prav drobna. Pa kdo bi ne bil bled in ne droben, če tičí tisti, ki bi sam mogel pomagati, nekje v Ameriki in če nam ni pustil drugega nego otroka, ki jé in troške dela! Kdaj je že nisem bil videl! In po pravici rečem: Nič rad nisem zahajal v hišo, odkar si je dala opravka s Pečarjevim. Odkar pa stvar ni bila ostala takó, pa me že celó ni bilo blizu. Vse to mi ni bilo všeč, to veste, in če bi bilo šlo po mojem, Komarjeva Lenčika ne bi bila nikdar pogledala Pečarjevega Mihe. On nič, ona nič, in sedaj mi povejte, ljudjé božji, kaj pride iz tega? Nič, ali pa kàj takega, kar je še menj nego nič. No dobro!

»Kakó je, da nič ne prideš?« vprašala me je, »in kaj smo se ti zamerili, da ne prideš?«

»Kaj bi hodil,« odgovorim ji, »saj veš, da je opravka dosti in da tudi težko lazim v grič.«

Sevé, pravega vzroka ji nisem povedal, ker mora biti človek dobrega srcá. Bolje, da zamolčiš, kar užali bližnjika, tebi pa nič ne koristi!

»Mati mi je dejala, da bi s teboj rada govorila o tem in ónem. Saj veš, kakó je težko, če zgolj ženske gospodinjijo pri hiši! Rekla mi je, da bi šel z mano po maši in da lahko ješ pri nas, če ti je prav!«

»Pa grem, Lenka, prav rad grem!«

Takó sem ji odgovoril. In šla sva. Po Vinharski grapi sva kresala, molčé in počasi. Kaj sva tudi hotela govoriti, in zató je bilo najbolje, da sva molčala. Ko prideva do klanca, tam gôri proti Muhi, prevleklo se je že vse obnebje s črnimi oblaki, in v Kotu se je pričelo bliskati. In ne dolgo, in vlila se je taka ploha, da je bilo vse v nitih po zraku. Takrat se je izplačala moja opreznost, in razpel sem široki rdeči dežnik, da je bilo strehe obema dovolj. Pod to streho sva tičala, ali prestopiti se nisva mogla, ker bi naju bila ploha zdajci

premočila do kože. Obstala sva torej na mestu in se skoro tiščala drug k drugemu, ker je lilo kakor iz škafa. Sedaj sem ji še bliže videl v obraz, in rečem: bila je bleda in upadla, da me je bilo kàr groza. Vedno tudi nisva mogla molčati. Torej sem dejal:

»Ali ti kàj piše óni iz Amerike?«

»Nič,« odgovorí mi zamolklo.

»In denarja ti kàj pošilja?«

»Nič!«

»Lepa je ta,« mislim si, »pisma nič, denarja nič, lepa je ta!« Zatorej še vprašam:

»In dekletce, kakšno je? Ali se ti dobro redí?«

»Malo že govorí! In vsi pravijo, da mu je zeló podobna!«

»Lepa je ta! Pa pisma nič, pa denarja nič. In v Ameriki pravijo, da se takó lahko prisluži denar!«

»Oj, moj Bog! Oj, moj Bog!« vzdihnila je in že je imela polne očí samih solzâ. »In zadnjič je prišel Brinovčev iz Amerike, in po njem mi je poročil, da se ženi v Ameriki in naj ga ne čakam, ker ga ne pričakam do sodnega dné!«

»Ta zverina, ta zverina!« In povem vam, da bi bil v tisti dôbi Pečarjevega najrajši zadušil. Pa ga zaduši, če ga moreš z rokami čez morje!

»Moj Bog, ko bi le otroka ne imela!« Že je zajokala, in tudi meni se je milo storilo. Pa komú bi se ne, če je kàj takega! No dobro!

»Veš kaj, Lenka,« odgovorim ji, »brezpametna ne bodi in ne jokaj se! Če se oženi v Ameriki, naj se! Bog že vé, kaj dopušča; da pa temu malopridu — in najsi je v Ameriki, ne bode dal sreče, to je jedna! Kaj bi ga čakala, omôži se tudi! To je druga!«

»Kdo me vzame,« zastoka Lenka, »kdo me vzame z otrokom?«

»Kdo te vzame, Lenčika? Če drug ne, vzamem te pa jaz, in prav rad te vzamem in tudi z otrokom!«

Takó sem ji odgovoril, ne prepogumno, in malone sram me je bilo. Potisnil sem ji dežnik v roko in dejal:

»Imej ga, da se ne premočiš! Pridem jutri, in z materjo se dogovorita in dobro premislita vse! Hišico imam, deset mernikov je posetve, in dve kravi preredim brez težave. Jedna reč in druga, dolgá ni preveč, pijem ne, delam pa rad. Razgovôri se z materjo, po odgovor pa pridem jutri! Oni v Ameriki naj se pa oženi, pústi ga, naj se oženi!«

To rekši, spustim se nizdolu, dekleta z dežnikom pa pustim v klanci, in takó me je bilo sram, da se nisem upal nazaj pogledati proti nji, ki sem jo ravnokar snubil za ženo svojo. Kàr tekel sem neprestano, in dež je lil in premočil mi je vsako krpo, da je kàr curljalo po meni. Pač, jedenkrat sem se venderle obrnil in zakričal:

»Veš, otroka pa tudi vzamem, da veš!«

Potem pa sem tekel ves zasopel proti Poljanam. Takó sem se ženil, da veste! No dobro!

Drugo dopoldne se res primotovilim h Komarjevi hiši v Vinharjih. Nekaj od vasí stojí, in polno orehov, visokih starih dreves, je okrog nje. Nič mi ni bilo dobro pri srci, ko sem prihajal bliže. Bal sem se, po pravici rečem, bal sem se, in čudno mi je bilo tudi zató, ker je le nekaj posebnega, kadar hodi možak za žensko, da bi se vzela.

Prišel sem skoro do hiše in dobro sem slišal, da so se zaprla vrata nekje znotraj. Morda odhaja tuj človek, in ta naj me vidi, mene šepastega snubača! Zdrknem za bližnji oreh, da bi se skril. Pa je bila nepotrebna ta plahost. Nikogar ni bilo iz hiše. Izza orehovega debla se nekoliko ogledam: nasproti mi je bilo odprto okno, da sem videl ravno k mizi v hišo. Pri nji je sedela Lenka in glavo — morda jo je bolela — opirala si je na levo roko. »Slaba kaže,« mislim si, »deklè je prezamišljeno, in pozná se ji, da tudi ni spalo ponoči. Še vedno pričakuje snubača iz Amerike!« — Po hiši je hodila mati Komarjeva in nekaj godrnjala. »Vrag vseh vragov,« mislim si, »prav slaba kaže; stara se grdo drží in gleda kakor osat. Slaba kaže!« No dobro!

»Bogá zahvali na golih kolenih,« pričnè starka, »da te hoče! Kam pa bodeš na stare dni, ker to vender vidiš, da večno ne bodem živela? In če umrem, pa se vas oglasi sedem, in sedaj preštej, koliko pride na jednega!«

»Ko bi le ne bil takó grd!« odgovorí Lenčika. »Če pojdeva iz cerkve od poroke, zibal se bode ob meni in vse se bode smijalo! Ljubi moj Bog, ti meni pomagaj!«

»Kdo bi se ti smijal? Pameten človek ne! Če pa se smejejo prismode, naj se! Ali stóri, kar hočeš! Čakaj ónega in njega lepote! Morda le pride sodni dan, kakor ti je dal poročiti!«

»Ne morem ga pozabiti, mati,« odgovorí Lenka, »in najsi ravná še takó grdo z mano! In pozabila bi ga ne, četudi vzamem Tinčka. Žena bodem njegova, pa vender ne žena! In kaj bi bilo? Tepel bi me in tepel tudi otroka!«

Takrat se nisem mogel zdržati za svojim orehom. To deklè je čisto napačno sodilo o meni. Stopil sem torej k oknu in dejal:

»Kakó vender govoríš takó, Lenčika? Saj me poznaš in veš, da sem dober človek. Da bi tepel tebe in tvojega otroka, tega se nikar ne boj! Če bi se oženil, oženil bi se z dobrim srcem. Usmiljena si bodeva drug drugemu, Lenčika, in če me ne bodeš imela rada — kar je težko zahtevati in česar tudi ne zahtevam — videla bodeš, jaz bodem zmirom rad imel tebe in otroka. Le vzemi me, Lenčika, in kesala se ne bodeš nikoli!«

S takimi lepimi besedami sem jo pregovoril, tem lože, ker je tudi starka neprestano režala vanjo in ji pripovedovala, da bode drugače prav gotovo beračila na stare dni. Kakó bi se ubožica še ustavljala! Ali naj bi šla služit? Kam pa z otrokom? Vsakomur je hudó, če je v taki stiski, najhuje pa ženski, kadar se je prej spečala z moškim, ki ni nič vreden, kakor ni bil nič vreden Pečarjev Miha. No dobro! —

Udala se mi je, in h gospodu sem šel, da naju je dal na oklice. Prismode so se smijale, ko so naju poročali pred vélikim oltarjem svetega Martina, pametni ljudjé pa so govorili, da je storila prav, ker me je vzela. Pametni ljudjé so namreč vedeli že takrat, da sem dob rega srcá, da bi vsaka ženska lahko izhajala z mano. Tudi Lenčika bi bila, samó da je hotela. Pa ni hotela, ubožica ni hotela!

V ponedeljek je bila poroka. Godcev nisem najel, nekaj poličev vina sem plačal pričama v gostilni, pa je bilo vse opravljeno!

Takó sem bil oženjen in prav srečen sem bil, ko sem privedel ženo pod svojo streho. Pa se je tudi précej poprijela gospodinjstva, da je bilo kàr veselje. Pometala je, pomivala in brisala, da se je kàr izpremenila vsa hiša, da je malone nisem spoznal! Kdor je pameten, naj se oženi! Moja prva in zadnja beseda je ta. Oženjen sem bil, pa se ne kesam. Že zaradi tistih prvih dnij po poroki ne, ker so bili vsi lepi dnevi!

V ponedeljek je bila poroka. V četrtek potem mi je dejala žena: »Vzemi samotežnik in pojdi po balo v Vinharje!«

Vzel sem torej samotežnik in se odpravil na pot. Pri veži je žena še zaklicala za mano: »Pa otroka tudi pripelji!«

»To je jedna, da ga pripeljem!« odgovoril sem veselo. Po pravici povedano, tudi jaz sem si želel otročička v hišo, ker je bilo to ponižno, tiho in človeku takó udano otročè!

V Vinharjih ni bilo kàj naložiti. To samí veste! Starka mi je sicer nekaj trobila na uhó, da Lenka že po materini smrti dobí svoj

delež, da ne bode zapuščena in da ne pride praznih rok pod mojo streho. Pa so bile samó besede in drugega nič! Vesel sem bil, da sem dobil ženo, in še táko, kakeršna je bila moja Lenčika! Za drugim pa nisem gledal. Čemú neki, in kje naj bi se bilo tudi jemalo!

Naložil sem majhno, plitvo skrinjico in v nji malo, prav malo prazniških cunjic. Tudi staro zibelko sem naložil, da bi imelo otročè kje spati. Pa sem jo nekaj založil, da je ni opazil vsakdo, ker sem predobro vedel, da se bodo zijala prodajala za mano, kadar bodem vozil »balo« po vasi. Tudi sem si mislil, da bi nji ne bilo všeč, če bi se zibelka ne skrila. Če je človek v nesreči, takoj so neslani ljudjé z neslano besedo pri rokah in se šalijo s siromakom! Pač pa sem vzel otročička na voziček; v skrinjo živalce nisem mogel zapreti, ker bi se bila zadušila. To je gotovo. Zatorej sem si mislil: »Kaj mi do vsega poljanskega svetá!« pa sem otroka naložil na voz, da ga je opazil vsakdo, komur se je poljubilo. Od veselja je dekletce vriskalo, ko sem drdral s samotežnikom od Vinharjev nizdolu in pri tem še vestno pazil, da mi ni padlo z vozička in prišlo kakó v nesrečo. Pri otrocih moraš vedno paziti, to vem dobro, najsi nikoli nisem imel svojih!

Ko pripeljem svoje bremce — živo in mrtvo — tam dôli do sredi vasi, stal je človek na vaškem mostičku. In njemu na ljubo je bilo vse po konci! Na mostiči je stal in imel poslušalcev, da se je kàr trlo. Stari Prodovec, stari Primož, stari Zrinec in še obilo drugih je tiščalo tja, kjer je omenjeni človek prodajal svojo modrost. In otročaji, ti pa so kàr zijali zgolj od strmenja. In to po vsi pravici! Možak je nosil od nog do glave čisto novo opravo. Pa kakšno! In na zelenem telovniku mu je visela veriga, lahko rečem, da ne manjša od tiste, s katero pri Štemburji vlačijo vedro iz vodnjaka! Samó, da je ta železna, óna na zelenem telovniku pa je bila vsa srebrna! In nekje na prstu mu je tičal srebrn obroč, kakor jih nosijo najbogatejši mesarji. Če me s takim prstanom udariš na sencè, pa sem lahko mrtev! Prav lahko! In v levem ušesi kàr tri murčke in na novem klobuku krivce, pogumno na spredi zasukane! Ni čuda, da je vse drlo k njemu, da ga je gledalo in se mu čudilo. Ko me ugleda, zakričí name:

»Hoj, Tinač, ali doto voziš?«

Jezus, ti se mene usmili! Res, bil je Pečarjev Miha, in naravnost iz Amerike je bil prišel. No dobro!

(Dalje prihodnjič.)

Davorin Trstenjak.

Doneski k njegovemu životopisu. Spisal dr. Janko Pajk.

I.

Črtice o njegovem življenji in značaji.

Namen nastopnim črticam ni vsestransko in celotno popisavanje Trstenjakovega življenja, ki obseza zajedno dober kos slovenske povestnice. Temu ne zadoščajo niti čas niti nabrani podatki. Glavni podatki doslej so: Trstenjakov svojeročni životopis, katerega je rajnik zložil na mojo prošnjo, potem zaslužni očrt Sketov v »Koledarji družbe sv. Mohorja« leta 1892. in moji dodatki istotam. Podam naj samó postranske životopisne črtice, katere sem narisal nalik slikarju. ki dela studije za večjo celotno podobo. Samó to naj še pristavim, da so moje črtice posnete z živega originala, in to »sine ira et studio«, zapisane brez drugega ozira razven ozira na istino.

Kot pravi orjaki so se vzdigovali iz nedavno minulih desetletij naše národne povestnice na slovenskem Štajerji trije možjé, vsi trije duhovniki: Oroslav Caf, Davorin Trstenjak in Božidar Raić. Zibel vseh treh je tekla na ozemlji med Dravo in Muro; rodú so bili vsi trije kmetskega. Tudi vzgoja je bila vsem trem jednaka: latinski so se šolali v Mariboru, v modroslovnih in bogoslovnih naukih pa v Gradci. Vzrasli so vsi trije v svežem vzdušji in duhu. Graška bogoslovnica nekdaj ni bila strižnica, nego vadnica čilih duhov. Rajni Davorin mi je pripovedoval, da je v nji vela slobodna sapa samosvojega prepričanja in vsestranskega razvoja. Mladi duh je kakor voda; če jo ustaviš, kmalu zaduhne. Saj pa tudi jedina sloboda gódi značaje; v neslobodi se pokvari najprej duh, ker nima hrane, potem srcé, katero medleva, ne da bi bilo krepko in zdravo, naposled ves značaj. Zató krčenje svojega prepričanja dela mlitavce in sebičnike. Dajte doraslim mladeničem, ki so prestopili gimnazijo, slobodo samoobrazbe in prepričanja; učite jih jedro krščanstva: ljubiti Boga in bližnjika, a čuvati se črtenja in sovraštva; učite jih spoznavati resnico, da so sicer »bratje vsi naródi«, a da nam je naš národ najbližji, in vodite jih k spoznavanju, da jedino napredek in izobrazba vodita národe do moči in blaginji, a nazadnjaštvo v siromaštvo in sužnost! —

Slovenski bogoslovci so bili v Gradci duševni prvaki, dasi proti nemškim v ogromni manjšini. Škof Ravšer, poznejši kardinal, bil je

sicer, kar je Davorin večkrat pravil, očit nasprotnik Slovencem, vender pa je čislal slovenske bogoslovce zaradi njih bistroumnosti in hrepenenja po izobraženosti. In da ne izostane še »tertium comparationis«: tudi v telesnem oziru so si bili naši trije možjé podobni, ker so bili pravi korenjaki, visoke in krepke rastí.

Izmed vseh treh je Oroslav zarano slul za jezikoslovca; on je bil v jezikoznanstvu »očka«, Trstenjak »sinek«, a Božidar »benjamin«. Caf, Trstenjakov učitelj, bil je temeljit in obsežen jezikoslovec; v tem mu je bil podoben Štefan Kociančič v Gorici, samó da je ta naglašal vztočne in azijske, Caf evropske jezike. V Cafovi glavi je vrelo od »korenov« in »stebel« — vse takó tudi v Trstenjakovi. Caf je bil z jezikoslovnim blagom natovorjen, a mož ni znal prodajati blagá; nedostajalo mu je óne modroznanske mirnosti, s katero se nabrano blagó izčinja in prečinja, potem pojmovno razbira in zlaga ter pregledno postavlja pred čitatelja. V tem je bil modroslovno izobraženi Frančišek Miklošič naučitelj vseh učenjakov. Tudi Trstenjak je bil napolnjen jezikoslovnega gradiva, a razpolagati ž njim ni znal popolnoma. Isto je ugonobilo Cafa, ki se je vrhu vsega boril še z drugimi neprilikami. Caf je bil mehka, boječa, tiha, oskromna, a blažena dušica. Kakó živo stojí njegova podoba pred menoj, ko sva se pogovarjala v »beneficijatskem« njegovem stanovanji na Ptuji! Mož je bil v svetovnih stvaréh otrok, v družbinskih ženska, takó skrben in pazen, a samó v znanstvenih neodpustljiv in strog. Ali! — in ta »ali« ga je mučil! — znal in vedel ni v sestav spraviti svojega gradiva. To mu je zmedlo vse delovanje, to ga je upropastilo. Sicer pa ni bil na svojem mestu. Grozni materijalizem njegove okolice ga je zadušil! — Trstenjak je bil učenec Cafov, kakor Božidar Trstenjakov. Cafov znanstveni, sosebno jezikoslovni vpliv na Davorina kot kapelana v Slivnici blizu Maribora je bil važen, kakor mi je pravil rajnik. Caf je bil v bližnjem Framu blizu Slivnice glava in teló nekakšne kmetske akademije. Nabiral je besede za svoj slovar, »pulil korenike«, zapisaval slovenske besede in réke na ozke lističe, tudi na izpovedne listke, a ves ta drobiž je metal v veliko skrinjo, katera je jemala dober del majhne kapelanijske sobe; zarisaval je zajedno národne napeve, katere je ponavljal piskaje na flavto. Takó je delal tudi Vraz. Časih je imel Oroslav za gostača pri sebi rešetarja, časih bizjaka, časih rezijanca iz daljne Beneške; od teh možakov je pozvedaval besede za svoj »večni« slovar. Sedaj, po petdesetletnem nabiranji Cafovem, vender vstaja ta slovar iz svojih skrinj, znatno pomnožen. Uboga »slovenska para« — da se takó izrazim z Vodníkom — naš občeslovenski slovar se je

tedaj vender skobacal na noge, počasi sicer, a tem oblastneje in častneje!

Davorin iz prva ni bil jezikoslovec; evropske jezike je poznaval, kolikor se jih je iz početka naučil v Stanko Vrazovi »šoli za silo« v Gradci. Pozneje je bil zavisen od Cafa, naposled od Miklošiča, katerega pa osebno ni maral. Gledé na povestniške studije naš Davorin iz početka še ni bil samostojen; hodil je za Schönlebnom, Muharjem, Kollárjem in Šafařikom. V poznavanji národne naše povestnice pa in našega, t. j. slovenskega národnega bajeslovja kakor tudi slovstva, bil je Davorin samouk in izviren preiskovalec. V tem oziru si je ustvarjal svojo sistemo. Njegova čutnost za vse, kar je bajeslovnega in povestniškega, bila je nenavadna. Jezikoslovje mu ni bila končna zvrha, nego samó pomoček povestnici. Davorin je nosil pregledno sliko naše slovenske prešlosti v duši; iz te pregledne, samoustvarjene, nekaj po vidnih sledovih sestavljene, nekaj domišljene podobe je posnemal svoje mnogoštevilne članke, kateri so bliskoma nastajali pod njegovim peresom. Slovani prvotni stanovniki Evrope — Slovani tekmeci Rimljanov in Vlahov v Panoniji in v Nóriku — Slovenci v Alpah do Brente in Rena – Slovenci na vseh rimskih kamenih in pri vseh grških in rimskih povestnikih — evo ti podkladnega načela Davorinovega! Evo ti pak zajedno ideje našega Kollárja! — A dobro je bilo vsekakor, da je kdo pri nas jel proudarjati našo národno minulost, naš nekdanji in sedanji položaj proti národom, ki nam stojé za hrbtom in na tilniku. Takó smo vsaj začeli premišljati, odkod smo prišli, dokod smo bili nekdaj razširjeni in kje stojimo danes. Davorin je bil tiste trdne vere o naši prešlosti kakor Valentin Vodník, ki je zapel: »Od prvega tukaj stanuje moj rod; če vé kdo za druz'ga, naj reče, odkod!« A znano je, da trdna vera časih več vzmore nego globoka učenost. Miklošič s svojo hladnokrvno bistroumnostjo in s svojo diplomatiško zapetostjo ni nikdar na pol toliko vnemal duhov za slovansko jezikoznanstvo in starinoslovje, kakor jih je Kollár in tudi naš Davorin, le-tá s svojimi navdušenimi in zgovornimi razpravami v »Novicah«. —

Sedaj pa mi čitatelj dovôli oskromen predlog, ki mi je že dlje časa na srci! Davorinovi spisi ležé raztreseni po vseh listih in krajih kakor udje basenskega Absirta. Ali bi ne bil čas, da se Trstenjakovo književno blagó, vsaj kar ga je znanstvenega, zbere in izdá? — Menda bi se dalo to storiti takó-le: Vsi članki in vse razprave naj se poiščejo iz »Novic«, »Matičnih« knjig, »Zor«, »Vestnikov«, »Kresov«, naj se po naslovih denó v prosti azbučni red — in naj se natisnejo

neizpremenjeni, brez dodatkov in opombic, razven odkod so vzeti in iz katerega leta so. To dá dva, tri debele zvezke. Jaz trdim, dasi vseh razprav ne bi hotel podpisati, da bi to delo ne bilo brez koristi: koliko národnega blagá zlate vrednosti tičí v njih, koliko zdravih idej, dasi časih nedostatno podprtih! Naši kritiki naj si brusijo zobé ob teh člankih; čimbolj si jih bodo brusili, tem bolje po nas! Ali vstajenja, veselega vuzma terjajo od nas Trstenjakovi spisi in napori! Národna čast in národna dolžnost sta tudi nekaj. Torej Davorinu ljubav za ljubav, žrtvo za žrtvo, bot za bot! In kdo izdaj Trstenjakova dela? — Kdo drugi nego »Matica«! Zakaj da dobička ne bode založniku, o tem ni treba šele vprašati pri učenih rečéh. Slovenski čitatelji, premislite si moj predlog, a člani pisateljskega društva, pomozite s peresom in nasvetom! —

V družbinskem oziru so si bili Caf, Miklošič, Trstenjak in Raić, vsi sosedni rojaki, iz kraja močno podobni: vsi so bili preprosti in so prinesli v svet s seboj nepokvarjenost slovensko; šele družba je vsakemu pozneje vtisnila svoj posebni pečat. Caf je bil izmed vseh imenovanih najmečji in najnežnejši, a vsi ostali so bili precèj grčavi. Miklošiča je opililo bivanje v žlahtni poljski rodbini v Gradci; kar mu je še nedostajalo oglaje, dodal mu jo je Dunaj. Še dijaka so mladega Frančiška učitelji mariborski zvali »neopiljen dijamant«, kar sem zvedel iz Trstenjakovih ust. Raić je bil vselej »buršikozen« in »korenjaški« v govorjenji in vedenji, vsaj dokler sem ga poznal kot svojega učitelja, a Trstenjak se je izmed vseh najbolj olikal v vedenji. Sosebno na Ptuji se je ogladil v »finega abbéja« z vsemi dobrimi svojstvi te besede brez napačnostij, katere navadno spajamo z izrazom »abbé«. Bil je jako okreten, olikan, duhovit, pa preprost, odkrit in brez nobene hlimbe — pristen nepopačen Slovenec do cela. Zakaj to je po Trstenjakovem mnenji obči značaj Slovencev: blag, odkrit, pošten, večinoma vesel, dosti ognjen, precèj mehak, a premalo dosleden, često lahkomiseln, predobrodušen, a premalo praktičen, precèj neokreten, pa vse premalo napreden in premalo vztrajen in energiški. Pri Trstenjaku si, dokler je bil pri moči, nahajal samó dobra svojstva slovenska; ko je podlegel starosti, podlegel je tudi nje slabostim. Bil je nenavadno marljiv, neobično moder in oprezen, jako podjeten in vztrajen, vender pa tudi točen in popolnoma zanesljiv v vsakem oziru. Vedel je dobro za slabosti Slovencev, a se jih je znal tudi izvrstno izogibati. Zató pa je bil v nravstvenem oziru tudi strog proti svojim rojakom.

Brez dvojbe je stal Davorin Trstenjak na vrhunci izobrazbe svojega časa. V vseh posvetnih in stanovskih, takisto v učenih stvaréh je bil dobro poučen razven v nekih znanostih; slab je bil namreč v prirodoslovji in v modroslovji. Za prirodo sploh in nje nauke ni imel dosti čustva; takisto mu je bilo modroslovje zoperno. Tudi matematika ni bila njegova ljubljenka; pravil mi je dosti, koliko preglavice so mu delale imenovane znanosti v Gradci. Sicer pa je naš Davorin družil v sebi vso izobraženost, kolikor je bila sploh Slovencu tedaj pristopna. Po nji se je med Nemci odlikoval prav takó lahko kakor med Lahi in kakor se je odlikoval med Slovenci in med drugimi Slovani. Davorin je, da ostanem pri slovenski izobrazbi, v sebi nosil obé nje obliki: takó zvano »panonsko« in takó imenovano »nóriško« obrazbo. »Panonska« izobrazba obseza ves štajerski slovenski del med Muro, Pohorjem in Dravinjo; »nóriška« pa preseza vso ostalo Slovenijo. Zakaj dasi smo Slovenci samó jedno in isto pleme slovansko, z istim občim slovenskim jezikom — kdor to tají, našega národa in jezika ne pozná! — kateri jezik pa seza še danes mnogo dalje nego óni, katerega v ozkem pomenu jemljó za »slovenski« ali »slovinski« — vender se ločimo med sabo, in to po različnosti izobrazeb; te razlike seveda v novejšem času močno ginejo zaradi rastoče obče národne zavednosti. Ti znaki raznih, in to dveh izobrazeb, so neutajni; jezik naš jih rezko pokazuje v svojih podnarečjih, katera niso prvotna, nego siloma vnesena v prej obči in čisto jednaki naš jezik. To različnost sem nekoliko spoznal sam, porojen sicer v Šent Pavlu v gorenji savinjski dolini, a vzrasel in vzgojen na spodnji Polskavi, kjer se mejašita obe izobrazbi, nekoliko pa me je naš Davorin opozoril nanje. V panonske izobrazbe krog spadajo Podravje, nad Mariborom počenši do hrvaške meje, Slovenske gorice, potem ves svet med Muro, Dravo, Pohorjem, Dravinjo in Hálozami, tedaj tudi še Ptujsko polje med Mariborom, Slov. Bistrico in Ptujem. Pri Polskavah, gorenji in spodnji, je nekdaj — še za moje mladosti — nehavala celjska »kresija« in se pričenjala mariborska. Ali dosti važnejša za slovensko izobrazbo na Štajerskem je bila ločitev štajerskih Slovencev po biskupijah, katerih jedna, graška ali sekovska, je obsezala ravno prej opredeljeni kos slovenskega ozemlja; druga pa, labodska, katere sedež je bil v Šent Andraši v labodski dolini na Koroškem, obsezala je ves ostali del štajerskih Slovencev. V poslednjem delu Štirskega je vladala »nóriška« izobrazba, katere znaki se vidijo še danes v mnogih laških in nemških besedah, primešanih jeziku našemu. Laški vplivi so bili na slovenski Štajer zaneseni po mnogoštevilnih laških ali polaščenih du-

hovnikih, katerih dandanes na Štajerskem celó več ni, katerih pa je bilo pred davnimi časi tem več, ker je oglejski patrijarhat sezal, kar mi je Davorin večkrat razlagal, do naše Drave. Nemški vplivi so prihajali na slovenski Štajer najbolj po nemških svečenikih s Koroškega. Sčasoma sta laški in nemški vpliv pri nas v labodski vladikovini prevladala slovenskemu življu, in ta bi bil gotovo utonil, da ni čas privêdel semkaj drugih duhovnikov: kranjskih in domačih štajerskoslovenskih. Največja zasluga, da se je ohranil slovenski živelj na Štajerskem, gré mnogim kranjskim svečenikom, ki so nekdaj pastirjevali po Štajerji, tudi tu razširjali svojo domačo govorico in raztrošavali slovenskih knjig med ljudstvo. Ti kranjski duhovniki so na Štajerskem iz nova zanetili ogenj in kresove domačega, slovenskega življa. Zató vi, mladeniči, ki o počitkih prepotujete lepo našo domovino, le pridno si zapisujte kranjska imena duhovnikov, ki so služili v štajerskih župnijah; nahajate jih na grobnih spomeníkih lepo število; to so častna imena móž, zaslužnih za našo štajersko slovenščino; ti nagrobni napisi so zajedno važni kažipotje naše izobrazbe! —

(Dalje prihodnjič.)

Kosa.

Kôso nekdo kleplje svojo,
Čuj, nekje tam sred vasí . . .
Ostro-rezko to klepánje
Skoz večérni zrak zvení.

Jutri rano pa bo trava
Pádala pod kôso toj,
In mej travoj rož brez broja
Cvet zgubilo bode svoj.

Slušam, slušam tó klepánje . . .
Bog vé, kaj da mi se zdí: —
Smrt je, ki tam klep!je kôso,
Da ž njoj mene pokosí.

A. Aškerc.

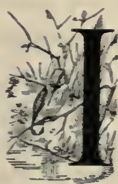

Rokopis.

Spisal A. Funtek.

(Dalje.)

III.

Iz deževnega vremena se je polagoma naredila popolna zima, in veselo so letale snežinke po zraku ter sedale k tovarišicam, ki so že zjutraj pogrnile bel prt po strehah.

V peči Bronove pisarne je plapolal velik ogenj in širil prijetno gorkoto po sobi; vender pa je Brona zeblo in zeblo, da se kàr ni mogel ogreti. Bil je pač bolj notranji mraz nego zunanji, in ako si pogledal drobnega možá dobro v lice, presenetila te je velika izprememba poslednjih dnij. Očí so mu sicer gorele v čudnem svitu, ali nekaj trudnega je ležalo na njih; lice je bilo upálo, z usten pa je izginila sleharna kaplja krví. To je pač vse prihajalo od prenapornega dela in — od hudih duševnih bojev, ki mu niso dali spati noč za nočjó . . .

Dà, kadar je pozno v noč ugasil svetilko in plašno kakor tat zaklenil vse óne popisane liste v tajno predalce ter naposled trudnih korakov odšel v svojo spalno sobo, tedaj mu ni legel spanec na očí. Vse mu je vrelo po glavi in šumelo po ušesih! In tisti zadnji plamenček moške častí je naposled ugasnil, in nesrečnega možá je obšlo popolnoma hrepenenje po tujem blagu, kolikor bolj se je prepisujé zaglabljal v pesniške lepote in kolikor bolj se je uverjal, da doseže »Siromak« nezaslišan uspeh.

Z Olgo ni mnogo občeval tiste dni — popolnoma proti svoji navadi. Izgovarjal se je s svojimi opravili, ki so se baš zadnje čase izredno namnožili, in malone ves dan je tičal v uredniški sobi. Nekamo plašno se je celó izogibal svoji hčeri, kakor bi se bal, da bi mu že z obraza ne čitala nečastnega posla, s katerim se bavi. Ali izogniti se pri kosilu ni mogel nje vprašanju po Goranovem delu — ker je gledal samó na krožnik pred seboj, niti zapazil ni, kakó se je zardela ob svojem vprašanji; nató pa je hitro izustil, da še ni pregledal vsega, toda že iz tega, kar je prečital, videti je, da delo ni dosti vredno . . .

Deklici so se takrat povesile očí kakor od žalosti, da ni začula boljšega poročila. Vprašala pa ni več.

Da ni bil Bron v tem času takó zatopljen sam vase, brez dvojbe bi mu ne bila ušla izprememba, ki se je takisto zgodila z njega hčerjo.

To ti je prej skakalo in pelo po sobah kakor utelešeno veselje, to je objemalo Brona časih iz ljubezni, časih iz zgolj nagajivosti — sedaj je minilo vse to. Deklica je zrla resno, kakor se ni prav prilegalo njeni mladosti, in je bila molčeča, zamišljena kakor še nikoli. Iz kratka: vse je kazalo, da se je brezskrbno dete razvilo v deklico, ki je premišljala to in óno, najrajši pa — o mladem, nekoliko bledem visokem moži, katerega je nedavno prvič videla v svojem življenji, prvič sicer, ali vender tolikanj bistro, da se je njegova podoba neizbrisno vtisnila v nje deviško srcé . . .

Vid Goran je bil! Olga ni razmišljala o svojem čustvu do tega mladeniča; morda se niti ni zavedala, da jo je obšla ljubezen. Samó to je znala, da bi ji bilo brezmejno všeč, če bi zopet prišel k njenemu očetu, in še več, če bi nagovoril tudi njo. In sram jo je bilo, da je zadnjič takó pridrla v očetovo pisarno, ko je bil on v nji, in sram jo je bilo, da je potem stala pred njim vsa zmočena in kàr brez besed!

Dosti ji ni bilo do tega, da je bil oče takó čuden in nemiren, saj je imela preveč posla s svojimi mislimi. In da jo je puščal takó sámo, tudi tega ni čutila — saj se je baš v samini takó rada udajala tistim sladkim in zajedno bridkim čustvom! In prav óna Olga, kateri še nedavno ni bilo mirno prebiti na jednem kraji, posedala je sedaj uro za uro pri šivalni mizici ob oknu in se bavila z ročnim delom, dočim so ji časih pogledi takó hrepeneče vzplavali na zasnežene ulice, iz mesta, daleč v široki svet . . . In če je šel kdo mimo okna, tedaj je hipno vzpogledala, ne takó malomarno kakor prejšnje dni, nego vsa nemirna, zakaj vselej se ji je zdelo, da mora priti mimo nje okna nekdo, katerega bi takó rada ugledala zopet . . .

In res je prišel naposled! Dobro ga je videla, kakó je prihajal po ulicah baš semkaj! Kri ji je šinila v lice, srcé pa ji je utripalo malone na glas. Brez dvojbe — k očetu gré! In ondu bode govoril ž njim, nje pa ne bode tam, in kdo vé, ali ga sploh obide spomin, da je v prav tisti tesni sobici pred nekaterimi dnevi ugledal zlatolaso deklico! In če se tudi domisli te deklice, kdo vé, ali se mu ne razlije rahel nasmeh po obrazu, češ: »Kakó je bilo to brezpametno, kakó otročje!«

Srdito je stisnila ustnice, da so se ji zobjé zasekali vanje. Jezna je bila sama nase, jezna pa tudi na Gorana in jezna naposled na očeta. Zakaj na tega? Zató, ker zopet tičí v pisarni, ko bi se venderle naredilo takó lahko, da bi bil vzprejel svojega gosta tukaj v stanovanji, kjer bi vsaj slišala, kaj se bodeta menila, in kjer bi mu vsaj videla v lice . . .

In sedaj je ukrenila nekaj, kar ni bilo posebno lepo. Iz sobice, kjer je bila, držala so vrata naravnost v uredniško sobo, takó da utegne, če bi stopila k vratom in pazno prisluškovala, začuti vsako besedo, ki se izpregovorí. Doslej ni še nikoli storila tega, ker se je ubogo malo zanimala za to, kdo je prišel k očetu — danes pa jo nekaj kàr siloma tira k vratom . . .

Glasno utripajočega srcá torej stopi tja, in še več: skloni se celó h ključanici in pogleda skozi njo. Prav tedaj se na ulicah odpró vrata, in med njimi se prikaže on, Goran. Razločno začuje Olga, kakó pozdravi očeta z ónim mehkim glasom, katerega bi najrajši poslušala vse žive dni, zasliši pa tudi, kakó osorno mu odzdravi oče, in zdajci ji zalije žalost srcé . . . Nató še vidi skozi ključanico, kakó sẹde Goran k pisni mizi poleg očeta, potem pa posluša pozorno brez sape . . .

Razgovor je bil iz početka tihoten, toda skoro je prihajal glasnejši, sosebno glas Bronov je zvenèl malone hripavo. Ti ljubi Bog, kakó je oče z rezkim ironiškim glasom zdelaval delo Goranovo, kakó srdito je pobijal ugovore Goranove, dokazujé in iz nova dokazujé, da igri nedostaje dramatskega značaja, da je do cela nemogoča, da ne obseza drugega nego nekaj neverjetnih prizorov, v katerih se le pretirano odkriva beda nižjih stanov, prizorov, katerih živa duša ne združi v umetniško celoto. Takó ledena sapa je brila iz Bronove ocene, da je Olgi kàr zastajalo srcé . . .

»Ali vse te besede mi pričajo —«

»Mladi mož,« vzklikne Bron brezozirno, »moje besede vam pričajo, da sem še preblago ocenil vašega ‚Siromaka'! In prijateljski vam svetujem, uničite svoj rokopis in ne bavite se več s stvarmí, ki vam ne prinesó nì dobička nì slave. Sicer pa — storite, kar vam drago; prosil bi vas samó še to, da me ne nadlegujete več s takšnimi poskusi. Jaz sem potrpežljiv, porok pa vam ne morem biti, kaj bi storil kdo drug, komur bi prinesli tak — tak nestvor. Dosti torej!«

Težko dihaje stojí Olga pri vratih, in solze ji zalivajo očí. Najrajši bi bila planila med očeta in Gorana, proseč, naj vender končata razgovor, čegar vsaka beseda se ji zadira v srcé! V tem pa vidi, da oče hipno vstane, da stopi h klinu, kjer visí njegova suknja, in da se pripravlja na odhod. Baš nasproti nji pa stojí Vid Goran in krčevito drží svoj rokopis. Zdajci se premakne z mesta, srdito, bolestno, in deje z zadušenim glasom:

»Bodisi torej! Kakor vi, utegnejo soditi tudi drugi. Zmotil sem se sam v sebi.«

In bliskoma se prestopi od pisne mize, in Olga začuje, kakó se odpró vratca pri peči in zopet zapró. In kakor v sanjah zasliši nadalje Goranov ubiti glas:

»Tukaj naj zgorí, kar ni vredno, da bi stopilo med svet!«

Bron se zasmeje, kakor ga ni čula še nikoli. Bilo je nekaj blaznega v tem smehu!

»Prav takó, prav!« deje Bron suhotno in trdo, »to je bilo res najpametnejše, kar ste mogli storiti, prijatelj dragi. Dà, dà, zgorí naj, kar ni vredno, da bi stopilo med svet! In če bi vam svetoval še kàj: uničite takisto vsako idejo, ki bi vas hotela kdàj prevzeti. Saj niste bili nikoli pesnik in ne bodete.«

Sedaj se odpró duri na ulice, da posije velik dan v sobo, in skozi nje odide — kaj odide — pobegne drobni mož, pustivši Gorana samega. Navzlic veliki osuplosti in žalosti Olgo v tem hipu vender obide nekovo čustvo, kakor bi se bila ravnokar zgodila ondu v pisarni velika krivica. In kàr nemogoče se ji zdí, da je bil oče takó trd in osoren proti mladeniču, ki mu vender ni storil ničesar žalega, on, ki je bil proti nji zgolj dobrota in ljubezen . . .

Čimdalje bolj se ji rosé očí, in misli se ji zmedejo. Nevedé in nehoté prime za kljuko, in zdajci se že pod njenim krčevitim pritiskom odpró duri, in baš pred sabo ugleda njega, Gorana . . .

S povešeno glavo in povešenimi rokami je stal pred pečjó in strmel v ogenj, ki je pokončaval njegov rokopis. Niti vzpogledal ni, ko se je prikazala Olga na pragu, saj niti ni bil čul, da so se odprle duri. Ko pa se počrní popir, ko ugasne zadnji plamenček, dvigne mladi mož glavo in se osupel zgane, uzrši deklico, ki ga gleda s takó nepopisnim izrazom in si v zadregi celó pozabi otreti solzo s trepalnic . . . In čim bolj jo gleda, tem bolj mu gine otrplost z obraza, in nekaj kakor vesela iznenadejanost mu prisije iz globokih očíj.

Potegne si z roko preko čela, kakor bi si hotel odgnati poslednjo neprijetno misel, nató se molčé pokloni Olgi, ki se šele sedaj dobro zavé neumestnega svojega nastopa in hoče, živo zardela, potisniti vrata za seboj.

»Ne odhajajte, gospodičina,« deje on proseče in stopi korak bliže. Ona pa ga sluša kakor vzpričo čarobnega vpliva njegovega glasú in ostane ter takisto povesi očí kakor ondan, ko ga je ugledala baš v tej sobici.

Goran globoko zasope, nató pa povzame z negotovim glasom:

»Kdo sem, tega mi menda ni treba praviti. In če me vse ne vara, to ste bili tudi nevidna priča razgovoru med mano in gospodom Bronom — «

»Dà,« šepne deklica plašno, »oprostite mi!«

Bridko se ji nasmehne.

»Kaj naj vam opraščam, gospodičina! Kdo more za to, da je sleharna najina beseda zazvenela tudi v sosedno sobo! Saj ste jo morali slišati, najsi bi ne bili hoteli!«

Ugovarjala mu ni, zakaj sram jo je bilo priznati, da je poslušala. Prav v tem trenutku pa se ji utrne svetla solza, ki je doslej trepetala v nje očesi, in ji kane po lici. Goran jo ugleda, zgane se in nehotoma iztegne roko proti Olgi.

»Za Boga!« vzklikne z glasom, ki se trese od začudenosti, »sedaj šele vidim — vi ste jokali, gospodičina? Ta solza — ta solza — jaz ne vem, ne umejem — —«

Ona pa hipoma dvigne glavo in deje s posiljenim nasmehom:

»Oh, to je bilo vse preotročje, da bi govorila o tem! Prosim vas, ne vprašujte me, saj ni niti imena vredno!«

»Ali vender«, méni óni trdovratno, »vi ste jokali, ker ste čuli prejšnji razgovor? Dà, meni je tudi vse drugače, samó ne na smeh! Povedati bi vam utegnil brezumno povest o praznih upih, katere je ravnokar uničil plamen tam-le v peči. — Oh, kaj — bolje sedaj nego pozneje!«

»Vi ste sežgali svoj rokopis?« vpraša deklica boječe.

»Sežgal. Samí ste čuli, kakó ga je obsodil vaš gospod papá. Grenko zdravilo, toda morda dobro, da nič boljšega.«

»Tega bi ne bili smeli storiti,« vzklikne ona odločno. »Pregrešili ste se samí proti sebi.«

»Kaj?« vpraša Goran in uprè očí bistro vanjo, »tako govorite vi? In takó govorite celó potem, ko vaš gospod papá ni imel dovolj besed, da bi uničil moje delo?«

»Meni se zdí, da ni ravnal pravično,« šepne Olga. On pa deje nujno:

»Torej mislite, da ni bilo takó slabo, kakor je dejal? Vi imate torej večje zaupanje do mene?«

»Oh, kaj«, povzame ona z negotovim glasom, »kaj vam je pač do moje sodbe in do mojega zaupanja —«

»Mnogo,« ustavi jo Goran hitro. »Glejte, gospodičina, v teh trenutkih sem slaboten in potrebujem opore, najsi tudi šibke ženske opore. Vi ne veste, kakó je človeku, ki vidi mahoma uničene vse svoje nadeje in sanje!«

»Samí ste jih uničili, ko jih ni bilo treba. Ohranili bi bili svoj rokopis, in kdo vé — —«

Hipno prestane, mladenič pa jo gleda zamišljeno.

»Kdo vé, mislite, ali bi drugje ne bil dobil milejšega sodnika, nego je bil vaš gospod papá! Mogoče; ali to je bil moj prvi korak v književno življenje, in spodrsnilo mi je. Glejte, vajen nisem tega življenja. Kar sem pisal, pisal sem zató, ker sem čutil potrebo do pisanja. Ali takó pogumen bi ne bil, da bi bil poslal svoje delo recimo v presojo gledališču kam v večje mesto, predno ga ni pregledal veščak. Vi niti ne veste, kakó težko sem se odločil, da sem ga prinesel gospodu Bronu. Toda menil sem, da bode prizanesljiv sodnik, ki me prijazno opozorí na to in óno, kar je slabega — čuli ste samí, da ni bil —«

»In,« povzame zopet ona, »ali vam je bilo mnogo do svojega dela?«

»In še koliko!« odgovorí ji iskrih očíj. »Kaj bi se sramoval priznati? Kopernel sem po blesku, krasoti gledališkega odra. Vzpričo tega kopernenja sem celó zanemarjal samega sebe — oh, res,« ustavi se naglo, »saj ne veste še ničesar!«

»Prosim vas, pripovedujte,« deje Olga in stopi popolnoma v sobo. Doslej sta se namreč razgovarjala kàr pri vratih; sedaj pa séde deklica v očetov naslanjač, Goran pa nji nasproti, prav takó, kakor je bilo prej, ko je poslušal rezke besede Bronove.

Goran je pač čutil, da bi bila ta deklica drugačen sodnik nego Bron! Kakó zaupno so zrle nanj te mile očí, ko jo je minila prva zadrega, in kakó zvesto je poslušala njega besede! Njega samega pa je tudi obšlo nekovo doslej neznano veselje: govoriti ž njo takó popolnoma naravnost, takó od srca, kakor govorí prijatelj s prijateljem, zdelo se mu je tolikanj prirodno, kakor bi niti ne moglo biti drugače!

»Kàj posebnega ni treba pričakovati,« povzame mladi mož po kratkem premolku, »moje življenje je navadno in vsakdanje. Blizu tega mesta sem ugledal svet, siromašen, pod slamnato streho. Oče, razsoden mož, dal me je v mestne šole in me vzdržaval ondu do konca, dasi mu ni bilo prelahko. Ko mi je bilo oditi na vseučilišče, umrl je nagloma, in ostala sva samá z materjo, dobro ženico — jaz, stoječ na pragu življenja, zaupen, z vsemi možnimi načrti, ona, stara, bolehna ženica ob odprtem grobu, pobita, vsa v skrbéh zaradi bodočnosti. Naj se le na kratko dotaknem poznejše dôbe. Prebil sem svoje studije, takó ali drugače, trpel mnogo, stradal dovolj. Prebil, pravim, ali ne popolnoma. V stolnem mestu me je obšla strast do gledališča, in nisem je hotel, ali kar je morda tisto, nisem je mogel

brzdati. Trpel sem glad, mraz, samó da sem zahajal v gledališče. In glejte, ko so se pred mano v tesni sobici porajale vse tiste nebeškolepe podobe, katere sem bil gledal pred nekaterimi urami, naudalo me je nevdržno hrepenenje, da bi tudi sam ustvaril kàj takega. In ta in druga ideja mi je rojila po glavi, in prebiral sem vse vprek, kar se je dostajalo dramatske umetnosti, vse, karkoli sem utegnil dobiti. In čital sem v nekakšnih grozničavih sanjah, da so me pekle očí in mi goreli možgani. Svoji umetnosti na ljubo sem žrtvoval učenje, ne razmišljujé o tem, ali bi si ne bilo pametneje prej postaviti trdno stališče v družbi človeški . . . Da vam povem po pravici: v tisti dôbi mi je mrzèl takšen posel, živel sem zgolj ob misli: Toliko jih je, ki niso drugega nego književniki, in poglej, kakó jih časté, kakó slavé! Ta misel me ni minila niti dandanes — seveda, gospod Bron jo je pehnil v prah, ali kdo vé, če se iz nova ne vzdigne poteptana misel moja, vzdigne, da se naposled venderle vzpnè na solnčno višino!«

Goran se ob teh besedah ponosno vzravná, in navdušenost se zasveti v njega očéh. Deklica ga gleda kakor višje bitje . . .

»Ali naj vam pripovedujem po vsem tem, kakó mi je bilo, ko sem prijel za peró, da spišem prvo svoje delo? Takšnega opisa morda niti ne vzmorem, in potem, saj bi bil tudi odveč. Pisal pa sem svojega ‚Siromaka‘ visoko gôri pod streho, kamor je le iz dalje bučalo véliko življenje, pisal ob slabi svečavi, v ljutem mrazu, ko so mi kàr ledeneli prstje . . . Delo je prekoračilo že polovico — evo, došla mi je novica, da je mati zbolela na smrt! In ta novica me je iz vseh jasnih višin hipoma postavila na mračno nižino mojega življenja. Mati! V navdušenem svojem delovanji mi je malone zamrl spomin na miljeno ženico daleč domá. Sedaj pa se je vzbudil iz nova, in ker je prav takó naneslo, da sem bil tisti dan prejel nekoliko novcev za domače poučevanje, odpeljal sem se neutegoma domov. Rokopis, to je bilo malone vse, kar sem vzel iz vélikega mesta . . .«

Zamisli se Goran za nekaj hipov, nató pa deje zamolklo in tihotno kakor samemu sebi:

»Bilo ji je huje, nego sem pričakoval. Pač se ji je nekoliko izboljšalo, ko je zopet gledala mene, jedinca svojega, ali hirala je in hirala ter umrla. Bilo je to pred nekaterimi meseci. Sedaj sem prodal oskromno hišico, uredil vse, česar je bilo treba, in sedaj —« zdajci umolkne, kakor bi mu besede ne hotele prav iz ust — »sedaj odidem zopet iz rodnega kraja, morda za vse večne čase.«

Nji zatrepeče srcé.

»Vi odhajate?« vzklikne nehotoma.

Goran zmiga z rameni.

»Zakaj ne? Jedno, če sem tukaj ali drugje. Menite li, da ni takó?«

Kakó rada bi mu povedala, da ni takó! Ali dušilo jo je. Samó šepnila je naposled:

»Ne vem.«

On prikima, kakor bi bil ta odgovor umeven sam po sebi. Nató deje hitro, nemirno:

»Da sklenem: Besede vašega očeta so mi podrle vero v samega sebe. Rokopis je sežgan — dovršil bodem torej svoje studije in se potem naselil kje kot preprosta duša, nad katero se, to vem, skoro zagrnejo valovi vsakdanjosti. Oh, bodisi! — Sedaj pa, gospodičina, ne vem, kakó se je zgodilo, da sem vas zadržaval toliko časa — odkritosrčno povem, dobro mi je dela prijaznost, katere nisem mnogo vajen. Hvala vam lepa, in ohranite me v prijaznem spominu!«

Rekši vstane in se skloni, da ji poljubi roko. Kakó silno se trese ta roka! Nekovo neznano čustvo izpreletí Gorana, in vprašaje uprè svoje okó na deklico. Iz nova ugleda tiste bridke solze v njenih očéh, in sedaj — nekaj se mu vzbudí v srci, da jo kakor brez uma prime za roko in vzklikne: »Gospodičina, duša zlata, vi se jokate? Zaradi mene? Bog moj, to — ne, ne!« Hipoma skloni glavo in izpustí nje roko. »Po vsem tem, kar se je zgodilo tukaj — jaz nisem nič — to vse je le brezumen sèn — kaj bi slepil samega sebe . . .«

Molčé vzame klobuk in odhaja. Ona pa se ne more več premagovati.

»Gospod Goran — Vid!« šepne boječe, s solzami in med smehom, in še jedenkrat: »Vid!«

Goran obstane, in zdajci se mu razjasní v glavi in v duši . . . Razprostrl je roke in jo pritisnil nase.

»Ti me ljubiš,« dejal je kakor v sanjah in blažen poljubljal to nežno bitje. Prvi solnčni žarek mu je posvetil v življenje! In kakor neverjetno je ponavljal: »Ti me ljubiš — ljubiš!« . . .

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

IV. Sedaj so pa Avstrijanci tu!

(Dalje.)

vedeti, kaj se godí zunaj Ljubljane, bila je do malega nemogoča stvar. Prav taka pa se je godila tudi avstrijski vojski na Koroškem in Štajerskem; tudi ta je zastonj pozvedovala po dogodkih v Ljubljani. Bilo pa ji je mnogo do tega, da bi kàj zvedela. Toda kakó?

Tedaj je dobil celjski okrožni glavar Jurrič srčnega človeka, ki je bil pripravljen tvegati svoje življenje in oditi v Ljubljano, da pozvé, koliko je Francozov v nji in kakó se godí Ljubljančanom. Žal, da ne vem imena tega junaka.

Prišel je v Ljubljano dné 9. junija in šel naravnost k okrožnemu glavarju Vilharju, ki ga je takoj odvedel v svojo sobo. Sreča za oba, da ni bilo videti nikjer človeka, ki bi bil vprašal, kdo je in kaj hoče ta tujec. Ko sta se dogovorila, treba ga je bilo odpraviti zopet iz Ljubljane — ali kakó? Zdajci se domisli Vilhar, da je kamniški okraj za francosko vojsko še štiri vole na dolgu. In izmisli si jo. Izdá ga za okrajnega komisarja, ki je prišel iz Kamnika po vojaško pomoč, katere mu je treba pri rubežni. Predrzni človek je celó prenočil v Ljubljani in odšel drugi dan zjutraj z nekim pisarjem in sedmimi Francozi, vojaki, proti Kamniku. Bilo je blizu poldneva, ko so prišli v Kamnik; na vélikem trgu je bila zbrana velika množica, ki je, ugledavši došlece, kričala na ves glas: »Francozje gredó, Francozje!« Ko bi ne bilo pisarja, zgodila bi se bila Francozom slaba, takó razdraženi so bili Kamničani nanje. Ne da bi bil kdo kàj opazil ali slutil, spravil je pisar tujega človeka iz Kamnika; zunaj Kamnika je bil popolnoma varen ter je lahko poročil, kaj je videl in zvedel. [1])

Strah pred sovražnikom in pred tem, kar se utegne skoro zgoditi, zmedel je Ljubljančanom vse glave. In kaj bi jih ne! Dné 1. junija n. pr. je bilo sv. Rešnje teló, za Ljubljano že stoletja in stoletja jeden najlepših, vsekakor pa jeden najslovesnejših dnij, ko hodi procesija po ulicah, okrašenih z zelenjem in cvetjem. Tudi ta dan je šla, toda kakšna! Bila je procesija z oboroženimi francoskimi grenadirji; trideset jih je hodilo z duhovščino v špalirji, nepretrgan špalir je bil postav-

[1]) Listina v Rudolfinu.

ljen po vseh ulicah, koder se je pomikala; pred mestno hišo sta stala dva nabasana kanona, zraven pa dva vojaka z tlečo gobo v roki, ko je šla procesija mimo.

Res, da so Ljubljančani prebili mnogo strahú, toda prebili so ga tudi Francozje samí, sosebno ko so proti sredi junija polagoma izostajale francoske čete, idoče skozi Ljubljano; francoska posadka na Gradu je bila uverjena, da jim naši Ljubljane in kranjske dežele, takó imenitne z vojaškega stališča, ne prepusté kàr brez boja. Zató so se tolikanj utrdili na Gradu.

In bilo je res takó! Na Dolenjskem stoječi major Dumontet je sklenil napasti Ljubljano. Toda bila je to drzna, predrzna stvar, ki bi utegnila popolnoma spodleteti. Zategadelj je moral Dumontet poskrbeti za to, da se vsaj lahko srečno umakne preko Dolenjskega. Zató je bilo treba Dolenjcem najprej vcepiti vero, da se Francozom godí v Ljubljani prav slabo, drugič pa podpihniti v njih še večje sovraštvo do sovražnika. Oboje se je storilo s tem, da je dal novomeški kresijski glavar grof Hohenwart razglasiti pismo, ki ga je neki Napoleonu pisal sam Marmont, najvišji poveljnik v deželi, ki pa Napoleona ni doseglo, ker so ga prestregli naši. Pisano je bilo neki dné 13. junija, grof Hohenwart pa ga je razglasil dné 16. Slulo je takó-le: »Godí se mi tu (v Ljubljani) prav slabo. Nimam niti denarja niti mesá, ker smo v tistem delu kranjske dežele, ki smo ga zasedli, použili že vse. Priprege tudi že ne morem dobiti, ker sem moral osedlati svojo vozno živino, za priprego namenjene vole pa poklati. Tudi nimamo streliva, ker sem v Ljubljani dobil le prav malo svinca.[1]) Ne kaže mi torej drugega, nego oditi na Dolenjsko plenit, kjer dobim obilo konj, volov in denarja skritega. Kar naplenim, spečal bodem na Italijansko, če pa to ne bode mogoče, spravim vse vsaj na ljubljanski Grad v varnost. Kar namerjam, ne bode težavno zvršiti, ker se Dolenjci tresó kakor otroci in jih ni šteti za možé.«[2])

Ne rečem ravno, da je to pismo izmišljeno, da si ga je izmislil ali Dumontet ali pa grof Hohenwart; sumnjivo se mi pa venderle zdí, sosebno zaradi zadnjega stavka, ki je hotel reči: »Glejte, Dolenjci, takó sodijo Francozje o vas!«

Ko je Hohenwart poslal dolenjskim gosposkam prepise tega pisma z naročilom, naj ga razglasé v vsaki fari, dostavil je: »To pismo se razglási, da ljudjé zvedó, kakšne nakane ima sovražnik, in se

[1]) Strelivo, smodnik in kremen (puške so bile narejene takrat še na kamen) so Francozje v Ljubljani zbirali dné 8. junija. (Glej Zoisov dnevnik).

[2]) Listina v Rudolfinu.

takoj zberó, ko se bode prikazoval; bije naj plat zvoná in takó oznani našim vojakom, kje je. Če bi Francoz hotel kàj vzeti, upró naj se ter ga odženó siloma; uverjeni naj bodo, da jih ne zapustimo. Skoro udari naš general Cah z veliko silo na sovražnika, zakaj uničiti ga moramo popolnoma.«

Dné 20. junija se je govorilo po Ljubljani, da je kakih 4000 hrvaških brambovcev prišlo že do Vipave in Postojine. Zvedelo se je dva dni kesneje, da so ti Hrvatje dobili v pest več francoskih častnikov, nekega bogatega Rusa in dva kurirja z Laškega. Vsakega Ljubljančana najsrčnejša želja je bila, da bi Hrvatje le skoro priropotali tudi na Grad.

Kàj takega so se bali tudi Francozje na Gradu. Dné 23. junija jim je ušlo ob pol štirih zjutraj z Gradú 40 móž, za katerimi je posadka streljala s kanoni.

Nastopna noč, dné 24. junija, bila je Francozom še celó neprijetna, zakaj po hribih so že gorele grmade okolo in okolo. Francozje so bili na Gradu in v mestu vso noč na nogah. Drugi dan, dné 25. junija, odvalil se jim je pač težak kamen od srca, ko je prišla v Ljubljano čisto nepričakovana pomoč, cel bataljon, 720 móž, 6 kanonov in 18 vóz streliva!

Ali veselje je trajalo le kratek čas. Zakaj ta bataljon ni bil namenjen v pomoč ljubljanskim Francozom, ampak Marmontu, ki je takrat z veliko svojo vojsko stal še vedno pri Kranji. Bataljon, katerega se je takó oveselila posadka na Gradu, je v Ljubljani samó prenočil in je dné 26. junija odrinil dalje.

Takrat je bilo na Dolenjskem že vse pripravljeno za napad na Ljubljano. Ravno dné 25. junija je razglašal grof Hohenwart po Dolenjskem: »Naši hrvaški in slavonski brambovci so se začeli v Zagrebu zbirati, da sovražnika zapodé iz dežele. To vam povemo zató, da ne bode zmede.« Dan potem, dné 26. junija, razposlal se je novomeškima brambovskima bataljonoma poziv, naj se nemudoma zbereta in bodeta pripravljena. Tisti dan je stal Dumontet s svojo četo že prav tik Ljubljane in je pri Rakovniku prestregel pikét francoskih dragoncev; od šestnajstih mu je ušel le jeden. Med Francozi silen strah! General Guetard ni vso noč zatisnil očíj, in bobni so ropotali na Gradu in po mestu do petih zjutraj.[1]) Dné 27. junija je deževalo ves dan; ponoči tega dné pa je udaril Dumontet s kakimi 1600 možmí na Francoze.[2])

[1]) Erinnerungen i. t. d.

[2]) Ta napad je sicer popisan že v »Mittheilungen d. h. V.« 1851. v Dimitzi IV. 275, 276 in v »Laib. Schulzeitung« 1875, toda je nepopoln.

Ljubljana je bila v najboljšem spanji, bilo je ravno polnočí, ko se ji je bližal s svojimi junaki od štirih straníj — tiho kakor strah. Od jedne sta se po Ižici z Iga dôli peljali na šestih čolnéh dve kompaniji prostovoljcev, drugi dve kompaniji (bili so samí kranjski fantje) in dva eskadrona huzarjev sta prihajala po Dolenjski cesti, dve[1]) kompaniji Hrvatov pa od Zaloga sèm — vseh skupaj kakih 1600 móž,[2]) cvet Dumontetove vojske na Dolenjskem in izbrani iz vsega njenega števila. Prihajali so tiho, zató tudi niso vozili nič kanonov s seboj.[3]) Dumontet je celó prepovedal nabiti puške; streljalo naj bi se nič, ampak Francoze naj bi zagrabili kàr z golim bajonetom.

Napad pa je Dumontet uravnal tak̇ó-le: Razdelil je svoje ljudí v štiri oddelke, ki naj bi Francoza napadli vsi zajedno. Véliki oddelek je vodil on sam; namenil se je ž njim udariti po šentpeterskem predmestji in čez Špitalski most v mesto, stotnik Ballerini pa z drugim oddelkom ravno tisti čas po Poljanah; tretji oddelek naj bi prišel po Dolenjski cesti, skozi Kurjo vas, hitro naj bi zasedel Florijanske ulice in Reber ter zajel Francoze na Gradu; četrti oddelek, prihajajoč od Iga na čolnéh, pa bi stopil na Bregu iz čolnov, dobil v oblast Trnovo, Krakovo in Čevljarski most ter se sredi mesta združil z drugimi.

V denašnji številki »Zvonovi« se je že pripovedovalo, da so bili Francozje na ta napad pripravljeni že več dnij. Dné 26. junija, torej jeden dan pred napadom, povedal je general Guetard Ljubljančanom skoro kàr naravnost, da pričakuje ta napad prav vsak čas. Razglasiti je dal namreč: »Vselej, kadar naši vojaki stopajo v orožje ali napravijo kje alarm, natekó se Ljubljančani od vseh straníj, gnetó se, pritiskajo se, tiščé prav tesno do naših vojakov ter vriskajo, češ, da prihajajo Avstrijanci. Zató je vojakom ukazano, takih množic ne le razgnati, ampak kàr naravnost streljati médnje.« In prav tisti dan se je razglašalo, da se odslej na Gradu ne bode več streljalo s kanonom, če bi kje gorelo v mestu, ampak dajalo se bode znamenje s trobento. — Streli z Gradú so imeli torej odslej ves drug pomen! Da pa se bodo kanoni skoro rabili, to so posneli Ljubljančani zopet iz razglasa, ravno tisti dan izdanega, naj se namreč Ljubljančani ne vznemirjajo, ko ob določeni uri začujejo na Gradu streljanje. Izstrelili se bodo le že dolgo časa nabiti kanoni.[4])

[1]) Dimitz IV. 275. pravi, da šest.

[2]) Erinnerungen etc. Laib. Wochenbl. 1881.

[3]) Mestni arhiv ljublj. f. 111. in »Vormerkbuch des Stiftes Landstrass«, f. 144 v Rudolfinu.

[4]) Fasc. 111. M. a.

Francozje si torej niso mogli očitati, da so kàj zanemarili. Imeli so celó že več dnij najimenitnejše ceste, držeče v Ljubljano in na Grad, zadelane z lesom, peskom v vrečah in sodéh, s kamenjem, s koli, v tla zabitimi i. t. d. Take barikade in palisade so bile videti konec Poljan, na Dunajski cesti pri Maliči in na cesti, ki drží mimo Sv. Florijana na Grad. Vender pa bi bili naši prehiteli Francoze morebiti speče, toda po Dolenjski cesti prihajajoči konjiki naši so se prezgodaj izdali z nekaterimi prav nepotrebnimi streli v Kurji vasi. Da se to ni zgodilo, ujeli bi bili generala Guetarda, ki je stanoval v hiši zraven mestne hiše. Ko je zaslišal strele v Kurji vasi, zbežal je čez dvorišče kàr po lestvi naravnost na Grad, kjer je dal trikrat s kanonom ustreliti ter takó sklicati vse svoje ljudí na noge. [1]) Zgodilo se je vse to seveda hitro, vender so bili naši po mestu že na vseh krajih s Francozi v boji, predno je Guetard prisopihal na Grad.

Tisti, ki so prihajali po Dolenjski cesti, niso opravili kàj prida. Njih nepotrebni strel je sklical Francoze za barikade pri Sv. Florijanu. Več sreče pa so imeli drugi, sosebno óna oddelka, katerih jeden je pritiskal po Poljanah, drugi po šentpeterskem predmestji proti mestu. Na Poljanah so se francoski konjiki ravnokar zbirali. Naši jih zgrabijo kàr z bajoneti; nekatere pobijejo, druge ujemó, večina pa jih je ušla.

Po šentpeterskem predmestji je s svojim oddelkom pripeketal Dumontet do Špitalskega mostú in ukazal napasti Slonove ulice, kjer je bilo v Perlesovi hiši skladišče francoskih vojnih potrebščin. Konec Slonovih ulic, pred Maličem, zbrali so se francoski konjiki, ki so naše vzprejeli z vso silo. Skoro da se tu ni dalo predreti. Kàr odjezdi jeden oddelek naših konjikov skozi Blatno vas in ulice usmiljenih bratov na Dunajsko cesto ter popade Francoze tudi od zadi. Takó zgrabljeni so bili Francozje izgubljeni. Kar jih ni bilo ujetih, zbežali so proti Kranju. [2]) Dva dni pozneje so jih videli, kakó so razkropljeni begali po Gorenjskem. Nekega Bohinjca je srečalo 28 dragoncev, a samó 12 jih je imelo še konje, drugi so hodili peš brez prtljage in nekateri celó brez pušek. — Nekdo drug jih je videl prav tisti dan 72 bežečih skozi Kranj proti Ljubelju. [3])

Dočim so naši razkropili Francoze pri Maliči, dirjal je Dumontet galopoma (imel je samó 20 huzarjev s seboj) čez Špitalski most, čez Véliki trg in po Starem trgu naravnost proti Sv. Florijanu, češ, da ondu prehití Francoze pri barikadah. Ali prišel je, kakor vemo, pre-

[1]) Mittheilungen des hist. Ver. 1851.

[2]) L. c.

[3]) Zois, Erinnerungen.

pozno, kakor je prepozno prišel óni oddelek po Dolenjski cesti, s katerim se je Dumontet sedaj tu sešel.

Videč, da mu tukaj ni opravka, zdirja Dumontet od Sv. Florijana nazaj na Stari trg. Na oglu redute velí ónim 20 huzarjem postati in čakati povelj, sam pa zdreví po Starem trgu nazaj proti Čevljarskemu mostu, odkoder so se že slišali streli. Tukaj namreč so se naši tudi že pokali s Francozi. To so bili tisti, ki so se pripeljali po Ljubljanici in iz Čevljarskih ulic ter so s sedanjega Prešérnovega trga silili na most in proti Tranči, kjer je stalo kakih 200 Francozov.

Dumontet je bil po Starem trgu pridirjal že blizu Tranče, ko zakričí na oglu Čebulove hiše (sedanje Vodne steze) francoska vedeta (straža na konji) nanj: »Qui vive?« (Kdo je?) Zajedno straža tudi izproži proti njemu, toda ne zadene ga. Dumontet zasuče konja kakor blisek ter ga vzpodbode nazaj k svojim huzarjem, stoječim pri reduti; ali na oglu Rebri ustrelí komaj pet korakov od njega zopet francoska straža nanj. V Rebri, ozkih ulicah, ki držé s Starega trga na Grad, stalo je šest Francozov; mogoče, da so prišli šele tisti trenutek z Gradú, bržkone pa so stali v Rebri že prej, ko je jezdil Dumontet mimo njih, pa ga ali niso spoznali, ali pa iznenadejani niso vedeli, kaj storiti. Takoj namreč, ko je zavreščalo po Ljubljani, hiteli so Francozje, ukvartirani po mestu in po predmestjih, gôri na Grad ter pustili v početku Rebri šest móž straže. Jeden izmed teh je torej pomeril na Dumonteta, in sicer od dosti blizu, komaj pet korakov daleč, pa ga tudi ni zadel. Konja Dumontetovega pa je strel takó preplašil, da je skočil na drugo stran ceste ter jel tam plesati. Dumontet je bil v smrtni nevarnosti, vender ga je rešila njega hladnokrvnost. Ko je ukrotil konja, ukazal je Francozom v njih jeziku razjahati ter je zarohnel nanje, zakaj streljajo na častnika, predno so ga vprašali po paroli. Vse to se je zvršilo po bliskovo. V tem pa so bili že naši pregnali Francoze s Čevljarskega mostú po Rebri na Grad.[1])

Takó so naši dobili Ljubljano v oblast in ujeli poldrugosto Francozov, med njimi 23 častnikov in dva uradnika, vojnega komisarja Lediera in davkarskega agenta Vadala, ki je kakih 14 dnij prej pregledaval in popisal vse avstrijske blagajnice. Tudi general Guetard se je bridko spominjal napada, zakaj izginil mu je bil njegov dnevnik, kar ga je hudo peklo.[2]) Tudi je vzel Dumontet Francozom 100 naših ujetnikov, ki so jih imeli zaprte na Fužinah pod Ljubljano.[3]) Mrtvecev

[1]) Mittheilungen 1851.

[2]) Zois, Erinnerungen.

[3]) Mittheil. l. c.

in ranjencev je bilo na obeh stranéh primeroma malo; po Ljubljani so pravili, da je Francozov obležalo neki 14, naših pa samó dva.[1]) Oficijalno avstrijsko poročilo pa, ki ga je grof Hohenwart razglasil na Dolenjskem, dejalo je, da so Francozje imeli 150 mrličev in ranjencev, naši pa 9 mrličev, 52 ranjencev, med njimi 2 častnika, za nekatere pa se ni zvedelo, kaj se je zgodilo ž njimi. Pogrešali so tudi jednega konja.[2])

Ves napad se je zvršil kàj urno. Ko se je zdanilo, bila je stvar že vsa končana. Seveda je pokalo z Gradú še ves dan v mesto, na Golovec in na Dolenjsko cesto. Tisti čas namreč, ko so se naši razlili po ljubljanskih ulicah, zasedel je jeden oddelek Golovec, odkoder so ob napadu ves čas prav pridno streljali na Grad. Meščani so poslali na Grad prošnjo, naj bi Francozje prizanašali mestu, toda ti so jih zavrnili prav grdo in streljali odslej menda še huje.[3])

Naši so se utaborili po vsem Vélikem in Starem trgu; sosebno močno so zastražili vse vhode na Grad. Toda morali so biti oprezni, zakaj Francozje na Gradu so prežali nanje kakor jastreb na ptiča. Naših ni smel nikjer nihče toliko pogledati izza ogla, da ga je bilo videti z Gradú. Predrzni Dumontet sam je bil nekolikokrat v prav veliki nevarnosti. Da ne bi namreč Francozje planili po kakih ulicah dôli v mesto, zapažili in zagradili so naši vse imenitnejše kraje v mestu, napolnili vreče s peskom in navalili povprek čez ulice sode, polne gnojá, kolikor so jih dobili; takó so pregradili cesto pred škofijo, cesto na Starem trgu, pred reduto, dohod na Špitalski in Čevljarski most i. t. d. Ko si je Dumontet prišel ogledat pregrajo pred Čevljarskim mostom in je stopil nekaj preveč na most, vsul se je z Gradú kàr dež krogel na tisti kraj: jedna je udarila tik njegove noge v mostnico.

Predrzni naši vojaki so se kàr igrali z nesrečo. Francozje so bržkone slabo streljali, in zató najbrže sta pred Sv. Florijanom dva drzna huzarja nalašč stopila na ogel šentjakobskega župnišča. Seveda so se na Gradu précej obrnile vse puške proti njima. In res, jednemu ustrelé konja, drugega pa obstrelé na levi nogi, in proti večeru se je zaradi svoje neopreznosti res ponesrečil jeden izmed naše straže, ki je stala pri reduti.[4])

Na Poljanah še sedaj pripovedujejo o dveh hrvaških jezdecih, ki sta prijezdila čez Špitalski most. Kàr omahne jeden s konja. To-

---

[1]) Zois, Erinnerungen.

[2]) Rudolfinum, f. 144.

[3]) Zois, Erinnerungen.

[4]) Mittheilungen des hist. Verein 1851.

variš njegov poklekne brž za ogel hiše v Špitalskih ulicah in pravi ranjencu: »Brate, kaži mi ga, da ga ću pucat!« In ko mu tovariš po vé, da je krogla priletela z Gradú, pomeri tja gôri ter ustrelí Francoza, stoječega zraven kanona.[1]) Ta pripoved se sicer popolnoma ne ujema s situvacijo, pač pa priča, da je drznost naših vojakov ostala ljudem še dolgo v spominu.

Proti večeru se je raznesla novica, da prihaja Francozom 3000 móž z Gorenjskega na pomoč. »Čaka nas huda noč!« vzdihnil je Zois, »Bog daj, da se ne bi kje vnelo.«[2])

Toda Francozje niso prišli. Ko se je storila noč, tedaj je streljanje na Gradu polagoma pojenjalo, in proti deseti ali jednajsti uri potihnilo do dobra. Ponoči ni bilo slišati nobenega strela več, vender so prečuli Ljubljančani to noč v strahu in trepetu pri zaprtih in dobro zadelanih vežnih vratih. Ko pa so zgodaj zjutraj zvonovi zapeli prazniku sv. Petra in Pavla, zavriskala je vsa Ljubljana, češ: to je znamenje, da so se Francozje podali. Toda ni bilo takó, temveč jo je bil Dumontet, bržkone zaradi óne novice o 3000 možéh pomoči, v temi popihal s svojimi vojaki iz mesta. »Dumontet ist in der Nacht zum Teufel gegangen!!!«, jezil se je Zois[2]) —

Ko so se Ljubljančani polagoma prikazovali iz hiš, videli so pred mestno hišo že zopet francosko stražo zraven francoskih kanonov.

Ob osmih zjutraj je primarširal general Guetard in vsa francoska posadka s šumno vojaško godbo zopet z Gradú.

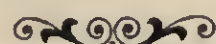
Ljubljančani so se trepetaje spogledavali, češ: »Kaj bode pa sedaj!« Bežati je bilo seveda najbolje, ali Francozje jim tega niso pustili. Bogati trgovec Recher se je bil v Krakovem s svojo soprogo že ukrcal, in čoln bi bil ravnokar odrinil proti Igu, ko so ga ustavili Francozje. Poberó mu vse, kar je imel s seboj, sam pa jim vender odnese peté.

Kakó je Janežič baron Lichtenberg, takrat glava začasne gosposke v Ljubljani, blagroval prejšnjega guvernerja, grofa Brandisa, ki je bil ob prihodu Francozov še o pravem času pobegnil iz Ljubljane v Novo Mesto in tam v imeni avstrijskega cesarja uradoval in vladal deželo, kolikor je Francozje še niso zasedli![2]) Prvo, kar so sedaj Francozje storili, bilo je to, da so Lichtenberga in vse njegove uradnike odvêdli na Grad, bržkone ker so menili, da so kakorkoli prizadeti pri napadu. Ker se jim pa ni moglo dokazati nič napačnega, izpustil jih je general Guetard še pred poldnevom, toda: »Mais vous payerez bien cher cette visite!« »Vi pa bodete drago plačali ta poset!« dejal jim je pri odhodu.[2])

(Konec prihodnjič.)

[1]) Tudi Zois je slišal o tem. »Erinnerungen« i. t. d. nr. 317. dne 30. junija.

[2]) Zois, Erinnerungen.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Konec.)

VIII.

Imoviti župan Gašper, Jurijčkov oče, je ponoči nagloma umrl. Krepkega možá je zadela kap.

Ta novica je šla óno jutro po lepi nedelji od ust do ust. Vsi so pomilovali poštenega, bistroumnega možá, čast in ponos županije, katero je vodil dolgo let na občo zadovoljnost. Vsa vas je bila presunjena; nihče ni mogel s pravim duhom bivati pri svojem poslu; vedno se je govorilo le o njem in o slovesnem pogrebu, za katerega so delali velike priprave.

Ali radovednost in govorica ni obstala pri rakvi, sezala je dalje v rajnikove domače stvarí. Govorilo se je o Jurijčku, presojala so se njega dobra in slaba svojstva, sklepalo se je, da se bode moral skoro oženiti, in semtertja so se dobila usta, ki so vedela kàj povedati o njega znanji z ljubeznivo hčerko žagarjevo.

Bilo je na pogrebni dan. Zjutraj že so prihajali daljni prijatelji in sorodniki Gašperjevi, da mu izkažejo poslednjo čast pri pogrebu, ki je bil določen za popoldne. Žaga je tisti dan stala, žagar Tone pa je imel vse polno opravila v hiši svojega preminulega gospodarja, da je stregel gostom in urejal za pogreb, kar je bilo potrebnega. —

»Cilka,« deje njena mati, ki se je ravno vrnila z žage, kamor je bila šla kropit župana, »očetovo črno suknjo in njega prazniški klobuk ponesi na žago; oče ne utegne, da bi se prišel preoblačit. In ali veš,« nadaljuje počasi, »koga sem srečala spotoma, kdo je tudi prišel k pogrebu?«

Cilka se zgane. Roke pritisne na prsi, kakor bi hotela ondu nekaj zadušiti, in šepne z obledelimi ustni: »Vinko!«

»Dà, Vinko«, pritrdi mati ter jo gleda v skrbéh, »in sicer v vojaški obleki, z dvema zvezdama na ovratniku. Cilka, ali te bode hudo zadelo, kadar ga ugledaš?«

»Ne bojte se, mati,« odgovorí deklè z negotovim glasom, »vêdla se bodem, kakor se mi spodobi.«

»Tedaj hočeš venderle na žago?«

»Pojdem, mati,« deje deklica z žarečim licem, dočim se ji strah in hrepenenje čitata iz očíj. »Sicer moram tudi še pokropiti očeta župana; lahko storim oboje zajedno.«

Mati žalostno zmaje z glavo. »Ubogi otrok,« misli si, »rana se še ni zacelila, kakor sem upala. Bojim se celó, da ga ima še rajši nego kdàj.«

V tem je Cilka z očetovo suknjo prišla na žago. Naravnost ni stopila v hišo, temveč v izbico pri žagi, kamor je navadno očetu nosila obed. Nikogar ni bilo tam. Suknjo in klobuk položí na stol ter méni oditi. Zdajci jo nekdo pokliče.

Ob tem glasu ji zastane vsa kri, srcé ji močno utriplje, kolena se ji zašibé, da se mora nasloniti ob stol, sicer bi onemogla. Toda že stojí čvrst, brhek vojak pred njo — Vinko.

»Cilka, ali sem te prestrašil, da si takó obledela in zatrepetala? Je li, da me nisi pričakovala, ker še nisem doslužil? Dali so mi dva dni dopusta, da smem za pogrebom svojega dobrotnika. Sedaj pa: Bog te sprimi, ljuba Cilka!« Takó ji govorí ves vesel in ji podá obe roki v pozdrav. »Pa še ti meni sezi v rokó,« pristavi nató; in ker se ona ne dotakne njega rok, seže on ponje s tresočo desnico.

»Bog te sprimi, Vinko,« ponoví Cilka kakor v sanjah, toda ob tem ga še ne pogleda. »Res, da te v tej obleki skoro nisem spoznala,« deje plaho, samó da nekaj pové, in s tem zakrije svojo zmočenost.

»Cilka, kaj se je zgodilo s teboj? Saj me še ne pogledaš? Ti se celó izogiblješ mojim očém? Tvoje besede so takó hladne!« Vse to pravi Vinko neprijetno zadet v jedni sapi. »Ali je to plačilo za óni dve dolgi leti, ko sem te toliko pogrešal, ko sem toliko hrepenel po tem trenutku?«

»Ne morem biti danes vesela, ko leží naš gospodar in dobrotnik na odru,« izgovarja se Cilka zbegana. »In potem — vedi, Vinko, kolikor si mi ljub, vender ti ne smem biti več takó prijazna kakor nekdaj. Lahko bi krivo tolmačil mojo prijaznost, kar pa se ne smé zgoditi. Jaz sem —«

»Čemú mi govoriš v ugankah?« seže ji Vinko v besedo, in bledoba se razprostrè po njega zagorelem lici. »Če mi hočeš potisniti meč v srcé, pa ga potisni précej, ne po malem! Naravnost povej,« pristavi razvnet, »da mi nisi več zvesta!«

»Vinko, povej, kdaj pa sem ti kàj obetala, da govoriš o moji nezvestobi?« vpraša Cilka očitaje.

»Tvoja usta mi niso nikdar ničesar obetala, to je res,« zavrne jo Vinko nekoliko mirnejši, »zató pa so tem jasneje govorile tvoje očí. Oh, Cilka, Cilka, nekdaj si me imela rada, pa še kakó rada! Dobro sem čutil tvojo ljubezen, najsi si molčala o nji. In da te spoštujem nad vse, to si tudi dobro vedela, dasi ti nisem nikoli dejal kàj takega. Rada sva se imela, ne táji! Potem sem moral k vojakom, in ondu je bila zopet le misel nate, ki mi je sladila vse neprijetnosti. Vidiš, Cilka, dve zvezdi sem si prislužil na ovratniku, in to le tebi na ljubo. Še leto dnij bi bil služil, potem bi se bil vrnil domov, kjer mi je bila že obečana dobra služba v tvornici — Cilka, Cilka, zakaj si mi porušila vse nadeje?«

Cilka ga je ves čas nemo poslušala in se tiho jokala. Srcé ji krvaví, ko vidi trpečega njega, za katerega bi dala srčno kri, da ga osreči. Duša ji prekipí v brezkončnem sočutji. Šele sedaj se ozrè prvikrat nanj, in njene očí se ujemó z njegovimi. Ob tem pogledu zatrepeče po vsem životu. Jurijčka bi bila lahko zrla ure in ure, ne da bi kàj začutila; jeden pogled na Vinka pa ji je vzbudil neizrečno čustvo. Premagujé svojo omamljenost, pravi počasi in v pretrganih stavkih: »Vinko, ne zabi, da človek sklepa, Bog pa sklene! On je določil, da bodem Jurijčkova žena; zgôdi se Njega volja! Udaj se tudi ti temu božjemu sklepu in ne vprašuj dalje. Trpela bi oba preveč —«

»Jurijčkova žena?« zakliče Vinko zavzet; »rajši bi te hotel videti na mrtvaškem odru, nego da stopiš pred oltar s tem hromcem!«

»Vinko, ne zaničuj ubogega mladeniča, sploh ne govôri takó glasno, da te kdo ne sliši,« prosi Cilka preplašena in osupla zajedno. Čula je hojo in ropot pred vežo in se bala, da bi utegnil biti Jurijček. »Ko bi čul najin pogovor!« misli si vzgrožena.

»Ali je mogoče, Cilka, da bi hotela — njega? Ali bi ga celó vzela, samó da bi bila bogata in imenitna?«

»Oh, ne sili dalje vame, ker bi bilo zastonj! Obljubila sem se mu že pred petimi leti, ko še nisem poznala vrednosti bogastva, in to obljubo moram izpolniti. Sedaj pa idi, da naju kdo ne zapazi! Bodi dober, kakor si bil slej, in gotovo bodeš še srečen. — Idi, prosim te,« pravi še jedenkrat sklenjenih rok in preplašenih očíj, ko vidi, da se ji on ganjen bliža in da ji hoče nekaj povedati. »Ne smem te več poslušati; to bi bilo greh. Bog te obvaruj — pozabi me!«

»Tedaj niti ne prebiješ mojega glasú, takó sem ti zopern?« méni Vinko bridko. Nató se užaljen obrne in s sabljo rožljaje odide.

»Dva sem že onesrečila: Jurijčka in Vinka, ali največ trpim sama,« ihtí Cilka brezupno. »Bog se me usmili, kaj bode iz tega!«

IX.

Cilka še stojí kakor kip, utopljena v žalne misli, ko pride nje oče v izbico.

»Ali si mi prinesla oblačilo, Cilka? Précej se moram preobleči; povabljen sem v hišo na kosilo. Kakšnih lic pa si, Cilka?« pravi oče, ko se preoblači; »vsa objokana si in upadla! Ljuba moja, človek ne smé toliko žalovati po mrliči; to je, kakor bi se hotel kregati z Bogom! Mrliču pa tudi ni nič pomagano. Pravijo celó, da trpé, ako preveč žalujemo za njimi. Molimo rajši zanje in hranimo jim blag spomin!«.

Cilka se močno zardí. Ves čas, kar je bila tu, niti ni pomislila na Gašperja. Spomni se tudi, da ga še kropit ni šla; sram jo je, da je popolnoma pozabila na to. Hitro si otare solze in pravi v zadregi: »Sedaj grem kropit, oče, potem pa pojdem précej domov. Mati z bratoma pojdejo k pogrebu, jaz pa ostanem domá za varuha.«

»Prav,« méni Tone, ki se je ravno opravil; »sedaj ni nikogar pri mrliči; vsi so šli obedovat. Takó vsaj utegneš pobožno pomoliti nekaj očenašev za njega dušo!« —

Cilka klečí že dlje časa pri vznožji rajnega Gašperja in pobožno moli. Ženica, ki je čuvala mrliča, naprosila jo je, naj bi ostala pri mrliči četrt ure, da pojde ona dôli k družini na obed. Cilka je privolila.

Sedaj domolí. Vstane, pobožno se prikriža, potem pa nekamo trepetaje škropí mrliča.

»Počivajte v miru, oče,« šepne pri tem. »Oh, vam se godí bolje nego meni; vi ste dokončali boj, meni pa se je šele pričel. Oh, molíte zame, da mi Bog dá moč in vztrajnost izvrševati dobre namene, katere imam v mislih. Oh, oče, kakó sem nesrečna!« Takó ihtí potihoma in si zakrije lice.

Nenadoma ji nekdo potegne roke z lic. »Cilka, ne jokaj se,« reče mehak moški glas.

Deklè se zgane. Vinko stojí pred njo in jo sočutno gleda.

»Cilka, oprôsti,« pravi ji ponižno, »da sem bil prej takó trd. Vest mi ni dala mirú; iskal sem te povsod; naposled sem sodil, da te dobim tukaj. Jutri odpotujem, da se nikoli več ne vrnem v ta kraj; a nečem se ločiti v sovraštvu. Res, predrzen sem bil! Jaz sem in bodem do konca dnij le ubožen delavec, ali ti si vredna boljše usode, nego bi jo imela pri meni. Bodi torej srečna, in to s komersibodi, da si le srečna! — Cilka,« pristavi nekoliko razdražen in zajedno proseč, »ne glej vedno v tla; samó jedenkrat še mi poglej za slovó v očí!«

Cilka ga pogleda proti svoji volji. Ne odtegne mu roke, katero on krepko drží med svojimi. Dolgo si gledata v očí, obadva bleda kakor mrlič blizu njiju. Saj je bilo to slovó, slovó za življenje!

Zdajci zaškripljejo vrata, koraki se približajo. Oba se vzdramita; roka hitro izpustí roko, in »Z Bogom, Cilka!« — »Bog te čuvaj, Vinko!« zazvení kakor jeden vzdih v mrtvaški sobi.

V tem hipu stojí Jurijček med njima. Hitro prime Cilčino desnico, katero je Vinko ravnokar izpustil, in jo zopet položí v njegovo.

»Jurijček, kaj delaš?« zakliče Cilka že na pol onemogla.

»Kar moram,« odgovorí Jurijček zamolklo. »Cilka,« nadaljuje s slovesnim glasom, »tukaj, vpričo rajnega očeta te odvezujem dane besede. Oče, prepričan sem, storili bi takisto, če bi še živeli. Zakaj bi bili nesrečni vsi trije? Dovolj, da sem jaz. Odrekam se tebi kot ženin, a prosim, da ti smem biti brat, prijatelj. Ti pa, Vinko, ne zabi, da me imaš od tega trenutka za najzvestejšega prijatelja. Bodita srečna — srečna!« ponoví siloma, dočim obema stiska roke.

Dalje ne more govoriti. Glas mu zatrepeče, okó se mu porosí. Da skrije svojo tožnost, poklekne pred očetovo krsto in moli.

Tudi Vinko in Cilka ganjena poklekneta in povzdigujeta svojo molitev do prestola vsemogočnega Bogá, ki takó umno in ljubeče vodi usodo svojih otrók . . .

Goslarju.

Lep nisi, obraz tvoj zagôrel, raskàv,
In vender, ko strune pojó ti pod lokom
Zdaj z radostnim smehom, z bridkostnim zdaj jokom,
Iskreno podal bi rokó ti v pozdrav.

Zamaknjen poslušam glasove le-té:
Igraj mi, da struna se jasno oglaša!
Ti tujec, jaz tujec a pesem to naša —
Obema po domu trepeče srcé!

Glej, svet se razmika, oh, gledam jih spet
Domače gorice, goré in planine,
Cvetoče vrtove, zelene doline,
Razgrnjen pred mano ves rajski je svet!

In tukaj so zopet vsi znanci zvesti,
Po njih se v tujini od srca mi toži . . .
Glej, ta me pozdravlja, ta roko mi proži,
Prijazno mi govor domači zvení! — — —

Lep nisi, obraz tvoj zagôrel, raskàv . . .
Kaj vidim? Oh, solze tekó ti po lici?
Oprôsti! Lepó je to lice v resnici —
Prisedi! Ná roko! Pozdrav za pozdrav!

A. Funtek.

Od Drave do Dravinje.

Spisal **M. Cilenšek.**

(Dalje.)

Mrak je legal na zemljo, ko sva se vzdramila iz tega predpotopnega sanjarjenja in se zopet zavedla sedanjosti. Kreneva nizdolu. Zbok teme nisva razločila, kakšne rastline rastó na bližnjem travniku, a močno se nama je dozdevalo, da je bilo precèj brdenj (arnike); vender v travo nisva hotela, česar nama je bilo še tisti večer jako žal. Prišla sva v gostilnico, kjer sva najprej vprašala po prenočišči. Bila je to neki prva v trgu, a vender ne mnogo boljša od navadne krčme. Po povoljnem odgovoru stopiva v sobo in si izbereva prostor v kotu za dolgo mizo. Sicer ni bilo težavno dobiti prostora, zakaj samó za nasprotno mizo so sedeli štirje moški; ostali sta bili prazni. Omenjena četvorica ni bila nič kàj glasna, in tudi niso imeli vsi jednakega posla, zakaj dočim so se trije kratkočasili vsak na svoj račun, bil je četrti prav za prav brezpotreben »komar«, kakeršnih je navadno povsod dovolj na veliko jezo igralcem. Trije so torej mešali tiste podobice, na katerih ima »škis« prvo besedo. Možjé so bili močno zamišljeni, govorili niso skoro nič, tembolj pa so metali po mizi in ko so dometali, potisnili so kàr molčé drobiž do soseda in zopet pomešali. Za presledka se je navadno oglasil komar z velevažno opombo, ki pa je dobila pri igralcih menda le takrat milosti, kadar ni bila na pravem mestu. Sicer pa niso utegnili besedovati, ampak grabili so po podobicah in jih zopet metali. Takó je bilo ves večer.

K najini mizi sta prisedla pozneje dva moška; jeden je bil lovec, kar se je poznalo po njega orodji, drugi pa ni nosil svojega rokodelstva na prodajo. S tema, zlasti z lovcem, začeli smo se razgovarjati. Najprej nama je opisal najboljšo in najbližjo pot na Planinko in je dostavil, da je ravno prehodil gorovje in opazoval vse tisto, kar je namenjeno, da pride o svojem času gospôdi na »muho«. Seveda, siromak mora prezebati po cele dni po gorah in skrbeti, da imajo gospôda pozneje veselje, in časih še prideš v nevarnost. Tukaj se kàj takega sicer pripetí prav malokdaj, a drugje je tatinski lov skoro na dnevnem redu, in tedaj treba vse pozornosti, ako hočeš biti vesten. Z lovsko latinščino svojo ni hotel nič kàj na dan, menda zató ne, ker je došli učitelj nazival tovariša »gospod profesor«, in to mu je bilo dovolj.

Govorilo se je tudi o rastlinah, sosebno o planinskih, toda lovec je vlekel zmirom bolj na óno stran, kjer so baje domá »neka čudotvorna zelišča« in zorne korenine jednake močí. Da bi pa brdnja rasla kraj trga, to se mu je zdelo celó smešno. In vender je takó! Drugega jutra sva se prepričala, da je bila najina slutnja prava. Precèj rumenih brdenj je krasilo travnik; bržkone je njih seme zanesla voda z višav in mu odkazala tu drugo domovino.

Solnce še ni posvetilo na severno stran, ko sva že pobirala stopinje vkreber. Svet je tu precèj strm, zató pa pot ni dolga. Prišla sva najprej v jelov gozd, kakeršnih je več po Pohorji. Tukaj je bilo že vse živo, zlasti pa mnogo senic, ki so trebile in snažile drevje, da je bilo veselje. Njih glasno čivkanje se je razlegalo sedaj s tega sedaj z ónega drevesa. Vmes pa se je oglašal tudi gozdni tesar na starikavi veji in pazno poslušal, kakó mu odgovarja les pod kljunom. Že precèj visoko stojí zadnja kmetija; v trgu sva zvedela, da ji pravijo »Kassiak«. Beseda je sicer na prvi pogled čudna, a takoj zazvení drugače, če zveš, da tu »ače kaze pōsejo«. Popačili so jo bržkone tržani, zakaj predomače se jim jo je zdelo izgovarjati »Kozjak«. Dalje proti vrhu je bila pot precèj kamenita, in visoki gozd je polagoma ponehal. Mestoma je bilo tudi nekaj razgleda, seveda samó na severno stran, a mogočno dravsko pogorje je delalo jez, katerega ni možno predreti z očmí. Hkratu pa stojiva sredi vesele pomladi. Na desno in levo, pred seboj in za seboj, povsod polno lepih vijoličnih nunk, kakor da jih je povodni mož visoko gôri v jezerih pričaral iz zemlje. In vender je ta prikaz samó nasledek krajevnega razmerja! Mi pravimo, da se zima umika pomladi in da se to dogaja tem pozneje, čim više je kraj nad morskim površjem. Zató so naše ljube znanke izza prve pomladi po dolini že davno odcvetele in že nastavile plod, ko se po višavah jedva vzbujajo iz zimskega spanja. Ali tem večje je tvoje veselje, ko najdeš táko nežno cvetko visoko nad zadnjim seliščem ubogega trpina. Morebiti si katero vtakneš za klobuk, da jo pokažeš prijateljem in znancem, ko se vrneš s pota. Toda prav slabo bi jim ustregel ž njo, zakaj rastlinica ne prebije solnčne toplote in prav skoro ti popolnoma zvene. Nje nežno cvetje se sicer ne ustraši mrazú, gorkota pa ji je smrt. Da je bilo dobiti tudi še drugega rastjá, to je gotovo; najbolj naju je vender zanimala posebna vrsta lišajev, ki rase ponajveč po skalovji in katere ni najti povsod.

Ko sva prišla po nekaterih ovinkih iz gozda in goščavja, razprostirala se je pred nama prva dôkaj obsežna planinska senožet. Približno sredi nje stojí kočica, in pol streljaja od nje izvira studenec

»Wrelling«, kakor so naju poučili v trgu. Taka grda pokveka nama sicer ni bila po volji, zakaj vedela sva, da ga mati priroda ni porodila tujcem, ampak najprej domačinom, ki so mu tudi vzdeli lepo imé »vrelec«. Toda odpadniki. kàr silijo med tujce in se med njimi tudi nalezejo najhujšega zaničevanja svojega rodú, da potem strastno preobračajo in sukajo materinščino, doklèr se ni razvila spaka, ki neki ugaja »dobremu ukusu«. — Dočim je bila ostala senožet že precèj rjava — trava je komaj poganjala kalí — bilo je okolo studenca že vse prav lepo zeleno in za počitek jako pripravno. Najhujši del pota sva imela za hrbtom, in tudi želodec se je že oglašal, zató se nisva branila tega prijaznega prostora, temveč razložila vse po trati in sedla na zelenico. Kakó dobro vender dé človeku, kadar ves utrujen položí svojega rojstva kostí po mehki travi tam v prosti prirodi, ko se je odkrižal vseh tistih potrebnih in nepotrebnih pomislekov, ki so se porodili v zatohlih mestih! Tukaj se zavé do dobra, da je zemljan in da je brezumnost vsa tista nečimernost, po kateri hrepení sedanje človeštvo bolj in bolj. In kakó ti je všeč vsak grižljaj! Dozdeva se ti, da se mastiš z ambrozijo, in vsak požirek ti je nektar, ki se ti čudotvorno razliva po utrujenih udih. In takih uric naj bi človek ne bil vesel! Vse to provzročuje sveži in čisti planinski zrak, ki ti širi prsi in čegar kisík se hitreje spaja z ogljíkom v ogljíkovo kislino. Ne samó zdravo, tudi poučno je zmerno pohajkovanje po gorah in zató se čimdalje bolj ukoreninja pri izobražencih. »Česa neki naj se človek naučí po gorah?« utegnil bi ugovarjati starokopitnež, kateremu popolnoma zadošča bližnja mestna okolica s svojim izprijenim zrakom. Seveda, kdor lazi po gorah samó zató, da si o priliki lahko potrka na prsi in se širokoustno pobahá: »Tudi jaz sem bil gôri«, kdor nima očíj za prekrasno prirodo, ki mu vsiljuje toliko in toliko važnih in imenitnih vprašanj, kdor ne vé, da je vsaka ped zemlje prezanimljiva, in kdor le misli na svoj »jaz«, temu ne moremo odgovoriti povoljno. Odgovor pa dobí v obči zgodovini človeštva, ki je napredovalo šele tedaj, ko so se mu razširili nazori o svetu, o raznih národih in o raznih drugih stvaréh. Vse to je napredovalo polagoma in se ni narekovalo za zeleno mizo, temveč v potu svojega obraza je stopal potnik križem svetá in naznanjal strmečemu občinstvu to in óno. — Ni še dolgo, odkar se trudijo ljudjé na gore in planine, a napredek je v vsakem oziru velikanski. Na mesto prejšnjih pravljic in basnij je stopila znanost in izkušnja, ki delí z drugo mero, češ: »Iz mene zajemlji in pústi óno prazno blebetanje takim, katerim ne ugaja resnobna in resnična beseda.« Samó takó je bilo mogoče, da je izkušeni zemljeslovec proučil

zemeljsko površje, kolikor ga je pač mogel, gledé na raznovrstne ovire po takih krajih, časih komaj pristopnih; živalstvo in rastlinstvo je tudi dobilo svojih móž, ki so nenavadno vztrajno in s še večjim zatajevanjem preiskali vsak kotič in prebrskali vsak listič, da bi spopolnili vedo in pokazali svetu, v kakšni temi je taval doslej. Za temi je prišlo sto in sto drugih, ki so zidali na vedno širši podlagi in naposled dozidali prekrasno poslopje denašnje znanosti. Trditi pa vender ne moremo, da je že vse dognano do pičice; marsikaj še čaka prihodnjih rodov, predno bode vse v redu in predno se zamaší poslednja luknjica. —

Od studenca sva korakala zopet vkreber. Iz prva je šlo po senožeti, a predno sva bila na nje gorenjem robu, odprl se je že precejšen razgled. Dravsko pogorje se je za čudo znižalo in je bilo podobno podolgastemu griču, ki se razteza ob levem bregu Drave od Maribora malone do koroške meje. S severa so naju pozdravljale visoke planine, nekatere še v beli plašč zavite, druge že brez snegá, kakor je ravno naneslo krajevno razmerje. V ónem kotu pa, kjer deroča Mura zapustí gorske velikane in se počasneje pomika po širši in menj nagnjeni strugi, ležala je siva, neprijetna megla na zemlji, kakor bi nama naznanjala: »Vse, kar pride odtod izpod mene, je takó megleno, da ne prideš resnici in pravici do konca.« In glej, baš ondu se raztezajo ravne in neravne ulice vélikega mesta zelene Štajerske, in zaradi tega se ne čudimo, če je vse nekamo presojno nalik megli, kar prihaja od ondot na jug. Neprijetne misli te obidejo, ako samó skozi meglo ugledaš mesto, na katero bi bil rad ponosen, pa ne moreš biti. In celó visoko na slovenskem Pohorji, kjer si se iznebil vseh vsakdanjih skrbíj in bolečin, celó tu sredi krasne prirode, vzdiga se ti srd do tlačiteljev svojih. O njih ni reči, da ne vedó, kaj delajo. Prav dobro vedó; vse prav dobro preudarijo, potem šele udarijo! —

Po senožeti se razcvita ržnéga cvéta in malega srpana lepa čebulnica »zlati klobuk« ali »zlato jabko«, kakor jo imenujejo po Pohorji. V zemlji ima jajčasto, z rumenimi luskami zaodeto čebulo in okolo 60 *cm* visoko, jednovito in okroglo steblo, katero jeseni pogine. Listi stojé v vretencih; celorobi so in suličasti. Vrhu stebla je pripet rahel grozd velikih, lepih kimastih cvetov, ki so skoro podobni turškemu turbanu. Pojedini cvet je sestavljen iz šest nazaj zavihanih lističev mesnate ali vijolične barve in poprskan s skrlatnorjavimi lisami. Iz njega gleda šest dolgih prašnikov in še daljši vrat. Zlato jabko je prava krasota gorskega svetá.

(Konec prihodnjič.)

Atene.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

II.

Dika atenska je Akropola, ki tudi v svojih razvalinah premogočno vpliva na nas. Na Akropoli je bilo že od nekdaj versko in národno središče vse Atike. Tukaj sta se Atena in Pozejdon borila za trdnjavo in deželo. Pozejdon je bil premagan in je potem razkačen zasekal s svojim trizobom razpoko v živo skalo, katero so duhovniki vernemu ljudstvu kazali v erehtejonu. Atena pa je ustvarila oljiko, ki je toli značilno drevo za Atiko, in takó se je izkazala za vladarico deželi. Na Akropoli so tudi gojili sveto oljiko, ki je bila znak vsega mesta. Tukaj je stoloval mitiški kralj Kekrop, ki je imel kačaste noge, in v otlini na severozapadni strani Akropole je zalezel Apolon kraljičino Kreuso, ki je od njega porodila Jona, pradeda vseh Joncev.

Na Akropolo prideš peš iz Eolskih ulic mimo »stolpa vetrov« po severozapadnem obronku, z vozom pa mimo odejona na zapadni strani skalnatega griča, ki je tukaj menj strm. V višini 125 *m* stojé Beuléjeva vrata, imenovana po najditelji; bila so postavljena od starega gradiva bržkone šele v polovici II. stoletja po Kr. Skozi ta vrata lezemo po ostankih starih stopnic (moči je bilo po kačasto zaviti poti celó jezditi na Akropolo, in tod so vlačili tudi darilno živino) med sedaj zopet sestavljenim svetiščem Nikinim in 9 *m* visokim sezidanim podstavcem od himetskega marmorja, na katerem je stala od leta 27. pr. Kr. Agripina soha. Za tem podstavcem so držale ozke stopnice nizdolu k »klepsidri,« poleg »kaliroje« najimenitnejšemu atenskemu studencu. Ko pridemo do višine 142 *m*, stojimo v slavnih »propilejah,« katere je dal napraviti Periklej od pentelskega marmorja (437 do 432 pr. Kr.). V preddvoru so po stebrih razdeljeni hodniki, in poleg teh sta bili na obeh stranéh še stranski krili (v severnem je stala baje pinakoteka). Iz preddvora drží pet vrat na planoto akropolsko, in sicer so srednja največja, dve stranski sta nekaj manjši, skrajni pa najmanjši. Skalnata planota je 300 *m* dolga, okolo 150 *m* široka in se počasi dviga proti partenonu. Bila je že v najstarejših časih obzidana s kiklopskimi skalami (»pelasgikon«), in na nji so imeli stolico mitiški kralji atenski. Pozneje pa so jo odbrali pobožni Atenci

za najimenitnejša svetišča vse države in jo napolnili z velikansko množino darov in spomeníkov, posvečenih bogovom, s pravim gozdom bronastih in marmornatih kipov, takó da so po pravici imenovali Akropolo samó »dar bogovom«. Pizistratovci so jo utrdili še bolj ter olepšali stara svetišča Atene in Pozejdona - Erehteja. Perzijci so razdejali leta 480. pr. Kr. poleg mesta tudi Akropolo, toda ko so odšli, utrdil je Kimon najprej ozidje in za gradivo porabil stare triglife in stebre, potem pa je začel zidati novo, veličastnejše svetišče Ateni na čast. Toda temeljno kamenje tega svetišča je porabil Periklej, da je iz nova utrdil ozidje, ko je leta 457. več sovražnikov skupaj napadlo Atene. (Periklejeva utrditev se pozná še sedaj severovzhodno od erehtejona.) Preskrbel je tudi Akropoli nov nakras in novo bliščobo s svetišči in krasnimi spomeníki. Poklical je prve umetnike svojega časa in izročil nadzorstvo slavnemu Fidiji z naročilom, da ni treba gledati troškov, ker je smel razpolagati z bogatimi pomočki vse države in nje zaveznikov.

Od propilej skoro naravnost proti vzhodu je držala široka pot, po kateri so se vršile panatenejske procesije proti vélikemu vhodu partenonovemu, mimo bronastega kipa Atene Promahos (predboriteljice), katerega so dali Atenci napraviti od maratonskega plena. Ta kip je stal na sredi med propileji in erehtejonom na visokem podstavci ter meril 9·5 *m*. Boginja je bila v popolni bojni opravi in je držala v desnici kopje s pozlačeno ostjó, ki je rabila zajedno za strelovod. Kopje je kipelo do 26 *m* v zrak, daleč čez streho partenonovo, takó da so ga atenski mornarji ugledali že précej, ko so se vračali mimo Sunijona v domovino. Obleka na kipu je bila dolga, nagubana in preko ledij prepasana. Nad pasom so bili prsi zaodete z tesnim luskastim oklepom (»ägis«), na katerem je bila vpodobljena Gorgonina glava kot strašilo sovražnikom. Boginja je bila dolgega vratú, na glavi pa je imela šlem z grebenom in konjskim repom zadi. Lasjé so bili v zatilku zvezani v ozel, a na čelu so se prikazovali mehki kodri izpod šlema. Z levico je držala prislonjen ščit in nekoliko privzdignjene gube svoje obleke; v desnici pa je bilo oprto kopje, na katero je nalahko gledala. Obraz ji ni bil srdit, nego obrnjen v daljo, kakor bi hotela koga privabiti od daleč. Takú se je zdelo, kakor bi samozavestno stražila atensko trdnjavo in mirno pričakovala sovražnika. — Še leta 412. po Kr. je stal kip na Akropoli, a leta 462. ga že dobimo v Carigradu, pred senatovim poslopjem na »forum Constantini«. Razvneta drhal pa ga je v svoji besnosti proti vsem kipom razbila na drobne kosce leta 1203.

Partenon se je imenoval po deviški Ateni (»parthenos«), a sezidala sta ga stavbinska umetnika Iktin in Kalikrat blizu prejšnjega

svetišča, okolo leta 438. pr. Kr. Partenon je bil postavljen takó, da se je videl na vse strani daleč na okolo. Zanj so napravili umetno stopico, ki je na južni strani visoka celó 10 *m*, in 75·5 × 37 *m* velika. Na tej se vzdiga »stylobat« (podzidje za stebre) od pentelskega marmorja v treh stopinjah 1·8 *m* visoko (v tisti višini kakor strop propilej) ter je 69·5 *m* dolg in 30·9 *m* širok. Na vsakem pročelji je stalo po osem dorskih stebrov, na obeh podolžnih stranéh pa po 17 (ogelni stebri so zaračunjani dvakrat), torej vseh skupaj 46 stebrov, ki so kakor venec obkoljali »cello«. Stebri so bili sestavljeni vsak od 12 kosov, podobnih bobnu, 10·5 *m* visoki in so merili v premeru od spodi 1·9 *m*, od zgoraj pa 1·5 *m*. Na teh stebrih so sloneli arhitravi, ki so nosili streho, o kateri pa sedaj ni več sledú. Strop partenonov je bil 18 *m* visok nad severovzhodnim temeljem. Okolo podstrešja so se vrstili triglifi in metopni reljevi. Poslednjih je bilo skupno 92 (16 metop je sedaj v Londonu, 1 v Luvru in 1 v akropolskem muzeji), ki so predstavljali boje s Kentavri, Atenina dela, Tezejeva in Heraklejeva junaštva, a so zeló poškodovani od vremenskih nezgod. Podstropji na obeh pročeljih sta bili napolnjeni s kompozicijami in kipi nadčloveške velikosti, katere so večinoma Angleži odnesli v britanski muzej v London (»Elgin marbles«). Vzhodno podstropje je kazalo rojstvo Atene iz Zenove glave sredi zbora olimpskih bogov. Ostali sta na mestu (v levem oglu) le konjski glavi pred Helijevim vozom, ki se je dvigal iz morja, in v desnem oglu potapljajoča se konjska glava Seleninega vozá. V zapadnem podstropji je bilo videti, kakó se je prepir med Ateno in Pozejdonom zaradi Atike odločil na korist Ateni. Na mestu se vidita le še dva okrnjena kipa, katera tolmačijo za podobi Tezeja in Hebe.

Na obeh pročeljih je célino zidovje podaljšano (»in antis«), a pred njim je stalo po šest dorskih stebrov, takó da sta bili na obeh stranéh lopi, kjer so hranili posebno dragocene darove. Aleksander Véliki je dal obesiti na arhitravih obeh pročelij pozlačene oklepe, katere je uplenil v raznih bitkah s Perzijci. Okolo zunanjih sten vse céle se je vlekla od zgoraj 160 *m* dolga in 1·08 *m* široka proga podstrešnih podob, kažočih svečano procesijo panatenej, ki se je vršila vsako četrto leto. Samó zapadni reljevi so še ostali na svojem mestu (drugi so ali v Londonu, ali pa v akropolskem muzeji) in tu se vidi, kakó so urejali procesijo, kakó so se mladéniči oblačili, konje sedlali, kakó so jih zajahali in se vpotili, toda vsi jezdeci še niso bili pripravljeni. Sredi vzhodnega podstrešja je bil vpodobljen prizor (plošče so sedaj do malega vse v Londonu), kakó so izročali vezeno svečanostno obleko

za Ateno olimpskim bogovom, in sicer jeden mož in jeden deček, pa jedna žena in dve deklici. Bogovi so sedeli na obeh stranéh od gledalca, zadnji na desnici je bil Eros. Za njim so stali mirno govoreči možjé, ki so prišli gledat procesijo. Tem se bližajo v svečani procesiji žene in dekleta, ki nosijo ploskaste jerbase na glavi (napolnjene z darovi), a možjé so pripravljeni, da jih jim snamejo. Za temi prihajajo drugi pari, ki nosijo zdele in ročke. Na céle severni strani vidimo najprej štiri vole in mnogo ovâc, katere vodijo mladeniči, potem tri nosilce s kadunjami in tri s hidrijami (vrči za vodo) na ramenih. Četrti hoče ravno svojo hidrijo vzdigniti s tal in takó kaže, da se pridružuje procesiji. Za temi nositelji prihajajo štirje piskači in štirje udarjalci na liro, a za njimi se vije dolga in stisnjena vrsta bradatih móž (bržkone so to duhovniki, dostojanstveniki in veljavni možjé) ter štiriupréžnih voz z njih voditelji in mladeniškimi vojaki. Za temi je videti dolga vrsta vitezov, izmed katerih pa še niso vsi pripravljeni, kakor smo videli na zapadni strani. Tukaj imamo torej pred seboj popolno podobo grške procesije.

Iz vzhodne lope (πρόναος) je držala pot v véliki del svetišča (ναός), ki se je imenoval ἑκατόμπεδος, ker je bil dolg 100 grških čevljev (30·8 *m*). Dejanski je znašala njegova dolžina 29·2 *m* in širina 19·2 *m*. Dve vrsti devetero dorskih stebrov sta ločili »naos« v tri ladje, nad katerimi so bili hodniki. Nekaj pred ločilno steno je stal v srednji ladji glasoviti Fidijev kip Atene »Parthenos«. Visok je bil 12 *m*, a izdelan od slonove kostí in od suhega zlatá ter je veljal 44 talentov (po 2357½ gld.). Obraz, vrat, laktí, roke in noge, vse je bilo slonokoščeno, obleka pa zlata in je tehtala sama 40 talentov. Dala se je sneti, in to je bilo za Fidijo dobro, zakaj ko so ga zatožili, da je izneveril izročeno zlató, tedaj je lahko dokazal nedolžnost svojo. Kakšen je bil kip Atenin, to spoznamo iz dveh kipičev, ki sta bila v poznejših časih napravljena od marmorja (jeden še ni popolnoma dodelan) in sta sedaj v národnem muzeji. Po teh spoznaš, kako mojstersko delo je bila Fidijeva Atena. Desno roko je držala naprej in jo lahko naslanjala na tanek stebrič ter držala v nji okolo 2 *m* visoko Viktorijo. Z levico je oklepala ščit, pod katerim se je vzpenjala kača kot varuhinja Akropolé. (Tudi Slovenci mislijo, da kače varujejo domačo hišo, zlasti ognjišče, pod katerim so.) Na zunanji strani tega ščita je bil vpodobljen boj med Amazonkami in Grki. Med poslednjimi je bil tudi plešoglav starec, ki je bil po obrazu podoben Fidiji, a drugi Perikleju. Zaradi tega so zatožili Fidijo, da je hotel zasramovati bogove. Kip je stal na podstavci, kjer je bilo vpodobljeno

rojstvo Pandorino. V poznejših časih so postavili v partenon tudi kip cesarja Hadrijana, ki se je zeló trudil olepšati Atene.

Nad svetiščem je bil lesen kasetovan strop s štirioglato odprtino na sredi. Stene so bile temnordeče pobarvane in izvestno tudi poslikane, ali o tem ne vemo nič natančnejšega. Sledovi povprečnega zidú se poznajo še sedaj na marmornatem tlaku. Zadnji (zapadni) del svetišča se je imenoval v ožjem zmislu »parthenon«; bil je 13·35 *m* dolg in je imel kasetovan strop od marmornatih plošč, katerega so držali štirje jonski stolpi. Kakor je dokazano iz nadpisov, bila je tu državna blagajnica, potem so bile v njem spravljene svete posode in priprave za Atenine svečanosti. Zmagovalec v panatenejskih igrah je dobil za darilo lepo veliko amforo s črnimi podobami, ki so kazale na sprednji strani oboroženo Ateno z napadalnim kopjem sredi dveh stebričev, na katerih stojita petelina. Poleg tega je napis: τῶν 'Αθήνηθεν ἄθλον, t. j. ód borilnih iger v Atenah. Na zadnji strani amforini je bil naslikan boj, v katerem si je borilec zaslužil darilo. Iz zadnjega dela svetišča so držala posebna vrata v tako imenovani »opisthodom«, t. j. zadnjo lopo, kjer so bržkone uradovali čuvarji državne blagajnice.

V taki obliki se je partenon nad dve tisočletji upiral vsem nezgodam. Ko je šel Sula na Mitridata, ni storil Akropoli nič žalega, in ko so po Teodozija Vélikega zapovedi zaprli vsa paganska svetišča, ni nihče poškodoval partenona. Tudi silni Alarik se ga ni upal lotiti, češ, da se je zbal njega čuvarice Atene Promachos. Z majhnim spremstvom je jezdil v mesto, okopal se po grškem načinu, obedoval v pritaneji in vzprejel bogate darove, s katerimi je potem odšel. Ko pa je krščanstvo tudi na Grškem pregnalo heladske bogove, izpremenili so (okolo leta 500 po Kr.) tudi partenon in erehtejon v kristjanske cerkve. Prva je bila posvečena M. B. (Theotókos), in v nji se je opravljala služba božja po grškem obredu; ko pa so leta 1205. Franki vzeli Utiko (»vojvodina atenska«), izpremenili so jo v katoliško metropolo. Véliki vhod so prestavili na zapad, a v »pronaos« so sezidali apsido. Turki so si prisvojili leta 1459. deželo, izpremenili cerkev v mošejo in ji prizidali minaret v jugozapadnem oglu. V erehtejonu pa, kjer so že prej stanovali frankovski vojvode, priredil si je turški paša svoj harem. Franki in Turki so marsikaj prezidali na Akropoli, takó n. pr. »frankovski stolp« nad južnim krilom propilej, katerega je dal podreti šele Schliemann (leta 1876.). Turki pa so spravili svojo praharnico v partenon, in ko so Benečani pod Morosinijem oblegali Atene, priletela je dné 28. septembra 1687. leta bomba ravno v praharno, takó da se je smodnik vnel in razdejal srednji del svetišča; neizrečno pa je

poškodoval tudi podstropja. Druga eksplozija je razrušila srednjo zgradbo propilej. Ko je lord Elgin leta 1814. snemal najlepše skulpture s partenona in erehtejona, ni mnogo pazil na zgradbe in je takó marsikaj poškodoval.

Na vzhodni strani partenonovi se vidijo temelji okrogle zgradbe, o kateri mislijo, da je bila svetišče Rome. Nad njo je zravnan podolgasto štirioglat prostor, kjer je baje stal žrtvenik Atenin. O nje starejšem svetišči na severu partenona sedaj skoro ni sledú. Pač pa stojí še vse ozidje erehtejonovo. To svetišče ni sezidano po jednotnem načrtu, ker je bilo posvečeno raznim namenom. V vzhodnem delu so častili Ateno kot varuhinjo mesta (Polias), v zapadnem pa Pozejdona-Erehteja. Najzanimljivejša je južna, »karjatidska lopa«, ker nosijo oblečeni ženski kipi arhitrave. Te ženske (κόραι) so bile prav za prav duhovnice tega svetišča, kakor je spoznati po nagubani obleki, starinski ureditvi lâs in po jerbasu na glavi, katerega so pa umetniki izpremenili v korintski kapitélj. Najbolj poškodovano karjatido (vzhodno) so obnovili v našem času, a sprednjo so ponaredili od pečene ilovice, ker je lord Elgin odnesel original v London. Arhitravi kažejo zeló razsipno ornamentiko, in podstrešne figure so bile napravljene od belega marmorja ter vdelane v črn elevzinski kamen.

Razven doslej opisanih predmetov vidimo na Akropoli še moderno razglednico (belvedere) in novi akropolski muzej, ki pa stojí malone popolnoma skrit v neki dolbini, takó da nič ne zakriva starih ostankov. Napolnili so ga zgolj s stvarmí, katere so izkopali v letih 1864.—1885. na Akropoli. Ker so te stvarí takó poučne, kakor óne v Londonu, stopímo vsaj za nekaj časa v akropolski muzej in si vsaj v naglici oglejmo najlepše njegove predmete. V veži se vidijo lepi reljevi, zlasti Demetre in Kore. V prvi sobi so pobarvani kipi dveh podstropnih skupin (Heraklej se borí s Tritonom in z lernajsko hidro) ter orjaška skupina: bik, katerega napadata dva leva. Slične podstropne skupine so tudi v drugi sobi. V tretji in četrti sobi so arhitektonski in skulpturni ostanki, v peti pa arhajiški, deloma pobarvani kipi. Najzanimljivejša je šesta soba, kjer je postavljena dolga vrsta arhajiških ženskih kipov. Ti kažo plemenite deklice, ki so bile v službi Atenini na Akropoli in katerim so postavili portretne spomeníke. Vsi ti kipi so zeló poučni za način, kakó so stare Atenčanke spletale lasé, kakó so nagubavale obleko in kakšne vzorce so rabile za krojenje svojih oblek. V sedmi in osmi sobi so ostanki skulptur iz partenona, poleg tega pa se vidi krasna mladeniška glava z zlatimi lasmí in dovršeno izklesan mladeniški kip. V deveti sobi vidimo reljevne plošče

od Nikinega svetišča (krasna je boginja, ki si odvezuje sandale) in v deseti arhajiško moško glavo prirodne velikosti od brona ter Atenino podobo od bronaste pločevine.

Sedaj je Akropola podobna groblju, polnemu svetlobliščečih ruševin in razdrobljenih umetnin. Toda obrnimo se že od teh mogočnih ostankov nekdanje bliščobe in ozrimo se okolo našega stališča. Pač krasen pogled se nam odpira na vse strani, zlasti po mestu in atenski ravnici tja gôri do Parnasa in do bliščečega Pentelika. Ravno nasproti se nam dviga skalnati Likabet, na čegar temeni (277 *m*) čepí cerkvica Sv. Jurija z majhnim stanovanjem za tamošnjega popa. Himet je pač žalosten prikaz, a tem lepši je pogled na morje proti jugu in zapadu. Ta razgled se najbolje uživa s planote pri Nikinem svetišči. Tukaj lahko pozabimo časovnih valov, ki so vse razdejali, in se veselimo morskih valov, ki so mnogo prijaznejši. Okolo Pireja se slikovito menjavata celina in morje in naš pogled plava čez eginski zaliv tja dôli do argolidskih obal. Na zapadu vidimo v dolini ob Kefisu prastare oljičnate gaje, za njimi razvaline elevziške, megarske gore in daleč zadi gorico Akrokorinta, podobno kupoli. Najkrasnejši je razgled malo pred solnčnim zapadom, kakor ga je opisal Byron takó mojsterski v tretjem spevu »Korzarja«. Ne le tujci, nego tudi mnogi Atenci hité vsako popoldne proti večeru na Akropolo, da se naužijejo tega prekrasnega razgleda.

Uprav čarobna pa je Akropola ponoči, ko jo obseva mesec. Atenski župan povabi večkrat tujce in druge odličnjake, da gredó ž njim o mesečnih nočéh na Akropolo, katero drugače že zapró o solnčnem zapadu. Grobna tišina je razprostrta čez mesto in morje, svetišča in stebri pa nas gledajo kakor podobe brez življenja. Kakó se vse to blišči in svetlí! Zgradbe se nam zdé še mnogo veličastnejše, ker ne opazimo škrbin in odkrhnin takó natanko kakor ob solnčni svetlobi. Zamišljeni in molčé korakamo med temi začaranimi podobami, med temi vzvišenimi tvori, kakor bi se bali, da jih ne vzbudimo iz večnega spanja. Sedaj šele umejemo vso velikost Fidijevega duhá, ki je ustvaril takó veličastne umotvore, a nehvaležni Atenci so pustili, da je umrl v ječi. Vender njega vzori niso umrli, nego razkropili so se po vsem svetu, razširili so lepoto v najoddaljenejše kraje in dokazali, kakó visoko se človeški duh popnè nad pusto vsakdanjostjo.

Menda še nihče ni prišel na Akropolo, da bi se bil ločil lahkega srca. Ali od vseh stranij se čujejó zvižgajoči piski iz piščalk akropolskih paznikov, in treba se je pripraviti na odhod, sicer nas gôri zapró. Δὲν πειράζει, saj pojdemo jutri zopet gôri!

(Dalje prihodnjič.)

Vizija.[1]

IV.

Prihodnjih dnij sem v duhu gledal zgodbe.
Oj, pogled žalen! Zbegana mi duša
Od silnega strahú je vztrepetala:
Prebodla mi srcé je ost bolesti,
Videčemu srditi boj na zemlji
Med dobrim rodom in med zlim zarodom
Vesoljnega človeštva! Bil naposled
Končan je ljuti boj stoletni in propala
Bilà je boljša stran, in duh zmagalni
Razbrzdane slobode je razrušil
Vesoljni red in vse vezí raztrgal,
Ki umno so vezale in krotile
Osebe in družine in države.
Pravica in poštenost, bratoljubje,
Vsi sveti vzori, vse, kar čisto, blago,
Pradedov vera in sam Bog mogočni,
Vse bilo v smeh je deci tožne zemlje
Široko je vsem národom zavladal
Od vekov v svojo past loveč jih satan;
In njemu, oh, v svetiščih starodavnih,
Na žrtvenikih, Kristove rešilne
Krví še mokrih, bogokletnim činom
Najvišjo čast dajali so in hvalo
Sinovi grešne zemlje; in slavili
V slovesnih spevih satansko so zmago
Nad Jéhovo prastarim! In na nebu
Razljutil se tedaj je Bog užaljen
In zapovedal svojim je duhovom,
Naj zapreté vesoljnemu človeštvu
In večnega naj srda znak neslišan
Dadé sinovom nepokorne zemlje.

Tedaj visoko pod srditim nebom
Od vzhoda na zapad je angelj božji
Z ognjenim mečem v bedonosnih rokah
Preletel visočine vse temotne,
In grom in piš za njim, pred njim, na zemlji.
Prevzel ob tem je strah sinove božje,
Da z zbeganim obrazom trepetaje
Na tla so padli, trkajoč na prsi;
In jok in stok in vroča je molitev
Pred božji stol se vzdigovala k nebu,
Da bi zanesel Bog sinovom zemskim . . .
A njim zabredli satanski častilci
Zagrohotali so se na vse grlo
In kot volkovi gladni na ovčice
Planili nanje, tepli jih, morili . . .
Biló pa ni pravice, da bi ostro
Razbrzdane morilce kaznovala!
Oblasti vse so bile v krivih rokah:
Strasti mogotcem so vdušile vest.
Najvišji zakon dôbe te sta bili
Surova sila, strankarska sebičnost.
Povsod ondaj zatiranje, zmešnjava,
Zasmehovanje, kletje in grozitve
Razpaljenih satáncev, pod zastavo
Peklenskega vladarja v četo zbranih.
Bilà zastava črna je, in rdeče
Narisana na nji satánska glava,
Z ognjenim geslom daleč se blestečim:
»Nam satan kralj! Poraz Bogú na nebu!«
In vzdignili so skupno se satanci
Bogá izzivat in Njegà častilce.
»Kje stari Bog, in kje je nebotresni
Njegà desnice grom, pogubne strele?
Naj pride vam v pomoč, dušice božje!
Že satan, evo, čaka ga mogočni!«
In res med njimi sam je kralj bil pekla!
Tak6 psovalno vpili so, in vila
Po zraku se zastava njih je črna.
Tedaj pa švignil blisek, grom zamolkel
Od vzhoda na zapad se je zaslišal
In stresel v iztežajih zemljo mračno.
In glej, izmed raztrganih oblakov,
Iz najglobočjih visočin nebeških
Ognjena krogla se je prikazala,
In bliskoma se bližala je zemlji
In rasla, rasla, dokler ni široko
Razgrnjena v oblakih obvisela.
In zdajci sredi nje s krvavim žarom
Goreč pokazal križ se je presveti,
In okrog njega angelji blesteči
Preteč sukali so ognjene meče.

[1] Glej »Ljublj. Zvon« 1889, št. 9; 1890, št. 6; 1893, št. 8.

Presunjeni tedaj sinovi božji
Na tla so padli in mogočno vpili:
»O crux, ave, spes unica!« in živo
Pokornim srcem vzdihali so kvišku,
Častili glasno so prikazen sveto
In gledali zaupno na višave.
A v tem od stráni satan bogočrtni
Srdito škripal je z zobmí in iskre
Goreče sipal iz očíj globokih.
Krdelo satanskih hudobnih sinov
Obšla je hipna groza; ali v srcih,
Prokletstvom božjim zamorjenih, zdajci
Sovraštvo silno zopet je vzplamtelo;
Zagrohotali so se s smehom glupim,
Čez temni zrak do božje so prikazni
Vršele kletve in grozitve glasne
Popadli zopet so orožje bridko,
Povzdignili peklensko ž njim zastavo
In padli na klečeče sine božje.

A glej, tedaj izmed oblakov črnih
Živeje še posvetil križ je sveti.
Za strelo strela padala je z neba,
In štirje so arhangelji goreči
Kot v temni noči padajoče zvezde
Iz néba se spustili in sukáli
Nad zbeganim krdelom svetle meče
In satanskim sinovom zapretili.
Tedaj brezmejna groza v črne duše
In strah brezupen pal je v grešna srca.
Vsi hitrih nog zbežali so pred njimi
In žalostno kričali in ječali.
Na skokonogi, zmršeni kobili
Smrt grozovita z ostro koso v roki
Bežeče je nemilostno podila
In mnogo jih zadela in posekla.
Pozvana pa na pómoč je iz pekla
Zavrženih duhov privrela četa;
Škripaje so z zobmí borilce božje
Arhangelji razkačeni napali;
In groznega ti v gostem mraku boja!
Goreči v zraku se križali meči,
Perut frfranje, jezen sik in kletje
In lom in šum in tajno šepetanje
In vmes očíj gorečih živi blesek!

Na nebu pa z odsvitom velegroznim,
Nalik ogromni repatici zvezdi,
Plamtel je sveti križ in sipal žarke . . .
Od groze vsa je strepetala zemlja,
Zverjad bolestno je tulila v goščah;
Sinovi božji pa in sini zemski
Na boj so zrli in od straha mrli.
A slušaj! Zdajci čez višine sinje
Orjaški glas od vzhoda do zapada
Začul se je in stresel mračno zemljo:
»Poglejte križ Gospodov in zbežite,
Sinovi pekla! Kristova je zmaga!«
In niže križ tedaj iz neba dôli
V oblakih črnih kakor silna vihra
Pogubonosno padal je na vrage.
Brezkončen strah in groza nadčloveška
Tedaj peklensko sta prevzela tolpo.
Brezupno bíli so s pestjo ob čelo,
Kričé pred čudom v beg so ljut udrli.
A glej, pred njimi zemlja zazijala
Široko je do globočin gorečih
In vse v brezdanje žrelo pogoltnila,
Da zvižeg ognja, šum iskrâ letečih
In jok poražencev z žveplenim dimom
Do néba se visokega je dvigal.
In ko jih vase je zaprla zemlja,
Približali so angelji se sveti,
Na kraj prokletstva gorostasno skalo
V spomin so vekovečni zavalili
In z mečem vanjo vrézali globoko
Nezmotni božji rek: Non praevalebunt!

Takràt nevihta v nebu je polegla,
Prikazni so nadzemeljske zbledele,
Izginil križ v višavah je nebeških,
Izginili so angelji krilati,
In sedmobojna mavrica v oblakih
Zalesketala je zemljanom bednim,
Naznanjujoč jim lepše dni in spravo,
Zavezo sveto po vesoljni zemlji.
In zbližali so se tedaj zemljani:
Sinovom božjim sini grešne zemlje,
Strahú so dobrodejnega prevzeti
In zboljšani v roké si krotko segli.
In bil je novih vekov prvi dan! . . .

Zamejski.

Ob spominih.

Spisala **Márica.**

Po prijazni sobi se širi prijetna gorkota. Svetilka sije samó na žensko pisno mizo; ostale rečí so v somraku. Na mizi ležé križema pisma, listine, knjižice in razna pisanja, katera pregleduje le površno. Nekatera trga čez pol, nekatera pa na drobne, drobne kosce. Druga zopet spravlja v zavitek in jih meče v drugo baš izpraznjeno predalce.

»Oh, koliko stvaríj se mi je nabralo v tem kratkem času — toda je li res takó kratek?«

Takó se vpraša Milena in zamišljeno gleda razvržene popirje. Z jedno roko si podpira belo čelo, pokrito z nerednimi koderci, drugo pa drží na naslanjalo svoje stolice.

»Oh, tudi to pismo je še tukaj in drugo tudi! Kolikor se spominjam, bili sta jako neumni in brezmiselni pismi!«

Takó govoreč, vzame list, obsežen tri gosto popisane pôle, in ga jame malomarno čitati. Od vrste do vrste se ji izpreminja obraz, in nje resne poteze prihajajo čimdalje milejše. Naposled zmaje z glavo.

»Tedaj takšna sta bila lista, polna lepih mislij, in takrat sem dejala, da kàr mrgolita od brezumnostij, praznih besed, neumevnih izrazov in neznatnih imen . . .«

Bilo je to pred osmimi leti. Milena je bila takrat v mišljenji še pravo dete in kaj je vedela o takih lepih mislih, kaj sploh o lepem!

Videla ga je samó jedenkrat.

Pisal ji je, naj prevzame nalogo v nekovi igri, in kakó ji je pisal za takšno malenkost! Kakó je pisal o ženski nalogi domá in v društvu! Razumela ga je pa takó malo, da se mora sedaj zardeti.

Ali on — on sedaj počiva že dolgo tam nekje na samotnem vaškem pokopališči!

Njega imé je videla skoro po teh listih med imeni slovenskih pisateljev in čudila se je in vpraševala, kaj neki je mogel spisati óni človek . . . Sedaj ga prosi oprostila, sedaj želí pokoja njega duši!

Milena spravi lista zopet v predalce in seže po večjem številu pisem, pisanih z isto roko. »Ti krepki, uprav moški stavki, iz katerih mi vender veje med vrstami lahek, komaj čuten dih srčne ljubezni! . . . Zadovoljen je bil s prijateljstvom, ker ga nisem mogla ljubiti, dasi me je ljubil! Videla sem to iz vsakega lista, iz vsakega stavka in iz

vsake besede. Veselo sem prejemala, rada čitala in redno hranila list za listom, ker se nisem bala, da bi kdàj usehnil njih vir. Tukaj v vseh listih imam popolnoma njega: jednega ónih redkih móž, ki ne ljubijo deklice le zaradi zunanjosti, ampak jo morejo ljubiti zaradi — nje duhá! Prepričana sem, da bi me bil takisto ljubil, ko bi me ne bil nikdar videl, ljubil po pismih mojih, ker je imel vzvišene misli, druge nazore . . .«

Povedala mu ni, in to je bilo zlo, da ga sama tudi ljubi, zakaj takó pravijo vse navadne ženske vsakomur, kdor se jim laska, kdor jim zatrjuje svojo ljubezen; ona pa ni hotela biti navadna ženska, češ, da ne izgubí svoje mikavnosti, ko se je delala nedosežno, dasi je bilo njeno srcé malone vedno le pri njem . . .

Še dva — še jeden list, različen od drugih — njega poročni list. Odprè tudi tega; očí se ji zažaré od jeznega ognja, ko ugleda imé neznane neveste poleg njegovega, toda le za trenutek! Potem se ji glava skloni, očí se zapró, in iz njih privró svetle solze. Dolgo sloní takó in ko zopet vzpogleda, tedaj je list rosen od njenih solz. Pogleda zopet njeno imé, zmaje z glavo in šepne: »Poročil jo je, ker nisem hotela biti navadna ženska! Prijatelj samó mi je ostal. Bodisi — bil je venderle plemenit človek! Kdo pa mi pové, je li bila to moja usoda, ali pa sem sama kriva, da sem takó zavrgla srečo svojo?«

Zopet se nasloni na mizo in sedí nepremično . . .

Da morem jaz k nji, šepnila bi ji na uhó:

»Nihče drug ni kriv tega, nego tvoja sanjava duša, ki je siloma hotela plavati nad ‚navadnostjo!' — Večen mraz ohladí celó goreči ognjeník!«

Sreča.

Oj to je solnčen, krasen dan,
Kot ni bil še nikdár;
Nikdár takó veselo še
Sijal ni solnca žar . . .

Ne, to je noč, viharna noč,
Ves svet grozí temán;
Le v srci mojem dan žarí,
Ljubezni jasen dan.

Trošàn.

Znamenitosti na Sv. Kumu.

Na raznih božjih potih slovenske naše domovine se dobí zvonov, o katerih veruje národ, da se zgodí vse, česar si želiš tedaj, ko pozvanjaš ž njimi. Taki zvonovi so n. pr. na Bledu, pri sv. Antonu na Šmarijini gori, na Dobravi i. t. d. Tudi na Kumu — „Sveti Kum“ ga nazivlje romar — (župnija Dobovec, 1219 *m* abs. viš.) v cerkvici Sv. Jošta visí tak zvon. Zlasti ob vélikem shodu, ki se vrší vsako leto o sv. Jerneji in traja po štiri do pet dnij, poje ta zvon neprestano dan in noč. Tehta nekamo 200—250 *kg*. Na klobuku ima napis: Sancta Agnes ora pro nobis †. Na sredi sta vpodobljena bl. sv. Devica in sv. Jožef. Spodi ob robu pa se čita: Michael Remer Labaci me fecit 1638. Napisa sta izvedena z latinskimi majuskulami.

Na zadnji strani jedinega oltarja, ki je od kamena, vzidan je v tej cerkvici kamenit, poslikan basrelief, kažoč duhovnika. Okraski — arabeske — so mu gotske, in delo mora biti vsaj iz 15. veka. Bržkone je ta ploskorez lik sv. Jošta, ki je nekdaj krasil stari oltar. — Leta 1684. se je zgradil v tej cerkvici kor z riznico (zagrado).

Jednak ploskorez je vzidan tudi za oltarjem druge, večje cerkve, posvečene sv. Neži, in res tudi predstavlja to svetnico. Glava ji je pod vratom odbita.

Ta cerkev ima tri oltarje, izmed katerih sta véliki in desni izdelana od kamena, dočim ima levi samó menzo kamenito, a gorenji del mu je lesen. Kamenita leca ima lik oktogona, in na nji so naslikani obrazi treh blagovestnikov — četrtega, sv. Matevža, nedostaje. Pojedini deli, zlasti med slikami, so ji lepo pozlačeni, oziroma poslikani. Leca ima letnico 1662.

Ob desni strani vélikega oltarja opaziš ogromno voščeno svečo, ki se prižiga še dandanes pri vsaki maši. Darovali so jo nekdaj ex voto dolenjski Kostanjevci povodom velike povodnji. Nedavno še se mi je pripovedovalo na Kumu, da bi bilo Kostanjevici grozno gorjé, ko bi se to pustilo v nemar, namreč, ko bi se pozabilo prižgati óno svečo pri maši, preplavljeno bi bilo mesto takoj.

Leta 1679. so zgradili kor in obe riznici v tej cerkvi.

V zvoniku, poleg cerkve samó zase stoječem, ki se je zgradil 1672. leta, visita dva zvonova z napisi v latinskih majuskulah. Manjši ima na klobuku v prvi vrsti: † A fulgure et tempestate libera nos Domine. Za tem je lik odprte roke, a za njo: Sup A: R: R: Johannes Rosman loci parocho. (Ta Rožman je bil župnik v Svibnjem, kamor je nekdaj pripadala podružnica Sv. Neže na Kumu). Zvon nosi podobe treh svetnikov, katerih nisem mogel razbrati; dalje óno sv. Neže, oznanjenja bl. Device in sv. Trojico, venčajočo

Mater božjo. Spodi ob robu je napis: Johann Christian Riser hat mich gegossen zv Crainbvrg ano 1767; poleg njega je zopet odprta roka. Zvon utegne imeti 25 starih stotov.

Vélikemu neznatno večjemu zvonu slôve napis na klobuku: Ecce crvcem D-ni nostri Jesv Christi fugite partes adversae. V drugi vrsti: Svb A: R: D: Filipo Jacopo Cepvl (Čebul je bil takisto župnik svibenjski) loci parocho. Zvon nosi podobo sv. Neže, nji na strani podobi dveh škofov; dalje žalostno Mater božjo s Kristom v naročaji in z dvema angeljema ob strani; potem Krista razpetega, ob razpelu dva angelja, a pod njim je Marija Magdalena. Na desni in levi strani te skupine sta dva majhna medaljona; levi kaže meni neznán grb, a desni lik nekega vladike, in naposled skupino sv. Ivana Kresnika, sv. Andreja in sv. Florijana. Spodi na robu je napis: In nomen der aller hailigsten Draifolticait bin ich dvrch das faier geflossen S. Agnes zv ern hat mich Johann Christian Riser ge gossen zv Crainbvrg anno 1753.

Národ pripoveduje o tem zvonu, da sta ga samó dva vola, in celó jako lahko, privlekla na goro. —

Znano je tudi, da se je za turških bojev s Kuma dajalo znamenje, kadar je vrag krščanstva prihrul v dežel. V to zvrho se je zažigal tedaj gôri velikanski kres, viden daleč na vse strani.

V zvoniku še lahko opaziš strelne line, ostaline nekdanjih krutih časov. A sedaj so zazidane. *Harambaša.*

Graščine in hiše rodovine Valvasorjeve na Kranjskem.

Spisal **P. pl. Radics.**

(Konec.)

Posestva barona Ivana Vajkarda Valvasorja.

Vrnivši se z znanstvenega potovanja, poročil se je naš kronist v svojem 31. letu (dné 10. julija 1672. leta) z Ano Rosino Grafenweško in dva meseca pozneje (dné 27. septembra 1672. leta) je kupil od barona Frančiška Albrehta Khaysella grad Wagensberg[1]), tedaj že razrušeni grad Lichtenberg[2]) poleg Wagensberga in grad Črni Potok, ne daleč odtod. [3])

[1]) III. (XI.) 622. [2]) III. (XI.) 339. [3]) III. (XI.) 517.

Kakó je učeni baron grad Wagensberg izpremenil v „svetišče Muz“, kjer je postavil bogato zbirko književnih zakladov, znamenitostij, naturalij, poseben bakrorezen zavod za lepe bakroreze v svojem največjem delu in v drugih svojih proizvodih, to se je opisovalo že pogostoma. Nam pa je do tega, da priobčimo na podlagi novih virov nekaj podrobnostij o posestveni izpremembi, ki se je morala zvršiti zaradi velikih denarnih žrtev, katerih je zahtevala „Ehre des Herzogthums Krain.“

Sosebno zanimljiva pojasnila nam dajó v tem oziru odgovori in prigovori gledé dominikalnih fasij, kakeršne je vložil poznejši imetnik Anton Aleksander pl. Höffern Salfeldski (1750.—1755.) pri kranjskih oblastvih in pri dvorni komisiji.[1]) Iz njih se vidi, kakšno je bilo gospodarstveno razmerje Valvasorjevo, ko je dovršil svoje največje delo, in kakšno je bilo malo pred njegovo smrtjo.

Takó posnemljemo iz teh beležek najprej, da je baron Valvasor leta 1691. „Jugendzehent“ in 30 kmetij prodal sètiškemu samostanu za 2250 gld. in 30 državnih tolarjev nadavka. Dasi je bil torej Wagensberg, predno se je popolnoma prodal, tolikanj zmanjšan in leta 1750. »priglašen« samó še z malo slabih kmetij, vender je bil ob rečenem času, kakor toži gospod pl. Höffern v svojem prigovoru na deželno prizivno komisijo, „aber gar wol mit 4 To Pf. leider belegt und belästigt (belastet)“. Potem nadaljuje:

„Wie aber solche viele Pf. zu diesem kleinen Gut zugeschrieben sein sollen, kann ich aus wenigen Schriften theils, theils auch dem Gehör nach von alten Leuten, deren dißfalls alles wissentlich gewesen und annoch ist, aus weggezogen huben, zehendten und andern Emolumenten sattsam erweisen, da nemblicher Herr Georg und Franz Albrecht Kaysellen Freih. Herr Weikharth Valluasor Freyh. dem gut Grienhoff, gut Slatenegg, Stift Sittich theils vertauscht, oder übertragen, theils verkauft haben, die mehreren onera als die viel unerträglich pfundt aber bei dem gut Wagensberg beibehalten, dazu das jus lignandi sowol Pau- als Prennholz in der Wagensbergschen Behulzung denen weggezogenen Hüblern und gewest Wagensbergischen vielen Unterthanen ohne künftiger Anmeldung oder sonst einiger Forstrechtsgebühr frey überlassen, da nunmehr solche von gut Wagensberg entzogene Unterthanen allen muthwillen zu besagter Behulzung zu exerciren sich höchst angelegen sein lassen, In specie aber ratione der Waldung des Dismas Rambschissel als der von Herrn Valvasor Freyherrn gewesten Inhabern das Gut an seinen Vatern Gregor Rambschissel wegen treu geleisteten Diensten[2]) die große Freiheit

[1]) Akti deželne deske.

[2]) Nekov »Jernej Rambschissel« je naslikal leta 1688. véliko knjigo grbov, katero je sestavil Valvasor. Cf. moj spis »Valvasor«. Gradec 1866, pg 28.

instrumentaliter hat, sowol Pau- als Prennholz zu seinem kaufrechtlichen Haus zu fällen wo die Steuer Contribution Robbath und in allen meinen Wäldern wo die freie Behulzung aber indistincte nicht mehr als 1 fl. 42 kr. zu reichen, zu denen aber mehr Holz als in einer Herrschaft verbraucht.

Item ist das gut Schwarzenpach von dem gemelten Herrn Valvasor Freyh. mitsambt Waldung, Zehendten, Fischereyen, dreyzehn Huben, gereuthen, hamischen Paufeldt, Wißmathen, Mayrhoff, sambt dem Vieh umb eine kleine summa Gelts und nur mit 12 Pf. Herrngültes dem gut Wagensberg verkäuflich entzogen worden, zumahlen derselben Zeit die Pf. Herrngült mit einer Wagatel (Bagatelle) von etlichen wenigen Kreutzern ausgeschrieben, mithin von denen venditoribus et emptoribus nicht viel regardirt werden, da man aber anjetzo solche so hoch angezogen das nicht möglich. wann keine relaxation oder anders remedium in Vorschein kommete, mehr zu bezalen werden seyn als viel mehr die güter in die Oednuß werden gerathen u. s. w. u. s. w.“

V prigovoru na dvorno komisijo opisuje pl. Höffern poleg drugega tudi wagensberški vinograd Presko in pravi doslovno: „Die hochansehnliche Hoffcommission hat in gnaden zu erwegen, daß dises Weingebirg Presska nicht nur allein sehr alt sondern auch wegen vilen Mißjahren mehr als der halbe Theil verödet, und auch wegen den schädlichen Wasserguß sehr verlassen seye: mithin die angezeigten Bergholden kaum ein drittel dessen in der Cultivation halten. Die Güte von dem Wein, wie auch das alter des Gebirgs ist klar in der Valvasorischen Landt Cronic zu ersehen, allwo die qualität beschrieben wirdt, das der wein wegen seiner angebornen säuer noch im Sommer zum Durst löschen angienge, weßwegen der Berg- und Zehentinhaber solchen vor die Dienst- und Handtwerksleute als auch vor die Kraisbothen gebrauchet.“

Posestva in davščin graščine wagensberške je bilo za Antona Aleks. pl. Höfferna 1759. leta 18. 45 kmetij, in dajatev: pro dominicali 71 gld. 18, rusticali 123 gld. 54, kontribucije 112 gld. 20 in od vinogradov 13 gld 56 kr. 2 vin. [1])

Ivan Vajkard baron Valvasor, ki se je dné 28. maja 1641. leta porodil v Ljubljani in tistega dné bil krščen v tukajšnji stolni cerkvi [2]), iskal je, ko si je leta 1672. pridobil gosposko posestvo v domovini, tudi stanovanja v deželnem stolnem mestu, v katero je moral večkrat zahajati po svojih studijah in delih ter zaradi družabnega razmerja.

---

[1]) Deželna deska, 1 železni kvatrone. L. 13/a.

[2]) Krstna kuma sta mu bila Konrad Ruesz baron Ruessenstein, graščak na Strmolu, in Regina Doroteja Raspin, poroj. baronica Rauberjeva, sestra Valvasorjeve matere.

Kakor nam kažejo davčne knjige ljubljanskega magistrata[1]), pridobil si je Valvasor leta 1681. „am Platz“ hišo Ivana Fröhlichovih dedičev, na kateri je bilo vpisano davka 4 gld., „hišnega goldinarja“ 1 gld. 45 kr. in izrednega davka 3 gld. 33 kr. 1 vin. Listina z dné 23. februvarja 1693. leta, katero si je pridobil gospod magistratni uradnik Robida in jo prepustil deželnemu muzeju ljubljanskemu, pravi, da je Valvasor „dieses sein bei der Ringmauer gegen den Wasserstrom Laibach gelegenes und vorhin Frölichisch gewesenes Haus sammt Zugehör dem Herrn Franz Engelbrecht Zetschker Freih.[2]) um eine Summe Geldes[3]) laut des am 10. Februar 1692 geschlossenen Contraktes verkauft habe.“

Do leta 1733. pa je ta hiša v davčnih knjigah mesta ljubljanskega vpisana kot hiša „Johann Weikhardt Valvasor“, in šele leta 1733. je pripisana opomnja „anjetzo Christoph Hann Schneider“. To je še dandanes stoječa hiša štev. 5. v Ključarskih ulicah na oglu Francovega nasipa, kjer je gostilna „pri Solnci“.[4])

Valvasor jo je dné 23. februvarja 1693. leta prodal Frančišku Engelbrechtu baronu Zetschkjerju (Valvasorjeva druga žena je bila porojena baronica Zetschkherjeva), vender je, kakor smo že povedali, hiši ostalo imé Valvasorjevo do leta 1733., ko jo je kupil krojač Hann. Od tega jo je kupila rodovina Huber pl. Hubenfeld, potem pa so ji bili od leta 1789. do danes gospodarji: Benedik in Jožefa Hofer, Martin in Marija Sonz, Terezija Komatz, Gabrijel in Avgustin Komatz, Ivan Derschitsch, Ludovik Henrik Wencel, Frančišek Pettan sen., Frančišek Pettan jun.

Tri leta potem, ko se je Ivan Vajkard Valvasor naselil kot hišni posestnik ljubljanski, pridobil je Ivan Karol baron Valvasor od dedičev Ivana Karola grofa Thurna dandanes Pongratzevo hišo na Turjaškem trgu, kjer je sedaj ljubljanska čitalnica, in takisto je kupil nasproti stoječo (nekdaj Wrentschunjevo) hišo v Gospodskih ulicah. Do leta 1752. je bila le-tá hiša svojina Valvasorjeva, potem so ji gospodarili baron Flödnigg, baron Rasp, grof Lichtenberg, Laurin, c. kr. erar, predzadnjič gospá Jožefina Trpinčeva, in naposled je pripadla banki „Slaviji“.

Meseca februvarja 1693. je kakor znano, baron Valvasor od krškega meščana Jakoba Vodnika kupil hišo štev. 85. z vrtom vred v Krškem, kjer je baje dné 19. septembra istega leta sklenil prezaslužno svoje življenje in kjer so mu letos odkrili spomeniško pločo.

---

[1]) Registratura ljublj. mestnega magistrata.

[2]) Svojemu svaku?

[3]) Vsota ni imenovana.

[4]) Po zapiskih v aktih kranjske deželne deske in starejše registrature ljublj. magistrata.

Recimo, da je Valvasor res umrl v Krškem — pismenih zapiskov nimamo, pač pa govorí za to tradicija — kar pa se tiče Valvasorjevega počivališča, kaže beležka Frančiška grofa Hohenwartha iz leta 1832. na Valvasorjevo rodbinsko graščino Medijo.[1])

Daljnim raziskavanjem je sedaj naloga določiti, ali je v rakvi medijski še kàj sledú, da so nekdaj ondu pokopali Ivana Vajkarda Valvasorja!

[1]) »Illyr. Blatt« 1832, pg. 148., št. 926.

K četrtemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

hápiti hāpim, konje h. to je jašeč konje terati: ala sem ih shapil! — *harámija* m. vojnik pešec. Habd. ad. 188.722. — *haramústanec* m. = hrustanec. — *harbūdje* n. neko dračje. Habd. ad. 1062 gda idem po ledini, vidim koprivje i harbudje, kam se je zaraslo. Belostenec ima: harbuda v. drač. — *hāreka* f. dekle že veliko, a za nobeno rabo. — *hāriti* hārim čižme h. — čistiti, snažiti. — *harmák* m. samó: „na harmák“ n. pr. delati na harmák je brzo delati. — *harmúlja* m. i f. posprdno ime. — *harpijáš* m. Habd. ad. 424 dvoja pak marha i blago je, na ku ti *harpiaši* i zgrabiaši krvavo glede. — *házbija* m. kdor se rad bije in tepe. Zagreb. — *hazúkniti* hazūknem: poginiti: kadar kdo težko čaka, da kdo umrè, pravi: Bog ti daj, da bi skorom hazúknul. — *hčáva* f. = ščáva. — *hèč* hēča m. majhna sekira. — *hegēde* f. pl. gosli, iz madj. — *hegēduš* m. godec. — *hēhljast* adj., kdor se vedno na smeh drží. — *hēkmek* m. stisnjen človek in grd. Samobor. — *hēlda* f. = ajda hajdina. — *hēndek* m. na hendek = po strani. — *hēra* f. stran: nosi škrljak na jednu heru. — *hērceg* m. *hercézica* f. *hercezīja* f. *hērceški*, te besede se večkrat beró v kajkavskih knjigah, od nem. Herzog na madjarsko. — *heretičānski* adj. Habd. ad 242 i. t. d. haereticus. — *heretnik* m. hereticus. Habd. mar. 96. — *hīdžeš* m. ime volu, iz madj. — *hīdžeška* f. ime kravi. — *hīncanje* n. Habd. ad. 267. Dotikavanje, šalnice, namigavanje, *hincanje* začetki jesu v divojke da nje devojačtvo vmira. — *hīnckoren* m. neka bilina. — *hínjzati* hínjžem, z glavo kimati, o konji, konj hinjže. — *hítniti* hitnem, huschen. — *hížica* f. dim. hiža. Habd. ad. 90. 92. 119. 440 Gašp,

1.982. — *hížička* f. majhna hiža, Lovr. rodb. 97. — *hižičkica* f. dem. hiža. — *hīška* = hižička. — *hīšni* = hišni. — *hlapáriti*-pārim, kadar je hiša topla, vrata odpirati in zapirati, da se ohladí. — *hlápslin* m. čižmarski jermen.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

LISTEK.

Nazorni pouk v ljudski šoli I. del. Marljivi pedagoški pisatelj g. *Frančišek Gabršek*, nadučitelj in okrajni šolski nadzornik v Krškem, spisal je pod gorenjim naslovom 275 stranij obsežno knjigo, katero je izdalo in založilo „Pedagogiško društvo" v Krškem, natisnila pa „Národna Tiskarna" v Ljubljani. Knjiga je prirejena po formalnih učnih stopinjah in obseza v 40. poglavjih nazorne slike, o katerih nikakor ne dvojimo, da bodo učitelju jako olajšale nazorni nauk. Vsaki sliki je pridejano po potrebi nekaj pregovorov, ugank, vprašanj, pametnic, pesmij i. t. d., torej gradivo, ki sosebno oživlja nazorni nauk. Gospod pisatelj bode v II. delu dovršil učno tvarino za nazorni nauk v 1. in 2. šolskem letu, v III. delu pa pride teoretiška razprava o nazornem nauku. — Naj bi slovensko učiteljstvo rado podpiralo zaslužno delovanje g. Gabrška ter z izdatnimi naročili pospešilo izdajo II. in III. dela! „Nazornega pouka" I. del veljá 1 gld. 50 kr, kar se nam ne zdi preveč za tako obsežno in vešče sestavljeno knjigo.

Krško in Krčani. Zgodovinske in spominske črtice. Spisal *Ivan Lapajne*, meščanske šole ravnatelj. Krško, 1894. založil „Odbor za olepšanje mesta" v Krškem Tiskal Dragotin Hribar v Celji. 147 str. — To knjigo, ki se odlikuje po lepi obliki kakor sploh vse knjige iz Hribarjeve tiskarne, posvetil je odbor za olepšanje krškega mesta gospé Josipini Hočevarjevi, veliki dobrotnici in podpornici v Krškem. V 24 poglavjih podaja knjiga preobilo kulturnih in zgodovinskih črtic od starega veka do denašnjih dnij, na konci pa ima pet životopisov slavnih Krčanov (Dalmatin, Bohorič, Valvasor, Martin Hočevar, gospá Hočevarjeva). S slikami jo je okrasil S. Magolič v Celji. Cena?

»Slovanska knjižnica«. V 19. snopiči „Slovanske knjižnice" je izšla V. Beneša-Třebizskega povest „Pošasti", preložil *Z. Ž. Trbojski,* v 20.—23. snopiči pa je natisnjena „Zaobljuba", katero je hrvaški spisal Ferd. Bečić, poslovenil *Peter Medveščček*. Kdor ljubi lahko berilo, ki ni brez romantiškega nadiha, njemu utegne „Zaobljuba" ugajati, dasi je v nji to in ono kàj malo verjetno — primeri sosebno končna poglavja. Prevod ni do cela opiljen. Podčrtali smo si zlasti take stilistiške nepravilnosti: „Ali se ne poznajo v naše vetrove" (4), „V Jadransko morje me ni mikalo, ker je znano po morskih vetrovih" (7), „R i b a t a ga z vinom" (17; zakaj ne „drgneta"?) „Globok vzdih p r i v a l i se iz Ivanovih prsij" (66), „Ivan je bil ves prestrašen s to nenavadno ponudbo" (103), „Kakó se oni pod vročim afrikanskim in španjskim solncem zagoreli o b r a z i ljubijo med seboj" (175). Na čegav rovaš naj zarežemo kurijozum, da se je Mozartova „Zauberflöte" preložila v „Čarobno dimko (pipo)" (116)?! — V 23. snopiči je tudi povest „Štiri dni" slovečega ruskega realista V. M. Garšina, preložil *V. Kogej,* in nekaj životopisnih črtic tega pisatelja. — Žalostno je pač, da „Slovanska knjižnica" še vedno nima toliko podpore, kolikor je je vredna. Gospod izdajatelj pravi celó, da jo bode nadaljeval samó še do 50. snopiča, ako se ne izboljša denarno stanje. Treba je „Slovanski knjižnici" še okolo 300 naročnikov, da bi bila popolnoma zagotovljena. Ali naj res zgolj zaradi znane naše malomarnosti prepade to književno podjetje, kakor so prepadle že vse dosedanje knjižnice?

Riflessi di poesia e prosa slovena. V Trstu, tiskarna Dolenc, založil *Fran Pirman*, cena 1 krona. — V lični knjižici 64 stranij nam podaja prelagatelj pesmi različnih pesnikov slovenskih, za temi dve národni pesmi in koncem dve majhni povesti v prozi. Prelagateljev námen je plemenit, kar vidimo iz predgovora: pokazati hoče Italijanom bisere naše književnosti in takó vzbuditi v onem narodu simpatije do nas Slovencev; še več, približati želí oba naroda. Iz tega je torej razvidno, da je knjižica namenjena najprej Italijanom, ki originalov ne poznajo in ne poznajo morda ničesar drugega iz književnosti naše. — Prelagatelj mora, ne le da umeje in »čuti« izvirnik, popolnoma vladati tako italijanskemu jeziku, kakor italijanskemu verzu, da podá v lepi gladki obliki to, kar si je izbral. Nas izvestno veselí, ako se mu posreči pokazati svetu, kar ima narod naš lepega, umetniškega, zato bi bili pa tudi od srca hvaležni ujemu, kdor bi kàj izbral in prevedel takó, da bi prevod ohranil lepoto, preprostost v umetnosti in umetnost v preprostosti. Kdor bi pa naše umotvore kvaril in jih ponujal inorodcem v prisiljeni obliki, vreden je naše graje že iz ljubezni do resnice in iz narodnega ponosa. Italijani v svojem finem, umetniškem ukusu — reči moramo naravnost — ne dobé po tej knjižici kaj dobrih mislij o naši literaturi in ne kaj dobrega mnenja o naših umotvorih, katere imenuje prelagatelj „serene e sublimi". Da ni jezik čist in gladek, da ni skladnja povsod, kakor bi morala biti, krivo je morda to, da se je prelagatelj takó vestno držal izvirnika, kar je jako hvalno, če prevod zaradi tega ne trpi na okretnosti, harmoniji in blagoglasji. Prvih pet pesmij je Prešérnovih. Kakó težko je prevajati in kako lahko se spodrsniti ob Prešérnovih poezijah, povedal je že Stritar, ko se je lotil tega dela Nemec. V italijanskih poezijah Prešérnovih je to dobro, da prelagatelj nikdar ni krenil po svojem poti, ampak se tesno držal izvirnika. Ali te poezije so izgubile nežno neprisiljenost, originalno ženijalnost in so nekamo nedostatne, šepave. Dasi nam je jako žal, reči moramo vender prav tisto kolikor toliko o ostalih poezijah. — In onidve povesti v prozi? Teh povestij še pisatelja sama izvestno ne imenujeta „serene e sublimi". Takšen drobiž ima v izvirniku vrednost lahkega neprisiljenega pripovedovanja, v prevodu izgubi še to. Ker ni knjiga namenjena najprej Slovencem, ampak Italijanom, ne sme nam g. prelagatelj zameriti, da smo o knjigi govorili takó — težkega srca sicer — a morali smo, da bi nam Italijani ne očitali naše vzvišenosti, rekoč: „Ecco le vostre poesie e prose sublimi e serene"! Slovanom, veščim italijanščini, ki poznajo original, pa knjižico priporočamo, ker za nje izvirnik ne more izgubiti ničesar. Nadejemo se, da se prelagatelju sčasoma prevajanje bolje posreči v izbiranji kakor obliki in da na naše obče veselje doseže svoj namen. *R.*

Peſem od ſvetiga Alfonsa. — V knjižnici marnberški sem v lanskih počitkih našel majhno tiskovino z naslovom: Peſem od ſvetiga Alfonsa. 7 str. 12⁰; na zadnji strani pod črto stojí: V Gradzi. Natiſnjeno pri Tanzer Karoli. Pesem obseza 15 devetvrstičnih kitic brez doslednih stikov. V 1. kitici se ujemajo 1., 3.; 2. in 4.; 5., 7. in 8., pa 6. in 9. vrsta; v drugih pa ne takó. Na 1., 4, 5. in 7. strani so natisnjena pojasnila; n. pr. v tekstu stojí v 2. kitici »fantizh« spodi je: Bubizh, dezhiz; na str. 4. »obleke«, spodi »Oblazhila« »gvant«, na str. 5. »bukve«, spodi: »knjige«, na str. 7. »veli«, spodi »guzhi«, »rezhe«.

Kakor se vidi iz navedenih besed, natisnjena je pesenca v bohoričici; v nji je mnogo tiskarskih pogreškov, n. pr. greshviga nam. grešniga; kerſhvnsko, favtičh (fantičh) ſvnje (svoje); tiskar se je večkrat zmotil pri črkah *v* in *n*.

Pesem poje o sv. Alfonzu, da je že izza mlada služil Jezusa, da je bil »pravizhen doktor«, ki ni hotel jemati »krivih mitev«; izvolil si je tedaj duhovski stan in bil končno škof. Za velike lakote je razdal vse imetje, celó svoj prstan je prodal. Bog mu je poslal izkušnjave in težave, toda Alfonz mu je služil zvesto do 90. leta.

Kar se tiče oblik, naj se omeni: putí se nam. potí se; is sagor (Ki is sagor prisije); oblika »veli» kaže na štirsko narečje ob hrvaški meji. 10. kitica slôve:

V' desheli terda lakota
Ljudi slo hudo vije,
Alfonsus voljno vbogim da
Prihodke vſe ſhkofije,
In kadar je she vſe rasdal
In nima kaj darvati,
Şvoj laſten perſtan je predal
»Otrozi!« je poſlednizh djal:
Vam nimam kaj vezh dati.«

Dr. K. Gl.

Dve spominski slavnosti sta se praznovali v minulem meseci. „Zaveza slovenskih učiteljskih društev" je dné 18. avgusta odkrila spominsko pločo *dr. Fr. Močniku* na njega domu v Cerknem; v Črnem Vrhu nad Idrijo in v Loméh pa se je postavil spomenik, oziroma odkrila se je spominska ploča *M. Cigaletu*. Močnikova spominska ploča ima napis: „V tej hiši se je porodil 1. oktobra 1814. *dr. Fr. Močnik*, vitez Fr. Jožefovega reda in železne krone, sloveči matematik. — Postavila „Zaveza slovenskih učiteljskih društev" 18. avgusta 1894." — Cigaletov spomenik v Črnem Vrhu (marmornata piramida z železno ograjo) ima spredi napis: „V črnovrški občini, v Lomeh, št. 12. je bil rojen 2. kimovca l. 1819. *Matej Cigale*, slovenski pisatelj, urednik državnega zakonika, umrl kot vladni svetovalec dné 20. malega travna l. 1889. na Dunaju. — »Jeden poglavitnih stebrov mile slovenščine in jeden največjih dobrotnikov slovenskega ljudstva." Navratil. — Postavili častilci l. 1894." Ne desni strani se čitajo besede: „Človeku je namen ožlahtniti srce in približati se božji svetosti." M. Cigale. — Napis na levi strani slôve: „Kar zrak stvarem, je narodu narodnost". M. Cigale. — Spominska ploča v Loméh ima tako-le besedilo: „V tej hiši se je rodil dné 2. kimovca l. 1819. *Matej Cigale*, slovenski pisatelj, umrl dné 20. malega travna l. 1889. na Dunaju."

Iz zborovanja »Zaveze slovenskih učiteljskih društev.« Kakor posnemljemo iz poročil o letošnjem občem zboru »Zaveze slovenskih učiteljskih društev«, oglasil se je na razpis pisateljskega darila za najboljšo mladinsko povest samó jeden pisatelj, *Dušan Mladinski*, kateremu se je dotična nagrada za povest »Dva brata« tudi prisodila. Na razpis druge nagrade za primerne mladinske pesmi pa se ni oglasil nihče. — Vesela je novica, da bode v tiskarni g. A. Gabrščka izhajala »Knjižnica za mladino«; oblika ji bode tista kakor »Slovanski knjižnici«, dobivali pa se bodo le vezani izvodi.

Drobne novice. Češka časopisa „Radhošt'", v Valaškem Mezeriči in „Opavský Týdenník" sta priobčila v prevodu novelici „Marek" in „První láska", kateri je nekoč v našem listu objavil *Alfonz Pirec*. — „Wiener Abendpost" je nedavno v listku objavila simpatiško pisan članek „Die Edlinge von Tüchern"; v njem se pisateljica *Mara Čop Marlet* najprej spominja slovenske spevoigre „Teharski plemiči", nato pa podaja nekaj zgodovinskih drobnostij in mimo drugega navaja tudi pravljico, ki je podlaga rečeni spevoigri. — Dné 3. julija je umrl v Dramljah pri Sv. Juriji na Štajerskem kapelan *Ivan Kolarič*. Pokojnik je bil sodelavec „Ljublj. Zvona" in je v njem priobčil nekaj pesmij pod imenoma „Ogin" in „Davorinov". —

Kajkavački dijalekat u Prigorju. Napisao prof. *Vatroslav Rožić* (poseb. odtisek iz „Rada" knj. CXV, CXVI in CXVIII). U Zagrebu 1894, 8⁰., 192. — Nedavno je objavil Rožić prvo celotno razpravo o kajkavskem narečji. Prej smo poznavali to za-

nimljivo narečje, katerega se lasté jednako Slovenci in Hrvatje, samo iz različnih zbirk narodnih pesmij in pravljic, med katerimi gre gotovo prvo mesto lepi zbirki Valjavčevi. Iz takih zbirk se ni moči nikoli poučiti o vseh jezikovnih podrobnostih; posname se v glasoslovnem oziru jedino le površna slika. Zato nam je pisatelj jako ustregel, da nam je prav podrobno in vestno opisal kajkavsko narečje v Prigorji. Njegova razprava se odlikuje po obilosti zbranega gradiva in natančnem zaznamenovanji naglasa. Za razlago se pisatelj navadno ne briga; podaje nam samo vestno sliko govora. Mi smo mu hvaležni tudi za to. Na podlagi njegove razprave vidimo, da tudi kajkavsko narečje ni jednotno, da je dosti znatne razlike med severnim kajkavskim ogrankom okolo Varaždina in južnim, katerega nam je opisal Rožić. Severno je dosti sorodnejše sosednemu slovenskemu štajerskemu narečju, južno se pa že nekoliko bolj bliža čakavščini. V prvem se nadomešča polglasnik dosledno z *e* (v kolikor ni prodrl *a* iz književne hrvaščine), v drugem pa se je *e* razvil samo v deblih, v končnicah pa *a* kakor v hrvaščini. V prvem se nadomešča *ą* z *ô* mimo novejšega *u*, v drugem pa z *u*; prvi ima za praslovansko skupino *tj* glas *č*, drugi pa hrv. *ć*; nasprotno je v prigorskem narečji *j*, na mestu starega *dj*, v severnem pa nekako *dž* (*gj*) mimo *j*. Glede *j* se sicer strinja južno narečje s slovenščino, toda zajedno tudi s čakavskim narečjem. Tedaj tudi tu opazimo, da narečja polagoma prehajajo in se prelivajo drugo v drugo; mej med njimi ni. Južno kajkavsko narečje v bližini čakavskega narečja je tudi temu sorodnejše, severno, ki mejaši na slovenska narečja, pa se tem znatneje približuje. Navajeni smo sicer tudi v jezikoslovji govoriti o slovenskem, hrvaškem (srbskem), bolgarskem jeziku. Toda to so zgodovinski in političi izrazi, kateri obsezajo v jezikovnem oziru dosti različne tipe in tedaj niso vedno dovolj točni; razven tega pa se obseg teh pojmov izpreminja. Marsikateri nazori pisateljevi so že zastareli ali pa krivi. Tako n. pr. uči, da je ѣ v komparat. nastalo iz ъ in *i*, da se je končnica *u* v instrum. sgl. *a*- deb. razvila iz starejše končnice -*um* po odpadu *m*, in vender je ravno končnica *u* starejša — da se je *j* v *bijen* ustavil i. t. d. Take malenkosti ne kvarijo mnogo spisa, ker si jih itak lahko vsakdo popravi. Bolj neljubo nam je, da pogrešamo v glasoslovji na nekaterih mestih natančnih poročil o izgovoru nekaterih glasov, sosebno različnih *e*. — Toliko o tem marljivem spisu, važnem za spoznavanje kajkavskega narečja. *V. O.*

Hrvaški misal iz leta 1494. Prof. *dr. V. Jagić* je odkril hrvaški misal, ki se je leta 1494. natisnil v Senji. Ta knjiga, jednake dôbe s srbskim oktoihom, sicer ni prva hrvaško natisnjena knjiga — I Milčetić piše v »Vienci«, da je prva hrvaška glagolska knjiga misal iz leta 1483. — vender pa je važna zató, ker se vé, kje je bila natisnjena.

Iz hrvaške književnosti. Kakor smo že poročali, izdala je *Georgina Kayser-Sobjeska*, članica narodnega deželnega gledališča v Zagrebu, dramatsko delo, naslovljeno: „S v a k o d j e l o d o d j e n a v i d e l o“. Tragedija obseza tri slike iz zagrebškega življenja: „Jelačićev trg“, „Radnički dol“ in „Vila na Laščini“. Vsebina: Metreso grofa Ferdinanda, lepo Loriko, obide prava ljubezen do delavca Matije, in njemu na ljubo se hoče odreči razkošnemu sijaju v vili na Laščini ter podati roko v zakon poštenemu mladeniču. Matija pa ne vé, kaj je prav za prav njegova nevesta, nego misli, da je hišna v bogati rodbini. Grofu Ferdinandu pa ni dovolj samó Lorika, razkošnik zalezuje še Ljubico, sestro Matijevo, in jo je res že takó premotil, da mu verjame. Mati Jana strahoma opazuje Ljubičino ljubezen, zakaj pred davnimi leti je imela ona sama razmerje z grofom Boltezarjem, očetom Ferdinandovim, ki ni ostalo brez nasledka. Soproga grofa Boltezarjeva je v jednajstem letu svojega zakona baš ob tistem času povila mrtvo dete, in grof Boltezar ji je položil sina Janinega v naročaj, ne da bi bila njega soproga slutila prevaro. Grof

Ferdinand je torej brat Ljubičin. Ko nekoč pride na dom Ljubičin, skriti se mora v njeno spalnico, zakaj prav tedaj prihaja domov mati Jana, spremivši nekoliko Matijo in njega zaročnico Loriko. Skrit začuje pogovor Jane in svojega očeta. Da bi otela hčer, pozvala je namreč Jana grofa Boltezarja k sebi, da bi ga zarotila, naj svojemu sinu Ferdinandu pové čisto resnico o njega rojstvu. Ferdinand ima toliko časti, da neče nadalje igrati polgrofa, nego se sklene odreči dosedanjemu sijaju in prodati svojo vilo. Samó jedenkrat še napravi gostí in povabi k sebi odlične goste Ali ko se vse veselí, tedaj pride slučajno Matija po trgovskih poslih v vilo, ugleda Loriko, plešočo s Ferdinandom, spozná, kako kruto je bil prevaran, in ustrelí najprej Ferdinanda, nato še samega sebe. — To je, kakor se vidi, precèj romantiška snov; vse delo pa kaže dosti rutine, in sosebno vsako dejanje se končuje z efektnim prizorom. Velikih značajev v igri ni. Lorika sama se nam vidi izdelana po slovečih vzorcih; tudi je vez, ki spaja vse tri slike dokaj rahla. Nečemo pa baš reči, da bi tragedija ne uspela, ako vsak igralec do cela stori svojo dolžnost.

»Hrvaški pedagogiško-književni zbor« izdá za leto 1894. te-le knjige: »1. Rukovodj prirodoznanstvenu obuku« u nižim pučkim školama, I. zvezek, spisal *dr. Gj. Turić*; 2. François Rabelaisove »Misli o uzgoju«, z životopisom pisateljevim, z oceno in beležkami priredil *Ivan Širola*; 3. in 4. »Kameno srce«, po Hanffu priredil *Stjepan Dubin* (s slikami) in »Davorin Valjanić«, spisal Fr. Frisch, preložil *Lovro Matagić*; 5. »Tugomila«, napisala *Jagoda Truhelkova* (s slikami). Knjigarska cena vsem petim knjigam je 2 gld. 40 kr.

† **Vladislav Vežić.** Dné 16. vélikega srpana je umrl v Varaždinu veliki hrvaški pesnik *Vladislav Vežić.* — Pokojnik se je porodil dne 25 malega travna 1825 leta v Selinah v Dalmaciji. — Po dovršeni gimnaziji in filozofiji v Zadru je poslušal pravniške nauke v Zagrebu. Že za dijaške dôbe se je seznanil s tedanjimi ilirskimi prvaki. Pisal je v »Zoro Dalmatinsko« in Gajevo »Danico«. — V Zagrebu je kot dijak uredoval tri leta »Obći zagrebački koledar«, kjer je več njegovih prav zanimljivih in poučnih spisov. — Leta 1852. je izdal »Vienac francezkoga i španjolskoga zabavnoga književstva«. — Od prvega začetka je bil sotrudnik najstarejšemu hrvaškemu beletristiškemu listu »Viencu«, v katerem je lani začel priobčevati veličanstveno zasnovano »Milovanko«, katere konec bode najbrže v rokopisu — Najlepše njegovo pesniško delo je »Sigetski junak Nikola Zrinjski«, katerega je izdal leta 1867. Pravi pesniški umotvori so njegovi prevodi. Če čitaš n. pr. prevoda: Goethejevo „Ifigenijo na Tavridi“ in „Armina i Dorotejo“, ne moreš odložiti knjige, tako gladko v narodnem stihu teče pesem. — Tudi za narodno gledališče imajo Hrvatje od njega več izbornih prevodov. —

O priliki važnejših slavnostij v Varaždinu je pokojnik navadno zložil primeren pesniški „proslov“. — Pokojnik, odlična in spoštovana oseba, bil je leta 1848. imenovan za zapisnikarja pri banskem „vieću“ ter bil v deputaciji na Dunaji; leta 1854. pa se je preselil v Varaždin, kjer je bil do zadnjega časa kot odvetnik in javni beležnik.

Jezik mu je v pesmih kakor pri malokaterem pesniku naroden. — Blagemu možu in odličnemu pesniku bodi i med nami blag spomin! *—o.*

Iz srbske književnosti. Sloveči pesnik *Zmaj Jovan Jovanović* je poslal „Srpski Matici“ v Novem Sadu večjo zbirko izvornih pesmij, večinoma složenih po národnih motivih. Sosebno lepe so humoristiške pesmi, v katerih je Zmaj uprav nedosežen. Ta zbirka je najboljši odgovor kritiki dr. Ljuba Nediča, ki je sivemu Zmaju nasvetoval, naj ostavi poezijo in liro, češ, da se je že davno izpel. — Kraljevska akademija znanostij v Belem Gradu namerja izdati biblijografijo hrvaško in srbsko od leta 1893.; prireja jo znani srbski pisatelj *Danilo Živaljević.*

I Codici Paleoslavi della R. biblioteca nazionale di San Marco (Venezia) descritti dal prof. *Domenico Ciàmpoli.* Pisatelj razpravlja najprej razne pisave slovanske od Ciril-Metodovega časa, opisuje nekaj glagolskih odlomkov, katere je prepisal, kakor so ohranjeni v knjižnici; nató pa poroča o jako lepi knjigi »Lectiones Hymni et alia« . . ., obsežni 310 straníj. — »Novum Testamentum« je eleganten kodeks z 289 stranmí, ki imajo vsaka posebe jako krasno risane začetne črke, kažoče evangeliste. — Ciàmpolijevo delo utegne sosebno zanimati naše jezikoslovce in starinoslovce; cena 5 lir.

Bolgarsko časopisje. Kdor bi sodil napredek bolgarske knjige po številu periodiških časopisov — tako pravi zagrebški „Vienac" — bil bi lahko zadovoljen. Če odbijemo veliko število politiških listov, ostane še 55 časopisov. S književnostjo se bavi 17 listov; trgovini, ekonomiji jih je namenjenih 13; 2 lista zagovarjata socijalistiške tendencije; vrhu tega imajo 2 časopisa za stenografijo, 3 za vojne posle, 3 za pravne. Dalje imajo učitelji, žene in spiritisti svoje posebne časopise. Umeje se samo po sebi, da velik del teh listov ni na korist bolgarski književnosti. Marsikateri bi ne ugledali sveta, ako bi jih ne potrebovali uredniki, bodisi da si pridobé ž njimi hvalo ali pa denar.

Znameniti grobovi. Dné 17. julija t. l. je umrl v Perchtoldsdorfu na Nižjem Avstrijskem slavni anatom prof. *dr. Jožef Hyrtl* v 83. letu svoje dôbe. Hyrtl ni imel vrstnika, kar se tiče izdelovanja anatomiških preparatov, in bržkone na vsem svetu ni vseučilišča, da bi bilo brez njih. Najbogateje je zalagal praški in dunajski anatomiški muzej. Izmed njegovih spisov slujeta najbolj deli „Handbuch der topographischen Anatomie und ihrer praktischen medicinischen Anwendung" in „Lehrbuch der Anatomie des Menschen mit Rücksicht auf phys. Begründung und prakt. Anwendung". Hyrtl je bil član vseh učenih društev in akademij v Evropi, Ameriki, celó v Indiji. Od leta 1874. je živel popolnoma sam zase.

Takisto dné 17. julija je umrl francoski pesnik Charles Maria *Leconte de l' Isle* v 75. letu svoje dôbe. Mnogi ga imajo za prvega pesnika po Victoru Hugu. Njega velike epsko-lirske pesmi „Kain", „Le Corbeau", „Midi" i. dr. so takó po obliki kakor po vsebini dika francoske književnosti. Victor Hugo ga je cenil jako visoko in je deset let zaporedoma glasoval zanj, da bi bil vzprejet v akademijo, vender so ga izvolili vanjo šele leta 1886. po smrti Hugonovi, ko mu je bilo že 68 let Poslednje književno delo njegovo je „Enlèvement d' Europe".

Grof Tolstoj je spisal opero, v kateri slika pogubni vpliv žganja. Opera se je že nekolikokrat predstavljala po Ruskem, toda na ruske kmete, katerim je uprav namenjena, baje ni imela nikakeršnega vpliva.

Popravek. V predzadnjem oddelku Mantuanijevega spisa »Tri dni ob Sprevi« se je vrinilò nekaj sitnih napak; na str. 422. naj slôve namesto: χύριε ἐλέεσον prav κύριε ἐλέησον; namesto Podhyrlušje prav podkyrlušje; na str. 423. namesto podkhyrlušje prav podkyrlušje.

„**Ljubljanski Zvon**"
zhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 10. V Ljubljani, dné 1. vinotoka 1894. Leto XIV.

Fata Morgana.

Ob skalnati steni slonim;
Nad mano v razpaljenem zraki
Veslajo lahkotni oblaki;
Sanjavo oziram se k njim.

Neploden in pust je ta svet,
Kjer potnik samoten počivam,
In vender, lepó je, kar snivam,
Iz davnih, iz blaženih let! . . .

Kjer zemlji se bliža nebó,
Tam čuda kažó se neznana . . .
Pozdravljena, Fata Morgana —
Res, tebe mi gleda okó!

Kakove lepote povsod:
Karkoli sem gledal kdàj v mislih,
Karkoli mi bilo kdàj v čislih,
Vse zopet razgrinja se tod.

Visoko postavljen je hram —
Kdo ne bi lastniku zavidal!
Jaz sam sem ga ondu sezidal,
Okrasil z bogastvom ga sam!

Tam žijem, in rádost samó
Odmeva po jasnih prostorih,
Po sobah, vrtovih, po dvorih —
Lepó je življenje, lepó!

Prostoren grad zlati je moj —
Vi znanci, prijatelji zvesti,
Zdravstvujte na moji posesti,
Zdravstvujte, živite z menoj!

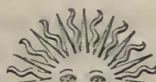
Kar vzorov gojili smo kdàj,
Vse kaže se tukaj v resnici . . .
Kaj vaši mi pričajo klici?
»Oh, to je naš zemeljski raj!«

In glejte še dalje ondot:
Krasnà se prostira dežela,
Bogata so mesta in sela —
»Presrečen tu biva naš rod!«

Vse naša brezmejna posest . . .
Kakó bi srcé ne vzkipelo:
»Bog živi prosvete nam delo
V prid naših pokrajin in mest!« —

A zdajci . . . izginila spet
Prikazen nebeška je v zraki,
Zakrili so solnce oblaki . . .
Bil sèn le iz davnih je let! —

A. Funtek.

V Zali.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Ni se mu smililo otročè, njega rodno otročè, ki je v siromaštvu svojem sedelo na plitvem zabojčku, kjer je bila spravljena še plitvejša balica njega matere! In širokoustno je vprašal: »Kàj doto voziš, Tinač?«

In bingljal je s svojo veliko verigo, da je kàr zvonilo, in dečki in možaki okrog njega so se grohotali, da se mi je zdelo, kakor bi čul tolpo vran, če nepričakovano ugledajo ptico kanjo. In grohotal se je tudi Pečarjev Miha, ta poštenjak!

Kaj sem hotel! Tiho sem peljal svoj voziček mimo njih in na vozičku otroka, ki ni bil moj, pač pa njegov, ki me je sramotil in smešil vpričo vse vasí. Sam v sebi pa sem dejal: »Ta ne bode prida, in to mi bode napačno hodilo!« Ko sem domá odložil in v hišo znosil vse, kar sem bil vzel v Vinharjih, molčal sem in ne z besedico nisem črhnil ženi, da je prišel Pečarjev Miha iz Amerike. Čemú bi ji bil pravil; saj se kàj takega zvé sámo po sebi, in dobri sosedje že skrbé, da pride novica pod streho. No dobro!

Živeli smo v jednomer dalje! Delali smo na polji in kmetovali. Vpraševal nisem, kaj počenja Pečarjev, in tudi žena ni nikoli izpregovorila o njem, najsi ga je videvala v cerkvi ob nedeljah. »Vse je dobro!« mislil sem si, »Bog je že naredil takó, da ne bode hudih nasledkov iz tega.« Prav vesel sem živel, in rečem vam, da so me minile vse skrbí, katere sem imel tisti dan, ko je stal Pečarjev Miha na vaškem mostičku sredi radovednih poslušalcev. In otročè, povem vam, to otročè je bilo pravi božji blagoslov zame! Oklenilo se me je bolj nego matere, in da je bilo moje, ne imel bi ga rajši! »Jedna reč in druga,« dejal sem si, »hiša ne pride pod nič, že zaradi tega otroka ne!«

Takó je prišel dan svete Uršule, ko imamo semenj v mestu. Z Lenko sva se bila dogovorila, da kupiva kravico, ker se je bilo tisto leto nastrgalo dosti sená in otave po naših bregéh. Prej tisto popoldne, ko sem prišel ravno iz hoste domov — posekal sem bil nekaj bréz — dejala mi je žena:

»Posavec je bil tu! Že danes pelje teleta v Loko in vprašal je, če se nečeš peljati ž njim, da ti potem na vse jutro ne bode treba peš hoditi!«

»Moška je ta!« odgovorim ji, »pa lahko koj kupim, da pridem prej domov. Pojdi in povej mu, naj nekoliko počaka; takoj se preoblečem in pridem!«

Žena odhití k Posavcu, jaz pa se preoblečem in pripravim za pot. Z dekletcem sva se zmenila, kakšne »kolače« ji prinesem, ker veste, da otročajem ni drugih skrbíj, če jim poveš, da greš v mesto. V tem se je vrnila Lenka in mi povedala, da voz že čaka. Zdela se mi je nekoliko bledejša nego druge dni, in zaskrbelo me je, če ni bolna.

»Kaj ti je?« vprašam jo, »da si takó bleda?«

»Nič,« odgovorí mi, »samó nekaj glava me bolí!«

Natό vzamem blagoslovljene vode z zidú pri vratih, prekrižam sebe, prekrižam otroka, prekrižam tudi ženo in prepustim vse lepo božjemu varstvu. No dobro!

Posavec je že imel vprežen svoj voziček in nanj je bil dejal dve teleti, kateri je vlekel mesarju v Loko. Njegovega konjička, ki je bil star kakor zemlja, tega ste tudi poznali in veste, kakó se je vozilo ž njim. Tisti dan pa je žival še šepala na sprednji nogi, in minila je dolga večnost, predno smo prisvedrali na Log pod Svetega Volnika cerkev. Otipavam se in otipavam, pa si otipaj kàj, če je maliha prazna! In res, denarja nisem imel pri sebi in domá sem ga bil pozabil. Ker ti nikdo ne dá kravice zastonj, zlezel sem z voziča, in po poti, kjer sem se prej vozil, moral sem sedaj peš kresati nazaj proti Poljanam! In sam nase sem bil jezen in ko sem se gugal po trdi cesti, dejal sem si: »Česar nisi imel v glavi, imaš pa sedaj v petah, in prav ti je!»

Že se je mračilo — skoro potem je v Poljanah zazvonilo Mariji — in nikjer ni bilo videti človeka — vse se je bilo že zalezlo v koče — ko sem počasi stopal po stezi vkreber proti Hiščarju. Tik te steze imam njivo, takrat je bila na nji detelja, letos pa sem imel ondu prosó, kakor veste, in prav lepo prosó. Blizu leskovega grmovja mi je tam raslo drevesce, katero sem bil vcepil spomladi. Na misel mi je prišlo, da je bil pred nekaj dnevi vihar, in morda mu je kje odlomil vršiček.

Stopim torej s steze in gazim deteljo do drevesca. Pa je imelo še oba vršiča, in hvala Bogú, vihar mi ni bil napravil nič škode.

V tem sta prišla dva prav počasi po stezi nizdolu. Rad bi bil zvedel, kdo sta, in zatorej sem ostal pri grmu, toliko skrit, da me v mraku nista mogla ugledati. Pa tudi menim, da se nista preveč ozirala, ker sta imela dovolj drugih skrbíj.

»Kaj bi prihajal?« izpregovorila je ona, »ko vender veš, da je greh in da ni mogoče.«

»Pridem pa venderle,« odgovorí ji Miha Pečarjev — in to itak veste, da je govoril z mojo ženo — »ko bodo vsi ljudjé spali, pa pridem. In na okence potrkam, ti pa odprì ali pa pústi, kakor hočeš!«

»Zaradi greha in zaradi ljudíj nikar!« naprosi ga Lenka. In sam Bog vé, da sem takrat grešil, ker nisem pristopil in ji prigovarjal, naj bi ostala trdna v svojem sklepu. No dobro! —

»Gotovo pridem!«

»Na tvojega otroka te prosim, nikar ne hôdi!«

»Pridem! Pa bi ne bila takó hitela z možitvijo, pa bi bila čakala mene, nikar da si vzela tega šepca! Lahko noč — pa samó za sedaj! Pridem, pa je!«

In odšel je nizdolu proti vasi. Lenka je stala še nekaj časa na mestu, potem pa je tudi odšla. Tudi takrat je bilo še čas, da bi bil izpregovoril pametno besedo, pa je nisem. In zatorej svoji ženi ne očitam ničesar, moja krivica ni bila manjša od njene. Pustil sem jo brez pomoči v največji sili. In če je z brví, ker ni bilo držajev, pala v vodo, kaj bi se čudil! »Tebi,« mislil sem si, »tebi pa že podkurim, ko stopiš pod okence.« In tiho sem se priplazil do svoje hiše. Skozi okno sem videl, da je žena otroka devala spat. Na svinjaku sem imel med staro železnino velik skopec, katerega sem jeseni — po novo razoranih njivah — nastavljal lisicam. Potegnem ga na dan, in hajdi ž njim pod okno! In napel in nastavil sem ga takó spretno, da bi se bila ujela celó lisica, če bi bila prišla tisto noč pod moje okno. Tem gotoveje je moral priti v past ta zaljubljeni maček!

Ko sem vstopil, bilo je dekletce že zaspalo in tudi Lenka se je spravljala v posteljo.

»Bog pomagaj, ali si ti?« začudila se je in ni mogla prikriti, da je prestrašena, prav zeló prestrašena.

»Nič hudega, Lenka,« odgovorim mirno, dasi nisem bil premiren. »Denar sem pozabil in pod Svetim Volnikom sem se šele spomnil, da ga nimam. Nič ne dé, pojdem pa jutri na vse zgodaj z doma!«

»Ali si prišel po stezi mimo Strevca?« vpraša me tiho.

Nisem ji odgovoril resnice, nego dejal sem: »Ne, po poti mimo Žunharja sem hodil; za stezo mi je bilo že skoro pretemà!«

Prav videlo se mi je, da se ji je odvalil težak kamen od srca, ko je zaslišala zlagani moj odgovor. —

»Pa si bolna?« vprašam jo še; »takó si bleda, da moraš biti bolna!«

»Nič mi ni,« odgovorí ona, »le glava me nekoliko bolí, in sama ne vem, zakaj!«

Pa sem jaz vedel, da jo je bolela glava zaradi Pečarjevega Mihe! In če je Bog ne razsvetlí o pravem času, mislim si, bode se težko dobilo zdravilo proti taki bolezni!

»Pa kaj bi govorila,« pravim, »jutri bode treba zgodaj vstati! Pojdiva spat, da lože vstaneva!«

Ko ničesar ne odgovorí, še dostavim: »Veš kaj, na peč ležem, da se vsaj gotovo vzbudim!«

»Pa lezi!« dejala je, »najbolje bode!«

In zopet sem videl, da ji je bilo prav zeló všeč, ker sem si na peči izbral trdo ležišče. —

Ležem na peč, in to vsi veste, da nisem mogel zaspati. Kdo bi spal, če mora biti na straži, da mu zavodnik ne ukrade žene! Tudi ona ni mogla zaspati, čemur se tudi nisem čudil. Premetavala se je po postelji in vzdihnila časih prav globoko. Kakó ne, ko je bila vender v groznih skrbéh, dobro vedoč, da pride óni pod okno! Oh, ko bi ji bil v tistem hipu povedal, da vem za vse, in ko bi jo bil, kakor nas učí sveta vera, potrpežljivo opomnil, naj vender pozabi vsega, kar ne more biti in ne smé! Ej, pa nisem mogel izpregovoriti prave in pametne besede in zató se tožim samega sebe, da sem kriv, precèj kriv, če je bilo pozneje kàj greha in pohujšanja. Bog nam vsem grehe odpústi; dosti jih imamo, vsi jih imamo dosti in preveč! No dobro!

Nisem torej izpregovoril pametne besede, samó dejal sem:

»Lenka, môli! Môli in potlej zaspì v božjem imeni!«

»Bog meni pomagaj!« Takó je vzdihnila, a drugega ni odgovorila. Noč je tekla, in temà in mir sta bila povsod. Tudi jaz in žena sva bila v temi, v silni, črni temi, mirú pa ni bilo. Ta mir je objemal samó otroka, ki je spal v zibelki, da sem časih zaslišal njega lahne, nedolžne dihljaje. Tam je bil mir, pri naju pa ga ni bilo. V Poljanah je že odbilo polnoči, in kakor kamen mirno sem ležal na trdi peči. Tedaj se zunaj hiše začujejo koraki, in kakor strela se vzdigne žena Lenka z ležišča in posluša proti meni kakor zajec sredi njive, kadar ga je kàj vznemirilo v ponočni tihoti. Pa se nisem genil, in zatorej

je mislila, da spim. Nató vstane, da bi prilezla do okna. No dobro! Takrat pa je Miha tam zunaj — in vsi svetniki naj bodo zahvaljeni za to! — svoje stopalo vteknil v nastavljeni skopec, in ta ga je zgrabil s svojimi zobmí, da mu je kàr vse zaškripalo v nogi! Zaklel je in zatulil kakor mrjasec, če ga vlečejo na mesarski stol, da se mi je srcé rahljalo od čistega veselja. Pa sem ležal na peči kakor kamen v dnu zelenega verja in nì besedice nisem zinil!

Na vse jutro sem vstal. Žena mi je skuhala nekoliko soka; molčé sem ga pojedel, in obema je bilo prav, da se ni govorilo. Zunaj pred hišo pa sem videl sledove, ki so se vlekli od okna po zeleni tratini nizdolu. Kakih trideset korakov tam spodi je ležal moj skopeç sredi stezė, in okrog njega je bila zemlja namočena od človeške krví. Dobro mi je služil železni ta prijatelj, in jako hvaležen sem ga pobral in odnesel na svinjak, da bi mi bil tam pri roki, če bi se zopet rabil pri hiši. Nató pa sem odšel v mesto in kupil tam prav dobro kravico, ki mi je pozneje dajala veliko telet in mleka. No dobro! —

Pečarjev Miha pa je štirinajst dni tičal v koči in trpel bolečine, stara Pečarka pa mu je z rastlinskim oljem mazala nogo, da je kàr kapalo od nje!

Sedaj pa veste, kaj vam bodem še povedal. Ko je ozdravil, vlačil se je še nekaj časa po vasi, potem je izginil v Ameriko, kjer je bil že prej. Tudi to veste, da je ž njim ušla moja žena, s katero so me bili poročili pred vélikim oltarjem svetega Martina, Noč je vzela oba, njo in Pečarjevega fanta, in kakor mož in žena — prav po divje — odrinila sta v Ameriko, kjer menda ne gledajo posebno na take rečí! —

Pustila mi ni ničesar — samó sramoto — ti moj ljubi Jezus, pa kakšno sramoto! Povsod so se mi smijali in povsod so mi privoščili veliko to nesrečo. Ostalo mi je tudi dekletce, otroka mi je pač pustila. Prav takó, kakor je moja mati mene pustila v klanici v Vinharjih! Otroka mi je pač pustila!

Pa nikar ne mislite, da sem ga vrgel pod klop ali pod kap pred hišo! Bog ne daj! Bil mi je to najlepši dar, katerega mi je mogla pustiti žena, ki takrat že ni bila več moja žena! Božji blagoslov mi je pustila s tem otročičkom, in rečem vam, nikdar se nisva ločila s to živalco. Če sem delal na njivi, bilo je dekletce pri meni, če sem sekal v hosti, bilo je dekletce pri meni, če sem nosil živini v hlev, lezlo je dekletce za mano! Po materi ni dosti vpraševalo v nedolžnosti svoji; skoro jo je pozabilo, tem bolj pa je rado imelo mene. Kaj

pravim, rado imelo — naravnost ljubilo me je, kakor ljubi otrok pravega svojega očeta! Pravi blagoslov božji je bilo zame to otročè, in zaradi njega sem oprostil ženi vse, čisto vse. Srečo sem imel pri hiši, in vse mi je šlo po godi. Tista kravica, ki sem jo bil kupil v mestu, storila mi je nekaj mesecev pozneje dva telička, in oba sta živela in se dobro redila! Vidite, takšno srečo sem imel! No dobro!

Jedna reč in druga, minilo je leto, in minilo je zopet leto. Dve leti sta skoro minili, in bilo je nekamo okrog sv. Uršule. Zvečer je bilo, in večerjo sem kuhal pri ognjišči. Ker ni bilo ženske v hiši, moral sem kuhati sam. Bil sem gospodar in gospodinja zajedno. Pojemal je ogenj v peči, in hitro sem skočil po veži k skladanici pred hišo, da prinesem še nekaj suhljadi in jo vržem na žerjavico, da bi se hitreje skuhala večerja. Otroka sem bil pa že prej napasel, in spal je že tudi.

Pred skladanico na tnalu sem imel kup posekanega brezja, da ga razžagam in razkoljem za zimo. Ko stopim na tnalo, sedela ali prav za prav čepela je na kupu ženska — beračica, ki je bržkone prosila prenočišča. Takó sem si mislil in dejal:

»V božjem imeni, mati, le pod streho! Pozno je že, in kam bi hodili sedaj drugam nego k meni?«

Naložil sem si suhljadi v naročaj.

»Tine«, zastokala je, »Tine, jaz sem!«

Križani Odrešenik svetá, kakó sem se prestrašil! Suhljad mi je padla na tla, in izpregovoril nisem nì besedice. Pa me je skoro obšlo veselje, in mislil sem si: »Glejte, vender je še prišla k meni in k svojemu otroku je prišla.« Pa kakšna je bila in malone v raztrgani obleki! Taka je bila, da bi se bil najrajši razjokal. Pa sem takoj izpregledal, kakó in kaj.

»Lenčika,« dejal sem, »Lenčika, ali te je tepel?«

»Oh, pa hudo!« zajokala je.

»In stradala si in hudino si preganjala?«

»In naposled me je pustil in drugo je vzel!«

»Ta slepar, ta slepar!«

»Od tam sem se preberačila in preprosila do semkaj, da vidim še jedenkrat otroka in da tu umrem!«

»Kaj, umret si prišla? Ali si pametna ali si brezpametna! Dober človek sem in précej bodem jezen, če izpregovoriš še kàj takega! Umreti, lepa bi bila ta! Saj nisi prišla k zverini, saj si prišla k svojemu možu in k svojemu otroku! Koliko grehov nam more oprostiti Bog, pa bi jaz ne oprostil tebi jednega! Le vstani in v Bogá zaupaj!«

Poskušala je vstati, pa ni šlo; takoj je zopet zlezla na brezov kup, takó je bila slaba.

»Nič ne maraj, skuham ti prižganke in jajec ti nabijem vanjo, da se takoj zopet poživiš. Ker si slabotna, pa te ponesem, prav rad te ponesem!«

In vzel sem jo k sebi in jo odnesel v hišo. Ti moj Bog, bila je lahka kakor jesensko peresce, da je malone nisem čutil! V hiši pa sem jo posadil na klop za mizo in luč sem ji prižgal ter jo tolažil:

»V imeni našega Gospoda Jezusa si zopet prišla v to hišo, in vse nama bodi oproščeno, kar sva zagrešila skupaj in posebe!«

In odhitel sem ji kuhat večerjo in pripravil sem ji prižganko, kakor si ne morete misliti boljše na svetu. In jajec sem ji natolkel vanjo, da bi jih bil moral jesti sam rimski papež, če bi mu jih bili skuhali v največji bolezni!

Postavil sem skledo prednjo, ali jesti ni mogla. Najboljše prižganke ni mogla jesti, in ko je takisto težavno sopla, videl sem v hipu, da mora biti bolna, prav zeló bolna.

Postlal sem ji posteljo in ji prevlekel ležišče z belimi rjuhami, katere so bile spravljene v skrinji, da bi jih imel, če bi prišli z Gospodom k hiši. Danes pa sem jih vzel za njo; takó bi vsaj čutila, da ni pri tujih ljudéh in da smo jo radi imeli. Brez moje pomoči bi niti ne bila prišla v posteljo. Takrat sem šele videl, kakó jo je bilo vzelo življenje: bila je koščica pri koščici in drugega nič!

Torej tepel te je!« dejal sem, »in usmiljen ni bil s teboj!«

»In drugo je vzel in mene je zapodil!«

Sédel sem k njeni postelji. Zamižala je in mirno ležala nekaj časa. Gledal sem ji neprestano v upali obraz, in takó se mi je smilila, da vam ne morem povedati, kakó. Naposled je izpregovorila:

»Tine, prinesi mi otroka!«

Moj Bog, otroka sem bil popolnoma pozabil, in moja dolžnost je bila, da bi ga ji bil prinesel takoj! Pa me je morala naprositi! Odgovorim: »Takoj ti ga prinesem, in videla bodeš, kakó je dekletce zraslo v tem. In zdravo je tudi! Hvala Bogú, zdravo je tudi!«

Prinesel sem ji otroka. Revče se ni moglo prebuditi, in ko sem ga prinesel k postelji, k materi, tedaj mi je zopet zaspalo v rokah.

»Vidiš jo, Lenka, taka je,« izpregovoril sem, »in dobro sem ti jo vzredil. Vesêli se je! Jutri te že spozná in vesela te bode, kakor sem te jaz vesel že danes!«

Dolgo je gledala otroka, ki je z glavico dremal ob mojem rameni. Potem pa je zaječala: »Daj mi jo v posteljo!«

Ustregel sem tej želji in položil otroka k nji v posteljo. In pritisnila ga je k sebi, kakor bi se bala, da ga ji zopet ne vzamem.

»Na peč pojdi!« dejala je, »in zaspì! Jaz bodem tudi zaspala!«

»Prav,« mislil sem si, »pa zlezem na peč, in če bode hotela kàj imeti, pa me že pokliče.« Res zlezem na peč in že sem tam ležal precèj časa, ko me pokliče:

»Tine!«

Bliskoma sem bil pri nji. »Tine,« pravi s slabim glasom, »daj mi roko in reci, da nisi več hud name!«

»Nič več, Lenka, nič več!«

Podala sva si roko, in nató sem zopet zlezel na peč. Čudno, pa vender resnično, ubranil se nisem zaspancu in skoro sem zaspal. Bilo je pozno ponoči, ko me je vzbudil otrokov jok. Skočim s pečí in k postelji. Deklica se je zvijala in hotela vstati. Pa ni mogla, ker se je je oklepala koščena roka materina, kakor da je od železa. Lenka pa je ležala mirno, in nekamo polno in debelo so me gledale nje oči. Ko sem pristopil, da bi ji vzel jokajočega otroka, bila je tista drobna, koščena roka trda, da sem imel posla, predno sem izvil otročička izpod nje. Saj veste, prišla je k meni umret! Bog mi je ni bil namenil, in umrla je prvo noč, ko je zopet stopila pod streho moje koče! Gospoda ji nisem klical, ker nisem mislil, da je že takó pri kraji No, pa je umrla spravljena z mano in s svojim otrokom. In vsako nedeljo molim k vseusmiljenemu Bogu, da bi je ne sodil ostreje, nego sem jo sodil jaz, ki sem bil vender nje mož, nje pravi zakonski mož.

Vidite, to je povest o mojem zakonu! No dobro!

(Dalje prihodnjič.)

Pokop.

Kedaj je videlo okó
Takó vesel pokop? . . .
Prijatelje nekdanje vse
Nocoj polagam v grob.

Solzé, ki so rosile mi
Obraz v nekdanjih dneh —
Globoko v grob polaga jih
Nebeški tvoj nasmeh.

In tožbe vse, in vzdihe vse
Polagam v grob nocoj —
Izbriše nanje mi spomin
Poljub goreči tvoj.

Na grobu pa v objemu jaz
Presrečen ti slonim,
In gledam ti v očí jasné,
In ljubim in molčim.

Trošàn.

Pokora.

Samostan. Na njega tihe duri
Potnik trka ob večerni uri.

Potnik mira je prišel iskàt;
Dver prihaja mu odpirat bràt.

»Bog te sprimi!« glas velí vratarja,
Ki pobožno samostan otvarja;

»On dodêli svoj ti blagoslov!
Kaj v okrilji iščeš teh zidov?«

»Ako dušo srčna žgè ti rana,
Kar obrni se do gvardijana!«

»Moder on je in izkušen mož,
Svètov dobrih pač pri njem doboš.«

Sluša potnik, k predniku odhaja,
Dušo strto up mu nov pomlaja.

»Prečastiti oče, za svoj greh
Rad pokoril bi se v teh zidéh «

»Dà, trdó si naložim pokoro,
Vest mi težka, kot bi nosil goro.«

»V prsih plamen plapola nečist,
Dušo polni srd mi in zavist.«

»Moči grehov ni nositi peze,
Oh, bojim se strašne božje jeze!«

»Ker hudó sem, prehudó grešil,
Tukaj zdaj bi rad se pokoril.«

»Pokoril za težke svoje grehe,
Da srcé spet zadobí utehe.«

Pa odvrne Stanko, mož častit,
— Žar modrosti z lic mu je razlit —

»Hvalna, fili mi, ti je namera,
Še iskrí ti v srci živa vera!«

»Človek, praviš, drug bi rad postal,
Grehov svojih se pri nas skesal.«

»A da opereš tu jih, ni baš treba,
Glas takó nam ne veleva z néba.«

»Stopi v žitje . . . šumni svet spoznaj,
Za pokoro, znaj, i to je kraj.«

»V svetu žij in trpi brez pokoja,
V njem ne straši vročega se boja!«

»V bran trpečim siromakom stoj
In predrznih smelcev se ne boj!«

»Za pravico in resnico gôri,
Kaj so vzôri svetli, to govôri!

»Briši jadnim revežem solzé,
Dvigaj bratom žalostnim srcé!«

»V zapuščencev stopi borne koče,
Vzpričo bede duša naj se zjoče!«

»Za kreposti ljudstvo navdušuj,
Za človeštva se blagost žrtvuj!«

»Bližnjika iz duše vse mi ljubi,
Pa nikdár ne boš zapal pogubi!«

»Žiti sveto ni pri nas težkó,
Kjer pretaka žitje se mirnó «

»Da popolu mi bodeš, idi v Kristi,
Pa med svetom grehov se očisti!«

T. Doksov.

Davorin Trstenjak.

Doneski k njegovemu životopisu. Spisal **dr. Janko Pajk.**

(Dalje.)

očim se nóriška izobrazba razlikuje po večji pripravnosti vsega domačega življenja, po otujeni noši, takó moški kakor ženski, po večji razkošnosti in nekakšni mehkobi, takisto po nekem otujenem duhu, ki veje iz govorjenega in pisanega jezika — naj se le primerijo »panonskega« pisatelja Šerfa pridige Slomškovim! — odlikuje panonsko izobrazbo preprostost, nepokvarjenost in takisto večja izvirnost v vsakem oziru. To pa prihaja še iz tretjega vzroka: od bolj postranske nekdanje leže panonskih Slovencev, ki so poleg tega, da so vzpričo svoje dotike z ogerskimi in hrvaškimi rojaki ostali ograjeni pred tujim, neslovanskim vplivom in imeli domače svoje duhovništvo, še stanovali bolj daleč od velike izobrazbene ceste, severojužne, spajajoče Dunaj z Adrijo, po kateri se od starodavnih časov prevaža kakor vse blagó takó vsa izobrazba novejših časov. Od severa je po »véliki cesti« dohajala med Slovence in še sedaj nekoliko, toda bolj po južni železnici, dohaja nemško-francosko-angleška, od juga pa grško-italska izobrazba k nam, a stranski potje do vélike ceste so v izobrazbenem oziru mnogo menj važni. Zató je panonske Slovence tudi njih zemska leža očuvala v njih prvotnosti, katera prvotnost pa gine čimdalje bolj zaradi večjega občevanja. Davorin, panonski Slovenec, družil je v sebi nekovo prvotnost jezika in značaja, katera je vsemu njegovemu govorjenju in delovanju podajala izvirnost in krepkost; zajedno je kot natančen poznavalec »kranjščine« — takó panonski Slovenci še danes imenujejo govorico in izobrazbo noriških Slovencev, katere kličejo »Kranjce«, dasi so ti Štajerci — družil tudi vsa svojstva nóriške izobrazbe; natanko je poznal in tudi v svoji pisavi izražal obe izobrazbi. Zakaj tudi jezik in pisava tega možá kažeta zvedencu na prvi pogled, da v nji tekmujeta dva življa. Trstenjak dolgo časa ni maral za pismeni naš jezik, ki je prav za prav »kranjščina«; njemu se »ljubljanščina«, katera je predrla v naši pisavi, ni videla prava »slovenščina«; Davorin je iz početka bolj cenil »ilirščino« kot pismeni jezik tudi Slovencev; toda sila časa in potrebnost domačega, sosebno pa skupnega slovenskega jezika, vrinila je i njemu »kranjščino«, katera mu tudi resnično prevladuje, dasi se panonščina še močno oglaša iz njegove pisave.

Ali panonska izobrazba Trstenjakova ni gledala samó iz njega spisov, ampak tudi iz vsega njegovega domačega življenja, katero je bilo močno preprosto in se je v tem razlikovalo od razkošnosti nekaterih, ali prav za prav večine njegovih nóriških vrstnikov. Da je Davorin družil tudi druge evropske odločilne izobrazbe, bilo je že povedano. —

Davorin je jako pomnjivo zasledoval povest naše izobrazbe. Nje sledov iskati in jih odkrivati, to je po njegovem mnenji vrhovna naloga povestniku. Bila je tudi Trstenjakova, in da jo je izvrševal, to je njegova prva zasluga, v kateri ga še ni prekosil nobeden njegov naslednik, dasi so nekateri napisali že mnogo in jako zaslužnega o tem. Priljubljeni predmetje njegovim povestniškim razpravam so bili: rimske ceste — rimske naselbine — obsegi biskupin — vplivi Ogleja in Solnograda na naše krajine — staroslovenske grmade in gomile — gradišča in stari gradovi — tiri starih trgovin — naseljevanja in preseljevanja slovenskih rodbin — ustanavljanje župnij in raznih oblastev — imena krajev, vasíj, posestev, ljudíj. Iz kratka: Davorin je imel v mislih najširši pomen izobrazbe. Tolikega zanimanja za slovensko starinoslovje ne najdete ne pri Miklošiči ne pri Cafu navzlic njiju jezikoslovni temeljitosti.

Toda poleg tega, da se je bavil z znanstvom — njega naporov ni podpirala nijedna vlada niti živa duša; največ mu je prijatelj priskrbel knjigo iz knjižnice — bil je naš Davorin tudi vzgajatelj ljudstva, mladine in leposloven pisatelj. Naš Davorin, ki je sicer poznal pedagoške teorije, katerih se je naučil v Gradci, vzgajal je mladino največ po svojem bistrem razumu in zdravem čustvu, vodé, vzpodbujaje in poboljšujé, takisto pa karaje, kadar je trebalo; njega beseda je bila živa in je sezala do živega, predirala v srcé, genila globoko, a ranila nikdar; vedela je vselej varovati čast in rahlost mladeniškega duhá, dajaje duhovom zajedno leka in hrane. Na mariborski gimnaziji je Davorin poučeval v veronauku, v povestnici in slovenščini. Naš Davorin pa je v vzgoji dosezal še višje namene: hotel je svoje vzgojevalno delovanje razširiti tudi v bogoslovnico mariborsko, učé tam mladeniče povestnico cerkvenega stavbinstva in splošno cerkveno umetnost, duhovnikom gotovo jako potrebnega nauka. V resnici je že nekaj časa poučeval ta nauk, zdajci pa ga je zopet ustavil. Škoda, dvojna škoda za mariborsko vladikovino: z jedne strani, ker se je takó opustil ta potrebni nauk, z druge, ker takó izvrstna moč, kakeršna je bila Trstenjakova, pri osrednji cerkvi mariborski ni dobila svojega mesta! Cafa, ki za bogoslovsko učenje ni imel poziva, pokušali so privezati na

bogoslovnico, ali Davorina, ki je bil kakor ustvarjen za to, potiskali so od nje!

Nejevoljen, razžaljen, pobit in globoko ranjen v srcé, obrnil je Davorin po bridkih izkušnjah hrbet gimnazijski službi in nehvaležnemu Mariboru, ki njemu ni imel prostorčka; s kakimi čustvi, to mi je razodel v žalnem pismu, poslanem mi leta 1861. na Dunaj. Vrnil se je med preprosto slovensko ljudstvo, katero je ljubil kakor mater svojo; tam je iskal novih močíj in nove vzpodbuje, vender je dobil oboje šele po novih prevarah. Dotika našega preprostega ljudstva je najboljši lek za rodoljubno srcé. Naše ljudstvo je bistroumno in zajedno blagosrčno, dasi v vsem silno zaostalo, čemur se ni čuditi — med njim dobiva rodoljub vselej okrepila, kakeršnega je Anteju podajala dotika s materjo zemljo, kadar je podlegal nasprotniku.

Skoro otujen ljudstvu, katero je vender tolikanj ljubil, moral ga je Davorin iz nova proučevati — takó zeló nas raznarodi bivanje v mestih! Šent Jurij pod Rifnikom blizu Celja, kamor je iz prva prišel za župnika, bil je njegova prva in — naj še pristavim — bridka postaja; Pónikva, Martina Slomška rojstvena župnija, bila je njegova druga postaja, kjer je zopet dobil nekoliko prejšnjega zaupanja v samega sebe, toda šele Stari trg pri Slovenjem Gradci ga je naredil za popolnoma dogotovljenega cerkvenega dostojanstvenika. Jaz, kateremu je rad razkrival svoje križe, rekel bi: Šent Jurij je bil njegov »hades« ali »ad«, Pónikva njegove »vice«, a Stari trg njegov »elizij«; Davorin sam se je izražal vse bolj po domače, rekši o tem: V Šent Juriji sem »pastirjeval«, na Pónikvi sem »kmetoval«, a v Starem trgu sem bil šele »posestnik« in »gospod«! —

Najizdatnejša literarna delavnost Davorinova, dasi ni nikdar prestajala, spada v njegovo pónikvansko in starotrško dôbo; v Šent Juriji je še nekoliko omahoval med politiško in literarno delavnostjo. Ko je namreč leta 1866. ves zbegan in razburjen zaradi neljubih zmed s svojimi župljani pritekel v Kranj, da bi se tu poravnal sredi čilega kranjskega národa, imel sem kot njegov vsakdanji tovariš priliko, da sem se čudil njega ognjeni zgovornosti in budeči delavnosti. Skoro ni bilo dneva brez izleta v lepo kranjsko okolico h kakemu rodoljubu in brez navdušenega ogovora sredi kranjske duhovščine.

Na Pónikvi je Davorin osnoval »Zoro« in »Vestnik«. Trstenjak je takrat, kakor že prej ob cvetu »Novic«, obdelaval znanstveno in leposlovno polje zajedno. Živel je še v početni dôbi našega slovstva — in koliko nas drugih ž njim! — ko je moral biti slovenski rodoljub vse in sezati za vsakeršno peró, sedaj za znanstveno, sedaj za lepo-

slovno, sedaj za časnikarsko, sedaj celó za »liro«, hoté ali nehoté, po milosti ali brez milosti boginje Minerve. V koliko srečnejšem položaji so naši književniki dandanes, ker si smejo omejevati literarno delavnost! Saj pa je v slovstvu prav takó kakor v gospodarstvu: »delitev dela« jedina vodi do uspehov. V Starem trgu je Davorin pisal zopet samó znanstvene članke, in to za »Kres«, ki je bil, kakor prej »Zora«, samó njegov stvor.

Davorin je obdelaval vse stranice naše književnosti: v mladeniški dôbi je zlagal pesmi, izmed katerih se jih je nekaj še ohranilo, n. pr. »Lipa, dišeče, preljubo drevó« in »Tam za goro zvezda sveti«; burnega leta 1848. je začel pisati v časnike, toda v tej stroki se ni odlikoval nikoli; učitelj mariborski je zlagal bajeslovne in jezikoslovne pozneje tudi povestniške spise; ob cvetu »Novic« in iz početka »Slovenskega Naroda« je pisal za ta dva časopisa tudi podlistke; za »Zoro« je sestavljal leposlovne članke, za »Vestnik« znanstvene, a za »Kres« skoro zgolj učene, povestniške spise. Pisal je leposlovne sestavke pod najčudnejšimi imeni; marsikateri spis je potekel iz njegovega neusahnega peresa pod tujim imenom, takó da bi se danes vsi njegovi člank ne dali več najti. Mnogo tega, sosebno humorističkega, spisal je s podpisom »Vicko Dragan« in »Epicharmos«.

Davorinovo življenje je bilo vse posvečeno národu. Zató in takó je bil Davorin Trstenjak znamenit prikaz v povestnici slovenskega národa: z jedne straní je bil duhovnik v vzvišenem pomenu besede, pobožen in veren v duši, brez madeža in ukora, strogo čuvajoč dostojnost svojega stanú, visokega in za národ važnega, pa tudi brez najmanjše hlimbe, brez pretiranosti in brez óne napetosti in trpkosti, katero nahajamo dandanes pri zastopnikih tega stanú po Slovenskem takó pogostoma. Bil je, da se biblijski izrazim, duhovnik po volji Gospodovi, kakeršnega si mislimo Melhizedeka, moža kraljevske čast́i in zajedno duhovnika, domoljubnega možá, preprostega in čistega srcá. Zoperno mu je bilo vsako tercijalstvo, kateremu je vselej, kamor je prišel, povsod napovedal srdito vojsko. Cerkvenih opravil se je držal točno in kratko, dostojno in pobožno; takó je tudi župljane silil k točnosti, ako niso hoteli zamujati božjega opravila. Njegove propovedi so bile kratke in jedernate, praktične in v pravo vzpodbujo, brez grmenja in nepotrebnega patosa. Po Davorinovem nazoru gôji cerkev med ljudstvom pravo krščansko vero in pravo krščansko nravstvo brez dolgega in nepotrebnega okoliševanja. Duhovski stan je bil Davorinu gospodski stan. Ves fanatizem, takó verski kakor politiški, bil mu je zopern; politiško rogoviljenje se mu ni zdelo združno s »sutano«. Odtod ni težko ugeniti, na

katero stran bi se bil postavil ob denašnjem národnem razporu. Sploh je bil v javnih stvaréh jako zmeren, oprezen in moder. Sosebno, odkar je živel v Starem trgu, imel je na sebi nekaj aristokratskega. Kot duhovnik je povsod in v vsakem oziru gledal na mir in spravo; s političkimi nasprotniki nikdar ni pretrgal občevanja; v volitve se poslednji čas nikoli ni vtikal; mandatov in častnih služeb, ne javnih ne zasebnih, ni lovil nikoli. Osebno samostojnost in slobodo je ljubil nad vse; zató so mu bila ozka mesta in njih zaprto življenje ostudna; zaradi samostojnosti in osebne slobode je rajši tičal v zakotnem Starem trgu, nego bi bil kot neslobodnjak zasedal častna mesta. Samostojnost in značajnost sta bila njegova najvišja vzora. Res, lep in zajedno koristen vzor! —

Z druge strani pa je Davorin družil vsa svojstva plemenitega človeka. Bil je moški in oblasten v vedenji, do cela mož v besedi kakor v dejanji; ni se spuščal v nič, čemur se ni čutil kos: dano besedo je izvrševal točno in popolnoma. Imel je tudi nekoliko preroškega duhá; mnoga njegova prerokovanja so se obistinila. Srcá je bil preblagega, pomagal je, kjer je mogel, s svetom in denarjem. V družbi je bil zgovoren, dokler je bil še telesno čvrst. Rad se je šalil, sosebno ženskam, katerih pa ni kàj iskal niti maral. Rad je občeval z znanci in hrepenel po izobraženi družbi. Poznal je dobro svet, in nikdo, ki je kdàj prišel predenj, ni mu ostal zakrit; vsakogar je pregledal do dnà duše, pa brez predsodkov. Jaz menim, da je tudi vsakdo, ki je količkaj imel opraviti ž njim, najsi za malo časa, odnesel čustvo, da je občeval z nenavadnim človekom. Radi so k njemu zahajali znanci in prijatelji, nekaj na posvete, nekaj na razne pogovore; mnogi v zabavo. V Starem trgu, kjer je živel »otio et musis«, ustanovil se je tákó nekov »dvorec« slovenskih književnikov in národnih delavcev. Stari trg, sam na sebi tákó neznaten, zaslul je za Davorinovega župnikovanja. Romantiška lega in okolica njegova: zala cerkvica Sv. Rozalije, sedaj župna cerkev, nad njo stara farna cerkev Sv. Pankrácija, stoječa na oblastnem hribu sredi nekdanjega gradú slovenjegraškega, čegar obzidje še kipí proti nebu, zeleno Póharje, nasproti gradu, čegar gorovja zapadno podnožje se strmoglavlja v mislinsko dolino, kamor je postavljeno mestece Slovenji Gradec, in bližnja, na pol starotrški župniji pripadajoča gora sv. Urše ali Plešívec, ki nosi na ponosnem temeni romarsko cerkev, bujni travniki in gozdi, vse v vednem zelenji — ta lepa okolica, pravi biser podgorske krajine slovenske, dobivala je svoj posebni čar od Trstenjakovega bivanja v nji. Kaj so kraji, kaj krajine,

ako jim človeško bivališče, sosebno pa bivališče odličnih ljudíj, ne daje pomena? —

V tem rajskem kotičku slovenske zemlje je pomišljal naš imenitni narodnjak o usodi ne samó malega slovenskega, nego tudi vsega slovanskega národa; tukaj so se razvijale njegove misli ne samó o tega národa minulosti, nego še bolj o njega bodočnosti; tu je svoja poslednja leta prebil mož ponosne nraví in častite osebnosti, mož, čegar sodbo so čislali Slovenci blizu in daleko. Trstenjakova beseda, dasi ni bil poslanec niti višji dostojanstvenik, izdala je več nego vsakega drugega »prvaka« njegove dôbe; dobro je vedel slovenski svet, da to, kar pravi on, poteka iz bistrega uma, iz trdnega prepričanja, iz nesebičnega srcá, iz čiste, rodoljubne duše. In to veljavo Davorinu nista dajala ne denar ne strah, ne mitra niti vladikovinstvo; izvirala in prihajala je jedino iz njegovega značaja, čistega kot zlató, vzvišenega nad vse sumnje. In na takih značajih sloní spoštovanje kakor vse javno življenje národovo!

(Konec prihodnjič.)

Sèn.

Minulo noč sem zopet sanjal,
  Dehtèl je zunaj lipov cvet . . .
Pokojno na mrtvaškem odru
  V nevzdramnih sanjah spal sem bled.

Prišlì so znanci in prijatli,
  Solznó jim bilo je okó;
In vsi ihteč so me kropili,
  A tebe vender ni biló.

In nesli so me v kraj pokojni,
  Kjer ni trpljenja, ni solzâ;
Bridkó solzeč me vsi spremljali,
  A ti ostala si domá.

Sladkó sem ležal v tihem grobu . . .
  Pozabljen trpki zemski boj.
A čuj, nekdó prihaja k meni . . .
  Zakaj mi motiš tu pokoj?

Poklekne na gomilo mojo,
  Razlega z nje se jok in stok:
»Življenje bil je duše moje,
  Zakaj si vzel ga, mili Bog!« . . .

In ti si vender príšla k meni! . . .
  Minil je težke sanje čar;
Dehtèl je lipov cvet skoz okno,
  Smijal se v izbo solnčni žar.

† **Jos. Freuensfeld.**

Rokopis.

Spisal **A. Funtek.**

(Dalje.)

IV.

inilo je dobrih štirinajst dnij. Oni kratki hipi, kateri so Goranu prinesli toliko nenadejane blaženosti, bili so tudi njega slovó od Olge. Sklenil je namreč, da se iz nova posveti svojim studijam, in potem, ko bode vse dovršeno, tedaj šele stopi pred Brona. Dasi se je odrekel prejšnjim načrtom in prešérnim mislim, odšel je vender ves srečen v stolno mesto. Dobro je čutil, kakó se mu v jasnih žarkih prve ljubezni umičejo vsa druga čustva, kakor bi ne prebila tolike svetlobe.

In tisto mehko srcé, ki se iz prva nikakor ni moglo privaditi misli, da že odhaja ljubljenec, kdo vé, za koliko časa, tisto srcé se je končno tudi uklonilo neizprosni potrebi, in dasi je časih kakor neznana bolest zatrepetala v njem — v obče se je deklici vrnil prejšnji veseli značaj, ali bolje rečeno, vrnil bi se ji bil do cela, da ni bilo takó neizrečno pusto in žalostno v domači hiši. Kakó pač bi bila prepevala v tisti hudi zimi, ki je zunaj pokrila mestne ulice, da je le malokdaj posijal solnčen žarek skozi gosto meglo; kakó vesela bi skakala po sobi, prav takó, kakor skače brezskrbno dete, skakala sosebno tedaj, kadar ji je došlo pismo iz daljnega mesta, tolikanj iskreno in tolikokrat poljubljeno — — da ni morala čustev svojih prikrivati očetu in da ni bil baš ta oče do cela drug! . . .

Res, čudovito se je izpremenil Bron; postaral se je vsaj za deset let! On, ki je prej toli rad bival v njeni družbi, on, ki je bil takó zgovoren in ljubezniv, kadar je zvečer v mehkem naslanjači s pipo v ustih gledal svojo deklico, sedečo z ročnim delom ob prijazni svetilki — on je sedaj hodil svoja pota in bil zatopljen v nevšečne misli. Povedali smo že, da Olga pred ónim dnevom, ko sta si z Goranom priznala ljubezen, ni zapazila izpremembe očetove, ker je imela dovolj svojih mislij; ali sedaj, ko jo je minil notranji nemir, sedaj je strahoma spoznala, da oče ni več tisti. In nič ni izdalo, da je skrbnih očij pozvedovala po vzroku njegove izpremembe — srepo jo je pogledal in jo rahlo potisnil od sebe, dočim je ves razdražen samó dejal: »Nič ni, pústi me!«

Vselej Bron seveda ni bil takšen. Pripetilo se je — menda prvič v njega življenji — da se je nekoč pozno in šibečih nog vrnil domov, kjer je sedela deklica vsa preplašena pri svojem šivanji, nevedé, kakó bi si raztolmačila odsočnost očetovo. In tedaj si je ihteč zakrila obledeli obraz, in groza jo je bilo očeta, katerega je, to je pač spoznala na prvi hip, preobladala preobila — pijača!

Bron pa je bil tistega večera izredno dobre volje in zgovoren kakor ne iz lepa. Vesela družba je bila to, in zakesnil se je nehoté. Saj pa tudi dobro dé samotarju, kakeršen je on, če se kdàj nekoliko poveselí. In razkladal je osupli poslušalki, kateri ni bilo nì jedne besede iz ust, kakó radostno so ga médse vzprejeli znanci, katere je doslej poznal takó rekoč le od daleč, samó po imeni, in kakó jim je moral obetati, da nocojšnji večer pri »Vinskem sodu« ni bil zadnji, ki ga je prebil med njimi. Nató pa je hipoma zasuknil svoj samogovor in se začel rogati ónemu mladiču, ki mu je ondan prinesel tisti smešni rokopis . . .

Olgi seveda ni bilo jasno, kakó je od vesele družbe takó neposredno prestopil h Goranu, in tudi ni razmišljala o tem. Ali vsaka porogljiva beseda očetova, ki je čimdalje bolj dajal duška svoji jezi, zabodla se ji je kakor strupen trn v srcé. In najrajši bi bila šinila k vinjenemu možu, položila mu roko na usta in vzkriknila na ves glas, da tako ne smé vpričo nje smešiti možá, katerega ljubi! Ali tega ni storila in niti vzdihnila ni, pač pa je potem mesečni žarek, ki se je skozi zaveso prikradel v njeno sobo, svetil na bledo deklico, ki je zamolklo ihtela v tiho noč in ob okenska stekla pritiskala razvneto glavico . . .

In takšen večer ni bil poslednji. Brona je prevzel nekov neumeven nemir, da mu kàr ni bilo ostati domá. Celó tedaj, kadar je bil najbolj zatopljen v uredniški posel, zgenil se je hipoma, kakor bi ga bil pretresel mraz, vrgel peró ob mizo in švignil pokonci. Takrat se je pač tudi kakor nezavesten zagledal v strop ali na ulice, dokler ni naposled po sili dvignil glave, zmajal ž njo in se zopet zaglobil v delo.

In čim bolj je pohajal čas, tem nemirnejši je prihajal. Kadarkoli je došlo pismo, pogledal je najprej njega pečat in potem list nejevoljno in vender kakor olajšan položil od sebe. Očito je bilo, da pričakuje poročila, katero pa le ni hotelo in ni hotelo priti . . .

Potem pa, ko je potekal dan za dnevom, bilo je videti, kakor bi se zopet nekoliko upokojil. Delal je vztrajneje, bil vedrejšega lica in se prijazneje razgovarjal z Olgo. Deklica je hvalila Bogá, da se je oče brez dvojbe iznebil moreče skrbí, in vse je kazalo, da se prejšnje

razmerje vrne v hišo. Veselejša pa je bila tem bolj, ker ji je Goran pisal, da je izborno prebil svoj izpit in da se sedaj, krepak v svoji ljubezni in svoji volji, pripravlja na poslednjega. In že se ji je v tihi uri, ko je sama zase sanjala v svoji sobi, učvrstil sklep, da očetu razodene svojo tajnost — saj je sedaj popolnoma pozabil na to, da bi se kdàj zopet rogal mladeniču — ko se je nekega večera, bil je sveti božični večer, nenadoma zopet vse izprevrglo takó, kakor je bilo nedavno.

Iskrečih očíj in neprirodno rdečih lic stopi tistega večera Bron iz pisarne v njeno sobo, držeč pismo v roki. »Čitaj!« deje Olgi in séde kakor iznemogel na stol.

Začudena prejme deklica list iz njegovih rok. Bil je kratek. Z laskavimi besedami je poročalo ravnateljstvo stolnega gledališča Bronu, da se je njega drama vzprejela z vsemi stavljenimi pogoji in da se uprizorí najkesneje že sredi prihodnjega meseca. Delo je krasno, in zató se je nadejati, da ni bilo poslednje, katero je gledališka uprava prejela od čislanega gospoda pisatelja . . .

»Papá, tvoja drama!« vzklikne Olga radostno presenečena, »tvojo dramo so vzprejeli, papá! In kakó priznalno ti pišejo! Oh, ti niti ne veš, kakó me veselí to pismo, moj ljubi, učeni moj papá!«

In viharno ga objame in ga poljubi na čelo. Zdajci pa se ozrè nanj in vidi, da ni nič takó vesel, kakor je človek, kateremu dojde takšno priznanje.

»Ali kaj ti je?« méni osuplo in stopi za korak od njega. »Ali se ne veseliš tudi ti z menoj?«

»Potrpi, Olga,« dé Bron malone hripavo in se poskusi nasmehniti, ne da bi ji pogledal v oči, »preveč me je prevzela ta novica, sosebno ker — ker je nisem pričakoval. Veruj mi, vse kipí v meni — pretesno mi je tukaj — na zrak moram — pozneje — božični večer je nocoj — pomeniva se kàj več. Z Bogom do tedaj, Olga!«

Ni mu branila, ko je segel po klobuku in suknji, da odide. Saj ji je kàr hipoma prešlo veselje prvega trenutka, da sama ni vedela, kdaj in kakó. In živo se ji je v spominu pojavil óni usodni prizor, ko je v sosedni sobi oče takó neusmiljeno razdeval dramo nekoga drugega, dokler ni naposled zgorela v peči. Ta misel pa ji je zagrenila prvotno radost, in celó nekaj kakor rahla zavist do očetovega uspeha ji je sililo v dušo.

Toda siloma se otrese tega čustva in se trudi biti vesela. Mimo tega jo obide nadeja, da utegne oče sedaj, ko je dosegel óno, po čemer sta tolikanj hrepenela oba in zaradi česar je bil morda tudi

takó čmeren zadnje čase, dôkaj mirneje zaslišati to, kar mu mora itak odkriti prej ali slej. Glasno ji utriplje srcé, ko ga pokliče nazaj.

Bron že stojí pri vratih, ali začuvši njen glas, vrne se in jo gleda vprašaje. Ona pa steče k njemu in mu zardela položí glavo na prsi. Dà, težko je bilo povedati, kar ji je težilo dušo!

»Olga,« izpregovorí Bron nenavadno mehko in ji pogladí lasé — dobro čuti deklica, kakó se mu trese roka — »Olga, ali bi mi rada še kàj povedala?«

Ne upa si povzdigniti očíj k njemu. Komaj slišno šepne:

»Papá — meni kàr neče iz spomina, kakó trd si bil ondan z Goranom, ko ti je prinesel svoj rokopis . . . Verjeti ne morem, da bi bil takó slab, kakor — kakor si dejal. Morda bi bilo treba samó kàj predrugačiti — in tebi, ljubi moj dobri papá, tebi bi bilo lahko nasvetovati, kar je bilo potrebnega — —«

Težko dihaje je poslušal nje besede, sedaj pa jo malone osorno potisne od sebe. »Tega ne umeješ, deklè!« pravi zamolklo, »to je bilo vse takó — takó zveriženo in neverjetno, da bi bilo škoda nasvetov. Dà, dà, škoda«, ponoví odločno in jezno. »In če bi hotel biti na uslugo vsakomur, kdor pride kdaj s takšnim — —«

»Ali njemu!« izvije se ji iz stiskanih prsij, »Goranu bi bil pač lahko storil to uslugo! Saj je on — —«

Deklica ni izgovorila. Tista srčna prošnja, ki je zvenela iz hčerinih besed, zazvenela je tudi njemu v dušo. Kakor od strele zadet, vzravná se zdajci visoko pred njo, krčevito jo prime za glavo ter ji srepo gleda v zardeli obraz in plašne očí. Blisek spoznanja se zažarí v njega pogledu, nató pa deje z mrtvim glasom:

»Olga, tvoje besede — ta prošnja — ali sem bil slep — Olga, deklè — ti — ti ga ljubiš?«

Nató še vidi, kakó mu pokima z glavo, potem se opoteče k stolu in si zagrebe upalo lice v roke. Ona plane k njemu in se zgrudi predenj. »Papá, za Bóga svetega, kaj ti je?«

Poskuša mu razkleniti roke, ali kakor od železa se pritiskajo k njega obrazu. In zaman so vse tiste proseče, ljubeznive besede, katere mu govorí in s katerimi najprej boječe, potem čimdalje pogumneje odkriva svojo ljubezen . . . Odgovoril ji ni, in šele, ko se uničena umakne od njega, videč, da je niti ne posluša, ne sliši, tedaj se mu polagoma povesijo roke in zamolkel vzdih se izvije njega grlu.

»In on — kje je sedaj on?« vpraša jo brez glasú.

Bile so prve besede! Njo pa preoblada veselje, da je začula glas očetov, in ohrabrena stopi bliže. Ali Bron ponoví hripavo:

»Kje je?«

»V stolnem mestu — že odkar je bil zadnjič tukaj — —«

Deklica se ustraši blaznega smeha, ki zdajci zazvení po sobi. Bron pa plane pokonci in bega po stanovanji.

»Dobro — jako dobro — ondu, kjer se uprizorí — moje delo! Haha, v gledališče pojde in videl ga bode — in tedaj — — oj, kleti rokopis in kleto trenutje, ki ga je privedlo v to-le hišo! In ti, ti, deklè, ki sem te tolikanj ljubil, ti nesrečno bitje, za katero sem živel in delal, da bi ne ostala v bedi, kadar zatisnem očí — ti ga ljubiš! Ali je še kàj smešnejšega na svetu?«

In zopet se zasmeje, da kàr zazvení po sobi. Ona pa ga gleda široko odprtih očíj in ne umeje nì besedice. Otrpla se zgrudi na stol in si zakrije obraz. Mračí se ji, in rdeči bliski se križajo pred njenimi pogledi.

Tedaj pa Bron iz nova pograbi palico in klobuk ter plane kakor brez uma iz sobe . . .

Bil je to sveti božični večer, ko se sleharno človeško bitje veselí domá v svoji družini — bil je prvi sveti večer, katerega Bron ni prebil poleg svoje hčere . . .

* * *

Zunaj je vladala brezmejna jasna noč po tihi zemlji, in brez števila zvezd se je lesketalo na snežno odejo, pokrivajočo polja in travnike. Po zasneženi cesti, držeči iz mesta, pa je hitel droben mož s klobukom nizko potisnjenim na čelo, dalje in dalje, časih mrmrajoč neumevne besede . . . Bil je Bron.

Ničesar ni videl okolo sebe o brezkončni lepoti svete božične nočí, in tudi óna mehka čustva, ki se nevdržno pojavljajo v nji, niso imela prostora v njega omračeni duši. Bežal je in bežal, kakor bi hotel uiti samemu sebi, in ž njim so ljuto begale brezupne misli, katerih se niti jasno ni zavedel, katere pa so mu tolikanj grozneje razvnemale glavo!

Sveži nočni zrak ni ostal brez vpliva nanj; vrhu tega je provzročila telesna utrujenost, da je hodil nekoliko počasneje. Toda sedaj šele, ko se mu je polagoma vračala zavest, zavedel se je vsega gorjá, od katerega mu je drhtelo srcé, in krčevit trepet mu je izpreletel teló, v prsih pa ga je kàr zaskelelo, da je zdajci obstal in globoko zasopel vase mrzli zrak. Ozrè se nazaj proti mestu — glej, kakó daleč ga je pustil za sabo! In baš ondu je tudi ostavil deklico, ki sedaj strahoma čaka njega, očeta . . . sama v svoji bolesti . . . sama na božični večer! Ali baš ta deklica je kriva vsega tega zlà, ki se je v poslednji dôbi vsulo nanj! In česar ni provzročila vedoma in hotoma, to je storila pozneje, ko se je udala njemu, mlademu možu, katerega

bi najrajši pehnil v najglobočje brezdno peklensko! . . Po bliskovo se vrsté Bronu vse podobe iz nedavnih dnij pred duševnimi pogledi — ondu pod neštetimi zvezdami se izpoveduje samemu sebi . . .

Najprej ljubezen do hčere — prevelika ljubezen. Kolikokrat, ko mu je bilo po napornem delu treba okrepila, ustavila mu je korak proti krčmi misel: »Stoj, tatvina bi bila Olgi — odreci se, kakor si se odrekel že marsičemu nji na ljubo!«

Nató častihlepnost. Hčeri svoji na ljubo se je lotil tudi drugega književnega delovanja, nego ga je zahteval »Blisek«. Posrečila se mu je jedna igra; prejel je prvo nagrado. Ali od tedaj mu je bilo, kakor da se ne more več ločiti takšnega delovanja: vzbudila se mu je častihlepnost. Spisal je še to in óno. Dobro mu je delo priznanje, in všeč mu je bilo, da ga cenijo tudi drugje, ne samó v njega mesteci. Sosebno pa mu je še prijalo srečno življenje v domači sobi — dà, tedaj je bil srečen navzlic ponižnemu — dejal bi skoro — siromašnemu življenju!

Nató še tista nesrečna drama, katero so mu odbili. Užaljen je bil in čutil je, kakó so mu pešale duševne močí. V tistem razpoloženji pa je kruta usoda privedla k njemu mladeniča z globoko zasnovanim, krasnim delom, in on — on se je udal izkušnjavi in si nepoštenim pótem pridobil njega rokopis! Ha — še sedaj ga vidi v sobi, kakó je stopil k peči in vanjo vrgel svoje delo, češ: »Zgorí naj, kar ni vredno, da bi stopilo med svet«! Kakó so se tedaj njemu, Bronu, zaiskrile očí — njemu, ki je bil tolikanj lokav, da si je prej priskrbel prepis, katerega je potem za svoje delo, s svojim poštenim imenom na čelu, poslal v stolno mesto . . . Oboje zopet: ljubezen in častihlepnost, pritiralo ga je do tega čina, in nikoli ni res, da bi se bil takrat kesal svojega zlodejstva! In če se mu je tresla roka, ko je pečatil rokopis, to ni bil strah, nego pričakovanje je bilo, slutnja prihodnjih uspehov!

In vrhu tega: rokopis je bil tudi nekoliko njegov, zakaj prav takšen, kakeršen je bil »Siromak« iz početka, izvestno ne bi bil prišel na pozornico, najsi je jasno pričal o velikanski zmožnosti Goranovi. Takó je: Bron je skrbno zabrisal, kar je bilo nedostatnega, dodal to in óno iz svojega, iz kratka: reči smé, da je šele on obrusil in opilil dragoceni kamen, katerega mu je bilo naključje položilo na pisno mizo. Zató pa: to vse ni bila tatvina, katere bi se moral sramovati pred svetom, in zató je prav za prav nepotrebno, da bi se tolikanj udajal sitnim mislim in očitanjem, pod katerimi se mu je poslednje dni klanjala duša . . .

In vender: tatvina je bila venderle! Če zdajci stopi Goran predenj in mu vrže v obraz besedo: »Tat«! — tedaj ne more jezno vzkipeti, kakor vzkipí poštenjak ob nezasluženem očitanji, in še več: ako mu

Goran vpričo vsega svetá očita književno tatvino, tedaj mora takisto pogoltniti te strupene besede — —

„Ne in ne!« vzklikne Bron in udari z nogo ob ledena tla, »pogoltniti jih ni treba! Kdo je ta Goran, in kdo je on? Smijali bi se ubogemu bebcu, ki bi si svojil delo Bronovo! Saj bi bilo pač treba le jedne odločne besede, označiti bi bilo treba mladeniča za preprostega književnega sleparja, in Bron bi ostal čist pred svetom, in vsa slava, katero si pridobí »Siromak«, njegova bode in nikogar drugega!...

Ali prav to je: Bron bi ne mogel izreči take odločne besede! Iz ust svoje hčere, tiste ljubljene hčere, za katero se je zakrivil nezaslišanega zločina, začul je nocoj grozno novico, da ljubi Gorana, njega, katerega je poteptal oče z osornimi besedami, samó da si je prisvojil njega rokopis . . .

Kri sili Bronu v glavo, da se mu kàr pisani krogi delajo pred očmí. Olga — naposled bode tudi ona zvedela o vsi tej grozni stvari, in kdo vé, ali se studoma ne obrne od njega, od očeta, ki je oplenil ljubljenca! Da bi se nje očí srdito in zaničljivo uprle nanj, da bi zajokala zaradi brezstidnosti očetove — tega, tega bi ne prebil . . . In on, pravi pisatelj, on bode v stolnem mestu v gledališči, kamor ga izvestno prižene radovednost, da vidi delo, katero je spisal Bron, oče njegove neveste — haha — vse to je smešno — on bode videl na svoje očí, da je ljuto okraden, in tedaj bode pač razdražen prihitel nazaj v mesto in vpričo Olge ga bode nazval navadnega tatú, in v javnih časopisih se bode razpravljala ta čudna, skrivnostna stvar, in zlobni jeziki bodo govorili to in óno, in Olga bode trepetaje od ljubljenca svojega prosila usmiljenosti sivemu očetu — on, Goran, pa se bode z zlobnim smehom rogal nji, nedolžni deklici, in ji očital, da je tudi sama vedela za sleparstvo očetovo — — ha, ali ga vidiš: ondu prihaja po cesti, baš pri ónem drevesi je, in jokaje se vije Olga ob njega vznožji, in s satanskim smehom pristopajo biriči, da ga odvedó v temnico, njega, navadnega tatú . . . in sedaj jo vidi, kakó omedlela, morda mrtva, zapira modre zvezde . . . smeh, šum, glasno roganje, vmes divji grohot: »Slepar, tat, lopov!« . . .

»Haha!« zagrohoče se Bron, »le pridite, lopovi! Ali vidite, kakó gorí v peči rokopis — kaj pa hočete še? Hej, sedaj očrneva — haha, evo, kupček pepela! Ali jaz ga nisem sežgal, nego ta — ta — ah!«

Bron začuti ljuto bolečino v glavi in se nezavesten zgrudi na tla . . .

Iz dalje trepečejo ubrani glasovi po svetlem zraku. Božični zvon kliče k polnočni službi božji vse tiste, ki so svete volje . . .

(Konec prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše **Ivan Vrhovec.**

IV. Sedaj so pa Avstrijanci tu!

(Konec.)

umontet je napadel Ljubljano, da bi jo vzel Francozom, če pa bi se mu to ne posrečilo, da jim napravi vsaj kàr največ škode. Zató je prežal s svojimi vojaki sosebno po francoskih magacinih. Ko so avstrijski vojaki zasledili magacin v Perlesovi hiši (v Slonovih ulicah), razorožili so ondu stoječe straže in odnesli, kar se je dalo; velike in dobro zaprte zaboje pa so razbili in jih izpraznili. Kar so pobrali Francozom, konje, puške, obleko i. t. d., vse so kàr takoj poprodali Ljubljančanom. Še tisti dan po odhodu Dumontetovem iz Ljubljane je dal general Guetard razglasiti, da je te stvarí do malega vse précej vrniti Francozom. Gorjé mu, kdor bi kàj utajil!

Trije Ljubljančani so prišli pri tem v prav hude škripce. Ne vem, kakó, bržkone pa po ovadbi, zvedeli so Francozje nekaj tednov pozneje, da sta Matija Drenik in Lovro Schlechter pri Jožetu Žurbiji v Moravčah skrila nekaj stvaríj, ukradenih Francozom; bile so svojina štirih francoskih častnikov. Poklicali so jih pred vojaško sodišče in jih obsodili na tri mesece ječe in v povrnitev vse škode, ki so jo imeli častniki óno noč. Preračunjali so jo na 2874 frankov. Kakó visoko pa so častniki cenili svoje rečí, posnemljemo iz tega, da je polkovnik Belotti zaračunjal par čevljev za 40 goldinarjev.

Drenik se je izgovarjal, da je popolnoma nedolžen. Pravil je, da se je zgodilo tisti večer takó-le: Ko so avstrijanski vojaki udarili na Francoze, pribežal je vojaški furir (vojaški služabnik) magacinskega častnika Boldrinija ves preplašen k njemu. Prinesel je s seboj dva kovčega in tri zvežnje ter ga naprosil, naj skrije te stvarí, da jih ne dobé Avstrijanci. Furir je ostal vso noč pri njem skrit; zjutraj pa mu je Drenik posodil še vso svojo obleko, da je mogel iti na ulice iskat svojega gospoda Boldrinija in mu poročit, kaj se je zgodilo prejšnjo noč v Perlesovi hiši. Furir je obetal, da se vrne kàr najhitreje, toda ni ga bilo. Avstrijanci so namreč ujeli njega in tudi njegovega gospoda Boldrinija. Ker ga ni bilo nazaj, zbal se je Drenik, da utegnejo Avstrijanci po vsem mestu iskati prikritega francoskega blagá. Gorjé mu, če ga najdejo pri njem! V tej zadregi mu je nasvetoval njegov

prijatelj Schlechter, naj spečá francoske reči k prijatelju v Moravče, da bi jih mogel po odhodu Dumontetovem, o katerem ni kàr nič dvojil, vrniti Francozom ter si takó pridobiti njih zahvalo. [1])

Ali so se zatoženci oprali in ali se jim je kazen zmanjšala, ne vem, pàč pa je general Guetard ukrenil za večjo varnost Francozov vse, kar je le mogel. Vsak dan je prinesel Ljubljančanom novih takih ukazov.

Précej na sv. Petra in Pavla dan je ukazal, naj se mu naznanijo ljudjé, ki so Avstrijancem izdali stanovanja francoskih častnikov in oprostili nekaj avstrijskih ujetnikov. Toda ti so bili seveda že odšli z Dumontetom.

Drugi dan (30. junija) je dal Guetard odkriti oba mostova čez Ljubljanico ter izprazniti ondu stoječe kramarske lope, pri Sv. Florijanu pa zapreti nekaj hiš, nekaj jih oborožiti, nekaj pa podreti. Ta dan so v Ljubljani tudi zvedeli, da je nadvojvoda Karol dné 21. in 22. marca Napoleona popolnoma premagal. [2])

Dné 1. julija se je novič ukazalo, naj se stvarí, vzete Francozom, prinesejo nazaj, sicer bi jih moralo vrniti mesto. [3]) Dalje je razglasil general, da se morajo vsi čolni iz Trnovega, Krakovega in Brega z ónostranskega brega prepeljati na to (desno) stran Ljubljanice ter se pod najhujšo kaznijo ondu privezati do pol osmih zvečer. Po osmi uri pa ni smeti odpeljati nobenega čolna na drugo stran Ljubljanice, ker bi se sicer na Gradu streljalo s kanoni nanj. Za izpolnjevanje tega ukaza je odgovoren župan sam. [3])

Ali navzlic tem ostrim poveljem in navzlic resnemu položaju so bili Ljubljančani dobre volje, ker so bili prepričani, da se stvarí skoro do dobra presučejo. »Die Bürger träumen noch immer goldene Brücken.« [4]) Avstrijanci so se prikazovali okolo in okolo Ljubljane, pogostoma celó v predmestjih, takó da so bili Francozje v vednem strahu. Dné 4. julija so morali zgrabiti za orožje in stati pod milim nebom, ravno ko se je vsula med točo in grmenjem velika ploha.

---

[1]) Zatožence je pred vojaškim sodiščem francoskim zagovarjal Zoisov prijatelj dr. Repič. V takih razburjenih časih je bilo zagovarjanje pač nevarno, toda dr. Repič je bil srčen mož ter se je kazal takega že od začetka francoske okupacije. V Zoisovem dnevniku čitaš: »Alles läuft in der größten Verwirrung durcheinander . . . Dr. Repič ist der einzige Freund, der uns beisteht.« Njegov zanimljivi zagovor je shranjen v mestnem arhivu ljubljanskem. f. 1809.

[2]) Zois, Erinnerungen.

[3]) Fasc. 111.

[4]) Zois, Erinnerungen.

Ljubljančani so si dejali, da Francozje ne bodo vztrajali več dolgo; uničiti jih morajo že bolezni in preveliko trpljenje sámo.[1])

Kakšen je bil položaj Francozov, povzeti je najbolje iz razglasa z dné 5. julija. Generalu se je povedalo, da nosi mnogo Ljubljančanov črne kokarde na klobukih,[2]) nekateri celó obleko brambovcev. To je neki znamenje za zaroto (Dieses wäre eine Anzeige von Complott), sploh pa to znamenje Francoze zeló bôde v očí. Zató zahteva od magistrata, da prepové take črne kokarde in brambovske uniforme; z vsakomer, kogar zasačijo, ravnali bodo po vojaških postavah kakor z rovarjem. Tudi je prepovedano, da bi se ljudjé zbirali v mestu in se stepali na kupe, kadar začujejo strel ali kadar stopajo francoske čete v orožje.[3])

To, da sta bila oba mostova odkrita (Šentjakobskega in Mesarskega takrat še ni bilo) bilo je za Ljubljančane kàj neprijetno. Pač so se na Bregu, in sicer pod cevmí francoskih kanonov na Gradu, prevažali s čolni, toda prevoznine ubožni ljudjé niso mogli plačevati. Zató je general dovolil (dné 6. julija), da se na Čevljarskem mostu položé tri deske za pešce, toda le podnevi, zvečer ob osmih se morajo vselej zopet vzeti z mostú.[4])

Dné 8. julija se je razglasilo: 1) Pred vojno sodišče bode postavljen vsakdo, kdor izdá Avstrijancem kakega francoskega vojaka ali uradnika; 2) če bi se francoski vojak pritožil, da mu je delal kdo izmed Ljubljančanov silo, osvetil bi se general meščanu, nasprotno pa bi tudi ostro kaznoval Francoza, ki bi grdo ravnal s kakim Ljubljančanom.[4])

Dogodki v Ljubljani so napravljali med prebivalci toliko strahú, da se je umeknil iz Ljubljane, kdor se je mogel. Kar je še ostalo v mestu trgovcev in imenitnikov, bali so se prav resno, da bi jih Guetard ne pograbil in jih ne odvedel na Grad kot talce. Zató se je vse pripravljalo za beg. Toda bežali so iz Ljubljane tudi ubožni ljudjé. Ko je Guetard magistratu ukazal, naj mu pošlje 200 delavcev na Grad, tedaj jih magistrat nikakor ni mogel dobiti toliko; izgovarjal se je, da so zaradi dela na polji vsi delavci odšli iz mesta. Dva dni se je trudil, da jih je dobil 31. Ali tudi po kmetih ni bilo dobiti ljudíj. Celó to ni izdalo, da so Francozje devali župane pod ključ; naposled so morali loviti delavce za dela na Gradu, kakor nekdaj novake za vojsko.[4])

---

[1]) Fasc. 111.

[2]) Menda v znamenje žalosti za Avstrijanci?

[3]) Fasc 111 in Zois, Erinnerungen.

[4]) Fasc. 111.

Francoze je bilo čimdalje bolj strah. Dné 6. julija n. pr. je nastal velik hrušč in trušč med njimi samimi. Okolo 150 italijanskih novincev, Pijemontezov, hotelo je namreč uiti iz Ljubljane, kar pa so jim Francozje seveda branili. Zató so se spoprijeli ž njimi. Obležala sta dva Pijemonteza, sedem pa jih je bilo ranjenih; dva prva provzročitelja te rabuke so Francozje ustrelili še kàr tisti dan.[1])

Tri dni pozneje (dné 9. julija) je ušlo zopet 16 Pijemontezov. Francozje so poslali tri dragonce za njimi, pa tudi teh ni bilo več nazaj. To ni bilo dobro znamenje za Francoze! V vsi Ljubljani je imel sovražnik takrat samó še 9 konjikov.

Meščani bi bili stavili, da Avstrijanci to ali prihodnjo noč izvestno zopet napadejo Ljubljano. To se sicer ni zgodilo, pač pa je Guetard drugo jutro dobil od ne vem katerega avstrijanskega poveljnika poziv, naj mu izročí Ljubljano. Guetard mu je odgovoril, da tega ne storí; zaprl jo je od vseh straníj ter ni pustil nikogar več ne iz mesta ne v mesto. Že zopet je bilo sedaj pa sedaj videti naše vojake prav tik Ljubljane; odkrili so most Črnuški, Kranjski in most pri Medvodah ter branili peljati kàj živeža v Ljubljano. Nevarnost je bila že tolika, da je dal Guetard dné 10. julija francoske ranjence prepeljati iz sedanje vojaške bólnice v deželno sodišče in v reduto.

Noč je bila sicer mirna, toda dné 11. julija ob 9. uri zjutraj se je oglasil prvi strel z Golovca, ki ga je zasedel Dumontet. Potem je bilo zopet vse tiho. Popoldne se je Guetardu ponudilo 30 njegovih vojakov, češ, da zažgó leseno orožnico (Zeughütte) na Golovci, kar so tudi res storili.

Nastopne dni so se v predmestjih, sosebno na šentpeterskem, naše patrole vsak čas spoprijele s francoskimi; te so po ondotnih hišah skrbno iztikale po orožji in iskale Hrvatov, ki bi utegnili biti ondu skriti.

Da ima strah res velike očí, dokazali so Francozje te dni prav očito. Celó luči na oknih so se jim zdele sumnjive, češ, da Ljubljančani dajó ž njimi Avstrijancem znamenja. Zató je Guetard ukazal, da po polnoči ne smé več v mestu goreti nobena luč; tudi pri oknu ne smé stati nihče, sicer pošlje patrolo ponj ali pa dá celó kàr s kanoni streljati na táko hišo. Prav takó se je prepovedalo dijakom, da bi se shajali na ulicah; streljali bi s kanoni mednje. Vsakdo, kdor stalno ne biva v Ljubljani, mora oditi v štiriindvajsetih urah iz mesta, sicer ga zapró. Vsakdo, kdor potuje skozi Ljubljano, mora se pokazati

[1]) Zois, Erinnerungen.

generalu. Brez potnega lista se ne smé nobena stvar odvesti iz Ljubljane. [1])

Povedalo se je generalu dalje, da Ljubljančani še vedno skrivajo mnogo brambovskega orožja. To se mora takoj oddati, sicer jih zadene najhujša kazen. Ker pa so minili trije dnevi, ne da bi se bila oddala Francozom le jedna puška, dal je general prijeti barona Basselija, okrožnega glavarja Vilharja in župana Kokalja ter jih odvedel na Grad. To je izdalo! Ljubljančani so prinesli Francozom toliko orožja, da je Guetard izpustil imenovane tri možé že za dva dni. [2])

V teh nevarnih dneh je bilo za Francoze najhujše to, da jim je pohajal živež; imeli so na Gradu le še 22 goved. Od dné do dné jim je bilo jasneje, da jih namerjajo Avstrijanci izstradati in da imajo vsi njih napadi samó ta namen; po vsaki praski so jim naši iz magacinov in predmestij odnesli kàj kruha, mesá, vina, mrve, ovsa in drugih takih rečíj. [3]) Z živežem so morali Francoze preskrbovati seveda Ljubljančani; dajali pa so takega, da jim je general zagrozil: »Če ne bodo dajali boljšega, zahteval ga bode od njih še jedenkrat toliko.« Posebno slabi sta bili vino in žganje. [4])

Mestni očetje so odgovorili, da so Francozje samí krivi potrebe in draginjê. Živež se draží sosebno zaradi tega, ker sta mostova še vedno odkrita. Pač se prepeljava živež na Bregu čez Ljubljanico, toda prevažanje je drago, silno drago, in ob veliki vodi, kakeršna je bila prav takrat, tudi zeló nevarno. Pač se delajo že dolgo priprave za Špitalski most, ki bode takó narejen, da se bode vsako noč lahko dvignil in pred Špitalske ulice postavil pokonci, toda minilo bode še nekaj časa, predno se naredé verige. Takisto še tudi ni čuti, kdaj se naredí brv čez Čevljarski most. Zató naj general kàj ukrene, da bode mogoče spečavati živež v mesto.

Vse, kar je general ukrenil v tej stvari, bilo je to, da je dva dni pozneje prepovedal prenesti le najmanjšo stvarco iz mesta v predmestja. Prav tisti dan so iz hiše zraven strelišča pod Gradom Francozje odgnali Avstrijancem 13 krav. Nastopni dan (21. julija) se je 200 francoskih pešcev in 16 konjikov spustilo proti Šiški in Viču, da tam dobé mesá, zakaj mesarji so jo bili vsi popihali iz mesta in odgnali živino s seboj. Že tri dni celó bolniki niso dobivali več juhe; zadnjih 20 repov svoje govedi pa Francozje nikakor niso hoteli in tudi

[1]) Fasc. 111. 15. julija.

[2]) Zois, Erinnerungen, Mittheil. 1851.

[3]) Zois, Erinnerungen

[4]) Fasc. 111.

niso smeli zaklati. Kaj potem? Toda patrole, poslane po živež, niso prišle daleč, samó do »Neuwelta«, zakaj šišenski cerkvenik je začel bíti plat zvoná, ko so se pokazali Francozje. Tudi na Viči niso opravili ničesar; ljudjé so jim pred nosom odgnali živino proti Dobrovi. [1])

Nastopni dan so ponovili poskus na vse straní, proti Šiški, Viču in Sv. Krištofu, toda z ravno tisto srečo. Dné 25. julija je okolo 200 Francozov napadlo Golovec, a obležala jih je malone polovica. [2])

Ljubljančani so si obetali vse najboljše. Kàr udari dné 27. julija kakor strela z jasnega neba médnje novica, da je cesar sklenil z Napoleonom premirje. Iz prva tega niti niso verjeli, narobe, dejali so si, da je to le vojaška zvijača, da prihodnjo noč Dumontet prav gotovo zopet napade Ljubljano in da požene Francoze iz nje za vselej. Ali skoro so se prepričali, da je stvar venderle resnična, zakaj Avstrijanci so se umeknili z Golovca, in Francozje so ga takoj zasedli. Skoro potem so pripotovali že tudi avstrijanski kurirji skozi Ljubljano ter prinesli s seboj avstrijanskega ministra Saurauva poziv, naj se Kranjci udadó v svojo usodo, naj se vedejo proti Francozom mirno in ponižno ter slušajo njih povelja. [3])

Sedaj ni bilo nikakeršne dvojbe več. »Naša nesreča se je odločila«, vzdihali so Ljubljančani in preklinjali vsako stvar, o kateri se jim je zdelo, da je zakrivila pobitko avstrijansko. [4])

Ljubljana je takoj dobila drugo lice. Francozje so prišli zopet z Gradú, naselili se po mestu in predmestjih, položili zopet mostnice na mostove ter odprli ulice, zapažene s palisadami, deskami in sodi. Nekaj dnij pozneje so primaširali novi francoski vojaki v Ljubljano in polagoma zasedli vso deželo, tudi Dolenjsko.

Takó so Francozje zavladali deželi kranjski.

[1]) Fasc. 111.

[2]) Mittheilungen 1851.

[3]) Fasc. 1809. Mittheil. 1851, Zois, Erinnerungen.

[4]) Zois, Erinnerungen.

Noire ou blanche.

Novela. Spisal **Ivan Brežan.**

Leto dnij je že žalovala mlada vdova, baronica Elmersteinova, za svojim možem. V mestu so plesišča pogrešala nje vitke rastí, gledališče nje dragocenih oprav. Ljubitelji kónj in dragonski častniki niso imeli več prilike in sreče, da bi postajali okolo nje ekipaže in čilih vrancev ter napósled z zadovoljnimi očmí gledali njo sámo; vsi častniki garnizijski so izgubili svojo »coeurdamo«.

Začela in končala se je brez nje letošnja sezona, in vsak posetnik ji je zatrjeval na častno besedo, da je letos pristna »saison morte«. Gostov ni imela mnogo čez zimo, in še ti so bili le stari znanci rajnega barona, večinoma častniki.

Opisal bi vam lahko to puščobo, vpokojenega stotnika, ki razven zadolženih grajskih posestev in martijaliških brkov ni imel posebnih krepostij. Meščanska dedščina gospodičine Lucije Nemrave je pokrila njega dolgove z večnim molkom.

Gospodičina Lucija Nemrava pa je bila jako mlada in je vzela ne več mladega, izžitega barona Elmersteina.

* * *

Sama je sedaj hodila po temnih grajskih dvoranah. Nekoč je obstala v rodbinski dvorani in zrla na obledele slike starih baronov. Videlo se je tem podobam, da bi že rade zapustile vlažno zidovje, jezne zaradi nečuvene mesaliance svojega potomca. Krušile so se že, in železni oklopi so se trgali od zidú, in po teh ostankih je brezbrižno stopala plebejska nožica pobaronjene useljenke.

Počasi pa so siromaki oglušeli in oslepeli od samevanja, in motne brezbarvene sence z brezizraznimi črtami so bledele na stenah. Staremu baronu ni bilo dosti do plemenitih prednikov, a niti nova baronica jih ni bila vesela.

Usmilil se jih je naposled preprost zidar, ki je pobelil vso to šaro, in vaški slikar, pravše pleskar, zabrisal je neutrudno zadnje sledove srednjeveškega veličastva. Nove podobe so nastale na starih brez železja in mečev, brez ostrog in sulic, a takisto neukusne in brez življenja kakor prejšnje.

* * *

Čez leto je dobila nepričakovane goste. Nji ni bilo usojeno, da bi predolgo ostala sama. Blizu nje gradú so bile določene vojaške vaje. Razven gradiča vasí niso imele odveč hiš, kjer bi se dobila ugodna stanovanja za častnike. — Zopet se je pričelo življenje v grajskih dvoranah. Po vrtnih gredicah pa že davno ni bilo toliko svetlih oblek in nadutih ljudíj kakor tedaj. Cvetje je kipelo iz rahle zemlje, in mnogo src je vzplamtelo za najlepši cvet grajski, baronico Lucijo.

Nji pa je bilo življenje takó dolgočasno in laskanja takó neprebavna, da se ji je stožilo po moži, po samoti. Tačas se je seznanila z grofom Potockim in večkrat občevala ž njim jako prijateljsko. Iz nejasnih govoric častnikov je zvedela o njega življenji toliko, kolikor so ravno vedeli drugi. In novo življenje je zavelo v nje mladem, že življenja trudnem srci . . .

Vesela družba je pohajala po najprostornejši grajski dvorani. Tu pa tam je sedelo nekaj starih, velih štabnih častnikov pri mizah in si preganjalo dolgčas z igro. Niti igra ni pričarala življenja na te usehle obraze. Mladi »roix du terrain« pa so pohajali po dvorani, zbijaje šale sedaj s hišno, sedaj s strežnicami, kadar ni bilo ravno baronice. Med družbo starih gospodov je sedèl samó dragonski nadporočnik grof Potocki, mlad, lep človek s klasiško pravilnim obrazom, brez življenja. Malone mrtvo mu je zrlo okó izpod bledega čela, in le malokdaj so mu trenila obledela ustna. Bela roka pa je mehaniško pobirala in metala karte. Častniki mu niso brez vzroka vzdeli čudno ime »šetajoči mrlič«. — Takšen je bil grof Potocki, nadporočnik dragonskega polka štev. 5. —

* * *

Pred letom dnij je bil drugačen, ko je bival polk v Budimpešti. Peštanska »chronique scandaleuse« ga je tedaj spravila v neljubo dotiko s krasno damo slabega spomina in z ogerskim knezom F... yjem, mimogredé rečeno, največjim malopridnikom, kar jih je kdaj izšlo iz knežje rodbine.

Govorili so, da je bila pevka Kazimira Lanovska celó krasnejša nego njen polni, globoki alt. Kakor trabantje so se drevili okolo nje konjiški častniki, ali Poljakinja se je med vsemi najrajši družila z rojakom, grofom Potockim. Tedaj pa je vrelo življenje v teh mrtvih očéh, in visoki stas se mu je lahno pripogibal po nje rožnih tapetah!

Razdrè se vse v tem čudnem življenji! Izginila je pevka Kazimira z madjarske opere, in ž njo je izginil tudi grof Potocki iz madjarske prestolnice. Vzrok vsemu temu je bila bajè skrivnosten dogodek grofov s knezom F . . . yjem.

* * *

Meseca avgusta je dehtelo cvetje po grajskem vrtu, in vročega popoldne se je šetala baronica po peščenih gredicah, za njo pa je stopal počasi »šetajoči mrlič«, grof Potocki. Elastiška postava njegova se je bližala grajski nimfi, in ona ni bežala pred njim. Z neznano silo jo je vleklo k temu možu. Morda — in večkrat je sanjala to krasno misel — morda bi mu ona oživila to mrliško mirnost, odstrla mrak z obraza . . .

»Baronica Lucija!« tedaj se mu je tresel sicer nekamo trudni glas. Stal je že pri nji.

»Po slovó sem prišel, baronica,« dejal je kakor v opravičilo.

»Kam in kdaj odidete?« vpraša ga ona naglo.

»Na — odpust!« Nedoločno in počasi je izrekel te besede, in videlo se je, da siloma premaguje notranjo razvnetost. Lep je bil v tem trenutku poljski grof, lep kakor oživel kip grškega Fidije. In baronica Lucija ga je zrla osupla in mu nevedé prepustila roko, katero je ponesel k ustnom.

»In zakaj odhajate in baš sedaj? Vprašam vas čemú?« ponovila je in z nogo jezno udarila na pesek.

»Zakaj vprašujete?« dejal je prisiljeno, da se izogne odgovoru.

Tisti hip se ji je v jezi raztopilo srcé, ustna so govorila takó pikro, da se je nehote zgenil.

»Oprostite, pozabila sem, da nisva stara znanca!« Kakó hladno je govorila, kakó sarkastiško je stiskala in odpirala ustna! Pod tem sarkazmom in hladom pa je plamtelo in žarelo!

Odtegnila mu je roko in se sovražno ozrla nanj, ki je stal pred njo nepremično kakor statueta pri vodometu.

»Dajte mi vsaj roko kakor staremu znancu, predno odidem,« deje on po dolgem odmoru. — Tedaj jo obidejo demoni samoljubja, v glavici pa ji vzrojí povest o pevki Kazimiri in njega ljubezni.

»Vi odidete k nji — k pevki Kazimiri?«

»Lucija!«

Strahoma se mu ozrè na mračni obraz.

»Oh, oprostite mi, Arnold!« Prvič ga je poklicala po imeni, pogladila mu ledeno lice, in mu naslonila glavo na prsi . . .

»Spomnili ste me — nje!« dejal je čudno mehko in pritiskal njeno glavico k ustnam. — Daljni spomini so mu za trenutek objeli dušo; tuja podoba se mu je vsilila vanje, in pred očmí mu je plul znan obraz, razkošno teló . . .

»Ali ste jo ljubili?« vpraša ona boječe.

»Ne vem, ali takó nisem ljubil nikdar kakor sedaj tebe, Lucija!« Vzdrhtelo je drobno bitje in se ga oklenilo okolo vratú.

»In zakaj vender misliš na óno?« rekla je srečno in ga še bolj pritisnila k sebi.

»Moram, Lucija — moram.«

»Ali se ti je takó vtisnila v spomin?«

»V spomin ne, v življenje, ali s takó trdo pestjó kakór koščena roka smrti,« dejal je zamolklo.

»Kaj je bilo, Arnold, povej!«

»Jutri — ko odidem!«

»Ko odideš?«

»Dà.«

»In ali se skoro vrneš?«

»Ne vem — no, morebiti!«

»Prosim te, oh, ne hôdi od mene! Kaj mi je brez tebe življenje?« Hitro, v srečni zmedenosti so ji uhajale iz ust besede ljubezni.

»Ne morem, ne smem! Vender sem te moral videti — — še jedenkrat!«

Lucija sede na klop, in Arnold poklekne prednjo. »Jutri zveš vse,« deje naposled, »sedaj moram iti!«

Zdajci vstane, podá ji roko in hitro odide po vrtni gredici. Lucija pa gleda za njim kakor človek, ki zrè za ubeglo srečo. Zakaj ga je pustila, zakaj ga ni pridržala? »Torej jutri!« šepnila je in zamišljeno stopala proti grajskim vratom. Tam je obstala, in okó ji je motrilo piko, bežečo v mraku, kakó je odhajala čimdalje bolj in naposled izginila v meglenem zraku . . .

* * *

»Arnold, oprôsti!« vzkriknila je brezupno Lucija pred mrakom drugega dné, bolestno stiskaje bel list in poljubljaje majhno sliko. Pred njo je stal dragonec-prostak, zvijaje rdečo kapico v rokah, ves zbegan. Lucija je odšla k odprtemu oknu in obslonela na njem, dokler že večerni mrak ni zasul grajskega parka z gosto piršečo meglo. Vojak pa je pozabljen sredi sobe žalostno gledal svetle parkete in se čudil solzam, ki so se prikazovale baronici na obrazu. Bogme, tudi krepki vojak jih je komaj zadrževal za dobrim »panom«! —

Silovito se vzpnè Lucija, obrne rosno okó tja, kjer je včeraj za vedno odšel óni, katerega je jedino ljubila v svojem mladem življenji. Mislila je, da je končano vse, da je vse zamrlo v nji . . .

Begale so ji misli po glavi, okó pa je razbiralo črke pisma. Tedaj je slučajno pogledala vojaka, posegla po denarji in ga odslovila.

Vojak pa je začudeno in nezadovoljno zmajal z glavo, ogledujé sedaj njo, sedaj denar. Ni se mu razjasnilo lice.

»Pojdi!« pokimala je še jedenkrat, on pa je odstopil s težkimi koraki. Zunaj pred vrati se je zasukal nazaj in naglo pogledal na okno »Ubožica!« dejal je med zobmí, stisnil močne pestí in zapretil ž njimi v mrak. Komú, zakaj? Tedaj bi bile trde roke poljskega kmeta grozovito prerahljale plemenito teló malopridnega kneza! —

* * *

Lucija!

Sedaj je končano vse!

Že včeraj sem ti hotel razodeti čudni slučaj, ki je igral z menoj, ali smel nisem, branila mi je dana beseda. Sedaj sem otet zemeljskih vezíj! Pred mano zijá grob, in še mislim nate in na najino breznadejno ljubezen, Lucija! Zadnji njeni žarki mi ogrevajo življenja trudno srcé. Okolo mene vlada smrtna tišina, čutim dih smrtni, uničujoč najine nadeje, sapa veje v noč, in še te ljubim, Lucija!

Kakó nerado mi gré iz peresa imé, katero je raztrgalo najini duši! Žaljen národen ponos, žaljeno človekoljubje mi je razvnelo možgane, da sem z golo pestjó udaril po knezu F . . . yji. Brezbožna njegova ustna so drzno obrekovala pevko Kazimiro. Na tisti zemlji sva se porodila oba, v jadni Poljski, in nesrečen slučaj naju je združil v Pešti. Ljubil je nisem, a braniti sem moral nje čast. Kakó zmedeno pišem! Toda dalje! — Knez F . . . y mi je jezno poda svojo posetnico; vrgel sem mu jo v obraz in zakričal: »Za vašo kri je moj meč predober!«

»Tudi za vaš samokres?« vprašal je peklensko zlobno. Niti pogledal ga nisem.

»Tedaj nama ne ostaja drugega nego ‚blanche ou noire‘!« —

»Bodisi!« dejal sem hládno. —

»Samó jeden pogoj še! Vsak naju ima še obračunjati s svetom in vsak se zaveže šele čez leto dnij končati življenje svoje. Torej dné 29. avgusta, dve minuti pred polnočjo izgine jeden izmed naju.«

»Dobro!« —

Zašepnil je pričama, dvema znancema, in odšli smo v sosedno sobo. Krogli sta se trkali v klobuku, bela in črna. Potegnil sem črno. —

»Drugo leto osovrej!« Navzoči kavalirji so slovesno obetali, da molčé o stvari, ki bi se inače končala pred kazenskim sodiščem. Glasno pa mu je čestitala neplemenita družba madjarskih plemičev; hrupne čestitke sem čul ravno, odhajaje pred vrati.

In od tedaj sem umiral. Ohladila se mi je burna kri, obledel obraz, zledenela roka, dokler nisem uzrl tebe, Lucija! Kakó te ljubim, Lucija! Še minuto, Lucija. Nerad se ločim! Srečna!

Arnold.

* * *

Kolikokrat je prebrala pismo! — »Nesrečni Arnold!« In sama je bila stokrat nesrečnejša. Čemú še sedaj bega po pustem svetu! Tedaj se ji hipoma okó zablisne od sovraštva: mislila je na osveto. —

* * *

V preprosti vojaški krčmi za kmetskimi javorovimi mizami je vladala čudna razburjenost, potem grobna tišina Govoril je polkovnik dragonskega polka štev. 5., baron Morgan. Slovesno so odmevale njega besede po sobi in pomirile vrišč in krik.

»Otroci moji! Izgubili smo junaka iz naše vrste, ki je leto dnij zrl neustrašeno smrti v obraz. Smrt njegova in naša čast nam nalaga kaznovati morilca. Naše ni samó žalovanje za njim, ne, naša je tudi osveta. ‚Kri s krvjó‘, to je naše geslo, in da se mi ne trese roka, otrpla od starosti, sam bi prebodel nevredno teló, ki se je, žal, porodilo v knežji palači. Častniki, nihče se ne jézi, nihče mi ne ugovarjaj! Osveto nalagam kot zadnjo neizrečeno oporoko umršega tovariša vam, rojaku njegovemu in najboljšemu prijatelju, vam, grof Devski.«

Mlad visok častnik plemenitega obraza skoči k staremu polkovniku in mu veselo stisne roko. »Hvala, polkovnik!«

»In če pade on —« pričnè iz nova polkovnik.

»Potem pridem jaz, jaz!« kričí vse vprek.

»Takó je prav, otroci moji, junaki ste!« pravi veselo polkovnik, in solza se mu zablestí v očeh. Zase pa šepne: »Dobri mladiči so!«

Lepega septemberskega dné so prinesli v krasno palačo umirajočega kneza F . . . yja z razsekano čepinjo. Grof Devski je osvetil svojega prijatelja.

Nedolgo potem je dobil polkovnik baron Morgan »modro polo«, nadporočnik grof Devski pa je bil prestavljen k infanteriji. Takó je osvetila knežja rodbina svojega člena. Grof Devski pa je prosil trajnega odpusta in ga je tudi dobil. Odšel je na svojo rodbinsko posest, na Avstrijsko Poljsko. Lucija je res iskala kneza F . . . yja; kaj je namerjala, ni zvedel nihče.

Obveščena o njega smrti, vrnila se je domov s strtim srcem, s pokopanimi nadejami.

* * *

Ob letu pa je svojeročno okrasila osamelo gomilo zadi za grajskim vrtom s pestrim cvetjem, in na dan 29. avgusta sta klečala na nji grof Devski in baronica Lucija.

Grof Devski je šel tudi posetit grob nesrečnega rojaka in je ostal tisti dan v gradu.

* * *

Tri leta pozneje. — Dan 29. avgusta! —

Na grobu Arnoldovem klečita Devski in Lucija. Nad gomilo spomeník od belega marmorja, v marmorji izklesana polovica črne krogle, pod njo »Noire« in dve prebodeni srci.

Skupaj odideta v grad grof in baronica. Mnogo sta govorila o pokojniku. Prišla sta do čudnega konca:

»Še nekaj! Ali se zavežetė, da ne bodete ljubosumni na Arnolda in stare spomine?«

»Prav rad! Skupaj se hočeva zatopiti vanje! Kàj ne da, Lucija?«

Pokimala je. — Za mesec dnij sta se poročila grof Stanislav Devski in baronica Lucija Elmersteinova, porojena Nemrava.

Školjke.

I.

Sam ne vem, kam vodi
Tajno me povelje;
Ni mi v glavi zmotra
Ni mi v srci želje.

Plovi, koder moreš,
Ladjica ti moja!
Plovi brez namena,
Plovi brez pokoja!

Nekdo je nad nami,
Ki nam pota méri;
Plovi torej, čolnič!
Plovi mi v tej veri!

2.

Kvišku z mano, kvišku,
V zvezdnate višine!
Zemlja pogrezuje
V temne se globine.

V silnosilni dalji
Kakor drobna pika
Zemlja izgubljena
Bledo se svetlika.

Pod menoj, nad mano
Svetov je brez broja;
Tiho vsak od vekov
Hodi pota svoja.

3.

Više, Vila, više
V visočine jasne!
Novi roj zasije,
Stari spodi gasne.

Kje nam zdaj, in káj je
Zemlja neizmérna?
Kaj nje človek slavni,
Dela mu prešérna?

Kaj so vzori, misli
Vísokoleteče?
Kaj vprašanja resna,
Kaj skrbí moreče?

Zamejski.

Od Drave do Dravinje.

Spisal M. Cilenšek.

(Konec.)

Od gorenjega robú te senožeti drží dolga preseka v listnatem goščavji proti vrhu. Od zapada se ti odpira svet, in precejšen del Koroške se razgrinja pred tvojimi očmí. Zdajci te iznenadi glasno prhutanje, in po gošči gledaš za veliko gozdno ptico, ki letí naravnost po lesu. Samica divjega petelina je; iskala si je hrane, toda ko te je zaslišala, vzdignila se je v zrak in se skrila radovednim očém. Ta putka je sploh jako plaha in boječa; ne dá ti blizu. Zató utegnemo dragim čitateljem morebiti ustreči, ako jim podamo poglavitosti iz nje življenja.

Divji petelin je naša največja divja kura in sploh izmed največjih domačih ptičev. Toda ne samó velik, ampak tudi lep in imeniten je divji petelin. Glava mu je črna, vrat in prsi se svetijo kovinsko in se izpreminjajo na modro in zeleno; ostalo teló je črnkasto in nagiblje malce na sivo; krila so rjava, na zgibu bela; trebuh je črn, belo pegast, široki rep črn in belo lisast. Kljukasti kljun je bledorumen; izpod njega mu visí pernata brada, ki ga dela sosebno postavnega. Noge so do prstov pernate, črni kremplji so kratki, pa jako močni. Putka je mnogo manjša, nima brade in ni samcu sploh nič podobna. Perja je rjastega, črno in belo lisastega.

Divji petelin ljubi samoto po velikih gozdih, kjer nadkriljuje jelovje in borovje drugo rast, a vender mu je jako všeč, ako stojí tu pa tam kàj debelih bukev. Tla ne smejo biti pusta in gola, zakaj dajati mu morajo hrane in zavetja. Kjer n. pr. na prelomih rase kopinje in vresje, kjer izpodrasta visoki gozd borovnico in druge grmičaste rastline in kjer ima dovolj čiste vode, ondu si izbere svoj dom, katerega ne ostavi brez tehtnih vzrokov. Kadar mu zapade sneg zračne višave, pomakne se niže ali pa išče zavetja v planinskih senikih. Po jednakih krajih živé še drugi samotarji, katerim ni do druščine; vsak gleda le nase; kar se godí okolo njega, to mu je deveta briga. Ker se po takih gozdih plazi tudi marsikatera krvoločna zver, izvoli si vsak divji petelin visoko drevó, na katero najrajši seda, v čegar vrhu tudi navadno prenočuje in od katerega sploh ne gré daleč. Tod si išče podnevi hrane ali pa se koplje v suhi prsti liki domače kokoši. No, varnosti ne pozabi nikdar; zmirom je na straži, in ako n. pr. pokne

suha vejica, takoj se vzdigne kàj hrupno in odletí naravnost po lesu. Toda njega teló je težko, perutnice pa kratke, zató skoro zopet séde kam na visoko drevó. O slabem vremeni ne gré rad z drevesa, in često se pripetí, da dobí popolnoma bel plašč.

Hrana divjega petelina je jako mnogovrstna. Poleti trga mlado praprot, cvetne mačice in travo, pozneje kljuje po jagodah, vmes pa tudi zoblje razne žuželke, polže, črve in drobne kamenčke. Huda mu prede pozimi in spomladi, ko mora živeti skoro ob samem jelovem in borovem brstji. Ker ga streljajo samó spomladi, diší njegovo mesó po smoli in ker je tudi trdo in žilavo, mora se posebe pripraviti, da je užitno.

Petelinu ni do družbe. Malone vse leto sameva in gré samó spomladi, ko mu kri zavrè, fantovat v nižje gozde. Otovre vabi kokoši k sebi in se takó izpremení, da ga je težko spoznati. On, katerega vse leto naudaja živa nezaupnost in najskrajnejša opreznost, spozabi se za mladoletja takó, da se mu človek lahko približa na nekoliko korakov, in se vêde takó smešno, kakor bi bil izgubil vso pamet. Lovci pravijo: »Divji petelin poje.«

V drugi polovici meseca sušca — časih tudi pozneje — zapustí petelin svoj navadni okraj in pride v stanovit les, kjer se na njegov glas zbirajo kokoši. Zvečer se spravi vse na drevje, da jih ne zalotijo mnogi sovražniki, in predno se zasvita, mencá že petelin z iztegnjenim vratom, razšopirjenim repom in spuščenimi kreljutimi nemirno po veji in prevrača očí, kakor bi bil vinjen. Sedaj začnè peti; časih dleskne s kljunom, kakor bi udaril s suho paličico ob preperelo vejo; vedno glasneje in hitreje prihaja dleskanje in se naposled izprevrže v nekovo smicanje, kakor bi koso brusil. Za nekaj časa prestane to smešno početje, a skoro se zopet ponoví, in sicer takó dolgo, dokler ga kokošji glas ne izvabi z drevesa na tla. V svoje petje je petelin takó zamaknjen, da ničesar ne sliši in ne vidi. Kadar so solnčni žarki prisvetili na zemljo, umolkne in gré z družicami na pašo; zvečer pa zopet séde na izvoljeno drevó, in drugega jutra se ponoví komedija. Njega petje traja 3—4 tedne; o slabem vremeni ne poje.

Sparjene kokoši se razkropé — niti dve ne ostaneta blizu — petelin pa odletí v svojo samoto, kjer se mu kri ohladí; prejšnja nezaupnost in opreznost takó prešine vse njegovo bitje, da ga ni moči prevariti. Kokoš si naredi kotanjo, nastelje jo površno in znese vanjo 6—12 temnopikastih rjastih jajec, ki so debela kakor jajca domače kokoši. Od gnezda ne gré nikdar daleč; kadar pa gré, da se napase, pokrije jajca, da bi jih ne opazilo bistro vranjino okó. Jebčkov, ki

se izvalé konec četrtega tedna, je starka jako vesela in skoro jih vodi na pašo, kjer jim razpraskava mravljišča in jih učí jesti. Mladiči hitro rastó in dobé perje, da morejo na drevje, kjer so varnejši. Jeseni pride petelinčkom čas ločitve od drage mamice in ljubih sestric; otovre že poskušajo peti in radi se tudi zbijejo med seboj. Jarice ostanejo do pomladi pri materi.

Divji petelin ima mnogo sovražnikov; v zraku prežé nanj ujede, na zemlji pa razne zverí in človek. Največ mladičev menda pohrusta lisica, dokler ne morejo na drevje. Ako preudarimo to in pomislimo, da se gozdi zmirom bolj krčijo, lahko spoznamo, zakaj je te zanimljive pute čimdalje menj po naših lesovih.

Ako hoče lovec priti divjemu petelinu do živega, mora dobro poznati ves kraj, zlasti pa petelinova svojstva. Pravi lovec strelja le po petelinu, in sicer s kroglo; z zrnjem je sramotno. Priplazi se, predno se zdaní, blizu drevesa, kjer poje petelin. Ko ta preneha, obstane lovec kakor pribit in skoči zopet nekaj korakov proti drevesu, ko se je jel glasiti veseljak na veji. Takó se dajeta, dokler ni lovčevo okó, muha in petelin v premi črti — in izpod drevesa mu prifrčí smrtonosna svinčenka, ki ga podere na tla. —

Še nekaj korakov in videla sva na nasprotno južno stran. Bila sva torej na vrhu, kar se nama je zdelo tem čudneje, ker ni bilo razgleda v bližino. Ali to je popolnoma umevno, ako pomislimo, da je Pohorjev hrbet jako širok in da se dvigajo iznad njega le nizki, zaokroženi holmci. Odtod menda tudi prihaja trditev, da to veličastno gorovje nima razgleda. Vender je to neosnovano, zakaj proti potu in trudu se ti naužijejo očí z vrha več krasote negoli z marsikatere višave, kamor si priplezal celó nevarno. Preko Črnega vrha in Vélike kope opaziš daleč tam na zapadu visoke gore za Beljakom, in kadar je vreme ugodno, utegneš videti tudi Véliki zvonik in dolgo vrsto visokih ledenikov, potem mejno gorovje koroško-štajersko in drugo višavje. Treba samó izpregledati, in tujega svetá ti nikakor ni premalo. Ako pogledaš od imenovane črte nekoliko na levo, imaš pred skalovito in raztrgano Pečjó goro Sv. Urše, ki se ti od te straní kaže v najlepši svoji podobi. Primerjaš jo lahko zeló strmi piramidi, okrašeni na vrhu s cerkvico. To je čisto prirodno, ker jo gledaš od ozke platí, dočim ti kaže n. pr. v Savinjsko dolino široko svojo stran. Od te straní, nekoliko na jug pomaknjene, pozdravljajo te óne bele gore, o katerih tudi tujci večinoma govoré prav spoštljivo. Na desni se ti ustavijo očí na košati Radohi, na levi na vitki Ostrici, med njima pa luka zobata Rinka, mati bistre Savinje. Ta skupina je izredno

lepa, sosebno kadar se upró vanjo solnčni žarki. Globoko v nje vznožji se razgrinja vas Solčava, in zató jo Slovenci zelenega Štajerja najrajši imenujemo »Solčavske planine«. Oboroženo okó seveda ti pokaže še več! Čim bolj se sučeš na levo, tem prijaznejša prihaja okolica; sivi, skaloviti velikani so izginili, na njih mesto pa je stopilo pohlevnejše pogorje, ki se razteza v več vrstah od zapada proti vzhodu. Najlepši menda se ti zdé Savinjski hribi, in to zlasti zató, ker jim gledaš na vznožje in jih zasleduješ do vrha. Približno sredi njih stojí mogočni Gozdnik s svojimi »hlačami«, katerih pa niso prikrojile škarje, ampak drvarjeva sekira. V njega ozadji se blestita dve cerkvi vrhu Kuma. Te gore ne izgrešiš iz lahka, in ako ti seza spomin v nežna mladostna leta, ne pozabiš je nikdar. Taka se godí meni, in kadar dospem kam na višino, obrnem se najprej skoro nehoté in nevedé tja, kjer mora biti Kum za Savo. In kakó bi bilo tudi drugače! To je bila moja prva božja pot, kamor sem romal z dobro svojo mamko, predno sem začel trgati hlače po klopéh celjske gimnazije. Tedaj sem spoznal, da je svetá več, nego ga je videti izpred domačega praga. Bilo je pa tudi kàj gledati! Ko smo prekorakali med Mrzlico in Gozdnikom savinjske hribe, šlo je nizdolu do Save, ki se je penila in gnala valove, da je bilo kàj. Težko sem pričakal, da nas je pobral čoln in zdrčal z nami na nasprotni breg. Vender tu je bilo huje, zakaj noge so bile že utrujene, najhujša pot pa pred nami. Toda šlo je.

In na vrhu! Ondu je vse mrgolelo praznično oblečenega ljudstva, ki je došlo semkaj, da opravi svojo pobožnost, da zahvali Bogá za prejete dobrote in se izročí v varstvo Onemu, ki jedini more pomagati. Sicer znana, a vender nekamo tuja govorica ti je zvenela na uhó, in tudi nošnja se je v marsičem razlikovala od nošnje v domačem kraji. In ti prizori! Tukaj si videl dolgo vrsto móž in žensk, sedečih na zemlji; poznalo se jim je, da jim napravlja nekov »črv« preglavico. Pred njimi se je šopiril in bahato stopal mož v ogoljeni opravi in jim pipal — ne, kàr jemal — zobé iz čeljustij in jih deval v robec, da se je vse čudilo. Ondu je razpostavil dolg kosmač svetle cev́í, pogledaval sedaj na to sedaj na óno stran ter zadovoljno mrmral: »Lep razgled to.« Okolo njega so se ponajveč zbirali mlajši romarji in gledali skozi cev. Tudi jaz sem prišel na vrsto, ko mu je stisnil dijak-sestrič nekaj svetlega v pest. Kàr načuditi se nisem mogel, kakó neki je to mogoče, da se vidijo takó razločno daljni predmetje, katerih na prosto okó niti uzreti ne moreš. Domov gredé, želel sem zlasti o tej stvari razjasnila, a dijak me je zavrnil, da se je treba marsičesa učiti, predno se človeku razjasnijo takšne stvarí,

in tolažil me je, češ: »Letos stopiš v latinske šole in ondu zveš tudi to tajnost.« S tem mi je podvojil veselje do učenja in tudi pametno dostavil, da mož z »rešpektinom« ni slepar kakor óni, ki jemlje zobé. O drugih posameznostih molčimo, le toliko naj še dostavimo, da smo se po dokončani službi božji prav težko ločili kraja, ki nas je takó iznenadil. Le pomisli, dragi čitatelj, koliko svetá se mi je odprlo na tem poti, in izvestno priznaš, da mi je ostal v najboljšem spominu. — Izmed dolin, ki jih gledaš s Pohorja, najkrasnejša je Savinjska, zlasti okolica žalska, in Ptujsko polje, dokler ti ne stisnejo očíj hrvaške gore.

Pot naju je privedla naravnost na Planinko, ki je označena takó, da je ne moreš izgrešiti. Pokaže ti jo pritlično borovje ali sušje, ki pokriva nje vrh in ki ti prav razločno pové, odkod navadno brijejo ostri vetrovi, zakaj nagnjeno je na nasprotno stran in dela goščavo, katero pregaziš le iz težka Tla so jako vlažna, po nekod celó močvirna, kar prihaja odtod, ker trda granitna podlaga ne prepušča vlage. Tukaj se dela rupa (šota), katero so tu pa tam tudi že kopali, in takó so nastala óna jezera, rekše, večinoma četverokotne jame, kjer prebivajo ponajveč pupki in povodni mož. Bodisi, da je preslaba in predaleč, ali pa da imajo ondotni prebivalci dovolj drugega boljšega goriva, opustili so to delo menda za vselej, kar zopet dokazuje, »da je svet okrogel« in da so stanovniki Pohorci. Kdor rad hodi bos po mehki, mokri travi, le pridi semkaj; tukaj je dobí več nego dovolj, in kar je tudi velevažno, nikdo ga ne utegne nadlegovati ali mu celó izmekniti dobrih čevljev in mu prepustiti v zameno svoje pohojene ali pa niti teh ne.

Rastlinstvo, kar se ga razvija v letu dnij, bilo je do malega še v povojih, zakaj pogosti mrzli vetrovi mu branijo na dan. Celó trava je bila večinoma še rjava, in neznatne zelenice so se kazale samó ondu, kjer je stala voda po globelicah. V ruševji pa si lahko nabral lepih, rdečih vresnic, ki so dobile v tej gošči najboljšega zavetja. Kdor hoče kàj opraviti v tej stvari, priti mora pozneje, zakaj dočim so, kakor že vemo, daleč pod vrhom že cvetele brdnje, ni bilo tukaj sledú o njih; niti njih pritlehnih listov ni bilo videti. Čim niže sva prišla, tem bolj se je prijemal zeleni plašč površja, kar je dobro pričalo, da se je pomikala pomlad v višave, da jih okrasí z bujnim svojim cvetjem. Tukaj so tudi že zvonili planinski zvonci, in bilo je videti precèj goveje živine po pašnikih.

Pot na južno stran se niža prav polagoma, zató pa je dolga, in težko čakaš, da bi bil pri prvih hišah. Ura je kazala že na štiri, ko naju je dež prignal do mojega prijatelja rojstvenega kraja, katerega

varuje Sv. Kungota raznih nezgod. Tukaj sva vedrila in prenočila v gostoljubni hiši blagega župnika in šla drugega dné po prijaznih brdih nizdolu. Vreme je bilo iz prva deževno, ko pa sva prišla do Dravinje, razvlekle so se megle in nastal je najlepši dan. Rada bi bila šla drugega dné tudi na Konjiško goro od severne straní, toda dež naju je pognal v trg, ko sva baš prisopihala do polovice nje visokosti. Ker so šolski prazniki že potekali, odpravila sva se naposled domov.

Je pa davi slan'ca pala.

Kaj povešaš svojo glavo,
Ti cvetica drobna, mala? — —
Mrtvi cvet me zrè sanjavo:
»Je pa davi slan'ca pala!«

Kaj se solza ti vsiljuje,
Deklica mladostno zala? — —
Mračno mi okó pričuje:
»Je pa davi slan'ca pala!«

Kaj je tebi, duša moja?
Kaj bi toli žalovala! — —
Pesem mi ne dá pokoja:
»Je pa davi slan'ca pala!«

Framčan.

Dovolj bi bilo cvetje.

Drevó v jesenskem cvetu,
Kakó me veseliš,
Da nade pokopane
Iz nova mi budiš!

Mogoče, da kdaj meni
Zacvete še pomlad —
Dovolj bi bilo cvetje,
Prepozno je za sad!

Framčan.

Moji spomini.

Dosti, če srcá površje
Sreče mi otaja žar,
Saj v globine, še mrzlejše,
Ne posegel bi nikdár.

Svetlim žarkom nepristopnih
Tam spominov žije sto,
Zaklenila jih usoda
Meni v dušo je mladó.

Occultus.

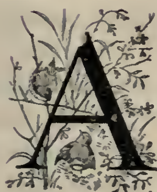

Atene.

Spisal S. Rutar.

III.

(Konec.)

Atene štejejo sedaj do 120.000 prebivalcev. Mesto rase jako hitro, ker se naseljujejo Grki, bivajoči zunaj države. Med njimi je mnogo Arbanasov, ki stanujejo zlasti na Akropole severovzhodni strani. Pred pol stoletjem so bile Atene prav za prav le siromašna albanska vas. Po veri so prebivalci pravoslavni Grki in Rusi, potem katoliki, protestantje, angličani, židje i. t. d. Atenčani so kakor Grki sploh zeló prijazni, gostoljubni in uljudni, dà, celó kavalirski in viteški, vsaj proti tujcu. Pravih beračev po mestu ni, ker so ljudjé preponosni, da bi prosili, in tudi čuvarji po muzejih (večinoma invalidi) ne vzprejmó nikakeršne napitnine, niti tedaj ne, če jim daš shraniti palico ali dežnik. Vstop k vsem zbirkam je na Grškem popolnoma brezplačen. Tu pa tam res čepí starec ali starka pred vrati in ima krožnik pri sebi, na katerega hvaležno prejema milodare; ne nadleguje pa nikogar.

Moški so lepo rasli in tipiških obrazov. Lica so navadno zeló markantna, izrazujoča odločnost, nos precèj zakrivljen, barva temnorjava, očí in lasjé malone črni. Navadni Grki se brijejo, samó brke si pusté in jih gojé. V pogovoru so jako živahni, hodijo pa premišljeno, svečanostno-počasno. Vsak moški nosi in vrtí v roki ali pa v obeh rokah na hrbtu našim brojanicam podobno igračo (»gumbologion«, »kordonja«), katero vedno suče okolo pestí ali pa šteje njene jagode, da mu čas mine in da mu hitreje krožijo misli. Mnoge take igrače so prav lepe, n. pr, nabrane od pirejskih školjčic. Omikanci se nosijo popolnoma civilno (»alla franca«), navadni ljudjé in kmetje pa so še ohranili národno nošo. Grki na celini se oblačijo po albanski šegi in nosijo »fustanelo«, t. j. široko, ženskemu krilu podobno belo suknjo, ki je brezštevilnokrat nagubana in seza ravno do kolen. Ker je treba zanjo mnogo platna, zató je tudi draga in stane, če je boljše vrste, pet do šest goldinarjev. Nad fustanelo nosijo Grki odprt telovnik, ki je ob robu bogato našit. O praznikih, ali kadar gredó na pot, oblečejo čez telovnik še rdeč okrašen jopič z razklanimi rokavi. Fustanela in jopič sta zvezana s širokim pasom, za katerega vtaknejo orožje, nože, tobačne mehurje, denar in druge priročne potrebščine.

Na glavi nosijo rdeč fes (poleti slamnat klobuk) z modro ali zlato čuško. Piščali so pokrite s suknenimi ali platnenimi golenicami, na nogah pa nosijo navadno čolničaste rumene ali rdeče opanke s kljunom spredi. Skoro jednako nošnjo imajo tudi Grki po otocih, samó da nosijo namesto fustanele široke, vreči podobne hlače (βρακί) kakor Turki in mohamedanski Slovani.

Ženske imajo trpke, odurne in začrnele obraze. Lepo lice ugledaš le malokdaj, in celó med mladimi deklicami, ki hodijo v »Arsakion«, zastonj iščeš nežnega obraza. Meščanke se oblačijo civilno, kmetice pa kakor naše Hrvatice po kmetih. Na glavi imajo ruto ali pa fes; po hrbtu jim visé dolge, črne kite, v katere rade vpletajo srebrn denar. Marsikatero deklè nosi vso svojo doto v laséh. Starim Grkinjam so podobne v tem, da se ne vtikajo v javno življenje in da ne hodijo mnogo zunaj hiše. Da pa imajo še nekaj Ksantipinega značaja, o tem sem se prepričal na vožnji iz Pireja v Atene, ko je popadija neznansko oštevala svojega možá; toda ker sem premalo razumel novogrški, ne vem, kaj vse mu je očitala.

Grški popje (»papás«) imajo takó značilno obleko, da jih takoj opazi vsak tujec. Hodijo in vedejo se zeló dostojanstveno. Njih znak je dolg črn talar (protopopje nosijo tudi višnjev talar) in visoko pokrivalo, ki je podobno našim cilindrom, ali nima okrajkov, nego samó na vrhu vèn zavihan rob. Brado in lasé imajo jako dolge; prva seza časih do pasú, drugi so namazani s salom, da se svetijo, in so skriti pod vrhnjo suknjo. Če pop potuje, prinese svoje potrebščine kàr v vreči, katero vrže čez rame kakor navaden kmet. Ne samó po kmetih, nego tudi v mestu so popje opravljeni zeló siromašno, dà, celó umazani so.

Časih se sliši mnenje, da se po žilah denašnjih Grkov ne pretaka nì kapljica starohelenske krví. To ni res; Grki so pač zeló pomešani s Slovani in Romani, ali temeljni element je venderle starohelenski. Že národni značaj je ostal vedno tisti. Kakor stari Grki, takó so tudi sedanji zeló gibični, dovzetni, bistroumni in ukaželjni. Ne pazijo samó na duševno izobrazbo, nego zlasti tudi na telesno, prav kakor njih pradedje. Povsod gojé v šolah tudi telovadbo in otroške igre. Vsako četrto leto napravljajo v starem stadijonu, vzhodno od Aten, ljudske veselice in igre, podobne nekdanjim olimpijskim. V obrazu pač večkrat zapaziš slovanski tip, ali na otokih (n. pr. že na Salamini) se je še ohranil prvotni tip, ki je precèj podoben albanskemu. Tudi novogrški jezik se je neposredno razvil iz starogrščine, in sedanji Grki celó trdé, da stari niso takó govorili, kakor so pisali. Občeznano je, da sedaj izgo-

varjajo η, υ, ει in οι kakor *i*; υ v diftongih kot *f*, β kot *v* in ϑ kakor angleški *th* (*s*). V navadnem govoru imajo vse polno tujih izrazov, zlasti italijanskih in turških. Gomb, blato, garifonija (nagelj) so tudi Slovencem znane besede.

V Atenah je jedino grško vseučilišče (πανεπιστήμιον) s štirimi fakultetami, ki je urejeno po vzgledu nemških vseučilišč, toda ni takó dobro preskrbeno z učenjaki. Zató zahajajo imovitejši grški mladeniči, zlasti juristi in medicinci, kàj radi na tuja, nemška in francoska vseučilišča. Pouk na atenskem vseučilišči je popolnoma brezplačen, ker ima ta zavod lepo imenje, nabrano iz ustanov; iz njega plačujejo učitelje in docente, katerih je skupaj okolo 60 (καθηγηταί). Mnogi visokošolci so takó siromašni, da si morajo svoj vsakdanji kruh služiti kot sluge v bogatejših družinah. Z vseučiliščem je združena »národna knjižnica«, ki šteje že 150.000 zvezkov. Gimnazij (višjih) s štirimi razredi je v mestu 5, a progimnazij ali helenskih šol (ἑλληνικὰ σχολεῖα) s tremi razredi 10. Poleg teh je moško in žensko učiteljišče in višja dekliška šola s štirimi razredi. Na poslednji se učé deklice poleg modernih jezikov, botanike in matematike tudi čitati in umevati Homerja, Ksenofonta in Polibija. Gimnazijci pa se učé največ grščine (po 12 ur na teden v vsakem razredu), potem latinščine (po 4 ure), matematike (po 3 ali 4 ure), zgodovine in francoščine (po 3 ure). Pri maturi abiturijentje prestavljajo Homerja na novogrški jezik.

Tudi ljudsko šolstvo je na Grškem uravnano prav dobro, mnogo bolje nego po drugih državah balkanskega polòtoka. V njih gojé poleg elementarnih predmetov zlasti zemljepis in zgodovino Grške, in reči je, da so grški dečki v teh dveh predmetih kàj dobri; zlasti junake stare in nove zgodovine spoznajo kàj skoro. V Atenah je tudi ljudska knjižnica, ki izdaja mesečne zvezke za preprosto ljudstvo. Takisto imajo šolo za glasbo, in blizu Trga zloge je novo gledališče, kjer igrá pozimi káko francosko ali italijansko društvo s kraljevo podporo. Dve poletni (odprti) gledališči, kjer se igrá grški, sta v Stadijskih ulicah in ob Ilisu, blizu palače za razstave. Vender so sedanji Grki v gledališki umetnosti daleč za starimi.

Ljudsko šolstvo je na Grškem urejeno precèj dobro. Povsod so učilnice (po samostanih tudi duhovna vzgajališča), in učitelji se celó ponašajo pred tujci s svojo zbirko knjig. Sosebno radi se učé zgodovine, zlasti junaška dela nekdanjih Grkov. Učitelji tudi znajo izvrstno navduševati mladino za domovino in ji vcepiti ljubezen do národa. V šoli učé celó politiko, n. pr. da se jim je osobito bati Angležev. Razposajenosti in surovosti ni med mladino nikjer. Tudi med odraslimi

ljudmí je že popolnoma izginilo razbojništvo in banditstvo; le v Tesaliji, ki se je združila z grško kraljevino šele leta 1881., dogajajo se baje še vedno razbojniški napadi.

Občinska opravila vodi župan (δήμαρχος) in občinski svèt. Zavisna sta od atiškega prefekta (νομάρχος), ki je neposredno podrejen predsedniku notranjega ministerstva. O dvorskem življenji se v Atenah zapazi kàj malo, dasi se članovi kraljevske rodovine pogostoma vozijo na izprehod. Z dvorom občujejo zastopniki tujih držav, najvišji grški uradniki in »fanarjotsko« plemstvo, ki se čimdalje bolj seli od »fanarja« (svetilnika) v Carigradu v Atene. Ker pa občuje večinoma francoski, ljudstvu ni priljubljeno. Vsak dan proti poldnevu je stražna parada, pri kateri igrajo vojaki zeló poskočne fanfare. Grška vojska je uniformovana evropski, razven lovcev ali εὔζωνοι, ki nosijo nagubano fustanelo in bogato našit jopič, na glavi pa fes z dolgim čopom. Med pešci treba posebe omeniti takó imenovanih χωροφύλακες, ki opravljajo po kmetih službo naših orožnikov.

Predno se ločimo od Aten, poglejmo še nekoliko v njih najbližjo okolico. Vsak izobraženec se izza srednješolskega izobražanja izvestno še spominja klasiškega griča K o l o n a, katerega opeva Sofoklej v svoji tragediji »Edip na Kolonu«. V starem veku se je dvigalo na Kolonu, 3 *km* severozapadno od Aten, Pozejdonovo svetišče, in okolo njega je bil svet gaj, posvečen istemu bogu. V njem so glasno prepevali slavčki, in okolo njega so se pasli konji. Oljika in vinska trta, navrnjena v senčne latnike, preprezali sta vso okolico, pò kateri so tudi šumeli potoki. O vsem tem sedaj ni več sledú, samó tu pa tam vidiš posamezno oljično drevo. Kolon je sedaj pust in gol. Na njega temeni stojita spomeníka francoskega učenjaka Karla Lenormanta († 1859.) in nemškega arheologa Karla Otfrieda Müllerja († 1840.). V bližnji jami, iz katere so kopali pesek, pa vidiš vse polno razbitih steklenic, katere so posetniki tam gôri izpraznili v spomin minule slave.

Jugovzhodno od Kolona in blizu velikega kolodvora je bila imenitna »akademija«, t. j. filozofska šola z izprehajališči v senci starih oljik. Imé so ji vzdeli po posestniku Akademu, ki jo je prostovoljno prepustil mladini za igrališče in učilišče. Tukaj je najrajši bival in poučeval modrijan Platon, takisto njegovi učenci, ki so se imenovali »akademiki«. Tudi Ciceron se je tukaj učil modrosti, in Horacij se je izprehajal v tem oljičnem gaji, posvečenem Ateni.

Južno od akademije drží »sveta cesta« v Elevzij. Začenja se pri dvojnih vratih »dipylon«, kjer še vedno stojí mnogo nagrobnih spomeníkov iz stare dôbe, najsi so najlepše prenesli v národni muzej.

Na njih so izražena srčna čustva ostalih sorodnikov v najpreprostejši obliki. Na plošči navadno vidiš podobo svetišča, v katerem sedí rajnik med sorodniki in podaja roko v slovó najmilejšemu sorodniku, oče sinu, žena možu i. t. d. Tudi stan in dôbo pokojnikov označuje poseben simbol; n. pr. mladeniči imajo pri sebi strgalec in stekleničico z oljem, žene škatljice z mazili ali nakraski, otroci se igrajo z živalimi; kar se jih je potopilo, sedé samotni na skali poleg razbite ladje. Kakor dandenašnji, imeli so kamenoseki take plošče pripravljene že naprej, in zató ni misliti, da so vpodobljene osebe portretje mrličev.

Takó smo zašli na počivališče mrtvecev; spodobi se torej, da si ogledamo tudi sedanje pokopališče Atenčanov. To je na jugovzhodu od mesta, na podnožji Himeta in blizu starega stadijona. Pot do tja drží mimo preimenitnega studenca »kallirrhoe« in blizu ónega, kjer je Platon razlagal Fedronu neumrljivost duše in ideje, katero vsaka duša prinese s seboj iz nebes. Studenec, iz katerega so neveste zajemale vodo za ženitveno kopelj, je sedaj mlaka polna nesnage in beraških cap, izprehajališče pa je prašna cesta, kjer se paglavci podé in lasajo. Pred vélikem pokopališčem stojí na vzvišenem mestu spomeník Schliemannov: majhen štirioglat mavzolej, katerega krasé v podstrešji reljevi iz grške zgodovine. Nad njega vrati se čita napis:

Εἵνριχον κεύθω Σχλιέμαννον, τοῦ μέγα κλέος
Τόν σε μιμεῖσθαι χρὴ πολλὰ πονεῦντα βροτοῖς.

(Henrika Schliemanna hranim, preslavnega, katerega ti je posnemati, ker je premnogo storil za človeštvo). Schliemann je nenadoma umrl dné 26. decembra 1890. leta v Napolji, a njega vdova Sofija ga je dala prepeljati v Atene in tam slovesno pokopati. Ona tudi ob svojih troških (pod vodstvom Dörpfelda) nadaljuje razkopavanja v Troji.

Atensko pokopališče je precèj veliko in dosti lepo, nasajeno s cipresami po vzgledu italijanskih grobišč. Tudi nagrobni spomeníki posnemajo italijanske in predstavljajo v živih podobah ločitev pokojnikovo od njega rodbine. Mnogi teh spomeníkov so umetniško izvedeni in vredni, da si jih tujec ugleda. Še več pa je spomeníkov brez ukusa in umetniške vrednosti. Tudi to pokopališče je živa podoba stanovskih razlik v človeški družbi: siromašni mrliči imajo na svojih grobih le preproste križe brez napisa ali pa celó le tablice s številko, katera rabi grobarju za informacijo. Δὲν πιράζι!

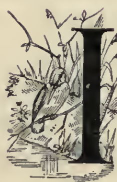

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

XI.

In vender je šla.

Često med tednom, zlasti zvečer, ko je sama čitala ali šivala v svoji sobi, spomnila se je tega na pol dogovorjenega sestanka, in vselej ji je po kratkem premišljanji ušel skoro nejevoljen vzklik: »Ne, ne, to je preneumno!«

Helena je bila dôkaj hladne, računjajoče naraví; dosedanje življenje in službovanje pa ji je še bolj razvilo to nrav. O ljubezni ji je govoril že marsikdo; toda bila je prepametna, da bi ne znala, kakšni so ljubimci, ki se ji ponujajo. Kakor vsakogar, ki si služi svoj kruh, zavisen od vsakdanjih slučajev, takó naudaja tudi njo misel in želja, da bi se kdàj otresla tega jarma. Sanjarila je časih o kaj boljšem, posebnem, vender vzgojiteljice, ki so v plemenitih rodbinah prespale take sanje in se zopet vzbudile v bridki, megleni ledeni realnosti, bile so ji še preživo v spominu.

»Profesor! Profesorjeva soproga?« To je bila sedanja stopinja, nje skrivnih željâ, in ondaj jo je srečal ta »mladi student!«

»Preneumno, preneumno!« dela je vselej, kadar je legla spat, toda mladi student ji vender ni hotel iz glave.

»Kdaj bi bilo kàj ž njim?« vpraša se celó nekoč, toda takoj se zasmeje na glas.

V nedeljo dopoldne postojí nekoliko trenutkov na hišnem pragu in zapenja rokavice.

»K Sv. Roku?« To je nje prva misel. »Ne, danes ne! Sicer bi res mislil ta student, da hodim za njim!«

Ali sedaj je že zapela rokavice.

»Na Vidno? Ali v mesto k Avgustincem? Kdo poje danes tam? Oh — predaleč je!«

In takó krene naglo navzgor po véliki cesti kostanjeviški z nasmehom na ustnih in s poslednjim ne prav resnim tolažilom:

»Saj ga ne bode!«

Toda Janez je ves dopoldan zvesto stražil dohod k Sv. Roku, po katerem bi bilo priti Heleni, in sedaj se ugledata že od daleč.

Pozdravita se — on srčno in prijazno, ona malone hladno; toda vender je vsa rdeča v lice.

»Pričakoval sem vas že dolgo!« deje Janez odkrito in veselo.

»Pričakovali ste me?« zavrne ga ona; čutila je potrebo, da se nekoliko poigrá.

»I, ko ste vender dejali, da pridete danes dopoldne!« odgovorí on ves zavzet.

»Oh, takó! Dà, dà! No, dobrega spomina ste!«

»In — vi? Ste li pozabili?«

Janezov naglas ob tem vprašanji ji seže do srca, in ne more si kàj, da se ne bi ozrla nanj, rekoč:

»Ne, ne! Nisem pozabila! Pa mislila sem —« pristavi po kratkem premolku, ko ji on ne vé odgovora — »da je bilo to kàr takó —«

»Oh — jaz sem imel vaše besede za popolnoma resne!«

»Kaj hočete, gospod Kačon? Saj vidite, da sem tukaj!«

»Hvala vam, gospodičina Helena!«

Potem gresta nekoliko časa molčé drug poleg drugega. Nji je nekamo neprijetna misel, da bi jo ugledala znanka v tem spremstvu, on pa ne vé, kako bi pričel razgovor, da bi ne dal preveč duška svojim čustvom. Sestanek v Volksgartnu in vestedenski posel sta bila zdajci predmet živahnemu razgovoru.

Takó dospeta do cerkve.

»Ali ne pojdete k maši?« vpraša Helena nasmehoma, ko stopi na prvo stopnico k cerkvenim vratom.

»Ali vas smem počakati?«

»Smete! — Ampak v cerkvi!« reče ona veselo in pomenljivo.

V tem že izgine za malimi vrati, ki se škripajoč zapró za njo.

Kačon nekoliko časa stojí pred stopnicami, potem hodi po ulicah in naposled krene v cerkev. Zunaj na cesti, notri v domu božjem, povsod se mu vidi vse nekamo bliščeče: takó polno mu je srcé od neznanih čustev!

Sedaj obstane pri stebru ob vratih. Mogočni glas orgelj mu zvení na uhó, in zdajci mu vstajajo v duši spomini na dom, na cerkev v rodni fari, ko je še mlad deček ministriral pri maši, na očeta, na mater, na zapuščeni dom tam na peščenem kompoljskem hribu — in potem mu hité misli zopet k nji, ki klečí tam spredi med množico; sam se ne zaveda, kakó mu je. Zdajci ga prešine misel: »Moliti!« Dolgo že ni molil; tisti široki plaz indiferentizma, ki vleče za seboj do malega vso mladino v zrelostni dôbi, tudi njega ni pustil ob strani. Saj

ni stal doslej še nikdar takó tik brezdna sreče ali pa ob prepadu nesreče! Ali sedaj je iskal, želel, hrepenel po pomoči.

»Moj Bog, pústi, dovôli mi to srečo!« vzdihnil je, in morda je bil ta nemi vzbruh njega čustev — najsi takó sebičen — najčistejši, najpobožnejši izmed vseh, kar jih je to uro vzkipelo proti cerkvenemu oboku.

Po maši spremlja deklico v notranje mesto; hotela je k prijateljici, služeči v imenitni židovski rodbini na Ringu.

Pogovor se jima suče sedaj v tiru, na katerega navadno krene pomenek izobraženih mladih ljudíj, kadar se otresejo subjektivnih pojavov; predmetje njih učenja, zlasti slovstvo in zgodovina, križajo se vprek.

»Čitate li še kàj slovenskega?« vpraša Kačon.

»Kje? Kakó? Saj mi ne pride več slovenska knjiga v roke! Samó jedno imam!«

»Katero?«

»Prešérnove pesmi!«

»Oh! Imate jih? To je krasno!«

»Ona ne zná, ali je ta vzklik namenjen Prešérnu, ali nje posesti te knjige.

»Če dovolite, prinesem vam še kàj slovenskega — Levstika in Jenka; pesmi zadnjega so šele natisnjene!«

»Prosim!«

»In potem mi poveste svojo sodbo o njih!«

»Ali vam kàj veljá?« méni ona koketno.

»Da, veljá mi, gospodičina Helena!« deje Janez takó resno, da se ji zopet vsili rdečica v lice.

»Oh, le počakajte — stroga sodnica bodem!« hití Helena, da prikrije zadrego; »pa — tukaj sva že na konci svoje poti; tukaj stanuje moja prijateljica!«

Podá mu roko, on pa ne dobí druge besede v slovó nego:

»In — danes teden, gospodičina Helena?«

»Danes teden?«

»Ali vas smem zopet spremiti?«

»Počakajte, gospod Kačon! Če pojdete k maši! Priučim vas zopet pobožnosti!«

Ločita se z veselim smehom. Janez hodi še nekaj ur po mestnem parku in odide potem domov, kjer na svojo veliko zadovoljnost ne dobí več prijatelja Mata. Marljivo preobrača vse slovenske knjige, kar jih ima v mali knjižnici. —

»Danes teden! Danes teden!« Ti besedi sta bili odslej redno slovó naših dveh mladih znancev. Kakor prvič spremlja Janez odslej vsako nedeljo, vsak praznik Heleno k Sv. Roku in potem zopet v mesto do stanovanja nje prijateljice. Drugih sestankov nimata, in dasi čuti deklica čimdalje bolj, kakšna strastna ljubezen do nje rase od tedna do tedna v mladeničevem srci, dasi spoznava on, da ga ona vzprejemlje vedno prijazneje in ljubezniveje, vender o ljubezni med njima dolgo dolgo ni govora. Roke sta si stiskala ob sestanku in ob slovesi, prijazno, ljubo in tesneje, nego je družabni običaj; ali to je bilo tudi vse.

Ta ljubezen Kačona ni odvračala od njegovih studij, nego nasprotno je vplivala nanj. Kàr najodločneje se je vkopal v knjige in koncem poletnega semestra se je smel zanašati, da dovrší jeseni izpite. V počitkih ni namerjal odpotovati nikamor: niti domov — česa bi tudi sedaj iskal tamkaj — niti z rodbino, kjer poučuje in katera pojde v letovišče. Helena pa odide z Majerjevimi k vrbskemu jezeru.

Koncem julija je, ko sta Janez in Helena na zadnjem nedeljskem sestanku; v prihodnjem tednu ona odpotuje. Danes ona neče k prijateljici; po mestnem parku se šetata in sedeta naposled na klop v senci mladega, gosto nasajenega in bujno rastočega jasmina.

»Jaz ostanem tu na Dunaji!« ponoví Kačon — saj je bil to povedal že nekolikokrat — a nató pristavi prvič:

»Jeseni dovršim izpit in potem šele si poiščem pot dôli v domovino!«

„Kakó srečni ste!« deje Helena, kakor je bila rekla že nekoč, ko sta se menila o svojem stanu.

»Hočete li z menoj?« vzklikne on in stopi prednjo, prožeč ji obe roki. »Helena, ali greste z menoj? Da vas ljubim — z vso dušo svojo — to veste, davno veste — kaj naj še porečem? Ali hočete biti moja — žena?«

Helena je dobro vedela, da pride nekoč to vprašanje; a sedaj je vender presenečena, in to najbolj zaradi strastí in razburjenosti, ki odseva s Kačonovega lica. Podá mu roke ter ga mehko in ljubko potisne na klop poleg sebe.

»Dà, hočem!« šepne zardela.

Dva mlada gizdalina se šetata mimo njiju in gledata brezstidno na oba.

»Pojdiva!« velí Helena in vstane. Janez gré za njo kakor v sanjah. Ali spotoma pričnè govoriti o svojih namerah, da dobí službo na domači gimnaziji in kakó lepo bodè, ako jima odkaže usoda pro-

storček v domovini. Tudi Helena je razburjena in sanjava v svojih odgovorih.

Ko prideta do nje doma, stopi on proti dosedanji navadi za njo v vežo.

»Smem li komu povedati o tem?« vpraša jo in stisne deklici roko. Sama sta v veži, in ta samota ga ohrabrí, da stopi bliže k nji.

»Ne, ne — sedaj še ne!« pravi Helena in mu odtegne roko.

»Helena! Jeden poljub —!« šepne Janez.

»Ne, ne — sedaj še ne!« hití ona, ne da bi vedela, ali odgovarja temu vprašanju, ali pa ponavlja prejšnji odgovor.

Tudi on ne sili več k nji; oba zdajci obide čustvo, kakor bi bilo nekaj nepredornega med njima.

»To je začetek! Kje je še uresničitev najinih namer?« dejala si je ona.

»Poljub tukaj v veži — na cesti — ne, ne — to bi oskrunilo najino ljubezen!« šinilo je njemu v glavo.

»Danes teden!« hoče dejati potem; toda spomni se, da je ne bode več tukaj.

»Pisal vam bodem, Helena! Vam — tebi, tebi, ako dovoliš!« S stopnic se začujejo koraki.

»Jaz odpišem takoj!« šepne ona in steče navzgor.

XII.

Na Kačonovino lega jesen.

Taka ni kakor nekdaj, ko je vsaka shramba pričala o blaginji tega posestva. V kozolci, kateri ima sedaj samó tri stebre, tičí še nekoliko detelje in nekaj snopov lanú, v peščenem bregu se pase pet ovâc, in mati Jerica, sedaj Kačonka Jera, vlači z griča borovo suhljad, katero seka in veže v butarice ter jih polaga pod napušč, da bode kàj za kurjavo pozimi. Pred vhodom v klet še leží kup krompirja, stisnjenega in nakopičenega, kakor bi ga bilo strah širokega prostora spodi, katerega ne more napolniti. Ob steni pod ostrešjem visí nekoliko koruze, trije krvavordeči storži med drugimi zlatorumenimi; s kapú štrlé razmršeni šopi trhle škope, ki je doslužila na strehi. Pred odprtim, praznim hlevom skače nekaj vrabcev, na tnalu poleg hleva pa se oblizuje star kodrav maček. Niti za vrabce se ne méni, kakor bi bila tudi njega obšla tista malomarnost, ki zijá iz vsakega razpokanega trama, raz vsak kamen na tem posestvu.

Po obraslem kolovozu, kjer je nekdaj stari Kačon tiral svoje rejene volí, škripljejo kolca, katera vleče zmršena krava. Poleg nje pa

hodi velik, v hrbtu skljućen, koščen mož; na kolcih leži dolg hribovski koš, in v njem je bela, a drobna repa.

To je sedanji Kačon, ki vozi jesenske pridelke domov. Ni še star po letih, ampak njega stas in lice ga kažeta starejšega.

Kozolec nima več plašča, da bi gospodar podenj zvrnil repo; obrezavati jo bode treba pod hlevnim napuščem, kjer je le še preveč prostora. Tja tudi zavije Kačon in pokliče Jero, naj mu pomaga izprazniti koš.

»Drobna je letos, drobna!«

To so jedine besede, katere izusti Kačonka; on pa molčé odvede kravo v hlev.

Jera si pripravi bruno, da séde nanje, in se loti repe; glavice meče na kup poleg krompirja, repnik pa na drugo stran. Pred leti ni bilo takó; tedaj je pomagala in ukazovala, in dekle so postorile največje delo; danes pa je sama. Misli ji uhajajo v minula leta in v prošlo blaginjo, toda ne mudí se predolgo ž njimi.

»Pač je Bog hotel takó!« reče v svojem udanem fatalizmu in meče repo za repo na kup pred klet.

Izza ogla zahrešči korak na peščeni poti, in pred mater stopi Janez, sin student.

Nji pade nož iz rok, in skoro ne more vstati s sedeža.

»Janez — Janez!« To je vse, kar more izustiti, in potem se ga oklene oberoč, nerodno, trdo, a takó presrčno, kakor more le mati.

Mladi Kačon se ji počasi in mehko izvije iz rok.

»Kje so oče?« vpraša, in to menj zaradi želje, da bi ga takoj videl, nego da prikrije, kakó ga je genil vzbruh materine ljubezni.

»Oh, kakó si vzrasel! Pa — Janez — obriti se moraš! Koliko bodeš gorši!« hití ona in se ne méni za njega vprašanje.

Janez se nasmehne in si potegne s prsti svoje levice po mladih brkih.

Sedaj pride oče iz hleva.

»Janez je tu!« zakliče mati Jera in ne more z očesom od sinovega lica.

Kačon iz prva nekoliko osupel obstane, potem si obriše roke ob prtene hlače in stopi počasi bliže.

»No, kàj si venderle zopet našel domov?« deje na videz malomarno in očitaje, ali iz njega besed zvení prikrita radost, katero umejeta in čutita mati in sin.

»V hišo pojdi, da si odpočiješ!« velí oče in stopa naprej.

(Dalje prihodnjič.)

Očrtki in profili iz modernega češkega pesništva.

Književne studije. Spisal **K. Hoffmeister.**

Čitatelje pričujočih studij bi morda zanimalo, če bi jim bilo moči podati najprej obrisek vse moderne češke književnosti. Toda pri še živih književnikih — in do malega samó te opisujejo nastopne črtice — ne dá se lahko précej, še predno je dokončano njih delovanje, ustanoviti njih pozicija v književni zgodovini; opisati ni moči natanko in kritiški njih vzajemne zveze, vseh vplivov, sil in učinkov, katerih poslednjica je njih književna delavnost. In najsi bi bila med njimi in nami že takšna dôba, da bi bil možen jasen pregled — bila bi pač pretežka naloga, précej naslikati podobo, slično Raffaelovi »šoli atenski«, naslikati celotno sijajno dôbo češkega pesništva, predno so bile zvršene kakeršnekoli studije, skice in podobe posamičnih figur!

Zatorej imenujmo samó „glave“, ki dandanes vladajo češkemu Parnasu, in potem précej predložimo brez pravega vzporeda, takó, kakor se pač riše v očrtno knjigo, obraze posamičnih figur, bodisi da se odlikujejo po posebni nadarjenosti ali pa da so markantne zaradi novih književnih meríj. —

V najnovejši češki književnosti se prav čutno zasledujeta dve struji. O jedni bi dejali, če bi beseda ne imela takó nekamo čudne primesi, da je konservativna; to je národna, patrijotiška struja, ki je kolikor toliko tesno združena z národom, njega življenjem, zgodovino, poezijo. Nje najvažnejši zastopniki so S v a t o p l u k Č e c h, čegar pesniški prvenci („Ve stínu lipy“, „Dagmar“) so klasiški za češko književnost, A d o l f H a y d u k, pevec Šumave, Tatre in Slovaške, zajedno nežen lirik („Cymbál a gusle“, „Hořec a srdečnik“) in J. V. S l á d e k, v najnovejšem času vreden naslednik Čelakovskega, kar se dostaje pesmij v národnem zlogu („Starosvětaské písničky“, „Směska“, „Skriváncí pisně“).

Druga struja je takó po vsebini kakor po vzorcih bolj kosmopolitiška, samó da se je »kosmos» v poslednji dôbi nekoliko stesnil. Poleg vplivov, kakeršne provzročuje klasiška omika posamičnih pesnikov, prevladali so romanski vplivi. Tukaj je kraljevstvo češkega kralja-pesnika J a r o s l a v a V r c h l i c k e g a, pisatelja, ki je po mojsterskih prevodih češko občinstvo seznanil z romanskimi književnostimi, mojstra, ki je, izobražen po antiki, vzprejel vase vso novodobno pesniško umetnost in si jo pretvoril v óni ogenj, v katerem cizelira iz zlatá samosvojega duhá najkrasnejše dragotine češke poezije. Poleg njega stojí J u l i j Z e y e r, romantik, ki se je v solnčnih krajinah provanskih in na skalnatih šumečih bregovih melanholiške Bretanje navzel pravljic,

od katerih spleta ljubke, dehteče povesti v verzih. In potem se vrsté vsi romantiki, katerih imen ne navajamo samó ne zató, da nam jih ni treba ože klasificirati, za njimi zopet do cela moderni književniki — v Vrchlickega slobodnem kraljevstvu vlada največja pesniška sloboda — veristi in realisti, dekadentje in simbolisti, vsi óni, ki hodijo po modernih in najmodernejših potih, navzeti romanskega, francoskega duhá! —

Še nekaj besed o načinu, kakó so osnovani ti-le očrtki: Podajati nečemo absolutno zanikujočega ocenjanja ali kritike, ki bi se z vsemi načeli ujemala samó z jedno merjó. Opisavali bodemo umetnike, kakeršni so v svojih delih, ne gledé na to, kakšni bi morda po tem ali ónem mnenji morali biti; opisavali jih bodemo ne da bi sploh ocenjali njih delovanje. Samó analizirati ga hočemo, morda semtertja, kolikor je mogoče, tudi iščoč zvez z minulostjo in z drugimi njim podobnimi prikazi. Ob tem pa se tudi ne bodemo držali nikakeršne šolske estetike starejše merí. Umotvor je bil vselej ustvarjen prej, nego je bila estetika, prav takó, kakor so bili pojmi in njih odnošaji dani že pred ustanovljenim logiškim sestavom. Estetika pač lahko ex post določi oblike, v katerih se je kdàj lepota pojavljala na vedno izpreminjavem organizmu umetnosti; ni pa ji dovoljeno, da bi za obliko lepote, ki je vender v različnih dôbah, v različnih fazah človeškega razvoja različna, gibna, likvidna, postavila konstanto, a priori določeno za bodočnost. Zató smo v te očrtke vzprejeli tudi marsikaj, česar resnična vrednost je še preporna in se bode pokazala šele sčasoma, česar sedanji učinek pa je jako intenziven, kakor n. pr. pri tolikokrat zasmehovanih dekadentih ali pa précej pri prvem pesniku, katerega hočemo opisati, pri J. S. Macharji.

(Dalje prihodnjič.)

K četrtemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

hlépost f. = hlépnost Habd. mar. 89. — *hlev* m. kraj pri vinski stiskalnici pod babo, kjer škaf stojí. — *hlévic* m. = hlévec, Kocijančič filot. 1.94. — *hlístati* hlíščem 1) z žlico kako tekočino takó jesti, da šepeče. 2) puhati, srkati. 3) röcheln: prasec hlíšče zaboden, kadar mu kri teče. — *hlódec* m. 1) óni kol, ki drží plot, da se ne razruši. 2) = teležnják pri plugu; tudi brez h: lódec. — *hmanjikováti* = zločest biti. — *hóblanje* n. das Hobeln.

Zagrebec 1.327. — *hóblati* hobeln. Habd. ad. 107. Škvorc 295. — *hȯblič* m. kleiner Hobel. Habd. ad. 558. — *hóblin* m. = hoblič. Škvorc 283. Zagrebec 1.327. — *hòc!* kadar kmet hoče, da mu gré vol na levo, zavikne mu: hoc! — *hōjsati* se: iz šale se med seboj potiskati in semtertja tirati; tudi *vōjsati* se — *hopsač* m. kdor hodeč poskakuje. — *hopsalȯnder* m. kdor je od kod izgnan. — *hōpsati*: hodeč poskakovati. — *hóriti* se brünstig sein, o kobili. — *hormák* m., kdor v hitrici dela. — *hortášiti* se, družiti se, pajdašiti se, h. se s kom (ortak?). — *horováti* = horiti se. — *hotėčen* adj. kdor kàj hoče. Krajačević 84. — *hotencè, hotomcè, hotoncè* wol lend, zu Fleiss. — *hȯval* m. tisto, s čimer čižmar napenja čižme, iz madj. — *hračkováti*, hračke izmetati. — *hŕcati* hrcam = hrkati, kašljati. 2) migati kakor ribica, kadar jo loviš z rokó. — *hŕdavica* f. v uganki: zahrdano zamrdano ne dá se odhrdati odmrdati dok ne dojde *hrdavica* mrdavica, koja je zahrdala zamrdala, koja opet odhrda odmrda (ključ). — *hrébavost* f. Gašparoti 1.959. — *hrébrati* hrébrav = hrébati hrébav. — *hŕkniti* hrknem koga, v ledje udariti koga. — *hrmīn* m = hrmōn. — *hrmústavec* m. hrustanec. — *hrnja* m. i. f., kdor ima velika usta. — *hrnjárec* m. del svinje okolo gobca. — *hrńav* = ščrbast (Mraclin) (krn). — *hrńec* m. = hrnjarec. — *hrōmpa* f. neka hruška. (Mejmurje.) — *hrȯptati* hrōpčem, svinje hropčejo. — *hrúkati* Mulih pos. 1266 z dobra i z ljubavjum pri poštene žene vnogo več hoče opraviti, nego gizdavo zapovedajuč, *hrukajuč* porivajuč, preklinjajuč ali bijuč (impetuose alloqui aut respondere) Belostenec. *hrupánjanje* n. das Lärmen. — *hržēn* = ržen. — *hrženják* m. das Roggenbrot Habd. mar. 103. — *hudovėren* -rna. Koc. filot 3.136 kak ni potrebno *hudovernomu* biti, tak ni potrebno nečlovečnomu biti. — *húhnjavica* in brez *h*: *húnjavica* f. der Schnupfen Koc. fil. 3.181. — *húkniti* = udariti: „sakramencki ga je po pleči huknul“ i *fúkniti*. — *hurdajūra* f. porogljivo imé ženski. — *hūrmak* m. = hormak, kdor dela v hitrici, kar dela. — *húrmast* adj. = bedast. — *húsen* in *hújsen* adj. o psu, ki rad napada; človek ki vse preiskuje (Bezavina) češče: pohújsen. — *húsiti* in *hújsiti*, hoditi, kakor bi česa iskal: „Kaj hūsiš po moji koruzi?“ — *hústiti* = ščuvati, psa na koga hustiti ali hújstiti. — *hvalibōg* m. Gottslohn Krajačević 28.

(Konec prihodnjič.)

M. Valjavec.

LISTEK.

Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. Sestavil *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. Na Dunaju, 8⁰, LX in 177. V c. kr. zalogi šolskih knjig. Cena: 1 gld. 50 kr. — Te dni je izšla nestrpno pričakovana staroslovenska čitanka, katero je sestavil naš marljivi rojak prof. J. Sket. Knjiga obseza mimo staroslovenske slovnice (str. 1.—86.), v kateri nahajamo tudi vsa važnejša glasoslovna pravila in pojave, tudi staroslovensko berilo (str. 87 —139.) iz vseh večjih panonskih spomeníkov in vestno sestavljen slovarček (str. 140.—177.). V zadnjem se mnogokrat opozarja na dotične paragrafe glasoslovja in oblikoslovja. Že iz tega smemo sklepati, da si ni mislil pisatelj staroslovenskega pouka takó, da se predela vsa slovnica od početka, nego da mu je prvo, če se skoro počnѣ s staroslovenskim berilom. Dobro je storil, da je večkrat opozoril na jednake pojave v naši slovenščini in s tem pokazal, kako je treba pri nas poučevati krasni cerkveni jezik. V obširnem uvodu se razpravljajo najvažnejša vprašanja, katera so v zvezi s staroslovensko slovnico in književnostjo, in sicer o indoevropskem jeziku in rodovih slovanskih, o sorodnosti slovanskih jezikov, črtice o prosveti starih Slovanov, o slovenskih naselbinah v IX. stoletji, o državnem in cerkvenem razmerji Slovencev do X. stoletja, o sv. Cirilu in Metodu, o staroslovenski književnosti, o staroslovenskem pismu, jeziku in spomenikih. Po tem spretno sestavljenem uvodu, napisanem časih navdušeno, časih nekoliko v romantiškem duhu, izvestno rad seže vsak omikanec, če se hoče poučiti o najzanimljivejših vprašanjih naše minulosti, in najsi je tudi nekoliko skeptiški o dobro obljudenem slovanskem olimpu. To lepo knjigo lahko toplo priporočamo: naj širi med učeče se mladino znanje starodavnega cerkvenega jezika. Seveda bode težko, v pičlo odmerjenem času v sedmem in osmem gimnazijskem razredu predelati slovensko slovstvo in se mimo tega še privaditi cerkvenemu jeziku — treba bode tudi slovenščini odkazati po tri ure na teden. — Tako nam je preskrbel prof. Sket slovenska berila za vse razrede srednjih šol, med katerimi so čitanka za peti in šesti razred, slovstvena in sedaj staroslovenska čitanka popolnoma nove knjige. Zadovoljen se tedaj lahko ozira na to naporno in ponekod nehvaležno delavnost, ki nam brez dvojbe obrodí še obilo lepega sadú. *V. O.*

Izvestja »Muzejskega društva« za Kranjsko prinašajo v svojem četrtem sešitku preobilo važnega in zanimljivega gradiva. Poleg nadaljevanja *Rutarjevega* spisa o grobišči pri Sv. Luciji blizu Tolmina in mnogo regestov k domači zgodovini, katere priobčuje *dr. Fr. Kos*, čitamo »Pobirke iz dnevnika ljubljanskega škofa Hrena«; zbral jih je iz prvega dela Hrenovega dnevnika, ki je sedaj v stolni knjižnici zagrebški, *M. Slekovec*. Končni članek slove »Taber v šentjernejski fari pri Grosupljem«, opisal in narisal *M. S.* Mali zapiski obsezajo več dragocenih poročil, takó izvestje prof. *Rutarja* o rimski cesti iz Navporta v Emono (ta cesta je neovržen dokaz, da je treba rimske Emone iskati jedino le na Gradišči v Ljubljani), natό prof. *Rutarja* poročilo o razkopavanjih po Bosni, *Pečnikovo* črtico o prazgodovinskih najdbah na Kranjskem leta 1894., ravnatelja *J. Šubica* člančič o lesenem stropu iz leta 1638. v Kranji, nekoliko beležek o rodbini Lazarinijev (priobčil *V. L.*), *K. Črnologarja* opis cerkvice sv. Jurija na Igu, naposled prof. *Ivana Vrhovca* poročilce o Linhartovi hiši in nekaj starih prerokovanj iz prve polovice 18. stoletja. Naše čitatelje, ki se še spominjajo Radicsevega članka o Linhartu v prvih lanskih zvezkih našega lista, utegnile bi zanimati Vrhovčeve beležke o Linhartovi hiši; zató jih tukaj ponatiskujemo v spopolnilo rečenega spisa Prof. Vrhovec

piše takó-le: Leta 1792. se je odločil Linhart sezidati si svoj dom. Seveda so bili njegovi pomočki le oskromni, zato je iskal tudi najcenejšega prostora, ki ga je bilo dobiti. Tak prostor je našel pod Gradom za starim streliščèm, v sedanjih Streliških ulicah, zraven mestne pristave, v kateri, če se ne motim, spravljajo še sedaj kramarske lope. Ta prostor, danes stoji tam hiša št. 16., bil je prav brez vrednosti, strmo pobočje na vznožji ljubljanskega Gradu in ozek jezik zemlje med tem vznožjem in cesto, ki je pod Gradom držala proti Gruberjevemu prekopu. Ta svet, ki je meril 277 štirijaških sežnjev, bil je mesten, in Linhart je prosil, naj mu ga mesto podari, češ, da ni prav níč vreden, »ein öder Grund, ein Berggerippe, welches bisher nichts eingetragen hat«. Bil je tako slab, da še za pašo ni bil. Magistrat mu pritrdi, da svet res ni dosti vreden, a ga mu vender ne more prepustiti, ker namerja med vrtom dr. Kastelca in mestno pristavo napraviti živinski trg ter sezidati stanovanja in hleve. Samo veliki kupi zemlje v tistem kraji naj se še odpeljejo, pa se bode z delom pričelo kar takoj. Sicer pa magistrat, dejali so mestni očetje, ne sme oddati najmanjše stvarce brez javne dražbe. Linhart jim je odvrnil, da bode dražba brezuspešna — kdo li bi kaj dal za tak prostor? — Naposled je magistrat, seveda z dovoljenjem kresije, vzprejel Linhartovo ponudbo, da bode (Linhart namreč) plačeval od imenovanega prostora po 50 kr. davka na leto. Zgodilo se je to leta 1792. Podarjeni mu svet je Linhart zagradil ter naredil z velikim trudom iz njega vrt. Hišo zidati pa je začel leta 1795. Dozidanja ni dočakal; umrl je dné 14. julija 1795. leta, šele v 39. letu. (Linhart je zapustil več otrok. Sin Franc Anton Linhart, kresijski komisar, je bil leta 1811. povzdignjen v viteški stan. (Ad. Bäuerle: Was verdankt Oesterreich der beglückenden Regierung Sr. Majestät Franz I., Wien, 1837.) Dozidala pa je hišo njegova vdova Josipina še tisto leto, in magistrat ji je primeknil še nekoliko »pustega sveta«. Čez tri leta pa je vdova hišo prodala. Kupil jo je šentjakobski župnik Pinhak ter jo izpremenil v fabriko za vitrijol. (Mestni arhiv ljublj. fasc. 2.) — Na platnicah »Izvestij« so zabeleženi darovi deželnemu muzeju leta 1894., med njimi več listin iz 15. stoletja, katere je podaril župnik *Ivan Mesar* v Šmartinu pri Kranji iz svojega župnega arhiva, naposled pa čitamo zapisnik knjig in časopisov, ki jih je »Muzejsko društvo« prejelo v zameno.

Knjige za mladino in preprosto ljudstvo. V Giontinijevi knjigarni so nedavno izšle tri nove knjige za mladino in preprosto ljudstvo, in sicer drugi natisek *Freuensfeldovega* »Venčka pravljic in pripovedek« (cena 20 kr.), drugi zvezek *Kosijevega* »Šaljivega Jake« (cena 20 kr.) in poučna povest »V delu je rešitev«, hrvaški spisal *Davorin Trstenjak*, prosto poslovenil *Božidar Flegerič* (cena 30 kr.). Vse tri knjižice se odlikujejo po primerni vsebini in lepem, oglajenem jeziku, zato jih radi priporočamo.

Nemško-slovenska pravna terminologija, katero je uredil g. *dr. Janko Babnik*, izšla je v c. kr. dvorni in državni tiskarnici. Recenzijskega izvoda nismo prejeli; zato tudi ne moremo kaj poročati o nji; omenjamo pa, da je pravosodno ministerstvo izrečno priporočilo to terminologijo za rabo pri vseh oblastvih, ki uradujejo tudi v slovenskem jeziku.

Vodnik za Savinjske planine in najbližjo okolico. Spisala *Fr. Kocbek* in *M. Kos*. Izdalo in založilo »Slovensko planinsko društvo«. Cena 60 kr., po pošti 5 kr. več. — To je prva slovenska knjižica svoje vrste, katera je dobro došla vsem prijateljem prirode in slovenske zemlje. Knjižica nam podaja na 112 straneh osmerke zelo zanimljive podatke, katere sta z velikim trudom nabrala znana slovenska turista in pisatelja omenjene knjižice, gg. Kocbek in Kos. Ta knjižica je nov prikaz v slovenskem slovstvu, in hvaležni smo vrlemu »Sl. pl. društvu«, da je izdalo to knjižico, za katero naj pridejo še

druge jednake vrste. — Razdeljena je v tri dele, in sicer: v Štajersko, Koroško in Kranjsko. Knjižica popisuje za Savinjske planine važno savinjsko, kamniško in Rudolfovo železnico ter prav pregledno razvršča posamezne ture po važnih mestih, trgih in vaseh, odkoder je najpripravnejši pot na posamezne gore. Taki kraji so Celje, Slovenji Gradec, Vransko, Braslovče, Mozirje, Gorenji Grad, Ljubno, Luče, Solčava, Logarjeva dolina, Okrešelj, Železna Kaplja, Bela, Jézero, Črna, Kamnik, Bistriška dolina in Kranj. Dalje nahajamo v knjižici cenovnik za vodnike, poštne zveze in dobre gostilne. Popis posameznih tur je sicer kratek, toda jasen in stvaren. Knjižica povsod opozarja na prirodne krasote in posebne znamenitosti, tako na sloveče Logarjevo dolino, jedno najlepših dolin, kateri ne najdeš vrstnice. Francoski geolog Ami Boné jo imenuje jedno najlepših dolin sploh, kateri podobno najdemo samo še v Pirenejih. — Kot dodatek ima knjižica kratek kažipot na Veliki Snežnik (1796 *m*) na Notranjskem; sestavil ga je g. *Henrik Schollmayer.* Priloženi načrt Savinjskih planin z zaznamenovanimi poti »Slov. plan. društva« nam prav pregledno in jasno predstavlja različne ture po Savinjskih planinah in rabi zlasti turistom v ložje zavedanje, kadar sestavljajo načrt za potovanje po teh krajih. Sicer nahajamo v knjižici nekaj pomot, a te nikakor ne kratijo knjižici velike vrednosti, katero ima ne samo za turiste, ampak tudi za širše občinstvo. Tako čitaj na strani 80., 12. vrsta spodi »desni« (m. »levi«), 10. vrsta spodi »levi« (m. »desni«) in 9. vrsta spodi »Katzenstein« (m. Katzen), na str. 3. pa čitaj v »Škalah« (m. Škalih). Kdor hoče natančneje spoznavati prekrasne Savinjske planine, sezi po tej knjižici, katera ima obilico zanimljivostij in podrobnostij, ki olajšujejo potovanje po teh divnih krajih. Knjižico je prav lično natisnil Drag Hribar v Celji. Sedem lepo izdelanih slik nam kaže Mozirje, Ljubno, Iglo, Logarjevo dolino z Ojstrico, sklep Logarjeve doline, Ojstrico od Robana v Robanovem kotu in c. kr. smodnišnico pri Kamniku. Knjižica se dobiva pri gg. J. Sokliči Pod trančo in Lj. Wölflingu v Špitalskih ulicah. *n.*

Nove muzikalije. »Glasbena Matica« v Ljubljani je razposlala svojim društvenikom dva nova zvezka muzikalij. V prvem je sedem moških zborov, uglasbil *P. Hugolin Sattner,* v drugem pa je natisnjen *Foersterjev* mešani zbor »Ljubica«, ki se je že nekolikokrat kàr najuspešnejše pel pri vélikih koncertih »Glasbene Matice«. Vsem zborom so dodani tudi posamezni glasovi. Cena Sattnerjevim skladbam 1 gld. 20 kr., Foersterjevi »Ljubici« 80 kr.; posamezni glasovi po 10 kr.

Nova šolska knjiga. Kakor čujemo, bode v Bambergovi tiskarni skoro natisnjena slovenska izdaja znane Mayerjeve nemške zgodovine starega veka, bogato okrašena z ilustracijami. Priredil jo je za slovenske srednje šole g. prof. *A. Kaspret.*

Slovensko gledališče. „Dramatično društvo" v Ljubljani je razglasilo repertoar slovenskega gledališča za bodočo sezono. Kar se dostaje drame, uprizoré se izvirne igre, dalje igre slovanskega repertoarja, takó „Jan Vyrava", „Noč na Karlštinu", „Dijogen v sodu", „Klub samcev" in „Graničar". Pripravljene so tudi drame „Trgovec beneški", „Galeotto", „Fromont ml. in Risler st." „Ludvik XI.", „Daniševi", „Adrienne Lecouvreur", igrokaza „Svetokriški podobar", „Moj Mirko", veseloigre „Dobri prijatelj", „Gospod svètnik", „Velikomeški zrak", „Ječa", „O ti možjé", „Knjižničar", burka „Možitev na poskušnjo", opereta „Mamselle Nitouche" i. t. d. Dalje se na novo uprizori več veselih iger, burk in operet starega repertoarja, med drugimi prenovljeni „Gorenjski slavček", „Pogumne Gorenjke" i. t. d. Vodstvo drame bode v izkušenih rokah društvenih režiserjev gospodov *Dragotina Freudenreicha* in *Rudolfa Inemanna.* Angaževane so nadalje gospe, oziroma gospodičine: *Jelena Aničeva, Danilova, Gizela* in *Matilda Nigrinova, Polakova, Slavčeva* in dr., potem gospodje *Josip Anič, Danilo, Drag. Freudenreich, Rud. Inemann, Lovšin, Perdan, Verovšek* in dr., in vrhu tega se je spopolnilo osebje z naj-

boljšimi gojenci dramatske šole. — „Dramatično društvo“ bode tudi v tej sezoni odkazalo odlično mesto o p e r i, in to zlasti slovanski. Razven oper lanskega repertoarja se bodo pele: *V. Parme* izvirna opera v treh dejanjih „Urh grof Celjski“, dalje Smetanova opera „Poljub“, poljska opera „Halka“, Mozartova „Čarobna piščal“, „Trovatore“, „Marija Rohanska“, „Marta“, „Car in tesar“, „Lahko noč, gospod Pantalon“, „Vilarsovi dragonci“ (Puščavnikov zvonček). Vodstvo opere sta prevzela gosp. prof. *Gerbić* in operni pevec in režiser gosp. *Jos. Nolli.* Izmed angaževanega osebja imenujemo prvo dramatsko pevko gospodičino *Leščinsko*, koloraturno pevko gospo *Lidunko Inemannovo*, altistko gospodičino *Heleno Towarnicko pl. Sasovo*, gospo *Aničevo*, dalje gosp. *Nigrinovo*, *Polakovo* in *Aleksandrino. Towarnicko pl. Sasovo*, prvega tenorista g. *Beneša*, liriškega tenorista g. *Pavška*, prvega basista g. *Vašička* in drugega basista g. *Perdana* i. t. d.

Drobtinica o Reichenburgu. Gosp. *Ivan Lapajne* omenja v svojem najnovejšem delu „Krško in Krčani“ (str. 78.) nagrobno ploščo v vikarijatni cerkvi v Krškem, ki pripoveduje o nekem Andreji Koprivi, da je bil leta 1640. pokopan v Krškem. „Sorodniki tega Koprive“, pravi pisatelj dalje, „so imeli v tistih časih Rajhenburško graščino in posestva v Krškem, bili so doma s Furlanskega, kjer so v starih časih tudi slovenski plemenitniki in veleposestniki posestva imeli. Na Furlanskem so imeli tudi posestva predniki sedanjega nemškega kancelarja Caprivi. Ali ni torej to ime isto kakor Kopriva?“ — Stvar me je kot Reichenburžana zanimala, in premišljujé o nji, spomnim se, da sem nekaj čital o rodu Caprivi v Meyerjevem Lexikonu. Tu najdemo v 18 knjigi 4. izdaje na str. 151. pod zaglavjem: „Caprivi de Caprara de Montecuculi“ to-le: „Die Familie Caprivi stammt nicht aus Italien, wie der Name, namentlich der Beiname Caprara de Montecucoli, andeutet; wahrscheinlich dagegen, wenn auch nicht urkundlich zu erweisen, ist die Abstammung von dem Friaulschen Geschlechte Capriva. Die nachweisbare Stammreihe des Geschlechtes beginnt mit einem Andreas Kopriva, dessen Söhne Andreas und Johann Franz Kopriva 1653 in den rittermässigen Adelstand des Reiches mit dem Beinamen „von Reichsberg und Nesselthal“ und 1666 in den Freiherrenstand erhoben wurden. Der Sohn des Andreas Kopriva, der die Herrschaft Reichenberg bei Cilli in Steiermark besaß, Karl Leopold, Freiherr Kopriva von Reichenberg und Nesselthal, erwarb Lanthe in Schlesien, trat in russische Kriegsdienste und fiel 1709. Sein Sohn Julius Leopold (1695 bis 1768), nach seiner Mutter lutherisch erzogen, nannte sich von Caprivi mit dem Beinamen Caprara de Montecuculi, welcher auf einer Familientradition von der Abstammung von jenem Geschlecht beruhte; seine drei Söhne traten in den preußischen Militärdienst. Einer derselben war Christian Friedrich von Caprivi, der 1821 als Oberst a. D. starb. Sein älterer Sohn fiel 30. März 1814 als Lieutenant im 1. Garderegiment vor Paris, der jüngere, Julius Eduard von Caprivi, starb als Obertribunalsrat, Mitglied des Herrenhauses und Kronsyndicus 25. December 1865; dessen ältester Sohn ist der jetzige Reichskanzler, der unvermählt ist und dem Fürsten Bismarck etwas ähnlich sieht; ein jüngerer Bruder ist Infanterieoberst“ — Kaj izvajamo iz tega? Oni Andrej Kopriva, ki ga omenja g. Lapajne († 1640.), je oče Andreja in Ivana Franca Koprive, ki sta bila leta 1653. povzdignjena v viteški in leta 1666. v baronski stan. Baron Andrej Kopriva je bil posestnik Reichenburgu, ali kakor je v Meyerji, „Reichenb*e*rg“, katero ime mora biti identiško z denašnjim Reichenb*u*rgom, zakaj pri Celji ni nikjer niti gradú niti razvalin Reichenb*e*rga, in opomnja v Meyerji „bei Cilli in Steiermark“ izhaja od tod, da je bil grad v okrožji nekdanje celjske grofije in pa ker je Celje najbližje večje mesto v tem delu dežele. Pradedje nemškega kancelarja Caprivi so torej ne le slovenskega rodú, ampak so bili tudi posestniki sedanjega trapistovskega samostana Reichenburga ob Savi. *Ivan Vrščaj.*

Jagičev »Arhiv für slav. Philologie« prinaša v zadnjem zvezku (XVI, 3 in 4) dve kratki oceni o knjigi »Die basko-slavische Spracheinheit«, katero je nedavno objavil naš rojak *J. Topolovšek*. Ta knjiga se je pri nas močno slavila, in domač učenjak jo je celo proglasil za epohalno delo, katero utegne teoriji o skupnem izvoru vseh jezikov pomoči do zmage. In res se odlikuje knjiga po lični zunanjosti, dobrem popirji in lepem tisku. O ostali njeni vrednosti pa piše prof. *H. Schuchardt*: »Ueber den Wert solcher Arbeiten braucht man die Männer der Wissenschaft nicht zu belehren; die Verfasser aber lassen sich nicht belehren. So würden denn selbst die wenigen Worte, die ich dieser Veröffentlichung widme, ganz verschwendet sein, wenn sie nicht unter Umständen erfolgt wäre, die mich in der That überraschen. Es hat sich noch Einer gefunden, der an die basko-slavische Einheit glaubt, nämlich der Mäcen, der die Kosten des Druckes bestritten hat. Vielleicht, ich wage nicht zu sagen: hoffentlich, erspart er nun sich und uns den verheißenen zweiten Band«. Še ostreje je obsodil knjigo prof. *V. Jagić*: »Wenn man den gänzlichen Misserfolg etymologischer Deutungen, die von den erwähnten Männern (namreč Dankowsky, Kollár, Šembera, Trstenjak) herrühren, doch noch einigermaßen entschuldigen kann — ihre Studien fallen ja in die ersten Decennien des Jahrhunderts — so ist für die grenzenlose Verblendung, die aus allen Poren dieses zu Ende des Jahrhunderts geschriebenen Werkes herausguckt, wahrlich kein Entschuldigungsgrund zu finden. Wem glaubt der Verfasser mit seinen kopflosen Vergleichungen der aus allen slavischen Sprachen zusammengerafften Wörter mit dem etwas gleiches oder ähnliches bedeutenden baskischen imponieren zu können? Wer soll nicht staunen über sein Verfahren, wie er ganz willkürlich bald einen bald mehrere Consonanten dem slavischen Worte abzwickt, um einen baskischen Rest zu gewinnen. Z. B. baskisch ist *ata* die Thüre: nun man schmeiße bei dem slavischen *vrata* die beiden Consonanten *vr* weg und der Rest ist wirklich baskisch! Dass *vrata* in der Zeit, die der »baskoslavischen Einheit« näher stehen sollte, nur **vorta* lauten konnte, davon will der gelehrte Mann nichts wissen. Oder ein anderes Beispiel. Das baskische *aska* bedeutet Trog, Krippe. Das ist ja das slovenische *naške* mit verschlucktem consonantischem Anlaut *n*! Dass aber *naške* eine ganz junge Wortform ist und im Kirchenslavischen dafür *nъštvy*, serbokroat. *naćve* steht, auch das wird von dem großen Baskologen, der Topolovšek heißt, vornehm ignoriert. Köstlich ist die Einfalt, mit welcher slovenische Fremdwörter als slavisches Erbgut aufgefasst und in die »baskoslavische Spracheinheit« versetzt werden. Wörter, wie *špranja*, *brajda*, *janka*, *žakelj*, *boja*, *kamžola*, *škoda*, *zopar*, *žogati* u. s. w. dienen diesem großen Sprachforscher als Operationsbasis! Um nur den lautlichen Gleichklang herauszuschlagen, wird von einem slavischen Wort das Nebensächliche, z. B. die Präposition und ein Stummel der Wurzel von dem übrigen Wortkörper abgetrennt und siehe da, das Baskische tritt herrlich zu Tage. Z. B bask. *zoko* bedeutet Keil; slovenisch *zagozda* ist bekanntlich (statt *zagvozda*) aus Präfix *za* und *gvozd* gebildet, allein die Methode Topolovšek gestattet ja, von *zagozda* die Silbe *za* abzuwerfen und das übrigbleibende *zago* ist schon wieder — baskisch!« — Toliko o tej znameniti knjigi, ki se je zakesnila za več nego pol stoletja!

Znameniti grobovi. Dné 8. m. m. je umrl v Charlottenburgu *Hermann Helmholtz*, jeden največjih fizikov naše dôbe. Porodil se je leta 1811. v Potsdamu in je bil od leta 1871. profesor fizike na vseučilišči v Berlinu.

Dné 4. m. m je umrl na Dunaji naš rojak, dvorni svetovalec prof. vitez *Jožef Zhismann* v 74. letu dôbe svoje. Porojen v Ljubljani, promoviran je bil po dovršenih pravoslovnih naukih leta 1828. tudi za doktorja modroslovja, služil nekaj časa na tržaški gimnaziji kot suplent, prišel potem za profesorja na dunajsko terezijansko akademijo ter

bil potem izreden in leta 1871. reden profesor cerkvenega prava. V cerkvenih stvareh je bil vedno svetovalec pri ministerstvu za bogočastje. Leta 1867. so ga pozvali za učitelja pokojnemu cesarjeviču Rudolfu, leta 1873. imenovali honoris causa za doktorja prava Že leta 1871. je dobil red železne krone III. vrste, leta 1881. pa je bil povišan za dvornega svetovalca. Ko je ostavil službovanje, pozvali so ga za ravnatelja c in kr. rodbinsko fidejkomisne knjižnice. Zhismann je spisal mnogo znanstvenih del ter si ž njimi pridobil lepo ime med učenjaki. Dasi se ni vtikal v narodnostna vprašanja, bil je vender sosebno naklonjen slovenskim dijakom.

Dve slovenski pesmi v nemškem prevodu. V dunajskem časopisu »Oesterreichisch-ungarische Revue«, katerega smo že nekolikokrat omenili v našem listu, priobčil je g. prof. *A. Funtek* prevod Gregorčičeve »Oljke« in Levstikovega »Ubežnega kralja«. Oba prevoda ponatiskujemo tukaj v celoti:

An den Oelbaum.

Am Bergeshang, von Schnee umschlossen,
Erhebst Du Dich mit grünen Sprossen
So lebensfrisch im öden Raum,
Mein Liebling, mein Olivenbaum!
Oasengleich in todter Wüste
Grünst freundlich Du in junger Tracht,
Mir ist's, als ob nach heißer Schlacht
Ein Krieger mich am Schlachtfeld grüßte:
Des Sturmes Wucht verschont' nur ihn,
Die Brüder sanken alle hin!
Wozu wohl Du dem Tod entgangen
In Frühlingskraft und Frühlingsprangen?
Auf dass, ein lebend Todtenmal,
Du ragst aus Gräbern sonder Zahl?
Ach nein, dies Grün, es kündet eben
Uns neuerstandnes frisches Leben,
Wo die Natur aufs neu erwacht,
Geschmückt mit bunter Blumenpracht!
Vom kahlen Busch beschwingte Gäste
Umflattern die begrünten Aeste
Und zwitschern laut und froh dabei
Im Wahn, dass es schon Frühling sei.
Und ach, wie weilt im kahlen Raum
So gern mein Blick auf Dir im Traum!
Gepriesen, mein Olivenbaum,
Du Zeuge einst'ger Herrlichkeiten,
Du Bürge künft'ger bess'rer Zeiten,
Ich grüße Dich
Herzinniglich!
Dein Saft ist's, der die Wunden heilet,
Mit heil'gem Balsam uns betheilet,
Der auf den Körper wirkt mit Macht,
Durch Licht vertreibt die dunkle Nacht!
Ich preise Dich!
Von altersher schon bist Du wohl
Des Friedens liebliches Symbol!
Es wollt' die Welt in Lust erschlaffen,
Und leid that's dem allweisen Gott,
Dass er den Menschen je erschaffen.
Da brachte jähen, furchtbarn Tod
Die Flut dem sündigen Geschlechte,
Verschont' nur wenige Gerechte!
Auf einem Fahrzeug drängte sich
Das Häuflein, das dem Tod entwich —
Wer ist's, der ihm Erlösung brachte?
Der Himmel dräuend anzuschaun,
Ringsum endlose Wasserwüste,
Kein rettend Land und keine Küste —
Welch Graun, welch Graun!
Wann sinkt dies Meer, das berghoch stehet,
Wann wird des Himmels Groll gestillt?
Ist Gott zu zürnen stets gewillt? —
Lau übers Meer sein Odem wehet,
Die Flut, sie schwindet, fällt, vergehet,
Wie Schnee im Sonnenschein zerquillt!
Und sieh, da sich die Fluten neigen,
Sprießt auf ein Baum mit grünen Zweigen,
Ein weißes Täubchen drauf sich schwingt;
Das blickt herum mit klaren Aeuglein
Und pickt und hackt, dass hell es klingt,
Und sieh, im rothen Schnabel bringt
Es mit ein grün — Olivenzweiglein! —
Wie freudig wohl der Schiffer da
Die Taube mit dem Zweig ersah!
Dies Reislein vom Olivenbaume,
Es ward vom Himmel selbst gesandt
Dem Schifflein auf dem Wogenschaume
Als Friedens und der Sühne Pfand!

Uns auch bist Du ein solch Symbol!
Es kam der Tag der Palmenweihe,
Zum Gotteshaus in dichter Reihe
Strömt hin das Volk, so freudenvoll.
Und all die Kleinen und die Großen,
Sie tragen grüne Oelbaumsprossen,
Wenn Sprossen nicht, doch Reislein klein,
Die Kirche dünkt ein Hain zu sein!
Durchs Fenster gießt die Gottessonne
In diesen Hain ihr Himmelslicht,
Doch heller strahlt des Glückes Wonne
Der Kinderschar vom Angesicht
Durchs Grün, das schattend sie umflicht.
Ein Greis tritt zum Altar und fleht
Des Himmels Heil und reichen Segen
Herab im innigen Gebet
Auf diese Zweige allerwegen:
»O, wär' durch sie nur Glück und Frieden
Auf Erden immerdar beschieden!«
Jawohl, des Glückes Unterpfand
Ist dies geweihte Reis hienieden,
Wenn segnend wir mit frommer Hand
Damit besprengen Haus und Land!
Sieh Feld und Flur, weit hingezogen,
Wie stehn sie da so wohlbestellt!
Sieh des Getreides goldne Wogen,
Wie strotzt die Aehr', von Frucht geschwellt,
Welch Lohn, wenn sie in Garben fällt!
Und diese Bäume, fruchtgebogen —
Heil ihm, der solchen Preis erhält!
Doch ach, wie wird die Luft so schwer!
Sieh, Wolken ziehn wie dunkle Riesen
Hin über Gärten, Aecker, Wiesen,
Ein hagelschwer, ein furchtbar Heer!
Kind, Greis und Weib, hin sinken sie
Vor ihrer Hütte in die Knie,
Mit feuchtem Blick, mit Furcht und Grauen
Zur Wolkenwand sie aufwärts schauen,
Und innig fleht
Ihr heiß Gebet.
Der Vater aber sorgenvoll
Verbrennt geweihte Oelbaumblätter,
Auf dass sich leg' des Sturmes Groll:
Da schwebt der heil'ge Rauch zum Wetter,
Und sieh, aus schwerer Wolke quillt
Aufs Feld ein Regen sanft und mild! —
O, könntest du den Sturm beschwören,
In dem sich Herzen auch empören,
Du heilig Reis, o, brächtest du
Die Leidenschaften doch zur Ruh,
Die Tag und Nacht mein Herz bethören!
Mein Herz, es spricht, du wirst es thun,
Besprengt von dir, find' ich Erhören!
Ich seh' im Geist ein niedrig Zimmer,
Drin strahlet bleicher Kerzen Schimmer,
Da sehe einen Mann ich ruhn,
Er sieht so blass im schwarzen Kleide,
Das rings verbrämt mit Silberseide,
Er schläft mit festgeschloss'nem Lid,
Erschöpft vom Gang durchs Weltgedränge.
Und mancher, der ihn schlafen sieht,
Mit einem Oelzweig niederkniet,
Auf dass er betend ihn besprenge —
O Brüder, ja, wenn dies geschieht,
Dann ist vorbei des Daseins Strenge,
Verstummt sind all die Schmerzensklänge,
Dann mag ich ruhn für alle Zeit
Von Herzensweh und Menschenstreit!

Der flüchtige König.

Die Nacht ist finster, einsam sprengt von dannen
Der flücht'ge König durch ein fremd Gefilde;
Dahin sein Reich, erschlagen seine Mannen,
Er birgt sich in dem Dickicht gleich dem Wilde;
Hat weder Töchter noch Gemahl noch Söhne,
Sie alle fielen unterm Feindesschwerte;
Kein Haus, das gastlich Obdach ihm gewährte,
Er irrt verlassen in des Winds Gestöhne.

Und hin ins Dickicht jagt er weltverloren;
Da stutzt sein Pferd, steht stille, will nicht weiter,
Springt auf die Seite, spitzt erschreckt die Ohren:
Ein Abgrund thut sich auf vor Ross und Reiter;

Der König aber blickt vergeblich nieder,
Steigt ab vom Rosse, bindet's fest am Baume,
Streckt sich auf seinen Mantel, und am Saume
Des Abgrunds senkt sich Schlaf auf seine Lider.

Da nimmt ein Traum des Müden Sinn gefangen:
Ein Königsthron vor seinem Blick erglänzet,
Drauf thront er selbst in stolzen Reichthums Prangen,
Mit Ehren und mit hohem Ruhm bekränzet;
Und über seinem Haupt, auf hohen Pfosten,
Wölbt sich die glanzerfüllte Königshalle,
Er sieht die Gänge, die Gemächer alle,
Still wandelt außen auf und ab der Posten.

Und Trommelwirbel dringt an seine Ohren,
Trompetenstöße hehren Anblick melden,
Es klirren hell die Schwerter und die Sporen,
Es schreiten durch den Saal die kühnen Helden;
In ihrer Mitte wankt zum Königssitze
Der König, der ihn schnöde überfallen,
Und huldigend mit allen den Vasallen,
Beugt er sein Knie, senkt seines Schwertes Spitze.

Aufs neu erschallen nun Trompetentöne,
Es kommt die Königin, hold anzuschauen,
Es kommen ihre Töchter, ihre Söhne,
Sie ist umringt von vielen edlen Frauen;
Und alle sinken vor des Thrones Stufen:
»So möge Glück und Ruhm Dich stets begleiten,
Heil Deinen Enkeln in den spät'sten Zeiten!«
Es zittert der Palast vor Freudenrufen. —

Da seufzt der König auf, vom Traum berücket:
»Bin König, und die Flucht aus meinen Landen
War nur ein Traumgesicht, das mich gedrücket!«
Jäh schnellt er auf in wachen Traumes Banden,
Will zu den Seinen, breitet aus die Hände —
Dumpf rasselt Schwert sammt Panzer hin in Fallen,
Das Ross, es reißt sich los, Hufschläge schallen —
Es krächzt die Rabenschar ein Lied vom Ende!

Listnica. Posavec. Morda o priliki. — Occultus. »Koroške pesmi« pridejo na vrsto, kadar bode prostor dopuščal. — Zamejski. Prejeli. Hvala! — Lojz. Nekaj prihodnjič. — Dragič. Poslane pesmi niso za naš list. — Slavomir. Nekaj črtic priobčimo. — Perun. Ne utegnemo.

„Lubljanski Zvon"
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 11. V Ljubljani, dné 1. listopada 1894. Leto XIV.

Caligulove igrače.

Starorimska romanca.

Rogóv nebrój tróbi čez plan in čez hrib
In v solnci se bliskajo sulice, meči . . .
Po polji za Rimom, kar vidi okó,
Armade se mešajo v pisani gneči.

Hej, Caesar Caligula, dobre si volje!
Tvoj, je-li, denašnji pa zopet je dan?
Na griči razpél si je šator svoj senčni
Pa gleda vojaštva tam polno raván.

Pri Cáesarji ves je častiti senát,
Patrícijev vrsta je dolga prispela;
In žen pod šatorom zbran rimskih je cvet,
In pevcev in godcev tu družba vesela . . .

Na bitvah, napadih in metežih bojnih
Napasel Caligula si je očí:
Od rádosti duša sedaj se mu smeje,
Od bláženstva srce mu v prsih kipí . . .

Pokrite so mize, obeda je čas;
K pojédini piskajo sladke piščalke.
In v žile gré vino, divjá bakhanál,
Pred Cáesarjem plešejo nage plesalke . . .

A tam po ravnini podijo se polki,
Pehúje se z bojnimi stroji ves dan . . .
Za mizoj sred órgij pod belim šatorom
Caligula dremlje napól že piján . . .

Star žrec, glej, iz Rima prijaše navzgor!
Pred Cáesarjem suhega osla ustavi:
»Mir s taboj in Jupiter, svetli vladár!«
Z globokim poklonom Caliguli pravi.

Poslušal rogóv sem trobljénje že dolgo . . .
In smilil se národ mi rimski je naš!
Od pluga odganjaš ti sám mu ratárje,
A lačnim Rimljanom sam kruha ne daš!

»Ječí pod vojaštva bremenom ves Rim,
Ječí vsa obširna že rimska država . . .
Káj vdov in sirót te proklinja vsak dan!
Káj ljudstev zbok tebe tam v revščini tava!

»Dovolj že se dolgo ti vadiš za vojsko!
Katéri nam sósed pokoja ne dá? . . .
Vsak dan klečím v tempelji pred Martom in prosim:
Očíne sovrage naj v prah poteptá! . . .«

»»O sancta simplicitas! Há-ha-ha-hà!««
Na ves glas Caligula se zagrohoče . . .
»»Ti mislil nemara si, o modriján!
Na boje z barbari pripravljam se vroče?.

»»Ah, kaj še! Kaj mar domovina je meni!
Za bedo Rimljanov kaj brigam se jaz!
Ne veš, da zabávati le se mi čemo?
Kakó pa bi dolgi pregnali si čas?

»»Dolgčas nam pri polnih je mizah vsak dan,
Dolgčas je nelačni želodec si pasti;
Utrudi se pevcev in godcev uhó . . .
Dolgčas vsak dan piti ljubezni je slasti!

»»Po svoje zabava se vsak na tem svetu,
Izbira igrače po svoje si vsak . . .
S čim krati naj čas imperator si rimski?
Glej, naša igrača, ha-ha! je — voják!

»»Igrača krdela so pestra okróg,
Vrteča po poljih se nam za zabavo;
Igrača orožja je svetlega blesk,
Igrača nam tá pospešuje prebavo.

»»Igrača prijetna nam igre so bojne,
Le paša očém je umetni ves boj;
V zabavo nam míšic moč, kít je vojaških,
V zabavo nam golo njih trud je in znoj.

»»Zabava ljudíj so nam muke in stok;
Zabava sirót in vdóv solze nam prava;
Igrača nam polkov življenje in smrt . . .
Ha! ves svet ustvarjen je, da nas zabava!

»»Vse, vse zarad nas! I, čemú pa je ljudstvo,
Če ne zarad nas, da igramo se ž njim?!
Če nam ne v zabavo — čemú so Rimljani?
Čemú vsi bogovi, vi žreci, ves Rim? . . .

»»Pa še kakó radi zabavajo nas!
Čeprav že tri dni brez jedí so, pijače,
Igrajo še ,vojsko' junaki mi tam,
Veseli, da žive so naše igrače.

»»Vesél je Italec in Grk in Hispanec,
Na sužnost je svojo ponosen Germán
In Scit in Ilír in Panonec in Galec,
Vesela igrača je nam Egipčán . . .

»»Zabávajte Cáesarje svoje, ha-hà!
Najviši naméu vaš je — naša zabava!
Četudi poginete vsi od gladú,
Makari vsa rimska razpade država! . . .

»»Ná, starec — píj čašo falernca penečo!
Na moje jo zdravje zdaj, modrec, izpíj!
Caligula božji ti sam jo ponuja . . .
Píj! . . . Nočeš? . . . Káj, ljudstvo, ha-hà! te skrbí?««

A. Aškerc.

Sestrica.

Veter vije v nočno tèmo,
Burja v kočo brije,
V kočici pri bolnem sinku
Mati solze lije.

»Spančkaj, spančkaj, sinček Milko!
Kaj pestiš ročice?
Kaj se plašiš krčevito?
Kaj rosiš solzice?«

»»Mamka, slišite sestrico,
Ki so v krsti beli
Davi v grob jo položili,
S prstjo jo odeli?

Sestrica mi milo joče,
Ker jo krije jama,
K sebi kliče me v gomilo,
Kjer je čisto sama ««

»Sestrice joku ne slišiš,
Angelj je v nebesih,
Burjo slišiš silovito,
Ki bučí v drevesih.«

Veter vije, burja brije,
Okence žvenkeče.
Dobra mamka vroče moli,
Sinček bolj drgeče.

»»Sestrica na okno trka,
Čujte glas ihteči,
V grob pustite me k sestrici,
Milo me proseči!««

»Ti se motiš, sinček Milko,
Veter zunaj piska,
V kočico nam burja brije,
V okence pritiska« . . .

Skozi luknjo v trhlem stropu
Burja v kočo piše,
Lučico brlečo vpihne,
V kočo s hladom diše.

»»Sestrica je prišla pome,
Boža me po glavi,
Mrzle mi ročice proži,
Ž njo grem. Mamka, zdravi!««

Mati plašno kvišku skoči
Pak prižgè svetilko,
Brzo k postelji pristopi:
Mrtev je nje Milko.

Bogdan.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Molčali smo vsi, in še žalostni Miha, ta največji malopridnik med nami, brisal si je skrivoma z rokavom okó. Dober človek je bil Tine, in vsi smo čutili, da jih je malo na svetu, ki bi se bili v takem slučaji vedli takó, kakor se je vedel šepasti Hiščar!

»Vidite,« izpregovoril je še, »takó sem bil oženjen! Sedaj pa poglejte mojega dekleta! Brhka je kakor srna v Zali in že nekolikokrat bi se bila lahko omožila prav dobro; pa se ni hotela, ker hoče ostati pri očetu! Takó mi Lenčika še iz groba plačuje mojo ljubezen, in nikdar se še nisem pokesal, da sem jo bil vzel! No dobro!«

»Kaj pa z ónim v Ameriki«, vpraša gospod Andrej; »ali si dobil kàj poročil o njem?«

»V Lučinah ste,« odgovorí Tine, »zatorej ne veste, kar je pri nas vsakomur znano. Prihajala so poročila, da si dela denar in da se kàr valja po dolarjih. To je bilo od pričetka, potem pa leta in leta nismo slišali ničesar. Jesensko jutro pa se ustavi tam dôli pred hišo debelega našega župana tisti znani ubožni voziček. Na vozičku je sedèl birič in tik njega raztrgan, umazan človek zabuhlega obraza. Ugibali in ugibali so, kdo bi bil, ker sam ni hotel govoriti. Iz spisov, katere je nosil birič s seboj, pa so končno venderle izvohali, da to ni nikdo drug nego Pečarjev Miha, ki je nekdaj nosil srebrno verižico na zelenem telovniku in tri murčke v ušesi! Sedaj pa je berač, in kakor veste, opešale so mu vse moči, takó da mora prosjačiti od hiše do hiše, če hoče živeti. Vsako leto jedenkrat, največ dvakrat, pride tudi k meni, da prenočí pod mojo streho. Nikdar mu še nisem ničesar očital; ne rečem mu ničesar in sploh ne govorim ž njim. Na klopi

pri peči mu deklè postelje, da lahko leží. Tudi deklica ne govorí ž njim, in niti ne vem, če ji je znano, da je ta berač nje pravi oče, ki je njeno mater prezgodaj spravil pod zemljo. Kadar pa odhaja, tedaj mu skrivoma vselej kàj potisne v roko, meneč, da tega ne vidim: Pa dobro vidim, a ne rečem ničesar, ker mi je všeč, da je dekletce dobrega srcá. In videti bi morali, kakó jo gleda ta potepuh! Kàr z očmí bi jo rad pogoltnil, ko se — brhka kakor srna v Zali — suče po hiši, kadar pospravlja po večerji. In za ves svet bi ne hotel imeti njegovega srca v sebi, ker vem, da trpí, da peklensko trpí, kadar jo gleda takisto! No dobro!«

Nekaj časa potem Tinče še pristavi:

»Mi vsi, ljubi moji, vedemo se časih, kakor bi ne bilo Bogá, in vi, gospod, ki nas kličete semkaj v Zalo na love, menite tu in tam, vsaj takó se pripoveduje, da Bogá res ni! Nikar, nikar, ljudjé božji! Bog je, in kar je najboljše, Bog je nad vse mere pravičen! Sedaj vam pa ne izpregovorim nì besede več. No dobro!«

Vsi smo pohvalili Tinčeta in njega povest. In gospod Andrej je dejal: »Dobro, Tine, tvoja zasluga je večja nego Jernačeva! Rajši sem te poslušal nego ónega, in lepša je bila tvoja povest!«

»Vsakdo živí po svoje,« zajezí se Jernač izpod Skale; »ali če bi bil vsakdo takó dobrega srcá in bi vsakomur vse odpuščal, kje pa bi cesar jemal svoje vojake? Tedaj bi bili vsi ženske in drugega nič! Pri tem ostanem!«

»Še vedno je prezgodaj,« oglasim se jaz, »da bi že sedaj šli poslušat. Časa je še dosti, in kaj početi? Sedaj si ti na vrsti, žalostni Miha! Pristavi svoj lonec k ognju in razkrij se nam kakor zakonski mož, o katerem se itak pripoveduje to in óno.«

»Ne branim se, ne branim se,« odreže se Miha, »a napačna je misel, da bi bil pri vas na preji in da bi ob tem ostalo suho moje grlo. Natočite mi rdečega vina, ker mislim, da je ta dobra kapljica ustvarjena takó za gospôdo kakor za kmeta! Pri meni teci beseda, pri vas pa vino. Drugačnega kontrakta ne poznam in pri tem ostanem, kakor bi rekel Jernač izpod Skale.«

In teklo je vino. —

IV.

Žalostni Miha pripoveduje o svojem zakonu takó-le:

»Če ste že vsi govorili in klepetali, čemú naj bi molčal jaz, ki sem pametnejši od Tinčeta in sem izkusil mnogo več nego Jernač izpod Skale! Če je bil v Ameriki, pa méni, da je svet odrešil, in če se mu je v tem deklè izpridilo, pa misli, da si je prislužil večno vzveličanje.

Mene poslušaj, Jernač, pa zaslišiš moško besedo. In ta je taka-le: Bogá zahvali, da ti je vzela drugega in da ni vzela tebe, ker bi bil vse večji siromak, nego si dandanes! V tem pa sem tvojih mislij, da se ni dobro oženiti, če ni ravno treba, če se ravno ne moraš! Tinče, ti si dober človek, to je res in to je nekaj! Pa tudi pri tebi se vidi, da je dobrota sirota, in največja sirota je dobrota vselej takrat, če jo zakonski mož izkazuje zakonski svoji ženi! Ko bi bil ti, šepasti Tinče, svojo Lenčiko, ko si jo dobil pod svojo streho in ko si začutil, da še zmiraj očí zavija za tisto mlezvo, jedenkrat ali dvakrat prav pošteno in prav krščansko premlatil, kakor se premlati snop v nasadu, ali meniš, da bi ti bila ušla v Ameriko? Nikoli ne! Nikar da si brskal po svinjaku za skopcem, šel bi bil rajši na pôd po cepec in Lenčiki, ki je lazila v mraku z brezpametnim fantom, moral bi bil ž njim pesem zapeti, da bi bila zdajci ugledala vse črne oblake, kar se jih kdàj nagrmadilo nad starim Blegašem! Vidiš, to je moja misel, in če bi bil takó ravnal, živela bi ti žena še danes in še danes bi te uprezala v jarem, kakor te je uprezala tiste dni, ko Pečarjev Miha s svojimi murčki še ni bil prišel iz Amerike!«

»Tepla bi me pa venderle ne bila, kakor tepe tebe tvoja!« Takó se vtakne v besedo Tinče, in sicer s prav strupenim glasom.

In Miha klaverno povesi glavo in se ne raztogotí, kakor smo pričakovali.

»Res,« odgovorí mirno, »res, časih me oklesti, ker sem bil ob svojem času nekaj predober, in dobrota proti zakonski ženi je sirota! To si zapomnite vsi, kar vas je oženjenih in kar vas je neoženjenih. Ves svet naj si to zapomni, pa bode prav in dosti bolje, nego je sedaj! — No, če pa menite, da vam bodem s suhim grlom gonil svoje statve, motite se. Gospod Andrej si je ravnokar privoščil kupico rdeče kapljice, in sedaj vam povem, da mi ne pride beseda iz grla, dokler ni prišlo vino v grlo! Vsakemu delavcu gré plačilo, in po tem se ravnajte, sosebno proti meni, ki sem mnogo pametnejši od šepastega Hiščarja, ki vam je dolgo uro sušil svoje mokre otepe, ne da bi bil dobil le kapljico pijače!«

»Piti bodeš moral počasi,« zasmeje se gospod Andrej, »ker nam zaloga že pohaja. Tudi ni pošteno, da že sedaj zahtevaš plačilo, ko nam prav za prav še nisi ničesar povedal!«

Ko izprazni natočeno kupo, odgovorí žalostni Miha: »Ničesar povedal! Kdo pravi kàj takega? Ali vam nisem izpregovoril dosti pametnih in resničnih besed? In resnična je tudi ta, da sem pravi pijanec na svetu, in v desetih farah ga mi ni vrstnika. Tam-le Jernač

izpod Skale hoče biti pijanec — oh, ti moj Bog, mene poglej, pa bodeš šele vedel, kaj je pijanec! Vse to, vse to, krščanski ljudjé, zaradi zanikarne ženske, ki sem jo po nesreči vzel v zakon! Dostikrat in tudi v največji pijanosti sem takó jezen, da bi najrajši vse razbil, vse, ves svet in še kàj po vrhu! Oj, ti duša moja, koliko si trpela in koliko še trpiš! No, pa kaj bi se jezil? Naš Bog je ustvaril jezo, ali tudi vino je ustvaril, da se vojskuje drugo z drugim. In modro je takó!

Če bi mi bil pa kdo pravil v tistih časih, ko sem imel dobro dvajset let in sem bil najgorših jeden — da ne rečem, najgorši, kar jih je stalo po deseti maši pred cerkvijo — če bi mi bil takrat kdo povedal na uhó, da bodem na stare svoje dni taka-le umazana in raztrgana krpa, kakor me vidite pred sabo, zdajci bi ga bil razčesnil! Takó vam povem! Pa je venderle res, in če se sedaj prikažem na vás, pa so otročaji za mano in me zasmehujejo, kakor da sem se porodil kje v gorjanski koči in ne v Brentačevi hiši, lepo sezidani, lepo pobeljeni in v dve nadstropji postavljeni! In stari Brentač, ki je že davno pod zemljo, vrtí se kakor vrtavka v svojem grobu, če ima količkaj prilike, da gleda vse to, kar počenja njegov jedini sin na svetu! — Starega Brentača jedini otrok sem bil, in lahko rečem, da sem bil otročè, katerega so se veselili ljudjé in angelji. Ko sem prejel prvo sveto obhajilo, prigovarjal je kapelan gospod Jurij mojemu očetu, naj bi me dal v šolo, češ: »Prav gotovo pride v škofovo hišo in mogoče je, da se vzpričo bistre glave še vzpnè do škofa ljubljanskega, kar ni najzadnja in ne najslabša na svetu.« — »Kdo pa prevzemi moje lepo posestvo?« odgovoril je stari Brentač, »in ali mislite, da bi mi v grobu dobro delo, če bi se drugi ljudjé pasli ob mojih žuljih?« — Ostal sem domá, in trdo me je držal oče, da sem bil slabši od hlapca pri hiši. In ko sem že nosil škornje čez koleno in na telovniku debele in svetle gombe, pa ga mi še ni pokazal denarja, takó da skoro nisem vedel, kaj je vino na svetu. In molilo se je v hiši, in lahko rečem, da vi vsi, kar vas je tu — gospod Andrej bodi izvzet — niti ne veste, kaj je molitev. Nekaj očenašev pozobljete in najlepše pridige v cerkvi prespite, pa mislite, da ste molili! Pa ni takó! Pri Brentačevih se je molilo in molilo se je vsak večer, in stari Brentač je molil, kakor sedaj sploh nič več ne znajo moliti. Potem pa smo šli v posteljo, in oče je v pozni noči tu in tam pregledal posteljo za posteljo, če vse spí v božjem imeni in če kdo ne ponočuje. Če je izteknil prazno ležišče, pa je vzel debelo grčavo palico v roke in čakal in čakal, dokler se ponočnjak ni tiho priplazil domov. Pa so ga vzprejeli

udarci, da ga je minil sluh in pogled in da je s črnimi vtiskami plačal ponočnjaški račun. Samó jedenkrat me je zavêdel hlapec, da sva šla v soboto ponoči na vas in da smo s fanti nekaj zapeli sredi vasí. Pa nikdar več, ker takó sem bil pretepen, da se mi je zdelo štirinajst dnij, kakor bi bil dva dni ležal v stopah. Pa nikdar več! In zató sem komaj vedel, kaj je vino na svetu, in brez greha mi smete verjeti, da tudi nisem vedel, kaj je ženska na svetu! Pač, to zadnje se mi je nekamo dozdevalo. Takrat je služilo pri nas mlado dekletce, Romovčeva Polonica. Kakor zrela češnja je bila in kakor makov cvet, kadar je v najlepšem cvetji. In delavna je bila, da smo jo imeli vsi radi in sosebno tudi gospodar. Nekdaj sva s Polonico razmetavala kopice na travniku, in takrat mi je zdajci pričel biti svet prav zeló všeč. Vse je bilo lepo, gore in doline, njive in travniki. Sredi vsega tega pa je bila najlepša Romovševa Polonica. In res je bila lepa! — »Reci katero dekletu,« mislil sem si, in ko je ravno mimo mene nesla plast sená, potipal sem jo nekaj po rdečem lici in dejal:

»Polonica, počakaj no malo!«

Ali bila je zvita lisica ta Polonica in takoj je obstala, zaljubljeno me pogledala in kratko odgovorila:

»No, pa!«

Ženska je veliko vredna, če je mlada in zala. Če pa je stara in grda, tedaj je tudi nje vrednost majhna. Romovčeva pa je bila mlada in kakor zrela češnja, kakor zrela češnja! Bila je zame veliko vredna takrat, in zatorej sem ji srčno dejal:

»Kaj praviš Polonica, kaj, če bi bila nekoliko moja?«

Še bolj ognjeno me je pogledala in odgovorila:

»No, pa!«

Beseda je dala besedo, vse se je lepo dogovorilo, in takó sem si pridobil svoje deklè, svoje prvo deklè, ki je bila kakor zrela češnja in kakor makov cvet sredi zelenega žita! Pa moje in moje Polonice veselje ni bilo dolgo; danes je bilo še, jutri pa ga že ni bilo. Stari Romovš, saj ste ga vsi poznali, srkal je rad vince, še rajši žganje. In kadar je bil pijan, bil je neznosen bahač, širokoustnež in grozen klepetač. Bržkone Polonica ni molčala, in srečna, da si jo hoče bogatega Brentača jedini sin izbrati za ljubico, povedala je o tej sreči morda materi, morda tudi očetu. Starec je nekaj vedel in ko je prvo nedeljo potem, ko sva bila razmetavala kopice s Polonico, po jutranji maši popival v Prodovčevi pivnici, pobahal se je v svoji pijanosti, rekoč: »Prinesi ga še poliček, Prodovec! To ti rečem, pozneje ga bodemo

še večkrat pili za Brentačeve groše, kadar moja Polonica vzame Miholca!«

Ni še zvonilo devete, ko je stari Brentač že vedel za te nepremišljene besede. Jezil se ni, bila ga je sama sladkoba. Pred deseto mašo — Polonica se je ravno ravnala v cerkev — poklical je mene in njo v svojo izbo, tja, kamor je spravljal svoje spise in svoj denar. Meni ni dejal besede, dekleta pa je ogovoril takó prijazno, kakor je ogovoril vsakega, če je bil posebno jezen.

»Koliko imaš pri meni zasluženega, Polonica?« vprašal je. »Kaj ne, toliko in toliko?«

In še predno mu je utegnila odgovoriti, odštel je na mizo denar in dostavil:

»Spravi denar, potem pa glej, da se sama spraviš izpod moje strehe, pa takoj! Ko zazvoní k deseti maši, ne smem te več videti v hiši! Ti, Miha, ti se pa poberi v cerkev in pomôli! Taka je!«

Brez besede je moralo deklè iz hiše, in moja ljubezen je bila končana, in še prav vesel sem bil, da je bila tisti dan nedelja, ker bi mi bila sicer prav gotovo palica zapela litanije. Ali če menite, da bodem s suhim grlom kosil to-le starino, motite se! Ker imate vina, naj se toči, da ga pijemo!«

Morala se mu je zopet natočiti kupica, da jo je izpil ter si namočil grlo, ki se mu je posušilo takó hitro. Nató je nadaljeva:

Tisto nedeljo po južini mi je dejal oče:

»Uprezi lisca v zeleni voziček, da se odpeljeva k Jernejcu v Podsteno, kjer imava opravka. Pošten mož je, in tudi deklè je pošteno. Imela bode lepo doto, in vesel je mora biti vsakdo, ki jo dobí!«

Upregel sem lisca v zeleni voziček, in prav tesno mi je bilo pri srci. Jernejca iz Podstene sem komaj poznal, po njegovem glasu pa sem vedel, da je največji skopuh in oderuh, kar jih je kdàj živelo v dolini. Da ima hčer, to sem tudi vedel, po vidu pa je nisem niti poznal. Slula je po naši dolini, da je sosebno močna, takó da se ne bojí najmočnejšega moškega. Rada je pozivala fante, da se je metala ž njimi, in malone vsakega je posadila na zeleno tratino. Pri hiši so imeli hlapca, in ta je bil močnejši od nje, tega ni mogla vreči Jernejčeva Maruša, če sta se spoprijela na zeleni tratini.

Ko sva se z očetom vozila že prav proti Podsteni, dejal je: »Le dobro se smuči okrog dekleta, ker to je žena, kakor si je ne moreš želeti boljše! S starcem sem se že nekaj pogovoril, in prav mu je! Ti se smuči okrog dekleta, jaz bodem pa njemu vlekel doto iz žepa.«

Že prej in takoj, ko se mi je ukazalo, naj se zapreže lisec, vedel sem, da se popeljeva z očetom snubit. V meni pa je še tičala Romovševa Polonica, in zató sem odgovoril očetu: »Kakó naj jo vzamem, če je še ne poznam? Kakó naj jo rad imam, če je nisem še nikoli videl?«

Osorno mi je odgovoril: »Rad imam! Kakšna beseda je to? Ali meniš, da sem jaz poznal tvojo mater, ko sem jo jemal? Oče mi je ukazal: Vzemi jo, in vzel sem jo. Ko pa je umrla, prezgodaj umrla, valjal sem se od žalosti po tleh, takó rad sem jo imel! Tudi ti vzameš Jernejčevo, če si pameten! Poglej me, star še nisem takó, da bi mi že kopali jamo pri Sv. Lovrenci! Dobim še mlado žensko in če le hočem, pa me vzame tudi Romovševa Polonica. In potem pridejo otroci, ti pa bodeš gledal za Brentačevo zemljo in imel je ne bodeš. Bodi pameten!«

Kaj sem hotel? Pameten sem bil in pokoren očetu. V Podsteni sva obstala pred Jernejčevo hišo; vse je bilo kakor v skrinji. Okrog oglov vse lepo pometeno in počejeno; po dvorišči se je pasla cela tolpa piščet, in celó nekaj rac je čebljalo vmes. Pri bližnjem potoku je hlapec Gašper napajal dva tolsta konja, in zazdelo se mi je, da naju je precèj pisano pogledaval po strani. Tem prijazneje naju je vzprejel hišni oče, in kakor bi trenil, sedela sva že za rumeno mizo n pred sabo sva imela bokal dobrega vina. Pogledavši skozi okno na dvorišče, pa že vidim, kakó se je mati Jernejka z nožem v roki lovila za piščeti. Bila je tehtna ženska in z obširnim svojim telesom se je brezuspešno trudila za živalco. — »Gašper, pomagaj no!« zaklicala je hlapcu, ki je prignal konja mimo nje. Ta je nekaj zamrmral, pa je izginil v hlev in ni hotel loviti piščet. Ker se težki gospodinji ni posrečilo pri piščancih, ugrabila je neokretno raco, položila ji glavo na hlod in jo ji odsekala hitro kakor strela. In ujela je še jedno in ji takisto odsekala glavo. Nató se je odgugala v kuhinjo, neprestano kričeč: »Marušica! Marušica!«

»Lepa je ta, Jaka, da si prišel k meni in da si précej sina privedel s sabo! Glej, glej, kdo bi si bil mislil, da imaš takega fanta! Prav res, korenjak je!«

Takó naju je počastil oče Jernejec. Suh možiček je bil to in kakor sova je gledal z drobnimi očmí. Domislil sem si, da mora biti siromak tisti dolžnik, ki mu pride v pest. In takó je tudi bilo: Dosti jih je odrl in na nič spravil ta poštenjak. Razgovarjali smo se o letini in drugih takih rečéh. Kàr izpregovorí oče: »Pojdi in oglej se nekoliko okrog hiše, da zveš, kakó se gospodari pri poštenih in varčnih ljudéh!«

Vstal sem izza mize in stopil v vežo. V kuhinji je že gorelo z velikim plamenom na ognjišči; po zraku je frfotalo vse polno račjega perja, in po zabeli je dišalo prav prijetno. Mimo mene je prišla stara dekla in se mi zasmijala nekamo porogljivo. Stopim iz veže na dvorišče. Nikjer nikogar. Že hočem zaviti okrog ogla, da bi stopil pod drevje na vrtu. Dva sta se razgovarjala, in prav dobro sem čul, kaj sta govorila.

»Snubača imaš, Maruša!« dejal je nekdo, in to je bil po mojem računu hlapec Gašper. »Snubača imaš, in skoro bodemo plesali!«

»Snubača!« zasmeje se ženska, »kaj mi hoče ta nit!«

»Pa ga le vzameš, če bode oče hotel, in mene odsloviš, kaj?«

»Tudi lahko! Da bi le taka nit ne bila!«

»Mene odsloviš?« zatogotí se hlapec, »doslej sem ti bil pa dober, kaj?«

»Ali misliš, da se te bojim?« odgovorí mu ona ostro, »prav nič se te ne bojim, žleza žlezasta!«

»Jaz pa tebe ne! Kaj mi do tega, naj te vzame — ta ali óni! Takih, kakor si ti, imam na vsak prst pet!«

»Kaj pa se jaz menim zate? Pojdi, kamor hočeš!«

»Prav, pa grem!« In hlapec Gašper kolneč odide.

Zavijem okrog ogla. In res, tam na vrtu ob hruški je slonela Jernejčeva Maruša. Rečem vam, prava klada je bila, velikanska in zajetna. Obraza pa nič napačnega, in ker je bila vsa razljučena, da ji je lice kàr gorelo, bila je celó zala. Kakor je bila velikanska, vzrasla je bila venderle tako, da je vzbujala všečnost, da ne rečem, poželenje. Sosebno tisti dan, ko je bila lepo praznično oblečena, da so krilca kàr šumela okrog nje. Ugleda me in stopi proti meni.

»Kàj vas ni nič boljših s Poljan, nego si ti?« vpraša me zaničljivo. In še zaničljiveje se zasmeje.

»Dober ali slaboten,« odgovorim ji hrabro, »to nič ne dé. Pa sem še vedno močnejši, nego si ti!«

»Močnejši!« zaroga se Maruša, »močnejši! Devet takih pobašem v vrečo, da veš! Alò, metajva se, da bodeš videl, kje so Benetke!«

»Tudi prav! Čemú bi se ne metala, ker utegneva, ko je ravno nedelja!«

Takó sem ji odgovoril moško in srčno. Brez odloga se spoprimeva. Précej sem spoznal, da je močnejša od mene. Bila pa je prehitra in je premalo pazila; zatorej sem ji izpodnesel nogo, ko je najmenj pričakovala. Posadil sem jo na travo, da je bilo veselje.

»Oj, ti skuta zelena!« zatogotila se je, ko je vstajala. »Rečem ti pa, nikoli bi te ne bila vzela, da me nisi vrgel. Pojdiva v hišo!«

Tam pri hlevu pa je stal hlapec Gašper in se je od radosti tolkel po kolenih.

»Marušica! Marušica! Ali te je vrgel? Ta nit te je vrgla! Takih pet na vsak prst, kakor si ti! Haha!«

Pograbila je poleno iz skladanice in planila proti njemu. In gotovo bi mu bila razbila lobanjo, da ni hlapec pobegnil v hlev ter se skril nji, ki je od srda kàr trepetala. To je bila meni namenjena ženska!

(Konec prihodnjič.)

Školjke.

4.

Zbegano v višinah
Klaverno človeče
Zopet sem ubožec
Brez mirú in sreče.

Oh, to veličanstvo,
Prostor ta brezmejni,
Svetli ti svetovi
Skrivni, čarodejni.

Ta tihota večna
In ta svit studeni —
Groza me obhaja:
Tu ni dobro meni!

5.

Kje si, zemlja rodna,
Zemlja bedna, mala,
Ki jo milost božja
Meni v last je dala?

Plašen in brezupen
Vračam se ti v krilo;
Da sem te ostavil,
To ni dobro bilo.

Kakeršna si koli,
Moja si brez kraja,
Dokler se s telesom
Duša moja spaja!

6.

Tebe jaz ne črtim,
Zemlja slikovita;
Čudesna si, krasna,
Slavna, ponosita.

Kdo šumeča morja,
Divjekrasne gore,
Jezera in reke
Prehvaliti more?

Kdo večere divne,
Dneve zlatorosne,
Kdo tišine mirne,
Vihre gromonosne?

7.

Tebe pač ne črtim,
Lepa mi narava!
Kadar vrè mi srce
In gorí mi glava.

Iz človeške družbe,
Družbe mi dosadne,
Čestokrat zatekam
V gaje se ti hladne.

Takrat mir, tolažba
V srce mi zaveje;
Lice se razjasni,
Duša se zasmeje.

8.

Vse šumí nad mano;
Skrivno šepetanje
Rahlo me zaziblje
V čudalepe sanje.

Zopet duh v sanjave
Plove mi višine,
In v razkošji ondu
Joka, moli, gine.

Krog in krog nebeške
Takrat čujem glase;
Slušam, tiho slušam,
In ne zabim nase.

Zamejski.

Davorin Trstenjak.

Doneski k njegovemu životopisu. Spisal dr. **Janko Pajk.**

(Dalje.)

II. Davorina Trstenjaka svojeročni životopis. [1])

arodil sem se dné 8. septembra leta 1817. v vasi Královcih, župnije Sv. Jurija na Šćavnici. Prvo šolo sem pohajal pri župi, učé se krščanskega nauka in slovnice, t. j. nemške, po nemško. Leta 1828. sem prišel v nemško mestno šolo rádgonsko, kjer pa sem skoro prekosil Nemce, kar se tiče znanja nemškega jezika. Jeseni leta 1829. sem prišel v tretji razred [nemške šole] v Maribor, a leta 1830. v [tamošnjo] gimnazijo. Kot retor [petorazrednik] sem začel slovenski pesnikovati. Poučeval sem domá v slovenščini [in to] nekatere uradnike in svojega profesorja Puffa. Bil sem jedini dijak, ki je umel »Kranjsko Zhbelizo«. Jeseni leta 1836. sem prišel na univerzo graško, ponovivši svoja znanstva mariborska s Stankom Vrazom, Miklošičem in Cafom, oklenivši se prijateljski Vraza. Ta me je navajal na pesnikovanje; pesnikoval sem iz početka slovenski, potem ilirski, spisal dramo v treh dejanjih, katero pa so mi zaplenili c. kr. dačarji v Brežicah, in sem nekoliko poezij objavil v »Danici ilirski«. Leta 1837. in 1838. sem bil pomočnik uredniku »Grazer Zeitung« in lista »Der Aufmerksame«. Tako sem vtihotapljal prigodne pesmi na čast visokim osebam: nadvojvodi Ivanu, namestniku Wickenburgu, deželnemu poglavarju Attemsu, Njega Veličanstvu cesarju Ferdinandu i. dr. v list »Der Aufmerksame«, pozneje v »Stirijo«. Sosebno sem se trudil za vzprejem češko-ilirskega pravopisa namesto dajnčice in bohoričice. V letih 1837., 1838. in 1839. sem bil plodovit pesnik; moja omara hrani še mnogo take šare. Nekoliko teh proizvodov je prevel rajni moj prijatelj in tovariš M. Vehovar na nemški jezik ter jih objavil v listih »Der Aufmerksame«, »Styria«, »Carniolia« in »Croatia«, večinoma s pristavkom: »Iz slovenskega ali ilirskega [izvirnika] Davorinovega.« Baron Wendt, nemški pesnik, tedaj živeč v Gradci, prevel je nekatere za časopis »Ost u. West«, ki je izhajal v Pragi.

---

[1]) Ta životopis je spisal pokojnik na mojo prošnjo. Izvirnik je nemški in obseza štiri strani in folio. Spisan je na Pónikvi dné 2. febr. 1876. leta, torej obseza samó 59 let Trstenjakovega življenja. Kar stojí v oklepih [ ], to je moj dodatek, oziroma popravek. *Pisec.*

V Gradci sem pomagal izdelati Kömmovo knjigo »Bukve porodništva«. O počitkih sem nabiral národne pesmi, med šolskim letom sem največ tičal v knjižnicah, nabiraje tvarino za slovansko povestnico in bajeslovje. Spisal sem za »Steierm. Zeitschrift« sestavek [s podpisom] D. T. »O duševnem in pesniškem življenji Slavenov štajerskih«, katerega pa je cenzura zadržavala dolga štiri leta, dokler ni bil natisnjen leta 1844., ako se ne motim. V Gradci sem zasnoval slovensko čitalno društvo, katero pa je policija zatrla; to mi je provzročilo mnogo gmotne škode in mi nakopalo policijsko naziranje. V tem društvu sta se izobrazila pesnik Ivan Trnski in rodoljub dr. Lavrič. Leta 1839. jeseni sem prišel v Zagreb, učil se tam fizike [osmega razreda], seznanivši se z dr. Gajem, z bratoma Mažuraničema, s pesnikom Vukotinovičem, s slovničarjem Babukičem, z dramatikom dr. Demetrom in z drugimi. Pisal sem [istotam] za hrvaško gledališče, prevajaje prizoroma ali po dejanjih, samó da je bilo kàj predstavljati. V svojem stanovanji sem dijakom predaval estetiko, seznanjaje jih z boljšimi nemškimi klasiki, in zlagal sem pesmi.

Leta 1840. sem stopil v bogoslovnico graško in ustanovil slovensko knjižnico. Tovariše sem poučeval v slovenski slovnici in pisal v »Zoro dalmatinsko«, da ne bi kàj zvedeli moji predstojniki. Boril sem se za uvedbo gajice na Dalmatinskem, in to pod imenom »Vlastelin Kralovski« in »Davorin«. »Zora dalmatinska« je tudi prinesla nekaj mojih pesmij in prozajiški spis »O vzgajanji«. V tisti dôbi sem tudi spisal molitveno knjigo »Mesec Marije«. Kot bogoslovec sem čital mnogo rimskih in grških klasikov ter se seznanil z angleško in špansko literaturo. O počitkih sem delal za narodno stvar, kolikor mi tega ni branila policija.

Leta 1844. meseca septembra sem prvič nastopil dušno pastirstvo v Slivnici blizu Maribora. Ker je bil Caf nastanjen v Framu, učil sem se ž njim primerjajočega jezikoznanstva. Leta 1846. sem prišel v Ljutomer, leta 1847. v Hajdin, a februvarja meseca leta 1848. na Ptuj za kapelana. Kot takšen nisem mnogo delal zase; pastirstvo mi je jemalo ves čas. Leta 1848. sem se prelevil v politiškega pisatelja, pišoč za národno stvar v »Slovenijo«, »Südslav. Zeitung«, za »Union«, za Zanggovo iz početka federalistiško »Presse«, in bil duša javnemu gibanju na slovenskem Štajerskem. Maja meseca leta 1850. sem prišel v Maribor k slovenski fari za kapelana in tistega leta na gimnazijo, kjer sem učil veronauk, slovenščino, zemljepis in povestnico do pomladi leta 1861. Leta 1852. sem začel sodelovati pri »Novicah« in sem to nadaljeval dvajset let, pišoč bajeslovne, starinoslovne, jezi-

koslovne in povestniške članke, pošiljaje politiške dopise s Štajerskega, pišoč kratkočasnice (pod imenom »Vicko Dragan«, »Vitomar«), novele (»Slovenski Leander«, pod znamenjem §). Poleg tega sem sodeloval pri »Slov. Bčeli«, »Slov. Glasniku«, »Besedniku« (pišoč bajeslovne reči, kratkočasnice, povesti, med temi jedno »Kelmorajm»), pri dr. Razlaga »Zori« (pesem »Umetnik« v ilirskem jeziku), pri »Koledarčku« (noveleto »Slikar«), pri »Drobtinicah«, »Zlatem veku«, (»Salavar stolna cerkev Metodova«). V programu mariborske gimnazije sem objavil ob nje stoletnici spis »O božanstvih ognja«, imenik znamenitih nekdanjih mariborskih gimnazijcev, slovenski proslov. Vsake vakance sem ob svojih troških potoval po deželah starega Norika in Panonije, snemaje običaje in slike z rimljanskih kamenov. Sušca meseca leta 1861. sem prišel za župnika v Šent Jurij [ob južni železnici]. Sodeloval sem [takrat] pri letopisu [»Matice Slovenske«], (spisujoč bajeslovne in povestniške spise) in pri ostalih slovenskih listih. Pisal sem za politiški časopis »Ost u. West«, za »Politik«, »Slovenski Narod«, pri katerem sem bil nekaj časa nastavljen za humorista (Σπιχαρμος). Pri celjski čitalnici sem bil delaven podpredsednik; zložil sem več pesmij za dr. Ipavca, kateri jih je uglasbil, in tudi opero »Lada«, katera je še sedaj v rokah dr. Benjamina Ipavca, dalje melodramo za Vodníkovo slavnost, povest »Ljudevit kralj [vojvoda] horvatski« za »Vodníkov album«. Jeseni leta 1868. sem prišel na Pónikvo [blizu Šent Jurija ob južni železnici], kjer sem spisal več sestavkov za »Letopise«, ustanovil »Zoro« in »Vestnik«, pisal povesti pod svojim imenom, pa tudi pod imenom »Theodor Winkler«, »D. T.« in Bog zná, s kakšnimi imeni še.

Od decembra meseca leta 1876. [krivo] do januvarja leta 1868. [to je pomota, namesto 1866. do 1867.] sem živel z vami v Kranji kot župnik na dopustu, dopisujoč Einspielerjevemu »Slovencu«, pišoč kratkočasne povestice pod imenom »Dalibor« in sem zložil veselo igro: »Kako je Vrbovčan svojo ženo poboljšal«, natisnjeno v »Letopisu«.

Na Pónikvi sem spisal tri razprave o jeziku starih Venetov, katerih tretja še ni natisnjena. —

Prijatelj, ne spominjam se več vseh proizvodov svojega duhá. Kar sem storil kot svečenik, vé Bog, kar kot učitelj, veste tudi vi. O moji politiški delavnosti in o mojem trudu, povzdigniti národno življenje, bode se lože razpravljalo po moji smrti. Ker se letos bliža štirideseta obletnica mojega pisateljevanja, govorite o meni najbolje kot slovenskem pisatelji.

[Tu se čita opombica o nekdanjem učenci Trstenjakovem, živečem v Bukovini, ki je njemu na slavo spisal članek v nekem bukovinskem listu. Potem stoje te-le opazke:]

Plus non possum scribere, laboro corpore et spiritu. Vale et fave

amico sincerissimo

2. februarja 1867 [krivo, nam. 1876]. Terstenjak.

Sedaj pa vas vprašam, kaj namerjate s tem [životopisom]? — Moji nečimernosti se ne morete laskati, ker menim, da nikoli nisem bil nečimern. Ako me ne opišete objektivno in istinito, ne doseževa pohvale ne vi ne jaz; ako me hočete mlademu zarodu postaviti za vzgled, to bi še imelo nekaj zmisla. Vi veste, da delam z velikimi trudi telesnimi, da si na kvaro svojemu zdravju pridobivam prostega časa za delo, utrgujem si najpotrebnejših stvaríj, da si nabavljam književnih pomočkov, da sem samouk, ki se moram boriti za svoje izobražanje. Ko bi živel v ugodnejšem razmerji, gotovo bi prekosil marsikaterega glasovitega učenjaka; takó pa zvem v svoji samotni vasi dostikrat šele pozno o najnavadnejših preiskavah. Nastopil sem v taki dôbi kot rodoljub, ko jih je bilo še malo; niti šola niti družba, niti vzgoja niti književnost me niso izobrazile, nego božja milost, in zató sodelujem, da ne bi živel zaman. Za svoje trude doslej nisem prejel nikake zahvale, za zvesto duhovsko delovanje srednjo faro, za znanstveno delavnost malo priznanja. Kot rodoljub pri nobeni naših strank ne uživam iskrene ljubezni, ker nisem pretiran in ker se ne prikupujem nobeni stranki, niti se ne udeležujem njih strastíj. Jaz sem na svetu — ali skoro bi bil začel hvaliti samega sebe! Oj, slabost človeška! Parce mihi Domine! [1]) —

(Konec prihodnjič.)

[1]) Takó slove Trstenjakov svojeročni životopis. V njega dopolnek naj se primeri životopis, katerega je spisal *Andrej Fekonja*, izdal *Anton Trstenjak* v Ljubljani leta 1887., sosebno kar se tiče književnega delovanja Davorinovega.

Solze ni.

Ko z nebá vročina žgè,
Da pod njim življenje mrè,
Prirosí dežèk hladán,
Góro oživí in plan.

Bolečine žar pekoč
Žgè srcé mi dan in noč,
Njega pa ne porosí
Solza iz mojih očíj . . .

Lojz.

Rokopis.

Spisal **A. Funtek.**

(Konec.)

V.

rozno noč je prebila Olga, ko so ji proti polnočí prinesli očeta nezavestnega v hišo. Dobili so ga na cesti ljudjé iz bližnjih vasíj, ko so prihajali k polnočnici; vsega zmrzlega so ga prepeljali v mesto in naposled v stanovanje.

Kaj je že pretrpela deklica, ko je sama čakala očeta na sveti božični večer! Srcé se ji je vilo od bolesti zaradi nje ljubezni do Gorana, trepetala pa je tudi za Brona, ker jo je bil ostavil takó brez uma. In najsi je premišljala njega čudne besede takó in drugače, umela jih ni. Vsa toga pa ji je bila tem večja, ker je bila prva v nje mladem življenji! Ali uklonila je ni, nego videti je bilo celó, da se je baš v tej noči do cela razvil značaj njenega bitja — dekletce se je popolnoma izpremenilo v ženo!

Ko je hitro pozvani zdravnik oživljal nezavestnega Brona, tedaj so se ji pač porosile očí in skrb ji je pobledila obraz, sicer pa je bila dôkaj mirna in krepka. In ko je naposled oče globoko zasopel in izpregledal, pokleknila je v kot in iz vsega srca zahvalila Bogá, da ji je odvrnil vsaj najhujše zlò in ji ohranil očeta živega!

Ali zavest se je vrnila Bronu le za nekaj hipov. Zamižal je zopet, in časih mu je v težkem spanji zatrepetalo teló, iz ust pa so mu privrele presekane, neumevne besede. Bledlo se mu je.

In Olga je končno hvalila Bogá, ko je odšel zdravnik, ukazavši, kar je bilo najnujneje potrebno, zakaj jasno ji je bilo iz očetovih besed, da ga še vedno mučijo dogodki zadnjih dnij, in neprijetno bi ji bilo, če bi kàj zaslišalo nepozvano uhó. Zgrudila se je ob postelji očetovi in mu skrbno polagala obkladke na čelo, kakor ji je bilo zapovedano. Bron je ječal v spanji in časih nenadoma planil kvišku. To pa, kar je govoril nevedoma, obvzemalo je deklico s tiho grozo in izrednim presenečenjem. In naposled se je uverila, kaj stiska bolnikovo dušo: zvedela je vso grozno povest o ukradenem rokopisu, katerega je posla! Bron v stolno mesto za svoje delo . . .

Srcé ji je zastalo, poslušajoči to srdito zagovarjanje in bridko obtoževanje, s katerim je mučil Bron samega sebe. In zazeblo jo je

do duše, in nje okó se je malone sovražno uprlo na možá, ki je ljubljencu otel delo, da bi se sam okoristil ž njim; toda précej nató se je zopet iskreno ljubeče vzrlo nanj, ki je šepetal kakor samemu sebi, kakó li je ljubil njo, Olgo, kakó se je trudil zanjo, koliko boril. In bridkost ji je zalila srcé, ko je milo prosil, naj o vsem tem nihče ne pové njega miljenki, ker bi sicer ne hotela iti ž njim na zaželeno potovanje poleti iz mesta, in tudi Goranu ni treba ničesar razodeti, da bi ji ne zabranil tega nedolžnega veselja!

Lice Bronovo je izražalo ob teh mislih takó izredno skrb, da se je Olga nehotoma sklonila in položila očetu roko na čelo. Dà, jasno ji je bilo: Bron se je sicer zakrivil podlega zločina, ali povod njega tatvini ni bil podel: povod je bila ljubezen do nje, do rodnega deteta . . .

Proti jutru se je Bron nekoliko umiril in spal mirneje. Olga ni zatisnila očíj. V tej noči se je odprl neizkušeni deklici globok pogled v človeško srcé, in ko je premišljala o vsem, kar se je pripetilo prej in nocoj, zmajala je nehoté z glavo, češ, da je bila venderle slepa, ker ni videla ničesar. In nikar da bi se zaničujé obrnila od njega, od očeta, ki si je onečistil roké, zdelo se ji je celó, da ga mora ljubiti še bolj — saj jih je onečistil pač le nji na ljubo! In dvignilo se ji je očitanje, da je sama s prešérnimi ali vsaj neumestnimi željami kolikor toliko zakrivila zlodejstvo očetovo!

Ali kaj sedaj? Nezvedena je bila deklica res dovolj, vender ne tolikanj, da ne bi spoznala, česa je sedaj najprej treba. Očeta mora vsekakor osloboditi óne grozne negotovosti, ki se je pojavljala iz njega blodenj — to negotovost, ta strah pa utegne odpraviti jedino le Goran. Ali naj mu pismenim pótem razkrije sleparstvo, čegar žrtev je bil on? Ne, takšne stvarí niso, da bi se razpravljale pismenim pótem — Olgi se zdí, da bi le osebna navzočnost Goranova utegnila blagodejno vplivati na očeta in da bi se mu le tedaj vpokojila duša, če bi začul iz Goranovih ust, da mu oprašča storjeni zločin. Zdajci pa vztrepeče od druge misli: Če mu ne oprostí — če se studoma obrne od njega in tudi — od nje? In če celó njo, ki ni vedela ničesar, obdolží sokrivice? Ko bi ravnal takó-le, tedaj — ne, takšen ni Goran! Nji bode verjel, mora ji verjeti, ko ga s povzdignjenimi rokami naprosi oprostila slepi ljubezni očetovi! —

Ko zarano pride zdravnik, porabi deklica prost trenutek in sama oddá telegram Goranu z nujnim naročilom, naj dojde čim prej; vsakeršen odlog bi utegnil biti poguben. Oddavši telegram, bila je nekoliko umirjena in je zaupno pričakovala Goranovega prihoda, ki bi bil v rešitev očetu, nji, in kdo vé, morda tudi v srečo njiju ljubezni . . .

Bronova bolezen se ni shujšala; živčna groznica, katere se je bal zdravnik, ni se pojavila. Morda je baš óni silni telesni napor, ko je zdvojeni mož begal v zimsko noč, nekoliko izjednačil duševne viharje. Iznemogel je sicer ležal Bron v postelji, ali v glavi mu je bilo jasno. In takrat, ko se je prvič zopet ozrl po svoji deklici, takrat šele je spoznal, v kakšen prepad jo je hotel pehniti. Žalost mu je obvzela srcé, in s slabotnim glasom jo je poklical k postelji, da ji odkritosrčno razodene, kaj vse je prebil v tej grozni dôbi.

Ali deklica mu ne dá do besede, nego rahlo mu položí roko na usta. In baš od nje začuje strmeči Bron popis svojih duševnih bojev, katere je nevedoma sam razodeval v božični noči. Nobene trde besede, nič očitanja . . . rosnih očíj jo pritisne nase. Ona pa, ker že pripoveduje, govorí mu tudi dalje — o svoji ljubezni do Gorana, iz prva počasi, potem čimdalje hitreje in zaupneje, in Bron na pol zamiží in kima z glavo. In natihoma pač blagruje to ljubezen do njega, katerega je okradel; zakaj da ni vzklila ta ljubezen v obeh mladih srcih, kdo vé — — dovolj bodi tistih mračnih prizorov! In ko naposled začuje, da mora vsak čas priti Goran, razjasní se mu čelo do cela in ginjeno šepne: »Hvala ti, zlata moja deklica!« Nikakor pa ne pristane, da bi Olga sama govorila z Goranom in morda olepšavala njegovo dejanje, zakaj: »Pokora mora biti!« deje z žalostnim nasmehom. On sam se vpričo nje izpové mladeniču, vpričo nje ga naprosi oprostila vsemu, kar je zakrivil v svoji zbeganosti! —

Po praznikih je došel Goran, kateremu po Olginem telegramu ni bilo več prebiti v stolnem mestu. Deklica ga je vzprejela solznih očíj, ne da bi odgovorila njega nemirnim pozvedovanjem, in ga je z rahlo silo odvedla k očetu. Najsi je od vsega srca hrepenela po tem trenutku, sedaj jo je obšel velik strah, da je trepetala po vsem telesi . . .

Bled je sedèl Bron v naslanjači, podprt z blazinami, in plašno podal Goranu roko v pozdrav. In potem, ko je sédel Goran njemu nasproti, pričel je s svojo povestjo. Skrajno presenečen ga posluša mladi mož; ko pa začuje, kakó ljuto je bil prekanjen, prebledí kakor mrlič, plane s stola in stopi težko dihaje k oknu. Ali je čutil óne štiri očí, ki so se v brezupnem strahu upirale vanj? Izvestno jih je čutil, zakaj po nekaterih hipih se obrne od okna, in njega okó se sreča z Bronovim in z očesom ljubljene deklice, ki v ozadji proseče povzdiga roke proti njemu. In ves srd, ki mu je za nekaj trenutkov prevzel dušo, umakne se sočutju, zajedno pa mu srcé napolni iskrena radost, da njega »Siromak« venderle ni takšen nestvor, kakor ga je naslikal Bron, še več, da mu to delo pridobí sijajno bodočnost.

Séde torej zopet poleg Brona in nadalje posluša vse tožbe, vsa očitanja. Bron ne olepšava ničesar, toda kàr neče se mu, da bi jasno razkril prvotni povod svojega zločina. Goran pa ga čuti iz vsega pripovedovanja, in nekaj kakor ginjenost zaradi očetove ljubezni mu napolni dušo. Slušajoč prirojeno dobroto svojega srca, seže Bronu v roko in ustavi njega povest.

»Dosti bodi, gospod Bron,« deje toplo; »opraščam vam. Ali kazen — kazen mora venderle biti,« pristavi pomembno, dočim Bron strahoma uprè svoje očí vanj.

Goran dobro zapazi njega pogled.

»Za vračilo,« pravi nasmehoma, »hočem imeti baš tisto, kar je zakrivilo vaše dejanje! Ljubljeno deklico hočem — vzamem jo, da ne provzročí zopet podobnega zlà. In zató vas sedaj, gospod Bron, prosim te-le ročice, ki se je ondu takó proseče dvigala proti meni!«

Ona pa tedaj z veselim vzklikom prihití k njemu in ga objame, ne da bi jo bilo sram vpričo očeta. Bron ne izpregovorí ničesar, toda jasna sreča se mu ob tem prizoru razlije po obrazu. Samó jedno skrb je še imel, katere se ni mogel iznebiti.

»Ali kaj bode z rokopisom?« deje skrbno, ko se poleže prva radost in je zopet možno izpregovoriti mirno besedo.

»Oh, dà, moj usodni rokopis!« méni Goran veselo. »Umekniti ga seveda ne moremo. Hm — znate li, kaj storimo? Vi pišite gledališki upravi, da ste jo nekoliko prekanili, češ: rokopis ni vaš, nego vi ste le posodili svoje znano imé delu neznanega novinca, dobro vedoč, da se stvarí književnih začetnikov niti ne čitajo, in takó se gladko poravná vsa stvar.«

Bron izusti, da je ta svèt kàj moder, in kakor kamen se mu odvalí od srca. Goran pa nadaljuje:

»Da sem odkritosrčen: Hvaležen bi vam moral biti celó za tisto prevaro. Ko bi bil tedaj zvedel pristno resnico, opojila bi me bila, in izvestno bi ne bil nikoli dovršil svojih studij. Takó pa — če popokajo vse strune, zakopljem se naposled venderle še lahko kam v pisarno in se pravdam in rešujem uradne spise, da bode kàj! Sedaj seveda še ne mislim na to. Glejte« — z lahnim nasmehom se skloni k Bronu in mu šepne na uhó: »Nova misel mi roji po glavi — —«

»Kakšna?« dé Bron z vidnim zanimanjem.

»Kaj bi dejali k drami, katere naslov bi bil — ‚Rokopis‘?«

V Bronu se vzbudí prirojeni kritik.

»Hm,« deje naglo, »premalo dejanja in dramatskega življenja —«

»Oho!« zasmeje se Goran, »dejmo, da bi književnik, ki si je po krivici prisvojil dramatsko delo mladega neznanega pisatelja — to je le takó primer, gospod Bron, in vse bi moralo biti spisano v drugačnem, večjem razmerji — recimo torej, da bi tisti književnik dal uprizoriti — svoje delo in da bi užaljeni mladi pisatelj v prvi jezi pehnil v pogubo njega in miljeno deklico, katero je obdolžil sokrivice, in dejmo, da bi ga pozneje obšlo ljuto kesanje — no, ali bi ne bilo to dramatskega življenja dovolj? Seveda,« pristavi z vedrim nasmehom, »vprašanje je pač, ali bi človek, ki je takó srečen, kakor sem jaz, sploh pogodil značaj tistega neznanega pisatelja. In dà, še drugo vprašanje je: Ali je moči pogubiti takšno solnčno bitje, kakeršno je to le dekletce!«

In pritisnil jo je nase in svoj pogled je zatopil v njene modre očí, dočim je Bron gledal nanja in zajedno resno premišljal o novi ideji svojega bodočega zeta . . .

Pred gostilno.

Po prašni sem stopal cesti,
K gostilni napósled prišèl,
Ustavil korake svoje,
Pred hišo potem obsedèl.

Pritekla je hčer domačinka
Na klic moj k meni smejé
In mero kipečega vina
Na mizo je dela pred mé.

Zbežala je v vežo zopet
Ostal sem pred hišo jaz —
Seveda, kaj hoče dekletu
Neznanega pivca obraz!

Utešil sem žejo svojo.
Odštel za vino denar,
Odnesel sem sliko nje v srci
Pogleda nje bistrega čar.

A kaj si storila, mladenka!
Začarala vino si ti,
Da vedno h gostilni in k tebi
Srcé si moje želí.

Da nisi predaleč, gotovo
Poslušen bi srcu bil:
H gostilni bi hodil, da tvojo
Lepoto in vino bi pil!

Rástislav.

Khevenhüllerjeva vojska na Turke leta 1578.

Spisal Ivan Steklasa.

Ko je padla Krupa (leta 1565.), niso Turki deset let osvajali predelov na levi obali reke Une, najsi so prav pogostoma četovali po teh krajih. To so bili pa le bolj razbojniški napadi nego prava vojska, in Hrvatje in Slovenci so imeli venderle dovolj posla, ko so branili svoje zemlje takih gostov. Ko pa je leta 1566. umrl glasoviti sultan Soliman (1520.—1566.), mislili so, da bode njega miroljubni naslednik Selim (1566.—1574) vladal mirneje in bolj spoštoval mednárodne dogovore s sosedi. Toda sosedje so se prevarili. Véliki vezir Mehmed Sokolović, bosenski poturica, nadaljeval je turško politiko v duhu Solimanovem, zakaj imel je na sultanovem dvoru neomejeno moč, in le po njem se je tudi še dalje vzdržaval sijaj turške močí. Ko pa je po Selimovi smrti zavladal slabi Murad III. (1574.—1595.) in se popolnoma izročil haremu in svojim ljubimcem, izgubil je tudi Mehmed Sokolović vso prejšnjo moč, dasi ga je novi sultan potrdil za vélikega vezirja. Od tega časa je prav za prav prepadala turška moč.

Zgodovina te dôbe se more prav lepo označiti z óno pripovedko, ki nam razlaga, kaj se je dogodilo po smrti Salomonovi. Salomon je umrl na svojem levjem prestolu. Ali ker je truplo, oblečeno v kraljevski obleki, sedelo na prestolu, priklanjali so se mu ljudjé in živali, dobri in hudobni duhovi, ki so stali iz spoštovanja precèj daleč od njega in imeli Salomona za živega; šele tedaj, ko je črv razgrizel palico, na katero se je Salomon opiral oberoč, in ko se je zaradi tega razrušilo truplo mogočnega vladarja, zvedelo se je o njega smrti in svet je ostrmel. Takó se je vzdržala tudi Solimanova moč, ki se je opirala na vladarsko palico neomejenega vélikega vezirstva, silna nekaj časa še za Selima; toda ko je zavladal Murad, razgrizel je vladarsko palico črv zmanjšanega učinka in poverenja, a précej po smrti Sokolovičevi se je javno pokazalo, da je državna moč padala že na početku Muradovega vladanja.

In prav temu prepadanju so se zahvaljale Hrvaška in sosedne slovenske dežele, da se niso popolnoma poturčile, ko je padel Siget; zakaj v dolgotrajni borbi so se bili. Hrvatje in Slovenci že silno iz-

trošili, in razven Bihača so bili Turki osvojili že večinoma vse močne trdnjave na Uni. Še nekoliko napadov, in Hrvaška s slovenskimi zemljami bi bila turška pokrajina, da so bili Turki takó silni kakor za Solimana. Ali slava turškega orožja je potemnela že pri Sigetu, in Sokolović je znal ceniti hrabrost hrvaških junakov ter se je sam izjavil, da bode zagovarjal mir s cesarjem. Cesarska poslanca Hossutoti in Vys, ki sta bila zaprta v Carjigradu, izpustili so in poslali Hossutota k cesarju Maksimilijanu II. (1564.—1576.), da mu poročí namero Sokolovičevo o miru, ki bi se sklenil med obema vladarjema. Cesar Maksimilijan II., ki tudi ni bil bojaželjen, poslal je précej svoje poslance z dragocenimi darovi v Carjigrad, da se pogodé s sultanonovimi svetovalci o miru na osem let. Bili pa so poslani v Carjigrad Anton Vrančić, škof jegarski, Krištof Teuffenbach s Štajerskega in redoviti poslanec pri Porti Albert Vys.

Dogovarjanja o miru so trajala dolgih sedem mesecev in bila sklenjena šele dné 17. februvarja leta 1568. Mir se zôve drinopoljski, ima v vsem 25 članko v in je sklenjen na osem let. Najvažneje točke tega mirú so po Hammerji (»Geschichte des osmanischen Reiches«, III., 515.) te-le: 1.) Cesarju Maksimilijanu in njega bratoma Ferdinandu in Karlu ostanejo zavzete zemlje na Ogerskem, v Dalmaciji, na Hrvaškem, in v Slavoniji, toda prav takó obdržé svoje zemlje vojvode erdeljski, moldavski in vlaški. 2.) Hajduki, martolosi (vlahi v turški službi, kesneje tudi v krščanski ali neurejena vojska) in haramije (hrvaški pešci in konjiki) se morajo držati na uzdi, in če kàj ukradejo, naj se kaznijo; plen pa se jim mora vzeti in vrniti poškodovancu; uskoci in ubežniki naj se izročé gospodarjem. 3.) Dvoboji, ki so prepogostoma vznemirjali varnost na mejah, prepovedani so. Take prepire naj razsoja namestnik budimski in véliki stotnik ogerski ali pa poverjenstvo, ki je imenovano za to. 4.) Cesarski poslanci uživajo odslej tiste pravice kakor zastopniki drugih držav ter se ne smejo zapirati ob vojski, nego se samó lahko pošljejo domov. 5.) Meje, o katerih se niso sporazumeli, uredilo bode posebno poverjenstvo. 6.) Vsako leto plača cesar svojemu zavezniku, cesarju turškemu, sultanu Selimu, 30.000 ogerskih cekinov.

Mesec dnij kesneje se vrnejo cesarski poslanci s turškim tolmačem Ibrahim pašo na Dunaj, kjer tudi cesar potrdi dogovorjeni mir, trdno pričakujé, da se dejanski njega národje oddahnejo za nekaj let. Ali to je bila zmota. S tem mirom se je sicer prvič pokazalo, da je Turška popuščala v zahtevah nasproti kristjanom, kar sosebno dokazuje četrti članek, po katerem je poslance spoštovati po medná-

rodnem pravu; ali vender ta mir ni koristil nì Hrvatom nì Slovencem, zakaj turški paše so navzlic sklenjenemu miru napadali krščanske zemlje tudi še dalje malone vsako leto. Na turškem dvoru so seveda izdajali takim nemirnim pašam navidezne ukore, zajedno pa so jih nagovarjali, naj le napadajo kristjane, kjer se dá. Kakó so bili mož beseda, to priča sultanov list, katerega je napisal budimskemu paši. Slôve takó-le: »Kadar dospè naša sijajna zapoved k tebi, zapovedujemo ti, da se kažeš nemškemu kralju, njega zapovednikom in podložnikom iskrenega prijatelja; ali ne veruj jim ničesar, temveč opazuj in ogleduj, kolikor ti je mogoče, Maksimilijanovo društvo po poznatih in vernih prijateljih, da kakó zveš vse njegove namere in priprave, samó da se ne bi pod krinko prijateljstva in mirú plela verolomstva in izdajstva proti Porti.«

Ko so paše dobivali takšne zapovedi od sultana ali od vélikega vezirja, ni se jim bilo treba bati, ako so napadali krščanske zemlje; saj so se mogli vselej opravičiti Porti, češ: Zvedeli smo, da se je tudi Maksimilijan vzdignil proti nam. Zató se nam ni čuditi, da so Turki neprestano vznemirjali naše zemlje. Kristjani pa so tudi dobro poznali svoje sosede ter se neprestano pripravljali na boj, kolikor se je dalo. In prav takrat so dobile vse trdnjavice med Kolpo in Uno izdatne posadke. Razven ónih mest, kar jih je posedla v prvih letih Ferdinandove vlade kraljevska vojska, vzprejeli so krajiški zapovedniki kesneje še jako mnogo trdnjavic za obrambo, ker jih samí vlastelini niso mogli braniti, nego so jih rajši prepustili izkušenim vojaškim zapovednikom. Takó so prosili posadke že leta 1552. pri generalu Ivanu Lenkoviči škof zagrebški za svoj grad Sračico, kaptol zagrebški za Sisek, Keglević za Bužim, Ostrožac, Jezerski, Cazin in Peč, plemič Kerečen za Unadol, knez Frankopan Slunjski za Goro, Hrastavico in Cetin, plemič Gašper Peranski za mesto Hresno. Kralj Ferdinand je dovolil leta 1558. prve posadke za gradove Štefana Frankopana Ozaljskega Modrušo, Ključ na Korani, Jesenico in Ogulin. Poleg krajiškega proračuna za leto 1556. je vzdržaval cesar na hrvaški krajini v stotnijah senjski in bihaški razven zapovednika in častnikov 200 strelcev, 200 martolosov (uskokov), 100 hrvaških pešcev ter različnih straž in pošt, a Kranjska je takrat trošila na leto 65.161 gld. Le-té straže so se razširile za nekaj let (1568.) od Senja in Jadranskega morja do Blinje in Save. V štirih stotnijah: senjski, bihaški, ogulinski in hrastovški, posedla je vojska 52 mest. Večje posadke so bile postavljene razven stotniških stolic v stotniji bihaški v Ripči, Izačiči, Tržci, Drežniku, Cazinu in Bužimu, v ogulinski stotniji v Daberu in Jesenicah, v senjski stotniji

v Otočci in Brinji, končno v hrastovški v Blinji, Bojnu in Gradci, potem v Zrinji, Gvozdanskem in Vranogradu. Krajiška generala Ivan Ungnad, verni pristaš Luthrove vere ter podpiratelj slovenske in hrvaške literature, in Ivan Lenković, vlastelin v Podbrežji in mnogih drugih posestev na Dolenjskem, ta dva sta se sosebno trudila, da bi z urejenimi stražami ovirala napade plenaželjnih Turkov, ki so čez pounsko in pokupsko Hrvaško skoro neprestano vznemirjali tudi Kranjsko. In prav zaradi varstva Kranjske in bližnje Štajerske so bili naseljeni na zgodnjem mestu v gorah žumberžkih, odkoder je bilo lahko opazovati vsako gibanje turških čet, žumberžki uskoki. To so jedini kristjani grško-vztočne vere, ki so si poiskali v prvi polovici XVI. stoletja pribežališča na Hrvaškem, dočim so bili takrat še vsi pravoslavniki sploh podložni polmesecu ter so služili za turške vojake pod imenom martolosov, ki so bili kot razbojniki na prav slabem glasu. (R. Lopašić, Poviest grada Karlovca str. 10.—12.)

Skoro so si tudi Turki po krščanskem primeru uredili straže in obrambo na svoji krajini. Dapač njih redovita vojska v pomejnih mestih je bila krepkejša od naše, zakaj štela je do 3700 móž. Najhuje pa je bilo za kristjane, da so bosenski paše po svoji volji razpolagali s temi četami. In prav v tem času je bil imenovan za bosenskega pašo krvoločni poturica Ferhad. Bilo se je bati, da si osvojí vso Hrvaško, takó hudo jo je napadal. Mnogo ni maral za mir, ki je bil sklenjen med Maksimilijanom II. in otomansko državo, saj je dobro vedel, da ga zaradi njegovega ravnanja ne bode nihče preganjal na sultanovem dvoru. Velika nesreča je bila za kristjane, da je umrl junaški ban Frančišek Frankopan Slunjski v najboljši moški dôbi (leta 1572.). Njega so se Turki bali kakor živega ognja, saj jih je pa tudi večkrat pošteno namlatil s svojim drugom Jurijem Draškovičem, škofom zagrebškim. Tedanji krajiški general Herbard Turjaški se je mnogo trudil za obrambo zemlje, razgledaval sam trdnjave ter prosil pomoči pri cesarji in notranjeavstrijskih stanovih, ki so prav tedaj zanemarjali krajiško vojsko ter slabo skrbeli za posadke.

Ferhad paša si sklene osvojiti prostor med Uno in Kolpo in morda tudi še nekaj dalje. Vsekakor je hotel, da bi bila meja turškemu cesarstvu Kolpa, ne pa Una. Leta 1573. napadejo Turki dvakrat od Kostajnice Bović, a iz nova leta 1574. Krstinjo in Klinac pri Petrinji. Nesrečno je bilo za kristjane leto 1575. Ivana Turjaškega, strijca krajiškemu zapovedniku, generalu Herbardu Turjaškemu, premagajo Turki na sámo novo leto, vender je on sam ostal živ; še huje pa je bilo s Herbardom, ki je padel v bitki na Radonji dné 22. septembra

1675. leta z mnogimi svojimi junaki. (Letopis Matice Slovenske za leto 1889., str. 88.—121.)

Ferhad paša je mislil, da si je s to zmago pridobil že vso Hrvaško do Kolpe, kakor je želel. Ali prevaril se je, zakaj kristjani so prav sedaj kàr najpogumneje branili svojo domovino. Česar niso mogli obraniti Hrvatje samí, to so obvarovali v zlogi s Slovenci, da ni Turek zagospodaril, kakor si je bil že vse osnoval po načrtu. Kakó je hrepenel Ferhad po teh krajih, vidi se iz nastopnih napadov. Še tisto leto je pokončalo 4000 Turkov ves kraj med Kolpo in Dobro do bližnjega Kranjskega, a blizu Une so si osvojili Turki meseca novembra Belo Steno, ki je bila slučajno brez posadke. Leta 1576. meseca junija dobé Turki po izdajstvu čvrsti grad Keglevičev Bužim, v juliji Hojšić kaštel, Gradec in važno mesto Cazin, a dné 18. jülija se pokaže Ferhad paša pred Ostrožcem, ter ga začnè napadati. Za sedaj se je trdnjava še ubranila, ali nastopnega leta jo Turki osvojé vkup z Izačičem dné 13. novembra pod vodstvom Ferhad paše. Ostala mesta v zavinku Une v dosedanji turški krajini: Gorenjo Kladušo, Vrancgrač, Podvizd, Sturlić, Peći Turki niso trebali osvajati niti z orožjem, ker so jih leta 1577. zapustile straže, ko se je približal Ferhad; saj niso že več mesecev dobivale niti plače niti hrane, najsi so izmed sebe večkrat pošiljale glasnike v Ljubljano. Baš zató je padla tudi meseca nevembra Blagajska bojna in zagrebškega škofa grad Sračica. Pridobljena mesta in vzete kraje so si zagotovili Turki takó, da so si osvojili še starinski dom Zrinjskih knezov grad Zrinj in rudnik Gvozdanski. Na poslednje mesto so prežali Turki zaradi tamošnjih bogatih srebrnih rud že iz davna; napadli so ga bili že leta 1576., ali posadka, večinoma zgolj rudarji, branila se je do dné 13. januvarja 1578. leta, ko ga je osvojil Kapidji paša. (R. Lopašić, Poviest grada Karlovca str. 13.).

V tistem času so prodirali Turki tudi v kraje okolo Kolpe ter večkrat uhajali na Kranjsko. Grozno je, kar so tukaj počenjali s siromašnim národom. Kar je bilo jakih ljudíj, odvedli so jih s seboj na Turško, vse druge pa po navadi pomorili. Takó pokončajo posestvo Steničnjak, ki je bilo nekdaj gosto naseljeno zgolj s katoličani. Grad sam se je vzdržal; v njem je navadno stanoval krajiški general, dokler ni bil sezidan Karlovec. Od početka leta 1574. pa do konca februvarja leta 1578. sta Ferhad in Kapidji sedemkrat napadla kraje okolo Steničnjaka, požgala cerkve in vasí ter odtirala s seboj v robstvo mnogo kristjanov, ki se niso o pravem času oteli preko Kolpe in izselili iz domovine. Dokler je Ferhad paša poleti in jeseni

leta 1577. napadal in osvajal mesta na Uni in po okrožji nastopne banske krajine, udaril je Kapidji paša na levem krilu z veliko vojsko na grad in župo Smrčković pri Vojniči, zaplenil jako mnogo živine, národ pa se je še v pravem času skril v grad. Dné 2. oktobra popleni Kapidji paša predele na Korani, dočim je òb tistem času napredoval ob gorenji Kolpi do Lukovdola pri Severinu hlivenjski beg. Pozimi koncem leta 1577. se zbere vsa turška pomejna vojska v tabor pri Hresnem, odkoder se je namenil Ferhad paša zgodaj spomladi udariti na Metliko in sploh na Kranjsko. (Valvasor, XII., str. 17.—19.)

Na početku leta 1578. so bili Turki gospodarji vsem prostoru od dolenje Une do dolenje Kolpe, a utrjenega mesta, ki bi se jim moglo upreti, ni bilo do Slunja, Cetina, Blagaja in Budaškega na koranski strani, dočim so Turki brez ovire prehajali v kraje ob Kolpi in na Dolenjsko, sosebno na Metliko in Novo Mesto. Četa 2000 konjikov je neprestano prehajala Kolpo ter je kàj skoro razdejala grad Budački. Dné 28. marca leta 1578. prihrumí velika turška vojska pod Metliko, obleže mesto ter ga zmaga po zdvojni viteški borbi meščanov. Turki pokoljejo po okolici metliški do 2000 ljudíj. Sicer so jih dobro pobile hrvaške in kranjske čete, ko so se vračali, ali na véliki petek tistega leta pridejo zopet pod Dobovec, kraj denašnjega Karlovca, kjer jih razbije tedanji krajiški zapovednik Ivan Fernberg. (Obširneje o tem napadu na Metliko glej v životopisu Jošta Josipa Turna, Letopis »Matice Slovenske« 1893).

Silna turška osvajanja in napredovanja proti kranjski meji niso vznemirila samó Hrvatov, nego tudi splošno prebivalstvo sosednih avstrijanskih dežel. Hrvatje so se potožili na zboru svojemu kralju, da je na krajini po smrti bana Frankopana Slunjskega vse prepadlo, a sam krajiški general Ivan Turjaški, naslednik Herbartov, prijavil je dné. 6. oktobra leta 1577. nadvojvodi Karolu, da si Turki po redu osvojé še vsa hrvaška mesta, zakaj on se s svojimi 600 konjiki, katerih polovica ne služi niti na krajini, ne more uspešno boriti proti 6000 Turkom, pa da je prava sramota, kakó kristjani Hrvaško prepuščajo Turkom. Ta nemarnost se gotovo kesneje Avstrijancem osveti, Bihač pa skoro zapade turški oblasti. (Valvasor, XII., str. 125.)

Turki so si v tem času osvojili na Hrvaškem in v Slavoniji do 150 mest. To je naposled prisililo tudi cesarsko vlado, da je nekoliko resneje poskrbela vsaj za ostanke kraljevine Hrvaške, zakaj če bi padla le-tá, izgubljene bi bile tudi avstrijanske naslednje zemlje. Avstrijanski državniki so končno spoznali, da se oslabela Hrvaška ne utegne več ustavljati sili turškega cesarstva, in so sklenili bolje urediti obrambo

na krajini, seveda ob troških avstrijanskih dežel. Že cesar Maksimilijan II. je želel na Hrvaškem uvesti red sv. Jurija, kateremu bi bila naloga, da izuri mlajše plemstvo v vojaški službi in da brani meje proti Turkom. Ali izvedel ni svoje namene, zakaj smrt ga je zadela na regensburškem zboru dné 12. oktobra leta 1576.

Bolje je bila krajina urejena za Rudolfa II. (1576.—1612.), ko je le-tá izročil vso upravo na krajini s cesarskim pismom z dné 25. februvarja leta 1578. nadvojvodi Karolu, svojemu strijcu, ki je vladal na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Goriškem. Karol je seveda gledal, da Hrvaško čim bolj združi s svojimi zemljami, kar pa Hrvatom ni bilo po volji, ali v tej stiski si niso mogli pomagati. Ker so bili po petem članku cesarskega pismá nadvojvodi Karolu podložni vsi zapovedniki v vojski, tedaj tudi hrvaški ban, sklenili so Hrvatje na svojem zboru dné 15. julija leta 1578., da bodo sicer pokorni nadvojvodi, samó v vseh važnih stvaréh se mora sporazumevati s hrvaškim banom ter paziti na vsa prava kraljevine hrvaške, ki je od nekdaj slobodna in samostalna. (R. Lopašić, Poviest grada Karlovca str. 15.)

Sosebno važni so bili sklepi zbora notranjeavstrijskih dežel v Brucku na Muri, kar se tiče boljše uredbe krajine. Na tem zboru so dovolili stanovi večje troške, da se sezidajo nove trdnjave in popravijo stare. Že dné 1. marca so priobčili stanovi svoje sklepe o bodočem plačevanji za vojsko na hrvaški krajini, katera je takrat štela 1315 haramij, 500 huzarjev, 300 konjikov strelcev in 300 nemških slug. Vzdržavanje vse te vojske bi stalo na leto 160.848 gld. Stanovi pa so svečano izjavili, da žrtvujejo vse, samó da ne pridejo pod turški jarem (»in die unchristlich, vichisch, mohametische Servitut«). Nadvojvoda Karol je hotel v tem času izvesti tri namere, sosebno važne za obrambo krščanskih dežel. Že dné 1. marca je izdal »red za haramije ali pešce in konjike, kakó pristojí komu služiti;« uvedel je tudi bojni svèt in pomnožil čete na krajini. Potem je osnoval novo trdnjavo na utoku Korane v Kolpo. Ta trdnjava naj bi branila zemlje tostran Kolpe, če bi prepadli kraji med Kolpo in Uno. Končno je hotel potisniti Turke od Kolpe nazaj proti Uni ter jim oteti vse osvojene trdnjave.

Velike izgube, ki so jih kristjani prebili sosebno po strašnem porazu pri Budačkem, bili so pounski kraji, kakor smo videli, v največji nevarnosti, da jih skoro zapleni turška pogoltnost. Zató se je národ iz teh krajev kàr jatoma selil na Kranjsko, Štajersko, Avstrijsko in Ogersko; celó na Češko in Moravsko so si prišli iskat pribežališča.

Takisto je bilo vznemirjeno prebivalstvo v sosednih slovenskih krajih, in avstrijanska vlada se je morala lotiti resnih pomočkov, da se ubrani temu grozovitemu sovražniku. Najprej se potoži prav resno cesarski poslanec na dvoru v Carjigradu na bosenske paše ter zahteva od Porte, da se osvojena mesta povrnejo. Ker je pa turška vlada odbila ta zahtev, češ, da se v osvojenih mestih že zidajo džamije in da dotična mesta ne morejo biti nič več krščanska, odločita se cesar Rudolf II. v Pragi in nadvojvoda Karol v Gradci, da se odslej meje bolj stražijo in sila odbija s silo Želela sicer nista, da se s Porto pretrgajo vse zveze; zató je koncem leta 1577. prinesel navadni počastni dar njiju poslanec Zinzendorf, naslednik Ungnadov in ga izročil sultanu v sijajni avdijenciji. (Hammer, Gesch. des osmanischen Reiches, III., 29.—30.)

Vso zimo so se zbirale bojne čete po Hrvaškem, Štajerskêm, Kranjskem in Koroškem. Nabirale so se tudi različne vojaške priprave, zlasti pa denar, brez katerega se sploh ne dá vojskovati. Za to vojsko je bila izdelana že meseca julija leta 1578. na zboru v Brucku posebna osnova. Da bi bilo mogoče zložno delovanje s Hrvati, poslal je nadvojvoda Karol, kateremu je bil podložen tudi ban hrvaški, zaradi dogovora na hrvaški zbor dné 15. julija leta 1578. generala Vida Haleka. Hrvatje so se odločili, da zberó čete pod kraljevsko zastavo na dan sv. Lovrenca po starinski navadi pri Sv. Juriji na Odri na Turovem polji. Hrvaški vojski naj bi zapovedaval ban, ki ne more biti po svojem dostojanstvu podložen nobenemu tujemu zapovedniku. Hrvatje so voljni žrtvovati vse za obrambo svoje domovine, zakaj Hrvaška je bila vedno slobodna ter se je nekdaj le iz svoje volje podala kralju ogerskemu. Vélikim zapovednikom vsi vojski, ki naj bi udarila na Turke, bil je imenovan deželni glavar koroški, baron Jurij Khevenhüller. [1])

(Konec prihodnjič.)

[1]) Khevenhüllerji so nedvojbeno nemškega rodu ter so se že v srednjem veku naselili v dolino Labodsko na Koroškem. Toda šele v 15. veku so zasluli ne samo v Koroški, nego tudi v vsi Avstriji. Do Avgustina († 1519.) je bil samó jeden rod; njega sinova Krištof in Žiga pa sta osnovala vsak svojo rodovino, ki sta se ohranili do dandanes. Starejša rodovina se zove po svojih posestvih Aichelberg in Frankenburg Aichelberg-Frankenburška ali tudi samó Frankenburška; druga, mlajša, po gradu Visoki Ostrvici pa Ostrviška, a po ženitvi prvega kneza iz te rodovine, Jožefa Khevenhüllerja, z grofico Meč jednostavno Khevenhüller-Meč. — Khevenhüllerji pripadajo najznamenitejšim plemičem avstrijskim ter so poznati kakor Harachi, Herbersteini, Dietrichsteini i. dr. Odlikovali so se kot vojaški zapovedniki in svetovalci na cesarskem dvoru. Samó v turških bojih so padli štirje Khevenhüllerji, namreč: Vilim pri Radgoni (leta 1418) Ulrik pri Celovci (leta 1473.) Ivan pri Klisu (leta 1532.) in Žiga Jožef pri Belgradu (leta 1739.). Slul je sosebno feldmaršal Ljudevit Andrej grof (1683—1744.), katerega je cesarica

Morála.

Spisal **Trošàn.**

Pesnik Slavoljub Milkovič je zbolel od žalosti. V srcé ga je pekla zavest, da pesniku ni več mogoče izlekniti izvirne, duhovite moràle. In občinstvo je zvračalo vzrok tej bridki resnici na tedanje pesnike, češ, da prav za prav niso pesniki, časih pa tudi na silne duhove prejšnjih časov, kakor da so ti pobrali vso pesniško snov iz življenja. Slavoljub Milkovič pa je bil poštena duša in nikoli ni izmeknil kàj mislij, dasi ni imel svojih. Zató so mu očitali kritiki, da so njega proizvodi podobni strašilu na njivi, katero ima obleko, telesa pa ne. Milkovič si ni vedel pomagati: iskal je moràle mnogo mnogo let, toda ni je našel.

Takó zopet sedí nocoj bled in zamišljen ob odprtem oknu in gleda v zvezdnato nebó. Zopet mu stiska srcé brezmejna žalost, goreče hrepenenje. Solzé mu tekó po licih, in v solzah zaspí kakor otrok.

* * *

Zatohla izba; zadi okroglo okence z zarjavelo železno mrežo. Skozi okno se vidi jasno nebó in mesec, ki plava med zvezdami. Rumeni žarki osvetljujejo družbo suhotnih pesnikov. Nekateri sloné ob vlažni steni; Milkovič sedí zamišljen na razsutem zaboji v kotu; idealist Solzislav pa je sédel kàr na rob trhle mize, zakaj njegova je izba. —

Zdajci vstane Milkovič in stopi prav na sredo izbe, takó da se mu upáli obraz sveti v mesečnih žarkih.

»Bratje, videl sem Morálo!«

Marija Terezija nazvala svojim rešiteljem. Zaradi teh zaslug so jih pa tudi toliko čislali na cesarskem dvoru, in morda nima nobena druga plemenita rodovina toliko članov odlikovanih z redom zlatega runa kakor Khevenhüllerji. Od preprostih plemičev so se leta 1566. pobaronili, a leta 1593. pogrofili; državni grofje pa so od leta 1725. Loza Ostrviška je bila povišana na kneževsko dostojanstvo leta 1763. Že na početku reformacije so mnogi člani te rodovine vzprejeli Luthrovo vero, kakor je bila že takrat navada med plemstvom, pa so ji ostali tudi verni, najsi so morali za protireformacije oditi iz domovine. Celó na književnem polji imajo Khevenhüllerji dosti zaslug. Takó se je proslavil Frančišek Krištof (1588.—1650.) s svojo kroniko »Annales Ferdinandei« (Del I. do XII. Lipsko 1721.—1726., fol), Jožef (1706.—1776.) s svojimi spominskimi črticami, a glasoviti general Ljudevit Andrej s svojimi vojaškimi spisi. — Baron Jurij Khevenhüller, zapovednik vojski, o kateri razpravljamo, bil je član rodovine ostrviške. Narodil se je leta 1533., a umrl leta 1587. Bil je sin Žige, utemeljitelja mlajše loze ostrviške, in

Vsi vzkriknejo in obstanejo kakor okameneli. Vse obrvi se dvignejo, usta se na pol odpró, vse roke so razprostrte.

»Bratje, nedolgo, in doživimo srečo in slavo. Morála je blizu, osvojimo si jo!«

»Morála je blizu!« ponoví vsa družba, obrazi se razjasné, kakor posije svetlo jutro po nevihti. Milkovičevo čelo pa se zatemní. Ozrè se, in sedaj šele se mu zazdí čudno, kaj ga je privedlo k prijateljem; grize si ustna od jeze, da je izdal skrivnost. Umika se počasi, tipaje z rokami za hrbtom. Tukaj je ključanica. Odpró se velika železna vrata in zapahnejo se zopet; ključ zarožljá v njih. V noč odmeva vzklik: »Morála je moja!« in Milkovič se zadreví po stopnicah . . . Skozi zamreženo okno pa zró upáli obrazi pesnikov, in koščene pestí preté skozi okno.

* * *

Ozke ulice se križajo kakor niti pri pajčevini. Povsod stojé visoka poslopja, podobna mrkim velikanom.

Milkovič beží po ulicah. Težka mu je glava, silno težka. Misli se mu vrté kakor malinska kolesa. Takó prisopiha do svojega stanovanja; ondu spravi v kovčežič rokopise svojih pesmij in pridene še nekaj praznega popirja. S stene sname svojo pozlačeno liro, dene jo pod pazduho in zbeží s kovčegom v roki na dvorišče. Sluga Peter mu privede Pegaza, Milkovič ga zajaše in zletí po zraku.

* * *

Letí, letí Pegaz ko ptič nad zemljój
S ponósnimi krili, ponósnoj glavój;
Griva po vetru mu plôve,
Bliskajo mu se podkôve.

Katarine Glinške. Po dovršenih naukih je prišel na dvor cesarja Ferdinanda I. ter je bil kàj skoro imenovan za cesarskega svetovalca. Svojega kneza, nadvojvodo Karola, spremljal je leta 1566. v Rab, in ko je padel Siget, na štajersko mejo. Jurij Khevenhüller je bil deželni glavar koroški, razven tega tajni svetovalec in naddvornik nadvojvode Karola. Najsi je bil protestant, vender je podpiral in branil nadvojvodo proti stanovom, zbranim na zboru v Brucku in pomirljivo posredoval med njimi. Ker so bili pa stanovi v verskem pogledu le preobjestni, hotel je Khevenhüller leta 1580. odstopiti kot naddvornik vojvodov. Tega mu nadvojvoda Karol ni dopustil, nego ga je vzel s seboj na cesarski dvor v Prago (leta 1581.). Leta 1582 ga vidimo na zboru v Augsburgu in skoro potem na Dunaji, kjer je sodeloval pri razpravah o ureditvi hrvaške in slovenske krajine. Kakó je vodil vojsko na Turka, opisano je obširneje v tej razpravi. Ko se je povrnil v svojo domovino, sezidal je krasni grad Visoko Ostrvico in v beljaški okolici prijazni Wernberg. Njega potomci po sinu Frančišku so še dandanes znameniti knezi. Jurij Khevenhüller je pokopan v župni cerkvi v Beljaku.

Sedaj priletí nad majhno mesto, ravno ko solnce vzhaja. Pesnik razjaše v postranskih ulicah, stopi v neznatno hišo, priveže Pegaza za kljuko pri vratih in pohití v jedino nadstropje . . .

V majhni izbi se oblači gospod Peresar. Dolg človek suhotnega obraza, na katerem se križa brez števila drobnih gubic. Rdeča brada je takó redka, da je ne niti zapaziš v prvem trenutku. Očí mu gledajo nekamo medlo; prvič od spanja, drugič pa, ker jih po navadi zakrivajo naočniki.

Gospod Peresar je dopisovalec mnogim imenitnim listom, dela ode in elegije za razne prilike, piše ljubavna pisma zabitim ljudém, pred prazniki pa je krojač. Baš se mu zazdeha prav široko, ko plane Milkovič v sobo.

»Peresar, ljubi prijatelj moj — na zdravje! . . . Prosim te, ali si videl Morálo? Vonj mojega Pegaza me je privedel semkaj!«

»Za Bóga, Milkovič, ali se ti blêde?«

»Ne, prijatelj dragi . . . Glej, včeraj zarana sem zajahal Pegaza, in zletela sva v senčni gaj pred mestom. Žalosten je bil moj duh, zakaj nekaj mi je pravilo že dolgo, da mi umira domišljija. Tedaj pa mi je srcé zaigralo od srčnega hrepenenja, in tudi Pegaz moj je zdajci vztrepetal — a hvala Bogú, vzletel ni. V tem hipu mi prisveti izza grmovja krasna boginja, lepša od pomladnega jutra in poletne zvezdnate noči . . . In srcé mi je dejalo, da je to večni sèn mojega srca, da je Morála . . . V veselji pa mi je otemnela pamet, in razodel sem skrivnost prijateljem . . . Glej, Peresar dragi, takó sem se napravil, da poiščem Morálo; a vodi me Pegaz, ljubljenec moj . . Povej mi, morda je posetila tebe, morda si se ji ti zdel najvrednejši izmed vrednih . . .«

»Milkovič, prijatelj moj, povej vender, ali je dopisnik že kdàj videl Morálo? In da jo je videl, zvedel bi to izvestno ves svet, zakaj bilo bi čudo . . . Bog te spremljaj na potovanji, Milkovič, jako mi je žàl!«

Ko pesnik že odide, še zakliče Peresar po stopnicah: »Reci svoji živali, naj te ponese k župniku v Globoko vas. Pravijo, da je dober govornik . . .«

Milkovič zajaše Pegaza in zletí po zraku.

* * *

Globokovaški župnik se pripravlja na govor:

»Odgovarjal bodeš za sleharno nepotrebno besedo! . . . Bratje, svet se je pomehkužil, in človeške misli prihajajo čimdalje plitvejše.

Ni treba že posebne spretnosti, da se jih iz jedne besede naredí petdeset . . . Prosto!«

Milkovič vstopi in se ponižno prikloni.

»Častiti gospod, prišel sem k vam z imenitno prošnjo . . . Najprej oprostite, da sem svojo plemenito žival privezal kàr pod stopnicami.«

»Kakšno žival?«

»Pegaza!«

»Ah, takó! Vi ste pesnik? Kaj pa hočete?« Župnikov uljudni obraz se nekoliko zmračí ob zadnjih besedah . . . pesnik, to je toliko kakor navaden pisar!

»Gospod župnik — vi . . . no, kakó bi se izrazil, vi, ki ste tudi takó nekakšen slovstvenik, vi, ki tudi poučujete ljudí . . .«

»Hm — tudi? Usojam si vas vprašati, ali vi poučujete ljudí?« . . .

»Oprostite! . . . Naj končam. Ali ste morda, gospod župnik, srečali Morálo?«

»Kakó izvolite?«

»Morálo, Morálo! . . . Če ste jo srečali?«

»Kóga? Ali ni vsa Morála, katere potrebuje pošten človek, v vzveličalnih naukih?« . . .

»Prosim, oprostite! . . . Srečno!«

In Milkovič smukne skozi vrata in zletí po zraku.

*
* *

Nemirno obrača Pegaz glavo. In po pravici je nemiren in zbegan. Za Milkovičem se dreví v daljni dalji znano krdelo pesnikov na svojih živalih. Oprostili so se tesne izbe in lové Morálo.

Milkovič, kam te nosi plemeniti tvoj Pegaz pod sinjim nebom, ko se nagiblje solnce na večerno stran? Ali ti še vedno gorí strast v srci?

»Če ne najdem Moràle, najdem smrt!«

In Pegaz letí dalje, dalje . . . v stolno mesto k državnemu poslancu B e s e d n i k u!

» . . Dragi gospod, jaz se ne bavim s takimi stvarmí: ne iščem Moràle in ne želim si je. Vsa Morála je v veličastnem stroji svetovne politike, in takó si posameznik ne smé prisvajati pravice . . .«

»Blagorodni gospod Besednik, kakor vidim, ne morete mi pomoči; oprostite mi torej, da se poslovim.«

»Zeló mi je žàl, gospod pesnik . . . ali . . . kakor vidite . . .«

»Srečno, gospod Besednik!«

In Pegaz odletí, in na Pegazu Milkovič . . . Kam? Pod luno in zvezdami daleč nad tiho zemljo, najsi na konec svetá — za Morálo.

*
* *

Kaj pomeni ta silni hrup?

V preprosti podstrešni izbi se tlači mnogo oseb. Zbor bledih naših pesnikov v črnih oblekah stojí sredi izbe. Na mizi brlí luč, na stolu pa sedí drhteč starec. Naočniki mu visé postrani na konci nosú, in nemirne očí se obračajo od osebe do osebe. Vrhu glave se mu sveti pleša, po vratu se vijó beli lasjé . . . Ob steni pri odprtem oknu pa stojí visoka ženska, črno oblečena, a obraz in nekoliko tudi obleko ji pokriva bela tančica. Ta ženska je Morála.

»Gospodje, bojim se vas . . . pustite me v miru!« In glas se trese starcu.

»Dajte nam Morálo, sicer si jo vzamemo samí!« zakričé pesniki.

Toda ona stojí mirna kakor kip.

»Gospodje,« odgovorí starec, »bodite pametni! Kakó počenjate z mojim gostom . . . To res ni lepó.«

»Dajte nam Morálo!«

»Kaj sem vam pač storil, ubogi, skriti filozof, da me takó preganjate?«

»Dajte nam Morálo!« Očí se zaiskré pesnikom, in obrazi so jim še bledejši.

Filozof zakliče v solzah: »Torej storite, kakor vam je ljubo, saj sem v vaših rokah . . .« In pesniki jo obstopijo. Skozi okno pa pogleda temni Milkovičev obraz v izbo. Morála se nagne k njemu in mu šepne: »Milkovič! . . . Otmì me!« Milkovič se skloni čez okno, objame Morálo in jo dvigne na Pegaza . . . — In Pegaz odletí proti domu, in bela tančica se bliščí v mesečini. Domá pa, v tihi, prijazni sobi, odgrne si Morála obraz, razoran, staríkav obraz.

»Bratec, jaz sem Morála, in prav zató te pogubim. Glej, služila sem pesnikom toliko časa, da mi je čas vzel lepoto. Baš sem hotela preslepiti starega filozofa, ko si prišel ti, da pogubim tebe . . .«

Milkovič omedlí in se zvrne na tlà.

*
* *

Takó je sanjal ubogi pesnik, a ko se je vzbudil, bil je še bolj bolan od žalosti. Vzame svoje pesmi, katere še niso ugledale belega dné, sežgè jih — njegovo življenje pa je od tega trenutka zavito v gosto meglo . . .

Svet, ki se je pogubil.

Spisal dr. Simon Šubic.

usodi svetov prirodoznanci, najsi so premeteni, niti dandanes ne vedó kàj gotovega. Vse, kar čujemo o začetku in konci, o porodu in pogubi svetov, vse je zgolj nezanesljivo ugibanje, kakeršno podaja vsakdo po svojem nazoru, svoji domišljiji ali svoji teoriji.

V tem oziru je kàj imenitna prečudna usoda repate zvezde, ki se imenuje »Biela« ali Bielov komet«.

»Kaj pak, da bi bila toli zanimljiva Bielova repatica!« takó mi ugovarja ta ali óni, ki se posmehuje vraži, da bi repata zvezda oznanjala usodo. Kje so že tisti časi, ko je še repata zvezda »prerokovala,« da je Bog sklenil kaznovati pregrešno življenje s kugo ali vojsko! Prav, če pri nas na kmetih prikazek repate zvezde ne vzbuja več takih vražnih mislij in če je v strah samó še otrokom. Ali če je pri nas občinstvo sezulo trde čevlje te stare vraže, kdo bi trdil, da je po vsem svetu takó? Ne samó, da bi si utegnili divjaki v Ameriki ali Avstraliji kàj hudega misliti ob prikazu repate zvezde, tudi indsko ljudstvo in kitajsko še ječí v sponah stare krive vere in se je še dolgo ne bode iznebilo.

Toda kaj bi se čudili takim vražam mi, sinovi tistih omikanih evropskih roditeljev, katere so še nedavno strašile misli, da bi repata zvezda utegnila zemlji naši prinesti sodni dan! Zakaj naši očetje — in izvestno nekaj še živečega ljudstva — trepetali so od groze, češ, da utegne repata zvezda trčiti ob zemljo in pokončati naš svet.

Tisti, ki zaničujejo ljudstvo in se mu rogajo zaradi njega vražnih mislij o repaticah, pač ne pomislijo, da dandanes celó učenjaki ne morejo za gotovo razjasniti vsega, kar se tiče teh skrivnostnih potnic. Zdí se jim pa vender dognano, da zemlja in repata zvezda ne trčita druga ob drugo in da bi tudi tedaj repatica ne poškodovala zemlje. Dasi je neverjetno, vender ni nemogoče, da bi se zemlja zadela ob repato zvezdo. Ali to nič ne dé; saj pravijo zvezdoslovci, da je nje rep od takó tanke tvarine, da luči niti toliko ne zavira na njeni poti, kolikor jo zavirajo vodeni sopari v ozračji naše zemlje. Kaj ti hoče takšen tenak rep! Kar pa se tiče glave repate zvezde, o tem so misli različne.

Kakšen strah je provzročil Bielov komet, ko se je pred šestdesetimi leti prikazal na nebu! Vse je trepetalo, da ne bi pokončal svetá; toda kaj se je zgodilo? Pokončal ni nobenega svetá, pač pa se je pogubil sam. Kateri svet ga je uničil, tega ne vemo za gotovo. Dasi se je Bielova repatica pred očmí zvezdoslovcev razcepila na dvoje, vender je tisti trenutek, ko jo je zadela poguba in je bil na nji sodni dan, ušel zvezdoslovcem na zemlji. Morda so bili njih tovariši, zvezdoslovci na Martu, srečnejši, da so opazili, kaj je ugonobilo repatico! Naši zvezdogledi pa ugibljejo še dandanes po vidnih nasledkih, po razsutih kosovih tega svetá, kaj se mu je pripetilo.

Kje se je porodila ta repatica in kje je prej potovala po brezkončnem vsemirji, tega ne vé nobeden zemljan in tudi nikoli ne bode zvedel. Kar jo poznamo, temu še ni kàj nad 150 let. Leta 1826., dné 27. februvarja, jo je v Josefstadtu na Češkem ugledal avstrijski stotnik Biela. Po njem je dobila svoje imé. Marsikdo izmed starih ljudíj se izvestno še spominja, kaj vse se je govorilo o tej imenitni repatici pred 60 leti, ko so astronomi oznanili nje prihod. Rekli sicer niso, da se zadene ob zemljo, ampak dejali so le, da se pot te repatice do 32.000 *km* ali 4266 milj približa poti naše zemlje. Ljudjé pa so potem kàr samí nekaj pridejali in zagnali govorico, da se skoro zadene ob zemljo in da pride tedaj sodni dan!

Seveda so se zvezdoznanci čudili takemu razlaganju svojega prerokovanja. Tega namreč niso nikoli trdili, da bi utegnila treščiti ob zemljo, ampak dejali so samó to, da se njiju poti do malega zadeneta. Zaman so se trudili z vzgledi poučevati ljudí, da se dva vlaka še ne zadeneta ondu, kjer se križata njiju tira; če le prvi vlak pride toliko pred drugim, da ga óni ne ujame prav na razkrižji, pa je vsa nevarnost odvrnjena. Strahú le ni bilo konca, predno se repatica ni odtegnila zemeljskim očém. Saj se jih je nekaj — ki so se šteli med omikance! — balo celó za pot naše zemlje, da bi se kàj ne potrla, če jo zadene repatica, češ, da imajo svetovi prav takó utrjena pota po vesoljnem prostoru, kakor ima vlak utrjen svoj železni tir. Mogoče pa, da so se nekateri menj boječi strahuni le rogali, ker vender vé in vidi tudi vsak preprosti človek, ki je kdàj imel puško v roki, da letí svinčena krogla po svoji poti v zraku, najsi ji nikdo ni naredil posebne poti.

Zgodovina Bielove repatice je takó polna čudovitih dogodeb, da utegne zanimati vsakega izobraženca. Zvezdoznanci so leta 1826. natančno opazovali ta komet in izmerili vse odnošaje njegovega gibanja, takó da so do cela spoznali njega obhodni čas ali njega leta. Izra-

čunjali so, da je njegovo leto jednako $6^3/_4$ naših let. Sklepaje po tem računu, prerokovali so torej, da pride Bielova repatica solncu najbliže dné 27. novembra 1832. leta. Na veliko čast računjajočega zvezdoznanstva se je do pičice izpolnilo to prerokovanje. Repatica se je srečala z zemljo, ne da bi bilo količkaj vidnih učinkov, kakor vročine, potresa, ognja i. t. d. Da je niso opazovali zvezdoznanci, zemljani bi niti ne bili zvedeli, kdaj je šla mimo naše zemlje. — Ko se je leta 1839. drugič vrnila, obledela je takó vzpričo solnčnega svita, v katerem je stala nasproti zemlji, da je ni bilo moči ogledavati.

Čim dlje je niso videli, tem bolj so se je razveselili zvezdoznanci, ko se je dné 28. novembra 1845. leta prikazala prav tam, kakor so prerokovali po svojih računih. Nedolgo potem se je pripetilo na Bielovem kometu nekaj takó imenitnega, da nam kàj takega ne kaže zgodovina vseh svetov. Nekaj tednov po svojem prikazu, dné 13. januvarja 1846. leta, pogubila se je, razpadši na dva kosa, izmed katerih je vsak imel vso podobo manjšega kometa z glavo in repom.

Kaj se je zgodilo z repatičnim svetom, tega ne vé živa duša. Nekateri sodijo, da je treščil ob katerega izmed tistih malih svetov, ki se tolpoma gibljó med Jupitrom in Martom. Ali sta se razsula oba svetova ali samó repatica, tega ne vemo. Drugi pa so takih mislij, da je repatica zadela ob meteorski ali utrinjavski roj in da se je zató razsula.

Poznejše ogledovanje razcepljenih repatičnih kosov je pokazalo, da se oba čimdalje bolj pomikata vsaksebi. Mimo tega se je danes temu, jutri ónemu nekaj časa bolj svetila glava. Ko sta že izginjala človeškim očém, bila sta si narazen okolo 33.333 milj.

Leta 1852. je nastopil čas, ko bi se morala vrniti Bielova repatica. In res, prišla sta oba njena kosova! Toda vsaksebi sta si bila že okolo 266.666 milj. Leta 1859. sta se bržkone zopet prikazala, toda videti ju ni bilo, ker je opazovanju kakor leta 1839. nagajal solnčni svit.

Leta 1866., ko se je morala repatica prikazati iz nova, bile so vse okolnosti ugodne astronomskemu ogledovanju. Toda kaj se je prikazalo? Pojavil se je najčudnejši oddelek iz življenja in zgodovine tega prečudnega nebeškega svetá. Dočim so radovedni astronomi že težko pričakovali, kakó daleč bodeta narazen njega razcepljena kosova, ni bilo o Bielovi repatici nì duha nì sluha! Oba kosova sta se izgubila, izginila sta našim očém!

Kadar pričakujemo na kolodvoru vlaka, kateremu je priti ob izvestni uri, pa ga ni, tedaj nas izprehaja misel: Ali se je zamudil, ali se mu je pripetila nesreča? Takisto so ugibali astronomi, vedoč, da bi se morala ob določenem času vrniti oba kosova, ako ju ni kàj pokončalo. Res, velika nesreča bi to ne bila, če bi se bilo kàj pripetilo Bielovemu kometu, saj se je že prej razklal na dvoje. Kaj se mu je torej pripetilo iz nova? Dolgo ni nihče vedel pravega odgovora. Če bi se Bielova repatica ne bila pogubila, prikazati bi se morala nje kosova koncem prihodnjega svojega obhoda okolo solnca meseca oktobra 1872. leta. Toda ni ju bilo! Nikoli več ju ni bilo. Kaj torej? Ali ju je potegnil nase velikanski planet Jupiter, ko sta opešana potovalca preblizu drčala mimo njega; morda ju je požrl, kakor n. pr. morski velikani požirajo ves živi ribji drobiž? Ali pa sta se kakor nekdaj cela repatica kje razbila v prah in drobiž? Kje je trdnejši svet, kje zavira, ob katero sta treščila in si razbila glavo?

Dasi temu ni pravega odgovora, nekaj znamenj je venderle prišlo na dan. Ko je sredi meseca novembra minil roj Leonidovih utrinjavk, prikazal se ni do teh let še nikoli drug utrinjavski roj. Sedaj pa se je pojavil v tistem času, ko so zvezdoznanci še iskali Bielove repatice — dné 27. novembra 1872. leta — namesto repatice nov in velik utrinjavski roj. Pater Sechi v Rimu je naštel v 5 urah nad 14.000 teh utrinjavk; na drugih krajih pa so govorili, da so padale utrinjavke takó gosto, kakor bi snežilo.

Le-tá novi roj imajo astronomi za naslednika razsute Bielove repatice. To misel podpira več vzrokov. Prvi je pač ta, da tega roja prej ni bilo, drugi pa je ta, da izvira iz zvezdnega krdela Andromedinega, torej iz kraja, odkoder je prej prihajala repatica sama. Profesor Weiß, ravnatelj dunajske zvezdarne, prerokoval je, da pridejo namesto repatice utrinjavke, ker repatice ni bilo na dan. In glej, res jih je pridrl takó velikanski roj, da so po vseh večjih zvezdarnah na zemlji našteli več stotisoč utrinjavk. Samó na Italijanskem so jih v šestih urah štirje opazovalci našteli nad 33.000.

Odslej se je redovito prikazoval utrinjavski roj Andromedin vselej ob obhodnem času prejšnje repatice, samó da se je zakesnil nekaj malega, in sicer, ker ga je premočno natezal planet Jupiter. Sosebno krasen je bil leta 1885. Takrat so našteli po nekaterih zvezdarnah okolo 75.000 utrinjavk na vsako uro.

Tir novega utrinjavskega roja Andromedinega se tudi takó natančno ujema s potjo prejšnje repatice, da brez nobene dvojbe v po-

dobi utrinjavk Andromedinega roja okolo solnca kroži prah in drobiž razdejane in pokončane repatice Bielove.

Tistim zvezdoslovcem pa ni pritrditi, ki sodijo, da so se nekatere utrinjavke porodile iz kometov. Preskrivnostna so pota vesoljnega stvarstva. Po tisti pravici bi sodili, da repatice pometajo prah in pepel po vsemirji in da gosté v sebi drobiž in razvaline razsutih svetov, dokler se iz vsega ne naredí nov svet, če se repatica ponesreči in ugonobí ob prehudi oviri.

Roj utrinjavk na poti Bielove repatice, katerega so zvezdoznanci pričakovali okolo dné 24. novembra leta 1892., ni se sicer pokazal v Evropi, pač pa v Severni Ameriki. V Northfieldu v Minesotti so jih šteli od minute do minute po 15 do 20, med drobižem dosti kàj lepo svetlih in tolikih, kolikeršen se kaže na videz Jupiter. V zvezdarni v Princetownu so ob 8. uri zvečer opazovali vsakih pet minut okolo sto utrinjavk. Tamkaj so izračunjali, da se jih je vsega skupaj prikazalo okolo 30.000. V Palo-Altu v Kaliforniji so se vsipale kakor sneg; nepretrgoma so priletavale utrinjavke iz vse okolice Andromedinega krdela, da je bilo videti, kakor bi iz odprtega nebá padal ognjen roj na zemljo. Po vsem tem so izračunjali astronomi, da se je dné 23. novembra 1892. leta na óni zemeljski polovici v 24 urah prikazalo okolo 500 milijonov utrinjavk Andromedinega krdela. Kdor pomisli, da že toliko let razpadajo ostanki Bielove zvezde, njemu ni treba šele zagotavljati, da ni bil majhen svet, ki se je pogubil vpričo zemlje! —

Neprezorni so nam nameni božji, in skrivnostna so pota nikdar počivajočega stvarjanja in preoblikovanja vseh vidnih stvaríj. Ne samó cvetica na vrtu prikalí iz semena, rase, dozorí in obrodí svoj sad ter razpade, dočim iz nje semena požene kal mlade cvetice — tudi med svetovi ne počiva prestvarjanje. Ta resnica se nam razodeva sosebno ónkraj Rimske ceste. Od tam nam prinaša zvesta luč poročila, kaj je snovala roka božja pred tisoč in tisoč leti. Stvarnik tukaj strè svetove, ondu zbere njih razvaline v nove podobe, katerim napiše na čelo milijarde prihodnjih vekov, pa tudi uro njih končne pogube! —

Ženin Martinek.

Spisal **A. Koder.**

»Bog ti odpústi grehe velike in male, rajni Martinek, če si jih kàj ponesel s seboj na óni svet, kamor si se preselil že pred mnogo leti in kjer ti ne pohaja tobak za kratkocevno pipico, katero si zvečil ves ljubi dan v brezzobih ustih!«

Takó si mislim pogostoma, kadar sedim sam v poletnih počitkih na domačem vrtu pred ulnjakom in se spominjam tebe. Čebele šumé kakor nekdaj; stari grenadirji v visokih kučmah, katere je naslikal neznan umetnik na panje, stražijo še vedno medeni zaklad v uljnaku — le ti, Martinek, ne prismeješ se od nikoder! In vender, kolikokrat sva počivala ondu na klopi in pušila, jaz smodke, ti pravi cesarski tobak in časih, v slavnejših dneh, tudi smodko iz mojega žepa. Še danes sodim, da naju je bilo lepo gledati v nedeljo popoldne ali kadarsibodi. Jaz, tedaj še mlad optimist, brodil sem s svojimi mislimi po svetovni zgodovini, kjer veljá in je veljala vedno sila več od pravice; po svetovni književnosti, kjer se čislajo le klasiški, najsi ne vedno klasiški umotvori, ti pa, Martinek, grizel si vivček svoje pipice in rekel marsikatero modro med moje optimistiške ideje. Večkrat si se mi zdel v svojem širokokrajniku, v skrlatastem brezrokavniku in razcvelih »mezlanastih« hlačah do kolen kakor tisti gorski pritlikavec, ki se prikaže le vsak vek samotnemu potniku ob studenci, da mu kàj pové o boljših nekdanjih časih in o skritem zlatem zakladu . . . Mnogokdaj si mi res pripovedoval, kakó dobro bi bilo, ko bi šel človek med šmarnimi mašami v »ris«, da bi poklical škrata, sedečega na vrečah, polnih zlatá, globoko v zemlji. Zmajeval si z obrito suho glavo, da so ti kàr vihrali dolgi sivi lasjé, če sem se smijal tvojemu modrovanju, in čudil si se, da sem neverjeten Tomaž, najsi sem že davno odštudiral peto šolo, kjer se neki učé vsa čarodejstva.

A najbolje sva se razumela z Martinkom, kadar sem ga izpraševal, zakaj se ni oženil, kakor so se drugi njegovi sosedje. Tedaj so se mu zasvetile drobne očí, tlesknil je z rokami, pogledal kvišku, globoko potegnil dim iz pipe in dejal:

»Mišja dlaka, pa bi se bil lahko oženil jaz, pošteno in po krščansko oženil in ne brez cvenka! Hehe, pa nisem hotel ženske k hiši, najsi so pritiskale Brinjeva Barba in Potokarjeva Urša in Godčeva Reza za menoj — nisem jih hotel!«

»Ali bi bil kàr tri žene lahko vzel na jedno roko, kakor sultan turški?« vprašam nenavadno zgovornega Martinka.

»Še jedne nisem maral, jedne same, tiste Barbe Brinjeve, ki je mislila, da mora priti v našo hišo za nadlogo«, odgovorí Martinek in nadaljuje:

»Nikar ne misli, da je bil Martinek kàr takó brez neveste! Povedal ti bodem, kakó je bilo s tisto Barbo in zakaj sem še vedno fant, hehehe!«

Martinek si je zažgal potem na goreči pipici smodko, ki sem mu jo podaril za mazilo, da bi povest o nekdanji Brinjevi Barbi bolje tekla, in je pripovedoval takó-le:

»Veš, gospodski sosed moj, ki na bukve bereš in z gosjim peresom škriplješ po cesarskih kancelijah, jaz sem bil takrat, ko me je za ves svet hotela imeti Brinjeva Barba, v najnerodnejših letih, kakor si ti sedaj, ko je človeku pretesno po svetu in preširoko v prsih. Tudi jaz sem si mislil tedaj: Ozrì se po ženski, ki ti je po volji, ki zná sok skuhati, srajco oprati in ki je za pomenek v dolgih zimskih večerih. In takova, baš takova je bila, ali se mi je pa vsaj zdela tista Brinjeva Barba izpod Drče. Opazoval sem jo že prej več nedelj v cerkvi med pridigo, da je lepega velikega života in da gleda takó modro kakor sam župnik na leci, kadar nam čitajo sveti evangelij. Mimo tega ni bila iz slabega doma. Deset mernikov posetve so imeli pri Brinjevih in vsak predpust so zaklali pitanca prašiča. »Táko si vzemi za ženo, in dobro se ti bode godilo na svetu in pomoč bodeš imel v hiši na stara leta«, premišljal sem več večerov zaporedoma v slamnatih svislih in študiral in ugibal, kakó bi razodel Barbi srčne svoje skrivnosti. To pa ni bilo takó lahko, ti sosed s preklano suknjo, zakaj v mojih letih se niso ženili kàr čez noč kakor dandanes. Vasovati je moral fant vsaj jeden predpust pod dekliškim omreženim oknom in fantom je moral plačati sodec vína, da mu niso hodili v škodo. Jaz sem si pa prihranil pri tisti Barbi po srečnem naključji vasovanje in vino — zaradi tega bržkone tudi ni bila volja božja, da bi se bila vzela za vselej!

Veš, tisto naključje je bilo kakor nalašč zame in za Barbo, ki ni bila več v letih, ko se postavlja rožmarinček na spalniško okno! Spomladi je bilo, in vrba je muževela dôli ob potoku, in kukavica se je oglašala gôri na Završji, mi pa smo grabili listje gôri v Kačjem kotu ter ga nosili globoko v dolino. Naključje je že bržkone po božji milosti, da se dotikata naš in pa Brinjarjev gozd in da sva midva z Barbo tisto pomlad grabila skupaj v Kačjem kotu in si klicala kàj

poštenih besed ob grabljanji, da je letel majnik po grčavih gabrih in da se je plašila žolna na vršiči. Oh, in lepe so se mi zdele tiste ure v Kačjem kotu, najsi sva nosila z Barbo zvečer v preramnih koših listje v dolino, da je kapalo od vsakega lasú. Vender v prsih je bilo nekaj prijetnega, ko sva si pomagala zadevati drug drugemu težki paličasti koš in ko sva stopala drug poleg drugega ob tisti drči pod Kačjim kotom, od koder se čuje takó dolgo jek, če zatočiš kamen po nji.

Tisti večer — bilo je v štiridesetdnevnem postu — stopala sva zopet, ko se je že storil mrak, z Barbo po stezi ob drči, da sta kàr režala težko naložena koša na hrbtu. Kàr izproži Barbin leseni čevelj kamen nad drčo in za njim cel plaz, ki se udere pod nama, kakor bi se peklo odpiralo.

»Barba!« zakličem jaz in ji stisnem desnico; toda predno se zaveva, odpeljeva se kakor v mehki kočiji po plazu globoko dôli v prepad.

Sam ne vem, kakó mi je bilo tedaj pri srci, ali tega se spominjam še danes, da nisem molil in na pomaganje klical tudi ne, zakaj čutil sem, da sem se v strahu oprijel Barbe in da sem drčal kakor polž z lupinasto hišo na hrbtu, kdo zná, kam v dolino. Poslednja misel, sodim še danes, ni bila brez odpustnega greha, katerega sem pa pregnal že davno pri velikonočni izpovedi. Ali kaj sem hotel! Šele ko sva pridrčala z Barbo nekoliko opraskana in raztrgana v prepad v robidov grm, prepričala sva se, da to ni vsakdanje naključje in da ne zlezeva kàr takó iz tega lisičjega gnezda. Potem poskušava na na desni in levi splezati po drči kvišku. Zastonj! Po zadnjem deževji opolzla zemlja se je zapored udirala pod nama ter dričala zopet in zopet v prepad. Ko bi se ne bila bala zlobnih jezikov, ki podtikajo celó človeški nesreči hudoben namen, klicala bi bila pomoči, takó pa sva sklenila počakati, da zasije mesec.

Prijatelj gospodski, umeješ me, da sem imel srečo in pa nesrečo z nekdanjo Barbo! Samó toliko sem se izpozabil tedaj, da sem ji dejal:

»Veš, soseda moja, ker že skupaj deliva križe in težave tega prepada, ostani mi zvesta, ko se izkopljeva iz tega brloga! In če ti je prav, povem ti, da prideva v nedeljo s strijcem k vam na ógledi.«

Videti bi bil moral tedaj Barbo v prepadu, kakor sem jo ogledaval jaz v mesečini, ki je svetila skozi robidovje nanjo, in sodil bi bil, kakó srečna je bila poleg mene in kakó je skrbela, da bi se ne poškodoval še pred ogledi na nje domu!

Že drugo nedeljo po krščanskem nauku stisneva z rajnim strijcem dva bokala tepkovca pod plašč in zavijeva zadi za ograjo k Brinjarjevim na ogledi. Stari Brinjar je baš ležal na klopi ob peči in koruzo je robkal, ko sva vstopila s strijcem in prisedla na gorenjo stran pečí. Pohvalila sva lepo pomladno vreme zunaj, ki izvestno še prežene Brinjarja od pečí in pod jablanov cvet.

Niti pogledal naju ni starec, le koruzo je robkal, najsi je bila nedelja, in kašljal je. Kàj skoro pa smo sedeli vsi štirje, namreč stari Brinjar, njegova Barba in midva, za jesenovo mizo v kotu pod podobo sv. Roka in tepkovec smo si napijali. Videti bi bil moral tedaj sosedovo hčer, kakó je sedela poleg mene in mi napijala na zdravje in hvalila sladki tepkovec in pa tožila, kakó dolgočasno je pri hiši, če ni moškega, ki bi gospodaril na posestvu.

»Pa bi si poiskala ženina, Barba, za kratek čas in za delo na polji«, povzdigne zdajci strijc svoj hripavi glas in napije staremu Brinjarju, češ: »Le stisni ga, starec, danes osovrej pa bodeš lahko zibal, če se zmenimo, kakor je prav in v navadi! Pa kàr poglejmo, kakó gospodarite, da je prej izgovorjeno in prej postavljeno v pismo.«

Zazijal je sicer stari Brinjar ob tem nepričakovanem oklici svojega posestva, ali ker je že pogostoma sam govoril Barbi na srcé, da bi bil sosedov Martinek doberšen in varčen ženin, dejal je: »Ni vraga, da bi nas ne užugala vidva, ki sta z grunta; a takó na slabem tudi nismo in stradati nam ni treba.«

Izgovorivši stopa pred nami iz hiše v klet in odpira ondu predala, kjer sta počivala še predlanska pšenica in ječmen iz minulega leta, ob stropu pa célo prašičje pleče od zadnjega predpusta.

Ponosen je bil stari Brinjar na svoje bogato skladišče domačih jedil, in strijc me je ščipal v komolec, kakor bi hotel reči: »Le Barbe se drži — dobra gospodinja bode!«

Iz kleti odidemo v hlev, kjer sta stali dve kravi »dimlji« pri jaslih. Tudi tu je bilo storjeno po volji. Pohvalil in potipal je kravi in silil potem na vrt. Ondu je preštel sadno drevje, potrkal na skedenjski ogel in se ozrl v podstrešje, ali se še ni preveč posušila klaja v dolgi zimi. Naposled potrka Brinjarju na rame in pristavi:

»Lepo posestvo imaš in tudi na davkih te ne bodo rubili, in biriča ne bodeš pustil pod streho.«

V tistem trenutku je bilo dovolj Brinjarju. Jezila ga je že prej strijčeva nezaupnost, a da mu omenja davkov, katere je sovražil bolj od naglavnega greha, bilo mu je preveč.

»Leblajtarjev in biriških prijateljev ne potrebujem nì danes nì nikdar, najsi ostanem sam na posestvu!«

Rekši se Brinjar kàr naravnost odpravi v vežo in zapahne duri za seboj.

»Oh, ljubi sv. Martin, zakaj vas nisem opomnila, da oče ne morejo slišati o biriči in da teden dnij ne izpregovoré besede s tistim, kdor jim omeni biriča v hiši!« Takó vzdihne potem Barba in prezebajoč zavije v hlev.

»Ni šentaj, da bi bil Brinjar takó občuten, najsi je teden dnij sedèl pod ključem, ker je nekega biriča nekaj pretipal!« jezí se potem strijc pod jablano. Skoro potem oba preskočiva sosedov plot. Niti tepkovčeve posode nisva vzela s seboj.« —

Takó je pripovedoval Martinek in potem zamišljen pristavil: »Vse mine na svetu, najboljša irhovina ne traja večno, in tudi Barbina ljubezen se je potem skrhala — zaradi tiste vražje besede biriške, ki nikomur ne prinese sreče.«

»Pa da si nisi potem izbral druge neveste, Martinek?« vprašam svojega tovariša, ko si je tlačil novo pipico.

»Saj sem si jo in prav nalašč sem si jo, da bi se osvetil staremu Brinjarju«, odreže se Martinek. »Veš, gospodski prijatelj, Bog mi odpústi, ker sem takó skoro pozabil Barbo in se še tisto leto zagledal v Potokarjevo Uršo! To pa je bilo takó-le: K izpraševanju smo hodili drugo pomlad farni fantje h kapelanu, ki so bili potem na Sveti gori za župnika, in hudo so nas imeli gospod, ker smo dremali po klopéh in odgovarjali slabo ali pa ničesar.

»No, Martinek, ti si že fant, ki se ženiš, kaj pa pomeni sveti zakon?« vprašajo me neki dan gospod.

Ne veš, kakó so me spravili v zadrego; zakaj ves čas med naukom sem premišljal, kje in kakó bi se zopet ženil.

Po dolgem pomisleku pravim: »Meni prav nič ne pomeni sveti zakon, saj nimam neveste.« Rohneli so nekaj časa kapelan name in po leskovki so baje gledali za odgovor, naposled pa so se pomirili in dejali:

»Ti in pa Potokarjeva Urša sta si podobna kakor vinar vinarju! Tudi ta ni vedela, kaj pomeni ta sveti zakrament, najsi je bila že jedenkrat na oklicih.«

Smijali so se potem pobožni gospod, da se jim je tresla tista črna suknja, in smijali so se moji tovariši; jaz pa sem se potuhnil in si mislil: »Baš Urša bi bila res zame, ker jo gospod takó hvalijo in ker jo je zapustil ženin, kakor sem jaz nevesto.«

Domov gredé sem potem nalašč zaostal za tovariši, ki so me vso pot pitali z Uršo. Po stranski poti krenem na Gaberje, kjer je bila Urša Potokarjeva domá.

Ko se ustavim pod oknom Potokarjeve hiše, začujem zibanje v hiši in otroški jok.

Začudim se, da imajo pri Potokarjevih zibelko, saj je bila stara Potokarica že skljućena kakor vrba, Urša pa šele na oklicih, zaradi tega zakličem skozi okno v hišo: »Zvrni ga, zvrni, Urša, otroka, saj ni tvoj, in zibelko zanesi pod streho!«

Nihče ni odgovoril mojemu prijaznemu pozdravu, le otrok je kričal še glasneje, in vežne duri so zaškripale v tečajih. In predno se zavem, začutim na križi Potokarjeve burklje in ugledam razsrjeno rdečolaso Uršo, ki reží vame kakor kovač v žerjavico! Vidiš, prijatelj gospodski, nikomur ni verjeti na svetu in nikogar slušati! Jaz sem poslušal pobožne gospodske nauke in svète, pa sem jo izkupil, da nič takega!« —

Smijal sem se nekaj časa tovarišu in nagajivo pristavil:

»Burklje so torej krive, da si ostal samec in da se nisi upal več vasovati pod okni?«

»Da bi jaz ne bil dobil neveste? Deset na mezinec sem jih imel, a maral nisem nobene! Poslušaj me, kakó sem pustil še tretjo nevesto na ledu o poletni vročini!

Tisto poletje, znanec gospodski — ti si še tedaj s komarji plesal — brale so čebele takó bogato, da je že v pasjih dneh kàr dišalo po medu. Tudi jaz sem jih imel v reji dvajset panjev in obetal sem si dobiček za nove irhaste hlače in za zajčji klobuk. Pa sem tudi imel dobiček, da ga pomnim še danes in da bi se mi še ti rogal, ko bi ti zaupal vse, kaj in kakó je bilo s tisto čebelno rejo. Veš, čebele so rojile in brale med, jaz pa sem jih hodil stražil in tehtat ponoči, da bi si izračunjal že naprej, koliko bode dobička. In ko sedim takó zamišljen poleg ulnjaka in mi luna sije takó mlečnato v obraz, spomnim se, da sem še vedno samec in da nobeno deklè ne oddrsne okenca, če zaukam ponoči na vasi. Sram me je bilo te tožne misli in vprašal sem se: »Martinek, trideset let imaš, krščen in birman si in na pol gruntni hiši si se porodil, pa bi ponoči sam stražil čebele in bi jih!« Urno sklenem, da bodi še nocoj temu konec. Zató stopim na spodnji konec pohišja, snamem s klina lestvo in jo odnesem v spodnji konec vasi pod okno, kjer je stanovala Godčeva Reza, najlepša in najbolj petična vaška hči. Strah me je bilo nekoliko, ko so lajali name vsi privezani in slobodni pasji stražniki. Prišedši na Godčev vrt, prisl onim

lestev k širokovejatemu orehu in zlezem v vejevje čakat, kdaj se mi ponudi prilika, da se preselim bliže k Rezinemu oknu.

Hudo je na svetu, če se človeka drží smola, in mene se je držala tedaj, da je bilo kàj. Toliko da počivam nekaj časa na orehu in poslušam, če že spí in smrčí stari Godec, hud, siten in skop dedec, ko se pritepe in prikrade po vasi Gabrov Andrej, ti ga nisi poznal, jaz sem ga pa in ga kolnem še danes, kadar sem slabe volje. Andrej Gabrov je bil močan kakor medved in hudoben kakor vrag in v strahu je imel vse ponočne vasovalce. Tisti Andrej torej prikresá pod oreh, odnese mojo lestvico in jo postavi pod Rezino okno.

»Da bi te sv. Gol z batino potipal, ti nepridiprav!« molim potihoma na orehu. Nič ni pomagala meni moja tiha molitev, njemu pa je moja lestvica; zakaj skoro potem se je oddrsnilo Rezino okence, in pričelo se je šepetanje brez konca in kraja. Jezil sem se kakor gad, ko sem se zavedel svoje smole, in najrajši bi bil stopil z oreha in izpodbil svojemu tekmecu lestvo, ko bi ne bil že čul strašnih povestij o njega pestéh. Jezo sem torej požiral in čakal, da splava mesec za gore in da zlezem brez nevarnosti z oreha.

Zopet smola, prava smola! Baš tisto noč je sijal mesec do ranega jutra, in tekmec Andrej je slonel na lestvici tudi do zore.

Ko se prepričam o svoji popolni smoli, naslonim glavo na deblo in zadremljem. Predramijo me šele bolečine, kakor bi me kdo zbadal s šilom. Hudo zamahnem s pestjó okolo sebe, ali bolečine so čimdalje večje in se širijo po vsem životu. Jamem si meti očí in ko se vzdramim, zapazim, da sedim sredi osinega roja na drevesi in da me razjarjene živalce strašno pikajo. In kolikor bolj sem otepal okrog sebe, tem strastneje se je zaganjal mrčes vame in mi sedal po rokah, obrazu, po laséh in celó za razgaljeno srajco! Ko se prepričam, da je brez uspeha moja bramba in da me uniči srdita žival, jamem kričati na vse grlo, da se razlega daleč na okrog. Brezupno se ozrem tudi v Rezino okno. Ugledam jo — Rezo mršavo in zaspano za umazanim steklom; režala se je kakor pečen krompir moji nesreči« . .

Dalje ni pripovedoval Martinek, samó ugaslo pipo je zvečil in hudo je pogledaval dôli po vasi, kjer je gledalo nekaj Godčeve strehe izmed vrtnega zelenja.

Tiho je bilo potem okrog in okrog. Solnce se je nagnilo, in domače kokoši so že pogledavale po gredéh. Tudi sosed Martinek je iztegnil svoje dolge koščene roke od sebe, zazdehalo se mu je, in namežiknil je s svojim duhovitim očesom, kakor bi hotel reči: »Znanec

gospodski, tudi Martinek ima svojo zgodovino, najsi oteplje samec na stara leta rosó.«

Poslovila sva se tedaj zadnjič z rajnim Martinkom, in zaklical mi je še za vrtnim plotom v slovó:

»Pa Martinka ne pozabi, Martinka, ki je še vedno fant, najsi je bil trikrat ženin, hehehe!«

Ko sem se drugo leto vrnil pred domači ulnjak, pripovedoval mi je star sosed, kakó lep pogreb je imel Martinek in da so ga nosili fantje z belimi šopki na prsih, saj je ostal vse žive dni le — ženin, in takovemu se spodobi fantovski pogreb! —

Očetov greh.

Povest. Spisal **Janko Kersnik.**

(Dalje.)

V sobi, v kotu med okni, nasproti véliki peči, še vedno stojí stara, bela javorova miza, in okolo nje so dolge nerodne klopí; na steni visé v lesenih okvirih na steklo naslikane podobe svetniške, v kotu pa je razpelo — vse še na tistem mestu kakor pred dvajsetimi in več leti, samó vse prašno, zamazano, okajeno.

Janez je poznal že vse to in tudi ni pričakoval izpremembe. Ravnodušno odloží mali kovčeg, ki ga je prinesel s seboj, na klop pri peči, sam pa séde za mizo.

Mati pobriše s predpasnikom nekolikokrat preko mize in potem za trenutek izgine iz sobe. Stari Kačon potegne svoj vivček in tobačni mehur iz žepa in si tlači pipo.

»Potrpite, oče!« velí sin in gré odpirat kovčeg.

»Kaj pa imaš tam?« vpraša starec z zadovoljnim nasmehom.

Student prinese majhen zavitek in ga položí pred očeta.

»Nekaj smodek za vas!« reče veselo, »tiste — dolge so!«

Očetu se še bolj razjasní lice.

»Glej ga, glej!« deje nató — druge besede ne ujame — in vtakne pipo in mehur v žep, iz zavitka pa potegne smodko.

»Janez, Janez! Oče!« zakliče mati pri vratih, katera le nekoliko popré.

Kačon odide v vežo in potisne duri za seboj.

»Kje pa je steklenica borovničevca, ki sem jo hranila tu zadi v omari?« vpraša Jera. »Požirek mu moram dati!«

»Dà, dà!« hití Kačon; »tu zadi mora biti!«

Rekši seže v omaro.

»Steklenica je v nji, žganje si pa ti popil!« razhudi se mati polglasno in odrine od sebe možá, kateri drží prazno steklenico v roki. »Béži, béži, ti bi mu niti ne mogel dati suhega kruha!«

»Gôri pojdem — na Koreno — k Volku! Ta ima še nekaj borovničevca!«

»Ni treba! V izbo pojdi!« velí ona, in Kačon se ji ne ustavlja.

V sobi séde zopet kraj mize in si vesele volje užiga smodko.

»No, kaj pa je s teboj? Bodeš li skoro v cesarski službi, ali si že?« vpraša skozi gosti dim, ki ga puha preko mize.

»Nimam je še, pa dolgo pač ne bode!« reče sin in iztika po kovčegu.

Sedaj vstopi mati ter prinese hleb črnega kruha in na majhnem lesenem krožniku kupec lepih jabolk.

»Letos jih je bilo nekaj, tu na starem drevesi za hlevom!« reče sinu in položí nož predenj; potem zopet odhití iz sobe, in oče in sin začujeta nje korake pod streho.

»Kam pa so ušli mati?« vpraša student, ko si odrezuje koščck kruha.

V Kačonovi glavi se porodí vesela slutnja.

»I, pa že kàj ima skritega tam gôri!« reče nató in zakašlja, kakor bi se zdajci spomnil svojega suhega grla.

»Kje te bodo pa nastavili? Kam te pošljejo?« vpraša, dasi sam zase ugiblje, kje ima Jera skrito pijačo, katero mora prinesti vsak hip; zakaj po drugem ne iztika gôri pod streho; takó je moral sklepati iz prejšnjega besedovanja.

»Tega še ne vem! Morda pridem v Ljubljano, morda v Gorico. Skoro se odloči!«

Starec novič zakašlja, a potem zopet vpraša:

»Koliko bodeš pa služil? Bode li za trud?«

»Ne vem, tudi tega ne vem,« zasmeje se sin; »nekaj stotakov na leto, toliko, da se bode živelo!«

»Nekaj stotakov? No, prihranil bodeš pač kàj? Čemú si pa študiral? Čemú smo te pa dali v šolo?«

Okrog sinovih usten leže za trenutek zaničljiv posmeh; nehoté se spomni dvojbenih zaslug, katere ima oče gledé njegove izobrazbe.

Ali okó mu pohití preko umazane sobe čez razpokano peč, in glej, tam gôri leží kup cunj in raztrganih odej, in zazdí se mu, kakor da je život v njih. Dà, tam je čepela stara mati Barba in ta mu je pravila, da je prav tam in dolgo pred njo tudi že čepela stara — prastara babica, in ta in óna — obe sta vsaka v svoji dôbi noč in dan, leto za letom, dokler jima je bil odmerjen óni prostor za čelešnikom, pletli belo slamo v kite, za zaslužek dveh treh krajcarjev na dan; in ta stara mati Barba mu je otroku, mlademu dijaku, tudi vedno pripovedovala, naj se le kàj učí, da bode kàj, da si kàj prisluži, prihrani, da bode kdàj pomagal domačinom, materi in očetu, zlasti pa — gruntu, na katerem se je porodil!

Te misli bliskoma hité mlademu možu po glavi.

»Grunta, starega grunta, pač ne bodemo več mogli nazaj kupovati!« reče po kratkem molku pod vtiskom naglega razmišljanja.

Kačon je, sledeč sinovim očém, pogledal tja v kot na peči, na kup umazanih krp, in tudi njemu se je zazdelo, da čepí nekovo živo bitje tamkaj; toda on ni mislil na mater Barbo, ne, ona stara koščena, devetdesetletna babica je vstala pred njim, in ko je začul sinov odgovor: »Grunta — grunta ne bodemo več kupovali« — zazvenelo mu je še nekaj drugega po ušesih; tisti strogi: »Béži — béži — ne dotikaj se me!«, s katerim ga je nekoč odpodila, ko ji je hotel pomagati s pečí.

Stresne se in hoče nekaj odgovoriti; pa sam ne vé, kakó in kaj. V tem pa vstopi mati in prinese steklenico borovničevca in majhen kozarec ter oboje postavi pred sina.

»Truden si in žejen, Janez!« méni skrbno.

»Pa ta ni, da bi gasil žejo!« nasmehne se sin.

»Oh, dober je — dober! Le pokusi!« sili oče in natoči kozarec.

»Prej bi rajši malo vode!« reče Janez, in mati je že zunaj, da mu izpolni željo.

V tem izpije Kačon poln kozarec žganja in ko ga iz nova napolni, prigovarja sinu: »Le daj, le daj, ta hasne zdravju! Povsod ne dobiš tako pristnega!«

Ko se mati vrne, ponudi sin tudi nji nekaj v popir zavitega.

»I, kaj pa je to?« vzklikne ženica vesela in vsa rdeča v zgubanem lici ter odvija popir. Bujno pisan, svilnat robec, v hribih takó priljubljen, razvije se pred njo.

»Oh, Janez! Kàj takega si mi prinesel? Ta je pa drag, drag!«

»Ni takó, kakor se vam zdí!« zasmeje se sin.

»Takoj v nedeljo pojdem v cerkev ž njim!« pravi mati in dene ta novi zaklad v skrinjo v izbi.

Nató sedé vsi trije v živahnem razgovoru do pozne noči. Za večerjo skuha mati najboljše, kar vzmore: žgance in mleko, in sinu tekne jed kakor nekdaj, ko je še deček prignal živino s paše. Radost ga obhaja, spoznavšega, da sta ga oče in mati resnično vesela. Da seza oče v jednomer po borovničevci, to ga ne moti, celó mati Jera ne opazi tega. Govoré o vsem, kar se jim ravno nudi, največ o tem, kakó je zunaj po svetu, in Janez mora vse razkladati; vmes pa se vpletajo dogodki iz domačega kraja.

Stari Kačon je že nekoliko pijan in kreše in kreše, da bi užgal mokri konec svoje smodke; kàr mu šine nova misel v glavo.

»Pa — oženiš se venderle skoro, Janez — — dobro oženiš? To bi bilo nekaj!« deje počasi, zakaj jezik se mu že nekoliko zapleta.

»Kdo vé? Morda bode kàj takega!« nasmehne se sin, in tanko materino uhó takoj zapazi, kakšna tiha radost zvení iz teh besed.

»Ali res, Janez?« vpraša veselo presenečena.

»Le potrpite! Jutri, jutri povem več! A za ženitev je pač še čas; saj sem še mlad, premlad; ampak — govorili bodemo pač o tem!«

»Je li bogata?« zajeca oče.

»Pústi ga vender!« razhudi se mati.

Sin očeta resno pogleda in reče mirno:

»Bogata ni!«

Starec se ves osupel ozrè vanj, a ne črhne nì besede, mati pa pobriše krušne drobtine v kraj na kupec ter še jedenkrat posvarí možá:

»Pústi ga v miru; sam nama pové, kadar bode čas za to!«

In s tem je bil ta predmet končan.

Pozno je, ko ležejo spat. Oče, katerega je premagalo žganje, zmaje se počasi v hlev, sinu pa priredí Kačonka ležišče v sobi takó dobro, kakor je vzmore; tamkaj utrujeni mladi mož sladko zaspí; mati pa bdí še dolgo dolgo v sosedni izbi, skljućeno sedeč na poležani slami, pregrnjeni s hodno rjuho, in izpušča debele lesene kroglice na molku skozi suhe prste.

Moliti ne more privajenih molitev, ampak iz vse duše vzdihuje: »Svetà Mati božja, ohrani ga, izprôsi mu vso srečo tega svetá!«

Sedaj in sedaj ji kane debela solza na koščene prste, toda v srci je srečna, neznano srečna! —

XIII.

»Hoj, hoj! Janez Kačon! Odkod si se pa ti vzel?« takó zakliče v vzprejemni sobi krašinjskega župnišča mladi kapelan in stiska roko prijatelju.

Bilo je drugi dan po Janezevem prihodu; že zgodaj dopoldne se je odpravil z doma in se opravičil s tem, da ima važen posel v župnišči. Stara dva nista vpraševala več; oče je šel na njivo po zadnjo repo, mati pa je zrla za sinom, dokler ni izginil v dolini za strmim robom.

V župnišči je gospodoval začasno kapelan Peter, nekdanji Janezov dober prijatelj, in ta je sedaj takó odkrito-veselo pozdravil prišleca. Starejši je bil sicer od Kačona, ampak prejšnje mnogoletno občevanje je izbrisalo to razliko.

»Danes ostaneš tu, pri meni!« hití Peter; »mojo kapljico pokusiš, pa kàj drugega imam tudi, da ne porečeš, da smo mi prav zadnji na svetu!«

»Tega še nikdar nisem trdil!« nasmehne se Kačon.

»Oh, seveda, kar se tiče kapljice! Ampak sicer smo vam zadnji — mi kutarji — mračnjaki — vam razsvetljencem —« pošali se kapelan dobrovoljno.

»Ne bodi, ne bodi! Le daj, kar imaš! Pa stoj — najprej opraviva tisto, kar me je privedlo semkaj! Za Boga, saj nisem vedel, da si ti tukaj; tu v vasi sem šele začul to novico!«

»Česa pa želiš takó važnega? Oženil se vender še ne bodeš?« zakliče veseli gospod Peter.

»Ugenil si!«

»Ej — da bi te! Je li res?« zavzame se óni. »Pa morava kàr sesti!«

Kačon potem duhovniku razloží vzroke svojega poseta. Profesorske izpite je dovršil in sedaj pričakuje sleharni dan, da ga imenujejo kam na gimnazijo tu dôli v slovenski domovini. Tukaj hoče prvo leto prebiti takó, potem se oženi; in prav ta ženitev, ali bolje, družinsko razmerje njegove neveste, napotilo ga je sedaj domov; sicer bi ga morda ne bilo. Ona sama o svoji rodbini ne vé mnogo; vzgojila jo je teta, katera jo je naposled tudi vzprejela za svoje dete; znano ji je le iz nekaterih tetinih opazek, da se je porodila tu v krašinjski fari in da jo je mati še kot malo dete vzela s seboj, ko si je iskala službe po svetu. Mati je iz davna umrla, sorodniki menda tudi; rojstvenega lista ni imela nikdar, ampak jedino legitimacijo, da jo je teta pohčerila. Rodbinskega imena ni izpremenila, ker je imela teta prav tisto imé.

»Oh, počakaj, to skoro najdeva!« vzklikne kapelan in stopi k veliki omari po matrike. »Kakó ji je imé — kakov priimek?«

»Helena Logarjeva.«

»Logar — Logar — počakaj — to imé tukaj ni navadno; pa jaz sem še premalo časa tu, da bi poznal vse ljudí ali vse rodbine.«

V tem listka po imeniku, Janez pa zrè sanjavo predse, kakor bi gledal v megleni dalji ljubki obrazek svoje Helene.

»Stoj — tu je!« vzklikne duhovnik; »Logar v Zabukovji in pa še jeden Logar v Lisičji nad Korenom; dve rodbini; ali veš hišni priimek?«

»Ne, Heleni ni bil znan!«

»Tu sta Logar — Zabukovščak in pa Logar — po domače Lukec. Poglejmo v glavno knjigo.«

Sedaj pristopi tudi Janez in nekamo razburjen gleda na debele liste, katere prelaga duhovnik.

»Tu je Logar — Zabukovščak in vsa njegova rodbina; a — Helena, praviš? Helene ni med njimi. Poglejva ónega v Lisičji. Tu je! Logar, po domače Lukec, kočar v Lisičji poleg Korenega — umrl; žena Polona umrla; hči Helena umrla pred dveindvajsetimi leti v ljubljanski bólnici; a tu Helena — nezakonska hči prejšnje — ta še živí; koliko let šteje tvoja nevesta?«

»Štiriindvajset — menda!« deje Janez.

»To se ujema! Ta je! Druge ni v krašinjski župniji!«

»Ta je — gotovo!« pritrdi Janez; »pravila je, da je bila mati tudi Helena; vender da je nezakonska, tega menda sama ne vé; sluti pa morda!«

»In kaj je sedaj, ako smem vprašati?«

»Guvernanta na Dunaji! Oh, ko bi jo ti poznal, Peter!«

»Škoda!« nasmeje se duhovnik v dobrovoljni šali, »pa morda jo vender vidim še jedenkrat kot — ženo tvojo.«

Rekši hoče zapreti matriko.

»Stoj! Rojstveni list mi napravi! Nekaj moram venderle prinesti z doma!« pravi Janez.

Kapelan mu ustreže in dočim piše listino, hodi Janez nekamo vznemirjen po sobi.

Duhovnik vzpogleda.

»Čuj, Janez!« reče zdajci prav mladeniški lahkomiselno; »predalček, kjer bodi očetovo imé, mora ostati prazen! Jaz bi dejal, da počakaš z rojstvenim listom do oklica. Nevesto utegne to-le neprijetno dirniti!«

»Pojdi, pojdi! Prepametna je! Predsodkov nima, kakor jih nimam jaz! Kdo bi vprašal po očetu — sam Bog zná, kje je in kdo je!«

Takó govoreč iz nova premeri sobo; potem pa reče naglo:

»I, če pa misliš — stoj! Pa pústi za sedaj! Časa je še dovolj — in ako me ona vpraša, povem ji ustno. Saj tudi domá lahko kàj pozvem o tem. Lukčeva, praviš, kàj ne — Lukčeva? Čudno, da tudi domá nikdar nisem čul tega imena! In tudi óne koče ni več nad Korenom!«

»Vse se izpreminja!« deje duhovnik, »in vse takó naglo, da se komaj zavedamo izpremememb.«

V tem zaprè knjigo v omaro, in prijatelja se lotita drugega razgovora.

Obed pri župnem upravitelji, dasi ne Bog zná, kaj, bil je vender boljši nego óni, s katerim je pričakovala sina skrbna Kačonka; tudi kapelanovo vino je bilo dobro in gotovo boljše nego óno, katero je mati, vsa zasopla, prinesla še predpoldne iz kompoljske krčme in za katero je žrtvovala malone zadnje krajcarje iz skrivnega predala v skrinji.

Solnce se je že pomikalo nizdolu, ko sta stara dva spoznala, da ne bode sina na skupno kosilo. Mati Jera spravi bokal vina pod ključ in prav takó skuhano gnjat; gospodar ne zine besede, ampak je zadovoljen z drugimi jedmí, katerih je še vedno več na izbiro nego ob proščenji.

Zadnji žarki novemberskega solnca se plazijo ob strmih rebrih kompoljskega hriba, ko stopa mladi Kačon polagoma po peščeni stezi vkreber proti domu. Z daljne ljubljanske ravnine sèm piše gorak jug, neprijeten in vlažen, obetajoč trajno deževje; pred sabo goni debelo, temnosivo plast oblakov, katerih senca leze podvojeno hitro preko gričev, brd in ravnin bliže in bliže. Kje je še oblak? Tam daleč navpično nad mengiškim poljem, a njegova senca je že tu in leze in hití čez dobravo, nekoliko prej blesteče v rdečih žarkih zahajajočega solnca.

Janez nekoliko postojí in gleda z robú na zadnjem ovinku ta prizor. Tudi nanj vpliva prirodna izprememba. Prej še takó veselemu in zadovoljnemu zaradi prijetno prebitih uric v prijateljevi družbi, leže mu zdajci nekaj težkega na srcé, na prsi; teman oblak, ki prihaja bliže in bliže, porodí mu neznano mučno slutnjo; sname si klobuk z vroče glave, odpnè suknjo in globoko sopeč, govorí predse:

»Ta jug, ta neprijetni jug!«

Počasi stopa dalje in že ugleda raztrgano sleme domače hiše in takoj potem mater, ki stojí na pragu in očito pazi in gleda, kdaj bi se vrnil. To mu zopet vdihne prejšnjo veselo voljo in mu pospeši korak.

»Mati, mati! Tudi Helena jo bode ljubila — svoje ni poznala, pa saj je morala biti njena prav taka!« To razmišljanje mu roji po glavi, ko pozdravlja mater.

»Zakaj mi niste povedali, da imate novega gospoda, novega kapelana?« deje ji, opravičujoč svojo pozno vrnitev. »Pri njem sem moral ostati!«

»V župnišči si bil, pri gospodu?« vzklikne Kačonka, in videti je, da bi to opravičilo vsako, tudi najvažnejšo zamudo. »Kàj se poznata z gospodom Petrom?«

Janez ji mora razložiti, kakó je prebil ta dan, in v tem znaša mati vse, kar je bilo namenjeno za opoldanski obed in kar je skrbno prihranila sinu.

Po večerji sedí trojica v živahnem razgovoru ob mizi, in stari Kačon silno zadovoljen zopet vleče ob dolgi smodki.

Koliko časa še ostane sin domá, tega doslej nihče ni vprašal: mati ne, ker se je bala tega vprašanja — najrajši bi imela Janeza domá, da bi mu le mogla s čim postrezati — oče pa ne, ker je videl in čutil, da imajo dnevi sinovega bivanja tudi zanj dôkaj prazničnega. Oba se bojita besede, katero še nekoč izusti: »Sedaj pa odidem!«

Bodoči profesor je nocoj časih nekoliko zamišljen; rad bi izprožil razgovor o predmetu, ki mu je sosebno danes na srci zaradi pozvedeb v župnišči; pa ne vé, kakó bi pričel.

Oče mu pride slučajno naproti s priljubljeno svojo opomnjo:

»Pa oženiti se moraš, Janez, dobro oženiti!«

»Zakaj ne?« nasmehne se sin; »že sinoči sem povedal nekaj takega!«

»Je li zala — gospodska?« reče mati, ki ob oglu mize sedeča plete široko slamnato kito.

»Gospodska je — sedaj! Toda gospodskega rodú menda ni! Pa dobro, da ste me opozorili, morda vesta vidva kàj več o nji in sosebno o nje materi?« pravi mladi mož nasmehoma.

»Midva?« vzklikneta oba radovedna in skoro presenečena.

Mati prestane plesti, oče pa vzame smodko iz ust.

»Dà, dà — ali kàj veste o Lukčevih, o neki Lukčevi Lenki?«

V hiši nastane molk, kakor bi bili vsi okameneli; samó stari mršavi maček prede na gorki peči.

(Konec prihodnjič.)

Očrtki in profili iz modernega češkega pesništva.

Književne studije. Spisal **K. Hoffmeister.**

(Dalje.)

I. *J. S. Machar.*

Bila je sezona leta 1887., ki je podarila češki književnosti prvo knjigo Macharjevo. »Confiteor« je nazval pesnik svoje prvence, nastale med letom 1881. do 1885. in posvečene Jakobu Arbesu, nestorju češke književnosti. Že v predgovoru tega dela veje kàj poseben duh. »Ne vem, čemú bi izdal knjigo? Idealov nimam, da bi se boril zanje kakor drugi; naučni poeziji nisem naklonjen, da bi kakorkoli poučeval národ — čemú torej naj jo izdam?« — »»Resnična umetnost nikoli ne rabi navadnim potrebam človeštva. Podajte to, kar živí v vaši notranjosti — kažite se kakor človeka, to bode že zadoščalo!«« Takó je sivi Arbes nasvetoval dvoječemu pesniku, in Machar ga je slušal in izdal knjigo. Če je takó starejšemu prijatelju označil svoje stališče proti poeziji, razložil je précej pesniški svoj »credo« na pričetku svoje knjige, da se je brez okolišev predstavil v pristni svoji podobi. »Nikoli ne bode poezija rabila za vòd vaših dejanj, vi filistri; nikoli ne bode poskušala zanetiti pepela vaših src; nikoli vam ne bode hotela jasniti mračnih glav; nikoli se ne bode dala nastaviti za preceptorja vaših sinov, nikoli za guvernanto vaših hčerâ!« takó sklepa pogovor pesnika in meščana, prolog svojega prvega dela. In: »Na svetu živí sestra lepote, prej mu neznana. Od dolgega trpljenja ji je osivela glava, vedno je resna in trezna. Resnica je. Ta prostira sedaj svojo roko nad sestrico in ne dá, da bi se ji ljubeznivo telesce skrilo pod pisanim nakitom. Gledamo ji v okó, kjer vidimo sledove življenskih izkušenj, srečnih in bridkih časov, in srečni smo, da ji utegnemo vplesti preprost cvet kot lišp v lasé. — Kaj pa je do tega, najsi cvet zvene in se razdehtí — nam je dovolj, več nam ni dovolil čas . . . drugi naj jo pridejo za nami krasit s svežim novim cvetjem!« — Takó poje v »Romanci o lepoti«, kjer označuje moderno poezijo, kakeršna bodi po njega nazorih. Pesnik nam riše človeka, kakeršen je, kakó misli, čuti in trpí — človek v Macharji se ne veselí nikoli — slika nam podobo svoje in naše notranjosti [1]), predstavlja nam jo resnično, kakeršna je, ne gledé na morálo, ne da bi hotel poučevati, ne da bi prizanašal filisterstva lažnivosti, konvencijonalnosti in omejenosti; njega način

[1]) »Prijatelj, ne krasú, čitatelj išče sebe, svoj »jaz« v izvodu tvojem, redko pesnika« . . . (»Pomladni sonetje«.)

pa je preprost ter izredno učinkuje z neizprosno logiko in resničnostjo. Bridek sarkazem mu stiska ustna, videčemu, kakó se tisti, kdor se je mislil takó velikega in mogočnega, ugleda v zrcalu takó majhnega, takó ničnega in nemožnega. Porogljivo se smeje, in lože mu je, če se utegne takó smijati:

»Na glas naj svojega Bogá zahvalim,
Da v prsi — gnezdo vsakeršnega greha —
Mi dar je vložil satanskega smeha,
Pa glupce stvoril, da se ž njimi šalim«[1])

(»*Confiteor*«.)

Gorjupi, takó posebno gorjupi so Macharjevi stihi! Pesimist ni, nikar še pesimist iz afektacije. Toda borí se ali boril se je v duši z nejednakimi silami ter bil poražen; sedaj pa čuti bolest premagančevo. Solzâ ne pozná. Toda najrezkejši sarkazem takega človeka, ki vidi, da ni le on sam, nego da so vsi okolo njega takó ničevi kakor on, ne da bi vedeli — tiha bolest, brezupnost do vzbruha brezmočne srditosti — to so toni, ki tvorijo lestvico njega čustev.

Ob minljivosti vsega, kar je, vstaja mu često vprašanje: »Čemú vse to, čemú ves trud, vse delo, čemú óno hrepenenje po minulih dneh, ko smo bili takó srečni in ko se kdàj pozneje venderle uverimo o obmani svoji?« — Vender: »Srečni smo v cvetji, katero vpletemo poeziji v lasé, dokler ne zvene — pa naj dojdejo za nami še drugi z novimi cvetovi!« — Resignacija pesnikova olajšuje bolest misliteljevo. Kakó čudovito spravljivo slove njega

Sonet o nesmrtnosti:

Umetnost se nam stara . . . vse zaman!
Tem hitreje, kot čas sedaj hití;
Homer je plésniv, Shakespeare pust, hladan,
Byronu tudi glava že siví.
Pri nemških klasikih se kàr zaspí,
Umrl je Hugo v čas; cvet je obran
S Turgenjeva, duh poljskih, ruskih zdí
Romantikov se kot herbar prašán.
Takó je vse. Res, vse čas íma svoj,
Da v dan požene svoj dehteči cvet;
Cvetica je potem le še za gnoj,
Ko mine leto, da ji čar je vzet . . .
Vso slavo, velikost sploh v tem le zreš,
Da imaš pómlad in da v nji cvetèš!

Pogrešali bi v Macharjevem portretu bistvene poteze, ki je sicer že rahlo označena v dosedanjih besedah, če ne bi poudarjali še nečesa. Modern je do cela, on je moderni človek, kateremu ne zadošča, ne ustreza več starina, moderni človek, kateremu je popolnoma prešla minulost, katerega

[1]) Sonete preložil *A. Funtek*.

ne zadovoljava sedanjost, človek, kateri primerjujé minulost sedanjosti, ničesar ne pričakuje o bodočnosti, nego se je celó bojí:

Sedaj s prosveto, s poezijo svojo todi,
Z velikih teorij in strogih znanstev plodi,
S krvjó, uvelo v žilah, z živci brez moči
V bodoče zremo dni, strah stresa nam ogrodi:
Vzduh mrtev okrog nas leží; kaj se zgodí?

Da označimo óni spleen modernega človeka, bodi semkaj postavljen

Sonet človeka, ki se dolgočasi.

Obrabljeno takó in staro vse je,
Kjerkoli človek postojí z očmí . . .
Iz kotov vseh le sivi dolgčas veje,
In ta življenja vender ne sladí.
Razvnetost, zmoter, kamor ljudstvo speje —
V ozadji s prazno senco fraza ždí —
Finese, spiljene kàr najskrbneje,
In vtip in solze — vse samó hiti
Kozolce delat trudno, neokretno
In staro, staro . . . Človek v bedi stoče,
S hazardno željo kliče dni bodoče:
Najsi je puhlo, strupno, neprijetno,
Brez luči, harmonije, naj ne godi,
Najsi je nič, a novo, novo bodi!

Pristen izrodek »fin de siècla«, kàj ne? — Široko in izredno karakteristiško riše svojo moderno poezijo v »Pêle-mêle«, v »causeriji«: »Moja muza ima moderno obleko . . .« pravi tu sam o sebi. —

»Moja muza ima moderno obleko!« Prav takó Macharjeva ljubica in ljubezen. — Dobro se spominjam ónega deželnobrambenega poročnika ogljenočrnih lâs in bodečih očíj, ki se je vsak večer ob promenadi šetal z damo po Ferdinandovi cesti v Pragi. Dolge kite, jasne kakor najčistejše zlató, belo, bledo, malone prezorno, sanjavo-trudno lice te dame, nje ostro kontrastujoča črna obleka, vse to je vzbujalo občo pozornost. Bil je Machar s sedanjo svojo soprogo. Nji in o nji je zložil dolgo vrsto pesmij, izmed katerih navajamo jedno najnežnejših do cela:

Sonet erotiški.

Oj, zlatolaska, maj spet nama sveti,
Čas bajni, srčnega čas mladoletja,
Čas muk, radóstij, glupostij in cvetja . . .
In venderle težkó nazaj je zreti . . .
Kje óna skrinjica? V nji suhi cveti
In tvoja pisma, priče šale, petja;
Daj, zriva s čustvom ónim jih razvnetja,
Kot zrè ostanke svete vernik vneti! —

Tu stari verzi! . . . Oj, kakó sem plaval
V pustinje, k zvezdam v mislih dvigal sebe,
In čému sem te vsemu primerjaval!
Sedaj sva trezna. Kar si bila časih,
Težkó povedal bi v zanosnih glasih,
Le to vem, kaj bi danes bil brez tebe!

Zakaj li pesnik tolikanj čisla Rimljane, najsi mu ni kàr nič do antike?

Zató jih ljubim, ker že tisti čas
Nad vse cenili lesk so zlatih lâs,
Blestečih kot lasjé so žene moje.

Drugjé pa, kjer se pesem ne ozira na določeno osebo, zopet govorí moderni skeptik. Za vzgled bodi

Sonet o ljubezni.

Oh, ljúbav, ljúbav . . . Nji sem v dôbi mladi
Napisal marsikak navdušen stih . . .
A dni bežé — kaj vse zagrebe v njih,
Prednò se jasno zreti kdo navadi!
Nje rdečih usten glas imamo radi,
Nje bok je prožen, hod lehak in tih,
Z ram veje museliu ji kakor dih —
Nedolžno zrè, a zvaja le k nasladi.
Človeka zvabi dva, obema vseje
Norosti, bol, pomlád, kàj poezije,
Na ples ju zvêde, v park, pod goste veje.
Dobí prostorček, kjer lepó ju skrije,
Pa vzklikne sestri Strasti: »Pridi k njima!«
In gré, ko z glavo še lepó prikima.

To je takó bridko, ali vender takó resnično! —

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Zgodovina starega veka. Po Fr. M. Mayerjevi knjigi za nižje razrede srednjih šol priredil *Anton Kaspret*, c kr. profesor višje gimnazije v Ljubljani. Z 52 podobami. Cena trdo vezani knjigi 2 k 30 h, mehko vezani 1 k 80 h. V Ljubljani. Založila in natisnila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1894. Str. 115. — Naznanili smo že zadnjič to knjigo, kakeršne doslej, kar se dostaje zunanje oprave. nismo še imeli. Vsaka posamična ilustracija je taka, da si ne more iz lahka lepše želeti nì učitelj nì učenec. Ali tudi po svoji vsebini je Kaspretova zgodovina odličen proizvod. To ni nikakeršna prestava, nego Mayerjeva knjiga je rabila g. profesorju zgolj za podlago, pripovedovanje je samostalno, zlog prezoren, popolnoma slovenski. Sosebno lepa se nam vidi partija o starogrških pravljicah, ki je prirejena, rekli bi, prav po domače. Klasiškimi imenom je oblika prikrojena po slovenskem izgovoru, vender imajo vselej v oklepajih tudi dotično latinsko obliko. Mi g. prof. Kaspretu odkritosrčno častitamo na takó lepo uspelem delu in zajedno želimo, da bi nas skoro razveselil tudi z zgodovino srednjega in novega veka!

»Slovanska knjižnica« je s svojim 26. snopičem završila prvi letnik svojega izhajanja. V 24. snopiči čitamo poleg »Čarovnice«, novele, katero je srbski spisal *Velja M. Miljković* in poslovenil *Ivan Sivec*, pripovedko grofa *L. N. Tolstega* »Tri smrti«, iz ruščine poslovenil *Podravski*. — V 25. snopiči je *A. G(aberšček)* priobčil kitico narodnih pripovedek iz soških planin, med katerimi so nekatere sosebno lepe in nove varijante; želeti je, da bi se nadaljevale te pripovedke, ki so res zbrane in napisane »Iz naroda za narod«. Po tretji poli je nekaj izostalo, zakaj na 48. in 49. strani je tekst pretrgan in zató neumeven. — Poslednji snopič prvega letnika prinaša v prevodu *S. Gregorčiča* ml. tri povesti: »Lotarijka«, hrvaški spisal *Večeslav Novak*, »Izgubljeni sin«. iz srbskega »Putnika« leta 1862. in »Mrtvaška srajca«, iz srbščine po *F. Oberkneževiči* v »Putniku« leta 1862. »Lotarijka« je lepa povest, drugi dve pa pripadata tistemu blagu, katerega gre dvanajst kosov na ducat. Slovanska firma sama nikakor še ni porok, da je delo res dobro! — Snopič 27. prinaša poučno povest češkega pisatelja *Čekala* »Preskušnja in rešitev ali domá najbolje«, poslovenil *Simon Gregorčič* ml. Da bi bil le jezik boljši, nego je! — Uredništvo »Slovanske knjižnice« naznanja, da ob sedanjem gmotnem razmerji ne more plačevati velikih pisateljskih nagrad, vender rado plačuje 25 kr. stran za dobre prevode in 40 kr. stran za dobre izvirnike. Mogoče, da za dobre izvirnike še kakó izposluje častno nagrado. — O 28 snopiči glej poročilo na drugem mestu.

Zlate jagode. Zbirka basnij za slovensko mladino in preprosto ljudstvo. Nabral *Anton Kosi*, učitelj. V Ljubljani. Izdala in založila Ig. pl Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1894, 8⁰. 144 str. — Ta lično natisnjena knjižica obseza nad poldrugo stotino jako lepih basnij, izvirno slovenskih in preloženih. Zlog je prijeten, jezik pravilen. Najprimerneje menda pohvalimo to delo, če pravimo, da je popolnoma vredno lepega svojega imena. Ker so „Zlate jagode“ mimo tega prva knjiga svoje vrste, zato se izvestno hitro razširijo med šolsko mladino in preprosto ljudstvo. Cena vezanemu izvodu 60 kr.

Slovenske pesmi za štiri moške glasove. Zložil in slavnemu pevskemu društvu »Nabrežina« udano poklonil *H. Volarič*. Op. 10. Cena 85 kr. Tiskali Eberle in dr. na Dunaji. — Veselo naznanjamo ta krasno natisnjeni zvezek, obsezajoč 13 izborno uglasbenih pesmij na sledeče tekste: 1. Eno devo le bom ljubil. Gregorčič. 2. Moja domovina. Gregorčič. 3. Zdravijca. Funtek. 4. Razstanek. Levstik. 5. Kvišku, bratje! ? 6. Vzvečer. Levstik. 7. Bedak je. Bedének. 8. Čolničku. Gregorčič. 9 Novinci. Krilan. 10. Slovo. ? 11. Pomlad in jesen. Levstik. 12. Ti osrečiti jo hoti! Gregorčič. 13. Nos. ? — Ni lahko mogoče na malem prostoru povoljno oceniti umotvorov našega nadarjenega in priljubljenega skladatelja; zatorej samo to-le: Volarič je v svojih glasbotvorih pikanten, živ, zelo bistroumen, celo koketen; zlasti hoče razveseljevati sebe in druge; sentimentalnosti ne pozna, toda s svojimi umotvori zna izražati burno življenje. Zato pa je prav slovenska pesem njegovo polje, na katerem se giblje kar najuspešneje: tu so domá njega skakajoče melodije, njega ostro naudarjena ritmika in pikantna harmonizacija. Omeniti nam je še, da so te Volaričeve skladbe do cela originalne, in za to ne uporablja raznovrstnega glasbenega lišpa, da bi dosegel ž njim »apparence de jeunesse«; povsod veje iz teh skladeb gracijoznost, ki očara poslušalca Po tem moremo zvezek z mirno vestjo priporočiti takó-le: Dragi rojaki! Podpirajte z obilo naročnino vrlega našega skladatelja v čast sebi in narodu! — Zvezek se dobiva jedino le pri g. skladatelji v Devinu na Krasu.

D. Fajgelj.

Petdesetletnica Simona Gregorčiča. Simon Gregorčič je dné 14. m. m. praznoval petdesetletnico svojega rojstva. Nas veže dvojna dolžnost, da se spominjamo tega praznika: prvič je Gregorčič baš v našem listu priobčil dolgo niz najlepših proizvodov svojega srca in uma, drugič pa je stališče Gregorčičevo v naši književnosti — sedanji in prejšnji

— táko, da ga lahko prištevamo prvim pesnikom, kar jih je sploh porodila zemlja slovenska, da pa je takisto znan in čislan tudi pri drugih narodih slovanskih. Vsaka hvalna beseda, vsako ocenjanje njegovih del se nam zdi tem bolj odveč, ker je naš list že pred dvanajstimi leti korenito obrazložil Gregorčičevo delovanje in priobčil popoln njegov življenjepis. Dovolj bodi, da se tudi »Ljubljanski Zvon« od srca pridružuje vsem mnogoštevilnim gratulantom, ki so pesniku ob njega petdesetletnici izrazili svoje simpatije in tako vsaj nekoliko izjednačili, kar so pred leti pregrešili objestni sodniki; tudi mi kličemo dičnemu pesniku svoj najlepši pozdrav z iskreno željo, da bi mu nebo prisodilo še dolgo dolgo vrsto let! — Lep književen spomenik je postavila Gregorčiču »Slovanska knjižnica« v svojem 28. pomnoženem snopiči, ki je do cela posvečen samó Gregorčiču. V uvodu prinaša ta zvezek nekaj časniških glasov, potem prigodno pesem, katero je priobčil v »Slov. Narodu« *A. Funtek,* dalje ponatisnjen članek »Zlata knjiga« iz našega lista, končno pa najlepše izbrane pesmi Gregorčičeve. V dodatku so še raznovrstne častitke, katere je prejel pesnik na svoj rojstveni dan. Reči moramo, da je baš ta zvezek »Slovanske knjižnice« vreden najlepšega priporočila; cena 15 kr. je takó nizka, da jo lahko utrpi sleharna slovenska hiša, ki bi sploh ne imela biti brez Gregorčičevih poezij!

Iz šolskih izvestij. Prejeli smo »Letno izvestje c. kr. obrtnih strokovnih šol za obdelovanje lesa in za umetno vezenje in šivanje čipek v Ljubljani o šolskem letu 1893./94.« in »Letno poročilo štirirazredne ljudske šole v Mokronogu.« Prvo priobčuje kratek članek o lesenem stropu iz leta 1638. v Kranji, čegar slika je priložena izvestju; spisal ga je ravnatelj *Ivan Šubic;* v drugem pa čitamo zanimljiv spis o Mokronogu iz peresa nadučitelja *Jerneja Ravnikarja.*

Slovensko gledališče. Dramatično društvo je priredilo do vštetega dné 28. m. m. trinajst predstav. Dné 27. septembra se je predstavljala prvič žala igra v petih dejanjih »Ludvik XI.«, francoski spisal *Casimir Delavigne*, prosto poslovenil *J. B.*; dné 30. septembra igra s petjem »Materin blagoslov ali nova Chonchon«; dné 2. oktobra opera »Čarostrelec«; dné 4. oktobra drugič žala igra »Ludvik XI.«; dné 6. oktobra prvič vesela igra v štirih dejanjih »Knjižničar«, spisal *G. pl. Moser*, na slovenski jezik preložil *M. M.*; dné 9. oktobra prvič ljudski igrokaz s petjem in plesom v treh delih »Graničarji« ali »Proščenje na sv. Elije dan«, hrvaški spisal *Jos. Freudenreich*; dné 12. oktobra opera „V vodnjaku" in „Cavalleria rusticana"; dné 14 oktobra drugič vesela igra „Knjižničar"; dné 18. oktobra prvič opereta v treh dejanjih „Mam'zelle Nitouche", spisala *H. Meilhac* in *A. Millaud*, godbo zložil *Hervé*, preložil *Fr. Gestrin*; dné 20. oktobra drugič „Mam'zelle Nitouche"; dné 23. oktobra prvič vesela igra v štirih dejanjih „O ti možjé!", spisal *Julij Rosen*, poslovenil *F. H*; dné 26. okt. opera „Prenočišče v Granadi" in dné 28. okt. drugič igrokaz „Graničarji". — V slovenski gledališki umetnosti se je pojavil od lanske dôbe izreden napredek; sedaj imamo vsaj gledališče, katerega nas ni treba biti sram, in naši igralci so resnični igralci, katere je treba meriti nekoliko drugače nego dosihdob, ko smo bili tako rekoč že zadovoljni z zgolj dobro voljo dotičnega igralca ali dotične igralke. Naš ensemble na konci zadnje gledališke dôbe je bil tak, da nas je naudajal upravičen strah za letošnjo sezono; vse se je majalo, rušilo, vse je razpadalo. Očito je bilo treba vliti nekaj nove krvi staremu onemoglemu truplu, pridobiti je bilo treba novih igralcev, sosebno ko sta odšla gospod Borštnik in njegova gospá, dvojica, o kateri sami je bilo prav za prav vredno resno govoriti. Dobili smo nadomestnike: »Dramatično društvo« je angažiralo g. *Rudolfa Inemanna* iz Prage, jako inteligentnega, elegantnega igralca; njega soprogo, izšolano koloraturno pevko; iz Zagreba je došel kot režiser g. *Jožef Freudenreich-Veselič*; poleg njega imamo g. *Jožef Aniča* s soprogo. Opera ima dosedanje pevsko osobje, samó namesto lanske altistke se je anga-

žirala gospodičina *Towarnicka pl. Sasova.* — Precej iz prve predstave smo se uverili, da je naše igralno osebje pod novim vodstvom prebilo o počitkih dobro šolo; to je bilo vse lepo zaokroženo, izborno priučeno, tako da je moral biti veselo presenečen vsakdo, kdor je količkaj zasledoval razvoj našega gledališča. Sploh je treba opomniti o vseh dosedanjih predstavah, da se igralci nikjer niso lovili kakor prej, ko so tolikokrat ljuto grešili na potrpežljivost slovenskega občinstva; zato bodi glasna pohvala njim in tudi režiserju g. Freudenreichu. Le-tá sam se nam je doslej predstavil že v nekaterih nalogah, najbolje pač kot Ludvik XI in kot organist v »Nitouchi«; najmenj nam je pač ugajal v veseli igri »O ti možje!« Sicer spretni igralec, kateremu po nekod še nagaja slovenski jezik, zdí se nam nekamo stereotipen, in to ni baš najboljše, kar se more reči o igralci. — Kar se dostaje g. *Inemanna*, označili smo ga že prej za duhovitega, elegantnega igralca, kakeršnega si le more želeti naše gledališče. Resna naloga ali neresna, on jo pogodi do najfinejše nianse in povsod je drug. Želeli bi, da skoro že nastopi v večji partiji. Izmed vseh novih igralcev je g. Inemann brez dvojbe prvi in najboljši in takisto se je izmed vseh najbolje priučil slovenskemu jeziku, kar porojenemu Čehu ni malenkost. — Gospod *Anić* nam pri prvem nastopu ni prijal kdo vé kako, vender je videti, da se resno trudi, in kadar se srečno iznebi hrvaškega svojega akcenta, utegne biti še prav dober igralec, sosebno ker nam je tudi sicer jako simpatiški. Gospá *Anićeva* je rutinirana igralka in dobra pevka, ki si je sosebno kot Chonchon in guvernanta v »Knjižničarji« pridobila glasno in zasluženo pohvalo. — Izmed domačih naših igralk in igralcev bodi najprej omenjena gospodičina *Slavčeva*, kateri pa vsekakor najbolj sodijo najivne partije; gospodičina *Polakova* se nam je kàj srečno, rekli bi skoro, izborno predstavila kot Nitouche, gospodičina *G. Nigrinova* pa je bila itak od nekdaj jedna naših najboljših igralk, dasi je vse premalo cenjena. Gospod *Danilo* je porojen igralec, ki se letos tudi uči svojih nalog, in to pri njem ni malenkostna reč, ko jih lani menda sploh nikoli ni znal; sicer nam je omeniti še g. *Verovška* in g. *Perdana*, katera oba kolikor toliko dobro podpirata gg. *Orehek* in *Podgrajski.* Iz kratka torej: Z letošnjo dramo smo lahko zadovoljni, opera pa tudi ni izgubila svojega dobrega lanskega glasú — Kar se dostaje iger samih, bile so do malega srečno izbrane. Izvrstno sta prijala »Ludvik XI.« in »Knjižničar«, vzgledna je bila »Mam'zelle Nitouche«; najmenj pa se moremo ogrevati za »Graničarje.«

Archiv für slavische Philologie. XVI. Bd. 3. u. 4. Heft. 1894. — Najnovejši zvezek tega imenitnega zbornika, ki obseza dva snopiča, skupno 320 stranij, prinaša te-le sestavke: — Die ragusanischen Urkunden des XIII.—XV. Jahrhundertes. Pisec *Milan Rešetar* poskuša dokazati, da je bil jezik teh dubrovniških pisem zajedno tudi narodni jezik one dobe v Dubrovniku. „Srbski pisari“, dubrovniške republike so bili domačini Pisec torej sklepa, da so tudi državna pisma, namenjena večinoma srbskim despotom in bosenskim kraljem, spisavali v narodnem jeziku. Ker pa so pisma spisana v ijekavščini, moral je biti tudi národni jezik ijekavski. Pisec vender sam priznava, da so skoró vsi pisarji mešali med ijekavske oblike tudi ekavske in ikavske. Rešetar bode nadaljeval svojo razpravo. — *C. C. Uhlenbeck* v Amsterdamu je zbral v spisu: „Die Behandlung des indg. *s* im Slavischen“ bogat materijal za vse slučaje, v katerih prehaja indogermanski *s* v slovanščini v *ch* = *h*. Rezultat njegovih preiskavanj je: indg. *s* je prešel v slovanščini v *ch* 1) med vokali, razven ako je bil prednji vokal *o* ali *e*, 2) med *k* in vokalom, *r* in vokalom, 3) med *t* in *ĭ*, 4) med *ŭ*, *u*, *y* in *l*. V vseh drugih slučajih je ostal indg. *s* v slovanščini neizpremenjen. — *Josef Zubatý* raziskuje v članku „Slavische Etymologien“ etimološko postanje 84 besed. Med temi je več nego polovica slovenskih besed n. pr. cěsta, cěvь, časъ, griva, kaša,

koža, kątъ, kradą, obadъ, pečatъ, pąditi, vědro, věverica, želądъ, žolna i. t. d. — Naš rojak *V. Oblak* opisuje Lastovsko narečje (Der Dialect von Lastovo). Iz njega razprave je razvidno, da se meja med čakavskim in štokavskim narečjem ne dá natančno določiti, ker prehajajo osebnosti jednega glavnega narečja na meji med osebnosti drugega glavnega narečja. — *J. Wilh. Schulte* v Beuthnu v Gorenji Sileziji objavlja spis: „Ueber slawische Ortsnamen, welche aus einem Personennamen mit der Praep. *u* gebildet sind. — V kritičnem vestniku nahajamo med ocenami premnogih knjig tudi ocene *Tertnikovega* spisa o jeziku Prešérnovem, *Hubadovega* novega izdanja Janežičevega slovensko-nemškega slovarja in *Sketove* slovstvene čitanke za 7. in 8. razred. Potekle so iz peresa g. V. Oblaka. Isti učenjak objavlja tudi (bolgarski) spis *L. Miletiča* in (hrvaški) spis *dr. T. Maretiča* o življenji in književnem delovanji Miklosichevem. Uničujočo kritiko, katero sta izrekla Schuchardt in Jagić o Topolovškovi knjigi, omenil je „Zvon“ že zadnjič. V oddelku „Bibliographisches“ je zabeleženih silo knjig in brošur, tičočih se vseh strok slovanske filologije. V oddelku „Kleine Mittheilungen“ čitamo zanimljive manjše članke, n. pr. o imeni mesta Plovdiva (Philippopel). Končno objavlja izdajatelj Jagić materijalije k zgodovini slovanske filologije in sicer pisma P. J. Safaŕika metropolitu Stankoviču in patrijarhu Rajačiču.

P.

Der Dialect von Lastovo se zove razprava g. *dr. V. Oblaka*, katero tudi omenja gorenje poročilo o Jagičevem »Archivu«. Pisatelj se je na svojem znanstvenem potovanji po južnih dalmatinskih otokih seznanil tudi s tem narečjem. Zanimljivo je sosebno zato, ker ima sicer čakavsko lice, a vender nekatere značilne štokavske posebnosti. Razprava je pregledno sestavljena, ker se pri vseh dialektiških posebnostih in njih razlagi zlasti ozira na one, katere so važne za karakteristiko čakavskih in štokavskih narečij. Tako se précej vidi, v koliko je to narečje čakavsko in v čem se že približuje štokavskemu. Nasproti jednakim hrvaškim razpravam M. Kušarja, Rožiča i. t. d. ni razprava samo dialektiška statistika, nego različni pojavi se poskušajo tudi razložiti. Na konci so nekatere splošne opomnje o razmerji med čakavskimi in štokavskimi narečji, naperjene proti Miklosičevemu nauku o starem jezikovnem dualizmu srbohrvaškem. Dialektiških mej ni, nego samo meje pojedinih jezikovnih posebnostij; zato tudi ni »čistih« narečij, v katerih ni nobene posebnosti sosednih govorov.

Župniški izpit iz leta 1750.[1]) Matija Zupin in Anton Palcič sta leta 1755. delala izpit pri tržaškem konsistoriji. Sestaviti sta morala poleg drugega kratek govor o predmetu: »Videns Jesus civitatem flevit super illam.« Mesečnik tržaške škofije »Folium dioecesanum« iz leta 1869. str. 143.—144. navaja iz govorniških načrtov nekoliko na ogled, da pokaže, kakšen je bil jezik prosilcev leta 1755. Prosilec Palcič je bil domá iz Sočerge. Pravopis je italijanski, pa nedosleden.

I. Videns Jesus civitatem flevit super illam.

De Christus Sjn Boshj ie persou iskat inu isvelizat kar ie sgublenu bilu, na tem nei zuiblat, dokler nenit iesus quaerere et salvum quod perierat. Nei sparou terplenia, nei sparou muie, dopernasou je miracule, je hodiu is eniga mesta u tu drugu, is ene desele u to drugo samu de bi dopernesen volo svoiga ozheta. Kadar pak je vidiu te ludi terdovratne, de neiso hodeli dopernest niegoviga svetiga povejla, se ie sjiokou Ali od kod pride, o moi dobrutlivi Jesus, de danasgne dan ste vi tulikain jokou, dokler usi volno in s vesseion so vas u mestu preieli. Sdei sposnam od kod pride vassa

[1]) Opozoril me je na to drobtinico g. *dr. Tomasin*, profesor na c. kr. državni gimnaziji.

salost. Sakai vi ste dobru veidu, de taisti kateri tulikain vessenja so vam iskasali, potler vas bodo pregagnali, tepli, krisali inu spotlivu na svetim krisi perbiali. Zhe od tod enu maihinu h temu se perblisamo, kar pomeni tu mestu, tudi ussidagnim zhassi nas usmileui jesus se joka. Tu mesiu pomeni nasso Dusho, kateri veliku milosti inu dobrute ie iskasou io ie h pervimu stvaru po svoim Pildi, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, ie nio oprou inu ozhistiu od greha, io ie slekou s kramplin hudizha poklenska, u tem kir sa nio reshit ie preliu usso niegovo sveto Resho (!) kri. Videjo z tedai pruti leti dobruti mu nesgruntaui milosti nehvalesen se iskase, dokler nemestu hodit po niegovim nauuku, se blise h temu fardamauim, se milu s jozhe, videns Jesus civitatum flevit super illam. Amen. D. Mattio Zupin m. p.

Viduchi Jesus grad od Jerusalema so mi se prolile susce; — moi predragi grad so dusse nasse, sgora oneh on gioce cadar mi drugi pademo u grih, tadai on gioce, sacai duse nase on negleda vec cacor pervo, cadar sgubimo . . . . negovo tadai on gioce; no co mi drughi nechiemo da Jesus ioce, recemo largo od griha, pustimo crivigne, pustimo soaco slo, i oslisimo negove sapovedi, taco chiemo resveselit Isusa, i en dan chiemo miloschio negovo dosegnit . . . nebesco. Uni grad arbet ie bil nel lepci, taco duse nase so nel lepce, cadar so u milosti od Boga, on icb gleda cacor negove . . . ma cadar sa naso nesrechio ich od nega odversemo, tadai on dela vidi s ovo . . . P. Antonio Palcich. *Dr. K. Glaser.*

Krscsánszko katholicsánszke cerkvene peszmi sz potrejbnimi molitvami i vnógimi vogerszkimi peszmami za skolnike, katholicsánszko mladézen, ino za vszákoga pobozsnoga krscsenika. Vö dáne od drüstva szvétoga Stevana. Prvi natisz. Budapešt, 1893, 687. — To cerkveno pesmarico v prekmurskem narečji in madjarskem »državnem« pravopisu je sestavil učitelj *Jožef Pustaj* v Martjancih (med ogerskimi Slovenci). Da je priskrbelo ogersko društvo sv. Stefana izdajo te knjige, temu je pač vzrok, ker je v nji najti tudi nekoliko pesmij v madjarskem jeziku. Nekatere pesmi se tedaj nahajajo v obeh jezikih. Tako naj pomore ta pesmarica prekmurskim Slovencem, da se skoraj nauče državnega jezika. To se nam prav odkrito pove v uvodu: »ár sze je solszka deca i mladézen zdaj zse tüdi privádila, vszamogócsega i dobrotivnoga Ocso po lejpom vogrszkom jeziki hváliti i zvisávati. I vszi mí, ki mladézen gori hránimo, tó verjemo, ka je zse nej dalecs ono vrejme, gda mo vszi lehko po obcsinskom jeziki nase domovine dícsili Bogá — sz ednim glászom. To je tedaj želja patrijotskega učitelja. Vender moramo biti hvaležni njemu in društvu za to knjigo, zakaj malo števìlce ogerskih pesenc ne obrodi zaželenega sadu. V knjigi je tudi nekoliko štajerskih pesmij, seveda v popravljeni odeji, nekaj jih je pa prevedenih iz madjarskega jezika. Jezik je prekmursko narečje, toda ne popolnoma pristna in nepopravljena govorica ogerskega Slovenca, nego prekmurski »književni« jezik. Ta jezik se je polagoma utrdil v jednem stoletji, v njem je pisana vsa prekmurska cerkvena »književnost«, prevod novega zakona, psalterja, molitveniki, katekizem in knjige jednake vrste. V tem »književnem« jeziku se dá opaziti nekoliko vpliva sosednega štajerskega narečja. Marsikatere dijalektiške posebnosti ni tedaj najti v jeziku prekmurskih knjig in tedaj tudi ne v tej pesmarici. Prekmurski pisatelji so zgodaj opazili, da nekaterih posebnostij ni v bližnjih narečjih n. pr izpada *h*, prehoda *m* v *n* na konci besede, in zato jih niso vzprejeli v knjigo. Ob sedanjem razmerji ni misliti, da bi književna slovenščina izpodrinila domače književno narečje, slovenska knjiga le težko najde semkaj pot, ker bi utegnila škodovati naglemu napredku državnega jezika med Prekmurci. *V. O.*

Hrvaške novice. V Zagrebu biva sedaj več hrvaških umetnikov, da zvršé nekatera dela, ki jih je naročil oddelni predstojnik dr. Kršnjavi. Sloveči slikar Vlaho Bu-

kovac je svoje tovariše pridobil za idejo, da bi se vsa dela razstavila. To se baje zgodi o Božiči, in razstavi bode naslov »Hrvaški salon«. — Dr. Kršnjavi je dal točno posneti umotvorine partenonske v Atenah. Sadreni odlivki se namesté v dvorani obrtne šole in veljajo okolo 8000 gld. —

Iz hrvaške književnosti. Intendant hrvaškega gledališča g. *dr. S. pl. Miletić* je zasnoval novo in prevažno književno podjetje »Teatralno biblioteko«, ki bode v posamičnih zvezkih objavljala izbrana dela hrvaškega repertoara. Kjer bode treba, opremile se bodo drame s predgovorom in tolmačem. Urednik »Teatralni biblioteki« je *Nikola Andrić*, dramaturg hrvaškega gledališča, ki je že tudi v novi knjižnici priobčil izboren prevod Molièrovih »Les Précieuses ridicules«. Cena prevodu 25 kr. — Uprava narodnega gledaličča razpisuje tri darila, in sicer 500 gld. za izvirno tragedijo ali dramo iz domačega življenja, 300 gld. za izvirno komedijo ali narodno glumo iz sedanjega življenja hrvaškega, vsaj v treh dejanjih, in 500 gld. za izvirno operno delo v serijoznem ali komiškem zlogu. Rok vsem trem delom je postavljen do dné 1. marca 1895. Za operno nagrado smejo tekmovati seveda tudi drugi slovanski skladatelji, vender bodo imela prednost tista dela, katerim je snov vzeta iz hrvaškega življenja. Zajedno s tem razglasom se je gledališka uprava pismeno obrnila do vseh boljših hrvaških dramatikov in glasbenikov. Hrvaška dramatska književnost brez hrvaških izvirnih dram ni hrvaška, kakor slovenska dramatika ni slovenska brez slovenskih izvirnih del! —

Sekcijski načelnik hrvaške deželne vlade, g. *Vladimir Mažuranić*, sin pokojnega pesnika »Čengićage«, vabi na naročbo zbrane književne ostaline svojega očeta. Najprej izidejo pesmi, ki bodo stale brošurane 2 gld., lepo vezane pa 2 gld. 50 kr. — Začela je izhajati »Zabavna knjižnica,« katero ureduje *dr. Avgust Harambašić*. Priobčevala bode v zvezkih po 40 stranij izvirna hrvaška dela, pa tudi prevode iz drugih, sosebno slovanskih književnostij Prva dva zvezka prinašata Sienkiewiczev roman »Ognjem i mačem«, »Žrtvo ljubavi« in drobnosti. Vsakih 10 dnij izideta po dva zvezka; cena vsakemu 15 kr.

Slovanska biblijografija. Hrvaški »Vienac« je priobčil pismo, katero je član slovanskega dobrotvornega društva v Odesi, prof. Aleksander pl. Borženko, poslal historiku g. prof. T. Smičiklasu v Zagrebu. Rečeno društvo je namreč sklenilo izdavati mesečni glasnik slovanske književnosti in se zato obrača do slovanskih pisateljev s prošnjo, da bi po jeden izvod svojih del pošiljati javni knjižnici v Odesi, in sicer na ime generalnega konzulata francoskega. Če dobi ta ideja dovolj podpore, utegnila bi se zasnovati v Odesi tudi osrednja knjižnica slovanskih knjig modernih pisateljev.

Znameniti grobovi. Meseca septembra je umrl v papeževi palači v Castelgandolfu slavni italijanski arheolog *J. B. de Rossi*, ki je prvi temeljito preiskal rimske katakombe in zlasti napise po njih. Spisal je veliko del o starokrščanskih spomenikih v Rimu; sosebno slovi knjiga »Roma sotteranea christiante« (1866.—1877.). Pokojnik, katerega je že pred dvema letoma zadela kap, bil je tudi član jugoslovanske akademije v Zagrebu.

„Lubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 12. V Ljubljani, dné 1. grudna 1894. Leto XIV.

Čarovnik.

V zatišji gorskem, v senci vej zelenih,
Puščavnik je ubožen dom imel;
Po stezah skalnatih in zapuščenih
Le malokdaj kdo k njemu je prišèl.
Sam živel je v leseni koči svoji,
Ki sam jo zgradil, z lubjem sam pokril;
Bog vedi, koliko že let prebil
V molitvah, prošnjah, v skrivnem je pokoji!

Obraz mu razorán kot skalna stena,
Ki vanjo glodal je pravečni čas;
Očém ugasnila je moč ognjena,
Na lice tek mu let užgal izraz
Prečuden je, čarôben, brez imena.
Po hrbtu padal sivih lâs mu val,
In do pasú razpletala se brada;
Koreni, zelišča iz gorskih tal,
Dovolj vse to ga čuvalo je glada.
Na vrvi je, ki ž njo bil plašč prevezan,
Križ visel, neumetalno izrezan.
Bog slušal sam molitve je njegove,
Pel v slavo psalme hlapec mu pokorni
In ko je molil, stan njegov uborni
Oživljali skovirji, hrosti, sove . . .

Ob gôri vas je stala med vrtovi,
V nji žil ob delu rok je oratar,
A tudi vanjo časih je vihar
Prihrul življenja, in strastíj valovi
Zajeli so v vrtinec srce mnogo . . .
Mlad mož, ki je okusil zgodaj togo,
Izbran, da teža ga podrè prevar,
Bolesti svoji želel je zdravila.
Poslušal je, kar vas mu govorila:
»V zatišji gorskem, v senci vej zelenih,
Dom čudotvorni čarovnik imá,
Zdravnik on duš in src je zapuščenih,
Z besedo sámo ti pomôči zná.«
Nekoč v pomladnem jutru dom ostavi
In v goro se k puščavniku odpravi.
Pogumno stopi prédenj in proseče
Odkrije svoje mu srcé trpeče:
»Glej, oče, pred teboj stojim trpin,
Ti oslobôdi vseh me bolečin!
Spoznal sem, da je svet varljiv, nevaren,
Da sebe mu zaupati ne smem,
Najsi sem mlad, a vender dobro vem,
Da žitju danes zmoter vlada kvaren.
Mladenko našel sem, srcé ji svoje
V ljubezni zvesti sem poklonil jaz —
A ona kriva je nesreče moje,
Uničila mi žitja zlati čas!
Kaj, ona? . . . Ne! — Le človek, ki zaupno
Prijatelj žil sem mu od mladih let,
Z besedo sladko sreče moje cvet
Vzel sebi, pehnil me v življenje hrupno.
In to me peče, v srci me bolí,
Če hočeš, lahko mi pomoreš ti.
Čuj, govoré, da čarovnik si zveden,
Kar si želiš, to glas ustvari tvoj.
In ako še dobrote jaz sem vreden,
Usmili se, rešitelj bodi moj!
Začaraj, da me bode spet ljubila,
Ukaži, vêli, pómlad se vrnila

V globine bode mojega srcá,
A nezvestost, hinavstvo naj nebá
Na glas tvoj pokorí mogočna sila!
Glej, čarovnik, pred tabo sem trpin,
Ti oslobôdi vseh me bolečin!«

In starec zgane se, z rokó po bradi
Molčé nekoliko si hipov gladi,
V odgovor možu potlej to velí:
»Da čarovnik sem, ljudstvo govorí?
Oh, ne! Kot ti sem solzne zemlje sin.
Čuj, človek misli, govorí in vzdiše,
A zabi, da nad njim Bog sodbo piše!
Pomagam naj ti, praviš. Glej, pomlad
Na polje siplje cvet, na drevje sad,
Na zimo potlej cvetni čas premahne,
In hipoma prirodi čar usahne.
Ti kliči, prôsi, čaraj — mrtvi cvet
V lepoto se ti ne razvije spet.
Takó s teboj: Kar je v življenji bilo,
To na povelje se ne bo vrnilo.
Stvarém je božjim isti pot odprt,
In isti konec vsakemu je — smrt! . . .
Če zlih dejanj srcé ti ne očita,
Naj dnij te mladih zloba ne bolí,
Nekoč radósti večnost ti zasvita,
A grešniku brezdanja noč pretí.
Vse bede, žalosti, skrbí in teže
Največkrat človek si ustvarja sam
In ko napósled v smrtno spanje leže,
Minulega življenja ga je sram.
Oh, vem zdravilo ti: Srcé varúj,
Strastí ne tebi, ti jim gospoduj!«

Posluša mladec v misli zatopljen,
Jasní se mu življenja težki sèn,
Umolkne starec in z rokó po bradi
Molčé in zadovoljno spet si gladi . . .

Rástislav.

Balada o cipresi.

Na grob mogotci te sadé, drevó,
Na grob, kjer drago jim srcé počiva;
Sladkó pod senco tvojo se počiva,
Ko žalostno kipiš nad grob v nebó.

Pred mano vrtec grajski se prostira . . .
Tja v kot nekdaj mogočni gospodar
Ciprese žalne vsadil je mladiko,
Ki v senci hrastovih dreves umira,
Saj tu zaliva cvetkam le vihar . . .
Imel prej vrtec je drugačno sliko
In štel cvetic je nekatero diko;
Po njem je šetala nožica drobna,
In zdaj — žaluje tam tišina grobna —
Na grob mogotci te sadé, drevó!

J. Š.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Konec.)

ojdi v hišo, précej pridem za teboj!«

To rekši, trenila je z okleškom po hlevnih vratih, da so kàr zarožljala.

»Povem ti, da bi ga bila ubila, če bi mi ne bil ušel ta zajec! Le v hišo pojdi, samó preoblečem se, potem pa vse uredimo!«

Odšla je v gorenjo hišo. Bila je čedno opravljena, ali hotela se je obleči še lepše, ker ni bila samó močna, nego tudi nečimerna, zeló nečimerna! Stopim zopet v hišo, kjer je za mizo z zadovoljnim obrazom sedel moj oče. Bil je sam; stari Jernejec je bil ravnokar odrinil v klet, da zopet natoči vina. Starca sta hitro pila, in mojemu se je že videlo, da mu vince sili pod lasé.

»No, Miholca, ali si ogledal dekleta? Kakó ti je všeč, in kaj praviš sedaj? Ni li pameten stari tvoj oče, fantè?«

»Deklè ni napačno,« odgovorim mu, »kar pa imata s hlapcem, pa mi ni kàj všeč.«

»S kakšnim hlapcem?« začudi se oče. In takrat sem mu vse povedal, kar sem bil začul in doživel tam zunaj na vrtu in dvorišči. Upal sem nekoliko, da se oče raztogotí in da me naloží na voziček in odpelje kakor blagó, ki se ni hotelo prodati pri tej hiši. Pa nič takega! Stari Brentač je dvakrat ali recimo trikrat pogledal proti stropu, nekaj zamrmral, natό pa hitro izpil vino, kolikor ga je imel še v kupi pred sabo, in molčal. Ni me hotel naložiti na voziček, in tedaj sem se zavedel, da mi je Romovševa Polonica za vselej vzeta in izgubljena. In Jernejčeva Maruša, ki še dandanes tlači dneve mojega življenja, njo so takrat prikovali k meni, da nikdar in nikoli nisem mogel pre-

trgati teh verig! Bridki so taki spomini, in zatorej mi natočite vina, da si poplaknem suho grlo, ker sem vam itak povedal že mnogo lepega!«

Ko izprazni čašo, nadaljuje Miha takó-le:

»Skoro prinese Jernejec vina in ga s srečnim obrazom postavi na mizo.

»Jernej, ko si lazil za vinom, padla je muha v sok. Stvar le ne gré skupaj. Prehitel sem se, prijatelj, prehitel sem se!«

Takó se oglasi oče in dela na vso moč kisel obraz.

»Kakó prehitel? Kaj prehitel?« zajeca Jernejec. »Ali nista morda prišla v pošteno hišo?«

»V pošteno hišo sva prišla! No, pa je Miha tam zunaj nekaj videl in gledal. Kaj bi ti pravil! Hlapec je, pa je mir besedíj. Sam pa veš, da se kàj takega zeló nerado jemlje s sabo v zakon!«

»Oj, ti preklicano deklè ti! Torej se niti danes ni mogla prikrivati! Takega otroka bi človek kàr položil na klop in pretepel do krví! Tedaj še danes se ni prikrivala! Z otroki so križi, Jaka!«

»Križi, Jernej, prav si povedal, veliki krìži!« Takó mu pritrdi oče. Nekaj časa se gledata v obraz in molčita. Natό deje Jernejec:

»Kaj bi mečkala to stvar! Ti si pameten, Jaka, jaz sem tudi pameten. In dva pametna človeka si še nikdar nista delala zgage. Zatorej pravim in rečem: Petsto še primaknem! Ná mojo roko, in Bog daj srečo!«

»Pametna beseda je to! In Bog daj srečo!«

In tlesknila sta si v roko in takoj sta bila jedina. Veselje je prikipelo do vrha, ko je vstopila še Marušica. In videti bi jo bili morali! V laséh je imela za tri prste širok žametast trak in okrog vratú najlepšo svilnato ruto. Bila je kakor oltar, kadar je ob največjih praznikih največ cvetja na njem. Pravim vam, da ni bila nič napačna. In ko je prišla v hišo še mati Jernejka ter postavila pred nas pečene race in hleb belega kruha, otajala se je tudi meni duša, in mislil sem si: »Že Bog hoče, da jo moraš vzeti!« — Pravijo, da Bog vse prav naredí, kar naredí. Zatorej pa mislim, da tega zakona ni napravil Bog, ker res ni bil prav narejen!

Pa sva se vender vzela! In svatba je bila, kakor jih je malo v dolini, in plesali smo in pili smo, in židane volje smo bili, da je bilo kàj! Ko smo svatje stopili iz cerkve, stala je med drugimi gledalci ob vaški brvi tudi Romovševa Polonica. In prav bleda je bila, in tik nje je stal stari Romovš potrtega in skesanega obraza in bržkone ga je pekla vest, da je s svojim jezikom napravil to svatovanje ter

svojo hčer pehnil v nesrečo. Hudo mi je bilo, da sem moral pogledati proti Blegašu, da mi ni bilo treba gledati Romovševe Polonice in nje siromaštva! Ej, pa smo brezumni ljudjé, kar nas je na svetu, ín srečo odrivamo od sebe in samí silimo v nesrečo!

Dobil sem torej očetov dom in mlado in močno ženo. Ne bodem se pritoževal: dobra in pridna gospodinja je bila. In grabila in grabila je, kjer je mogla. — Za vsakim beličem je pogledala dvakrat, predno ga je pustila od hiše. In posle je ostro držala, da se jim ni godilo predobro in da niti za trenutek niso držali rok križema. Vsak čas jim je bila za petami in gorjé, kogar je izteknila na lenuški stezi. Ali jih je preslišal! Tudi mene je tiščala v škripcih, da se kàr nisem genil. Ali mislite, da sem smel kdàj v pivnico? Če sem le prestopil prag pri Prodovčevih, bila je kakor sapa za mano in prignala me je brez upora domov, takó da sem bil skoro po poroki v zasmeh vsi vasi! Dokler je živel oče, bilo je še nekoliko bolje. Pa je kàj skoro umrl, in odslej sem bil za pravega hlapca pri hiši! Vedno sem ji delal premalo, vedno se je premalo zaslužilo, povsod preveč zapravilo, povsod se je premalo prihranilo. Bila je groza, rečem vam, velika groza! —

Tiste dni je vse drlo v Ameriko, kjer se je dobro služilo in od koder se je pošiljalo mnogo denarja k nam. Kadar je kdo kàj poslal, moral sem čuti: »Ta je zopet poslal toliko in toliko.« In popisavala mi je, kakó lahko bi odrinil tudi jaz čez morje ter služil lepega denarja, če bi ne bil takó len, da sedaj postopam brez dela. Vse se bode zajedlo, in na stare dni nam bode stradati in beračiti, ker prej vse snemo in poženemo. In čemú bi ne šel v Ameriko, ko bi ona lahko domá opravila in obdelala, česar je treba: »Vzel si močno ženo, ki se ne bojí nikakega dela!« To mi je povedala stokrat in stokrat, in končno mi je bilo vsega preveč, in udal sem se in odšel v tuji svet, samó da sem imel mir. Takó lepo je sijalo solnce in takó čisto modro je bilo nebó, ko sem spomladanskega dné odhajal iz vasi. Pa sem le odšel, samó da sem imel mir! Ej, Gospod Bog je moral tisti dan imeti usmiljenje z mano, takó sem bil siroten in zapuščen! Tik ceste zunaj vasí — saj veste, da sem moral hoditi peš — ondu je Polonica nekaj delala v zelenem grmičevji.

»Miha,« zaklicala je, »ali moraš res v Ameriko? In domá imate toliko kruha, da vam ga preostaja. Oj, oj!«

»Res grem,« odgovoril sem ji, in glas mi je zastajal v grlu, »res grem, samó da imam mir pred svojo ženo!«

»Ko bi bil mene vzel, lahko bi bil ostal domá!«

»Sedaj se ne dá pomagati!«

In odrinil sem dalje, naravnost po stezi, ki drží do Amerike! Tam sem ostal dve leti in pol, prijatelji, dve leti in pol. A domá sem imel plačano zemljo in dvajset glav lepe živine in vsega drugega v obilici! Pa sem se pehal v tujih zemljah in delal kakor zamorec, da nisem imel od življenja ničesar, prav ničesar! Zaslužil sem res, pa sem tudi od meseca do meseca dobival pisma, naj pošljem kàj denarja. In pošiljal sem, da se ga je končno nabral lep kup. Ko sem si mislil, da mora biti tudi ženi že zadosti, pospravil sem svoj zveženj in pobral kopita ter se potegnil čez sivo morje. Dve leti in pol sta minili, ko sem jesenskega večera zopet stal pred Brentačevo hišo ter sopel vase tisto volno sapo, ki piha okrog naših hribov. Vesel sem bil in upal sem, da me bodo veseli tudi drugi. Pred hišo se mi vsili v pogled gostilniško znamenje, dolge rumene oblanice, viseče od strehe. Gostilno so si bili omislili v tem, in takoj mi je nekaj šinilo čez srcé, da morda ne bode vse prav in vse v tistem redu, ki bodi pri hiši, katere gospodar je v Ameriki. — Mislim si, pa vstopim v pivnico, da vidim, kaj in kakó.

Ni se mi bilo treba bati, da me kdo spozná. Delo in trud sta mi bila predrugačila lice, in prav zeló sem se bil postaral. Tudi sem sedaj nosil široko brado in ker sem bil oblečen polovično-gospodsko, ni me mogel spoznati nikdo. Tem menj, ker me ni nihče pričakoval. Nikomur nisem pisal, da pridem, ker sem vedel, da bi ženi ne bilo všeč, če pustim zaslužek ter pridem zopet lenobo past na dom. Hrabro torej vstopim ter sedem pri vratih k mizi, kjer je bilo precèj temačno. Pri drugi mizi je večerjala družina, in videlo se mi je, da je sedaj precèj poslov pri hiši. Prihitela je drobna dekla in me vprašala, ali hočem kàj piti. Ukažem vina in se delam, kakor bi bil tujec pod streho te hiše. Nikdo me ni spoznal in v miru sem srkal svojo kapljico. Tedaj so se odprla vrata pri sosedni sobi, in začul sem, da je nekdo ondu govoril z mojo ženo. Pri odprtih vratih pa sem ugledal nekaj, kar mi je takoj razgrelo kri. Bilo je to nekaj malega — ali vender sem čutil, kakor da je padlo nekaj stotov name. Takó me je potlačilo: bila je zibelka. In da nisem kàr nič dvojil, zaječalo in zastokalo je nekaj v tej zibelki, in vsi veste, kaj stoka in ječí po zibelkah. »Vraga!« pravim si, »otroka imajo pri hiši, in jaz o vsem tem ne vem ničesar!« In že tedaj sem računjal na prste, koliko let utegne in prav za prav koliko jih smé imeti to otročè, da bi ne bilo kàj zmedenega. In taki računi, ljubi prijatelji, so nekaj čudnega, sosebno takrat, če se vse lepo ne strinja in ne ujema! In računjal sem in računjal, in sam sveti Bog vé, da se ni hotelo vse ujemati in da

se je počasi vse kuhalo po meni. Pa je bilo tudi vzroka dovolj! Komaj se zavem od prve začudenosti — in kdo bi se ne čudil, kadar je takó? — kàr stopi iz izbe v hišo človek, in povem vam, bil sem omamljen, omočen, prav kakor bi me bila strela osmodila! Lepo rejen človek je bil to, in zdravje mu je kàr cvetelo na lici. Napasen in spitan se mi je zdel kakor puran, ki se zakolje o binkoštih. Vse je kazalo, da je temu človeku prav dobro pod božjim solncem in da nima drugega dela, nego da si pase in redí trebušček! Oj, vsi tisti božji služabniki, katere praznujemo v dan Vseh svetnikov, vsi so mi priča, kakó slabo pa se je godilo meni pod tujim obnebjem in pri tujih ljudéh! Ali ves ta čas se je paslo to človeče, kakor se pase zajec na mladem žitu! In kdo, mislitè, kdo je bil? Nihče drug nego Gašper, ki je prej za hlapca služil v Podsteni, ali sedaj je bil hlapec in gospodar pri moji ženi in na zemlji, katero je bil stari oče priskopušil in priščedil zame. Mislim, da sem vam povedal vse, kar je treba vedeti. Če sedaj vsega ne vidite, pa ste slepci! Pa mislim, da vidite vse in da se čudite z mano, ker nisem pograbil po svetlem noži, ki je ležal pred mano na mizi in da nisem hlapcu Gašperju tega noža potisnil pod rebra! Pa sem se krotil, ker moja ura še ni bila prišla.

Oni pa je prav oblastno hodil po hiši ter zapovedaval in razkladal družini, kaj in kakó se bode delalo jutri.

»Da ne bodete spali,« končal je, »to vam povem! Lenuhov ne trpim pri hiši, to veste!«

Rekši je odrinil bržkone spat, dasi je bilo še zgodaj in dasi je bilo še mnogo opravila v hlevu.

Na vse to sem moral vstati. Ko stopim na luč, spozna me volar Tone in zakričí:

»Jojmene! Oče je prišel iz Amerike!«

»Oče Gašper so pa sedaj na suhem!« zasmeje se hlapec Tine.

Jezen stopim v izbo, kjer je tekla zibelka. Ona je sedela tik postelje in bila vsa prepadena. Čula je bila besede, ki jih je izgovorila družina, in kdo bi se ne prestrašil, če je takó in takó! Pa se je skoro ujunačila in vprašala osorno:

»Torej si res domá in še pisal nisi in denarja tudi nisi prinesel?«

»Res sem prišel in vprašam te, kaj je to-le tukaj?«

»Kaj? Otrok! Saj vender vidiš!«

»Pa kje se je dobil ta otrok?«

»Kakó vprašuješ! Kakor bi oženjeni ljudjé ne smeli imeti otrók! Lepa je ta!«

»No, pa vender, koliko let ima to otročè?«

»Koliko let ima? Dve leti ali kàj takega!«

Kaj sem hotel! Takisto osatasto me je gledala, da sem rajši umolknil, Vrnem se v hišo, kjer je družina tičala okrog peči ter se šepetaje razgovarjala o mojem prihodu.

»Pokliči hlapca!« rečem dekli.

»Ali Gašperja?« vpraša.

»Gašperja!«

»Tine in ti, Tone,« pravim hlapcema, »pripravita se nekoliko! Ali vesta, kakó se vrže človek, nadležen človek, čez prag, če ga ne marajo v hiši?«

»Jaz bi že vedel!« zasmeje se Tine, in malone do ušes se mu odpró usta.

»Tudi jaz sem že nekaj slišal o tem!« zakliče Tone.

»Ali mi bodeta pomagala?«

»Saj komaj čakava!« odgovorita oba.

Takrat pa je prihrul v sobo poštenjak Gašper; ves je bil razljučen.

»Kakšen vrag pa že zopet preganja to umazano družino? Še žival ima rada mir, kadar hoče spati, in vi ga ne privoščite poštenemu človeku! Kaj je zopet?«

»Le mirno, Gašper!« izpregovorim jaz.

»Kdo pa si ti, potepenec?« zarentači name. »Kdo je dovolil, da smejo taki ljudjé ostajati čez noč?«

»Tine in Tone, ali sta pripravljena?«

Oba odgovorita: »Pripravljena sva.«

»Poprimimo torej!«

In planili smo po njem, in prišel je v pravi vrtinec, takó smo ga pehali in suvali po veži.

»Sedaj veš, da je prišel oče iz Amerike!« zakričí volar.

»In sedaj tudi veš, da se ne kuhajo več žganci zate v Brentačevi hiši!« Takó zakričí hlapec Tine.

In vrtili in sukali smo ga, da se mu je moralo vrteti v glavi. Pričetkom je rjul in klel. Nató pa je hipoma utihnil, ker je gotovo spoznal mene, hišnega gospodarja. In privrtili in prisukali smo ga do vežnih vrat in tam smo mu prav izdatno pomagali, da je čim prej prišel na nočni zrak. Za njim pa smo zaloputnili in zapehnili vrata, ali óni v temi je molčal in niti glasú ni dal od sebe kakor miš v cerkvi. Drugo jutro pa ga ni bilo nikjer in izginil je kakor slana pred solncem. Vidite, takó je bila prišla moja ura!

Ko sem se povrnil k ženi, bila se je le-tá zaprla v svojo izbo in na moje klicanje se ni niti oglasila niti ni odprla, Tudi prav! Kar

sva si imela povedati, povedala sva si lahko drugi dan. Spal sem torej prvo noč v senu na hlevu in dobro bi bil spal, da nisem imel sitnih sanj, v katerih me je tlačila prav huda môra. In ta môra je imela podobo težke železne zibeli, in na tleh pod njo sem ležal jaz, a na meni se je neprestano zibala težka, železna zibelka. In to ni šala, ljubi prijatelji!

In morila me je skrb, pa se nisem upal vprašati pri ljudéh, da bi se mi se bili smijali, saj veste, kakó je! »Kaj bi iztikal okrog,« mislim si, »stopi h gospodu, tam imajo krstne spise, tam zveš najlože, kakó in kaj!« Na večer — sram me je bilo — priklatil sem se v župnišče in hitro — da bi me nikdo ne bil opazil — blisknil po stopnicah navzgor, kjer je stanoval gospod Jurij. Dober gospod je bil, in radi smo ga imeli, dasi je bil časih osorne besede. Po hodniku je hodil tisti večer in pušil iz velike pipe, da se je vse kadilo okrog njega.

»Kaj bode dobrega, Brentač?« vpraša me. »Nič dobrega, gospod Jurij!« odgovorim mu; »morda dobim kàj dobrega tu pri vas!«

»Pa se lože dobí kàj slabega nego kàj dobrega!«

In gospod se je prav prijazno nasmijal, takó da sem mu précej na vso moč zaupal.

»Česa torej želiš, Brentač?«

Pogledal sem v strop in odgovoril: »Nekaj obljub sem napravil v Ameriki, in to bi rad poravnal, ker nečem biti svojemu gospodu Bogu ničesar dolžan, ko je že vender takó težko, če je človek ljudem dolžan!«

Poravnala sva tisto, in gospod Jurij mi pravi: »Lahko noč!«

Pa nisem odšel, zopet sem pogledal proti stropu in dejal: »Nekaj bi še rad zvedel, če vas ne nadlegujem! Otroka imam —!«

»Otroka imaš!« odreže se gospod Jurij in izpušča goste oblake dima okrog svojega lica, »otroka imaš, Miha, in božji dar je vsak otrok, Miha, ker je nedolžna živalca, s katero moramo biti usmiljeni!«

»Nič ne rečem,« odgovorim nató, »vse je prav in pošteno, kar govorite, gospod Jurij. No, pa bi venderle rad vedel, koliko let ima moje otročè, ker sem bil v Ameriki, ko je prišlo na svet, in to mi povejte!«

»Ljuba duša,« začudi se gospod Jurij, »kje bi ti na pamet povedal kàj takega! Saj vender veš, koliko otrók imam vsako leto v fari!«

»Pa krstno knjigo odprite!«

»Prav rad bi jo odprl, pa je nimam domá. Milostivi škof so pisali, da moram dati vse stare krstne knjige iz nova prevezati. In tudi naše vežejo sedaj v Ljubljani. Ko jih nazaj dobim, pa te takoj pokličem, Miha. In vse natanko pregledava, pa bodeš videl, da je vse v najlepšem redu, ker bi kàj drugega jaz nikakor ne bil hotel zapisati v knjigo!«

Praznih rok sem moral odriniti. Ali verujte mi, pol leta sem hodil pozneje vsako nedeljo h gospodu, ali je že prišla knjiga iz Ljubljane. Toda še vedno so jo vezali v mestu, in gospod Jurij mi ni mogel odgovoriti natančno in vestno, dočim so sosedje dobivali spiske iz krstne knjige, kadar so jih le hoteli. Gospod je imel dobro voljo in zaradi hišnega mojega mirú je menil, da je najbolje, če tavam v temi. Pa sem videl vse natanko in nič več nisem hodil vpraševat po krstni knjigi!

Imeti nekaj, kar ni tvoje, kar pa ima vender ves svet za tvoje, to je huda, peklenska reč. In nobena pamet vam nič ne pomaga, in vsaka stvar vam je zoperna, in ves svet je tak, da bi človek najrajši pluval nanj! Iz kratka: vrag je, in kaj bi vam pravil, saj veste, da sem že vinjen, ker sem vam pravil vse to in pripovedoval! Kdo bi delal, če mu kukavica kuka okrog ogla! In res, opustil sem vsako delo ter zahajal rajši v pivnice, kjer se je točilo vino. To pa to, vino je jedino zdravilo, katero je ustvarjeno za take ljudí! Kar nam je Bog vzel na óni strani, pa nam daje na tej stráni! In pili smo ga, da je bila cela miza mokra! Če je prišla ona pomé, pa sem jo vzprejel z besedo in s pestjó, da ji je hitro pošlo veselje laziti za mano. Domá se je potem maščevala in prav pošteno me je večkrat preklestila, ko sem bil vinjen ter se ji nisem mogel braniti. Prve čase mi je bilo to nekaj nenavadnega, pozneje pa sem se privadil ter si mislil: »Le tepi, jaz bodem pa pil.« In pričel se je napravljati dolg, iz hlevov je ginila živina, poslopja so prihajala nekamo umazana in raztrgana, ker jih ni nikdo popravljal. In da se ni prodal gruntec, morala se je ona umikati s svojo doto, in konec je bil, da jih je bilo toliko pred doto, da le-ta ni bila nič več vredna! Nekaj časa se je mašilo in mašilo, potlej pa je vse skupaj padlo na kup, in moral sem z Brentačevine, kjer so sedaj tuji ljudjé! Tisti dan, ko smo šli od hiše, pa sem živel malone prav tako veselo in zadovoljno kakor tisti večer, ko sem Gašperčka pri težnih vratih metal na dvorišče!

Kaj sem hotel drugače! Čemú pa bi stradal, ker nimam svojih otrók!

To je moj zakon!« —

In žalostni Miha je pulil mah iz zemlje in škripal z zobmí in solze je točil, ker je bil vinjen in nesrečen.

Drugo jutro pa smo imeli prekrasen lov, in dva petelina sta padla z veje, kjer sta pela zaljubljeno pesem. Ljubezen nam je vsem v pogubo, takó živali kakor človeku! —

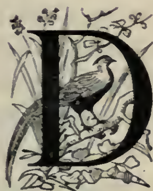
Davorin Trstenjak.

Doneski k njegovemu životopisu. Spisal dr. Janko Pajk.

(Konec.)

III. Uredniška soba.

Ponatisek Trstenjakovega rokopisa. [1])

ragi brate! Poroguješ se mi, da sem šel med urednike časopisov, in rad bi vedel, kakšen je moj »redactions-bureau«. Poslušaj! Moja soba je štirinajst stopinj dolga, deset široka, dva sežnja visoka in ima pol pečí z razpokanimi pečnicami, katere pa si znam sam zamazati. Stene sem dal letos pobeliti; na njih visí ura, ki nikdar ne gré, dve diplomi, iz katerih gostje lahko vidijo, da pripadam učenjakom, potrebni »Lares et Penates«. Vrhu tega so v sobi raztrgana sofa, na kateri počivam od uredniških skrbíj, dve mizi, jedna za kosilo, druga za knjige, dve omari za arhiv, zakaj znano ti je, da nisem samó »uredništvo«, nego tudi »uradništvo«. Za pomagača imam grbasto babljе, ki mi hodi na pošto po pisma sodelavcev mojega časopisa; ti so sicer pridni Slovenci, ali tudi imajo slovensko národno krepost — lenobo. To babljе mi zajedno pita gos, katere pa mi ni kje poklonil kazališki igralec, da bi ga debelo pohvalil zaradi izvrstne igre, tudi ne književnik, da bi milo sodil o njega umotvoru, nego sam sem si jo kupil, pa tudi ne ob zaslužku uredniškem, temveč z delom, ki ga še imam zraven uredništva — s kmetovanjem. K meni ne zahajajo umetniki ali meceni slovenskega slovstva; blatijo mi tla jedino preproste kmetske noge; torej, dragi moj, nimam ónega komforta kakor drugi uredniki slovenskih časnikov, skrivni in očiti, nì sagov razpetih po tleh; moja soba ni večja nego kabinet »redaktora en chef« slavnih »Novic«; samó ta razlika vlada med nama, da je urednik »Novic« lastnik svoje hiše, a moja ni moja lastnina, temveč imam v nji le preužitek, dokler je božja volja. Okno ima moj uredniški kabinet samó jedno, in še to je golo; solnce zakrivam s svojim prtičem, kadar mi sije skozi okno, kar pa je sedaj redko. Pod tlomi časih zaropoče miška; tudi iz pečí zapoje čuri-muri, gospod gril, in takó med gosjim in griljim koncertom pišem za svoj časnik in prebiram prineske svojih sodelavcev, katere naj pomnoží Oče nebeški! Glej, takó daleč smo

[1]) Ta spis mi je bil očito poslan s Ponikve (leta 1874.?); podajam ga tukaj prvič z neznatnimi pravopisnimi izpremembami.

napredovali v slovenskem slovstvu, da se je na kmetih v okolici, ki se ji pravi »mačja žalost«, moralo poiskati uredništvo en chef takega časnika, ki je namenjen znanosti in umetnosti! V beli Lubljani, [1]) ki bi bila, da ni ženskega spola, lehko poglavitno mesto in središče vseh devetih modríc, niso še spoznali potrebe lepoznanskega časnika; tam so narodnjaki preveč aristokratje in se ne spuščajo v podjetja, ki ne nesó mastnih procentov. V Mariboru so za dobro spoznali ustanoviti glasila za politiške stranke, katerih je Slovencem treba kakor koruzi vran. Celje je le kraj za kislo zelje, Gorica je laška tetíca, Celovec pa itak dela čez svoje močí; v Kranji črnem ni veliko simpatij za slovensko slovstvo, v Novem Mestu so še vedno stari duhovi, Ribnica bi še bila, ali njena inteligencija je malokdaj domá, temveč potuje po svetu ali pa se preseli v Lubljano; v pisani Loki je pisan svet, v Kamniku se več čisla materija nego duh, v Tržiči bolj žeblji nego peresa. Kam bi torej šel urednik slovenskega lista, ako ne v »mačjo žalost«? — Menda v Ptuj? — Tam je še vse polno tujcev. Ali v Ričetvaroš? — Tam pa ni potrebnega mirú za duševna dela. V Brežice? — Tam bi me mamil pruski duh. V Mrhovec? — Ta mi je, najsi nisem ud nobenega ne liberalnega ne konservativnega društva, preradikalen, in utegnil bi biti tudi nevaren moji eksistenciji, ker tam kraljuje najhujši »furor teutonicus«. V drugih krajih, ki slové v domoljubji, pa ne najdem vsakdanjega kruha; zakaj vedeti moraš, dragi prijatelj moj, da sem doslej še zmerom naplačaval in doplačaval svojo slovstveno delavnost in da bi si lahko, ako bi bil bolj realistiški, že s tem denarjem, kar sem ga potrosil za slovensko slovstvo, kupil lepo hišo v Lubljani ali pa bi bil »verwaltungsrath« pri železniški družbi, imel svoj malin na Dravi ali vinograde kakor naši kanoniki ali pa hranilničnih bukvic veliko število kakor kapelani. Vender ne misli, dragi moj, da tožim zaradi tega; vesel sem, da bodem imel za Božič pečeno gos, nota bene, ako mi je prej kakšen rojak ne ukrade, zakaj Slovenci so, kakor lahko čitaš v organu naših konservativcev, res zeló »konservativni« ali po Božidarovem »uzdržniki« in radi »uzdržavajo« ne samó svojega nego tudi tuje blágo. — Glej, sedaj sem ti popisal vse svoje uredniške okolnosti; vabim te samó še, da bi bil moj sodelavec. Piši svoje »mémoires«, saj si že dosti izkusil v življenji; ali ne piši mi ničesar o bučelarstvu; te vrste spisov prepuščaj mariborskim profesorjem latinskih šol; tudi mi ne pošiljaj takih spisov, kakeršne prinašajo programi slovenskih — sit venia verbo! — gimnazij, temveč piši rajši o

[1]) D. T. dosledno piše ne „Ljubljana“, ampak „Lubljana“, izvajaje to imé ne od stebla „ljub-“, nego od „lub-“; prim. Lubno in lubanja = lobanja. *Pis.*

Homerjevi bradi, odkod so v Troji dobavljali elektron, kdo je sez dal prvi v Roženpahu pri Lubljani ono znano hišo, v kateri se kuha kava za lubljanske mlade in stare tete; piši zgodovino slovenskih programov od ónega, ki se je sklepal v Mariboru v gostilnici »zum Erzherzog Johann« N. 7., do ónega, ki se je skrpal v tesnem salonu lubljanskega poštenega čevljarja in cehmeštra! Piši dalje metamorfoze slovenskih prvakov, usodo raznih slovenskih lepoznanskih listov, najnovejšega neizimši, ker tudi njega čaka usoda vsega človeškega; popisuj muhe slovenskih pisateljev od abecedne vojske do vojaškega lista »Sokolovega«! Pojdi večkrat v Lubljano in presojaj napredek slovenske Talíje, čudi se našim La Rochem, Anschützem, Löwom in Wenzelnom Scholzem! Samó Darwinovih sistem se ne loti, rajši mi pošiljaj članke o življenji govnaćev, o jajcih kukavičnih, o jazbečevi masti! Tudi modroznanski nauki niso za slovenski publikum; kaj mu pomaga Fichtejev »Ich« in »Nicht-Ich«? — Njemu je ljubše, ako mu ni treba napenjati možganov. Naš publikum je do cela praktičen, realističen; zató, hvala Bogú, nikdar ne dobimo slovenskega Kanta. Tudi ga ni treba, saj za Slovenca misli — Nemec! — Glej, brate, končati moram, ker imam razven uredniških skrbíj tudi skrbí v hlevu: ravno se pripravlja »Breza« za svojo »otroško posteljo«! — Da si mi zdrav! Ves tvoj Epicharmos. —

Slovó bi vzel.

Časih še poleže
V prsih mi vihar,
V dušo mojo seže
Blage sreče žar.

Srce to zahvalno,
Tákrat mi vzkipí;
In okó mi kalno
Zopet vzplameuí.

Tákrat bi zavrisnil,
Svet bi ves objel,
K sebi ga pritisnil
In — slovó bi vzel.

Dravinjski.

Napoved.

Spisal **A. Koder.**

isto leto je zadelo Draganovo hišo v Borovji trojno gorjé: poginila je krava liska, slana je osmodila ajdo, in Janeza Draganovega so potrdili k vojakom.

Oče Dragan je hodil vso pomlad z upognjenim životom okolo hleva ter računjal na pamet in na prste, koliko ima izgube v gotovini pri liski, za koliko ga je opeharil mešetar, ko je kupil mlado kravo, in kakó bi se nadomestila ta izguba po drugem poti. Tudi mati Draganova je imela noćí brez spanja in dni brez veselja. Podnevi je jokala po liski, ponoči pa je premišljala, kakó bode dolgčas, ko bode nosil njen Janez bridko sabljo in vojaško suknjo. Oponašati ji ni treba solz, skrbíj in nekove nenavadne skoposti, s katero je tisto pomlad in tisto poletje skrivala vsako dvajsetico v svoji omari — za Janezove večerje pri vojakih! One tri nesreče je čutila naposled vsa Draganova družina, ki sicer ni bila obila; čutili so jo pa tudi prosjaki, ki so se pogostoma oglašali pri Draganovi materi. Draganov jedini hlapec Peter je pripovedoval vse poletje mladi pastirici, da ne ostane več po Božiči pri Draganovih, ko bi ga plačevali s cekini, in sicer zató ne, ker ni, odkar so potrdili Janeza, zadišati več svinjskega rilca v opoldanskem ječmenčku. Prosjaki pa so opravljali Draganovo hišo, češ, da bi bil vse leto štiridesetdnevni post, ko bi bil pri vseh hišah zapah za vrati takó debel in nov, kakor ga je stesal zadnjo pomlad stari Dragan.

In naposled, Draganov Janez je trpel kakor vsi njegovi vrstniki. Podnevi je nosil listek bel za klobukom in zakrivljena peresa, zvečer je ukal pod okno v sosedno vas, zjutraj pa je premišljal, ali mu bode mogoče živeti v ozki vojaški suknji pod bojnim bobnom in ali bi ne bilo lepše na svetu, ko bi potrjali k vojakom zgolj bojazljivce, ki se ne upajo vasovati in ne vedó, kaj je ljubezen . . .

Naposled se je približal tožni čas, ko rije podlesek po senožetih iz tal, ko lastavice zadnjič krožijo ob slamnatih strehah in ko se poslavljajo mladeniči z listki za klobukom. Zadnji dan si je brisala Draganova mati že na vse zgodaj solze, stari Dragan je hodil z ugaslo pipo po veži, in sin Janez je kàr zasopel, kò je zadel na rame bisago, v katero mu je naložila mati skrivàj vse klobase in svinjino izza zadnjega predpusta.

»Pa Bogá ne pozabi, in ko ti bode dolgčas, pa k bisagi sédi!« zakliče mati za sinom, ko le-tá prestopi vežni prag in se obrne na cesto, ki drží proti glavnemu mestu.

»Pa domov piši, če se ti bode tožilo po Borovji!« pristavi oče resno in spremi jedinca do vrtnega prelaza. Za slovó mu še stisne tri srebrne dvajsetice v pest, in pravi: »Stradati ti ni treba v cesarski službi, dokler smo na Draganovem domu, ki utrpí brez sile za vsake večje praznike nekaj grošev.«

Takó podprt s slanino, z dvajseticami in materinimi molitvami in očetovimi sveti, odkoraka Draganov Janez prvič v daljni svet, ki mu je bil doslej tuj, in v cesarsko službo, na katero je bil ponosen le v nedeljo pred cerkvijo, ko je majal veter beli listek na njega pokrivalu. Danes prvič ne vé, ali bi vriskal in prepeval, da bi ga čula domača vas, kakó hodi v vojake, ali pa bi premišljal, kakó brezskrbno se živí na Borovji ob očetovi skledi in kakó prijetni so večeri, kadar se oglasi fantovska pesem izpod lipe na vasi. Takih mislij poln se ozrè, prišedši na višino, zadnjič na domačo slamnato streho in na rdeči zvonik. Tukaj še jedenkrat prešteje materine in očetove dvajsetice ter se prepriča in preračunja, koliko dnij in nedelj bi utegnile učakati njega klobase. Ko se potem zopet ozrè po prašni cesti pred seboj, ugleda v dalji staro potovko Cilo, ki koraka s koškom raznega blagá iz mesta domov. Slabo znamenje se vidi Janezu, da mora srečati na svojem takó znamenitem poti staro ženico, oznanjevalko nesreče. Ognil bi se ji bil rad, ali nikjer ni bilo opaziti steze ali strnišča, da bi stopil tja in se otel prerokovane nesreče. Šele v zadnjem hipu mu šine rešilna misel v glavo, da se človeku na važnih potih ni ravno treba ogniti starki; saj je dovolj, da je sploh ne sreča! — Zató razoprta Janez bisago, vrže jo na končišče ajdove njive, séde poleg nje in pričakuje, da odide Cila. Da ne bi mislila, češ: »Od žalosti že omaguje na prvem klanci«, poišče pipec v žepu in rdečo klobaso v bisagi ter jame uživati slastni materin dar.

»Bog ti blagoslovi, Janez, če si priželiš danes kàj mesenega za pod zobe!« ogovorí potovka našega znanca, ki sedí v cestnem rovu, rezaje klobaso na kolena in grdo gledaje starko. Ko Cila opazi Janezov ponos, ki nima niti odgovora nje pozdravu, pristavi:

»Ne davi preveč mesenine, ki je v mestu takó v čislih, da si z jedno sámo klobaso pri svojih predstojnikih lahko nakoplješ gorjé ali srečo.«

Zgane se Janez ob teh besedah, nekamo prijazneje pogleda starko, zategne bisago in si misli: »Starka kolovrati okrog gospôde v mestu;

vedeti mora, kaj gospôdi tekne, kaj ne in kakó gospôda čisla to najboljšo jed na svetu.«

Vso dolgo pot se je potem postil in zatezal bisago, da mu je rdečica silila v obraz, kadar ga je zavajal hudobni duh: poželenje po mesu iz domačega dimnika. Ko pride naposled v mesto, vpraša na mitnici gospoda s svetlim cesarskim pokrivalom po vojašnici. Radovoljno prikima Janez prijaznemu gospodovemu nasvetu in odrine dalje po mestnih ulicah. Ali toliko da odide, že priteče mož s cesarskim pokrivalom za njim, zgrabi njega bisago in mu jo hoče odnesti, tebi nič, meni nič.

»Tudi tej gospodski suknji dišé moje rdeče klobase, a imela jih ne bode; namenjene so mojim vojaškim gospodom!« misli si Janez, ko se puli z mitniškim biričem za bisago. Seveda je bil zmagalec v tem častnem boji on; zakaj odnesel ni biriču samó zarubljene bisage, temveč povaljal ga je celó po tleh za njega predrznost.

»Prav si dejala Cila, ko si mi prerokovala veliko moč in čast domačih klobas!« pravi si Janez, ko hití proti vojašnici; zajedno tudi sklene, da jih shrani za najtožnejše ure pri vojakih, ko bode treba — trpeti in molčati.

Takova prilika se mu ponudi takoj potem. Ko namreč prisope pred vojašnico, dobí vrata zaprta in pred njimi hudega brkastega vojaka s puško risanico na straži, ki ga zavrne ter mu zabičí, da je zamudil za pet minut vojaški oglas in da ga čaka jutri — določena kazen.

Stemní se Janezu in spomni se, da ga je teh zamujenih minut zadržal birič zaradi materinih klobas, ki ga pripravijo naposled v veliko nesrečo. Mnogo premišljuje potem, kakó bi si pomagal. Zdajci ga obide poštena in razumna misel.

»Tudi ta bradač izvestno vé ceniti domačo klobaso,« pravi sam v sebi in pristavi: »Ponudim mu najlepšo klobaso, in omečil se bode in mi odprl vrata.«

Trenutek pozneje je sedèl naš Janez na vojaški stražarnici brez bisage in klobas in zagovarjati se je moral zaradi zločina, da je hotel s klobaso podkupiti cesarskega vojaka na straži.

»Vražja klobasa in Cila, da si me spravila s svojo lažjó v táko nesrečo!« vzdihuje na stražarnici, dočim se mu smejejo vojaki in brijejo burke in dovtipe ž njim.

Znano nam ni, koliko kazni se je odmerilo Janezu zaradi podkupne klobase na vojaški straži, le toliko vemo, da se je nekaj dnij skrivaj otipaval po životu, kjer jih je čutil še vedno petindvajset, da je

stal že drugo jutro na dvorišči v dolgih vojaških hlačah in v cesarski suknji in da je jako neokretno vzdigaval noge po povelji in mahal z rokami po zraku, kakor bi gonil motovilo. Hud in brezpameten se je zdel Janezu takšen posel; rajši bi bil domá ves teden dnij gnoj kidal in listje nosil. In v taki uri se je spomnil svojih klobas, ki so izginile na stražarnici, in se tudi domislil, da se je morda baš zaradi njih že prvi dan zameril svojim predstojnikom, ki se mu sedaj maščujejo. Še tisti trenutek sklene pisati materi, v kakšno nesrečo so ga spravile nje klobase, in to pismo bi bilo izvestno lepo in genljivo, če bi se bilo spisalo. Toda prvič ni znal sukati Janez niti jeklenega niti gosjega peresa, najsi je bil vpisan več let zapored v župno šolo, in drugič ni hotel nikomur zaupati svoje tajnosti. In ker se je bal, da mu mati kàj skoro zopet pošlje motovilo klobas in ker bi ga pripravile še v večjo nesrečo, sklene materi ustno poročiti o svoji usodi.

To pa je bilo lože sklenjeno nego zvršeno. Gospod stotnik je hudogled, strašno porasel gospod, drugi manjši gospodje z zvezdami pod obradkom niso nič boljši; izvestno ga zapodé, če jim zaupa svoje skrivnosti. In vrhu tega čuti še vedno na svojem telesi tistih domačih klobas žalostne nasledke, ki ga zadržujejo v nagli hoji. In vender, preprečiti mora novo pošiljatev klobas, najsi se podere ves svet!

Takó premišljuje ves prihodnji večer naš Janez in čaka in čaka, da zaspé vsi njegovi tovariši. Potem zleze polagoma izpod odeje, stopa oprezno proti odprtemu oknu, dvigne se nanje, razprostrè roke proti bližnjemu strelovodu ob zidu ter se spustí po njem v nižavo, Vajen je bil sicer naš Janez bridkosti in trpljenja tega življenja, toda takih bolečin še ni čutil kakor ob železnem drogu, ki mu je rezal brezsrčno dlani in višnjeve cesarske hlače.

»Bodisi!« tolaži se Janez na nočni vožnji iz višine in naposled izpustí strelovod, misleč, da je že v nižavi. Zdajci se začuje čuden šum, kakor bi vrgel kdo debelo tnalo v tolmun, in naš Janez začuti, da je v globoki kadi, napolnjeni s čudno in neznano tekočino. Utegnil ni natančneje raziskavati svoje neprilike; zakaj vzdramil bi se lahko kdo njegovih tovarišev, in tedaj gorjé njemu — ubežniku!

Kar se dá urno zleze iz kadí in zbeží naravnost v tiho noč in na Borovje.

Noč je bila jasna, in svetilo je pol lune izmed drevja, ko je prisopihal v domačo vas. Tiho je bilo vse; samó domači sultan ga je zavohal in zalajal nanj. Ondu za plotom se je belila stranska steza v sosedno vas.

»Ponoči mati ne bodo pošiljali klobas v mesto!« misli si Janez in ubere pot v sosedno vas, kjer je poznal okence, takó pooljeno, da

bi ga ne čul nikdo, če se odsloni tudi v najbolj tihi noči, ko slišiš celó netopirja v zraku.

Tisto noč pa je bil ondu strašen krik; z okna se je čul klic na pomoč — zakaj napovedal se je Ocvirkovi Neži duh Draganovega Janeza. In s kolcem je skakal stari Ocvirek okrog pohišja in tolažil prestrašeno svojo Nežo, da je pregnal napoved, če je le že kdo katero. Predno pa je zlezel tisto jutro mesec za Borovje, podil je stari Dragan mlado svojo kobilico proti mestu; zakaj prepričati se je hotel, ali se je res ponesrečil njega Janez, da se oglaša njegov krvni duh.

V tem pa je ležal naš znanec v domači listnici in tipal in ogledaval, koliko mu je napravil škode kolec starega Ocvirka, ker ga je takó brezsrčno izdala njegova Neža.

Šele ko se zdaní, prepriča se Janez, da je rdeče pobarvan po vsem životu, da je rdeče pobarvana njega cesarska obleka in da je kriva samó tista nesrečna kad, napolnjena z barvo, če se ga je prestrašila Neža in ga imela za — smrtno napoved.

Kaj so poročili v mestu staremu Draganu in kakó sta se pogodila naš Janez in stari Ocvirek za tiste batine, ki so bile namenjene njega smrtni napovedi, in ali je Ocvirkova Neža še kdàj izdala nočno napoved, tega ne vemo. Gotovo pa je, da stara Draganka ni več pošiljala klobas svojemu sinu k vojakom, pri katerih je potem dolgih osem let zvesto in udano cesarja služil.

Mrak.

Mrak zemljó ovija,
Zvezda se užiga,
Dim tenák od hiše
Do nebá se dviga.

Kadar žalost kruta
Srce mi obhaja,
V njem budim molitev,
Ki k nebesom vstaja.

Rástislav.

Sence.

Sence legajo po zemlji,
Vedno bolj temné,
In naposled v noč skrivnostno
Zvezde zagoré.

Moje dni odeva v těmo
Čas mi neugnan,
Da naposled v žitje trudno
Sine zadnji dan!

Rástislav.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

V. Na obedu pri mestnih očetih.

jubljanski mestni očetje pred dvesto in tristo leti so bili mogočni gospodje, kar so kazali že po zunanje. Nosili so se, piše Valvasor na 699. strani XI. knjige svojega znamenitega dela, drugače od drugih meščanov. Imeli so svojo posebno obleko. Najodličnejši med njimi, »svetovalci notranjega svèta«, ali ker jih je bilo dvanajst, tudi »Die Zwölfer« imenovani, oblačili so se v skrlat kakor benečanski plemenitaši; »štiriindvajsetaki« ali »svetovalci zunanjega svèta« pa so nosili črne talarje.

Bili so mogočni gospodje; Valvasor jih imenuje »Die Herren von Laibach«. In takó so jih nazivljali tudi pri gosposkah in v deželnem zboru. Pismom, katera so jim pošiljali cesarski uradi, bil je naslov: »Unser Rath und die ehrbaren weisen, unsere getreuen, lieben N. Burgermeister, Richter u. Rath unserer Stadt Laibach«. Naslovi pa, s katerimi so jih ogovarjali someščani, sosebno če so jih kàj prosili, dolgi so takó, da človeku kàr sapa pohaja. »Wohledle, gestrenge, edelste, ehrenfeste und fürnembe (vornehme) auch ehrsame, wohlweise und hochgeehrteste Herren!« nazval jih je leta 1718. učitelj šentklavske ljudske šole, ko je prosil podpore. Leta 1614. jim je častital učitelj L. Marius za novo leto: »Wünsche ich zu dero langwierigen und glücklichen Regierung, auch Beibehaltung dero hochbegabten Verstandes von dem neugeborenen Christkindlein Jesu unserem Erlöser und Seligmacher ein freundliches und E. E. und N. (okrajšani naslov) an Seele und Leib nützliches und ersprießliches, friedliches und gesundes neues Jahr.« — In celó mestni blagajniki, ki so bili vender samí svetovalci, največkrat še svetovalci notranjega zbora, ki so se torej samí ogrinjali s skrlatastimi plašči, izražali so se v računih o mestnih očetih, kolegih svojih, z najponižnejšimi besedami, n. pr. »Meine hochmögenden Herren haben beschlossen«. Ko je na sv. Marjete ali sv. Jakopa dan ves mestni zbor v skrlatastih plaščih in črnih talarjih spremljal novo izvoljenega župana ali sodnika z rotovža na njega dom, zvonilo je po vseh cerkvah, na Gradu so pokali možnarji in kanoni, in pele so óne vélike orglje, ki jih Valvasor slaví kot posebno znamenito godalo. Pred sodnikom so zeleno in belo oblečeni

mestni sluge stopali s pozlačenim sodskim žezlom kakor rimski liktorji s sekirami in butaricami palic pred konzulom in diktatorjem.

Vender nekdanjih naših mestnih očetov ni vedno obkrožala takova častitost in resnoba. Tudi z njih obrazov so časih izginile gubé, ki so jim jih delale skrbí za srečo in blagost njih someščanov. Saj človek celó sreče in veselja neče in ne more uživati neprestano, kakó li bi vedno prebijal resnobo! Vse ob svojem času! Naši predniki so si sladili in olepšavali življenje veliko bolj nego mi, sedanji ljudjé; zató so se časih pri bogatem obedu in pri kozarci sladkega vipavca ali terana radi odškodovali za trud in težave svetovalskega svojega dostojanstva.

Najrajši so storili to seveda ob mestnih troških. Takih prilik pa se je v letu dnij ponudilo dovolj.

Gotov je bil vsako leto obed pri sodniku. Povabiti vse mestne očete na svoj dom in jih tamkaj pogostiti ob svojih troških, bila je starodavna in častita dolžnost, kateri se sodnik ni mogel odtegniti po svoji izvolitvi. Razven tega pa jih je moral do leta 1660. pogostiti tudi na dan tistih izrednih dveh sej, ki so ji imenovali »Stadtrechten«.

Za sodnika je bila to velika teža, zató je leta 1660. predlagal župan, naj bi se obedovalo odslej samó po jedni taki seji, zlasti zató, ker sta bili imenovani seji v postu, torej v času, ki je malo prikladen banketom in hrumečim obedom, in ker se je duhovščina spotikala ob njih. Ta nepotrebna potrata se odpravi tem lože, utemeljeval je župan svoj predlog, ker se mestnemu sodniku s tem ne jemlje nobena njegovih pravic in noben starodaven privilegij. [1])

Toda že to leto ali pa jedno naslednjih let so sodniku še bolj olajšali priredbo običnega obeda. Prispevala je namreč troškom tudi mestna blagajnica. Toda samó prispevala je. Našel sem med mestnimi računi zapisek, koliko se je iz mestne blagajne potrosilo za sodnikov obed na sv. Jakopa dan leta 1680. Največ se je izdalo za sladkor, ki je prišel na mizo v raznih oblikah, »unterschiedliche Sorten candiert und gefärbt Zucker« 5 gld. 15 kr., »$2^1/_2$ Pfund glatten und gekreisten Confect-Zucker,« 2 gld. 30 kr., »$1^3/_4$ Pfund runde und glatt zuckerte Confect-Piskotten«, 1 gld. 32 kr. Masleni kruh in potice so stale 8 gld. 20 kr. Mnogo se je na mizo prineslo sadja, »allerlei Sorten und die Menge Früchte und Obst« = 2 gld. 20 kr. Vina se je plačalo iz mestne blagajnice: dva bokala malvažijca = 1 gld. 36 kr., 6 bokalov črnikalca in 16 bokalov vipavca. [2])

[1]) Gerichtsprot. der Stadt Laibach, 1660, v mestnem arhivu ljubljanskem.

[2]) Ausgabenbuch der Stadt Laibach 1680.

Seveda je večino troškov trpel sodnik sam, zakaj skoro ni misliti, da bi se ob toliki obilici sladkorja ne bilo použilo nič mesá. Zgolj na sladkor in potice jih izvestno ni vabil!

Mnogi obedi pa so se plačevali vsi iz mestne blagajne. Jeden takih je bil vsako leto na Šuici pri Dobravi. Po starodavni navadi je namreč vsako leto po jedenkrat odbor mestnih očetov, nalašč izbran v ta namen, objezdil meje sodnega okraja ljubljanskega ter po končanem opravilu obedoval v Šuici, kjer kmetje seveda takim gospodom, kakor so bili ljubljanski mestni očetje, niso znali postreči. Če gospôda po končani, gotovo naporni ježi ni hotela biti lačna, morala je vse potrebne rečí sama preskrbeti ter jih iz Ljubljane spečati na Šuico. In res nahajamo v mestnega blagajničarja računu za leto 1608. zaračunjanih 40 kr. za voznika na Šuico, »dem Fuhrmann mit zwei Ross zahlt 40 kr«.[1])

Z obedom ob mestnih troških je bila združena tudi razdelitev mestnih travnikov v Prulah in na Dolgem bregu. »Dolgi breg« se imenujejo še sedaj travniki na barjì ne daleč od mesta med Ljubljanico in Ižansko cesto. Ti travniki, seveda takrat še zeló mokri, bili so mestni. Kakó so jih razdeljevali in komú, seveda samó košnjo, ali mestnim očetom ali pa so jih dajali proti plači v najem komursibodi, tega ne vem povedati. Ali najsi je bila stvar taka ali drugačna, toliko vem, da niso opustili nikoli obeda po tem opravilu. V Prule so hodili peš, na Dolgi breg pa so se vozili po Ljubljanici, in sicer so si najprej ogledali travo (najbrže le jeden ali dva, zakaj troški so leta 1609. znašali za ta ogled v Prulah 3 gld. 35 kr.) jeden teden potem pa so razdelili travnike. Ob tej priliki so bili navzoči, če ne že vsi mestni očetje, pa vsaj večinoma. Zató je razdeljevanje travnikov provzročilo 24 gld. troškov za obed.

Vabiti so se mestni očetje tudi vsako leto dajali v razne samostane, kadar se je praznoval cerkveni ali samostanski patron. Zdí se mi skoro, da so jim bili tî obedi prav posebno priljubljeni. Vsaj odklonili niso nikoli nobenega vabila, ampak počastili so dotični samostan celoštevilno. Kdo pak bi se res tudi upiral takó prijaznemu povabilu, s kakeršnim so se n. pr. leta 1711. oglasili avgustinski menihi v sedanjem frančiškanskem samostanu. Pisali so magistratu: »Dné 28. avgusta je obletnica svetega ustanovitelja in vélikega cerkvenega očeta Avgustina. Ta dan smo imeli še vselej to veliko čast, da se je č. magistrat v velikem številu udeležil slovesnosti. Tudi to pot se zanašamo na to; zraven tega pa prosimo milostne vas gospode (anbei aber haben wir

[1]) Ausgabenbuch des Stadtcammrers v. J. 1608 v mestnem arhivu ljubljanskem.

Euer Gnaden und Herren bitten wollen), da na določeni dan ne pridete samó k slovesnosti in službi božji, kakor je to stara navada, ampak nas tudi počastite s tem, da blagovolite po končanem opravilu počastiti naš refektorij ter se tam zadovoljiti z oskromnim kosilcem.«

Mestni očetje so vzprejeli to prijazno vabilo, toda pri tisti priči tudi sklenili, da podarijo menihom 30 gld. Vrhu tega so ukazali zanesti v samostan 10 bokalov črnikalca; tudi so godcem (pač tistim, ki so jim godli ob obedu) podarili 1 gld.

Prav takó radodarni so bili tudi proti drugim vabilcem.

Prilika pa je razven teh stalnih obedov prinesla gotovo vsako leto tudi kak izreden obed, takó po vsakem vélikem orožnem ogledu »Stadtmusterung«, potem ko so pregledali meščane, zbrane na Vélikem trgu, če so dovolj preskrbeni z orožjem.

Gostili so se tudi o sosebno veselih prilikah, takó leta 1680., ko so po dolgem času izvolili v deželnem zboru zopet jednega mestnih očetov v deželni odbor; — »als ein Verordneter ausgewählt wurde, ein Nachtmahl auf Befehl des Bürgermeisters gegeben.« [1]) Časih pa so imeli mestni očetje tudi samí goste, takó n. pr. po ónem orožnem ogledu leta 1637., ko so priredili za pregledovalce (komisarje) in godce zajutrek, »ein Frühmahl«. Vender je bil ta zajutrek (vsaj po računu blagajnikovem, ki je seveda zaračunjal rajši več nego menj) precèj obilen.[2]) Zajuterkovalo se je na rotovži, zakaj rotovž je bil pred dvesto in tristo leti za Ljubljančane jedno prvih zabavišč, česar bi človek danes nikakor ne pripisaval častitemu poslopju. O pustu se je na rotovži

[1]) To omenjamo še posebe zató, ker pravi Valvasor XI. 699 a: »Vermuthlich ist selbiger (scil. ein besonderer Habit der Rathsherren) mit dem Ansehen der Stadt dahin gefallen, als man selbiger die Verordnetenstelle bei der Landschaft genommen.« — Časih so plemenitaši torej tudi še v Valvasorjevi dôbi izvolili meščana za deželnega »Verordneter«, vender je bilo to kaj takó nenavadnega in nepričakovanega, da je bilo mestnim očetom povod za praznovanje.

[2]) Bei der Stadtmusterung den 12. Avgust 1637 den Herren Commissarien und Spielleuten ein Frühmahl gegeben. Verzeichnis, was dabei verzehrt worden: Erstlich um Brod, Pogatschen u. Potizen = 2 fl. 30 kr., per 2 Paar indianische Hühner = 2 fl. 44 kr. 2 Paar Kapauner = 1 fl. 12 kr., 4 Paar junge Tauben = 48 kr., ein Kalb = 1 fl. 12 kr., 1 Spanferkel = 2 fl. 45 kr., Rindfleisch, Zunge u. Fleck = 2 fl., um 2 Mulbraten = 38 kr, 2 Kitz = 1 fl., Krebs = 20 kr., Maurachl = 12 kr., Pomeranzen = 22 kr., grünes Kraut = 6 kr., Butter = 20 kr., 3 Pfund Schmalz = 33 kr., 2 Pfund Speck = 12 kr, 1 Pf. Oel = 13 kr., 1 Mass Essig = 12 kr., Salz = 8 kr., Käse = 9 kr., allerlei Gewürz = 1 fl 20 kr. Mandel u. Confekt = 3 fl, der Köchin ihr Lohn = 1 fl. 30 kr., 3 Viertel Wippacher = 40 kr., 43 Viertel Terant à 9 kr., 38 V. Marwein à 6 kr., zusammen 33 fl. 36 kr. — Ausgabenbuch 1637. Beilage.

plesalo, da se je vse kadilo, in če so prihajali glumači skozi Ljubljano, mogli so svoje umetnosti razkazovati samó na rotovži.

Časih so gostili mestni očetje prav odlične goste, takó leta 1638., ko so prišli v gostí nekov gospod pl. Hzingkh, nekov gospod Kren, »die Herren Patres«, najbrže jezuvitje, in celó vicedom sam.

Toda največje gostí, katere so kdàj doživeli, bile so pač óne leta 1601.

Nadvojvoda Ferdinand, poznejši neustrašni cesar Ferdinand II., zatiral je protestantovsko vero nekamo burnato krčevito. Ta je bil tisti, čegar mati je dejala, da bi šel rajši z beraško palico po svetu, nego bi na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem trpel le jednega samega protestanta. Ob zatiranji nove vere je bil ljubljanski škof Tomaž Kren Ferdinandu najboljši pomočnik.

Leta 1600. so morali zadnji protestantovski pridigarji zapustiti deželo, in spomladi leta 1601. je naznanil župan zbranim mestnim očetom, da je dobil od škofa (Tomaža Krena) pismo, v katerem mu poroča, da bode po sklepu stolnega kapitelja ljubljanskega na Véliki torek iz nova blagoslovil že toliko let oskrunjeno cerkvico Sv. Elizabete. [1]

»Kaj porekó li gospodje svetovalci na to škofovo pismo?« vprašal jih je župan.

Ti so bili takrat že vsi katoličani in so sklenili, da se udeležé blagoslovitve, po slovesnem tem opravilu pa da priredé na rotovži obed ter povabijo tudi škofa; bržkone vzprejmó vabilo tudi gospod vicedom, deželni upravitelj (der Landesverweser), kanoniki in še druga gospôda. [2]

Pripravili so sijajen obed, ki je stal 126 gld., za tedanje čase takó visoko vsoto, da se je celó mestnim očetom zdela previsoka. Ko so pregledavali mestne račune, niso je blagajničarju odobrili, ampak priznali so mu samó sto goldinarjev.

Gotovo bi zanimalo tega in ónega, sosebno naše cenjene gospodinje, kaj li je obedovala takó odlična gospoda in kakove jedí so se takrat nosile na mizo?

To nam pové še ohranjeni blagajnikov račun o troških, ki jih je imel za obed. Vsega nam seveda ne pové; ne pové nam n. pr., v katerih oblikah je hodila govedina ali teletina na mizo. Tudi bi naše gospodinje v natančnem računu, v katerem celó sol ni pozabljena

---

[1]) Ta cerkvica, ki je bila v Špitalskih ulicah, v mestni hiši, v kateri ima sedaj trgovec Mayer svoje prodajalnice, bila je mestna svojina; mestni očetje so dovolili Trubarju že leta 1531., da smé pridigovati v nji. Oskrunjena je bila torej že 70 let.

[2]) Gerichtsprot. a. 1601, p. 90.

(stala je 56 kr.), pogrešale marsikatere stvarí, brez katere si dandanes niti ne morejo misliti navadnega obeda, kaj šele takega, kakor je bil ta.

Blagajničar je bil kupil 67 funtov govedine, funt po 2 kr., 12 funtov plučne pečenke (Mulbraten), tudi po 2 kr. funt, 2 volovska jezika, po 8 kr. jezik, pet kozličkov po $26^2/_3$ kr., 4 teleta po 1 gld. 24 kr. do 1 gld. 56 kr., svinjine za 7 gld. 6 kr., tri plečeta za 1 gld. in 6 prekajenih klobas po 2 kr.

Perutnine je nakupil: 6 parov puranov (indianische Hühner), par po 1 gld. 2 kr., 7 parov kopunov, par po $55^1/_2$ kr. in 3 pare golobov, par po 12 kr. — čudno pa, da nič piščet! Ta perutnina je bila pač dobro pitana, zakaj snedla je bila 2 mernika prosá in 15 hlebčkov sira! S sirom so pitali purane, toda s kakšnim, ni povedano; rečeno je le, da so bili hlebčki po 4, 6 in 10 kr.

Seveda so prišle na mizo tudi ribe, domače in morske (Meergeschmalz). Domačih sta z županom kupila na trgu in pri Krakovcih za 3 gld., morske pa so stale 15 gld. brez voznikovega zaslužka za vožnjo iz Trsta v Ljubljano = 2 gld. $13^1/_3$ kr.

Zabele so porabili 47 funtov, in sicer: 40 funtov slanine à 8 kr., 23 funtov masla à 10 kr. in 4 funte olja à $10^2/_3$ kr. Celó majhen pa je račun za prikuho, ne večji nego 10 kr., za kislo zelje, 9 kr. za razno drugo zelenjavo, morebiti solato, pa 3 bokale kisa à 8 kr. Da bi bil natančni blagajničar v svojo škodo pozabil prikuhe, tega ni misliti. Najbrže je dobil prikuho s Fužin, zakaj jedna številka njegovega računa slove: »Für allerlei, so Herr Urbanič von Kaltenbrunn geschickt, verehrte (= schenkte) ich seiner Hausfrau einen Doppelthaler = 4 fl. $26^2/_3$«, kar je jako veliko darilo! Za ta denar se je tačas kupila že slaba krava!

Pšenična moka je stala 7 gld. 2 kr., (silna vsota!), jajca = 2 gld., oblate za torte = 6 kr. Lekarnarju se je plačalo za konfekt 1 gld. 57 kr., dve kuharici pa sta zaslužili vsaka po 2 gld.

Pili so dvoje vino, teran in vipavca; terana so popili 80 bokalov à 8 kr.; vipavca pa tudi nekamo toliko, »jeden čeber«; stal je 8 gld. $53^2/_3$ kr.; po navadi je bil teran tedaj za krajcar dražji nego vipavec. Dolenjca (Marwein) so pili samó posli; dali so ga jim 20 bokalov.

Ta račun je zanimljiv tudi še na drugo stran. Kaže nam, kakó silno je od takrat poskočila cena najimenitnejše jestvine, mesá, sosebno govejega in telečjega. Govedina stane sedaj v Ljubljani (na stari funt preračunjana) 36 kr.,[1]) leta pa je veljala samó 2 stara ali naše 3 nove

[1]) Računjal sem po tržnih cenah v »Laibacherici«.

krajcarje.[1]) Podražila se je torej dvanajstkrat. Prav taka je s teletino; tele se je leta 1601. kupilo za 1 gld. 24 kr. (pri mesarji!), danes, ne vem, če se dobí za dvanajstkratno ceno. Nekaj menj so v ceni poskočili volovski jeziki, sicer bi stal jezik po denašnji ceni 1 gld. 44 kr. Isto je reči o kozličku; če bi bil dvanajstkrat dražji, veljal bi nad 5 gld., toliko pa ne veljá.

Veliko menj se je podražila kuretina, torej je bila že takrat draga. Par puranov je leta 1601. stal 1 gld. 2 kr., malone toliko kakor célo tele! Dandanes jih dobiš za dvojno ceno. Za tisto, kar sta stala purana, dobil si 30½ funta govedine. Nekamo ravno taka je s kopuni; golobje pa se niso podražili niti za polovico; bili so torej takrat najdražja, najbolj čislana kuretina, zakaj za par golobov je dal človek takrat 12 kr., to je toliko kakor za 6 funtov govedine. Danes je za par golobov ne dobiš niti jeden funt. Torej so si drago kuretino smeli privoščiti samó bogataši. Takrat je živela menda tista gospá, o kateri sem že večkrat slišal, da je na piščetih zapravila sedem graščin.

Tudi mast je bila takrat primeroma jako draga, sosebno olje; funt je stal petkrat toliko kakor govedina; po denašnjem razmerji bi funt olja stal $36 \times 5 = 1$ gld. 80 kr. Ker je imel tudi kis ceno najboljšega vina, 8 kr. bokal, ubožni ljudjé pač niso použili mnogo solate.

Tudi vino se ni podražilo tolikanj kakor govedina. Bilo je jako drago, po 8 in 9 kr. bokal, torej takó drago kakor 4 funti mesá. Tesar ali mizar, ki služi dandanes v Ljubljani 1 gld. 40 kr. do 1 gld. 60 kr. — tolik menda je povprečni zaslužek — zaslužil je leta 1601. samó 12 do 14 kr. Na prvi pogled se nam zdí, da je služil malo, toda s svojim zaslužkom si je kupil 6 do 7 funtov govedine, denašnji si jih kupi komaj 4. Več pa si denašnji lahko privošči pijače. Tesar leta 1601. je za bokal vipavca ali terana izdal ⅔ svojega dnevnega zaslužka, sedanji izdá komaj jedno tretjino.

Iz tega vidimo, da si tesar protestantovske dôbe ni mogel privoščiti vina, kuretine in solate — to je bilo za bogatine — pač pa kruha in mesá. Kdor torej ni dobro gospodaril in varčeval, ta si tudi takrat ni prihranil ničesar, sosebno pijanec ne. Nevarnost pa, da bi stradal, bila je zaradi nerazvitih občil veliko večja. Slaba letina, vojska v sosednih deželah in druge take neprilike so hipcem lahko provzročile draginjo in stradež.

Tudi o tem vedó pripovedovati računi o obedih mestnih očetov. S početkom tridesetletne vojske je nastala na Kranjskem silna dra-

[1]) Goldinar je imel namreč takrat samó 60 kr.

ginja. Ko so leta 1623. obedovali mestni očetje na Šuici, stal je koštrun[1]) 5 gld., tele 8 gld, par piščet 32 kr. Drage, silno drage so bile tudi druge rečí, ki jih je bilo treba za jedí. Funt masla je stal 36 kr., funt špeha ali surovega masla 32 kr., funt olja 1 gld. 20 kr., torej toliko kakor letà 1601. célo tele; bokal solí 24 kr., bokal kisa 20 kr., par pomaranč 12 kr., par limon 24 kr. Bokal terana, ki so ga leta 1601. pili po 9 kr., stal je sedaj 34 kr., črnikalec pa celó 48 kr.; dolenjec je bil za polovico cenejši, vender še dosti drag.

Ta draginja pa mestnih očetov ni motila, da ne bi bili popili $92^1/_2$ bokalov terana, 20 bokalov črnikalca, dolenjca pa samó pet in pol!

Ali pa je z draginjo jestvin poskočil tudi zaslužek v tistem razmerji? Nikakor ne! Leta 1623. je služil mestni tesar, mizar in dninar toliko kakor leta 1601. Stradal je torej, da se je lupil. Šele ko je draginja trajala nekaj let, povišal je magistrat mestnim rokodelcem, mizarjem in tesarjem, zaradi njih neprestanega moledovanja zaslužek od 12 in 14 kr. na 30 kr. Dosti pa ob toliki draginji s tem ni bilo pomagano. Čitatelj utegne iz vsega posneti, da tisti takó hvaljeni starodavni časi, ko je bila govedina po 2 kr. funt, vino po groši — in skoro bi še dejal, po pet krav za jeden groš — od blizu pogledani vender niso bili takó rajski, kakor se nam vidijo od daleč. Seveda pa je pri njih oceni jemati v poštev še mnogo drugih, in sicer prav neprijetnih stvaríj. Toda o tem zinemo morebiti kàj o drugi priliki.

[1]) V tem računu se tudi čita: „Dem Fleischhacker so die Castraun abgethan und die Würste gemacht, zahle ich 48 kr.“ Kaj, ko bi se iz tega sklepalo, da so delali klobase od koštrunovega mesá? Najbrže pa bi bil ta sklep prenagljen; tako slabega ukusa pač niso imeli mestni očetje, katerim je učitelj Marius za novo leto želel „auch Beibehaltung dero hochbegabten Verstandes“. Da bi leta 1623 ne bili še znali delati naših slavnoznanih klobas? To ni verjetno! Zató recimo rajši, da se je blagajničar v svojem računu le neokretno izrazil, in pustimo kranjskim klobasam njih kolikor mogoče častito starost.

Vkreber.

Vkreber stopal sem po cesti,
Žuborel je mirno vir,
Pa mi šepne val poreden:
»Le nazaj obrni tir!«

»»Dasi ložja pot je tvoja,
Možno, val, mi ni s teboj:
Ti v dolí šumiš globoke,
A nasproten pot je moj.««

Occultus.

Aforizmi o prijateljstvu.

Spisala Pavlina Pajkova.

Kaj je človeško srcé? Ni ga modrijana, da bi natančno odgovoril temu vprašanju. Srcé je brzo v svojih izpremembah; hitro se z višine požrtvovalnosti pogrezne v najnižo globočino podlosti. Srcé ljubi, a brž potem sovraži; spoštuje, a précej potem zaničuje. Srcé je grozovita knjiga, katere ne prečita nikdo. Srcé je prva stvar, ki naznanja življenje, prva, ki priča o smrti. Srcé je izvir laží, ki se prikaže na ustnih, takisto izvir resnice, katera se zablestí s čela. Časih se iz njega kaže poštenost, časih nepoštenost: srcé je časih suho zlató, časih gnusna smet! Da bi od njega bila zavisna sreča ali nesreča posameznega človeka, takisto vsega človeštva, zdí se na prvi pogled neverjetno; in vender je takó. Čustvo v podobi ljubezni je podlaga največji sreči, in čustvo v podobi strastí je izvir malone vsem človeškim bolestim. Čustvo in strast pa se obe porajata in vzgajata v srci in poganjata od ondot svoje blage ali pogubne korenine po vsem človeškem sestavu.

Reči utegne kdo: »Tudi brez ljubezni se dá živeti, brez črta in brez kateregasibodi čustva sploh.« Mogoče. Ali jedino resnično je to: Kakor si nista dva človeka popolnoma jednaka po zunanji podobi, takó si tudi nista podobna po notranjem življenji. Po prirojenem značaji, po nravi in nagibih čuti človek kolikor toliko potrebo ljubezni. Mnogim ljudem je ljubezen silna, nepremagljiva potreba, drugim je goreča želja, po kateri hrepené neprestano, a mnogim je tudi le malovažna stvar. Le-ti poslednji, katerim ni do nikakeršne ljubezni, živótarijo v preblaženem miru. Kakó so srečni!

Taki ljudjé živé res kakor brez srcá, kar se tiče sočustva; toda srcé jim zató ni mrtvo, nego oglaša se v podobi drugih svojstev in teženj, n. pr. v učenosti, v igranji, v zabavi, v lovu, v skoposti, v pijančevanji, v ljubosumnosti in še v mnogih drugih lepih in nelepih navadah. Toda srcé ne miruje nikdar; srcé je in bode vseoblastni vladar vsake misli, vsakemu čustvu. Posledica temu je, da človek ni gospodar niti svojega čustvovanja, pa tudi ne svojega mišljenja. Mi sočustvujemo po nagibu srcá in mislimo, navdihnjeni od svojega čustvovanja. Toliko hvaljena krepka volja popolnoma izgubí svojo moč, kolikor se dostaje srčnega razmerja. Srcé ne vzprejema nobenih za-

konov, razven svojih. Srcé se veže, kadar mu pustimo slobodo. Srcé zahteva vedno, da bi se mu radost množila, da bi drugi čutili njega bolest; srcé hoče razburjati in hoče, da ga drugi razburjajo, ker vé, da pomeni gibanje življenje, pokoj pa smrt. Odtod njega neutešni nagib do ljubezni v katerikoli podobi, ker samó v čustvu in sočustvu dobiva srcé zadostila v brezmejnem hrepenenji. Vsak udarec srcá bi vsekal človeku rano, in življenje bi bilo neprestano krvavenje, ko ne bi bilo sočustva. Sočustvo je jeden prvih virov poezije, poezija pa je jedina, ki nam daje to, kar nam prikrajšuje priroda: neskaljeno srečo in večno mladost.

Iz tega izvira, da je ljubezea jeden najvažnejših pogojev do sreče. Le pomislimo, da kliče svetnica Terezija, satanu: »Nesrečnik, ti nisi nikdar ljubil!« Tedaj méni tudi svetnica, da je srcu največja slast — ljubezen.

In Michelangelo pravi, da je ljubezen perut, katero podari Bog človeku, da bi se vzpel do Njega. Tudi tega veleuma mnenje je torej, da brez ljubezni ne doseže duša največje človeške blagosti — božanstvenosti.

Toda moj namen ni govoriti o ljubezni z lokom in pušico, ki se začnè v mladeniški dôbi in traja do zašle mladosti, o óni najslajši ljubezni, ki je baje duše nežen pomladanski cvet, o ljubezni, ki ima svoj čas kakor vsi prikazi prirodni. Tudi ne o čustvu, ki poteka iz te ljubezni, o domovinskem, materinskem in zakonskem, o čustvih, ki nimajo nič opravka z ljubeznijo dvajsetletnega srca. Naštete ljubezni so izvestno globočje in svetejše, ker so resnejše in izkušenejše, dočim je dvajsetletno čustvo bolj slepo, a zato nežnejše in vzornejše. Toda v svoji zaslepljenosti se blestí taka ljubezen kakor solnčni žar, dehtí kakor vonjava najžlahtnejše vrtnice. Solnce bliščí, in vrtnica dehtí, odkar sta bili ustvarjeni, a mladeniška ljubezen plove v jasnih vzorih, odkar živí človeštvo.

Srcé ni nikjer vladeželjnejše nego v mladeniških prsih. Kaj pa bi bila mladost, če ne življenje srcá? In kaj je srcé, če ne svetilka mladosti?

Razpravljati hočem o drugi, sicer nekoliko menj vzneseni, ali zató tem blažji ljubezni, o ónem čustvu namreč, katero se mi vidi po svojem izviru in vzgajanji najpodobnejše ljubezni, ki pa je vender takó različno po svojem vplivanji. Govoriti hočem o prijateljski ljubezni.

Ljubezen je burja življenja, a prijateljstvo njega pokoj! To je razlika med tema sorodnima čustvoma. Prijateljstvo se sicer rodí po malem in iz svojega nagiba takó kakor ljubav, toda prijateljstvo ni ogenj, podnečen s slamo, prijateljstvo ni čustvo, porojeno iz slučaja kakor ljubezen. Ni ga prijateljstva, ki bi nastalo v jednem dnevi; mirno in premišljeno, kakor je sámo, takó je tudi v svojem postanku izbirčno, ljubezen pa se časih vzbudí siloma, in slepa, kakor je, ne preudarja, ne razmišlja, temveč takoj se udá nepremagljivemu nagibu.

Odsev prijateljstva ni takó živobarven kakor ljubezenski, ali zató je njega obstanek trdnejši ter prebije čas in beg domišljavosti. Prijateljsko čustvo je mirno in jasno brez strastí in pogubnosti, katera žàl prepogostoma spremlja ljubezen.

Spoštovanje, ki je podlaga vsem ljubezenskim čustvom, je tudi prva zaslomba prijateljstvu. Celó nemogoče nam je biti naklonjenim osebi, katere ne čislamo. In najsi bi bili komu dobrohotni, brž bi se z omahujočim spoštovanjem razpršila tudi naklonjenost do njega. Krivo spoštovanje pa, ki nas je prevarilo do naklonjenosti, izpremenilo bi se v zaničevanje. Temu zaničevanju se potem pridruži pomilovanje samega sebe, da smo z dobrohotnostjo osipavali, katero je ni bilo vredno. V duši pa se pojavi bridko kesanje po izgubljenem vzoru, kesanje po udarci, da so bile samó umišljene óne kreposti, s katerimi smo si predstavljali njega, ki nam je vzbudil dobrohotnost. Bridka je zavest, da je tisti, kogar smo imeli nekamo za višje bitje, ne samó navadna, temveč celó malovredna stvar.

In v tem vidimo zopet, da je prijateljstvo močno podobno ljubezni. Ljubezen in prijateljstvo, ti prekrasni čustvi, potrebujeta čislanja za temelj, da se ohranita, da se oblažita, zakaj brez tega temeljá bi se izprevrgla sčasoma — ako bi mogla sploh trajati — v nečastno združitev.

Prijateljstvo je jedna najnežnejših cvetic stvarstva. Ono nam utegne podajati veliko in resnično tolažbo. Bodisi v veselih, bodisi v žalostnih slučajih, vselej slastno iščemo prijateljskega srca, ki bi z nami delilo čustva. Kadar se zbira nevihta nad nami, trudi se prijatelj razgnati nezgodo, ki je zatemnila naše podnebje. Kadar ugasne mladostna navdušenost, spremlja nas prijatelj v trpki istinitosti zahajajočih vzorov. Kadar se nam v dušo ukrade bridka dvojba, tedaj dobí prijatelj primerno besedo, ki preženе te neljube pošasti.

In v sladkem zaupanji iskrenih pogovorov, v katerih si dve srci odkrivata najskrivnejše misli, in v presrčnem, prijaznem, globokem po-

gledu, ki vse umeje, vse ugane, vse oprostí — in v vzpodbudnem, zadovoljnem nasmehu, in v obleditvi, v trepetu, v zadržani solzi svojega prijatelja dobivamo tolažbo, uteho in često tudi pozabo marsikatere viharne minulosti.

Koliko olajšila in tolažila nam podaja zvesto prijateljstvo! Kolikokrat jedna kratka zaupna potožba zmučene duše pomaga udano trpeti naše bridkosti!

In tudi v veselih urah, kako pomnožuje našo radost prijateljsko sočutje! Veselje in blagosti bi izgubile svoje sladkosti, ako bi jih ne mogli s kom deliti.

Toda rastlina, ki poganja nežno cvetje pravega prijateljstva, ne rase povsod; plodonosne zemlje ji je treba, da požene čvrsto in bujno; nje korenine se morajo širiti v zavetnem kotičku, da jih ne izrujejo nevihte. Potrebuje pa tudi vestnega vrtnarja, ki skrbí o pravem času za vzduh, luč in toploto, sicer ovene.

Pravo prijateljstvo, pravi Ciceron, podaja nam priroda kot pomoček, da lože dosezamo dobrotstva.

Seveda méni Ciceron óno sveto prijateljstvo, katerega ni povsod, ki pa je zaklad njemu, kdor si ga je prisvojil. Toda žal, ni ga menda imena na svetu, čegar sveti pomen bi se bolj zlorabil, nego je ravno prijateljstvo. Vsak, sosebno pa mlad človek misli, da je ob vsakem koraku dobil prijatelja; toda le prehitro pride ura, da se prepriča o svoji prevari.

Ne vsakdo, kdor pravi: Tvoj prijatelj sem, izkaže se ti tudi za prijatelja. Mnogo jih je, ki so v besedah prijatelji, a redki, zeló redki so óni, ki bi besedam tudi pridružili dejanje.

Pravo prijateljstvo je, kakor že rečeno, postavljeno na vzajemno čislanje, na občenitost nazorov in mišljenja, na sočustvo, ki pa mora biti odkritosrčno in globoko, da ga ne ohladí niti sovražna sreča niti razdalja.

Odkritosrčni prijatelji so si potrpljivi, vzajemno si prizanašajo pogreške, ker vé vsak, da ni nihče na svetu brez njih. Popolnost je toliko kakor nedosezna; bodimo torej zadovoljni, ako našega prijatelja krasita dve svojstvi: čist značaj in plemenitost. Samó ti kreposti sta brez sebičnosti in zavisti. Kakor nam izvabljata sočutje ob prijateljskih bridkostih, takó nam tudi dajeta radostno in nesebično udeleževanje prijateljskih zmag in užitkov. Koliko solzâ bi nam prihranilo prijateljstvo, koliko zmot bi odpravilo, da ni zavisti! Zavist, ta grdi strupeni gad človeškega srca, prileze tudi v prijateljsko srcé in ondu draži

in podpihuje, dokler ga ne pokvari. In takó se zgodí prepogostoma, da se ob težavah zastonj oziramo po prijateljstvu; nenadoma smo samí, zapuščeni, zmedeni, brezupni. Kakó resničen je angleški pregovor: »Človek ima lahko po tisoč znancev, a niti jednega prijatelja.« Ako imaš le jednega prijatelja, imej se za srečnega!

Pravo prijateljstvo je jedno najstanovitejših čustev na zemlji; podobno je bršljanu, ki vedno zelení. Dočim zamorí čas najgorečnejša čustva, ostane prijateljstvo krepko in čvrsto. Da je prijateljstvo čim dalje trdnejše, trebalo bi resnobnih prijateljev; ali ravno resni ljudjé so navadno občutni, takó da se njih prijateljstvo menja ter je sedaj jako ognjeno, sedaj hladnejše. Zató se mi skoro vidi, da je môči najstanovitejše prijateljstvo vzgajati med osebami, ki so različne dôbe: med starejšimi in mlajšimi. V takem prijateljstvu sicer ni poezije, a zató prevladujeta v njem spoštovanje in zaupnost; in v brezupu se smé ta, kdor potrebuje utehe, popolnoma zanesti, da ga prijatelj uteši z resnično nelaskavo besedo. Med mladimi dušami pa se mi zdí pravo prijateljstvo skoro prazna sanja, katera dá časih okusiti kupo bridkosti in prevare. Saj ni v prijateljstvu nič menj prevar nego v ljubezni. Sosebno nam ženskam so take prevare tem bridkejše, čim bolj so ženske odkritosrčne in čim bolj navdušeno in zaupno sklepajo prijateljstvo. Moški so v prijateljstvu bolj izbirčni in hladni; zató je prijateljstvo med moškimi redkejše, a tudi trdnejše. Da so ženske istinitejše in da zahtevajo menj kakor delajo moški, učakale bi mnogo menj prevar. Sploh ne smemo na tem svetu od nikogar zahtevati preveč, tudi če bi utegnili vse vrniti z isto mero. Življenje je treba ogledavati z modroslovnimi očmí, ker nekoliko nezaupnosti pomaga v življenji več nego obila preprostost.

Čim menj zahtevamo od koga, tem več dosežemo od njega; nikjer se menda ta resnica ne potrjuje bolj, nego v prijateljstvu.

Pravemu prijateljstvu je popolna zaupnost breuvetno potrebna. Brez zaupnosti ni prijateljstva. Ljubezen je lahko brez nje; tedaj je seveda kolikor toliko srečna, prijateljstvo pa ne more biti brez zaupnosti. Zakaj prijateljstvo ni nič drugega nego izmenjavanje vtiskov in mislij, nepretrgano in odkritosrčno zaupavanje. Najmanjša skrivnost skalí prijateljstvo, če ga celó ne uniči.

Pravi prijatelj sme prestopiti naš prag ob vsaki uri; z nami mora deliti srečo in nesrečo; znati nam mora iz pogleda čitati misli in skrbí; poznati mora najsvetejše skrivnosti, katere nosimo v srci in

takó rekoč tudi óne, ki jih hranimo v predalih. Seveda takih prijateljev ima posameznik samó po jednega, največ po dva. Znanci samí niso še vredni imena prijateljev, niti ne smejo zahtevati gori navedenih pravic.

Iz vsega tega se lahko spozná, kakó težko in zatorej kakó redko je najti pravega prijateljstva. Med moškimi je v obče prijateljstvo resničnejše in odkritejše nego med ženskami. Ženska je zvestejša, gorečnejša v ljubezni nego v prijateljstvu; moški so stanovitnejši, zvestejši v prijateljstvu nego v ljubezni. Ženske sicer čutijo prijateljstvo, kakor vsako čustvo sploh, živeje negoli moški, in najsi je njih čustvovanje razteznejše in popolnejše, vender jim prijateljstvo ni takó stalno kakor pri moških.

Moški so v njem opreznejši, hladnokrvnejši in treznejši, zató je njih prijateljstvo redkejše, toda tem resničnejše. Moško prijateljstvo je odkritosrčnejše od ženskega, ker moški niso takó udani hvalehlepnosti in zavisti, pregrehama, kateri sta žal bistveni veliki večini ženskih značajev. Naj podam jeden primer: Ženska ima prijateljico; udana ji je od vsega srca, ž njo je jednega mišljenja, jednega čustva, veselí se in trpí ž njo, šla bi v ogenj zanjo; toda ker je prijateljica lepša, blažja, ljubeznivejša, kakó bi se ji ne porodila naposled v najskrivnejšem kotičku njene duše nevedé rahla zavist, da ni jednaka prijateljici? Prijateljstvo potem ni več pravo, ni več odkritosrčno.

V drugem slučaji je prijateljica bogatejša, duhovitejša ali pa imenitnejša; čustvo, ki jo druži s prijateljico, podobno je bolj samoljubju nego prijateljstvu. Sama sebi laska, ker je tej čislani ženski družica, zaupnica — prijateljstvo pa ob tem izgubí veljavo, ni več blago, ni več resnično.

Sploh so ženske prave umetnice, kar se tiče prikrivanja svojega mišljenja in čustvovanja; izvrstno zakrivajo svoje slabosti ter se vedno kažó v svitu najboljših svojih straníj. Kakó naj bi tedaj svet pravično sodil njih notranjost, kakó bi vedel, ali je njih značaj vreden zaupanja, tedaj prijateljstva? —

S tem pa ne trdim, da bi tudi med ženskami ne bilo možno pravega prijateljstva. Žalostno, če bi bilo takó! Toda če je prijateljstvo že redko med moškimi, koliko redkejše je šele med ženskami!

Omenila sem prijateljstva med moškimi in prijateljstva med ženskami. Ostane mi sedaj še razrešiti vprašanje gledé prijateljstva med osebami različnega spola. Kakšno je prijateljstvo med moškim in žensko?

Takega prijateljstva po mojem mnenji celó ni, razven če sta oba že davno prekoračila petdeseto leto. Omenila sem že, da je prijateljstvo najsorodnejše čustvu ljubezni, in takó bi se iz iskrenega prijateljstva med moškim in med žensko nevedoma naredila ljubezen. Jedini slučaj odkritosrčnega prijateljstva med osebami različnega spola bi menda bil še ta, če bi bila prijatelj in prijateljica zeló različne dôbe: n. pr. on jako star in ona mlada ali narobe; tedaj bi utegnila biti med njima prava nesebična prijateljska zveza.

Mnogo se je že pisalo o prijateljstvu. Nezaupniki naravnost tajé, da bi ga kje bilo, sebičniki podajajo njega imenu najbridkejše dvojbe, a jaz trdno verujem, da je prijateljstvo na svetu. Priznavam pa, da se dobí jako poredkoma, ker se je res težavno srečati z dušo, ki bi bila naši duši podobna, najti koga, komur bi brez strahú zaupal vse, ne da bi naša odkritosrčna izpoved romala po družbah, krčmah in kavarnah. Prijateljstvo je krepost, katero vzgojé samó nežne duše; v sebi ima slastí, katere niso dane vsakomur. Ne samó, da verjamem v prijateljstvo, mislim celó, da je lahko tudi večno, ker ne živí ob zunanjih vtiskih, ker ni strast, ki bi zažigala in pokončavala vsak drug srčni gibljaj. Prijateljstvo je mirno čustvo, blaga in čista presrčnost ter ima v sebi nekaj oblastnega.

Ko bi nadaljevala ta predmet, potrebovala bi Ciceronove izgovornosti in Demostenove navdušenosti. Saj je znano, da nihče ni toliko hvalil in povišaval prijateljstva nego prav ta dva pisatelja. Jaz h koncu samó dodam majhen nasvèt, ki bodi nekakov ključ do prijateljskih src: Zaupajte bolj pogledu ónega, kogar imenujete prijatelja, nego njega nasmehu, a bolj njega desnici, sezajoči vam v roko, nego njegovemu pogledu. Okó je odkritosrčnejše, nego so usta, roka zvestejša nego pogled! —

Ivje.

Glej, po širem svetu
Zima ostra vlada,
Na brezlistnato vejevje
Ivje pada.

In ko duši tvoji
Nádej vir presahne,
V lice ti izraz bolestni
Žalost dahne. . . .

Rástislav.

Khevenhüllerjeva vojska na Turke leta 1578.

Spisal Ivan Steklasa.

(Konec.)

Čete iz avstrijskih pokrajin so se zbirale v Celovci. Dné 1. avgusta se napoti vojska čez Hollenburg in Ljubelj proti Ljubljani. Imela je več manjših topičev in 18 železnih topov za silo, zlitih v Gradci. Dné 4. avgusta je prispela že v Ljubljano, kjer so se ji pridružile zbrane kranjske čete. Za podvoz topov in hrane je čakalo pripravljenih 500 čvrstih kónj. Kranjcev se je zbralo 300 konjikov in 600 peščev. Vrhu tega je bilo 500 móž za kopanje trdnjav. Vsa vojska iz slovenskih pokrajin je štela 850 nemških oklopnikov in 2150 lahkooboroženih konjikov ter 3950 nemških peščev (takó so bili zvani po nemški nošnji in bojnem orožji). Vseh vojakov je bilo tedaj blizu 7000. Med kranjskimi podzapovedniki so bili v vojsko uvrščeni Ahacij Turn, Krištof Turjaški, Ivan Kisl, Maksimilijan in Sebastijan Lambergar. Iz Ljubljane se napoti vojska skozi Novo Mesto na Metliko, kjer ostane do dné 13. avgusta. V Metliki se je zbrala tudi hrvaška vojska pod zapovedniki: knezom Jurijem Zrinjskim, Tomažem Nadaždom, škofom zagrebškim, knezom Tomažem Erdedom, Ivanom Tahom in Gašperjem Alapičem. Ivan Turjaški, naslednik Herbartov v zapovedništvu vojaške krajine, zbral je 500 hrvaških konjikov. Zajedno je bila njega briga, da oskrbí vso vojsko s hrano, katero je zbiral v Steničnjaku od hrvaških vlastelinov. Vid Kisl baron Fužinski, poznejši general karlovški (1601.—1609.), privedel je v tabor tudi 500 konjikov in 1500 haramij (hrvaških peščev). Glasoviti junak Fernberg, tedanji glavar v Senji in prvi general karlovški, bil je pripravljen za vojsko že meseca februvarja leta 1578. ter je imel zbranih okolo 606 konjikov in strelcev ter 1500 peščev. Takó je štela vsa Khevenhüllerjeva vojska do 11.000 móž. Malokdaj se je zbrala tolika vojska v teh krajih proti Turkom; zatorej je pa tudi vse pričakovalo, da ta pohod končá neznosne odnošaje na krajini in da se národ oslobodí večnih sovražnih napadov. Velika je bila nadeja, katero je gojil sam véliki zapovednik; vender je bil takó neoprezen kakor vsi njegovi predniki v zapovedništvu krajiških vojskâ. Četa je bila res takó mno-

gobrojna, da bi bil ž njo pogumen zapovednik premagal tudi mnogoštevilnejšega sovražnika, nego je bila tedanja vojska bosenskega paše. Ali ravno opreznosti največkrat ni bilo našim zapovednikom na krajiških bojiščih. Turki so se vojskovali po navadi razkropljeno, takó da so morali tudi kristjani deliti svojo vojsko, kar jih je pa izvestno le slabilo. Vrhu tega je bila naša vojska slabo oskrbena, a vojskovala se je po zapuščenih in pokončanih krajih Dobra oskrba vojnih čet pa je bil prvi uvet srečnega vojskovanja že takrat, in prav v tem pogledu se je za vojsko storilo najmenj. Hrana je bila v teh krajih silno draga, in najsi se je Ivan Turjaški trudil, da je čim več zbere v Steničnjaku, vender se mu to ni posrečilo, ker so se bližnji velikaši protivili prodajati žito in druge stvarí po tisti ceni, katero jim je opredelil on. Pripetilo se je celó večkrat, kakor nam pripoveduje krajiški komisar Ahacij Turn (iz leta 1586.), da so vlastelini žito rajši sežgali na kupih, nego ga oddali po opredeljeni ceni. S Kranjskega voziti hrano je bilo pa prepočasno in jako težavno. Vojska se je morala tedaj večkrat oskrbovati sama. Takó je nastal v vojski nered, kateremu se je skoro pridružila malodušnost — in najlepši uspeh je bil pokopan. Takó je bilo tudi s Khevenhüllerjevo vojsko.

Turki so že na početku leta 1578. napadali prekounske kraje ter sklenili kàr najsilneje predreti čez Kolpo na Kranjsko. Sedaj že se je bil raznesel glas po slovenskih krajih, da so Turki vzeli trdnjavo Drežnik in udarili na Bihač, ki ga zdvojno brani zapovednik Lamberg; zakaj če pade ta trdnjava, izgubljena je tudi Kranjska. Na vso srečo se je Bihač ubranil, ali Turki se zató niso ustavili, nego so se celó tem besneje dalje drevili proti Kolpi. Najprej udarijo na Gradec blizu stare Petrinje, poplenijo vso okolico in odvedejo s seboj do 2000 prebivalcev. Meseca marca vzemó Turki trdnjavico in grad Perno, dom in posestvo Šubičev Peranskih, in obležejo gradova Dabar in Prozor pri Otočci. Ali druga četa udari prav tedaj res čez Kolpo, obsede in zavzame Metliko, katero požgè in popolnoma pokončá, kakor smo že omenili. Tudi v trg Kostel se priplazijo po izdajstvu. Ko so se vračali, osvetil se jim je za njih čine pri Topoloviči Jošt Josip Turn. Vender se prikažejo Turki že meseca junija zopet blizu Kolpe, kjer pokončajo ves kraj.

V tem pa se je zbrala krščanska vojska v Metliki pod vrhovnim zapovedništvom Jurija Khevenhüllerja. Ker se je bilo najbolj bati za Bihač, bila je izdelana vojna osnova v to zvrho. Dne 13. avgusta se vzdigne Khevenhüller s svojo vojsko iz Metlike ter prispè mimo Novega grada in Dobovca dné 21. istega meseca v tabor pri Herendić

kaštelu, denašnjem Sv. Petru, dobro uro hodá od Karlovca na senjski cesti. Tukaj napové vrhovni vojaški zapovednik Khevenhüller Turkom vojsko po zapovedi nadvojvode Karola. Dan prej je dobil z Dunaja popoln vojaški propis za to podjetje. Po tem propisu naj bi se Khevenhüller posvetoval z banom in drugimi zapovedniki, kakó bi bilo oskrbeti trdnjavo Bihač z dovoljno hrano, da bi se držala v vsakem slučaji, zakaj Turki so jačji od navadnih naših vojakov ter tudi več prebijejo. Za hrano je v teh krajih vedno trda, pa če si tudi z božjo pomočjo osvojé Drežnik, Cazin in druge trdnjave s te straní Une, bilo bi venderle težko za hrano zaradi Turkov in vode Une, preko katere je treba iti čez tri mostove, ta stran pa je itak popolnoma opustošena. Vrhovni zapovednik naj pozvé, kaj bi bilo storiti s prebivalci v Bihači, ki so neki bolj turški nego cesarski, in ne bi li jih bilo treba odpraviti. Ali kaj bi bilo tedaj s poljem in vinogradi, ali jih bodo obdelavali vojaki ali prebivalci iz okolice? Tudi je bilo zapovedano Khevenhüllerju, naj utrdi vse prelaze in mostove na Otok, ne bi li takó sovražnika prisilili, da bi vsak čas ne napadal trdnjave. Posebna skrb bodi vélikemu zapovedniku, kakó bi se mesto Bihač popravilo in učvrstilo, da bi se vzdržalo proti navadnemu sovražniku. O tem naj čim prej poročí vrhovni oblasti, odkod bi se dobili delavci in rokodelci, ki bi to izvedli, in kakó bi se dobilo in spravilo orodje za to. Tudi za strelivo je treba poskrbeti in potrošeno hitro nadomestiti; prav takó se opredêli, katere vojske, konjikov ali pešcev, je treba v mestu. Še neke sosebno važne točke ne smé pozabiti Khevenhüller. Ko ne bi dal Bog, da ne dobimo nobene trdnjave ali ne vseh s te straní Une, naj premišlja, kakó se urêdi Krajina, katere trdnjave naj se pridržé, kakó jih je spopolniti s posadkami ter oskrbeti s hrano in strelivom; kakó se vrhovnemu zapovedniku sezidaj stanovanje in kakó se sploh iz nova urêdi hrvaška Krajina. Ali naj bi se po Preynerjevem svetu Brest sezidal in povzdignil, Hrastovica pa podrla? Nadvojvoda Karol zahteva v svojem pismu iz Optuja dné 20. avgusta od Khevenhüllerja, naj mu čim prej priobči, kaj so sklenili o gorenjih vprašanjih. Kaj je odgovoril Khevenhüller, ni nam znano; ali v vojnem svetu se je moralo skleniti, da se čim prej udari na sovražnika, zakaj že dné 27. avgusta je prispela krščanska vojska mimo Blagajskega Turna (na reki Korani) v Slunj. Drežnik, prva trdnjavica blizu Slunja, bila je že od pomladi v turških rokah. Khevenhüller ga je hotel osvojiti z jednim udarcem ter takó preplašiti Turke. Po zapovedi vrhovnega vojskovodje udari na Turke stotnik Jurij Krašković z 200 haramijami in konjiki. Drežnik je bil res hitro osvojen,

saj je bila krščanska vojska še čila in pogumna, zakaj dosedaj še ni prebila ničesar hudega. Da je Drežnik osvojen, to so précej prijavili nadvojvodi Karolu in njegovemu spremstvu v Gradec ter Albrehtu, vojvodi bavarskemu. Dné 30. avgusta je prišla krščanska vojska blizu Izačiča, neznatne trdnjavice, kjer je pa že mnogo trpela od gladú in žeje. Pot je držala skozi puste kraje. Vojska se je morala prebijati skozi ozke soteske ter prelezavati pečine, kar je bilo že za ljudí same jako tegotno, a še teže je bilo voziti topove in hrano, natovorjeno na težkih vozovih. Na vso srečo je imela vojska dobre vodnike, a sprednje čete so povsod krčile pot; kjer je bilo potrebno, posekali so hosto ali pa razvalili debele skale. Ali najsi je vojska na takem poti napredovala počasi ter se močno izmučila, vender se je že dné 31. avgusta utaborila pri Topliškem Turnu (na potoku Toplici, desnem přitoku Korane, blizu Mutnika). Tukaj se pokažejo Turki kristjanom prvikrat. Bilo jih je do 500 konjikov. Andrej Turjaški, kesneje general karlovški (1589.—1593.) in slavni zmagovalec pri Sisku (leta 1593.), napade jih hipoma. Turki nemudoma pobegnejo, in krščanska vojska gré zopet lahko dalje. Že dné 1. septembra pride Khevenhüller z vojsko pred mesto Cazin, ki je bilo dobro naseljeno in jako učvrščeno. Tukaj pričaka kristjane Ferhat paša z bosensko vojsko, ali se précej umakne, čim se naši postavijo v bojne črte. Za Turki udere kàr najsilneje Krištof Ungnad, ki je vodil prednje čete. Sam pobije dva Turka, jednega z bodežem, drugega s sabljo. Nekov Hrvat, o katerem se je mislilo, da je nezanesljiv, ubije svojega svaka Turka, odseka mu glavo ter jo prinese pred generala, da takó dokaže svojo zvestobo in vernost. Od krščanske vojske je v tem boji padlo samó osem Hrvatov. Nató se našim podá Cazin z vso nakopičeno hrano in z vsem strelivom.

Dné 3. septembra odrine Khevenhüllerjeva vojska proti Ostrožcu, mestu in trdnjavi na levem bregu Une. Turki so se hoteli tukaj našim skrivàj osvetiti. Napolnili so stolp s smodnikom in netilom, češ, da naši, čim stopijo vanj, zdajci zleté v zrak. Slučajno to zvé stotnik Jurij Križanić, poznat kot silen krajiški junak ter osnovatelj denašnjega Križanić turna pri Karlovci. Hitro dá odpraviti upaljive stvarí, in naši so bili takó oteti gotove smrti. (Lopašić, Bihać i Bihaćka krajina, str. 26.).

Od Ostrožca se vzdigne krščanska vojska dné 4. septembra leta 1578. proti Bužimu, severovztočno od Carina. Tukaj je krščanska vojska počivala nekoliko dnij. Ungnad poročí turški posadki, naj se podá in naj zastonj ne preliva krví; Turki pa se temu zahtevu ustavijo. Nedvojbeno so poznali žalostno stanje naše vojske, katera ni samó

trpela hude lakote, nego jo je napadla tudi nevarna bolezen griža. Turška posadka pa je tudi vedela, da mora biti Ferhad paša blizu, kakor je tudi res bil. Le-tá lokavi turški zapovednik se je doslej izogibal naših, kjer se je le mogel; celó posadkama v Cazinu in Ostrožci ni pomagal, nego je natihoma zbiral vojsko, češ: kadar se kristjani iztrosijo, udarim nanje z vso silo ter jih pokončam. In takó je tudi bilo. Po nekih poročilih je zbral Ferhad paša do 30.000 ljudíj. Da se je sprijel z našimi précej na početku vojske, javaljne bi bil uspel; ali njegova zvijača mu je pomogla. S čilo vojsko pride pred Bužim, kjer ga posadka veselo pozdravi. Krščanska vojska se mu postavi v bran. Bitka je bila neodločena, najsi je sovražnika obležalo več nego naših. Med drugimi se je sosebno odlikoval Nikolaj Bradač. Polovična zmaga pa ni navdušila naše vojske, in sicer tem menj, ker so vojaki ginili zaradi nedostatne hrane in bolezni, dočim se je turška vojska še vedno množila. Khevenhüller naposled spozná, da mu v teh krajih ni prebiti, zató sklene s svojimi vojskovodjami, da se z vojsko vrne domov, a posadke po osvojenih trdnjavah okrepí, kolikor bi se dalo.[1])

Khevenhüller se vzdigne dné 13. septembra iz tabora pred Bužimom, a ne pride še do Izačiča, ko zvé, da so Turki zopet obsedli Cazin. Že dné 27. septembra je bila ta trdnjava v Ferhadovi oblasti. Dné 3. oktobra napadejo Turki s topovi tudi Ostrožac ter ga prisilijo na udajo. Zapovednik tej trdnjavi, Ivan Bogdanić Ostroški, potomec stare liške rodovine in silen junak na krajini, ni takó iz lahka izročil trdnjave, nego prej je še pomlatil nekoliko Turkov. Našim so potem Turki dovolili sloboden odhod, ali na poti so jih izdajno napadli ter jim zasužnili samega zapovednika, vojvodo, sedem vojakov in štiri žene.

Dokler so Turki osvajali hrvaške trdnjave, pomikala se je naša vojska prav počasi proti meji. Od mnogoštevilne vojske jih je ostalo komaj 4000 zdravih, ki so se pravodobno oteli po ostalih trdnjavah na krajini. Vojska, započeta takó sijajno meseca avgusta z osvojitvijo trdnjave drežniške, končala se je žalostno in sramotno z izročbo vseh prej osvojenih trdnjav ter z vrnitvijo krščanske vojske na Bihač in od tukaj do kranjske meje. Prav méni zgodovinar Dimitz (Geschichte Krains III, str. 68.), da se mora oblažiti sodba o porazu Kacijanar-

[1]) Istvanfy, ogerski zgodovinar, pripoveduje o tej vojski precèj drugače nego Hammer in Zinkeisen (Geschichte des osmanischen Reiches), katerih pripovedovanje je osnovano večinoma po »Annales Ferdinandei«, katere je napisal Frančišek Krištof Khevenhüller (1588—1650.), ne pa sam vojskovodja Jurij Khevenhüller, kakor misli Dane Gruber v svoji razpravi „Borba Hrvata sa Turci“, str. 26., opazka.

jevem pri Oseku (leta 1537.), če pomislimo, koliko drugih dobro oskrbenih čet je prepadlo v teh zapuščenih krajih, opustošenih v vsakem pogledu.

Vse se je balo, da bi Turki zopet ne prihrumeli na Kranjsko, zakaj pot jim je bila odprta, ker trdnjava karlovška še ni bila dozidana. Sam Khevenhüller je takó poročil štajerskim stanovom, da Turki izvestno udarijo na Kranjsko, ker je sedaj ves kraj med Uno in Kolpo izgubljen za kristjane. Vender se Turki tistega leta niso upali več vojskovati, a nastopnega leta je bil Karlovec že toliko učvrščen, da je ustavljal sovražnika. Od tega časa je bila Kranjska od te strani varnejša.

Vsi kraji okolo Une in ž njimi osvojena mesta, vse je ostalo odsihdob v turški oblasti do denašnjih dnij. Junaška loza knezov Slunjskih izumrè v moškem kolenu z banom Frančiškom Slunjskim. Njega sestra, Ana vdova Časar, izroči leta 1578. gradove svoje rodovine: Slunj, Cetin, Kladušo, Krstino in Kremen cesarju Rudolfu II. Tržaška loza Frankopanov, izgubivši Drežnik, Tržac in Furjan, umakne se v Bosiljevo. Knezi Blagajski, zdvojivši po strašni in dolgotrajni borbi o obstanku domovine, izselijo se iz Hrvaške ter dobé z mnogimi hrvaškimi plemiči pribežališče na bližnjem Kranjskem, kjer si je Štefan Blagajski s sinom Frančiškom leta 1547. kupil posestvo Kočevje. (Lopašić, Bihać i Bihaćka krajina, str. 27.—28.).

Kar je bilo krščanskih posadk nasproti Glini in Korani v Vranograči, Kladuši in Tržci ter po bližnjih mestih, vzdržale so se še nekoliko let; toda ko se je bil národ iz teh krajev izselil ter je zemlja ostala pusta, ni bilo nì stražam tukaj več prebiti. Ves ta kraj si je osvojil kàj skoro (1590.—1593.) Hasan paša ter ga popolnoma opustošil. To je bil odslej novi turški sandžak (okrožje) ostroški. Nad pol veka je ostal ves severozapadni kraj bihaške krajine, pa tudi hrvaška krajina tja do Karlovca in Siska, brez národa. Ker je bilo pa zaradi mej še vedno dosti prepirov, morale so se urediti, vender se je zgodilo to šele leta 1625. Poverjenik pri tem poslu je bil bivši ban Nikolaj Frankopan Tržaški, ki je najbolj poznal vse odnošaje v teh krajih. Po mirovnih ustanovah je šla meja od Bihàča na Izačić, Bužim ter na Gvozdansko, Stari Novi, Zrinj in Kostajnico. Turki so smeli imeti od tega časa v naštetih mestih ter v krajih od zadi, namreč v Ripči, Sokolci, Ostrožci, Cazinu, Steni, Krupi, Buševiči in Otoki svoje posadke, ves ostali predel z mesti semkaj nasproti Kolpi je moral ostati po mirovnih pogodbah pust in prazen. Vender pa Turki s tem niso bili zadovoljni, nego so hoteli razširiti svojo oblast. Nastala je

zopet huda borba proti kristjanom pod vodstvom Mustajbega in Buljuk paše Hrnjice. Do leta 1637. so si osvojili na hrvaški krajini štirinajst opustošenih mest ter razširili svoje gospodstvo celó dalje od Korenice proti staremu Perušiču in Prozorcu. V te kraje so Turki naselili 4000 hiš Muhamedovcev in Vlahov, a bili bi razširili meje še dalje, da jih ni ustavil junaški hrvaški general Vuk Frankopan Tržaški z obema sinoma Gašperjem in Jurijem ter zetom Petrom Zrinjskim. (Lopašić, Bihać i Bihaćka Krajina, str. 28.—29.).

Od leta 1693. je osvojil zaslužni ban Adam Baćan s hrvaško vojsko mnogo mest v teh krajih ter razširil meje krščanske Hrvaške čez Uno okolo Novega, Kozarca, Vranograča in Todorova, ali ti predeli so bili za Hrvaško zopet izgubljeni, ko so se uredile meje; to ureditev je izvedel grof Marsigli (leta 1700.) po osnovi karlovškega mirú (leta 1699.). Po tem miru je bila priznana turška oblast nad velikim delom hrvaške krajine, katero so sicer Turki siloma osvojili, ali do nje niso imeli pravice. Po sijajnih zmagah princa Evgena se zopet nekoliko razširijo meje hrvaške vzpričo mirú požarevaškega (leta 1717.) z osvojitvijo turške Posavine. Kar se je takrat dobilo, izgubljeno je bilo zopet z mirom belgrajskim po nesrečni vojski kneza Hildburgshausna, ki je bil leta 1737. pri Banjaluki popolnoma razbit. Obseg bihaške krajine se je prav malo zmanjšal leta 1791. v miru svištovskem, po katerem so bili kraljevini Hrvaški ustopljeni kraji okolo Cetina, Drežnika, Lapca in Srba. Kakor so bile takrat meje ustanovljene med bosenskim vilajetom in Hrvaško, tako so ostale neizpremenjene do denašnjega dné.

Turki so pa tudi še odslej kàj radi zahajali plenit na krščansko stran, pa je bilo zaradi tega na meji vedno dosti prepirov, in krajiški generali so morali večkrat z vojsko preganjati objestne Turke. Takó je imel leta 1845. polkovnik Jožef Jelačić, poznejši hrvaški ban, pri Podvizdu s Turki prav hudo prasko, ker je bil nekov Turek ustrelil pri potoku Glini dečka, ki je lovil rake. Ker Turki niso dali zadovoljščine, napadel jih je Jelačić s tremi oddelki in jih pregnal daleč čez mejo. Od tega časa so se Turki bali Jelačiča kakor živega ognja. (Lopašić, Bihać i Bihačka krajina, str. 262.).

Tudi leta 1878. je izkusila avstrijska vojska v teh krajih marsikaj, na kar niti ni mislila. Kakó težko je bil osvojen Bihać, znano je še marsikomu iz izkustva. Toda še potem, ko je padlo to najvažnejše mesto, niso se udali vsi Turki, nego so se še ustavljali naši vojski pri Kladuši in Pečih. Proti njim se vzdigne sam general Zach z znatno vojsko. Sosebno huda borba se je razvila pri Pečih, kamor

so pribegli, ko se je udal Bihać, zadnji poborniki krajiške slobode pod vodjami Hadži Hasanom Salkičem, Ahmedom Mušičem in Ibrahimom Medinelijo. Bilo je tukaj zlasti mnogo krajišnikov iz Kladuše, Todorova, Bužima, Jezerskega, Stene in Peči, a med njimi tudi do tristo nizamov (turške vojske). Vstaši so mislili napasti Cazin ter prisiliti ondotne prebivalce, da se združijo ž njimi. Avstrijanska vojska je imela dosti muke, in mnogo krví se je prelilo na obeh stranéh, predno so bili vstaši po soteskah in hribih okolo Peči premagani, dné 6. in 7. oktobra leta 1878. Vsako ped zemlje so branili nenavadno hrabro, sosebno pa še Kladušani, ki so vztrajali najdlje. Pravijo, da je bilo v Kladuši samó šest braniteljev, pa so ostali vender 14 dnij v trdnjavi, dokler se niso naši približali; tedaj šele so ostavili grad. Prav takó so v Pečih razobesili belo zastavo šele tedaj, ko je prišla avstrijska vojska že pred trdnjavo samo. Te poslednje borbe najbolj označujejo, kakó strašne so morale biti vojske v ónih časih, ko so bili Turki še gospodarji na vsem balkanskem polotoku in so objestno neprestano napadali sosedne kristjane!

Očetov greh.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Konec)

Nekaj trenutkov traja ta tišina v sobi, da je le tem glasneje čuti piš in tuljenje južnega vetra ob hišnih oglih. Materi so pale roke s kito vred na mizo, in trda in bela v lice kakor marmornat kip zrè svojega možá; nekaj nečuvenega, groznega ji sili v možgane, in pogled, katerega upira v Kačona, ni očitajoč, ampak brezupen in le proseč, milo proseč rešitve, pomoči.

Kačon pa položí pest, v kateri se mu trese med prsti dolga, komaj užgana smodka, trdo in mahoma na mizo. Sam se skoro zlekne nazaj na steno, in iz pepelnobarvenega lica mu vzplamtí pogled, srepó uprt na sina.

»Lukčeva — praviš?« reče za nekoliko trenutkov medlo in hripavo.

Sin niti ne zapazi te nenadejane silne izpremembe, katero je provzročilo njega vprašanje; sam ne vé, kakó bi očetu in materi lepše in ugodneje razložil svojo namero, in zató se ves v zadregi igrá s krušnimi drobtinicami ter ponoví sedaj, ne da bi se ozrl:

»Tu nekje je bila nekoč Lukčeva koča, menda tam gôri med Lisičjem in Korenom; in nekova Lenka je bila tu domá — Lukčeva Lenka, ki je pred dveindvajsetimi leti umrla v Ljubljani, v bólnici — zató jaz ničesar ne pomnim — in ta je imela hčer — nezakonsko hčer — Lenčika ji je tudi imé — in ta hči je sedaj učiteljica — gospodičina — na Dunaji — in to deklico —«

»Ka-á-aj?« zajeca Kačon, mati pa sklene roke nad prsimi, ki se ji krčevito dvigajo.

»To gospodičino — bodem vzel!« izusti sin naglo in veselo, kakor bi se bil zdajci iznebil težkega bremena.

»Ej — o — jej!« zatuli Kačon in pomete s pestjó po mizi, da sune napolnjeni kozarec vina sredi sobe, kjer se razdrobí na kosce. Glava mu pade nazaj na desko pod oknom, Jera plane kvišku k možu in ga stresne za rame:

»Kaj ti je? Saj si prisegel — pa reci, da ni res!« Glas ji je takó brezupen in proseč kakor pogled.

Student gleda zavzet in prestrašen ta prizor.

»Kaj je? Kaj se je zgodilo?« vzklikne na ves glas.

Kačon se vzravná ob mizi; videti je, da mu je treba vse duševne in telesne močí. Lice mu nima nobene barve več, in glas mu je hripav, jezik se zapleta:

»Ne, Janez — te — te — ne — bodeš jemal!« zajeca polglasno, dočim omahne žena za korak nazaj.

»Ne? Zakaj ne?« vpraša sin, dasi iz prva prestrašen, a vender skoro obradoščen, ker se mu zdí očetov upor takó smešen, da bi ga skoro rad del na rovaš navidezne pijanosti.

»Zató — zató ne — ker je — moja — hči! In ti — ti si moj — sin!«

V tem zopet omahne na klop.

»Oče! Oče! To ni res!« zakričí sin in plane pred starca. »Ali se vam sanja? Kàj ste pijani?«

»Lažeš, Janez! Ni res! Saj si prisegel, da ni bila tvoja!« zastoče mati; »tedaj si storil resnico, sedaj pa lažeš!«

»Prisegel? Čemú prisegel?« vpraša sin kakor v sanjah, pa osorno in skoro zapovedujé.

»Zató, ker ga je tožila ona — Lukčeva — za otroka, za to Lenčiko ga je tožila, in on je moral storiti resnico! In storil jo je, pošteno storil! Pa reci, Janez, reci vender, da je takó!«

Mati proseč dvigne roke, in malone takisto bi jih dvignil tudi sin, da se ne opira ob mizo, ker bi sicer padel. Vrtí se mu v glavi.

»Recite, oče, izgovorite!« bruhne iz sebe.

Starec se zopet vzdrami; sedaj je bilo zaman — lagati ne more več! Toliko, oh, toliko let je nosil tega groznega črva v prsih, v srci — sedaj je prilika, da se ga iznebí! Bodi, kar hoče, pogini vse: mati, sin, hiša in on sam! Iz ust mora ta beseda, na beli dan, da začujejo, da zvedó drugi, kaj je storil! S tem pač umorí tisto skrivno, vedno živo, nikdar mirno bitje, ki tičí v njem izza ónega svetega večera, ko je poklical Bogá na pričo za laž, za grozno svojo laž!

»S v o j e g a otroka se boj, ne tujega!« rekel mu je tedaj sodnik — in sedaj se mu bliža ta zavrženi, zatajeni otrok!

»Bežita!« zarohní na glas in si udari s pestmí po prsih. »Ni res, ni takó! Jaz nisem storil resnice! Krivo, krivo sem prisegel — ali čuješ, Jera? Krivo je bilo, in tisto dekletce je moj otrok!«

»Janez, pijan si!« zakliče mati.

»Res je, oče, pili ste preveč — vzdramite se!« ponoví sin za njo.

»Pijan? Hohoho! Nikdar še nisem bil takó trezen!« zavpije Kačon, in videti je, kakó dobro mu dé, ko le iz nova trga in ruje svojo izpoved iz srca. Sedaj se mu vrne tudi vsa prirodna moč, in trden in vzravnan stojí poleg mize, z levico se lahno opirajoč ob ogel, z desnico pa vedno bijoč ob svoje prsi.

»Oh, križani Jezus!« zakliče mati, sin pa omahne na klop.

»Pa nocoj — še nocoj grem k sodišču! Zapró naj me, kakor mi je tedaj pretil óni stari sodnik — zapró — tedaj bode menda — mir — tu notri.«

V tem se opoteče proti vratom.

Student skoči za njim.

»Kam hočete, oče? Treba ni tega! Kdo vas vpraša po tem? Niti jaz, niti ona — vaša hči —« Krepko potisne očeta od vrat, sam pa plane iz hiše, potegnivši duri za seboj. Zunaj, na planem, pred hlevom postojí nekoliko; razoglav je, lahko opravljen; ali kaj mu do tega, da tuli oster veter ob bregu? Kaj mu do tega, da mu padajo debele kaplje jesenskega hudournega dežja na potno čelo? Bliska se od juga sèm, in zamolkel grom odmeva od hriba do hriba.

»Sestra! Sestra! Sestra!«

Takó mu šepeče jezik; sam pa se prijemlje za vročo glavo. In takó stopa naprej, po kolozovu ob bregu, iz prva počasi, a vedno hitreje, brez namena, brez zavesti . . .

Na ovinku, kjer se zasuče pot vkreber proti Korenu, mahoma postojí. V blisku se posveti pred njim prostrani breg pod vasjó in spodaj gosto zarasla strmina Lepega hriba.

»Tu gôri je bila óna koča — spominjam se je — tu gôri! A sedaj je ni več! In nje — Helene — tudi ni več — nič več zame!«

Udari se po prsih kakor nekoliko prej njega oče in vzklikne zamolklo bolestno. Nató plane po strmem bregu nizdolu v goščo, ki rase ob razvalini nekdanjega paganskega gradú. Skozi rakitovje in trnje sili dalje, ne meneč se, da ima hkrati lice krvavo, roke ranjene, obleko raztrgano.

»Sestra, sestra, sestra!«

Takó mu tuli vihar na uhó, in vsak udarec srca mu obnoví to misel in mu sili ta sikajoči vzklik na jezik. Ko bi bil rešitelj blizu — poleg njega, da bi ga dvignil le za nekoliko trenutkov iz tega vrtinca! Ali ni ga — kje bi se vzel v tej samoti?

Sedaj stopi na plan, med skale, med ostanke mogočnega gradišča, tja kjer sta se nekdaj v dôbi prve zlate in potem v dôbi druge pregrešne ljubezni sešla oče in Lenka.

Kaj ga je privedlo semkaj?

Tega ne vé, ampak med skalami sili dalje proti prepadu, nad katerim je tudi nekdaj v usodni uri stala nekoliko trenutkov mati njegove ljubice — ljubica njegovega očeta.

In ko dreví in pleza takó s skale na skalo, šine mu druga misel v glavo, hipoma, tudi kakor blisek, ki sedaj in sedaj razsvetlí gorovje:

»Kdo je kriv tega? Oče?«

Postojí. Kakor sèn iz mladih let, takó mu sili počasi na jezik rek, katerega se je bil učil davno, davno:

»Jaz sem gospod, tvoj Bog, goreč Bog, ki pokorim krivico očetov na otrocih do tretjega in četrtega rodú — —«

»Sestra — sestra! Dà, takó je, takó je moralo priti — a jaz — jaz nisem kriv!«

Višnjevo-rumen blisek mu razsvetlí prepad, nad katerim stojí, in grozen grom zabobní po dolgi dolini.

»Dà, Bog govorí — Bog pokorí!« šepne mladenič, in dušo njegovo obide bohotno, slastno čustvo, kakor ga ima indijski fanatik, ki se vrže pod sveti voz, da mu razdrobí kostí.

»Sestra — Lenčika!« zakliče na glas, razpnè roke in se vrže z viška naprej v zrak — v prepad.

Ko se poleže zadnji odmev groma onkraj Limbarske gore, rožljá in hreščí le še nekoliko peska in kamenja v globino po rovih in drčah med skalovjem — za truplom, ki ga je ravnokar zdrsnilo za seboj . . .

XIV.

Kačonovine ni več.

Mati Jera je umrla; zadnjih groznih udarcev ni prebolela. Kačon pa je hodil dolgo dolgo k sodišču ter prosil in terjal kazni svoji krivi prisegi; vest mu ni dala mirú! Toda v sodnih spisih je bilo zapisano, da ni povoda preiskavi, ker se njegova kriva prisega ne dá več dognati; nikogar ni več na svetu, ki bi potrdil njega samoovadbo, njegovo krivico, in njemu samemu sodišče ne smé verjeti. In najsi je bilo vse kdàj res, zastarelo je sedaj gledé kazni. Končno je bila posvetna pravica mnenja, da Kačon ni pri pravi pameti.

Posestvo, oziroma ostanke nekdanje Kačonovine, prodali so mu krčmarji, pri katerih je popival; sam pa je prišel v občinsko oskrb, in deli so ga »na umare«. Kdor vé, kaj je to, tudi zná, da je ni lahko pod solncem hujše časne kazni, nego je občinska oskrb »na umarah«.

Dokler je hodil ali mogel hoditi, bilo je še; toda ko so mu zdajci od kapí odpovedale noge, metal ga je sosed sosedu iz hleva v hlev, s pôda na pod ali pa izpod kapa pod kap; tu jeden dan, tam pri imovitejšem dva, tri — na slami ali v listji — nikdar preoblečen, nikdar umit — za hrano, kar je ostajalo drugim — malokdaj kje dobra, usmiljena duša — takó je živel sedaj zadnji gospodar nekdaj mogočne Kačonovine.

In takov leží gorkega jesenskega dné v listnjaku Jurétovega hleva, raztrgan, umazan, bolj podoben kupu gnojá nego človeškemu bitju. Domači pastir stojí z vilami v roki rohneč pred njim: »No, počakaj, mrcina, da te preobrnem!«

Takó kričeč potisne gnojne vile pod Kačonov hrbet in prevalí možá na drugo stran; potem vrže dvakrat, trikrat kupe suhega listja na ležišče in takisto z vilami preobrne berača nazaj na njega novo napravljeno posteljo. Kačon je že vajen takemu ravnanju ter le stoče, ker ga bolé vse kostí.

Kar vstopita dve osebi: domači župnik, gospod Peter, ki je sedaj tu stalno nameščen, in za njim gospodsko opravljena gospá.

»Tu je!« reče župnik nemški in potihoma.

»Oh — Bog, moj Bog!« zaihti ona in omahne nazaj proti vratom. Potem seže v žep, stopi k beraču in mu potisne nekaj denarja v roke.

»A-a-a!« zavzame se Kačon; »hvala, hvala!«

Gospá in župnik sta že odšla, in Kačon kakor v sanjah pregleduje in stiska ónadva bankovca, ki sta mu ravnokar pala v roko.

Župnik pride tistega dné iz nova k Jurétu, in tedaj leží Kačon že v snažni postelji na mali kašti, ki so jo bili naglo izpraznili ter priredili v dôkaj prijazni sobici. Dozdeva se mu še vedno, da sanja; dobro mu je, samó žejen je, pil bi rad, pil vino ali še rajši žganje; tega pa nima.

Ko vstopi župnik, tedaj mu berač tudi takoj razodene svojo željo.

»Malo žganja, samó malo!«

»Dajte mu ga požirek; pa ne več!« velí gospod Peter.

Potem sta samá v sobi.

»Gospod, gospod, kdo mi je preskrbel to dobroto?« zaječí Kačon.

»Ona gospá, ki je bila danes tukaj.«

»Gospá? Odkod pa je? Čegava je?«

Gospod Peter nekoliko pomišlja, potem deje resno:

»To je sedaj žena bogatega možá; na Dunaji živí; pa njeno mater si mordo poznal?«

»Mater?«

»Dà, dà, nje mati je bila domá tam gôri pod Korenom: Lukčeva Lenka!« — Kačonovi živci so že pretopi, da bi tudi najsilnejši dogodek kàj vplival nanje. Ko bi udarila strela poleg njega, toliko bi se zmenil zanjo kakor za vile, s katerimi ga preobračajo na njega ležiščih.

Ali nekoliko se venderle vzdrami.

»Lenka, Lenka!« zajeca potihoma, in bridke solze mu zalijó očí.

Teden pozneje je umrl; dobra postelja in boljša hrana nista več ugajali njegovemu životu! —

Pogrebec.

Črtica. Spisal **A. Funtek.**

Izvestno ste ga poznali drobnega možá s šiljastim obrazom, jednakomerno počasno hojo, oblečenega poleti in pozimi malone jednako, možá, katerega je bilo redno videti, kadar se je po mestnih ulicah vil pogreben izprevod. Mogoče tudi, da je že korakal poleg vas, če slučajno niste dobil, družnika za pogreb; morda je stopal v vrsti tikoma pred vami, molčeč hladen in malomaren, takó da je bilo malone videti, kakor bi se bil navadil hoditi za sleharnim pogrebom, bodisi pogrebom bogatim ali ubogim!

Reș, kakor bi se bil navadil hoditi! Ako se navadimo dan za dnevom hoditi mimo tistih hiš, po tistih ulicah, mimo tistih dreves in obcestnih kamenov — takisto ni nemogoče, da se kdo navadi hoditi za pogrebom, ne da bi pri tem mislil kàj posebnega. Celó poznati ni treba človeka, katerega spremlja k poslednjemu počitku! To je, kakor bi moralo biti takó, in naposled: morda ni takó napačno, ako se človek že za živih dnij navadi tiste poti, po katerih je šlo sto in sto drugih pred njim in po kateri pojde sto in sto drugih za njim . . .

Naš znanec — imé nič ne dé, recimo mu »Pogrebec«, kakor so ga zvali vsi vprek — bil je svoje dni prav takó mlad človek kakor mi vsi, in tedaj se mu niti ni sanjalo, da bi kdàj hodil sedanjo navadno pot. Narobe: takrat se je celó plašil smrti in vsega, kar bi ga spominjalo nje, in rajši se je izognil pogrebu, če se ie le mogel. Plašil pa se je tudi ljudíj — ne morda, ker bi ga bili spominjali, kakó hitro mine vse na svetu, nego zató, ker so se mu pristudili. Bil je namreč mladenič precèj neroden v družbi in ničesar ni mogel storiti, da ne bi bil izzval lahnega nasmeha, ali če je naneslo, tudi glasnega žalečega grohota. Zató je končno ostavil družbo in hodil sam s svojimi mislimi.

Rekli smo pač nekoliko preveč. Zakaj tega, kar imenujemo misli, naš Pogrebec ni imel mnogo. Njegova krivica to ni bila. Dokler se je šolal, navzlic vsi pridnosti ni dosegel kàj posebnega, če je hotela nesreča, tudi ničesar, in potem, ko je stopil v dejansko življenje in se zakopal v urad, kjer je vse žive dni imel posla jedino s številkami, tačas mu takisto ni bilo treba misliti kdo vé koliko. Dejali bi skoro, da bi bil ob svojih številkah celó pozabil svojih mislij, ako bi mu jih bil Bog dal. Čital v prostih urah itak ni ničesar razven semtertja

dnevne novice in telegrame, časih, kadar mu je bilo sosebno po volji ali pa tudi sosebno dolgčas, časopisen listek, toda samó takega, ki ni sezal v prihodnjo številko — občeval ni z nikomer, priroda pa mu na samotnih izprehodih tudi ni vzbujala nenavadnih mislij. Gore so mu bile zgolj visoke grmade kamenja in skalin, drevesa potrebne rastline, pod katerih senco se poleti prijetno počiva, no, in cvetice, tiste žive, vesele cvetice, te so itak samó za otroke in otročje ljudí, da jih trgajo in — raztrgajo. Vidi se torej, da ga ni človeka na svetu, ki bi v Pogrebčevem srci izteknil kàj takega, kar imenujemo misli. Pa tudi skrbíj ni imel. Ne vemo, če zató ne, ker ni mislil; mogoče pa tudi, da zató ni mislil, ker ga ni bilo skrb za nič. Prvega vsakega meseca je dobil svoj denar, točno ga razdelil za svoje potrebe, in potem je teklo njegovo življenje kakor ura, ne prehitro, ne prekesno. Navijala pa je to uro priroda sama, in ker je bilo vse kolesje dobro, dalo se je vsekakor misliti, da se še dolgo ne obrabi, nikar da bi zastalo . . .

Nekdaj pač — bilo je takrat, ko se je resno pripravljal, da nastopi zasluženo pokojnino — nekdaj torej pa je bilo videti, kakor da je nekaj zmotilo to redno uro. Čuden prašek je padel vanjo. Ljubezen seveda je bila! Tačas je tikalo sidro v tej uri dôkaj hitreje, in takrat je tudi ves Pogrebec hodil nekamo nemirneje in njega vodenomodre očí so se oživele, kakor da je vanje posinil vsaj jeden velik žarek božjega vsemirja. Ljubezen! Pogrebec ni premišljal o tem, kaj mu je; toliko pa je vedel, da bi brezkončno rad imel táko-le drobno stvarco, kakeršna je bila óna, ki je solznih očíj, žalno oblečena, klečala na pokopališči, ondu ob grobu, kamor je bil nedavno sam spremil preprosto ženico s predmestja, katere nikoli videl ni. Pogrebec je ob tem prizoru nemirno hodil od križa do križa in marljivo čital napise na njih; časih pa je nehoté obstal in pogledal na objokano deklico. In čudno, smilila se mu je! Zakaj neki ne, saj ni bil hudoben človek! Kdo drug, ki bi bil hrabrejši, stopil bi bil morda bliže in izrekel tolažilno besedo mlademu bitju — Pogrebec je ni. Samó gledal jo je in gledal, in takó je do cela prirodno, da se je óna lična podoba kàj dobro zarisala na mrežnico njegovega očesa — Bog ne zadeni, da kam globočje! — in da jo je potem videl povsod, kamorkoli je pogledal in kadarkoli je bilo, ponoči ali podnevi. In potem se je takisto navadil te podobe, kakor se je bil navadil hoditi za pogrebom vseh ljudíj — in še več: zgodilo se je celó, ko je óno deklico v prvi dôbi pogostoma videl na ponižnem grobu, kakó ga je krasila s cvetovi in pobožno molila na njem, da je silila nekakšna toplota v njegovo srcé in da mu ni bilo kàr nič prav,

ako slučajno na gomili ni zapazil nje, najlepše cvetice — pomisli in ostrmi človek, takó je že resnično mislil Pogrebec! — in naposled se je storilo celó takó, da se je upal nekoliko bliže, kakor bi iskal prilike, da nagovorí to znano neznanko . . . Ona pa se ga ni nič bala — kdo tudi bi se bal tega preprostega obraza in teh vodenomodrih očíj, ki so gledale v svet takó mirno. In vrhu tega: saj je vse mesto poznalo starega čudaka in vedelo, da je dobra duša, sicer pa leden kakar najtrša skala v najhujši zimi gôri kje v Severnem ledenem morji! . . .

Pogrebec je v tej dôbi (morda je bila najlepša v njegovem življenji) vsak dan prihajal na grobišče, najsi je bil pogreb ali ne. Potem pa se je začel čuditi. Deklica je prihajala čimdalje bolj poredkoma in kadar je prišla, ostala tudi ni več toliko časa na grobu. Zdelo se mu je mimo tega, da je dôkaj vedrejša, nego je bila. In časih ga je zadel celó jako prijazen pogled iz njenih očíj, in nasmehnila se mu je takó ljubko, da se je kàr zgenil. Kakor okamenel je strmel potem za njo in mrmral nekaj, kar je razumel samó on. Bilo pa je tedaj, da se je podoba mile deklice zarisala globočje nego samó na mrežnico njegovega očesa: Pogrebec ji je odprl srcé in dušo, in nekaj se je zagibalo v tej dosihdob redni uri, česar ni bilo v nje kolesji . . . Pogrebec je hodil zamišljen, in vse se mu je zdelo takó lepo, da nič takega.

Da bi bila tedaj prišla sama po sebi in mu dejala: »Rad me imaš — vzemi me!« Pogrebec bi jo bil prav globoko pogledal z brezizraznimi očmí in jo morda celó okorno pritisnil nase, češ: »Vidiš, želel, kopernel, mrl sem po tebi« — ali ker ni prišla, ni je pogledal globoko in ni je pritisnil nase. Sploh pa je potem ni videl dobro dolgo, dokler — — no, o vseh Svetih je bilo, ko je zopet stala ob grobu svoje matere, in poleg nje je stal nekdo drug, in držala sta se za roke, in Pogrebec je spoznal, da se je bila poročila s tistim bledoličnikom, do katerega je zdajci začutil velikansko jezo v prsih. In takisto se je togotil na njo, ki se je udala, ne da bi bila pomislila, kakó rad bi bil nekdo drug — oh, kaj! Ni vredno imena! Pogrebec se je zaničljivo obrnil od njiju, in vodene očí so mu zrle prav takó brezizrazno, kakor so gledale nekdaj, ko mu še ni vzrasel nobeden ženski cvet na svetu.

Ali menite, da ga je dolgo peklo? Nikakor. Pozabil je svojo jezo in naposled je prav takó hladno kakor druge ljudí pogledal nekdanjo znanko, kadar jo je slučajno srečal z ónim zopernikom. In niti žilica se ni zgenila v njem, ko jo je zopet kesneje srečaval z ličnim detetom v otroškem vozičku, veselo in srečno, kakor so matere sploh.

In ali menite, da mu je bilo zopet čez nekaj časa sosebno hudo, ko so pokopali očeta tega deteta? Od straní je poslušal jok mlade žene, ne da bi mu zazvenel v srcé. To srcé se je namreč zaprlo od tistega hipa, ko je tukaj na grobišči o vseh Svetih ugledal njo in njega, ki so ga sedaj položili v grob. Ali nekaj kakor zadovoljnost s samim seboj ga je obšlo, češ: »Glej, ni ti bilo treba jemati njega, ki je umrl takó zgodaj — jaz, vidiš —«. Otresel se je te misli in odšel. Spotoma pa se je zdajci ustavil: »Sedaj bode zopet hodila plakat semkaj gôri na grob, dokler se ji ne poleže prva žalost — jaz pa, ne tega pa že ne — gledal je ne bodem!« In odločno je nastopil pot proti domu, in čudoma so se čudili ljudjé, ko ga niso več videli pri pogrebih, nego po novih potih v mestne nasade, v gozd, in nihče si ni vedel raztolmačiti te hipne izpremembe . . .

Čas je tekel in tekel, Pogrebec pa je bil videti, kakor bi večno živel. Nekoliko skljnčil se je pač, čelo se mu je nagubalo, rad se je opiral na palico, ali to je bilo tudi vse. Drugi ljudjé pa so mrli, ne da bi se menil zanje. Saj ni hotel več na pokopališče — nalašč ne! — In ali menite, da mu je bilo hudo, ko je opustil staro navado? Iz početka res — tedaj ga je nekaj siloma vleklo mimo znanih hiš, na znano cesto proti belim grobnikom, kadar je zapel mrtvaški zvon, toda udal se ni. Moški je bil!

Le malokdaj še je srečal mlado vdovo z njenim dečkom, ki je že sam hodil. Obrnil se je od nje, da bi je ne videl. Ali ko se ji nekoč ni mogel več umekniti, zapazil je, kakó je slabotna in kakó pokašljuje, kakor bi nosila kal smrti v mladih prsih . . . Zmajal je z glavo in odšel dalje.

Potem je ni videl dolgo, dolgo. Z drevja je padalo listje, mrzli vetrovi so brili po ulicah, tačas pa je nekega dné zopet zapel zvon s pokopališke kapelice, in Pogrebec, stopajoč po predmestji, videl je oskromen izprevod. Nekaj moških, nekaj žensk. Sorodnika nobenega. Pač! Précej za krsto je stopal poleg stare ženice — bržkone strežnice — droben deček solznih očíj. Pogrebec je ostrmel. To je bil njen deček, in njo so nesli k pogrebu! Nepopisno čustvo se mu je zagibalo v prsih, in ustna so se mu krčevito premikala, staro teló pa mu je izprehajala mrzlota in vročina. Njo! Kakor bi ga kdo siloma tiral za izprevodom, stopil je med pogrebce in po dolgem času zopet šel po tisti poti, katere je bil vajen toliko in toliko let . . . V grlu pa ga je dušilo, in očí so se mu rosile — bržkone zaradi ostrega vetra, ki mu je vel ravno v obraz . . .

Stal je ob odprtem grobu in strmel na krsto, katero so izpuščali vanj. In poslušal je brezupni glasek, ki je jokal blizu njega, in tedaj — tedaj se je sklonilo njegovo teló, in solze so mu privrele v očí — morda prve v vsem življenji! Ko pa so odšli pogrebci, položil je roko na glavo jokajočemu dečku in mu milo pogledal v očí.

»Uboga sirota!« ihtela je stara ženica, ki je prišla z dečkom, »takó sam, brez podpore na svetu! Oh, kaj bode iz tebe . . .«

Pogrebec pa se odločno vzravná. »Ne sam,« deje krepko in zdajci visoko dvigne dečka k sebi, takó da bi nihče ne zaupal tolike močí staremu telesu. »Dej, deček, ali bi šel z menoj?« šepne brezkončno milo in ga ljubeče in kakor strahoma pogleda z rosnimi očmí.

Deček pa je pač začutil, kolika dobrota zvení iz besed neznanega možá; spoznal je pač, da je to dober človek, ki bode skrbel zanj! In tesno se je ovil okolo vratú Pogrebčevega, kakor bi tu iskal zavetja pred bodočimi nevihtami . . .

»Njen deček — moj deček!« šepetal je stari mož ves blažen, in videti je bilo, kakor bi se mu bila šele sedaj vzbudila speča — plemenita duša! . . .

Očrtki in profili iz modernega češkega pesništva.

Književne studije. Spisal **K. Hoffmeister.**

(Konec.)

Znanih Balzacovih vzporednic k slovečim tragiškim osebnostim (Oče Goriot-Lear, veličina in padec Cezar-Biritteau kot pendant sloveče knjige Montesquieujeve i. t. d.) spominja

Sonet o razni tragiki.

Po Romeji in Juliji se mnoga
Nocoj je bridka solza potočila . . .
Ta tragika! Da strè ju taka toga,
Ko sta se vender tolikanj ljubila!
Dobila pa se nista . . . Damam roga
Shakespeare se zastareli brez števila;
Da danes žitje prejmeta od kóga,
Do konca tudi bi drugače žila!
Naj pa se vzameta! Čez leta štiri:
Romeo ne prepeva, nji se širi
Teló obilo, pet otrók imata v hiši . . .

Fej, z usten tvojih se, čitalka, sliši,
A veruj, dete, da je v tem dejanju
Pač večja tragika — sevé, le zanju!

Če je Machar modern v mišljenji, v nazorih, ljubezni in refleksijah, prav takšen je ondu, kjer kàj opisuje ali slika. Podaja nam nariske, ki so po čistosti in točnosti jednakorodni proizvodom modernega pokrajinskega in genre-slikarstva. Dano mu je, takó opisati katerokoli krajino v določeni raz svetljavi, o določenem letnem in dnevnem času, da jo kàr vidimo pred seboj. Takó opisuje solnčni zapad — seveda, mestno dete, v mestu:

Sonet o solnčnem zapadu.

Ne vidiš ga. Približno le je znati,
Kje trudno tek zvrší na zemskih tleh;
Vse ulice temà zagrne hkrati,
Nebá žarí obok na vseh stranéh.
Rudé se okna, tlak je v luči zlati,
Meglica pólje rujna vrhu streh,
Odsev po zraku meniš rožen pláti,
Ljudém igrati z lic in po laséh.
In skoz odprto okno iz šumenja in trušča
Vonjáv in težek dih se v sobo do tebe spušča,
V njem prvič mesto po žgočem dnevi dihne.
In nehoté se spomniš dalj, kjer soj ta se živo
Razliva po vaséh, na skale, na gozd in njivo . . .
Vse blésti . . . trava vonja . . . in s trilčkom ptič utihne . . .

Žal, zavedlo bi nas predaleč, ko bi priobčili še več pesmij. „Zapad solnca meseca julija 1866. leta« imenuje sam, zavedujé se točnosti svojega opisa, »momentno fotografijo iz zgodovine«. Pesem je več nego fotografija, kakor vse takšne pesmi Macharjeve, realistiška slika je!

Ali je treba še omenjati oblike Macharjeve? Navedeni stihi kažó dovolj, kakó je preprosta, jasna, brez premnogih podob, ponekod morda nekoliko osorna — kakor priznava pesnik sam. In ali naj še ovržemo očitanje najkonservativnejših starejših gospodov, da so Macharjevi stihi premalo ali nič poetiški? Alfieri je odgovoril svojim protivnikom, ki so mu oponašali prav tisto:

»Non son cantati,
Saran pensati« —

če niso péti, pa jih bode treba vsaj premišljati! —

K četrtemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Konec.)

īdom adv. sogleich. Krajačević 255. — *íleka, íloka* f. imé kravi. — *īnašič* m. dim. inaš. Zagrebec 1.509. — *izbrísanje* n. das Auswischen Gašp. 1.942. – *izbriševati* Matakovič 2.31. — *izcicati* Škvorec 247. — *izciguliti* Habd. ad. 837. glej ciguliti. — *izčútiti* herausfühlen: „Ti si to mogel lehko izčútiti.« — *izhukávati*: Koc. Filot. 3.117 srdce naše oduška vleče na vuha, i kakti goder svoje miseli izhukava z jezikom, tak odihava na vuha, čez koja tudže miseli prijemlje. — *izkázanje* n. Gašp. 1.971. Matak. 2.2. — *izkaževati* = izkazovati, Zagrebec. – *izkončati* Habd. ad. 782, Gašp. 1.898. 925. — *izkrátiti* denegare: Zagrebec 2 34 prosil je prijet biti vu s. red tak zažgano, da mu milošča ni mogla izkračena biti — *izkrikávati* Matakovič 2.55 iter. izkriknuti. — *izkríknuti* izkriknem ausrufen. Gašp 1.912. 963 i. t. d. — *izkrikovati* iter. izkriknuti. Matak. 2.119. — *izkupljenje* n. das Loskaufen. Habd. ad. 210. — *izlejáti* = izliti Habd. ad. 167. 766. 999. 1022. — *izmíniti* izminem. Habd. ad. 520. gda jezero let izmine. — *izmišljávanje* n. das Erdichten, excogitatio Koc. Fil. — *izmišljenje* n. Erdichtung. Zagrebec 1.215, 240 Koc. Fil. 3.87.

M. Valjavec.

LISTEK.

Družba sv. Cirila in Metoda nam je poslala nastopni poziv:

Slovenci! Družba sv. Cirila in Metoda nosi v sebi vesoljno Slovenstvo, a najmilejši so ji ta trenutek rojaki onostran Karavank

Zakaj? Zato, ker smo storili zanje do sedaj najmenj.

Vender pa jim je materina beseda tako ljuba kot nam vsem drugim Slovencem in ohraniti jo želé sebi in svojim potomcem prav tako, kot to želimo mi vsi.

Že dolgo časa je iz navedenega vzroka v namenih podpisane družbe slovenska ljudska šola v Velikovci na Koroškem.

Vodstveni seje naše družbe sklep pa je bil te dni tak, da začnemo s prihodnjo pomladjo zidati v Velikovci slovensko šolo, ki bode štirirazredna in izročena čč. šolskim sestram iz materine hiše v Mariboru.

Že imamo prav blizu mesta za 1250 gld. nakupljen tej šoli prelep stavbinski prostor; šola z bivališčem za sestre pa nas utegne stati okrog 15.000 gld.

Rojaki po vseh pokrajinah našega ozemlja! Naša velikovška stvar Vam bodi, prosimo Vas, pri srci tako, kot so Vam pri srci Vaše najožje rodbinske stvari.

In Ti, rodoljubno ženstvo po Slovenskem! Ti si v naši družbi izpričalo požrtvovalnost, o kakeršni ni vedela praviti do danes slovenska zgodovina. V svesti smo si tega, da boš tudi ob tej naši koroški šoli našlo srečnih potov in onih načinov — ki Ti je naréče Tvoja domoljubna iznajdljivost.

Vsak »Vodstvu družbe sv. Cirila in Metoda« prispeli najmanjši dar nas je volja objaviti v naših časopisih.

Slovenci! S tem označenim Vam činom stopimo pač z mogočnim korakom naprej v prospeh verskih teženj med nami; v prospeh dinastiškemu čutu našega ljudstva; v prospeh in brambo naše narodnosti v ljubljeni slovenski domovini.

Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda.

V Ljubljani, dné 19. novembra 1894.

Tomo Zupan,
prvomestnik.

Luka Svetec,
podpredsednik.

Andrej Zamejic,
ud družbinega vodstva.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“. Kakor vsako leto, razposlala je tudi letos »Družba sv. Mohorja« svojim članom po šestero knjig, namreč: 1. »Zgodbe svetega pisma.« Slovencem priredil in razložil *dr. Frančišek Lampe*. I. del: Zgodbe starega zakona; 1. snopič. 2. »Krščansko devíštvo« Nauki, vzgledi ín molitve za dekleta. Spisal *Anton Martin Slomšek*, bivši knez in škof lavantinski. 3. »Umna živinoreja.« Slovenskim gospodarjem v pouk popisal *Franjo Dular*, okrožni živinozdravnik. I. knjiga: Kako se domača živina zdrava ohrani. 4. »Naše škodljive rastline v podobi in besedi.« Opisal *Martin Cilenšek*, profesor na dež. gimnaziji v Ptuju. III. snopič. 5. »Slovenske Večernice za pouk in kratek čas.« 48. zvezek. 6. »Koledar družbe sv. Mohorja« za navadno leto 1895.« — Prostor nam je pretesen, da bi natančneje poročali o vsaki teh knjig; zato bodi dovolj samó nekaj občih besed. Krasna je precej prva knjiga »Zgodbe svetega pisma«, in to po svoji notranji uredbi in po zunanji obliki. Uravnana je tako, da je besedilo Sv. pisma samega tiskano z večjimi, razlaganje pa z manjšimi črkami. Prestavljal je g. pisatelj naravnost iz vulgate, dobro pa mu je rabilo tudi slovensko Sv. pismo, katero je izšlo v Ljubljani ob troških škofa Antona Alojzija Wolfa. Beseda je povsod gladka, razlaganje lahko umevno, takó da je naše ljudstvo lahko hvaležno takó g. pisatelju, ki se je trudoljubivo lotil velikanskega in težavnega posla, in družbinemu odboru, ki se ni ustrašil troškov za premnoge izborne slike in za elegantno obliko, s kakeršno se ne ponaša nobena dosedanjih družbinih knjig. — »Krščansko devištvo« Slomškovo je učakalo že osem natiskov, kar je najboljši dokaz, kako priljubljen je ta molitvenik. Družbino novo izdajo je oskrbel č. g. *M. Lendovšek*, župnik v Makolah, in jo pomnožil z nekaterimi prav koristnimi dodatki; tudi je ta izdaja po svoji zunanji obliki dosti priročnejša in čednejša, nego so bile prejšnje. — O »Umni živinoreji« Dulárjevi naj izpregovoré strokovnjaki. Očito je bilo treba take knjige, zakaj Bleiweisova knjiga o tej stroki je že davno pošla, in drugih tudi nismo imeli razven podobne Govekarjeve knjižice. Gospod Dulár je osnoval svoje delo po predavanjih, katere je poslušal na Dunaji, in po svojih izkušnjah, takó da prav nič ne dvojimo o veliki vrednosti te knjige, po kateri naj se le vestno ravnajo naši živinorejci. Pripovedovanje ni nikjer zamotano, nego povsod preprosto in zato lahko umevno. — Cilenškove »Naše škodljive živali v podobi in besedi« tudi v svojem letošnjem tretjem snopiči ne zaostajajo za prejšnjima snopičema. Na glas moramo pohvaliti g. pisatelja, čegar vrline so našim čitateljem itak znane iz njega spisov v našem listu, da tako skrbno spisuje delo, o katerem bode seveda šele potem izreči končno in jasno besedo, kadar izide poslednji snopič. Posamične rastlinske vrste pojasnuje obilo slik, ki so vse pogojene prav dobro. — V »Slovenskih Večernicah« čitamo zbirko prav lepih in zanimljivih spisov, katere so objavilí *M. Slekovec*, *Fr. Kavčič*, *J. Štrukelj*, *Žaljski*, † *J. Freuensfeld* in *J. St.*; takisto prinaša »Koledar« dokaj izbranega pripovednega pesniškega in

poučnega gradiva, katero priobčujejo *Iv. Lapajne*, *Franjo Podborški*, *Jožef Žičkar*, *Gašper Križnik*, *Lipe Vrbovski*, *Mih. Opeka*, *Janko Leban*, *Podgoričan*, *Jožef Rozman*, † *Jož. Freuensfeld*, *Simon Cvahte*, *Simon Rutar*, *Anton Medved*, *Janko Kersnik*, *Janez Bilec*, *J. V.* in *dr. Ivan Križanič*. »Koledar« je okrašen z mnogimi lepimi slikami; oblika mu je nekoliko večja od prejšnje. — »Družba sv. Mohorja« šteje letos 65.952 udov, za 8554 več nego lani Dohodkov je imela od dné 1. avgusta 1893. leta do dné 1. avgusta 1894. leta 74.779 gld. 28 kr., troškov pa 74.760 gld. 98 kr., glavnica je znašala do dné 1. avgusta 1894. leta 25525 gld. 55 kr. in je na obresti zavarovana v družbinih hišah in v tiskarni. — Za prihodnje leto se pripravljajo te-le knjige: 1. »Zgodbe sv. pisma«. Slovencem priredil in razložil *dr. Frančišek Lampe*. II. snopič; 2. »Sveti Jožef«. Spisal stolni kanonik *dr. Jožef Pajek* v Mariboru; 3. »Umna živinoreja«. Slovenskim gospodarjem v pouk spisal *Franjo Dular*, okrožni živinozdravnik. II. knjiga: »O pasmah in umni reji domače živine«; 4. »Naše škodljive rastline v podobi in besedi«. Opisal profesor *Martin Cilenšek*. IV. snopič; 5. »Pod lipo«. S prilogo: Otročje pesmi s podobami. Mladini v pouk in zabavo spisal profesor *Jožef Stritar* (s 30 izvirnimi slikami); 6. »Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1896.« — Odbor razpisuje tudi za leto 1895. darilo 250 gld. za šest krajših izvirnih povestic, vsaki po 35 gld., ki obseza vsaj pol tiskane pole, in darilo 140 gld. za štiri poučne spise razne vsebine, vsakemu po 35 gld v obsegu pol tiskane pole. Za poučne spise naj si gg. pisatelji izbirajo kolikor moči nove, a dejanski porabne predmete Kakšnih spisov še ni objavila družba, pozvedeti je iz sestavka v »Slov. Večernicah« leta 1892.: »Štiridesetletno književno delovanje drnštva in družbe sv. Mohorja«. Rokopisi naj se pošljejo družbinemu tajniku do dne 1. maja 1895. leta brez podpisanega imena, ki se zapiši na poseben zapečaten listič.

Marjetica. Idila. Spisal *Anton Koder*. Drugi natis. V Ljubljani, 1894. Založil in prodaja Anton Turk, knjigovez. 246 stranij. Cena 1 krona. — Prva izdaja te povesti je izšla, kakor znano, leta 1877., in tedanji Stritarjev »Zvon« je priobčil o Kodrovem delu kaj ugodno oceno. In res je v njem naslikano vse naše narodno življenje; takó da bi dobil slikar v »Marjetici« dovolj tvarine za obširno delo: naš narod v besedi in sliki. Da je pri nas knjiga pripovedne vsebine učakala drugi natisek, tega ne doživimo vsak dan; lahko torej rečemo, da se je priljubila občinstvu, in to ji je izvestno najboljše priporočilo.

Izvestja »Muzejskega društva za Kranjsko» prinašajo v svojem 5. sešitku konec *Rutarjeve* razprave o grobišči pri Sv. Luciji blizu Tolmina, nató nadaljevanje regestov (iz 9. stoletja) k domači zgodovini, katere priobčuje *dr. Fr. Kos*, »Še jedno (latinsko) poročilo o zmagi pri Sisku leta 1593.«, priobčil *Janko Barlè*, »Črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije«, spisal *A. Koblar*, in naposled med »Malimi zapiski« celo kopo jako zanimljivih beležek, tako o prazgodovinskih najdbah na Kranjskem leta 1894. *(S. R.)*, o nekdanjem rogu na ljubljanskem Gradu *(J. Vrhovec)*, o vojskinih ogledih ljubljanskih (*J. Vrhovec*), donesek k zgodovini zvonov na Kranjskem (*M. S.)*, poročilce o tiskarni Tomaža Hrena (*J. Vrhovec)*, o Francozih v Smledniku *(V. L.)*, o ljudskih spominih na Turke (*M. S.)* in zahvala Tomaža Hrena za poslano mu vino. Na platnicah so zabeleženi darovi deželnemu muzeju leta 1894.

Domoznanstvo v ljudski šoli. Metodično navodilo. Spisal *Jakob Dimnik*, učitelj na II. mestni šoli v Ljubljani Cena 50 kr. Založilo in izdalo »Slovensko učiteljsko društvo« v Ljubljani. — Kakor pravi g. pisatelj v uvodu, ima knjiga namen slovensko učiteljstvo poučiti, kako naj se vrši opazovanje otrokovega obližja. Pokazati hoče približno pot domoznanskega pouka, ki je propisan po učnem črteži avstrijskih ljudskih

šol za tretje, odnosno četrto šolsko leto. Temu namenu tudi ustreza knjižica in je dobro došla učiteljstvu za pripravljanje pri početnem zemljepisnem pouku. V dodatku pa najdeš tudi marsikaj migljajev iz matematiškega zemljepísa za zadnja šolska leta. Knjižica obseza ta-le poglavja: Obzor; strani neba; solnce, vir svetlobe in toplote; hiša očetova; domačija; bivališče; rojstveni kraj; pot v šolo; šolska soba; šolsko poslopje; šolsko obližje; bivališče; zgodovina bivališča; ponavljanje in dopolnitev tvarine o bivališču; zemljepisni temeljni pojmi; okraj; prebivalci okraja; s čim se pečajo? uprava, dežela; prosveta domovine; najvažnejši temeljni pojmi iz zvezdoznanskega zemljepisa. — Ne moremo pa se sprijazniti z načinom, kako g. pisatelj razlaga (na str. 8. in 9.) strani neba ali zavedanje. Takšno razlaganje je že zastarelo, ker otežuje zavedanje na zemljevidu. Učenci imajo samo dvakrat na leto priliko natančno opazovati vzhodno točko, in sicer dne 21. sušca in dné 23. kimovca. Po 21. sušci pa se solnčni vzhod navidezno premika proti severu, in dné 21. rženega cveta vzhaja solnce v naših krajih 35^0 proti severu od vzhodne točke. Potem se solnce zopet premika nazaj proti vzhodu in dne 23. kimovca vzhaja v vzhodni točki. Jeseni se premika solnce proti jugu in dné 21. grudna vzhaja v naših krajih 35^0 proti jugu od vzhodne točke. Ta zastareli način zavedanja se ne ujema z zavedanjem na zemljevidih. Tudi ne bi učenci vedeli, kadar risajo načrt šolske sobe (str. 13. in 14.), zakaj je na desni strani table vzhod, na levi zapad i. t. d. Zemljeviden obrisek n. pr. ljubljanskega okraja bi še povečal vrednost knjižici, ker bi bil zajedno vzor za druge šolske okraje. Sicer pa priporočamo knjižico, s katero je g. pisatelj pomnožil naše itak oskromno pedagoško slovstvo. *n.*

Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1895. Uredil in izdal *Dragotin Hribar* v Celji. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gld., broširanemu 70 kr. — To je že sedmi letnik tega prelepega koledarja, bogato okrašenega z ilustracijami. V zabavnem delu čitamo životopise dvornega svetovalca Fr. Šukljeta, dr. Jos. viteza Zhismana in dr. Fr. Račkega (vsi trije imajo tudi podobo), tri pesniške prevode *Aškerčeve* iz ruščine, črtico o Rajhenburgu (s podobo), potopisno črtico o Vezuvu, spisal prof. *dr. A. Medved*, razpravo o selitvi Slovanov proti jugu, spisal *S. Rutar* (nadaljevanje iz dveh prejšnjih letnikov), spis o Skenderbegu, priobčil *Igo Kaš*, naposled pa nekaj kulturnih črtic o Slovencih. V teh črticah pač ne umejemo dobro odstavka na str. 152.: »Za glasbeno slovstvo, pa tudi za nižjo glasbeno izobraženost glasbenega ukusa pa skrbi zlasti ‚Glasbena Matica‘ v Ljubljani«. Vsa čast »Slov. pevskemu društvu« na Ptuji, katero po besedah koledarjevih med vsemi pevskimi društvi »zavzema gotovo prvo mesto«, menimo pa, da je naša »Glasbena Matica« venderle nekaj drugega, da je baš «Glasbena Marica« bodisi kot šola bodisi kot pevsko društvo taka, da smemo biti ponosni nanjo Čemu torej pisati, da skrbi tudi za nižjo izobraženost (recte izobrazbo) glasbenega ukusa! — »Koledar« obseza mimo naštetih podob še lepo izdelane slike Krškega, trga v Mozirji, Ljubnega in Mohorjeve hiše v Celovci.

Levstikovi zbrani spisi. Kakor se nam poroča, šel je peti (poslednji) zvezek Levstikovih zbranih spisov že v tisek, in tako je upati, da ga prejmemo okolo Božiča.

Teoretično praktična pevska šola. Spisal *Anton Foerster*. Četrti natis. Tiskal in založil R. Milic. — Če delo, sosebno šola, učaka že četrti natisek, tedaj je upravičeno, da občinstvo takisto rado seže po njem, kakor po prejšnjih izdajah, ker vé, da je delo vredno, dobro in da ustreza razmerju. »Ljubljanski Zvon« je itak ob svojem času nadrobneje razložil vrline te pevske šole g. Foersterja, kateri je kot ravnatelj orgljarske šole v vedni dotiki z glasbeniki in pevci na kmetih ter zato dobro pozna potrebe pevskih učiteljev. Prav tem je ustvaril vzorno delo, ki v majhnem obsegu podaja prav mnogo. Koliko je pisatelj izpremenil prejšnje izdaje, ne moremo odločiti, ker starejših

natiskov nimamo. Sicer pa je nepotrebno še posebe priporočati »Teoretično praktično pevsko šolo« — ime pisateljavo je poleg štirih izdaj menda porok dovolj.

K. Hoffmeister.

»Pozdrav Gorenjskej« se imenuje valček, katerega je izdala in založila L. Schwentnerjeva knjigarna v Brežicah ob Savi. Zložil ga je po slovanskih napevih gosp. *Viktor Parma* in ga posvetil g. dr. Edvardu Šavniku v Kranji. Lepo delo bodi prav toplo priporočeno našim igralcem in igralkam na klavir, ki itak pogrešajo domačih plesnih skladeb. Cena 1 gld.

Slovensko gledališče. Od dné 30. oktobra do vštetega dné 29. m. m. so bile te-le predstave: Dné 30. oktobra operi »V vodnjaku« in »Cavalleria rusticana«, dné 1. novembra »Mlinar in njegova hči«, dné 3. novembra »Materin blagoslov«, dné 6. novembra prvič »V Diogenovem sodu«, spisal *Jaroslav Vrchlický*, poslovenil *Fr. Gestrin*, in opereta »Mornarji na krov«, dné 9. novembra »Mam'zelle Nitouche«, dné 11. novembra popoldne »Mlinar in njegova hči«, zvečer »O ti možjé!«, dné 15. novembra prvič »Poljub«, prostonarodna opera v dveh dejanjih, po pripovesti Karoline Světle spisala *Eliška Krásnohorská*, uglasbil *B. Smetana*, preložil *A. Funtek*, dné 17. novembra »Poljub«, dné 20. novembra prvič »Velikomestni zrak«, gluma v štirih dejanjih, spisala *Blumenthal* in *Kadelburg*, dné 23. novembra »Poljub«, dné 25. novembra »Mornarji na krov« in »V Diogenovem sodu«, dné 27. novembra Mosenthalov igrokaz »Na Osojah«, dné 29. novembra opera »Čarostrelec«. — »V Diogenovem sodu« je drugo dramatsko delo Vrchlickega, katero smo videli uprizorjeno na našem odru. Vsebina mu je ta, da znani grški filozof v znanem svojem sodu skrije Parmenija, prijatelja Aleksandru macedonskemu, in njega ljubico Meliso, za katero se je takisto vnel Aleksander, in da se mu potem s sarkastiškimi opomnjami posreči potolažiti besnečega vladarja. Igra je duhovita in vredna, da se predstavi še večkrat. Partijo Diogenovo je izvedel g. *Inemann* takó decentno po maski in igri, da bi bila vsaka hvala odveč; précej za njim imenujemo gospodičino *Slavčevo* in gospoda *Danila*. Gospod *Verovšek* je bil sicer velik Aleksander, zato pa še ne do cela Aleksander Véliki. — Druga novost tega meseca je bila Smetanova opera »Poljub«, repertoarna točka dunajske opere. Vsebina: Mladi vdovec Luka (g. *Beneš*) pride s svakom Tomo (g. *Nolli*) snubit Vronico (gospodičina *Leščinska*). Ljubila sta se že prej, toda Luka se ji je moral odreči svojim roditeljem na ljubo; sedaj seveda Vronica précej dovoli v njega snubitev, poljubiti ga pa neče, češ, da bi poljub pred poroko užalil rajno ženo. Luka vzrase in naposled ves razsrjen odide v vaško krčmo, odkoder se vrne pod Vroničino okno z godci in dekleti. Vronica ne prebije tolike sramote in odide s teto Martinko (gospodičina *Towarnicka*) k tihotapcem v gozd. Pred njima pa je prav v ta gozd dospel tudi Luka, katerega je že minila prva jeza. S svakom Tomom, katerega je gnala skrb za Luko, ukreneta, da Luka drugo jutro Vronico naprosi oprostila. Njiju pogovor posluša skrivaj voditelj tihotapcev Matevž (g. *Perdan*), ki tudi pozneje, ko dojdeta Vronica in Martinka, spozna, da ima dekle svojega ženina venderle še rada. Matevž odide, da bi Luki prinesel veselih novic o Vronici, obe ženski pa zaloti proti jutru stražnik (g. *Pavšek*). Vender se Martinki posreči, da le-ta ne zaseže tihotapskega blagá, Vronico pa je tako zbegal prihod njegov in nevajeni nočni pot, da se za vselej odreče tihotapskemu življenju. Drugo jutro se zopet sprijazni z Luko, ko jo le-ta vpričo vaščanov res naprosi oprostila. Srčno se poljubita, in s poljubom se končá dejanje. — Predstavljala se je znamenita opera, o katere glasbeni vrednosti so se pač zjedinili vsi veščaki, sosebno tretjič takó, da bi se težko bolje kje na provincijalnem odru. Primadona gospodičina *Leščinska* si je pridobila posebno pohvalo s čudovito nežno in tudi po besedah milo pesmijo pri zibelki; na glas pa je občinstvo vselej odlikovalo tudi druge soliste, tako gg. *Nollija*, *Beneša*,

Vašička in gospo *Inemannovo* (v manjši nalogi Barbke, služkinje pri očetu Vroničinem), ki je dovršeno zapela jutranjo pesem. Vse kaže, da se »Poljub« stalno ohrani na našem odru, dasi je ta opera proti »Prodani nevesti« neprimerno težja in tudi menj dostopna širemu občinstvu; kaže se pa tudi, da se slovenska opera vzdrží na sedanji višini, zlasti ker je »Dramatično društvo« poleg zaslužnega kapelnika g. Gerbiča angažiralo še jednega kapelnika g. *Beniška*, ki se nam je odlično predstavil pri tretji predstavi »Poljuba«. Za prihodnje mesece se pripravljata poleg drugega operi »Marta« in prva slovenska izvirna opera »Urh grof Celjski«, katero je uglasbil znani naš glasbenik g. *V. Parma*. — O »Velikomestnem zraku« poročamo samo toliko, da je ta gluma dosegla svoj namen in kratkočasila občinstvo; to pa je pri takih proizvodih prva in poslednja reč! — Omeniti je še, da je g *Freudenreich* ostavil slovensko gledališče; posebno zadovoljen velik del našega občinstva itak ni bil ž njim.

Prvi redni koncert »Glasbene Matice« dne 12. novembra. Koncerti »Glasbene Matice« so izvestno, odkar je ta zavod popolnoma in pač za vselej odslovil zabavno-večerski zlog, najzanimljivejša umetniška proizvajanja v Ljubljani; zakaj vselej podajajo različne glasbene vrste skrbno izbrane in sestavljene, najsi delujejo z aparatom, to je z zborom. Vzpored prvega letošnjega koncerta je bil še sosebno interesanten zato, ker sta oba zbora, ženski in moškí, nastopila zase, vsak v jedni veličastni skladbi, in ker so bile vokalne in instrumentalne točke jednakomerno razdeljene. — Predilna pesem, balada in scena iz Wagnerjevega »Holandca« je pač težko delo za gledališki zbor, kjer se običajno preveč ne pazi na vse finese. Ali tudi negalanten in strog kritik, ki je slišal, kako so dame »Glasbene Matice« pele to skladbo, poklonil bi se bil uljudno njim in pevovodji ter izrazil svoje popolno priznanje. Pristaviti bi utegnil največ to, da dialoški del venderle precej izgubi na koncertnem podiji, da je bila Senta gospodičine *Leščinska* pač bolj podobna Brunhildi nego sanjarski deklici, pozabivši na ves svet, in da vojaška godba kàj takega venderle igra dosti slabo. — Druga velika točka moškega zbora je bilo »Jutro« Rubinsteinovo. Premišljal sem dlje časa, kakšen mi je bil vtisek tega veličastnega, mogočnega, vzneseno monotonskega zbora s svojo vnebókipečo stopnjatvijo na konci. In zdelo se mi je, da je to skladba, katere lepota je podobna lepoti brezmejnega razpenjenega morja v jesenskem času. Težko je pač točno izraziti to, zaradi česar so dela giganta Rubinsteina takó gigantiška. Izvajalo se je »Jutro« izborno, tudi v orkestralnem delu. — Novost, v kateri je nastopil mešani zbor, bila je Gregorčičeva »Kitica«, uglasbil A. Foerster. Lepo, samostojno razvedeni glasovi, združeni v jasno melodiško celoto in natančno izrazujoči pesemsko bistvo, to so znana svojstva Foersterjevih zborskih del; vsa se družijo tudi v »Kitici«. — Drugi mešani zbor je bila Brucknerjeva »Ave Maria«, delo sivega mojstra, čegar duh pa hodi mladostno krepak po najnovejših potih. Odlikuje se po duhoviti osnovi — najprej damski zbor, od besed »Benedictus fructus« tudi moški glasovi — po drzni zanimljivi harmoniki in resno vzvišenem razpoloženji. »O divina armonia!« vzkliknil bi z »Robertom vragom« tudi marsikdo izmed menj navdušenih vernikov. Občinstvo je zahtevalo ponovitev tega dela, ki se je tudi pelo čarobno lepo. — Instrumentalni del je obsezal imena Dvořak, Rimski Korsakov, Smetana in Liszt, torej imenitno četvorico. Dvořakovi »Slovanski plesi«, katere je pod vodstvom g. Hubada orkester izvedel prav dobro, pripravili so pač občinstvo rahlo na to, kar je še prišlo: na Dvořakovo simfonijo. — Riuski-Korsakov, nekdaj pomorski častnik, potem profesor na peterburškem konservatoriji, je virtuoz v instrumentaciji, dasi ga ne igrajo mnogo. Zaradi svoje često čudne glasbene fakture in prebogatih barev, od katerih se bleste njega dela, soroden je najbolj Berliozu. Korsakov je glasben Makart. Njegova fantazija o ruskih temah je kàr najfineje izdelana koncertna skladba; igral jo

je g. *K. Jeraj* s priznano tehniko, pa tudi orkester je bil jako dober. — O klavirskih točkah ne morem pisati iz umevnih razlogov. Kar se dostaje Lisztove rapsodije, prepisal bi najrajši namesto kritike Tirza iz Baudelairjevih »Fleurs du mal«; saj utegne takega glasbenika kakor je Liszt, pač najbolje označiti z besedami le pesnik. — Smetanovi »Češki plesi« se radi izvajajo šele sedaj, deset let po smrti skladateljevi; furiant je jeden izmed najlepših, najognjevitejših.

Če si torej ogledamo ves koncert, lahko konstatiramo nov korak dalje na polji naše umetnosti. Ozrimo se nazaj: koraki so vedno večji, kar ni mala zasluga umetniškega vodstva; poglejmo naprej: višine, na katere hočemo dospeti, so jako jako velike. Občinstvo naj uporablja vse sile, da jih združi z onimi, ki že delujejo; samó tako dospemo še hitreje še više! *K. Hoffmeister.*

Rokopisna slovenska pesmarica iz l. 1781. Gospod vodja *J. Dernjač*, upokojeni nadučitelj v Sevnici na Štajerskem, ima star rokopis v obliki male 4^0 z naslovom:

LAVDATE EVM IN CHORDIS
ET ORGANO
Lobet ihm mit Seytenfpil und Orglen. Psal. 150 V. 4.
Geherig
Dem Herrn Bernhardus Zimmermann
Im Jahr Chrifti zusamgetragen worden 1781
I : M : H :

Cantor.
ZU Sanct Barbara in Kallos
über den Dragg Flus Juny

Prostor med »Flus« in »Juny« je tako zamazan, in predrt, da se ne more videti, kaj je stalo tam.

Rokopis obseza 286 stranij; do str. 45. so preludije in fuge za orgljavca; od str. 46. do 94. sta dve latinski maši ex C-dur; do str. 107. so zopet preludije, do str. 126. je spremljevanje k litanijam; do str. 133. je Requiem ex C-dur; do 136. preludije, do str. 139. je igra na orgljah za véliki četrtek, str. 140. je prazna; str. 141. —2. je »National-Walzer«; str. 143.—44. modulacije aus einem Tone in den anderen zu gehen vermittelft des $^6/_5$ Accord; str. 144.—163. so Praeambula pro missis defunctis«; str. 164.—95. so prazne, str. 196. je »Marsch«; str. 198.—203. so prazne; od str. 204. do 236. je tekst nekaterih slovenskih pesmij brez sekiric, ostale strani so prazne.

Na str. 204.—5. je DUHOVSKA PESSEM NA Zhaft Jesusu Marie inu Svetimo JoshebHo. (8 kitic). Na str. 206.—7. je Postna Pessem od jesushouga Terpleinа (7 kit.). Str. 208.—211. je Pessem od Krischouga Potha (14 kit.), str. 212.—214 Pessem od Bashe Luwesni (9 kit.); str. 215.—221. Pessem Per Saktermo DeLLu na to Terplein christuschovu (28 kit.); str. 222.—225. Pessem na sveti Vezher. (12 kit.). Na str. 231. do 334. je Windifches Bauern Liedt, str. 235 Windifches u. l. (lateinifches?) Frauen Lied von Maria Zell.

»Pessem na sveti Vezher« in „Windifches Bauern Liedt" sloveta tako:

Lubi moi gregor, kaj menish, kaj je to,
Kak ludje gredo od vsih krajo nizoi
More bit kej noviga,
Nedo upije hopsasa,
Slishem da klizhe valentna muhouza.

Jacob pober se, kai bosh godernou to,
Nei se mi Plezhe to desno sagrello bo,
Navem al si obnorou ti,
Al ti kai drusiga fali,
De me gor sheneš, kir vse drugo spi.

Otraglovi Janez, sei to poshlushei sdei,
Kak upije en Pubizh, klizhe Paſtirie vse
Osnanuje jem, de se je rodiv to Nozh
En lepi Kral mladi, tam veni Reuni stalozi.

Zhakei nei ustanem, sam ven shou gledat bom
Zhe se mi slasesh sa meh te pahuou bom
Avbe pazh je res vse to,
Lub moj Brad, kai s tega bo
Gledat poidemo mi tudi vsi Sosedi.

Sdei ni dergazi s kazhi (?) h kovazhi
Josepha Rezhi (?) doma leshi na pezhi.
Gresh Miklousho, poklizhi ga sem
Jest pa k Valentna grem
De se vkob spraumo ino na pot podamo.

Slishish valenten, kai ponefsesh temo Detezo
Prediva shest povefsmu no Speha pet funto
Glei ti lub moi Miklaush
Temu tud en Offer dash
Jest pa ponefsem mu Jaiz en pouhen Kosh.

Lubi moi Juri le buzho usemi tudi
To jagne to plezhe bo pa Nesou Andreizhe
Càtra pa en par kokosh
De pa supo skuhala bosh
Sa divizo Mario ne Starga Josepha

Ti Miza no Spela, zhe bosh tud kai mela
Le hitro, le hitro klobase se she pezho
No en par golobiz
Eno Moshno Shestiz
De si bo mela Sa zhem kubt pleniz.

Hitro le poidmo, de Nozh ne mine pret
Pote navemo, nei pa Joseph sveti naprei
De hitro poidemo tei
Tobaca Josephu dei
De se on sdrami, de poide hitro pred nami.

Sofset kai vidish, kai more nec to bit
De tam uti Stali se je sazhelu svetit
Guisho (guishno?) tam to Dete bo
Kir nam je povedano
Ja ja prav ti imash, lubi Miklaush

Zhakei per vratah tiho pogledamo,
Glei ga tam vjaslah med offlam no volekom
Ach ti Dete Cartano
Kak se sveti lebo
Sam Boch ga je Dau hnaſsmo od Resheino.

Ach luba nasha Mati pre sveta Diviza
Sprosi nam to Nebo od toiga Jesusa
De nam bo dau nebo
H nafsimo Svelizeino
De bomo na Kubu per svetmo Josephu.

Windiſches Bauern Liedt.

Ty S' teshkim dellam obloshen isvolen Kmetski stan
Poslushai jest tebi ozhem, kyr si S'martroj obdan
Povedati tvoj leben vefs, koku Se mash dershat
Kai moresh strit, kir imash zhafs, kir ne moresh saspat
Dai zhast Bogu, gori v Nebu sa ufse kar ty imash
Smisfli, de ty sa ufse Blagu, mo Zhast no hvalo dash.

Kir S'jutraj ustanesh S'postele, nu Se Si Lize umeu,
Poklekni dol na kolene, pret k bosh delu Sazheu,
Sahvali tuoiga Stvarnika, de te je on to nozh
Varvou od greha nu Pekla, pregnou peklensko mozh
De te Hudizh Skoz Skushnave, ni mogu Smotiti
Al pak Skos Smertne teshave, Dusho pogubiti.

Zhres tou Stur dobro manengo, Kedai Shinstanesh gor,
Is tvojoj vestjoj Raitengo, popret ko gresh na dvor;
Smisli, de Sgodna Manenga, ta dan srezheu sturi
In sezer te zhaka Raitenga, ob posledni uri.
Hudizh Si ja, koker en lon, tebe ozhe poshreti,
De bi te Saboj v pekli greu, tebe ozhe poshreti.

Kir ſi Shi uſse Bogu zhres dau, Dusho, Serze, tellu
Tvojo Drushino vkupei Sbrav, podai se k' koſsilu;
Na paſsi Se Sponishnostjoj nasit (!) tvoju truplu
Al var Se Sposhreshnostjoj, Samirit Se Bogu;
Smiſsli, de proſsish uſsaki dau, dai nam uſsak daiui Kroh
Satou tudi na bodi leu, de te Straiſa Bog.

Potem Se podai na polle S' veſselam delati
Stegui vunkai tvoje Roke, posabi marmrati,
Zhres to Roſso, zhres veter desh, zhres tu hudu vreme,
Bog poshle Roſso, veter, Desh, ou dela uſse vreme.
Pa ſtvar na ſmeje marmrati, zhres Svoiga Stvarnika,
On Sua tud tebe Straifati, Svoiga Podloshuika.

O Shlahtni Stau, zhi prov dershan, o Srezhni kmetshki Stan
V Paradishu od Boga Sbrau h ozhetu Adam dau;
Groffy, Fürshti morjo obstat, de nieh Predeidezi
So mogli Pluga, koker ti Hmetezi
Jacob, David, inu Moijses, Isac no Abraham
So Skleuali Skos leben veſs, med tim gmein Pastirjam.

Bog Sijsi rojen od Matere, ta kmetshki Stan Svoli,
Na jishe druge Erberge, Slatku vstalzi Saspi
Pa Angel osnanit pride Pastirzi vſtante gor
O gloria nei ſe ſnide, uſsa zhast samkei na dvor
V Betlehemski Stalezi, Jesus Kralez leshi,
Pred Nijm Pastir lepu klezhi, Roke gori dershi.

Ta pervi Edelman je biu Paver Stvarjen na Svet
Od nega je Kral, Zeſsar Shiu, rodiu ga je ta Hmet.
Sakai ſe ozhesh Shvarati, Zhes tvoi pouishui Stan,
De mash veliku preſtati, S' dellam Smujoi obdan?
Poterpi uſse teshaue rad, usem tvoi Krish volno gor.
Zhi ozhesh v Nebu kralovat koker Svet Isidor.

Svet Isidor je biu en Hmet, ko ker tij
V terpleinu Birtou dougo leit bres uſse nevolnoſsti
Deſsetinu gospuſki dau, Dazio Zeſsarju
Gratalu mo je, Kar je Siau, nezh ni pomenkalu
Potegni tudi tij Sa uijm, Zhi ozhesh srezheu bit,
Bog je Staboj, Se na bojim, uſse more tebi prit.

Zhasti tedai, kir si, Boga, Doma ali na Boll
Hvali tij tvoiga Stvarnika, na bosabi ni kol
Rezi Sjutrei, rezhi Svezhir: bod zheshen o gospod,
Jest sem tvoi, tij Si moi Pastir, vishai mene pouſod;
Nei se Sgodi uſsel nad menoi tvoja Sveta volla
Zhem rad shivet pod Buteroj varvat se greha.

Tebe lubim, dokler shivim, dobrota narvezhi
Tebi slushit jest oblubim is zele moje mozhij.
V tvoji gnadi obdershi, te proſsim pouishnu

Od tebe me ne savershi, ne zhasnu ne vezhnu
Tebe, o Bog zhem shiveti, tvojo pomozh mi dai
V tvoji gnadi Shelim vmreti, to . . . (zabrisano).

Pesniške vrednosti nimajo te pesmi, kakor sploh ne slovenski proizvodi te vrste do Vodnikovih »Pesmi za poskušnjo« leta 1806.; najslabša utegne biti »Pessem Per Sakteremo Dellu id«, katero je morda zložil drug pesnik, ker piše »vfe« namesto »ufse«, dasi tudi drugje v pesmarici ne najdemo doslednega pravopisa. Narečje v obče je štajersko; to dokazujejo dajalniki na „o" n. pr. „Miklousho", „temo Detezo". Nahaja se tudi dolenjski „u" namesto „o" n. pr. „sazhellu"; tudi orodnik na „oj" pri samostalnikih ženskega spola kaže na narečje štajersko ob hrvatski meji, n. pr. „martroj". „Hmet" namesto „kmet" se ne govori na Štajerskem, kolikor je znano meni, morda je to organska posebnost dotičnega pisavca. Oblika „pouhen" tudi ni štajerska. Lepi so nekateri sedajniki v pomenu prihodnjikovem, n. pr. Jest pa „ponefsem" i. t. d.

Zanimljiv je ponos, s katerim naglašuje „Windisches Bauern Liedt":

Ta pervi Edelman je biu Paver Stvarjen na Svet.

Tu pa tam so se tudi stihi obnesli dobro. Kot rani poskusi posvetnega pesništva na Štajerskem iz dôbe pred Vodnikom naj se ti dve pesmici otmeta pozabnosti.

Kdo je cantor J. M. H., nisem mogel zvedeti, dasi sem vpraševal pri župniškem uradu pri Sv. Barbari v Halozah. *Dr. K. Glaser.*

Ivan Mažuranić, Smrt Smail-age Čengijića. Protumačio *F. Cherubin Šegvić.* U Zagrebu. Tisak dioničke tiskare. 1894. v. 8⁰. 58 str. — Minilo je skoraj pol veka, odkar je Ivan Mažuranić izdal svojo pesem (v »Iskri« leta 1846.). O tej pesmi se je mnogo pisalo, in sicer „najviše (— incredibile dictu!) o očinstvu njezinu!", kakor pravi g. *Šegvić.* Politična antagonija je zaslepila srbske nasprotnike pesnikove, da so mu jemali avtorstvo te pesmi in da je moral še lani sin pesnikov od sodišča iskati brambe za razžaljeno čast očetovo nasproti nedostojnemu opadanju. Pisalo se je tudi prilično dosti z estetskega in literarnega gledišča. Spominjam le razpravo *dra. Fr. Markoviča* (v šestem divot-izdanji. V Zagrebu leta 1876.) in razprave *J. Pasariča* v različnih programih zagrebške gimnazije. Ali tolmača, katerega je brez sumnje nujno potrebovala velika množica čitateljev in katerega si je zaželel že *Vj. Klaić* (v programu zagrebške gimnazije za leto 1874./5.), tega ni bilo. Trebalo je skoraj dvajset let, predno se je izpolnila ta želja, premda se noben proizvod hrvaške književnosti ne čita takó obilo kakor baš Mažuranićeva Smrt Smail-age Čengijića in dasi je bila potreba komentara očividna. Zatorej je g. Šegvić vreden vsega priznanja, da se je lotil tega prekoristnega dela, katero mu je dobro uspelo, kar priznavamo brez okolišajev. in zaradi česar njegov tolmač prav toplo priporočamo.

V uvodu govori pisatelj o vztočnem vprašanji, ki je v oni dobi zanimalo sosebno „Ilire", in o povodu, ki je pesnika navdušil, da zasnuje svoje delo. Pridejano je nekaj besed o tehniki te pesmi, potem pa je natisnjena pesem z obširnim komentarom, ki se nanaša na pesmi realno in jezikovno stran. Na konci uvoda (stran 6.) veli g. Šegvić: „. . . čitatelj . . . će uvidjeti namah, da nije ovo gorki izlijev mržnje protiv Muhamedancima, koje je smatrao rodjenom braćom, nego živa slika mržnje, nesnošljivosti i okrutnog tiranstva, koje hoće, da se razara." V tolmači (stih 443.) pravi: „Nije Novica kakov običnį pribjeg, on je junak i ako Turčin. Smutilo ga je tirjanstvo nemilog srdnika te u potlačenima nazrijeva svoju braću, ma koje vjere bili". Na konci komentara pa zopet uči, da je bil namen pesmi dokazati, kako iz kalnega blata mržnje „izviru jadi lijepe slovinske zemlje; ti će jadi prestati, kada se tiranstvo, oličeno u Smail-agi stade klanjati simbolu prave slobode, Krstu, kada mržnja potone na dno pakla, a zavlada si-

novima te zemlje bratstvo i ljubav. Ostati će Turčin jošter pod čalmom, održati će svoje osebine, ali će prepoznati u raji braću svoju." Škoda bi bilo besed, ako bi hoteli dokazovati, da je to shvatanje pesmi povsem krivo. Vsi odnošaji, ki so vladali v oni dobi izmed kristjanov in muhamedovcev, vse mišljenje in čustvo jednih in drugih nam že a priori ne da misliti, da je hotel pesnik dati duška nekakvi sentimentalni ljubezni do braće, ma koje vjere bili. Isto nam potrjuje tudi vsebina pesmi same, kar je vsakomur jasno, ki ne gleda skozi motne naočnike najnovejše hrvaške narodne politike, ki hoče pridobiti muhamedovce za svoje politične težnje, pa zategadelj poskuša izbrisati ali pa vsaj ublažiti vsak spomin na prejšnje — žal da preveč upravičeno — sovraštvo izmed raje in njenih tiranov.

G. Šegvić se je posebno trudil iznesti na videlo paralele iz narodne, dubrovniške, klasične in italijanske književnosti. Tudi ni sumnje, da se je pesnik okoristil s temi književnostmi, katere je dobro poznal; vender ne smemo misliti, da je vsaka sličnost v izrazu zajeta naravnost iz tujega vrela.

Ne da bi nas tolmač opozarjal na vsako govorniško in pesniško figuro v tekstu, želeli bi rajši kratke razprave o tem predmetu v estetskem uvodu. Tako podrobno tolmačenje je umestno v šoli, kjer se čitajo pesniki ne samo zato, da čitatelj uživa krasoto njih del, nego da se iz njih uči slovnice in nakičene sintakse (syntaxis ornata). Opazke, kakeršna je le-tá (11). „Jer su, reče, vlašad ljuta . . . Takovo slaganje zovemo analogom ili constructio ad sensum" so nepotrebne tudi za izobraženca srednje roke. — Nepotrebne so tudi nekatere etimološke razlage, n. pr. (1104.) da je „izba" od staronemškega „stuba". Saj tolmač, ki bi hotel navajati vse besede tujega izvora, bil bi preobširen. Tudi „puška, orožje" so besede tujega izvora, a ni mu došlo na kraj pameti, da bi jih tolmačil, ker je njih značenje itak vsakomur znano. Rajši bi bili zvedeli, kako je dobil glagol „spodbiti" (522.) značenje „grabiti".

Nekatere opazke so celo naivne. Da je v 32. stihu „za krstovu vjeru" „vjera" = religio, ne pa = fides, to je tako samo ob sebi umevno, da ne vemo, čemu stoji ta opazka. Isto je reči o opombah (580). „Brana je sprava, što se š njom ravna izoranu zemlju". (322). „Oltar je onaj dio cerkve, na kojem se Bogu žrtva prikazuje" (morebiti je ta opazka potrebna za muhamedovske čitatelje). (947). „Opisuje udesivanje gusala prama glasu. To je potrebito učiniti úvijek pred pjevanjem."

Z nekaterimi razlagami se ne ujemamo: Besede „Vlah" ni izvajati od besede „Valachus (Rumunj)", nego iz stvn. „walah" = tujec („walah" pa je nastalo iz lat. „gallicus"). S to besedo so nazivali Nemci sosebno Romane. Zato Slovenci še dandanes zovejo Italijane (V)lahe, in „vlaška ulica" v Zagrebu znači ulice, kjer so bili svoje dni naseljeni Italijani.

Kaj pomeni „namaknuti vola", razjasnjeno je v 35. štev. letošnjega „V i e n c a", Nesrečnike so v resnici nasajali takó, da so bili vanje upreženi volovi. — „Lipov krst" (50.). Pravi se tudi „lipov svetac, lipov bog." Lipov čovjek = mlak, lijen (Vuk s. v. lipov). Podobe svetnikov in boga iz lipovega lesa so jako primitivne umetnosti, in baš take pokveke so bili ponižni in teptani kristjani proti ponositim Turkom. „Lipov krst" torej ne znači slabega človeka, nego človeka žalostne postave. — „Oko pasti" je prišlo v hrvaščino pač iz klasikov, ali preko nemškega „das auge weiden".

Pisatelj (781) misli, da se razkošje v Smail-aginem čadorji ne ujema z njegovim junaštvom. Priznana istina je vender, da sta razbludnost in grozovitost blizanki.

„Predlog „za" s infinitivom puki je italijanizam. Ovdje Mažuranić n a u m i c e se služi ovim idjotizmom, . . . d a o p o n a š a G u n d u l i ć a." (888.). Ne verjamem. V hrvaškem Primorji se čuje ta italijanizem vsak čas. Čemu bi bil Mažuranić, Primorec,

baš na tem mestu hotel oponašati Gundulića z italijanizmom? — »Udesne“ ni „stegnut oblik“ za „udesene“, nego adjektiv „udesan, na, no“, a particip od „udesiti“ je „udešen“. Adjektiva „udesen, ena, eno“ nisem našel v Vukovem rečniku. (949). — „Narazance“ ne pomeni „aeque“, nego „getrennt, auseinander“.

Izdajatelj je prepisal tekst pesmi v fonetskem pravopisu. Ker pesem ni izdana v filološke zvrhe, strinjamo se s tem ravnanjem. Vender nam ni jasno, zakaj piše isto besedo na dveh mestih različno. Primeri: „Ne zvekeće gvoždje s v i j e t l o“, (267.) in „Što će momci? što oružje s v' j e t l o“. (485.). Sploh glas „ije“ moti pri čitanji, ker je sicer dvozložen, a v naši pesmi ga je treba čitati ponajvečkrat jednozložno.

Citati niso povsem verno navedeni. Tako čitamo (614.) citat: „Uzvišene prispodobe prikrivaju nam realnu grozotu svjetlom vizijoni“ i. t. d., a Marković (divot-izdanje, str. XXX.) je napisal te besede takó-le: „. . . grozotu realnu svjetlom vizije“ i. t. d.

Idijotizem je sklanja tujih imen na „ijon“, n. pr. „vizijon, opozicijon“ po ženski *i*-sklanji. Priznavajoč upravičenost teh oblik namesto v knjigi navadnih „vizija, opozicija“, mislimo ipak, da bi se povsod drugje na ozemlji hrvaškega in srbskega jezika, razven v južni Dalmaciji, taka imena sklanjala po moški *a*-sklanji.

V tolmači je ostalo tudi nekoliko tiskarskih pogreškov, sosebno v inojezičnih citatih str. 3. andaci n. audaci, str. 9. risov n. risovi, str. 20. facis n. focis, str. 23. ῥόδο-δάκτυλος n· ῥοδοδάκτυλος, str. 29. acchi n. occhi, str. 30. ushitije n. ushtije, str. 42. sloutti n. sluti, str. 45. leres n. leves, str. 48. nuhem n. nubem, str. 52. sržbu n. srdžbu, str. 53. modo n. modi, str. 55. ποτμον n. πότμον, ανδροτῆτα n. ἀνδροτητα.

Ako smo tukaj naveli nekaj nedostatkov, nismo hoteli cene knjigi nikakor ponižati. Te malenkosti obilo naknaduje veliko število drugih vrlin, katere so v tem tolmači. Iz nova priporočamo tudi Slovencem, sosebno pa učiteljem, ki čitajo z dijaki „Smrt Smail-age Čengijića“, imenovani tolmač, ki jim bode posel izdatno olajšal. *R. P.*

Znameniti grobovi. Dné 20. m. m. je umrl v Peterhofu slavni ruski glasbenik *Anton Grigorijevič Rubinstein.* Porojen je bil leta 1829. v Vihvotinci v Voliniji, odkoder so se njega roditelji skoro preselili v Moskvo. Tam je že v 10. letu javno nastopil kot pianist, kesneje pa je bil poldrugo leto v Parizu in je nato malone tri leta potoval po Evropi. Vrnil se je v Moskvo, nato bival v Berolinu in na Dunaji, leta 1848. pa prišel v Peterburg, kjer ga je velika kneginja Helena imenovala za svojega komornega virtuoza. Od leta 1854. je zopet potoval po Evropi in prirejal sijajne koncerte, od leta 1859. pa je vodil ruski konservatorij v Peterburgu. Umrl je za srčno kapjó. — Rubinstein je bil velik pianist in skladatelj. Zložil je več oper v ruskem jeziku, izmed katerih sosebno slovi »Demon«, nekaj v francoskem in nekaj v nemškem jeziku; znameniti so njega oratoriji, katerim je pridružil tudi več nabožnih oper. Spisal je mimo tega ogromno skladeb za vsakovrstne instrumente, dokaj koncertov, sonat in sosebno nežnih pesmij. Zaradi tolikih mojsterskih del sluje po vsem svetu kot umetnik, katerega je prištevati prvim glasbenim velikanom vseh časov in vseh narodov.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

